COLLEGIJ COMPLUTENSIS DISCALCEATORUM ... DISPUTATIONES IN OCTO LIBROS...

Carmelitani Scalzi : Collegio Complutense di San Cirillo



COLLEGII COMPLVTENSIS DISCALCEATORVM FRATRVM ORDINIS B. MARIÆ DE MONTE CARMELI,

DISPVTATIONES IN OCTO LIBROS PHYSICORVM ARISTOTELIS

IVXTA MIRAM ANGELICI DOCTORIS D. Thomæ, & Scholæ eius doctrinam.

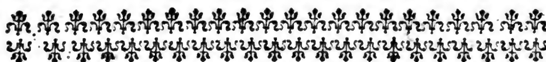
EIDEM COMMVNI MAGISTRO, ET Florentissimæ Scholæ dicatæ.

LVGDVNI,

Sumpt. IOANNIS - AMATI CANDY.

M. DC. XXXVII.



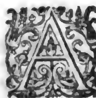


ANGELICO DOCTORI D. THOM.

PRÆCLARO DIVINÆ MENTIS INTERPRETI, CATHOLICÆ ECCLESIÆ fulgentiſſimo ſyderi, & Chriſtianæ Philoſophiæ, ac Theologiæ luminari maximo:

INCLYTÆ ETIAM, ET FLORENtiſſimæ, totoque terrarum orbe celeberrimæ ipſius Scholæ, necnon & ſingulis in ea legitimè certantibus,

COLLEGIVM COMPLVTENSE Diſcalceatorum Fratrum B. Mariæ de monte Carmeli Dicat, Conſecrat.



AD Te Doctor Angelice non lento, neque violento, ſed veloci, & ſpontaneo curſu, noſter hic Dialecticus, & Philoſophicus curſus currit: vtinam, quod ſperamus, ſic currat, vt te comprehendat, & à te benignè exceptus in te placidè conquieſcat. Cum enim intra ſecuriſſimas Thomiſticæ doctrinæ ripas percurrat, non poteſt alium quàm te Thomam Doctorem, & Parentem ſuum quærere, nullibi niſi in ſinu tuo quieſcere; nam ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur. Quod ſi tuo patrocinio nos ſic currentes ad te Chriſtianæ Dialecticæ, & Philoſophiæ Doctorem traxeris, curremus vlteriùs in odorem vnguentorum tuorum, quæ in tuis Theologicis quæſtionibus, & articulis recondita ſuauiter

1. Cor. 9. — Eccl. 1. — Cant. 1.

 ſalu

ſalubriter,longè latéque ſpirant:ſicque fiet, vt adoleſcentia ingenia, quæ, quia oleum effuſum eſt nomen tuum, nimis te diligunt, poſt te etiam nobis currentibus concurrant, & tuis Dialecticis, & Philoſophicis vnguentis delibuta, Theologicis quæ pretioſiora ſunt,imbui ardenter exoptent.Quod cum Chriſtianæ Religioni vtiliſsimum eſſe probè ſcias,nos etiam certiſsimè ſcimus tibi, & quod caput eſt, Deo gratiſsimum fore,vt poſt te currentes collimatis oculis diſcurramus.

Ad vos etiam veros,& legitimos Angelici Doctoris alumnos, qui in ſtudio, & ſtudio Thomiſtico fœliciter curritis, noſtro Dialectico, & Philoſophico curſu tanquam minimi ad maiores Fratres eodem Thomiſticæ doctrinæ ſemine geniti libenter currimus,& ducimur: nam vt eſt apud Homerum,

Homer. *Ad ſimilem Deus adducit, ſimilemque,paremque.*

Sic enim frater,quia adiuuatur à fratre,quaſi funiculus multiplex qui difficilè rumpitur, & quaſi vrbs munita,quæ impugnari quidem,non tamen expugnari poteſt;vt in ea ſecuri, & exultantes, ſicut faciebant filij Iob,alternis vicibus Thomiſtica conuiuia celebrantes reficiamur, & in Domino delectemur: quo nihil in hac mortali vita vtilius,iucundius, & honeſtius,atque ad immortalem aſſequendā aptius excogitari poteſt. Vnde non dubitamus, quin vos,quorum præ omnibus Diui Thomæ doctrinam tueri,& ſectari munus eſt,ſic nobiſcum curratis, vt citiùs, & pleniùs propoſitum Thomiſticæ doctrinæ brauium accipientes,nobis etiam, pro veſtra in nos charitate,& ipſius doctrinæ inexhauſta vbertate, quod ſatis, ſuperque ſit,percipiendum relinquatis.

Prouer.

FACVLTAS, ET approbatio Ordinis.

FRATER Ildephonsus à Iesu Maria Generalis Ordinis Fratrum Discalceatorum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli, de consensu nostri Diffinitorij, vt primus tomus artium cursus, siue disputationum in Aristotelis Dialecticam, & Philosophiam naturalem à nostro Collegio Complutensi, & à grauibus, doctisque viris nostri Ordinis maturè recognitus, & approbatus, typis mandetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate Supremi Senatus; tenore præsentium licentiam concedimus. Datum in nostro Conuentu Sancti Hermenegildi Matriti, die 26. Mensis Martij, Anni Domini 1624.

Fr. Ildephonsus à Iesu Maria,
Generalis.

Fr. Ioannes à Conceptione,
Secretarius.

CENSVRA ET approbatio Academiæ Complutenſis.

LIBRVM hunc Collegij Complutenſis Diſcalceatorum Fratrum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli, Summulas & vniuerſam Dialecticam Ariſtotelis continentem, iuſſu Supremi ſenatus huic almæ Academiæ Complutenſi commiſſum, & de mandato eiuſdem Vniuerſitatis nobis creditum magna cum diligentia, & ſedulitate euoluimus, atque perlegimus: inuenimuſque in eo præclara theoremata, non ſolùm fidei Catholicæ, & Sanctorum Patrum doctrinæ nihil aduerſantia, ſed eidem fidei veritatibuſque Theologicis exponendis non parùm deſeruientia, vtpotè quæ Angelici Doctoris Sancti Thomæ, atque Ariſtotelis doctrinam, & continent, & quoad fieri poteſt vbique redolent, doctè tradi, eruditè, & ſubtiliter confirmari &(quod rarò conceditur) ſuccinctè, ſimulque perſpicuè diſponi: quarè dignum cenſemus opus, quod typis mandetur, & continuè in omnium Dialecticorum oculis, manibuſque verſetur. Datum Compluti, poſtridie Kalendas Maij, anni 1624.

Don Aluaro de Ayala,
Rector.

Doctor Andreas Merino.

Fr. Antonius de Viedma,
Epiſcopus de Petra.

FACVLTAS, ET APPROBATIO Ordinis.

FRATER Ildefonsus à Iesu Maria Generalis ordinis Fratrum Discalceatorum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli de consensu nostri Diffinitorij, vt secundus Tomus *Artium cursus, siue Disputationum in Aristotelis Dialecticam, & Philosophiam naturalem*, à nostro Collegio Complutensi compositus, & à grauibus, doctisque viris nostri Ordinis maturè recognitus, & aprobatus, typis mandetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate supremi Senatus, tenore præsentium licentiam concedimus. Datum in nostro Conuentu Sancti Hermenegildi Matriti, de die vigesima octaua Mensis Martij, Anni Domini 1624

FR. ILDEFONSVS A IESV MARIA, Generalis.

Fr. Ioannes à Conceptione, Secretarius.

CENSVRA ET APPROBATIO
Academiæ Complutensis.

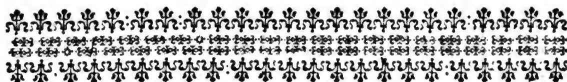
Os in octo libros Physicorum Philosophorum Principis Aristotelis fidelissimos Commentarios, per Collegium Complutense Discalceatorum Carmelitarum, compositos, & supremi Senatus iussu Complutensium celebri Academiæ creditos, déque mandato ipsius nobis commissos, maturè recognouimus, sedulò, & magna cum voluptate perlegimus; in illis, quod Fidei Catholicæ refragetur, nihil: quod illi suffragetur, multum reperimus. Nam præter rerum copiam, & dispositionis ordinẽ, quem continet admirabilem, acriter tuentur, acutè pertractant, perspicuè, & mirificè declarãt, solidisque iactis fundamentis, quasi quibusdam præsidijs firmissimè communiunt sanam, veram, & limpidam Sancti Thomæ doctrinam. Qui ergo salubribus vberibus Thomisticæ doctrinæ (in cuius cultu maximum Scholasticorum profectum, ac proinde Ecclesiæ emolumentum situm esse censemus) innutriri, & eiusdem doctrinæ aduersarios coarguere, eorumque argumenta, quasi nubila disijcere desiderat, opus hoc omnibus sanè numeris absolutum præ manibus habeat. Quare vt lucem aspiciat, non solum dignum, sed & dignissimum iudicamus. Datum Compluti octauo kalendas Decembris, Anno 1624.

Dom DIONYSIO MANRIQVE,
Rector.

Doctor ANDREAS MERINO

Fr. Petrus de Tapia:

INDEX



INDEX

DISPVTATIONVM ET QVÆSTIONVM, QVÆ IN HOC SECVNDO TOMO continentur.

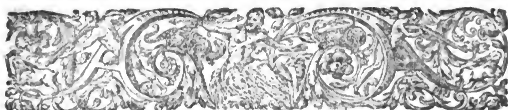
 cipium

QV. 4

Index Disputationum, & Quæstionum.

Qu. 6

Qu. 6



COLLEGII COMPLVTENSIS DISCALCEATORVM FRATRVM B. Mariæ de Monte Carmeli.

DISPVTATIONES IN OCTO libros Physicorum Aristotelis.

Iuxta miram Angelici Doctoris D. Thomæ, & Scholæ eius doctrinam.

Eidem communi Magistro, & florentissimæ Scholæ dicatæ.

PROOEMIVM.



Inita iam totius Dialecticæ explicatione, meritò Philosophiæ Arist. expositionem aggredimur. Etenim post sciendi modum, rectè de rebus sciendis sermo instituitur. Inter quas primum doctrinæ ordine res naturales, de quibus Philosophia agit, iam his temporib. locum obtinent. Licet enim si natura scientiarum, & res, de quibus in illis agitur, solummodò spectetur: post Logicam, statim Mathematica, deinde Philoso-

phia Naturalis, postea Moralis, & tandem Metaphysica addiscenda esset, vt innuit D.Th.Opusc.70. Nihilominus qui ad sacram Theolog. & Scripturæ diuinæ notitiam in Christianis Scholis (quibus vt par est præcipuè deseruire intendimus) anhelant: ibi Mathematicas prætermittere solent: quia ad hunc finem consequendum non adeo necessariæ sunt; at rerum naturalium cognitio, de quibus Philosophia agit, ad eandem diuinam Theologiam, & sacram doctrinam exactiùs adipiscendam mirificè conducit.

*Nam in primis exemplis quibusdam naturalibus, quorum cognitio à Philosophia est petenda, faciliùs multo possumus ad rerum supernaturalium notitiam deuenire: sunt enim illæ adeo eleuatæ, & humani intellectus facultatem excedentes, vt exemplis, similitudinibúsque ad eas percipiendas indigeamus, iuxta illud Apostol. ad Rom.*1. Inuisibilia ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. *Vnde conspicimus sanctos Patres Naz. Chrys. Cyril. Aug. Hieron. D.Tho. & alios in reconditissimis Trinit. Incarn. aliisque Christ. relig. myst. hæc naturalia exempla passim adducere, eisque sacram Theol. ita ornasse, vt nescias, quid in illis magis mireris, eruditionemne sæculi, (vt loquitur D. Hier. epist. ad magnum vrbis Romanæ Oratorem) vel eruditionem scripturarum & Theologicam.*

Deinde, quia semel naturali Philosophia adepta, melius diuinam Theologiam ab hæret. & aliorum infidel.

fallacibus,

fallacibus, & importunis argu. defendere poterimus: sæpe enim hæretici abutuntur principiis naturalib. ad ea, quæ sunt fidei labefactanda: quibus vt occurramus, oportet nos prius esse Philosophia armatos, cuius certè ope, quantum contineant falsitatis ea, quæ in oppugnationem veritatum fidei adducuntur, planè deprehendemus.

Quibus tandem accedit, quòd vt optimè inquit Cic. lib. 2. Academic. qu. est animorum, ingeniorúmque naturale quoddam pabulum, consideratio contemplatióque naturæ: erigimur, humana despicimus, cogitantésque supera, atque cœlestia, hæc nostra vt exigua, & minima despicimus. Quo fit, vt hoc etiam ex cap. non parum Philosophia ad sacram & diuinam Theol. addiscendam conducat. Non enim animus terrenis, & infimis rebus deditus, eísque hærens, ad scientiam adeò eleuatam comparandam idoneus est. Meritò ergo, exposita iam Dialectica ad vniuersam Arist. Philosoph. exponendam properamus.

Cæterùm vt famulatus hic, & humile obsequium, quod Philosophia diuinæ Theol. præstat, religiosius sit, ac tale, quale ipsa exoptat: oportet, vt Philosophiam nostram doctrina D *Th. semper præeat: si namque ipsum tanquam Doct. Ang. tanquam Theol. Magistrum & Ducem, tam nostris, quàm priscis temp. sanior Theologorũ pars veneratur, & proclamat: quomodo Philosophia nostra pietati, & doctrinæ reuelatæ subseruire, famularique melius poterit, quàm si in qu. controuertendis, difficultatum nodis dissoluendis in eas propendeamus, quæ Angel. Doct.*

menti & doctrinæ magis consonæ fuerint: sic enim veritatis scopum feliciter attingemus, quandoquidem Aquinati, diuinæ veritatis, & claritatis radius plenissimè affulsit, vt initio Dialecticæ latiùs prosequuti sumus.

Absit ergo, vt doctrinam aliam præter eam, quam à D. Th. accepimus, doceamus. Absit vt ex alio, quàm ex hoc limpidissimo veritatis, seu Aquinatis fonte bibamus: non enim altò hæ nostræ disputationes tendunt, nisi vt miram & angelicam Angelici huius Præceptoris doctrinam pro viribus, ipso Doctore duce, expendamus, vt sic veritas in ipsa latitans foras erumpens, omnium animos ad se alliciat, corda capiat, atque vt sol illuminans prolectet obtutum, vt concentus permulcens auditum instruat, vt odoramentum spirans olfactum afficiat, vt sal condiens omnibus cibis saporem infundat, pascat gustum: vt oleum spiritale mentem sanet, reficiat, impinguet, miráque suauitate perfundat.

DISPV



DISPVTATIO PRIMA

PROOEMIALIS totius Philosophiæ.

ETsi plura ex his, quæ in hac disputatione dicenda sunt, facilè colligantur ex dictis in Dialectica; nihilominus, quia hîc specialem sedem habent, ideo non possunt non in præsenti attingi.

QVÆSTIO I.

DE NOMINE ET OBIECTO PHILOSOPHIÆ.

1. MEritò in titulo nomen & obiectum Philosophiæ coniungimus: quia nomen Philosophiæ debet esse iuxta illius quidditatem: & eius quidditas ex obiecto desumenda est.

Circa nomen igitur breuiter notandum primò. Quòd licèt nomen Philosophiæ, in rigore loquendo, non denotet scientiam, vel sapientiam; sed amorem illius, vt innuit Laërtius lib. de Vitis Philosophorum in principio, Lactantius lib. 3. Diuinarum Institutionum capite secundo; nihilominus, ex quo tempore Pythagoras adeo modestè se gessit, vt Leontio Phlyasiorum Regi interroganti, qua arte polleret? respondit, *se non esse Sophum*, id est, sapientem; *sed Philosophum*, id est, sapientiæ amatorem, vt refert Diuus Augustinus 8. de Ciuitate Dei capite secundo, factum est, vt omnes Sapientes ex tunc Philosophi fuerint appellati, vt docet Diuus Thomas 1. Metaph. lectione 2.

Et meritò, quia Sapientes, sapientiam propter seipsam quærunt. At, vt loquitur Diuus Thomas lectione citata, ille videtur sapientiæ amator, qui sapientiam, non propter aliud; sed propter seipsam quærit; qui enim alterum propter alterum quærit, magis hoc amat, propter quod quærit, quàm quod quærit.

Secundò, vt exactè percipiatur in qua acceptione nomen Philosophiæ in præsenti sumatur notandum est, quòd licet *Philosophia*, iuxta vocabuli etymologiam, studium, & amorem sapientiæ denotet: ex impositione tamen sapientiam ipsam significat.

Vnde sicut Sapientia, ita & Philosophia pluribus & diuersis modis accipitur.

2. Nam in primis sumitur pro cumulo & collectione omnium scientiarum. Nam sicut hoc nomen *iustitia*

 vniuer

vniuersitatem omnium virtutum, tam apud morales Philosophos, quàm in sacris literis solet denotare: ita *Philosophia* collectionem omnium scientiarum significat. Vnde Stoici (vt testatur Plutar. lib. 1. de Placitis cap. 2.) Philosophiam sic acceptam definientes, dixerunt: *Eam esse rerum humanarum, & diuinarum cognitionem.* Quia vniuersitas omnium scientiarum, tum ad humana, tum ad diuina se extendit.

Secundò accipitur Philosophia, vt denotat quálibet veritatis scientificam cognitionem, siue illa ad intellectum, siue ad voluntatem, siue etiam ad sermonem externum perficiendum ordinata sit: secundùm quam rationem solet definiri, quod sit *Scientia entis, & veritatis cognitio*; imo, & sic sumpta celeberrima illa diuisione, scilicet in naturalem, moralem, & rationalem, sub qua omnes scientiæ clauduntur, communi omnium calculo solet tripartiri.

Tertia Philosophiæ acceptio strictior est, quatenus nimirum solum comprehendit habitus scientificos in pura & nuda veritatis contemplatione sistentes. Et Philosophiam sic sumptam diuidunt communiter Doct. vnà cum Arist. 6. Metaph. cap. 1. in Metaph Mathematicam, & Philosophiã naturalem: desumitúrq; hæc diuisio ex triplici illa abstractione, scilicet à materia singulari, sensibili, & intelligibili, de qua fusius in lib. Posteriorum egimus.

Quarta, & posterior Philosophiæ acceptio est adhuc arctior, secũdum quod solum ambit eas scientias speculatiuas, quæ circa substantiam rerum versantur. Secundùm quam rationem tantùm complectitur tum Metaphysicam, quæ titulo primæ Philosophiæ meritò insignitur: quia contemplationi primarum, nobilissimarúmque substantiarum incumbit: tum etiam Philosophiam nostram naturalem in contemplatione substantiarum mobilium, seu corporearum sistentem, & de hac solummodo, quæ nomen Philosophiæ in communi modo loquendi, iam sibi vendicabit, in his nostris Philosophicis disputationibus sermonem instituimus. Et hæc de nomine Philosophiæ.

Vt autem ea, quæ tam pro aduersariorum, quàm pro nostra sententia circa obiectum Philosophiæ dicenda sunt, intelligantur, recolenda sunt, quæ disput. 1. Logicæ diximus, explicantes quid sit obiectum materiale, & formale, quid adæquatum & inadæquatum, quid principale, & minùs principale, quid ratio *qua*, & *sub qua*. Et licet præsens difficultas de ratione formali *qua*, seu de obiecto adæquato totius Philosophiæ naturalis, intelligatur; nonnihil tamen de obiecto principali, & de ratione *sub qua* adiiciemus.

Variæ sententiæ circa obiectum Philosophiæ recensentur.

§. I.

3 PRima sententia asserit corpus mobile; non verò ens mobile esse obiectum adæquatum & formale Philosophiæ. Ita Albert. tract. 1. suæ Philosoph. & alij relati à Rubio in præsenti Prob. 1. Ad illud sciẽtia tanquam ad proprium, & adæquatum obiectum terminatur, quod primò, & per se habet rationem illam, *sub qua* omnia à tali scientia considerantur: at esse principium motus, quæ est ratio *sub qua* Philosophiæ, conuenit primo corpori mobili, enti verò non nisi ratione illius: ideo enim ens mouetur, quia corpus mobile mouetur: ergo corpus mobile, non verò ens mobile erit adæquatum, & formale Philosophiæ obiectum.

Secundò, ratio formalis per se spectata à.

ta à.

ta à scientia, debet quantum fieri congruè possit, exprimi in obiecto illius: sed ratio formalis, quam per se respicit Philosophia, est Physica, & sensibilis mobilitas: ergo cùm hæc non satis exprimatur, si *ly* mobile addatur enti: quippe cùm sint plura entia mobilia, & non mobilitate Physica, vt patet in Angelis, bene tamen, si addatur corpori: consequens est, vt corpus mobile, & non ens mobile sit pro obiecto Philosophiæ assignandum.

4 Secunda sententia asserit substantiam naturalem, non verò corpus, aut ens mobile esse Philosophiæ obiectum. Quam sequuntur Scotus, & alij relati à Massio in præsenti. Probatur 1. ex Arist. qu. 6. Metaph. cap. 1. inquit: Philosophiam naturalem circa substantiam naturalem versari.

Deinde, ratione sic. Passio obiecti Philosophiæ non solum est mobile, sed etiam quiescibile: ergo non debet poni pro obiecto ens, aut corpus mobile, sed substantia naturalis. Consequentia quoad primam partem patet: quia debet pro obiecto poni illud, quod est radix omnium passionum; cùm autem mobile & quiescibile sint opposita, non potest vnum esse radix alterius. Quoad secundam verò partem sic suadetur; quia substantia naturalis est radix vtriusque passionis; quandoquidem idem est substantia naturalis, ac substantia habens in se naturam: hæc autem definitur, per hoc, quòd sit principium motus & quietis: ergo, &c.

Secundò: quia iam ens mobile erit valdè aptum æquiuocationi: quandoquidem modò pro ente mobili formaliter, modò pro ente mobili radicaliter accipitur, nec possit sciri num in subiecto, vel prædicato, potiùs pro ente mobili formaliter, quàm radicaliter, aut è contra sumatur. Ergo etiam non erit aptum, vt pro obiecto Philosophiæ assignetur. Patet consequentia; quia in obiectis scientiæ assignandis omnis æquiuocatio vitanda est; cùm ex notitia & claritate illius, notitia & claritas scientiæ dependeat.

Deciditur quæstio.

§. II.

5 QVæstio hæc parum de re, multum autem de nomine continet, & ideo ab ea facile nos expediemus. Dicendum ergo est primò, si de obiecto Philosophiæ secundùm rem loquamur, tunc tam corpus mobile, vel naturale, quàm ens, aut substantia mobilis, aut naturalis, debet pro obiecto illius collocari. Assertio hæc desumitur ex Arist. & D. Th. vt iam dicemus: éstque iam communis inter Doct. De qua videri potest Mas. hîc sect. 2. q. 6. annot. 2.

6 Ad eam autem probandam, supponendum est; quod ly *naturalis*, adiunctum substantiæ, verbi gratia, aut corpori, vt in præsenti adiungitur, sumitur non prout opponitur supernaturali, & comprehendit Angelos; sed pro substantia in se habente principium motus & quietis, &c. Nempe pro substantia composita ex materia & forma, quæ dicuntur natura, vt constabit ex dicendis 2. Physicorum. Vel, vt clariùs dicamus, sumitur pro ratione illa differentiali; & cum præcisione sumpta, ratione cuius prædicta substantia habet esse principium talis motus, & cætera.

Similiter ly *mobile* in præsenti, non importat potentiam proximam ad motum. Neque sumitur etiam terminatiuè, seu pro eo, quòd motum terminare potest, sed radicaliter & subiectiuè, pro habente primam radicem, seu principium motus. Et hoc non

non vt lata quadam significatione comprehendit quidquid aliquo modo potest mutari: nam sic etiam ambiret Angelos. Sed strictè & propriè, pro eo quod potest in se recipere aliquam mutationem seu motum, qui propriè dicitur talis: seu pro ratione illa differentiali & præcisa, vnde hoc prouenit. Quod quidem non conuenit accidentibus, neque omnibus substantiis. Non sanè accidentibus: quia licet eorum aliqua possint esse terminus alicuius motus: nullum tamen eorum potest esse illius subiectum primum, & principium radicale. Neque etiam omnibus substantiis: nam Angeli, sicut æquiuocè dicuntur esse in loco cum corporibus, ita etiam æquiuocè dicuntur moueri, vt probat Diuus Thomas prima parte, qu. 52. & 53.

Vnde, ly *mobile*, aut *naturale*, cum præcisione sumptum, secundùm quam rationem hîc accipitur, dicit differentiam constitutiuam corporis de prædicamento substantiæ, quod ex materia & forma physica essentialiter componitur. Quia hoc solummodo corpus potest esse subiectum & principium radicale motus physici. Nam esse naturam & principium *quo* radicale prædicti motus, solummodo competit materiæ & formæ in eo inclusis.

7 Hinc facilè suadetur conclusio. Nam tam corpus naturale vel mobile: quàm ens, aut substantia naturalis, vel mobilis, significant eandem rem. Ergo si de obiecto, quoad rem ipsam loquamur, quoduis eorum poterit pro obiecto collocari. Consequentia satis patet. Antecedens verò probatur: tum authoritate, tum etiam ratione. Authoritate quidem: nam Aristot. aliquando sentit ens mobile esse obiectum Philosophiæ, vt in citato loco 6. Metaph. Aliquando verò esse corpus naturale, vt 1. de Cœlo capite primo, text. 1. Imò, & aliquando esse substantiam naturalem, vt 6. Metaph. cap. 1. & similiter D. Tho. modò docet ens mobile esse subiectum, vt in Proœmio huius operis: modò esse corpus mobile, vt de veritate qu. 4. art. 8. ad 18. & 1. parte quæst. 84. art. 1. in argumento, Sed contra, modò esse substantiam naturalem, vt 6. Metaph. lect. 1. Ergo apud illos omnia prædicta idem sunt. Alioqui inconstantiæ (quod absit) argui possent, siquidem modò vnum: modò aliud, pro obiecto Philosophiæ constituunt. Et ideo D. Tho. Opusc. 42. cap. 14. sic inquit, *Ex dictis igitur patet, quod ens mobile, quod est corpus communiter acceptum, &c.*

8 Ratione denique idem antecedens discurrendo per singula suadetur. Corpus naturale idem est quod corpus habens naturam, ac proinde habens principium radicale motus, per quod natura, vt iam diximus, definitur. Ergo est idem, quod corpus mobile sumpto ly *mobile* radicaliter, vt hîc sumitur. Ergo & hæc duo erunt idem quod ens, aut substantia mobilis vel naturalis.

Patet hæc vltima consequentia: quoniam differentia inferior, si rationi superiori non ita proximæ addatur, restringit illam ne coniunctum illud accipiatur nisi pro eo, cuius talis differentia est constitutiua.

Vnde idem significat hoc coniunctum ens, aut substantia rationalis ac iste terminus complexus, animal rationale. Sed mobile, vel naturale, sumptum secundùm præcisum conceptum est differentia constitutiua corporis, de Prædic. substantiæ, seu quod idem est mobilis, seu naturalis, vt iam diximus. Ergo restringit ens, aut substantiam, ne prædictum coniunctum accipiatur, nisi pro tali corpore: ac proinde omnia prædicta, idem significabunt.

9 Dicendum est secundò, & sit tam corpus mobile, seu naturale, quàm

ens

ens mobile, aut naturale, &c. sint re ipsa obiectum Philosophiæ: nihilominus pensatis omnibus, quæ debent attendi, conuenientiùs exprimitur, & significatur nomine entis mobilis, quàm quouis alio Hæc est Arist. & D. Thom. quos sequuntur cõmuniter Thomistæ.

Probatur in primis testimonio Arist. 6. Metaph. text. 1. vbi sic inquit: *Naturalis speculatiua quedam profectò: sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri,* vbi D. Thom. lect. 1. sic concludit: *Et sic patet, quòd naturalis Philosophia est circa determinatum subiectum, quod est ens mobile.* Et hoc ipsum docet in proœmio huius operis lect. 1.

Rationem autem huius conuenientiæ tãgit optimè D. Thom. in proœmio nunc citato, vbi postquam dixit: Philosophiam non abstrahere à materia communi, & omne, quod habet materiam esse mobile, & ideò ens mobile esse subiectum naturalis Philosophiæ: addit, quòd liber Physicorum est quædam pars Philosophiæ, qui considerat præcisè ea, quæ consequuntur ad ens mobile vt sic, & simpliciter sumptum, absque additione scilicet differentiarum Et ita inquit: *Hic autem est liber Physicorum, cuius obiectum est ens mobile simpliciter. Non dico autem corpus mobile, quia omne mobile esse corpus probatur in hoc libro, nulla autem scientia probat suum obiectum, &c.* Quod idem repetit opusc. 42. cap. 4.

10 Ex quibus hæc sumitur ratio. Certissimum, & indubitatum est, obiectum Philosophiæ debere esse aliquid, quod sit principium motus, possitquè moueri: si quidem in hoc distinguitur Philosophia ab aliis scientiis, quòd tractat de rebus, quæ sunt subiectæ motui; & mutationi. At non est sufficienter manifestum, quòd omne sic aptum moueri est corpus: quandoquidem id rationaliter potest in dubium reuocari: & ideò tractatur, & probatur in libris Physicorum; cum tamen sit satis perspicuum, & indubitabile, omne, quod sic potest moueri, debere saltim esse ens. Ergo pensatis omnibus, conuenientius assignatur obiectum Philosophiæ per ens mobile, quàm per corpus mobile. Cumque etiam satis perspicuum non sit, naturam esse principium motus; & ideo de hoc agitur in 2. Physicorum: inde fit, meliùs assignari obiectum per ens mobile, quàm per ens, aut substantiam naturalem.

11 Ex quibus potest facilè occurri duabus obiectionibus, quas hîc adducunt Iuniores aliqui cõntra nostram assertionem. Prima est: quia differentia limitans superius, meliùs coniungitur cum genere proximo, quàm cum alia ratione superiori: & ideò commodiùs explicabis hominem si dicas, quòd est animal rationale, quàm substantia rationalis. Ergo meliùs explicabitur obiectum Philosophiæ, si asseratur, esse substantiam mobilem, quàm ens mobile Patet consequentia: quia explicatur per suum proximum genus, proximamque differentiam.

Secunda, nam etsi notius sit mobilitatem generalissimè sumptã, esse potius coniunctam cum ente, quàm cum corpore: non tamen mobilitatem physicam, quæ sola per se primò respicitur ab hac scientia. Siquidem satis constat, nihil aliud præter corpus posse moueri motu physico. Ergo potiùs per corpus mobile, quàm per ens mobile est obiectum Philosophiæ explicandum.

Ad primam obiectionem ex dictis constat, illam procedere secundum se, & cæteris paribus; sed in præsenti non sunt cætera paria, vt explicatum est.

Ad secundum negatur antecedens quoad secundam partem; nam quamuis cognito iam, quid sit motus physicus,

physicus, cognoscatur nulli nisi corpori conuenire: vt autem sciatur, quid sit prædictus motus, & in quo ab aliis distinguatur, omninò pendet ex cognitione naturæ, vel corporis, quæ non sunt ita nota: sicut quamlibet mobilitatem esse coniunctam cum ente.

12 Dicendum est tertiò Ratio *sub qua* obiecti Philosophiæ quasi generica, est abstractio à materia singulari tantum; ratio verò specifica sunt prima principia, ex quibus Philosophia procedit. Assertio hæc, suppositis his, quæ in libris Posteriorum dicta sunt, non eget aliqua probatione. Solum verò aduertendum superest, quòd hæc prima principia sunt materia, & forma seu ratio naturæ, quæ in vtraque inuenitur, seu, quod idem est, mobilitas radicalis. Vnde ratio naturæ erit specifica ratio *sub qua* Philosophiæ: licet congruentiùs nomine mobilitatis; quàm naturæ (vt iam explicuimus) exprimatur.

Dicendum est vltimò, quòd obiectum principale Philosophię est homo. Assertio hæc per se patet. Quandoquidem certum est, hominem inter substantias materiales, & entia mobilia primatum obtinere.

DILVVNTVR ARGVMENTA vtriusque sententia.

§. III.

13 AD argumenta aliarum sententiarum, quatenus aliquo modo videntur contra nos pugnare, respondetur Ad primum primæ sententiæ patet ex dictis. Vnde hoc ipso quòd assignemus, pro obiecto Philosophiæ ens mobile, prout reipsa est idem cum corpore mobili, seu corpore de prædicamento substantiæ, necesse est, quòd licet mobilitas conueniat enti ratione alterius, scilicet ratione corporis, non tamen enti mobili, sed ratione sui.

Ad secundum constat: tum ex his, quæ modo dicebamus: tum etiam ex notabili pro nostra assertione adducto.

Ad primum pro secunda sententia respondetur, Aristot. loqui de obiecto secundùm rem: vnde nihil contra nos. Ad rationem verò ibidem adductam respondetur; quòd saltim mobile radicaliter, quo pacto in præsenti sumitur, potest esse principium motus, & quietis: sicut risibile radicaliter est etiam debile per modum radicis.

Ad secundum respondetur, quòd etiam in ly *naturale* potest esse ęquiuocatio; imò & multo maior; nam primò sumitur pro eo quod est essentiale: secundò vt distinguitur contra liberum: tertiò vt opponitur violento, &c. Quare dicendum est obiectum scientiæ non ita expressè debere importare omnia, quæ ad ipsum pertinent, vt nihil prorsus implicitè afferat: ad hoc enim plures essent addendæ particulæ. Sed satis erit si minus ambiguitatis, & obscuritatis habeat; & quod rationem obiectiuam scientiæ exprimat, ratione cuius sufficienter dignoscatur: vt in præsenti contingit. Adde quòd dum pro obiecto Philosophię ens mobile assignatur, iam iuxta communem omnium acceptionem, pro ente mobili radicaliter sumitur.

QVÆSTIO II.

VTRVM PHILOSOPHIA INTER habitus scientificos connumeranda sit, & an sit vna secundùm speciem, & Metaphysicæ subalternata.

CVncta, quæ in titulo comprehenduntur ex his, quæ in prima disputatione Logicæ, & in libris Posteriorum

tiorum diximus fere constant, & ideo paucis quæstionem hanc absoluemus.

14 Dicendum ergo est primò, Philosophiam esse veram scientiam. Assertio hæc est Arist 6 Metaph.cap.1. & libro 11. cap. 6. D. Thom. ibidem lect.7.& opusc.70.§. *Ad 1.sic proceditur,videtur quòd speculatiua.* Estque cõmuniter recepta. Fundamentum est: quia scire est rem per suam causam cognoscere,teste Aristotele primo Posteriorũ.capite secundo. Sed multa sciuntur in Philosophia per suam causam:ergo erit vera scientia. Minor patet:quia de mixtis ostendit per suam causam esse corruptibilia: quia scilicet constant contrariis: & similiter de igne probat esse leuem ex paucitate, & raritate materiæ: & de terra esse grauem ex multitudine materiæ, & densitate illius, quæ duo sunt causæ prædictorum effectuum.

Nec refert, quòd Philosophia non agit de rebus,nisi prout motui subditis, quod videtur esse contra rationem scientiæ, quæ est de rebus necessariis, & perpetuis:nam ad hoc satis patet,ex dictis in Logica disput. 3.num 9. Quibus adde, quòd ita necessarium est res naturales, de quibus agit Philosophia, esse mutabiles, & corruptibiles; sicut quòd Angelus sit incorruptibilis.Vnde sicut hoc scibile est,ita,& illud

Ex quibus facilè deducitur essentialis diffinitio Philosophiæ, vt in præsentia accipitur,scilicet eam esse *Scientiam entis mobilis*, circa quam nihil occurrit dicendum: quia satis constat ex his, quæ disputat. 1 Logicæ diximus: nam ibidem dicta debent proportione seruata,quoad præsens applicari.

15 Dicendum est secundò Philosophiam esse scientiam speculatiuam: ita Aristoteles 7.Metaphysicæ cap.1.& lib.11.c.6 vbi D.Thom.lect.7.&opusc. 70. iam citato,& communiter omnes. Probatur ex dictis in Logica disput. 1. num.57 Ille habitus,cuius finis est sola veritatis cognitio,est speculatiuus:at finis Philosophiæ naturalis, tantùm est veritatis cognitio:ergo,&c. Minor patet: quia rerum naturalium cognitionem non vltra ad opus ordinat, sed in earum contemplatione quiescit.

Sed contra obiici potest primò, quòd Philosophia agit de Deo, vt authore naturæ, & de eius attributis. At per hæc excitatur voluntas,& dirigitur ad eius amorem, & ad plures alios voluntatis affectus eliciendos. Ergo erit scientia practica. Patet consequentia: quia scientia excitans, & dirigens ad opus,practica est.

Secundò,& vrgentiùs:Medicina est scientia practica:& tamen est vera pars Philosophiæ: cum tractet de quodam ente naturali,nempè corpore humano, vt sanabile est, seu vt est mobile ad sanitatem. Ergo Philosophia secundùm omnes suas partes nequit inter speculatiuas connumerari.Maior est Arist.6. Metaphys. & D.Thom. loco citato,& ratio eam conuincit: nam finis Medicinæ non est pura,& nuda veritatis cõtemplatio,sed aliquod opus scilicet restitutio, & conseruatio sanitatis, & ita præscribit modum, quo morbi curentur,& debita remedia exhibeantur.

Ad primum respondetur facilè: quamuis enim, dum Deus vt author naturæ cognoscitur, excitentur prædicti affectus, id tamen non est per se intentum à Philosophia, sed tantum agit de Deo,non quidem propter prędictos affectus excitandos; sed tantùm,vt de illo notitiam habeat, quatenùs naturæ author est.

Ad secundum respondent Massius in præsenti, & alij plures, & graues Doctores, duplicem esse Medicinam: aliam theoricam in sola rerum contemplatione sistentem; ac proinde

modum medendi minimè præscribentem: & aliam practicam, prædictum modum tradentem, morbisque remedia applicantem. Etsi ergo hæc secunda sit practica, non tamen est vera pars Philosophiæ, sed alius habitus ab ea diuersus. Cæterùm illa prior, & est speculatiua, & pars Philosophiæ, vnúsque habitus cum illa.

16 Sed hæc solutio est contra D. Thom. quia ipse opusc. o. §. citato in solutione ad quartum sic inquit: *Cum Medicina diuiditur in theoricam, & practicam: non attenditur diuisio secundùm finem: sic enim tota Medicina sub practica continetur, vt potè ad operandum ordinata: sed attenditur prædicta diuisio secundum quod, ea quæ in Medicina tractantur, sunt propinqua, vel remota ab operatione. Illa enim pars Medicinæ dicitur practica, quæ docet modos operationis ad sanationes: sicut quod talibus apostematibus sunt talia remedia adhibenda: theorica verò dicitur illa pars, quæ docet principia, ex quibus homo dirigitur in operatione, sed non proximè: sicut quòd virtutes sunt tres, & quod genera febrium sunt tot. Vnde non oportet, vt si alicuius actiuæ scientiæ aliqua pars dicitur theorica, quòd propter hoc illa pars sub speculatiua scientia ponatur.* Hucusque Sanctus Doctor. Quid ergo clariùs in hac re dici potuit?

Et deinde impugnari potest ratione desumpta ex D. Thoma ibidem ad 5. Quia licet obiectum Medicinę sit aliàs materialiter pars obiecti Philosophiæ naturalis, non tamen formaliter quatenus est obiectum Medicinæ, sicut est homo respectu corporis naturalis. Ergo neque ipsa Medicina est pars Philosophiæ: ita vt sit vnus habitus cum illa. Consequentia satis patet. Antecedens autem probatur ex eodem Sancto Doctore: nam quamuis idem corpus sit corpus sanabile, & naturale: non tamen est obiectum Medicinæ, prout est sanabile, seu mobile ad sanitatem à natura, quod requirebatur; sed vt est sanabile per artem.

17 Ex quo etiam manet solutum argumentum iuxta mentem Diui Thomæ. Dicimus enim Medicinam non esse propriè partem Philosophiæ; sed illi subalternatam, vt innuit Diuus Thomas loco citato: quia corpus sanabile per artem non est pars subiectiua corporis naturalis; sed illi tantum differentiam accidentalem addit. Non secus, ac Perspectiua tractans de linea visuali non est pars Geometriæ, quæ agit de linea, sed illi subalternatur: quia visualitas solum addit differentiam accidentalem supra lineam.

Vndè concludit Diu. Thomas, quia in sanatione, quæ fit per artem, ars est ministra naturæ: quia ex aliqua naturali virtute sanitas proficiscitur auxilio artis: indè est, quòd propter quid de operatione artis oportet accipere ex proprietatibus naturalium rerum. Et propter hæc Medicina subalternatur Philosophiæ. Et sic relinquitur, quòd Philosophia secundum se, & secundum partes eius est speculatiua, quamuis aliquæ operatiuæ ei subalternentur.

18 Sed dices, ad hoc vt duæ scientię habeant se per modum subalternantis, & subalternatæ, oportet, vt non habeant eundem abstractionis modum: at huius oppositum inuenitur in Philosophia, & Medicina; vt ex se constat: ergo non comparabuntur per modum subalternantis, & subalternatæ. Maior patet; tum ex dictis in Logica: tum etiam, quia alioqui scientiæ illæ essent eiusdem speciei: siquidem principia vnius deducuntur ex principiis alterius intra eandem abstractionem; ac proinde non subalternarentur.

Respondetur maiorem esse veram, quando vtraque scientia est speculatiua;

ua; non verò quando aliqua illarum est practica, vt in præsenti contingit: quia tunc distinguuntur genericè, & plusquam duæ speculatiuæ, quarum obiecta sint sub diuersa abstractione: quia radix huius distinctionis non est diuersitas abstractionis, aut primorum principiorum: sed principium aliud magis vniuersalis, & genericum, nempè finis: quia finis vnius est veritatis contemplatio; alterius verò opus.

19 Dicendum est tandem Philosophiam, vt comprehendit libros Physicorum, de Cœlo, de Generatione, de Anima, & parua naturalia esse vnam in specie infima, & nulli scientiæ esse propriè subalternatam. Assertio hæc satis constat ex his, quæ in libris Posteriorum adducta sunt. Diximus autem non esse propriè subalternatam: quia vt ibidem notauimus, impropriè, & secundùm quid subalternatur Metaphysicæ, ex eo quòd obiectum eius est pars subiectiua obiecti eiusdem Metaphysicæ.

QVÆSTIO III.

QVI SIT FINIS PHILOSOPHIÆ, quomodo diuidenda, & tandem quam methodum in ea Aristot. obseruauerit.

20 Circa finem Philosophiæ ferè nihil se offert dennò dicẽdum: nam ex adductis de fine Logicæ satis liquet, quid de fine eiusdem Philosophiæ dicendum sit. Cùm enim hæc inter scientias purè speculatiuas, & non deseruientes alteri, vt ministras, connumeretur: consequens est, vt vnicus tantùm finis, qui est contemplatio sui obiecti, scilicet ens mobile, sit ei assignandus.

Sed vt multiplicem eiusdem Philosophiæ diuisionem explicemus, & sic secundæ parti tituli satisfiat; notãdum est, quòd diuisio illius ex multiplici acceptione, & diuisione sui obiecti scilicet entis mobilis, seu corporis de prædicamento substantiæ haurienda est. Quia vt docuit Arist. 3 de Anima, text. 38. scientia diuiditur, sicut ipsæ res de quibus pertractat. Corpus igitur potest accipi secundùm se, & in communi, non descendendo ad aliquam particulatem speciem; & illi sic sumpto correspondent hi octo Physicorum libri.

21 Deinde potest diuidi in ingenerabile, scilicet cœlum; & in generabile, nimirum sublunare. Et de prima specie agitur statim in libris de Cælo: sicuti & de secunda specie vox in libris de Generatione tractatur. Vlteriùs generabile subdiuiditur in simplex, & mixtum. Et rursus mixtum bipartitur in imperfectum, & perfectum: & deinde perfectum in inanimatum, & animatum, & ideo de simplici, scilicet de elementis in vltimo libro de Generatione tertio loco discutit, sicuti & de mixto; sed imperfecto, qualia sunt nix, grando, &c. in libris Meteor. statim agit. At de mixtis perfectis sed inanimatis in tertio lib. eorumdem Meteororum deinde disputat. De mixtis autem perfectis sed animatis in libro de Anima sermonem texit.

Nec vtcumque Arist. in his libris de mixtis perfectis, & animatis agit, sed mirificè in hoc se gessit. Nam in 1. lib. disputat de Anima vegetatiua, quæ est forma viuentis. Et primò de illa agit, quia intra latitudinem animarum, infimum obtinet locum

22 Deinde in 2. libro de Anima sensitiua, vegetatiuam excedente, quæ est forma animalis. per cuiusque notitiam in cognitionem eiusdem animalis deuenitur, sermonem instituit, vbi etiam de variis eius operationibus agit.

Quò quidem ſpectant libri de Inceſſu animalium, de Senſu,& Senſibili; de Memoria, & Reminiſcentia; & de Somno,& Vigilia. Et deinde vt natura animalis pleniùs cognoſceretur, agit in particulari de ſingulis animalibus, de eorum generatione, compoſitione,&c. in libris de Hiſtoria animalium, de Generatione animalium, & de Partibus eorumdem.

Et tandem in 3. libro agit de homine, qui eſt præcipua pars obiecti Philoſophiæ: nam ibidem ſermonem inſtituit de anima rationali, quę eſt eius forma, quæque inter alias animas primatum tenet. Quò etiam pertinent libri de Inſomniis, & Diuinatione per ſomnium, necnon, & de Iuuentute, ac ſenectute: hæc enim in homine tantũmodo propriè inueniũtur. Vnde ſemel his peractis, ſicuti ad perfectiſſimã entis naturalis, ſeu mobilis ſpeciem deuenitur: ſic & tota Philoſophiæ doctrina ibidem finitur,& conſummatur.

23 Sed obiicies, partitionem factam nõ eſſe vndequaque veram: quia obiectum, quod huic primæ parti Philoſophiæ correſpondere diximus, ſcilicet ens mobile vt ſic, non videtur rectè illi fuiſſe aſſignatum Quod ſic oſtenditur: ens mobile eſt re ipſa obiectum formale,& adæquatum totius Philoſophiæ. Ergo non poteſt eſſe re ipſa obiectum horum librorum in particulari, qui tantùm continent vnicam Philoſophiæ partem. Antecedens patet ex dictis. Conſequentia verò probatur: quia nequit idem eſſe obiectũ totius ſcientiæ,& partis illius: ſed ſicut tota ſcientia comparatur per modum totius ad ſuas partes: ita obiectum illius,& obiectum partis debent per modum obiecti totalis, & partialis inter ſe conferri.

Et confirmatur: quia nullus eſt liber, inter iſtos octo, in quo Ariſt. de ente mobili in communi ex profeſſo agat. ¶ Reſpondetur quòd vt ſumitur ex D. Thom. hîc lect. 1. ens mobile aliter eſt obiectum totius Philoſophiæ,& partis illius, ſcilicet horum octo librorum: nam totius Philoſophiæ eſt obiectum, prout eſt explicabile per principia,& paſſiones tam communes, quàm particulares; iſtius verò partis eſt obiectum præcisè prout eſt explicabile per principia communia, ac proinde obiectum illius continetur ſub obiecto totius ſcientię. Vnde licet in aliis partibus agatur de aliqua ſpecie particulari motus,& mobilis, non verò in iſta; ſed de ipſo ente mobili in communi,& modo dicto, non deſcendendo ad ſpecies eius.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd in his libris agitur de principiis entis mobilis, de motu locali,& de aliis paſſionibus illius, & vbi agitur de his, agitur etiam de ipſo ente mobili: quia non conſiderantur niſi ſecundùm quod ſunt aliquid illius. Et hæc de prima, & ſecunda tituli quæſtionis parte.

24 Circa tertiam verò, ſcilicet circa methodum, quam in prædictis libris Ariſtot. obſeruat, dicendum eſt: quòd methodus, ſeu ordo procedendi in his libris eſt compoſitionis, & per conſequens aptiſſimus ad tradendas diſciplinas, iuxta id, quod ex profeſſo in Logica diximus,& Ariſtot. in proœmio huius operis docet, ſcilicet priùs tradenda eſſe, quæ ſunt magis communia. Cum ergo ens mobile vt ſic, communius ſit qualibet ſpecie illius, ideò prima pars Philoſophiæ debebat illi ſic ſumpto correſpondere: & ſimiliter, quia licet corpus generabile, vt ſic, non minus immediatè diuidat ens mobile, quàm corpus ingenerabile, ſcilicet cælum: nihilominus quia mobilitas ſecundùm locum, quæ corpori ingenerabili conuenit

conuenit,est vniuersalior, vt satis constat,ideò meritò de hoc statim egit,& sic de aliis.

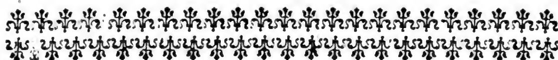
25 Sed inquires, cur in præsenti Arist.statuit, quòd ordine doctrinæ est nobis ab vniuersalioribus incipiendũ? Respondetur optimo sanè iure. Quod vt melius intelligatur, & simul procemium,quod Arist in hoc opere posuit, quantum modò fas est, explicetur: (amplior enim eorum, quæ in illo dicuntur explicatio specialem in lib. de Anima sedem habet:)notandum est ex D.Thom in præsenti lect. 1. quòd vniuersaliora sunt notiora quoad nos; è contra verò minùs vniuersalia sunt magis nota secundùm se.

Rationem primi tradit D. Thom. loco citato, ex eo quòd sunt confusiora:nam cognoscere aliquid confusè, medium est inter puram potentiam, quæ scilicet nondum incipit cognoscere,& inter actum perfectum, quando scilicet exactè,& distinctè rẽ percipit. At intellectus noster in suo intelligere procedit, de pura potentia ad actum perfectum; ac proinde prius peruenit ad cognitionem confusam, quàm ad distinctam: & consequenter prius illi occurrunt, priusque eidem nota sunt vniuersaliora,quàm minùs vniuersalia.

26 Ratio secundi, scilicet quòd minùs vniuersalia sint secundum se notiora,satis constat.Quia sicut Deus,qui purus est actus, est summè intelligibilis:& materia,quia pura est potentia,est secundùm se summè ignota :ita minùs vniuersalia, quia magis participant de actu,erunt secundum se notiora : sicut & magis vniuersalia, quia magis participant de potentia,erunt secundùm se minùs nota.

Hoc ergo supposito facilè redditur ratio ordinis doctrinæ, quem Aristot. obseruauit, & ea, quæ circa hoc in procemio docet, manent explicata. Nam ordine doctrinæ rectus ordo procedendi est, vt ab iis, quæ sunt nobis magis nota, ad ignotiora procedamus; nos enim, quippè qui per discursum intelligimus, ex his, quæ nouimus, ad ignota percipienda ascendimus. Si ergo vniuersaliora sunt nobis notiora, & minùs vniuersalia magis ignota, rectè ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia proceditur.

PRIMA



PRIMA PARS

PHILOSOPHIÆ

DE ENTE MOBILLI IN COMMVNI,

SVPER OCTO LIBROS PHYSICORVM Ariſtotelis.

SICVT nomen Philoſophiæ eſt, vt ſupra dicebamus, ad Philoſophiam naturalem ſecundùm omnes ſui partes denotandam, ſpecialiter accommodatum: ita hi primi octo libri, quos (Deo dante) explicare conabimur, ſpeciale ſibi nomen vendicant, nam ſcribuntur de phyſico auditu, ſeu naturali auſcultatione. Cuius inſcriptionis rationem, vt redderēt, Plutarchus in vita Alexandri, Clemens Alexandrin. lib. 5. Stromat Tullius lib. 5 de finibus adnotarunt, Ariſt. duo librorum genera in lucem edidiſſe; exotericum alterum, id eſt vulgari, & facili ſtylo conſcriptum, quod proinde à quouis facilè intelligi, & ſciri abſque magiſtri ope poteſt: alterum profundiori ſtylo, & ſubtilioris Philoſophiæ doctrinam recondita phraſi continens, quos proinde acroamaticos, ſeu auſcultatorios appellauit, eo quòd ab auditoribus maiori ſtudio audiri, & auſcultari, & à Præceptoribus maiori cura explicari poſtulent Quia ergo hi octo Phyſicorum libri ſunt difficiliores, & ſubtiliorem doctrinam continent, ideò de phyſico auditu, ſeu naturali auſcultatione inſcribuntur.

LIBER PRIMVS

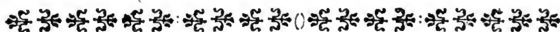
DE PHYSICO AVDITV, SEV naturali auſcultatione.

LICET tam iſte, quàm ſequens liber de principijs entis naturalis agat: attamen hic de eiſdem principijs *in eſſe rei* conſideratis, pertractat, vt nuper dicebamus. Et meritò, quia principia *in eſſe ſcibilis*, præſupponunt principia *in eſſe rei*. Quia tamen hanc materiam ſatis diffusè diſcuſſit Ariſt. non vacabit, vel textum eiuſdem exponere, vel ſcholijs, aut annotationibus illuſtare. Curabimus tamen omnia eiſdem locis, ac ille, eodem ordine, quoad fieri commodè poſſit, pertractare.

SVMMA

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.


IBER hic nouem capita complectitur. In primo, præscribit Aristoteles methodum in Philosophia obseruandum, de qua nos suprà aliquid tetigimus. In 2. & 3. adducens opinionem Parmenidis, & Melissi docentium omnia esse vnum & immobilia, eam confutat. In 4. proponit varias veterum de principijs opiniones, & eas falsitatis conuincit. In 5. ostendit principia rei naturalis esse contraria. In 6. dari tria principia generationis; duo contraria, & vnum subiectum eorum, scilicet materiam. In 7. exprimit, quæ sint principia; scilicet materiam, formam, & priuationem, & aliqua theoremata ad illa spectantia proponit: & tandem quomodo materia sit cognoscibilis explicat. In octauo adducit, & impugnat rationem ob quam veteres rerum ortum, & interitum è medio tollebant. In vltimo verò proponit fundamenta, quibus Plato vtebatur, vt non distingueret materiam à priuatione, & prædictam opinionem labefactat: & deinde ostendit materiam primam esse ingenerabilem, & incorruptibilem.



DISPVTATIO II.

De principijs Entis in communi.


VONIAM methodus, vt diximus, procedendi, quam Arist in præsenti obseruat, est methodus compositionis, seu ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia: ideò de ijs, quæ principijs naturalibus communia sunt primò differemus: posteà de singulis principijs, in proprijs disputationibus agemus.

QVÆSTIO PRIMA.

QVÆ SIT ESSENTIA PRINCIPIORVM Entis naturalis.


ICENDVM ergo est cum Arist. in hoc lib. c. 5. tex. 42. & D. Th. ibidem, principia entis naturalis esse, *Quæ nec sunt ex alijs, neque ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis.* Quæ definitio, vt exactiùs intelligatur, aduertẽdum est, definitum illius esse principia entis naturalis, prout à corruptibili, & incorruptibili abstrahit: id enim suadet tùm inscriptio horum librorum: nam etiam inscribuntur, de rerum omnium naturalium primis principiis: tum etiam quia ad eandem scientiam spectat agere de materia subiecta, principiis, & proprietatibus ab ea dimanantibus, teste

teste Arist. 1. lib. de Demonstratione, cap. 1. At in his libris agemus de communibus affectionibus corporum superiorum, & inferiorum, vt de motu, loco, tempore, &c. ergo, & de communibus illorum principiis.

3 Sed insurgit Soto: entia naturalia incorruptibilia, quales sunt cæli, non fiunt ex priuatione formæ, cùm eorum materia non possit esse priuata ea forma, quam habet. Ergo si hîc definiuntur principia entis naturalis, etiam incorruptibilis, non comprehendetur priuatio sub tradita definitione, quod sanè est contra communem Doctorum sententiam, vt quæstione sequenti dicemus. Et confirmatur ex Aristot. qui cap. 7 huius libri, text. 48. postquam docuit præter principia contraria, constituendum esse aliquod commune subiectum; inquit: principia, de quibus locutus fuerat, esse principia earum rerum, quæ oriuntur, & intereunt.

Respondetur cum Masio, Conimbricens. & aliis, quòd etsi mens Aristot. sit de rerum omnium naturalium principiis in communi agere; non tamen ita vt doceat, omnia illa omnibus conuenire, sed quod quædam quibusdam & alia aliis adaptentur, sicque materia, forma, & priuatio his rebus inferioribus conueniant; superioribus verò sola materia, & forma. Quare illa particula, *fiunt*, vltimo loco in definitione posita (cui correspondet in Græco verbum quoddam, cuius significatio extendi potest, ita vt denotet idem quod ly *fiunt*, vel *constant*) per distributionem accommodam intelligenda est, sic: corruptibilia ex ipsis fiunt, incorruptibilia ex ipsis constant, seu componuntur: ex ipsis scilicet, quæ sunt principia rem constituentia; qualis est materia, & forma.

Et radix horum omnium hæc est; nam cùm hîc definiantur principia *fieri*, & *esse rei*, fit inde, vt nisi per distributionem accommodam intelligatur definitio, non possit omni definito conuenire; quandoquidem non omnia, quæ primis conueniunt, possunt secundis adaptari. ¶ Ad confirmationem respondet idem Masius Arist. docere quidem se egisse de principiis rerum, quæ oriuntur, & intereunt, at nõ dicit, se solùm de his egisse, nam locutus est de materia, & forma, quæ non tantùm sunt principia entis naturalis corruptibilis, sed etiam incorruptibilis.

De his igitur principiis sic sumptis inquit Philosophus, quòd *Nec fiunt ex aliis, neque ex alterutris*, id est ex se inuicem, *sed omnia fiunt ex ipsis.* Et meritò sanè: nam cùm non sint vtcumque principia; sed prima, nõ possunt ex aliis fieri; alioquin non ipsa, sed illa ex quibus fierent, essent prima principia: & ob eandem rationem non possunt fieri ex alterutris, vt constat: sicut si omnia entia naturalia non fierent, vel essent ex ipsis non haberent rationem principij respectu entis naturalis, vt sic.

4 Sed obiicies primò, quòd hæc vltima particula, scilicet *omnia fiunt ex ipsis*, nullis principiis in particulari potest conuenire: ergo nec principiis, in communi; & per consequens nulli. Antecedens patet: quia ex principiis aquę, verbi gratia, sola aqua, & similiter ex principiis ignis, solus ignis fieri potest. Ergo non dantur aliqua particularia principia ex quibus fiant omnia. Prima verò consequentia probatur: quia repugnat aliquid conuenire prædicato communi, & repugnare particularibus sub illo contentis.

Secundò obiicies; forma verè est principium, vt docet Aristot. in præsenti, & infra dicemus; & tamen si est materialis, fit ex materia, per eductionẽ de potẽtia illius, vt disp. de forma ostẽdemus: imò fit ex priuatione eiusdem formæ

formæ, quæ ante illam præerat in materia; alioquin principia non essent contraria, cuius oppositum docet Aristot. in hoc lib. 5. text. 42 Ergo iam principia fiunt ex alterutris.

Obiicis tertiò: illa particula *ex* vltimo loco posita, vel denotat habitudinem partis componentis, ita vt omnia fiant ex his principiis tanquam ex partibus, & sic tantùm conuenit materiæ, & formæ, non verò priuationi, vel significat habitudinem termini, à quo, & sic solùm competit priuationi, non verò materiæ, & formæ. Ergo in nullo sensu conuenit omnibus principiis.

5 Obiectiones has cõsultò proposuimus: quia ex earum solutione tradita definitio principiorum satis illustrabitur. Ad primam ergo respõdetur, quòd definiuntur primariò communia principia, secundaria tamen ratione principia particularia: ita tamen vt illa vltima particula, de qua procedit obiectio secundùm distributionem accommodam intelligatur: vt sensus sit, quòd omnia in generali fiant ex principiis in communi acceptis, ex eisdem verò particulariter sumptis, & contractis ad aliquod genus, vel speciem, fiant omnia, quæ in illo genere, vel specie continentur, & sic ex materia, & forma in communi fiant omnes res naturales in communi; & ex materia, & forma ignis, omnes ignes; sicut, & ex materia, & forma aquæ, omnes aquæ, &c fiant.

Ad secundam obiectionem respondetur, quòd vt docet Aristot. lib. 8. Metaphys. cap. 1. & D Thom. ibidem lect. 1. id quod propriè, & simpliciter fit, tantùm est totum compositum. Quod etiam eleganter dixit, & probauit S. Doctor 1. part. quæst. 45 art. 4. quia partes non habent esse, sed compositum, sic autem alicui competit fieri, sicut & esse. Quare cum ly *fiunt* in definitione principiorum sumatur pro fieri simpliciter, & sine addito, vt constat, planè sequitur, quòd partes, vel principia, nec fiant ex aliis, nec ex alterutris. Quod enim non fit simpliciter, & sine addito, quomodo ex aliis, aut ex alterutris potest simpliciter, & sine addito fieri? Cum hoc tamen stat, vt sicut partes, & principia existunt, non quidẽ simpliciter, sed *vt duo*, seu, vt alij loquuntur, coexistunt toti; ita producuntur *vt quo*, seu comproducuntur cum toto. Et in hoc sensu concedimus, formam fieri *vt quo*, ex materia, vt ex subiecto; imò ex priuatione, vt ex termino à quo At hoc nihil contra nos: quia principia hoc ipso, quòd prima tantùm petunt non fieri ex aliis, *vt quod*.

Ex quo ad tertiam obiectionem respondetur, particulam *ex* semper sumi eodem modo; cæterùm non sumitur prout determinatè denotat habitudinẽ termini *à quo*, vel partis componentis, sed prout abstrahit ab vtraque, ita vt sensus sit, *principia sunt, quæ nec fiunt* (intellige vt quod) *ex aliis, ne ex se inuicem, vel tanquam ex parte intrinseca, vel tanquam ex termino à quo, omnia tamen fiant ex ipsis, vel tanquam ex partibus intrinsecis, vel tanquam ex termino à quo.*

QVÆSTIO II.

Vtrùm principia Entis naturalis sint tantùm tria?

6 CVm titulus quæstionis dictionẽ cõtineat exclusiuam, duas habet exponentes. Prima, num entis naturalis principia sint tria. Secunda verò, an sint plura tribus; ideóque duplici argumentorum genere vtemur, quibusdam quidem, vt probemus principia nõ esse tria; aliis verò, vt confirmemus esse plura tribus, quorum tamen vis, vt in-

telligatur, aduertendum est, tria, quæ entis naturalis principia ponuntur, esse materiam, formam, & priuationem.

PROPONVNTVR RATIONES dubitandi.

§. I.

7 HOc ergo supposito, sic primò arguitur. Priuatio nequit esse principium entis naturalis, aut effectionis illius; ergo sunt pauciora tribus. Antecedens probatur: tum quia, vel nihil, vel ens rationis est, proindéque non poterit esse principium realis entis, quale est ens naturale: tũ quia etiã eo modo, quo habet esse, non conseruat illud, quando generatio adest, sed tunc euanescit, aliàs materia simul esset sub priuatione formæ ignis, & sub ipsa forma ignis, quæ in puncto generationis debet necessariò materiam informare, quod quidem apertã inuoluit contradictionem. Ergo priuatio nullo modo potest esse generationis principium.

Secundò: forma non potest esse principium respectu generationis: ergo, &c. Antecedens probatur: ideò forma rationem principij poterat habere; quia est generationis terminus. At propter hoc non: quoniam compositum substantiale est illius terminus præcipuus, & nihilominus eiusdem principium non est. Ergo nec forma.

8 Ex alia verò parte (vt sic secũdo argumentorum genere vtamur) arguitur tertiò, ad probandũ principia esse plura tribus. Quia nõ magis per se progreditur generatio à priuatione formę denuò aduenientis, quàm à forma præexistẽte. Ergo si ob id priuatio inter generationis principia connumeratur, inde fiet, vt & forma præexistens sit etiam connumeranda. Antecedens probatur; quia cùm materia semper debeat esse sub aliqua forma, vt infra dicemus, non potest transire ad nouam formam, nisi à forma.

Confirmatur, mutatio accidentalis per se pendet à forma præexistente accidentali. Ergo idem dicendum est de substantiali. Patet consequentia ex paritate rationis. Antecedens verò constat ex Arist. c. 5. text. 43. huius libri dicente: album non fieri per se ex quouis non albo, sed tantum ex non albo, quod est nigrũ, vel alius medius color.

Quartò, vnio materiæ ad formam, necnon & dispositiones accidentales ad eandem formam, requiruntur necessariò ad generationem. Iam ergo principia erunt plura, quàm tria. Antecedens patet: quia nisi materia sit ad formam ignis disposita, & nisi eidem vniatur, non poterit esse generatio ignis. At hæc omnia si posueris, statim generatio aderit: ergo, &c.

EXPENDITVR, ET PROBATVR vera sententia.

§. II.

9 PRo huius quæstionis decisione notandum est, hìc non fieri sermonem de quibusuis entis naturalis principiis: certum est enim, hæc plura esse, quàm tria. Etenim omnis causa est principium; cùm ratio principij sit quid superius ad causam, vt supra dicebamus. Vndè, cũ quatuor sint genera causarũ, totidem ad minus debẽt esse principia, quibus si addideris priuationem, iam erũt quinque. Sed tantùm loquimur, de intrinsecis, & primis principiis, vt iam explicamus. Cæterum, quia ens naturale dupliciter potest considerari, vel in fieri, quod nihil aliud est, quàm ipsa eiusdem generatio; vel in facto esse, id est, vt iam est genitum, & ex suis partibus compositum: ideò, quæ sunt illius princi-

principia, tùm in fieri, tùm etiam in facto esse dicemus, vt sic omnis difficultas aboleatur.

10 Dicendum est ergo primò, tria tantùm esse intrinseca principia entis naturalis in fieri, materiam nimirum, formam, & priuationem. Ita Aristot. in hoc lib. cap. 7. text. 67. & D. Thom. ibidem, & opuscul. 31. in principio, & communiter omnes Doct. Ratio fundamentalis desumitur ex Aristot. 8. Metaph. & D. Thom. ibidem lect. 1. Quia in omni mutatione, vt talis est, tria tantummodo sunt necessaria, scilicet terminus *à quo*, terminus *ad quem*, & subiectum vtrique commune, vt patet ex definitione mutationis: mutatio enim est transitus subiecti de non esse ad esse, vt etiam docet D. Thom. 1. part. quæst. 45 art. 2. ad 2. & 2. contra Gent. cap. 17. & de potentia quæst. 3. art. 2. in corpore, & ad 4. Sed generatio entis naturalis est per se loquendo, saltem secundùm communem ordinem rerum, mutatio quædam substantialis, cùm sit transitus quidam primi, & substantialis subiecti, à non esse sub hac forma substantiali v.g. ignis ad esse sub illa, vt docet Diu. Tho. 1. part. quæst. 27. art. 2. Ergo tria hæc tantummodo ad illam, requiruntur, scilicet subiectum transiẽs à non esse ad esse, quod est materia prima: non esse formæ connotando aptitudinem ad illam, in quo consistit priuatio: & tandem terminus ad quem, forma nimirum substantialis, ad quam habendam mutatur.

11 Sed quia tota huius quæstionis difficultas, quoad hanc partem ex efficacia, & penetratione huius rationis pendet: ideò contra illam aliqua obiicienda erunt, ex quorum solutione satis illustrata manebit. Primũ est, quòd hoc ipso, quòd forma solùm requiratur ad generationem, vt terminus eius *ad quem*: necessariò subsequitur ad eandem generationem: cum fieri, vel mutatio prǽsupponatur ad suum terminum. Sed quod subsequitur ad fieri, non potest esse eius principium; quandoquidem principium debet præcedere id, cuius est principium. Ergo non potest forma vllo modo esse principium, si per modum termini *ad quem* requiritur ad generationem.

Confirmatur: quia eadem ratione non solùm priuatio formæ genitæ, sed etiam priuatio formæ corruptæ esset principiuum; quia sicut per generationem fit forma vt terminus ad quem: ita & priuatio formæ corruptæ suo modo fit, & hoc adeò indispensabiliter, vt repugnet generari nouam formam, nisi introducatur noua priuatio formæ præexistentis.

Secundum est; nam ad generationem necessariò requiritur generans: tũ quia generatio est productio geniti, quæ sine generante, neque esse, neque intelligi potest: tum etiam quia generatio est quid creatum saltem *vt quo*, ac proinde intrinsecè pendet ab agente: tum denique, quia ad mutationem necessariò requiritur mutans. Malè ergo dictum fuit in maiori proposione, rationis pro conclusione factæ, quòd generatio tantummodo requirit tria illa à nobis enumerata.

Tertium, & vltimum est, quòd generatio cadaueris per se fit ex viuente: quoniam hæc forma nequit introduci nisi in materiam priùs informatam forma viuentis. Ergo falsum est, quòd mutatio vt sic, vel substantialis mutatio, qualis est generatio entis naturalis, sit transitus à non esse: sed potiùs erit trãsitus vel à non esse, vel ab vno ad aliud esse: vt sic prædicta mutatio comprehendatur.

12 Ad primum respondetur, quòd forma non est principium respectu generationis: quia illam per modum par-

tis componat: sic enim concurrit ad esse entis naturalis; sed quia mutatio substantialis intrinsecè ad eam extendit vt ad finem; & id à quo suam sumit speciem, & non nisi per eam definiri potest. At principium, quod se habet per modum finis, & termini, etsi in executione debeat esse posterius, semper tamen est prius in intentione naturæ.

Ad confirmationem dicendum est, priuationem formæ præexistentis, sicut & corruptionem, non intendi per se à natura, & ideò non connumeratur inter principia per se generationis.

Ad secundam obiectionem respondetur, quòd licet generatio vt actio intrinsecum dicat ordinem ad causam efficientem, imò etiam ad finalem; attamen generatio vt rationem mutationis sortitur, non respicit formaliter loquendo agens, aut immutans, vt docet D. Thom. 3. Physicorum, lect. 4. & in 2. dist. 40. quæst. 1. art. 4. ad 1. sed solùm identicè, quod quidem satis est, ad hoc vt rationem entis vtcumque creati habeat. Vnde respectu illius sic considerataæ neque efficiens, nec finis sunt principia intrinseca: quia nomine talis principij generationis, illud intelligimus, quod intrinsecè, & per se ab eadem respicitur. At in præsenti non de generatione vt actio, sed vt mutatio quædam est, sermo instituitur. Physicus enim agit de ente naturali vt motui, & mutioni substat: quia agit de illo vt constat natura. Hæc autem ad minus per se primò non est principium actionis in aliud, sed principium motus eius in quo est, vt ex definitione naturæ alibi tradenda constat.

13 Ad vltimam obiectionem negādum est antecedens. Vnde posset optimè Deus introducere formam cadaueris in materiam, etiamsi in ea non præcessisset forma viuentis. Tunc tamen compositum illud non denominaretur mortuum: quia denominatio requirit saltem tanquam connotatum, quod præcesserit forma viuentis in eadem materia.

Ratio autem propter quam ad introductionem formæ cadaueris semper præcedit forma viuentis: non est, quia forma cadaueris per se petat fieri ex adeò nobili termino, qualis est forma viuentis; sed quia dispositiones formæ viuentis adeò facilè alterantur, & destruuntur, vt non possit verbi gratia ignis disponere sufficienter materiam ad propriam formam in ea temporis mora, quæ satis est ad alterandas, & destruendas dispositiones formæ viuentis. Quare, quia iis destructis necesse est destrui prædictam formam, & aliàs sine sufficientibus dispositionibus non potest introduci forma ignis; ideò ne materia maneat sine forma, intromittitur interim & per accidens ibidem forma cadaueris, quæ est omnium ignobilissima.

14 Dicendum est secundò, principia entis naturalis in facto esse, tantùm esse duo, formam scilicet, & materiam. Hæc est Arist. in hoc lib. tex. 66. & D. Th. ibid. & communis inter Doctores, & ideò idem Philosophus dixit, principia entis naturalis esse quodammodo duo, & quodammodo tria: quia sunt duo, loquēdo de ente naturali in facto esse, & tria loquendo de eodem in fieri. Et suadetur cōclusio ratione desumpta ex Arist. loco citato, & D. Th. lect. 13. Illa sunt principia in facto esse respectu entis naturalis, quæ manent in ipso transacta generatione, ac proinde & intrinsecè illud componunt. At hæc tantùm sunt materia, & forma, vt constat: ergo, &c.

Soluuntur

Soluuntur rationes dubitandi initio posita.

§. III.

15 AD primum ergo initio quæstionis adductum respondetur ex dictis: priuationem solùm dici intrinsecum generationis principium, quia intrinsecè, modo tamen infrà explicando respicitur ab illa per modum termini *à quo*, ad hoc tamen non requiritur, vt sit quid positiuũ: satis enim est vt sit realis carentia: sicut nec desideratur, quòd realiter adsit in instāti generationis; sed sufficit, vt tunc desinat: non enim exercet rationem principij nisi per modum termini *à quo*.

Ad secundum respondetur, non ideò formam esse principium, quia est vtcumque generationis terminus; sed quia terminat dando esse formaliter composito, hoc autem terminat vt principiatum, & vt habens esse à forma, ideò non terminat vt primum principium, de quo in præsenti.

Ad tertium respondetur, quod etsi materia semper sit sub aliqua forma, attamen id non possit mutari ad nouam formam, sed ob intrinsecam imperfectionem suam, quæ tanta est, vt non possit esse sine aliqua forma, ac proindè hoc erit per accidens ad generationem: quoniam si per impossibile nullam haberet, posset denuò ad formam mutari. Priuatio autem non ita, & per accidens ad generationem concurrit, vt iam diximus.

16 Ad confirmationem respondetur, quòd quando generatio secundùm quid, qualis est accidentalis, habet pro termino à quo formam positiuam, hoc non conuenit ei, vt mutatio, sed vt est motus propriè sumptus, vt ostendemus 5. Physicorum.

Ad vltimum respondetur, vel non requiri modum illum vnionis à materia, & forma distinctum, sed seipsis immediatè vniri, de quo infra: vel si requiritur, reduci ad materiam, aut formam vt modum illarum, quo quælibet exercet rationem principij respectu entis naturalis. Constat autem exercitium principij non ponere in numero cum ipso, sed ex parte illius se tenere. Ad illud verò, quod de dispositionibus adducitur, dicendum est, non requiri ita per se, vt sine habitudine ad illas generatio esse non possit. In præsenti autem loquimur de principijs, ad quæ generatio dicit intrinsecam habitudinem: & licet huiusmodi dispositiones necessariò requirerentur, adhuc nihil inde contra nos, quia cùm pertineant ad genus causæ materialis, reducuntur ad materiam, & ideò simul cum illa vt vnum computantur, quippè quæ ex parte illius se tenent.

Nec obstat, quòd etiam priuatio teneat se ex parte materiæ: non enim materia concurrit ad generationem, nisi vt habet priuationem formæ, & nihilominus priuatio ponitur vt distinctum principium: ergo, &c. Nam ad hoc respondetur, esse disparem rationem. Quia etsi priuatio debeat in materia præesse, vt ad nouam mutetur formam; attamen ipsa priuatio specialem habet concurrendi modum distinctum ab eo, quo materia concurrit, nimirum vt terminus à quo, cui per se correspondet terminus ad quem: homo enim ex non homine fit; at dispositiones non nisi in genere causæ materialis, & modo alibi fusiùs dicendo, concurrunt.

QVÆSTIO

QVÆSTIO III.

Vtrum principia entis naturalis non solùm contraria, sed prima contraria sint.

17 VIdentur autem non esse contraria, quandoquidem principia entis naturalis tantùm sunt tria, ex quibus duo, scilicet materia, & forma, sunt substantiæ; ergo neque ipsa inter se, nec priuatio, quæ est aliud principium, alterutri illarum contrariatur. Quippè cùm substantiæ nihil sit contrariũ, vt docet Arist.cap de substantia.

Secundò, dato, quòd prædicta principia essent contraria, adhuc tamen nõ essent dicenda prima contraria; quia hæc sunt illa, quibus prima, & propria contrarietas conuenit. At hæc non competit substantijs, sed accidentibus, scilicet quatuor primis qualitatibus: ergo, &c. Minor probatur, quia hæ solæ sunt quibus conuenit, tum primitas, quippè quæ ex aliarum promixtione qualitatum non oriũtur: tum etiam definitio contrariorum, quæ sunt propriè talia, scilicet, quòd sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subiecto mutuò se expellunt.

18 Nec satis erit, si dixeris: hìc non fieri sermonẽ de contrarietate adeò strictè dicta, sed paulò latiùs sumpta; qua ratione comprehendit quamlibet incompossibilitatem, ac proindè & oppositionem priuatiuam.

Nam contra hoc est, quòd si in hoc sensu de primis contrarijs fiat sermo, potiùs hinc fiet non esse proprium primorum principiorum entis naturalis, quòd sint prima contraria: Quia vt inquit Arist. in hoc lib. text. 50.& 56. in quolibet genere datur vna prima contrarietas, & consequenter aliqua prima contraria. At non quælibet prima contraria cuiusuis generis possunt esse principia entis naturalis. Ergo non erit proprium principiorum entis naturalis, quòd sint prima contraria.

Dicendum tamen est primò. Principia entis naturalis in facto esse, scilicet materiam, & formam, non esse contraria. Hæc conclusio communiter admittitur à Doctoribus, & ex se patet. Quia contraria mutuò se expellunt: sed materia cùm sit receptaculum formæ, eamque in sinu suo quasi foueat, minimè eandem â se expellit: non ergo eidem contrariari potest.

19 Dicendum est secundò. Principia entis naturalis in fieri, formam scilicet & priuationem, non solùm contraria, sed prima contraria esse. Hæc est expressa Arist. hìc cap. 5. & D.Thom. ibidem, eamque omnes expositores vnanimiter admittunt.

Probatur ratione desũpta ex Arist. in præsenti. Prima contraria sunt prima principia. Ergo prima principia sunt prima contraria. Consequentia est aperta; procedit enim per simplicem conuersionem propositionis indefinitæ. Antecedens verò probatur. Prima principia sunt, quæ nec fiunt ex alijs, neque ex alterutris, sed omnia fiunt ex ipsis. At prima contraria non fiunt ex alijs, neque ex alterutris: quia hoc ipso quòd sunt prima, nullo modo possunt ex alijs fieri: alioquin nõ essent prima. Et tandem omnia fiunt ex ipsis; siquidem omnia, quæ per se generantur, fiunt ex suis contrarijs, vt D.Th. 1.part. q 46.art. 1.ad 3.innuit. Ergo iam prima contraria erunt prima principia.

Cæterùm hæc ratio inefficax videtur. Primò; quia syllogismus, in quo innititur, est in secunda figura, & nihilominùs duabus propositionibus affirmatiuis constat: quod tamen pugnat apertè cum his syllogismis, quæ in secunda

cunda figura concludunt, vt intuenti patebit.

Secundò, nam ex ea sequitur materiam & formam esse prima contraria, quandoquidem eis competit definitio primorum principiorum, & hæc etiam est definitio primorum contrariorum, vt in hac ratione innuitur.

Tertiò, nam falsum videtur, vnumquodque fieri ex suo contrario; quia quando ex homine pallido generatur cadauer pallidum, tunc de nouo fit pallidum; non tamen ex non pallido: ergo, &c.

Respondetur ad primum syllogismum in secunda figura ex duabus præmissis affirmatiuis constantem, tunc esse vitiosum, cùm termini sunt impares & inæquales, vt si dicas: equus est animal, homo est animal; ergo homo est equus. Secus verò cùm termini pares & æquales sunt: quis enim hãc inficiari potest argumẽtationem: homo est rationalis, risibile est rationale; ergo risibile est homo. At hi termini, *prima cõtraria, & prima principia* sunt pares, & æquales, vtpotè qui ad conuertentiam dicuntur, proindeque ex hoc cap. nullum prædicta ratio patitur defectum.

Ad secundum neganda est sequela. Ad cuius probationem dicendum est, illa primorum contrariorum definitione non definiri prima contraria, nisi ibidem subintelligatur hæc particula, *opposita*, quæ vicem generis sortiatur, ita vt sensus sit, prima cõtraria sunt opposita, quæ non fiunt ex aliis &c.

Sed dices, iam ergo hi duo termini *prima principia, & primia contraria*, non sunt æquales: quandoquidem primus comprehendit sub se materiam, non verò secundus.

Respondetur, quòd sicut cum Arist. dixit, prima principia esse prima contraria, non vniuersaliter, sed indefinitè loquutus est: sic & nos cum duos illos terminos diximus esse pares & æquales, non vniuersaliter, sed indefinitè loquimur, vt sic omnimoda seruetur proportio. Quare ad huius locutionis veritatem, & ad vim rationis Arist. satis est, quòd aliqua sint prima principia, & quòd hæc eadem sint prima contraria; nõ secus, ac si per impossibile daremus hominem & equum identificari cum eadẽ portione animalis, sufficeret hoc vt ista indefinita esset vera: species animalis sunt idem realiter inter se; & vt possemus sic argumẽtari: homo est hoc animal, equus est hoc animal; ergo homo est equus. Ex quo etiã intelligitur quomodo etsi ratio principij, & primi contrarij, habeãt aliquando inter se nexum, nunquã tamen formalissima ratio vnius est formalissima ratio alterius.

Ad tertium respõdetur, quod cùm in casu argumenti non fiat pallidum per se primò, sed consecutiuè & per accidens, ideo nihil inde contra nos, quia loquimur de eo, quod per se primò fit.

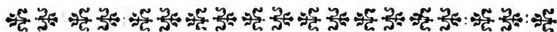
21 Solùm ergo superest ad rationes dubitandi initio quæst. positas respondere.

Ad primam ergo & 2. benè respondetur ibid. si tamen addatur Arist. non loqui de quauis incompossibilitate, sed de ea, quæ est inter formam substãtialem & eius priuationem Quia loquitur de primis contrariis, quæ sint prima primitate simpliciter, quatenus eorum contrarietas est radix & origo cæterarum aliarum contrarietatũ, vt D. Tho. ibid. lect. 10. notauit. Vnde loquitur de contrarietate sumpta pro incompossibilitate priuatiua, quæ est inter formã substantialem, & eius priuationem Nã cum cõtrarietas accidentium ita egeat substantia, vt sustentãte, vt sine illa cõsistere nequeat, ortúmq; ducat ex ipsa substantia, & hæc cõtrarietas, quę inter formam substãtialem, & eius priuationem veriatur, sit radix & primum principium

cipium formationis substantiæ totalis, inde fit, vt sit etiam suo modo prima radix contrarietatis accidentium.

22 Ex quo ad impugnationem cõtra solutionem ibidem datam respondetur, quòd Arist in loco ibi relato loquitur de priuatiua oppositione, quæ est in quouis genere, vt docet D. Th. lect. citata, & hanc vocare optimè potuit *contrarietatem primam*; contrarietatem quidem, quia quæ sic contraria sunt, sese interimunt, more illorum, quæ rigorosa gaudent contrarietate.

Primam verò: quia priuatiua oppositio in quauis oppositione, etiam in illa, quæ propriissimè est talis suo modo includitur: quandoquidem omnia opposita specie distinguuntur, & species sunt, sicut numeri; ac proinde vna excedit aliam in perfectione, & quæ imperfectior fuerit, dicet priuationem perfectioris. Vnde priuatiua oppositio comparatur ad alias oppositiones, vt communior & vniuersalior, & consequenter vt prior illis. Cæterùm non ob hoc erit prima primitate simpliciter, & vt sic dicamus; primitate causalitatis, de qua in præsenti, nisi sit inter formam substantialem, & eius priuationem, vt dictum est.



DISPVTATIO TERTIA

De existentia, natura, & proprietatibus materiæ primæ.

EA, quæ in superiori disputatione discussa sunt, ad principia entis naturalis in communi spectabant. Consequens ergo est, vt deiisdem principiis sigillatim, & primò de materia prima, quæ aliorum fundamentum est, seorsum sermonem instituamus.

QVÆSTIO I.

An sit, & quid sit materia prima: vbi etiam de variis eius nominibus agitur?

1 A Prima huius quæst. parte facilius nos expediemus; quia certum omnino est verè dari materiam primam in rerum natura: tum quia Sãcti Patres illam admittunt, Basil. nimirum, August. Ambr. Chrysost. Beda, & alij, quos refert Massius in præsenti c. 9. sect. 2. q. 1. tum etiam; quia hoc ipsum communiter Scholastici Theologi testantur cum Magistro in 2. distinctione 12. & D. Thomas 1. parte. q. 66. art. 4. Tum etiam: quia hæc breuis, valdè tamen efficax ratio id confirmat.

Nã, vt in præcedẽti disp. q. 2. diximus, quodque per se patet, in quauis mutatione necessario debet dari aliquod subie

subiectum, quod transeat à non esse ad esse, seu vt alij dicunt, quod maneat sub vtroque termino Ergo etiam in mutatione substantiali, qualis est generatio substantialis, debet assignari aliquod subiectum, quod à non esse sub forma substantialis, v. g ignis, ad esse sub illa transeat Vel ergo subiectum hoc præsupponit aliud, vel non; Si hoc secundũ concedatur, habemus intentum: quia subiectum illud iam erit subiectum primum Si verò tale subiectum supponat aliud, inquirimus rursus de illo subiecto, quod supponitur, an sit primũ, vel aliud eo prius detur: cumque impossibile sit in causis subordinatis procedi in infinitum, fiet inde, vt subsistẽdum necessariò sit in aliquo, quod ita sit obiectum vt aliud non supponat, proindeque primi subiecti ratio eidem competat. Ergo cum nomine materiæ primæ nihil aliud nos intelligamus, necesse erit, hãc in rerũ natura inueniri.

2. Quoad secundum verò, quod in quæst. titulo proponit r, nimirum in quonam quidditas materiæ primæ sita sit dicendum est: eam ab Arist. duplici definitione definitam fuisse. quarum primam, ex verbis Philosophi, in hoc libro sic conficimus: *Materia prima est substantia, quæ ita se habet ad formas substantiales sicut æs, vel lignum ad artificiales* Quam definitionem tradit etiam D.Thom Opusc 31. §. 1. circa medium, vbi non accipitur *æs*, vel *lignum*, vt in suo substantiali esse completa sunt, sed vt in genere artificiali sunt in pura potentia, vt artificis beneficio hanc, vel illam artificialem formam in se recipiant. Sic enim materia prima est in pura potentia; vt hac, vel illa substantiali forma informetur.

Secundam verò definitionem, quæ melius naturam materiæ primæ explicat, tradit Arist. in c. vlt. huius lib. tex. 82. sub his verbis: *Materia est primum subiectum vniuscuiusque, ex quo aliquid fit, cùm insit, non secundum accidens.* Quam admittit D. Thom. lect. vlt. huius lib. & communiter Doct.

Prima particula, quæ (si debito sensui attendatur) est ly *subiectum*, vicem quasi generis sortitur, per quam cum materia secunda conuenit, ab illáque per ly *primum* distinguitur: sicut, & per illam particulam *cùm insit* excluditur peculiariter priuatio, vt notauit D. Tho lectione citata.

Nam etsi ex ea fiat ens naturale, in quo conuenit cum materia, non tamen ex eadem componitur; quia in illo manet. Secus verò de materia dicendũ est; quandoquidem est omnino intrinseca composito physico. Additur tamen illa particula, *non secundùm accidens*, vt denotetur ex materia & forma vnitis vnũ per se substantiale coalescere.

3. Sed obiicies primò, materiam primam non esse subiectum: ergo malè definita fuit.

Antecedens probatur; nam quod est primum subiectum, non potest esse substantia; quia nequit inniti in alio, vt in subiecto; sed materia prima non est substantia, vt docet Arist. Metaph. tex. 8. dicens: *Materiam primam per scipsum, neque esse quid, neque quantum, neque quale, neque aliud eorum est, quibus ens determinatur*: ergo nequit esse primum subiectum. Confirmatur, quia D. Th. 1. p. q. 5 art. 3. ad 3. dicit: materiam esse ens in potentia: ergo actu non est ens, ac proinde nec substantia.

Secundò obiicies, quod si semel verum est, materiam primam esse primum subiectum, superfluè cæteræ particulæ definitionis adduntur: quandoquidem per hoc solum, quòd sit primum subiectum, sufficienter constituitur, & distinguitur ab omnibus aliis, vt intuenti patebit.

Ad primum respondetur, sensum

prædictorum verborum Arist tantùm esse eum, quem D. Th. loco citato ex 7. Metaph. lect. 2. explicuit dicens: *Philosophum solum velle, quod oportet subiectum mutationis, & motus, alterum esse per se loquendo ab vtroque terminorum motus. Vnde cum materia sit primum subiectum, substans non solum motibus, qui sunt secundùm qualitatem, quantitatem, & alia accidentia; sed etiam mutationibus, quæ sunt secundùm substantiam, oportet quod materia sit alia secundùm sui essentiam ab omnibus formis substantialibus, & earum priuationibus, & non solum quòd sit aliud à quantitate, qualitate, & alijs accidentibus.* Hucusque S. Doctor.

4. Ad confirmationem respondetur, quòd licet res sumatur à quidditate; attamen nomen *ens* desumitur ab actu essendi, seu existendi: id quod apertè docet D. Th. 1. contra Gentes c. 25. in fine, & in 1. dist. 8. q. 1. art. 1. de Veritate, qu. 1. artic. 1.

Vnde, quia materia prima non habet actum essendi, seu existendi ex se; sed tantùm in potentia & à forma, vt infra ex eodem S. Doct. referemus: ideo loco citato ipse cum Arist. sæpe dixit, materiam esse in potentia. Cum quo tamen stat, eam esse veram rem, & partem veram essentiæ totalis compositi. Et ideo D Th. de Veritate, qu. 3. art. 5. in fine dixit: *Quod etsi materia non habeat propriè essentiam, attamen est pars essentiæ.*

Ad secundum resp. particulas illas maioris explicationis gratia additas fuisse. Quod quidem potiori titulo in materia permitti debet. cùm ob infimã sui entitatem adeo sit ignota, proindeque maiori indigeat explicatione.

5. Ex quibus omnibus facilè intelligetur ratio, ob quam pluribus, adeoque diuersis nominibus nuncupetur. Quia & quod per omnia illa significatur, cōuenit ei, quia est primum subiectum puráque potentia, respectu omnium formarum substantialium. Vnde appellatur *Chaos, mater, matrix, turpis, malefica, seu adultera, per se ignota, tenebræ, & propè nihil.*

Vocatur ergo *chaos* à veteribus Poëtis, vt ab Hesiodo, & Orpheo, & à Magistro in 2. dist. 12. eo quod confusè rerum omnium formas respicit. Dicitur *mater*, quia est principium passiuum generationis. *Matrix*, quia suo gremio complectitur, fouet & cōseruat omnes formas. *Turpis, seu incomposita*, vt docet D. Th. 1. p. q. 66. art. 1. quia sicuti ex se est pura potentia, ita ex se caret omni decore; quoniam omnis decor est per actum. *Malefica*, quia vt possit frui alia forma, qua caret, machinatur cædem propriæ formæ, quam possidet. *Per se ignota*, vt docet Arist. 8. Metaph. lect. 1. apud D. Tho. quia cum ex se nō habeat actualitatem, nisi per formam, non est nisi per illam cognoscibilis: propter quod etiam *tenebræ* appellantur. Et tandem dicitur esse *prope nihil*, vt loquitur August. 12. Confessionum: quia in genere substantiæ habet minimum entitatis, quod excogitari potest, & ideo est quid maximè in hoc genere ad quandam veluti nihilitatem accedens.

QVÆSTIO II.

Vtrùm materia prima, ita sit secundùm suam essentiam pura potentia, vt nullo modo sit actus, aut nullum actum in se includat.

6. Titulus quæstionis non intelligitur de actu omnino primo, qualis est forma substantialis, aut de actu subsistentiæ & existentiæ, aut tandem de actu secundo, & accidentali, qualis est operatio.

Nam,

Nam, vt ex se, & ex dicendis constabit, certum est, nullum, ex iis actibus posse esse essentialem materiæ primæ; sed tantùm intelligitur de quodam actu, quem iuniores Philosophi denuo suscitarunt, quemque actum entitatiuũ appellant, dicentes, esse vniuersalem & transcendentalem, respectu omnium rerum; quia cuilibet rei, hoc ipso quod sit realis entitas, debet conuenire: nam hoc ipso iam habet actum entitatis, seu est actualis entitas, & per consequens per aliquem actum saltem entitatiuum debet in esse talis entitatis constitui, vt ita nulla sit actualis entitas, quæ erat actu sibi proportionato.

Refertur sententia affirmatiua.

§. I.

7. PRima sententia asserit, materiam non sic esse puram potentiam, vt aliquem actum entitatiuum non includat. Ita Scotus in 2. dist. 12. qu. Perei. lib. 5. cap. 13. Toletus in præsenti, qu. 11. Suarez disp. 13. Metaph. sect. 5. & alij plures.

Probatur primò, quoniam Deus est purissimus actus excludens à se omnem potentialitatem; sed materia prima ei assimilatur: ergo aliquid actus debet habere, & ex consequenti cum cæteros actus physicos & reales iam enumeratos excludat, non poterit non actum entitatiuũ includere. Minor est D. Th. q. 3. de Veritate art. 5. ad 1. vbi inquit: *Licet materia prima sit informis, tamen inest ei imitatio primæ formæ: quantumcumque enim debile esse habeat, illud tamen est imitatio primi Entis.*

Secundò, materia prima actu constituit ens naturale, vt eius vera realis & substantialis pars: ergo habet rationem actualis & realis entitatis. At actualitas hæc non potest non includere actum entitatiuum constituentem illam quasi formaliter in esse actualis entitatis: ergo, &c. Minor prob. quia, vt inquit Arist. 7. Metaph. tex 49. actus est, qui distinguit, ac proinde ille solus erit, qui constituit: cùm constitutiuum & distinctiuum sint prorsus idem.

Confirmatur, illud, cui conuenit esse actu bonum, debet & actum bonitatis habere; sed materiæ conuenit esse actu quid bonum: ergo actum bonitatis habebit, & ex consequenti actum entitatis, seu actum entitatiuum: siquidem bonum sequitur ad ens, ac proinde actus bonitatis ad actum entitatis. Minor patet, tum quia id videtur docere D. Tho. contra Gent. c. 20 tum etiam, quia materia est bona, valdeque vtilis composito substantiali; quandoquidem ea euanescente, & compositum ipsum desinet.

9. Tertiò, potentia obiectiua, est potentia ad esse: ergo illud esse per quod talis potentia expletur, debet habere rationem actus, saltem entitatiui. At expletur per positionẽ materiæ primæ: ergo ipsa actũ entitatiuũ includit.

Prima consequentia patet: tum quia potentia à nullo alio præter quam ab actu expleri valet: tum etiam, quia tot modis dicitur actus, quot & potentia. Ergo si vltra cæteras alias potentias, datur potentia obiectiua, debet etiam extra reliquos actus dari proprius actus illius, quem entitatiuum appellamus.

Confirmatur; id quod omnino est in potentia, est nihil: quia solum dicitur esse, ex eo quod potest ab agente fieri: sed materia est extra nihil: ergo est aliquid extra puram potentiam, ac proinde aliquem actum includit, qui, vt constat, non potest esse alius, quàm entitatiuus.

Stabilitur vera sententia D. Thomæ.

§. II.

10. QVæstio hæc aliquid, & fortè non parum habet de nomine: vt tamen rem ipsam, & legitimum loquendi modum, tum Arist. tum D.Th. explicemus: dicendùm est, materiam primam secundùm se sumptam nullum prorsus habere actum, etiam entitatiuum, sed esse omnino puram & realem potentiam.

Hæc est Arist. pluribus in locis, maximè verò in hoc lib. tex. 69. vbi docet, ita se habere materiam primam ad res naturales, sicut res naturales ex se ad artificiales Sed istæ ex se nullum includunt artificialem actum: ergo neque materia prima vllum habebit actum naturalem.

Idem docet D.Tho. 1.p.q.7.art.2.ad 3. vbi inquit: *Materia prima non existit in rerum natura per seipsam, cùm non sit ens in actu: sed potentia tantum.* Et 1. contra Gent.c.43 ait; *In rebus inuenitur aliquid, quod est potentia tantum, vt materia prima, & aliquid, quod est actus tantum, vt Deus; & aliquid, quod est actus & potentia, vt res cætera.* Quod etiam tenet 1 p.q.66.art.1.& qu.115. art. 1. ad.2. & alibi sæpè.

Quam sententiam tuentur etiam Capreolus, Ferrara, Caietan. Bannes, omnesque Thomistæ, Fonseca, Conimbricense Collegium in hoc li.q.9.art. 1. & 2. Massius in præsen. i c. 9. sect. 2. q.6. Rub. tract. de Materia, q. 2.

11. Probatur ratione primò: nam vt ex quæst. præced ex Arist. & D.Thom. constat, nulla ex definitionibus ibidem relatis, & vnanimi omnium cōsensu admissis, quibus idem Arist. & D.Tho. explicuerunt essentiam materiæ primæ, continet verbum aliquod, quod rationem actus exprimat; imò potius omnino puram, & nudam potentiam nobis contemplandam obiiciunt. Ergo cùm definitiones explicent essentiam rei, consequens est in ratione, & essentia materiæ nihil prorsus actus includi.

Respondebis cum aduersarijs, id solum in definitionibus exprimendum, quod rebus definitis secūdùm suas speciaHiores rationes; non verò quæ secundùm communissimas & transcendentes conuenit, quare cum actus iste entitatiuus non sit specialis ipsi materiæ, sed illi cum rebus omnibus, & ob generalē rationem entis realis communis; ideo non potuit in definitione exprimi.

12. Sed contra, quoniam si loquamur de re aliqua in particuliari realiter & physicè, & non secundum id, quod habet ab intellectu, vel per ordinem ad illū (quomodo de materia in præsenti loquimur,) ratio trāscendens illam non est talis nisi iuxta talitatem, vt sic dicamus, rei in qua imbibitur: vt apertè colligitur ex D.Th. de Veritate q. 1. art. 1. & de Potentia qu. 7. art. 3. in corpore, & ad 4 Vnde ens in substātia imbibitum est substātia, in accidenti verò inclusum ibi est accidens, & non substantia Sed materia prima secundum suam vltimā rationem, & secundū id, quod sibi solummodo proprium est, considerata, tantummodo habet rationem potentiæ, & nullo modo actus, ergo quæuis ratio in illa inclusa rationem potentiæ sortitur: & ex consequenti falsum omnino erit prædicatum aliquod transcendentale rationem actus habens in ea includi.

Confirmatur, repugnat rationem veræ potentiæ in aliquo transcendentaliter imbibi quod à sua vltima & propria ratione non dicat specialem potentialitatis modum. Ergo etiam repugnabit imbibi transcendentaliter actum aliquem in re illa: quæ à sua vltima ratione

ratione non habeat aliquem specialem modum actus;& ex consequenti repugnabit, quod in materia prima transcendentaliter imbibatur ratio actus, quandoquidem ipsa secundum sibi propriam & vltimam formalitatem solùm importat esse puram potentiam, vt aduersarij ipsi admittunt.

13 Secunda ratio pro nostra conclusione, per quam euertitur fundamentum aduersariorum, desumitur ex Arist. 9. Metaph. tex. 1. nec non & 6. eiusdem Metaph. text. 4. & D. Tho. lect. 2. vbi dicunt: ens bipartiri in actum & potentiam.

Et vt bene notauit Suarez in indice suæ Metaph. non diuiditur hîc ens in rem possibilem,& in eandem Metaph vt existit extra statum possibilitatis: quia hæc non esset partitio entis in diuersas res,aut entia:sed diuersus status eiusdem rei.

¶ Hoc ergo supposito sic suadetur assertio. Ens diuiditur in actum & potentiam: ergo per hoc præcisè quòd aliquid sit pura potentia realis, etiamsi omnem prorsus à se actum excludat, poterit rationem entis realis habere:& per consequens ex hoc quod materia prima habeat veram & realem essentiam,malè colligitur,eam includere intrinsecè aliquem actum.

Hæc vltima consequentia ex se constat. Prima verò etiam patet: nam membra diuidentia debent diuisum includere,& inter se formaliter opponi; ergo cum actus & potentia diuidant reale ens,fit inde,vt eorum quodlibet sit ens reale etiamsi alterum mébrum à se formaliter excludat aliud, vt necessariò debet excludere.

14 Vltimò, nam vel materia ex hoc actu entitatiuo,& ex sua potentialitate cõponitur, vel est ipsemet entitatiuus actus;nõ primum,quia aliàs amitteret rationem primi subiecti, non secundũ, nã vel hic actus esset informans,& hoc non:quia hic,subiectum,cui innitatur, semper supponit: vel actus subsistens, & neq; hoc dici potest,quandoquidem subsistens actus longè perfectior est, informante,vt potè qui non indiget sustentãte. Ergo cum materiæ primæ ob suá potentialitatem non possit conuenire ratio actus informãtis,multominùs erit actus subsistés. Ergo nulla ratione erit actus,siquidem omnis actus debet, vel pendere ab alio vt à sustentante, & sic erit actus præcisè informans; vel non pendere,& sic erit actus subsistés.

15 Nec satis erit si dixeris id,quod innuit P. Suarez,scilicet quòd cum tot modis dicatur actus, quot & potétia & materia prima, sicut & quæuis alia res expleat per suam entitatem potentiam obiectiuam, quam habet ad hoc vt sit: consequens est vt ex qua parte prædictam potentiam explet, sit actus, & ex qua parte nõ dependet ab alio vt à subiecto sustentante sit actus subsistens. Vnde vt sit adæquata diuisio illa actus in informantem & subsistentem, non debet sumi actus subsistens pro formis completis & spiritualibus,quę sunt nobiliores actibus informãtibus;sed prout abstrahit ab illis, & à quauis re explente suam potentiam obiectiuam, & simul in dependente ab alio vt à subiecto,qualis est materia prima.

16 Nam contra hoc est,quod fundamentum, quo innititur prædicta solutio,est falsum; quia non semper potentia obiectiua per actum explenda est;sed aliquãdo per actum,aliquando verò per realem potentiam, si res illa quæ possibilis dicitur, fuerit ens,quod sit realis potentia:etenim potentia obiectiua solùm est quædam non repugnantia essendi in tota realis entis latitudine. Cùm ergo intra totam essendi latitudinem ratio realis potentiæ cõtineatur, per eam sanè illa possibilitas,

aut

aut obiectiua potentia poterit expleri.

Confirmatur, possibilitas actus per actum expletur: ergo possibilitas, quã habet realis potentia ad hoc vt sit, per potentiam explenda est; aliâs enim potentia illa non explebitur: quandoquidem ad ipsum, quod possibile est, non ponitur à parte rei. Vnde illud, quod dicitur in solutione, tot modis dici actum, quot & potentiam, verum est de reali, & vera potentia receptiua, non verò de ea, quæ tantùm est obiectiua, quæ non est formalissimè loquendo rigorosa potentia; sed quædam non repugnantia, & realis tãtùm denominatio extrinseca desumpta à potentia actiua illius agentis, quod rem illam extra causas potest ponere.

17 Confirmatur tandem. Materia prima sicut de se non habet proprium esse, vt iã ex D.Th diximus, & amplius infra dicemus; sed tantùm existit per existentiam totius, ita non habet proprium fieri; sed comproducitur ad productionem totius, id quod apertè docet Arist. 8.Metaph.text.3.vbi D.Tho. lect.1.& 1.p.q.45.art.4.& de Veritate, q.3.art.5 ad 1.secundo loco propositũ; ac proinde non habet sibi propriam potentiam obiectiuam; sed per potentiam obiectiuam totius dicitur possibilis. Vnde non est necesse, vt afferat actum ex se, sed satis erit, quod actuetur per formam substantialem, & ita vna cum toto in rerum natura ponatur.

Soluuntur argumenta primæ sententiæ.

§. III.

18 AD primum ergo pro prima sententia adductum, dicendum est, quòd licet materia non sit actus; quia tamen ens & substantia est, ideo ratione harum formalitatũ aliqualiter Deo similis erit, non qua ratione ipse est actus purissimus; sed vt primum ens & substantia est.

Et ideo Doct. Angel. postquam dixerat in materia esse imitationem primæ formæ, statim in quo sit illa similitudo explicuit, dicens: *Quantumcumque enim debile esse habeat, illud tamen est imitatio primi Entis.*

Ad secundum respondetur, quòd vt colligitur ex Arist. loco citato, & 6. Metaph. tex.4. & D. Th.ibi.lect.2.& Opusc.31.§.1.& 2.circa medium: aliud est aliquid esse realem entitatem, quæ sit in actu, aliud verò esse reipsa realem entitatem.

Nam ad primũ requiritur, vel quòd sit actus, vel quòd includat actũ: quia vt loquitur D. Th. 1.p.q.66.art.2.circa finem, impossibile est ponere aliquod ens actu, quin vel ipsum totum sit actus & forma, vel habeat actum seu formam. Solus enim actus est, qui dat rei, quòd sit in actu; sicut sola & pura potẽtialitas dat rei, quòd sit pura potẽtia, aut in pura potẽtia receptiua actus.

At verò, vt aliquid sit re ipsa realis entitas, satis est, quòd re ipsa non sit purum nihil, sed habeat aliquem entitatis modum, siue talis entitas sit completa, siue incompleta, siue sit actus, aut in actu, siue non; sed tantùm sit pura potentia receptiua actus, & nihil actus includens.

Nos ergo non negamus materiam, dum constituit cõpositum physicum, esse re ipsa realem entitatem, quæ sit potentia, aut quòd à forma sit in actu; sed quod negamus, est, eam secundum se, & sua essentialia præcisè consideratam, esse ens in actu, aut entitatem actualem; quia tantum est pura potentia receptiua, nihil actus includens.

19 Diximus re ipsa, quia quoad modum loquẽdi & denominandi, non debet dici ens nisi cum addito, scilicet ens

ens in potentia, vt ex dictis quæstione præcedenti, & ex modo dicendis constabit. Quare ad argumētum in forma, concedendum est antecedens; quia materia vt vnita formæ, secundùm quam rationem actualitatem vnionis includit, componit actu totum; sed neganda est consequentia iuxta prædicta.

Per quod etiam ad confirmationem patet; quia etsi materia secundùm se sit re ipsa bona composito; attamen præcisè secundùm se non est actu bona; quia non includit actum; & esse actu bonum, est saltem affectus formalis alicuius actus, vt ex D. Thoma dicebamus; sed tantùm est reipsa bona potentia, & eius bonitas in puræ potentiæ bonitate consistit.

20 Quibus tamen addendum est cum D. Thoma 3. contra Gent cap. 20. quòd licèt vnumquodque sit bonum inquantum est ens; nihilominus etsi materia non sit simpliciter, & sine addito appellanda ens, sed ens in potentia; attamen potest absolutè, & sine addito appellari bona.

Cuius rationem sic reddit S. Doctor; *Quia ens absolutè dicitur*, seu quod idem est, vt ipse D. Thom. locis citatis quæstione præcedenti se explicat, dicitur ab actu essendi, seu existendi, & ideò materia ex eo quòd sit potentia ad esse, in quo eius essentia consistit, non dicitur simpliciter ens; sed tantum in potentia. *At bonum* (vt loquitur D. Tho.) *etiam in ordine consistit*, id est, non solùm aliquid dicitur bonum, quia est finis, vel quia est obtinens finem; sed etiam quia etsi nondum ad finem peruenerit, est tamen ordinatum ad finem; quia media suam etiam habent bonitatem. Materia ergo non potest simpliciter, & sine addito dici ens; benè tamen dici simpliciter, & sine addito bona propter ordinem, quem dicit ad actum, qui est finis, & bonum ipsius.

Vndè etsi passiones, quæ absolutè dicuntur, tàm quoad rem, quàm quoad modum denominandi, conuertantur cum ente, non tamen est necesse id verificari quoad modum denominandi in his passionibus, quæ respectiuæ sunt, & aliquid extrinsecum connotant.

21 Ad tertium patet ex dictis in ratione pro nostra conclusione. Ad confirmationem verò; dupliciter posse aliquid dici esse in pura potentia. Primò in pura potentia obiectiua, & quod sic est in pura potentia, est nihil. Secundò in pura potentia subiectiua, ad quod tantùm requiritur essentiam eius consistere in hoc, quòd sit pura potentialitas receptiua formæ; quod autem sic est in pura potentia subiectiua, potest optimè esse extra nihil, saltem in suo toto, non obstante, quòd nihil actus ex se includat, vt explicatum est.

QVÆSTIO III.

DE VNITATE SPECIFICA *materiæ primæ.*

PRo tituli intelligentia aduertendum est, nos hìc non loqui de materia cælesti, sed sublunari. Quia de illa priori in libris de Cælo agendum est, sicut propter eandem rationem, non nisi obiter explicabimus, an vtraque materia distinguatur specie, & sint vnum vnitate generica.

PROPONVNTVR VARIÆ *sententiæ.*

§. I.

22 PRima sententia affirmat materiam primam esse vnam specie, non quidem completa, sed incompleta: sicut etiam ipsamet quid incompletum est. Et licèt hàc vt primam, & pro-

priã, ac inuariabilem speciem materiæ assignent, addunt tamen pro diuersitate formarum tot habere species extrinsecas, & aduentitias, quot fuerunt formæ diuersæ speciei, quibus vnitur. Ita Suarez 1. tomo Metaph. disput. 13. sect 5. num. 8. & plures alij.

Fundamentum quoad primam illius partem est: quia potentia quæuis desumit speciẽ ab actu, seu ab obiecto adæquato, ad quod dicit habitudinem, vt omnes concedunt; sed omnes sublunares materiæ respiciunt eundem adæquatum actum, ergo vna erit earumdem species. Minor probatur: nam quæuis portio materiæ respicit formam amissibiliter informantem, saltem vagè sumptam, tanquam id in ordine ad quod propria natura, & species materiæ desumitur, ideóque quælibet portio eadem perseueras potest qua cumque amissibili forma informari. Ergo actus adæquatus cuiuslibet materiæ sublunaris, vnus, & idem est, & ex consequenti omnes illæ erunt idem secundùm speciem.

Confirmatur: materia sublunaris conuenit omninò cum materia cœlesti in ratione puræ potentiæ, & distinguitur essentialiter, & vltimò ab illa per hoc quòd repicit auctum amissibilem, vt nuper dicebamus; secùs verò cœlestis Ergo conueniunt genere, & distinguuntur specie: & ex consequenti materia sublunaris habebit propriam vnitatem specificam.

2. Secundam verò partem sic probant: quia sicut materia habitudinem per se dicit ad formas substantiales, vt rationem amissibilium habent, sic per accidens easdem respicit, secundùm quod talis, vel talis speciei sunt, scilicet vt vna est forma hominis, alia leonis, &c.

24 Secunda sententia est cuiusdam Iunioris, qui vt suam sententiam explicet, supponit, quòd esse reale potest sumi dupliciter. Primò pro esse reali obiectiuo, quod tantum exprimit realem, & intrinsecam connexionem prædicati cum subiecto, & hoc quod est posse ex vi talis esse, & sine beneficio intellectus terminare realem cognitionem: quãuis pro fundamento requirat, quòd in virtute alicuius causæ contineatur. Secundò pro esse reali vt executioni mandabile est, ac proindè prout exprimit praticum (vt ipse loquitur) ordinem ad existentiam. Hoc ergo supposito inquit, quòd si materia prima sumatur secundùm suum esse reale obiectiuum, habet propriam specificationem, incompletam tamen: & eidem sic considerat.r extrinseca, & accidentalis est specificatio, quam à forma participat. Si verò sumatur prout executioni mãdabilis est, & vt existit, dicitvè prædictum ordinem ad existentiam; tunc non habet propriam specificationem; sed tantùm à forma, & composito.

25 Quoad primam partem, in qua conuenit cum prima sententia, probat illam eisdem argumentis, quibus præcedens sententia nititur. Quoad secundam verò sic suadetur: primò; nam materia prout à parte rei existit, specificatur à forma, & composito. Ergo vt existens, practicumvè dicit ordinẽ ad existentiam, non potest ab specie totius abstrahi, ac proindè neque propriam sibi speciem habere; aliàs simul secundùm eandem rationem esset in duplici specie incompleta, altera quæ suam entitatem, altera quæ formam, & compositum sequatur Antecedens patet: quia forma non dat materiæ effectum formalem secundarium, scilicet esse existentiç, nisi quatenus prius natura dedit effectum primarium, qui est constituere illã in specie, cuius ipsa forma principium est. Ergo hæc specificatio est in natura, omninò intrinseca, & essentialis,

tialis, in ordine ad recipiendam existentiam.

Confirmatur: nam existentia creata verbi gratia, equi, vel leonis (hæc enim sola potest esse effectus formæ) tantam habet cum equo commensurationem, vt per illam non possit existere nisi equus, & ea, quæ ad illum vt talem intrinsecè pertinent: & ideò communiter Theologi 3. p. q. 3. art. 1. dicunt cum S. Thoma proprium esse solius personæ diuinę assumere sibi ad subsistendum, vel existendum alienam naturam. At materia prima si secundùm se, & omninò nuda consideretur, non est propria equi potiùs quàm leonis, &c. nisi quatenus effectus primarius formę equi eidem tribuitur. Ergo nequit illi existentia equi à forma prodeunte communicari, nisi quatenus priùs natura effectus primarius, scilicet prædicta specificatio illi concessa est.

Ostenditur, materiam non habere ex se vnitatem specificam positiuam.

§. II.

26 PRo huius quæstionis decisione, notandum est, vnitatem specificam, vt colligitur ex D. Tho. 1. p. qu. 16. art. 7. ad 2. & opusc. 31. esse duplicem; aliam positiuam; aliam verò negatiuã. Tunc aliquid dicitur esse vnum specificè positiuè, quando habet in se principium aliquod vnde oriatur talis vnitas, vt patet in homine, qui includit in se animam rationalem, ex qua tãquam ex primo, & radicali principio propria illius specificatio procedit. Tunc verò aliquid habet vnitatem specificam negatiuam, quando non est plura specificè; quia non includit in se principium aliquod proportionatum per quod specificè plurificetur.

Et potest hoc explicari exemplo, quod adducit D. Th. art. 7. proximè citato his verbis: *Aliquid esse simpliciter, & vbique potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet ex se vnde se extendat ad omne tempus, & ad omnẽ locum, sicut Deo cõpetit esse vbique, & semper. Alio modo, quia non habet in se quod determinetur ad aliquem locũ, vel tempus, & per hunc modum quodlibet vniuersale dicitur esse vbique, & semper inquantum vniuersalia abstrahunt ab hîc, & nunc.*

27 His ergo suppositis; Dicendum est, loquẽdo de vnitate specifica, & positiua, tunc siue consideretur secundùm suum esse reale obiectiuũ, siue secundùm quod practicum (vt aiunt) dicit ordinem ad existentiam, nullam habet secundùm se præcisè sumpta vnitatem specificam, sed solum emendicatam à forma, & à toto. Hæc est Arist. 2. de anima, text. 2. & 8. Metaph. ca. 1. & D. Th. ibid. lect. 1. super vtrumque locum, & 1. p. qu. 17. art. 7. ad 2. his verbis: *Materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnã formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ; sed per remotionem omnium formarum distinguẽtium.* Vbi solùm tribuit materiæ vnitatẽ per remotionem omnis formę, ac proindè negatiuam, in hoc, vt diximus, consistentem; cùmque ab eodem principio oriatur vnitas positiua, ex cuius remotione deuenitur ad negatiuam, planè sequitur quòd omnis vnitas positiua à forma, vel actu debeat prouenire. Et ideò vt explicaret vnitatem positiuam materiæ addidit S. Doctor: *Sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ.* Quod etiam indicat opusc. 31. citato, quem sequuntur cõmuniter Thomistæ: & ideò non est necesse singulos referre.

28 Et quidem materiam secundùm quod est proximè capax existendi, nullã habere specificationem positiuam nisi à forma, satis manet probatum ex argumentis pro secunda parte secundę sen-

tentiæ adductis, & ampliùs patebit ex dicendis infra quæstione sequenti. Sed nihilominùs quòd secundùm quoduis esse considerata, sit idem de illa, quoad hoc dicendum, sic ostendimus.

Primò, ad hoc vt aliquid secundùm quoduis esse reale habeat vnitatem specificam positiuam, oportet vt habeat in se principium aliquod, vnde talis vnitas sumatur, vt nuper dicebamus. At materia secundùm se præcisè considerata, non includit intrinsecè hoc principiũ; benè tamen si vt actuata per formam sumatur. Ergo secundùm se non habet vnitatem specificã positiuam, benè tamen vt est informata per formam. Minor probatur, quia vt in Logica diximus, cùm differentia metaphysica habeat rationem actus metaphysici, & fundetur in entitate reali, & physica, debet desumi tanquam à prima radice, ab aliqua entitate, quæ physicè sit actus, siue informans, siue subsistens. Sed materia prima secundùm suum esse physicum est expers totius actualitatis, nisi consideretur vt actuata per formam, vt quæstione præcedenti ostensum est. Ergo nullam secundùm suum esse essentiæ præcisè sumptum, sed solùm per formam, habet specificam & positiuam vnitatem.

29. Confirmatur, ex eo quòd genus dicit gradum potentialem, ideò licet proximè sumatur, quoad suam potẽtialitatem à tota entitate rei, prout habet rationem contrahibilis; attamen tanquàm à primo principio, & radice desumitur ab aliquo physico, quod vel sit pura potẽtia, scilicet materia prima, vt potè quæ est prima, & potissima in ratione potentiæ respectu aliarum potẽtialitatum compositi, ac proindè mensura, & prima ratio illarum; vel si fuerit actus, requirit tamen saltem tanquam conditionem, quòd habeat aliquid veræ potentialitatis admixtum. Ergo similiter ex eo quod differentia dicat gradum Metaphysicum actualem, non poterit vt à prima radice desumi, nisi ab aliquo, quod physicè habeat rationem actus, siue informantis, siue subsistentis; & ex consequenti cùm materia ex se nullum habeat actum, vt probatum est, non poterit secundùm se, & præcisè sumpta componi ex genere, & differentia.

Antecedens licet ex se pateat, nihilominus potest sic amplius declarari. Nã ideò Deus nequit fundare duplicem rationem contrahibilis, & generis, & altera contrahentis, & differentiæ: quia est expers totius veræ potentialitatis: & Angeli, qui sunt forma, & actus completi, nisi haberent potentialitatem aut terminabilitatem in ordine ad subsistentiam, vel existentiam, non possent constare ex genere: ergo, &c. Quæ omnia vnico ferè verbo complexus est D. Th. 1 p. qu. 105. art. 1. ad 2. dicens: *Materia prima est potentia pura: sicut Deus est actus purus.* Vnde sicut Deus non habet vnde sumatur compositio metaphysica generis, & differentiæ; ita nec materia prima.

30 Secundò probatur assertio. Si in materia esset aliqua species positiua incompleta, & infima, deberet reduci ad aliquam completam, & infimam: nam sicut species imperfecta ad perfectam; ita species incompleta infima, ad completam, & infimam reducenda est. At materia secundùm se, & præcisè sumpta ad nullam speciem atomã potest reduci. ergo, &c. Minor probatur: quia non potest pertinere ad omnes, cùm earumdem naturam non participet, nec ad aliquam in particulari: quia non est maior ratio, ob quam ad hanc potiùs quàm ad illam spectet: quandoquidem non nisi vt determinata per determinatam formam pertinet ad speciem determinatam: ergo, &c.

31. Ex

31. Ex quibus inferendum, & dicendum est secundò. Si materia prima consideretur vt ad ordinem practicum existibilem pertinet, seu vt est proximè capax existendi, tunc specificatio positiua, quam habet à forma, est illi omninò intrinseca, & essentialis Si verò absolutè, & simpliciter sumatur, tunc specificatio prædicta, etsi non sit illi essentialis; non tamen est dicenda extranea, & omninò accidentaria; sed potiùs valdè connaturalis.

Prima pars huius assertionis est valdè consona D. Thomæ. 1. part. quæst. 66. art. 1 & sequitur apertè ex dictis: quia implicat materiam existere, nisi priùs habeat prædictam specificationē, per quam sit proximè capax existētiæ. Ergo in ordine ad existentiam hæc specificatio est intrinseca, & essentialis illi.

Ex quo etiam sequitur maior confirmatio assertionis præcedentis. Nam quod non potest esse propriè indiuiduum existens etiam incompletum, nisi vlteriorem indiuiduationem ab alio recipiat, non potest habere specificationem positiuam etiam incompletam; quandoquidem cuiuis speciei reali positiuæ proportionatum indiuiduū, & existens, siue per propriam, siue per alienam existentiam correspondet.

32. Secunda verò pars solùm indiget explicatione. Quia prædicta specificatio prouenit materiæ ab actu sibi connaturalissimo, qui est prima illius actualitas. At quod sic est connaturale; non potest esse extraneum. Adde quòd si specificatio positiua est illi essentialis, vt ad ordinem practicum existibilem (vt verbis aliorum vtamur) pertinet, non erit illi absolutè sumptæ extranea: quia specificatio omninò requisita, vt res aliqua sit capax existentiæ, non est cēsenda extranea respectu illius. Vndè materia etiam per modum partis censetur dimidium ens, vsque dum habeat talem specificationem: quia semper censetur res aliqua esse dimidium ens etiam per modum partis, vsque dum ad ordinem practicum pertinere intelligatur.

33. Sed obijcies, sequi inde, quòd eadem entitatis materiæ sit diuersæ speciei intrinsecæ. Sed hoc est impossibile: ergo, &c. Minor patet: quia etsi vna, & eadem res possit pertinere ad duplicem speciem accidentalem, non tamen ad duplicem intrinsecam, alioquin esset, & non esset idem. Sequela verò probatur: quia eadem entitas materiæ potest esse sub duplici forma saltem successiuè. Ergo si specificatio, quam habet à forma, est illi intrinseca, & non aduentitia, iam idem manens idem, esset modò huius, modò illius speciei intrinsecæ.

Confirmatur: Id quod est prius alio, non potest plurificari secundùm specificationem sibi intrinsecam per id, quod est posterius. At materia prima præcedcit formam: ergo, &c. Maior ex se patet: quia quod est prius alio, habet ea, quæ sunt ipsi intrinseca ante quam aliud sit.

34. Respondetur, quòd etsi res aliæ, quæ ex se sunt positiuè vnæ, non possint successiuè esse diuersæ speciei intrinsecæ, vt constat; benè tamen materia propter specialem rationem, quæ in ea procedit; quia cùm non habeat ex se, nisi esse vnam negatiuè, vt iam ostēdimus, & vnitas specifica negatiua cōsistat in hoc, quòd res, quæ dicitur vna, non sit ex se plures, possit tamen plurificari: quia est vnitas puræ potentiæ, ac proinde non potentis proximè esse susceptiuam actualitatis, nisi specificationem à forma recipiat: inde est, vt eadem entitas materialis eiusdem materiæ, materialiter sumpta, possit trahi ad plures, & diuersas specificatio-

nes positiuas, iuxta pluralitaté formarum: quia eius essentia consistit in potentialitate ad plures specificationes successiuè, licet ex se nullam habeat.

Vndè ad confirmationem respondetur, concedendo maiorem de eo, quod est prius, & vnum, & existens positiuè; non tamen si est tantùm pura potentia, & vnum negatiuè, & à posteriori habeat esse in actu: quia tunc consistit in quadam capacitate, vt recipiat ab illo posteriori specificationem positiuam intrinsecam.

STATVITVR MATERIAM ex se habere vnitatem specificam negatiuam.

§. III.

35 DIcendum est tertiò: si loquamur de vnitate specifica negatiua, tunc materia secundùm se sumpta, tam secundum suum esse reale obiectiuum, quàm vt remotè est suo modo susceptiua existentiæ, habet propriam specificationem negatiuam. Hæc est D. Thomæ vbi supra, & communis inter Thomistas, & colligitur apertè ex dictis: quia tunc aliqua res habet vnitatem specificam negatiuam, quando non est plures specificè: quia nimirùm non includit in se principium aliquod proportionatum, vnde talis specificatio, & plurificatio sumatur. At hoc reperitur in materia: quia vt diximus principiũ hoc debet esse aliquis actus, quem materia secundùm se præcisè considerata non includit: ergo, &c.

36 Sed objicies primò. Materia prima est ens positiuè: ergo & vna: quia vnum est passio entis: ergo & erit vna specificè. Patet hæc consequentia, quia esse vnum specificè nihil est aliud, quàm esse vnum essentialiter. At quidquid est vnum ens: est vnum essentialiter: ergo specificè; & ex cõsequenti non habebit solam vnitatem negatiuam: quia cùm vnum sit passio entis, & eo modo illi conuenit, sicut ratio entis.

Respondetur, quòd aliud est loqui, vt optimè notauit Massius in præsenti capite 9. sect. 3. quæst. 14. de vnitate transcendentali, & analoga, prout præcisè importat entitatem non diuisam; & hoc modo concedimus materiam habere vnitatem positiuam: aliud verò de vnitate hac peculiari, scilicet vnitate specifica positiua, ad quam non qualiscumque entitas sufficit; sed entitas, quæ sit actus, vel includat actum. Vnde non mirum quòd materiæ primæ prædictam vnitatem positiuam negemus, & solùm tribuamus ei vnitatem specificam negatiuam, ac proinde & capacitatem, vt vnitatem positiuam recipiat.

37 Secundò objicies; si materia solùm habet vnitatem specificam negatiuam, cùm omne negatiuum reducatur ad suum positiuum, non poterit non reduci ad aliquam speciem positiuam: at nequit reduci ad aliquã: ergo neque habere hanc vnitatem negatiuam. Minor patet; quia non ad aliquam speciem subalternam, scilicet speciem corporis; quia hæc non esset proportionata reductio; neque ad aliquam infimam: quia non est maior ratio, ob quam ad hanc potiùs, quàm ad aliam spectet, imò ad nullam spectare potest: quia materia non reducitur ad speciem formæ; nisi vt informata per illam: hìc autem loquimur de materia secundùm se, vt nuda ab omni forma: ergo, &c.

Respondetur, quòd materia sicut non habet vnitatem specificam positiuam, ita nec genericam: quia hæc saltim proximè debet etiam ab actu desumi, vt in Logica dictum est. Vndè si lo-

si loquamur de vnitate generica solùm habet vnitatem negatiuam. Hoc ergo supposito dicimus; quod reducitur ad speciem positiuam, non quidem positiuè, sicut species positiua imperfecta ad positiuam perfectam; sed sicut id, quod est vnum negatiuum, reducitur ad suum positiuum, ac proinde negatiuè. Nam sicut quia non est vna genericè, potest tamen recipere hanc vnitatem, reducitur ad speciem positiuam genericam, cuius est capax: ita, quia non habet vllam vnitatem specificam, licet possit successiuè habere omnes, reducitur ad omnes. Et licet materia non reducatur positiue ad speciem hominis, verbi gratia, nisi actuata per formam hominis: benè tamen negatiuè, quatenus nimirum importat carentiam illius vna cùm capacitate ad ipsam.

Diluuntur Argumenta vtriúsque sententiæ.

§. IV.

38 AD fundamentum ergo pro sententia P. Suarez respondetur: quòd ad vnitatem specificam positiuam non sit est respicere actum, si ille respectus sit puræ potentiæ; & in pura potentialitate consistens; quia per hoc nihil actus intrinsecè includit, quamuis talis respectus sufficiat ad vnitatem specificam negatiuam.

Ad confirmationem negamus, posse omninò abstrahi rationem materiæ ab omnibus materiis, ac proinde ratio illa abstracta non erit vna simpliciter, sed solùm vna analogicè, vt optimè notauit D. Thom. 1. p. quæst. 66. art. 1. in fine corporis. Et ratio est aperta ex dictis; quia vt detur omnimoda abstractio, & consequenter vt ratio abstracta sit vniuoca, requiritur, quòd in re, quæ abstrahitur, detur fundamentū ad formandum duplicem conceptum, quorū vnus habeat rationem differentiæ contrahentis; alius generis contrahibilis. At in materia prima, sicut non datur secundùm se aliquid actus, quod per modum primæ radicis fundet conceptum differentiæ, & suo modo sit fundamentum conceptus generici; ita neque adest fundamentum ad duplicem conceptum formandum.

Vndè sicut differentiæ inter se distinguuntur se totis: quia sunt conceptus simplices, & impartibiles in duos conceptus, quorum vnus possit abstrahi ab alio: ita duæ materiæ secundùm se, & præcisè consideratæ eodem modo distinguuntur, quamuis cùm his cohæreat, non esse necessarium, vt dictæ materiæ concipiantur expresè, secundùm id, in quo inter se distinguuntur; sed possint concipi secundùm id, in quo conueniunt, quamuis ibidem actu inuoluatur implicitè ratio illa, in qua distinguitur; vt constat ex his, quæ in Logica diximus.

39 Ad fundamentum pro secunda parte huius sententiæ, patet ex dictis, quomodo materiæ, vt habet vnitatem specificam atomam positiuam, nòn sit accidentale, quod habeat formam, v.g. humanam; & in quo sensu hæc specificatio sit illi intrinseca. Ad fundamenta pro secunda sententia, quoad primam eius partem patet ex dictis. Quoad secundam verò probant nostram secundam conclusionem.

QVÆSTIO IV.

An materia prima ex se habeat propriam vnitatem numericam.

40 QVæstio hæc ferè decisa mane ex præcedenti. Sed vt Arist &

& D. Tho. mentem explicemus, & aliquibus obiectionibus satisfaciamus, eam excitare placuit. Partem ergo affirmatiuam tenent omnes ij, qui materiæ propriam vnitatem specificam, licet incompletam tribuunt, vt ita inter vnitatem specificam, & numericam debita seruetur proportio. Probatur primò: materia prima ex se habet componere ens naturale, non solùm vt est vnum vnitate specifica; sed etiam vt est vnum vnitate numerica: ergo ex se est quid singulare; & ex consequenti habet suam vnitatem numericam. Vtraque consequentia patet: quia singulare, vt singulare, non constat, nisi ex partibus singularibus, vt tales sunt, ac proinde habentibus vnitatem numericam. Antecedens verò etiam constat: quia vt ex dicendis infrà disp. 6. ex Arist. & D. Thoma patebit, sicut materia, & forma in communi constituunt ens naturale in communi: ita hæc materia, & hæc forma pertinent intrinsecè ad hoc ens naturale, vt singulare est.

41 Secundò omnes materiæ sublunares secundùm se sumptæ distinguútur ad inuicem numero: ergo quęlibet habet suam vnitatem numericā. Patet consequentia: quia sicut distinctio est inter vnum, & vnum; ita distinctio numerica inter vnum, & vnum, quorum quodlibet sit vnum numero. Antecedens probatur: tum quia alia est materia in Ioanne, & alia in Francisco, &c. tùm etiam: quia si omnes materię sublunares essent vna numero, cùm omnes formæ sint in eis tanquam in subiecto: fieret inde plures formas substantiales non solùm numero, sed etiam specie diuersas, esse simul in vno, & eodem numero subiecto, quod vt constat, & infrà dicemus, implicat: imò, & hinc fieret nullam posse esse transmutationem, siquidem vna, & eadem materia habet omnes formas.

Confirmatur: Quod est commune pluribus secundùm prædicationem, nō est vnum numero: sed materia prima est communis pluribus secundùm prædicationem, vt si dicas: hæc materia est materia: ergo, &c. Confirmatur tandem: vnum numero est incommunicabile, vt *quo*, & vt *quod*: sed materia communicatur pluribus indiuiduis, de quibus prædicatur: ergo, &c.

42 Dicendum tamen est, materiam primam secundùm se, & ex solis suis meritis, non habere vnitatem numericam positiuam; sed tantùm negatiuam. Ita D. Thom quæ. 16. primæ partis citata, & opusc. 31. & in 1. dist. 2. qu. 1. art. 1. ad 3. & communiter Thomistæ. Et ratio est manifesta ex dictis: quia vnitas numerica, & specifica cuiusuis rei debent esse inter se proportionatæ; sed materia prima secundùm se nullam habet vnitatem specificam positiuam; sed solùm negatiuam: ergo idem dicendum erit de numerica. Diximus secundùm se, & ex solis suis meritis: quia modò non discutimus, vtrum materia, præter hanc vnitatem numericam negatiuam habeat aliam positiuam à forma, vel à sigillatione ad certam quantitatem: quia hoc pendet ex pluribus in lib. de Generat. circa principium indiuiduationis dicendis: & ideò ibidem hoc explicandum erit.

43 Ex quo inferendum, & dicendum est secundò, omnem materiam primam sublunarem secundùm se, seu præcisè sumptam, esse vnam, & eādem numero negatiuè, ita vt non sit plures numero. Hæc est D. Thom. opusc. 31. citato in hæc verba: *Sciendum est, quòd materia prima dicitur vna numero in omnibus.* Patet etiam ex dictis: quia si præcisè cōsideretur, nō habet vnde distinguatur numero: quia nō includit actū. Ergo omnes illæ sunt vna numero materia

teria

teria negatiuè : id quod etiam docent communiter Thomistæ.

44 Ad primum initio quæstionis positum respondetur : quòd vt aliquid constituat ens naturale, & singulare, per modum puræ potentiæ, satis est, esse vnum numero negatiuè, & capax suscipiendi vnitatem numericam positiuam, siue à forma; siue à sigillatione ad illam, & ad certam quantitatem, &c. de quo infra loco citato.

Ad secundum patet ex dictis, nihil conuincere; si semel attendatur, tum ad vnitatem negatiuam numericam, quam materia ex se habet, tum etiam ad positiuam; quæ ei à toto communicatur. Vnde ad primam probationem dicimus, materiam vt existit à parte rei, & vt habet vnitatem positiuam, esse multiplicem numero; secundùm se tamen, & negatiuè esse vnam numero. At nihil obest, puram potentiam, quæ ex se non est plures numero, ac proinde est negatiuè vna, plurificari per formam. Per quod etiam patet ad secundam probationem: quia etsi obsit plures formas substantiales esse in vna materia, quæ sit vna numero, tam positiuè quàm negatiuè; non tamen in vna negatiuè, & positiuè in pluribus. Neque hinc, vt patet, tollitur transmutatio rerum. Ex quo etiam ad primam confirmationem constat: quia materia sublunaris solùm prædicatur de pluribus materiis differentibus numero positiuè, vt cum dicimus : materia Petri est materia. Ad vltimam confirmationem respondetur, quòd idem numero positiuè, & in actu, est incommunicabile, non autem idem numero negatiuè, & in potentia.

QVÆSTIO V.

VTRVM MATERIA PRIMA habeat ex se propriam existentiam.

45 POstquam explcuimus materiam esse ex se ita puram potentiam, vt nullum actum ad ordinem essentiæ pertinentem intrinsecè includat, siue ille sit physicus, siue metaphysicus; explicandum superest, an etiam taliter sit pura potentia, vt nullum actum existentiæ afferat.

REFERTVR PRIMA sententia.

§. I.

PArtem affirmatiuam tenent ex antiquis Henric. quodlib. 1. qu. 10. & quodlib. 4 quæst. 16. Scot. Gabr. Gregor. in 1. dist. 12. quæst. 2. & cæteri Nominales : & ex Recentioribus Fonseca 1. Metaph. cap. 7. quæst. 3. sect. 8. Suarez disp. 13. Metaph. sect. 4. & 3. part. qu. 6. disp. 17. sect. 2. Pereir. lib. 5. Physicæ cap. 12. Tolet. 1. Physicorum quæst. 13. Rubio in præsenti, tractatu 1. de materia quæst. 3. & ferè omnes Scriptores Societatis.

Probatur primò : materia, & forma, verbi gratia equi, diuersis fuerunt actionibus productę, cùm illa, per creationem, & ab initio mundi, hæc verò per actionem generatiuam agentis naturalis producta sit. Ergo & diuersas habent existentias; cùm enim *fieri* ad *esse* terminetur, diuersum *fieri* ad diuersum *esse* terminabitur.

46 Secundò : si materia prima propriam non habet existentiam; sed à forma, vel à toto emendicatam, sequeretur eam toties corrumpi, aut generari, quoties composita naturalia, & eorum

eorum formæ generantur, vel corrumpuntur. Sed hoc est falsum, quádoquidé, vt infrà dicemus, est ingenerabilis, & incorruptibilis: ergo, &c. Sequela probatur: quia res nō aliter producuntur vel destruuntur, quàm acquirendo, vel amittendo esse existentiæ: at si materia prima existit existentia formæ vel compositi, toties acquirit, vel amittit existentiam, quoties corrupta, vel producta fuerit existentia formæ, vel compositi: ergo toties ipsamet materia destruetur de nouóque producetur.

Tertiò: materia prima est causa materialis compositi, & formæ; cum hæc ex eius potentia educatur; illud verò ex ea intrinsece, vt ex potentia constituatur: ergo est prior vtroque. Patet consequentia: quia necesse est, vt causa antecedat effectum. Tunc ergo alteriùs, quando materia vtrique, vt primū subiectum præsupponitur, non est omnino nihil, aliàs generatio fieret ex nihilo, formaque substantialis in nihilo reciperetur. Ergo est aliqua entitas ex se, & non à forma, vel toto existens, quandoquidem, quod non existit, est actu nihil & quod ante aliud existés est, per illius existentiam existere nequit.

Confirmatur: causa creata siue materialis, siue formalis nullo modo potest realiter causare, quin ipsa prius ab agente causetur, cùm antequam producatur, solùm sit pura potentia obiectiua. At omnis efficientia ad aliquod esse existentiæ terminatur, quandoquidé ex vi illius ponitur res extra causas. Ergo etiam secūdum ordinem naturæ esse existentiæ causæ materialis, & formalis, eorūdem causalitatibus supponi debet, sicut & quòd sint effectus, est priùs in illis, quàm quòd sint causæ.

47 Quartò, materia prima habet re ipsa propriam essentiam non emendicatam à forma, vel composito, per quá est formaliter extra nihil. Sed existentia non distinguitur ab essentia reali, per quam res extrahitur formaliter extra nihil: ergo etiam habebit propriam existentiam. Consequentia ex se patet. Maior verò constat ex dictis. Minor autem probatur: quoniam impossibile omnino est, vt res aliqua constituatur formaliter extra nihil per aliquid à se ipsa realiter distinctum: cum per propriam entitatem à se omnino indistinctam sit formaliter extra nihil. At existentia ponit rem formaliter extra nihil: quia ponit illam extra causas, & eatenus erat nihil; quia erat intra illas. Ergo non distinguitur ab essentia.

Confirmatur, & explicatur hoc ipsum: tum quia ante existentiam, res erat nihil, & hoc ipso quod existit, iam est aliquid: ergo per existentiam fit extra nihil: tum etiam, quia rem esse aliquid in se ipsa, est habere esse extra causas, & ideò quandiu est intra illas, tandiù est in se nihil. At esse existentem, est formalissimè esse extra causas: ergo esse in se aliquid, & esse existens, non distinguuntur realiter.

Proponitur Sententia D. Thomæ, & expenditur primum illius fundamentum.

§. II.

48 Dicendum est tamen, materiam primam nullam prorsum, habere existentiam: sed eam solùm, quam à forma, & toto composito emendicat. Ita Boetius opusc. de vnitate, & vno, D. Bonauent. in 2. dist. 12 q. Capreol in 2. dist. 13. q. 1. Caiet. de ente, & essentia c. 5. q. 8. Ferrara 1. contra gent. c. 4. & 1. Physic q. 11. Sōcinas. 7. Metaph. q. 17. & lib. 8. q. 1. Iabel. 5. Metaph. q. 5. & lib 8. q. 1 & tandé hæc fuit constans & perpetua sententia in schola D. Thom.

49. Probatur

49 Probatur primò authoritate Aristot.& D. Th. Nã Arist. 5. Metaph. tex. 15. inquit: Animam esse causam existẽtiæ materiæ. Similiter D. Thom. hoc ipsum sæpè docet, maximè 1. p. q. 7. art. 2. ad 3. vbi habet: *Materia non existit in rerum natura per se ipsam, cùm non sit ens in actu: sed potentia tantùm: vnde magis est aliquid concreatum, quàm creatum.* Et quæst. 4. du potent. art. 1. in corpore inquit: *Quidquid in rerum natura inuenitur, actu existit, quod quidem non habet materia nisi per formam, quæ est actus eius.*

Respondet aduersarij, solùm velle Doctorem Angelicum, materiam non habere existentiam, per quam naturaliter possit esse actu sine forma Sed contra est, nam si attentè legantur dicta testimonia, manifestè apparebit, illis aliquid amplius quàm dependentiam in existendo significari. aliàs etiam idem de forma materiali, imò de composito, quod sine materia non potest existere, dici posset. Vnde ipse S. Doctor 1. 2. q. 94. art. 5. ad 2. quasi mentem suam contra hos Auctores explicans: sic ait: *Idem esse formæ, & materiæ, & hoc quidem est esse compositi.* Quod etiam docet in 2. dist. 1. q. 4. ad 2.

50 Deinde probatur ratione. Hoc ipso quòd aliqua res sit existens, est ens in actu. ergo si materia propriam habet existentiam, & similiter forma suam, quælibet earum erit ens in actu, etiam in illo priori in quo toti, & ad inuicem præsupponuntur. Ergo in illis non poterit fieri vnum per se, quale est cõpositum physicum à parte rei existens, & ex materia, formaque coalescens. Hæc vltima consequentia patet ex illo vulgatissimo inter Philosophos axiomate: *Ex pluribus entibus in actu non potest fieri vnum ens per se.*

Respondent aduersarij, quòd licet ex pluribus entibus, quorum quodlibet sit in actu per existentiam completam, non possit in ratione existentis fieri vnum per se; quia iam vnumquodque illorum omne complementum secundum hanc rationem habet; benè tamen ex pluribus, quorum quodlibet existẽtiam habeat partialem, & incompletam, quia tunc vna existentia comparatur ad aliam vt perfectibilis, & alia vt perficiens, intra idem genus; at existentiæ materiæ, & formæ sunt partiales, & incomplet e, & ita benè potest ex eis resultare per compositionem physicam vnum per se etiam in ratione existentis.

51 Sed contrà; nulla existentia potest se habere vt potẽtia respectu alterius existentiæ: ergo ex nullis existentiis potest fieri vnum ens per se compositione physica. Patet consequentia: quia hæc compositio nequit esse, nisi vnum extremum habeat se vt potentia realiter respectu alterius: sicut nec potest dari compositio metaphysica, quæ est secundùm rationem, & fundata supra physicam nisi vnum extremum habeat se per modum potentiæ secundùm rationem.

Antecedens, in quo est difficultas, probatur: tum quia etsi vna, & eadem res possit esse in diuerso genere, & ordine actus & potentia: non tamem in eodem. Vnde quia formã substantialis in ordine essentiæ est actus; ideò in hoc ordine nequit esse potentia, licet in ordine subsistendi, & existendi possit cõparari per modum potentiæ respectu actuum subsistentiæ, & existentiæ. Sed quæuis existẽtia est actus in ordine existendi, vt ex se patet, & ex D. Thoma statim dicemus: ergo non poterit in eodem ordine esse potẽtia. Tum etiã, quia existentia ex proprio, & formali conceptu suo est vltimus terminus substantialis vbicumque inueniatur, vt ex eodem Angelico Doctore statim ostendemus.

mus. Et ideò eo ipso quod intelligatur res existens, intelligitur etiam vltimò terminata, & completa generatio substantialis illius. Ergo existentia vbicumque inueniatur, est vltimus actus substantialis rei; ac proinde repugnat quòd habeat rationem potentiæ respectu alterius actus, aut termini sustantialis.

52. Deinde, quia repugnat inueniri in aliqua re rationem differentialem, seu vltimam, quæ sit ignobilior ratione superiori eiusdem, vt indicat Arist. 8. Metaph. text. 10. & docet Diu. Thom. de spiritualibus creaturis art. 8. ad 9. & 1. p. q. 50. art. 5. ad 1. quandoquidem ratio inferior comparatur per modum actus respectu superioris. Ergo repugnat existentiam materiæ comparari per modum puræ potentiæ respectu alterius existentiæ.

Patet consequentia: quia si semel illa existentia est potẽtialis respectu existentiæ formæ, iam hæc potentialitas erit conceptus vltimus illius: ergo non poterit contrahere conceptum existentiæ vt sic, qui est conceptus cuiusdam actus vt talis, & valde actualis, ac proindè vincentis in perfectione rationem puræ potentialitatis.

Accedit, quòd hoc ipso, quòd aliquid secundùm suam vltimam rationem sit potentia respectu alterius, nequit in ea imbibi ratio actualitatis, & actus: ergo neque esse existentia. Patet antecedens: nam sicut ratio potentiæ vt sic, nequit imbibi in actu, quatenus actus: ita neque ratio actus in potentialitate, quatenùs potentialitas est. Ergo si existentia materiæ vt comparata cum existentia formæ habet se vt potentia respectu illius, secundùm istam rationem nequit imbibere rationem actus, ac proinde neque esse existentia.

53. Et potest tota hæc doctrina, & ratio ex illa confecta elucidari, & confirmari expressis testimonijs D. Thom. Nam q. vnica de Anima art. 6. ad 2. definiens esse seu existentiam inquit: *Quòd ipsum esse est actus vltimus, qui participabilis est ab omnibus, ipsum autem non participat.* Quod magis explicat de potentia q. 7. art. 2. ad 9. dicens. *Neque intelligendum est, quod ei, quod dico esse aliquid addatur, quod sit eo formalius ipsum determinans sicut actus potentiam.* Et paucis interpositis: *Vnde non sic determinatur esse per aliud, sicut potentia per actum, sed magis sicut actus per potentiam: nam & in definitione formarum ponuntur propriæ materiæ loco differentiæ, sicut cum dicitur: quòd anima est actus corporis physici, & organici, &c. per hunc modum hoc esse ab illo esse distinguitur inquantum est talis, vel talis naturæ.* Quam doctrinam tradidit etiam 1. p. quæst. 3. art. 4. & qu. 4. art. 1. ad 3. necnon quæst. 5. art. 1. & alibi sæpè.

54. Deinde impugnatur eadem solutio, ostẽdẽdo implicare, quòd dẽtur existentiæ partiales: sed omnem existentiam, vel non esse talem, vel esse perfectam. Tum quia ratio præcedens id conuincit: quia si semel darentur, vna earum haberet se per modum potentiæ respectu alterius: tum etiam quia existentia non tam habet rationem formæ, quàm termini naturæ: & ideò verbum respectu humanitatis Christi habet rationem puri termini, vt docent communiter Theologi cum D. Thom. 3. p. q. 1 Ergo nequit physicè esse, cõposita, & diuisibilis, ac proinde nec dari existentiæ partiales. Patet prima consequẽtia: quia quod est terminus alterius, caret ea diuisibilitate, & compositione, quam habet res terminata. Vnde quia linea terminat superficiem diuisibilem secundùm latitudinem, ideo caret diuisibilitate secundùm latitudinem. Ergo quod terminat compositum

positum substãtiale, quod est diuisibile in partes physicas,& per modum actus, & potentiæ se habentes,caret hac compositione, & diuisibilitate.

Discutitur secundum fundamentum veræ sententiæ.

§. III.

55 Secundò principaliter probatur assertio. Existere est rem esse extra causas, vt ex nominis etymologia, & definitione constat:ergo priùs intelligimus causas exercuisse causalitates suas,seu esse in vltimo, vt sic dicamus, exercitij causalitatis, quàm rem existere. Patet consequentia:quia res non est extra causas, nisi quia ab illis exijt medijs causalitatibus, quæ sunt veluti egressus,seu exitus ab eisdem,vnaquæque in genere suo. Priùs ergo intelliguntur exercitæ causalitates, seu esse in vltimo talis exercitij quàm rem extra causas esse, proindéque quàm rẽ existere. At quod his causalitatibus medijs,eisque præsuppositis modo dicto à causis egreditur,totum est,non partes. Ergo solummodo totum propriam habebit existentiam.Minor probatur:tum quia id solum, præsuppositis causalitatibus omnium causarum ab illis exit, quod finitis causalitatibus tandem est. Hoc autem solummodo est totum: quandoquidem eo producto quiescunt omnes causæ, & vsque dum illud producatur,non censentur causalitates deuenisse ad vltimum sui exercitij: ergo,&c.

Illustratur hæc ratio:quia dum causalitates exercentur,neque ad vltimum sui exercitij deuenerunt,semper censetur effectus vnitus causis, ac proinde nondum existens,vt potè qui ab eis in primo sui esse adhuc pendet, nec extra illas iam exiuit,sed est vt sic dicamus in *egredi*. At vsque dum causæ attingant totum,causalitates earum semper sunt, vt sic loquamur,in exerceri, nec ad vltimum sui exercitij deuenerunt: ergo nondum existentiam communicarunt.

56 Respondent aduersarij ad productionem cuiuslibet compositi naturalis desiderari vnicam totalem actionem,& plures partiales habentes se per modum actus,& potentiæ. Vnde sicut partes suo toto priores sunt, sic & illæ causalitates partiales censentur priùs exercitæ,quàm totalis,proindeque per eas existentia partialis priùs in partibus producta intelligetur, quàm existentia totalis toti adueniat.

Sed contra:nam in primis falsum est dari prædictas actiones partiales habẽtes se per modum actus,& potentiæ:vt constat ex his,quæ diximus ad probandum impossibiles esse existentias partiales,quarum vna se habeat per modũ actus, & altera per modum potentiæ. Quoniam ferè omnia, quæ ibidem adduximus, æquè probant impossibilitatẽ prædictarum actionum, vtpotè cum omnis actio sit vltimus actus in ordine agendi,sicut quæuis existentia in ordine existendi: ergo,&c.

57 Deinde: quia etiam si gratis concederemus dari illas actiones partiales, adhuc argumentum rectè intellectum manet in sua vi Nam adhoc vt existentia effectus causetur, non solum requiritur; quòd hæc, vel illa causalitas exercita sit;sed etiam vt omnes causalitates, & dependentiæ modi ad primum esse effectus requisitæ perueniãt ad vltimum sui exercitij.Sed vsque dũ essentia totius adsit, & actio totalis vltimum sui exercitij attigerit,nequit materia esse extra omnes causalitates, & dependentiæ modos: ergo nec per illam actionem partialem sufficienter causari,vt existat.

Consequentia patet. Maior verò probatur ex definitione existentiæ.

Non enim definitur existentia (vt ipsi aduersarij fatentur) quò sit *Id, quod res est extra causam*, sed, *Id, quo res est extra suas causas* Vnde vsque dum causalitates omnes,& dependentię modi ad primum esse requisiti finiantur, oportet vt sicut affectus non erit extra causas, sic neque existens. Maximè quia sicut ob dependentiam existentiæ à causa efficienti debet effectus esse extra causalitatem hanc, vt existat; ita ex eo quòd eadem existentia, non minus ab aliis causis, aliisque rebus salem connaturaliter pendet, oportet, vt nisi omnes hæ causalitates, & dependentiæ modi finiantur: nequeat prędicta existentia in rerum natura inueniri. Non enim causa efficiens causat effectum,& existentiam illius per positionē suę entitatis in illo; sed per positionem aliorum quouis modo requisitorum ad eandem existentiam.

58 Minor verò etiam constat: quia materia secundùm omnia, quæ habet; imò & actio illa partialis, quæ fingitur ad eam terminata, debet pendere ab ipsa forma,& à toto composito:& consequenter ab alia actione partiali formæ productiua, necnon ab existētia totius: alioqui sine illis posset in rerum natura nullo præsupposito miraculo inueniri. Ergo vsque dū omnes hæ causalitates, & dependentiæ modi intelligantur exhaustæ, non potest censeri, quòd materia sit extra omnes causalitates, & dependentiæ modos, quos prærequirit:& consequenter etiam si admitteretur illa actio partialis ad materiam terminata, non posset in illo priori, in quo præsupponitur, causare sufficienter materiam, vt existat. Ex quo etiam nō parum efficaciter huius actionis partialis impossibilitas colligitur.

Nec vim huius nostræ impugnationis aliquo modo infringit obiectio quædam, quæ contra eam statim sese offert scilicet ex illa sequi, quòd productio totius physici possit non illi communicare existentiam, quovsque adsint accidentia omnia, sine quibus nequit connaturaliter esse: quandoquidem quovsque illa sint, nō possunt esse finitæ omnes causalitates,& depēdentię modi ad esse totius requisitæ: sed hoc, vt constat, est omnino falsum: ergo,&c.

59 Respondetur enim negando sequelam Quia satis est, ad hoc vt totum sit existens, quòd sit extra suam causam efficientem,& extra omnes causalitates & dependentię modos proprij generis: id quod ex natura ipsius existentiæ substātialis satis colligitur. Nam hæc & est vltimum complementum essentiæ, & perficit illam in proprio genere. Vnde sicut ex quo capite est complementum proprij generis debet aduenire ante alia extranei generis, ac proinde ante accidentia: ita ex quo capite est vltimum complementum, debet statim esse post omnia alia proprij generis. Maximè, quia dependentia totius ab accidentibus est dependētia ab alio, vt à re inexistente, ac proinde innitente in alio, vt in re priùs,& simpliciter existēte. Sed dependentia totius à partibus: vel materię à forma, vel à toto in ordine ad existēdum, est dependentia ab aliquo dāte propriam specificationem, vel intrinsecè complente:& ideò vt totum, vel materia existat, debet esse extra hos; non verò extra illos dependentiæ modos.

Occurritur aduersariorum oppositionibus.

§. IV.

60 AD argumenta pro prima sententia initio posita respondetur. Ar primum concesso antecedenti, neganda est consequentia; quia solùm ea, quæ per se producuntur, accipiunt pro-

propriam existentiam ex vi suæ productionis. Materia verò non est per se, & sola producta; sed comproducta ad productionem totius, vna cùm forma. Vnde non accipit propriam existentiam sed solùm coexistentiam in toto. Et licet hinc sequantur, quòd existentia, quàm tunc habuit sub prima forma, sit distincta ab ea, quàm modo habet sub forma equi: quia est pars distincti compositi, & per distinctam actionem ad distincta tota terminata, fuit illi prædicta existentia communicata; non tamen quòd dum est sub forma equi, existat per distinctam existentiam, ac ipse equus: quia ad hoc requirebatur, quòd peteret propriam, & distinctam actionem per quam fieret. Sed circa hæc videantur ea, quæ disput. 4. num. 39. & 40. dicemus.

61 Ad secundum neganda est sequela. Et ad eius probationem dicendum, quòd corrumpi non est vtcumque amittere esse; sed ita illud deperdere, quòd in eodem instanti loco illius alia existentia tali rei non communicetur. Est enim corruptio transitus ab esse ad non esse: & generatio à non esse ad esse. Vnde quia materia prima in eodem instanti, in quo amittit vnã formam, aliam de nouo acquirit à qua existentiam habet: ideò nunquam transit ab esse ad non esse; sed ab vno ad aliud esse. Estque hoc maximè consonum naturæ communis subiecti, quod sub omnium formarum esse, seu existentia, hoc ipso quod illis commune est, petit manere. Quod è conuerso in forma substantiali contigit. Quæ hoc ipso quòd alia forma de nouo materiæ adueniat; statim perit.

62 Ad tertium respondetur, concedendo primum enthymema; & primum antecedens secundi: neganda tamen est consequentia. Quamuis enim per se agere vt efficiẽs, præsupponat necessariò existentiam: actiones enim sunt existentium, & subsistentiũ; ad hoc tamen vt aliquid rationem primę causę materialis vel formalis habeat, & vt talis causet, non est necesse vt in illo priori in quo causat, existat: satis enim erit, si pro illo priori sit extra nihil essentiæ, & in eodem instanti temporis vnà cum cõposito, & per illius existentiã existat.

Cuius ratio est: tum quia genus causæ materialis est genus potentialitatis. Vnde non potest exerceri à materia vt existens est reduplicatiuè, & formalissimè loquendo, quandoquidem existentia est vltima actualitas: imò & valde perfecta. Tum etiam quia cum hæc receptio, & causalitas, sit respectu *fieri*, & respectu entis naturalis, provt nondum in suo esse in se, & extra causarum dependentiam est; sed provt habet primum esse essentiale ex partialibus essentiis materiæ, & formæ compositũ: ac proinde provt est in *egredi*, & fieri, non requiritur; imò non potest esse pro tali priori, existentia, quæ est vltimus terminus substantialis generationis: sed satis est, quòd pro illo priori reuera sit realitas essentiæ, quæ est quasi via quædam ad actualem existentiam, seu sistentiam entis in se, & extra causas suas.

Explicatur magis: quia id habent suo modo in illo priori causæ intrinsecæ quòd pro illo eodem priori ponunt intrinsecè in toto, quod est effectus earum. Ergo cum pro illo priori tantùm ponant essentiam totius, fit inde, vt satis sit illis tunc habere essentiam, quamuis etiam connotent existentiam in illo eodem instanti reali emendicatam à toto. Cæterum, quid dicat essentia actualis provt distincta ab existentia, & quomodò vt sic considerata propriam habeat realitatem, & non formaliter emendicatam ab existentia, statim dicemus in solutione ad quartum.

63. Ad

63 Ad confirmationem respondetur, quòd licet in illo priori, in quo materia secundum suum esse essentiæ realis causat formam, & compositum, intelligatur quasi extra causam efficientem, adhuc tamen non concipitur in statu sistenti; quem nomen existentiæ significat; sed, vt sic dicamus, in statu viali, & in *egredi*: sicut solum habet tunc causare compositum ipsum vt in *egredi*. Vnde tam ipsa quàm compositum solùm intelliguntur habere à causa efficiente suam essentiam realem, non verò existentiam, per quam constituuntur in esse omnino extra causas, ac proinde in esse quasi stante, & sistēti. Quia sicut materia prima est tunc primò in *egredi*: ita debet solum illi communicari ab agente id, quod est in ipsa omnino primum, scilicet suum esse essentiæ realis. Quamuis, vt iam diximus in eodem instanti temporis, diuerso tamen, & posteriori naturę, debeat necessariò habere ab agente, tam actualitatē specificationis positiuę prouenientem à forma, quàm esse existētiæ ab eadem, & à toto emendicatam.

Cùm autem dicimus materiam, v.g. esse tunc in *egredi*, non est ita intelligēdum quòd secundum suam puram potentialitatem nudè consideratam, partim sit intra causam, & partim extra; sed quia licet tunc totam suam puram potentialitatem essentialē habeat ab agēte: nō tamen omne id, quod intra proprium genus substantiæ debet in instanti generationis habere: quia deest illi tum actualitas ad ordinem essentiæ spectans, quam participat à forma, tum etiam existentia, seu coexistentia in toto, per quam cōstituitur omnino extra causas. Ac proinde, vsque dum omnia hæc habeat ab efficiēte, semper censetur vnita illi, nec ab illius dependentia omnino intra propriū genus absolui, & & consequenter, neque esse existens.

64 Ad quartum concessa maiori in sensu statim explicando, neganda est minor. Quia in creaturis essentia, vt re ipsa, & in se est aliquid, distinguitur realiter ab existentia, vt latius alibi dicemus, & docet D. Tho. 1. p. q. 3. art. 4. & q. 44. art. 1 & 54. art. 1. necnon & 2. contra Gent. c. 52. & alibi sæpè. Imò essentia actualis, vt talis, etiam ratione suæ actualitatis, distinguitur realiter ab existentia, si loquamur non de actualitate vltima: sed de actualitate realiter viali, & ad rationem essentiæ pertinente; quia totum suppositum, vt includēs actualitatem essentialem formæ, & materia, vt actuata per illam intelligitur esse in quadam substātiali tendentia ad actualitatem existentiæ substantialis.

Vndè essentia realis, aut actualis actualitate ad ordinē essentiæ pertinēte, & vt terminata per subsistentiā, est id, quod realiter recipit existentiam: non verò quid ex illa essentialiter constitutum: estque id, quod ratione propriæ essentiæ directè correspondet prædicatis quidditatiuis possibilibus: non verò existentia. Quare, quia essentia hominis, vt erat sub statu possibilitatis, consistit in hoc, quòd sit animal rationale: ideò essentia illius realis, & actualis, actualitate ad ordinem essentiæ spectante, est id, quod re ipsa, & actualiter importat hæc prædicata. Existentia verò solùm dat, quòd hæc eadem essentia, quæ in priori antecedenti importabat re ipsa hæc eadem prædicata prout in *egredi* ab agente, habeat vltimam actualitatem, per quam constituatur omnino extra causas, & consequenter in facto esse, & in statu sistentiæ.

65 Neque obest quidquam probatio ibidem adiuncta: nam id, quod modò est aliquid, ideò erat antea nihil, quia ita erat in causis, vt non sit extra illas; neque in fieri; neque in facto esse. At existentia solùm tribuit rei, quòd sit

formaliter

formaliter in facto esse, non verò quòd sit in fieri, seu in via ad vltimam perfectionem substantialem.

Nam essentia hominis, v. g. se ipsa formaliter, connotando tamen existentiam in eodem instanti reali, & in alio posteriori naturæ illi conuenientem, terminat tunc primò illud fieri, & ideo se ipsa formaliter est aliquid, licet effectiuè habeat totum hoc ab agente.

Vnde constat essentiam vt actualem vt actualitate realis essentiæ habere quasi medium quendam statum inter duos alios extremos, quorum alter est status puræ possibilitatis, in quo essentia est actualiter nihil.

Alter verò est status existentiæ, in qua tanquam in vltimo substantiali termino desinit, & quiescit totus hic substantialis processus. Cùm tamen eadem natura in illo medio quasi statu sit in egressu à priori, & non in progressu ad posteriorem.

66 Ad confirmationem constat ex dictis. Nam ad primam illius probationem dicendum est: nō ideo res abire in nihilum pereunte existentia, quia existentia det formaliter essentiæ, quòd sit aliqui: sed quia requiritur, vt diximus, per modum connotati ad hoc quod essentiæ sint extra suum essentiale nihil.

Diximus *extra suum essentiale nihil*: quia quòd res sit omnibus modis extra nihil completè, prouenit formaliter ab existētia quia est vltima rei actualitas; & ita sicut agens communicat effectui essentiam actualem, dū eius causalitas intelligitur quasi in sui initio, & ob id dicimus effectū, vt est *in egredi*, habere suam essentiam actualem, licet talis essentia distinguatur à suo fieri, sic communicat existentiam, dum intelligitur eius causalitas esse in vltimo sui exercitij per se primò intenti; quia existētia est vltimum complementum substantiale, vltimaque actualitas substantialis cuiuslibet rei.

67 Vt autem hoc plenè intelligatur, & sic euanescant ferè omnia, quæ ab aduersariis indefesſè obiiciuntur, aduertere oportet: quod in eodem instanti temporis causa efficiens producit essentiam, & existentiam; existentia verò actuat essentiam, rursusque essentia recipit illam.

In hoc tamen instanti temporis distinguit intellectus cum fundamento in re plura instantia naturæ, in quibus omnia ista habent rationem prioris & posterioris in diuerso modo. Nam in genere causæ efficientis prius est efficientem operari, quàm effectum esse productum. Et in ipso effectu prius est existentiam in genere causæ quasi formalis actuare essentiam, & rursus in genere causæ materialis est prius essentiam recipere existentiam, quàm existentiam actuare illam.

Quo fit, quòd sicut res est omnino nihil, quando omnino est intra omnes suas causas, & omnibus modis aliquid, quando est omnino extra omnes illas: ita intelligitur esse quodámodo nihil, & quadámodo aliquid, quando intelligitur esse aliquo modo extra vnam, & non intelligitur esse extra aliam. Quia ex qua parte intelligitur modo dicto esse extra aliquam, vel aliquas, ac proinde esse in illo, quasi statu medio, quem iam descripsimus, & valdè notari optamus, intelligatur esse aliquid, & ex qua parte intelligitur esse extra aliquam aliam, intelligitur esse nihil, quoad id, quod ab illa causa habitura est in genere, & in ordine illius.

68 Hinc ergo dicimus, quod realiter loquendo, & in eodē instanti essentia vna cum existentia terminat actionem agentis. Cæterum, prout essentia intelligitur esse extra efficientem saltem in fieri, & nondum extra causalitatem formalem existentiæ, ac proinde

neque etiã omnino extra causalitatem efficientis, censetur esse aliquid in se, & quodammodo nihil. Quia nondum intelligitur esse extra causalitatẽ formalem existentiæ, ac proinde neque extra causalitatem efficientis in facto esse, & dum intelligitur esse extra causalitatem formalem existentiæ, & consequenter omnino in facto esse, extra causalitatẽ efficientis, & omnium suarum causarum, intelligitur esse omnibus modis aliquid; quia intelliguntur iã exhaustæ omnes causalitates: ex quo, & ex dictis ad quartum patet solutio ad secundam probationem huius confirmationis.

QUÆSTIO VI.

Num materia prima per diuinam potentiam possit existere sine forma.

QVamuis decisio huius quæstionis ex his, quæ in præcedenti tradita sunt, ferè constet, eam tamen discutiemus, vt sic argumentis, quibus vera D. Tho. doctrina labefactatur, satisfiat.

Refertur opinio affirmans.

§. I.

69 PArtem affirmatiuam tenent ferè omnes, qui præcedenti quæstione materiæ propriam existentiam tribuerunt. Et probant primò, existentia non est à forma, tanquam à causa formali & multominùs, vt à causa materiali intrinsecè illam constituente: est enim existentia teste D. Thom. Opusc. 9. præced. citato, simplex quid: ergo solùm pendebit à forma, vt à causa extrinseca.

Sed quidquid quæuis causa secunda extrinseca præstat, potest Deus sua virtute illud supplere, siquidem causalitas harum causarum, non habet sibi intrinsecè annexam vllam imperfectionem: ergo poterit tunc materia, sine forma existere.

Confirmatur, quia existentia ad summum erit effectus secundarius formæ, siquidem effectus primarius illius tantùm est tribuere esse essentiæ. Sed effectus secundarius formæ bene potest suppleri à Deo, imò & de facto illum supplet in mysterio Incarnationis, vbi materia humanitatis Christi existit, & non per existentiam fluentem à forma; sed per existentiam increatam Verbi diuini, vt docet D. Thom. 3. p. q. 17. art. 2. ergo, &c.

Secundò, magis pendet accidens à substantia, quàm materia à forma; sed illud potest Deus à substantia separare, vt in sanctissimo Eucharistiæ sacramẽto satis patet: ergo & formam à materia separatam conseruare poterit. Maior etsi satis sit clara, suadetur sic. Materia vtpotè substantia, saltem partialis longè perfectior est accidentibus. Ergo & minus pendens: dependẽtia enim imperfectionis nota est, proindeque quod fuerit perfectius, erit magis immune ab omni dependentia.

Tertiò, materia est entitas absoluta, realiter à forma distincta, priórque illa: ergo poterit ab ea separari.

Patet consequentia, tum quia non est aliud signum realis distinctionis inter duo, nisi possibilis eorumdem separatio, saltem per potentiam absolutam: tum etiam quia prius hoc ipso quòd tale, non pendet à posteriori; ergo, &c.

Confirmatur, in Deo est distincta idæa materiæ & formæ, ergo nihil vetat quod Deus vtatur idea materiæ ad producendum illam, sine eo quod vtatur idæa formæ.

Antecedens probatur, tum quia sicut sũt inter se realiter distinctæ, ita petunt

tunt exemplaria distincta: tum etiam, quia quod per se est intelligibile, per se etiam habet idæam, at materia est per se intelligibilis: quia est per se ens, & intelligibilitas est passio entis: ergo, & habet per se idæam.

Sententia D. Thomæ defenditur.

§. II.

70. Nihilominus dicendum est, implicare contradictionem, materiam esse sine forma. Ita D Th. 3. cõtra Gentes c.4. 1. p q.66. art.1. & quodlib.3 art.3. quem sequuntur Thomistæ, & omnes Doct. pro nostra sententia in quæst præcedenti relati.

Probatur primò ratione desumpta ex eodem S.Doct. 1.p.q.66. citata, & quodlib.3. art.1. vbi ex professo hanc sententiam probat & defendit. Quæ ratio ad hanc formam potest reduci. Si materia existeret sine forma, esset actu sine actu. At hoc apertè implicat: ergo, &c.

Sequela probatur: nam esset actu, quippè quæ haberet actum existendi, & esset actu sine actu: quia vt supponitur non haberet vllam formam, quæ quidem est actus materiæ: ergo, &c.

Respondent aduersarij committi in hac ratione apertam æquiuocationem, & variationem suppositionis: quia dum in ea dicitur fore materiam in actu, sumitur actus pro actu existendi: dum verò additur futuram esse in actu sine actu, sumitur actus pro forma substantiali.

Vnde etsi implicet esse in actu existentiæ sine existẽtia, aut in actu essentiali proueniente à forma, sine forma: non tamen esse in actu existentiæ, sine actu illo essentiali, qui à forma indispẽsabiliter emanat.

71. Cæterùm, solutio hæc falsa est, & omnino insufficiens ad infirmandam rationem D.Th. Quia in hoc quod materia sit sine actu formali, virtualiter cõtinetur fore in actu existentiæ, sine ipso actu existendi. Quod sic ostenditur: quia ordo essentiæ distinguitur realiter ab ordine existendi, (vt quæst. præced. innuimus, & alibi Deo dãte, dicemus:) & insuper ab intrinseco importat esse priorem ordine existendi, & ad illum inuertibiliter supponi. Ergo actus, qui ad ordinẽ essentiæ per se pertinet, prior erit illo, qui ad ordinem existendi spectat, & ad illum indispensabiliter supponitur. At forma substãtialis est actus pertinens ad ordinem essentiæ, sicut existentia est actualitas spectans ad ordinem existendi: ergo materiam esse in actu per formam substantialem, necessariò debet supponi ad hoc, vt sit in actu existendi per existentiã; & ex cõsequenti in hoc quod materia 1. sit existens sine actu formali formæ substantialis, virtute continetur, quod existat sine actu existentiæ.

Prima consequentia ex se patet. Nã cum isti ordines habeant essentialem subordinationem, ita vt nisi supponatur ordo essentiæ, nequeat ordo existendi subsequi, consequens est, vt actus taliũ ordinum habeat inter se eandem essentialem subordinationem.

Minor autem statim subsumpta quoad primam eius partem etiam constat. Tum quia eã docet Arist. 2. de Anima text.2.& 5. vbi etiã D. Tho Tum quia vt q.2. huius disp. ostendimus, materia ex se nullum habet actum etiam entitatiuum pertinentem ad ordinem essẽtiæ; ergo sola forma substantialis erit actus illius ad ordinem essentiæ spectans. Quoad secundam verò partem nõ indiget probatione: nam semel supposita distinctione inter essentiam & existentiam, euidẽs est existentiam esse actum ad ordinem existendi spectantẽ.

72. Cōfirmatur primò, materia prima inter omnia creata habet esse ex se maximè potentiale, ac proinde nihil actualitatis, seu actus includens, quippè quæ est pura, & prima potētia. Sed existentia est maxima omnium actualitas, & ferè nihil habet admixtum potentialitatis, vtpotè quæ est participatio rationis formalis in Deo inuentæ omnium actualissimæ.

Ergo vt hæc potentia reddatur proportionata ad recipiēdam existentiam, quę est vltimus actus, necesse est vt mediet forma substantialis, & specificatio ab ea desumpta, quæ aliquid actualitatis, & aliquid potentialitatis habet. Nō enim ad maximam omnium actualitatem nisi per inferiorem, neque ad actū vltimum nisi per intermedium, & gradatim deueniri potest.

Confirmatur secundò; quia vt communiter dicunt Thomistæ, ideo implicat contradictionem, essentiam diuinam, vt habet rationē speciei intelligibilis, vniri intellectui beatorum, nisi prius actuetur lumine gloriæ: quia intellectus creatur, in genere intelligibili, habet esse puram potentiam, & ipsa essētia diuina, vt rationē speciei intelligibilis supplet, est perfectissimus actus, ac proinde, vt in intellectu beati, sit sufficiens proportio & aptitudo, respectu talis speciei debet disponi & proportionari per lumen gloriæ, quod & diuinū ordinem attingit, & habet actualitatem admixtam cum potentialitate

Ergo cùm materia prima sit pura potentia in genere entis; non poterit esse capax perfectissimæ actualitatis existentiæ, nisi prius præsupponatur alia actualitas essentiæ, quæ sit via ad ipsam. Et consequenter ex negatione talis actualitatis ad ordinem essentiæ spectātis bene colligitur negatio actualitatis existentiæ, sicut quia esse rationale importat summam actualitatem essentialem, quæ intra latitudinem substantiæ materialis potest inueniri, ideo ex eo, quod non medient alij gradus inter ipsam & rationalitatem, optimè infertur non posse per rationalitatem contrahi.

73. Secunda ratio principalis pro nostra assertione desumitur ab inconuenienti, quod ex opposita sententia sequitur, scilicet esse aliquid in rerum natura sub certo genere, quod sub specie aliqua non sit, quod est omnino impossibile, vt ex se patet.

Sequela probatur, quoniam si daretur in rerum natura materia nuda ab omni forma, tunc esset sub genere substantiæ & corporis, cùm ex se sit pars substantialis compositi physici, & cùm sub nulla esset forma, sub nulla etiam specie contineretur, quandoquidem hæc à forma sumitur. Daretur ergo sub genere, & non sub specie

Occurrit Rubio in hoc lib. tract. de Materia, q. 5. quod etsi ens completum, & quod ex se indiuiduum est, nō possit etiam per diuinam potentiam à parte rei inueniri, quin sub aliqua sit specie atoma, attamen ens incompletum, & quod ex se indiuiduum non est; sed indiuidui pars, quale est materia prima, non postulat ex se atomam speciem; sed subalternam solummodo, videlicet corporis.

74. Sed contrà, nam in primis hæc solutio satis impugnata manet ex his, quæ præcedenti ratione adduximus. Deinde, quia etiamsi concedamus huic Authori materiam dum existit, non esse indiuiduum partiale, sed solùm partem indiuidui; adhuc tamen negari non posset, quod si semel ponitur existens, sit singularis pars completi indiuidui, quandoquidem si esset pars communis, implicaret à parte rei existere Ergo implicat reipsa, & physicè immediatè collocari seu pertinere ad speciem subal-

ſubalternam corporis, & ſic exiſtere.

Probatur conſequentia, ideo repugnat indiuiduum completum immediatè ſub genere poni, quia inter vtrúque mediat ſpecies. Sed inter principia generis & indiuidui, neceſſario mediát principia ſpeciei vt talis: ergo ſicuti ob illud, non poteſt reipſa dari indiuiduum completum, participans immediatè rationem generis: ſic neque poterit realiter dari incompletum, ſeu partem indiuidui (vt ipſe loquitur) immediatè ſub genere poſitam.

75. Quare aliter reſpondet Suarez diſput. 15. ſuæ Metaph. ſect. 9. & cum eo ferè omnes ex ſua familia, quod etſi repugnet aliquid exiſtere, quod ſit ſub genere, & non ſit ſub ſpecie atoma, ſiue completa, ſiue incompleta, non tamen quod habet ſuam ſpecificationem incompletam, vt in materia contingit.

Sed neque hoc ſatisfacit: tum quia vt multis probauimus ſupra in hac diſp. n. 27. & deinceps, repugnat materiam ex ſe habere aliquam vnitatem ſpecificam & poſitiuam etiam incompletam; ſed hæc neceſſariò debet prouenire à forma: tum etiam, quia etſi fundamentum illius verum eſſet, adhuc tamen requireretur in materia ad exiſtendum vlterior ſpecificatio à forma proueniens, propter eſſentialem ſubordinationem inter exiſtentiam & actum, ad ordinem eſſentiæ pertinentem, vt ex dictis num. 71. & 72. conſtat.

Soluuntur argumenta prioris ſententiæ.

§ III.

76 AD primum ergo primæ ſententiæ reſpondetur, exiſtentiam materiæ quantumuis ſimplicem, eſſe effectum formalem formę, nó quidem primarium, ſed ſecundarium. Nec ad hoc vt ſic ſit effectus, eſt neceſſariú vt intrinſecè componatur ex forma; ſed ſatis erit ſi ex vi primarij (modo alibi dicendo) ſubſequatur. Vnde eſſentialiter præſupponit effectum primariú ipſius formæ in materia, proindeque & formam eidem vnitam. Quare licet effectus ſecundarius exiſtendi aliena poſſit exiſtentia ſuppleri, non tamen ſi primarius, qui ſine forma eſſe nequit, non ſupponatur, vt explicatum eſt.

Quare, Deum ſupplere hunc effectú ſecundarium, non eſt quòd talis effectus ponatur in aliqua re abſque primario, vt contingeret, ſi poneretur materia exiſtens abſque omni forma: ſed quòd loco ipſius effectus ſecundarij ſubſtituatur aliquid ſupplens vicem illius, vt contingit in Incarnatione, vbi & datur materia actuata per formam, & loco ſubſiſtentiæ & exiſtentiæ creatæ ſubrogatur diuina. Per quod patet ad confirmationem.

77. Ad ſecundum reſpondetur negando maiorem cum D. Thoma, quodlib. 3. art. 1. magis enim dependet, vt bene notauit Caiet. de Ente & Eſſentia, c. 5. q 8. pura potentia ab actu, quàm actus imperfectus à perfecto: etenim accidétia rationem habent actus & formæ; in ſuo ordine completæ, & ideo ad determinatam pertinent ſpeciem, tanquam quid in illa ſpecie, aut genere ponibile directè.

Vnde non mirum, ſi aliàs non ſint modi, quòd ſeparata poſſint exiſtere. Materia autem eſt pura potentia & ex ſe (vt nunc dicebamus) ad nullam determinatam pertinet ſpeciem, & ideo ſine forma non poteſt exiſtere.

Ad probationem maioris dicimus diſcurſum illius eſſe legitimum, quádo cætera ſunt paria, quod in præſenti non contingit.

Ad 3 conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequentia; ad cuius priorem pro-

 batio-

bationem negandum est antecedens; bene enim esse potest vt aliqua sint realiter distincta, & nihilominus separari nequeât, si tamen aliunde inter illa sit essentialis dependentia, qualem in existendo inter materiam & formam esse, iam explicuimus.

78. Ad 2. probationem distinguendum est antecedés, & si intelligatur de prioritate, quæ dicit perfectionem alicuius actus, & modo dicto, concedendum est: secus verò si illa prioritas sit prioritas orta ex naturà entis adeo diminuti, & vt sic dicamus, entis etiam intra latitudinem partis, dimidij, sine speciei, aut essentiæ determinatione: sitque respectu illius, à quo integratur, & speciem ancipit: quia tunc in genere causæ formalis actuantis & perficientis, debet tale ens dimidium, quale est materia prima, esse quid posterius.

Vnde, etsi id, quod ita est in vno gere causæ prius, vt in nullo alio sit necessariò posterius, posset ab aliis separari, non tamen id, quod ita est prius in vno genere, quod necessariò debeat esse in alio posterius, & dependens, vt contingit in præsenti ob rationes dictas.

Maximè, quia licet materia sit prior forma, tamen materia vt existens, non est prior quàm illa; sed potiùs posterior, sicut paries, licet prior sit albedine, tamen prior est albedo, quàm parietem esse album.

Ad confirmat. resp. tangi in illa difficultatē de propria & speciali idæa materiæ primę, de qua ex professo tractant Theologi 1.p. qu. 15. & ex his, quæ ibi dicũtur; negandum est antecedens cũ D.Th. loco citato art. 3. ad. 3. affirmante, quod idæa materiæ est idæa compositi, cuius dicitur pars. Vbi (vt notauit Caiet.) retractauit sententiam, quam docuerat de Veritate q. 3. art. 5. & 1. sentent. dist. 36. art. vlt.

79. Et ratio manifestè desumitur ex Arist. & D.Th. Quia, vt docet Philosophus 7. Metaph. tex. 36. materia est per seipsam incognita. Quod etiam tenet D.Thom. ibid. lect. 10. & 1. p. qu. 15. iam citata.

Nam cùm intellectio sit quædam commensuratio & adæquatio actualissima rei intelligibilis & intellectus, ratione cuius intellectus ipse quodámodo transformatur in ipsum obiectum intelligibile, propter quod dicitur, quòd intellectus intelligendo fit omnia. Inde est quòd sicut intellectio est actus: ita etiam ipsum intelligibile debet aliquo modo participare rationem actus, vt possit intellectus in illud transformari, & fieri ipsum.

Vndè sicut materia ex se nihil habet actus, sed à forma: ita nec potest intelligi nisi per formam, quatenus nimirum, vel cognoscitur cum forma, quam in se habet saltem secundùm rationem generalem formæ considerata, vel per analogiam & comparationem ad materiam secundam, vt vult Arist. in hoc li. cap. 7. text. 69. & D Tho. ibid. lect. 3. Quare cùm id, quod non est per se solum intelligibile, non habeat per se idæam, ideo nec materia illam habebit.

80. Per quod ad 1. probat. eiusdem antecedentis ibidem adductam satis constat.

Ad secundam, quòd vt patet ex iis, quę sup. q. 1. huius disp. num. 4. diximus, materia prima non est simpliciter dicenda ens: sed ens in potentia, vt indicemus ipsam indigere forma actuante. Vnde non mirum, quod non dicamus eam simpliciter intelligibilem; sed intelligibilem in potētia, vt innuamus indigere forma, ad hoc vt intelligatur. Quo fit, vt intelligibilitas sit per se passio entis in actu, non verò entis in pura potentia: quia hoc non est intelligibile, nisi per aliud, scilicet per formam.

Vnde

Vnde, etsi cognoscamus in materia essentiam distinctam à forma & composito, semper debemus eam cognoscere per analogiam & comparationem ad formam: ac proinde semper est necessarium concipere formam, non vtcúmque; sed tanquam id, quod modo dicto dat ei esse intellligibile, vt ex Arist. diximus.

Secundò respondetur ad totam hāc confirmationem, quod etiam si gratis admitteremus, dari in Deo distinctas idæas materiæ & formæ, quæ nostro modo intelligendi essent partiales, adhuc tamen dicendum esset, idæam materiæ repræsentare illam, non aliter factibilem, nisi vnà cum forma: quia non aliter est capax existentiæ, &, ideo ratione rei faciendæ non potest Deus vti idæa materiæ, siue ad dandam illi existentiam, siue ad cognoscendam ipsam, nisi simul etiam vtatur idæa formæ; sicut non potest vti idæa vnius relatiui ad cognoscendum illud, nisi coütatur idæa alterius.

QVÆSTIO VII.

Vtrum materia prima sit ingenerabilis, & incorruptibilis?

INgenerabilitas, & incorruptibilitas materiæ 1. ex eius pura potentialitate ortum ducit, vt iam videbimus: Et ideo semel hac explicata recto ordine aggredimur exponere: an materia sit ingenerabilis & incorruptibilis.

81 Pro huius quæstionis decisione notandum est, quatuor esse incorruptibilitatis gradus. Primus sine aliqua dependentia ab extrinseca alia re, vt Deus. Secundus est cum dependentia: sed à solo Deo, vt Angeli. Tertius cum dependentia à Deo, & ab aliis causis, quæ tamen naturaliter impediri nequeunt. Quartus denique, quando præter naturas rerum impeditur corruptio alicuius entis, vt si homo, qui ex sua natura corruptibilis est, conseruetur à Deo impediendo causas corruptionis illius.

Non ergo dubitamus, an materia prima sit incorruptibilis duobus primis modis: quia vt ex dictis patet, materia non potest esse sine forma, ac proinde non solùm à Deo, sed etiam ab aliis causis debet in suo esse & incorruptibilitate sua pendere.

Sicut neque in dubium vocamus, an posteriori modo sit incorruptibilis: quia hoc ex se patet: quandoquidem certum est liberum esse Deo conseruare perpetuò rem quamlibet, licet ipsa sit ex se corruptibilis. Quare quod in præsenti inquirimus tantum est, an materia prima habeat tertium incorruptibilitatis gradum, & simul an ei conueniat esse ingenerabilem

82 Dicendum ergo est, materiam primam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Ita Soncin. 7. Metaph. q. 22. Fland. in eodem lib. quæst. 12. artic. 6. Scot. quæst. 8. Anton. Andr. quæst. 9. Ferrar. 1. Physic. q. 11. Iandun. quæst. 29 Iabel. q. 36. Soc. q. 6. dub. 4. Richard. in 2. distinct. 12. art. 1. q. 2. & alij, quos omnes refert, & sequitur Massius in præsenti cap. 9. sect. 1. q. 12. & tandem Rubio in præsenti tract. de Materia, quæstione 9.

Probatur in primis testimonio Arist. 7. Metaph. c. 7. & 8. & lib. 8. c. 5. & lib. 11. c. 3. & tandem in hoc lib. cap. 9. tex. 82. qui sequentibus verbis docet & probat assertionem nostram dicens: *Incorruptibilem & ingenitam necesse est ipsam esse; si enim fiat, subiici aliquid oportet primum, ex quo inexistente fiat: hoc autem est ipsius natura: quare erit antequam fiat.* Hoc ipsum docet D. Tho. ibid. & locis citatis ex Arist. & 1. p quæst. 46. art. 1. ad 3.

83 Sed

83 Sed vt probatio ex Aristot. & D.Th modò adducta fiat clarior, supponendum est id quod suo loco fusius declarabitur, & quod ab omnibus est receptum, scilicet generationem esse trãsitum de *non esse* ad *esse*, præsupposito aliquo subiecto; corruptionem verò esse transitum de *esse* ad non *esse*, manente aliquo subiecto Hinc ergo satis apparet vis rationis, qua Arist. probauit, tum materiam esse ingenerabilem, tum etiam incorruptibilem.

Primum quidem, nam materia est primum subiectum, vt ex dictis suprà patet: ergo non potest ex præsupposito subiecto produci, ac proinde nec generari: aliàs iam illa non esset primum subiectum Maximè, quia cum materia præsupponatur omni generationi, si ipsa generaretur, esset antequam generaretur.

Secundum verò, quia subiectum, quod manere debet in omni corruptione, est materia prima: siquidem ipsa habet rationem primi subiecti, vt dictum est, & sine ea ratio subiecti stare non potest: ergo repugnat ipsam per corruptionem desinere.

Sed dices primò, sequi ex proposita conclusione, quòd totum compositum sit etiam ingenerabile & incorruptibile. Si enim ex eo, quod materia est entitas quædam materialis, etiam compositum materiale quid est, quamuis altera pars, forma scilicet, sit quid spirituale: cur ex eo, quòd est ingenerabilis, non dicetur totum ingenerabile?

Cõfirmatur, quia si materia sit incorruptibilis, non verò totum, fiet inde, illam esse perfectiorem, quàm totum: quandoquidem hoc est corruptibile, illa verò incorruptibilis, & incorruptibile perfectius est corruptibili: ergo, &c

84 Resp. facile quod esse ingenerabile & incorruptibile rationem habet boni, esse verò materiale, malũ est, seu imperfectum quid: quia ergo malum ex quocumque defectu, bonum verò ex integra causa, ideo sola materialitas materiæ sufficit, vt totum, in quo illa est, sit materiale; non verò illius incorruptibilitas est satis, ad hoc, vt totum incorruptibile sit & dicatur.

Ad confirmationpm resp. quod si cetera sint paria, incorruptibile est simpliciter nobilius corruptibili; secus verò si non sint paria, vt hîc contingit: quia totum compositum est maioris entitatis quàm materia, & ita quamuis sit corruptibile, erit nihilominus longè nobilius: nobilitas enim simpliciter ex maiori, vel minori entitate petenda est; non verò ex modo productionis vel desitionis, seu quòd idem est, ex ingenerabilitate, vel incorruptibilitate quæ quoad præsens attinet, ad modum productionis vel desitionis pertinet: (nihil enim aliud est materiam esse ingenerabilem & incorruptibilem, quàm non posse produci per generationem, nec desinere per corruptionem.

Secundò obiicies omne accidens vel actus denominat subiectum, in quo est, & ideo albedo eo ipso quòd sit in subiecto, tribuit illi denominationem albi. At generatio substans est in materia 1. ergo denominabit illam genitam.

85 Respondetur esse duo genera accidentium vel actuum; alios, qui dicunt habitudinem ad subiectum & ad terminum; alios verò, qui solũ ad subiectum ordinem important. Etsi ergo accidentia vel actus, qui sunt posterioris ordinis, tribuant subiecto omnem denominationem, quam præstare possunt; non verò est necessarium hoc affirmare de illis prioribus, quæ aliquam denominationem dant subiecto, aliquam verò termino. Et ideo quamuis dicamus, quod generatio est in materia prima; non denominat illam genitam, sed mutatã; quia illa prior denominatio

tio non procedit à generatione, vt collata cum suo subiecto; nec habet illam in genere causæ formalis, vt det eam subiecto, quia subiectum, quod præsupponitur omni generationi, non debet per illam generari; sed vt tribuat illam termino: qui est ipsum compositum. Et contra hæc non habet vim exemplum in obiectione positum: albedo enim est accidens secundi ordinis ex duobus enumeratis.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum materia prima habeat appetitum ad formam, quotuplexque, & qualis sit iste appetitus.

MEritò post quæstionem præcedentem statim de materiæ appetitu agimus; nam cùm ipsa sit incorruptibilis, necesse est vt appetat perpetuitatem in esse, ac proindè habere formas, per quas hanc perpetuitatem obtineat.

86 Pro tituli intelligentia notandum est ex D. Thom. 1 part. quæst, 61. art. 1 ad 2. & quæst. 19. art. 1. & 9. & quæst. 59. art. 1. appetitum esse duplicem: alterum innatum, seu naturalem: alterum verò elicitũ. Primus est inclinatio, seu propensio ab auctore naturæ indita, qua vnaquæque res absque vlla cognitione in suũ bonum est propensa, qualis est propensio grauis in centrum terræ, & omnium potentiarum ad sua obiecta. Appetitus verò elicitus, qui propriè rationem appetitus habet, est actus appetendi, quo res fertur in bonum cognitum sub ratione boni. Hìc ergo non quærimus, vtrum materia prima habeat hunc posteriorem appetitum: est enim satis per se manifestum, non posse ei conuenire: quandoquidem omnis cognitionis est expers; sed solummodo dubitamus, an habeat priorem appetitum ad formas.

Adducitur sententia negans.

§. I.

87 PArtem negatiuam tuentur D. Iustinus Martyr. in cõfutatione dogmatum Arist. Auicenna 1. lib. suæ sufficientiæ cap. 2 Probatur primò: quia appetitus hic non est respectu omnium formarum: ergo respectu nullius. Patet consequentia; quia si materia appeteret formas, appeteret omnes: si quidem omnes sunt perfectio illius. Antecedens verò prabatur: tum quia aliàs appetitus hic nunquam satiaretur, & consequenter esset frustraneus: etenim formæ generabiles, & corruptibiles sunt sincategorematicè infinitæ, sicut & generationes, & corruptiones suaptè natura sunt perpetuæ; & ideò nõ potest materia omnibus illis vnquã informari. Tum etiam, quia alioqui materia appeteret corruptionem totius, quod actu componit, quoniam sine huius corruptione nequit recipere nouam formam. At hoc repugnat, cùm omnis pars fortiùs inclinetur in bonum totius, quàm in bonum propriũ.

Secundò ad rationem appetitus naturalis indispensabiliter requiritur, vt habens talem appetitum, adhibeat aliquem conatum ad propriam perfectionem, quam appetit, acquirendam; sed materia nullum potest adhibere conatum ad propriam perfectionem: ergo neque hoc appetitu gaudere Maior patet, quia ideò datur à natura appetitus, vt mediante illo res consequantur perfectionem in quam inclinatur; sublato autem omni conatu, tunc talis appetitus ad propriam perfectionem consequendam vanus erit. Minor autem probatur: nam cum materia habeat rationem nudæ potentiæ, vt iam diximus, nequit ad propriam conari perfectionem;

ctionem; sed solùm se habet purè passiuè, recipiendo quod ei imprimitur.

Tertiò, si materia haberet appetitum naturalem, magis appeteret formam perfectiorem, quàm imperfectiorem; ac proindè habens perfectiorem, non appeteret imperfectiorem. At econtrà res se habet; quia materia appetit formam generandam, quæ sæpè imperfectior est, & non potest acquiri sine amissione perfectionis: ergo hic appetitus non est naturalis.

88 Maior solùm videtur indigere declaratione, & ideò explicatur sic. Nã vt docet S. Thomas 1.2. quæstione 16. & 1. part. quæst. 40. art. 3. licet appetitus naturalis non sequatur propriam cognitionem rei naturalis appetentis; sequitur tamen cognitionem Authoris naturæ, à quo talis rebus concessa est natura, vt in bonum sibi conueniens non minùs benè & aptè inclinêtur hoc naturali, & innato appetitu; ac si intellectum haberent, & semel cognito bono sibi conuenienti, elicito, & ordinato appetitu ipsum appeterent. Sed nemo cognoscens se habere maius, & perfectius bonum, appeteret ordinatè minus bonum, cum amissione perfectioris. Ergo appetitus ille, quo hoc appeteret, non esset appetitus naturalis, vtpotè qui inordinatus esset, nec rationali conformis. Imò etiam sequeretur, quòd ordinatio illa in Authorem naturæ refunderetur, cuius cognitionem naturalis appetitus sequitur, & à quo hæc inclinatio materiæ indita est.

Confirmatur: quia aliàs materia appeteret proprium malum, quod est cõtra rationem appetitus naturalis, vt ex se constat. Patet consequentia: quia expoliari perfectissima forma, qualis est humana, & loco illius tribui illi aliam imperfectiorem, est maximum malum ipsi materiæ: quia minus bonum vt priuat maiori, habet rationem mali.

Veritas Thomistica enucleatur, & suadetur.

§. II.

89 Dicendum tamen est primò materiam primam habere appetitum innatum ad formam. Hæc est Aristot. in hoc lib text. 81. vbi asserit: *Materiam appetere formam, sicut turpe pulchrum.* Et Diu. Thom. prima parte quæstione 59. art. 2. vbi sic habet: *Videmus quod inclinatio, quæ est ad esse rei, non est per aliquid additum essentiæ; sed per materiam, quæ appetit esse, antequam habeat: & per formam, quæ tenet rem in esse, postquam fuerit.* Et hoc ipsum docet in 2. distinct. 18. quæst. 1. art. 2. in corpore, & de veritate quæst. 32. art. 1. ad. 3.

Nec refet si obiicias eundem sanctum Doctorem 1. part quæst. 87. art. 4. asserentem, appetitum naturalem procedere à forma naturali; sicut elicitum à forma apprehensa. Vndè cum materia ex se nullam habeat formam; neque ex se vllum habebit appetitum. Respondetur enim, illum loqui de appetitu, qui consequitur ens completum, & in specie omnino constitutum, qualis est grauitas in lapide in ordine ad cẽtrum; non verò de eo, qui consequitur entitatem incompletam, qualis est materiæ appetitus; & ideò assertionem dictam sequuntur communiter Interpretes Arist & D Thom.

90 Ratio fundamentalis est: quia nihil est, quod appetitu naturali nõ feratur in sibi proportionatum, & conueniẽs bonum, quo ex se caret, ex cuiusque possessione maxima illi accrescit perfectio, vt ex se patet, & innuit D. Tho 1. Ethic. lect. 1. & 1 p. q. 5. art. 1 & q. 19. art. 1. sed forma respectu materiæ quasi diuinum quoddam est, vt loquitur

loquitur Arist. cum afferat secū essentiam rei, speciem completam, & determinatam, & materiam etiam in rerum natura faciat existere: ergo materia appetitu innato tendit in tale bonum, scilicet formam. ¶ Confirmatur: quia imperfectio materiæ potiùs conducit, vt in ea inueniamus veram rationem appetitus naturalis: etenim quo maior est imperfectio, eo maior erit indigentia perfectionis, & consequenter erit maior occasio fortiùs appetendi bonum illud, quod desideratur.

91. Sed vt secundæ parti tituli quæstionis satisfaciamus, dicendum est secundò. Duplici genere appetitus materia respicit formam; appetitu nimirum desiderij, & appetitu fruitionis, seu cōplacentiæ. Illo primo appetitu appetit formam, quam nondum habet: hoc verò secundo, formam, quam possidet, vel possedit. Explicatur simul, & probatur conclusio. Sicut enim respectu potentiæ appetitiuæ per actum elicitum, nomen appetitus potest significare quamcumque actionem possibilem elici à potentia appetitiua, quomodo tam desiderium, quàm complacentiam includit; quia tam respectu boni absentis per desiderium, quàm boni præsentis per fruitionem, vel complacentiam potest actum elicere, siue illa complacentia sit de bono, quod pro tunc possidet, siue de eo vt iam possesso, nam complacet quis de bono, quod iam possedit; etsi tunc non adsit.

92. Sic similiter in præsenti duplicē possumus distinguere naturalem appetitum. Aliū, qui sit inclinatio, & propensio respectu boni præsentis, siue illius, quo res iam satiata est, & iam præteriit, per quem in tali bono complaceat. Alium, qui sit quasi desiderium boni absentis, & numquam habiti. Quomodo locutus est S. Thomas 1. p. q. 19. art. 1. dicens: *Qualibet res per suam formā naturalem, hanc habet habitudinem, vt quando non habet ipsam, tendat in eam, & quādo habet ipsam, quiescat in ea.* Subdit autem: *& hæc habitudo ad bonum* (illa scilicet de qua fuerat locutus, quam habet quælibet res, tàm vt quiescat in bono, quàm vt in illud tendat) *in rebus carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis.* Hæc S. Doctor. Ex quibus patet proposita conclusio, quandoquidem per se patet, desiderium tendere in id, quod non habetur: fruitionem verò, seu vt meliùs dicamus, complacentiam, non esse nisi de bono præsenti, vel præterito, vt aliquando fuit præsens. Quia ad complacentiam in re habita satis est, quòd debito tempore fuerit agens naturale, quod prædictas formas in materiam introduxerit.

Sed obijcies: Anima rationalis separata habet appetitum desiderij naturalé in ordine ad corpus, quod semel informauit: ergo econtrà corpus illud desiderabit eandem animam, ac proindè falsò dicimus appetitum naturalem, & desiderij materiæ, solùm esse in ordine ad formas, quas nondum habuit. Hęc vltima consequētia ex se constat. Prima verò ex paritate rationis. Antecedens autem videtur D. Tho. 1. parte quæst. 76. art. 1. ad 6. vbi sic inquit: *Sicut corpus leue manet quidem leue cum à loco proprio fuerit separatum; cum aptitudine tamen, & inclinatione ad proprium locum: ita anima humana manet in suo esse cum fuerit à corpore separata, habens inclinationem naturalē ad corporis vnionem.* Vbi vt constat, loquitur de appetitu desiderij naturali: quia in hoc comparat animam cum leui separato à proprio loco, quod retinet naturale desiderium ad illum.

93 Respondetur ex Caietan. & Bañez ibidem negando antecedens; & ad probationem, quòd vt D. Thom docet in 4. dist. 43. art. 1. naturale, & su-

pernaturale dupliciter dicitur. Primò absolutè, & simpliciter, quando aliquid scilicet est naturale, tam ex parte termini producti, quàm ex parte principij, & modi quo producitur, vt equus ab alio equo generatus; supernaturale autem, vt charitas, quæ in se supernaturalis est, & non nisi per principium supernaturale produci potest. Secundo modo dicitur aliquid naturale secundùm quid, nempè ex parte termini producti, supernaturale autem ex parte principij, vt illuminatio cæci, quæ quidem terminatur ad visum, qui naturalis est secundùm suum esse; principium autem producens illum est supernaturale.

Quando ergo D. Thom. inquit animam separatam habere naturalem inclinationem, & aptitudinem ad vnionem cum materia est intelligendum de inclinatione naturali ex parte termini, qualiter, & ipsa vnio etiam est naturalis, licet sit supernaturalis propter principium supernaturale, à quo tantùm fieri potest. Vndè potentia ad illam erit obedientialis; non autem propriè, & in rigore naturalis, & quoad hoc præcisè æquiparat ibi D. Thom. animam separatam cum leui existente sursum, non verò quoad omnia alia: alioqui sicut nullo præsupposito miraculo potest leue ascendere: ita & anima revniri suo corpori.

94. Sed vt meliùs intelligatur, quid quilibet horum appetituum adæquatè importet, & sic titulo quæstionis plenè satisfiat. Dicendum est tertiò: appetitum materiæ non esse vtcumque nudam entitatem materiæ; sed aliquid aliud, vt conditionem, seu connotatum requirere. Pro explicatione, & probatione huius conclusionis notandum est, appetitum hunc esse ad formam habendam, vel ad formam, quæ tunc habetur, vel iam habita sit (eo tamen modo, quem tunc dicebamus) & non vtcumque; sed secundùm vim, & dispositionem gentium, quibus naturaliter subditur materia, vt informetur. Er ratio est: nam ipsa ex se non potest educere formam ex sua potentia, & vnire ipsam sibi; sed hoc naturali agenti relinquendum est. Vndè, cum hic appetitus non sit (vt sic dicamus) speculatiuus; sed quasi practicus, & de re vt exequenda modo dicto, fit indè, vt non vtcumque formam appetat; sed iuxta præscriptam virtutem agentis, & hanc vagè, vel in communi respiciat, non determinando hanc, aut illam virtutem agentis, & dispositionem, saltem quando appetitu desiderij forma appetitur.

Ex quo etiam fit, vt appetitus desiderij, quem materia habet, non dicat nudam entitatem materiæ, alioqui cum hæc entitas semper maneat, appeteret eandem numero formam, quam amisit, cùm tamen illam recipere sit naturaliter impossibile, ac proindè illam appetere: sed insuper tanquam pro conditione requirit, seu connotat esse naturaliter possibiles dispositiones agentis naturalis, actionemque introductiuam formæ. Et insuper connotat priuationem eiusdem formæ, ad quam sic inclinatur, sicut etiam appetitus complacētiæ, si sit formæ præsentis, requirit præsentiam eius; si verò præteritæ, præteritionem illius, & cætera hîc inclusa saltem vt conditionem, & connotatum acquirit.

Solutio rationum oppositæ sententiæ.

§. III.

95 AD primum iam patet ex dictis quid respiciat appetitus ille si fuerit desiderij, vel complacentiæ. Et ad primam probationem in contrarium

dicendum

dicédum est appetitum hunc desiderij non esse de numero eorũ, qui est in ordine ad actũ, per quẽ sit in satiato esse; sed in ordine ad formam per quam sit in satiari; ad hunc autem modum satiãdi appetitum non obest; sed potiùs prodest infinitas formarum, alioqui talis appetitus esset aliquãdo in satiato esse; ita vt nihil illi restaret recipiendum. Vndè, semper habet admixtam potentiam cum priuatione, & simul habet quod est satiari. Quam doctrinã innuit D. Thom. 1. p. qu. 7. art 4. ad 1.

Ad secundam probationem respondetur, materiam per accidens esse principium corruptionis formæ, & totius, quod actu componit, non quidem quia habet tædium illius; sed quia cùm amissibilis sit præsens forma, & ipsa etiam materia sit pars saltim in potentia plurium aliorum compositorum, ideò appetit formas illas, quibus talia composita constituuntur, ad quod attendens Arist. dixit: *Ipsam esse veneficam, seu insidiatricem.*

Accedit, quòd præcipuum bonum ad quod ordinatur materia, est bonum vniuersi: quia est eius pars, & bonum totius est bonũ, & finis cuiuslibet partis ab ipsa appetitus, vt docet D. Thom. 1. p. qu. 60. art. 5. Bonum autem vniuersi consistit in nouis generationibus, iuxta illud Eccles. 1. *Generatio præterit, generatio aduenit*: quia non nisi his medijs potest durare. Vnde, quia hoc bonum consequi non potest, nisi aliqua corrumpantur, quia generatio vnius est corruptio alterius, non est inconueniens, quòd malum ipsum corruptionis per accidens à materia appetatur: quia propter maius bonũ desideratur, alioquin nisi malum esset, periret vniuersi pulchritudo, vt inquit idem S. Thomas 1. par qu. 22. art. 2. & qu. 48. art. 2. in corpore, & ad 3. Nam si materia nouas formas non appeteret, non succederent nouæ generationes, & cùm composita naturalia sint corruptibilia, consequens esset, vt per continuas corruptiones res omnes materiales perirent, ac proinde, & vniuersum hoc.

96. Ad secundum principale respõdetur: quòd etsi ad appetitum materiæ aliquis requiratur conatus; ille tamen actiuus esse non debet, satis enim est, si passiuus fuerit. At materia per modum causæ materialis influit ad productionem formæ, vel ad vnionem ipsius.

97. Ad tertium respondetur: non esse contra naturam huius appetitus appetere formam imperfectiorem, etiam dum perfectior habetur, cum amissibilis sit. Tum quia supposita amissibilitate præcedentis formæ quãtumuis perfectionis, maius bonum est formam imperfectiorem denuò habere, quam perfectiorem amittere sine acquisitione alterius. Tum etiam, quia valdè conducit ad successiuam conseruationem rerum naturalium, & ad naturam secundorum agentium tuendam, & conseruandam: imò, & ad bonum vniuersi (quod sanè quid diuinum præ se fert) quod agentia pro diuersitate facultatis actiuæ, & dispositionum, quas hîc, & nunc possunt imprimere, agant inuicem, & fortiores fortiùs operentur, ac proinde imprimant materiæ formas sibi similes.

Vndè distingui posset illa maior huius argumenti, & admitti, si forma perfectior cum imperfectiori præcisè, & quasi speculatiuè comparetur: secùs verò si practicè inter eas fieret collatio, reliquaque attenderentur, ratione quorum hæc continua materiæ transmutatio etiam dum materia perfectiori forma gaudet, est maximè conueniens ob rationes iam dictas.

Quare pensatis omnibus, vt pensari debent, posset appetitu elicito, & ordinato, imperfectior forma appeti.

98. Ex quo ad confirmationem respondetur, non esse inconueniens concedere, materiam in malum proprium per accidens tendere, vt tunc subsequatur: tum præcipuum bonum ipsius, scilicet conseruatio in esse, quod per solam animam rationalem non potest inamissibiliter habere; tum etiam bonum vniuersi iam dictum, in quod ipsa, vt pars illius, fortiùs, quàm in proprium bonum propendet. Maximè, quia etiamsi hanc animam rationalem amittat, potest aliam, & aliam per continuas trāsmutationes multoties acquirere.

Accedit, quod vt optimè notauit Ferrara. 2. contra gent. cap. 11. per se loquendo non est malum materiæ priuari anima rationali. Quia vt Diu. Thom. ibidem inquit: sicut bonum proprium consistit in assecutione illius, quod sibi debetur, ita malum ipsius, per se loquendo, consistit in priuatione boni sibi debiti: quia sicut nomine boni intelligitur esse perfectum; ita nomine mali priuatio esse perfecti, quod res nata est habere, & non vtcumque; sed quando, & quomodo debet illud habere, vt ex- ponit D. Thom. opusc. 2. Materiæ autem non debetur esse sub determinata forma: quia est omnium receptiua. Vndè, vt idem Diu. Thom. 1. p. quæst. 66. art 2. loquitur: materia remanet in potentia ad omnes alias formas, nec hoc excluditur, si vna illarum sit perfectior, & continens in se virtutes alias: quia potentia, quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectiorem, & imperfectiorem.

QVÆSTIO IX.

Vtrum materia prima sit principium, & radix corruptionis.

99. Si semel materia est principium corruptionis formæ, quam habet, id debet oriri ex appetitu, qui in ea est respectu formarum, quibus caret, & ideò meritò post præcedentem quæstionem hæc instituit. Consultò autem addita est in titulo illa particula *radix*, vt denotetur hîc non fieri sermonem de principio proximo corruptionis; sed de primo, & radicali.

100. Aliqui sentiunt non materiam primam; sed formam substantialem esse primam radicem corruptionis. Probatur primò: nam aliàs sequeretur materiam esse corruptibilem, quod esse falsum iam ostendimus. Suadetur sequela: quia *Propter quod vnum quodque tale, & illud magis*, vt Author est Arist. lib. 1. de Posteriori analysi, cap. 2. Ergo si ratione materiæ primæ, res corrumpuntur, potiori ra[ti]one dicetur materiam esse corruptibi[le]m. *Maximè* quia incorruptibile non [es]t causa corruptibilitatis, cùm vn[um] non sit causa sui opposi[ti] *oppositum*.

Secundò, appetit[us] materiæ ad nouam formam, ex q[uo] oritur corruptio, ducit originem [a f]orma *substā*tiali: ergo illa potiù[s, qu]àm materia erit radix corruption[is.] Antecedens probatur; ideò mate[ria a]ppeti[t] aliam formam: quia hæc, q[uam] habet, non complet totam capa[citate]m materiæ, neque illam perpetu[ò con]seruare potest: quia ex se defec[tibilis] est, ideóque materia cælestis, q[uæ i]nformatur forma habente vim ad [eam] *perpetuò* conseruandam, n[unquam] do appetit nouam formam.

Tertiò

Tertiò; si materia nostra actuaretur cælesti forma, compositum ex vtráque coalescens, esset incorruptibile; econtrà verò si materia cæli corruptibili forma informaretur, compositum illud esset corruptibile; quandoquidem materia nostra informaretur tunc forma inamissibili, & materia cælestis actuaretur forma amissibili. Non ergo materia; sed forma est radix corruptionis, cum illa sit causa prima per se, & adæquata alicuius effectus, teste Arist. 1. Post. cap. 10. qua posita, vel ablata, ponitur, vel aufertur effectus.

Quartò, quotiescumque affirmatio est causa affirmationis, etiã negatio est causa negationis: ita Aristot. 1. Poster. sed causa entis in actu est forma, & non materia: ergo causa non essendi in actu est absentia formæ, & non materia.

101 Dicendum ergo est primò: materiam non satiatam forma, & formam non satiantem, quamlibet in genere suo, esse principium corruptionis. Assertionem hanc indicat D. Thom. 1. par. quæstione 66. art. 2. 2. contra gent. cap. 55. & tenent eam Soncinas 8. Metaph. q. 29. Massius in præsenti cap. 9. sect. 2. q. 12. in solutione ad 3. & Oña in hoc lib. quæst. 3. art. 10. & alij plures. Suadeturque quoad formam argumẽtis iam factis pro prima sententia. Quoad materiam verò probatur; tum ex Arist. in hoc lib. cap. vltimo docente: *Materiam priuatam forma machinari maleficium, id est, compositi corruptionem*: tum etiam, quia ex eo quòd materia sit priuata forma, ortum habet, quòd appetat eas dispositiones, quibus præsens forma expellenda est.

Sed tunc statim inquires, vnde proueniat quod materia sublunaris de qua in præsenti est sermo, non sit satiata forma sua, sicut materia cæli per propriam formam satiata est. Respondetur id prouenire, ex eo quòd forma sublunaris dat esse amissibile, & corruptibile; forma verò cælestis tribuit materiæ perpetuum esse: in hoc autem etiam inuoluitur quod forma illa, quæ est in materia sublunari, requirat ad sui conseruationem tales dispositiones, vt eis aliæ sint contrariæ, proindéque sit talis conditionis, vt illis dipositionibus in materia receptis, sit necessarium vt etiam ob incompossibilitatem dispositionum inter se, forma præsens euanescat. Quod quidem non poterit verificari in materia cælesti; quandoquidem non habet huiusmodi dispositiones, vt dicetur Deo dante in lib. de Cælo.

102 Dicendum est secundò. Quãuis materia, & forma sint principium radicale corruptionis, facta tamen collatione inter vtramque, tunc materia erit principium omninò primum, & radicale illius. Assertio hæc colligitur apertè ex D. Thom. 2. contra Gent. capit. 55. tenétque eam Oña loco citato, & communiter Doctores. Probatur: tum quia licet omnes dispositiones, quibus mediis fit corruptio, in toto recipiantur, attamen totum non habet substare omnibus illis à forma tanquam à principio omninò primo; sed à materia, quæ est primum principium passiuum: tum etiam, quia priuatio, quæ maximè ad corruptionem necessaria est, tenet se potiùs ex parte materiæ, quàm ex parte formæ: ergo pensatis omnibus, materiæ tribuendum est, quòd sit primum principium corruptionis.

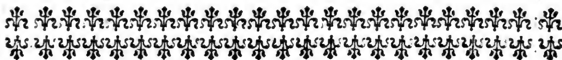
103 Ad primũ ergo initio quæstionis positum respondetur, maximam illam esse intelligendam, quãdo prædicatũ illud natum est causæ, & effectui conuenire. At oriri, & interire non est prædicatum, quod natum sit materiæ primæ cõpetere. Vnde non valet, iudex castigat

castigat reum ob amorem iustitiæ: ergo magis iustitiam ipsam punit. Sed sic deberet inferri: iudex castigat reum ob amorem iustitiæ, & castigat iustitiam: ergo magis castigat iustitiam ipsam. Cúmque hæc minor sit falsa, inde est vt totus processus ruat. Ita ergo similiter ex vi illius maximæ, ita in proposito deberet inferri, totum est corruptibile propter materiam, & materia est corruptibilis: ergo magis corruptibilis erit ipsa materia. Cúmque illa minor sit falsa: inde est vt totus discursus nihil concludat.

Ad confirmationem respondetur, materiam non esse corruptionis causam, quatenus habet rationem incorruptibilis, sed vt annexam habet priuationem formæ incompossibilis cum præsenti, qua gaudet.

164 Ad secundum, & tertium respondetur, solùm probare formam esse inadæquatum principium corruptionis; non tamen omninò primum ob rationes dictas. Vtrum autem semel admissa materia cæli informata per formam sublunarem, & materia sublunari actuata per formam cælestem, tunc constituerent compositum corruptibile, vel incorruptibile, nõ est huius loci; sed ad libros de Cælo reliquendũ. Videatur tamen Iabell. 8. Metaph. quæstione 24. vbi partem negatiuã tenet, docens compositum ex cælesti forma, & nostra materia fore corrutibile.

Ad vltimum respondetur, quòd etsi formalissima, vt sic dicamus, causa corruptionis sit *non esse* formæ, radix tamen illius *non esse* necessariò debet esse materia. Quandoquidem si materia non esset priuata forma generanda, & hoc vt fundamentum supponeretur, non posset forma à subiecto abesse.



DISPVTATIO IV.

De existentia, & natura formæ substantialis, nec-non & de aliis eidem annexis.



CVM materia, & forma sint principia intrinseca entis naturalis, & talem inter se habeant ordinem, vt materia sit prior, forma verò posterior; meritò post disputationem de materia, ad formæ naturam enodandam accedimus. Verùm quia primò de re inquiri debet an sit, & quid sit, ideò hoc primo loco in dubium vocamus.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

AN SIT, ET QVID FORMA SVBSTANTIALIS.

1 QVIA ad cognitionem alicuius rei multum iuuat notitia nominum, quibus res illa insignitur, hîc proponimus, quibus hoc substantiale principium entis naturalis insignitum est. Nuncupatur ergo principium hoc vulgariter, *forma*, eo quod formet, & poliat ruditatem, & deformitatem materiæ. Secundò dicitur à Pythagora *vnum*, quia ad vnam, & certam speciem trahit incertam, & quasi vagam conditionem materiæ, & ob id etiam nomen *characteris* ab aliquibus ei meritò imponitur; eo quòd cuicumque rei quasi notam imprimit, qua à cæteris dignosci, & discerni valeat. Quartò dicitur *pulchrum*, non solum quia ex se sit pulchritudo turpis, & deformis materiæ; sed quia decor totius vniuersi ab eadem originem trahit: nam dum partes totius separat, distinguit, & ordinat, mira varietate illud exornat. Ideòque Arist. vt supra diximus, protulit: *Formam appeti a materia sicut pulchrum a turpi.*

2 Quintò appellatur ab eodem Aristotele 1. Physicor. *ratio*, id est definitio, quia, vt ipse ibidem docet, definitio, & eius partes referuntur ad causam, quæ forma est. Sextò dicitur ab eodem Philosopho, *quod quid erat esse*: quia licet tota rerum quidditas in ea solummodo sita non sit, attamen inter partes quidditatiuas principalior est. Ex quo etiam, *exemplari*, nomen accepit; quia est id, quod sibi agens naturale imitandum proponit: & ad eius normam intendit suum producere effectum. Et denique *mens* dicitur à Platone in Thimæo, dum mundum dixit necessitate, id est materia, constare: & mente: id est forma. Et appellatur sic: quia est quædam similitudo adumbrata diuinæ mentis. Cui etiam consonat titulus alius, quo ab aliis insignitur, scilicet, *participatio diuinæ gratiæ*: quoniam est quidam actus; sicut & diuina natura actus purus est. Et ob id etiam appellatur in alio loco ab eodem Platone, *diuina proles*. Et ab Aristotele cap. 9. huius libri, *quidpiam diuinum, & optimum*. De hoc igitur entis naturalis principio, quod his nomilibus exprimitur, & quibus non parum eius natura fit nota, num sit, & quid sit inquirimus.

3 Dicendum ergo est primò cum Aristotele in hoc libro, Diuo Thoma in opusc. de formis, quæstione prima, articulo primo, & communi Peripateticorum schola: certum omnino esse dari formas substantiales. Probatur. Quoniam rebus omnibus naturalibus ab intrinseco competit, quòd sint definitæ, & determinatæ ad certam aliquam naturam: ergo ratione alicuius intrinseci, & essentialis principij hanc limitationem habent. At hoc non potest esse materia: quia hæc eadem est in rebus, quæ essentia, & natura differunt: quandoquidem homo, qui corrumpitur, & cadauer, quod eo pereunte generatur, eandem habent materiam. Sed neque accidentia tale principium esse queunt, vt potè, quæ de intrinseca ratione entis naturalis

non ſunt. Ergo præter materiã primam aliud erit conſtituendum principium ſubſtantiale, certam concedens naturam rebus naturalibus, quod nos *formam ſubſtantialem* nominamus.

4 Secundò probatur, ſupponendo vt omnino certum, dari animam rationalem, quæ ſit vera forma hominis. Sic enim definitum eſt in Concilio Lateranenſi 5. ſub Leone 10. ſeſſ. 8. & in Clemen. vnica de ſumma Trinitate. Ex quo ſequens probatio deducitur. Quia ex poſitione animę rationalis tanquam formæ ſeparabilis à ſubiecto, rectè cõcluditur eſſe in entibus naturalibus aliquod ſubiectum ſubſtantiale, quod ſit incompletum in genere ſubſtantiæ, & aptum vt informetur forma ſubſtãtiali. Ergo tale ſubiectum petit eſſe ſemper ſub aliqua ſubſtantiali forma, præcipuè cum ſupra oſtenſum ſit, eſſe ex ſe puram potentiam, nullam habens ſpecificationem, & ineptum vt per ſe exiſtat. Ergo cum non ſit proprium hominis; ſed in aliis rebus reperiatur, vt per ſe notum eſt, conſequens erit, vt res omnes naturales, quæ conſtant illo ſubiecto, ſeu materia, debeant etiam conſtare actu, ſeu forma ſubſtantiali actuante illud.

5 Dicendum eſt ſecundò. Eſſentia formæ ſita eſt in hoc, quòd ſit *Actus primus corporis*. Aſſertio hæc patet ex dictis: ſicut enim materia prima eſt prima potentia ſubſtãtię corporeę: ita forma eſt primus actus illius. Neque hoc indiget maiori probatione. In hoc autem, quòd aſſeratur formam eſſe *actũ*, innuitur diſtinctio illius à materia prima, quæ vt ex dictis conſtat, ſolùm habet rationem puræ, & nudæ potentiæ: ſicut & hoc ipſo, quòd dicatur eſſe *actũ primum*, denotatur, tum quòd ſit actus ſubſtãtialis, ac proinde diſtinctus à formis accidentalibus: nam ſicut ſubſtãtia eſt prior natura, & cognitione accidentibus: ita actus omnino primus nõ poteſt non eſſe actus ſubſtantialis: tum etiam quomodo diſtinguatur ab aliis actibus, ſeu terminis ſubſtãtialibus, ſubſiſtentia ſcilicet, & exiſtentia. Nam hi ſicut præſupponunt eſſe eſſentiæ: ita & actum primum, ſcilicet formam, quæ ad ordinem eſſentiæ pertinet.

Et tandẽ hoc ipſo, quòd addatur ly *corporis* ſatis explicatur, & quòd ſit actus incõpletus, ac proinde actus alicuius primæ potentiæ: quandoquidem vnà cum materia debet conſtituere ſubſtantiam corpoream, quæ ex materia vt ex prima potentia intrinſecè, & eſſentialiter conſtat, & quòd diſtinguatur ab actibus ſubſiſtentibus, & completis quales ſunt Angeli; quia licet actus ſint, non tamen actus materiæ & corporis; ſed ſunt actus ſubſtantiales cõpleti intra genus ſubſtantiæ, ac proinde nec cõſtituunt corpus, nec poſſunt vna cum materia conſtituere vnum ens per ſe, ſicut forma illud conſtituit.

6 Sed obiicies primò: quia non poſſunt hęc duo inter ſe cohęrere, & quòd forma ſit actus materiæ, & quòd ſit ſubſtantia. Nam hoc ipſo, quòd eſt actus materiæ, debet eſſe in illa vt in ſubiecto. At accidẽs nihil aliud eſt, quàm id quod eſt in alio vt in ſubiecto, ergo, &c. Adde Ariſt. 2. de Genera. c. 2. dixiſſe: *Qualitates primas*, calorem nimirum, & frigiditatem, &c. *eſſe formas ſubſtantiales elementorum*: ſed qualitates primæ ſunt accidentia; non ergo forma ſubſtantialis eſt actus ſubſtantialis.

Secundò obiicies contra illam particulam, *actus*: nam vel forma ita eſt actus, vt careat omni potentialitate, vel ita vt conſtet ex actu, & potentia: non primum; aliàs eſſet actus purus, & conſequenter Deus: neque ſecundum; quia alioquin nõ eſſet ſimplicior quàm totum, quod hoc ſola compoſitione intrinſecè conſtat: ergo non poteſt habere

te rationem actus.

Tertiò, nam si forma est actus, fiet inde vt minus sit substantia, quàm materia, quia minus substabit quàm eadem materia quæ eidem formæ substat. Hoc autem omnino falsum est, cum forma longè sit nobilior, quàm materia: ergo, &c.

Vltimò, nam si forma habet rationē actus respectu totius; habebit totum ab ea, quòd sit ens vnum, & perfectum: ergo ipsa erit magis vna, & perfectior quàm totum; quia quod competit causæ, & effectui, nobiliori modo competit causæ.

7 Ad primum respondetur ex D.Th. quòd etsi hæc duo inter se non possint cohærere, scilicet esse actum inhærentem, & esse substantiam: benè tamen esse actum informantem, & rationem substantiæ habere, forma autem non est inhærens; sed informans.

Ad illud, quod ex Arist in eodem primo argumento additur, dicendum est: elementa sumi posse secundùm substātiam, naturam, vel vt elemēta sunt, etenim *elementum* non est nomen naturæ sed contrarietatis. Si primo modo loquamur de illis tunc qualitates primæ non sunt ipsorum formæ: si verò secundo modo, dicuntur ab Arist. formæ, & differentiæ substantiales, id est essentiales: (substantia enim, vt ex Logica constat pro essentia sæpè sumi solet,) quia ratio formalissima, qua ignis, & aqua immediatè, & proximè contrariantur, est, quia ignis calore affectus est, aqua verò frigiditate.

8 Ad secundum respondetur, quòd quamuis forma substantialis sit actus simplex, non tamen actus purus: quia etsi non componatur intrinsecè, & essentialiter ex actu, & potentia physicis; ordinatur tamen ad componendum totum physicum ex prædicto actu, & potentia constans. At actus purus, nec componi potest ex alijs, nec componere per modum actus, & formæ informantis; imo neque ordinari ex natura sua ad talem compositionem: quia sicut importat infinitam perfectionem in genere entis, ita est liber à prædictis imperfectionibus.

Ad tertium, nobilitatem substantiæ non prouenire à substando, vel ab eo quod est pluribus subesse vtcúque; sed ab actualitate in qua reliqua antecedit, ac proinde quamuis materia pluribus subsit, non inde nobilior erit; sed forma, quæ actualior est, & prima actualitas entium naturalium primatum obtinebit.

Ad quartum neganda est consequentia, & ad eius probationem dicendum est: illud, quod est commune causę, & effectui, si eodē modo conueniat vtriq; nobiliori modo competere causæ, quā effectui: cæterum esse ens, vnum, & perfectum non conueniunt formæ, & toti eodem modo; quia formæ competunt *vt quo*, toti verò *vt quod*: & cum habere aliquid *vt quod*, sit melius, quàm habere illud *vt quo*, ideò forma erit ignobilior toto. Maximè, quia totum includit quidquid includit forma, quia ipsa est eius pars.

QVÆSTIO II.

Vtrum formæ substantiales educantur de potentia materiæ, & quid sit hoc educi?

49. PRo tituli intelligentia notandum est: nos hîc non loqui de formis cœlorum, neque elementorum in prima sui productione. Nam quid de illis sentiendum sit, ex dicendis quæstionibus sequentibus constabit; sed solùm de alijs formis materialibus,

necnon,& de anima nostra; & ideo in titulo non inquisiuimus,an omnes formæ substantiales,& materiales, sed an formæ substantiales educantur de potentia materiæ.

VARIÆ RATIONES dubitandi.

§. I

10 QVamuis huius ætatis Philosophi communiter proferant formas educi ex potentia materiæ, nihilominus id aliqualiter implicatum est. Nã nihil poterit inde extrahi, vbi prius non erat: sed formæ substantiales minimè præerant in materia; quandoquidem ipsa est pura quædam potentia excludens à se omnem rationem actus: ergo,&c.

Secundò,omne quòd terminat verã creationem, non educitur ex potentia materiæ,vt docet D. Thom. 1. p. quæst. 45. art. 4. at formæ substantiales, etiam si sint materiales, terminant verã creationem: ergo, &c. Probatur minor: quia ad *fieri* illarum nuda tantùm materia præsupponitur: ergo in ea nihil præest formæ producendæ: ergo cum forma illa verè fiat,cũ antea nihil esset, fiet ex nihilo sui,ac proinde creabitur: quia vt docet D.Th. loco citato: nihil est aliud creatio,nisi productio entis ex nihilo.

11 Quòd si vtrique rationi cum antiquis Philosophis occurras, præesse aliquid formæ in materia, & aliquid de nouo produci:contra hoc est,tum quia, vel habere illud aliquid formæ,conuenit materiæ ex se,vel ex vi influxus, & causalitatis agentis. Primum dici non potest, alioquin simul inuenirentur in materia formæ sibi inuicem repugnantes,nec materia esset connumeranda inter res simplices, sed inter compositas; imò & valdè compositas.Ergo habet illud aliquid formæ,ex vi actionis agentis ac proinde tale esse nonpręsupponitur actioni. Ergo cum forma terminat actionem agentis, fiet ex nihilo sui, & consequenter per creationem. Tum etiam,quia forma substantialis est,quid physicè simplex:ergo repugnat illam in materia præexistere, & non secundùm se totam. Quòd si hoc modo in materia præexisteret; fieret inde, quòd antequam produceretur compositum substantiale, esset iam productum: quandoquidem ante talem productionem adest iam materia,& forma simul, quibus positis non potest non esse tale compositum.

12 Tertiò. si propter aliquam rationem formæ non fierent ex nihilo; sed educerentur ex potentia materiæ,maximè quia fiunt ex materia,vt ex subiecto præsupposito;sed hæç ratio nulla est:ergo,&c.Maior patebit ex dicendis in hac eadem quæstione. Minor verò probatur:quia inde fieret animam rationalem educi de potentia materiæ, quod sine errore dici non potest. Patet sequela: quia sicut materia concurrit ad productionem aliarum formarum in genere causæ materialis per naturalem inclinationem,quam habet ad eadem:ita concurrit similiter ad productionem animæ: quandoquidem, & naturaliter inclinatur ad illam sicut ad alias formas; & positis certis dispositionibus in materia,sequitur productio animæ in illa, & ablatis aufertur,vt in alijs formis cõtingit: ergo,&c.

Confirmatur primò, anima pendet, tam in sua informatione,& effectu formali,quàm in suo esse à materia, & tamen non educitur de potentia illius,vt statim ostendemus: ergo nec reliquæ formæ. Consequentia patet: quia non potest aliunde oriri, quòd formæ educantur de potentia materiæ, nisi ex dependentia in esse ab illa, vt iá dicemus.

Maior

Maior verò, quoad primam partem, scilicet quoad dependentiam effectus formalis animæ nostræ à materia, ex se patet. Quoad secundam verò etiam constat: quia formæ intimior est effectus procedens ab ea in genere causæ formalis, quàm qui procedit in genere causæ efficientis: sed ex eo, quòd forma non habeat effectum in genere causæ efficientis, qui non pendeat à materia, colligimus eam pendere in suo esse ab illa, vt in libris de Anima dicemus, & docet D.Tom.1.p.q.7.5.art.1. ergo ex eo, quòd non habeat effectum in genere causæ formalis independentem à materia, rectè inferetur, quòd nec habeat esse independens ab illa, quia intimior effectus magis indicat naturam causæ, ac proinde anima non minus educetur, quàm cæteræ aliæ formæ, quæ ideò educuntur, quia pendent in esse à materia.

Confirmatur secundò. Animæ nostræ, quando fit, non communicatur propria existentia, sed tantùm existit *vt quo*, & per existentiam totius. Ergo pendet in esse à materia, & à toto sicut cęteræ formæ; & consequenter in fieri. Ergo cum hoc non obstet, quò minus non educatur de potentia materiæ, neque etiam id obstabit in cæteris formis. Consequentia satis ex se, & ex dictis patet. Antecedens verò probatur: quia fit vnita materiæ, & consequenter exercens rationem formæ; sed forma exercens rationem formæ non est id, *quod est*, sed id, *quo* aliud est. Ergo non fit, vt existens vt *quod*, sed tantùm, vt existens vt *quo*, sicut aliæ formæ.

Pro decisione quæstionis aliqua prælibantur.

§. II.

13 PRopter has difficultates quidã ex antiquis Philosophis in varia abiērunt placita, quæ partim refert, & impugnat D. Tho.1.p.q 45. art. 8. partim in solutionibus argumentorum, quæ in hac quæstione adduximus, & iam impugnauimus, continentur: & ideò illa vlterius in medium adducere superuacaneum erit.

Vt igitur, his omissis sententijs, quęstio præsens meliùs decidatur, oportet secundam tituli quæstionis partem primò explicare, nimirum quidnam sit formam substantialem de potentia materiæ educi. Hoc autem eleganter expressit D.Th.1.p q.90.art.2.ad 2. breui hac sententia, dicens: *Actum extrahi de potentia materiæ, nihil aliud est, quàm aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia*, scilicet materiæ, vt ex contextu constat. Quæ verba si rectè expẽdantur satis aperiunt id, quod intendimus.

Pro eorum igitur explicatione notandum est primò: quòd sicut id, quod continetur in efficiente, vt in causa, dicitur contineri in potentia actiua illius: ita id, quod continetur in materia, vt in causa materiali, dicitur contineri in potentia illius receptiua: quia vnaquæque causa debet continere effectum iuxta proprium modum causandi illius. Efficiens quidem: quia causãs quatenus est in actu, oportet vt contineat illum ratione suæ actualitatis. Materia verò, quoniam causat per modum puræ potentiæ, debet illum continere ratione suæ potentialitatis.

Cæterùm ad hoc, quòd detur talis continentia requiritur, vt actus, seu forma in tali potentia receptibilis, aliquo modo sit immersa materiæ: ita vt non reperiatur in ea aliquid omnino eleuatum supra conditionem illius; ac proinde, nec habeat, nec connaturaliter possit habere esse, nisi dependenter à materia. Hæc autem immersio formæ in materia satis colligi potest ex eo, quòd nec fluat ab illa, nec connatu-

 raliter

raliter possit fluere aliqua operatio, sine dependentia ab eadem materia, seu quę non fiat per organum corporeum. Vndè cum D. Thom. prærequirit ad eductionem formæ quòd prius esset in potentia materiæ, loquitur de continentia in illa, vt in causa materiali: quia ratione suæ potentialitatis habet esse sic causã: ac proinde loquitur de continentia in illa, vt in potentia receptiua comprehendente (eo modo quem diximus) talem formam, vt idem S. Doctor ibidem innuit.

14 Secundò, vt explicemus plura alia, quæ inuoluuntur in hoc, quod formæ contineantur in potentia materiæ, vt in causa materiali, & simul quid velit S. Doctor, cùm addit ad eductionem requiri formam fieri actu: notandum est, quòd cum materia, vt modo diximus, tantùm contineat in genere causæ materialis, & in potentia formam substantialem, ideo vltra illius causalitatem requiritur causalitas, & actio agẽtis cuius munus est producere actu res, communicaréque illis esse actuale. Cæterùm actio illa, vt sit eductio, non potest esse factiua materię, sed per se loquendo prærequirit illam iã esse productam per aliam actionem in alio instanti non solùm naturæ, sed etiam temporis, ac proinde tunc debet ibidem interuenire vera transmutatio materiæ, quandoquidem transit à non esse realiter sub illa forma, quæ educitur, ad esse sub illa.

Et ratio huius prioritatis est: nam actio per quam fit materia, est simpliciter prior quàm illa, nec prę supponit ipsam aliquo modo extra causam efficiẽtem, quin potius per illam extrahitur. At actio eductiua formæ ex potentia materiæ est simpliciter posterior illa, & prę supponit eandem esse extra causam efficientem: quia pendet ab illa vt à prima causa materiali, quæ non potest causare, quin prius simpliciter causetur ab efficienti. Cumque materia non possit fieri per propriam actionem: quia nequit habere proprium esse, sed esse totius, vt supra diximus, necesse est vt actio educta formæ, quæ modò educenda est, præsupponat materiam factam sub alia forma, & sub alio toto; ac proinde talis præsuppositio materiæ debet esse non solùm præsuppositio secundum ordinem naturæ, inuoluens simultatem in eadem duratione reali, sed etiam secundùm ordinem durationis: alioquin duæ formæ substantiales; illa nimirum, quæ educitur modò, & sub qua primò materia producta est, essent simul, & in eadem duratione in illa. Quare vt iam diximus, non potest non ibi interuenire vera transmutatio materiæ.

15 Vltimò notandum est hinc fieri quòd hoc ipso quod forma educatur de potentia materiæ, non solum debet per se loquendo interuenire transmutatio illius, sed quòd talis forma debeat fieri ex vi actionis, per quam effectiuè saltem transmutatur materia. Ita D. Th. 2. contra Gent. cap. 86. Et ratio est aperta ex dictis: quia cùm formæ educendæ contineantur in materia, vt in causa, ac proinde nec habeant, nec naturaliter possint habere esse nisi dependenter à materia, & ab vnione cum illa, sit inde necessariò, vt ex vi eiusdẽ actionis, qua educuntur, vniantur materiæ; nec possit aliter eis communicari esse (naturaliter loquendo) nisi vniendo illas eidem materiæ, ac proinde & quòd ex vi illius actionis transmutetur materia, & rursus quòd ex vi eiusdem actionis transmutantis debeant fieri.

DIFFI-

DIFFICVLTATIS NODVS dissoluitur.

§. III.

16 Dicendum est ergo primò, formam educi de potentia materiæ nihil aliud esse, quàm quod forma illa priùs contineatur in potentia eius, vt in causa materiali, & quod inde reducatur ad actum ex vi actionis transmutantis materiam. Assertio hæc patet ex dictis, & ex verbis D. Thom. iam relatis, nec non ex iis, quæ docet de spiritualibus creaturis art. 2. ad 8. & 2. contra Gent. cap. 86. eamque tuentur Thomistæ.

Dicendum est secundò, formas materiales educi de potẽtia materiæ. Hæc est communis inter Doctores, & ideo non oportet singulos referre Probatur facilè ex dictis: nam formæ hæ præsupponunt materiam factam in aliqua duratione temporis: quia vt initio quæstionis diximus, non loquimur hîc de formis cælorum; & elementorum in prima sui productione, sub quibus creata est tota materia, & rursus hoc ipso quòd sint materiales, sũt adeò imperfectæ, vt nec habeant, nec habere possint existentiam, nisi dependenter à materia: ergo continentur in illius potentialitate, vt in causa materiali, & reducuntur ad actum cum transmutatione materiæ, & ex vi talis transmutationis, & ex consequenti educuntur ex potentia illius. Patent omnes consequentiæ ex dictis, quia ex quo capite præsupponunt materiam prius prioritate temporis factam sub aliis formis, non possunt aduenire absque transmutatione illius; & ex quo capite sunt dependentes ab illa, non possunt reduci in actum, nisi ex vi actionis vnientis illas cum materia; ac proinde transmutantis ipsam.

17 Dicendum est tertiò, animam rationalem non educi de potentia materiæ. Ita D. Th. 1. p. q. 90. art. 2. & cum eo cuncti eius discipuli, & cæteri Doctores. Sed vt eius probatio meliùs percipiatur: supponendum est ex D. Tho. loco citato, hoc esse discrimen inter alias formas, & animam nostram, quòd cæteræ formæ non fiunt per se, sed quasi per accidens ad productionem totius: quia totũ solummodò est, quod per se primò generatur, & prædictæ formæ solùm congenerantur, & comproducuntur, vt docet Arist. 7. Metaph. cap. 8. & probat S. Th. 1 part. q. citata. Cæterùm anima nostra non cõproducitur, sed fit per propriam actionẽ distinctam à generatione totius; ac proinde per creationem. Vnde vt fit homo, duæ actiones requiruntur: alia quæ est productio animæ, & per se primò terminatur ad illam. altera verò, qua anima vnitur corpori, per quam transmutatur materia, & generatur homo. Ratio autem, ob quam anima per se producitur, est; quia habet esse per se, & vt *quod* etiam dum est in corpore, vt in lib. de Anima dicemus.

18 Hinc ergo facilè suadetur assertio ex dictis: quia vt aliqua forma contineatur in potentialitate materiæ, vt in causa; ac proinde educatur de potentia illius, oportet, vt fiat ex vi actionis transmutantis materiam. At anima nõ fit per transmutationem materiæ, seu vnitionem illius ad materiam, sed per aliam actionem priorem, quippè quæ habet, vel saltem naturaliter potest habere esse independens à materia, & transmutione eiusdem: ergo neque educitur de potentia illius.

SATIS

SATISFIT RATIONIBVS dubitandi.

§. IV.

19 AD primũ ergo initio quæstionis positum respõdetur: quòd vt aliquid ex alterius potentia tanquã ex causa materiali educatur, nõ est necesse, vt sit in illo tanquam in actu siue formali, siue virtuali: quia hic modus continendi est proprius causæ efficientis: sed satis erit, si in eius potentialitate, & tanquam in casu materiali contineatur, & per transmutationem illius modo iam dicto, & infra latiùs etiam explicando reducatur in actum. At licet materia non contineat illo priori modo formas materiales de quibus loquimur, benè tamen hoc posteriori.

Ad secundum respondetur, quòd vt forma creetur, aut cõcreetur, non sufficit, quòd fiat secundum totam suam intrinsecam entitatẽ, si semel reducitur in actũ ex aliquo præsupposito subiecto, & per trãsmutationem illius: quia creatio est productio entis ex nihilo, id est, ex nullo præsupposito subiecto.

Sed dices, quòd aliquid contineatur in potentia agentis, & inde per actionẽ illius extrahatur, non tollit quominus creetur, & hoc nõ ob aliud, nisi quia fit ex nihilo suæ entitatis intrinsecæ. Ergo quòd aliquid contineatur in materia, & inde extrahatur, non tollit etiam rationem creationis: quia similiter non fit ex aliquo, quod intrinsecè pertineat ad suam intrinsecam entitatem.

Respõdetur, quòd in primis effectus nõ extrahitur ex potentia actiua agentis propriè loquendo: quia ly *ex* dicit cõcursum materialem. Quibus adde, quòd hoc ipso quòd forma præsupponat materiam factã, & fiat ex illa, iam forma illa nec habet, nec naturaliter habere potest esse propriũ; ac proinde nec proprium fieri, & ideò comproducitur ad productionem totius; cumque hoc ipso quòd totum præsuponat materia, fiat ex aliquo intrinseco sibi, & consequẽter non creetur, sed educatur; cõsequens est, vt & forma ipsa fiat per eductionem. Cæterùm ex hoc quòd forma substantialis per se, & ratione sui contineatur in potentia actiua agẽtis, potiùs sequitur posse habere proprium esse, & fieri vt *quod*, ac proinde si fiat ex nihilo sui, tunc creari.

20 Ad tertium patet ex dictis, nam etsi materia habeat naturalem inclinationem ad animam, & ideò ex eis fiat vnum ens per se; tamen non fit per transmutationem illius, sed per aliam actionem, quæ priùs natura terminatur ad animã, quam subsequitur alia actio transmutatiua materiæ, scilicet vnitio. Vnde etsi homo fiat per eductionem ex potentia materiæ, quia fit ex vi transmutationis materiæ: non tamen anima.

Nec refert quòd anima nõ creetur, nisi sit materia aliquo modo disposita. Nõ inquam hoc refert, quia hoc quod est materiam disponi, fit alia actione, & solùm requiritur connaturaliter loquendo tãquam occasio exigens creationem animæ, sine qua nec ipsi animæ debetur vt fiat, neque causa prima ad illius effectionem concurret.

Ad primam confirmationem respõdetur, quòd etsi effectus formalis sit intimior formæ quatenus per hoc denotatur, in eodẽ inuolui ipsam formã: quia nihil est aliud, si de eo cũ præcisione loquamur, quàm forma vnita materiæ; nõ tamẽ quoad hoc quod est formã sequi naturam illius, nisi quando forma est talis naturæ, vt non possit cõsistere sine ipso. At quãdo forma est eleuatior, & separabilis ab illo, tunc etsi effectus nequeat reperiri sine materia, quia nequit forma actuare, quin materia

teria recipiat, bene tamen ipsa forma; quia si semel est separabilis à suo effectu formali, erit vtique separabilis ab ipsa materia.

Ad secundam confirmationem negandum est antecedens. Ad probationem respondetur animam priusquàm vniatur, fieri per aliam actionem, forma autem, quæ priusquàm vniatur & exerceat rationem formæ, terminat propriam actionem, habet proprium esse vt *quod*.

QVÆSTIO III.

An formæ cœlorum fuerint de potentia materiæ eductæ.

QVamuis quæstio hæc ferè decisa maneat ex dictis in præcedenti: quia tamen plures ex Iunioribus eam excitant, & aliqua adducunt argumẽta solutione digna, & alia inuoluunt, quæ specialem petunt impugnationẽ, ideo oportuit præsentem quæst. excitare: maximè quia ex illius decisione plenior remanebit intelligentia illius cõmunis pronuntiati ad hanc disputationem specialiter spectantis, scilicet formas educi ex potentia materiæ.

Quid sentiant Molina, & alij.

§. I.

21 PArtem affirmatiuam tuentur Molina & Vasquez 1. p. q. 45. art. 1. & cum eis plurimi ex Iunioribus, quos refert, & sequitur Rubio in præsenti tract. 1. de Forma q. 2.

Probatur primò, nã formæ hæ pendent in esse à materia: tum quia materiales sunt, & in hoc distinguuntur formæ spirituales à materialibus, quòd illæ sunt independentes à materia, vt patet in anima nostra, secus verò istæ: tum etiam, quia non habent operationem independentem à materia, & qualis est modus operandi, talis est modus essendi: ergo dependent etiam in fieri ab illa, ergo non creatæ, sed eductæ de potentia materiæ fuerunt.

Patet prima cõsequentia, quia quale est esse, tale est fieri, cùm fieri sit via ad esse. Ergo quę pẽdent in esse à materia, pendebunt vtique ab eadem in fieri. Ex quo etiam 2. consequentia satis patet, quia quæ dependent à materia in fieri, ac proinde fiunt ex præsupposito subiecto, sicut non fiunt ex nihilo, ita nec creantur, sed educuntur ex prædicti subiecti potentialitate.

22 Secundò, formæ istæ nec fuerũt creatæ per partiales creationes, nec per creationem totius concreatæ: sed præter creationem non datur alia actio, per quam fiant formæ substantiales, nisi eductio: ergo non creatæ aut concreatæ, sed eductæ fuerunt.

Minor satis constat, quia omnis actio vel est ex præsupposito subiecto, vel non: si secundum, erit creatio; si primum, eductio.

Maior in qua est difficultas sic, quoad primam illius partem, probatur; quia cùm hæ formæ secundùm totum suũ esse pendeant à materia vt à sustentãte, nequeunt habere propriam subsistentiam, etiam partialem. Ergo nec per partialem creationem creari.

Patet consequentia, quoniam, vt inquit D. Tho. 1. p q 45. art. 5. creari est rei subsistentis. Ergo sicut creari non potest per creationem cõpletam & totalem nisi subsistens completum: sic neque per partialem, quod non habuerit aliquã subsistentiam, saltem partialem.

Quoad secundam verò partem, scilicet non fuisse concreatas ad creationem totius, sic suadetur à Vasquez

eadem maior. Omne esse, quod ex aliquo est, aut constituitur, dicitur etiam fieri ex illo: quia vnumquodque fit ex eo, à quo constituitur: sed totum compositum est, & constituitur ex materia tanquam ex subiecto, & ex forma tanquam ex principio formali: ergo fit ex illis tãquam ex aliquo priori, prioritate saltem naturæ. Ergo tale totum non creatur, & consequenter nec partes ad creationem illius concreabuntur.

Patet hæc penultima consequentia: quia quod creatur, fit ex nihilo, nihil autem excludit omne subiectum, vel etiam principium constituens, quod prioritate saltem naturæ sit prius.

Præfertur sententia D. Tho. & expenditur primum fundamentum illius.

§. II.

23 SEd nihilominus dicendum est, formas has in prima sui productione non esse eductas de potentia materiæ; sed ad creationem totius concreatas. Hæc est expressa sentẽtia Arist. in lib. de Cælo, vbi inquit cælum esse ingenerabile, & Diuus Thomas prima parte, quæst 46. art. 3. in argumento, *sed contra* ex scriptura petito. Et in solutione ad 2. & quæst. 65. art. 3. & in corpore. Quem sequuntur Suarez 1. tomo Metaph. disp. 15. sect. 2. in fine, & communiter Thomistæ, & ideo non oportet singulos referre.

Probatur in primis ex illo Genes. 1. *In principio creauit Deus cælum & terram.* Quod testimonium, quoad cælum, intelligunt communiter sancti Patres de vera creatione, vt optimè notauit Doctor Montesinos 1. 2 q. 112. disput. 31. n 34.

24 Secundò probatur ratione ex dictis quæst. præced. & ex D. Th. loco citato desumpta. Partes per se nec fiũt, nec producuntur, sed ad productionem totius comproducuntur: at cælum & elementa creata sunt: ergo formæ illorum non fuerunt eductæ, sed creatæ ad creationem totius.

Maior est D. Tho. dicta q 46. quam sæpè in ea repetit, manifesteque deducitur ex iis, quæ disp. 3. ex eodẽ sancto Doctore retulimus, scilicet partes ex se non habere esse, sed ad totius existentiam coexistere. Ex quo hæc inferri potest probatio, quam D. Tho. in prædicta quæstione in hunc etiam finem format. Fieri ordinatur ad esse: ergo cuius est esse, eius est fieri, & quorum tantùm est coesse ad existentiam, vt in partibus contingit, illorum tantùm erit comproduci ad productionem alterius, scilicet totius.

Minor verò nimirum cælum creari, sic ostenditur: quia hoc ipso, quod ad creationem totius non præsupponatur materia facta per aliam actionem, necesse est, vt totum illud fiat ex nihilo sui, ac proinde creetur; quandoquidem nec materia, nec forma, aut quippiam aliud ad ipsum pertinens præsupponitur factum. Sed materia cælorum non potest præsupponi facta per aliã actionem: quia nec per se potest fieri, vt modò dicebamus: nec fuit aliud totum prius, ad cuius productionem cõproducta fuerit, vt supponimus: ergo totum cælum fuit factum ex nihilo sui; ac proinde per creationem.

Confirmatur, & explicatur: Materia prima cælorum non potuit esse genita; quia est ingenerabilis: neque educta ex potentia subiecti: quia est primum subiectum. Ergo fuit concreata ad creationem totius: nam ex quo capite fuit ex nihilo, debuit actio ad illam terminata habere rationem creationis, & ex quo capite non subsistit per se, sed ad subsistentiã totius; nõ fuit creata per se, sed ad

ad creationem totius cæli concreata est, & consequenter etiam formæ illorum concreatæ fuerunt.

Patet hæc vltima consequentia, quia ad creationem totius non sufficit cretio materiæ, si semel forma de potentia illius educitur, vt patet in generatione, v.g. equi, in qua etsi materia præsupponatur modo dicto creata, attamen quia forma educta est, ideo equus non creatus, sed genitus, & eductus est.

25. Confugiunt aduersarij ad suas actiones & existentias partiales dicentes: materiam quippe ens essentialiter diminutum, tam in esse essentiali, quàm existẽtiali, fieri per actionem creatiuam sibi propriam & partialem, priusquàm fiat forma cœli, cumque actio alia productiua formæ inueniat materiam productam, & aliàs forma pendeat in suo esse à materia, non poterit non prædicta actio esse ex præsupposito subiecto; ac proinde erit eductio.

Sed hæc solutio vna cum suo fundamento de existentiis partialibus satis corruit, ex dictis disp. 2. num. 5. & adhuc contra illam vrget, quod gratis admissis prædictis actionibus, non potest non saltim naturaliter loquendo, actio partialis productiua materiæ esse vnita cum altera actione, quæ sit partialis, scilicet cum productione formę: quia omnis pars, vnica excepta anima rationali, debet esse vnita cum sua comparte: imò non vtcumque prædicta actio debet vniri cum alia actione partiali: sed ita vt actio productiua formæ habeat rationem actus sicut & productiua materiæ rationem potentiæ: quia termini partiales per ipsas producti hocmodo inter se vniuntur. Ergo cùm actio quæ se habet per modum actus, non sit ignobilior illa, quæ se habet per modum potentiæ; oportebit, quòd sicut hæc posterior est creatio, ita etiam illa prior. Alioqui esset ignobilior. Ac proinde cùm per hanc actionem fiat forma, consequens erit, vt talis forma, taleque totum creetur. Nec obstat quòd forma illa pendeat in esse à materia, quia agens infinitum bene potest per actionem independentem à materia efficere id, quod aliàs ab illa pendet.

Examinatur secundum fundamentum doctrinæ Thomisticæ

§. III.

26. VLtima ratio principalis, quæ etiam ex dictis ex D. Thoma, quæstione præcedenti sumitur, & hîc ampliùs illustrabitur, sic se habet. Ad eductionem formæ de potentia materiæ requiritur, vt forma illa fiat cum transmutatione, & ex vi transmutationis materiæ. Sed formæ cœlorum in prima sui productione non fuerunt factæ cum mutatione, & ex vi transmutationis materiæ: ergo neque eductæ.

Maior probatur ex dictis quæstione præcedenti: nam vt ex Diuo Thoma vidimus, formam educi, est, quòd contineatur in potentia materiæ: ac proinde pendeat ab illa in esse, & quòd fiat actu virtute agentis. Vnde ex quo capite forma illa est in potentia materiæ, & inde extrahitur virtute agentis, necesse est quod materia transeat ab hoc quod est habere illam in potentia ad hoc quod est habere eandem in actu, ac proinde quòd mutetur. Et ex quo capite hoc ipso quod contineatur in potentia materiæ pendet ab illa in esse, oportet vt illa actio eductiua sit vnitiua formæ cum materia: alioqui prædicta forma esse non posset in rerum natura, & consequenter oportebit, quòd ex vi talis actionis materia transmutetur

Minor verò probatur, quia ibi nulla intercessit mutatio: quandoquidem ad mutationem requiritur, vt materia transeat à priuatione ad habitū, vt sic aliter se habeat nūc, quàm prius. At materia non præcessit priuata prædictis formis: quia vt supponimus, nunquam fuit sine forma, & prædictæ formæ, fuerunt primę formę, sub quibus producta est: ergo neque ibi præcessit vlla mutatio; atque adeo neque eductio.

¶ Confirmatur, materia cœli semper se habet eodem modo, respectu suę formæ: quia ex quo producta fuit, semper est in actuali possessione illius: ergo nulla ibi præcessit mutatio: ergo, &c.

27. Respondebis cum pluribus ex aduersariis, ad mutationem non requiri materiam pręcedere in aliquo instanti reali sine forma, sed satis est quòd præcedat priuata illa in aliquo instanti naturæ, & signo rationis, quatenus in illo primo signo facta fuit materia præcisè, secundùm suam potentialitatem: & ita tunc nō intelligitur habere formam; ac proinde intelligitur esse sub priuatione illius, & in secundo signo producitur forma, & consequenter intelligitur trāsire ab hoc quod est non habere illam secundùm se, & in priori signo, ad habere eam in posteriori.

Explicantque & confirmant hoc ipsum: tum quia in omni generatione substantiali debet esse in instanti generationis terminus *à quo*, scilicet priuatio, & *ad quèm*, nimirum forma, alioquin generatio non esset mutatio. At tunc non datur priuatio nisi tantum pro aliquo priori & signo rationis, vt constat. Tum etiam, nam gratia Angelorum facta fuit per eductionē, vt ex D. Th. qu. seq. dicemus, & tamen habuerunt illam Angeli in primo instanti suæ creationis, vt docet idem S. Doct. 1. p. qu. 26. art. 3. iuxta illud August. à D. Tho. ibidem relati: *Et erat Deus in illis condens naturam, & largiens gratiam.*

28. Sed hæc solutio non est sufficiēs. Primò, quoniam etsi demus posse esse veram eductionem de potentia subiecti, quando subiectum præcedit ordine naturæ productum per actionem propriam, vt contingit in exemplis huius solutionis; secus tamen dicendum est, quando non ita præcedit; sed per illammet actionem comproducitur; per quam forma illa fit. Quia tunc sicut actio illa productiua formæ, & totius attingit subiectum: ita est productio ex nullo præsupposito subiecto; & consequenter non potest esse eductio, sed creatio.

At in præsenti materiæ cœlorum & elementorum non præcesserunt factæ per propriam actionem, vt ostensum est, sed per illammet comproducuntur, per quam formæ illæ comproductæ sunt. Ergo illa naturæ prioritas nihil illis prodest, ad hoc vt formæ prędictæ ex earumdem potentia educantur.

Secundò impugnatur eadem solutio: quoniam in præsenti loquimur de vera & reali mutatione; ac proinde debet præfuisse in materia vera & realis priuatio: nam sicut mutatio requirit transitum à priuatione ad habitum: ita vera & realis mutatio, veram & realem priuationem.

Sed vera & realis priuatio debet ad minus per aliquod reale instans durare. Ergo cùm materia in productione cœlorum, & prima effectione elementorum, non præfuerit in aliquo instanti reali, priuata forma, fiet inde, vt nec habuerit realiter priuationem.

Minor patet, nam sicut non potest subiectum esse verè & realiter informatum per formam, nisi in aliquo instanti temporis: ita non potest verè & realiter esse

esse priuatum illa nisi saltem per instás habeat carétiam eiusdem: quia cùm nimium mensuræ realis sit instans temporis, debet ad minus esse per tale instans.

29. Confirmatur primò, nam inquirimus an fuerit materia in aliquo instáti realiter priuata forma, vel non: si primum, ergo non habet tunc realiter formam, quandoquidem non potest materia habere simul realiter formam & priuationem illius; ac proinde creata fuisset nuda, & sine omni forma, quod & falsum est, & cõtra id, quod in hac quęstione supponitur.

Si verò nunquam fuit realiter priuata forma, ergo nec realiter mutatur: neque potest positiuè intelligi, quòd sit sine forma, quia ad realem mutationem requiritur, quòd aliquando fuerit in materia realis priuatio, & nihil potest positiuè, & cum fundaméto in re intelligi esse realiter sine aliqua forma, si realiter habeat illam, ita vt nunquam ea caruerit.

Confirmatur secundò, nam quod aliquid sit prius prioritate tantùm secundùm naturam, & *à quo*, quàm aliud, non tollit, quòd vtrumque inueniatur simul in eodem instanti realiter: imò prioritas ista, quando præcisè est prioritas *à quo* petit simultatem vtriusque in eodé instanti: quia talis prioritas explicatur per hoc, quòd licet vnum pendeat ab alio; non tamen vnum sit sine alio: ergo si in materia potest præcedere priuatio formæ cum sola prioritate naturæ, & *à quo*, ita vt numquam materia caruerit realiter tali forma: fiet inde, vt ex vi huius prioritatis petatur, quod vtrumque sit simul in eodem instanti, ac proinde quòd simul materia habeat formam, & careat illa.

At hoc sanè implicat, tum quia cum forma per se petat excludere priuationem, non potest per se petere simultaté cum ea in eodem instanti: tum etiá quia cũ minima duratio realis sit instans, nõ potest inueniri in eodem instanti *esse*, & *non esse* priuationis: quia quodlibet istorum petit ad minus vnum instans.

30. Confirmatur tandem, & simul impugnatur fundamentum præcipuum huius solutionis: quia aliud est materiá quãtum est de se, non habere formam, seu quòd intelligatur sine forma negatiuè, id est, non intellecta forma: aliud verò, quod intelligatur positiuè esse sine forma: illud priùs satis patet esse verum, hoc secúdum est falsum: quia aliàs materia posset esse sine forma: nam in iis, quæ distinguuntur realiter, si vnum intelligitur positiuè esse sine alio, non dependet essentialiter ab illo; ac proinde potest saltem supernaturaliter esse sine ipso. Cæterùm ad priuationem, quæ est terminus *à quo* mutationis, non satis est illud priùs, sed desideratur hoc posteriùs.

Et ratio est aperta: quia terminus *à quo* mutationis non potest manere in termino *ad quem*, vt de se constat: quoniam mutatio est transitus à termino *à quo*, ad terminum *ad quem*. At postquam materia est in termino *ad quem*, scilicet sub forma, adhuc cõseruat quòd de se non habeat illam, aut quòd possit intelligi non intellecta forma, modo tamen iam dicto; ergo hic modus (si sic licet loqui) carendi forma, non est satis ad veram mutationem.

31. Nec contra hoc quidquam obest, id quod de generatione substantiali dicebatur: nimirum materiam in instáti generationis præcedere priuatam forma introducenda pro aliquo tantùm priori & signo naturæ.

Nam ad hoc satis cõstabit ex iis, quæ infrà disp. 15. n. 12. dicemus, dum explicuerimus quomodo generationi substantiali, etiamsi sit instátanea mutatio, conueniat definitio motus: quia licet id, quod nõ præcessit in aliquo reali instáti pri-

ti priuatum forma, non possit cum fundamento in re intelligi, quòd postea in instanti generationis præintelligatur, quod in aliquo signo rationis caret illa; secùs tamen est, quando in præcedenti duratione re vera habuit priuationem talis formæ: nam tunc licet in instanti generationis sit non esse talis priuationis, potest tamen subiectum aliquo modo præintelligi sub illa, vt ibidem dicemus.

Sicut neque etiam obest illud, quod de gratia Angelorum de potentia obedientiali eorumdem educta, & in primo instanti eisdem concessa, in prędicta solutione adducitur: quia in ea, & in pluribus aliis accidentibus in eodem instanti vnà cũ subiecto productis; imò & in aliquibus generationibus substantialibus est specialis ratio, quam quæst. seq. agentes de eductione formæ accidentalis à suis subiectis, commodiùs explicabimus.

Adde, quod prædicta gratia præsupponit subiectum iam factum per propriam actionem in aliqua reali prioritate naturæ, & ideo licet demus eam esse eductam, non ob id formæ cœlorum & elementorum in prima sui productione educentur, propter rationem dictam.

Respondetur argumentis Molinæ, & sequacium.

§. IIII.

32 AD primum ergo pro prima sententia resp. cum Nazario 1. p. q. 45 art. 4. controu. vnica; ad eductionem non satis esse pendere ab alio vtcumq; in *esse*, id est, tanquam à priori, per solam prioritatem naturæ, *a quo*, sed desiderari, quòd pendeat actu ab illo tanquam ab aliquo priori: & antea productum per productionem distinctã sibi propriam & per se petitam, ac proinde per se loquendo tanquã ab aliquo priore prioritate alicuius instãtis realis, quãuis per accidens fieri possit, vt aliquãdo concomitanter producantur in eodem instanti; ad hæc prioritas non inuenitur in præsenti, vt ex dictis constat.

Explicatur hoc, licet gratis dem' cœlum non fuisse creatũ (cuius oppositum ex iam dictis patet) attamen negari nõ debet posse saltẽ per diuinam potentiã creari secũdùm esse, quod modò habet: quia agens infinitum non pẽdet necessariò in sua actione ab aliquo subiecto. Cumq; eius forma, & eius esse, ac proinde, & esse totius, pendeat à materia; & è contra materia à forma, & à toto, & consequenter sit ibidem vera prioritas naturæ, & *à quo*, fieret inde, quòd si semel hæc dependentia in esse, hæcque prioritas obesset creationi, quòd non posset Deus secundùm suum esse creare, quod sanè absurdum est.

33. Ex quo ad secundum patet: formas has concreari: quia subsistunt ad subsistentiam totius. Nec obstat probatio ibidem facta: nã in primis, licet forma constituat totum, non fit ex illa, quia ly *ex*, dicit causalitatẽ materialem Vnde aliud est id, quod sic cõponatur, vel constituatur ab aliquo: aliud verò quod fiat ex illo. Nam ad primũ solùm requiritur, vt id quod fit, cõponatur, vel constituatur ab illo, ita vt per tale *fieri* producatur sic constitutum, seu sic compositum. At verò ad hoc posterius desideratur, quòd illud compositum componatur ex tali subiecto, & pẽdeat ab illo, non tanquã ab habente qualem cumq; prioritatẽ naturæ, & *à quo*; sed prioritatẽ iãdictã, ac proinde per se loquẽdo prioritatẽ realẽ *in quo*: cumq; hæc prioritas non inueniatur in præsenti; sed potiùs oppositũ exigatur: ideo nequit cœlum in prima productione fieri ex materia.

QVÆSTIO IV.

An formæ elementorum in prima sui productione fuerint de potentia materiæ eductæ.

SIcut quæstio præcedens ex dictis in anteriori cõstabat: ita & hæc ex iis, quæ in vtraque diximus, decisa manebat. Sed quia aliquibus obiectionibus scitu dignis, oportet satisfieri, & solutiones earum doctrinam satis necessariam continent, ideo sigillatim illam excitamus, vt sic clariùs & distinctiùs procedamus.

34 Partem ergo affirmantem tuentur Molina, Dasq Rub. locis citatis, q. prçced. Suarez 1. tomo Metaph. dup. 15. sect. 2 Fundamentum est: nam hæ formæ tales sunt, vt etiã in 1. productione non postulent fieri eadem actione, qua fit materia; sed præsupponunt illam creatam per propriũ *fieri*, & per aliam actionem, quæ sit posterior natura, inducuntur in materiam: ergo talis actio non potest non esse vera eductio.

Patet consequentia: quia cum præsupponant materiam factam, & aliàs pendeant ab illa in esse, non poterunt non pendere in fieri; ac proinde non poterunt non educi.

Antecedens verò probatur: nã actio illa, per quam materia elemẽtaris creata fuit, talis est naturæ, vt vsq; nunc perseueret eademmet conseruando materiam: quandoquidem conseruatio est continuata productio.

Vnde, sicut eadem materiæ entitas nunc perseuerat: ita & eadem actio cõseruans illam in esse producto: at actio ad formam, vel compositum, elementare, v.g. ad ignem terminata cessauit cessantibus ipsis: signum igitur est actiones illas esse ex natura rei diuersas.

35 Dicendum tamen est, elementa in prima sui productione fuisse creata, ac proinde earum formas concreatas. Ita D. Tho. locis citatis q. præced. pro assertione nostra, & communiter Thomistæ.

Probatur primò ex testimonio Scripturæ ibidem relato: *In principio creauit Deus cælum & terram.* Nam etiam quoad terram, ac proinde quoad alia prima corpora esse intelligendum de propria creatione, docuit Diuus Thomas prima parte quæstione 65. artic. 3. vbi probat Angelos non fuisse assumptos, vt instrumenta ad primam creaturæ corporalis productionem: quia prima corpora producta sunt per creationem; creatura autem nequit assumi, vt instrumentum ad creandum.

Nec necesse erit assertionem hanc aliis nouis rationibus, præter eas quæ in præcedenti quæst. pro nostra assertione adductæ sunt, confirmare: quia illæ non minus hanc, quàm illam conuincunt, vt intuenti patebit.

36 Ad fundamentum ergo primæ sententiæ respondetur, negando antecedens.

Et ad probationem respondetur, actionem illam concreatiuam materiæ, vt formaliter est conseruatio illius, cessare: quia sicut illa actio non erat conseruatio materiæ, nisi ad conseruationem totius: ita cessante in esse cõseruationis totius, cessat vt est conseruatio materiæ: quare in illo instanti, in quo cessat, conseruabitur materia per actionem generatiuam compositi aduenientis, per quam effectiuè habet, vt existat per existentiam prædicti compositi: sicut, & in tempore subsequenti conseruatur per eandem conseruationem, per quam & totum compositum: quia sicut non existit, nisi ad existentiam alterius, ita nec conseruatur, nisi ad alterius conseruationem.

Nec

Nec refert si dicas, quòd durare & conseruari sit persistere in esse, sed materia non persistit in illo instanti in esse existentiæ, quod habet à nouo composito, sed incipit existere per illud: sicut & illa existentia & forma, necnon & compositum tunc primò sunt in rerum natura: ergo ex vi illius existentiæ aut actionis, per quam prædicta existentia ei communicatur, non habet conseruari.

Non, inquam, hoc refert: nam ad hoc quod res dicatur conseruari satis est, vt entitas essentiæ quæ est sub existentia, persistat, siue hæc persistétia sit sub existentis diuersorum compositorum, ad quorum existentiam eadem illa partialis entitas coëxistat, siue sit semper sub eadem existentia: & ita licet compositum de nouo incipiat, & materia incipiat de nouo existere aut coëxistere per existentiam illius: quia tamen nō incipit existere de nouo absolutè, ideo tunc dicitur conseruari per actionem prædicti agentis: quia media illa persistit absolutè in esse.

37 Secundò respōderi potest, quòd vt Nazarius innuit loco citato, materia in illo instanti re vera non conseruatur per solam actionem generatiuam compositi illius: quia actio conseruatiua talis est naturæ, vt quantum est de se, produceret id quod conseruat, si non inueniret illud productum: at actio illa generatiua non posset producere materiam, si non inuenisset illam extra causas, vt patet.

Vnde, etsi illa actio attingat productionem existentiæ, per quam materia existit, quia tamen nō potest attingere entitatem essentiæ materiæ primę, quia actio ad illam terminata, per quā producitur vel conseruatur, debet esse ex nihilo: ideo ad talem conseruationem desideratur, & adest ibi alia actio Dei, per quam cōseruat materiam primam & attingit immediatè essentiam illius, quæque modo statim dicendo produceret illam ex nihilo, si non inuenisset eam iam productam.

38 Sed statim contra hæc videntur insurgere multa ex iis, quæ à nobis nuper dicta & stabilita sunt.

Primò, quia inde fieret materiā primam habere propriam existentiam. Patet sequela ex ratione à nobis sæpè inculcata, scilicet, quòd cū *fieri* terminetur ad *esse*: illorum tantum est *fieri*, quorum est *esse*, & è cōtra; ergo si semel materia fit per propriam & peculiarem actionem ad ipsam terminatam, poterit habere propriam existentiam; vel si est incapax propriæ existétiæ, nequibit per propriam & peculiarem actionem ad ipsam per se primò terminatam fieri.

Secundò, vel illa actio est totalis vel partialis: non totalis, quia præcisè terminatur ad partem: non partialis, quia actio partialis petit aliam actionem partialem tanquam compartem sui. At in productione noui illius compositis, non adest illa actio partialis: quia illa, per quam producitur forma, attingit etiam per se primò compositum, ac proinde est totalis. Imò licet daretur alia actio partialis, nō posset vniri cū hac actione terminata ad materiam, vt patet ex iis, quæ contra hācvnionē actionum partialium diximus disp.3. q.7.& partim tetigimus in hac eadem quæst.

39 Ad primam ex iis obiectionibus neganda est sequela. Ad probationem dicendum est, dupliciter posse aliquid fieri, vel cōseruari per propriam actionem; vel ita vt per se fiat, aut conseruetur per illam, ac proinde semper petat proprium fieri; vel ita vt tantùm per accidens; & ob indigentiam alterius scilicet compositi id cōtingat: nimirum quia iuxta circunstantias tunc occurrentes non potest aliter subueniri prædictæ indigentiæ.

Licet

Licet ergo id, quod fit per propriam actionem priori modo, possit habere propriam existentiam, vt probatio rectè concludit, non tamen quod fit, aut conseruatur per propriam actionem posteriori modo, & per accidens. At materia conseruatur tunc per propriam actionem hoc vltimo modo: quia nimirum corrupta est forma, ad cuius conseruationem conseruabatur, & corruptio non est per se à natura; sed per accidens. Item conseruatur per propriam actionem, præcisè ob indigentiam tàm totius compositi, quàm ob illam, qua agens illud particulare introducens nouam illam formam indiget materia: cunque totum compositum, aut agens illud nō indigeat quòd communicetur materiæ propria existentia: quia media forma totius, quam de nouo introducit agens, potest existere: ideò actio illa conseruatiua materiæ, vel vt meliùs dicamus, desiderata ad conseruationem eiusdem materiæ vnà cum actione agentis naturalis producentis prædictum compositum non communicat materiæ propriam existentiam: quia talis actio ponitur ob indigentiam compositi, & agentis: & non aliter, & ita solùm terminatur ad realem entitatem essentiæ materiæ primæ.

Quare ad hoc vt aliquid fiat, aut conseruetur per propriam actionem, prout propria actio abstrahit ab his duabus enumeratis; satis est, vel quòd illa actio communicet proprium esse existentiæ, vel quòd habeat necessariò adiunctam aliam actionem, quæ communicet formam, & esse à tali forma dimanās. Vnde etsi materia nequeat terminare propriam actionem dātem esse existētię; benè tamen propriam actionemsquæ solùm terminetur ad realem entitatem essentiæ, & habeat inuiolabilem nexum cum alia actione producēte compositum, & in illo tribuente materiæ *esse* prædicti compositi. Quia materia & habet propriam entitatem realem essentiæ, per quam saltem per accidens possit terminare illam actionem, & est capax existendi per existentiam totius, quod componit.

40 Et possunt hæc omnia non parū illustrari, & confirmari sequenti exemplo. Nam quando corrumpuntur species sacramentales, & generantur vermes, tunc in puncto generationis, & ex vi præcedentis miraculi conuertitur quātitas illius hostiæ cōsecratæ in materiam primam, & ea semel per cōuersionem producta, virtute agentis naturalis generantur vermes, vt docet Diu. Thom. 3. p. q. 77. art. 5. Sic enim intelligunt S. Doctorem Caiet. ibidem Bañez 1. p q. 45. art. 5. Capreol in 4. dist. 12. & communiter recentiores Thomistæ, & tamen in via S. Thom. per illam actionem non communicatur materiæ propria existētia: quia est incapax illius etiam in ordine ad diuinam potētiam, quamuis prædicta actio habeat necessarium nexum cum alia actione, quæ producat formam, & communicet materiæ existentiam propriam compositi. Et ratio est eadem in vtraque causa: nimirum materia illa, & per accidens fit per propriam actionem: scilicet quia materia panis, quæ erat sub illis speciebus desiuit esse per conuersionē ipsius, totiúsque substantiæ panis in corpus Christi: & quia solùm fit ob indigentiam compositi de nouo gignendi, necnon & agentis naturalis, quod generaturum est tale compositum.

41 Ad secundam obiectionem respondetur, illam actionem esse entitatiuè ipsammet actionem immanentem Dei, simul tamen virtualiter transeuntem; nō verò actionem aliquā formaliter transeuntem, sicut eam ponunt aduersarij, & ideò nō eget vnione cum alia

alia comparatè, licet necessariò desideretur altera actio, quæ producat formã, & tribuat esse existentiæ: quia tam forma quàm existentia sunt necessariæ ad conseruationem materiæ.

QVÆSTIO V.

Vtrùm omnes formæ accidentales educantur de potentia subiecti.

42 PRo tituli intelligentia notandũ est primò: quòd consultò non diximus, *An educantur de potentia materiæ primæ*, sed, *de potentia subiecti*; quia subiectum respectu illarum se habet sicut materia prima respectu formarum substantialium. Supponimus autẽ modò, quòd accidentia materialia subiectantur in toto composito, non verò in sola materia prima, vt in libris de generatione dicemus.

Secundò notandum est, formam accidentalem esse in multiplici differentia: alia enim est connaturalis subiecto: vt calor igni, & frigus aquæ. Alia verò est violenta: vt calor respectu aquæ, quæ proindè recipitur in subiecto cõtra propriam inclinationem. Aliæ formæ sunt intentionales: vt species visibiles receptæ in aëre, quæ nec sunt cõnaturales, & debitæ subiecto, nec subiectum resistit productioni illarum, aut illas petit. Aliæ sunt artificiales: vt formæ cathedræ, domus, &c. Quæ quidem fiunt ab arte. Aliæ tãdem sunt supernaturales, & diuini ordinis; vt gratia habitualis, quæ talis sunt naturæ, vt petant fieri à Deo, vt est agens supernaturale.

Vnde cõsequenter multiplex distinguenda est potentia. Alia connaturalis, quæ respicit formam connaturalem. Alia violenta, quæ est in ordine ad formam, quæ recipitur in subiecto contra propriam inclinationem. Alia obedientialis, & hęc est duplex; vna quę est pręcisè in ordine ad agens liberum, & artificiale: altera verò, quæ est in ordine ad Deum, vt est agens supernaturale, & inducens formam supernaturalem supra totam capacitatem subiecti. Hoc ergo supposito, vt eductio formarum maneat exactiùs explicata, hãc addidimus quæstionem, an omnes hæ formæ ex potentia suorum subiectorum eisdem correspondentibus educantur.

Refertur prior sententia.

§. I.

43 PRima sententia asserit solas formas accidentales, & connaturales subiecto educi de potentia illius. Hanc videtur tenere Soncinas 7. Metaph. q. 8. Egid. in 2. distinct. 3. quæst. 2. Argent. ibidem art. 3. & Carthusian. quæst. 1. quatenus ideò dicunt formas intentionales non educi de potentia subiecti: quia non præest in illo inclinatio naturalis ad eas.

Et probari potest primò: quia ad hoc vt formæ educantur de potentia subiecti necesse est, vt contineantur in illo tanquam in causa, vt ex dictis quæst. 2. huius disputationis cõstat; sed nec formæ supernaturales, nec violentæ, aut artificiales continẽtur in illo vt in causa; benè tamen formæ connaturales suis subiectis: ergo hæ solæ, non illæ, educuntur de potentia suorum subiectorum.

Minor, quoad formas supernaturales videtur perspicua; nam quod continetur in alio tanquam in causa, est eiusdem ordinis cum illo; alioqui si causa manet improportionata, & inferioris ordinis, nequibit continere rem superioris ordinis, quam non attingit; sed formæ hæ supernaturales semper ad

diuersum

diuersum,& superiorem ordinem pertinent,ac proindè subiectum, quod est inferioris ordinis, remanet improportionatum respectu illarum ; ergo non continétur in ipso tanquam in causa.

Ex quo etiam potest aliqualiter probatio eiusdem minoris pro formis violentis intentionalibus , & artificialibus colligi. Nam causa dicit connaturalem inclinationem ad effectus, quos continet,vndè habent naturalem appetitum ad causandum illos;at respectu formarum prædictarum non est in subiecto naturalis hæc inclinatio:quia non sunt connaturales illi, nec debitæ eidem, sicut sunt connaturales,& debitæ formę, ad quas subiectum habet naturalem inclinationem : ergo prædictæ formæ non continebuntur in suis subiectis vt in causis.Ex quo tandem eadem minor quoad formas naturales, scilicet illas educi de potentia sui subiecti, satis constat.

44 Confirmatur : formæ violentæ, motusque violentus non educitur ex potentia sui obiecti : ergo neque reliquæ formæ accidétales præter eas,quæ sunt connaturales suis subiectis.Probatur antecedens:nam subiectum nõ conatur ad productionem illius ; sed potiùs resistit : ergo non educitur ex eius potentialitate ; siquidé non continetur in eo,sed potiùs oppositum talis formæ talisque motus. Ex quo etiam prima consequentia probatur : quia forma,& motus violentus pendet in esse, & fieri à materia,& nihilominus nõ educitur: ergo aliquid aliud requiretur ad eductionem præter hanc dependentiam : cùque illud nõ possit esse aliud, quàm quòd forma educenda sit debita materiæ : sicut quilibet effectus debitus est suæ causæ,consequens est,vt cum solæ formæ naturales sint debitæ suis subiectis,solæ ipsæ de potentia subiectorum educantur.

45 Secundò : gratia, & virtutes infusæ nõ fuerunt productę per eductionem:ergo nec reliquæ formæ,quæ non sunt connaturales suis subiectis. Patet consequentia : quia cum formæ supernaturales dependeant in *esse* à subiectis, nihil potest obesse quominùs educantur:nisi quia non sunt connaturales suis subiectis. Antecedens verò probatur: tum quia in scriptura productio gratię, atque adeò reliquarum virtutum vocatur creatio iuxta illud Psalmi:*Cor mundum crea in me Deus* : tum etiam quia omnia prædicta infunduntur à Deo, vt docet Trident.sess.9. de iustificat. cap. 7.At quod educitur de potentia subiecti, & consequenter in eo continetur, non infunditur, vt ex se constare videtur : ergo, &c.

Confirmatur : quoniam gratia, & prædictę virtutes sunt ex se incorruptibiles,quippè quæ sunt eiusdem speciei cum gratia,& virtutibus Beatorũ,quas tamen constat esse incorruptibiles : ergo etiam sunt ingenerabiles , & ineducibiles. Patet consequentia : quia quæ sunt incorruptibilia,sunt etiam ingenerabilia,& ineducibilia ex potentia subiecti, vt constat in cœlis,& Angelis.

Notationes pro elucidatione sententiæ Thomisticæ.

§. II.

46 PRo decisione huius quæstionis notandum est primò accidentia esse in duplici differentia:alia, quæ per se petunt fieri eodé instanti,ac subiectũ: quia sunt debita illi,dimanátq; ab illius essentia,ac proindè fiunt vna cum ipso; alia verò,quæ per se non petunt simul, & in eadem duratione fieri cum subiecto quamuis per accidens contingat simul cum illo fieri:quia subiectũ posset naturaliter esse sine tali accidente,& illud accidens,quantum est ex se, posset æquere produci in alio instanti.

Secundò notandum est: quòd licet ad eductionem, per se loquendo requiratur vera transmutatio: nihilominus per accidens potest contingere, vt salua manente essentia eductionis, nõ detur de facto talis transmutatio. Quia quamuis forma, & subiectum non habeant nexum per se in eodem instanti; attamen per accidens fuerunt simul producta in illo, cuius oppositum desideratur ad hoc, vt de facto sit ibi mutatio, vt satis indicat Diu. Thom. 1. part. qu. 45. art. 2. ad 2. & 2. contra Gent. cap. 17.

Cuius duplex exemplum potest in via D. Thomæ adduci. Nam gratia Angelorum fuit verè educta de potentia obedientiali eorumdem: quia vt ex D. Thoma statim videbimus, omnis gratia educitur de potentia subiecti, & tamen in illa eductione non intercessit de facto, & per accidens vera mutatio: quia per accidens contingit, quòd gratia fuerit simul producta in eodem instanti cum essentia Angeli, ac proindè quòd non præfuerit in Angelo vera priuatio, aut carentia gratiæ, quæ ad mutationẽ desideratur. At nihilominùs, quia per se loquendo gratia illa non habet nexum cum essentia Angeli, ideò quantum est ex se illa eductio habet coniunctam mutationem.

47. Similiter, vt quæstione præcedenti ex D. Thoma qu. 77. 3. partis vidimus, in illo instanti, in quo quantitas hostiæ consecratæ conuertitur in materiam primam, educit ex illa agens naturale formam, v. g. vermis, pro qua quantitas illa, quæ vicem materiæ gerebat, fuit disposita; & idem contingeret, etiamsi materia fieret per creationem: & tamen licet illa eductio, & generatio vermis per se loquẽdo non petat fieri in eodem instanti, ac materia: quia tamen per accidens nectuntur in illo instanti, & consequenter posset saltem æquè benè fieri, etiam si materia multò tempore præcessisset sub alia forma: ideò per accidens non adest ibi mutatio, quamuis per se loquendo deberet ibidem interuenire.

Veritas Thomestica enucleatur, & suadetur.

§. III.

48 Dicendum est ergo primò. Formæ accidentales, & connaturales sui subiectis, quæ ab eorumdem essentia dimanant, & in eodem instanti cum illis sunt, non tam dicuntur educi etiam eo modo, quo formæ educi absolutè asseruntur; sed potiùs coeduci. Assertionem hanc absolutè intellectam docent Thomistæ, & per se patet. Nam sicut non tam fiunt etiam eo modo, quo formæ fieri dicuntur, quam confiunt: ita non educuntur, sed coeducuntur ad eductionem formarum, seu essentiarum, à quibus dimanant. Confirmatur primò: qui dat formam, dat consequentia ad formam; ergo qui educit formam præcipuam, seu essentiam, ex qua hæ proprietates dimanant, ad quamque consequuntur, coeducet etiam prædictas proprietates.

Confirmatur secundò: nam priuatio realis, quæ præcessit in materia, non tam est respectu illarum, quàm respectu formæ cõstitutiuæ illius essentiæ, à qua dimanant: nam semel materia priuata tali forma habet, vt sic dicamus, esse compriuatum proprietatibus eiusdem formæ: ergo non tam dicentur eductæ, quam coeductæ ad eductionẽ alterius. Patet consequẽtia: quia sicut eductio, per se loquendo, habet nexum cum priuatione in sensu, tam in hac quæstione, quàm in præcedenti explicato: ita coeductio cum compriuatione. Vndè prædicta accidentia respectu subiecti imme-

immediati nullam inuoluũt per se priuationem: quia petunt esse in eodem instanti cum illo.

Aduertendum tamen, quòd hæc assertio intelligitur de illis proprietatibus, quarum essentiæ, seu formæ, à quibus dimanãt, educuntur de potentia subiecti. Nam si semel essentia, vel forma fiat per creationem, tunc etiam prædictæ proprietates concreabuntur, vt patet in anima nostra, quæ quia creatur, non habet proprietates, scilicet intellectum, & voluntatem eductas de potentia subiecti; sed potiùs concreatas ad creationem ipsius animæ.

49. Dicendum est secundò. Reliquæ formæ accidentales, quæ non nectuntur per se in eodem instanti cum subiecto, quamuis per accidens contingat fieri in eodem instanti cum illo, educuntur de potentia illius, etiamsi sint formæ supernaturales. Assertio hęc apertè colligitur ex his, quæ docet D. Thom. qu. vnica de virtutibus art. 10. ad 13. eamque docẽt Thomistę, & plures alij. Et probatur ratione generali quoad omnes has formas. Nam formæ, quæ in esse pendent à subiecto tanquã ab aliquo priori prioritate, *In quo*, idest, quod potest intelligi esse connaturaliter, & absolutè sine illis; verè pendent in fieri ab illo: & quæ in esse, & fieri pendent, verè educuntur de potentia ipsius subiecti, vt ex dictis constat. Sed omnes hæ accidentales formæ pendent in esse à suis subiectis tanquam ab aliquo, quod modo dicto est prius prioritate *in quo*: quia vel fiunt actu in alio instanti, vel per se loquendo fieri possunt in illo, ac proinde pendent etiam in fieri ab illis: ergo educuntur de potentia illorum.

50. Confirmatur: formæ illæ, quæ fiunt ex vi transmutationis subiecti, saltem per se loquendo, educuntur de illius potentia: at omnes hæ formæ accidentiales, de quibus in præsenti fit sermo, fiunt saltem per se loquendo ex vi transmutationis subiecti: ergo & educuntur. Maior patet ex dictis qu. 2. huius disp. & insuper suaderi potest: quia tales formæ hoc ipso quòd prædicto modo fiant ex vi transmutationis subiecti, non creãtur, vt patet: neque fiunt per conuersionem totalem alicuius in ipsas, vt ex se constat: ergo educuntur, quia non restat alia actio, per quam fiant.

Minor verò primi syllogismi ex supractis liquet: nam si semel fiunt in alio instanti, ac subiectum, reuera interuenit ibi transmutatio materiæ: quandoquidem transit à priuatione ad habitum, cumque prædictæ formæ, quippè accidentales, pendeant à materia in esse, necesse est, vt actio productiua illarum sit vnitiua earumdem cum subiecto, ac proinde trãsmutatiua subiecti, & consequenter fiunt ex vi actionis transmutatiuæ eiusdem subiecti. Si verò accidentaliter contingat, quòd prædictæ formæ fiant vnà cum suis subiectis, vt contingit in Beata Virgine, quæ in eodem instanti, in quo eius anima creata est, habuit gratiam: tunc saltem per se loquendo, adesset ibi transmutatio subiecti. & ex vi transmutationis fieret illa gratia, quamuis per accidens non sit ibi transmutatio: ergo cum ad eductionem satis sit, quòd saltem per se loquendo actio illa sit transmutatiua materiæ, seu subiecti, vt probatum est; consequens erit, quòd etiam tunc prædictæ formæ educantur.

51. Neque hinc fit, vt Iunior quidam obijcit, quòd interueniat saltem præsuppositiuè aliquod miraculum, quoties eductio formæ accidentalis fit sine mutatione: sicut interuenit quoties eductio formæ substantialis sine illa fit.

Respondetur enim : quòd eductio formæ accidentalis habet nexum per se cum mutatione ad eum tantummodò modum, quo aqua habet nexum cum frigiditate vt octo:& generatio grauis, cum collocatione eiusdem in suo loco naturali, quatenùs si semoueantur impedimenta, & extrinsecæ circunstantiæ per accidens occurrentes, semper aqua habebit frigiditatem vt octo : & graue erit in suo loco naturali. Vndè sicut absque omni miraculo potest graue non esse coniunctum cum suo loco naturali : ita prædicta eductio potest esse sine actuali mutatione. Cur autem in eductione substantiali semper interueniat mutatio, quoties saltem præsuppositiuè nō intercedit aliquod miraculum, iam supra quæst. 2. huius disputationis explicatum est.

Occurritur aduersariorum argumentis.

§. IV.

52 AD argumenta ergo pro prima sententia respondetur. Ad primum, neganda est minor : & ad primam probationem de formis supernaturalibus dicimus : quòd licet ad hoc, vt aliquid contineatur in aliquo tanquam in causa efficiente principali, requiratur, quòd sit eiusdem ordinis cum illo; imò, & hoc ipsum desideretur, ad hoc quòd contineatur in aliquo tanquam in causa materiali ratione potentiæ naturalis, vt naturalis est: non tamē ad hoc, vt contineatur in aliquo, tanquam in causa materiali ratione potentiæ obedientalis : quia sicut potentia obedientalis, de qua loquimur, vt est sub conceptu potentiæ obedientialis, immediatè respicit, & subditur agenti supernaturali : ita immeditè est in ordine ad formam supernaturalem, ac proinde ordinis superioris.

Neque hinc sequitur, subiectum esse omnino improportionatum : quia vt optimè notauit Caietan. tom. 3. opusc. tract. 3. quæst. 2. potentia hæc obedientialis nec est purè naturalis, nec purè supernaturalis : sed aliquo modo conuenit cum vtraque: quia etsi entitatiuè, & ex parte subiecti sit naturalis: attamē terminatiuè est supernaturalis : quia respicit terminum, & agens supernaturale : qui quidem respectus, licet non variet illam in esse entitatiuo ; variat tamen eandem formaliter in esse potentiæ : quoniam ratio potentiæ passiuæ non consistit in entitate subiecti absolutè sumpta ; sed ex ordine ad actum recipiendum, & agens, quod productum est ad formam recipiendam. Vndè non mirum, quod vt subordinata agenti supernaturali, cui subditur, possit recipere, & causare in genere causę materialis formam supernaturalem.

53 Adde, quòd si semel verum est potētiam obediētialem formaliter saltem sumptam, quæ est in creatura in ordine ad Deum authorem supernaturalem, esse non solùm ex parte termini, sed etiam secundùm substantiam supernaturalem, vt plures ex recentioribus Thomistis volunt (quod sanè valdè probabile est) tunc nihil mirum, quòd gratia ex illius potētia educatur : quippè quæ est eiusdem ordinis simpliciter cum ipsa gratia. Ex quo ad probationem eiusdem minoris pro alijs formis accidentalibus respondetur : quod ad solam causalitatem materialem ratione prædictæ potentiæ connaturalis requiritur appetitus, & inclinatio naturalis ad effectum, non verò ad causalitatem materialem simpliciter, & absolutè sumptam.

Ad confirmationem negandum est antecedens. Ad probationem dicendum est, nihil obstare, quòd etsi aliquis

aliquis motus naturalis contineatur in potentia naturali tanquam in causa materiali, nihilominùs motus oppositus, & violentus contineatur in potentia violenta, qua subiectum illud subditur alicui agenti creato: nam motus deorsum continetur in potentia naturali grauis, & tamen potest recipere motum sursum, dum ab aliquo sursum proiicitur. Vndè tale agens ita subdit graue sibi ratione maioris virtutis, quam habet, vt faciat illud concurrere secundùm potentiam prædictam, & in genere causæ materialis in ordine ad prædictum modum.

54 Ad secundum respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem; productionem gratiæ vocari creationem moraliter, quatenùs non fit ex meritis. Ad secundam probationem: quòd illa, quæ sunt ordinis supernaturalis ea solùm ratione dicuntur infundi; quia non continentur vt in causa in potentia subiecti naturali, nec possunt virtute agentis creati tanquam à causa principali educi; sed solùm virtute Dei vt agentis supernaturalis, vt iam explicuimus.

55 Ad confirmationem respondetur: dupliciter aliquid posse dici incorruptibile. Primò, quia perpetuò durat ex natura sua: si tamen Deus de facto voluerit illud non durare, est tunc resolubile in aliquod subiectum. Secundò, quia ita natura sua durat, vt etsi Deus velit, quod non duret ampliùs, non tamen tunc desinet, quia resoluetur in aliud prius subiectum; sed quia abibit omninò in nihilum: quamuis ergo id, quod hoc vltimo modo est incorruptibile, sit etiam ingenerabile, & ineducibile, secùs, quod illo priori modo est incorruptibile, vt ex se constat. At gratia hoc tantùm modo est ex natura sua incorruptibilis, vt ex dictis pa

Vnde ad probationem antecedentis dicendum est, tam gratiam viæ, quàm patriæ esse ex parte sua & secundùm se præcisè incorruptibilem modo dicto: quamuis cum hoc discrimine, quòd gratia viæ ex parte modi, quo recipitur, recipitur amissibiliter. Vndè, quia corruptibilitas formarum non subsistentium prouenit ex parte subiecti, in quo recipiuntur, & modi receptionis: ideò quia gratia viæ recipitur in subiecto amissibiliter, potest naturaliter corrumpi, & eius desitio non est annihilatio. At gratia patriæ recipitur inamissibiliter, quia tunc perfectè dominatur subiecto, & subiicit illud sibi, & ideò naturaliter nequit corrumpi: benè tamen supernaturaliter corruptione propriè dicta. Vndè non mirum, quod semper producatur per eductionem: quia hoc ipso, quòd possit supernaturaliter corrumpi, nec sit debita naturæ, petit educi de subiecto, vt diximus.

56 Illud tamen in fine huius quæstionis pro vberiori doctrina eorum, quæ tam in hac quæstione, quàm in præcedenti dicta sint, aduertere non desinemus: quod nimirum licet probabilius iudicemus, quod quando subiectum ante instans introductionis formæ nō præcessit realiter priuatum illa, tunc non est sufficiens fundamentum ad hoc, vt in instanti generationis intelligatur habere pro aliquo priori priuationem eiusdem, vt etiā explicuimus. Cæterum probabiliter dici etiam potest, quod hoc ipso, quod subiectum non nectatur per se in illo instanti cum forma; sed æquè benè possint fieri in diuersis instantibus; vel forma non nectatur per se eodem modo cum subiecto, & ita in vtroque casu fiant per distinctas productiones: adest sufficiens fundamentum ex parte rerum, & productionum illarum ad hoc vt, etsi sint

sint productæ in eodem instanti, nihilominùs subiectum præintelligatur, quod pro aliquo signo rationis est aliquo modo priuatum forma. Quia illa multiplicatio productionum, & concomitantia purè per accidens earum, nec non & quod per se loquendo nihil obest, quin ibi esset vera priuatio formæ, præbent sufficiens fundamentum ad hunc modum intelligendi; ac proinde, & ad hoc, vt intelligamus esse ibidem mutationem.

QVÆSTIO VI.

An per diuinam potentiam possint plures formæ substantiales informare simul vnam, & eandem numero materiam, & vna forma plures materias.

57 IN hæc quæstione aliqua vt certa suponimus, & aliqua in dubium vocamus. Supponimus enim primò: quòd plures formæ substantiales possiunt successiuè informare eandem materiam: imò, & id necessarium est, si loquamur de formis sublunaribus. Siquidem respiciuntur à materia sub ratione amissibilium, ac proinde vna deperdita succedit alia loco illius, ne materia maneat omninò sine forma. Supponimus verò esse naturaliter impossibile duas formas substantiales informare simul eãdem numero materiam, id quod satis indicat corruptio formæ præexistentis, quando de nouo alia aduenit. Si enim essent naturaliter compossibiles; non esset ratio, ob quam vna expelleret aliam.

Vocamus autem in dubium: an saltem supernaturaliter sit possibilis hæc simultas formarum in vna materia, & licet quæstio hæc posset intelligi, tam de formis substantialibus, quæ secundùm aliquos tribuunt solummodò gradum aliquem communem: non verò pertingunt, vsque ad constituendam rem in specie atoma (de quorum numero esset forma corporeitatis materiæ coæua; si semel verum esset eam dari) nihilominùs solum intelligitur de simultate formarum, quarum quælibet sit sufficiens ad constituendum compositum, & materiam in specie atoma. Quia verò præsenti quæstioni est satis affinis alia: an animarum vna, & eadem forma posset simul informare duas materias, ideò de hoc aliquid etiam dicemus. Cæterùm de formis illis prioribus, & dantibus præcisè gradum communem; an sint compossibiles in eadem materia, cum alia forma dante vltimum esse specificum, alibi commodiùs agetur.

Proponitur opinio affirmans.

§. I.

58 PRima sententia asserit, posse supernaturaliter duas formas informare simul eandem materiam: & rursus vnam formam esse simul in duabus materiis. Ita Gregor. in 1. dist. 12. quæst. 3. art. 2. Palud. in 3. dist. 15. q. 2. Fonseca 5. Metaph. cap 4. q. 4. sect. 2. Suar. tom. 1. suæ Metaph. disp. 15. sect. 10. num. 60. quos refert, & sequitur Rubio tract. de forma q. 7. num. 72. & alij ex Iunioribus. Et quidem secunda pars huius sententiæ satis apertè colligitur ex prima. Nam si semel duæ formæ possunt esse in eadem materia, ac proinde vnica portio materiæ recipere simul plures formas: etiam vna forma poterit simul informare duas materias: quia forma non habet minorem vim ad informandum, quàm materia ad recipiendum: erg[illegible] materia potest simul recipere plures formas;

mas; etiam forma poterit simul informare duplicem materiam.

Quoad primam verò partem sic primò probatur. Nam potest Deus simul ponere in vno, & eodem loco duo corpora, vt ex dicendis in quarto libro constabit: ergo & in eadem portione materiæ semel actuata per vnam formam substantialem, poterit ponere aliam, quæ simul cum præcedenti illam informet. Patet consequentia ex paritate rationis: nam sicut in loco est naturaliter capacitas ad circumscribendū successiuè duo locata: ita in materia reperitur naturaliter capacitas ad recipiendum successinè plures formas: & sicut in vno, & eodem loco non possunt esse naturaliter duo corpora; quia vnum ex pellit naturaliter aliud: ita & in formis repugnat naturaliter simultas earum in materia: quia vna expellit aliam, tum ratione sui, tùm ratione dispositionum incompossibilium, quas quælibet secundùm se affert. Ergo si semel simultas duorum corporum in vno, & eodem loco, est supernaturaliter possibilis: ita, & simultas duarum formarum in eadem portione materię.

59 Secundò: neque repugnat ex parte materiæ neque parte formarum, neque ex parte vtriusq. quòd duæ formæ informent simul eandem numero materiam: ergo id est supernaturaliter possibile. Patet consequentia: quia in antecedenti referuntur omnia capita, ex quibus potest prouenire repugnantia huius simultatis formarum.

Antecedens verò, quoad priorem partem, scilicet quòd non repugnet ex parte materiæ, sic probatur: quia materia, etiam dum informatur vna forma, retinet potentiam ad recipiendā quancumque aliam: siquidem potentia materiæ ad recipiendas formas non distinguitur à sua essentia: vndè hac manente ramanet prædicta potentia.

Quoad secundam autem partem, scilicet; quòd non repugnet ex parte formarum, sic idem antecedens suadetur: quia maior est incompossibilitas illa, quæ inuenitur inter duo contraria, verbi gratia, calorem, & frigus, ex parte ipsorum, quàm quæ est inter duas formas substantiales: quoniam illa est propria, & rigorosa contrarietas, ac proinde strictissima incompossibilitas; secùs verò hæc, quæ tantùm largè, & impropriè est contrarietas; quia substātiæ nihil est contrarium: at illa incompossibilitas contrariorum non tollit, quominus sint supernaturaliter compossibilia in eodem subiecto, vt infrà dicemus: ergò multò minus incompossibilitas duarum formarum auferet simultatem earumdem in vna materia saltem per diuinam potentiam, quamuis in vtroque casu sit prædicta simultas naturaliter incompossibilis.

Ex quo idem antecedens, quoad vltimam partem, scilicet, quod non repugnet ex parte vtriúsque satis liquet: quia repugnantia ex parte vtriúsque supponit, vt ex parte alicuius repugnet: cum ergo ostensum sit, neque ex parte formarum, neque ex parte materiæ id implicare, consequens est ex nullo capite repugnare.

60 Quòd si eis respondeas, repugnare ex parte materiæ habentis potentiam limitatam, quoad actualem receptionem, vndè vnica forma ab ea semel recepta satiatur eius potentialitas, ac proinde nequit plures recipere.

Contra sic insurgunt: actualis receptio vnius formæ non destruit; sed potius perficit potentiam materiæ: ergo materia ex se tunc habet potentiam ad alias formas: & consequenter, ex parte ipsius non repugnabit, quominùs plures formas habeat.

Sententia D. Tho. & primum eius fundamentum tutatur.

§. II.

61 Dicendum tamen est implicare contradictionem, quod duæ formæ substátiales sint simul in eadem portione materiæ. Ita D. Th. 1. p q. 76. art. 3. & 4 item opusc. 33. & quodlib 1. art. 6. vbi sic ait: *Impossibile est in vno, & eodem esse plures formas substantiales.* Nam ratio, qua ibid. probat non posse in homine esse duplicem formam substantialem, conuincit vtique quod neque supernaturaliter id fieri potest. Tenent etiam hác sententiam Caiet. ibid. & alij plures ex recentioribus Thomistis. Et licet expresse ab Authoribus antiquis discussa non fuerit: attamen ex eorum principiis aperte constat illos nostræ conclusioni suffragari.

Probatur primò, duæ formæ substantiales se ipsis sunt immediatè incópossibiles; quia in actu exercito informát, & ideò videmus, quòd hoc ipso, quòd vna adueniat, statim alia desinit actuare materiam: ergo si semel Deus vult, verbi gratia, formam hominis informare aliquam determinatam portionem materiæ, non potest velle, quod eadem materiæ portio, simul informetur ab alia forma.

Antecedens est perspicuum. Consequentia verò sic ostenditur: quia licet posita in causa virtute causandi, & omnibus requisitis ad actum primū, possit Deus etiá in causis naturalibus impedire, ne fiat effectus; attamé si semel cum omnibus istis ex parte actus primi se tenentibus ponantur omnes causalitates ad effectum desideratæ, nó poterit, nó & ipse effectus in rerum natura poni: & ideò posita forma, & causalitate eius non potest non sequi effectus formalis: & posito efficiente, & causalitate eius non potest non sequi effectus illius. Ergo cum virtus, qua vna forma substantialis expellit aliam, sit propria entitas, & ratio actus substantialis simpliciter primi, & causalitas eius sit informatio actualis, sit inde, vt his positis non possit non talis expulsio sequi.

62 Respondebis, quòd etiamsi posita virtute causatiua, & causalitate eius, ponatur indispensabiliter effectus primarius: nó tamen est necesse in ordine ad Diuinam potétiam, vt ponatur effectus secundarius: vt patet in humanitate Christi Domini, vbi posita anima Christi & informatione eius impediuit Deus existétiam creatam, quæ est effectus secundarius eiusdem animæ. Quare cum effectus primarius cuiusuis formæ tantùm sit communicare se materiæ, & composito, & hoc quod est expellere aliam formā, habeat rationem effectus secundarij: quia corruptio non est per se intenta à natura, ideò potest prædicta expulsio supernaturaliter impediri.

Sed contrà: nam licet effectus secundarius positiuus possit saltē multoties per diuinam potentiam impediri; non tamen si fuerit priuatiuus, & valdè intimus. Sed expulsio vnius formæ substantialis, quando aduenit alia, est effectus secundarius priuatiuus proueniens à forma de nouo aduenićte: quia nihil est aliud, quàm non esse illius in tali subiecto, estque valdè intimus: quoniá prouenit ex intrinseca ratione formæ substátialis: ergo est omnino indispensabilis. Maior patet: nam ex eo, quòd forma cadaueris dat illi consequenter, & secundariò priuationem vitæ táquam effectum secundarium priuatiuum ex speciali, & intrinseca ratione talis formæ prouenientem, oritur quòd etiam per diuiná potentiam nequeat impediri, ne ad prędictá formam subsequa

subsequatur:aliàs idem esset viuum, & priuatum vita, quod implicat.

63 Respondebis, non esse ita intimam expulsionem vnius formę substãtialis ab alia, sicut expulsio, & priuatio formæ viuentis est intrinseca formæ cadaueris, ob specialem oppositionem, quam inter se habent.

Sed cõtrà:nam quoties effectus primarius adeò habet intimam connexionem cum secundario, vt saltem à posteriori colligatur non fore effectum primarium nisi subsequatur secundarius; tunc effectus secundarius est adeò intimus, vt sit omninò indispensabilis:non enim ob aliud priuatio vitæ intimè, & indispensabiliter sequitur ad formã cadaueris:nisi quia si semel non sequeretur, non daret primarium effectum, scilicet esse cadaueris. At si semel aduenient vna forma substantiali non expelleretur alia, iam forma adueniens non esset actus simpliciter primus materiæ, neque rationem actus simpliciter primi erga illam exerceret, ac proinde neque suum effectum primarium tribueret materiæ Ergo talis expulsio nõ minùs intimè sequitur ad talem formam, quàm priuatio vitæ ad formam cadaueris.

Min in qua est difficultas, sic probatur: quia actus simpliciter primus materiæ & exercens erga illam, rationem talis actus indispensabiliter inuoluit quòd nõ præsupponatur, neq; sit simul cum eo alius actus primus in materia: aliàs non exerceret erga illam rationem actus primi, sicut quia materia prima est essentialiter primum subiectum, necessariò inuoluit, quòd non præsupponat aliud subiectũ prius, & si semel datur subiectum, quod præsupponat aliud subiectum, iã subiectum illud præsupponens aliud, non erit primum subiectum: & ita nec materia prima.

64 Confirmatur ex eodem S. Doctore loco citato quodlib. 1. q. 4. art. 6. Vt forma substantialis exerceat rationẽ actus primi respectu materiæ, duo debet habere. Primum est, quòd componat vnum per se cũ illa:secundum verò quòd tribuat illi primum esse, seu esse simpliciter. At nisi subsequatur effectus ille secundarius, scilicet expulsio præexistentis formæ, non potest forma præstare illa duo priora, quæ pertinent ad effectum primarium adæquatum illius. Ergo talis effectus secundarius est valde intimus, & nulla vi impedibilis.

Maior quoad primam partem probatione non indiget: quandoquidem euidens est, quòd ex vnione materiæ, & formæ resultat totum, quod quatenus ex illis componitur, est vnum per se. Quoad secundam verò partẽ sic eadem maior suadetur, ex differentia, quæ est inter formam substantialem, & accidẽtalem:nã cum materia recipit formam substantialem, dicitur de ea, saltem vt est in suo toto, quòd simpliciter, & sine addito *est*. Cæterum cum saltem in toto, & cum to o recipit formas accidentales, non dicitur de illa etiam in toto, quòd habeat simpliciter, & sine addito *esse*, sicut neque hoc de toto ex vi taliũ formarum enuntiatur, sed solùm, quòd sit alba, vel nigra, quod non est esse simpliciter, sed esse secundùm quid secundarium, & cum addito: sicut etiam cùm primò aduenit forma substantialis dicitur totum fieri simpliciter:quia habet esse simpliciter, & sine addito. Cùm verò aduenit forma accidentalis, non dicitur fieri sine addito, sed album, vel nigrum, &c.

65. Ex quo etiam minor primi syllogismi, quæ sola probatione indiget, sic probatur:quia ex qua parte materia est iam in actu per primam formã, non potest cõstituere vnum per se cum subsequenti, nisi altera expellatur:quia quod aduenit enti in actu, nũ aduenit per se.

sed per accidens, nec potest constituere cum illo vnum ens per se: & ex quo capite per talem informationem prioris formæ, materia habet modo dicto esse simpliciter primum: ac proinde esse simpliciter, & sine addito, non potest illud recipere à sequente forma. Si namque iam simpliciter, & sine addito est, non tribuetur illi, quod simpliciter sit, sed ad summum, quod habeat esse cum addito, scilicet esse tale, vel tale, quod est esse secundum quid. Imò, & hinc sequetur formam subsequentem non esse substantialem, sed accidentalem, vt infert D. Th. & ex dictis constat.

Ex quibus omnibus inferendū, & dicendum est secundò: implicare etiam, quòd vna, & eadē numero forma substantialis informet simul duas portiones materiæ. Assertio hæc apertè colligitur, tum ex his, quæ docet D. Tho. 3. p. q. 2. art. 1. tum etiam ex dictis in prima assertione. Si enim vna, & eadem portio materiæ, quæ est commune subiectum earum formarū, qui in ea continentur, non potest recipere plures formas simul, neque etiam forma poterit simul duplicem portionem materiæ informare. Nam sicut materia dat se formæ per modum subiecti: ita forma dat se materiæ per modum actus: ergo sicut repugnat vnam materiam dare se simul duabus formis per modum subiecti, ita & eandem formam communicare se simul duabus materiis.

Examinatur secundum fundamentum veræ sententiæ.

§. III.

66 DEinde ratione fundamentali (quæ proportione seruata potest etiam ad præcedentem assertionem probandā applicari) sic probatur. Virtus, quæ ex natura sua est impotens ad aliquem effectum præstandū, nisi ei aliquid addideris, impossibile est, quod illum præstet: quoniā si nihil ei additur, manet sicut antea: & consequenter ita impotens sicut prius erat. Sed forma cōnaturaliter loquēdo est impotens ad informandam simul duplicem portionem materiæ, vt satis constat: alioquin id naturaliter contingeret, quod nullus concedit, & nihil potest ei addi, per quod reddatur potens. Ergo etiam in ordine ad diuinam potentiam erit illi hoc impossibile.

Secunda pars minoris probatur: quia vel illud, quod additur, est diuersæ speciei, & essentiæ ab ipsa forma, vel eiusdem: non primū, quia etsi demus quòd illud, quod additur, posset aliam materiam informare, non tamen potest conducere, vt eadem forma præexistens, & actuans vnam materiam possit aliam simul actuare. Nam forma nō habet vim informatiuā, nisi per suam intrinsecam entitatem: quia causat dando se. Vnde sicut quidquid ei addideris diuersę speciei ab illa, nō pertinet ad solam intrinsecam entitatē: ita nihil conducet ad intrinsecam illius vim informatiuā augendam in ordine ad aliam materiam, Neque secundum dici potest: quia si semel illa virtus est eiusdem speciei, tunc sicut prima virtus pręexistens in forma, non poterat extēdi ad duas materias simul actuandas; ita neque secunda, quæ superadditur, aut prima vnà cum illa; quia ambæ sunt eiusdem speciei.

67. Item vel ex illa virtute superaddita, & ex forma pręexistēte fit vna forma, vel non: si non; ergo iam non vna, & eadem forma est simul in duplici materia: si verò fit vna forma; tunc virtus superaddita, & eiusdem speciei, tantùm potest esse pars integralis formæ præexistētis: quia vt supponimus, forma substantialis non est intensibilis: & præterquā quod distinctio partium prouenit formaliter

liter à quantitate,ac proindè non potest dare vim substãtialem ad informãdam duplicem materiam; adhuc contra hoc obstat:quia forma, quæ licet sit maior; est tamen vnica, quamuis possit ratione maioritatis informare maiorem materiam,non tamen duplicem, sicut econtrà de materia in ordine ad formam dicendum est.

Conuelluntur argumenta opposita sententiæ.

§. IV.

68 AD primum initio quæstionis positum respõdetur potiùs esse pro nobis quàm contra nos. Quia ideò duo corpora possunt diuinitùs esse in vno loco ; quia in virtute locabili possunt fieri vnum, & idem,quatenùs nimirum, etsi entitatiuè maneant duo, tamen vnum penetratur cum alio, & ita in esse locabili, & circumscriptibili ita se habent ac si essent vnicum(vt lib. 4.ampliùs explicabimus.) At duæ formæ, verbi gratia hominis, & equi,in vi informandi semper sunt duæ , neque possunt fieri vnum:quia semper informant , vt distinctæ in specie : & ideò semper dant suis totis specie diuersas, ac proindè numquam poterunt esse simul.

Ad secundum, negandum est antecedens, quia repugnat tam ex parte materiæ , quàm ex parte formæ. Et ad primam probationem, qua intenditur non repugnare ex parte materię,dicendum est,aliud esse:an materia, dum habet vnam formam, retineat tunc potẽtiam ad habendam aliam formam pro tunc : aliud verò , an retineat tunc potentiam ad habendam illam , non pro tunc pro alia duratione,vel pro eadem, ita vt si alia adueniret , præsens forma expelleretur. Seu vt alij dicunt ; aliud est an tunc sit in ea potentia ad aliam formam in sensu composito : aliud verò , an in sensu diuiso retineat prædictam potentiam. Primum numquam potuit cõuenire materiæ,& ideò numquam potuit simul habere duplicem formam:benè tamen secundum , vt ex se patet.

69. Ad secundam probationem patet ex dictis:quia etsi oppositio duarum formarum non sit propriè contrarietas, est tamen incompossibilitas indispensabilis , & quantum ad hoc vincit propriam contrarietatem accidentium. Et ratio sumitur ex dictis : quia probationes factæ pro formis substantialibus non procedunt in formis accidentalibus,quæ nec sunt actus simpliciter primi ; ac proindè non repugnat supponere alium actum,neque faciunt vnum per se substantialiter cum materia : & consequenter nihil refert , materiam non præsupponi,vt omninò nudam, id est, sine aliquo alio actu formali Nec tandem dant esse simpliciter,id est, primum esse absolutè,& sine addito ; sed esse secundùm quid,hoc est cum addito,scilicet tale, vel tale esse At non repugnat,quòd subiectum habeat duplex esse secundum quid : benè tamen quòd habeat duplex esse simpliciter , vt probatum est.



DISPVTATIO V.

DE ALTERO ENTIS NATVRALIS principio, ſcilicet priuatione.

POSTQVAM egimus de principiis entis naturalis in facto eſſe, reſtat vt de priuatione, quæ illius principium eſt in fieri, ſermonem inſtituamus, & meritò vltimo loco de hoc principio agimus: tum quia ignobilius eſt quàm alia duo, ſcilicet materia & forma; quandoquidem non eſt ens, ſed carentia entis: tum etiam quia non niſi per formam, & ratione formæ, cuius eſt priuatio, cognoſci poteſt. Et licet, vt exactè maneret in præſenti explicata natura priuationis (ſi verum eſt, quòd non enti, & carentiæ entitatis naturam aliquam tribuere poſſumus) plura eſſent diſcutienda. Primum an ſit priuatio, & an inter realia, vel rationis entia, vel inter puras nihilitates connumeranda ſit. Secundum, quid ſibi vendicet, vt à negatione condiſtinguitur. Tertium, an & quomodò à materia diſtinguatur. Quartum, an eadem priuatio ſit verum principium entis naturalis in fieri. Quintum, an vniuocè cum materia, & forma in ratione principij entis naturalis conueniat. Cæterùm quia de primo, & ſecundo conſtat ex his, quæ in Logica dicta ſunt: & de tertio, & quarto ex his, quæ in hoc libro diſp. 2. aſſeruimus: ideò pro completa huius principij notitia ſolùm de vltimo reſtat nobis agendum, & ita vnicam tantùm quæſtionem in præſenti diſputatione excitabimus.

QVÆSTIO VNICA.

VTRVM PRIVATIO CONVENIAT VNIVOCE CVM MATERIA, & forma in ratione principij entis naturalis?

Dicendum eſt breuiter: priuationem non conuenire vniuocè cum materia, & forma in ratione principij entis naturalis; ſed analogicè analogia proportionalitatis. Prima huius aſſertionis pars inde liquet: enti, & non enti quatenùs tali, nihil poteſt dari communione vniuocam, vt in Logica diximus. Sed ratio principij, quæ reperitur in priuatione, non poteſt eſſe aliquid poſitiuum reale, & duo alia principia neceſſariò poſtulant, vt in ratione principij aliquid reale, & poſitiuum ſint: non ergo ratio principij illis erit vniuocè communis. Minor ex dictis in diſputatione ſecunda conſtat, & poteſt ampliùs ſic declarari. Nam priuatio eſt principium generationis per modũ termini *a quo*. Vndè cũ terminus *à quo* generationis ſubſtãtialis ſit *non eſſe*: quandoquidem generatio eſt tranſitus à *non eſſe*: fit inde, vt priuatio quatenùs terminus eſt, ſolum dicat quid priuatiuum. At materia, & forma: quia illa per modum ſubiecti; hæc verò per modum termini *ad quem*

concurrit, ideò in ratione principij sunt quid positiuum. Id, quod etiam definitio ipsa generationis exprimit, in qua dicitur; quòd est transitus subiecti de non *esse* ad *esse*.

Secunda verò pars conclusionis suadetur sic: quia priuatio verè rationem principij participat, quandoquidem verè illi conuenit, tum definitio principij vt sic; tum etiam definitio principij entis naturalis, vt ex dictis patet; sed non conuenit vniuocè cum cæteris: ergo analogicè, non analogia attributionis, si quidem Aristoteles, & cæteri Philosophi appellant priuationem principium simpliciter rei naturalis: ergo analogia proportionalitatis.

3 Sed contra dicta obiicies primò: Ratio scibilis potest esse cõmunis vniuocè respectu entis realis, & rationis, quod reuera est non ens. Ergo & ratio principij poterit esse vniuoca respectu priuationis, & aliorum principiorum, licet priuatio sit reuera non ens, & alia principia sint quid positiuum. Consequentia patet ex paritate rationis. Antecedens verò probatur: quia Logica conuenit vniuocè cum aliis scientiis in ratione scientiæ. Ergo eius obiectum, quod est ens rationis, conuenit etiam vniuocè in ratione scibilis cum aliis obiectis scibilibus. Patet consequentia: quia non potest scientia habere maiorem vnitatem in ratione scientiæ, quàm eius obiectum in ratione scibilis: quoniam àb eis specificatur.

Cõfirmatur, in oppositione contradictoria, & priuatiua alterum extremum est non ens, & tamen ratio communis oppositionis vniuocè dicitur de illis, & aliis oppositionibus, quarum vtrúmque extremum est positiuum: ergo similiter in proposito dicendum erit. Minor patet: nam ratio communis oppositionis vt sic, tantùm importat incompossibilitatem aliquorum; sed in hac nullo modo differunt omnes hæ oppositiones: ergo omnimodè conueniunt, & consequenter vniuocè.

4 Reponderur: transeat antecedens, & negetur consequentia: quia ad rationem scibilis materialiter se habet etiã in ente rationis, quòd sit non ens: quia alius est ordo, & ratio scibiliũ, & alius ordo rerum: & formale illius solùm consistit in hoc, quòd habeat passiones demonstrabiles: & ideò ratio illa vniuoca non est communis enti, & non enti, vt est formaliter non ens. Cæterùm priuatio, vt principium est, habet ratione sui, & tanquam quid formaliter importatum, quòd sit non ens: quia modus ille principiandi per modum termini *à quo* importat, vt formale, carentiam entitatis, &c. ecentrà verò materia, & forma formaliter dicunt quid positiuum, vt iam explicuimus.

Ad confirmationem verò respondetur, negandum esse, oppositionem esse vniuocè communem omnibus oppositionibus. Solùm enim est vna analogicè analogia proportionalitatis respectu quatuor illarum oppositionum, sicut & in ratione principij entis naturalis hac conuenientia, & vnitate, forma, materia & priuatio adunantur. Et ratio est eadem in vtróque: quia etiam in oppositione priuatiua, & contradictoria habet se vt formale, quòd vnum extremum sit non ens: atque adeò non potest omnimodè abstrahi ratio illa communis ab his, & aliis.

5 Obiicies secundò, Arist. 5. Metaph. text. 14. vocantem priuationem ens reale: dicit ergo realem entitatem. Igitur ex hac parte non oberit, qu ominus conueniat vniuocè in ratione principij cum cæteris.

Respondetur ens reale duobus modis accipi: primo strictè, & propriè, pro natura & essentia rei, in qua acceptione positiuam entitatem significat, & in decem

in decem prædicamenta partitur. Secundò minùs propriè, provt nimirùm re ipsa est fundamentum realis veritatis propositionis. Sicut enim verè dicimus hominem esse animal, adestque verum fundamentum in rebus, vt hoc enũtiemus: sic verè dicimus de homine visu carente cæcum esse, adestque sufficiens fundamentum in carentia illa ad hanc terminandum intellectualem compositionem. Priuatio igitur non dicitur ens reale, sumpto reali ente illo priori modo: benè tamen, si hoc posteriori sumatur. Quam doctrinam accepimus ex his, quæ docet D. Thom. prima parte quæst. 48. art. 2. ad 2.

6 Tertiò obijcies. Ratio principij non est vniuoca respectu horũ principiorum, ex eo quòd priuatio non est ens, hoc ipsum conuincit, quòd neque analogicè analogia proportionalitatis de omnibus illis dicatur: quod enim impropriè ens dicitur, quomodo propriè principiũ erit, cũ primum prędicatum, & proprium, quod alicui cõuenit, sit esse ens? quòd si propriè principiũ est non analogia proportionali, sed attributione analoga conueniunt: quia vt in Logica dictum est, quæ illo priori modo vnum sunt, quodlibet eorum propriè participat rationem analogam.

Respondetur negando consequentiam. Et ad eius probationem dicendum est, rationem principij, vt termini *à quo*, non postulare entitatem: quia à nõ ente in ens potest optimè esse mutatio. Imò in generatione substantiali terminus *à quo* per se est non ens, & ita ratio principij saluari optimè potest, sine ratione entitatis in his principiis, quę positiuè non influunt; sed tanquam id, quod relinquendum est. Et licet in his quæ pro ratione differentiali aliquid positiuum important in recto, sit primum, & proprium prædicatum esse ens, non tamen in his, quorum formalissima, & vltima ratio in pura carentia consistit. Nam licèt impropria entia, sint, potest tamen propriè aliquod aliud prædicatum eis conuenire.



DISPVTATIO VI.

DE NATVRALI COMPOSITO, quod ex principiis intrinsecis vnitis resultat.

DIXIMVS huc vsque de principiis entis naturalis. Dicamus ergo oportet de ipso naturali ente, quod ex eis coalescit: sic enim & ipsorum principiorum natura magis cognoscetur, & finem in quem à natura destinata sunt, meliùs percipiemus.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

An ens naturale essentialiter, tam ex materia, quàm ex forma constituatur?

QVia entis naturalis cognitio ex huius quæstionis decisione valde pendet, ideo eam primo loco excitamus.

Quid senserint Auerroes, & alij?

§. I.

1. PRima sentẽtia est Averro.7.Metaph.cõm.21.Jand.7.Metph. qu.14.quibus fauet Alexãder Aphrodi. 2. Metaph.tex.12.& Themist.3.de Anima, tex.9. & 38. dicentium solam formam esse entis naturalis totam quidditatem; proindeque materiam nullo modo de eius essentia esse.

Probatur primò testimonio Aristot. 2.lib.huius operis,cap.3.tex.20.vbi formam appellat *ipsum quod quid erat esse rei*,seu quidditatem rei.In quibus verbis quidditatem totam ponere videtur in forma.

Deinde ratione probatur,forma substantialis appellatur illud,quod dat esse rei,imò & hæc est illius propria definitio:ergo illa sola erit quidditas & essẽtia compositi. Alioqui si materia præberet esse composito, essetque de essẽtia illius, non distingueretur à forma, cuius proprium est esse rationem compositi, & præbere esse omni enti naturali.

Confirmatur,sicut se habet forma arte facti ad suã materiam, ita forma substantialis ad suam materiam primam; sed forma artefacti est tota essentia & quidditas illius, quod simpliciter est ens artificiale:ergo pari ratione forma naturalis erit tota quidditas illius quod simpliciter est ens naturale, & materia solum se habebit, vt loquitur Philosophus lib. 7. Metaph. tex. 41. *vt habens, deferens*, aut *suscipiens essentiam*, vel vt loquuntur Authores oppositæ sententiæ,*vt vehiculum quidditatis*.

2.Secundò, illud formaliter est de essentia alicuius rei,quo res illa ab aliis essentialiter separatur,iuxta illud Philosophorum proloquium acceptũ à Philosopho 7.Metaph.tex.41.scilicet; *Idem est constitutiuum, ac distinctiuum*. At sola forma substantialis, v. g. hominis, facit hominem specie distingui à leone. Ergo sola illa erit tota quidditas entis naturalis.

Minor patet,quia leo, v.g penes materiam non distinguitur specie ab homine,eadem enim materia, quæ modo sub forma equi est, potest decursu temporis esse sub forma hominis.

Tertiò,*esse* est propter operari, vt tenet communis loquendi modus;sed sola substantialis forma dat composito vim & potentiam operandi. Illa ergo præcisè sumpta est tota quidditas illius.

Minor suadetur,nam sicut vnũquodque agit secundùm quod est in actu:ita nihil est ratio agẽdi,nisi pro vt actus est. At materia pura potentia est secundùm se sumpta:ergo,&c.

3. Quartò,& vrgentius confirmatur Si materia esset de essentia entis naturalis, etiam hæc singularis materia esset de essentia huius entis naturalis, verbi gratia, Petri. At hoc impossibile est: ergo

ergo & illud. Maior ex se patet. Minor suadetur.

Primò, quia materia Petri actione caloris naturalis, humidum depascentis, perpetuò dilabitur. At rei essentiam fixam, stabilemque esse oportet, dum res illa durat. Deinde, cum intereunte Petro forma cadaueris in eius succedat materiā, sequeretur eandem materiam singularem ad diuersam essentiā videlicet Petri, & cadaueris pertinere, quod videtur absurdum.

Item, quia si hæc singularis materia esset de huius hominis essentia, non posset idem numero homo in generali resurrectione ad vitam reuocari, quod est contra fidem, vt enim in Symbolo Athanasij dicitur. *Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis*; Et Iob 19. *Quem visurus sum ego ipse, & non alius, &c.*

Patet consequentia: nam accidere potest, quòd duo homines diuersis temporibus eandem sibi materiam vēdicarint, vt patet ex iis, qui humanas carnes comedunt, quodque contigisse in miserāda Hierosol. obsidione Iosephus refert. Ergo cum eadem numero materia vtrique concedi nequeat, fit inde, quod alter illorum, qui sine tali materia manserit, non resurget idem numero.

Quæstionis difficultas expeditur.

§. II.

4. Nihilominus dicendum est; ens naturale intrinsecè componi ex materia & forma, tanquam ex duabus partibus intrinsecis & essentialibus, quarum quælibet si absit, statim ipsum naturale ens euanescit. Hæc assertio colligitur ex illo Symboli Athanasij. *Sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, &c.* Vbi manifestè denotat se desiderare aliquid aliud ad rationem hominis præter animam rationalem. Quod magis confirmat id quod subiungit; *Ita Deus & homo vnus est Christus.* Ergo sicut solus Deus non constituit Christum: ita nec sola anima hominem. Colligitur etiam manifestè ex D. August. 19. de ciuit. Dei c. 3. vbi ait: *Homo neque est anima solùm, neque solùm corpus; sed ex vtroque compositum.* Eandem tenet Boëcius lib de duabus Naturis, passimque S.Th. præsertim in 1. contra Gent. c. 11. & 1 p. qu 75. art 4. & 7. Metaph. tex. 33. estque inter omnes Doctores communis.

5. Et probatur, tum Theologica, tum etiam Philosophica ratione. Ratio Theologica hæc est, nam ex opposito sequeretur, quod in triduo illo mansisset in rerum natura Christus homo. Consequens est valdè absurdum in Fide: ergo, &c.

Sequela probatur, quia etiam in triduo à parte rei, mansit diuinū Verbum vnitū animæ rationali, iuxta illud commune Theologorum pronuntiatum, *Quod semel assumpsit, nunquam dimisit.* Ergo si hæc est tota hominis quidditas, fuit etiam in illo triduo natura humana in rerum natura Verbo vnita. Ergo, & Christus homo; nihil enim aliud est Christus homo nisi natura humana, Verbum & vnio. Item sequitur quòd homo sit immortalis & incorruptibilis, quod sanè est contra fidem.

Sequela probatur, quia anima, fide testante, immortalis est. Et tandem infertur nos non esse resurrecturos in die iudicij denuò: quandoquidem nunquam periissemus, sicut neque anima nostra nunquam periit, aut peribit.

6. Secunda ratio Philosophica pro nostra conclusione desumpta est ex D. Th. vbi sup. quia essentia, v.g. hominis, physicè loquendo, est illud, quod per definitionem physicam explicatur; sed per

per talem definitionem explicatur non sola anima, sed etiam corpus, id est materia. Non ergo sola anima, sed etiam materia erit de quidditate illius.

Maior probatur, quia non esset vera definitio Physica, homo est constans anima, nisi etiam adderetur constans corpore: sicut neque hæc esset legitima definitio Metaphysica, homo est rationalis, nisi etiam adderetur animal.

Respondent ad hoc, quòd ea, quæ ponuntur in definitione, vel ponuntur vt partes essentiales, vel vt additamentum: in definitione autem Physica hominis anima ponitur vt essentia, & materia vt additamentum.

Sed cõtra hæc arguit Doct. Angelic. quod est proprium accidentis, quia simpliciter quòd imperfectum est, nequit communicari substantiæ completæ. Sed definiri per additamentum, est proprium accidentis: quia est quid diminutum & imperfectum, cùm sit entis ens. Ergo hoc nequit conuenire substantiæ completæ, atque adeo homo non definitur per corpus, tanquam per additamentum.

Diluuntur fundamenta opposita, præter vltimum.

§. III.

7 AD argumenta ergo in oppositum respondetur, & primò ad authoritatem ex Arist. desumptam dicendum est: ideo formam vocari, *Quod quid est rei*: quia est nobilior pars compositi; & quia licet materia pertineat ad illud, pertinet tamen vt habet speciem ab ipsa forma. Vnde ei vt origini illius specificationis & actualitatis, meritò quasi per antonomasiam tribuitur nomen quidditatis rei.

Ex quo patet ad 1. rationem ex testimonio eiusdem Arist. desumptã; ideò definiri formam per hoc quod det esse rei; tum quia ipsa sola dat specificationem positiuam: tum etiam (id quod ex præcedenti sequitur) quia ipsa sola est, quæ propriissimè dat esse existẽtiæ. Nã efficiẽs efficit illud, finis verò mouet ad talem effectionem, materia autem recipit *vt quo* prædictum esse. At forma est, quę propriissimè dat illud: quia modus causandi in genere causæ formalis, propriissimè explicatur per hoc quod est, dare suum effectum formalem.

Ad confirmationem resp. quòd in artefactis sola forma importatur in recto, negamus tamem idem dicendum esse quoad præsens. Et ratio disparitatis est: quia cùm forma artificialis in suo genere sit quid completum, nõ potest artefactum ex æquo dicere subiectum, quod aliòs est aliquid completum. Imò idem est dicendum in accidẽtibus naturalibus: albũ enim, teste Philosopho, solã qualitatem significat: innuit autem ex parte modi significandi subiectum. At in naturalib. & substantialibus compositis cum forma sit quid incõpletum, sicut & materia, non potest quælibet seorsum esse tota essentia compositi, sed vtraq; quatenus inter se vnitæ sunt.

8 Ad secundum resp. quòd etiam materia provt à forma habet vnitatem specificam positiuam, concurrit ad distinctionem specificam leonis à boue. Adde, quod vt aliquid sit essentiale alicui, sat est, si ab illo etiam specifica differentia sumatur. At genus & differentia à materia & à forma simul, vt in Logica diximus, desumuntur.

Ad tertium distinguenda est maior, & cõcedenda si intelligatur de esse essentiæ præcipuo, vel totali; secus verò si de esse potentiali minus præcipuo intelligatur: ad hoc enim nõ est necesse, vt totũ ipsum sit ratione illius operatiuum; sed satis est, si ex illo intrin-

secè componatur. Adde satis esse ad hoc vt aliquid sit essentiale composito, vt sit ei prima radix recipiendi.

Occurritur vltimo argumento primæ sententiæ.

§. IV.

9 AD vltimum Durãdus in 4.dist. 44. q.1. & Suarez disp.5. suæ Metaph. sect.6. duo dicunt. Primum, quòd hoc compositum non constat essentialiter ex hoc numero corpore, sed ex ista anima, & quolibet corpore indifferenter. Secundũ verò quod que ex præcedenti sequitur, quod vt resurgat idem numero homo, satis est, resurgere cum eadem numero anima, & cum quauis ex materiis sublunaribus: quia ista anima indifferenter respicit quodlibet corpus.

Sed cõtra primum obstat hæc ratio, desumpta ex D.Th.1.q.p.15.art.1.& q. 119.art.1.necnõ& ex 4.dist.44.q.1.art. 1. desumpta: quia sicut se habet materia prima ad compositum physicum, ita talis materia ad tale compositum; sed variata materia prima secundùm speciem variatur compositum physicum secundùm speciem: ergo variata materia secundùm numerũ variatur etiam compositum secundùm numerum. Maior videtur certa. Minor verò prob. quia repugnat formam sublunarem informare materiam cælestem: quia hæ materiæ sunt diuersæ rationis. At si idem compositum secundùm speciem, v. g. equus, posset constare ex forma equi, & materia diuersæ rationis, non esset talis repugnantia, vt de se patet. Ergo signum est, quòd ad en titatem compositi secundùm speciem, non solùm requiritur forma eadem secũdùm speciem, sed etiam eadem materia secundùm suam qualemcũmq; vnitatem specificam.

Cõtra 2.verò obstat, quòd hic modus dicendi non ita consonat cum illo Iob: *Et in carne mea videbo Deum saluatorem meum.* Nam sicut ad veritatem verborum consecrationis panis, quæ modò fit, non satis esset poni ibi quodcunque corpus vnitum animæ Christi; sed necessarium est, poni illudmet corpus, quod de Virgine natum est, vt ex Cõciliis & Patribus suo loco ostenditur: ita ad verificanda illa verba: *Et in carne mea videbo Deum*, non satis est, quòd resurgat quis cum propria anima, & quouis corpore & materia; sed necesse est, vt cum illo eodem corpore, & illa eadem materia, quam in vita habuit, resurgat, in eáque videat Deum saluatorem suum.

10 Quare aliter respondetur negando minorem. Ad probationem respondetur cum eodem Doct. Angelico 1.p.q.11.art.1.& q.119 art.1.& 1.cõtra Gentes cap.81. necnon & in 4.dist.44. q.1.art.1.concedendo maiorem: neganda tamen est minor, & ad eius priorem probationem respondetur cum eodem D.Tho.1.p.q.119. art.1. ad vltimũ his verbis: *Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. de Generatione, quando aliqua materia conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari: quando verò aliqua materia conuertitur in ignem praexistentem, dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si verò paulatim combusto vno ligno aliud substituatur, & sic deinceps, quousque omnia prima consumantur, semper remanet idem ignis numero: quia semper quod additur, transit in praexistens, & similiter est intelligendum in corporibus viuentibus, in quibus ex nutrimento restauratur id, quod per calorem*

rem naturalem consumitur. Ex quo fit, quòd licet materia denuò per nutritionem addita, v.g. Petri, sit materialiter diuersa ab, quam antea habebat, non tamen formaliter, eo sane modo, quem infra disp. 18. q. 2. innuemus, & ideo tota Petri materia secundùm se totam manet formaliter inuariata, vt ibidem tangemus.

11 Ex quo ad 2. probationem patet ex iis, quæ disp. 3. n. 54. diximus, scilicet nihil referre vt id, quod est essentiale per modum communis subiecti & potentiæ, pertineat successiuè ad essentiam plurium compositorum, dummodo tale subiectum, licet sit idem negatiuè; non tamen perseueret cum eadem vnitate positiua.

Ad vltimam probationem respondendum est cum S.Th. in 4. dist. 44. q. 1. art. 2. quæstiuncula 4. ad 3. & 4. cōtra Gent. c. 81. quod si eadem pars materiæ in diuersis hominibus fuerit, tunc illi tribuetur, qui eam habuit in sua prima productione. Quod si contigerit in hoc esse æquales homines illos tunc ei concedetur, qui priùs illam habuit: quia primū ius in eam acquisiuit, & illius propria facta est; qui verò illam postea habuit, quasi mutuatam eā accepit, & ideo non huic, sed illi tribuenda est. Alteri verò concedentur aliæ partes materiæ, aliæ inquam, vel ex iis, quę per nutritionem propriam illud indiuiduum acquisiuit, vel per calorem naturalem deperditæ sunt.

12 Aduertendū tamen, quod licet Metaphysicè loquendo, non repugnet, vt omnes partes materiæ, quas Petrus, v.g. habuit in instanti suę generationis, & acquisiuit nutritione, aut per actionem caloris naturalis deperdidit, fuerint prius concessæ alteri, aut aliis, quibus proinde necessario restituēdæ sint: attamen ad suauitatem diuinæ prouidentiæ spectat supposita voluntate, & decreto quod habet de resurrectione hominum, res ita disponere, vt tota huius indiuidui materia ad alterum non pertineat, sed quod ita in vita singulorum distribuerit partes materiæ, vt cuilibet in resurrectione nouissima possit concedi propria materia taliter, vt vnum & idem numero indiuiduum maneat.

13 Sed obiicies, quòd suppositis iis, quæ disp. 3. à num. 27. vsque ad 38. de vnitate specifica materiæ diximus, videtur potius sentētiam Durandi, quàm oppositam à nobis amplectēdam esse. Quia vel loquimur de vnitate numerica positiua materiæ, vel de negatiua: si de negatiua, tunc tota materia sublunaris censenda est eadem numero negatiuè, vt ibid diximus: si de positiua, tunc iuxta nostram sententiam dicendum est, hanc vnitatem habere materiam à forma vel à sigillatione ad illam, & eius quantitatem. Ergo hoc ipso quod quis resurgat cum eadem numero forma, & quantitate, resurget cū eadem numero materia tam positiua, quia hæc prouenit à prædictis principiis, quàm negatiua: quandoquidem secundùm hanc nulla materia distinguitur numero ab alia; sed omnes materiæ sublunares sunt idem numero.

Respondetur negando antecedens. Sed vt ad eius probationem respōdeamus, notandum est, quòd sicut substātia materialis & completa, v.g. vermis, non habet actu distinctionem partium sine quantitate, sed solùm in potentia, nec rursus est in ea signare aliquid, quod sit in potentia ad hoc vt fiat hæc pars, v.g. pes potius quàm manus, vel è contra; quia hoc argueret in ea aliquā distinctionem partiū: attamen semel adueniente quātitate datur hęc distinctio partium: & semel partibus distinctis & diuisis per quantitatem iam petit hæc pars quasdā dispositiones, quas nō pe-

ti alia, & è contra. Ita materia secundum se, non actu distincta, vel diuisa in plures numero materias, sed solum in potentia, neque est signare secundũ istam considerationem aliquid in ea, quod petat hanc potius formam sublunarem, quàm aliam, vel hanc potius quantitatem, quàm illam: quia hoc non posset esse sine aliqua distinctione, & multiplicitate eiusdem materiæ, & portionum eius.

Cæterùm, semel adueniente sigillatione ad formam & quantitatem, necnon & forma & quantitate ipsa ad quã sigillata est, tunc distinguitur & diuiditur in plures portiones, & semel distincta & diuersa per quãtitatem, &c. vt re vera diuisa est cum primò creata fuit, nõ debet intelligi, quod quælibet portio materiæ, quæ fuit facta hæc à prædictis principiis possit recipere quamlibet formam, & quaslibet dispositiones & sigillationes, sed hæc numero portio tãtum potest recipere collectionẽ quãdam; infinitam tamen in potentia formarum & dispositionum ad illas, quarum nullam potest recipere altera portio materiæ, sed alias collectiones similes præcedentibus, vt patebit ex illis, quæ lib. 2. disp vlt dicemus.

14. Hoc ergo supposito ad obiectionem dicimus, nos loqui de vnitate materiæ, tam negatiua, quàm positiua. Cæterùm, sicut sola illa portio materiæ facta fuit hæc positiuè & radicaliter per sigillationẽ ad animam Petri, eiusque quantitatem, positiuè verò & formaliter per eandemmet animam, quæque successiuè habuit plures alias vnitates positiuas, potest recipere hanc numero animam; cùm tamen cæteræ aliæ portiones nequeant recipere illã: ita nec à dispositionibus sigillantibus ad illam, nec à sigillatione, nec tandem ab ipsa anima potest indiuiduari positiuè per hanc numericam vnitatem humanam, nisi illamet portio materiæ, quæ priùs facta fuit hæc, & positiuè vna, quæque cum primò diuisa est materia in portiones, respiciebat animam D. Petri, tanquam aliquam ex formis contentis in sua collectione. Vnde nisi D. Petrus resurgat cum illamet portione eo modo quem diximus, non resurget idem numero.

QVÆSTIO II.

Vtrum ens naturale constet materia & forma, vnitis aliquo nexu ab eis distincto; an verò sine illo seipsis immediatè vniantur.

DIximus, ens naturale constare essentialiter materia & forma: cumque non possit illis constare nisi vt cõiunctis & vnitis, restat vt dicamus an ipsæ se ipsis absque aliqua vnione realiter ab eisdem distincta vniãtur, an verò tali nexu realiter distincto indigeant.

Adducitur prior opinio.

§. I.

15. PRima sententia est materiam & formam, se ipsis adeò immediatè necti vt nec etiam aliquis modus ab eis reipsa distinctus inter vtramque mediet, qui sit vinculum & nexus earum. Refertur pro hac sẽtentia Caiet. 3 p. q. 2. art. 7. & 10. ad. 1. & Aluarez ibid. disp. 13. & videtur esse Aristot. 8. lib. Metaph. tex. 15. & D. Th 3. contra Gent. c. 7. quibus in locis asserunt actum & potentiam sine medio vniri.

16. Probatur ratione. Primò, quia ex opposita sententia sequuntur plura incommoda. Primum est, aliquid aliud præter corpus & animam constituere hominem

hominem, quod videtur esse contra Athanasium in illis verbis: *Sicut anima rationalis, & caro vnus est homo.* Secundum est, dari aliam tertiam entitatem præter materiam, & formam, & compositum, quod est contra Arist. 2. de Generatione.

Secundò, seclusa quauis realitate à partibus diuersa, possunt ipsæ partes inuicem copulari, & efficere vnum substantiale. Ergo superflua est quæuis realitas præter partes ad earum vnionem. Consequentia est aperta, & antecedens probatur: materia de se essentialiter est potentia, & forma intrinsecè est actus, & earum quælibet ingenita propensione in alteram propẽdet, vt totum componat & perficiat. Ergo secundum se omni alia realitate circunscripta efficient vnum per se.

Confirmatur, vt illud vinculum medium inter materiam & formam sese partibus vniat, alius nexus necessarius non est: aliàs daretur processus in infinitum. Ergo pari ratione cum forma sese vniat & communicet materiæ, & è contra, aliqua vnio à partibus diuersa non desiderabitur.

17. Tertiò, Verbum diuinum & humanitas vniuntur ad inuicem se ipsis, absque eo quòd ibidem desideretur aliquis nexus aliquo modo distinctus ab illis. Ergo forma vnietur materiæ, & è contra absque tali nexu medio, sed per suas proprias entitates.

· Consequentia videtur legitima, si nãque Verbum diuinum & humanitas, quæ ex natura sua non ordinatur ad vnionem, possunt se ipsis immediatè & absque aliquo nexu medio vniri, quãto magis materia & forma, quæ ex natura sua propendent ad vnionem & ad cõpositionem totius ex eisdem resultantis.

Antecedens in quo est difficultas probatur, tũ quia Verbum sine aliquo alio sibi superaddito vnitur humanitati: tum quia ex vnione nihil reale intrinsecum acquisiuit. Ergo & è cõtra humanitas se ipsa præcisè remansit vnita eidem Verbo: nam in hoc vt ex paritate rationis constat, æqualis debet esse vtriusq; cõditio. Tum etiam, quia humanitas vnitur seipsa immediatè cum propria subsistentia, nam subsistentia est modus naturæ, modus autem non vnitur medio alio modo, aliàs daretur processus. Ergo etiam vnitur immediatè cum subsistentia Verbi: aliàs personalitas Verbi non suppleret vicem propriæ personalitatis, quantum ad id quod perfectionis est, nempè quantum ad hoc, quod est, immediatè complere & terminare naturam humanam.

18. Confirmatur, quia vel iste modus & nexus medius esset aliquid supernaturale, vel naturale; non secundum, quia est talis conditionis, vt non possit esse connaturalis alicui substantiæ creatæ aut creabili, in quo ratio entis supernaturalis iuxta communem omnium Theolog. sentent consistit. Sed neque supernaturalis esse potest; tum quia idẽtificatur cum re naturali scilicet cũ humanitate. At idem non potest simul esse naturale & supernaturale: tum etiam, quia iuxta communem Theolog. sent. 1.p.qu.12. nequit dari substantia supernaturalis, ac proinde neque modus iste erit supernaturalis: quia si semel datur, erit re vera substantialis, vt omnes fatentur.

Confirmatur secundò, quia si ob aliquam rationem adderetur iste modus, aut nexus medius in humanitate, maximè quia alioqui humanitas Christi eodem modo se haberet sicut si non vniretur Verbo: at hæc ratio est nulla: ergo, &c. Maior ex infra dicendis patebit. Minor verò probatur: tum quia ad hoc sufficit actio vnitiua recepta in humanitate, vt per illam dicatur aliter esse

tunc,

tunc, quàm priùs: tum etiam, quia transacta actione manet relatio vnionis, & per hanc aliter se habet humanitas, quã si non esset vnita Verbo.

19. Vltimo tandem, & est confirmatio omnium, quæ hucusque diximus, arguitur testimonio D Th. in 3. sēt dist 2. q. 2. art. 1. vbi sic ait: *In vnione humana naturæ ad diuinam nihil potest cadere medium formaliter vnionem causans, cui per prius humana natura coniungatur, quàm diuina: sicut inter materiam & formam nihil cadit medium in esse, quòd per prius sit in materia, quàm forma substantialis* Ergo tam Verbum, & Natura humana, quàm materia & forma vniuntur immediatè se ipsis absq; aliquo nexu medio ab eis distincto: alioqui priùs vniretur tali nexui, qui mediat, quòd est contra S Doctorem.

Quæstionis controuersia ex mente D. Th. dirimitur.

§. II.

20. Dicendum tamen est materiam & formam non vniri inter se præcisè per suasmet entitates; sed necessariò desiderari aliquem nexum ab eisdem ex natura rei, seu secluso intellectu distinctum, quo vniantur. Assertionem hanc satis indicat. D. Th 1. p. q. 76. art. 1. solutione ad 6. vbi inquit: *Quòd secundùm se conuenit animæ corpori vniri: sicut secundùm se conuenit leui esse sursum, & sicut corpus leue, manet quidem leue, cùm à proprio loco fuerit separatum cum aptitudine tamen & inclinatione ad proprium locum: ita anima humana manet in suo esse, cùm fuerit à corpore separata, habens aptitudinem & inclinationem naturalem ad corporis vnionem.*

Vbi, vt vides, docet S. Doctor, ita se habere animam ad vnionem, & è contra sicut se habet hoc quod est esse sursum respectu leuis: at leue non constituitur formaliter in hoc quod est esse sursum, nisi addideris illi vbicationem, quæ est modus ex natura rei ab ipso distinctus; quique est talis conditionis, vt leue possit esse sine illo. Ergo pariformiter neque anima erit formaliter vnita, nisi ei modus vnionis ab ea distinctꝰ superaddatur, quique sit talis naturæ, vt sine illo esse possit, cumque quoad hoc sit eadem ratio de anima nostra, & de aliis formis, quantum ad indigentiam, saltem alicuius modi vnionis superadditi; fit inde, vt si semel anima eo indiget, quod cæteræ etiam formę sint illius indigę.

Eandem sententiam apertè indicat Dominicus Bañes super eundem articulum dubit. 3. in solutione ad vltimum quatenus docet vnionem animæ nostrę ad corpus educi de potentia materię, vt statim expendemus. Eundem sequuntur Cabrera 3. p. qu. 2. art. 4. disp. 8. num 27. innuens hanc sententiam esse communem inter Theologos. Et in Codicibus manu scriptis Magister Gonzales 3. p. disput. 16. sect. 1 Magister Herrera, Primarius cathedrę Salmenticensis eadem 3. p. qu. 2. necnon & Arauxo ibid. communiter recentiores Thomistę, paucis exceptis. Idem tenent Suarez 3. p qu. 2. art 8. disp. 8. sect. 2. Vasquez, & plures alij.

21. Probatur in primis ratione desumpta ex D. Thoma loco citato: quia licet animę nostrę, & cuiuis alij formę substantiali sit essentialis aptitudo ad vnionem cum materia: attamen de nullius formę substantialis essentia potest esse, quòd sit actu vnita cum illa: quandoquidem anima rationalis naturaliter esse potest sine corpore, & cętерę formæ possunt supernaturaliter separari. Ergo ad hoc vt sint actu & formaliter vnitæ, necessarium est eis aliquid super addi-

addi quo formaliter vniantur. Ergo cum illud quod superadditur, sit talis conditionis, vt forma possit sine illo saltem supernaturaliter esse, fiet indè vt actu, & secluso intellectu, debeat ab illa distingui.

Prima consequentia patet, tum quia id cuius essentia præcisè sistit in potentia ad aliquem actum, non potest esse formaliter in actu, nisi ei aliquid addatur, quo formaliter in actu constituatur, nã si nihil ei addideris, manet sicut antea, ac proindè sicut antea talis essentia solùm importabat potentiam ad illum actum; non verò esse in actu; ita dum nihil ei additum fuerit, quo formaliter fiat in actu, eodem prorsus modo manebit. Tum etiam quia inde colligimus corpus leue indigere aliquo superaddito per quod formaliter constituatur in hoc quod est esse actu sursum, quia ex se ipso & ex vi suæ essẽtię, vt leue est, tantùm habet potentiam ad hoc quòd sit sursum. Ergo similiter, &c. vt ex D. Thoma supra vidimus.

Ex quo etiam secunda consequentia, imo & prima satis constat: nam quoties aliquid additur alicui rei, & est talis conditionis, vt res illa verè possit esse sine eo quod illi additur, non tamen econtra, necesse est vt illa duo aliquo genere distinctionis realis distinguãtur: quia quod actu est idem prorsus cũ alio, nequit ab illo separari. Ergo cum forma possit saltem supernaturaliter permanere sine sua vnione: licet non contrà: fiet indè, vt aliqua distinctio realis, seu secluso intellectu debeat inter vtramque inueniri.

21 Confirmatur, & explicatur ratione desumpta ex ijs, quæ Caiet. loco citato inquit: quia etsi materia & forma præcisè ex vi suarum entitatũ sint causatiuæ, non tamen sunt actu causantes nisi eis aliquid superaddatur. At causalitas earumdem cõsistit in actuali vnione vnius ad alteram: ergo talis vnio formaliter loquendo non est pura, & nuda essentia, aut entitas earum; sed aliquid distinctum modo dicto ab eis. Maior patet: quia materia prima verbi gratia D. Petri, quandóque causat compositum ipsum, quandóque verò non, sicut etiam anima eiusdem quandóque influit actu in suam materiam, & in totum, scilicet dum erat in corpore: quandóque verò non, vt modò contingit. Cumque essentia tam materiæ, quàm animæ sit semper eadem, non possunt ex vi essentiæ solius constitui in hoc quod est actu, causantes totum. Minor verò etiam constat. quia præcisè per hoc quòd materia sit vnita formæ, communicat, & dat se formæ, vt potentia illius: sicut & præcisè per hoc quòd forma sit vnita materiæ, communicat illi suum esse.

Euasiones aduersariorum, & quomodo præcludendæ.

§. II.

23 AD hoc argumentũ multipliciter solet responderi ab aduersarijs: nam in primis respondet iunior quidam concedendo non esse essentialem formæ vnionem ad materiam, aut esse in actu secundo causantem esse illius, vel totius compositi. Negat tamẽ hinc sequi debere illi addi aliquid per quod formaliter vniatur, aut sit in actu causans, sed sat esse si illi superaddatur extrinseca connotatio materiæ. Quod idem de materia respectu formæ dicit: quia materiam esse vnitam formæ, & econtrà, nihil est aliud quàm materia vt communicata formæ, vel è conuerso, & hoc nihil addit supra easdem præter extrinsecam connotationẽ, vel denominationem essendi in alio vel sub alio.

Sed contra: quia licet verum sit formam esse vnitam materiæ nihil esse aliud

aliud, quàm eandem formam vt communicatam illi: attamen falsum est; quòd hoc tantùm addat extrinsecam quandam connotationem alterius extremi scilicet materiæ. Quia per hanc extrinsecam connotationem tantùm potest addi, quòd forma, & materia sint omninò inter se indistãtes, & vna præsens alteri, quatenùs hoc posito connotato, statim ipsę ob naturalem propensionem, & coaptationem, quam habẽt se ipsis formaliter vniuntur. At etiam si ponatur tale cõnotatum, non manẽt formaliter vnitę: ergo formam esse vnitam materię aliquid aliud dicit pręter prædictam connotationem.

Minor probatur: quia aliàs anima nostra in illo priori, in quo creatur, maneret vnita materiæ, antequam ab agẽte naturali vniretur: quia cum creetur intra corpus connotabit materiam, vt ab illa indistantem, & præsentem eidem. Vndè si formam esse vnitam materiæ nihil est aliud, quàm forma vt connotans sic materiam, non poterit non in illo priori manere vnita. Quod tamen satis constat esse falsum: quippè quòd destruit creationem animæ nostræ, vt ex se, & ex suprà dictis patet: ergo, &c.

24 Confirmatur: nam etsi in alijs rebus possit aliquando recurri ad hæc extrinseca connotata; non tamen in pręsenti: quia de ratione causæ creatæ est, quòd se ipsa formaliter non sit causans in actu secundo: ergo non deest illi sua causalitas ex defectu alicuius connotati præcisè, verbi gratia ex defectu subiecti, erga quod talis causalitas versatur: sed ex defectu eius, per quod formaliter constituitur in esse causantis in actu secundo.

Antecedens probatur, tum quia causalitas causæ efficientis, & finalis, aliquid addit formaliter supra ipsas distinctum ab eisdem: ergo multo magis in causa materiali & formali, quæ non sunt ita perfectæ in modo causandi, vt ex se; & ex infrà dicendis lib. 2. disp. 8. constabit: tum etiam quia causalitas causæ, formaliter sumpta, pẽdet ab illa, & secundùm id, quod dicit in recto, procedit re ipsa à sua causa saltẽ in creaturis: quia habet suam qualemcumque entitatem ab illa, non minus quàm ipse effectus: & ideò causa est prior natura quàm sua causalitas: ergo non est formaliter idem quod illa; quia nihil est pẽdẽs à se ipso, aut prior natura se ipso.

25 Confirmatur secundò: ideò in Deo neque in ordine essendi, neque in ordine operandi, intelligendi, aut volendi distinguitur actus secũdus à primo: quia est purus actus in illo genere, quamuis multoties importetur aliquod, extrinsecum connotatum; quia non potest esse in actu secundo volens creaturas futuras, nisi futuritio earumdem connotetur: ergo cum causa formalis, & materialis in nullo ordine, siue in ordine essendi, siue causãdi sint purus actus, nequibit in illis esse idem virtus, & potentia causatiua, & ipsa causalitas etiam secundùm ea, quę in recto immportat causalitas; ac proinde non ex defectu solius connotati desinent esse in actu secundo.

26. Secundò respondent alij concedendo sicut pręcedẽs solutio cõcedebat, non esse essentialem formæ vnionem ad materiam, aut causalitatem in illam: ac proindè debere addi saltem aliquod connotatum, hoc tamen esse ipsam actionem, & causalitatem agentis: quia nisi agens simul agat, & vniat formam cum materia, nequibunt ipsæ se ipsis vniri, aut habere causalitatem erga se ipsas; at semel posita actione agentis statim se ipsis vniuntur.

27 Sed contra hanc solutionem obstat: quia reuera non soluit impugnationes contra præcedẽtem solutionem

nem factas. Nã quidquid sit de actione hac, quæ connotatur: inquirimus, vtrùm ex parte effectus, & in facto esse importet hoc quod est materiam esse vnitam formæ, vel econtrà, aliquid aliud saltem modale, præter ipsam entitatem formæ, connotando materiam, vt indistantem, & præsentem illi, vel nõ. Si primum, habemus intentum: secundum autem dici non potest: quia hoc ipso quòd daretur forma in rerum natura connotando materiam, vt indistantem, & econtrà, deberet dari in eodem signo, imò & prius natura actio vnitiua agentis naturalis; sed hoc apertè ostẽdimus esse falsum in anima nostra in illo priori, in quo creata est: ergo etiam erit falsum, quòd formam esse vnitam materiæ non dicat aliquid præter illam, vt dicto modo connotãtem materiam.

Maior patet: quia si ex parte effectus, & in facto esse nihil aliud desideratur ad hoc vt materia sit vnita formę & forma materiæ: & consequenter ad hoc vt sit totum cõpositum: ergo nequit intelligi poni hæc, quin priùs ponatur causalitas agentis, per quã talis vnio, taléque compositum fiat: quia nequit esse in rerum natura, quidquid ex parte effectus, & in facto esse requiritur ad aliquod totum, quin priùs natura adsit actio per quam hæc ponuntur in rerum naura.

28 Coufirmatur: quia per euidentem consequẽtiam colligimus nõ adesse ex parte effectus, & in facto esse omnia requisita, si priùs natura non adest prædicta causalitas agentis. Ergo cùm probatum à nobis sit, animam in illo priori in quo creatur intra corpus, connotare materiam, vt indistãtem, & econtrà, & nihilominùs in illo priori antecedenti non dari actionem vnitiuã; sed in subsequenti ad creationem: cõsequẽs est, quòd ex parte effectus, & in facto esse, desideratur aliquid aliud, ad hoc vt materia; & forma maneant vnitæ præter intrinsecas earum entitates, & connotationem vnius ab alia.

Confirmatur secundò; quia ex vi actionis vnitiuæ non potest poni formaliter denominatio intrinseca vnitarum in forma, vel materia, nisi vel ipsę sint formaliter ipsa vnio, & nexus, vel superaddatur illis talis vnio: quia actio vnit actiuè, non verò formaliter. At forma, & materia non sunt ipse nexus formaliter. Ergo nisi superaddatur talis vnio, non manebunt vnitæ, imò neque dabitur actio vnitiua.

Minor patet: quia sicut de essentia actionis est esse actuale fieri rei, & ideò hoc ipso quòd detur in rerum natura actio secundùm sua essentialia, dantur omnia connotata ad actuale fieri: ita de essentia vnionis est esse actuale vinculũ extremorum; & ita hoc ipso quòd detur actualis vnio secundùm ea, quæ in recto, & formaliter importat, dabuntur omnia connotata ad illam. At de essentia formæ v. g. Diui Petri non est esse actuale vinculum sui ipsius ad materiã, neq; hoc ipso quòd talis forma detur, dantur omnia cõnotata, ad hoc vt maneant vnitæ. Quod idem de materia respectu eiusdem formæ dicimus. Ergo neque materia, neque forma sunt se ipsis formaliter ipsa vnio, & nexus; ac proindè præter actionem agentis aliquid aliud desiderabitur, ad hoc vt maneant formaliter vnitæ.

29. Adde tandem non posse hæc duo cohęrere, scilicet materiam esse vnitam formæ, & econtrà non addere aliquid aliud ex parte effectus præter materiã connotantem formam indistantem, & sibi pręsentem, & è conuerso, & nihilominus hoc ipso quòd ponatur actio agentis naturalis tanquã connotatum, statim formam vniri materiæ, & adesse causalitatem vtriusque absque aliquo

alio. Et ratio est: nam si semel desideratur in homine v. g. actio agentis naturalis tanquam connotatum, non potest nõ aliquid aliud desiderari ad vnionem præter prædicta; tùm quia actio illa agentis naturalis attingit vnionem, & non vtcumque, sed educendo illam, de potentia subiecti: quia talis actio est eductio. At si vnio nihil addit præter materiam in recto, & animam in obliquo, & econtrà, nequit educi quia neutra ex iis partibus est educibilis de potentia alterius: ergo, &c.

Tum etiam, quia aliàs esset possibilis naturaliter reunio animæ cum corpore: quia virtute Angeli poterit materia poni iuxta animam, & anima iuxta corpus, ac proindè tunc anima expellet formam, quam habet materia, & manebit vnita cum proprio corpore: nam sicut si semel est verum (vt verum esse putamus) quòd ad vnionem materiæ, & formæ requiritur aliquis nexus, tũc qui poneret simul hæc tria, poneret cõpositum nouum, & expelleret effectiuè formam præexistentem: ita similiter si partes esse vnitas solùm importat materiam, & formam se inuicem connotantes, qui poneret ista, poneret totum effectiuè, & similiter expelleret formã præexistentem à materia.

Solutio fundamentorum prioris sententiæ.

§. IV.

30 ARgumẽtis igitur in oppositum adductis sic occurrimus. Inprimis ad testimoniũ Arist. & D. Thom. constabit ex iis, quæ ad vltimum argumentum dicemus. Ad primum ergo argumentum ex ratione petitum respondetur negando sequelam. Ad primum inconueniens dicimus, Athanasium ibi solùm numerasse partes hominis, & ideò non mirùm si nexum & vnionem cùm non sit pars, sed partium nexus, innumaratam reliquerit.

Quibus adde, quòd in illa particula, *&*, cum dixit *sicut anima rationalis & caro*, &c. significatur formaliter, vel virtualiter hic modus vnionis, non enim corpus, & anima vtcumque faciunt hominem, sed media vnione: sicut Deus, & humana natura non faciunt Christũ, nisi interueniat vnio hypostatica. Vndè sicut non est inconueniens asserere inter Deum & humanam naturam interuenire hypostaticam vnionem, vt consurgat Christus Dominus, etiamsi expresè ibi nõ fiat huius vnionis mẽtio: ita pari ratione in præsenti idem dicendum est. Ad secundum inconueniens patet ex dictis.

31. Ad secundum respondetur, quòd etsi quælibet harum partium dicat maximam propensionem ad vnionem: nihilominus sine prædicto modo vnionis vniri nequibunt propter rationes à nobis factas.

Ad confirmationem respondetur, quòd sicut quantitas, quæ facit extensam substantiam non eget aliquo alio, quo ipsamet extensa sit, eo tamen modo, quem in Logica assignauimus, & actio quia est fieri effectus nõ eget alio fieri; sed seipsa, & vt quo exit ab agente: sic & modus iste vnionis, quia reuera est nexus, & actuale vinculum partium, non eget alio nexu, vt sese vniat partibus non quidem tanquam extremum, sed tãquam extremorum nexus. Vndè non sequitur processus in infinitum, neque quòd eadem ratione materia & forma se ipsis sine hoc modo vniantur: quia etsi sint inter se vnibiles, nõ tamen sunt essentialiter ipse nexus.

32. Ad tertium posset in primis negari consequentia, neque probatio ibidem adducta oppositum conuincit: imò ex ea non incongrua desumitur solutio. Nam cum subsistentia

Verbi

Verbi non se habeat per modum formæ respectu humanitatis, sed solùm per modum termini, & humanitas habeat respectu illius putam rationem rei terminabilis, nõ mirum quòd non indigeant vnione à se distincta: quia hoc proprium est termini, & rei purè terminabilis, quod ille per se ipsam terminet, & hæc per seipsam quasi passiuè terminetur. Maximè quia cùm Verbũ sub omni ratione sit actus purus, ideò seipso est vnibilis, & vnitur humanitati. At forma vnitur per modum formæ, atque adeò per modum causæ. Vnde & debet esse ibidem informatio, & consequenter modus vnionis ab illa distinctus.

33. Secundò respondetur negando antecedens: quia vt docet D. Thom. 3. p. qu. 2. art. 7. relatio vnionis, quæ est inter humanitatem, & Verbum, oritur non ex mutatione Verbi, sed per se loquendo ex reali mutatione humanitatis (quamuis per accidens, quia vnio illa fuit in eodem instãti comproducta cum humanitate, non intercesserit ibidem propria, & rigorosa mutatio, iuxta ea, quæ suprà disp. 4. nu. 26. diximus; sed solum mutatio valdè latè sumpta, prout est idem quod acquisitio alicuius formæ intrinsecæ,) cumque per Verbum ipsum non possit sic formaliter immutari: tum quia vnitur per modum puri termini; tum quia sicut Verbum est omninò immutabile, ita per ipsum formaliter, & præcisè nequit alia natura creata vllo modo immutari: consequens est, vt debeat acquirere saltem aliquem modum, quo formaliter, & intrinsecè modo dicto immutetur.

Et ad primam probationem antecedentis dicimus, quòd licet in aliis compositis nexus copulans vtramque partem teneat se ex parte vtriusque intrinsecè afficiens illas, & comparetur per modum actus respectu illarum, nõ tamẽ hoc est de essentia cuiusuis nexus: & ideò satis est vnionem se tenere ex parte vnius extremi, & terminari ad aliud. Vndè cùm humanitas sit capax per se loquendo mutationis, secus verò Verbum: ideò vnio inest humanitati, & terminatur ad Verbum, quod purè sub ratione termini vnitur: imò quia est purissimus actus, ideò se ipso est extremum vnibile, & ipsa vnio sui ad humanitatem, connotando tamen, quod humanitas per modum vnionis in ipsa existentem, ad Verbumque terminatum vniatur illi: nam quando extrema prædicto modo distant, petunt sic vniri.

34. Ad secundam probationem neganda est consequentia: & ratio disparitatis est: quia natura, & propria subsistentia habent inter se connaturalem coaptationem, & commensurationem, & ideò natura est se ipsa naturaliter determinata ad propriam subsistentiam, & non vtcumque, sed talis determinatio est in ordine ad subsistẽtiam, non tanquam ad formam, sed tanquam ad terminum. At terminus se ipso vnitur cum re terminabili, quando est naturalis coaptatio, & determinatio vnius ad alterum: quia ibi non adest vera causalitas: & quia de eius essentia est, esse actualiter terminãs rem terminabilem: Et ideò per diuinam potentiam nequit esse sine re terminabili. Cæterùm etsi humanitas, & Verbum diuinum vniantur per modum termini, & rei terminabilis; attamen non habent inter se connaturalem coaptationẽ, nec humanitas est de se determinata ad subsistentiam diuinam, & ideò eget nouo modo, quo determinetur, modificetur, & trahatur ad esse personale Verbi, quique saltem tanquam terminum attingat ipsum Verbum. Addendum tamen, esse satis probabile subsistentiam creatam vniri medio modo vnionis ab ea

distincto; quia solus modus, qui sit ipsa vnio, est incapax, vt media alia vnione vniatur, ne detur processus in infinitum.

35. Neque hinc sequitur, quòd Verbum non suppleat vicem propriæ personalitatis quantum ad omne quod in ea erat perfectionis: quia illamet perfectio continetur in Verbo sub eminentiori ratione, & vt continet illam, terminat humanitatem: sicut etsi subsistentia Verbi non sit connaturalis humanitati, non sequitur quòd desit humanitati illa perfectio, quæ illi accrescebat ex connaturali terminatione propriæ subsistentiæ, & hoc ob rationem dictam.

36. Ad primam confirmationem respondetur, quod cùm modus iste sit realiter modaliter distinctus ab humanitate, potest esse supernaturalis, licet ipsa humanitas sit naturalis: quia non conuenit illi, vt subdatur agenti naturali; sed supernaturali & hypostatici ordinis. Vnde licet corpus Christi dicat entitatem naturalem; habet tamen in Eucharistia modum essendi sub specibus supernaturalem, qui solùm modaliter ab ipso distinguitur.

Ad id autem quod in eadem confirmatione dicitur de impossibilitate substantiæ supernaturalis, dicendum est, illud esse verum ad minùs in substantiis completis; secus in modis. Disparitas est: quia substantia completa non specificatur ab extrinseco, & ideò non esset supernaturalis respectiuè, id est, ex eo, quod non esset connaturalis alicui substantiæ creatæ, aut creabili: quia non comparatur per modum affectionis respectu alterius substantiæ, sed esset supernaturalis: quia superaret in perfectione omnem naturam creatam, aut creabilem, atque ita talis substantia necessariò deberet esse Deus, & non natura aliqua creata. At modus iste cùm consistat in relatione quadam secundùm dici; ac proinde specificetur per ordinem ad extrinsecum, sitque quædam quasi affectio substantiæ, potest esse supernaturalis, non ex eo quòd superet totam naturam creatam, & creabilem, alioqui superaret se ipsum; sed ex eo quod est affectio adeò eleuata, vt nulli substantiæ creatæ, aut creabili possit esse connaturalis.

37 Ad secundam confirmationem concedenda est maior, sed neganda minor. Ad primam, & secundam probationem patet ex dictis: quia relatio vnionis præsupponit vnionem extremorum, humanitas autem vnitur Verbo per modum vnionis iam explicatum.

Ad vltimum respondetur, sensum verborum D. Thomæ vt ex contextu constat: tantùm esse, inter humanitatem, & personam Verbi, aut inter materiam, & formam non intercedere aliquid tanquam quoddam tertium & extremum *vt quod* vnionis, afferens proprium esse, in quo formaliter vniantur: quia sic non manerent immediatè vnita, nec possent componere vnum per se: non verò negat aliquem modum, qui non afferat proprium esse, quique non sit extremum *quod* vnionis, sed id quo nectuntur extrema. Vnde sicut non est extremum, sed nexus extremorum, ita non tollit ab extremis rationem immediatorum extremorum, & consequenter quòd simpliciter loquendo immediatè vniantur.

QVÆSTIO III.

Vtrum materia, & forma nectantur inter se vnica simplici vnione, an verò duplici partiali.

Quid afferant Scotus, & alij

§. I.

38 PRima sententia asserit materiam, & formam duplici substantiali vnione inter se vniri, ita vt vna ex parte materię se teneat, & sit receptio formæ, altera verò, ex parte formæ, & sit informatio. Ita Durand. in 3. distinct. 15. quæstione 3.

Probatur primò: nam causalitas materiæ erga formam est vnio, vel receptio: & causalitas formæ in materiam est vnio, vel informatio: sed causalitas formæ, & materiæ reipsa sunt duæ, ita vt nullo modo identificentur: ergo etiam vniones. Maior certa est, & latè probatur infra lib. 2. Minor verò probatur: quia materia, & forma sunt causæ adæquatæ in suo genere. Ergo per diuersas causalitates causant. Probatur consequentia; quia causalitas ninil est aliud quàm tendentia quædam realis, & Physica causæ in effectũ suũ: ergo vbi est diuersa causa totalis in suo genere, & nullo modo identificata, ibi etiam; erit diuersa realiter causalitas, nulla tenus identificata. Ob hanc enim rationem causa efficiens causat per diuersam realiter causalitatem; quia est diuersa causa.

39 Confirmatur: quia materia sua causalitate causat in suo genere formam materialem. Ergo repugnat, quòd eadem causalitate suum esse recipiat à forma, ab illaque causetur. Si enim nihil magis alienum à ratione, poterit affirmari, quàm quòd Petrus producatur illa causalitate, & productione, qua ipse Paulum efficit: ita nihil sanè absurdius in Philosophia dici poterit, quàm quod eodem prorsus modo causalitatis, scilicet eadem vnione, qua materia causat formam, ipsa recipiat suum esse ab eadem forma.

Confirmatur secundò: quia materia verè recipit, & non informat, & forma etiam verè informat. & non recipit. Ergo actualis receptio, & informatio non sunt re ipsa vnum, & idem. Si enim sufficienter colligimus potentiam passiuam, seu receptiuam distingui realiter ab actu informatiuo: quia illa re ipsa potest recipere, non verò informare: econtrà verò actus ipse potest esse informatiuus, nõ verò receptiuus; cur non colligemus realem distinctionem inter actualem receptionem, & informationem propter eandem proportionalem rationem.

40 Secundò: nam in homine vnio corporis, & animæ rationalis, non est simplex, sed composita. Ergo in omni naturali composito idem dicẽdũ erit. Patet cõsequentia ex paritate rationis. Antecedens probatur: nam vel illa simplex vnio esset materialis, & corporea, vel spiritualis. Si primum, non poterit vnire, & attingere animam: si verò spiritualis fuerit, nequibit nectere materiam: nexus enim cum re nectenda proportionatus esse debet.

Confirmatur: nam si vnica tantùm pro his duabus partibus vniẽdis ponatur vnio, inquiremus ex parte, cuius se teneat, an ex parte materiæ, sitque proprius illius modus; an verò ex parte formæ? Si primum dicatur, ergo debet esse corporeus talis nexus: si secundũ, ergo erit spiritualis; modus enim debet proportionari cum re cuius est modus, vt nunc dicebamus.

41 Neque poterit dici, quod ex parte vtriusque se teneat: quia omnis modus informat, & actuat id, ex parte cuius se tenet, seu vt clariùs loquamur id, cuius est modus. At vnicus tantum modus non potest simul actuare, & informare duas realitates à parte rei distinctas, cũ hoc perfectissimis etiã formis, qualis est anima nostra, non cõcedatur. Ergo neq; concedi debet modũ vnionis ex parte vtriusque extremi se tenere.

Vltimò: quia relationes reales, quibus materia & forma, vt vnitæ inter se referuntur, fundantur in reali vnione earumdem. Sed fundamenta realium relationum debent esse inter se realiter distincta in vtroque extremo, vt patet in albedine fundante respectus numericè realiter distinctos, quæ ideò in vtroque albo realiter distincta est. Ergo similiter materia, & forma non vnica sed multiplici nectuntur vnione, vt ita realis possit fundari relatio.

Quid in hac re sentiendum sit?

§. II.

42 Nihilominùs dicendum est materiam, & formam tantùm vnico modo vnionis realis vniri inter se. Declaratur assertio: non enim negamus modum hunc vnionis esse realiter formaliter multiplicem, sed quod à parte rei sit entitatiuè modaliter plures. Quomodo autẽ cohęreat, quod aliqua duo ex natura rei distinguantur, & nihilominùs identificentur realiter entitatiuè, infrà disp. 16. explicabitur, dum de distinctione actionis, passionis, & motus egerimus.

Assertionem hanc ita intellectam docent communiter Thomistę, & ratio fundamentalis est: quia vnicus modus vnionis potest perfectè, & complerè vnire materiam, & formam: ergo superfluè ponitur duplex. Consequentia est euidens ex communi axiomate, *Frustra fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora.* Et antecedens probatur: quia vnio partium vt talis, est vinculũ duarum partium: ergo ad duas partes vniendas vnicum tantùm vinculum satis est.

Varij variè huic argumento occurrunt: alij enim asserunt verè posse vnica vnione extrema vtcumque copulari; non tamen perfectè, & iuxta exigentiam, modumque vnionis formalis intrinsecè immutãtis (vt ipsi loquũtur) materiam, & formam: hic enim specialis modus nectendi essentialiter petit, vt quæuis pars non solùm sit terminus vnionis alterius compartis, sed etiã, vt intrinsecè per suam vnionem efficiatur & immutetur. Vndè cùm vnio, quæ ex parte materiæ se tenet, respiciat materiam, vt subiectum, ac proinde illam solummodo immutet: formam verò solummodo, vt terminum inspiciat, fit inde, vt per illam non possint secundùm rationem prędictam vniri, & ideò necessariò debet priori illi vnioni correspondere alia partialis vnio ex parte formæ se tenens, & respiciens materiam, vt terminum.

43. Sed hæc solutio nihil contra nos conuincit, vt infra videbimus, nec argumenti nodum dissoluit. Quia impossibile est, vt materia intelligatur vnita formæ, quin eo ipso realiter intelligatur forma vnita materiæ. sicut impossibile est vnum extremum esse indistans loco ab alio, quin aliud eo ipso sit indistans ab eodem, vt per se patet. Ergo per modum illum vnionis, quo materia vnitur formæ, manebit forma realiter vnita materiæ, & consequenter altera illa partialis vnio realiter modaliter à priori distincta superuacanea erit. Patet prima consequentia: quia quotiescumque partes vt tales

vt tales inter se vniuntur; hoc fit ob indigentiam, & dependentiam, vel commentum, quod vna ab alia habet, & econtrà: & ideò intrinsecè, & per se completur ex tali vnione. Ergo vnio illa realiter vtrãque immutat, sicut & vtramque complet. Ergo non attingit alteram partem extrinsecè, & per modum termini solius, ac proinde ex vi talis vnionis vtrumque extremum vnietur.

44 Quapropter alij dicunt non esse necessariã specialem vnionem ex parte materiæ, & aliam ex parte formæ, vt partes pręcisè copulentur; sed solùm vt materia, & forma se se mutuò causare possint. Hæc enim mutua causalitas non potest inter eas reperiri, si vnicus tantum inter vtrumque adest nexus, vt videtur probari primo argum. facto pro prima sententia.

Sed contra: quia materia, & forma ad inuicem sunt causæ in actu secũdo ratione vnionis: ergo si vt sint vnitę inter se non requiritur, nisi vnicus tantũ nexus: neque ad causalitatem earundem quidpiam aliud desiderabitur. Antecedens infra probabitur latius lib. sequenti, & nunc breuiter suadetur: quia per hoc, quòd materia, & forma sint vnitæ, forma se communicat, datque suam entitatem materiæ, & materia sustinet, ac sustentat in se formam, Ergo quęlibet in suo genere ratione talis vnionis exercet suam propriam causalitatem: nam causalitas formæ est informatio, seu donatio (vt sic dicamus) sui ipsius: sicut materia non aliter causat, quàm recipiendo modo supra dicto in se formam, substernendoque illi suam entitatem, vt in ea veluti innitatur.

Satisfit primo argumento aduersariorum, & eius confirmationibus.

§. III.

45 Ad primum neganda est minor, Ad eius probationem dicẽdũ est: nullam esse repugnantiam in hoc, quòd eademmet entitas realis formaliter tamen, & ex natura rei diuersa possit esse causalitas diuersarum causarum eiusdem ordinis: quia non requiritur tanta distinctio inter causalitates quãta inter causas, vt patet in causis efficiẽtibus subordinatis, & earum causalitatibus, sicut etiã eadem actio est causalitas finis, & agentis diuersimodè tamen considerata. Vnde, etsi concederemus causalitatem agentis esse omnino realiter distinctam ab ea, quam materia, vel forma exercent, non ideò hæc eadem distinctio admitti deberet inter causalitatem materiæ, & formæ: quia causa materialis, & formalis sunt eiusdem ordinis, id est ambę sunt causę intrinsecę. At verò efficiens est causa extrinseca, sicut etiam, & finis, ideò meliùs intelligitur vt pro his causis vna realiter causalitas detur.

Ex quo ad primam confirmationem facilè respõdetur: quòd licet vnio hæc sit entitatiuè modaliter vnica: attamen est formaliter, & virtute plures: & ideò non minùs potest exercere officium plurium, quàm si esset realiter plures. Neque est simile exẽplum illud, quod in argumento adducitur de causa efficiente; efficiens enim ita est causa sui effectus, vt simul non sit effectus respectu illius, & ideò non potest recipere neque illa, neque alia causalitate esse ab illo. At forma ita est causa materiæ in genere causæ formalis, vt simul etiã sit effectus illius iuxta capacitatem suã in genere causę materialis. Quarè non

mirum si à suo effectu, licet nō vt effectus est, aliquid accipiat, & quòd hoc sit per eādē realiter entitatē, & causalitatem, cum hæc formaliter multiplex sit.

46 Ad secundam confirmationem cōcedendum est antecedens, & distinguendum consequens: & si intelligatur formaliter, neganda est cōsequentia: si verò materialiter tantummodo, concedi poterit. Explicatur hoc, recipere, vel informare distinguūtur realiter entitatiuè penes subiecta materialia, quæ denominantur: non verò penes formam denominantem, quæ est entitas modalis eiusdem vnionis: quemadmodum agere & pati, diuersæ denominationes sunt ex parte materiæ: quia reuera ab actione solū agens denominatur agens, & nō passum. Econtrà verò passio passum solummodo denominat, sicut & agens vt tale est, agit, & non patitur. Econtrà verò passum, vel vt tale, ita patitur, vt non agat, & nihilominus ex parte formæ denominantis non est realis entitatiua diuersitas: quia actio, & passio vna, & eadem entitas saltem modalis est, vt lib. 3. ex D. Th. dicemus.

Quibus adde, quòd etsi vnio sit tota in materia; non tamen totaliter, idest nō præstat illi totum effectum, quem potest, quod idem de forma dicemus. Vndè ab eadem vnione potest materia habere hoc, quod est recipere, & non informare, & ecōtrà forma informare, & non recipere. Et est huius aliquale exemplum in anima nostra, quæ etsi totum corpus, quamlibetque eius partem informet, totaque in toto, & tota in quauis parte sit, non tamen tota, & totaliter (vt plures satis probabiliter volunt) cuiuis parti vnitur: ideóque ab eadem anima habet capillus, vt viuat vita vegetatiua & nō sensitiua. Et similiter manus, quòd viuat vita sēsitiua, & nō rationali. Si ergo anima nostra absque eo quod in se realiter formaliter, sed solū ratione ratiocinata distinguatur, potest hæc præstare: quanto magis vnio de qua loquimur, cum dicamus eam esse realiter formaliter multiplicem.

Ex quo etiam petet, nullam vim habere exemplum, quod in fine huius argumenti allatū fuit: quia cum potentia receptiua, & actus informatiuus nō dicant aliquid aliud præter suā entitatem quod ad præsens conducat, non possumus assignare aliquid reale, in quo realiter entitatiuè distinguantur (quod ex vi argumenti necessariò assignandum est) nisi etiam assignemus distinctionem realem in illorum entitate, & à propria entitate subortam. Ac cū hoc quod est actu recipere, & actu informare (si cōcretiuè sumantur) importent aliquid pro formali, & aliquid pro materiali, poterit assignari distinctio realis entitatiua ex parte significati materialis: licet non assignetur ex parte formalis.

Occurritur cæteris argumentis oppositæ sententiæ.

§. IV.

47 AD Secundum, etsi possemus concedere antecedens, & negare consequentiam propter specialem rationem, quæ in homine reperitur: qui nimirum illa forma spirituali, & materia corporea cōstat, quod in nullo alio cōposito naturali inuenitur; nihilominus negamus idē antecedens. Ad cuius probationem respōdet Suar. disput. 15. suæ Metaph. sect. 3. in fine, & plures alij vnionem illam spiritualem esse, licet sit pendens à materia in esse, fieri, & cōseruari. Negāt tamē inde sequi, quòd per eam non possit vniri materia. Nam sicut anima non obstante immaterialitate sua informat materiam, datque illi suū esse, sic & vnio, etsi sit spiritalis, suo etiam

etiam modo materiam informabit, eamque vniet formæ.

Sed contra: quia in generatione hominis attingitur hęc vnio ab homine, vt à causa efficiente, & principali: sed agēs corporeum non potest virtute propria, & corporea, qualis est potentia generatiua, producere modum aliquem entitatiuè spiritualē; alioqui effectus superaret in nobilitate suam causam: ergo talis modus nequit esse spiritualis.

Præterea, quia non satis inter se cohærent hæc duo, nimirũ quòd modus ille sit spiritualis, permanens, & omnino indiuisibilis: & quòd sit à materia pendens in suo esse, & fieri: quia in hoc præcisè substantia materialis, & permanens generalissimè sumpta distinguitur à substantia spirituali permanenti, & in eadem generalitate considerata, quòd scilicet prædicta substantia materialis, vel est materia, vel è materia pendet; secus verò substantia spiritualis, & permanens: non enim aliud discrimen inter eas inuenitur. ergo, &c.

48 Quare aliter ad argumentum cum aliis dicendum est: vnionē illam corpoream esse. Negandũ tamen per eā non posse vniri formā: quia sicut illa forma, etsi entitatiuè spiritualis sit, nihilominus est forma corporis, & in materia corporea recipi petit: ita & per receptionem corpoream suscipitur, & per vnionem huius ordinis, & consequenter corpoream potest vniri.

49. Ad confirmationē, seu explicationem aliqui dicunt: vnionē hāc esse inhęsiuè in materia: quia corporea est; terminatiuè verò in anima rationali: quia attingit animā; non quidem per inhæsionem; sed per adhæsionē ad aliqualem pũcti similitudinem: quia vtrāque partē lineæ coniungit, & neutri inhæret, vtrique tamen adhæret Vel ad similitudinem vnionis hypostaticæ, quæ est aliquid in humanitate, ipsique inhęret, attingit tamē suo modo vnibiliter: non verò inhæsiuè, aut modificatiuè diuinum Verbũ. Sed contra, nā materia, & forma sunt eiusdem ordinis in ratione actus, & potentiæ: & vtraque innata propensione maximè propēdet ad vnionem. Ergo sicut ad hoc, quòd censeatur vna alteri vnita, necesse est, vt vnio ex parte illius se teneat: ita ad hoc, vt illa altera similiter vniatur, debebit etiam vnio ex parte illius se tenere.

Deinde, quia Theologi multũ laborant, vt explicent quomodo Verbũ diuinum, sine aliqua mutatione fuerit humanitati vnitum: quod si talis modus vnionis in anima rationali inueniretur, ita vt sine vlla prorsus mutatione sui, maneret vnita, satis facilè posset percipi modus ille vnionis: imò facillimè difficultas hæc, quæ adeo ab illis magni fit, vtpotè, quæ supra omnem humanam capacitatem est, solueretur.

Confirmatur: tum quia id, quod tribuitur vnioni hypostaticæ, quia modus hic adeo mirabilis est: & supra omnem intellectũ creatum, non debet affirmari de alia naturali vnione: quia vt ad hoc intentũ dicitur in Cōcilio Toletano, si haberet exemplum, non esset singulare. Vndè cũ hoc, quod est vnire sine mutatione vnius extremi, tribuatur vnioni hypostaticæ: quia adeo mirabilis est, nō est hoc vnioni animæ rationalis cum corpore tribuendum. Tum etiā, quia Theologi in solam Verbi immutabilitatem, & infinitam perfectionem eius referunt, quod non sit subiectum vnionis hypostaticæ; quo impedimento semoto, nullus dicere dubitaret, quod vnio Verbũ afficeret, & illud immutaret. Vndè cũ forma sit capax mutationis, & sic meliori modo à nobis cōcipiatur vnita (vt ex dictis pro conclusione cōstat) fatendum erit vnionem ex parte vtriusq; se tenere. & illas immutare.

50 Vera ergo solutio est, vnionem il-

lam licet entitatiuè corpoream tenere se ex parte vtriusq; extremi, & vtrique inhærere, seu vtrumque intrinsecè afficere; non tanquam subiectum totale; sed tanquam partiale. Quod tamen non est sic intelligendum, vt sit sensus quòd pars vnionis sit in materia, & pars in forma, tota enim entitas modalis huius vnionis, licet non totaliter, vt supra diximus, est in vtraque; sed est sēsus, quòd nulla ex his partibus potest in se suscipere vnionem, nisi dependenter ab alia. Vndè nihil refert, quòd modus iste sit corporeus, ad hoc vt nequeat recipi anima, quæ est spiritualis: quia in re spirituali, quæ simul est forma corporis, benè potest recipi aliquis modus corporeus dependenter ab ipso corpore, seu materia.

Ex quo etiam patet, optimam esse solutionem illam, quæ initio quæstionis huic cōfirmationi adhibita est: quia nō est nouum, vt eadem forma informet multiplex subiectum partiale, quamuis etiam in hoc sua, inter vnionem, & alias formas intercedat diuersitas, quam in hucusque dictis satis innuimus.

51. Ad tertium respondetur: quòd licet vnio materiæ, & formæ sit realiter & entitatiuè modaliter eadem; attamē, vt nectit formam, verbi gratia distinguitur formaliter ex natura rei à se ipsa, vt est nexus materiæ cum forma Cumque prædicta vnio tantum sit ratio fundandi, sufficiet hæc distinctio ad relationem vnionis (si verum est eam ibidem interuenire) sicut similis distinctio inter actionem, & passionem, sat est ad hoc vt sint rationes fundandi aliarum relationum.

QVÆSTIO IV.

An ens naturale distinguatur realiter à suis partibus simul sumptis & vnitis?

52 Consultò addimus, particulam illam, *simul sumptis, & vnitis:* quia certum, & indubitabile est, distingui realiter à quauis parte seorsū sumpta, cum supra illam addat aliam: sicut etiam ex dictis in quæst. præcedentibus constat, distingui etiam realiter ab vtraque simul sumpta, non tamen inter se vnitis, cum supra illas addat vnionem, quam diximus esse modum reipsa distinctum ab illis. Quare tota controuersia procedit de eisdem partibus simul sumptis, & inter se vnitis.

Refertur opinio affirmans.

§. I.

53 Partem affirmantem tuentur Heruæus quodlib. 2. qu, 14. Didacus Deça, Scotus, Capreol. in 3. dist. 2. art. 1. Caiet. 3. p. q. 6. art. 5. in solutione primi argumenti. Ferrara 4. contra Gent. cap. 85. & q. 5. huius libri. Iabel. Aqua. Antonin. Andr. Fland. 7. Metaph. q. vltima, Fonsec. 5. Metaph. cap. 2. qu. 2. sect. 2. & Conimbricence Collegiū 1. Physic. q. 1. artic. 3. cap. 2. quibus videtur fauere D. Tho. in 3, dist 2. q. 1. art. 3. quæstiuncula 3 ad 3. & in 4. dist. 16. qu. 1. art. 1. quæstiunculá 2. ad 2.

Probatur primò ex Arist. 5. Metaphys. cap. 14. tex. 16. dicente: *Sex non sunt bis tria: sed semel sex*, & lib. 7. cap. 17. *Syllabam, ba, non esse b. & a.* & lib. 8. cap. 6 text. 15. ait: *Totum esse aliquid prater partes.* Et secundo de Anima in principio, & alibi sæpè, distinguit substantiam

ſtantiam in materiam, formam, & compoſitum, dicitque tres eſſe ſubſtantias.

Secundò, partium vnio, & conſequenter partes vnitæ ordinãtur ad vnitatem totius, tendunt enim ad hoc, vt reſultet vnum per ſe. Ergo hoc vnum, quod nihil aliud eſt, quàm totum compoſitum, aliquid reale eſt præter partes, vt vnitas. Probatur conſequentia: quia id, ad quod aliud realiter ordinatur, diſtinguitur realiter ab eo, quod ordinatur ad illud.

54. Tertiò, quia partes ſimul ſumptæ, & vnitæ ſunt vera, & realis cauſa totius; ſed inter cauſam realem, & effectum realem eſt realis relatio, & conſequenter realis diſtinctio: ergo totũ diſtinguitur realiter à ſuis partibus ſimul ſumptis, & vnitis. Maior probatur: tum quia totum fit, non ex partibus ad inuicem diuulſis, ſed in vnum collectis: tum etiam, quia materia, & forma non cauſant totum, niſi vt illa recipit, hæc verò informat. At vt vnitæ ſunt, vna earum informat, & altera recipit: quia vnio eſt cauſalitas earum, vt iam diximus: ergo vt vnitæ ſunt inter ſe, cauſant totum.

Quartò, ſi totum ſubſtantiale, verbi gratia homo, nõ diſtingueretur realiter à ſuis partibus, ſequeretur contra communem ſententiam Philoſophorum, nihil eſſe diſcriminis inter totum per ſe, & totum per aggregationem. Probatur ſequela: nam ſi totum ſubſtantiale eſt ſuæ partes: cum partes ſint plura entia, & omne totum, quod eſt plura, ſit totum per aggregationem: planè fieret totum per ſe quale eſt totum ſubſtantiale, eſſe totum per aggregationem.

Vltimò, multa reipſa tribuuntur ſubſtantiæ compoſitæ, quæ partibus etiam ſimul ſumptis non conueniunt; & è cõuerſo: ergo, &c. Antecedens probatur: quia totum eſt terminus generationis; non verò partes etiam vnitæ: hæ enim non dicuntur generari; ſed totum ex illis reſultans. Item ex toto dicuntur procedere paſſiones; non verò ex partibus: ſicut & illud dicitur operari; non verò hæ; etiam ſi ſimul ſumptæ conſiderẽtur.

Proponitur ſententia negans.

§. II.

55 PArtem verò negatiuam tuentur Alexand. Themiſt. Philoponus Simpli. in hoc lib fauet Auerroes commẽt. 9. Duran. in 3. diſt. 2. q. 2. Greg. in 1. diſt. 24. q. 1. art. 1. Palud in 3. diſt. 1. q. 1. Aſtudillo 1. Phyſicorum q 6. Vtramque partem cenſet probabilem Soto. Tolet. Valleſ. & tandem communiter omnes Recentiores ſequuntur, ideoque ſingulos referre ſuperuacaneum erit. Probantque eam, tum authoritate, tum etiam ratione. Authoritate quidem, quia Ariſt. 2. de Anima. & 5. Metaph tex. 31. & in 4. Phyſicorum text. 35. hoc ipſum teſtatur, & D. Auguſt. 7. de Trinitate cap. 4. multum fauet dum dixit: *Homo nihil eſt aliud, quàm anima, & corpus*: (vnita intellige) & ſimiliter cap. 3 lib. 9. de ciuitate Varronem commendat, eo quòd hominem neque animam ſolum, neque ſolum corpus eſſe arbitraretur. Fauet etiam Athanaſius loco citato ſymboli, dum illa verba ſæpius inculcata protulit: *Sicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo, &c.* Et eandem D. Paulus dum 1. ad Corinth. 12. docet: *Omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt.*

56. Ratione verò ſuadetur, ſupponendo totum nõ poſſe diſtingui realiter à ſuis partibus vnitis; niſi quia addat aliquid reale ſuper illas: quoniam ſolum poſſet diſtingui ab illis diſtinctione includentis, & incluſi. Hinc verò prima ratio pro hac ſentẽtia ſic deducitur: quia partes vnitæ etiam ſi præcisè abſque

aliqua alia superaddita entitate sumantur, sunt aliquid per se vnum; non quidem per simplicitatem: sed per compositionem: ergo etiam si quæuis alia entitas auferatur, erit prædicta collectio idem quod totum compositum substãtiale, cum hoc nihil aliud sit quàm quid substantiale, & vnum per se per physicam compositionem. Antecedens probatur: quia talis collectio materiæ, & formæ prout vnitæ constat ex pura potentia, actuque substantiali, & primo; & non ob aliud homo est vnum quid per compositionem, teste Arist. 2. de Anima c. 1. tex. 7. & 8. Metaph. c. vlt. tex. 15. nisi quia constat ex pura potentia, & forma substantiali.

Confirmatur primò: nam illa entitas, quam totum supra partes vnitas addere dicitur, aduenit enti in actu. Ergo non potest facere vnum per se cũ partibus iam vnitis, quæ præsupponuntur, & consequenter, vel intellectis solis partibus vnitis intelligitur quid per se vnum, totumque substãtiale, vel sola hæc entitas tertia intelligitur esse totum compositum. Vnde cum hoc posterius dici non possit, vt initio huius quæstionis dicebamus, necessariò affirmandum est illud primum. Hæc secunda consequentia satis constat. Prima verò etiam patet ex communi illo axiomate: *Quod cõuenit enti in actu, aduenit accidentaliter.* Antecedens verò etiam liquet: quia aduenit materiæ & formæ iã vnitis, in qua collectione necessariò includitur forma, quæ actus simpliciter, & substantialis est quæque actuat simpliciter materiam.

Confirmatur secundò: si totum physicum physica definitione definiatur, non ponitur in ea illa entitas tertia, quam totum superaddit: sicut cum totum metaphysicum metaphysicè definitur, solum partes illius metaphysicæ, genus scilicet, & differentia, vt inter se vnitæ sunt, ibi ponuntur. Ergo hæc entitas non est de essentia totius: ergo hoc ipso quòd intelligantur partes vnitæ, intelligitur totum, etiamsi hæc tertia entitas præscindatur.

57. Secunda ratio principalis: si totum substantiale physicè compositum dicit aliam entitatẽ vltra partes vnitas; non poterit in sola illa consistere, vt ex præcedenti ratione constat: quia nisi ibidem includantur partes; non erit totum. Ergo illa entitas, quæ fingitur superaddita, simul cum materia, forma, & vnione constituet totum. Ergo talis entitas, non minus quàm ceteræ entitates, erit vera pars talis totius. Est enim pars (quoad præsens attinet) quidquid se solo non facit totum; sed vna cum alio. Ergo verum semper manebit, totũ nihil aliud esse, quàm partes, cum tale compositum nihil aliud sit, quàm materia, forma, & vnio, & hæc tertia entitas quæ additur, quæque illius pars est.

Confirmatur, & explicatur, si propter aliquam rationem totum physicũ adderet aliquid supra materiam, maximè quia ex ipsis coalescit ipsum totum, & id quod coalescit, addit aliquid supra id, ex quo consurgit, at hæc ratio prorsus est nulla: ergo, &c. Minor probatur: nã sicut ex vnione partis resultat tertia illa entitas: ita etiam ex vnione huius tertiæ entitatis cum aliis partibus resultabit alia; quandoquidem hæc omnia sunt partes totius compositi: & cum etiam hæc, quæ denuo consurgit, non sit tota entitas compositi; sed aliquid eius: etiã hęc entitas cum aliis erit pars illius, & consequenter ex omnibus illis resultabit alia entitas, & sic in infinitũ. At hoc dici nequit: ergo nec illud prius, nimirum, quòd hoc ipso, quòd materia, & forma vniantur, resultat aliqua tertia entitas distincta ab ipsis vt vnitis. Sed hæc ratio ampliùs elucidabitur in solutione ad secundum, & tertium.

Iudi-

Iudicium de vtraque opinione iuxta mentem D.Th. fertur.

§. III.

58 Dicendum ergo est primò: ex his duabus sententiis hanc posteriorem præferendam esse: tum propter fundamenta adducta, & ideò quo melius potuimus ea vrgere conati sumus: tum etiam, & maximè, & quia Sanctus Præceptor in ea sententia est multis in locis, & præcipuè 4. contra Gent. c.81. ad 2. vbi sic ait: *De humanitate non est intelligendum, quòd sit quædam forma consurgens ex coniūctione formæ ad materiam; quasi realiter sit alia ab vtraque.* Redditque pro huius ratione illam, quā supra proposuimus dicens: *Quia cum per formā materia fiat hoc aliquid actu: illa tertia forma consequens non esset substantialis: sed accidentalis.* Et loquitur S. Th. vt rationis suę vim aperiamus, de entitate reali ad eundem ordinem entitatis, & compositionis physicæ, & essentialis spectante: non verò de ea, quæ ad ordinem subsistendi, vel existendi pertinet: ex hac enim, & ex partibus vnitis vnum per se subsistens potest resultare. Vnde inferiùs in eodem capite infert: *Quod humanitas nihil aliud dicit quàm principia ipsa essentialia coniuncta*, & 1.2.q. 13. *art.* 1. *Homo* (inquit) *nec est corpus solum, neque anima sola: sed vtrumque simul:* & idem etiam docet de toto integrali. 1.p.q.77. art.2. ad 1. & in 4. dist. 44 q.1. art.1. quæstiuncula 3. in corpore: quæ loca, vt supra dicebamus, non minus de toto physico, quàm de integrali intentum conuincunt, cum vtrobique par sit ratio.

59 Dicendum est secundò: Totum, & partes simul sūptę, & vnitę distinguūtur ratione ratiocinata. Hæc est valdè consona Arist. & D.Th. locis citatis, solùmque eget declaratione: etenim non quæuis distinctio rationis ratiocinatæ inter totum, & partes vnitas intercedit: non est enim similis ei, quæ in homine inter rationalitatem, & animalitatem reperitur: nam cuilibet horum conceptuū correspondet vna quasi formalitas propria, & obiectiua realis, & excludens à suo conceptu alterā, ratione cuius eminentialis distinctio à parte rei inter vtramque cernitur. Nā certum est quòd conceptui totius correspondet, etiam si non expressè, cōceptus partiū vnitarum, & econtra.

Vnde distinctio rationis, quæ inter vtrumque intercedit, similis est ei, quæ inter definitum, & definitionem inuenitur, vt inter hominem, & animal rationale: tum quia quidquid respondet priori conceptui, respondet & posteriori; diuersimodè tamen penes explicitam & implicitam correspondētiam: tum etiam, quia quoad modum significandi, & concipiendi habent similitudinem quatenus prædictas partes vnitas pluribus, & distinctis conceptibus aliquo modo inadæquatis, & cum aliquali fundamento in re cōcipimus, secundùm quod collectio illa partium & vnionis veluti postulat cōcipi per modum plurium, ipsum verò totum per modum vnius; non secus ac in definito, & definitionis partibus contingit.

Diluuntur argumenta primæ sententiæ.

§. IV.

60 Ad argumēta igitur initio quęstionis posita respondetur Et primò ad auctoritatem Arist dicimus: in primo loco nō loqui de toto, & partibus; sed de numeris formaliter sūptis: docet enim ibi numerum senariū non componi ex duobus ternarijs formaliter sumptis, in quantum scilicet sunt alte-

alterius speciei; sed materialiter ratione vnitatum Et ita sensus est, quòd numerus senarius non est duo indiuidua ternarij: sed alia species numeri, quę componitur ex sex vnitatibus. Vnde locus ille non est ad propositum argumenti. Secundus autem locus intelligitur de partibus absque vnione: sic enim verũ est, quòd syllaba *ba* non est præcisè *b*, & *a*, si præscindamus ab illis vnionem ordinis, ratione cuius componunt talẽ syllabam: nam etiam *ab* habet easdem literas, & tamen est alia diuersa syllaba propter diuersam vnionẽ: Quod indicauit Aristot. ibid. dicens: *Quòd syllaba non est compositum, sicut aceruus*, id est, per solam aggregationem, absque vnione, & ordine. Per quod patet ad tertium locum. Sensus enim est, totum non esse solam coacetuationem partium; sed includere aliquid præter partes, scilicet vnionem. Ad testimonia D.Th. patet ex dictis.

61 Ad secundum, & tertium respõdetur: partes vnitas dupliciter posse accipi. Primò, ita vt vna sumatur in recto altera verò in obliquo, & vt sic dicamus diuisim, vt si asseras, *forma vt vnita materiæ.* Alio modo collectiuè, non solũ vt sũt sub vnione: sed ita vt sub vna eademque collectione, ac vtraque in recto importetur, vt si dicas: *forma, & materia vnita* Quod verò hæc distinguantur constat: quia sicut dicitur forma, vt vnita materiæ, posset etiã dici, & non synonimè, materia vt vnita formę; nam materia vt vnita formę dicit, quoad præsens attinet, materiam, & vnionem in recto, & formam in obliquo: & similiter forma vt vnita materiæ dicit formam, & vnionem in recto, & materiam in obliquo. Vndè materia vt vnita formæ realiter distincta est à forma, vt vnita materiæ: sicut pater respiciens filium distinctum quid realiter est à filio respiciente patrem etiam transcendentaliter: quamuis vnumquodque illorũ importet quidquid aliud, & solum sit differentia penes hoc, quòd est importare illud in recto, vel in obliquo.

Dicimus ergo, quòd etsi non in secundo, attamen in primo modo partium vnitarum rectè intelligitur vera, & realis causalitas respectu totius, veraque, & realis distinctio inter illud, quod talem exercet causalitatem, & inter ipsum totum: cùm quælibet pars per se etiam cũ vnione, quæ se tenet ex parte eius, distinguatur realiter à toto, ad illudque realiter ordinetur.

62 Diximus, *quasi diuisim*, vt denotaremus non vnica (vt sic dicamus) & eadem comparatione, conferendum esse totum cũ partibus simul sumptis, & vnitis, & econtrà: ita vt simul, & semel comparetur cum ambabus in recto, & vnitis: quia sic identificantur realiter cum toto; sed ita vt per vnicam cõparationem comparetur cum materia, vt vnita formę, & per aliam, cum forma vnita materiæ. Et meritò quidem: nam cum habeant diuersum modum causãdi, & quilibet sit in suo genere adæquatus, nõ possunt vnica, & eadem cõparatione comparari cum toto, si vt causæ illius considerentur.

Ad quartum neganda est consequẽtia: quia cum partes totius physici sint actus, & potentia substantialis, quorum totum esse ad vnionem tendit, ideò hoc ipso quòd vniantur resultat vnum per se; cuius oppositum contingit in toto per aggregationem, propter oppositam rationem: & quia non vniuntur vnione, quæ simpliciter talis sit; sed quæ semper aut ferè semper sit extrinseca, ratione alicuius extrinsecæ situationis, aut alterius similis.

Ad vltimum respondetur, quòd realiter loquendo omnia illa, quæ conueniunt toti, possunt, & debent conuenire partibus simul sumptis, & vnitis.

LIBER

LIBER SECVNDVS PHISYCORVM.

PROOEMIVM.

Postquã Aristot.de principiis entis naturalis, secũdũ se,& in esse rei cõsideratis egit,iam nunc in hoc lib.2. sermonem instituit de eisdem principiis *in esse scibilis*,seu de ratione *sub qua* sũt principia huius scientiæ Et ideo disputat de Natura , vnde res dicũtur naturales , quçque est ratio *sub qua* in Philosophia : necnon & de causis ex quibus Philosophus ad passione de suo obiecto demonstrãdas procedit :quas causas , vt distinguat à casu: & fortuna; ideo de casu & fortuna sermonem texit. Et licet hæc ita sint , & sũmatim ex illis colligatur, quænã sint illa de quibus Arist in hoc lib egit , nihilominus placuit sigillatim , sed breuiter innuere,quid in quouis cap. Philosophus disputet , vt meliùs eius mens possit comprehendi.

SVMMA TOTIVS LIBRI.

Liber hic nouem capitibus absoluitur.In primo diuisio rerum in naturales & artificiales,& discrimen,quod inter eas versatur , necnon & definitio naturæ proponitur;& simul ostenditur,tum solas substantias corporeas quippe compositas ex materia & forma,esse propriè entia naturalia, : accidentia verò esse entia secundùm naturã:tam etiã formam esse magis naturã,quàm materiam. In 2.stabilitur diuersitas, quæ versatur inter Philosophiam naturalem & Mathematicas : imò & quæ intercedit inter purè Mathematicas , & Mathematicas medias,hasque esse magis naturales,quàm illas.In 3. propositis quatuor ges neribus causarum ostendit posse vnum & eundem effectum simul ab omnibu- illis pendere,easque ad inuicem esse causas. Ac tandem alia huc spectantia, pluresque causæ diuisiones(de quibus infrà disp.10.q.2.)adducit.

Caput verò quartũ,quintum & sextum in explicatione casus & fortunæ consumens, ostendit ad quam causam spectent,necnon & discrimen , quod inter hæc duo versatur. In capite verò septimo sufficientiam diuisionis causæ in quatuor causarum genera iam dicta conuincit , additque ad naturalem Philosophũ spectare,omnia illa in rebus naturalibus speculari In capite verò octauo demonstrat, naturam agere propter finem.In vltimo verò; quæ sit radix & origo necessitatis in rebus naturalibus explicat.

DISPVTATIO SEPTIMA

DE NATVRA ET ARTE.

VT eo passu & ordine, quo Arist. incessit, incedamus & nos, ideo primam huius libri disputationem, vnà cùm eodem Naturæ & Arti damus.

QVÆSTIO I.

QVID SIT NATVRA.

1 ETsi de quauis re primo loco sit inuestigandum an sit vt docet Aristo. quando aliquod dubium circa illius existentiam suboriri potest : attamen quando manifestè constat eam esse, non oportet id in dubium reuocare. At esse in rebus naturam, quis dubitare potest? quandoquidem in entibus naturalibus experimur tot motus, qui prin- satis indicant esse in eisdem aliquod cipium & radicem primam, à qua oriantur, ac proinde & naturã. Quare relicta quæstione an est, merito à quæstione, quid est, exordium sumpsimus.

Sed quia quidditas rei non potest aliter meliùs explicari, quàm illius definitionem adducendo, & si opus fuerit, eam explicando, ideò in hac quæstione cùm Arist. dicendum est: quòd Natura *est principium, & causa motus, & quietis eius in quo est primò, & per se, & non secundum accidens.* Cuius definitionis bonitas, vt magis innotescat, singulę illius particulæ sigillatim declarãdę sunt.

In primis igitur natura dicitur *principium*, in quo conuenit cum priuatione : sed additur, quòd sit *causa motus*, per quod ab eadem distinguitur. Nam etsi motus, tam à natura, quàm à priuatione procedat; attamen priuatio, sicut nõ est ens, ita influxũ verum in motum nõ habet; secus verò natura. Et quia influxus iste per causam modo iam explicãdo significatur, ideo de natura dicitur: quòd sit principiũ, & causa motus.

Sed dices : causa intrinsecè includit principium: ergo superfluè ponitur ly *principium*, si semel ponitur ly *causa*: sicut si in definitione hominis diceretur, quod est viuens animal, superflueret illa particula *viuens* : quia viuens includitur in animali.

2. Respondent Vallesius & Tartaretus, poni vtramque particulam maioris claritatis gratia; etenim cognitio entis naturalis maximè dependet ex notitia exacta naturæ, & ideo magna cum claritate illius quidditas exponẽda erat: quia fortè tunc non erat exploratum, quomodo se habebant *principium*, & *causa*, quoad prædictam inclusioné. Alij verò dicunt, quòd causa nõ sumitur secundòm omne id, quod includit: sed solùm secũdùm quod exprimit id, quod addit supra principium, scilicet rationem

nem influxus in effectum: & ideo nullam ibidem committi nugationem. Et tandem D.Th.in præsenti,quem sequitur Ferr.qu.1. inquit poni vtráque particulam ad denotandum naturã in aliquibus esse principiũ passiuum, in aliis verò principium actiuum. Nam per ly *principium*, intelligitur principium passiuum,*per causam* verò principium actiuum,vt ex D.August.disp. sequenti dicemus. Cæterùm hæc propottionaliter ad ea,quæ ex eodem S.Doct in hac eadem quæst. dicentur, debent intelligi.

Additur deinde in eadem naturæ definitione 2. particula, scilicet *motus & quietis*, vt denotetur quid sit illud, respectu cuius debeat natura habere rationem causæ: nam hoc nihil aliud est, quàm motus & quies.

Cæterùm,hæ duæ particulæ non parum difficultatis videntur prima facie ingerere:tum quia in cœlo verè est natura, quandoquidem est ens naturale constans materia & forma:& tamen in eo non est quies;imò neque naturaliter esse potest:quia vt in lib.de Cœlo probat Arist motus ille circularis ex natura sua est perpetuus:tum etiam,quia totus terræ globus habet in se naturã,vt constat:& tamen secundùm se totum nunquam mouetur:imò nunquam naturaliter ex suo loco naturali, in quo est, moueri potetit: ac proinde neque erit in eo principium motus Quod idem de cœlo empyreo dicendum est, quod sicut in perpetua quiete futurum est;ita principio motus caret : alioqui frustra tale principium haberet,cùm frustra sit potentia, quæ nunquam ad actum reducitur.

3. Respondetur cum S.Tho. in hoc lib.lect.1.quòd sensus definitionis est, naturam esse principiũ motus & quietis,non quidem, quia in omnibus, in quibus est,habeat esse vtriusque principium; dantur enim plura entia naturalia,quæ non mouentur,qualis est totus terræ globus, sicut & quædam, quæ ex se nũquam quiescunt,qualia sunt cœli: sed quia quæuis quies aut naturalis motus,qui in entibus naturalibus repertus fuerit,à natura procedit,ita tamen vt si aliquod ens naturale moueatur& quiescat, saltem successiuè, natura in illo sit principium talis motus & quietis:si verò vel solùm quiescat, vel solum moueatur, tunc illa quies,motusve ille à natura, vt à prima radice & origine ortum habeat.

Et est huius satis accõmodatum exemplum definitio illa, qua animam, vt sic definiuit Aristot. dicens : *Anima est qua viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus.* Cuius definitionis sensus non est, quod quæuis anima sit principium omnium harum operationum: aliàs enim plantæ, imò & bruta non haberent animam ; sed tantùm per illam intenditur,quòd vbicumque fuerint simul omnes illæ operationes, vel quælibet earum, necessariò debent ab anima prouenire. Sic ergo pari ratione in præsenti philosophandum est.

4. Per quæ satis patet ad omnia,quæ contra hanc particulam obiecta sunt.

Sed vrgebis,quoniam iuxta hanc expositionem iam natura erit in aliquibus entibus naturalibus principiũ & causa tam motus, quàm quietis: at hoc est contra rationẽ ipsius naturæ:ergo, &c.

Minor in qua est difficultas probatur dupliciter : primò quidem ; quia causæ naturales in hoc differunt à liberis, (vt docet Aristot. 9. Metaph. cap. 2.) quòd naturales non possunt vtrumque contrarium per se producere ; sed vnum : vt ignis non potest per se producere calorem & frigus ; sed solùm calorem. At verò liberæ possunt producere vtrumque : homo enim amare, & odio prosequi valet. Natura igitur

non poterit esse principium oppositorum effectuum, qualus sunt motus & quies.

Secundò probari potest eadem minor, nam quies est pura carentia motus, proindeque purum nihil: ergo impropriè dicitur natura esse principium quietis: id enim quod reale est, impropriè dicitur esse principium non entis: sicut & ipsum nō ens impropriè causari asseritur. Adde carentiam non per se, sed per accidēs fieri, vt patet in cæcitate & surditate, quæ sicut à Natura non intenduntur, ita per accidens resultant.

5. Respondetur concedendo maiorem, & negando minorem. Et ad primam probationem dicimus ex D. Tho. in prima distinctione 40. quæstione 4. artic. 2. ad primum, duplicem esse quietem: vnam violentam, & contra naturam: alteram naturalem; violenta est, qua, v. g lapis detinetur in loco superiori naturalis verò, qua in loco inferiori quiescit. Ex his violenta quasi contrariatur motui naturali: at verò naturalis est perfectio motus, terminus, ac complementum ipsius. Præterea violenta non fit à natura rei, quæ mouetur; sed à principio extrinseco: naturalis verò à natura illius, quod mouetur, ortum habet.

Dicimus ergo, quod motus & quies, quæ fluunt à natura, non sunt contrarij effectus, quamuis motus & quies violenta inter se opponantur, nec à natura intrinseca eiusdem rei fluant. Vnde per hoc quod natura sit principium vtriusque, non sequitur esse principium contrariorum: sed esse principium finis & medij ad illum ordinati: per quod ad primam probationem satis patet.

6. Ad secundam probationem eiusdem minoris respondetur ex Diuo Th. prima parte, quæstione 73. art. 2. & 3. & in 2. dist. 15. quæst. 3. art. 2. quod etsi natura respectu quietis, provt præcisè dicit puram carentiam motus, impropriè dicatur principium, respectu tamen illius provt importat possessionem termini, & quietam in re consequuta, ad quam sequitur priuatio motus (de qua in definitione fit sermo) optimè potest natura esse principium. Tum quia hæc est, quid positiuum: etenim graue esse in loco naturali, quod est quies acquisita, oportet, vt sit quid positiuum. Tum etiam, quia natura non motum; sed hanc quietem anxiè expetit. Quòd si moueri desiderat, & de facto mouetur, non est propter motum; sed propter quietem hanc, saltem in his, quæ talis quietis capacia sunt.

Subsequitur deinde in eadē definitione tertia particula, scilicet, *eius in quo est*, per quam denotatur, qualis debeat esse motus ille, cuius ipsa natura est principium, &c. Circa quod est prima explicatio quorumdam dicentium, sensum huius particulæ esse, quod natura est principiū motus illius entis, in quo est ipse motus: siue talis motus sit in eodem ente, siue non: quia ly *eius in quo est* non appellat supra motum & quietem; sed supra principium & causam, itavt non sit sensus, naturam esse principium motus interni; sed esse principium internum motus, siue quo mouetur ipsum ens naturale, in quo est illa natura, siue quo mouetur aliud.

7. Cæterùm, hæc explicatio non est admittenda: alioqui enim natura vt talis esset principium motus violenti, verbi gratia, calefactionis aquæ, quia re vera est causa motus illius entis, in quo est ipse motus: quādoquidā est causa calefactionis aquæ, in qua est ipsa calefactio. At hoc satis constat esse falsum: quia natura, vt talis, non est causa nisi motus naturalis; ergo, &c.

Adde, quod hinc etiam fieret, quod omnes causæ efficienter, seu principia,

vt quo

vt quo efficiendi quemlibet motum in quoduis passum,deberent dici naturæ: quod tamen esse falsum inde liquet:nã causa efficiens præcisè secundùm quod agit, non dicitur moueri, sed mouere, neque est ens mobile,sed motiuum. At ens naturale,vt tale,& vt habet naturã, licet possit esse ens motiuum, attamen indispensabiliter debet esse ens mobile per talem motum, seu (quod idem est) debet moueri per illum,& ideo pro obiecto Philosophiæ assignatur ens naturale,seu ens mobile.

8. Quare legitimus sensus huius particulæ est, naturam esse principium & causam motus interni,seu (quod idem est)motus illius entis,in quo est ipsa natura. Ita D. Thomas in præsenti, lect. prima. Ex quo etiam fit, per eandem particulam denotari, quod natura est principium *quo* motus;non verò principium *quod*. Si enim natura est principium & causa motus illius entis,in quo est ipsa natura, necesse est vt natura sit in ipso ente,quod mouetur vt *quod*: ac proinde ipsa nõ est ens illud,quod mouetur vt *quod*; sed pars eius de qua verè dicitur, quod est in toto, & quod sit principium *quo* motus.

Sed dices,naturale est igni calefacere lignum vel aquam. Ergo illa calefactio est à natura; quia quod est naturale, à natura oritur: sicut quod est artificiale ab arte. Ergo natura nõ solum est principium motus interni;sed etiam motus externi; atque adeo malè limitatur illa particula, ad motum, qui est in eo, in quo est ipsa natura.

Respondetur, quòd sicut naturale multis aliis modis sumitur,scilicet prout distinguitur ab artificiali, à libero, &c Ita etiam frequenter accipitur, prout significat id quod est iuxta inclinationem & propensionem alicuius rei, quo pacto dicimus, quod est naturale bono communicare se, & Angelo intelligere semetipsum. Hoc ergo supposito,dicendum est: quod etsi igni sit naturale cõmunicare se, prout naturale significat id,quod est secũdum inclinationem rei,non tamẽ prout naturale hîc sumitur,id est,prout à natura,vt natura est,in ea acceptione,in qua illam in præsenti sumpsit Aristot. Quoniam natura,secundùm hanc considerationem, tantum importat principium motus interni: quia, vt sic non constituit ens motiuum præcisè; sed vel solum ens mobile vt mobile,vt patet in cœlo: vel si constituit ens motiuum,vt in viuentibus,non sistit ibi;sed ita est in illis natura principium mouendi, vt simul sint mobilia per talem motum, & consequenter semper natura est talis,respectu motus interni.

9. Ponitur vlteriùs in eadem definitione illa particula *primo*, vt denotetur naturam non esse vtcumque principiũ, &c. motus; sed primum, seu radicale principium *quo*. Vnde per hoc excludũtur alia principia proxima,& principia instrumentalia motus,vt grauitas in graui,leuitas in igne, quæ etsi sint principia motus, non tamen radicalia; ac proinde nec sunt naturæ.

Cæterum,quia natura non est vtcũque principium radicale; sed hoc illi per se,& non secundùm accidens conuenit:ideo additur quinta particula, & vltima scilicet ly *per se,& non secundùm accidens*: per quam hoc ipsum denotatur.Et per eam etiam distinguitur natura ab arte, quæ aliquando per accidens solet esse principium (modo tamen infra dicendo,) motus eius in quo est ipsa ars. Id quod explicat Aristot. exemplo Medecinæ: *Contingit enim aliquando* (inquit ibi D. Thomas) *quòd aliquis Medicus sit sibi ipsi causa sanitatis, & sic principium sanitatis est in eo, hoc tamen est per accidens,non enim sanatur inquantum Medicus; sed inquantum infirmus*

infirmus : & ideo principium talis sanitatis, non est à natura, quæ petit esse principium per se , & non per accidens motus illius entis in quo est tale principium : quod non conuenit Medicinæ , neque alteri arti. Artefacta enim , quatenus talia, non habent in se principium artefactionis ; sed quædam fiunt ab extrinseco, vt domus, & alia , quæ manu inciduntur, quædam verò fiunt à principio intrinseco; sed per accidens, vt dictum est.

10 Sed obiicies primò , quòd videtur vna ex his duabus particulis superfluere : nam quod per se conuenit, primò conuenit : sicut & quod primò competit rei, non potest non per se cõuenire: nam si conueniret per accidens, vel ratione alterius , non cõpeteret primò tali rei, sed illi, cui per se essẽtialiter conuenit. Ergo satis erat ponere in definitione, aut *ly per se*, aut *ly primò*.

Secundò obiicies, quod nõ est vniuersaliter verum, artẽ non esse principium per se motus eius in quo est. Quia ars cantandi est principium cantus eius, in quo est per se : & ars saltandi est per se principium saltationis , quæ in saltante est : ergo, &c.

Respõdetur ad primum, quod ly *per se* non dicit conuenire vtcumq; per se naturæ esse principium motus; imò nec solùm importat, quòd natura sit intrinsecè & essentialiter principium illius; sed quòd conueniat illi omnino per se & secundùm ipsam, id est, non ratione alicuius prædicati superioris, cui primò conueniat, sed ratione sui : nam sæpè alicui conuenit aliquod prædicatum essentialiter; non tamen isto modo quem dicimus: sicut homini conuenit esse viuens sensibile radicaliter , non tamen hoc cõuenit ei, quia homo, id est, à gradu rationalitatis proprio illius ; sed à gradu superiori animalis (vt in lib. Posterior. diximus.) Quia ergo natura est principium radicale motus , prout principium radicale distinguitur à principio proximo, ideo oportuit ponere illam particulam *primo* Quia verò non vtcumque conuenit illi esse principiũ radicale; sed ratione sui, & secundùm ipsam: ideo addita est illa particula *per se*, quæ quidem coniuncta cum priori innuit illam primitatem, quæ conceditur naturæ, esse primitatem (vt sic dicamus, omnino primam : quia non vtcumque essentialiter; sed ex vi propriæ, & vltimę rationis habet esse principium motus. Vnde sicut non est verum , quod id, quod est principium radicale vtcumq; motus debeat esse *per se* perseitate dicta principium illius, vt patet in homine, respectu motus sentiẽdi; ita neque est verum, vt quod est perseitate dicta principium eiusdem motus, debeat esse principium radicale: nam leuitati conuenit secundùm ipsam esse principium motus sursum ; non tamen esse principium illius radicale: quare meritò vtraque particula addita est. Ad secundam obiectionem patebit ex dicendis infra.

QVÆSTIO II.

An definitio Naturæ sit essentialis , an verò descriptiua.

11. Licet Natura non sit diffinibilis propria & rigorosa definitione : quia tantùm importat rationem quandam analogicè communem tam materiæ, quàm formæ , vt infra dicemus, ac proinde non potest talis ratio explicari per verũ genus & differentiam: nihilominus, quia non loquimur in præsenti de definitione, ita strictè; sed paulò latiùs accepta, & quæuis definitio sic sumpta debet reduci, vel ad quidditatiuam, vel ad descriptiuam : ideo in hoc sensu inquirimus an hæc definitio sit descriptiua, an verò essentialis & quidditatiua.

Prima

Prima ſententia aſſerit,definitionem hanc eſſe deſcriptiuam. Pro hac refert Maſſius in preſenti qu.3.Albert.in hoc lib .Ferrat.qu.1.Zimaram in ſua tabula verbo,aut dict. *Natura*. Probant illam ſic.Nam definitio, quæ datur per effectus definiti, nequit eſſe eſſentialis: at hæc datur per effectus:ergo,&c.

Maior,patet,quia definitio eſſentialis datur per intrinſeca & eſſentialia definito.At effectus alicuius rei,ſicut ſupponũt ipſam in ſua eſſentia conſtitutã: ita nequeunt ad illam intrinſecè pertinere Minor verò eiuſdem primi ſyllogiſmi probatione non indiget:quãdoquidem definitio hæc,vt videmus, datur per motum & quietem , quæ ſunt effectus naturæ.

Et confirmari poteſt,natura , pro vt hîc definitur,eſt ſubſtãtia: quia eſt pars intrinſeca & conſtitutiua entis naturalis,ac per conſequens quid abſolutum: ſed abſolutum non definitur per ordinem ad aliud : ergo natura non debet definiri per motum.

12. Confirmatur ſecundò. Quia licet in definitione accidẽtis debeat poni ſubſtantia,non tamen è contra Ergo cùm motus ſit accidens & natura ſit ſubſtantia,non poterit per illam definiri.

Secundò probatur. Quia in natura prius eſt principium eſſendi,quàm eſſe principiũ motus : ſicut in ente naturali priùs eſt habere eſſe , quàm moueri. Ergo cùm definitur natura per principium motus, &c. non definitur eſſentialiter.

Patet conſequentia,quia eſſe principium motus , ſicut non eſt primum, quod inuenitur in natura : ita non eſt eius eſſentia : quia eſſentia eſt primum quod inuenitur in re Ergo definitio naturæ,quæ per hanc rationem principij datur,non eſt eſſentialis.

Tertiò, quia natura,pro vt hîc definitur, tantùm includit materiã & formam,vt ex dicendis infra in hac eadem diſp apertè cõſtabit.At neque materię neque formæ eſt intrinſecum,& eſſentiale eſſe principium motus:ergo, &c. Minor prob.quia materia tantùm importat eſſentialiter, quod ſit ſubiectum primum,vnde eius eſſẽtia ſolùm deſumitur penes ordinem ad formã & cõpoſitum;ècontra verò forma ſolùm dicit,quòd ſit primus actus materiæ, vt ex ſupradictis diſp.3.de Materia q.1. & diſput.4.de Forma,qu.etiam 1.conſtat: ergo,&c.

13 Dicendum eſt tamen , definitionem naturæ à Philoſopho traditam eſſe eſſentialem.Hanc indicat D. Tho.in præſenti,& eam ſequuntur Maſ.in hoc lib.c.1.q.5.Soto,Tolet. & alij communiter. Ratio fundamentalis eſt, quia illa eſt definitio eſſentialis , quæ datur per intima & eſſẽtialia rei definitę,ſed hoc inuenitur in præſenti:ergo hæc definitio erit eſſentialis.Minor patet, tũ quia eſſe principium primũ & radicale motus,nequit conuenire naturæ,ratione alicuius accidentis:quia accidẽtia ad ſũmum ſunt principia proxima motus,nõ verò radicalia & prima,ac proinde ſi ſemel naturę cõuenit eſſe radicem motus, non poteſt nõ illi conuenire ratione propriæ ſubſtãtiæ & eſſentiæ : tum etiam & maximè,quia ens naturale, vt tale,eſsẽtialiter importat vt ſit principiũ radicale *quod* motus interni vnde idem formaliter eſt ens naturale,& ens mobile:ergo id per quod cõſtituitur in eſſe entis naturalis,debet neceſſariò & eſſẽtialiter eſſe principiũ radicale *quo* motus.Ergo cum conſtituatur in eſſe entis naturalis per naturam,vt natura eſt:nõ poteſt non ratio naturę vt talis,importare eſſẽtialiter,quòd ſit principium radicale *quo* motus,ac proinde ſi per hoc natura definiatur,dabitur talis definitio per intrinſeca eſſentialia rei definitæ.

Ad

Ad primum ergo pro prima sentẽtia respondetur, hanc definitionem nõ dari per motum & quietem solum modo; sed per esse principiũ radicale vtriusq; modo iam explicato: quamuis autem motus vel quies non pertineant ad intrinseca naturæ vt talis, bene tamen esse principiũ radicale illorum. Vnde etsi motus & quies sint effectus & posterius quid quàm natura; non tamen hoc quod est esse principium & radicem vtriusque.

14. Ad 1. & 2. cõfirmationem resp. quod etsi natura sit substantia: quia tamen est substantia partialis & incompleta, ideo, licet secundùm suam essentiam præcisè cõsiderata sit absoluta ab ordine prædicamentali; non tamen est ita absoluta, vt non sit relatiua secundùm dici.

Vnde non mirũ quòd definiatur per aliquid extrinsecũ, ad quod talis habitudo secundùm dici terminatur, ac proinde quòd definiatur per motum, qui (eo modo, quem infrà dicemus) est terminus prædictæ habitudinis. Et hæc solutio est valde cõsona doctrinæ Diui Tho. in præsenti lect. 1. vbi inquit: *Ponitur autem in definitione naturæ principium quasi genus, & non aliquod absolutum: quia nomen naturæ importat habitudinem principij*. Cumque nomen naturæ sit nomen substãtiæ, & consequẽter non possit importare habitudinem prædicamentalem vt quid illi intrinsecum, oportet vt si semel illam affert, quòd talis relatio sit secundùm dici, ac proinde quòd ratio principij, etsi sit absoluta à relatione prædicamentali; non tamen à prædicta habitudine, & consequenter quòd sit non omnibus modis absoluta: & ideo ad id denotandũ optimè S. Th. dixit, quod ponitur principium quasi genus, & non aliquid absolutum

15. Ad secundum respondetur, quòd etsi id quod realiter est natura, sit etiã principiũ essendi, attamen hi duo conceptus sunt intrinsecè ad inuicem distincti: quia corpus, verbi gratia, animatum, vt habet suam essentiam, importat animam, vt dat illi esse in se viuens substantiale: at si consideretur, vt habet naturam, tunc eandemmet animam importat, non vt dat illi esse in se substantialiter, sed vt tribuit esse principium radicale motuum vitalium, & ideo, vniuersaliter loquendo, per suam essentiam constituitur res in esse & ordine essendi cum aliis mundi rebus: at per suam naturam in esse, & ordine operatiuorum motus interni, seu mobilium, saltem radicaliter: quamuis tales ordines sint inter se essentialiter subordinati, ita vt ordo mobilium ordinem essendi præsupponat: sicut & ordo essentiæ & existentiæ, quamuis formaliter se non includãt, attamen iste præsupponit illum priorem. Ex quo fit valde essentialem esse definitionem hanc: quandoquidem datur per id, quod illi vt tali conuenit primò & adæquatè, ac omnino formaliter.

Ad tertium respõdetur, quòd hoc ipso quòd materia sit primum subiectum, & forma eius actus, debet vtraque esse principiũ radicale *quo* motus: sicut hoc ipso quòd totum compositum constet ex materia vt ex primo subiecto, & ex forma, vt ex primo actu, non potest nõ esse principium radicale *quod* eiusdem motus. Cæterum sicut compositum ipsum, vt habet suam essentiam totalem, pro vt essentia totalis distinguitur à natura totali, non dicit quod sit principium radicale *quod* motus: ita non constat ex materia & forma, vt habent rationem principij radicalis *quo*; sed vt componunt essentiam illam totalem, ac proinde tunc forma, verbi gratia, non dicit seipsam, vt habet rationem naturæ; sed se ipsam, vt habet

habet rationem essentiæ vt *quo*, seu cõstitutiui essentiæ totalis. Quare cum hoc nomen forma significet illam, vt habet rationem essentiæ vt *quo*: sicut & hoc nomen natura denotat eandem, vt habet rationem principij radicalis, non mirum quòd vt explicatur nomine formæ, non explicetur per ordinem ad motum: sicut neque quòd vt significatur nomine naturæ, non significetur, vt est principium essendi respectu totius aut respectu materiæ; sed vt est principium motus.

Et congruit hæc solutio cum hiss, quæ ex Arist. in procemio huius libri dicebamus: quia ipse bis agit de principijs compositi substantialis, semel quidem in 1. lib. & iterùm in hoc 2. sed in 1. lib. agit de illis in *esse entis* consideratis, & in hoc 2. de eisdem in *esse scibilis*, id est, de eisdem vt habent rationem naturæ.

QVÆSTIO III.

Vtrùm materia prima sit natura.

16 PArtem negatiuam tenuit Vallesius controuers. 11. ad Tirones: probatque suam sententiam, tùm auctoritate, tum etiam ratione: auctoritate quidem, quia Aristot. hoc ipsum insinuat 1. de Partibus animalium, cap. 1. & in hoc 2. lib cap. 1. & 5. Metaph. cap. 1. Deindè ratione probatur primò. Materia non est principium, & causa motus: ergo nec est natura. Antecedens probatur: si esset causa motus, esset vtique causa materialis; sed hoc nequit admitti: quia quod est causa materialis alicuius, debet esse subiectum illius, cùm autem motus, quippè qui rationem accidentis habet, non in materia prima, sed in toto composito subiectetur, vt in lib. de Generatione dicendum est, fiet inde, vt materia non sit materialis causa illius.

Quòd si dicas esse principium motus: quia est principium entis naturalis, quod tanquam vera causa producit motum. Contra hoc est: quia ex hoc solùm habetur, quòd materia sit principium per se entis naturalis; motus verò non nisi ex consequenti, ac proindè natura non erit, quia natura habet esse per se primò principiũ motus. Secundò, in artificialibus sola forma est ars: ergo in naturalibus sola forma est natura. Patet consequentia: nam sicut se habet forma artefacti respectu illius, sic & forma naturalis respectu entis naturalis; vtrâque enim est proprij compositi & forma, & actus primus, illudque constituit in propria specie, necnon & proportionatam tribuit illi existentiam.

17 Confirmatur: illud in naturalibus est natura, per quod distinguuntur ab artificialibus: sed per solam formam distinguuntur: ergo, &c. Maior patet: quia ens artificiale, vt statua, tãtùm per artem distinguitur à natura: ergo econtrà ens naturale tantummodò per naturam distinguitur ab arte. Minor probatur: quia artificialia, & naturalia conueniunt in materia, eadem enim materia prima, quæ est in ligno, manet in statua: igitur tantùm differunt per formas.

Tertiò, si materia esset natura, sequeretur nullum motum esse violentum; sed hoc est falsum, vt patet: ergo. Sequela probatur: nam illum dicimus naturalem motum, qui secundùm inclinationem naturę est, sed omnes sunt secundùm inclinationem materię; tum quia ipsa ex se est indifferens ad omnes illos, neque aliquis motus ei repugnat, nisi ratione formæ cui adiuncta est; vndè si alia forma, cui talis motus esset

cõnaturalis, materiam informaret, etiã ille motus, qui antea ei vt adiuncta erat formæ, repugnabat, iam modo est illi connaturalis; tum etiam, quia cum materia ęquè inclinetur in omnes formas, æquè etiam dicit inclinationẽ in quosuis motus ex eis dimanantes. Nec enim alia ratione motus sursum leuium est secundùm inclinationem materiæ; nisi qui materia hoc ipso quòd in formam ignis inclinatur, propendet etiam, in ipsum motum sursum.

18 Nihilominùs dicendum est, materiam verè & simpliciter esse naturam. Hæc assertio est expressa Aristotelis diuidentis naturam in subiectum, & non subiectum. Sed materia prima habet rationem subiecti primi: ergo & naturæ. Imò illa diuiso hoc solùm intendit, scilicet natura alia materia, quæ est principium passiuum, alia quæ subiectum non est; sed actus subiecti. Vndè text. 10. & 11. huius cap. sic habet *Vno igitur modo natura sic dicitur prima vniuscuiusque subiecta materia habentium in se ipsis principium mutationis*: *alio autem modo forma*, *& species*. Laudàtque ibi aliquos, qui materiam naturam esse dixerunt. Vndè post traditam definitionem naturæ confirmat, solam substantiam esse ens naturale hoc argumento: quod constat naturis, est ens naturale: sola substantia constat naturis, subiecto scilicet, & quod est in subiecto, seu materia, & forma, quæ sunt naturæ: ergo sola substantia erit ens naturale, & hoc ipsum docet D.Tho. ibidem.

19 Ratio fundamentalis est: quia materia est principium, & causa motus, & quietis eius in quo est, &c. Ergo est natura. Consequentia patet: quia arguitur à definitione ad definitum. Antecedens verò probatur: nam motus physicus sicut recipitur in toto composito vt in subiecto totali *quod*, ita recipitur in materia sicut in subiecto *quo*: nam sicut ipsa habet esse primum subiectum, non supponens aliud: ita, esse primam, & per se rationem recipiendi prædictum motum: ergo erit vera prima, & per se causa materialis motus illius entis in quo est ipsa materia, ac proindè verè erit natura.

Confirmatur: compositum ipsum vt habet suam essentiam totalem, verè componitur ex materia, & forma, vt habent rationem essentiæ modo explicato in præcedenti quæstione: ergo vt habet rationem entis naturalis, verè constat ex duabus naturis partialibus: nam cùm sit tale per compositionem, debet ex duabus naturis parttalibus coalescere.

Ad primum primæ sententiæ, & primò ad testimonia ex Aristotele desumpta respondetur; solùm in illis velle, materiam non esse ita perfectè naturam sicut forma; sed longè imperfectiori modo. Vel secundò potest dici, quod solùm vult Philosophus, materiam non esse naturam per modum principij actiui; non verò negat, quod ei ratio naturæ per modum principij passiui conueniat.

20 Ad rationem priorem respondetur ex Aristotele in præsenti, & D.Th. lect. 2. quod sufficit ad rationem naturæ, vt sit subiectum *quo* motus, etsi rationem subiecti *quod* non habeat. Materia autem est subiectum *quo* motuum: ideóque non sistit in compositione entis naturalis, quoad esse præcisè: sed tribuit illi in genere causæ materialis, quòd sit, & quòd sit aptum subiectum motus, & hoc sufficir ad rationem naturæ.

Ad secundum, quidquid sit de antecedenti, neganda est consequentia. Ratio autem disparitatis est, quod ars essentialiter petit esse accidens, & ideò subiectum illius debet esse substantia, & non potest esse ars. At natura r[illegible]

petit hoc ; sed solùm substantiam in motum influentem modo dicto. Vnde non mirum si rationem naturæ fateamur conuenire primo subiecto substátialis formæ ; cùm etiam in motum influat, & ideò cócedimus quoad omnia illa, quæ in argumento dicuntur conuenire formam artis, & naturæ, negamus tamen consequentiam propter rationem dictam.

21. Ad confirmationem neganda est minor. Ad cuius probationem dicendum est, non esse eandem artis, & naturæ materiam : ars enim, in materia secunda, natura verò, quæ est forma, in prima materia subiectatur. Vndè licet materia prima maneat sub arte vt subiectum *quo*, non tamen vt subiectum *quod*, & ideò non potest manere, nec recipere in se artem, nisi vt sic dicamus effecta materia secunda, & determinata per formam ad certam speciem.

Ad vltimum respondetur, nullum motum esse violentum respectu materiæ, vt sic, esse tamen violentum respectu formæ, quæ est principium contrarij motus per efficientiam, vel naturalem propensionem. Quia verò forma est præcipua pars, per quam compositum in specie constituitur, ideò tales motus absolutè censentur violenti. Notanter diximus materia vt sic, quia si consideretur materia vt tali forma substantiali informata, tunc sicut reductiuè pertinet ad speciem formæ, & compositi : ita participat inclinationem ad bonum totius, & ideò etiam respectu eius, vt sic consideratæ, potest dici violentus ille motus, quia est contra naturam compositi.

Ex quo etiam deducitur maior confirmatio illius, quod modo dicebamus, nimirum quòd solus motus, qui est contra inclinationem formæ, absolutè dicitur violentus; quia cùm materia non influat in motum, verbi gratia, calefactionis aquæ, nisi, vt subiectum, *quo*, ac proindè nisi ipsa aqua sit subiectum *quod*, & consequenter nisi materia sit talis positiuè per formam aquæ : inde fit, vt sicut ille motus est contra inclinationem formæ : ita & contra inclinationem materiæ sic consideratæ. Quia secundùm istam rationem propendet in bonum formæ totius : ac proindè hoc ipso quòd motus sit contra inclinationem formæ, debeat absolutè & simpliciter censeri violentus.

QVÆSTIO IV.

Vtrum forma substantialis materialis sit natura.

22 TRiplex est substantialium, & materialium formarum genus: aliæ enim sunt principium sentiendi, & viuendi, vt formæ animalium : aliæ verò quæ dant solùm viuere, vt formæ plantarum ; aliæ tandem, quæ etsi esse substantiale tribuant composito, attamen quia nullum istorum graduum illi communicant, (qualis est forma ignis) ideò dicuntur inanimatæ De his igitur omnibus quæstio procedit.

Dicendum est ergo tria hæc formarum genera esse verè, & propriè naturam. Hæc assertio est Aristotelis, in præsenti, & alibi sæpè ; sed præcipuè lib. 1. de Partibus animalium cap. 10. & lib. 1. de Anima, textu primo, vbi de anima in vniuersali, & in particulari de anima sensitiua, quæ simul est vegetatiua, docet naturam esse : & ideò considerationem eius per se pertinere ad Philosophum naturalem. Quam sententiam amplectitur etiam Sanctus Thomas in præsenti, & omnes ferè Aristotel. Interpretes tam Moderni, quàm Antiqui, non solùm in hoc lib.

cap. 1. sed etiam in primo de Anima in principio.

23. Ratio fundamentalis est. His formis conuenit naturæ definitio: ergo sunt natura. Antecedens probatur: sunt principium, & causa illorum motuum, qui sunt in illo ente naturali, quod constituunt, vegetatiua quidem motus accretionis, & nutritionis: sensitiua verò motus progressiui, cæterarumque sensationum, quæ verè sunt motus, vt hîc sumitur, quippè quæ mutationes sunt corporeæ, & physicæ: cæteræ verò formæ motus sursum, vel deorsum, & quietis naturalis in propriis locis: ergo cum omnes hæ formæ sint principium, &c. prædictorum motuum primò per se, & non secundùm accidens; vt constat, fit indè, vt illis integrè conueniat prædicta definitio.

Sed licet ratio hæc adeò sit efficax; nihilominus Simplicius in proœmio librorum de Anima, & quidam Andræas Cisalpinus lib. 3. quæst. Peripateticarum quæst. 1. necnon & Albertus Magnus 2. Physic. tract. 1. cap. 1. sentientes animam non esse naturam, respondent argumentum propositum conuincere intentum quo ad reliquas formas; non verò quoad eas, quæ animæ communiter nuncupantur: nam in definitione naturæ nomine principij, & causæ debet intelligi principium passiuum: at anima vt anima, est principium actiuũ harum omnium mutationum, & ideò vt talis non erit natura.

Sed hæc interpretatio est cõtra mentem Philosophi, & contra rationem. Primum quidem, nam Arist. 8. Physic. text. 27. & D. Tho. ibidẽ inquit: *Quod totũ animal natura seipsum mouet*: ergo natura erit principium actiuum motus: mouere enim se, sonat principium actiuum: ergo principium actiuum motus erit natura. Quæ vltima consequentia est euidens, cum sit per conuersionem simplicem indifinitæ propositionis.

24. Secundum verò, scilicet quòd sit contra rationẽ, præterquàm quod manifestè patebit ex his, quæ infrà dicemus, nihilominùs sic breuiter suadetur. Non minùs naturale est viuẽtibus mouere se (vt infra etiam dicemus,) quàm moueri; imò illud videtur esse magis naturale: quia mouere se magis spectat ad actiones vitales, quàm moueri; hoc enim commune est tam viuentibus, quàm non viuentibus: illud verò solũmodo viuentibus potest cõuenire, teste Arist. 8. Physic cap. 4. sed mouere se, ad principium actiuum etiã spectat: ergo natura etiam est principium actiuum.

Confirmatur, & explicatur magis: nam si semel principium actiuum motus immanentis est in ipso ente naturali, & primo, ac per se in talem motum influit, quænam ratio reddi potest ob quam principium passiuum motus, & non actiuum sit natura? Maximè quia cùm natura realiter pertineat ad esse naturalis entis, & ipsum in esse talis realiter constituat, fit inde vt cum ratione formæ animatæ in suo esse præcipuè constituatur ens naturale viuens, illa sit præcipua natura.

25. Obiicies primò: nam Aristot. 2. lib. Phys. cap. 7. docet primum motorem scilicet Deum, qui ita mouet, vt ipse non moueatur: nõ spectare ad cõsiderationem philosophicam: quia non habet in se principium motus, ac proindè quia non includit in se naturam: sed primo motori solùm deest principiũ passiuum; non verò actiuum, vt cõstat: ergo ratio naturæ solùm dicit principium passiuum motus.

Secundò, agere, & pati sunt rationas inter se omninò oppositæ: ergo & esse principium actiuum, & passiuum: ergo cùm natura non possit non esse principium passiuum, non poterit esse actiuum.

Tertiò

Tertiò arguit Alb. quia natura, vt est commune omnium Philosophorum prouerbium, est determinata ad vnum; sed anima secundùm gradum vltimum, secundùm quem est actiuum principium, multos, & varios motus habet, scilicet sursum, deorsum, & secundùm omnes differentias positionum, imò & plures alios motus præter localem, vt ex dictis patet: ergo, &c.

26. Ad primum respondetur, quòd licet demus, non viuentia tantùm habere principium passiuum motus; (de quo alibi) nihilominùs viuentia debent habere vtrumque, & actiuum scilicet, & passiuum. Vndè fit Aristotelem in illo loco agere de principio passiuo; non quia ratio naturæ ad hoc principium adstringatur; sed quia viuentibus qualis est Deus vtrumque debet conuenire, si semel includunt naturam, & ita per carentiam cuiuslibet desinunt esse entia naturalia: imò hoc ipso quod non sit in eis principium passiuum scilicet materia; non habent actiuum eo modo, qui ad rationem naturæ hîc definitæ desideratur.

Ad secundum respondetur, quòd cùm natura diuidatur in materiam, & formam: inde est quod ratione materiæ tanquam principij *quo* poterit viuens pati, & ratione formę vt principij *quod* poterit esse principiũ actiuum suorum motuum: cum quo etiam stat, vltrà hoc principium debere in eisdem viuentibus, vt possint se mouere, assignari principium aliquod actiuũ partiale, & vt *quod* distinctum ab alio principio partiali, & vt *quod* passiuo, vel à toto ipso viuente, vt infrà dicemus.

27. Ad vltimum respondetur, quod vt verificetur naturam esse determinatam ad vnum, sufficit, non habere libertatem, indifferentiam, neque electionem in suis motibus. Itaque in modo operandi est natura determinata ad vnum; non verò in operatione, seu motu. Vnde omnes animæ materiales etsi sint principium motuum diuersorum, & iuxta diuersas positiones, vt patet in motibus progressiuis, nihilominùs in modo operandi, seu mouendi se sunt determinatæ: quia non mouent se cum indifferentia, & electione. Sed de hoc axiomate iterùm quæstione sequẽti redibit sermo, vbi explicabimus quomodo anima rationalis sit natura, & in quo sensu sit verum, naturá esse determinatam ad vnum in modo operandi. Adde tandem in hoc communi axiomate scilicet: *Natura est determinata ad vnum*, intelligi etiam nomine naturæ totum vniuersum, ideóque sensus est natura ferè semper eodem modo operatur, vt patet in circulationibus hiemis, æstatis, & aliarum differentiarum, temporum, necnon & in pluribus aliis.

QVÆSTIO V.

Vtrum anima nostra vt rationalis habeat rationem naturæ.

MEritò in titulo addidimus particulam illam, *vt rationalis*: nam vt vegetatiua, & sensitiua est, id in dubium verti non potest: quandoquidem suprà factæ rationes non minùs de ea secundùm hos gradus, quàm de cæteris animabus naturam esse conuincunt,

Refertur sententia Simplicij, & aliorum.

§. I.

28 PArtem negatiuam tuentur Simplicius in præsenti, Albertus Magnus libro primo Physicorum,

 quòd

tractatu 1. capite 2. & libr. de origine animæ cap. 9. Auicena 1. sufficientiæ cap. 5. quos omnes refert Rubio in præsenti quæstione prima. Probatur primò: quia Aristotel. in hoc libro capite primo diuidit naturam in eam, quæ est subiectum, & in eam, quæ est in subiecto; sed sub nullo horum membrorum comprehēditur anima nostra: ergo non est natura. Minor quoad primam partem patet satis: quia anima nostra, non est materia prima, quæ nomine subiecti intelligitur ibi ab Aristotel. Quoad secundam verò sic suadetur. Omnis forma quæ est in subiecto, seu materia prima est materialis: sicut omne accidens, quod est in homine est humanum; sed anima nostra est omninò immaterialis: ergo in materia esse nequit.

Secundò, forma quæ est natura, non potest separari à materia: sed anima nostra ab ea separatur, vt Fides docet: ergo non est natura. Maior probatur: tum ex Aristot. in hoc lib. textu 11. tum etiam, quia quidquid natura est non potest non esse principium motus Physici & corporei: ergo non potest à materia separari. Probatur consequentia: quia anima separata nō potest esse principium talis motus: sed solummodò actionum purè immaterialiū: non enim sine materia possunt actiones ab eadem materia dependentes exerceri.

29. Tertiò, forma, quæ est natura, debet ex potentia materiæ educi: sed anima nostra, vt ex dictis. 1. lib. patet, ex potentia materiæ nō potest educi: ergo non est natura. Maior patet: quia forma, quæ est natura, debet per naturam produci: sicut forma artis debet per artem attingi: aliàs natura esset imperfectior arte: ergo cum natura non habeat alium modum producendi formā nisi educendo illam de potentia subiecti: fit inde, vt forma, quæ est natura, debeat ex potentia illius educi.

Quartò, operationes animæ rationalis non sunt naturales: ergo neque ipsa anima, à qua tales fluunt operationes, erit natura. Consequentia patet: quia natura est principium, & causa motus, seu operationis naturalis. Antecedens autem probatur: quia eius operationes sunt intelligere, & velle: sed hę non sunt Physicæ, & naturales, cū sint etiam communes Deo & Angelis, quæ naturalia entia non sunt: ergo, &c.

Nec satis est, si respondeas, volitionem, & intellectionem non esse operationes, propter quas anima rationalis dicatur natura; sed illas, quas exercet in corpore inquantùm perfectissimè operatur quidquid aliæ materiales formæ: scilicet quatenus est principium augmentationis, nutritionis, &c. Nam contra hoc est; inde sequi animam rationalem secūdùm suum vltimum gradum non esse naturam, cum sic formaliter, solummodò sit principium spiritualium actionum, seu mutationum, quæ hoc ipso quòd incorporeæ non sunt, Physicæ non erunt.

Statuitur vera sententia.

§. II.

30. Nihilominùs dicendum est: animam rationalem etiam secundùm vltimum gradum esse naturam, imò & perfectissimam in ratione naturæ. Ita Arist. D. Tho. Alexander, Simplicius, Vallesius, Toletus, Conimbric. Rub. & alij in præsenti, Suar. tom. 1. suæ Metaphysicæ disp. 1. sect. 2. num. 17.

Probatur primò ratione, quam innuit D. Thom. 1. part. qu. 72. art. 1. Anima rationalis secundùm gradum vltimum est vera, & naturalis forma hominis: ergo est vera natura. Antecedens

cedens est certum secundùm Fidem: quia definitum est ab Ecclesia in Concilio Lateranensi sub Leone decimo,& in Viénensi sub Clemente V. & habetur in Clement. vnica de summa Trinitate, & Fide Catholica. Quod etiam aperta ratione probatur : quia anima rationalis, qua rationalis est, constituit hominem specie distinctum à cæteris animantibus: ergo est vera,& naturalis forma illius, si quidem repugnat naturam, aut essentiam hominis resultare ex vnione ad corpus per solam assistentiam extrinsecam motoris ad mobile, aut alterius similis; sed omnino requiritur informatio materiæ, & vnio substantialis cum illa, vt vnum per se substantiale, & naturale resultet. Consequentia verò probatur: quia vt hîc expresse docuit Aristotel. natura propriè dicitur de materia, & forma tanquam de partibus entis naturalis ex vtraque compositi.

31 Secundò probatur ratione, quam innuit D.Thom. 1. parte quæst. 75. art. 2. ad secũdum,& 1. de Anima textu 1. Anima nostra, vt rationalis, est principium motus naturalis eius, in quo est, &c. Ergo est natura, vt hîc ab Aristot. definitur. Antecedens probatur : quia secundùm gradum rationalis est principium admirationis, risus, fletus, locutionis: qui quidem motus, cum sint naturales homini vt homo est, & in ipso sint, non possunt non ab anima, vt rationalis est, tanquam à principio *quo*,& radicali dimanare. Quod autem cæteræ definitionis pártes ei conueniant, probatione non indiget.

Diluuntur omnia fundamenta opposita, præter vltimum.

§. III.

32 AD primum igitur, initio quæstionis positum, respondetur, quòd vt aliqua forma intrinsecè sit, & dicatur materialis, non est satis esse in materia; sed insuper requiritur, vt in suo esse ab illa pendeat : sicut ideò quãtitas homini dicitur humana, quia ab homine in suo esse dependentiam habet. Vnde quia anima nostra ita est in materia, vt in suo esse ab ea dependens non sit, ideò non est intrinsecè materialis.

Ad secundum, neganda est maior: ad cuius probationem respondetur, Aristotelem solùm velle animam, seu formam secundùm statum separationis à corpore seu præcisè consideratam, prout separabilis est, non esse naturam: & ideò vt sic non ad Philosophum; sed ad Metaphysicum spectat : quandoquidem secundùm hanc rationem non est principium alicuius motus naturalis; sed tantùm actionum intellectualium, & aliarum mutationum, quæ captum Physicum excedunt. Quod etiam expressit Aristotel. dum dixit primo de Partibus animalium cap. 1. considerationem animæ separatæ non esse Physicam : quia anima non est natura, id est, quia anima vt separata rationem non habet naturæ.

33 Explicatur hoc : anima nostra in statu separationis, quia spiritualis, & separata est à materia: attingit ordinem substantiarum spiritualium, & separatarum, quales sunt Angeli : & aliunde, quia vera, & naturalis forma hominis est, etsi separata sit, habet in hoc statu cum cæteris formis conuenientiá. Vnde & natura est sicut cæteræ formæ;& natura non est secundùm aliam rationé, sicut nec Angeli sunt naturæ. Hoc autem secundum habet quatenus est separata, & vt sic est principium intellectionis, & volitionis, nec quoad substanriam, vel modum à corpore dependentis. Est autem natura, secundùm quod adhuc in illo statu cõseruat, quòd

quòd sit vera pars hominis, veráque illius forma: ac proinde primum, & radicale principium motuum naturalium hominis. Vnde cùm nos dicimus, animam in statu separationis non esse naturam, solùm loquimur de ea prout formalissimè tali gaudet statu: & consequenter prout præcisè est radix earum mutationum, quæ illi statui conueniunt, in quibus nullum cum materia habet commercium.

34 Ex quo ad secundam probationem eiusdem maioris constat: satis enim est naturæ, vt iam diximus, esse radicale principium motus Physici, quod anima etiam separata conseruat. Nec refert quòd semel separata non possit per naturam revniri, & consequenter exercitium talis principij sit omnino impeditum, Non inquam hoc refert. Quoniam sufficit, vt debito tempore fuerit eius vis causatiua ad actum reducta; sicut potentia nutritiua, vel augmentatiua in beatis frustranea non est; nec desinit esse talis, etiam si nunquam in illis ad actum reducenda sit: quia sufficit vt tempore debito virtutem suam exercuerint.

35 Ad tertium neganda est maior: nō enim pertinet ad rationem Physicæ formæ, aut naturæ vt talis, educi de potentia materiæ: sicut & ad eam secundùm hanc rationem consideratam, non requiritur, vt in suo esse habeat dependentiam à subiecto, in quo est: sed hęc sunt potius inperfectiones naturæ, à quibus concedimus animam rationalem esse liberam; & ita habere rationem formæ, & naturæ perfectissimæ denudatæ à quibusuis alijs imperfectionibus, quæ in alijs imperfectioribus naturis reperiuntur.

Ad probationem maioris dicendum est, animam non intendi ab agente naturali vt ipsa sit: sed vt esse, quod abbet, communicet composito: non enim intenditur, nisi vt forma: at hæc non intenditur omninò per se primò propter se; sed propter totum. Vnde quia hoc ipso quod anima vnitur materiæ, statim consurgit compositum: ideò satiatur agentis naturalis desiderium, si eam vnierit; quoniam indigentia, quam habet illius, aufertur sufficienter per hoc. Ex quibus satis percipitur, quomodò sufficiat ad hoc vt anima censeatur esse in potestate naturę quātum requiritur ad hoc, vt sit forma habens rationem naturæ, quòd possit à natura vniri, si quidem per hoc omne illud consequitur, quod media anima adipisci intendit.

36 Per quod etiam patet ad id, quod de arte in eodem argumento tāgebatur: etenim si per impossibile daremus, non esse in potestate artis producere formam illam artificiosam: si tamen eam materiæ vniret, & per hoc omnem artificiosum effectum, quem desiderat, consequeretur: tunc non censeretur ars imperfecta, nec forma illa ideò desineret esse artificiosa; quòd si modò ars vtrumque potest, hoc non oritur ex perfectione; sed ex imperfectione formarum artificialium, inter quas nulla est adeò excellens, vt nequeat simul ab arte produci, & vniri, vt in naturalibus est sola anima rationalis.

Occurritur vltimo fundamento oppositæ sententiæ.

§. IV.

37 AD quartum: quia maiori indiget discussione, sigillatim respondetur: quòd licet intellectio, & volitio huius status non sint motus sēsibiles, si considerentur secundùm suam substantiam, & in esse entis: nihilominùs exercētur dependenter à materia sensibili, seu dependenter, ab operatione sensibilis

ne sensibili phātasiæ, sensus communis, aliorumque sensuum; & nō vtcumque; sed ita vt harum etiam mutationum sit ipsa anima radicale principium, tam quoad substantiam, quàm quoad hoc, quod est, eas ordinari ad intellectionem, & volitionem: & ideò intellectio, & volitio in hoc statu saltē quoad modum pendent à materia. Quod quidem satis est ad hoc, vt tales operationes sint, & dicantur naturales, & oriantur ab anima vt natura. Vnde Arist. 3. lib de Anima agit ex professo de anima rationali, vt est principium intellectionis dependentis à phantasmate. Quare cum libri de Anima sint præcipua pars naturalis Philosophiæ; fit inde, vt anima rationalis quatenus talis, & vt habet rationem causæ respectu prædictorum motuum, sit vera, & perfecta natura.

38 Quibus etiam addi potest, quod anima in hoc statu moderatur per intellectionem, & volitionem motus Physicos, qui ab ea oriuntur: & ideò eos imperat, & ad eosdem exercendos mouet potentias; præscribitque quomodo, & quando exercendi sint, ad hoc vt etiam in ordine Physico meliùs se habeant. Vnde non mirum, quod ratione huius imperij, &c. nec non & ratione prædictę dependentiæ, quam iam explicuimus, possint intellectio, & volitio connumerari inter operationes naturales, & à natura vt tali prodeuntes.

Sed tunc obiicies primò: quod vt suprà quæstione præcedenti innuimus, natura in modo operandi est determinata ad vnum, id est (vt ibidem explicuimus) non operatur media indifferentia, libertate & electione. At intellectio, & volitio in hoc statu, necnon & cæteri motus sunt liberi, & cadunt sub electione, ergo non oriuntur ab anima vt natura. Minor satis constat: quia volitio ipsa est formaliter libera, & intellectio, cæterique motus subduntur imperio voluntatis: ad proinde secundùm istam considerationem sunt liberi, & cadunt sub electione illius.

39 Secundò obiicies: quòd natura quatenus talis, debet esse principium non solùm modi motus; sed etiam substantiæ ipsius. Ergo per hoc quod anima tantum sit principium modi horum motuum, non saluatur, eam secundùm istam rationem esse naturam. Antecedens probatur: quoniam artes saltandi, & cantandi sunt principium modi cantus, & saltationis; & nihilominùs non sunt natura: quia non sunt principium substantiæ talis motus.

Ad primam ex his obiectionibus respondetur: hoc quod est, *Naturam esse in modo operandi determinatam ad vnum*, conuenire naturæ, vt est inuoluta cum aliquibus imperfectionibus; quæ non sunt de ratione naturæ; non verò prout est in omni sua puritate, qualiter reperitur in anima rationali, quæ inter omnes naturas primatum obtinet. Vnde cum de natura absolutè dicitur eam esse in modo operandi determinatam ad vnum; tunc nomen genericum, aut quasi genericum *natura* appropriatur aliis naturis imperfectioribus: quia multoties nomen diuisi appropriatur membro diuidenti imperfectiori, vt suprà in Logica diximus.

40 Ad secundam obiectionem respondetur primò: ad rationem naturæ ad minus exigi, quòd sit principiū modi petiti à natura, & denique talis vt sit in natura, non solùm obedientialis, sed etiam naturalis potentia ad illum, ac proinde talis potentia sit in ordine ad agens naturale modo iam dicto, & infra etiam explicando; at modis artificiosis nihil horum competit: cæterùm anima, vt est principium modi prædicti, est principium Physicè, & per modum principij actiui; & passiui Physici: &

S motus

motus ille est petitus à natura, adestque in ea naturalis potentia ad illum.

41 Secundò respondetur: aliud esse an substantia actus præcisè vt spiritualis est, oriatur ab anima vt natura: aliud verò an eadem substantia, & spiritualitas, vestita tamen (vt sic loquamur) prædicto modo, ducat ortum ab eadem anima, vt habet rationem naturæ: ita vt anima secundùm istam rationem considerata, non solùm influat in modum; sed etiam in substantiam, & spiritualitatem illam actus. Primum illud nos non dicimus; aliàs enim intellectio, & volitio provt exercentur in statu separationis, orirentur ab anima vt natura; quoniam substantia horum actuum semper est spiritualis: at verò secundum ingenuè concedimus.

Et ratio est aperta: tum quia homo in hoc statu habet quamdam affinitatem, tam cùm Angelis, quàm cum his inferioribus: & ideò necesse erat, quòd anima, vt illum constituit in esse hominis, sit etiam in eodem statu principium actuum, seu motuum, secundùm quod affines sunt, tam cum actibus Angelorum in spiritualitate, & substantia, quàm cum motibus horum inferiorum, seu aliorum entium naturalium in aliquo modo dependendi à materia. Tum etiam, quia sicut species intelligibiles huius status secundùm substãtiam sunt spirituales, & secũdùm modum dependent à materia: quia fiunt à potentia spirituali, scilicet ab intellectu agente, dependenter tamen à phantasia, quæ est materialis: ita anima vt est in hoc statu, & consequenter vt natura, petit vti illis secundùm vtramque rationem: ac proinde influere in intellectionem, vt secundùm substantiam, seu enitatiuè spiritualis est, & vt secundùm modum pendet à materia. At verò ars saltandi præcisè sistit in influxu circa modum saltandi; non verò extenditur ad substantiam actus sub illo modo, ita vt attingat etiam substantiam ipsam: quia substantia illa, vtpote naturalis, est extra latitudinem suæ actiuitatis.

42 Nec refert si vrgeas: quod cùm modus iste sit spiritualis, quippe afficiens actus animæ spirituales, nihil conducet, ad hoc vt anima natura sit, quatenus est principium actuum, vt sunt sub illo: quandoquidem ideò non est natura, quatenus est principium substantiæ actuum: quia talis substantia est spiritalis.

Non inquam hoc refert: quia licet prædictus modus sit spiritualis; attamen consistit in dependentia quadam eiusdem intellectionis à materia sensibili, seu à mutationibus sensibilis, vt innuit Diuus Thomas 1. part. quæst. 75. artic. 2. ad 3. non quidem tanquam à subiecto; sed vel tanquam ab obiecto, iuxta illud, oportet intelligentem phantasmata speculari; vel tanquam ab excitante externo, vel tanquam à necessario concomitante; intellectio autem, vt præscindit à prædicto modo, nullatenùs pendet ab illa, & ideò: quia natura non habet rationem talis; nisi respectu operationum, seu motuum à materia dependentium: ideò anima non est natura respectu intellectionis; nisi vt est (vt sic dicamus) vestita prædicto modo.

QVÆSTIO VI.

Vtrum formatio talis, qualis est humanitas, & aliæ similes, sub hac naturæ definitione comprehendantur?

43 QVæstio hæc paucis absoluenda est, quoniam illius decisio facilè ex dictis colligitur. Sunt ergo aliqui authores existimantes formam totalem, naturam esse, imò & fuisse comprehensam sub definitione naturæ ab Aristotele tradita. Primum probant: nam humanitas dicitur natura humana, & ratione illius ens naturale dicitur habere naturam. Deinde si naturæ partiales sunt naturæ: quomodò, quæ totalis natura est, non erit simpliciter natura?

Tandem humanitas est principium motus eius, in quo est, & media illa tanquam principio radicali, & quo, agens operatur, & mouet: imò & recipit motum: quia accidentia in toto composito subiectantur: ergo erit natura.

Secundum verò, scilicet, quod comprehendatur sub tradita definitione, ex hoc priori satis liquet. Quia si verè natura est: ergo vel definitio non est recta; vel sub illa comprehenditur: sicut in definitione hominis, vt sic, necessariò requiritur, vt quidquid homo fuerit, comprehendatur.

Alij verò dicunt formam totalem esse naturam, non tamen, sub hac definitione comprehensam. Quoad primam partem constat ex his, quæ pro prima sententia adducta sunt. Quoad secundam verò probatur: quia non conuenit illi particula illa *primo* posita in definitione naturæ: nam priùs materia, & forma sunt principium: quia sunt principia eiusdem humanitatis, & primæ radices motuum illius, vnaquæque in genere suo.

44. Nihilominùs dicendum est, formam totalem, verbi gratia humanitatem propriè, & in rigore non esse dicendam naturam: neque in hac definitione comprehendi. Assertio hæc colligitur ex Arist. in præsenti text. 11. vbi postquàm dixit, materiam, & similiter formam esse naturam, addit: *Quod autem ex his, natura quidem non est, sed à natura.* Vbi D. Th. sic ait: *posset autem aliquis credere, quòd quia materia dicitur natura, & etiam forma, quòd compositum possit dici natura, quia substantia dicitur de materia, & de forma, & de composito: sed hoc excludit dicens, quod compositum ex materia & forma non est ipsa natura: sed est aliquid à natura: quia natura habet rationem principij, compositum habet rationem principati.* Hucusque S. Doctor. Quare sicut homo, quia est principiatum, non est natura: ita neque humanitas ob eandem rationem non erit propriè, & in rigore natura, sed à natura. Diximus *propriè, & in rigore*: quia si natura sumatur latiùs, seu pro quidditate, & essentia, tunc humanitas dicenda est natura, imò & potissima inter naturas. Per quod ad fundamenta primæ sententiæ patet: quia humanitas non est primum principium motus eius, in quo est.

QVÆSTIO VII.

Vtrum adhoc, vt forma sit natura, requiratur indispensabiliter, quòd sit principium actiuum motus: vbi etiam agitur an motus cœli sit naturalis?

45. LIcet quæstio hæc possit procedere de natura vt sic, & in

hoc sensu ab Antiquis, & ab aliquibus ex Iunioribus controuertatur: nihilominùs, quia quoad materiam iam est decisa in quæstione tertia huius disputationis, & quoad formam, nonnullam maiorem difficultatem habet: propterea eandem, quoad formam tantummodo excitauimus. Et quia ex hac quæstione pendet alia: imò in ea necessariò inuoluitur: an nimirum motus cœli sit naturalis, ideò hoc ipsum explicabimus.

Refertur opinio affirmans.

§. I.

PArtem affirmatiuam tuetur Vasq. 1. 2. disput. 25. cap. 3. & alij, quatenùs vniuersaliter inquiunt ad rationem naturæ requiri, quòd sit principium actiuum motus. Probatur primò: quia si forma non influit in motum eius, in quo est per modum principij actiui *quo*, non influit per modum primi principij, primæque radicis: ergo neque per modum naturæ: & ex consequenti ad hoc vt forma sit natura necesse est, vt sit principium actiuum, *quo*. Vtraque consequentia satis patet. Antecedens verò sic ostenditur: nam primum principium passiuum est materia: sicut ipsa sola est primum subiectum. Vndè forma ratione materiæ habet recipere, & pati: ergo ad hoc, vt forma sit prima radix motus, debet in alio genere influere, scilicet actiuè.

Confirmatur: forma vt forma solùm influit per modum actus: ergo non vt habet rationem potentiæ: ergo non per modum principij passiui: quia principium passiuum influit per modum potentiæ.

46. Secundò: nam esse naturam, est esse principium motus, &c. Et esse principium motus, est posse conari, & impetum adhibere in ordine ad illum: & ideò natura dum actu influit in motum, tunc actu adhibet conatum, & impetum ad eundem: ergo repugnat esse naturam, & solùm esse principiũ passiuum motus. Patet consequentia: quia conari, & impetum adhibere sonat agere: at quod præcisè recipit id, neque habet conari, vel impetum adhibere, aut agere: ergo, &c.

Tertiò: quia si ratione principij passiui esset aliquid natura, id sanè esset violentum rei; quod esset contra potentiam, seu principium passiuum illius: quia, id est violentum, quod est contra naturam: at hoc dici nequit: ergo neque illud prius. Minor patet: quoniam alioquin multa dicerentur esse in statu violento: quæ revera in illo non sunt, vt materia, dum est sub vna forma sublunari, & humanitas Christi Domini, dum est sub personalitate diuina: quia vna forma sublunaris est contra naturalem inclinationem, quam materia habet ad aliam: quia est incompossibilis cum illa. Et ob eandem rationem subsistentia diuina est contra naturalem inclinationem, quam habet humanitas ad propriam subsistentiam, vt pote impeditiua illius.

Deciditur quæstio.

§. II.

47. NIhilominùs dicendum est: ad hoc vt forma habeat rationem naturæ satis esse, quòd sit principium passiuum motus. Hæc est Arist. in hoc lib. & D. Th. lect. 1. eamque communiter tenent Doctores.

Probatur aperta ratione desumpta ex Aristot. & Diu. Thom. locis citatis. Ad hoc, vt alicui conueniat ratio aliqua per definitionem significata, satis est, quòd ei competant omnes particulæ definitionis propriè, & in rigore sumptæ,

sumptæ, vt ex se patet: sed præcisè per hoc, quòd formæ substantiali conueniat esse principium passiuum *quo* motus, &c. conueniunt illi omnes particulæ definitionis naturæ propriè, & in rigore sumptæ: ergo præcisè per hoc conueniet illi ratio naturæ. Minor, quoad reliquas particulas præter quam *ly principium, & causa motus*, satis constat: quoad has verò etiam patet: nam ratio principij & causæ motus, propriè, & in rigore saluatur in principio passiuo: alioquin solùm principium actiuum esset verè, propriè & rigorosè principium, & causa: & consequenter diuisio causæ in efficientem, materialem, &c. non esset diuisio veræ, & rigorosæ causæ; quod vt constat est apertè falsum: ergo, &c.

Confirmatur, materia prima, vt supra vidimus ex Aristotele est vera natura, & tamen solùm est principium passiuum motus, & non vtcumque; sed ita vt imperfectiori modo concurrat, quàm forma, quæ solùm concurrit per modum principij passiui: ergo multo magis prædicta forma erit natura.

48. Secundò probatur: quia cœli sunt vera entia naturalia, vt innuit Aristotel. 1. de Cælo cap. 2. & 7. Metaph. cap. 1. text. 5. vbi numerans corpora naturalia collocat inter ea cœlum: ac proindè eorumdem formæ sunt verè naturæ; & tamen hæ formæ non sunt principium actiuum motus: ergo ad rationem naturæ non desideratur in formis substantialibus, quòd sint principium actiuum motus; sed satis erit, quòd sint passiuum. Minor probatur, quia esse principium actuum motus eius, in quo est, solùm conuenit formis, quæ sunt anima vegetatiua, vel sensitiua, vel randem rationalis, vt docet Arist. Physicor. cap. 4. vndè ibid ait: quod moueri effectiuè à se, est viuere: & ideò definit actiones vitales per hoc, quod sint à principio actiuo coniuncto: at formæ cœlorum non sunt aliquæ ex his animabus: ergo, &c.

Fortè respondebis primò cum antiquis Philosophis: cœlum esse animatum, ac proindè eius formam esse veram animam. Cæterum impugnatio huius solutionis non est huius loci, sed ad lib. de Cœlo spectat, videatur tamen D. Th. 1. part. q. 70. art 3. vbi eam optimè falsitatis conuincit.

49. Secundò respondebis cum aliis ex sectatoribus Scoti: rationem hanc non esse firmam: quia cœlum reuera non est ens naturale, neque eius forma natura; atque adeò non desumitur sufficiens argumentum, ad hoc, vt natura non petat esse principium actiuum motus ex hoc, quòd forma cœli id non postulet. Et rationem reddunt: quia motus cœli nō est naturalis: tum quia omnis motus naturalis est ab statu non naturali ad naturalem: siquidem est ad acquirendam perfectionem naturalem, vt inductiuè patet in cæteris aliis motibus; sed cœlum (vt constat) non acquirit aliquam perfectionem, aliquemvè statum naturalem per suum motum. Tum etiam, quia si naturalis est cœlo motus ad occidens; etiam erit connaturalis motus ab occidente ad oriens; & ita haberet duos motus contrarios, & connaturales; quod est absurdum. Tum denique, quia motus naturalis debet effici à causa naturali; sed motus cœli causatur ab intelligentia, quæ non est causa naturalis; sed per intellectum, & voluntatem operatur.

50. Et confirmatur hoc ipsum: quia alioquin quies esset violenta cœlo: quoniam ex duobus contrariis si vnum est naturale, aliud erit violenium; sed hoc admitti nequit: quia aliàs illa quies non esset perpetua, siquidem nullum violentum est perpetuum Ergo dicendum est, quòd motus cœli non est illi natrualis,

lis, ac proindè non habere in se naturam: quia natura est principium, & causa motus naturalis, & cœlum nullum alium habet motum præter hunc.

Sed hi non possunt subterfugere, quin contra Arist. & D. Th. incedant (vt iam vidimus) imò, & contrà manifestam rationem: quia cœlum est verum compositum ex materia, & forma Physica, vt cum Arist. 1 de cœlo, & D. Thom ibid. le. t. 6. communiter docent Philosophi; idque satis colligitur ex eo, quod habet veram quantitatem, quæ in sola substantia naturali, & completa recipi potest. Ergo est verum cōpositum Physicum, verúmq; ens naturale: nam vt in disputatione proœmiali huius operis ex Arist. & D. Th. diximus) ens mobile, & naturale est re ipsa idem, quod compositum ex materia, & forma Physica: ergo constitutiuum illius scilicet forma cœli, est verè & rigorosè natura. ¶ Ex quo etiam fundamentum aduersariorum corruit: nam si semel cœlum est ens naturale, cum non petat esse in perpetua quiete, necesse est, vt habeat aliquem motum naturalem; cumque non habeat alium præter assignatum, non poterit non hic esse illi naturalis.

51. Confirmatur: repugnat motum cœli non esse naturalem: ergo & quòd cœlum non habeat in se naturam; ac proindè fundamentum aduersariorum euanescit prorsus. Antecedens probatus: tum quia fluit à principio passiuo motus eius, in quo est, &c Ergo est motus naturalis: quia motus internus, & à principio interno ortus, &c. non potest non esse naturalis. Tum etiam: quia ad Philosophum naturalem spectat agere de cœlo, & eius motu, vt patet ex quatuor libris, quos de cœlo Arist. edidit; at Philosophus naturalis non ag r de entibus mobilibus ita ex professo, nisi habeant motum naturalem: quia eius obiectum est ens mobile motu naturali.

Nec rationes, quas pro se adducunt, sunt alicuius roboris Non quidem prima: quia procedit de motu recto ad locum, non verò de circulari, qui appellari solet motus circa locum. Nec secunda: quia motus ab Oriente in Occidens: & econtrà, non est nisi vnicus tantùm motus continuus, & vna integra reuolutio eiusdem corporis. Neç deindè tertia: quia ad motum naturalem satis est, quòd sit internus procedens à principio passiuo naturali, nec petit agens, quod operetur per modum naturæ, & necessariò; sed satis est operari iuxta ordinem naturis rerum debitum, licet aliàs agat per intellectum, & voluntatem. Nec tandem confirmatio obest: quoniam illa quies erit à Deo, ac proindè non erit violenta: quia est secundùm inclinationem vniuersalem, quæ est in quauis creatura ad obediendum authori naturæ cui inclinationi peculiaris, & naturalis inclinatio subordinatur.

SOLVTIO RATIONVM *primæ sententiæ.*

§. III.

52. AD Primam initio quæstionis propósitam respondetur: quòd cum principium passiuum *quod* motus, sit ipsum ens naturale vt naturale est, necesse est, vt à duplici principio *quo* constituatur in esse subiecti: à materia quidem tanquam à primo subiecto: à forma verò tanquam à dante illi actualitatem necessariam, vt sit subiectum *quod.* Vnde sicut vtraque concurrit ad esse entis naturalis; & esse huius entis, vt tale, necessariò petit rationem principij passiui *quod*: ita vtrumque principium pertingit ad hoc, vt sit illi ratio recipiendi motum; quamuis diuerso modo,

modo, vt diximus. Per quod satis patet ad confirmationem.

Ad secundum ex Vasq. respondetur: id quod est vera causa alicuius, verè influere, & in suo genere conari, vt constabit ex his, quæ infra ex Diuo Thoma dicemus. Vndè, quia forma, vt habet rationem principij passiui, verè causat motum *vt quo:* quia ratione illius est ens naturale principium passiuum *quod*, ac proindè vera causa materialis *qua:* ideò ratio principij passiui satis est ad naturam. Adde, quòd etiam *causare* sonat *agere*, & tamen propriè tribuitur causæ materiali, quæ passiuè concurrit.

53 Ad vltimam ex illis exemplis desumptam respondetur: potentiam materiæ æquè esse respectu omnium formarum sibi connaturalium, & ideò non patitur violentiam dum vnam recipit, etiam si tunc non possit aliam simul recipere. Ad illud de humanitate Christi respondetur: per subsistentiam Verbi diuini communicari illi eminentissimo modo, quidquid perfectionis poterat habere per propriam subsistentiam: & ideò non appetere propriam, ac proindè nec esse in statu violento, sed supernaturali. Ita Caiet. & communiter Thomistæ 3.p.q.4.art.2.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum natura dicatur vniuocè, vel analogicè de materia, & forma.

54 POstquàm explicuimus, quid sit natura, quidque sub definito huius definitionis comprehendatur: & diximus, quòd ratio naturæ, vt hîc ab Aristot. definitur, solùm conuenit materiæ, & formæ: restat vt explicemus, quomodo natura se habeat ad illas.

Prima sententia asserit naturam vniuocè dici de materia, & forma. Ita Sotus in præsenti, quæst. 2. quod reputat probabilius Toletus q. 1. ad 5. quem sequuntur Plaza in hoc lib disput 1. qu. 3. in 2. part. illius, & aliis ex Recentioribus. Probatur primò: quia materia, & forma non discriminantur inter se in ratione principij, & causæ motus, & quietis; & super hoc addunt suas differentiales rationes principij actiui, vel passiui, seu principij per modum actus, aut per modum potentiæ. Ergo natura in communi verè dicitur de illis vniuocè: sicut ideò de homine, & equo dicitur animal vniuocè: quia in ratione animalis non discriminantur, & vnumquodque illorum addit suprà animal propriam rationem differentialem.

55 Confirmatur: ratio partis substantialis, & Physicæ potest vniuocè dici de materia, & forma: ergo & ratio naturæ. Patet consequentia: quia quatenùs sunt partes physicæ, sunt naturæ: nam secundùm istam rationem componunt ens naturale, & sunt prima principia motuum illius. Et antecedens suadetur: quia potest ab illis abstrahi ratio partis non determinando, an sit pars hoc, vel illo modo, sed solùm considerando rationem componentis vt sic; at in ista ratione non differunt: ergo omnino conueniunt: ergo vniuocè.

Secundò: quia sicut forma habet, quòd sit natura per suam essentiam: ita materia per suam: ergo neutra habet, quòd sit natura ab alia: ergo ratio naturæ potest esse illis vnica. Patet consequentia: quia quotiescumque aliqua inferiora participant intrinsecè rationem superiorem, & vnum non pendet ab alio, tunc possunt fundare vniuocationem: nam tunc ratio illa superior non petit descendere inæqualiter ab illa, sed omninò æqualiter; ac proinde cũ omnimoda vniformitate, & vniuocatione.

56 Di

56 Dicendum tamen est; Rationem naturæ analogicè dici de materia, & forma. Hæc est Arist. in hoc lib. c. 1. vbi docet formam esse magis naturam, quàm materiam. Et hoc idem probat dicens: *Atque natura magis hæc est, quàm materies: vnumquodque enim tunc magis dicitur, cùm est actu, quàm in potentia.* Quem locum explicans D. Th. lect. 2. sic inquit: *Quia vnumquodque magis dicitur secundùm quod est actu, quàm secundùm quod est in potentia: ideò forma, secundùm quam aliquid est ens naturale in actu, magis est natura, quam materia, secundùm quam est aliquid naturale in potentia.*

Item idem Aristoteles, vt explicet magis hoc ipsum in 5. Metaph. text. 5. dicit, formam propriè appellari naturam: at verò materia non dicitur natura, nisi quatenùs est susceptiua formæ. Vbi Diu. Thom. sic habet: *Vndè patet: quòd primò, & propriè natura dicitur substantia, id est forma rerum habentium in se principium motus, inquantum huiusmodi: materia enim dicitur esse natura, quia est formæ susceptibilis.* Quare cum omnia hæc adstruant analogiam, vt constat, fit inde Aristotelem, & Diu. Thom. esse in nostra sententia. Quam etiam tenent Auerr. in hoc libr. text. 2. Albert. tract. 1. c. 3. Sirianus apud Simplicium commento 3. Alber. 2. Physico. tract. 1. cap. 3. Conimbricenses in præsenti, & alij quos refert Massius in præsenti. q. 12.

57 Probatur ratione, quam innuit Diu. Thom. locis citatis in Logica disp. 5. Nam quod non potest esse species, nec habere actum metaphysicum etiam partialem ex se, non potest fundare conuenientiam vniuocam genericam, etiam in ratione aliqua partiali: quia ratio generica non abstrahitur, nisi ab speciebus; at materia non potest esse species etiam partialis, nec habere aliquem actum metaphysicum, si secundùm se consideretur. Ergo non potest fundare conuenientiam vniuocam genericam in ratione naturæ: ergo neque vllam prorsus secundùm istam rationem. Patet hæc vltima consequentia: quia cum materia, & forma sint diuersæ essentialiter in ratione talis, vel talis naturæ, si semel vniuocarentur in ratione naturæ, esset vtique talis ratio vniuoca per modum generis. Minor verò, in qua posset esse difficultas, sanè constat: tum ex dictis lib. 1. disp. 3 num. 27. & deinceps, tum etiam in Logica disp. 5. num. 71. & deinceps. Nam cum actus metaphysicus desumatur ab actu physico eo modo, quem iam explicuimus: fit inde vt sicut materia prima secundùm se est expers totius actualitatis physicæ: ita sit incapax, si secundùm se præcisè sumatur, alicuius actus metaphysici: quare non nisi à forma habet constitui in aliqua specie positiua, & est capax alicuius actus metaphysici.

58 Secundò probatur ratione, quam etiam innuunt Arist. & D. Thom. loco citato: nam materia non habet, quòd sit principium, & causa motus, nisi ratione formæ; ergo nec habet rationem naturæ, nisi dependenter ab illa: ergo ratio naturæ non descendit vniuocè ad vtramque. Antecedens probatur: quia materia, verbi gratia grauis, non inclinat in motum deorsum, aut influit in illum, nisi quia est actuata per formam grauis. Vnde si actuaretur forma leuis, inclinaret, & influeret in motum sursum: imò neque respectu generationis influit materia, nisi dependenter à forma, vt à fine, & termino formali *quo* generationis: ita vt ab ea habeat in hoc ordine suam causalitatem materialem, vt infra disputatione 14. dicemus: ergo, &c.

59 Ad primum initio quæstionis posi

positum respondetur, negando antecedens: quia à materia & forma, non potest omnino abstrahi ratio principij influentis in motum, ac proinde in illa ratione principij partim conueniunt, & partim, imò simpliciter discriminantur, cuius radicem in prima nostra ratione iam assignauimus: quia materia non est partibilis in duos conceptus, quorum vnus solùm dicat rationem principij, & alius rationem talis principij, quod se habeat per modum actus Metaphysici, respectu prioris conceptus, quia est expers totius actualitatis. Vnde se tota distinguitur à forma, eo sane proportionali modo, quo differentiæ se totis differunt. Ex quo ad confirmationem satis patet. Ad secundum patet ex dictis: quia etsi materia per suam entitatem sit causa motus, id tamen habet cum dependentia iam dicta à forma & ratione illius. Vnde qua ratione est dependens à forma in ratione naturæ, analogatur cum illa analogia attributionis. At qua ratione natura inuenitur intrinsecè in vtraque, analogantur analogia proportionalitatis, vt in Logica disp. 10. n. 50. & 54. innuimus.

QVÆSTIO VLTIMA.

Vtrùm natura distinguatur ab arte, & an pars possit efficere opera naturæ.

60 QVoad primam huius quæstionis partem scilicet distinctionem versantem inter naturam & artem, ratio dubitandi esse potest: quia ars videtur esse principium & causa motus eius, in quo est, &c & per consequens nõ distingueretur à natura. Antecedens patet: quia si sumamus duo corpora, alterum planum, & alterum sphæricum, & ex aliquo eminenti loco vtrumque deiiceremus, tunc sphæricum velocius moueretur, imò & longius percurreret spatium, etiam si æquali impetu ambo corpora proiiciantur. At hunc motus excessum non habet corpus sphæricum à natura: quia supponimus omnia naturalia esse in illis æqualia: ergo id habet ab illa artificiosa figura: ergo ars & artificialia, vt sic, sunt causa motus.

Confirmatur, quia ars saltandi est causa saltationis; & ideo videmus eos, qui illam habent, rectè saltare; secus verò alios: ergo ars erit principium & causa motus eius, in quo est.

61 Nihilominus dicendum est, artem & naturam distingui inter se. Ita Arist. in hoc lib. c. 1. D. Th. ibid. & cuncti Philosophi. Probatur breuiter, nam ars, vel sumitur pro habitu interno & intellectuali, vel pro effectu ipso artificioso ad extra producto: v. g. pro figura & forma illa artificiosa domus; sed secundùm vtramque rationem distinguitur à natura: ergo, &c.

Maior patet. Minor verò quoad habitum intellectualem satis liquet: Tum quia id, quod est natura, debet esse in genere causæ formalis quid corporeũ, siue hoc habeat formaliter, siue eminẽter; at habitus prædictus est omnino spiritualis. Tum etiam quia natura est substãtia & prędictus habitus est accidens, ac proinde nec facit vnum per se, sicut natura. Tum denique & maximè, quia natura est principium & causa motus, quoad substantiam; secus verò ars, quæ vel nullo modo est principium motus, vel ad summum est principium illius, quoad aliquem modum.

Ex quo etiam eadem minor quoad effectum artificiosum satis constat: tum quia forma artificialis externa, v. g. forma domus, est ad summum quoddam accidens: tum etiam, quia non est principium & causa motus, sicut natura, vt experientia, & ex se constat.

Ex quo ad rationem dubitandi, & eius confirmationem patet: quia ars interna est ad summum principium modi motus, & figura illa artificiosa corporis sphærici, habet per se modum conditionis, respectu velocitatis motus, quæ est modus illius.

62 Sed maior difficultas est quoad secundam huius quæstionis partem: an scilicet ars possit efficere opera naturæ. Nam Albertus Magnus libro tertio de Mineralibus capite nono, Henricus quodlib. 5. quæstione tertia, Zimara in tractatu de differentiis Naturæ & Artis, tuentur partem affirmatiuam. Et probant primò ex illo Exodi septimo, vbi legitur Magos aut Sapientes Ægyptiorum quosdam serpentes per artem magicam edidisse.

Deinde hoc ipsum suadent, nam per artem chimicam potest fieri aurum & argentum verum, ex commixtione aliorum metallorum, facta ad calorem ignis.

Tandem plures ad idem probandum adducunt instantias: nam statuæ Dędali tali arte confectæ erant, vt huc & illuc ambulantes discurrerent, vt testatur Aristot. 1. Politic. cap 3. & 1. de Anima text. 44. Et columba Architæ ita artificiosè fabricata fuit, vt eam volasse referat Gellius lib. decimo Noct. Attic. cap. 12. Et tandem Valer. narrat, fortunę simulachrum, quod Romæ erat via Latina, bis loquutum fuisse. Quod quidem cum ex vi naturæ fieri non possit, fit inde, quod non aliunde nisi ex magno, & accommodato artificio, quo ad hunc effectum constructa erat, talis loquutio proueniret.

63 Nihilominus dicendum est primò. Ars non potest per se, & per veram efficientiam conficere opera naturæ. Hæc est Aristot. in hoc libro capite primo, D Tho ibidem, & omnium fere Philosopborum.

Probatur aperta ratione: nam vel ars efficit opera naturæ per se, & propria virtute, aut solū efficienter instrumentaliter, at nullo ex his modis: ergo nullam efficientiam potest habere, per quam immediatè attingat opera naturæ. Consequentia videtur legitima, quia in maiori referuntur omnes modi efficientiæ.

Minor verò, quoad efficientiam principalem satis patet: quia opera naturæ, vel sunt substantiæ, vel accidentia naturalia: at neutrum continentur in arte formaliter aut virtualiter, vt ex se constat: ergo nequit ad illa propria virtute efficienda pertingere.

Quoad secundam verò partem prob. quia si semel ars attingeret instrumentaliter productionem rerum naturalium, id esset, quia natura vteretur ea, vt virtute instrumentaria: eò sanè modo, quo vtitur calore ad productionem ignis: at natura nō vtitur, nisi virtutibus instrumentariis naturalibus ad suos effectus: tum quia virtus instrumentaria debet esse eiusdem ordinis cum causa principali, qualis non est ars, respectu naturæ: tum etiam, quia forma instrumentaria habet se per modum proprietatis, respectu substantiæ agentis per illam, vt patet in calore, respectu ignis quod quidem, respectu naturæ, conuenire nequit: ergo, &c.

64 Dicendum secundò est, licet ars non possit propria virtute, aut per veram efficientiam attingere opera naturæ, potest tamen aliqualiter ad id concurrere applicando actiua passiuis. Vnde illi effectus non fiunt ab arte; sed à naturalibus virtutibus, quę applicantur. Hæc est D Tho. 2. 2. quæst. 77. art. 2. ad 1. & D. August. 10. de Ciuitate Dei cap. 11. vbi docet, dæmonum industria plures effectus naturales fieri, & aliquando præter communem causam naturæ. Cuius rationem reddit: quia cum per scien

ſcientiam illam perfectiſſimam, quam habent, cognoſcant euidenter virtutes naturales rerum, ſciunt quoque ſic actiua paſſiuis applicare, vt effectus naturales, quos intendunt, in lucem edant. Non quidem ex vi artis tanquam cauſæ effectiuæ; ſed ex vi virtutum naturalium, quas applicant. Vnde hanc ſententiam docent communiter Philoſophi & Theologi, & ideo non eſt neceſſe ſingulos referre.

65. Probatur deinde aſſertio: tum experientia artis Medicinæ, per quam ita bene ſolent virtutes naturales lapidum, herbarum, & aliorum humanis corporibus applicari, vt mediis his ſanitatem conſequantur: imò aliquando adeo mirabilem, vt prima facie videatur, ſupra communem rerum curſum fuiſſe conſecutam. Tum etiam ex eo quod experimur in pullis, quorum generatio naturaliter fit medio calore gallinæ ouis incubantis, & nihilominus ſolet induſtria humana fieri per applicationem quorundam corporum calidorum ad eadem oua.

66. Ad primum ergo initio quæſt. poſitum dicunt aliqui: ſerpentes illos non fuiſſe veros; ſed apparētes. Sed hæc ſolutio diſplicet D. Auguſt. à Gloſſa ibidem citato, & D. Thomæ quæſtione 6. de Potentia, art. 5. ad. 8. Necnon & Origeni, qui vnanimiter admittunt ſerpentes illos fuiſſe veros & naturales. Et ſubdit D. Thom. ibidem dicens: quod ex hoc veriſimiliter probatur quia ſcriptura eodem vocabulo nominat, & virgas Magorum, & virgam Moyſis, quam conſtat verè in ſerpentem eſſe conuerſam.

Quare reſpondet idem Doctor Angelicus, id fuiſſe factum operatione & arte dæmonum: non quidem quia dæmones effectiuè id præſtiterint; ſed per aliqua ſemina collecta, quæ habebant vim putrefaciendi virgas, & in ſerpentes conuertendi eas. Vnde his ſemel applicatis, potuit prædictus effectus in lucem prodire. Quibus etiam non improbabiliter addi poteſt, quod illi ſerpentes potuerunt aliunde à dæmonibus in tam breui mora illuc adduci, vt viderentur de nouo à Magis producti; ſed inter has ſolutiones magis placet ea, quam reddit D. Tho.

67. Ad 2. reſpond 1. ex D. Tho. in 2. diſtinct. 7. qu. 3. art. 1. ad. 5. his verbis: *Quædam formæ ſubſtantiales ſunt, quas nullo modo ars inducere poteſt: quia propria actiua & paſſiua inuenire non poteſt; ſed in his poteſt aliquid ſimile facere: ſicut Alchimiſtæ faciunt aliquid ſimile auro quantum ad accidentia externa; ſed tamen non faciunt verum aurum: quia forma ſubſtantialis auri non eſt per calorem ignis, quo vtuntur Alchimiſtæ; viget virtus mineralis: & ideo tale aurum non habet operationem conſequentem ſpeciem, &c. ſimiliter in aliis, quæ in eorum operatione fiunt.* Hæc D. Th.

Sed quia idem S. Doctor 2. 2. qu. 77. art. 2. ad 1. ſatis innuit oppoſitum, vt docet Caiet. ibidem.

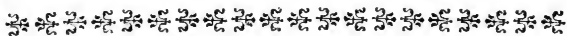
Ideo ſecundò reſpondetur cum eodem, nihil obeſſe, quòd per artem chimicam fiat verum aurum; non quidem, quia prædicta ars effectiuè attingat illud; ſed quia applicat actiua paſſiuis.

68. Sed dices, vſus huius artis, & vendere prædictum aurum pro vero, eſt damnatum ab Eccleſia, in Extrauaganti *Spondet*: vbi etiam declaratur vendentes illud teneri ad reſtitutionem: ergo tale aurum non eſt; ſed fucatum & apparens.

Patet conſequentia: quia ſi applicādo actiua paſſiuis poſſet verum aurum fieri, nec vſus huius artis eſſet dānatus, nec eſſet illicitum vendere tale aurum pro vero: ac proinde nulla ex tali venditione conſurgeret obligatio reſtituendi.

Respondetur ex Caiet. ibid. quòd licet D.Th. in responsione ad 1. non reputet impossibile fieri aurum verum per artem: quia tamen nunquam, aut rarò fit; sed sæpissimè accidit contrarium, non mirum quòd Ecclesia vsum prædictę artis prohibuerit, prudenter iudicans tale aurum non esse verum, sed fucatũ: & ita videntem illud pro vero, teneri ad restitutionem: quia argumentũ desumptum ex communiter contingentibus, non est in rebus moral. exigui pōderis.

69. Ad tertium respondetur, vel motus illos non fuisse veros; sed tantum ibidem interuenisse aliquam illusionem factam à dæmone: vel factos esse media aliqua causa naturali ibidem inclusa, & per artem humanam explicata: vt patet in horologio, quod ex vi ponderis, quod habet, & artificiosè ei est applicatum, mouetur continuè: vel tandem processisse à dæmone, qui potest localiter mouere corpora: imò, & applicando actiuo passiuis, potest medio aliquo reali motu in aëre causare sonum, similem voci articulatæ.



DISPVTATIO OCTAVA.

DE CAVSIS IN COMMVNI.



HVcusque de prima huius libri parte, scilicet de natura, egimus: restat vt de illius secunda parte, nimirum de Causis, agamus. Et meritò disputationem hanc de Causis in communi, aliis disputationibus præponimus, quæ de eisdem in particulari agunt: quia ordo & methodus, quam Aristot. in hoc opere obseruat, est, ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia procedere.

QVÆSTIO I.

QVID SIT CAVSA?



CAusam esse quis dubitabit? & ideo meritò quæstione *an est*, relicta, à quæstione *quid est*, exordium sumimus. Sed pro tituli intelligentia notandum est: causam multipliciter sumi, vel nimis amplè, & vulgariter, quo pacto principium & causa pro eodem sumuntur, qua acceptione vsus est Arist. 2. Metap. c. 2. tex. 11. cùm priuationē causam appellauit. Vel nimis strictè, prout solum comprehendit id, quod verè efficiendo causat. Secundùm quam considerationem sola causa efficiens habet rationem causæ. Vnde D. August. in hoc sensu lib. 38. Quæst. ait: *Omnis causa efficiens est.* Et Plato in Hypia maiori docet: quòd *Efficiens & causa, in nullo differunt.* Vel tandem medio modo, secundùm

dùm quem totum comprehendit quatuor vulgata genera causarum. Titulus ergo quæstionis non de causa primo, aut secundo modo; sed de ea secundùm hanc vltimam considerationem accepta procedit.

Referuntur & refelluntur diuersæ sententiæ Iuniorum.

§. I.

2. CAusa igitur sic sumpta nullibi à Philosopho definita est: & ideo varij variè ipsam definierunt. Nam in primis Rub. & alij ex Iunioribus causã definiunt dicentes, causam esse *Principium per se, influens in effectum.* Explicántque eam sic: *principium* ponitur loco generis; & ita ambit etiam priuationem, quæ tamen excluditur per ly *influens*; sicut etiam causæ per accidens per ly *per se*, sed additur ly *in effectum*, vt excludantur diuinæ personæ: quia licet Pater æternus influat *esse* in Filium: & Pater, ac Filius in Spiritum sanctum, non tamen vt in effectum: quia Filius, & Spiritus sanctus non sunt facti.

Et potest bonitas huius definitionis sic suaderi, ex eo quòd causa & effectus constituuntur per rationes oppositas, & mutuò sibi correspondentes; at ratio effectus vt sic, cõsistit in hoc, quòd res illa, quæ effectus dicitur, habeat esse per influxum alterius tanquam causæ: ergo ratio causæ sita erit in hoc, quòd influat esse in eãdem rem, tanquã in effectum.

3. Cæterùm, hæc definitio non ita rem explicat, vt par erat: quia quòd pater æternus non influat in Filium vt in effectum, verum quidem est; nõ tamen probatur ex hac definitione causæ, vt probari debeat. Ideo enim Pater non influit in Filium vt in effectum: quia Pater causa non est: quod verò causa non sit, ex definitione causæ probari deberet, ostendendo hanc Patri æterno conuenire non posse. Hæc ergo definitio causæ adhuc desideratur.

Explicatur hoc inquirendo: vtrum Pater sit principium influens per se in Verbum? Responebis esse quidem. Quare ergo non est causa? Dices: quia non influit in illud vt in effectum. Sed tunc inquiremus, quid ergo est influere vt in effectum, vt hinc videamus, an Patri talis modus influendi conueniat? Quare, illud, quo, rectè explicueris, quid sit influere vt in effectum, erit definitio causæ, per cuius negationem colligetur, & probabitur Patrem non esse causam.

Declaratur amplius hoc ipsum, idem est per se influere, & non vt in effectũ, quòd per se influere, & non tanquam causam: ergo erit sensus prædictæ definitionis: causa est principium per se influens tanquam causa. Quæ definitio vt patet, nugatoria est. Explicare ergo oportebat, quæ ratio influentiæ, aut emanationis sit ea, qua causa in ratione causę constituitur, sicque differat à principio perfectissimo, quale in diuinis reperitur, quod licet influat, & verè producat, non tamen causat.

4. Alij, vt hanc difficultatem euadant, inquiunt causam esse, *Id à quo aliquid per se pendet.* Sic Fonseca 1. Metaph c. 1. q. 1. sect. 3. quem alij sequuntur. Quare sic aliquid influere, vt verè dependeat res ab influente, est esse causam. Vnde cùm Pater ęternus non sic influat, vt Filius ab eo pendeat: ideo non est causa: rectè ergo per hanc definitionem explicatur illud, per quod causa à cæteris aliis principiis distinguitur.

5. Sed adhuc non quiescit animus, quia explicare oportebat quis sit modus ille influendi trahens, aut postulans dependentiam: & ita necessarium erat exponere, quid sit vnum dependere ab

alio, & quare non sufficiat ad dependẽdum, quod sufficit ad procedendum: etenim pendere in esse suo nihil aliud esse videtur, quàm nõ habere illud à se; sed datum & communicatum ab alio: ita vt ab eo semper verum influxum dari debeat: vt semper haberi possit; sed Verbum habet à Patre tã esse essentiæ, quã esse personale: ita vt semper debeat illi à Patre dari, vt semper illud habeat: ergo si hoc solùm requiritur ad causã & effectũ, iam Pater erit causa, & Verbum effectus Non ergo adhuc habemus definitionem causæ, quæ omni principio verè influenti, & non causanti non conueniat. Quod si hoc non sufficit ad dependẽdum, debebat addi ibidẽ aliquid quod innueret, quisnam sit modus influendi trahens secum dependentiam.

Proponitur sententia D. Th. vna cum aliquibus obiectionibus contra eam.

§. II.

6. QVapropter D. Th. in hoc 2. lib. lect. 10. aliter causam definit, dicens: *Causa est, ad quam sequitur esse alterius.* Quam etiam tradit Opusc. 31. circa medium dicens: *Causa est id, ex cuius esse sequitur aliud*, & q. 10. de Potentia art. 1. ad 3. inquit: *Dicimus enim causam, ad quam sequitur aliud:* Quæ definitio desumpta est ex lib. de Causis, & eam etiam tradit D. Bonau. in 2. dist. 20. art. 1. qu. Masius 2. Physic. c. 3. qu. 2. Tolet. ibid. q. 1. Sot. q. 3. huius lib. & est communis inter Thomistas.

Cæterùm, sicut aliæ definitiones nobis displicuerunt: ita hęc pluribus ex Iunioribus non placet: quia censent eam aliis à definito competere, siquidem ad priuationem, quæ solum est principium generationis substantialis, & non causa, sequitur generatio; & ad primum punctum linea, sicut, & ad auroram dies sequitur. Imò si ad altiora ascendamus inueniemus, quod ad esse Patris in diuinis sequitur esse Filij: & ad esse vtriusque Spiritus sanctus; & tamen neque Pater respectu Filij, aut vterque respectu Spiritus sancti potest rationẽ causę habere.

Quod si eis respondeas cum Toleto, Masio & aliis ly *sequitur* debere intelligi de sequela Physica, quæ est per dependentiam vnius ab alio, quæ tamen non reperitur in his, quæ in argumento referuntur.

Contra hoc præterquam quod possunt obiici illa, quæ contra 3. definit adduximus: nihilominus adhuc obiiciunt. Tum quod etiam si intelligatur illa particula de vera dependentia, conuenit priuationi: nam quæ maior dependentia esse potest, quam quòd generatio adeo intrinsecam & transcendentalem habitudinem ad priuationem dicat, vt sine illa neque esse, nec intelligi possit?

¶ Item, quia ab illo, quod per se intrat in definitionẽ, per se pendet definitum: at per se intrat priuatio in definitionẽ generationis, vt lib. 1. diximus: ergo, &c. Tũ etiam, quia definitio hæc videtur satis obscura, & apta æquiuocationi, nam cum per illud verbũ *sequitur*, absque aliquo alio addito non denotetur hæc specialis consecutio: inde est, vt verbum illud maneat satis obscurum, & æquiuocationi aptum, ac per consequens, & ipsa definitio quæ tamẽ quidpe explicans naturam definiti debet esse clara & perspicua.

Profundus sensus definitionis Diui Thomæ eruitur.

§. III.

7. SEd hæc non adeo vrgent, vt propterea sit deserenda definitio à D. Th.

Th. adducta: & ideo pro eius explicatione notãdum est: quod ad rationem causæ indispensabiliter desideratur, quòd influat in rem cuius est causa, & quòd ille influxus sit talis conditionis, vt medio illo res causata verè pendeat per propriam & rigorosam dependentiam à sua causa: id quod vnanimi omnium consensu admittitur. Et ideo, vt supra dicebamus, priuatio non est causa generationis entis naturalis, licet sit principium illius; quia non influit: & Pater æternus, licet influat in Filium, quia tamen Filius non pendet à Patre medio tali influxu, propterea nec Filius est effectus, nec Pater causa.

Cæterùm ad hoc, vt ille influxus sit talis, vt medio illo adsit prædicta dependentia, necessariò requiritur, vt illud *esse*, quod per se primò influit causa, sit saltem distinctum numericè ab *esse*, quod est in eadem causa. Cuius ratio est: quia sicut Deus præcisè, quia est ens à se, id est, ab alio omnino indepédens, habet quòd nõ indigeat influxu ab alio, à se essentialiter, siue specificè, siue numericè distincto: & ideo contra rationem huiusmodi independentię non est, quòd vna persona diuina procedat ab alia; quia vtraque est eiusdem prorsus essentiæ: ita dependentia, quæ ex diametro opponitur omnimodæ independentiæ, habet ex vi sua, ac proinde, vt per hoc nomen significatur, quod indigeat influxu alterius habẽtis essentiam, vel specie, vel numero, saltẽ distinctam.

Quæ omnia eleganter docuit D. Tho. 1. p. q. 33. art 1. ad. 1. dicens: *Vnde hoc nomen causa videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen principij; in omnibus enim causa generibus semper inuenitur distantia inter causam, & id, cuius est causa secundùm aliquam perfectionem, aut virtutem*; & concludit: *hoc non habere nomen principij*. Et hoc ipsum docet qu. 10. de Potentia, art. 1. ad 8.

Hoc igitur supposito satis constabit, quàm legitima sit definitio, quam Doct. Angelicus tradit, & quam subtiliter & propriè explicet id, quod aliæ definitiones non explicabant; nimirum quis sit ille proprius modus influendi causæ, qui prædictam secum affert dependentiam. Nam cum S. Th. inquit causam esse ad quam sequitur esse alterius, vel ad cuius esse sequitur aliud: ly *sequitur* non de qualicumque consecutione, sed de consecutione per influxum intelligitur. Cùm verò additur ly *esse alterius*, vel ly *sequitur aliud*, denotatur, quod tale esse debet esse specificè vel numericè distinctum: ac proinde explicatur modus ille proprius influendi, quem habet causa, quique affert dependentiam rei causatæ à sua causa.

8 Ratio autem, ob quam per ly *aliud*, vel per ly *alterius* denotatur, quod esse quod modificat, debeat esse modo dicto distinctum, sumitur ex eodem D. Th. 1. p. qu 31, art 2. ad 4. vbi vt doceat, quod ly *aliud* dicat distinctionem in essentia; secus verò ly *alius*, sic ait: *Neutrum genus est informe: masculinum autem est formatum & distinctum, & similiter fœmininum, & ideo conuenienter per neutrum genus significatur essentia communis; per masculinum autem & fœmininum aliquod suppositum determinatum in communi natura. Vnde etiam in rebus humanis, si quæratur quis est iste? Respondetur Socrates. Si autem quæratur, quid est iste? Respondetur animal rationale: & ideo, quia in diuinis distinctio est secundùm personas, non autem secundùm essentiam, dicemus quod Pater est alius, à Filio, sed non aliud: & è conuerso dicemus quod sunt vnum, sed non vnus.* Hucusque S Doctor.

Quare cùm ly *alterius* etiam sit informe: quia deseruit tam pro masculinis,

linis,quàm pro fœmininis,quàm etiam pro neutris;& ideo omnia hæc includit, fit inde,vt si iuxta mentem & doctrinam D.Th.& proprietatem sermonis loquamur, quòd per hoc, quòd dicatur de causa *esse eam, ad quam sequitur esse alterius*, vel *ad quem sequitur aliud*, denotatur, quòd esse subsequutum per verum influxum ab ea, debet esse saltem numericè distinctum: ac proinde explicatur modus ille proprius influendi,quem habet,& medio quo id,quod ab ea procedit, pendet ab ipsa: cùm tamen hoc per cæteras definitiones non explicetur.

Sed dices,causa finalis est vera causa, vt infra dicemus, & tamen aliquando non habet essentiam distinctam specie, aut numero,à suo effectu: vt cùm quis amat præcisè ob bonitatem, quæ est in actu amoris, vbi ipse amor simul est causa & effectus in genere causæ finalis:ergo,&c.

Respondetur,quòd vt infra disput.de causa finali dicemus, finis, *cuius gratia* nunquam causat,nisi vt cōstituit vnum & eundem finem cum fine *cui*; at talis finis ex vtroque coalescens, & secundùm se totum causans,satis,vt patet,distinguitur ab effectu,scilicet ab illo actu amoris.Sed hæc amplius loco citato dilucidabuntur.

Diluuntur aduersariorum oppositiones.

§. IV.

9 AD primum ergo contra definitionem D.Tho.adductum bene respondetur ibid. Et ad primam impugnationem desumptam ex his, quæ contra definit.à Rubio adductam obiiciebamus,patet ex dictis:quomodo etsi Pater æternus influat in Filium:ac proinde ad illum sequatur esse Filij,nihilominus non sit causa, quia ad illum non sequitur esse alterius, quoniam eadem numero est essentia, & esse vtriusque. Nec refert si dixeris: quòd Pater communicat esse personale Filio, quod tamen est quasi specificè distinctum ab esse personali Patris, propter oppositionem relatiuam,quæ est inter vtrumque. Nam prædictum esse personale non est terminus formalis generationis diuinæ; sed esse naturæ. At ad veram dependentiam & causalitatem, quæ ex termino formali desumenda est, requiritur, vt terminus formalis communicationis sit essentialiter modo dicto distinctus ab ipsa causa.

10 Ad 2.verò probat.constat etiam ex dictis:nam in primis priuatio excluditur per ly *sequitur*:quia intelligitur de sequela per influxum. Item eadem priuatio etiā excluditur per ly *esse alterius*: qui ad priuationem,etsi sequatur *fieri* alterius:quia est principium entis naturalis in *fieri*;non tamen *esse alterius* si præcisè, & omnino formaliter loquamur: quia non est principium essendi: cæterùm, causa præcipuè influit in esse. Deinde ad id,quod additur,scilicet definit. D.Th.manere obscurā, quia ly *sequitur* non magis significat sequelam per influxum, quàm quamuis aliam sequelam, dicendum est,satis esse,quòd apud Doctores sic communiter intelligatur,& in hoc sensu communiter circunferatur; maximè quia hic modus sequelæ per influxum est valde notus.

Imò hinc etiam manet vnico verbo solutum fundamentum illud,quod pro definitione Rubij adducebamus; nam etsi verum sit causam esse in ordine ad effectum, & è contra, vt tamen apertè sciatur,in quo cōsistat hic ordo,& quid sit causam respicere effectū vt effectum, & è contra, oportebat explicare id, quod in illa definitione non explicatur, scilicet quis sit ille modus influendi, qui

qui est proprius causæ, & terminatur ad effectum vt talem.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit causa.

SEmel explicata quidditate causæ, meritò ad eius multiplicitatem declarandam accedimus. Quamuis autem Aristoteles, & eius schola quatuor solummodo causarum genera agnoscat, scilicet materialem, formalem, efficientem, & finalem: quia tamen apud antiquos Philosophos magna fuit dissensio circa causarum numerum; nam alij existimabant esse plures quàm quatuor prædictas, alij verò esse pauciores: ideò nos duplici argumentorũ genere contra Aristotelis doctrinam, & in fauorem antiquorum vtemur; quibusdam quidem vt probemus esse pauciores; quibusdam verò vt ostendamus esse plures.

Adducuntur rationes dubitandi.

§. I.

11 ET sanè videtur (vt sic à primo argumentorum genere exordiamur) causas non esse tot, quot ab Aristotele enumerantur. Nam in primis forma non potest esse causa: quia repugnat eandem rem simul esse causam, & effectũ respectu eiusdem actionis, at forma est effectus generationis, cùm educatur per illam de potentia subiecti: ergo nõ potest exercere causalitatem respectu eiusdem generationis: ergo nec respectu compositi, nam quod non est causa generationis rei, neque etiam erit causa necessariò requisita ad esse talis rei: aliàs sine illa fieri non posset, & ex consequenti debebit à numero causarum excludi: cùm non sit aliud, respectu cuius sit causa.

Secundò; quia etiam videtur materiam non posse esse causam materialem; quia causa debet esse vel æquè perfecta, vel perfectior suo effectu, vt quæstione sequenti dicemus; at materia imperfectior est toto composito, respectu cuius dicitur esse causa: ergo nequit habere rationem causæ. Minor ex se constat: quia totum totam materiæ perfectionem, & aliquid amplius includit, scilicet perfectionem formæ. Quod argumentum etiam videtur probare, quòd nec forma (si sigillatim, & vt forma est, sumatur) possit esse causa: quia totum, respectu cuius poterat esse causa, est perfectius quàm illa: quippe quòd includit ipsam; & insuper addit materiam.

12 Ex alia verò parte (vt sic secundo argumentorum genere vtamur) videtur, causas plures esse quàm quatuor prædictas. Nam in primis instrumenta, verbi gratia artis, sunt vera, & realis causa: quoniam ab eis per se pendent effectus. Sed non sunt causa materialis, vel formalis: cùm non componant intrinsecè res artificiales: neque efficiens; quandoquidem hæc, vt dicemus, est id, à quo per se primò incipit motus, quod vt ex se constat, nequit conuenire instrumentis: neque etiam sunt causa finalis: cùm non sit effectus ob instrumentum, sed potiùs è contra: ergo.

Secundum est: nam exemplar, vel idæa est causa rerum, quæ ab arte fiunt: si enim non adesset, nec arte factum fieri posset. At non est causa formalis, materialis, vel finalis propter rationes in præcedenti argumento adductas: neque efficiens: tum quia nullius motus est principium, vt videmus in exemplari externo: tum etiam quia actio artis est actio vitalis, exemplar autem non est principium vitale: siquidem est accidens extraneum, & denuo acquisitum, proindéque in se vitam non ha-

bens. Non ergo actionis vitalis principium esse potest.

Tertiò, nam obiectum scientiæ est causa illius, quippè quod speciem illi tribuit; at non est materialis formalisve ob rationem iā tactam, neque efficiens: tum quia aliquando est ens rationis, vt patet in Logica: tum etiam, quia obiectum vt ta'e solùm habet terminare habitudinem scientiæ ad ipsum: neque etiam est causa finalis: quia nullius rei essentia secundùm se sumpta pendet à fine: sicut neque ab efficienti; cùm hæ duæ causæ non respiciant effectus; nisi vel quatenùs actu producuntur, vel vt producibiles sunt; quod quidem est affectio', seu quid posterius rerum essentias consequens; non verò ipsa essentia.

Expeditur quæstio.

§. II.

13 NIhilominùs dicendum est, tantùm esse quatuor genera causarum, scilicet materialem, formalem, efficientem, & finalem. Hæc est philosophi in hoc lib. cap. 3. D. Thom. ibidem, & opuscul 31. Vbi hoc explicat, & probat ex professo, & tandem omnium Peripateticorum: & ideò superuacaneum esset singulos referre. Et licet assertio nostra pluribus posset confirmari rationibus: quia tamen satis est manifesta, &, vt diximus, ab omnibus recepta: ideò hac vnica ratione ex D. Tho. opusc. citato desumpta, eam suadebimus.

14 Composita naturalia non possunt ex nihilo fieri; cùm per vim naturæ ex nihilo nihil fiat: fient ergo ex aliquo prę supposito; sed hoc, quod eorum effectioni præsupponitur, & ex quo fiunt, est materia: dabitur ergo materialis causa. Rursus materia est pura potentia nullum habens in se actum; proindéque per se non potest dare speciem, & complementum substantiale, quod naturalia composita habent: dandum ergo est aliquid, quod compleat, actuétque tale compositum; Hoc autem non potest esse aliud, quàm forma: ergo erit etiam admittenda causa formalis. Deinde nulla res se ipsam efficere potest, alioquin esset antequam esset: ergo præter causam formalem, & materialem debet necessariò causa efficiens admitti: quæ compositum illud producat. Vlteriùs, omne efficiens nisi casu, & temere agat, debet operari ob aliquem finem, qui illum ad talem operationem alliciat: concedenda ergo erit finalis causa. Vltra hæc autem nihil aliud desiderari potest ad hoc vt fiat ens naturale, quod inter omnia entia maximè compositum est: proindéque à pluribus causis pendet: ergo nulla alia causa præter dictas etiam in aliis assignanda est.

Solutio rationum dubitandi.

§. III.

15 AD primum ergo argumentorum genus, quod initio huius quæstionis adduximus, respondetur iuxta doctrinam Diui Thomę opuscul. 31. quòd etsi vnum, & idem non possit secundùm eandem rationem esse effectus, & causa alicuius actionis: bene tamen secundùm diuersas. Vnde forma vt actu, & in executione fit per generationem, est effectus: vt verò est formalis terminus generationis per se à natura intentus, rationem finalis causæ habet: imò vt ad compositum comparabilis est, hoc ipso, quod ipsum formaliter constituit, non potest non esse causa formalis respectu illius: aliàs nec esset terminus *ad quem* generationis: nam hæc

hæc ratio illam præsupponit necessariò.

16 Ad secundum respondetur: totum dupliciter posse considerari: vel secundùm esse, quòd præcisè habet à forma, vel à materia, vel alia quauis causa; ita vt totum, & totaliter ab ea procedat, vel secundùm illud, quod participat ab omnibus simul: quæuis enim causa aliquid dat per se primò composito, quod alia ei non communicat. Materia namque tribuit esse materiale, & forma esse formale Dicimus ergo, quod etsi demus quamuis causam debere esse, vel æquè perfectam, vel perfectiorem suo effectu secundùm illud esse, quod ab ea per se primò totum, & totaliter accipit, non tamen necesse est vt vnica causa intrinseca secundùm se considerata tantam habeat perfectionem, quantam suus effectus, tam ab illa, quàm à cæteris aliis causis participat. Vnde totum priori modo consideratum non est perfectius forma, neque vt sic dicit *esse*, quod ei à materia prouenit.

Sed vrgebis: esse formale, quod à forma in totum deriuatur, etiam est perfectius, quàm forma ipsa: ruit ergo solutio tradita. Antecedens patet: effectus formalis dicit ipsam formam, & insuper addit vnionem; sed perfectior est forma cum vnione, quàm sola forma: ergo, &c Respondetur, formam secundùm se, virtualiter, & eminenter continere vnionem, vt ex parte eius se tenet, ac proindè saltem intensiuè esse æquè perfectam ac suum effectum.

17 Superest respondere ad secundum genus argumentorum, quibus probari intendebatur, causas esse plures, quàm quatuor enumeratas. Ad primum dicimus: instrumenta reduci ad causam efficientem. Vndè nihil refert quod illis non conueniat esse id, à quo primò incipit motus; quamuis hæc esset definitio efficientis: quia ibi solum definitur directè principale efficiens, ei autem, cui reductiuè ratio causæ conuenit, non est necesse vt ita exactè definitio illi adaptetur.

Ad secundum respondetur: exemplar vel pertinere ad causam efficientem, vel finalem, vel ad formalem: non quidem intrinsecam, sed extrinsecam, ita tamen quòd si semel sit causa formalis, non pertineat solùm reductiuè ad hoc genus; sed per se, & directè habeat constituere diuersum caput causæ formalis ab eo, quod forma intrinseca constituit. Vtrùm autem omnes hi causandi modi, vel aliquis specialis ex tribus dictis, conueniat exemplari, suo loco dicemus.

Quod si obiicias: si semel dicitur, exemplar pertinere ad causam formalem modo dicto, iam dabitur quintum genus causæ; quod quidem contra Aristotelem, & nostram assertionem pugnat.

Respondetur negando sequelam: illa enim diuisio causæ in quatuor causarum genera, non est diuisio in membra infima, & atoma; sed est similis ei, qua genus aliquod in suas species subalternas diuiditur, in qua membra diuidentia subdiuidi possunt in alias species. Vndè causa efficiens iterum partitur in primam, & secundam, in vniuocam, & æquiuocam, &c. Quod idem de fine cum proportione dicimus: & ideò etiam causa formalis vt sic, potest iterùm diuidi in plures quasi species causarum formalium. Quare cum communiter dicitur, quod illa est causa formalis, quæ dat esse rei, *ly, dare esse*, abstrahit suo modo ab hoc, quod est dare illud, siue intrinsecè, siue extrinsecè: sed de hoc latius infrà.

Ex quo ad vltimum dicendum est: obiecta scientiarum pertinere ad causam formalem; non quidem intrinsecè; sed extrinsecè easdem mensurantem.

Nec refert, quòd illis notio causæ formalis ab Aristot. in hoc lib. ca. 3. text. 18. tradita, simpliciter non accommodetur, non enim ibi causa formalis in tota sua significationis amplitudine sumitur.

QVÆSTIO III.

Vtrùm omnis causa sit perfectior suo effectu.

18 PRo huius quæstionis decisione notandum est: quòd licet effectus comparari possit, vel cum omnibus causis simul sumptis, vel cum solis intrinsecis, aut tantummodò cum extrinsecis, non decidemus quæstionem hanc comparando effectum, non cum omnibus causis simul acceptis, sed cum eisdem sigillatim sumptis. Est enim res per se euidens, effectum non posse omnium causarum excedere perfectionem: quandoquidem nihil perfectionis habet, quod non participauerit à suis causis sic acceptis, proindéque tota illius perfectio in eis, vel formaliter, vel virtualiter præesse debuit: imò non solùm causæ erunt æquæ perfectionis cum effectu, sed eundem in illa superabunt: cùm inter causas omnium generum, à quibus habet dependentiam, Deus ipse contineatur.

Deciditur quæstio quoad causas intrinsecas.

§. I.

19 COnferendo igitur effectum cum suis causis intrinsecis, materia scilicet, & forma, dicendum est primò: esse æquè omnino perfectionis cum illis simul sumptis, & actu causantibus. Hæc est Aristot. & D. Tho. locis citatis in 1. lib. disp. 6. quæst. 4. & omnium Doctorum, quos ibidem pro nostra sententia adduximus.

20 Probatur clarè: tùm quia effectus non habet aliunde formaliter, siue entitatiuè perfectionem, nisi ab eis causis, ex quibus intrinsecè constituitur: non ergo potest esse perfectior illis; aliàs enim excederet eas in perfectione, absque eo quod in illo esset aliquid, vnde ei accresceret talis perfectionis excessus. Tum etiam, quia vt disputatione 6. dictum est, totum non distinguitur à suis partibus vnitis, nisi tantùm ratione, eo scilicet proportionali modo, quo definitum, & definitio. Ergo neque hæ causæ sic sumptæ superabunt in perfectione effectum, neque econtrà: sicut nec definitio quidditatiua definitum.

21 Ex quo infertur id, quod etiam suprà quæstione præcedenti diximus; quòd si effectus secundùm totum id, quod habet ab his causis simul acceptis, comparetur cum singulis earum, erit excellentior qualibet: cum ex neutra harum habeat intrinsecè perfectioné suam totam, & totaliter. Ideóque meritò affirmamus, totum esse substantiam simpliciter completam: partem verò quamlibet esse quid incompletum.

Dices, quando hic effectus est aliquod accidentale compositum, nõ est necesse, vt totum illud excedat in perfectione materialem causam per se sumptam: quandoquidem solùm poterat illam superare ratione accidentalis formæ: hæc auté cum sæpè eminenter soleat in substantia contineri, fiet indè, vt ad minùs ita perfectè in ea secundùm se sumpta, quàm in cõposito illo sit. Respondetur: quòd si aliquando tota hæc perfectio in materiali substantia cõtineretur (de quo nihil modò) illud certè ei conueniret, non vt materialis causa est, sed alia superiori, & eminentiori ratione. Vndè semper saluatur materialem causam sic formalissimè sumptam numquam adæquare totius compositi perfectionem.

Vrgebis

Vrgebis : licet hinc sequatur totum compositum esse perfectius materia: quia supra illam perfectionem aliquam addit, non tamen quod maiorem habeat perfectionem, quàm forma, ex eo quòd supra illam addat materiam : nam cum hæc sit radix, & origo omnium imperfectionum, quæ in materiali substantia totali inueniuntur, non ideò censeri debet perfectius quàm ipsa forma, ex eo quòd addatur materia : imò absolutè ignobilius erit cùm sola forma sit simplicior, ac purior, & carens permixtione potentiæ, & consequenter magis sit libera ab imperfectionibus.

Confirmatur : res creatæ eo sunt perfectiores, quò magis Deo assimilantur; sed forma, quæ tota actus est, similior est Deo, qui purissimi actus rationem habet, quàm totum compositum, quod actus est, & potentia: ergo erit illo nobilior.

22 Respondetur : quòd etsi materia sit radix, & origo multarum imperfectionum : cum omnis imperfectio ex aliqua potentialitate, & indigentia proueniat ; nihilominùs aliqualem, etsi valdè diminutam, habet perfectionem: quippè quæ vera entitate substantiali gaudet. Vnde etsi puritas à materia, necnon & simplicitas arguat maiorem perfectionem ; cum res illa habet essentiam completam, & in se ipsa subsistit; non tamen quando est quid incompletum, vel in alio subsistens : maximè si conferatur cum toto illo, in quo tota eius clauditur perfectio, & aliquid aliud additur. Quare cum tota formæ perfectio in toto sit, & insuper perfectio materiæ addatur, fit inde vt hoc perfectius, & nobilius sit, quàm forma.

Ad confirmationem respondetur: quòd licet forma, quæ est actus subsistens, & substantia completa, sit similior Deo, quàm compositum substantiale Physicum ; non tamen forma, quæ modum essendi per se non habet, vel est incompleta in genere substantiæ : quia quod excellentissimum est in actu purissimo, non est esse actum vtcumque; sed actum talis cõditionis vt nullo modo indigeat alio, vt sit, habeátque omnẽ essendi plenitudinem, in hoc autem totum substantiale magis assimilatur Deo, quàm forma : quippè quod habet completè, & simpliciter rationem substantię.

Adde, quòd licet daremus id, quod est actus, esse similius Deo, quàm, id quod non est solus actus ; sed constat etiam ex potentia, id tamem intelligendum est de eo, quod ita est, aut claudit potentiam, vt non habeat etiam in se illum actum : nam si hunc in se incluserit, & insuper potentiam, tunc tantam similitudinem habebit, quantam actus; & insuper aliquid aliud maioris similitudinis ratione potentiæ : quatenùs aliqualem importat perfectionem, & entitatem substantialem. Et hæc de compositione effectus cum causis intrinsecis.

Expeditur difficultas quoad causam efficientem.

§. II.

Restat ergo vt de effectu in comparatione ad causas extrinsecas, efficientem scilicet, & finalem, & primò de efficiente aliquid dicamus.

23 Dicendum ergo est secundò ; Si effectus cum causis efficientibus conferatur, aliquando perfectior ; aliquando imperfectior ; aliquando verò æquæ perfectionis est secundùm triplex genus efficientis causæ, quod distingui potest. Hæc est D.Thom. vt iam dicemus, & valdè communis inter Doctores, ideóque nullus in particulari referendus est. Declaratur, & probatur

assertio: nam inter causas efficientes accipiendo largiùs nomen efficientis, triplex genus causæ potest distingui: nam aliæ sunt instrumentales; aliæ principales: & hæ rursus, aliæ sunt vniuocæ: aliæ verò æquiuocæ. At causæ instrumentales sunt imperfectiores effectu, & causæ principales vniuocæ sunt eiusdem perfectionis cum illo: sicut & æquiuocæ principales excedunt ipsum: ergo, &c.

Maior est certa apud Doctores. Minor verò quoad primam illius partem, scilicet quoad causam instrumentalem, est D. Thom. in 4. dist. 1. qu. 1. art. 4. quæstiunc. ad 3. Et insuper suadetur ratione: nam instrumentum inquantùm tale, non attingit propria virtute effectum, sed per eleuationem à principali agente, & ita, vt tale, est imperfectius quàm effectus: alioqui ad quid indigeret eleuatione? Quoad secundam verò, & tertiam partem, eadem minor ostenditur: quia causa vniuoca est illa, quæ producit effectum eiusdem rationis cum illa, & consequenter eiusdem perfectionis, & causa æquiuoca est illa, quæ continet eminenter effectum, & ita habet eminentius esse, quàm effectus in eadem contentus: vt notauit D. Thom. 1. parte, quæstione 4. articulo 2. ad 1. & quæst. 6. art. 2. in corpore, & in 4. dist. 5 q. 1. art. 1. quæstiunc. 2.

Obiicies primò: D. August. lib. 83. quæst. q. 2 dixisse: omne quod fit, ei, à quo fit, par esse non posse. Respondetur, intelligendum esse de æqualitate in omnibus, quod sanè indubitatum est; quia ad minus causa habet excellentiam hanc supra effectum, vt effectus ab illa; non verò ipsa ab effectu dependens sit.

Secundò, econtrà obiicies, sæpè effectum superare in perfectione suam causam: nam homo tardi ingenij multoties producit alium ingenij perspicacis. Item species intelligibilis est causa intellectionis; intellectio autem, cùm sit actus vitalis, excedit in perfectione prædictam speciem, quæ est, vt sic dicamus, quid exanime.

Confirmatur primò: animal minùs perfectum generat aliud perfectioris speciei, vt cùm mulus gignitur ex accessu asini ad equam.

Confirmatur secundò: nam animalia imperfecta, quæ generantur ex putrefactione vt mures, & vermes, producuntur à virtute cœlorum: neque enim est alia particularis causa, à qua principaliter producantur; at neque cœlum, neque eius virtus est adeò perfecta sicut forma muris, quæ est forma vitalis; ac per consequens altioris, & eminentioris ordinis, quàm quæuis forma non vitalis, qualis est forma cœli: ergo hi effectus sunt perfectiores suis causis.

24 Respondetur negando antecedens. Et ad primum exemplum dicendum est: quòd si quis inuenitur excessus in perfectione substantiali animarum, aut in perfectione entitatiua intellectus, producitur à Deo, cuius proprium est animas creare. Cæterùm excessus, qui inuentus fuerit in meliori dispositione organorum, &c. oritur ex concursu aliarum causarum simul concurrentium cum homine, aut à proprietatibus loci, natiuitatis, à sole, à benigno aspectu siderum, &c. imò & ex influxu Dei, qui vnà cum cæteris causis concurrit.

Vndè in hoc sensu asseruit D. Thom. 3. contra Gen. cap. 84. posse esse verum illud Ptolomæi in centiloquio: cùm fuerit Mercurius in natiuitate alicuius respondens domui Saturni, & ipse fortis in influxu suo dat bonitatem intelligentiæ medullitùs. Et Hypocrates asseruit, prudentiores esse qui ad meridiem spectant, quàm qui ad Aquilonem.

Qua.

Quapropter ad rationem causæ vniuocæ solùm spectat, vt producat effectum eiusdem speciei cum ipsa.

25 Ad secundum exemplum respondetur, speciem intelligibilem non se sola; sed vnà cum intellectu, & illi subordinatam concurrere; & ideò satis est, quod ille excessus perfectionis contineatur in intellectu.

Ad primam confirmationem respondent aliqui: semper aliquod ex his generantibus esse æquè perfectum, ac fœtum, qui ab vtroque generante quasi ab vna causa integra, seu ex duobus illis principiis integra procedit.

Sed licet hæc solutio non sit improbabilis, non tamen cohæret cum his, quæ docet D. Thom. 3. parte, quæst. 32. artic. 4. & 1. 2. quæst. 85. art. 5. & Arist. 2. de generat. animalium cap. 1. scilicet solum masculum concurrere per modum principij actiui in generationibus animalium: nam sæpè in generatione muli brutum concurrens per modum masculi, est minùs perfectum.

26 Quare dicendum est: Deum supplere suo concursu defectum illum causæ particularis: quia in similibus occasionibus, quando non apparet causa particularis sufficiens, spectat ad authorem naturæ prædictos defectus supplere

Ad secundam confirmationem respondetur ex D. Thoma 1 p. qu. 45. art. 8. ad 2 necnon & de Potentia quæst. 3. artic. 11. ad 12. & ad 13. & 1. parte, quæst. 78. art. 3. ad 3. vbi sic ait: *Ad tertium dicendum, quòd corpus cæleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis: & ideò ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, potest causare vitam:* quare non mirum quod eam in animalibus imperfectis instrumentaliter causet, siue hoc viuens, in cuius virtute causatur, sit Angelus, siue Deus, vt loquitur D. Thom. quæst. citata de Potent. ad 13. Ratio verò, ob quam cœlum non possit saltem naturaliter concurrere vt instrumentum ad animalia perfecta, tangitur eleganter ab eodem S. Doctore locis citatis, vbi videri potest. Quæ quia ad præsens non interest: ideò consultò omittitur.

Resolutio quæstionis quoad causam finalem.

§. III.

27 Dicendum est tertiò. Res, quæ est causa finalis, interdum est nobilior simpliciter suo effectu; interdum ignobilior, interdum denique æquæ perfectionis. Primum patet: nam cum nos aliquam honestam actionem exercemus, tunc illam in Deum vt in finem vltimum dirigimus, qui, vt constat, est infinitè nobilior illa. Secundum verò inde liquet: quia sæpè nobilissimas actiones exercemus propter pecuniam; imò etiam actus aliàs valdè bonos in pessimos ordinamus fines: vt patet in eo, qui sacrum audit, vt furetur. Vltimum verò patet: nam sæpè effectus coincidit cum eodem fine: vt cum quis contemplatur præcisè, vt contempletur: tunc autem satis constat rem, quæ est finis, seu *id quod est finis cuius gratia*, & effectum esse æquæ omnino perfectionis.

Quòd si dicas: Causa debet continere perfectionem sui effectus: quandoquidem quidquid perfectionis est in illo vt tali, habet à sua causa: ergo finis non potest esse ignobilior suo effectu.

Solutio huius petenda est ex diuersitate, quæ intercedit inter causam efficientem, & finalem, & earum causalitatem: nam efficiens operatur per realem, & naturalem formam, prout in actu

actu simpliciter est, & eius causalitas est propriissimus influxus: ideòque reipsa continere debet effectum, vel formaliter, vel virtualiter: non enim naturales formæ, seu virtutes alium habent continendi modum. Vnde æquè, vel maioris perfectionis debet esse quàm effectus Finalis verò causa non nisi per metaphoricam causalitatem causat, vt suo loco dicemus; mouet enim alliciendo voluntatem ad sui amorem; & desiderium, quocirca non est necessarium, vt in ea formaliter, vel virtualiter proprius effectus secundùm esse naturale contineatur; sed satis est, si aliquam habeat bonitatem, ratione cuius allicere possit ad executionem illius.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm omnis causa sit prior suo effectu.

28 PRo tituli intelligentia notandum est, duplicem esse quoad præsens attinet prioritatem: aliam *in quo*: aliam *à quo*, vt ex D.Tho. opusc. 31. & 2. Physic. lect.6. colligitur. Illud est prius prioritate *in quo*, quod in illo priori, in quo præsupponitur ad aliud, verè est sine illo: & ad hanc prioritatem reducitur prioritas *in quo* secundùm rationem: quando nimirum aliqua duo sunt in instanti reali; attamen in illo instanti distinguimus plura instantia rationis, in quorum primo intelligitur existere illud, quod dicitur prius nondum in eo, quod posterius est, existente; sed solùm in posteriori. Quo pacto Deus intelligitur prior suis actibus liberis: & similiter Angelus respectu actus liberi, quem in primo instanti habuit.

At prioritas *à quo*, quæ etiam prioritas naturæ, seu causalitas solet nuncupari, est prioritas independentiæ. Vnde illud, à quo aliud pendet, in aliquo genere causæ dicitur esse prius, & id quod ab alio sic pendens est, dici solet posterius, & si vtrumque in eodem instanti reali, imò & in eodem signo rationis sit. Vnde non valet hæc consequentia *A* est prius natura *B*: ergo in illo priori *A* est sine *B*; sed sic debet inferri: ergo *B* pendet ab *A*, non verò *A* à *B*. Quæ duo prioritatis genera maximè notanda sunt: ex eis enim plurium, & grauissimarum quæstionum, tam in Philosophia, quàm in sacra Theologia resolutio pendet. Titulus ergo quæstionis, etsi præcipuè de prioritate *à quo* procedat, nonnihil tamen de prioritate *in quo* dicetur, vt sic omnia, quæ hîc occurrere solent diluantur.

Quid sentiat Soncinas.

§. I.

29 PArtem negatiuam tenuit *Soncinas* 5. Metaph. quæst.7. Probatur primò: causa, & causatum sunt relatiua: ergo nullum illorum est prius alio. Consequentia patet: quia relatiua sunt simul natura. Et antecedens probatur: quia totum esse causæ est in ordine ad effectum: quoniam sine illo intelligi non potest, & si sit causa actu causans, nequit sine illo à parte rei inueniri, vt ex infra dicendis patebit: ergo sunt relatiua.

Secundò, quia ad minùs causa materialis, & formalis non sunt priores suo effectu, scilicet composito, quod sic ostenditur: nam si quæ est prioritas, & posterioritas inter causam, & effectum, debet esse realis: quia conuenit illis ratione realis causalitatis, secundùm quam causa realiter influit in effectum; at inter causam materialem, & formalem ex vna parte, & inter earumdem effectus ex alia, nequit esse realis prioritas,

ritas, & posterioritas: ergo nulla. Minor probatur: nam ad realem prioritatem, & posterioritatem requiritur realis distinctio inter causam, & effectum: nam idem realiter non potest esse realiter prius, & posterius se ipso; at effectus causæ materialis, & formalis non distinguitur realiter ab illis vt vnitis, seu actu causantibus, cùm effectus materiæ sit eadem materia vt vnita, & materia actu causans dicat eandem materiam, & vnionem, vt ex dictis primo lib. disp. 6. n. 61. constat.

Tertiò: nam omne, quod est prius natura quàm aliud, potest ab ea naturaliter separari: nam prioritas naturæ est prioritas independentiæ, vt dicebamus, & quod ab alio independens est, nihil obest, vt ab eo naturaliter separetur: ergo si materia, & forma materialis sunt priores natura quàm compositum, poterunt ab eo etiam naturaliter disiungi, & in rerum natura permanere; at hoc est falsum, vt ex dictis disp. 3. num. 70. constat.

Confirmatur: omne, quod aliud in perfectione superat, est prius illo secundùm naturam, vt testatur Arist. cap. de Priori in postprædicamentis. At totum, vt suprà diximus, est quid perfectius singulis causis intrinsecis: ergo & erit prius quàm illæ. Ergo cum totum sit effectus tam materiæ quàm formæ, iam effectus harum causarum non erit posterior illis.

Quid in hac re dicendum sit.

§. II.

30 Nihilominùs dicendum est, omnem causam causantem, seu in actu secundo consideratam, esse prioritate naturæ, & *à quo* priorem, quàm suus effectus; non tamen prioritate reali *in quo*. Hæc est Arist. in hoc lib. & D. Th. ibid. lect. 6. quos sequuntur omnes Philosophi, vno Soncinate excepto; & ideò necesse non est singulos referre.

Probatur assertio quoad primam partem: quia omnis effectus pendet à sua causa actu influente: quādoquidem ab ea accipit suum esse: at causa non pendet à suo effectu vt talis: ergo omnis causa vt actu causans, est prior natura quàm effectus. Patet consequentia: quia vt supra diximus, prioritas naturæ solùm est prioritas independentiæ.

Deinde quoad secundam partem sic ostenditur: quia causa est in actu per hoc, quod actualiter influit; non potest autem influere actu, nisi etiam sit in illo instanti aliquid, in quod influat: ergo cùm hoc nihil sit aliud quàm effectus ab illa dimanans, fiet inde, vt causa in actu, & talis effectus in actu, debeant esse simul in eodem instanti.

Satisfit duobus primis fundamentis oppositæ sententiæ.

§. III.

31 Ad Argumenta initio posita respondetur Ad primum, causam dupliciter posse considerari: vel vt est formaliter relatiua prædicamentaliter; vel secūdùm formalem rationem causę. Etsi ergo causa secundùm priorem rationem causæ nō sit priùs natura, quàm effectus; benè tandem secundùm posteriorem, secundùm quam nos de ea hic loquimur. Nec refert quòd causa causans non possit sine effectu cognosci: quia etiam cognitio, qua cognoscitur ens rationis, non potest percipi vt obiectum *quod*, non percepto ente rationis; & nihilominùs non refertur ad illud prædicamentaliter, vt ex dictis in Logica constat.

Ad secundum posset primò dici, effectum realiter procedentem à ma-

teria actu causante, solummodò esse formam materialem, & totum compositum, quæ duo realiter ab illa distinguuntur, vt constat.

Secundò respondetur, quòd licet effectus materiæ præcisus (de quo sequenti disputatione) scilicet esse materiale, qui totus, & totaliter à materia in suo proprio genere causatur, sit eadem materiæ entitas vnita; nihilominùs realiter modaliter distinguitur à se ipsa, vt præstat hunc effectum, quamuis illum per se ipsam, & per eandem vnionem causet. Quod vt meliùs intelligatur, notandum est, materiam tripliciter posse combinari cum sua causalitate. Primò, ita vt dicat in recto causalitatem, seu vnionem; & in obliquo entitatem materiæ, secundùm quam rationem potiùs consideratur, vt pendens à sua causalitate, quàm econtrà: quia consideratur vt habet ab illa formaliter esse causantem. Secundò, ita vt dicat in recto entitatem materiæ; & in obliquo causalitatem, secundùm quam rationem consideratur, vt est id, à quo oritur in exercitio propria causalitas, & ita non concipitur vt pendens ab illa; sed potiùs ipsa causalitas consideratur vt pendens *vt quo* à causa. Tertiò tandem, vt dicit vtrumque in recto: nam cum sint eiusdem prædicamenti, & ex se ordinata ad constituendum vnum per se, sumpta in recto, possunt hoc modo inter se combinari.

32 Hoc ergo supposito, dicimus: quòd effectus præcisus materiæ, qui ab ea primò via originis causatur, est esse materiale cum præcisione sumptum, quod importat materiam, & vnionem in recto: quia cùm totum compositum coalescat ex esse materiali, & formali cum præcisione sumptis, & totum nihil sit aliud, quàm materia, & forma, & vnio, vt sunt sub vna, & eadē collectione, & in recto, vt lib. 1. diximus: necesse est, vt esse materiale dicat materiam, & vnionem, vt se tenet ex parte materię in recto: sicut & esse formale; debet dicere formam, & vnionem in recto, vt ita totum nihil sit aliud, quàm esse materiale, & formale simul sumpta, & in recto. At materia dū intelligitur causare hoc esse materiale, dicit se ipsam in recto, & vnionem in obliquo: quia consideratur non vt pendens à sua causalitate, ac proinde non prout formaliter denominatur ab illa; sed vt est id, à quo oritur propria causalitas, propriúsque illius effectus. At materia in recto, & vnio in obliquo distinguitur realiter modaliter à se ipsa, & vnione in recto ratione diuersi modi importandi, qui refunditur in res ipsas importatas, vt constat ex his, quæ disp. 6. n 60. diximus.

33 Et explicari potest hoc ipsum ex communi illo Philosophorum pronuntiato: quod materia vt vnita formæ causat totum in genere causæ materialis: & forma, vt vnita materię causat illud in genere causę formalis: ac proinde quòd materia vt vnita formæ, & causans totum distinguitur realiter à forma, vt vnita materiæ, & causant idem totum non obstante, quod materia vt vnita formę, & secundùm considerationem dictam dicat materiam, & vnionem in recto, & formam in obliquo; & forma vt vnita materiæ importet formam, & vnionem in recto, & materiam in obliquo. Ecce ergo quomodo iste diuersus modus importandi refunditur in res importatas, & causat distinctionem realem; sed hęc ampliùs ex dicendis disputatione sequenti elucidabuntur.

Occurritur vltimo argumento primæ sententiæ.

§. IV.

34 AD tertium respondetur: id quod est omnibus modis prius alio,

alio, independensque ab illo, benè posse ab alio separari: illud autem, quod etsi in vno genere causæ habeat indepēdentiam, & prioritatem; attamen est quid dependens, & posterius in alio genere, nequit ab illo separari. Vnde quia licet materia, & forma sint priores quàm totum in genere causæ materialis, & formalis; nihilominùs sunt posterius quàm illud in genere causæ efficientis: quia ipsæ non producuntur per se, sed ad productionem totius comproducuntur, & ad ipsius conseruationem modo suprà dicto habent conseruari, vt docet Diu. Thom. opusc. 31 atque adeo, & ad illius existentiam coëxistunt; ideò non poterunt à toto naturaliter separari, etiamsi quęlibet sit prior illo in suo genere. Imò materia: neque etiam supernaturaliter poterit esse sine aliquo toto, quod componat: sicut etiam non obstante, quod *esse* actualis essentiæ formæ pendeat à materia in genere causæ materialis; nihilominùs pendet ipsa existentia materiæ à forma in genere causæ formalis. Et ideò est prior quàm materia in hoc genere: quia materia non in omni genere: sed solùm in proprio est prior quàm forma, & econtrà.

35. Ad confirmationem respondetur, probare quidem intentum de prioritate nobilitatis, non verò de prioritate causalitatis, & in omni genere: quia vt diximus, totum pendet à suis causis intrinsecis in proprio genere earum: quia verè causant illud.

Sed obiicies primò quòd etsi ex data solutione sequatur, formam subsistentē posse esse priorem in genere causæ formalis, quàm totum; non tamen formam materialem: nam quod est prius in genere causæ formalis quàm totum, necesse est, vt sicut ad illud pręsupponitur: ita etiam ad propriam causalitatem formalem. Non secùs ac id, quod est prius in genere causæ efficientis, oportet, vt propriam causalitatem præcedat; cum non minùs causalitas cuiusuis causæ, quàm ipse effectus pendeat ab illa: sed ad causalitatem formæ materialis, seu informationem, non potest ipsa forma præsupponi; sicut præsupponitur forma subsistens, scilicet rationalis: ergo neque erit prius natura, quàm totum.

Minor videtur esse perspicua: quia forma materialis non est priùs in se, quàm sit in suo subiecto, ac proinde non est prius in se, quàm sit informans. Nam in hoc distinguitur à forma immateriali, & subsistēte, quòd hæc priùs est in se, & per se, quàm sit in subiecto, & consequenter quàm informet; secùs verò illa, quia est semper pendens à suo subiecto.

Confirmatur, & explicatur: nam si forma materialis est prius natura sua informatione, inquiremus: nū vt præsupponitur in illo priori, sit in se, & per se? vel in alio? Non primum; aliàs esset forma per se subsistens: ergo secundum; ergo erit prior sua informatione, vt supponitur; & non erit prior illa, quia semper debet esse recepta in subiecto; & pendens ab illo, & ita informando ipsum: quia receptio, & informatio mutuò se inferunt.

Secundò obiicies, ex dictis sequi causas esse sibi inuicem causas; at hoc videtur omnino falsum: ergo, &c. Sequela est euidens. Minor verò probatur: quia vt iam diximus, causa debet esse prior suo effectu: ergo non potest id; quod est effectus, esse causa suæ causæ, alioqui vel esset simul prius, & posterius respectu eiusdem; vel non omnis causa esset prior suo effectu. Nec satis erit si dicas: quod licet vnum, & idem non possit secundùm eandem considerationem esse prius, & posterius natura, quàm aliud; benè tamen secundùm diuersas considerationes: quia causæ sibi

inuicem sunt causæ. Nam contra hoc est, quod prioritas naturę causarum non est prioritas secundùm vnam, vel alteram considerationem, sed prioritas realis, & simpliciter.

Cõfirmatur: quia quicquid entitatis est in forma materiali, totum, & secundùm omnem rationem in eo inuentam, est effectus materiæ: siquidem quidquid in ea inuenitur, est materiale, ac proinde secundùm totum suum esse pendens à materia: ergo nihil superest in eadem forma, secundùm quod possit esse prius natura, atque adeò vera causa respectu materiæ.

36. Respondetur ad primam ex his obiectionibus negando minorem. Et ad probationem, quod licet forma materialis nõ sit prius in se, quàm sit in subiecto: id est, non sit priùs in se subsistens quàm informet, vel recipiatur; attamen prius in genere causæ formalis habet suam essentiam actualem, quam informet. Vnde quia ad causalitatem formalem sat est, quod habeat suam essentiã actualem, vt ex dictis disputatione 3. numer. 62. constat, ideò potest prioritate naturæ præsupponi ad suam informationem. Quare discrimen, quod est inter formam spiritualem, & materialem, tantùm consistit (quoad præsens attinet) in hoc, quod forma spiritualis, prius quàm informet, habet suam essentiam actualẽ, & insuper est in se, & per se subsistens, vel saltem quantum est ex natura sua potest id habere; at forma materialis tantùm habet in illo priori suam essentiam actualem, nec est naturaliter loquendo capax propriæ subsistentiæ.

37. Ad confirmationem respondetur: quòd sicut de quauis re debet absolutè verificari esse albam, vel non albam; non tamen si addatur aliqua reduplicatio: & ideò Petrus secundùm se neque est albus, neque est non albus; ita etsi demus, quod de forma materiali debet absolutè, & in quouis instanti verificari, quòd vel, est in se, & per se, per quod significatur esse subsistens, vel quod est recepta in alio, per quod denotatur habere esse dependenter ab alio vt à subiecto; cæterùm si addatur aliqua reduplicatio, vt reuera additur cum dicitùr *forma vt est in illo priori antequam causet* (seu quod idem est) *vt præsupponitur suæ causalitati*, tunc non est necesse, vt aliquod horum prædicatorum illi conueniat. Quare in illo priori solum importat suam essentiam actualem, attamen in eodem priori neque intelligitur esse per se, neque in alio; sed abstrahit.

38. Et potest huius reddi manifesta ratio, & satis necessaria ad plures æquiuocationes in hac materia vitandas, nec non ad plura alia soluenda, quæ primo aspectu satis difficilia apparent. Nam hoc coniunctum scilicet, *forma vt in illo priori*, reduplicat formam ipsam vt causam, non verò ea, quæ eidem competunt, vt est effectus aliarum causarum: quia vt sic non consideratur vt prior; sed vt posterior. At forma materialis vt causa non est per se subsistens, vt cõstat, neque etiam secundùm hanc cõsiderationem causæ intelligitur esse in alio, prout esse in alio opponitur modo essendi in se, & per se, vt in præsenti sumitur, & denotat dependentiam ab alio vt à subiecto, & sustentante: quia vt intelligitur esse sic in alio, intelligitur vt pendens ab illo vt à subiecto: ac proinde intelligitur vt effectus, & vt posterior; non verò vt causa, & vt prior.

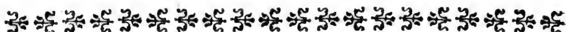
Itaque etsi eadem forma, quæ est prior, sit simul posterior, & pendens ab alio vt à subiecto; attamen vt prior non est posterior; & vt independens non est dependens: quia vt est causa formalis non est effectus; & econtrà: & ideò optimè diximus, quòd si consideretur vt prior sicut non cõsideratur

tur vt effectus, ita neque vt pendens ab alio vt à subiecto, sed tam eius informatio quàm materia, & compositum pendent ab illa; secus verò ipsa ab eis, si secundùm prædictam rationem consideretur.

39. Ad secundam obiectionem respondetur: solutionem ibi datam non solùm esse veram; sed necessariò admittendam, vt potè expresse assertam ab Arist. in hoc lib. & ab omnibus vt axioma receptam. Et ratio est aperta: quia satis est ad prioritatem realem naturę in aliquo genere, quod adsit ibidem prioritas simpliciter in illo genere: sicut ad prioritatem in omni genere causæ desideratur prioritas simpliciter in omni genere. Quod adeò verum est, vt si semel quod est prius in vno tantum genere, non esset simul posterius, ac proindè non esset effectus in alio, iam prioritas in omni genere coincideret cum prioritate in aliquo solo genere.

Et ad probationem in contrarium respondetur: quòd licet in forma verbi gratia, hæ duæ rationes causæ, & effectus comparatę præcisè inter se non distinguantur realiter, attamen quæuis ex his rationibus collata cùm sua causa, aut cum suo effectu distinguitur realiter ab illo, & ideò ipsa vt effectus distinguitur à materia, quæ est sua causa, & ipsa vt causa distinguitur à materia, & toto, vt habent rationem effectus respectu illius. Vndè nihil obstat, quòd forma possit simul esse realiter prior, & posterior respectu diuersorum.

40. Ad confirmationem respondetur; concedendo antecedens, si sensus illius sit, quòd in tota entitate, & quauis formalitate formæ materialis includitur hoc, quod est esse effectum materiæ: negandum tamen erit, si velit, quòd hæc est adæquata ratio formæ & cuiusuis formalitatis illius. Quod potest hoc exemplo explicari: etenim etsi in quauis hominis formalitate includatur ens; non tamen tota, & adæquata hominis ratio est, esse ens. Et similiter licet in quauis formalitate, & in tota hominis entitate intrinsecè contineatur, quòd sit quid dependens à Deo; non tamē tota, & adæquata hominis natura est, esse ab illo dependentem: sic sanè nihil est in forma materiali, quod non pendeat à materia, modo tamen in sequenti disputatione dicendo. Nemo tamen dicet hanc dependentiam esse totam, & adæquatam formæ rationem. Ex quo non fit, quòd ipsamet forma non possit secundùm quòd complet materiam, dando illi determinatam speciem, & existentiam habere rationem causæ respectu illius, non enim materia vtcumquē causat vt formam; sed eam in se recipiendo. Vndè & ipsamet forma non potest non complere materiam, daréque illi ea, quæ ab ipsamet forma in genere causæ formalis fluunt.



DISPVTATIO IX.

DE CAVSIS MATERIALI, & formali.



CVm inter quatuor causarum genera quædam intrinseca, quædam verò extrinseca sint, prius de intrinsecis, scilicet materia, & forma, quæ hoc ipso, quòd tales sunt, magis pertinent ad entis naturalis essentiam cognoscendam, agendum nobis est. Quia tamen plura in præcedenti libro de qualibet illarum diximus, proindéque non tot restant in hoc libro dicenda, ideò eas in hac vnica disputatione coniunximus. Dabimus autem primum locum causæ materiali: quia priùs causat quàm formalis.

QVÆSTIO I.

PER QVID CAVSA MATERIALIS CAVSET: ET AN vnica sit illius causalitas: quemvè effectum habeat?

VNVM supponimus in titulo quæstionis vt certum; & aliud in dubium vocamus. Supponimus enim esse in causa materiali vim ad causandum, actuque hanc suam vim aliquando exercere, id quod vnanimiter omnes Philosophi fatentur. Vocamus autem in dubium primò, per quid causa materialis constituatur potens, & fæcunda in actu primo ad causandum. Secundò: per quid actu, & in exercito constituatur in esse causæ. Quod est inquirere de causalitate eius, & hoc dupliciter, vel de causalitate in fieri, vel in facto esse.

1 Dicendum est primò. Materia prima non habet vim causatiuam per aliquod accidens sibi superadditum, sed per nudam, puràmque entitatem substantialem suam. Assertio hæc desumitur ex Aristot. 1. Physic, & Diuo Thoma ibidem & 1. part. qu. 76. art. 7. & qu. vnica de spiritualibus creaturis art. 3. ad 18. & ideò eam tenent communiter Thomistæ in præsenti. Rubio tract. 2. de causa materiali num. 61. Suares in Metaph. disputatione 13. sectione 8. & alij plures.

Probatur, nam materia prima causat per potentialitatem suam: cum eius causalitas sit actu recipere formam, ad quod solùm requiritur, quod sit subiectum, seu potentia habens vim ad recipiendum, & veluti sustinendum in se illam, & eius generationem; at hæc potentia non distinguitur realiter à materia: ergo solùm per suammet entitatem habet completam vim ad causandum. Minor probatur: nam si hæc potentia esset distincta, haberet rationem

substantiæ,vel accidentis; non hoc secundum;quandoquidem potentia,quæ vnum per se cum actu substantiali componit,vel primò substernitur generationi substantiali,vt primum subiectum illius, debet etiam esse substantialis. Primum autem dici non potest: nam substantia adęquatè diuiditur ab Aristotele in materiam, & formam, & compositum,tanquam in tres entitates omninò exhaurientes diuisum. At potentia illa non est forma, neque compositum: quoniam est potentia ad recipiendam formam substantialem, & constituendum compositum: ergo erit materia; non igitur à materia realiter distinguetur.

Sed obiicies:materia non potest recipere formam, nisi adsint præuiæ dispositiones,quibus mediis formam in se recipiat: iam ergo materia indiget aliquo principio proximo,& accidentali,quod sit ei veluti potentia proxima ad causandum.

2 Respondetur ex D.Thom. 1.part. quæst.76.citata, & quæstione de spiritualibus creaturis iam dicta, nec non ex Aristotele 1.de Generat.tex.13.quòd etsi dispositiones concurrant in genere causæ materialis, & dispositiuæ ad receptionem formæ: non tamen ita vt in eis immediatè recipiatur forma substantialis: quia hæc in nuda materia recipitur. Vndè dispositiones si fuerint omninò antecedentes, pereunt in instanti generationis vnà cum cõposito, in quo subiectantur; si verò fuerint concomitantes, recipiuntur in toto composito denuò genito: & ideò semper manet verum,quòd potentia receptiua in materia, respectu formæ solùm sit nuda entitas materiæ,& quòd non recipiat illam media alia entitate: sicut totum ipsum media quantitate recipit alia accidentia:& mediis virtutibus operatiuis operatur.

3 Dicendum est secundò. Causalitas materię in fieri est generatio recepta in materia:causalitas verò in facto esse,est vnio substantialis prout in ipsa materia recipitur Prima pars huius conclusionis desumitur ex Aristotele, & ex D.Tho. locis disputat. 6. citatis, & eam docent Thomistæ: Rubio in præsenti. Suar.in Metaph. disputat 13. sect.9. Probatur, illa est causalitas in fieri materiæ per quam materia actualiter concurrit ad suum effectum in fieri: sed recipiendo in se generationem, & sustentando illam,concurrit ad suum effectum in fieri: ergo generatio vt recepta in materia erit causalitas in fieri illius.Secunda verò pars assertionis desumitur ex eodem Aristotele,& Diuo Thoma,& suadetur sic. Illa est causalitas materiæ in facto esse,quæ manet in transacto fieri,& per quam materia communicat se formæ, & toti: at vnio substantialis materiæ cum forma manet transacto fieri,& per illam se communicat formæ, & toti;& ideò hoc ipso, quòd cessat vnio, cessat hæc communicatio: ergo vnio hæc substantialis est causalitas illius in facto esse.

QVÆSTIO II.

Vtrùm vnio secundùm omnia,quæ includit vt se tenet ex parte materiæ,sit causalitas illius?

PRo explicatione huius quæstionis notandum est,materiam ex vi vnionis tria hæc munera exercere. Primò actu recipere,seu causare formam. Secundò limitare illam:& tandem constituere compositum Dissensio ergo inter Doctores meritò suborta est, an causalitas materiæ sit vnio secundùm vnam, vel alteram: an secundùm omnes has rationes.

Pro

Proponuntur, & reiiciuntur variæ sententiæ.

§. I.

4 PRima sententia est Auic. 6. Metaphys. tract. 2. Albert. Magn. in hoc lib. tract. 2. cap. 1. Ioann. Mai. in 2. sentent. distinct. 12 dicentium: vnionem materiæ cùm forma esse illius causalitatem, secundùm quod præcisè media illa reducitur ad actum vis compositiua materiæ respectu compositi. Quoniam hi authores arbitrantur materiam solùm respectu totius suam causalitatem exercere.

Fundamentum est: nam sicut causa materialis est causa intrinseca, sic eius causalitas non est nisi respectu eius, quod intrinsecè ex ipsa componitur; at materia non est pars intrinseca formæ, sed solùm compositi: ergo illius causalitas præcisè est respectu huius, non verò illius.

5 Secunda sententia est aliorum, qui existimant vnionem substantialem materiæ esse causalitatem illius, prout est actualis receptio formæ; non verò prout media illa influit in totum compositum. Ita Soncin. 5. Metaph. q. 5. conclus. 2. Iabell. q. 2. Fonse. cap. 2. eiusdem lib. qu. 1. sect. 3. Veracruz specular. 3. & alij, quos omnes refert Maslius in præsenti cap. 3. sectio. 2. quæstio. 1. Probatur primò: materia est pura potentia, & vt talis causat: sed pura potentia solùm respicit actum suum: quia tota eius quidditas est in ordine ad illum: ergo solùm respectu formæ causalitas eius est attendenda.

Secundò, quia causa denominatur talis à causalitate sua: ergo si materia duplicem habet causalitatem, vnam respectu formæ, & alteram respectu compositi; duplex, & non vnica causa erit, quòd sanè contra communem omnium Doctorum sententiam est.

6 Sed vtraque sententia est omninò falsa, quod hoc vnico efficaci tamen argumento probatur. Forma materialis per se pendet à materia quoad esse: aliàs enim non esset materialis: & formæ spirituales, quales sunt animæ nostræ, habent etiam dependentiam per se à materia quoad vnionem, & informationem: igitur materia est vera causa materialis illarum quoad esse; & istarum quoad informationem & vnionem. Patet consequentia ex dictis disput. 8. numer. 7. vbi asseruimus, causam re ipsa esse principium à quo per se pendet effectus. Deindè compositum naturale intrinsecè, & essentialiter constat ex materia, pendet ergo per se ab illa: igitur materia est vera causa materialis illius.

7 Tertia denique sententia est cuiusdam doctissimi Iunioris, & aliorum asserentium duplicem esse in materia causalitatem: aliam primariam; aliam verò secundariam: sicut etiam duplex ab ea dimanat effectus alter primarius; alter verò secundarius. Vnde dicunt, causalitatem primariam materiæ esse in ordine ad formam, sicut & ipsa forma primarius illius effectus est: secundariam verò in ordine ad compositum, quod est secũdarius illius effectus. Probatur primò: ex vnione materiæ, & formæ resultat totum: ergo vnio harum partium præsupponitur ad illud: id enim, ex quo aliquid resultat, præcedere debet id, quod ab eo resultat: at in illo priori, in quo materia vnitur formæ, verè est vnio materiæ cum illa: ergo verè est causalitas materiæ: & ex consequenti cum illo priori tantùm adsit vnio ad formam, fit indè, vt hæc sit eius primaria causalitas.

Secundò, quia forma per se primò causat vt dans: ergo materia influit per se primò

se primò vt recipiens: quia sicut proprium est actus dare; sicut & potentiæ recipere: sed materia non est recipiens totum; sed solam formam: ergo causalitas illius primaria in ordine ad istam tantùmmodo attendenda est.

8 Sed hæc sententia non parum difficultatis habet: nam compositum nequit esse effectus secundarius materiæ: ergo nec causalitas, quia in illud influit, potest esse secundaria, vel secundariò ad ipsum terminari. Consequentia videtur certa. Antecedens verò probatur: nam effectus secundarius nunquam per se primò intenditur à natura ex vi propriæ causalitatis: id enim, quod per se primò causalitas agentis, vel alterius causæ ex vi sua intendit, est absque dubio illius primarius effectus; at materia recipiens formam non intendit per se primò, & vltimatè talem receptionem, sed totum; tum quia omnis pars per se primò intendit vniri suo toti: tum etiam, quia eatenus materia recipit formam, vt cum illà totum componat: sicut solùm in toto potest habere esse: ergo totum non est effectus secundarius causalitatis materiæ.

Veritas Thomistica enucleater, & suadetur.

§. II.

9 QVarta denique sententia, & communior, quam D. Thom schola defendit, docet, causalitatem materiæ esse vnionem substantialem illius, prout illa tria munera suprà dicta exercet. Sed quia hæc sententia, si recte explicetur, est omnino vera, vt statim dicemus; ideo pro eius exactiori intelligentia notandum est, tres has rationes non distingui realiter: quia materiæ causalitas entitatiuè loquendo vna solummodo est, distinguuntur tamen formaliter, siue virtualiter. Propter quod optimè verificari potest, materiam vt causat formam, non causare compositum, reperirique tres formaliter, siue virtualiter rationes in vnica illa causalitate.

Verùm licet hæ tres rationes identificatæ inueniantur, non tamen vtcumque; & quasi disparatæ ibi sunt; sed cum aliquo ordine, ratione cuius vnam causalitatem nō solum entitatiuè; sed etiam formaliter per aliqualem quasi compositionem constituit, secundùm quod vnio materiæ ad formam, & limitatio eiusdem formæ sunt quasi via ad constitutionem compositi, ratione cuius melius intelligi potest, quomodo hæ tres rationes vnum quid cōstituant: vt enim Doctor Angelicus docet, vbi est vnum propter aliud, ibi tantùm est vnum. Vnde optimè dici potest effectum adæquatum materiæ esse compositum ipsum: non quidem in eo sensu, in quo Authores primæ sententiæ loquebantur; sed quia tota eius causalitas, vel solùm est directè, & proximè respectu totius, vel in ordine ad illud. Quare influxus materiæ in compositum has omnes rationes includit: quia non aliter materia componit totum, quàm sustinendo in se, & limitando formam, dandóque seipsam composito.

10 Secundò, vt intelligatur, in quo consistat hæc limitatio, qua materia limitat formam, notandum est ex D. Th. 1. p. q. 7. art. 1. formam sublunarem, de qua loquimur, quantum est de se, seu prout est abstracta, non magis postulare hanc portionem materiæ, quàm illam, & consequenter non magis exposcere, vt constituat hoc quàm illud indiuiduum. Vnde secundùm istam considerationem quidam (vt sic dicamus) infinitatis modus illi conuenit, siquidē infinitas nihil aliud est, quàm non limitatio. Cæterùm, hoc ipso quòd materiæ actu vniatur, hæc eius amplitudo finitur, & limitatur: quia ea, quæ antea in-

formare poterat, quantum est ex vi eorum, quæ secundùm se dicit, quamlibet materiam, iam nunc, si semel recepta inueniatur in hac portione, nequit vltra se extendere, & aliam portionem informare.

11 Hoc ergo supposito, dicimus, hanc vltimum sententiam prędicto modo explicatam nobis magis placere. Assertio hæc ex variis D. Thom. locis in vnum coniunctis apertè desumitur, scilicet ex 1 parte, quæstione 7. articulo 1. necnon ex his, quæ sæpè tam in hoc, quàm in præcedenti libro tradit, eamque docent Thomistæ. Quam non aliter quàm ex sufficienti partium enumeratione comprobamus. Etenim vnio materiæ non est causalitas illius præcisè in ordine ad totum, eo modo, quo prima sententia loquebatur, neque solum in ordine ad formam, secundùm quod dicit puram receptionem, & causalitatem respectu illius solummodo, vt probatum est: ergo erit vnio causalitas materiæ secundùm vtramque rationem. Rursus, hoc ipso quòd materia media vnione recipiat formam, limitat, & coarctat eam: ergo forma, vt sic limitata habet esse effectum materiæ: igitur & vnio illa, secundùm quod dicit limitationem formæ, erit etiam eius causalitas.

Quod si obiicias: quæuis forma prius est in certo, & determinato genere, quàm vniatur materiæ: ergo ante vnionem erit iam limitata: quia quod est in determinato genere, eo ipso est finitum, & limitatum: non ergo forma per materiam limitabitur. Respondetur: dupliciter posse aliquid esse infinitum, vel in genere entis, vel in aliquo certo genere, aut ratione, quæ suo modo infinitatem habeat: etsi ergo forma sit limitata ante vnionem in genere entis; non tamen in genere formæ secundùm amplitudinem dictam. Vnde etsi per receptionem non limitetur in genere entis: bene tamen in proprio genere, & secundùm rationem prædictàm.

Sed vrgebis: potius forma in ratione formæ solet intra suum esse specificum compleri; ex eo quod recipitur in particulari subiecto: vt patet in calore, qui habet suam completam perfectionem, quando est in igne: & de luce, quę dum est in sole, habet plenitudinem lucis: malè ego dictum est, formam per receptionem in materia limitari.

12 Respondetur, benè posse aliquid perfici in suo genere, licet absolutè non perficiatur; imò perfectio, cui in aliquo genere non est annexa imperfectio, potest imperfectionem in genere entis habere. Sit exemplum, etsi enim posse intelligere per conuersionem ad phantasmata nō sit perfectio simpliciter in genere cognitionis; est tamen perfectio simpliciter in speciali genere cognitionis humanæ; & ita licet non sit melius simpliciter, posse intelligere per illam conuersionem quam sine illa, est tamen melius homini. Similiter ergo in præsenti, formam recipi in materia dicit limitationem, & aliquam imperfectionem in forma in genere rei: cæterum intra hoc, vel illud genus, vel in istis, aut illis formis maior perfectio est recipi in materia, quàm esse sine illa.

Quare sicut homo, licet posset esse sine virtute ad intelligendum absque conuersione ad phantasmata; attamen eligibilius esset ei, posse intelligere per conuersionem ad illa: ita si daretur albedo separata, licet ex vna parte haberet quandam infinitatem in esse albedinis, nihilominus ex quo capite est forma accidentalis, esset illi maior perfectio esse in subiecto, quàm esse extra illud, & si eius amplitudo per hoc limitetur. Similiter ergo calor ex eo, quod est in proprio subiecto nimirū in igne, habet complementum, quod exposcit

vt

vt talis forma est: cæterum ex alio capite habet admixtam imperfectionem illam, quæ necessariò est annexa cuicunque formæ receptę in materia, est tamen in proprio genere eligibilior illa perfectio cum imperfectione hac, quàm dictam amplitudinem habere.

Conuelluntur argumenta aliarum sententiarum.

§. III.

13 SOlum ergo superest ad argumenta pro aliis sententiis adducta respondere. Ad fundamentum pro prima sententia, & ad secundum secundæ dicimus, materiam non vocari causam intrinsecam: quia respectu cuiuscunque effectus ab illa procedentis sit causa intrinseca intimè imbibita in illo; sed quia eius præcipua causalitas, eiusque potissimus effectus est in ordine ad totum, quod componit, & in quo intrinsecè clauditur. Nec refert quod in eadem realiter causalitate materiæ sint duæ rationes partiales, & inadæquatæ, quales sunt illæ, quæ in argumento adducuntur: quia ad hoc vt materia esset duplex causa, requirebatur, vt haberet duplicem causalitatem adæquatam, & totalem.

Ex quo etiam ad primum secundæ sententiæ patet: potentia enim materiæ non solùm est in ordine ad actum; sed etiam in ordine ad totum, quod componit, imò respicit actum, vt vna cum illo totum constituat.

14 Ad primum, & secundum pro tertia sententia respondetur: dupliciter posse aliquam causalitatem, vel aliquem effectum esse primarium. Primò, quia ex duabus rationibus inadæquatis, quæ in eadē causalitate, vel effectu primario inueniuntur, obtinet primum locum saltem via originis. Secundo, quia sola ipsa est, quæ primariò intenditur.

Causalitas igitur materiæ erga formam non dicitur prior: quia ipsa sola sit de intentione primaria naturæ; sed quia ex pluribus rationibus inadæquatis, quæ in eadem causalitate inueniuntur, hæc est prior via originis: attamen cum hoc stat, quòd facta collatione inter has duas rationes formales, & inadæquatas, quod causalitas materiæ, vt est in ordine ad totum, sit potissima: quia etsi vtraque sit de intentione primaria naturæ: quia potentia per se primò respicit formam, & totum: attamen causalitas materiæ erga formam subordinatur causalitati eiusdem erga totum: sicut cum quis intendit duos fines inter se subordinatos, tunc etsi quiuis in suo ordine sit primò intentus: attamen vnus est propter alium. Ita ergo (proportione tamen seruata) in præsenti dicendum est: quia materia recipit formam, vt tandem componat totum.

QVÆSTIO III.

Per quid forma causet, quis sit eius effectus, & an vnio sit illius causalitas, & secundum quam rationem.

15 BReuissimè quæstionem hanc absoluemus: quoniam ex dictis in duabus præcedentibus facilè eius decisio constabit. Etenim in his causis intrinsecis eodem prorsus proportionali modo philosophandum est ob mutuam, & essentialem correspondentiam, quæ inter vtramque intercedit, tanquam inter actū, & potentiam eiusdem generis. Vnde sicut materia non habet vim ad causandū ratione alicuius realis entitatis superadditæ: sic nec forma, vt docet D. Thom. 1. p. q. 76. artic. 7. & sumitur ex Arist. 8. Metaphysic. c. 6. & 2. de Ani-

ma capite 11. quia forma per essentiam suam est actus; & ita per illam est potens reddere materiam in actu. Et sicut vnio, vt se tenet ex parte materiæ secundum illas tres rationes, seu vt meliùs dicamus, vt dicit adæquatum influxum in compositum, est causalitas materiæ: ita vt se tenet ex parte formæ, vt illas proportionaliter includit, est illius causalitas: quia præcisè per hoc quòd forma materiæ vniatur; & reipsa eam informet, limitat illam, necnon & compositum constituit. Ac tandem sicut esse materiale est effectus materiæ: ita eodem modo esse formale est effectus formæ.

Sed dices, forma cœlestis non limitat materiam, quoniam non potest materia cælestis, nisi tantummodo formam, quæ cælestis est, recipere: non ergo est illius causalitas limitatio materiæ.

16 Respondetur: quòd licet daremus, formam illam non limitare materiam ad certam speciem (de quo alibi Deo dante dicendum est) nihilominus adhuc limitat eius potentialitatem: quia materia illa, etsi semel accepta vna forma numero huius cæli non possit illam amittere: attamen quia natura, verbi gratia, primi cæli, est numero multiplicabilis, proindéque possunt saltem supernaturaliter dari plures numero formæ cœlestes eiusdem speciei: ideò habeat materia quamdam amplitudinem, secundùm quam, quantum est de se, non petit magis hanc numero formam, quàm illam. Vnde sicut in prima conditione cum hac numero forma est creata, posset etiam cum alia creari; attamen semel cum hac creata, iam eius capacitas, & amplitudo limitata est. Neque est necessarium, vt omnino æqualis limitatio in omnibus formis respectu cuiusvis materiæ reperiatur: sicut etiam non requiritur, quòd æqualem dependentiam habeant omnes formæ à materia.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm effectus primarij harum causarum sint realiter ab illis distincti?

CONueniunt omnes, effectus primarios harum causarum esse formaliter distinctos ab illis. Quare tota controuersia est, an realiter ab eisdem sint distincti.

Adducuntur diuersæ opiniones.

§. I.

17 PRima sententia est, aliquorum, quos suppresso nomine refert Oña in præsenti, asserentium has causas nullo modo distingui realiter à suis effectibus. Quorum primum fundamentum desumitur ex natura causæ intrinsecæ: nam hæc eo ipso quòd talis sit, non causat per veram aliquam actionem; sed dando suum esse intrinsecum, & intrinsecè: at esse suum non potest realiter ab illa esse diuersum. Ergo neque primarius effectus ab ipsa procedens.

Secundò, quia compositum, quod est primarius terminus harum causarum; non est realiter distinctum à forma nisi per esse, quod illi materia communicat: sicut neque à materia diuersum est, nisi ratione illius esse, quod à forma participat: sed hoc modo non comparatur cum qualibet suarum partium intrinsecarum, vt effectus illius est: restat ergo quod vt est effectus, nulla reali distinctione ab ipsis distinguatur. Minor probatur: compositum non est effectus materiæ secundùm esse, quod recipit à forma; sicut neque

neque econtrà, est effectus formæ secundum esse, quod recipit à materia: ergo cum comparatur cum qualibet sigillatim secundùm esse, quod ab alia habet, non confertur vt effectus illius est: ergo, &c.

Tertiò, nam impossibile est, vt communiter docent Philosophi, formam sine effectu formali primariò reperiri: at si effectus formæ esset realiter distinctus ab ipsa, posset sine illo inueniri: ergo, &c. Minor probatur: sola forma potest esse separata à subiecto, in quo statu cum nihil habeat realiter à suo esse distinctum, neque habebit actu suum primarium effectum.

18 Secunda sententia est aliorum dicentium: formam, & materiam esse realiter à propriis effectibus condistinctas. Quorum primum fundamentum est: nam inter causam, & effectum realem, qualis est materia, & suus effectus, est realis prædicamentalis relatio: ergo & realis distinctio. Patet consequentia. quia realis prædicamentalis relatio petit extrema realiter distincta.

Secundò, quia aliàs idem omnino secundùm rem haberet rationem causæ, & effectus respectu sui, & consequenter idem esset sibi ipsi causa essendi, idémque prius, & posterius; perfectum, & imperfectum: at hæc omnia absurda sunt: ergo, &c.

Tertiò, materia est realis causa formę materialis, vt primò libro dictum, & ab illa realiter omnino distinguitur: ergo iam effectus materiæ est realiter ab eadem diuersus.

Fertur iudicium de vtraque opinione.

§. II.

19 PRo huius quæstionis decisione reuocandum est in memoriam id, quod supra disputatione præcedenti asseruimus, scilicet compositum substantiale posse bifariè considerari: vel secundùm esse, quod habet ab vtraque causa intrinseca, & sic comparari cum earum qualibet: vel præcisè secundùm illud esse, quod à sola forma, aut à sola materia habet, sicque cum singulis earum conferri; ita vt cum forma secundùm ea, quæ ab ipsa solummodo participat, & cum materia secundùm ea, quæ ab illa habet, conferatur.

Secundò notandum est, quod ad hoc vt aliquis effectus alicui causa tribuatur, necesse non est, vt totum & totaliter attingat illum: sic enim homo dicitur producere hominem, non quidem, quia materiam, aut formam efficiat; cùm harum quælibet à solo Deo producta fuerit; sed quia saltem attingit earum vnionem; & similiter totus effectus solet causæ finali attribui, quæ tamen solum in proprio genere illum causat, nihil eorum, quæ sunt in eo per veram efficientiam attingendo.

Ex quo fit, quod etsi compositum ipsum substantiale non causetur totum, & totaliter à materia, aut à forma; nihilominus dici potest illius effectus. Tum quia sicut quælibet earum non causat, nisi componendo modo suprà explicato, & solum componit compositum: sic & absolutè asserendum est, totum compositum esse effectum cuiuslibet. Tum etiam, quia causalitas vtriusque in proprio genere considerata ad totum ipsum, tota, & totaliter tendit. Vnde non minus ipsa vnio se dat composito, quàm materia, & forma, à quibus oritur. Tum denique, quia ad minus materia attingit (quod idem de forma dicimus) totam vnionem, & vinculum vtriusque partis in proprio genere.

Quare si satis est ad hoc, vt absolutè sit verum, causam efficientem producere totum effectum, quòd attingat vnionem in genere efficientis, etsi nullam

ex partibus producat: cur non sufficiet ad hoc vt absolutè verificetur, totum compositum esse effectum materiæ saltem in proprio genere, quod tota vnio, & nexus partium ab ea in proprio genere procedat: maximè quia non solum attingit vnionem; sed etiam ponit in toto suam propriam entitatem.

20 Hoc igitur supposito, non erit difficile de vtraque sententia iudicium ferre. Dicendum est ergo primò: Totum compositum, quod harum causarum est effectus, comparatum cum forma verbi gratia, secundùm illud esse præcisè, quod in toto rigore Metaphysico ab ea solummodo habet, realiter modaliter, & non maiori distinctione ab illa distinguitur: ac proinde prima sententia absolutè est falsa. Probatur, id quod habet totum præcisè à forma verbi gratia, distinguitur realiter modaliter ab ipsa forma, & non maiori distinctione: ergo etiam si totum comparetur cum forma secundùm illud esse præcisè, quod totaliter ab ea solummodò habet, non distinguetur entitatiuè, sed solum realiter modaliter ab ipsa. Antecedens probatur: quia nihil est aliud quàm eademmet entitas formæ vt vnita materiæ, & communicata ipsi composito. At forma vt vnita materiæ solùm realiter modaliter distinguitur à se ipsa: siquidem vnio, vt suprà probatum est, tantùm habet rationem cuiusdam modi, & realiter modaliter ab vtraque compositi parte condistincti: ergo, &c.

21 Dicendum est secundò: si absolutè loquamur de effectu causato ab his causis intrinsecis, qui est totum compositum, vt iam diximus, tunc effectus illarum distinguitur realiter entitatiuè distinctione saltem includentis, & inclusi à quauis earũ: proindéque vera erit secunda sententia sic explicata; etiam si velit realem entitatiuam distinctionem inter quamcumque ex his causis, & effectum proprium constituere. Hæc conclusio suppositis his, quæ iam notauimus, non indigebat probatione: sed nihilominus maioris claritatis gratia sic probari potest. Tunc aliqua duo distinguuntur distinctione prædicta, quando eorum vnum includit alterum, & addit realem entitatem, & non solum modum supra illud: sed totum, quod absolutè loquendo est effectus materiæ, includit illam, & insuper addit realem entitatem formæ: ergo iam effectus materiæ sic sumptus distinguitur realiter entitatiuè ab ipsa.

Soluuntur argumenta vtriusque sententiæ præter vltimum.

§. III.

22 AD primum ergo primæ sententiæ facilis est solutio: concedenda enim est maior; sed minor, in qua videtur loqui de effectu materiæ, in illa comparatione præcisa primæ assertionis, distinguenda est: & si velit quòd esse proprium formæ, vt sic præcisè sumptum absque alio addito non possit esse realiter ab ipsa distinctum, admittenda est: si verò sit sensus, quòd esse proprium formæ, vt communicatum composito, non possit realiter modaliter distingui à forma, neganda est: quia forma, vt communicata toti, addit supra seipsam communicationem, seu vnionem realiter modaliter ab ipsa condistinctam.

23 Ad secundum patet ex dictis: quòd quamuis si totum sumatur in esse effectus cum illa præcisione, non distinguatur realiter entitatiuè à forma ratione illius esse, quod præcisè participat à materia; benè tamen si absolutè in esse effectus, & modo dicto consideretur.

Ex quo ad tertium facilis est solutio: illa enim propositio, forma non potest repe-

reperiri sine suo effectu formali, solùm est vera in forma vt communicata toti, & materiæ: quia non nisi secundùm istam rationem causat. At forma separata non mirum si non habeat primarium suum effectum: quandoquidem vt sic, nulli communicatur, nec suam exercet causalitatem.

Fundamenta verò secundæ sententię saltem primum, & secundum pro nobis sunt: quoniam satis est distinctio illa, quam nos ponimus ad rigorosè saluanda illa, quæ in eis dicuntur. Vtrùm autem in materia prima adsint cætera alia requisita ad hoc vt realiter prædicamentaliter referatur ad suum effectum nec ne, non est huius loci.

Occurritur vltimo argumento secundæ sententiæ.

§. IV.

24 AD tertium: quia longiori eget discussione, sigillatim respondetur ex D. Thom. opusc. 31. §. *Viso autem quod sunt*. Formam solum esse effectum materiæ: quia ex natura sua habet, quòd educatur ex eius potentia; eatenus autē educitur, quatenus neq; esse, neque fieri potest, nisi materia ipsa ad eius fieri, & esse concurrat, sustinendo, tum eius productionem: tum etiam ipsammet formam productam. Vnde forma solum, vt sustentata à materia est illius effectus: attamen vt formalissimè dicit esse sustentatam, non distinguitur realiter entitatiuè à materia: quia solum (si attendamus ad id, quod omnino formaliter, & cū præcisione sumptus talis effectus importat) dicit materiā, vt actu vnitam, & sustentātem formā, dantemque se ipsam illi; non quidē per modum partis intrinsecæ; sed per modum quasi basis & fundamenti, cui innitatur.

25 Et potest hoc ipsum explicari exemplo eiusdem materiæ vt informatæ: nam secundùm istam rationem solum dicit, si formaliter loquamur, formam sibi vnitam, & communicatam, etsi non per modum partis intrinsecæ in eius entitate inclusæ: benè tamen per modum actus, qui eidem sit modo sibi debito vnitus. Nec mirum hoc sufficere, vt absolutè dicamus formam materialem esse effectum materiæ quoad suum esse essentiæ; quia hoc ipso quòd non sit spiritualis, habet esse talis naturæ, & conditionis, vt nisi in materia sustentetur, ab eaque pendeat, omnino euanescat. Vnde sicut absolutè loquendo de causalitate materiæ erga totum absolutè etiam sumptum, dicendum est effectum istum distingui realiter entitatiuè ab illa: ita si de causalitate, quam materia erga formam absolutè exercet, fiat sermo, tunc effectus inde absolutè proueniens poterit realiter entitatiuè ab illa distingui.

Sed obiicies, hinc fieri: tum quòd posset absolutè dici materiam produci ab agente creato, & quòd secundùm suam entitatem considerata sit absolutè effectus formalis formæ: siquidē agens eam vnit formæ, & forma dat illi suam specificationem positiuam, sine quibus nequit in rerum natura esse: sicut neque forma materialis sine sustentatione materiæ, ob quam rationem dicitur eam absolutè sumptam esse effectum illius. Tum etiam, quòd inde fieret formam secundùm se sumptam esse effectum ipsius materiæ, non minus rigorosè, & propriè, ac ipsa vt sustentata: nam ideò secundùm se sumpta, & omninò rigorosè est effectus agentis saltem *vt quo*: quia pendet à materia vt à sustentante. Vnde nisi sic ab ea penderet, non posset ab agente naturali attingi, vt in anima rationali contingit: ergo potiori titulo forma secundùm se sumpta erit in omni rigore effectus materiæ; cùm hæc sustentatio ab ea

imme

immediatiùs, & intimiùs procedat quàm ab ipso efficiente.

26 Respondetur negando sequelam: quia materia absolutè debet præcedere etiam in genere causæ efficientis actionem agentis naturalis, & creati, & effectum formalem prouenientem à forma, quam prædictum agens inducit, & ideo incapax est recipiendi denominationem, quam obiectio intendit: sicut ob hanc rationem de anima rationali non potest absolutè dici, quòd fiat ab agente creato, sed solùm cum addito, scilicet quoad vnionem.

Ad aliam verò partem eiusdem obiectionis, seu vltimam sequelam illius, dicendum est, esse disparem rationem: nam in effectu rigorosissimè tali alicuius causæ debet splendere perfectè modus causandi illius causæ. Quia ergo modus causandi causæ intrinsecæ, in quo ipsa perfectè splendet, est quòd causet imbibendo se in effectu causato, in forma autem secundùm se sumpta non includitur materia: benè tamen in eadem vt sustentata, vt explicatum est: ideo ipsa secundùm se sumpta nequit esse effectus rigorosissimus materiæ Cæterum, quia causa efficiens est causa extrinseca: ac proinde non est contra rationem eius, neque contra rationem effectus ab ea procedentis, quod non imbibatur in illo, fit inde vt secundùm illam rationem, secundùm quam ab ea procedit aliquis effectus totus & totaliter, possit secundùm eandem dici, quod talis effectus procedit siue *vt quo*, siue *vt quod* rigorosissimè ab illa.

Sed vrgebis, hinc fieri, quòd nec ipsa forma secundùm se sumpta, seu quoad suam entitatem possit absolutè dici effectus materiæ: at hoc est contra dicta: ergo, &c. Patet consequentia: quia etiam effectus, qui ab aliqua causa absolutè procedit, debet ab ea secundùm proprium modum causandi illius ortum ducere; alioquin non esset propriè effectus eiusdem. Ergo si forma secundùm se sumpta non procedit à materia vt includente ipsam, & hic proprius modus causandi materiæ non procedet ab illa secundùm modum proprium procedendi à causa materiali, & ita neque erit absolutè effectus illius.

27 Respondetur, non esse necessarium in effectibus, qui absolutè ab aliqua causa procedunt, inueniri secundùm se totos ita exactè modum causandi illius causæ, & dependendi ab ea, satis enim erit tum quòd in formalissima ratione, à qua habent esse effectus, id reperiatur: quia ratione huius refunditur aliquo modo in eos prædictus modus: tum etiam quòd se ipsis, quamuis non omnimodè, participent similem dependendi modum: quia sicut deuiant ab omnimoda ratione effectus talis causæ: ita & à modo dependendi. At forma vt sustentata, à quo habet tanquam à ratione formalissima, quod ipsamet absolutè sumpta causetur à materia, pendet ab ea vt ab eo, quod intrinsecè includit: quia vt suprà dicebamus, forma, vt sustentata formaliter loquendo nihil aliud dicit quàm materiam, vt dantem se formæ. In materia autem, vt data includitur ipsa materia. Similiter forma ipsa sustentata, & materia ita inter se conferuntur, vt forma, licet non includat materiam, petat tamen esse vnitam cum illa. & adeò intimè ab ea pendet, vt nisi eidem coniungatur, statim saltem naturaliter euanescat: vnde aliquo modo materia est intrinseca illi.

Diximus, *Non esse necessarium*: quia nec contra rationem effectus absolutè sumpti erit, quòd in eo vis propria causandi suæ causæ, & modus dependendi ab illa splendeat: imò ratione huius perfectius participabit rationem effectus.

QVÆ

QVÆSTIO V.

Vtrùm causa exemplaris sit vera, & propria causa formalis; an verò ad efficientem, vel finalem pertineat.

QVia causa exemplaris non constituit intrinsecè ens naturale, ideò licet ad causam formalem, vt iam diximus, pertineat, vltimo loco in hac disputatione de ea agimus.

Præludia ad quæstionem.

§. I.

28 VT ea, quæ tam pro aduersariorum, quàm pro nostra sententia dicenda sunt, intelligantur, præmittere primò oportet, quid sit idæa, vel exemplar. Idæa igitur vt ex D. Thoma de Veritate qu. 3. art. 1. & ex D. August. lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 25. colligitur: *Est forma, quam aliquis imitatur ex intentione agentis determinantis sibi finem.*

Quam definitionem vt explicemus, aduertendum est, triplex, quoad præsens attinet, esse genus formarum; est enim alia, vt sic dicamus, forma *ex qua* alia *à qua*, alia tandem *ad quam*. Prima est illa, ex qua res constat, seu vt meliùs, & proprius loquamur, per quam res constituitur in sua specie, & ideò etiam forma *per quam* aptiori nomine nuncupatur. Secunda verò *à qua* effectus vt ab agendi principio progreditur. Tertia tandem illa erit, ad cuius similitudinem aliquid fit. In præsenti ergo definitione illa particula *forma*, quæ locum obtinet generis pro forma vt sic, vt ab his tribus formarum generibus suo modo abstrahente, accipienda est. Illa verò dictio, *quam aliquis imitatur*, ponitur ad eas excludendas formas, quas aliæ non imitantur: sicut forma hominis non est idæa ignis: quia illam ignis forma nequaquam imitatur.

29 Sequitur deinde particula illa *ex intentione agentis*: vt per illam remoueantur formæ, quas effectus casu exprimunt. Vndè si aliquis non attendendo ad Petrum, verbi gratia, neque ad illius ideam depingeret imaginem aliquam valdè illi similem, non ideò Petrus diceretur exemplar illius imaginis. Additur tamen ly *determinantis sibi finem*, ad denotandum formas agentium naturalium excludendas esse: veluti forma ignis dum alium generat ignem: nam cum medio intellectu, & voluntate suos non producat effectus, proindéque nec sibi finem prædeterminare possit: fit indè, vt illius forma, quam effectus imitatur, nequeat exemplar dici: quia effectus ex intentione ipsius ignis modo dicto eam non imitatur. Quæ explicatio est D. Thom. loco citato de Veri. qu. 3. art. 1. Ex quo fit, ideam sortiri rationem talis, quatenus habet rationem obiecti cogniti: quia hoc ipso quòd sit id, ad quod intendens artifex operatur, non potest non, vt idea est, habere rationem obiecti cogniti; quomodo enim ad eius similitudinem potest agens formare effectus, nisi illam vt obiectum cognoscat?

30 Secundò præmittendum est, in hac quæstione, aliquid supponi vt certum, & aliquid in dubium vocari. Supponimus enim ideam, vel exemplar ad aliquod ex quatuor generibus causarum pertinere vt suprà disput. 8. nu. 16. tetigimus, & docent Arist in hoc lib. & D. Thom. ibidem 1. part. quæst. 15. & cæteri Scholastici in 1. distinctio. 35. & 36.

Cuius optimam rationem innuit D. Tho. 1. p. qu. 14 art 5 quia agens intellectuale ex propria natura non est determinatum ad determinatam formam tribuen-

tribuendam effectui: quia agit per intellectum & voluntatem, quæ non sunt determinata ad vnum; sicut agens naturale. Ergo oportet, quod suo proprio, & intellectuali modo determinetur; sed per ipsam artem, seu scientiam præcisè non determinatur: quia ars, seu scientia est principium oppositorum; cùm opposita ad eandem scientiam, & artem pertineant: ergo præter artem aliquid aliud est ponendum in agente per intellectum, per quod determinetur. Vndè cum hoc, quod additur, nihil aliud sit quàm exemplar faciendorum: quia per illud proponit sibi quid, quale, & quomodo faciendum sit: consequens est, quod ab ipso proueniat species, & determinatio rei faciendæ, ac proindè sit vera causa. Quare solùm vocamus in dubium, ad quodnam genus causæ exemplar pertineat.

Opinio D. Bonauenturæ, & aliorum.

§. II.

31 PRima sententia asserit ideam, seu exemplar nō esse causam formalem; sed quòd propria, & per se causalitas illius sit effectiua. Ita D. Bonauentura in 3 distinct. 11. quæst. 2. Scot. in 1. distinct. 2. quæ. 2. Herbæus distinct. 36. qu. 1 Pererius lib. 8. cap. 1. Suar. 1. tomo Metaph. disput. 25. sect. 2. quos omnes refert & sequitur Rubio 2. Physic. tract. 5. qu. 3.

Et in primis quoad priorem illius partem, scilicet non esse causam formalem, sic hanc suam sententiam probat Suarez ex Aristot. in 2. libro, qui solùm numerauit quatuor genera causarum: ergo qui dicunt, idem esse causam formalem, & exemplarem, addunt quintum genus causæ distinctum ab illis quatuor. Nam licet exemplar nomine formæ appelletur; tamen reuera est causa, non minùs distincta à causa informante, quàm ab efficienti, illàque conuenientia cum causa formali vix potest esse plusquam in nomine.

Deinde eadem pars ratione probatur: si propter aliquam rationem idea esset causa formalis, maximè quia concurrit obiectiuè per modum obiecti cogniti; at non sic concurrit: ergo, &c. Maior patet: nam hoc ipso quòd concurrat obiectiuè, non potest concurrere efficienter, quippè non se tenens ex parte principij; sed ex parte termini, & obiecti: ac proinde solùm concurrit, quia specificat, & passiua sui imitatione determinat ad certam formam: qui modus concurrendi est proprius causæ formalis.

Minor verò probatur: quia nullum obiectum distinctum ab effectu artificiali per se influit in illum. Vnde Angeli, qui possunt facere res artificiales, non oportet, vt habeant alterum obiectum interius cognitum præter ipsas numero res, quas efficiunt. Et Christus in quantum homo, si aliquod artefactum facere vellet, ad nullum aliud obiectum respiceret, nisi ad idemmet numero distinctè cognitum, quod esset facturus. Ergo cum idem respectu sui non possit habere veram causalitatem, fiet indè, vt nullum obiectum cognitum per se desideretur, tanquam vera causa ad effectionem rei artificialis; & per consequens quòd exemplar, quod intrinsecè desideratur ad effectum artificialem, non concurrat per modum obiecti cogniti.

Confirmatur: nam forma semper est intrinseca rei, cuius est forma, vt inductiuè in omnibus formis patet: at exemplar est intrinsecum quid respectu effectus eo medio producti: quoniam domus facta est extra intellectum, & exemplar intra illum: non ergo exemplar erit causa formalis. Ergo efficiēs, vel ad efficien

cientem reducetur: nam quòd materialis, vel finalis non sit, iam suprà disputatione præcedenti probatum est.

Secunda verò eiusdem sententiæ pars, scilicet causalitatem ideæ esse propriè effectiuam, probatur primò testimoniis Arist & D. Thomæ. Nam Philosophus 7. Metaph. text 23. ait: *Sanitatem extra fieri a sanitate, quæ est in mente.* Et D. Thom. quodlib. 7. art. 3. inquit: similitudo rei cognitæ dupliciter est in cognoscente: vno modo sicut causata à re: alio modo sicut causa rei: vt patet in artifice, qui cognoscit artificiatum per illam formam, per quam ipsum fecit. Item, quia ideæ diuinæ sunt effectrices rerum, teste August. 12. de Ciuitate Dei cap. 2. & Dionys. cap 4. & 5. de Diuinis nominibus: ergo & nostræ ad genus causæ efficientis pertinebunt; siquidem aliud sunt, quàm participationes quædam diuinarum idearum.

Secundò hanc eandem partem ratione probant: nam ad actionem artificis tria concurrunt, ars. voluntas, & protentia exequens: sed voluntas, vt mouens potentiam exequentem, pertinet ad genus causæ efficientis, ergo & ars vt dirigens, & ordinans illam: dirigit autem mediante idea, & exemplari: ergo idea & exemplar ad idem genus causæ pertinent.

Tertiò, nam quòd præstat forma naturalis in naturalibus agentibus, id præstat intellectualis forma, seu idea in agentibus per intellectum: at illa ad causam pertinet efficientem: ergo & hæc. Maior probatur: quia sicut forma naturalis determinat agens naturale ad determinatum effectum, & secundùm eam præcipuè attenditur similitudo inter vtrumque: ita idea determinat agens per cognitionem ad effectum, facitque illum similem suo modo illi: cum in nullo alio agens per intellectum assimiletur suo effectui: ergo, &c.

Vera sententia D. Thomæ aliquibus conclusionibus explicatur.

§. III.

32 Dicendum est primò. Ideæ, siue exemplari triplex genus causalitatis competit, scilicet efficientis, formalis, & finalis. Hæc est D. Thomæ de verit. qu. 3. art. 1. quam defendunt Nazarius 1. p. qu. 15. art. 1 controuersia vnica, dicto 5. & sequentibus, & quàm plures ex Thomistis. Probatur quoad primam illius partem, scilicet quoad causalitatem efficientem, ex D. Thom. 1. part. quæst. 45. art. 6. vbi inquit: *Artifex per verbum in intellectu conceptum. & per amorem suæ voluntatis ad aliquid relatum operatur. Vndè & Deus Pater operatus est creaturam per suum Verbum, quod est Filius, & per suum amorem, qui est Spiritus sanctus.* Neque necesse est, rationem aliquam pro hac parte adducere: quia eam satis conuincunt probationes adductæ pro secunda parte primæ sententiæ, quamuis debeant cum limitatione infrà adducenda intelligi.

33 Quoad secundam verò partem, scilicet quoad causalitatem finalem; sic suadetur assertio ex eodem D. Thoma 3. contra Gent. cap. 19 vbi sic ait: *Res omnes creatæ sunt quædam imagines primi agentis, scilicet Dei, agens enim agit sibi simile: perfectio enim imaginis est vt repræsentet suum exemplar per similitudinem ad ipsum: ad hoc enim imago instituitur: sunt igitur res omnes propter diuinam similitudinem consequendam, sicut propter vltimum finem.* Ex quibus verbis potest sequens probatio deduci: bonitas, & perfectio exemplati tunc est completa, quando perfectam complectitur exemplaris similitudinem: & deindè exemplar, & eius bonitas, vt ap-

prehensa ab agente per intellectum, mouet ipsius appetitum ad efficiendam ipsam imitationem, siue similitudinem exemplati ad exemplar: ergo exemplar habet etiam exercere causalitatem finalem. Vnde Suarez loco citato non ita consonè ad doctrinam D.Thom. negat, conformitatem exemplati ad exemplar esse intentam, vt finem ab agente, cuius oppositum docuit D. Thom. loco proximè relato.

34 Tandem, quoad vltimam partem, scilicet quoad causalitatem formalem, est assertio nostra Aristot. lib. 5. Metaph. text 2. vbi diuidit causam formalem in intrinsecam, & hanc appellat speciem; & extrinsecam, & hanc appellat exemplar Et ibidem D.Thom. & de verit. quæstione 3. articulo 1. inquit: *Ideam esse formam, quam aspiciens artifex operatur.* Quod etiam recipiunt omnes alij Doctores, & Caiet. 1. parte quæst 44 art. 3. optimè explicat, qualiter causalitas exemplaris distinguatur à causalitate efficientis, & formæ constituentis illud in actu primo, quatenus est principium effectiuum *quo*. Nec necesse erit hanc vltimam assertionis partem ratione confirmare: quia apertè patebit ex his, quæ in secunda conclusione dicemus.

35 Dicendum est secundò. Propria, & essentialis causalitas ideæ nō est causalitas finalis, aut efficiens; sed formalis extrinseca. Assertio hæc habetur expressè apud Aristotelem: nam vt modo diximus, distinguens quatuor genera causarum, collocauit sub causa formali exemplar: quia habeat rationem formæ extrinsecæ respectu effectus producti; & diuidit in eodem loco illam ab efficiente. Id quod etiam docet ibidem D. Thom. & locis suprà relatis. Et hoc etiam tenent Doctores, quos initio assertionis præcedentis adduximus, & insuper Caietan. loco citato 1. parte quæst. 44. art. 3. Vnde in hoc sensu intelligendus est, vt benè notauit P. Magister Ioannes Gonçales, dum dixit, ideam non significare formam, qua agens agit; sed quam concipit, ad cuius similitudinem operatur.

36 Et sigillatim quoad omnes eius partes, & in primis quoad primam, scilicet de causalitate finali, sic suadetur assertio: nam etsi ratio formæ intrinsecè in idem numero coincidat (realiter loquendo) cum fine, imò & ratio formæ fundet rationem finis; nihilominus alia est ratio finis in illa, & alia ratio formæ. Ergo similiter licet forma extrinseca, quæ est idea, vel exemplar in idem numero realiter coincidat cum fine: imò exemplar, quatenùs tale, fundet etiam consequenter causalitatem finis, vt ostensum est; nihilominùs formaliter loquendo, alia erit causalitas eius, vt exemplar, & alia, vt est finis.

Consequentia ex paritate rationis satis patet, & insuper sic declarari potest. Nam sicut causalitas formalis formæ intrinsecæ consistit in hoc, quòd det actualitatem, & speciem: & causalitas finalis in hoc, quòd moueat vt *quo*, & tanquam terminus formalis ipsum agens, & ob id hæ duæ causalitates distinguuntur in ea, & quatenus est forma, est propria illius causalitas, illa prior, scilicet formalis: ita similiter causalitas ideæ, vt idea est, & exemplar: quia essentialiter est forma, vt ex definitione eius cōstat; ideò cōsistit formaliter in imitatione formali, qua vna forma ab alia deducta est, & consequenter in hoc, quòd det speciem per modum formæ extrinsecæ. At causalitas eius, vt finis, posita est in hoc, quòd prædicta forma, & eius bonitas, vt apprehensa ab agente per intellectum, alliciat illum ad efficiendam ipsam imitationem, seu similitudinem exemplati

plati

plari ad exemplar. Ergo hæ duæ causalitates distinguuntur, & in illa priori consistet causalitas illius, vt idea est, vt sic sit debita similitudo inter vtramque formam, intrinsecam scilicet, & extrinsecam.

37 Secundò, quoad reliquas duas partes, scilicet quòd propria ideæ causalitas non sit efficiens, sed formalis, sic suadetur assertio: quia causa efficiens, vt completa per suas potentias, & virtutes agendi, est per se principium mutationis, seu motus, vt ex Aristotele disputatione sequenti quæst. 1. dicemus: sed idea, vel exemplar, non est per se primò principium mutationis, seu motus: ergo non causat primò, & per se efficienter. Consequentia patet. Minor verò probatur: quia solùm consequenter, & secundariò inclinat in motum. Tùm quia id docet D. Thom. 3. parte, quæst. 78. artic. 2. vbi sic ait: *Forma artificialis est similitudo vltimi effectus, in quem fertur intentio artificis: sicut forma artis in mente ædificatoris, est forma domus ædificatæ principaliter; ædificationis autem consequenter.* Tùm etiam, quia idæa non est exemplar ipsius ædificationis; sed ædificij: ergo causalitas exemplaris, vt sic, non est causalitas efficientis. Patet consequentia: quia causa efficiens, vt completa per suas potentias, per se est principium mutationis, ita vt per se primò determinet ad operationem: nam potentia actiua est propter actum, & speciem capit ab illo eo modo, quem infrà dicemus.

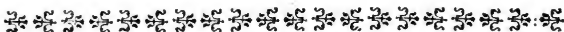
Et confirmatur: idæa per se primò concurrit per modum similitudinis determinantis ex parte termini; non verò ex parte principij: ergo eius causalitas essentialis non inter effectiuas, sed inter formales connumeranda est. Antecedens est D. Tho. 1. p. quæst. 15. art. 1. & de veritate qu 3. art. 1. & ob hanc rationem docet ibidem, ideam non esse speciem impressam; sed expressam. Consequentia verò satis constat: nam proprius modus influendi causæ efficientis est influere ex parte principij. Confirmatur tandem: nam aliter debet influere ars, & aliter idea: quia ars est principium actionis artificiosæ, & ex parte principij se tenens; idea verò essentialiter habet, quod determinat ad hoc potius artefactum, quàm ad aliud. At propria causalitas artis pertinet ad efficientem: ergo causalitas essentialis ideæ erit formalis.

Satisfit argumentis oppositæ sententiæ.

§. IV.

38 AD primum ergo pro prima parte primæ sententiæ patet ex locis Aristot. pro nostra sententia citatis, & ex his, quæ disputatione præcedenti qu. 2. diximus. Item ex similitudine; quæ est inter formam extrinsecam, & intrinsecam, quoad hoc quod est dare speciem. Ad rationem verò, quæ in confirmationem huius partis, scilicet quòd idæa non sit causa formalis, adducitur; neganda est minor. Ad probationem, quòd licet demus exemplar externum non esse per se necessarium; secùs tamen est de exemplari interno, & per modum obiecti concurrente. Nec verum est, quòd illud exemplar non sit distinctum ab effectu efficiendo, & ante præcognito. Quia etsi res repræsentata splendeat ad vnguem millo, distinguitur tamen ab eodem, ad minus in modo essendi, ac proinde & realiter. Ad confirmationem respondetur: quod dare esse intrinsecè non est proprium formæ intrinsecæ, quia forma est, sed quia est intrinseca: & ideò non mirum quòd idea simpliciter sit forma, licet non det esse intrinsecè.

Ad argumenta pro secunda parte huius sententiæ non oportet respondere : quia probant esse in idea causalitatem efficientem , quam non admittimus , sed non ita vt nec sit prima , & essentialis illius causalitas : quia per se primò non inclinat in operationem, sed secundariò,& consequenter. Vnde causalitas eius non est per se primò efficiens ; sed per se secundò ; & ideò secundariò est forma , qua agens operatur.



DISPVTATIO X.

DE CAVSA EFFICIENTE.

FInita iam explicatione causarum intrinsecarum , meritò ad explicandam naturam extrinsecarum accedimus. Et licet causa finalis nobilior,& prior sit in modo causandi , vt patebit ex his , quæ infrà disputatione 14. dicemus : nihilominùs primo loco de efficiente agemus,quippè,quæ tam secundùm se,quàm secundùm suam causalitatem , est nobis notior;ac proinde aptior,vt priùs de illa,quàm de causa finali sermo instituatur.

QVÆSTIO I.

Vtrùm causa efficiens,rectè definiatur per hoc,quòd sit id,à quo primò incipit motus.



NOn inquirimus , an sit causa efficiens : quia id satis superque notum est. Quare meritò à quæstione quid est , incipimus. In quo prima ratio dubitandi est : quia cum dicitur,causam efficientem esse id, vnde primò incipit motus, vel per illam particulam *primò* denotatur, quòd facta collatione inter causam efficientem , & alias causas , incipit ab ea primò motus , atque adeo ipsa primò simpliciter est causa illius , vel tantùm quia in suo proprio genere incipit ab ea idem motus.Non primum:quia vt infrà disputatio. 14. dicemus ex D.Th. causa finalis est simpliciter prima in causando : quia efficiens non causat,nisi vt mota à fine, ac proinde prius mouetur ab illo,quàm causet.Si verò secundum asseratur , fiet inde, eadem ratione posse definiri causam materialem, vel formalem per eandem definitionem : quia ab eisdem primò primitate in proprio genere, incipit motus.

Secundò , nam causa secunda verè est causa efficiens, & tamen non est id, vnde primò incipit motus etiam in genere causæ efficientis : ergo,&c. Maior patet. Minor verò probatur : nam causa secunda agit subordinata causæ primæ , & vt mota,& applicata ab ea ad agendum, vt infrà disput. 11. dicemus: ergo non incipit ab ea motus, etiam in genere

genere causæ efficientis: sed à prima, quæ illam applicat, & mouet.

Confirmatur: nam cum instrumenta pertineant, & reducantur ad causam efficientem, debet illis conuenire aliquo modo id, in quo dicitur hanc causam differre ab aliis causis, scilicet in ly *primo*; at hæc particula illis non conuenit vllo modo: ergo, &c. Minor probatur: quia de ratione instrumenti est, vt agat in virtute alterius, ac proinde motum ab alio: ergo & quòd non sit id, vnde primò; sed vnde secundò, & dependenter ab alio incipit motus.

Tertiò, nam suprà definiuimus naturam ex Aristotele per hoc, quòd sit principium motus, & quietis, primò, & per se: ergo malè nunc definitur causa efficiens per hoc, quòd sit id, à quo primò incipit motus. Patet consequentia: quia conceptus naturæ non est conceptus causæ efficientis, imò est ab illo distinctus, vt constat ex his, quæ suprà disput. 7. num. 7. diximus.

Quartò tandem, causa creans est causa efficiens; imò potissima inter efficientes; & tamen non est id, vnde incipit motus: ergo, &c. Minor probatur: quia cum creatio non sit motus, aut mutatio: quippè, quæ non supponit subiectum, quod mutatio prærequirit, non potest talis causa esse principium mutationis per hoc, quòd sit principium, à quo est creatio, vt docet D. Thom. 1. parte, quæst. 45. art. 2.

2 In contrarium tamen est authoritas Aristotelis in hoc lib. cap. 3 & D. Thom. ibidem. Quorum sententiam libenter amplectimur. Tenent etiam hoc ipsum Masius, Toletus, & alij.

Vt autem melius, & radicitùs percipiatur, in quo causa efficiens differat ab aliis, ac proinde sensus legitimus traditæ definitionis pateat, notandum est, dupliciter posse intelligi aliquid esse id, vndè primò incipit motus. Primò, ordine intentionis, quomodo causa finalis est, quæ prima influit, vt docet D. Thom. 1. parte, quæst. 5. art. 4. & art. 2. in solutione ad primum: quia ex eo agens agit: quoniam intendit aliquid, ac per consequens quia mouetur à fine. Secundò, ordine executionis, seu secundùm *esse*, & ita ab efficiente primò incipit motus: nam licet quæuis causa sit in suo genere id, vnde primò est motus: quia nec materia aliam materiam, nec forma aliam formam præsupponit; si tamen fiat collatio inter ipsas causas, & earumdem causalitates, tunc causa efficiens est id, à quo absolutè incipit primò motus ordine executionis, & secundùm suum esse exercitum.

Vndè hæc causalis est vera: quia efficiens agit, ideò materia incipit formam, & forma informat materiam, & subsequitur compositum, quod erat finis intentus: nam cum materia non possit se ipsam mouere ad formam: quia nullius est actiuitatis; nec rursus forma possit se ipsam efficere, quia nihil est causa sui; oportet vt adueniat efficiens, quod materiam moueat ad formam, & illam de potentia materiæ educat, sicque resultet totum compositum, quod primò à natura intendebatur.

3 His ergo suppositis, facilè constat: tum, quàm legitima sit prædicta definitio: siquidem explicat id, in quo potissimè causa efficiens ab aliis distinguitur. Tum etiam solutio omnium rationum dubitandi, quas initio huius quæstionis adduximus. Nam ad primam patet, quomodo ly *primo* sumatur, scilicet quatenùs denotat causam efficientem, esse id, à quo ordine executionis, & secundùm *esse* motus, & quies absolutè, & simpliciter incipit, etiam si fiat collatio cum cæteris aliis causis, vt explicatum est.

4 Ad secundam, quòd licet collata causa secunda efficiente cum prima, scilicet

scilicet Deo, non sit id, à quo primò incipit motus, & quies; benè tamen si conferatur ordine executionis, & secundùm *esse*, cum aliis causis aliorum generum: & hoc sufficit eo sanè modo, quem iam in sequenti solutione explicamus.

Ad confirmationem patet ex dictis: quia si instrumentum conferatur modo prædicto cum aliis causis, priús ab eo, quàm ab illis, incipit motus; licet in hoc deficiat instrumentum à rigore causæ efficientis: hæc enim collata in suo ordine, scilicet in genere causę efficientis, vel proximæ, vel vniuersalis cum aliis causis, materiali scilicet, & formali, ac finali, habet, si fuerit causa efficiens proxima, quòd ab ea primò incipiat effectus independenter ab alia causa eiusdem ordinis, scilicet proxima, & consequenter habet, quòd ab ea primò simpliciter, & in rigore incipiat motus. Quia dependentia ab alia causa vniuersali, sicut non tollit à causa proxima rationem causæ principalis: ita neque quòd ab ea primò incipiat motus. At verò instrumentum, quod inter causas proximas connumeratur, talis est naturæ, vt dependenter ab alia causa proxima, seu principali, moueat, ac proinde nunquam ab eo ita incipit motus, vt primò simpliciter, & rigorosè ab eodem incipiat.

5 Ad tertium: naturam tantùm esse per se primò principium motus interni. Vnde additur in definitione naturæ principium, & causa motus, & quietis, eius, in quo est; causa autem efficiens est id, à quo, primò absolutè incipit motus, siue sit internus, siue externus. Item natura secundùm rationem naturæ non petit, vt ab ea primò incipiat motus in comparatione ad alias causas: quoniam materia est natura, & non incipit ab ea primò motus in sensu dicto. Tandem natura, vt talis, tantùm est principium *quo*; at causa efficiens potest esse principium *quod*, à quo primò incipit motus.

6 Ad vltimum: quòd sicut Arist. non cognouit causam agentem per creationem, ita neque illam definiuit: potest tamen facilè formari definitio, quæ comprehendat tam causam efficientem operantem per motum, seu ex præsupposito subiecto; quàm eam, quæ ex nihilo operatur, si dicatur, causa efficiens est id, à quo primò incipit productio rei: per cuius vltimam particulam denotatur, intelligendam esse de ordine executionis.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit causa efficiens.

7 Plures satis, & variæ possent efficientis causæ diuisiones adduci, nos tamen eas, quæ magis necessariæ sunt, afferemus. Diuiditur ergo ab Arist. in hoc lib. cap. 3. causa efficiens in causam per se, & per accidens. Causa per se est illa, à qua secundùm quod talis procedit effectus: vt statuarius est causa per se statuæ, & ædificator ædificij: quia ab illis, vt talibus, effectus isti procedunt. Causa verò per accidens est, quæ coniungitur per accidens causæ per se, & ponit exemplum Arist. in Polycleto. qui per accidens est causa statuæ: quia accidit, quòd Polycletus sit statuarius: & similiter musicus dicitur causa per accidens statuæ, quia musica coniungitur per accidens statuario.

Dupliciter autem potest contingere, aliquam causam esse per accidens. Primò, ex parte ipsius causæ, vt in exemplis adductis patet. Secundò, ex parte effectus, quando nimirum effectui per se alicuius causæ, per accidens coniungitur:

gitur aliquid aliud, vt effodiens terram dicitur causa per accidens inuentionis thesauri: quia effossioni ipsi, quæ est effectus per se hominis effodientis terram; coniungitur per accidens inuentio thesauri.

Sed obiicies contra exemplum, quod ex Aristotel. adduximus ad explicandam causam per accidens: quod Polycletus denotat suppositum: quia est nomen proprium huius hominis; at suppositum est causa per se: nam actiones per se fluunt à suppositis: ergo non erit causa per accidens.

Obiectionem hanc, & exemplum Polycleti in definitione causæ per accidens consulto proposuimus: quia ex his magis quidditas huius causæ (si quidditatem habere verum est) explicabitur. Respondetur ergo, actiones esse suppositorum; non tamen semper per se; sed aliquando per se; aliquando verò per accidens: nam si supposita agant iuxta propriam formam, fuerintque expressa nominibus denotantibus dependentiam effectuum ab eis: atque ita significantibus suppositum, vt habet illam formam, per quam effectus dependet, tunc suppositum significatur, vt causa per se, sin minus causa accidentaria nuncupabitur. Vnde Polycletus artifex, si nomine artificis explicetur, iam vt causa per se denotatur; secùs verò si nomine Polycleti, significetur, quam solutionem innuit Diu. Thom. 1. 2. quæstione 85. artic. 5.

8 Relicta igitur causa per accidens, diuiditur rursus causa per se in principalem, & instrumentalem. Principalis est, vt inquit D. Thom. 3. p. qu. 62. art. 1. & quæst. 4. de malo, art. 1. ad 14. quæ propria virtute operatur, vt patet respectu filij. Instrumentalis verò est illa, quæ in virtute alterius operatur, seu quæ eleuatur ad effectum, quem ipsa secùdùm se præstare non potest, vt colligitur ex eodem S. Doctore 3. p. qu. 62. artic. 1. & 1. p. quæst. 45. artic. 5. & 2. contra Gent. cap. 21. Vtraque autem causa vlteriùs diuiditur, nam instrumentum in duo membra partitur, scilicet in coniunctum, & separatum. Primum est illud, quod ex sua natura est coniunctum cum agente principali: vt lingua, & manus in homine, vt docet Doctor Angelicus 3. p. quæstione 62. artic. 6. & 4. contra Gent. cap. 41. Secundum verò, scilicet separatum, est illud (vt ipsum nomen præsefert, & docet D. Tho. locis nunc citatis) quod est disiunctum ab agente principali Vnde iuxta communem Thomistarum, & Theologorum sententiam, humanitas Christi Domini est illius instrumentum coniunctum ad iustificandos homines, ad opera miraculosa edenda, &c. eo quod illa est coniuncta cum Verbo, quod prædicta mirabilia operatur. At sacramenta nouæ legis sunt instrumenta separata Christi: quia sunt, natura, & essentia, ab illo distincta, & ab eo secundùm esse omnino separata.

9 Deinde, causa principalis multiplici diuisione partitur, scilicet in primam, & secundam; in vniuersalem, & particularem: in vniuocam, & æquiuocam; in totalem, & partialem: in liberam, & necessariam: in essentialiter subordinatas, & in accidentaliter tantùm subordinatas. In quibus diuisionibus quælibet duo membra eo ordine, quo collocata sunt, vnam diuisionem efficiunt. Causa igitur prima (vt singulas sic causas enumeratas explicemus) est illa, à qua cæteræ causæ pendent, illa verò à nulla est pendens: vel vt meliùs loquamur, est illa, cuius proprius effectus est ipsum ens, seu ipsum esse absolutè, vt docet D. Thom. Causa verò secunda est ea, quæ in sua causalitate pendet à prima: seu cuius proprius effectus est tale ens, vel tale esse, vt do-

cet idem S. Doctor. Deinde causa vniuersalis est, quæ plures, & diuersos producit effectus, vt sol; particularis verò, quæ ad aliquem determinatum effectum destinata est. Vlteriùs, causa æquiuoca est, quæ producit effectum diuersæ speciei ab ipsa causa; econtrà verò causa vniuoca, quæ attingit effectum eiusdem speciei cum illa.

Item causa totalis est illa, quæ in suo genere, & ordine potest per se producere effectum. Vnde licet pendeat à materia, & forma, imò & ab aliis causis efficientibus diuersi ordinis, puta à causis vniuersalibus, & à prima causa, scilicet Deo, non ob id desinit esse causa totalis: quia non indiget alia eiusdem ordinis, scilicet alia causa proxima. Causa verò partialis est illa, quæ per se non potest sine auxilio causæ eiusdem ordinis producere effectum: vt duo homines coniuncti ad portandum pondus, quod neuter per se portare poterit. Deinde causa libera est illa, quæ positis omnibus requisitis ad operandum potest operari, & non operari. Sicut & causa necessaria ea est, quæ positis eisdem requisitis, non potest non operari.

Tandem, causa per se subordinata illa erit, quæ non potest operari; nisi dependenter ab actuali concursu illius causæ, cum qua per se nectitur: vt patet in causa secunda respectu primæ. Sicut & causa accidentaliter subordinata, & concatenata censenda est, quæ non indiget actuali concursu alterius, vt pater, & filius: nam licet filius à patre pendeat, quatenus ab eo habet suum esse; non tamen indiget concursu actuali illius, vt operetur, & ideo mortuo parente, potest operari.

QVÆSTIO III.

Vtrùm virtus principalis, per quam causa efficiens producit aliam substantiam, sit forma ipsa substantialis, per quam in suo esse constituitur: an verò potentia operatiua accidentales, quas habet?

QVia quod primò intendit causa efficiens, est producere inquantùm potest sibi simile in substantia: ideò primò loco inquirimus de virtute, seu ratione agendi, quæ est in causa efficiente in ordine ad aliam substantiam.

Quid sentiat Pereyra.

§. I.

10 BEnedictus Pereyra 8. Physic. cap. 11. 12. & 13. asseruit, formã substantialem nullo modo concurrere ad effectionem alterius substantiæ; sed sola accidentia, eáque esse causam principalem in tali productione. Et probatur primò: quia Aristot. lib. de sensu, & sensibili, cap. de sapore ait: ignem non agere vt ignem; sed vt calidum, & consequenter solus calor erit illi ratio, & principium *quo* agendi: sicut per solum illum redditur calidus.

Secundò, sæpè cernimus ignem generari, non ab alio igne; sed à solo calore; ergo tunc calor virtute propria attingit illam productionem, & consequenter est causa principalis. Antecedens probatur: quia à calore ferri candentis, sæpè gignitur ignis in stuppa, & nihilominùs ferrum illud non est ignitum: quia aliàs quantumuis in aquam immergeretur, non maneret ibi forma ferri, quam tamen ibi manere experimur. Similiter accidentia vini consecrati, in quo nulla forma substantialis

vini est, vt docet Concil. Trident. sessione 13. cap. 4 & canone 2. possunt guttam aquæ in vinum conuertere: ergo,&c.

Tertiò, accidentia reuera attingunt ad productionem substantiæ, vt quæstione sequenti fusiùs probabimus: at nullam superadditam virtutem accipiunt in ordine ad hanc productionem: ergo virtute propria producunt illam: ergo vt causæ principales. Minor probatur: quia vel illa virtus superaddita esset substantia, vel accidens; non primum: quia virtus superaddita alicui, debet recipi in eo; at substantia nequit recipi in accidenti. Sed neque secundum: quia si semel hæc virtus addita, est accidens,& sine vlteriori additione virtutis substantialis potest attingere substantiam, iam saluatur, quod accidens produceret substantiam virtute propria: quoniam virtus illa accidentalis sine eo, quod aliquid ei addatur, ac proindè virtute propria produceret illam.

Adde, quod, vt sequenti quæstione latiùs dicemus, substantia non potest esse immediatè operatiua. At si aliqua virtus, siue illa esset substantialis, siue accidentalis deriuaretur à substantia in accidens, iam substantia esset immediatè operatiua respectu illius virtutis. Quia cum hæc virtus præsupponeretur actioni accidentium, nam datur ad hoc vt agant, non posset deriuari à substantia in accidentia media actione eorumdem accidentium, ac per consequens immediatè flueret à substantia.

Confirmatur primò, calor ex vi sua, & ex propria natura habet quòd sit virtus ignis: quia hoc, quod est esse virtutem ignis, conuenit illi essentialiter: nam competit illi quatenùs est calor, atque ita virtute propria; sed vt virtus ignis producit ignem, vt quæstione sequenti dicemus. Ergo ex vi sua, & virtute propria producit illum. Confirmatur secundò: calor vt octo virtute propria, absque eo, quod ei aliquid superaddatur, producit calorem vt octo: ergo & ignem, ac proindè vt causa principalis. Antecedens patet: si enim calor vt duo ex se habet producere virtute propria calorem vt duo, cur calor vt octo non erit ex se sufficiens ad calorem vt octo producendum? Consequentia verò probatur: quia calor vt octo est vltima dispositio ad formam ignis: at qui virtute propria attingit vltimam dispositionem ad aliquam formam, attingit etiam eandem formam: ergo,&c.

Expenditur vera sententia.

§. II.

11 Dicendum tamen est, accidentia non esse causas principales respectu productionis substantiæ; sed formam substantialem in tali productione esse rationem agendi præcipuam. Hæc est Arist. 1. de Generat. text. 54. & 55. & in hoc lib. cap. 7. D. Thom. 1. p. qu. 77. art. 1. ad 4. & adeo communis, vt omnes, vel ferè omnes Philosophi, & Theologi eandem contra Pareyram tueantur. Et probatur ratione; primò: actiones propriè sunt suppositorum, seu subsistentium: sed forma substantialis est id, quo suppositum est tale: ergo etiam ipsa sola erit primum principium *quo* earumdem operationum. Maior est Arist. 1. de Anima c. 4. & D. Tho. 1. p. qu. 75. art. 2. & 2. 2. q. 58. art 2 & 3. p. qu. 19. art 1. ad 3. Ratióque ipsa hoc conuincit: quia operari præsupponit esse, & ex illo consequitur: ergo operari per se, & propriè solùm est illius, cuius est esse per se: sed solum compositum, vel suppositum, seu subsistens substantiale habet per se esse: ergo illud solummodò est, quod operatur vt *quod*. Ex quo consequentia primi syllogismi sic suadetur: quia ex eo

quod suppositum est id, quod est; ideo est efficiens vt *quod*, primum, & præcipuum: ergo quia sola forma substantialis est id, quo ipsum suppositum primò est, seu ratio prima essendi; ideo etiam per se sola erit id, quo primò operatur suppositum, seu prima, & præcipua ratio operandi: & ita id accidentibus minimè conueniet.

12 Confirmatur, si forma substantialis in composito non esset principium primum operandi: ergo frustra esset in illo, quoad operari: quia, vt quæstione sequenti dicemus, non potest esse principium proximum operandi.

Respondet Pereyras non esse necessarium, quod ab eo, à quo prouenit esse, proueniat operari, & quod forma non est frustra in composito, etsi non sit principium operandi, tum quia dat esse sistendo ibi: tum quia cum non ordinetur ad operationem, non erit frustra, & non det operari.

Sed contrà: tum quia cum vnumquodque agat, secundùm quod est in actu, vt omnes Philosophi testantur, oportet, vt id, quod dat composito esse primò in actu, tribuat etiam quòd sit primum principium operandi. Sicut quia vnumquodque recipit ratione suæ potentialitatis, necesse est, vt quod est prima potentia, qualis est materia prima, sit prima ratio recipiendi, & consequenter quod hoc ipso, quòd sit in composito, tribuat illi esse materiale, sitque eidem prima ratio recipiendi cætera. Qua ratione vtitur D. Thom. 3. contra Gentes cap. 69. Tum etiam quia Aristot. 2. de Anima definiens animam, quæ est forma quædam, ait: quod anima est, qua non solùm sumus, & viuimus; sed qua primò sentimus, loco mouemur, & intelligimus: ergo forma non sistit in hoc, quod est dare esse: sed vlterius se extendit ad dandum composito, quòd sit primum principium operandi.

13 Secunda ratio principalis est: nam accidentia sunt simpliciter imperfectiora, quàm substantia, vt ex se constat: ergo non possunt per modum causæ principalis attingere illius productionem: ergo sola forma substantialis erit prima præcipua ratio agendi. Hæc vltima consequentia est euidens: quia præter formam substantialem, & accidentia, nihil restat, quod sit ratio agendi; nisi materia prima, quam tamen esse totius actiuitatis expertem, satis ex supra dictis constat, Sed & prima consequentia etiam liquet: quia quod est imperfectius, non potest per modum causæ principalis attingere ad productionem perfectioris.

14 Respondet Pereyra, quod accidens, & substantia dupliciter possunt considerari: vel in ratione entis, vel in ratione productiui, & producibilis: licèt ergo si priori modò sumantur, tunc accidens sit imperfectius, quàm substantia; secus tamen secundùm posteriorem considerationem. At sufficit quod accidens in ratione productiui vincat substantiam, vt possit illam propriis viribus producere.

Sed contrà: quia id, quod est perfectius aliquo in ratione productiui, debet perfectius, vel saltem æquè perfectum cum illo in ratione entis producere. Tú quia vis producendi in entitate fundatur. Vndè, quod in esse entis non æquè perfectum est, aut perfectius alio, non potest habere hoc ipsum in ratione productiui. Tum etiam, quia necesse est vt contineat illud, vel formaliter, vel eminenter, quandoquidem in genere causæ efficientis nemo dat, quod non habet: ac per consequens si semel producit entitatiuam perfectionem substantiæ; necesse est, vt contineat illam in esse entis.

Confir

Confirmatur: quia aliàs ex eo, quod Deus esset causa omnium creaturarum, non probaretur legitimè, quod esset perfectior in ratione entis, quàm omnes illæ. At hoc est contra omnium Doctorum sententiam; imò & contra Paulum ad Roman. 1. vbi inquit: *Inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, & Diuinitas.* Vbi non solùm dicitur quòd sempiterna Dei virtus, quæ est ei, nostro modò intelligendi, principium agendi, deprehenditur à nobis effectibus; sed etiam ipsa Diuinitas, quæ est essentia Dei, & perfectio eius in esse entis: imò & ex opposito fieret, nullum posse dari argumentum efficax ad conuincendum eum qui dixerit, totum mundum potuisse fieri à quadam formica: quia hic etiam posset dicere, quòd formica est perfectius quid in ratione productiui omnibus aliis mentibus, sicque etsi ipsa in ratione entis sit satis imperfecta, potuisse totum hunc orbem efficere.

15 Secundò respondet idem author, dupliciter posse aliquid fieri; vel per se, & per propriam actionem; vel per accidens, & per resultantiam ex alio: etsi ergo illud prius non possit fieri ab eo, quod est imperfectius: quia necesse est vt per se, & directè contineat illud: secus tamen illud, quod tantum fit per accidens, & resultatiuè: quia tunc satis est continere id, quod per se fit: quia hoc semel contento, & facto, statim aliud naturaliter resultat. Quare cum forma substantialis ignis fiat per resultantiam: quia posita vltima dispositione, verbi gratia calore vt octo, statim resultat: fit indè vt cum calor vt octo possit se solo producere hanc vltimam dispositionem, possit attingere ad productionem substantiæ: etiamsi non habeat tantam perfectionem, quantam substantia.

Sed contrà: quia etsi demus, substantiam fieri per naturalem resultantiam, esseque terminum secundarium ordine executionis (de quo infrà in hac eadem disputatione, qu. 6. dicemus) est tamen terminus primarius ordine intentionis. At virtus effectiua per se tributa à natura, habet commensurari cum termino per se primò intento. Vnde causa, quæ non continet hunc terminum, nec potest attingere terminum primarium executionis, vt est illatiuum termini, qui est primarius intentionis, & secundarius executionis.

Explicatur hoc: terminus primarius executionis, vt infert terminum primarium intentionis, assumitur à natura, vt medium ad illum: ergo ratio attingendi terminum primarium executionis secundùm istam rationem desumenda est ex ipso termino primario intentionis: quia quæ sunt ad finem desumuntur, & regulantur ex ipso fine. Ergo qui non continet finem, vt finem, nec potest illum attingere: non valebit continere, aut attingere medium.

Respondetur argumentis Pereyræ.

§. III.

16 AD primum, solùm velle Aristotelem in illo testimonio, ignem non nisi per calorem vt instrumentum vel saltem causam dispositiuam posse gignere ignem. Vndè si consideretur destitutus calore, non generabit illum.

17 Ad secundum respondetur: quod etiamsi demus, calorem attingere effectiuè productionem substantiæ, & non tantùm dispositiuè se habere ad illam, vt vult Scotus, & plures alij (de quo in quæstione sequenti dicemus) nihilominùs non conuincit argumentum, quòd calor sit causa principalis in tali

productione: quia semel à generante deciso semine, vel eo, quod se habet veluti semen, & virtus illius, nihil refert, quòd generans pereat, & non sit secundùm suam substantiam præsens effectui: quia iam reliquit ibi suam virtutem. Vnde effectus postea ab illis virtutibus causati, & easdem excedentes, non causantur principaliter ab illis; sed à generantibus relinquentibus eas: quia agunt vt virtutes alterius, ac proindè tanquam causæ instrumentales. Quare cum accidentia vini consecrati (si semel verum est, quod accidentia attingunt productionem substantiæ effectiuè) sint virtutes illius, in ordine ad conuersionem illius guttæ aquæ in vinum: ideo satis est manere talia accidentia, vt vinum absens, & conuersum in substantiam sanguinis Christi dicatur, & si causa principalis illius conuersionis, vt benè notauit Massius in hoc lib. cap. 3. sect. 3. qu. 7. §. *Primæ dubitationis*, citans pro se Caietan. Capreol. Ægidium. Scotum, & plures alios, non secus ac quando semel deciso semine ab homine, statim moritur homo ille, tunc non est dicendum, quòd semen illud sit pater hominis geniti; sed homo, à quo decisum est.

Per quod etiam patet ad exemplum illud de ferro candenti. Quamuis etiam addi posset, semper in ferro illo esse aliquas partes porosas ignitas. Vndè non mirum, quod ratione harum partium possit comburere, & ignire stuppam. Quæ solutio non parum habet probabilitatis ex eo, quòd postea in ferro illo apparent aliqui cineres. At hi numquam generantur, nisi ad definitionem formæ ignis: sicut nec forma cadaueris, nisi ad definitionem formæ viuentis. Vndè sicut ex eo, quòd in aliqua materia sit forma cadaueris, colligimus fuisse ibidem formam viuentis: ita ex eo, quòd in ferro apparent illi cineres, inferemus præfuisse ibidem formam ignis in prædicto casu.

18 Ad tertium patet ex dictis: nam ad hoc, vt aliquid operetur, vt causa principalis, desideratur, quod non operetur vt virtus alterius in ordine ad effectum nobiliorem se. Vndè cum calor operetur hoc modo: consequens est, vt non sit causa principalis ignis, & ita nihil refert, quod postquam semel habet, vt sit virtus ignis, iam non indigeat aliquo alio realiter superaddito ad attingendam productionem illam. Quare, cùm in definitione causæ principalis dicitur, esse illam, quæ operatur virtute propria, ly *virtute propria* excludit etiam, quòd non operetur, vt virtus alterius in ordine ad effectum iam dictum; sed hæc omnia ampliùs patebunt ex dicendis infra quæstione 4. huius disput.

19 Ad primam confirmationem respondetur, negando calorem esse essentialiter virtutem ignis: quia si consideretur quatenus est accidens talis generis, & speciei, non est virtus ignis: quia calor secundùm hanc rationem non importat hoc, quod est dimanasse ab aliqua determinata forma per modum virtutis eius; sed ab omni forma, siue vitali, siue non vitali, siue corporis simplicis, siue mixti abstrahit. At quatenus virtus ignis petit, vt profluat à forma ignis per modum virtutis eius, illique coniungatur coniunctione, siue formali, siue virtuali: & ratione huius coniunctionis, & dimanationis manet ille calor virtuosior, & vigorosior eo modo, quem infrà explicabimus: & ideo ex diuersa coniunctione ad diuersas formas substantiales, distinctos etiam effectus producit: nam coniunctus cum substantia animalis attingit productionem carnis, & sanguinis; & cum igne productionem ignis: sicut & vnitus cum fœmina producit lac, cuius

pro-

productionem non attingit coniunctus cum viro, etiam si calor in vtroque sit eiusdem speciei.

Quare esse virtutem substantiæ, aliquid addit non quidem realiter, siue formaliter, sed virtualiter distinctum ab eodem calore, ratione cuius habet hunc maiorem vigorem, quod quidem prouenit illi ab eadem substantia, cuius est virtus Vndè optimè colligemus à priori habere prædictam vigorositatem ad producendum, verbi gratia, ignem, ex eo quod à forma ignis fluat. Nec inde fit, substantiam esse immediatè operatiuam: quia calor vna cùm hoc vigore procedit ab ea per naturalem sequelam, quæ si formaliter consideretur, non est actio, vt iam dicemus quæstione 7. huius disput.

Adde, quòd etiam si daremus, esse essentiale caloti, quòd sit virtus ignis, solùm sequeretur, fore essentiale illi, esse instrumentum eiusdem ad productionem alterius ignis: quia operari, vt virtus alterius in ordine ad effectum nobiliorem, est operari vt instrumentum illius eo modo, quem infra dicemus.

20 Ad secundam confirmationem respondetur, calorem vt octo non procedere, nisi à forma substantiali, vt à causa principali: quia cum producitur ignis in stuppa, non introducitur ante formam ignis tantus calor; sed ille, qui sufficiet ad destructionem dispositionum confirmatiuarum formæ stupæ, & ad disponendam materiam pro forma ignis. At minor calor, quàm calor vt octo, est ad id sufficiens, vt constat: quare calor vt octo fit per naturalem resultantiam à forma ignis geniti: & ideo solus ille, qui potest propria virtute attingere formam illam, potest & calorem vt octo producere: quia terminus secundarius, & resultans non attingitur à generante, nisi ex vi productionis termini, à quo resultat.

Vndè fit, quod vltima dispositio ad formam ignis, secundùm hanc formalem rationem consideratam, numquam possit effectiuè procedere principaliter à calore: tum quia, vt docet probabilior opinio D.Thom.& Thomistarum, hæc dispositio prouenit à forma ignis denuo genita, vt alibi dicetur: tum etiam, quia (vt ex dictis constat) qui non potest attingere propria virtute terminum primarium intentionis naturæ, qualis est forma substantialis, nec poterit producere terminum primarium executionis, qualis est vltima dispositio, dato quod sit omnino antecedens ad eandem formam substantialem.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm forma substantialis non solùm sit principale, sed etiam immediatum principium, & ratio producendi aliam substantiam.

Refertur sententia Scoti, & aliorum.

§. I.

21 PRima sententia asserit, formam substantialem esse immediatum, imò & vnicum principium, seu rationem producendi aliam substantiam; accidentia verò nullo modo attingere effectiuè ad talem productionem; sed tantùm disponere ad illam. Ita Scotus in 1. distinct. 37. q. vnica & in 4. distinct. 12. qu. 3. Durand. in 2. distinct. 1. qu. 4. & in 4. dist. 12. qu. 2. Ocham. in 2. qu. 23. Iandunus, 1. lib. de Anima, quæst. 8. Valles controuers. 3. ad Tirones, Villalpandus, Tartaret, & alij.

Probatur primò: forma substantialis est immediatum principium essendi respectu

respectu totius compositi: ergo etiam erit immediatum principium operandi. Patet consequentia: tum quia ad esse sequitur operari: ergo quod fuerit immediatum principium essendi, erit immediatum principium & ratio agendi: tum etiam, quia ideo materia prima se sola est immediatum principium recipiendi: quia se sola est prima potentia: ergo cum forma se sola habeat rationem primi actus, etiam se sola erit immediatum principium operandi: nam sicut recipere prouenit ex potentialitate: ita agere ex actualitate; maximè quia forma perfectius concurrit ad proprios effectus, quàm materia ad suos. Si ergo materia non eget superaddita virtute ad causandum, cur forma indigebit ea ad effectus, qui ab illa in genere causæ formalis, vel efficientis procedunt?

Confirmatur: forma accidentalis, ideò potest esse immediatũ principium operandi effectus accidentales, & habentes esse secundùm quid: quia est actu accidentalis tribuens esse secundùm quid. Ergo cùm forma substantialis sit actus de genere substantiæ, & tribuat esse simpliciter, poterit vtique se sola esse immediatum principium efficiendi aliam substantiam: quia maior nobilitas actualitatis, quam habet, debet illi tribuere vim ad nobiliorem effectum immediatè attingendum.

Secundò, si ob aliquam rationem substantia egeret aliqua alia potentia à se realiter distincta, vt esset immediatè operatiua, maximè ob rationem Diu. Tho. 1. part. qu. 54. art. 3. quia nimirùm esse, seu existentia, & operari in creaturis distinguuntur realiter: atque adeo potentia ad esse, qualis est substantia; & potentia ad operari, qualis est potentia immediatè operatiua, debent eodem modo distingui: cum specificentur, & distinguantur per actus prædictos: at hæc ratio non conuincit intentum: ergo, &c. Minor probatur: quia benè potest vna potentia ferri in duos actus distinctos realiter, si vnus sit primarius, & alter secundarius, vt in præsenti contingit: quia operari sequitur ad esse: ergo, &c.

Tertiò, accidentia sunt simpliciter imperfectiora, quàm substantia: ergo non possunt illam producere: ac proindè solùm disponent ad illam, & sola forma substantialis erit tota ratio producendi aliam substantiam. Hæc vltima consequentia satis patet: nam cum accidentia conducant ad productionem substantię, si semel non attingunt illam, debent saltem disponere ad eam, vt ita vna substantia producat aliam. Prima verò consequentia satis liquet: quia productiuum alterius debet illud continere, vel formaliter, vel eminenter. At accidentia hoc ipso, quod essentialiter sint imperfectiora, nec continent substantiam formaliter, vt ex se constat, alioqui essent eiusdem essentiæ, & speciei cum illa; neque eminenter: quia quod sic continet aliud, excedit illud in perfectione: ergo nullo modo possunt substantiæ productionem attingere.

Sententia D. Thomæ expenditur, & suadetur.

§. II.

22 Dicendum tamen est, implicare substantiam esse immediatè operatiuam, & consequenter etsi forma substantialis sit præcipuum, & radicale principium, seu ratio agendi; non tamen immediatum. Hæc est D. Thom. pluribus in locis, præcipuè verò 1. parte qu. 54. art. 3. & qu. 77. art. 1. & 3 p. qu. 77. art. 3. & in 4. dist. 12 qu. 1. eàmque tenent Caiet. Bañez, & Zumel 1. parte qu. 54. art. 3. Capreol. in 4. distinct. 12.

qu. 1.

qu. 1. Hispalen. in eadem distinct. Maior ibidem qu. 3. Ferr. 4. contra Gent. c. 66. Herb. quodlib. 3. qu. 12. Sot. in 4. dist. 10. qu. 2. art. 3. & in hoc lib. qu. 2. Astudillo in præsenti qu. 5. Bruxulensis qu. 1. art. 5. Tol. qu. 2. huius cap. concl. 5. Fons. 5. Metaph. cap. 2. qu. 6. sect. 3. Rub. tract. de causa efficiente, qu 6 & alij plures, quos omnes sequitur Mas. in hoc lib. c. 3. sect. 3. qu. 4.

Probatúrque ratione ex eodem S. Doctore locis citatis desumpta, quæ ad hanc formam potest reduci. In creaturis esse, & operari distinguuntur realiter, vt ex se constat, & ideò est proprium Dei: quia est actus purus, quòd sit sua operatio: ergo potentia, quæ ordinatur ad esse seu existentiam, distinguitur realiter ab ea, quæ ordinatur ad operari: sed essentia substantiæ est potentia ad esse substantiale, & potentia operatiua est potentia ad operari: ergo substantia, & potentia operatiua realiter distinguuntur, & ex consequenti substantia se ipsa, sine aliquo alio superaddito, scilicet potentia operatiua, non erit immediatum principium operandi. Prima consequentia videtur certa: quia potentiæ sicut per actus specificantur, sic inter se per illos distinguuntur: siquidem idem est specificatiuum, & distinctiuum rei. Minor verò, quæ statim subsumitur, quoad primam illius partem, scilicet quòd essentia substantiæ sit potentia ad esse, satis constat ex suprà dictis disput. 3. libri præcedentis qu. 5. nam essentia substantiæ, & esse substantiale inter se comparantur per modum actus, & potentiæ. Vndè sicut *esse* intrinsecè importat, quòd sit actus, & terminus vltimus in ordine ad substantiam: ita & substantia, quòd sit potentia, in qua recipiatur tale esse. Quoad secundam verò partem, scilicet quòd potentia operatiua sit potentia ad operari satis liquet: quandoquidem potentia operatiua, vt talis, nihil aliud affert præter vim quandam, seu potentiam ad operandum.

23 Varij variè huic rationi D. Thomæ respondent. Primò enim aliqui dicunt, actus realiter distinctos (si tamen inadæquati sint) non repugnare, quòd oriantur ab eadem potentia. Vnde non mirum, quòd vnica tantummodo potentia detur ad esse, & ad operari: quia neuter horum actuum est adæquatus suæ virtuti; sed solùm inadæquatus.

Sed hæc solutio procedit ex defectu intelligentiæ rationis D. Thom. & ideò solum oportebit sensum illius aperire; etenim, vt in eandem ratione innuitur, essentia substantiæ non est vtcumque potentia ad esse; sed per se primò ad illud ordinatur, non verò ad operationem, quæ est accidens; & similiter potentia immediatè operatiua, non vtcumque ad operationem; sed per se primò ad illam tendit: ergo non possunt hi duo actus esse vnus, & idem actus adæquatus respectu eiusdem potentiæ, sed quilibet eorum propriam potentiam exiget.

Antecedens, quoad primam illius partem, scilicet de essentia substantiæ est manifestum: quoniam in hoc differunt ea, quæ in prædicamento substantiæ collocantur, ab illis, quæ sunt in aliis prædicamentis, quòd hæc per se primò respiciunt aliquid extra proprium prædicamentum, scilicet substantiam: quia essentialiter sunt entis entia, id est substantiæ entia. Cæterùm illa priora nequeunt ad aliquid extra prædicamentum substantiæ per se primò tendere: quia intra proprium genus habent omne suum complementum (id quod ipsi etiam aduersarij passim tradunt.) Et similiter, quoad secundam partem, scilicet, quòd potentia immediatè operatiua per se primò respiciat operationem, satis ex se liquet: quandoquidem

potentia hæc, vt talis, non nisi propter operationem est per se primò instituta à natura, ideóque in ordine ad illam, vt ad primarium suæ habitudinis terminum definitur.

Ex quo etiam consequentia primi enthimematis, scilicet, quòd non possint esse vnus, & idem actus adæquatus, apertè constat: nam solus actus adæquatus per se primò respicitur à potentia: nam ab eo, quod per se primò potentia respicit, specificatur. Vndè cùm à solo actu adæquato specificetur, ad eum solummodo per se primò respiciet. Ergo si quiuis ex his actibus per se primò respicitur, iam quiuis erit adæquatus suæ potentiæ, ac per consequens requiret diuersam realiter potentiam.

24 Confirmatur, nam actus inadæquati, & in ordine actuum inadæquatorum primarij, per se pertinent ad vnum, & idem genus: at esse substantiale, & operari pertinent ad diuersa genera, imò, & ad diuersos ordines, scilicet ad genus, & ordinem substantiæ, & accidentis: ergo repugnat, quòd sint actus primarij, licet inadæquati respectu vnius, & eiusdem potentiæ. Maior inductiuè constat in omnibus potentiis: vndè omnes actus potentiæ intellectiuæ sunt intellectiones, & spectant ad idem prædicamentum, & omnes actus primi potentiæ receptiuæ, verbi gratia materiæ primæ, sunt formæ substantiales, & pertinent ad idem genus substantiæ. Nam, vt benè notauit D. Thom. 1. parte quæst. 77. art. 1. & docet Aristot. 9. Metaph. text. 3. & 12. Metaph. text. 16. & 28. actus, & potentia sunt in eodem genere, scilicet, vel substantiæ, vel accidentis. Vnde sicut impossibile est, eamdem potentiam pertinere per se ad genus substantiæ, & accidentis, ita quòd illius actus spectent ad hæc duo genera.

Secundò respondent alij, concedendo quòd esse, & operari non sunt duo actus primarij, & inadæquati; sed quòd esse est actus primarius, & operari secundarius: tum quia operari sequitur ad esse: tum etiam, quia intenditur propter esse, & eius perfectionem; & ideò primariò intenditur ipsum esse. Ex quo colligunt, non esse multiplicandam aliam potentiam in ordine ad operationem: quia potentiæ non multiplicantur per ordinem ad actus secundarios; sed illamet, quæ potest in actum primarium, extenditur ad secundarium.

25 Sed neque hæc solutio vim rationis D. Thomæ tollit: quia contra rationem actus secundarij est, vel quòd tribuat speciem potentiæ, vel quòd diuersa formaliter ratione respiciatur, ac inspicitur actus primarius. At si substantia est immediatè operatiua, non potest non quatenus talis, capere speciem ab operatione: quia per se primò esset instituta à natura propter illam, & ideò sine ea definiri, aut intelligi nequit. Et similiter non potest non sub diuersa formaliter ratione respicere illam, ac respicit esse: quia hoc respicit in genere causæ materialis, vel ad summum formalis; at operationem in genere causæ efficientis: ergo repugnat, quòd operatio habeat se, vt actus secundarius respectu substantiæ, vt immediatè operatiuæ.

Maior huius discursus, etsi sit certa, nihilominus sic potest suaderi quoad primam illius partem, scilicet esse contra rationem actus secundarij, quòd specificet. Quia sicut quod primò inuenitur in potentia, est propria essentia, & specificatio, ita primò respicit id, quod talem specificationem eidem tribuit. Quoad secundam verò partem, nimirum quòd actus secundarius respiciendus est sub eadem ratione, ac primarius,

primarius, etiam liquet: nam terminus, qui per se, & sub diuersa formaliter ratione inspicitur, non potest non diuersam speciem tribuere: at contra rationem actus secundarij est, quòd tribuat speciem: ergo & quòd sub diuersa formaliter ratione inspiciatur, ac actus primarius, & ideò videmus quòd charitas, quia respicit amorem proximi, vt actum secundarium; ideò terminatur ad alium sub eadem ratione, ac terminatur ad primarium, scilicet sub ratione diuinæ bonitatis.

26 Sed neque illa duo, quæ pro se hæc solutio affert, illi prosunt: non quidem primum, scilicet quòd operari sequatur ad esse, atque ita erit actus secundarius eiusdem potentiæ: quia etiam volitio sequitur ad intellectionem, & nihilominus exigit potentiam realiter distinctam. Sed neque secundum, scilicet quòd substantia respicit operationem propter perfectionem ipsius esse: nam etiam si hoc admittamus, nihil indè contra nos sequitur: quia non respicit illam per modum principij immediati: sed primi, & radicalis. Vnde eget superaddita alia potentia ad hoc, vt quatenus illam habet, propendeat per modum principij immediati in operationem.

Tertiò respondet Iunior quidam, quòd etsi esse, & operari subordinentur per modum actus primarij, & secundarij; non tamen ita vt esse sit actus primarius, operari secundarius; sed econtrà, ita vt operatio habeat rationem actus primarij, & esse, secundarij: quia vt inquit Philosophus, vnumquodque est propter suam operationem. Vndè sic videntur euanescere impugnationes contra præcedentem solutionem traditæ: quia cum operatio per se primò respiciatur, non mirum quòd det speciem, imò & quòd *esse* sub eadem formaliter ratione, scilicet quatenùs deseruit operationi, inspiciatur.

27 Sed hæc solutio ex impugnatione contra priorem solutionem facta satis corruit; quandoquidem, vt ibi dicebamus, operatio est accidens: ac proindè non potest per se primò inspici à substantia per modum principij proximi, & immediati illius propter rationes ibidem assignatas.

Et nihilominus adhuc contra illam est, quòd esse substantiale non potest non per se primò respici ab ipsa substantia. Tum quia est intra proprium prædicamentum, vt vltimum & actualissimum complemētum illius. Tum etiam, quia natura non solùm intendit substantias, vt mediis suis potentiis operatiuis operentur; sed etiam vt sint: nam sicut secundùm hanc rationem afferunt maximam perfectionem vniuerso: ita, & secundùm illam per se primò intenduntur. Ergo cum natura dederit eisdem substantiis potentiam ad esse: ita etiam dedit eisdem, vt secundùm illam potentiam per se primò respiciant idem esse, quod natura intendebat. Tum denique, quia esse ordinatur per se ad perfectionem rei, quæ per illud actuatur; & ideò vsque dum habeat *esse*, semper censetur esse in potentia. At operari ordinatur indiscriminatim ad perfectionem operantis, & aliorum. Ergo priùs inspicitur à substantiis proprium esse, quàm operatio. Patet consequentia: quia ea, quæ pertinent per se ad propriam perfectionem, sicut magis intima sunt rei: ita priùs, & ardentiùs appetuntur, & inspiciuntur.

Nec refert id, quod pro hac solutione adducitur, nimirum quod vnumquodque est propter suam operationem: quia id est verum de rebus, vt habent suas potentias immediatè operatiuas: nam mediis illis ordinantur ad operationem.

Conuelluntur argumenta Scoti.

§. III.

28 AD primum ergo pro prima sententia adductum respondetur negando consequentiam: quia etsi id, quod dat esse substantiale, det etiam operari radicaliter, & principaliter: operari sequitur ad habens esse simpliciter, tanquàm ad principium primum radicale, & præcipuum; non tamen est necesse, imò est impossibile, quòd forma creata dans esse substantiale, tribuat hoc, quod est operari immediatè: quia ad hoc, vt vnum, & idem sit ratio essendi substantialiter, & operandi immediatè, requiritur virtus, & perfectio infinita in genere entis. Ex quo ad illud de materia satis constat: nam inprimis illam esse immediatè receptiuam formæ, prouenit ex maxima eius imperfectione, scilicet ex pura potentialitate; & ideò nihil refert, quod possit illi per se ipsam competere. Deindè, quia cum actus eius sit substantialis, non inconuenit, quòd potentia per se primò respiciens illum, sit etiam substantialis. Similiter ad illud de formis accidentibus patet ex dictis: quia esse principium proximum tantummodo, ita vt non sit simul prima radix operandi respectu effectus substantialis, est magnæ imperfectionis nota; & ideò potest conuenire accidentibus: non verò substantiæ. Per quod patet ad confirmationem.

Sed obiicit Valentia 1. parte disput. 4. quæst. 5. puncto 3. hoc, quod est formam esse simul principium essendi substantialiter, & principaliter, ac immediatè efficiendi aliam substantiam, non dicere perfectionem infinitam: quia ad summum importat esse substantiam creatam formaliter, & continere eminenter perfectionem cuiusdam accidentis, scilicet potentiæ immediatè operatiuæ: ergo ob defectum perfectionis infinitæ per essentiam non desinet substantia immediatè operatiua. Ex quo infert, quòd licet de facto id non habeat, non tamen hoc implicat: quia quicquid non arguit infinitatem, potest creaturæ diuinitus communicari.

Sed hæc obiectio optimè soluitur à Caietano 1. parte qu. 54. art. 1. quem sequitur Nazarius quæst. 54. art. 3. quòd licet expresè non dicat totam illam perfectionem, attamen eam implicitè arguit: quia quæ ex propriis rationibus, & naturis ita se habent, vt vnum sit formaliter, & realiter accidens, & aliud substantia, non possunt omnino realiter identificari, nisi in actu puro, & simpliciter infinito, ita vt puritas actus, cui necessariò annexa est infinitas, sit sola, & propria causa identitatis eorum. Adde, quòd si semel virtus agendi proxima identificatur cum substantia aliqua, oportet, vt in eadem substantia proprium esse, & propria operatio non distinguantur realiter, alioqui vt sæpè dictum est, refunderent similem distinctionem in substantiam, & in eius virtutem proximam operandi, atque adeò oportet talem substantiam esse infinitam per essentiam: quia in omni re creata distinguitur realiter esse substantiale existentiæ ab operatione illius.

29 Ad vltimum patet ex dictis, quomodo operatio non potest esse actus secundarius substantiæ, si ipsa semel ponitur immediatè operatiua. Cæterùm quia, vt ex dictis in præcedenti, & præsenti quæstione constat, substantia non potest non esse radicaliter operatiua: quia per modum causæ principalis concurrit; ideo sic considerata habet pro actu secundario operationem: quia cùm

cùm se extendat: tum ad esse, tum ad operari per modum primæ radicis, nec possit in vtrumque actum per se primò tendere, nec respicere *esse*, vt actum secundarium, vt ex dictis constat, oportet vt tendat in esse primariò, & in operationem secundariò.

Sed dices, substantia sub diuersa formaliter ratione respicit, vt est radicaliter operatiua, ipsam operationem, ac respicit *esse* seu (quod idem est) existentiam substantialem: quia illam respicit in genere causæ efficientis, hoc verò scilicet *esse* in genere causæ materialis: ergo sicut ob hanc rationem non potest substantia per modum potentiæ immediatè operatiuæ respicere operationem tanquam actum secundarium: ita neque per modum potentiæ radicaliter effectiuæ.

Confirmatur, nam sicut virtus operandi proxima non potest, non specificari ab operatione, & ideo nequit illam, vt actum secundarium respicere: ita etiam virtus agendi radicalis: quoniam hæc non minus quàm illa nequit definiri, aut intelligi sine operatione.

30 Respondetur, quod etsi substantia respiciat operationem secundariò, & in genere causæ effectiuæ radicalis, hoc tamen est materiale, & consequens respectu huius habitudinis secundùm dici: quia cum *esse* sit actus primarius, vt probatum est, non potest respicere operationem; nisi sub eadem formalissima ratione, ac respicit esse, imò non potest non ipsum esse substantiale, esse formalissima ratio, ob quam respicitur operatio; siquidem operatio ipsa respicitur, quatenùs suo modo perficit, aut declarat perfectionem ipsius esse, necnon substantiæ, vt habet illud. Vndè quia hæc perfectio non potest acquiri, nisi substantia sit prima radix operationis, ideo consequenter respicit illam in genere causæ efficientis.

Et explicari potest hoc ipsum exemplo satis accommodato: nam licet actus amoris, quo Deus amat se propter suam infinitam bonitatem tanquam obiectum primarium, & quo diligit creaturas, vt obiectum secundarium & propter eandem diuinam bonitatem; habeat communicare effectiuè creaturis proprium earum esse, propriámque bonitatem, maximè in sententia eorum, qui dicunt potentiam executiuam in Deo esse, aut includere ipsam voluntatem. Quod quidem probabile reputat D.Thom. 1. p. quæst. 25. art. 1. ad 4. Nihilominùs, quia hæc ratio terminandi se ad creaturas effectiuè, est materialis, & formalissima ratio est diuina bonitas: ideò, etsi amor ille non terminetur ad Deum in genere causæ efficientis; benè tamen ad creaturas: nihilominùs conseruat hoc, quod est terminari per se primò ad Deum, vt ad obiectum primarium, & ad creaturas, vt ad obiectum secundarium: ita ergo in præsenti, proportione seruata philosophandum est. Vnde sicut ille modus, vt sic dicamus, respiciendi, quem habet amor Dei respectu creaturarum, licet dicat pro materiali rationem effectiui; nihilominus hoc non tollit, quo minùs verè sit effectiuus, & efficax: ita etsi ille respectus, quo substantia respicit operationem, dicat pro materiali, quod sit per modum efficientis: nihilominus id non oberit, quo minùs substantia ipsa sit causa radicalis, & principalis prædictæ operationis.

31 Ad confirmationem respondetur, negando antecedens, quoad virtutem operatiuam radicalem, quia operatio est accidens: & ideo nequit specificare virtutem substantialem. Et ad probationem respondetur, hoc quod est, substantiam, vt radicaliter operatiuam, non posse intelligi sine operatione, non prouenire ex eo, quòd operatio specifi-

cet illam, sed quia, vt significatur *nomine virtutis radicalis*, denotatur, vt specialiter connotat: tum suum actum secundarium: tùm etiam illud, quod materialiter, & ex consequenti habet se in tali respectu, & ideo non mirum, quòd nequeat sine illis intelligi: sicut cum significamus amorem diuinum sub nomine, & conceptu amoris efficacis, & executiui erga creaturas, denotamus illum, vt connotare easdem, & modum illum quasi respiciendi, qui materialiter, & ex consequenti se habet in tali amore secundùm suam formalissimam rationem considerato, & ideò non inconuenit, quòd sic significatus nequeat sine creaturis, aut sine prædicto modo respiciendi effectiuè intelligi. At hoc non obstante, amor ille secundùm se, neque specificatur, aut intelligitur per se primò respicere nostro modo intelligendi creaturas, nec terminari ad illas formalissimè sub illa ratione; sed ideo non potest intelligi sine illis, quia significatur, vt connotans easdem, tanquam obiectum secundarium, ac proinde vt secundariò ad easdem terminatur.

32 Sed vrgebis, hoc eodem dicendi modo posse vti aduersarios, vt defendant posse substantiam, vt immediatè operatiuam respicere per se primo *esse*, & secundariò operationem, vel econtrà, absque eo, quod obstet id, quod contra illos obiiciebamus de diuerso illo respiciendi modo, quem haberet respectu horum duorum actuum. Non inquam hoc refert: nam cùm natura intendat per se primò, tum esse, tum etiam operationem: quia quiuis ex his actibus præstat illi maximum decorem, & pulchritudinem, nec apparet aliqua repugnantia in hoc; sed sit valdè consonum naturis rerum: oportet, vt assignent potentiam, quæ per se primò, & in genere causæ efficientis, formalissimè loquendo, respiciat operationem, & rursus potentiam, quæ per se primò respiciat *esse*, quibus semel assignatis, potest vna earum per se primò respicere operationem ratione sui, & secundariò esse præcisè ratione operationis; & alia respicere esse ratione sui, & operationem præcisè ratione ipsius esse. At cum aduersarij non distinguant potentiam operatiuam proximam à substantia, sicut nos distinguimus, necesse est, vt ipsa substantia respiciat per se primò operationem, & quòd hic modus respiciendi in genere causæ efficientis sit quid formalissimum in tali habitudine, & rursus quòd respiciat per se primò esse, & formalissimè in genere causæ materialis, & consequenter tenentur implicantia admittere. Ad tertium patebit ex dicendis, qu. sequenti.

QVÆSTIO V.

Vtrùm accidentia non solùm dispositiuè; sed etiam instrumentaliter concurrant ad productionem substantiæ.

TErtium, & vltimum argumentum exposcit, vt agitemus quæstionem illam: an accidentia non solùm dispositiuè, sed etiam instrumentaliter atque ita actiuè concurrant ad productionem substantiæ. Nam etsi ex dictis, in hac quæstione, apertè colligatur pars affirmatiua; nihilominùs, quia contra hanc partem plura, eáque difficilia solent obiici argumenta: ideò visum est præsentem quæstionem instituere.

Adducitur

Adducitur opinio negans.

§. I.

33 ET quidem potior dubitandi ratio est illa, quæ in tertio argumento præcedentis quæstionis tacta est, scilicet quod imperfectius nequeat producere, quod perfectius est. Propter quam rationem ita sentiunt Scotus, & alij, quos pro prima sententia ibidem retulimus. Nec refert, si dixeris, benè posse imperfectius, scilicet accidens, producere quod est perfectius, in virtute substantiæ; licet non in virtute propria. Nam contra hoc est: quoniam id, quod est de se impotens ad aliquem effectum, si nihil ei addatur, manet sicut antea, ac proinde ita impotens, sicut prius erat; si verò ei aliquid addatur, cum talis virtus non possit esse substantia, vt suprà quæstione præcedenti dicebamus; quandoquidem substantia non recipitur in accidenti, necesse erit, vt sit accidens: ergo per illam, quantumuis multiplicetur, non poterit vllo modo producere substantiam. Patet hæc vltima consequentia: nam ideò calor, verbi gratia, non poterat sine superaddita virtute producere etiam instrumentaliter substantiam: quia ipse est accidens: ergo cum illa virtus superaddita sit accidens, non poterit sine alia superaddita virtute id præstare, & sic in infinitum. Vndè cum nunquam possit deueniri ad virtutem substantialem eidem superadditam, vt probatum est, fiet inde, vt nunquam possit, etiam in virtute substantiæ, producere substantiam.

34 Secundò, calor, verbi gratia, non potest naturaliter eleuari ad hoc, vt producat instrumentaliter substantiam: ergo saltem naturaliter erit impossibile, quòd producat illam. Patet consequentia: quia instrumentum eget eleuatione ad producendum effectum, vt infrà disput. 12. num. 7. dicemus. Antecedens verò etiam constat: quia ex eo res corporea non potest naturaliter eleuari ad producendam rem spiritualem: quia est diuersi ordinis, & inter instrumentum, & effectum debet esse proportio, ita vt vtrumque ad eundem ordinem pertineat; & ideò ad hoc, vt Sacramenta producant gratiam, oportet, vt supernaturaliter à Deo eleuentur. At substantia, & accidens pertinent ad diuersum ordinem, vt constat: ergo accidens nequibit naturaliter eleuari ad producendam illam; imò neque supernaturaliter: quia vt in præcedenti argumento dicebamus, nihil potest ei addi, per quod præstet effectum istum, quem secundùm se præstare nequit, licet Sacramentis possit aliquid superaddi, quod sit accommodatum ad hoc, vt gratiæ productionem attingant, vt docent Theologi 3. part. quæst. 62.

Defenditur sententia Doctoris Angelici.

§. II.

35 DIcendum tamen est, accidentia esse virtutes proximas immediatas, & instrumētarias, quibus mediis vna substantia attingit productionem alterius. Hanc docet S. Thom. locis citatis, éstque omnium Doctorum, quos præcedenti quæstione ad nostram assertionem confirmandam attulimus. Et probatur manifestè: nam cùm substantia nequeat esse immediatum operationis principium, vt quæstione præcedenti probatum est, oportet, vt dum aliam substantiam producit, quòd accidentia sint virtutes, & potentiæ immediatè operatiuæ: siquidem omnis ratio

ratio agendi debet esse vel substantia, vel accidens: ergo cùm aliàs talia accidentia nequeant esse causæ principales, vt quæstione secunda huius disputationis probatum est, consequens erit, vt debeant saltem per modum formæ instrumentariæ attingere effectiuè talem productionem. Patet consequentia: quia omnis virtus, & ratio agendi debet vel per modum virtutis principalis, vel per modum virtutis instrumentalis concurrere.

36 Confirmatur: eisdem instrumentis expellitur vna substantialis forma, & introducitur alia: quia corruptio vnius est generatio alterius, & econtrà: sed forma imperfectior mediis suis accidentibus operatiuis, vt virtutibus agendi proximis, & instrumentariis, expellit formam perfectiorem: ergo mediantibus eisdem, vt ratione agendi proxima, & immediata producit, & introducit suam formam. Minor probatur, quia forma substantialis perfectior non resistit immediatè, & effectiuè per se ipsam introductioni alterius formæ imperfectioris in eandem materiam, alioqui nunquam posset corrumpi: quia cum perfectior sit alia, & hic essentialis perfectionis excessus, non possit superari, fiet inde, vt maiorem præstaret resistentiam, quàm sit illa vis, & influxus, quem adhibet forma imperfectior in ordine ad introductionem sui: ergo etiam forma imperfectior non aget per se ipsam; sed mediantibus suis accidentibus, & virtutibus proximis, in quorum actiuitate potest multoties superare formam perfectiorem.

Sed obiicies, quòd si ratio supra quæstione præcedenti facta pro nostra assertione aliquid probat, conuincit vtrique, nec formam accidentalem posse esse immediatum principium, seu rationem agendi: quia etiam forma accidentalis est immediata potentia respectu sui esse inexistentiæ, sicut substantia respectu sui esse substantialis. Sed illud esse inexistentię distinguitur realiter ab operatione eiusdem: ergo talis forma nequibit per se ipsam esse immediatum principium operandi: quia vt supra dicebamus, vbi distinguuntur actus potētiarum, debent etiam potentiæ distingui; imò, & hinc fieret, nullā creaturam posse esse operatiuam: quandoquidem, nec per formam substantialem, nec per accidētalem posset immediatè operari.

37 Respondetur esse disparem rationem: nam accidentia, sicut sunt entis, id est, substantiæ, entia: ita per se primò instituta sunt propter illam. Vnde cùm substantia iam habeat ex se, & immediatè esse simpliciter, nō eget illis vt sit, atque adeò neque illa quatenus suo modo, & secundùm quid sunt, habent per se primò substantiæ deseruire, & consequenter nec secundùm istam rationem sunt super se primò instituta à natura. At cum eadem substantia, etiāsi intelligatur, habere suum esse simpliciter; nihilominùs non sit adhuc immediatè operatiua, vt ostensum est: ideò talia accidentia, adhuc debent eidem substantiæ per se primò deseruire, vt sic verificetur propter ipsam substantiam, & illius indigentiam fuisse per se primò instituta, & consequenter per se primò debent operationem respicere, siquidem nisi hoc habeant, non possunt esse principia immediata operandi, nec substantia mediis illis operari. Quia tamen ad hoc ipsum requiritur, vt habeant suum esse existentiæ: ideò secundariò, & consequenter hoc esse respiciunt, & petunt.

38 Sed vrgebis, quòd sicut substantia non potest per se primò respicere operationem, & secundariò suum *esse*: ita neque accidentia: ergo vel vtrobique negari; vel vtrobique affirmari id debet. Antecedens probatur: quia inexistentiæ

existentia accidentium respicitur ab eisdem in genere causæ materialis, vel ad summum formalis, & operario in genere causæ efficientis, ac per consequens sub diuersa formaliter ratione, non minùs, quàm esse substantiale, & operatio ab essentia substantiæ respiceretur, si ipsa esset immediatè operatiua. Ergo sicut ob hoc non potest substantia respicere per vnam, & eandem potentiam per se primò operationem, & secundariò *esse*: quia actus primarius, & secundarius respiciuntur sub vna, & eadem formaliter ratione:ita neque forma accidentalis.

Confirmatur primò: quia in accidentibus potentia ad esse accidentale per se primò respicit tale esse, & ideò sine illo nequit sub ratione talis intelligi, & potentia ad operari per se primò respicit operationem: ergo vterque actus est primarius respectu harum potentiarum: ergo vel ratio D. Thomæ pro præcedenti assertione facta nihil probat, vel conuincit accidentia, non minus quàm substantiam non posse per se primò respicere operationem, & secundariò suum esse existentiæ.

39 Confirmatur secundò: quia si semel causa efficiens prius debet esse in actu, quàm agat, etiam potentiæ operatiuæ, & accidentales hoc ipsum habebunt, atque ita priùs erunt inexistentes, & in suo genere completæ: ergo sicut ob hanc rationem non potest existentia substantiæ esse actus secundarius illius: ita neque inexistentia respectu accidentis. Patet consequentia: quia actus secundarius non potest petere, quòd per se loquendo, semper præcedat primarium: maximè quia operatio ad aliorum etiam vtilitatem per se primò tendit, secus verò inexistentia, & ideo est intimior in ipsis accidentibus. Vnde non minus, quàm ipsa substantia propendent priùs in proprium, esse, quàm in propriam operationem.

40 Respondetur tamen negando antecedens. Et ad primam probationem quod in inexistentia potentiarum actiuarum quatenus terminat habitudinem earundem potentiarum, est quid materiale, quod se habeat præcisè per modum actus, & formæ respectu essentiæ illarum, & quod in genere causæ materialis, vel formalis ab eadem oriatur: quia propter rationem dictam non attingitur, nisi quatenus est simpliciter necessaria ad operationem eliciendam; & ideo ipsamet operatio est formalissima ratio terminandi talem habitudinem. At cum esse substantiæ intendatur propter se, & vt est vltima actualitas illius, non potest non sub diuersa formaliter ratione respici, ac respiceretur operatio, si substantia esset immediatè operatiua, & consequenter *esse*, & *operari* non poterunt per modum actus primarij, & secundarij inter se conferri.

41 Ad primam confirmationem respondetur, quod potentiæ operatiuæ, sumptæ provt dicunt potentiam ad *esse*, iam accipiuntur, vt connotant specialiter actum secundarium scilicet suam inexistentiam: sicut si habitus charitatis sumatur, vt inclinat ad dilectionem proximi, iam accipitur, vt peculiariter connotar suum actum secundarium. Vnde non obest, quod non possit intelligi sine illo. Neque inde fiet, quod respiciat illum primario, aut tanquam specificatiuum: quia potentiæ, aut habitus habens duos actus, vnum primarium, & alium secundariū, debet etiam, quatenus connotat secundarium, respicere illum; vt secundarium, ac proinde secundariò. At hoc nequit dici in substantia, quia, vt probatum est, *esse* respectu illius semper respicitur primariò.

42 Ad confirmationem secundam, nihil obesse, quod accidentia ope-

ratiua priùs habent in executione inexistere, quàm operari: quia satis est, quod in intentione naturæ, secundùm quam regulatur, quidnam sit illud, quod per se primò respicitur, contrarium contingat, à qua, sicut per se primò instituta sunt, vt agant: ita per se primò intenditur eorundem operatio. Nec refert id, quod in eadem probatione vltimo loco additur, scilicet quod inexistentia est intimior, atque ita priùs debet respici, vt in substãtiis accidit: quia est dispar ratio. Nam cum hæ potentiæ institutæ sint (vt dicebamus) propter substantiam; ideo debet earum perfectio in hoc, quod est perficere substantiam, & iuxta illius indigentiam sita esse. Vnde non propendent maiori conatu ad inexistentiam, quàm ad operationem: quia substantia indiget ipsis per se primò, vt operatiuæ sunt, & vt per se primò tendunt in operationem. Quare hic modus attemperandi se substantiis, non censetur respectu illarũ quid alienum; sed ad easdem intrinsecè pertinens. Cęterùm cum substantia non sit ens propter aliud, sed propter se: ideo id immediatiùs, seu proximiùs appetunt, quod sibi solis est primò necessarium, & magis intimum.

Solutio fundamentorum opposita opinionis.

§. III.

43 SVperest ergo ad argumenta pro prima sententia adducta respondere Ad primum benè respondetur ibidem: quia instrumentum, vt tale, semper eleuatur ad producendum effectum perfectiorem se: & ideò in omnibus instrumentis reperiemus, quod attingunt in virtute causæ principalis effectũ nobiliorem, ac sic ille, quem propria virtute possunt, vt patet in instrumentis artis. Sed hæc iuxta ea, quæ infrà quæstione penultima huius disputationis dicenda sunt, debent intelligi.

Et ad impugnationem contra hoc ibidem adductam respondetur, quòd, vt quæstione præcedenti in solutione ad confirmationem tertij argumenti diximus, & explicuimus, hoc, quod est, calorem esse virtutem substantiæ, aliquid addit virtualiter distinctum ab eodem calore. Vnde per hanc formalitatem, quam ab instanti suæ productionis accepit, mansit quasi habitualiter, & suo modo permanenter eleuatus ad productionem ignis, & ita ratione huius eleuationis agit in virtute ignis, seu, quod idem est, agit vt virtus illius: quod aliis verbis explicuit Caietanus dicens: calorem agere in virtute ignis, reddere constructionem intransitiuam.

44 Nec refert, quòd illa formalitas virtutis substantiæ sit accidens, ad hoc, vt egeat alia virtute superaddita: nam cum illa formalitas sit formaliter ipsa eleuatio, non indiget alia ratione eleuante, sicut calor secundùm se, & præcisè sumptus ea indiget: quia non est eleuatio, neque includit illam; sed tantùm est eleuabilis.

Quod quidem explicari potest exemplo præmotionis, qua Deus præmouet causas secundas ad operandum, vt in sequenti disputatione dicemus, quę etiam si sit virtus secunda, & creata: quia tamen est ipsa actualis subordinatio, applicatio, & dependentia causæ secundæ; ideò non indiget alia virtute, & præmotione; secus verò ipsæ causæ secundæ, & virtutes: quia etsi sint à Deo præmouibiles, non tamen sunt ipsa actualis præmotio Sic igitur in præsenti cum proportione philosophandum est; sed hæc amplius in quæstione sequenti dilucidabuntur, imò, & in qu. 7. explicabitur id, quod in præsenti desiderari videbatur, scilicet quomodo, etsi ignis generans eleuet actiuè calorem

rem

rem ignis geniti, nihilominus non subordinetur illi, neque tribuantur eidem actiones talis caloris; sed solum igni genito.

45 Ad secundum respondetur, quòd vt bene notauit Nuño 3.p.quæst 77.art. 3. hoc ipso, quòd accidens consideretur, vt virtus substantiæ, tunc licet maneat in ratione accidentis, nihilominus maximè accedit ad propriam perfectionem, propriámque naturam talis substantiæ: sicut passio est maximè proxima essentiæ; & ideò aliquo modo pertinet ad ordinem substantiarum. Quare non mirum, quòd maneat eleuata in ordine ad productionem substantiæ: nam sicut ait Philosophus, supremum infimi attingit infimum supremi. Vnde cum ista virtus sit supremum infimi in tali natura, quatenus est excellentissimum quoddam accidens illius respectu talis effectus, ad quem disponit; idcirco attingit infimum supremi, & imperfecto modo, scilicet instrumentaliter, producit effectum proprium substantiæ. Sed de his iterum infra sermo redibit.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm ad hoc, quòd accidens attingat instrumentaliter productionem substantiæ, debeat substantia, cuius est virtus, præstare aliquem immediatum, & proprium influxum, quo confortet concursum ipsius accidentis?

46 PRo huius quæstionis intelligentia notandum est, bene posse aliquam causam principalem esse talis naturæ, vt nequeat attingere aliquem effectum immediatè, idest sine mediis instrumentis, & nihilominus agendi per illam, exhibere proprium aliquem concursum, per quem confortet eorundem influxum: ita vt sine illo, nequeat instrumentum attingere effectum principalis agentis. Nam Pictor absque penicillo, vel alio instrumento nequit imaginem depingere: attamen præter illum concursum, quem adhibet penicillus, præstat ipse alium immediatum, quo illius concursum fulcit, & eleuat (vt aliqui loquuntur) ad illum effectum artificiosum.

47 Sic ergo licet substantia nequeat sine mediis accidentibus tanquam instrumentis producere aliam substantiam, vt volebat Scotus, ac per consequens non sit proximè operatiua, prout ly *proximè* excludit consortium alterius, vt instrumenti coadiuuantis ipsam: Nihilominus potest adhuc dubitari, an semel operando mediis his accidentibus, tanquam instrumentis, habeat aliquem proprium influxum immediatè, seu proximè ab ea prodeuntem, quo fulciat, & corroboret influxum accidentium, in ordine ad effectum substantialem, quem ex se non possunt attingere: an verò solum influat per illummet influxum, quem suæ virtutes exhibent, absque eo, quòd ipsa aliquem alium immediatè, & proximè præstet.

48 Diximus, *quo corroboret influxum accidentis*: quia in præsenti non inquirimus, an à substantia in accidens, seu virtutem eius instrumentariam prodeat aliqua virtus, qua constituatur in actu primo completo: quia hanc non dari iam ex dictis patet, & ex dicendis in hac eadem disputatione amplius constabit; sed an præstet aliquem influxum, qui immediatè coniungatur cum influxu accidentis, & sic coniunctus ita illum corroboret, vt possit producere substantiam, ac proinde substantia, etsi non sit immediatè operatiua solitariè, & exclusiuè (vt ipsi loquuntur) sit tamen proximè operatiua socialiter, & cooperatiuè. Et quamuis quæstionis

huius decisio ex dictis quæstione quarta huius disputationis colligatur: quia tamen plures ex Iunioribus plura congerunt solutione digna, & alia, quæ peculiarem impugnationem petunt, ideò placuit, pro maiori explicatione mentis D. Thomæ quæstionem hanc sigillatim exagitare.

Recens quorundam opinio.

§. I.

49 PRima sententia affirmat. Hæc est Patris Suarez dis.18. suæ Metaph. sect.1. quem sequuntur plures ex Iunioribus. Et probant primò authoritate Aristot. qui 2. de Generat. text. 54. & 55. reprehendens eos, qui propriam efficientiam formarum negabant, sic ait: Amplius autem, & potentias attribuunt corporibus propter quas, & generant vt valdè instrumentaliter, auferentes eam, quæ secundùm formam, causam.

Nec sat erit, si dicas, quod etsi forma non præstet alium influxum, nihilominùs non confunditur eius efficientia cum influxu accidentium; sed verè tribuitur illi, quòd agat, non vt instrumentum; sed vt causa principalis: quia ab illa manàrunt qualitates, quæ sunt principia efficiendi.

50 Nam contra hoc est: tum quòd hæc emanatio qualitatum iam præteriit: ergo si nihil aliud agit, cum producitur nouus effectus substantialis, fit inde, vt absolutè loquendo nihil agat: quia per dimanationem illam præteritam nihil modò influit. Tum etiam quia in prædictis verbis absolutè docet, non esse confundendum substantiæ influxum cum eo, quem præstant accidentia, vt instrumenta. At si nullũ alium influxum præbet, apertè confunditur quippè nullo modò distinguitur ab illo. Tum denique, quia hoc, quod est concurrere præcisè ex eo, quod qualitates illæ à forma substantiali dimanarunt, non est propriè, & per se influere; sed solum remotè, radicaliter, & quasi per accidens, eo sanè modò, quo ignis generans vnum ignem concurrit remotè ad generationem alterius ignis geniti ab eo, quem ipse generauit. Vndè substantia ipsa erit in perpetuo otio, quippè quæ totum negotium, & influendi munus suis virtutibus accidentalibus commisit.

51 Et confirmatur ex D. Thom. 3. par. quæst. 77. art. 3. ad 2. vbi inquit: *Ita actio formæ accidentalis dependet ab actione formæ substantialis, sicut esse accidentis dependet ab esse substantiæ; & ideo sicut diuina virtute datur speciebus sacramentalibus, vt possint esse sine substantia: ita datur eis, vt possint agere sine forma substantiali virtute Dei, à quo sicut à primo agente dependet omnis actio formæ, & substantialis, & accidentalis.* Vbi; vt vides distinguit actionem, & influxum *substantiæ* ab actione sui instrumenti. Et quando accidens separatum operatur, actio, & efficientia formæ suppletur à Deo, tanquam à primo agente, *à quo* inquit *dependet omnis actio formæ, & accidentalis, & substantialis.* Quod si substantia nullum sibi proprium concursum haberet, quam quæso actionem, & influxum Deus ibi suppleret? cum ille, qui præstatur per accidentia. non suppleatur; sed reuera ibi sit, sicut & reuera ibi adest, quòd accidentia illa conseruent, quòd sint virtutes substantiæ, & ab illa dimanarint?

Deinde probatur ratione: primò, anima præstat proprium concursum immediatum per se ipsam ad producendos actus vitales, qui fiunt mediis potentiis vitalibus. Ergo multo magis præbebit hunc concursum ad generationem substantialem. Consequentia patet: quia actiones vitales habent pro termino

termino aliquid accidentale, atque adeo potentiæ vitales sunt magis poportionatæ ad illum terminum, quàm ad producendam substantiam: ergo si ad hanc actionem, & terminum indigent influxu substantiæ confortante, quia talis actio est satis perfecta; quanto magis eo indigebunt in ordine ad productionem substantiæ?

52 Antecedens verò primi enthimematis sic ostenditur: quia experimur, quod si quis nimio conatu orationi vacet, tunc nec decoquit cibum, nec sensus percipiunt obiecta circunstantia, & ferè cæteræ illius potentiæ ab operando desistunt. At ibi non deest influxus radicalis, vt constat: quandoquidem omnes potentiæ sunt actu in anima radicatæ: ergo signum est, deesse ibi aliquem alium influxum formæ substantialis ad easdem operationes desideratum. Patet hæc vltima consequentia: nam quoties operationes aliquæ non sunt incompossibiles in vno supposito, nequit nimius conatus vnius potentiæ impedire moderationem alterius, nisi vel operatio huius potentiæ indigeat influxu alterius, vel vtraque, influxu communis principij, scilicet animæ, quæ quia limitata est, & nimium influit in vnam operationem, desunt illi vires, ad hoc vt simul influat in aliam, sed operatio intellectus non dependet à decoctione cibi, aut à potentia decoctiua, & econtrà: ergo ob id cessat decoctio cibi, quia anima totum influxum, quem simul, & semel præstare potest, adhibuit ad intelligendum, & ideo nequit simul concurrere ad decoctionem.

53 Confirmatur, quia alioqui intellectus separatus ab anima, à qua priùs dimanauit, posset intelligere, & videre Deum: siquidem nullus alius influxus ex parte animæ desideratur, nisi quod intellectus ab ea dimanauerit, & conseruet hoc, quod est esse virtutem eiusdem. Ex quo etiam fieret, quòd posset illa anima esse beata præcisè per hoc, quòd suus intellectus sic separatus videret Deum. At hæc satis falsitatis præse ferunt, vt constat: quia posset Deus animam annihilare conseruando eius intellectum; at anima, quæ non est, quam poterit beatitudinem habere?

Secundò, forma instrumentaria per se sola, & quasi destituta ab actuali influxu principalis agentis, non potest esse sufficiens in ratione causæ proximæ ad efficiendam nobiliorem formam, quàm illa. Ergo accidens, quod est instrumentum in substantiæ productione, non poterit proximè illius effectionem attingere, nisi alterius influxu fulciatur. Antecedens probatur: quia si illa instrumentalis forma tunc non iuuatur actu à superiori, tantum influit per id, quod in se actu habet: cum ergo illud sit quid imperfectum, non poterit per se solum efficere aliquid perfectius.

54 Explicatur hoc ipsum: vel solus influxus, qui immediatè procedit à calore, est per se sufficiens generare ignem, vel non. Si primum dicatur; ergo calor solus igné generabit, & consequenter id, quod minus præcipuum est, aliud se nobilius, vt causa principalis generabit. Si verò secundum asseratur, iam ergo vt possit ignis generari, necesse est, vt forma substantialis ignis, quæ illi calori coniuncta est, proprium, & immediatum eliciat influxum vnà cum illo, per quem in agendo eundem confortet, & fulciat.

Confirmatur tandem: calor verbi gratia, vt est virtus ignis, producit calorem, & ideo ad illam productionem concurrit forma substantialis, vt radix: ergo quando concurrit ad producendam substantiam, elicit aliam altiorem,

& substantialem actionem : quandoquidem termini producti, scilicet calor, & ignis, ita inter se distinguuntur, & se inuicem excedunt. Ergo vt hanc actionem eleuatiorem eliciat: oportet vt eius influxus confortetur ab influxu formæ ignis. Patet consequentia: quia cum producit calorem, vt virtus substantia, tunc hic effectus est adæquatus suæ virtuti secundum id, quòd de se habet: quia est ita perfectus, sicut ille. Ergo, vt attingat nobiliorem effectum, necesse est, vt eleuetur, & confortetur talis influxus, alioqui ageret vtra id, quod potest.

Veritas Thomistica enucleatur, & suadetur.

§. II.

55 Dicendum tamen est substantiam, neque sola, neque mediis accidentibus, & vnà cum illis posse habere aliquem influxum, seu propriam actionem, quæ ab ea immediatè exeat, quaque influxus accidentium in ordine ad productionem formæ substantialis confortetur. Assertio hæc colligitur apertè ex D. Thoma locis citatis in quæstione quarta huius disputationis, & tenentur eam tueri omnes Doctores, quos ibidem pro sententia D. Thomæ retulimus.

Et probatur in primis ex dictis suprà quæstione quarta huius disputationis: nam vel ratio Doctoris Angelici nihil probat, vel omnino destruit talem influxum: quia cum iste influxus, & actio immediatè procedens à substantia ad confortandam actionem accidentis, sit influxus accidentalis de prædicamento actionis, & realiter distinctus ab esse, seu existentia substantiæ, quæ est actus illius; fiet inde, vt nequeat substantia esse immediata potentia respectu illius, si semel est immediata potentia respectu sui *esse*, vt ibidem probauimus.

56 Confirmatur, & explicatur: vel per hoc, quòd accidentia simul cooperentur immediatè, tollitur, quòd substantia ipsa immediatè influat, vel non. Si hoc secundum, quod quidem ingenuè fatetur hæc sententia: ergo directè contra eam procedit ratio D. Thomæ suprà adducta. Si primum: ergò substantia tantùm concurrit per concursum suorum accidentium: nam causa, quæ nihil immediatè influit; sed solùm mediante alio, tantùm influit per influxum alterius, modo tamen statim magis explicando.

Secundò principaliter probatur nostra assertio, & simul explicatur, quomodo influxus iste superadditus sit omnino superuacaneus. Eleuatio, virtus, aut confortatio addita, tum instrumentis rigorosis, tum etiam formis instrumentariis, non conceditur ad hoc, vt quatenus eleuata sunt, habeant tantam perfectionem quantam effectus, aut ad hoc, vt secundùm istam rationem sint causæ principales; sed ad hoc, vt tam forma instrumētaria, verbi gratia, quam influxus eius, vt eleuatæ subordinentur, tanquam agenti principali causæ illi, cuius est talis virtus: atque adeo effectus verè, & principaliter attingatur ab ipso. At calor verbi gratia, eo ipso quod operetur, vt virtus ignis in ordine ad productionem alterius ignis, subordinatur ei, vt agenti principali: ergo ad hoc, quòd censeatur eleuatus ad prædictum effectum, satis est, quòd sit virtus illius, & consequenter hoc etiam satis erit, ad hoc vt ignis genitus attingatur, vt à causa principali ab igne generante, cuius ille calor est virtus, absque eo quòd sit necessarius alius influxus immediatè procedēs ab igne præter influxū eiusdē caloris, non qualitercunque: sed vt est virtus ignis, & illi subordinatur.

57 Maior

57 Maior, quoad primam partem satis constat: quia sicut instrumentum semper producit effectum nobiliorem se: ita eleuatio, quæ ab intimis instrumenti petitur, quæque ob hanc rationem non potest illud extrahere à ratione instrumenti, nec tribuit illi æqualem perfectionem cum effectu, atque adeò, neque extrahit ipsum ad ordinem causæ principalis. Quoad secundam partem, scilicet eleuationem formæ instrumentariæ tribui ad hoc, vt tam ipsa, quàm eius influxus subordinentur, vt agenti præcipuo ei, cuius est talis virtus, satis perspicua est: nam eleuatio, vt patet, non potest ad aliud tribui; & ideò hoc ipso, quòd agens eleuet instrumentum, subordinat illud sibi in illa operatione, ac per consequens actio, & effectus eius subsequutus tribuitur, & procedit ab eo, vt à principali causa.

Minor verò etiam patet: quia aliorum minimè esset virtus illius, neque vt talis operaretur: quia in intimis eius, quod est virtus alterius, intimè clauditur, quòd subordinetur ei, cuius est virtus. Ex quo prima cõsequentia adeò perspicua est, vt probatione non indigeat. Vltima verò ex modo dictis etiam liquet: quia semel eleuato instrumento, ac proinde, & simpliciter subordinato alicui causæ vnius ordinis, sicut iam non potest subordinari alteri causæ eiusdem ordinis: ita nec requirit vlteriorem subordinationem, atque ita nec vlteriorem eleuationem ab eadem causa, à qua eleuatum est: quia prior illa subordinatio instrumenti ad aliud, vt ad id, quod adæquat modo dicto in perfectione effectum, est satis ad hoc, vt effectus sequutus simpliciter procedat ab illo, vt à causa principali.

58 Confirmatur: quia illa eleuatio, confortatio, vel influxus, quo substantia immediatè, & de nouo fulciret actionem formæ instrumentariæ, est influxus quidam accidentalis: quia pertinet ad prædicamentum actionis, quippè qui est ipsa emanatio effectus à sua causa principali, & totum eius esse consistit in hoc, quòd sit fieri talis effectus: id quod libenter admittit Suarez dicẽs: solùm ex parte termini esse substantialem: ergo virtutes accidentales potuerunt ab initio suæ productionis exire à suo generante ita confortatæ, & eleuatæ, vt possint absque noua confortatione producere illas actiones, ita vigorosas, & confortatas: quia elicere saltem instrumentaliter influxum accidentalem, & vigorosum non excedit vires virtutis accidentalis; & in eodem gradu confortatæ: ergo cum formæ instrumentariæ, & accidentales datæ sint à natura, vt sint virtutes, & facultates proximæ substantiæ: credendum est, quòd sic confortatæ ab ea exierint, seu dimanarint: nam cum oriantur ab essentia naturaliter, oriuntur per se loquendo secundùm vltimum confortationis, quod potest eis à natura illa communicari, & consequenter non minus confortatæ, ac vigorosæ in suo ordine, ac influxus, seu vigor, qui postea fingitur adiungi actioni caloris.

59 Tertiò tandem probatur: quia multoties contingit, vt substantia, à qua hæ virtutes dimanarunt, nequeat exhibere immediatum illum concursum, & nihilominus quòd generatio illa substantialis æquè benè fiat, ac fiunt aliæ substantiales generationes: ergo signum est, quòd talis concursus confortans, non sit necessarius. Ergo & signum erit virtutes accidentales substantiæ ita exiisse à principio eleuatas, & confortatas, vt mediis illis absque noua confortatione, concurrat sufficienter substantia ad talem productionem. Antecedens est notum in generationibus viuentium, in quibus euidens est, quòd

gene

generans à quo decisum est semen, nullum immediatum, & nouum influxum exhibet in puncto generationis: tum quia non est præsens: tum quia sæpè non existit: tum quia, etsi existat, per accidens se habet, quod existat ad talem generationem: & ideo æquè benè generatur proles, siue pater viuat, siue non.

60 Nec potest dici, quod (vt vult Suarez) tùnc suppletur à Deo concursus ille immediatus, & confortans, qui ad talem generationem est necessarius. Nam contra hoc est: tum quia nullum viuens generaret, vt causa principalis aliud viuens: quia causa, quæ saltem per naturalem emanationem nō eleuat, & confortat sufficienter instrumentum in ordine ad actionem requisitam ad effectum, non potest esse causa principalis illius. Tum etiam, quia nulla esset generatio vniuoca viuentium: siquidem genitum, & generans, scilicet Deus, non habent similitudinem vniuocam in natura: Tum denique, quia inde fieret tolli omnes relationes paternitatis, & filiationis: nam semel sublata ratione causæ principalis à viuentibus tollitur, & ratio patris; ac proinde & correlatiuum, scilicet ratio filij.

Tum deinde, quia perfectiùs concurrunt viuentia ad proprias generationes, quàm non viuentia ad suas: quia sicut sunt perfectiora in sua essentia: ita & in virtute operandi: ergo si non viuentia exhibent totum concursum, qui est necessarius ad generationem, multo magis illum præstabunt viuentia: ergo si non exhibent immediatum illum influxum, erit euidens signum, quod non sit necessarius.

61 Confirmatur, nam etsi demus per accidens contingere aliquando, quod Deus suppleat concursum alicuius causæ, non obstante quod verè detur inter causas secundas aliqua principalis, quæ possit illum producere: attamen si intra totum aliquem ordinem causarum secundarum, non datur naturaliter aliqua causa, quæ possit exhibere totum concursum necessarium; sed quod ex modo connaturali agendi causarum illius ordinis ab ipso authore naturæ instituto prouenit, vt alia causa præstet illum concursum, qui est necessarius ad effectum: benè sequitur, quod totus ordo illarum causarum non excedit ordinem instrumenti; sed ab intrinseco petit esse sub ordine isto. Ergo cum viuentia non possint vnquam exhibere prædictum concursum, seu influxum, & hoc proueniat ex proprio modo, quo fit generatio ista, rectè colligetur, si talis influxus est necessarius, viuentia non esse causas principales aliorum viuentium.

Diluuntur omnia fundamenta primæ sententiæ præter vltimam confirmationem.

§. III.

62 AD Argumenta initio quæstionis posita respondetur, & primò ad testimonium Aristotelis dicimus, non esse contra nos: sed solummodo contra eos, qui ita asserebant, accidentia agere, vt substantia mediis illis non esset, quæ præcipuè operatur. Vnde legitima est solutio ibidem adducta, rectè tamen intellecta: quia hoc ipso quod accidentia dimanarunt à substantia per modum virtutis, non sistit substantia in hoc, quod est esse id, à quo dimanarunt; sed mediis illis ipsa est, quæ per modum causæ principalis agit, non quia præstet nouum, & immediatum concursum; sed quia hoc ipso, quod conseruent esse virtutes

virtutes substantiæ, manent sufficienter eleuatæ, & subordinatæ eidem in ordine ad productionem alterius substantiæ: nam ita sunt confortatæ, & vigorosæ, ac si ignis generás immediatè per suam substantiam eliceret aliquam actionem, per quam illas confortaret, & eleuaret in ordine ad productionem alterius ignis, vt in probationibus pro nostra assertione dicebamus.

Vnde negandum est, prædictum modum concurrendi esse remotum, & per accidens: quia etsi sit radicalis, est tamen per se, ac proinde negandum est, quòd substantia ipsa sit in perpetuo otio; quandoquidem ratione prædictæ confortationis, ac per consequens ratione subordinationis accidentium ad illam, habet operari principaliter prædictas actiones illorum. Quare illud, quod in vltima probatione contra solutionem ibi datam adducitur, non est ad rem: quia ignis genitus non est virtus ignis generantis, neque ei per se subordinatur in ratione actiui.

62 Ad confirmationem ex D. Thoma respondetur, quòd vt benè notauit Massius 2. Physicorum cap. 3. sect. 3. quæst. 7. & Caietan. 3. par. quæst. 77. art. 1. §. vltimo, Capreolus, Ægidius, Soto, & Zanardus 7. Metaphys. qu. 6. in solutione ad vndecimum, accidentia illa vini consecrati conuertentis guttam aquæ in vinum, agunt in virtute vini, cuius sunt virtutes, non obstante, quòd vinum desierit esse per conuersionem ipsius in sanguinem Christi, atque adeò causa principalis erit vinum: quia etsi iam desierit in se, manet tamen in sua virtute. Vnde, vt optimè notauit idem Massius, Deus non supplet virtutem agendi; sed modum agendi.

64 Explicatur hoc: accidentia tantùm erant actiua vt *quo* ante consecrationem; & post illam, sicut diuina virtute sunt vt *quod*: ita eadem virtute agunt vt *quod*. Quare si esset substantia vini, ipsa esset, quæ ageret, vt immediatum *quod*: non quia forma substantialis esset ei ratio eliciendi aliquem influxum immediatum; sed quia licet inter ipsam, & actionem, quam præstat mediis suis virtutibus, mediet ipsa virtus, quæ est principium *quo*; non tamen mediat aliquid, quod habeat rationem principij *quod*. Cæterùm semel absente substantia, & Deo sustentante accidentia, dantéque illis, quòd sint per se, non tantùm mediat id, quo elicitur influxus; sed etiam id, quod elicit illum, vt *quod*: atque ideò suppletur diuinitùs ille modus influendi, per modum principij immediati *quod* in sensu explicato, quamuis cum hoc stet, vt hic modus concurrendi accidentium non tollat, vt diximus, quod etiam substantia ipsa vini sit principium radicale, & primum *quod*, etiam respectu illius actionis: quia manet ibi sua virtus, quæ est ratio agendi, & consequenter eius concursus virtualis. Illud autem, quod in eadem confirmatione dicitur, scilicet D. Thomam meminisse actionis, tam formæ substantialis, quàm suæ virtutis, non est contra nos: quia illa met actio accidentis, vt subordinatur substantiæ, vt principio radicali, est actio illius: sicut vt subordinatur calori, est etiam influxus illius.

65 Ad primum ex ratione petitum respondetur: quòd illa cessatio à decoctione cibi, cùm quis nimirum orationi vacat, non oritur ex eo, quòd desit aliquis concursus immediatus substantiæ: sed ex eo, quòd ad decoctionem necessarij sunt spiritus vitales, qui sunt radij quidam sanguinei habentes suas potentias vitales à corde in stomachum missi, & hi desunt, si quis nimium orationi, verbi gratia, attendat. Et ratio est: nam ad intellectionem requiruntur

quiruntur ex parte phantasiæ spiritus animales. Vndè quia per nimiam attentionem consumuntur plures ex his spiritibus animalibus, inde est, quod etiam desit copia spirituum vitalium sufficiens ad decoctionem: nam cum spiritus animales, qui sunt sanguis elaboratissimus, & multoties decoctus, suis etiam potentiis proximis, & operatiuis gaudens, fiant ex spiritibus vitalibus, quia nihil sunt aliud, quàm ille sanguis spirituum vitalium à corde decoctus, & non parum purificatus, & iterum à cerebro valde depuratus (siue hoc fiat per aliquam substantialem mutationem; siue non; de quo nihil modò) consequens erit: quòd consumpta copia spirituum animalium, per nimiam attentionem, consumatur etiam copia spirituum vitalium: ac proinde non supersint necessarij ad decoctionem.

66 Ad confirmationem: quòd hoc ipso, quòd potentiæ vitales desinant esse in suo subiecto, non erunt vitales: quia de ratione vitæ, siue in actu primo, siue in actu secundo, est, quòd sint coniunctæ cum primo principio radicali vitæ, vnde nisi actu emanent, & semper perseueret hæc actualis emanatio, amittent vitalitatem: atque ita si per possibile, vel impossibile separentur, sicut non remanerent vitales: ita neque elicerent actionem vitæ, vt benè docuit Doctor Montesinus tomo 1. in primam secundæ disputatio. 3 quæst. 5. num. 86. Ex quo etiam fit, quòd hîc sit specialis concurrendi modus in actionibus vitalibus, quod in his actio indispensabiliter subordinatur agenti præcipuo, vt operanti immediatè immediatione principij *quod*, atque adeò vt actu & formaliter existenti, & consequenter, vt operanti radicaliter, non solùm per cõcursum radicalem virtualem, quoniam reliquit suam virtutem; sed per influxum radicalem formalem, quatenus non potest exire à virtute proxima, nisi sit actu, & formaliter radicata in suo principio, & non solùm virtualiter, quia nimirum ab ea exiuit; imò hoc ipso, quòd talis virtus non dimanet actu, & continuò à suo principio radicali, non est virtus illius, sed statim euanescit.

Ad secundum, & eius primam explicationem respondetur: quod hoc ipso quòd forma sit sufficienter eleuata, & subordinata alicui, vt agenti præcipuo, & vt talis operetur, non censetur operari destituta à principali agente. Vndè cum in explicatione huius argumenti dicitur: an se sola operetur, vel non, dicendum est, quod non operatur se sola: quia operatur, vt subordinata, ac per consequens illud agens, cui subordinatur, elicit illam operationem simul cum illa, vt causa principalis, & radicalis.

Tangitur distinctio alterationis, & generationis substantialis in ratione actionum, & occurritur vltima confirmationi pro prima sententia adducta.

§. IV.

67 VLtima confirmatio tangit non leuem difficultatem, scilicet an generatio substantialis sit actio distincta à tota alteratione præcedenti, vnde occurrendo illi, manebit & hæc difficultas soluta. Respondetur ergo ad prædictam confirmationem dupliciter: primò probabile esse, generationem substantialem esse actionem realiter distinctam à tota alteratione præcedenti, & per se primò ad substantiam terminari, propter quam rationem, licet ipsa sit entitatiuè accidentalis, appellatur actio substantialis: negandum tamen, hinc sequi, esse necessarium

sarium aliquem actualem, & immediatum influxum à substantia prodeuntem, quo actualiter fulciat concursum accidentium, quoties instrumentaliter eliciunt prædictam actionem: nam sicut illa actio est entitatiuè accidentalis; ita, vt supra dicebamus, potuerunt accidentia à principio suæ productionis dimanare cum tanta vigorositate, quanta necessaria est ad illam eliciendam. Vnde calor, verbi gratia, calefacit virtute propria, & vt causa principalis, & elicit actionem hanc posteriorem in virtute ignis, & instrumentaliter: quia operatur, vt virtus eiusdem ignis, & in ordine ad effectum nobiliorem se: & prior actio subiectatur in composito præcedenti, & posterior in subsequenti: quia cum sit accidens, non potest immediatè subiectari in materia prima, de quo videantur ea, quæ infrà disp. 16. quæst. 3 dicemus.

68 Secundò, & meliùs, ac magis consonè menti D. Thomæ respondetur, generationem substantialem non esse actionem realiter distinctam à tota præcedenti alteratione; sed esse terminum eius, vt optimè notauit Caiet. 1. part. quæst. 54. art 3. Zanardus 7. Metaph. quæst. 6. in solutio. ad tertium, Soto 3. Physicæ quæst. 1. conclusione 3. Fonseca 5. Metaph. cap. 2. quæst. 6. sect. 3. & 4. & communiter Iuniores Thomistæ. Et sequitur apertè ex dictis: nam id ipsum habet calefactio in actu secundo, quod habet calor in actu primo: ergo si calor, vt calor est, potest virtute propria producere calorem secundùm suam speciem consideratum, & vt virtus ignis, illéque subordinatus, est productiuus substantiæ ignis: cur calefactio secundùm sibi propria non erit actualis productio caloris, & vt oritur ab eodem calore, vt virtute ignis, & consequenter, vt subordinatur igni, tanquam agenti primo, & radicali, non erit actualis productio substantiæ ignis geniti?

69 Maximè, quia hoc ipso, quòd alteratio producat in virtute ignis calorem, non vtcumque, sed vt est dispositio sufficiens ad expellendam modo dicto dispositionem necessariam ad formam stuppæ, oportet, vt ex vi illius actionis subsequatur per naturalem resultantiam expulsio formæ stuppæ, & generatio formæ ignis: tum quia eadem est actio corruptiua vnius formæ, & introductiua alterius: tum etiam, quia posita dispositione sufficienti, & modo dicto ad expulsionem formæ, statim per naturalem resultantiam, absque noua actione, subsequitur prædicta forma substantialis, & transit materia ad aliam.

Et hoc adeò verum esse credimus, vt sentiamus implicare contradictionem, quòd forma substantialis fiat ab agente creato per actionem, quæ directè, & immediatè ad ipsam terminetur; sed solùm posse fieri, quasi indirectè, & per naturalem resultantiam ratione nexus interdispositiones introductiuas, & prædictam formam: quia terminus immediatus, & per se primus alicuius actionis, & actio ipsa, necnon potentia operatiua debent ad eundem ordinem, vel substantiæ, vel accidentis intrinsecè pertinere. Vnde sicut implicat potentiam operatiuam in creaturis esse substantiam: ita quod terminus per se primus, & immediatus alicuius actionis sit substantia; sed necessariò debet esse accidens; sicut potentiæ operatiuæ eiusdem sunt accidentia.

70 Ex quo fit, vt illa realiter actio habeat pro termino primario executionis calorem secundùm prædictam rationem, & deinde plures alios secundarios; scilicet, tum sigillationem materiæ: tum mutationem illam substantialem, qua materia transit ab vna in aliam formam: tum formam ipsam

substantialem: tum compositum, scilicet ignem genitum, ita vt hoc sit terminus, vt *quod*, illa verò duo, terminus, vt *quo*: tum denique accidentia resultantia ex igne. Quæ omnia ideò dicuntur terminus secundarius, quia fiunt post primarium: nam vnius actionis benè possunt esse plures termini, dummodo habeant inter se ordinem primarij, & secundarij; quamuis etiam cum his cohæreat, quòd calor ille, qui à nobis terminus primarius executionis nuncupatur, multoties non dicatur terminus prædictæ alterationis propter rationem, quam lib. 6. tangemus, licet re vera per se primò ab illa producatur.

71 Cæterùm, quia hæc secunda solutio aliquibus valdè difficilis visa est, & cum doctrina D. Thom. pugnans: ideò placuit duplici D. Thomæ testimonio eam elucidare. Nam in primis opusc. 32. multoties inquit: formam substantialem, & eius generationem esse terminum præcedentis alterationis, atque adeò debent attingi per illam. Vnde in fine capitis sic concludit. *Sciendum est ergo, quod in termino cuiuslibet motus nihil est in ipso de eo, quod per motum derelinquitur: sicut in termino motus localis nihil est de loco, à quo incipit motus localis, & in termino dealbationis nihil est de nigro, à quo incipit dealbatio. Cum ergo alteratio ab actu formæ substantialis incipiat, & ipsum compositum alteretur alteratione materiæ ad denudandam ipsam ac omni actu, quem priùs habebat (vt dictum est) in termino eius necessariò denudabitur ab actu primo, quem habebat: primum enim in constitutione, est vltimum in resolutione, hoc autem est actus formæ substantialis.*

72 Vbi, vt vides, planè sentit terminos *à quo*, & *ad quem* alterationis præcedentis non esse tantummodò qualitates contrarias, quarum vna expellitur, & alia introducitur; sed etiam formas ipsas substantiales, quarum vna expellitur, & altera de nouo fit: alioqui non dixisset, alterationem illam esse ab vna in aliam substantialem formam; sed tantùm esse ab vna in aliam qualitatem: nec asseruisset, quòd in termino illius adest *non esse* formæ substantialis, quæ antea erat in materia, ac proinde, & esse formæ de nouo genitæ, per quam præexistens expellitur: quia in termino motus tantùm est id, quod ex vi motus producitur: siquidem quicquid habet terminus motus identificati cum actione, acquiritur, & fit per ipsum motum.

Deinde in quæstione vnica de Anima art. 12. loquens de generat. substantiæ dicit: *Agens naturale in generatione agit transmutando materiam ad formam; quod quidem fit secundum quod materia primò disponitur ad formam, & tandem consequitur formam, secundum quod generatio est terminus alterationis.* Et tandem ibidem inquit: *Quòd si est aliquod agens; cuius actio immediatè, & directè terminetur ad substantiam, quòd huiusmodi agens agit per suam essentiam, & sic non erit in eo aliud potentia actiua, & eius essentia.*

73 Ecce ergo quomodo ex hoc, quod actio alicuius agentis immediatè, & directè terminetur in substantiam, colligit D. Thom. quòd in tali agenti non distinguitur principium immediatè operatiuum ab eius essentia: quia, vt supra dicebamus, effectus, qui immediatè per actionem attingitur, & principium creatum, ac immediatum illius, debent ad minus in ratione substantiæ, vel accidentis conuenire: ita vt si talis effectus sit substantia, etiam tale principium debeat esse substantia, Quare, cum in sententia D. Th. implicet substantiam creatam esse immediatè operatiuam, etiam implicabit, quòd ab illa exeat vllo modo actio aliqua, cuius terminus immediatus, & omninò directus sit substantia: quia eo ipso conuincetur non distingui in ea essentiam, & potentiam immediatè operatiuã.

74 Sed

74 Sed obiicit Suarez, solutionem hanc esse doctrinæ Aristotelis, eiúsque principij, nec non, & euidenti rationi contrariam, & ideò multis eam impugnare nititur. Primò ex Aristotele, qui toto primo libro huius operis, & 1. de Generat. hoc præcipuè intendit, scilicet distinguere generationem substantialem ab alteratione. Et 5. Physic. cum dixisset, ad tria prædicamenta esse per se motum, addidit ad substantiam non esse motum, sed mutationem: quia non est ex subiecto in subiectum; sed ex ente in potentia in ens simpliciter. Vnde eisdem locis distinguit principia generationis à principiis aliorum motuum dicens: esse materiam, formam, & priuationem.

Et confirmatur ex D. Thom. 3. contra Gent. cap. 69. vbi sic habet: *Si formæ accidentales, quæ sunt in rebus corporalibus, habent aliquas actiones, multò magis forma substantialis habet aliquam propriam actionem: non est autem huiusmodi actio disponere materiam: quia hoc fit per alterationem, ad quam sufficiunt formæ accidentales: igitur forma generantis est principium actionis, vt forma substantialis introducatur.* Quid clarius?

75 Secundò, nam in sententia Thomistarum accidentia, quæ præcesserunt in corrupto, non manent in genito: ergo non possunt consequenter loqui, qui dicunt generationem substantialem resultare ex termino alterationis. Patet consequentia: nam aliqua forma non dicitur resultare ex actione, nisi quatenus resultat ex termino eius: quia cùm quæuis actio proximè sistat in suo termino, nihil ex illa resultabit mediatè, nisi quatenus ex eius termino dimanauerit. Si ergo in instanti generationis, neque alteratio, neque terminus eius manet, quomodo poterit ex illa substantialis forma resultare?

76 Tertiò, si ob aliquam rationem generatio non esset actio à præcedenti alteratione distincta; sed terminus eius, maximè, quia ad illam immediatè consequitur. At hæc ratio est nulla: quia etiam ad motum localem alicuius, qui in manu defert accensam lucernam, illuminatio subsequitur: & ad creationem animæ in corpore statim consequitur vnio illius: & ad actionem intellectus, quia in patria beati vident Deum, immediatè, & necessariò subsequitur actus dilectionis; & nihilominus illuminatio à motu locali: vnio animæ à creatione illius: & amor Dei à visione beatifica tanquam actio, & actio realiter distinguuntur.

Et confirmatur, nam generatio substantialis est vera via, & fieri formæ substantialis: ergo est vera actio, ac proindè alteratio, & generatio substantialis per modum duarum actionum distinguuntur. Antecedens, & secunda consequentia per se patent. Prima verò etiam liquet: quia actio, nihil aliud esse videtur, quàm via, & fieri alicuius rei.

Ad primum respondetur, Aristotelem solùm velle, generationem, & alterationem esse distinctas, non quidem tanquam actio, & actio; sed tanquam actio, & mutatio, quod nos fatemur, & Philosophus etiam in loco ex 5. Physic. fatetur, cùm eam esse mutationem expresè dicat. Vndè ad hoc, vt ignis in rerum natura ab agente naturali ponatur, dabitur vna actio, & duplex mutatio; vna quidem identifica cum actione calefactiua; quæ motus rationem habebit, quæque in instanti introductionis formę periit; alia verò, quę in instanti illo est, & per eam transit immediatè materia ad formam ignis.

Quare cum Philosophus in illis locis docet, generationis, & alterationis principia esse distincta: non de generatione, vt actio; sed vt mutatio; imò vt

est immediata mutatio ad formam substantialem, debet intelligi. Id, quod ex principiis, quæ ad illam currere dicit, satis constat, cùm solam materiam primam, formam generandam, & priuationem, vt principia generationis enumeret, & hæc ad eandem, vt talis mutatio, non verò vt actio est sufficiens: quia actio, vt talis est, ad agens, vt ad principium, vnde fluit, intrinsecam dicit habitudinem: & ideò non apparet, quòd aliud melius testimonium Aristotelis pòterat Suarez pro nobis, & contra se adducere.

77 Neque obstat si obiicias, quòd si generatio substantialis non est noua actio, neque etiam erit noua mutatio: ex eo enim, in recuperatione frigiditatis ab aqua, non datur noua mutatio: quia non est ibi noua actio; sed naturalis resultantia, vt quæst. seq. dicemus: ergo propter eandem rationem, neque in præsenti dabitur noua mutatio.

Non inquam hoc obstat: tum quia æquè probabile, & tutum in via D. Thom. est dari in recuperatione frigiditatis ab aqua nouum motum, sine noua tamen actione, vt loco citato dicemus: tum etiam, quia adhuc est dispar ratio. Nam licet forma substantialis sit terminus secundarius executionis; est tamen terminus primarius intentionis naturæ: id autem, quòd natura primò intendit, fit ab agente creato per propriam actionem, & mutationem, si vtrumque possibile sit, sin minus attingitur saltem per propriam mutationem: at forma substantialis nequit attingi per propriam actionem ad ipsam immediatè terminatam, vt probatum est; & ita debet saltem attingi per propriam mutationem. Cæterùm frigiditas ab aqua recuperata, est de secundaria intentione naturæ, & sic tantùm fit ex vi actionis, & motus ad aliud per se primò terminati, & ad eandem frigiditatem secundariò extensi: quia hoc solummodo petitur à termino omnino secundario Quare quoties frigiditas per se primò introducitur, toties fit per nouam actionem, & mutationem.

78 Ad confirmationem, quòd intentum D. Thom. in illo loco est probare, quòd causæ secundæ habeant aliquam actionem, ita vt non sit solus Deus, qui efficit generationes substantiales, quod nos etiam concedimus. Nec ad hoc est necessarium, quòd generatio sit actio distincta ab alteratione: quia illamet alteratio, & est actio caloris, & actio formæ substantialis attingens productionem substantiæ. Nam quatenùs subordinatur calori ad calefaciendum, vt ad virtutem coæqualem calori producendo, est actio illius propria, & vocatur alteratio, & actio dispositiua. At vt subordinatur formæ substantiali, vt eminenter continenti effectum substantialem, & vt principio radicali, atque ita eidem calori vt est virtus illius in ordine ad effectum nobiliorem eodem calore, est actio attingens productionem substantiæ.

79 Ad secundum, satis esse, quòd tam actio præcedens, quàm terminus primarius maneant in virtute in sigillatione materiæ ad certam, & determinatam formam. Quæ quidem sigillatio paulatim, & successiuè fit in materia per antecedentes dispositiones, & ratione illarum: & permanet adhuc in instanti generationis: nam cùm materia de se sit indifferens ad plures, & diuersas formas, oportet ad hoc, vt hanc potiùs, quàm illam recipiat, quòd maneat sigillata, & determinata ad illam certam, & determinatam formam. Quid autem sit illa sigillatio, & quomodo successiuè ratione dispositionum fiat, & an realiter modaliter distinguatur à materia, tanquam modus substantialis eius: an verò solùm sit eadem materiæ entitas,

tas, vt dicens ordinem ad dispositiones immediatè præcedentes, & formam substantialem determinatam, ad quam dispositiones illæ tendebant, & quomodo sine reali additione intrinseca, & per positionem alicuius connotati possit materia habere dictam habitudinem secundùm dici: in libris de Generatione agentes de principio indiuiduationis, dicemus.

80 Secundò respondetur, quòd vt plures ex Thomistis docent, ad hoc vt ex termino primario sequatur secundarius, non est indispensabiliter necessarium, vt talis terminus, & eius actio sint in illo instanti, in quo sequitur terminus secundarius: quia cum vnus subsequatur post alium ob naturalem nexum, qui est ex natura rei inter vtrumque, tanquam inter terminos per se contentos in eodem agente, & per eandem actionem operante, & ex alia parte inter terminos secundarios, alij habeant nexum cum primario tanquam id, quod simul est cum illo, & alij tanquam id, quod est immediatè post illum in sequenti duratione: quia ordo, & subsecutio vnius post aliud sufficienter saluatur in hoc, quòd vnum sit in vna duratione, & aliud in duratione immediatè sequenti: inde est, quòd sicut naturalis nexus, & modo dicto est ratio attingendi: ita diuersus nexus sit ratio attingendi diuerso modo, scilicet in sequenti duratione.

81 Ad vltimum respondetur: quod ad naturalem emanationem non est satis, quòd vnum sit post aliud, vtcumque; sed quòd hæc subsecutio sit per se, & consequenter, quòd actio illa per se ordinetur, ad id, quod ex primariò termino subsequitur. Per quod patet ad illud de illuminatione. Vndè id, quod post aliud sequitur, non debet esse extra sphæram actiuitatis, seu extra obiectum principij productiui, vt tale est, & per talem actionem operatur: nam nunc actio illius nō potest intelligi cum sufficienti vi ad illud attingendum. Per quod patet ad illud de volitione, quæ est extra sphæram actiuitatis intellectus; imò & ad illud de vnione animæ nostræ cum corpore, quando præsupponitur materia disposita ab agente naturali: quia talis vnio, etsi non sit extra sphæram Dei absolutè: est tamen extra sphæram illius, vt operantis per creationem, & præsupponentis iam materiam dispositam. Cæterùm actio calefactiua ignis per se, & ex natura sua, vt subordinata igni tendit ad productionem, tum caloris, tum etiam formæ, vt probatum est, & non vtcumque; sed iuxta naturam vtriusque; atque adeò, quia hæc petit, vt calor priùs producatur in toto composito corrumpendo, & forma in sola materia, ac proindè in instanti illo, in quo iam non est talis calor: sicut neque subiectum, in quo recipitur, ideò in tempore antecedenti producit calorem in composito corrumpendo, & in instanti generationis, in quo compositum præexistens corrumpitur, introducit formam substantialem in materiam.

82 Ad confirmationem respondetur, mutationem illam, vt talem tantùm esse transitum materiæ ab vna forma in aliam; & ita non respicere formaliter loquendo agens, vt ex D. Tho. disput. 1. num. 12. diximus: atque adeò, nec esse formaliter actionem: imo quia prædicta mutatio non minùs dimanat ex vi præcedentis alterationis: quàm forma substantialis: ac per consequens est terminus secundarius prædictæ actionis: ideo non est necessarium, vt idētificetur cum aliqua alia noua actione ad hoc, vt vna cum forma, & cum eadem, modo infrà dicendo identificata respiciat agens, & in rerum natura ponatur; (vt ex Caiet. suprà dicebamus)

sed

sed hæc amplius in quæst. seq. elucidabuntur: sicut etiam disput. 16. qu. 2. explicabimus, quomodo cohæreat cum illo communi pronunciato, scilicet actionem, motum, vel mutationem identificari.

QVÆSTIO VII.

Vtrùm passiones dimanent ab essentia tanquam à proprio efficiente per veram actionem mediam distinctam ab ea, per quam à generante procedunt?

PLura sunt, quæ substantiam genitam in instanti generationis consequuntur, inter quæ primum locum vendicant propriæ passiones, & ideò postquam de illa egimus, consequens est, vt de istarum emanatione, & productione disseramus. Vbi etiam de aliis accidentibus, quæ eandem substantiam indiuiduè comitantur, nonnihil dicemus.

Explicatur status controuersiæ.

§. I.

83 IN hac quæstione quędam vt certa supponimus, & aliquid in dubium vocamus. Supponimus enim primò, passiones, seu proprietates produci à generante per veram actionem. Nam cum naturaliter, & necessariò substantiam genitam consequantur; fit inde, vt ad generantem etiam spectet vera productio earum, iuxta illud, qui dat formam, dat etiam consequentia ad formam, vt D. Thom. sæpè repetit.

Imò si semel verum est, has proprietates non dimanare ab essentia per veram actionem mediam; necesse est, tum quòd à solo generante per prædictam actionem fiant: quia vt ex se constat, produci solùm possunt per veram actionem ab essentia, à qua dimanant, vel à generante, vel ab vtroque simul: Tum etiam, quòd saltem per se loquendo, fiant ab eodem generante per solam illam actionem, per quam essentiam producit. Quia cùm solùm producantur ab illo, ex eo quòd consequuntur ad essentiam, non fient per aliam distinctam actionem, sed per eandem, quatenùs licet actio illa per se primò terminetur ad substantiam, seu essentiam: extenditur tamen secundariò, & consequenter ad proprietates, sicut & ipsæ sunt ad essentiam consequentes, & de secundaria intentione generantis.

89 Supponimus secundò, easdem proprietates dimanare aliquo modo effectiuè à substantia, seu essentia, cuius sunt proprietates, vt docet D. Thom. 1. parte qu. 77. art. 6. & Doctores communiter. Nam vt modò dicebamus, non fiunt per se primò; sed confiunt, vt complementum præcedentis facti esse, scilicet substantiæ, & ob naturalem, ac necessarium nexum, quem cum illa habent, & ita resultant per naturalem sequelam ab illa. Nam hoc ipso, quòd non fiant per se primò; sed vt complementum præcedentis facti esse, fiunt vt terminus secundarius, & consequenter vt quid subsequutum, seu resultans aliquo modo efficienter post primarium, vt infrà in hac eadem quæstione expendemus.

Quare solum vocamus in dubium: an talis emanatio proprietatum ab essentia sit vera, & propria actio; ac per consequens dimanent ab illa per veram actionem mediam distinctam realiter ab actione generantis, per quam essentia producitur.

Refertur

Refertur quorumdam recentiorum opinio.

§. II.

85 SVarez disp. 18. suę Metaph. sect. 3. quem sequuntur Rubio l. 2. de Anima tractatu de potentiis illius, & alij ex Societate sentiunt, passiones resultare ab essentia per veram actionem illius, atque adeo per actionem realiter distinctam ab actione generantis, per quam essentia genita est; quandoquidem nulla res potest elicere actionem generatiuam sui ipsius.

Probatur primò ex D. Thom. 1. part. quæst. 77. art. 6. his verbis: *Vndè actualitas formæ accidentalis causatur ab actualitate subiecti; ita quod subiectum in quantum est in potentia, est susceptiuum formæ accidentalis: in quantum autem est in actu, est eius productiuum: & hoc dico de proprio, & per se accidente.* Et infrà: *Vndè manifestum est, quod omnes potentiæ animæ, siue subiectum earum sit anima sola, siue totum compositum, fluunt ab essentia animæ, sicut à principio: quia iam dictum est, quòd accidens causatur à subiecto, secundùm quod est actu, & recipitur in eo, in quantum est in potentia.* Vbi, vt vides, docet, essentiam causare suas passiones, vt principium productiuum, & quatenus est in actu: qui modus causandi est proprius causæ efficientis: ac proindè causat per veram actionem.

86 Secundò, quia aut hæc naturalis resultantia passionum ab essentia, est vera efficientia, vel nulla; non enim potest dari medium. Si primum dicatur: iam ergo erit vera actio, & consequenter essentia erit vera causa passionum effectiua. Si verò secundum asseratur, iam illa resultantia non erit naturalis sequela causalis; sed illatiua tantùm, consistens in hoc, quòd posito vno, & aliud propter naturale debitum ponatur: sicut inter materiam, & formam cœli est naturalis illatio, non tamen naturalis, veráque emanatio, siue resultantia.

Confirmatur, quia aliàs dum passiones fluunt ab essentia, esset ipsa in pura quiete, & otio; quippè nihil agens, & ita repugnaret prædictas proprietates ab ea naturaliter, & causaliter fluere; siquidem in pura quiete, & omnimodo otio non datur dimanatio vera, & causalis; sed omnia tunc quiescunt, & eodem modo, ac antea se habent.

87 Tertiò, quia si semel substantia non efficit aliquid in suas proprietates eleuando eas, fiet inde, vt potentiæ operatiuæ, quæ sunt passiones illius, non subordinarentur ei in suis operationibus tanquam agenti principali; sed generanti, tam essentiam, quàm passiones. At hoc est satis falsum: ergo, &c. Sequela videtur certa: quia illi agenti subordinatur instrumentum, quod actiuè eleuat illud: ergo si substantia non eleuat actiuè suas potentias, non subordinabuntur illi in suis actionibus, vt agenti præcipuo. Atque adeo cum solùm possit eleuare eas media emanatione, qua eadem dimanant, (vt ex supra dictis constare videtur) consequens est, vt talis emanatio sit vera actio. Falsitas verò consequentis est euidens: quia per calorem, qui est in genito, non operatur ignis generans; sed ignitus. Sicut per potentiam generatiuam, quæ est in filio, non generat pater; sed filius.

Quartò, quia aliàs passiones non possent separari ab essentia, etiam supernaturaliter, neque earum resultantia impediri. At hoc est planè falsum, vt constat in Sacramento Eucharistiæ, vbi quantitas, quæ est passio substantiæ materialis, ab ea separatur. Patet sequela: ideo actio nequit separari ab

agente, quia se ipsa immediatè ab illo fluit. Vndè, vel non debet in rerum natura inueniri, vel debet ab eo semper fluere. At si passiones non dimanant ab essentia per veram actionem mediam, sed se ipsis immediatè, tunc erunt ipse fluxus, & emanatio sui ab essentia: ergo non potuerunt ab ea separari, neque earum emanatio impediri.

88 Quintò, cum aqua calida ad pristinam reducitur frigiditatem, reductio illa est resultantia quædam; quandoquidem frigiditas est propria passio aquæ: at emanatio illa veræ actionis rationem habet: ergo, &c. Minor probatur: quia ibi incipit aliquid esse in aqua, quod antea non erat, & per se incipit absque noua alterius rei productione: ergo incipit per aliquam efficientem causam, & consequenter per propriam actionem, & mutationem.

Nec eneruatur argumentum dicendo, solùm procedere de emanatione passionum concomitantium essentiam in instanti generationis; non autem de aliis, quæ decursu temporis acquiruntur. Nam contra hòc est: quod simultas in duratione non tollit, quod essentia, & eius passio sint duplex factum esse, & consequenter, neque quod duplex ibi interueniat actio: quia quoduis factum esse petit suam actionem.

Nec etiam vires argumenti minuuntur, si dicatur, frigiditatem illam verè habere causam efficientem, scilicet generans: non quia nouam eliciat actionem; sed præcisè quia generauit aquam, & ideo non requiri nouam actionem, sed solùm nouam resultantiam, quæ non sit actio.

89 Nam contra hoc est: quod licèt verum sit, generantem tribuisse aquæ priorem illam frigiditatem, quam in instanti generationis habuit; dici tamen non potest, quod ei sine noua actione deperditam frigiditatem communicauerit. Tum quia frigiditas multo tépore, postquàm iam omninò finita est generatio illa, recuperatur, & finito influxu agentis, nihil prorsus remanet, per quod possit in actu secundo effectus attingi nisi noua actio, nouúsque influxus adsit. Tum etiam, quia frigiditatis recuperatio est productio ex contrario, & verus motus, generatio verò primæ frigiditatis aquæ hoc non habuit. Tùm denique: quia recuperata frigiditas est numero distincta ab ea, quam habuit aqua in instanti generationis: idem enim semel corruptum, nequit iterum per vires naturæ redire: at per eandem actionem duplex accidens solùm numero distinctum produci nequit: ergo, &c.

90 Confirmatur, nam quando recuperatur frigiditas, non potest non ibi esse actualis influxus, & concursus Dei: sicut si Deus subtraheret concursum, quem præbiturus erat ad hoc, vt in instanti generationis humanæ resultaret risibilitas, non posset postea resultare, nisi concursum illum semel denegatum tribueret: ergo talis resultantia est vera actio. Antecedens patet: quia alioqui esset actu in rerum natura aliquis effectus sine actuali concursu Dei, quod est absurdum. Consequentia verò ex se constat: quia vbi adest nouus, & actualis influxus ex parte Dei, adest etiam noua, & vera actio, seu productio. Adde, quòd si semel ibi adest nouus influxus, & actio ex parte Dei, non potest non esse noua actio ex parte creaturæ; quia illa frigiditas non fit à solo Deo; sed etiam ab ipsa aqua: & ita si Deus nequit eam attingere sine noua actione, multo minùs id poterit creatura.

Opposita

Opposita sententia prefertur, & authoritate D. Thomæ eiusque discipulorum probatur.

§. III.

91 OPposita tamen sententia asserens, passiones non dimanare ab essentia per aliquam actionem mediam, & consequenter naturalem emanationem, seu resultantiam, per quam procedunt ab ea, non esse veram actionem distinctam ab actione, qua generans producit essentiam, semper nobis magis arrisit: quia videmus eam docere D.Thom.multis in locis, ex quibus aliquot in præsenti adducemus.

92 Et in primis hãc sententiam docuit Sanctus Doctor. 1. parte quæst. 77. art. 6.in solutione ad secundum, vbi postquam in corpore articuli docuit, potentias animæ influere ab illius essentia, statim in solutione ad secundum explicat, quomodo sint intelligenda ea, quæ in corpore dixerat, scilicet animam esse principium productiuum suarum potentiarum, & passionum, his verbis: *Subiectum est causa proprij accidentis, & finalis, & quodammodo actiua, & etiam vt materialis.* Si ergo Sanctus Doctor sensisset, emanationem esse veram actionem, atque adeo animam esse verè efficientem causam per propriam actionem respectu earum; sicut est causa materialis, & finalis per propriam causalitatem, non addidisset illam particulam diminuentem; imò tollentem veram rationem principij actiui per propriam actionem, scilicet: *quodammodo actiua*: sicut illam non addidit duabus aliis causalitatibus, scilicet materiali & finali eiusdem animæ erga suas potentias: nec statim aduertisset, quod per hunc modum debet intelligi, & animam esse productiuum principium, &c.

93 Et confirmatur: nam statim in solutione ad tertium dixit: *Emanatio propriorum accidentium à subiecto non est per aliquam transmutationem: sed per quandam naturalem resultantiam: sicut ex vno naturaliter alıud resultat, vt ex luce calor.* Vbi, vt benè notauit Bañez dub. 3. super hunc articulum, cum dixit D.Thomas ex luce resultare colorem, non est intelligendum de colore in esse coloris absolutè, aut in esse qualitatis: nam hoc est euidenter falsum; sed de colore in esse visibilis, iuxta illud, quod Aristoteles dicit 2. de Anima text. 69. cap. 7. colorem non esse actu visibilem sine lumine, & quod lumen requiritur propter colores. At vt posito lumine reddantur colores visibiles, satis constat, non esse necessariam nouam aliquam actionem: ergo cum ibi adsit naturalis hæc sequela, scilicet quòd ex positione luminis, naturaliter sequatur, quòd colores reddantur visibiles: fiet indè, vt naturalis emanatio, seu sequela, de qua loquitur D. Thom. non sit vera actio.

94 Deindè artic. 7. eiusdem quæstionis in corpore docet Sanctus Doctor: *Potentias animæ, quæ sunt priores secundum ordinem perfectionis, & naturæ, esse principia aliarum per modum finis, & actiui principij.* Et subdit exemplum dicens: *Videmus enim, quod sensus est propter intellectum, & non è conuerso; sensus etiam est quædam deficiens participatio intellectus.* Et mox in solutione ad primum eiusdem articuli exponens, quo pacto procedat effectiuè vna potentia ab alia, sic ait: *Sicut potentia animæ ab essentia fluit, non per transmutationem; sed per naturalem quandam resultationem: ita est etiam de vna potentia respectu alterius.* Quare cum in mentem D. Thomæ non potuerit incidere, quòd intellectus sit vera, & propria causa effectiua respectu sensus, ac proindè, quòd per veram, & propriam

actionem mediam producat illum, vt ex se constat; consequens est, quòd iuxta S. Doctorem, nec proprietates ab essentia dimanantes oriantur ab ea, vt à proprio efficiente per actionem mediam: cum expresè docent, eodem modo procedere potentias, seu proprietates ab anima, ac vna potentia fluit ab alia. Et tandem hoc ipsum docuit S. Doct. opusc. 48. tract. 1. c. 6.

95 Denique confirmari potest, hanc esse D. Thomæ sententiam ex vnanimi discipulorum eius conspiratione. Nam in primis Capreolus in 1. distinct. qu. 3. art. 2. in solutione ad 6. Scoti, contra primam conclusionem: non solum expresè docet, dimanationem passionum ab essentia non esse veram actionem; sed id ex solutione illa D. Thomæ ad 3. supra citata, colligit concludens: quòd ideo passio dicitur fluere à subiecto: quia actio generantis priùs natura terminatur ad subiectum, quàm ad propriam passionem.

Idem expressit Caiet. 1. part. qu. 54. art. 3. §. *Ad secundam rationem Scoti*, vbi sic inquit: *Nullum accidens causatur à substantia immediatè per actionem mediam, cum hoc tamen stat, quòd multa accidentia consequantur substantiam in genere causæ effectiuæ, & materialis per naturalem sequelam.* Et infrà quæst. 77. art. 6. in solutione ad 3. quam supra expendimus, commendat doctrinam in ea contentam his verbis: *Responsionem ad tertium diligentissimè notato: quoniam ea soluuntur multa difficultates, &c. vtendo hac distinctione de causa actiua per mediam actionem; & sine aliqua media actione per solam naturalem resultationem.*

Ferrara etiam 4. cont. Gent. cap. 95. §. *Ad difficultatem tactam*, non solùm hanc sententiam amplectitur; sed etiam afferit, esse valdè peruiam in doctrina Thom. his verbis: vbique tenet San. Thom. quod subiectum non est causa passionis per actionem mediam.

96 Idem sentiunt Iabellus 2. de Anima quæst. 12. in 2. part. illius Herbæus relatus à Iabello ibidem. Soncinas 9. Metaph quæst. 8. ad 1. Conrad. 1. 2. qu. 110. art. 3. §. sed dicitur Bergomensis author Tabulæ aureæ. D. Thom. dub. 26. exponens solutionem illam ad 3. supra relatam. Soto in Logica cap. de proprio qu. 2. in solutione ad Bañez 1. part. qu. 77. art. 6. & lib. 2. de Generat. cap. 2. qu. 3. in solutione ad 3. Et hoc ipsum docent Ioannes Vincentius de gratia Christi, qu. 1. art. 2. in fine, Aluarez 3. part. disputat. 37. & ideo dicunt gratiam habitualem Christi, non resultare ex vnione hypostatica, tanquam passionem per simplicem emanationem: quia per nouam actionem fuit à Deo producta. Item Zumel. 1. part. qu. 54. art. 3. in solut. ad 1. & 2. Nazarius 1. p. qu. 54. art. 3. in solutionibus secundi, & quarti argumenti Francisci Suarez contra secundam conclusionem, Arauxo 5. Metaph. qu. 7. art. 1. in solutione ad 3. confirmationem. Zanardus 7 Metaphys. lect. 13. quæstione 3. in solut. ad 4. immediatè ante primam conclusionem, & in solutione ad 10. post quartam conclusionem. Medina 1. 2. quæstione 4. art. 2. dub. 3. quatenus docet: quod si humanitas Christi Domini dimitteretur à Verbo, tunc sine noua actione in propriam personalitatem se explicaret Hispal. in 1. dist. quæst. 6. notab. 4. Et tandem extra scholam D. Thomæ tenent plures, inter quos breuiter, & compendiosè docent, & exponunt hanc eandem sententiam Fonseca 5. Metaph. cap. 2. qu. 6. sect. 5. Toletus 2. de Anima. qu. 9. conclus. 4. Conimb. lib. 2. de Anima cap. 3. qu. 3. art. 3. in solut. ad 1.

Eadem

Eadem sententia D. Thomæ rationibus fulcitur.

§. IV.

97 DEinde rationibus probatur assertio: primò ex supradictis in tribus præcedentibus quæstionibus: nam si resultantia esset vera ratio, non potest non substantia comparari respectu illius, vt principium immediatè operatiuum, saltem respectu resultantiæ, qua prima passio emanat: quia cum illa sit prima, non potest substantia respectu illius operari mediante aliqua potentia accidentali. Ergo cum probatum sit locis citatis, quod substantia in via D. Thomę non potest esse immediatè operatiua, fit inde, vt talis resultantia nequeat esse vera actio. Quare cum semel dimanante prima passione per naturalem resultantiam absque media actione possint, & debeant cæteræ aliæ passiones sic dimanare: inde est, quod emanatio omnium illarum nullo modo sit actio.

98 Nec refert, si dicas cum aliquibus, substantiam non se habere respectu suarum passionum, vt causam præcipuam, sed vt instrumentalem; subordinatam tamen generanti illam: & ideo non mirum, quòd verè agat, & immediatè agat: quia quòd non possit agere immediatè solùm conuenit illi respectu actionum, ad quas concurrit principaliter.

Non inquam hoc refert: quia instrumentum verum, & proprium, quale deberet esse forma substantialis, in eo euentu (quippè quæ non est virtus generantis petens aliquando radicationem, aut coniunctionem cum ipso) debet habere aliquam actionem præuiam, & sibi propriam; respectu cuius sit causa præcipua, vt disp. 12. quæst. 2. dicemus; & ideo in instrumentis artium, licet scissio, vt artificiosa, fiat instrumentaliter ab instrumento; tamen vt scissio est, fit à serra v.g. vt à causa principali. Ergo si repugnat substantiam habere aliquam actionem immediatam correspondentem ei, vt causæ principali, etiam repugnabit, quòd habeat aliam instrumentalem, respectu cuius immediatè influat. Adde, quòd ratio ex D. Thoma supra facta, sicut tollit à substantia actionem immediatam, & præcipuam: ita proportione seruata, aufert, quod immediatè per modum instrumenti influat.

99 Secundò probatur: si emanatio esset vera actio, sequeretur, quod nullius actionis naturalis posset dari duplex terminus, quorum alter primarius; alter verò secundarius esset, sed hoc est contra commune omnium Doctorum placitum; imò & contra apertam rationem: ergo, &c. Sequela probatur: nam inquirimus, an ille terminus, qui secundarius esse asseritur, emanet à primario, vel non? Si hoc secundum dicatur: ergo iam terminus ille non erit secundarius: quia terminus secundarius debet sequi, & resultare post primarium. Primum verò dici non potest: quia quod terminat veram actionem ad ipsum solùm terminatam est terminus primarius, atque ita non est terminus resultans ex alio termino. Falsitas verò consequentis satis constat: nam vt supra dictum est, forma ignis habet necessariam, & infallibilem connexionem cum dispositione introductiuà eiusdem: ergo actio illa, quæ modò supradicto hanc attingit dispositionem, eademmet attingit saltem secundariò formam: iam ergo eiusdem naturalis actionis duplex terminus esse potest.

100 Nec refert, si dicatur ideò terminum aliquem dici secundarium: quia etsi per propriam actionem fiat, illa tamen actio talis rationis est, vt

 necess

necessariò aliam priorem exposcat, illaque posita hanc secundam actionem statim poni necesse sit. Nam inquirimus, num influxus prioris actionis: attingat terminum illum, qui secundarius dicitur, vel non: si attingit, superfluit ergo illa secunda actio; quod si non attingit, quomodo eius terminus dici potest?

Confirmatur, quia posita visione beatifica, non potest non dilectio, & amor beatificus poni, & hæc posterior actio essentialiter pendet à priori: sed hoc non obstante, amor beatificus non potest dici terminus secundarius respectu prioris actionis; quandoquidem actus voluntatis est omnino extra sphæram intellectus. Malè ergo propter illam rationem dicitur, dari terminum aliquem secundarium: etiamsi emanatio sit vera actio.

Exponitur qualiter essentia sit principium effectiuum suarum passionum, & in quo naturalis emanatio, quæ ab essentia fluunt, consistat.

§. V.

101 DVo tamen possent non immerito in præsenti inquiri. Primum, si essentia veram non elicit actionem, dum ab eo proprietates fluunt: cur spectat ad ordinem principij actiui respectu illarum? Secundum verò, in quonam hæc naturalis emanatio consistat?

Ad horum verò primum respondetur: inde solùm colligi, quòd non pertineat propriè, & strictè ad talem ordinem; secus verò quod aliquo modo ad illum non spectet, tanquam quid deficienter participans aliquid ejus, & reductiuè ad eundem pertinens.

102 Cuius rationem tetigit optimè D. Thom. opusc. citato his ferè verbis: quia nimirum licet in propriis passionibus inueniatur tam esse illarum, quàm necessitas conueniendi semper subiecto, & vtrumque per veram actionem fit à generante: nihilominus generans non attingit simul has duas rationes, nisi medio ipso subiecto: quoniam si subiectum nullam haberet habitudinem necessariam ad tale proprium, quantumcumque generans produceret subiectum cum propria passione, non imponeret passioni necessitatem prædictam; siquidem sublata ista habitudine, illud, quod dicitur propria passio, per accidens & contingenter, se haberet ad subiectum. Quare ex quo capite subiectum, seu essentia non elicit tunc veram, & propriam actionem mediam, non est verè, & propriè actiua; & ex quo capite est aliquo modo ratio respectu efficientis, ob quam prædicta duo per veram actionem attingat, non se habet purè passiuè respectu suarum passionum; sed dicit aliquo modo ad illas habitudinem causæ efficientis, siquidem illud, quòd est receptiuum tantum alicuius formæ, non imponit ei necessitatem essendi, & conueniendi semper subiecto.

103 Quod adhuc magis explicuit Doctor Angelicus 1. p. quæst. 77. art. 6. (de quo optimè ibidem Caiet.) nam quando plura ordine quodam ab vna causa procedunt, tunc id, quod priùs procedit, est aliquo modo causa cæterorum in eodem genere causæ: quoniam aliquo modo quasi defert causalitatem talis causæ ad reliquos effectus: non quidem quia nouam aliquam, & veram actionem eliciat; sed quia causa illa nequit attingere per suam causalitatem posteriorem effectum; nisi priùs attingat priorem. Quare cum actualitas subiecti, seu essentiæ, & proprietates eius procedant efficienter ab eodem generante, & ordine quodam vt

ex

ex se constat, consequens est, vt actualitas subiecti, quæ inter has actualitates est prima, in hoc processu sit aliquo modo causa in eodem ordine respectu suarum proprietatum: quia aliquo modo quasi defert actioné generantis ad suas passiones, quatenus non potest actio agentis attingere passiones, nisi prius attingat essentiam, & consequenter nisi eadem essentia mediante inter illas, & generans tanquam termino priori, quo semel posito statim alij subsequuntur.

104 Maximè, quia vt optimè innuit idem Angelicus Doctor locis citatis: proprietates non possunt attingi à generante, nisi mediet essentia, vt est ens in actu. Vndè dependentia illa, & resultantia, qua passiones ab ea pendent tanquam à termino priori, cum quo habent necessarium nexum, pertinet aliquo modo ad ordinem efficientis: quoniam proprium est efficientis agere quatenus est in actu per suam naturalem actualitatem; & ita id, à quo aliquid pendet vt ab ente in actu, & quasi à deferente actionem agentis ad aliud modo supra explicato, pertinet aliquo modo ad ordinem efficientis respectu alterius.

105 Declaratur tandem radicitùs hoc ipsum: quia vt eleganter expendit D. Thom. opusc. citato: sicut in genere causæ materialis passiuæ dupliciter potest dici, quòd aliquid patiatur, vel quia recipit aliud, vel quia disponit ad receptionem illius; & ideo (vt exemplo S. Doctoris vtamur) non solùm cera recipiens figuram dicitur passiuè se habere ad illã; sed etiam mollities: quia licèt in ea non recipiatur; est tamen aliquo modo ratio recipiendi, quatenùs disponit ad illam. Et eodem modo licèt forma substantialis non recipiatur in quantitate; sed potius econtrà: nihilominùs quantitas dicitur passiuè se habere, quia disponit ad talem receptionem.

Ita similiter (debita tamen proportione seruata) dupliciter potest aliquid in ordine principij productiui ad illud pertinere, vel quia propriè, ac proinde per veram actionem mediam concurrit: vel quia aliquo modo est ratio respectu agentis, ob quam attingat effectum, quatenùs non potest producere effectum posteriorem, nisi cum aliquali dependentia eiusdem effectus ab illo, vt ab effectu, & termino priori: ita vt hic modus dependendi aliqualiter participet modum dependendi ordinis efficientis: quia est dependentia ab alio vt ab ente in actu, & modo dicto, vt explicatum est.

106 Ex quibus omnibus satis perspicuè colligitur responsio ad id, quod secundo loco inquirebatur, scilicet, in quonam hæc naturalis emanatio consistat: dicimus enim, quod cùm generans attingat per vnam solummodò actionem, scilicet per generationem, tam essentiam, quàm omnia ad eandem spectantia (vt probatum est) & nequeat per illam producere primam passionem, nisi prius producat essentiam: sicut neque secundam, nisi prius attingat primam; consequens est, quod naturalis emanatio passionũ ab essentia (si semel non est actio media inter essentiam, & passiones, vt ostẽsum est) consistat in illo ordine exeundi passionũ per essentiam ex vi vnius, & eiusdem actionis pra cisę taliter, quòd passiones aliquo modo exeant dependenter ab essentia, quatenùs ipsa, vt est ens in actu, imponit ratione nexus iam explicati necessitatem agenti, ad hoc vt ea posita, & non aliter, debeat statim per se loquendo producere passiones, ex vi eiusdem actionis.

107 Vndè, si hæc naturalis emanatio passionum ab essentia, quasi actiuè sumatur, & secundùm ea, quæ solùm in recto, & formalissimè importat, non est aliquid distinctum ab ipsa essentia, connotat

connotat tamen actionem agentis terminatam ad illam, vt ad terminũ priorem, & ad passiones vt ad effectum posteriorẽ, verè, & propriè per illam actionem productum; necnon & remotionem omnium impedimentorum occurrentium: quia essentia præcisè ratione suæ actualitatis, & exigentiæ, qua postulat suas proprietates, necessitat, & determinat agens, vt illas statim producat, habétque quasi deferre actionem eius ad ipsas. Si verò talis emanatio quasi passiuè accipiatur, non est distincta ab eisdem passionibus; sed illas dicit; connotando tamen, tum essentiam vt exigentem illas, tum etiam reliqua prædicta. Non secus (proportione tamen seruata) ac creatio passiua formaliter, & in recto sumpta non distinguitur in sententia probabili multorum ab ipsa creatura, nec creatio actiua in opinione communi Thomistarum ab actibus internis Dei: quia nec Deus creat, nec creatura creatur per actionem mediam, & interiectam re ipsa inter vtrumque. Et ita licèt passiones fiant à generante per actionem mediam: quia ab illo non resultant per modum proprietatum ipsius; sed verè, & propriè, licèt secundariò ab eo efficiuntur; non tamen resultant ab essentia per resultantiam, quasi actiuam, aut quasi passiuam mediam inter vtramque: quia talis resultantia formalissimè sumpta esset vera actio, & consequenter non esset naturalis sequela, & emanatio.

108 Quæ omnia virtualiter continentur in breuibus illis, & compendiosis verbis Capreoli loco citato dicentis: quòd potentiæ animæ ideo dicuntur fluere ab anima, vel produci, aut causari ab ea: *Quia eadem productio, quæ primò terminatur ad esse animæ, terminatur ad esse potentiarum secundariò.* Quo etiam loquendi modo vtuntur Caiet. & Bañez locis suprà relatis, & communiter Thomistæ. Diximus virtualiter contineri: quia licèt hæc naturalis emanatio passionum ab essentia non consistat formaliter, & in recto in prædicta actione, nihilominùs trahit suo modo originem ex eo, quòd actio agentis per prius terminetur ad essentiam, vt ad ens in actu, & deinde ad passiones, vt ad complementum necessarium præcedentis facti esse, & hoc ipso quòd secundùm hunc ordinem ad prædicta terminentur, inuoluuntur ibi conditiones iam explicatæ, ad naturalem resultantiam petitæ.

Soluuntur omnia fundamenta Recentiorum præter vltimum.

§. VI.

109 AD primum ergo ex testimoniis D. Thomæ desumptum satis liquet ex dictis.

Ad secundum constat etiam ex his, quæ supra asseruimus, quomodo forma cœli non possit per hanc naturalem dimanationem ab eius materia dimanare: cùm materia sit secundùm se pura potentia, & in ordine causæ efficientis nihil dimanet ab alio, nisi tanquam ab ente in actu.

110 Ad confirmationem etiam patet ex dictis, quomodo in dimanatione passionũ detur ex parte essentiæ à qua passiones dimanant, prędicta dimanatio ad ordinem efficientis suo modo spectans, & ex parte generantis actio generatiua, quæ sicut priùs terminatur ad essẽtiam, ita statim terminatur ad passiones. Vndè nullo modo adest ibi purum, & nudum otium, vel ex parte generantis, vel ex parte essentiæ genitæ: quia prædictum otium excludit omnẽ modum concurrendi ad ordinem causæ efficientis quoquomodò spectantem. Quod adeo verum est, vt licèt passiones impedirentur

in

in instanti generationis, & postea per naturalem dimanationem sine noua actione pullulent, non esset concedendum: quòd tunc omnia quiescerent, & essent in puro otio propter rationem modò tactam, & in solutione ad confirmationem vltimi magis explicandam.

111 Ad tertium respondetur, quòd sicut dato per impossibile aliquo vero, & rigoroso instrumento artificiali, v.g. serra, quod ex sua natura subordinaretur huic artifici potius quàm illi, tunc licet produceretur ab alio, semper subordinaretur illi priori, vt instrumentum suæ causæ principali: ita quia calor ignis geniti ex natura sua subordinatur ei, vt virtus instrumentaria eius, ideò à quocumque producatur, semper subordinabitur illi: quia semper ab eo dimanat.

Quare in prædicta virtute instrumentaria duplex subordinationis genus distinguendum est, aliud, quo subordinatur alteri, vt purus effectus suæ causæ, à qua verè, & propriè efficitur: aliud quo subordinatur alteri vt effectus dimanans, & vt virtus instrumentaria suæ radici, & causæ principali per illam operanti: & hoc posteriori modo subordinatur essentiæ, à qua fluit, & illo priori subordinatur generanti, à quo fit: nec generans satisfaceret suo muneri, nisi ex vi suæ actionis relinqueret calorem cum subordinatione sufficienti ad ignem genitum per modum virtutis instrumentariæ illius: quia qui dat formã, debet dare cõsequentia ad formam.

Ad quartum respondetur: quòd conuinceret intentum, si passiones non solùm non resultarent ab essentia per mediam aliquam actionem ipsius, vt reuera non resultant: verùm etiam neque fierent à generante media actione generatiua, tanquam terminus secundarius eius. Vndè ea impedita quoad extensionem ad effectum secundarium, nequeunt passiones dimanare: nam licet nequeat actio impediri, quin producat terminum primarium; benè tamen ne attingat secundarium. Sicut licèt forma vnita suo subiecto non possit non tribuere suum effectum formalem primarium: potest tamen impediri, ne tribuat secundarium.

Occurritur vltimo argumento Iuniorum, & eius confirmationi.

§. VII.

112 AD quintum respondetur primò, probabile esse dari ibidem nouam actionem identificatam cum nouo illo motu, & procedentem à sola effectiua: hæc tamen actio non inuenitur ibidem per se; sed per accidens, ratione circunstantiarum tunc occurrentium: quia non nisi expellendo calorem per accidens ibi existentem introducitur frigiditas: & ita nisi adesset hoc impedimentum, resultaret sine nouo motu, & actione. Cæterum quia actio illa, & terminus eius sunt complementum præcedentis facti esse, scilicet aquæ: quandoquidem ordinantur ad tribuendam dispositionem debitam in instanti generationis, & per accidens impeditam, vel deperditam: ideo vtrumque emanat per naturalem sequelam ex vi actionis generatiuæ aquæ virtualiter manentis in termino primario intentionis, scilicet in ipsa aqua: quia vtrumque (ordine tamen quodam) est quasi corollarium eiusdem actionis: ita tamen vt emanatio nõ cõsistat in nouo illo motu, & actione: nam hæc etiam dimanat, sed in naturali illa sequela iã explicata, qua ex vi generationis aquæ, statim post ipsam formam substantialem, subsequitur quã primùm potest motus ille infrigidationis, & post eum frigiditas recuperata, quæ licet non sit passio illius, habet tamen suo modo nexum cum illa.

113 Potest autem hoc explicari exemplo vbicationis corporis leuis in suo loco naturali, quæ per se loquendo non petit nouum motum, & actionem; & ideò si in instanti generationis nullum adesset impedimentum, vt contingit in instanti primæ productionis totius elementi ignis, resultaret sine motu, & noua actione prædicta vbicatio: attamen quando leue generatur distans à suo loco naturali, tunc per accidens ratione distantiæ, & impedimentorum occurrentium, adest nouus motus, nouáque actio: & nihilominus est valde probabile (vt infrà lib 7. dicemus) omnia illa emanare per naturalē emanationem ex vi actionis generatiuæ grauis, ratione cuius generans dicitur mouens illius, ita vt non detur aliqua alia causa particularis, quæ per veram actionem concurrat, nisi solus genitor.

Nec refert si obiicias, quòd ad actionem non datur actio, ac proinde actio generatiua grauis non poterit ad nouam illam actionem; & descensum lapidis terminari. Non inquam hoc refert: quia licèt actio non possit terminare aliam actionem, vt terminus per se primus eius, vt constabit ex dicendis lib. 5. non tamen inconuenit, quòd resultet ex illa modo explicato, quando ordinantur ad dandam effectui dispositionem debitam in instanti generationis, quæ per accidens impedita est, & tales circunstantiæ tunc per accidens occurrunt, vt non possit aliter prædictæ indigentiæ subueniri. Et ita si tales circunstantiæ non occurrerent: vt si Deus decreuisset, quòd risibilitas non resultaret in homine vsque ad annum transactum, tunc eo elapso sine noua aliqua actione resultaret.

114 Secundò respondetur cum Caietano loco citato ex 1. p. q. 54. Bañez ibidem, Zanardo, & aliis Thomistis optimam esse solutionem secundo loco ibidem traditam: quoniam noua illa frigiditatis intensio, etsi de nouo incipiat esse in aqua, incipit tamen vt complementum præcedentis facti esse; & termini prioris vt talis est, & ideò ex vi sua, & ab intrinseco non habet rationem facti esse per se, nouam exigentis actionem; sed per puram emanationem naturalem sine aliqua noua actione resultat: quia hoc ipso quòd maneat ipsa aqua, quæ est terminus prior quàm passiones respectu generationis ipsius aquæ, censetur ibi virtualiter manere generatio præterita: quia manet imposita sufficiens necessitas, & determinatio, ad hoc, vt semotis impedimentis statim resultet talis frigiditas.

Vnde existentia generationis aquæ in se ipsa tantùm desideratur, ad ponendum terminum simpliciter primarium executionis, scilicet vltimam dispositionem ad formam aquæ, vt quæstione præcedenti ostendimus: quia cum cætera alia habeant connexionem cum illa, consequens est, vt hac posita, statim cætera ordine quodam ex vi talis positionis resultent.

115 Quare ad primam probationem contra eandem solutionem patet ex dictis. Ad secundam: quòd etsi frigiditas illa paulatim radicetur in aqua, & calor paulatim ibidem desinat informare illam; non tamen ideò adest ibi nouus motus: quia non intercedit inter illam radicationem frigiditatis, & ipsam aquam, aliquid medium, & viale; sed fit ex vi solius influxus, quo aqua genita est, & per resultantiam naturalem iam explicatam. Non enim minus potest consistere in noua illa informatione, aut radicatione, etiam si ibidem sit non esse caloris; sed in aliquo viali, & fluenti tam ab aqua, quàm à frigiditate distincto, & inter vtrumque medio, vt lib. 3. ostendemus. Vnde propriè, & strictè loquendo, nec ibi adest noua mutatio;

mutatio; sed solum largè, prout noua informatio de se permanens potest largè dici mutatio.

Ad tertiam probationem respondetur: ibi solum acquiri maiorem intensionem præexistentis frigiditatis: quia frigiditas illa non periit totaliter; sed solum quoad intensionem; si tamen omnino periisset, & aqua illa à Deo conseruaretur, tunc resultaret noua frigiditas. Vnde ex vi eiusdem actionis generatiuæ quandoque resultaret sola intensio frigiditatis, quandoque ipsa frigiditas: & quandoque cum expulsione contrarij, quandoque verò sine illa: vt si non introducto calore Deus auferret frigiditatem, & postea resultaret.

Adde, quòd licet daremus, reperiri ibidem nouum motum (quod quidem æque probabile, & tutum in schola D. Thom. est) non ideò iuxta hanc solutionem admittenda esset noua actio, sed ex vi actionis generatiuæ, vnà cum noua illa intensione frigiditatis resultaret, vt contingeret in graui acquirente per naturalem resultantiam vbicationem in suo loco naturali, & motum ad illum, si semel grauitas non est principium propriè actiuum talis motus, vt lib. 7. ex mente D. Thom. tangemus. Cur autem peculiariter in resultantia prædictæ vbicationis sit nouus motus localis, & quomodo hæc cohæreant cum communi illo pronuntiato, scilicet actionem, passionem, & motum identificari inter se, supra tetigimus, & infrà explicabimus.

116 Ad confirmationem respondetur: quòd hoc ipso quod Deus præstiterit omnem influxum necessarium ad productionem essentiæ, & eam conseruet, præstitit etiam omnem influxum requisitum saltem ex parte sua ad passiones, & accidentia ab ea dimanantia: nam quòd actu non dimanent, non prouenit ex defectu influxus, & concursus diuinj; sed ex impedimentis concurrentibus: quia, vt supra dicebamus, licet nequeat dari actio, & influxus Dei absque termino primario ipsius, benè tamen absque secundario, quando adest aliquod impedimentum à quo efficaciter vult Deus impediri suum influxum quoad effectum secundarium. Vnde semoto impedimento, statim illemet influxus extenditur ad attingendũ effectum secundarium, & ita ablato calore statim illamet actio ad essentiã aquæ terminata extenditur ad acquirendam frigiditatem deperditã: sicut Deo decernẽte, quòd suus influxus productiuus essentiæ hominis nõ extẽdatur ad risibilitaté, vsque ad annũ transactũ, tũc semoto hoc extrinseco impedimento, seu transacto anno, protinus eius influxus extenditur ad illam.

117 Maximè: quia tota formalitas realis, actionis diuinæ, qua concurrit ad generationem, manet adhuc formaliter in se ipsa: quia Deus tantum agit etiam ad extra per actiones immanentes sui intellectus, & voluntatis. Vnde illamet actio, & non aliqua alia ex parte Dei, quæ sit à præcedenti virtualiter distincta, extenditur actu ad effectum secũdarium, & eum infert, non minus quàm se extenderet in instanti generationis aquæ. Sicut quia volitio diuina terminatur ad diuinam bonitatem vt ad obiectum primarium, & ad creaturas, vt ad secundarium, potest eadem absque additione alicuius formalitatis extendi; & non extendi ad illas: & per hoc quòd extendatur, aut non extendatur, nihil reale acquirit, aut deperdit. Et similiter relatio paternitatis potest (vt in Logica disp. 14. num. 83. diximus) extendi, & non extendi ad plures filios, & per hoc quòd semel terminata ad vnum extendatur ad alium, nihil reale ei additur; sed satis est intrinseca connotatio filij denuò geniti: quia terminus primarius eius tantùm est communis ratio filij

à se geniti, non verò hic, aut ille filius in particulari acceptus.

118 Ex quo etiam, ad id, quod vltimo loco in eadem confirmatione additur, satis constat: nam sicut ex parte Dei non requiritur noua actio: ita neque ex parte creaturæ; sed sufficit illamet actio generatiua aquæ, virtualiter ibidem manens, & quod adsit prædictum connotatum, scilicet remotio impedimentorum occurrentium: quamuis etiam cum his cohæreat, quòd ex vi prædictarum actionū multoties vincātur impedimenta iuxta naturam & ordinem rebus ipsis debitum, vt patet in aqua calida, & ad pristinam frigiditatem redacta.

119 Et hæc adeo vera esse censemus, vt licet daremus, Deum agere ad extra per actionem formaliter transeuntem, tunc esset idem (proportione tamen seruata) dicendum: quia illamet actio, licet in se transierit, manet tamen in virtute in essentia, aut forma aquæ: sicut de actione creaturarum dicebamus, & ita non erit necessaria noua actio; sed sufficiet resultantia iam explicata, vt apertè colligitur ex D.Thom. 5. Physic. lect. 3. Quia, vt optimè explicat Ferrara q. ide) docet non esse necessariam nouam actionem erga aliquod subiectum, ad hoc vt habeat nouam relationem, verbi gratia, qualitatis: quia illa relatio erat in radice in ipso fundamento (sicut passiones præexistūnt in essentia) & fit per naturalem resultantiam.

120 Ex quibus omnibus facile erit colligere, quid dicendum sit de his accidentibus, quæ rem genitam indiuiduè comitantur, & in instanti generationis ex vi eiusdem actionis producuntur: dicimus enim idem esse quoad illa ferendum iudicium (debita tamen proportione seruata) ac de accidentibus, quæ rationem propriè passionis verè, & strictè habent: quia etiam per naturalem resultantiam fiunt.

QVÆSTIO VIII.

An vnum accidens respectu alterius sibi similis possit esse causa principalis.

MEritò hucusque quæstionem hanc distulimus: quoniam nisi semel explicaretur virtus, seu ratio agendi, per quam vna substantia producit aliam, nequibat exactè percipi, quænam sit virtus, per quam vnum accidens actiuè attingit aliud.

PLACITVM FONSECÆ.

§. I.

121 PArtem negatiuam tuentur Fonseca 5. Metaph. cap. 2. q. 6. sect. 6. Conimbric 2. Physic. cap. 7. q. 18. art. 3. ad finem, assertio. 5. Et probatur primò: calor calefacit, vt virtus ignis: ergo in virtute illius, ac proinde vt causa instrumentalis. Vtraque consequentia patet. Antecedens verò suadetur: quia totum esse accidentis in ratione entis consideratì est, esse entis, id est substantiæ, ens. Ergo totum esse illius, vt operatiui, & vt habet virtutem ad agendum est, esse virtutem substantiæ: quia ratio virtutis operatiuæ sequitur ad esse, & in eo fundatur: ergo quando calor calefacit, tunc præstat hunc influxum, vt est virtus substantiæ: atque adeo calefacit, vt instrumentum illius.

122 Secundò, impossibile est, quòd respectu vnius, & eiusdem effectus detur multiplex causa totalis eiusdem ordinis, & præcipua: quia etsi plures causæ diuersorum ordinum possunt desiderari ad illum; non tamen in vno, & eodem ordine: quoniam quæuis causa totalis vnius ordinis præstat omnem influxum, qui in illo ordine desideratur.

At

At in productione caloris, substantia ignis est causa totalis, & in ordine causarum particularium, principalis: ergo repugnat, quòd calor, qui solum, vt causa particularis influit, concurrat per modum causæ præcipuæ.

Minor patet, nam ignis non solum ignire; sed etiam calefacere potest: quia forma, quæ attingit vltimum effectum, ad quod dispositiones aliquæ ordinantur, non potest non habere vim ad producendas tales dispositiones, ac per consequens ignis, qui potest ignire, poterit etiam calefacere, quod se habet vt dispositio ad igniendum. Confirmatur vtrumque argumentum: ignis continet eminenter calorem, atque ita potest illum per modum causæ principalis producere: ergo superfluit alia causa particularis, & præcipua. Ergo si semel calor concurrit ad calefaciendum, solùm influet per modum virtutis, & instrumenti eiusdem ignis.

Adstruitur vera angelici Doctoris sententia.

§. II.

123 Nihilominus dicendum est: accidens ad productionem alterius accidentis sibi similis secundùm suam speciem considerati concurrere per modum virtutis, & rationis agendi principalis. Hæc est D. Thomæ 3. p. q 62. art. 1. quem sequuntur Masius lib. 2. Physic cap 3. sect. 3 assertione 1. qui refert Caietan. 1. p q. 55. art. 3. Durand. in 1. distinct. 2 num. 16. & 17. Scotus in 4. dist. 12 qu. 3. Astudillo 2. Physic. q 6. & dicit esse sententiam ferè omnium. Quam etiam tenet Rubio in hoc lib. tractatu de causa efficiente, q. 5. & dicit hoc iam sentire ferè omnes Iuniores.

124 Ratio fundamentalis est: causa instrumentalis eleuatur ad producendum effectum perfectiorem se, seu (quod idem est quoad præsens) excedentem eius virtutem: quia cum agat, vt causa deficiens, & non accedens ad ordinem causarum agentium virtute propria, semper influit in ordine ad virtutem excedentem talem virtutem: at calor, verbi gratia, in productione alterius caloris modo dicto considerati, non operatur, vt eleuatus in ordine ad effectum excedentem propriam virtutem: quia vterque est eiusdem speciei, & calor productus non excedit intensionem producentis, (vt supponitur) ac proinde nec virtutem eius: ergo non influit per modum causæ instrumentalis.

125 Nec refert si dixeris: calorem productum excedere virtutem caloris producentis, quantum ad modum operandi: quia cum sit virtus substantię, operatur dependenter ab ea, atque adeò & in virtute eiusdem. Nam licet demus, quòd aliquando causa eiusdem speciei cum effectu non possit propria virtute producere illum: quia est valdè imperfecta in modo operandi, ac proindè excedit virtutem eius: nihilominus in præsenti nulla ratione hoc dici potest; tum quia si per impossibile non esset dabilis substantia, si tamen esset possibilis calor; nihilominus esset productiuus caloris & consequenter neque quoad effectum, neque quoad modum operandi subordinaretur alteri, vt causæ præcipuæ, & particulari, vt ex se constat: & ita influeret per modum causæ principalis: ergo etiam quando coniunctus est cum igne, aut cum alia substantia, cuius est virtus, operabitur saltem vt ratio agendi proxima, & præcipua.

Patet consequentia: quia inde colligimus, calorem coniunctum cum substantia solis, verbi gratia, non operari virtute propria ad productionem ignis: quia si semel esset impossibilis substãtia solis,

solis, non posset illa lux, & calor virtualis residens in sole producere substantiam ignis Ergo à contrario, si calor produceret calorem, etiamsi per impossibile non esset substantia, benè colligetur eum producere aliquem calorem per modum rationis agendi principalis modo iam explicato.

116 Confirmatur primò: quia etsi forma substantialis concurrat per modum virtutis radicalis ignis in ordine ad productionem ignis: vt quæstione 4. huius disputationis fusè ostendimus: quia tamen concurrit per modum virtutis adæquantis in perfectione specifica effectum, & non subordinatæ alteri virtuti eiusdem ordinis, & rationis; ideò neque quoad substantiam, neque quoad modum ita exceditur ab illo, vt non concurrat per modum rationis agendi præcipuæ: ergo similiter quamuis calor influat per modum virtutis proximæ: quia tamen concurrit tanquam quid adæquans effectum secundùm suam speciem consideratum, & solummodò subordinatur alteri, vt virtuti, & radicali principio: ideò nullo modo, neque quoad substantiam neque quoad modum ita exceditur ab illo, vt nequeat per modum causæ principalis, licet proximæ, influere.

117 Confirmatur secundò: quia illa virtus, cui maximè assimilatur effectus, nequit concurrere instrumentariè, vt benè notauit D. Thom loco citato: quia agens intendit assimilare passum in aliqua ratione principali agendi; ac proinde neque effectus excedet illam, quoad modum operandi: at cum calor producit calorem, tunc calor productus maximè assimilatur calori producenti; ergo, &c.

Respondetur Argumentis Fonsecæ.

§. III.

128 Ex quo ad ea, quæ pro contraria sententia adducuntur, facilis est responsio. Ad primum respondetur, quòd ad rationem formæ instrumentariæ non sufficit operari, vt virtus alterius, vtcumque; sed vt virtus alterius in ordine ad effectum excedentem talem virtutem modo dicto: quia quando effectus, vt explicuimus, non excedit illam, ideo dicitur virtus alterius: quia non est quæ agit vt *quo*, sed vt *quod*: & quia ratione illius constituitur suppositum illud, cuius est illud accidens in ratione operantis vt *quod* præcipui. Vnde ignis, vt calidùs calefacit per modum causæ principalis vt *quod*; licet vt calidus non sit causa principalis igniendi; sed id habeat à sola forma ignis, & ita alia ratione est virtus ignis ad igniendum, & alia ad calefaciendum.

129 Ad secundùm respondetur: causam, & eius virtutem agendi proximam, & talem, qualis à nobis explicata est, non censeri duas causas; sed vnam, & ad eundem ordinem pertinentem. Vnde etsi ignis habeat concurrere ad calefaciendum principaliter radicaliter per formam ignis, & principaliter proximè per calorem; nihilominus censetur vna, & eadem causa vt constitutus per vtramque. Sicut, etsi Deus respectu suæ volitionis habeat se per modum principalis volentis nostro modo intelligendi: tum ratione suæ naturæ, tum ratione suæ voluntatis; nihilominus hoc non inconuenit: quia natura concurrit nostro modo intelligendi per modum virtutis radicalis, & voluntas per modum principij proximi. Quæ solutio desumitur ex Caiet. ex loco citato.

Per.

130 Per quod etiam patet, tum ad confirmationem, tum etiam ad id, quod suprà ad hanc quæstionem remisimus, scilicet quomodo calor productus adæquet vim caloris producentis: nam id est verum de vi agendi per modum causæ præcipuæ: nam vterque potest hoc modo calefacere; non verò de modo agendi per modum formæ instrumentariæ: nam hæc extenditur vsque ad productionem substantiæ, (vt dictum est) & calor, vt est coniunctus cum sua substantia, potest producere instrumentaliter aliquem effectum substantialem, quem coniunctus cum alia attingere non potest.

QVÆSTIO VLTIMA.

Quæ sit causalitas causæ efficientis iam constitutæ in actu primo per omnes suas virtutes.

CAusalitas agentis subsequitur ad ipsum, postquàm iam habet, tum virtutem agendi radicalem, tum etiam virtutem operandi proximam, & non antea; & ideò de illa non poterat sermo institui, vsque dum de illius virtutibus, & rationibus agendi sermonem texeremus, semel autem his explicatis, statim de ipsa causalitate agere oportebat.

Proponuntur variæ sententiæ.

§. I.

131 PRima sententia est, actionem esse causalitatem agentis. Ita Suarez disput. 18. suæ Metaph. sect. 10. n. 5. Conimb. in præsenti q. 6. art. 2. Aubio tract. de causa efficiente q. 1. in 3. p. illius. Probatur primò: nam illud est causalitas agentis, quod illud denominat agens, & actu cõstituit in esse talis: sed huiusmodi est actio, nihilque aliud esse potest: ergo, &c. Maior cum consequentia sunt notæ. Et minor probatur: quia per illud constituitur causa actu agens, quod immediatè intelligitur adiungi illi vltra potentiam agendi: nam causa dum intelligitur habere tantùm potentiam agendi, non intelligitur actu agens; sed nihil vltra hanc potentiam immediatiùs vnitur agenti, quàm actio: ergo ipsa est, quæ illud constituit actu agens.

132 Secundò, quia id est agentis causalitas, quo proximè, per se, & intrinsecè attingit effectum: quia causalitas est quasi via, aut tendentia ad effectum: sed actio est id, quo proximè agens attingit effectum: ergo ipsa est causalitas agentis.

Tertiò, quia si aliquid præter actionem est causalitas agentis, vel id est præuium ad actionem, vel subsequens, vel concomitans illam. Primum dici non potest: quia ante actionem non potest poni causalitas, cum saltem actio sit quid requisitum ad illam. Tum etiam, quia quidquid est præuium ad actionem, non pertinet ad actu causandum; sed potius ad rationem, & virtutem causandi vt *quo*, vel vt *quod*. Secundum etiam dici non potest: quia quod subsequitur actionem, vel est effectus, vel aliquid posterius illo, quod non potest esse causalitas, quæ est prior effectu. Si autem dicatur tertium, tunc per accidens se haberet ad actionem, & per consequens ad causalitatem, quæ necessariò exigit actionem.

133 Secunda verò sententia asserit, causalitatem agẽtis non esse actionem; sed agere, seu efficere effectum. Ita Fonseca 5. Metaph. q. 13. sect. 3. Masius in præsenti, q. 3. sect. 3. q. 1. & alij ex Iunioribus. Ex antiquis verò Sonc. 5. Metaph. q. 4. Iabel. ibidem inquiens, hanc esse sententiam Thomistarum. Probatur primò: quia id est causalitas efficientis,

tis, qua posita statim intelligitur efficiens condistinctum in modo causandi actualiter ab aliis generibus causarum: quandoquidem idem est principium constitutiuum, & distinctiuum. Sed efficiens per agere, seu efficere rem, distinguitur ab omnibus aliis causis. A materia quidem, & forma: quia hæc formaliter, illa materialiter concurrit ad esse, nulla tamen agendo: à fine verò: quia finis non est, qui efficit rem, sed cuius gratia res efficitur: ergo in agere, seu efficere rem, consistit causalitas agentis, seu efficientis.

Confirmatur: quia illud, quod vltimò ponit in actu causandi causam, debet esse eius causalitas. Sed exercere actionem est vltimum, quod ponit in actu causam: nam vltra id non potest excogitari aliud: ergo id est causalitas efficientis. Consequentia probatur: quia causalitas est, secundùm quam causa ponitur in actu causandi.

134 Secundò, quia causa ipsa est, quæ agit media actione: sed hac non censetur agere, nisi in quantùm habet, seu exercet illam, seu per illam attingit effectum: ergo causalitas agentis præcisè non consistit in ipsa actione, sed potius in habere, seu exercere illam. Minorem probat Sonc. vbi supra: quia si per impossibile, vel per intellectum separaretur actio ab omni subiecto, ibi daretur actio; non tamen causalitas agentis: quia nihil fieret per illam: quandoquidem non esset subiectum, in quo factum reciperetur. Ergo agens non censetur agere, seu efficere media actione: nisi inquantum habet, seu exercet ipsam actionem ab ipso egredientem in passum, seu quatenus per actionem se communicat.

Fertur iudicium de vtraque opinione.

§. II.

135 PRo huius tamen quæstionis decisione notandum est, quod actio, & agere seu efficere, se habent vt concretum, seu quasi concretum & abstractum, proindéque quantum ad modum significandi differunt. Vndè actio significat formam quandam, quæ suo modo, & vt quo oritur ab agente in terminum: agere autem concernit ipsum agens significando actionem, quasi coniunctam, quasi habitam, seu exercitam per ipsum agens. Vndè agere significat hoc, quod est agens habere actionem; modo tamen infrà dicendo: efficere autem hoc, quod est habere, seu exercere efficientiam super aliquam rem, vt docet D. Thó. de verit. q. 5. art. 5. ad 4. vbi inquit: *Quòd agere secundùm propriam rationem importat hoc, quod est habere actionem, seu actionem aliquam exercere.* Et de potentia q. 2. articulo 1. inquit: *Agere nihil aliud esse, quam communicare illud, per quod agens est actu.*

Dicunt ergo Thomistæ, causalitatem efficientis non in ipsa actione vt sic consistere: sed potius in ipso agere, id est in ipso influere, siue communicare, aut educere effectiuè rem de non esse ad esse, seu ipsam actionem exercere, quatenùs in hoc inuoluitur ipsum agens, vt coniunctum actioni, & vt illam exercendo attingit effectum.

136 His ergo suppositis, dicendum est, quod si de causalitate agentis quoad rem ipsam loquamur, tunc non potest esse dissensio inter Suarem, & Thomistas: attamen melius loquuntur Thomistæ, quippè qui propriè, & in rigore causalitatem efficientis explicant. Assertio hæc quoad primam partem negari

gari non potest: quia dum Suarez ait, actionem esse causalitatem, non loquitur de ea, nisi vt exercita ab agente, & suo modo coniuncta illi: quia instituit sermonem de eadem, vt actu attingente effectum, seu vt agens per illam reducitur ad actum attingendi illum. At idem est actio sic sumpta & agere: quamuis non sit explicanda nomine actionis, & in abstracto, vt ipse eam explicat; sed per ly *agere.*

137 Ex quo etiam secunda assertionis pars satis constat: quia agens non est in actu secundo, nisi quatenus exercet suam actionem, & suo modo cum ea coniungitur, & per illam cum effectu. Ergo cum hoc propriè explicetur per ly *agere*, seu efficere, dicendum est, quod meliùs loquuntur Thomistæ, quippe qui propriè, & adæquatè ex vi locutionis rem explicant. Vnde D. Thomas, vt explicaret causalitatē agentis, potius vtitur hoc modo loquendi, & ab eo Thomistæ illum desumpserunt; & ideo 3. Physic. lect. 4. inquit: *Motiuum dici secundùm potentiam, in quantum potens mouere: mouens autem in ipso agere*: id est, *in quantùm agit actu.* Et idem colligitur ex eodem 5. Physicor. lect. 2. vbi inquit: efficiens esse causam, inquantum agit.

Nec refert si dicas: quæstionem hanc excitari de causalitate efficientis: at causalitas potius sonat formam in abstracto, quàm in concreto, aut quasi concreto: ergo meliùs explicabitur causalitas agentis per ly *actio*, quàm per ly *agere.* Non inquam hoc refert: quia hîc non loquimur de causalitate, nisi vt exercita: sic autem necessariò inuoluit agens, & sumitur in concreto, aut quasi concreto.

Solutio rationum Suarez.

§. III.

138 AD fundamenta igitur pro prima sententia, quatenus aliquo modo pugnant contra nos, respondetur. Ad primum: illud, quod in actu exercito tribuit denominationem in genere causæ efficientis, esse actionem exercitam, & concernentem agens, vt per illam attingit effectum: ac proinde inuoluit idem agens. Per quod patet ad secundum.

Ad vltimum respondetur: ipsam quidem actionem ad causalitatem pertinere; non tamen absolutè, sed vt quasi habitam, seu exercitam per agens: vt sic autem nostro modo intelligendi potest dici esse subsequens actionem absolutè sumptam: non quidem tanquam effectus, ad quem terminatur actio; sed secundùm quandam posterioritatem rationis: nam sicut nostro modo intelligendi, prius concipitur forma, quàm intelligatur coniungi per inhærentiam actualem subiecto: ita etiam priùs intelligitur actionem oriri ab agente, quàm intelligatur agens quasi coniungi illi, habendo, & exercendo illam. Vnde completè, non dicitur actu causans per solam actionem absolutè sumptam; sed potiùs per quasi habere, seu exercere ipsam actionem, seu coniungi illi: quia in ipso quasi habere, seu attingere per illam effectum, completur formalissimè ipsa ratio causalitatis.

***

DISPVTATIO XI.

DE DEPENDENTIA CAVSÆ SECVNDÆ, & necessariæ à prima: & de modo, quo causa prima cum illa concurrit.

SEMEL explicatis virtutibus, seu rationibus agendi permanentibus, quibus causa secunda, & necessaria constituitur permanenter in actu primo ad operandum: statim occurrit inquirere, an vltra eas indigeat influxu ex parte Dei,& qualiter: loquimur autem de causis necessariis, & non qualitercumque;sed in ordine ad suas operationes ordinis naturalis: quia de causis liberis,aut de aliis operationibus agere,præsens superat institutum.

QVÆSTIO I.

Vtrùm causa Secunda necessaria in actu primo per suas virtutes actiuas constituta possit propriam operationem elicere absque actuali concursu causæ primæ.

1 PARTEM affirmatiuam tenet Durand. in 2. distinctio. 1. quæst. 5. & distinct. 37. quæst. 1. contendens, mundum cum omnibus suis causis fuisse proximè, & immediatè à Deo productum: at postquam creaturæ tunc esse, & vim operandi proportionatam effectibus producendis acceperunt, ipsæ per eam quosuis effectus attingunt, ita vt Deus nihil actu, & proximè agat, nisi solùm earum esse,& vim operandi conseruare.

Probatur primò: plures ex causis secundis necessariis sunt causæ principales respectu suorum effectuum: at causa principalis est illa, quæ virtute propria, & sine alterius ope suum attingit effectum: non ergo causæ secundæ necessariæ indigebunt ope alterius causæ etiam primæ, nisi solùm mediata quadam ratione, secundùm quòd illis esse, & virtutem operandi conseruat.

Secundò, non est necessarius concursus duorum agentium ad eundem effectum, nisi vtrumque sit partiale, vel alterum tantæ sit imperfectionis, vt non, nisi alterius ope fulciatur, possit attingere effectum: sed Deus non potest esse agens partiale, vt ex infrà dicendis constabit; neque creatura, cum totus effectus ab ea procedat,nec etiam imperfectio illa in eandem creatura est: cum inter causas secundas necessarias, multæ sint, quæ eiusdem perfectionis sunt cum suo effectu; quædam verò, quæ illum in perfectione longè excellunt:ex nullo ergo capite desiderabitur concursus causæ primæ ad agendum.

2 Tertiò, quia si prima causa vnà cum secũdis, & necessariis ad suas operationes immediatè concurrit, inquirimus: an vna, an duplici actione agant? non

non primum: nam quod plura per eandem actionem aliquid producant, prouenit ex eo, quòd eandem agendi vim habeant: vt patet in personis diuinis, per eandemmet actionem producentibus mundum, quòd in prima, & secunda causa necessaria non inuenitur. Secundum autem dici non potest: tum quia actiones diuersificantur per terminos: at idem esset terminus productus ab vtraque causa: ergo produci non posset per distinctas actiones. Tum etiam, quia actio Dei, si esset distincta, deberet esse prior; cum sit independens ab actione prædictæ causæ, & consequenter prius quàm actio illius accederet, iam Deus totum produxisset effectum, proindéque nihil restaret eidem producendum.

3 Nihilominus dicendum est: Deum actu, & immediatè ad omnes, & singulas prædictarum creaturarum actiones concurrere. Hæc est communis inter Philosophos, & Theologos, & ideò ab eis referendis abstinemus.

Probatur assertio ratione fundamentali. Deum esse ens per essentiam & has creaturas esse entia per participationem, est totum fundamentum dependentiæ actualis earum à Deo, tanquam à causa; sed sine respectu ad causas secundas necessarias interpositas in causando inter Deum, & prædictas creaturas; est Deus ens per essentiam, & creaturæ istæ immediatè, & per se entia per participationem: ergo sine huiusmodi respectu, & mediatione hæ creaturæ habent per se ipsas, & omnino immediatè dependentiam à Deo, tanquam à causa, & consequenter quæuis actio creata illarum, quæ etiam est ens per participationem, pendebit à Deo tanquam à vera & actuali causa.

4 Confirmatur, & explicatur: quoniam Deus, consideratus quatenus nostro modo intelligendi præsupponebatur decreto, quo instituit, vt hæ creaturæ haberent vim productiuam suorum effectuum, habebat tale esse, vt ex ipso tanquam ex causa immediata, haberet dependentiam necessariam quoduis ens ab illis producibile: at per huiusmodi decretum, non est mutatus modus essendi in Deo: ergo etiamsi illud ponatur, nihilominus omne ens ab eis factibile, necessariam, & per se dependentiam habebit ab illo, non vtcumque, sed ita vt interpositio harum causarum secundarum non tollat hanc immediatam dependentiam effectus ab eo.

Maior certa est: quia Deus secundùm illlam rationem æqualiter respiciebat omne illud ens factibile, vt causa simpliciter, & necessariò requisita ad illius productionem: & non magis respiciebat vnum effectum vt causa immediata, quàm alium: aliàs necessitaretur Deus ad instituendum ordinem harum causarum secundarum respectu aliquorum effectuum: supposito, quòd vellet eis esse communicare. Minor verò patet: quoniam ex vi decreti liberi nihil pertinens ad naturalem modum essendi Dei potest immutari.

5 Ad primum ergo, pro sententia Durandi, distinguenda est minor: & si sensus sit, quòd causa principalis sit illa, quæ ita operatur propria virtute, vt non indigeat ope, & concursu causæ alterius ordinis, neganda est; nam illa definitio, sic intellecta nequit conuenire causæ principali secundæ & necessariæ: sed primæ. Si verò sit sensus, quòd ita operatur virtute propria, vt non dependeat ab alia causa particulari, & eiusdem ordinis, concedenda est.

6 Et eodem modo soluendum est secundum argumentum, distinguendo scilicet maiorem: & si in ea sermo sit de causis eiusdem ordinis, & non subordinatis, concedenda est: si verò de causis diuersi ordinis, & inter se

 essen

essentialem subordinationem habentibus, negari debet.

Ratio autem disparitatis inter vtrasque causas hæc est: quia causa particularis, si modo dicto eiusdem perfectionis sit cum effectu, præstat omnem concursum, quem petit effectus producendus, vt à tali causa præstetur: & quem causa ipsa præstari postulat; & ideò si alia causa particularis concurrit, signum est, vel causam illam priorem partialem esse, vel tantæ in perfectionis, vt ex vi sua effectum attingere non possit. At in causis subordinatis, & diuersi ordinis: etiamsi earum qualibet sit totalis, non excluditur consortium alterius causæ: quia eius totalitas solùm petit, vt in suo ordine totalitatem habeat.

7 Imò & hoc ipso, quòd causa aliqua sit alteri subordinata, modo alibi dicendo, petit alterius concursum: & quòd illa actio ab vtraque procedat. Vnde illud, quod in tertio argumento dicitur (vt sic hoc argumentum maneat solutum) quod tantùm operantur eandem actionem, quæ eandem operandi vim habent, solummodò est verum in illis causis, siue suppositis, quæ eiusdem ordinis sunt in ratione agendi.

QVÆSTIO II.

An iuxta principia Aristotelis, Deus non solùm simul concurrat cum causis secundis necessariis; sed eas etiam ad agendum præmoueat.

Explicatur titulus, & refertur recens opinio.

§. I.

8 Ex dictis quæstione præcedenti constat, actionem causæ necessariæ debere procedere, tam ab illa, quàm à prima: & ideò vtramque simul influere concursu, quem vocant concomitantem, & simultaneum. Quare explicandum restat, an præter hunc concursum habeat Deus alium, quo influat in prædictam causam, & moueat eam ad agendum, ac proinde talis concursus non solùm sit motio; sed præmotio, seu præuius ad agendum: quandoquidem talis motio, hoc ipso quod detur prædictæ causæ secundæ ad agendum, debet necessariò præcedere actionem illius, & consequenter non solùm erit motio; sed præmotio, & influxus præuius: imò & necessariò erit prædeterminatio Physica: quia ex qua parte non datur ad agendum, vel non agendum; sed ad hoc, vt determinatè agat, est determinatio causæ, & ex qua parte est influxus Physicus, erit determinatio realis, & Physica: & tandem ex quo capite procedit determinationem, seu actionem huius causæ secundæ, debet esse non solùm determinatio, sed prædeterminatio illius.

Mouemus autem hanc quæstionem, non absolutè; sed stando in principiis Arist. vt ex professo constet, quantùm doctrina hæc de præmotionibus diuinis, quibus causæ hæ præmouentur sit consona cum principiis Aristotelis: ac proinde cum vera Philosophia.

9 Pro parte negatiua stant plures ex Iunioribus. Probatur primò ex Aristotele 3. Physic. text. 18. vbi loquens de prædictis causis docet, agens, vt agens non mutari: ergo potest prædicta causa esse actu agens, quin mutetur: ergo non requiritur illa præuia motio in illam vt agat: quia si illam requirit, impossibile est tale agens non mutari: quandoquidem recipit aliquid intrinsecum, quod antea non habebat.

Secundò, quia in doctrina Aristotelis causæ naturales sunt ex se omnino determinatæ ad operandum: ergo

non

non indigent aliquo superaddito, quo prædeterminentur. Patet consequentia: quia illa præmotio solùm datur ad determinandum: ergo si sunt determinatæ, vlteriori prædeterminatione non indigebunt.

Aperitur mens Aristotelis, & non proponuntur euasiones quorundam Iuniorum.

§. II.

10 Oppositam tamen sententiam plures tenent ex discipulis D. Th. Pro cuius explicatione dicendum est primò, certum esse in via, & doctrina Aristotelis, dari aliquem influxum causæ primæ in secundam, & necessariam, per quem moueatur ad operandum. Ita desumitur ex eodem Aristotele 8. Physic. text. 33. vbi agens de causa prima, & secunda, & necessaria, & de earum subordinatione inquit. *Vtrumque igitur mouere dicimus, & primum, & vltimum mouentium: sed magis primum: ilud enim mouet vltimum; sed non hoc primum; & sine primo quidem vltimum non mouebit, illud autem, sine hoc, vt baculus non mouebit, non mouente homine.*

Ecce ergo quomodo Philosophus apertum ponit discrimen inter primam, & secundam causam necessarium, quòd licet vtráque moueat, id est actiuè producat effectum; attamen prima mouet secundam ad talem operationem, non tamen econtrà. Et hoc ipsum docet idem Aristoteles 7. Physic. c. 1. & 8. Physic. cap. 5. quem præter relatos sequuntur plures ex Iunioribus Philosophis.

11 Sed plures ex aduersariis triplicem huic testimonio adhibent solutionem. Prima est, quòd Aristoteles, nec verbum vllum de huiusmodi præmotione alicubi scripsit, præsertim in lib. Physic. vbi tantùm agit de naturalibus motibus, qui sensu percipi possunt, & de corporibus mouentibus, & mobilibus. Secunda est, intelligendum esse Philosophum de motione communiter dicta, qua causæ secundæ necessariæ producuntur in esse, & conseruantur à prima causa. Tertia est, ideò dici Deum mouere has causas secundas ad operandum; quia agit vnà cum illis per simultaneum concursum.

Imò aliqui addunt, quòd etsi Deus solùm influat per prædictum concursum, attamen ille influxus, & actio huius creaturæ priùs est à Deo, quàm à prædicta causa secunda, & per illam actionem, vt est à Deo, mouetur, & determinatur ad eliciendam eandem actionem, prout est ab ila.

Confutantur euasiones Iuniorum.

§. III.

12 Sed omnes hæ solutiones sunt insufficientes. Prima quidem: quia Aristot. in 8. Physic. ex prædictis causis secundis mouentibus inuestigat primum motorem, qui sit omninò immobilis, æternus, infinitus, &c. vt patet ex vltimis capitibus, & vltimis verbis illius libri: ergo non agit tantum de corporibus mouentibus & mobilibus; sed etiam de subordinatione harum causarum ad primum motoré, nempè Deum, de quo statuit mouere hæc inferiora mouentia, ad hoc vt operentur suos motus. Vnde mirum est viros aliàs doctissimos præfatam doctrinam ab Aristotele in hoc capite adeò expressam, non vidisse.

13 Ex quo etiam secunda solutio corruit: quia Aristoteles ibi sermonem texuit de his causis secundis, quatenus in operando dependent à prima; & ideò non quia sunt talia entia per participationem: sed quia sunt agentia mota

(in quo etiam priorem illam dependentiam inclusit) ac proinde ab hoc, quod est agere à primo motore, intulit dari vnum primum mouens omninò immotum, & consequenter non habens ab alio hoc, quod est agere: quia in his essentialiter subordinatis implicat dari processum in infinitum.

Quod etiam non parum confirmatur exemplo de baculo ab eodem Philosopho allato, ait enim: Baculus non mouebit nisi moueatur à manu: ergo sicut illa dependentia baculi à manu non est in essendo, sed in operando: ita etiam dependentia prædictarum causarum à prima, de qua ibi expressè loquitur, tantùm erit dependentia, & motio quoad operari, & non quoad esse: licet ex hac vltima, quæ in his causis est, oriatur illa.

Sed neque tertia solutio sufficiens est: quia quotiescumque actio, & passio in vna & eadem entitate identificatur; oportet, quòd actio quatenus talis formaliter sumpta, sit prior ordine saltem rationis, quàm passio: nam inquit Philosophus 3. Physic. text. 18. Motus mouentis antecedit motum mobilis: at prius causa secunda, & necessaria intelligitur mota à Deo, quàm agat: quia mouetur ad agendum: ergo illa passio, & motus non est eadem realiter actio, per quam prædicta causa secunda agit: sed infertur ex vi alterius actionis prioris, qua Deus præuiè agit in illam.

14 Deindè, quia si semel ponitur Deum solummodo concurrere per concursum simultaneum: nequit saluari, quòd moueat per illum has causas ad agendum: ergo non concurrit per solum prædictum concursum; sed influit per influxum præuium. Antecedens patet: tum quia nihil mouet aliud, nisi agendo in illud, sicut nullus posset trahere nauim, nisi in illam ageret: at concursus concomitans non est influxus in causam; sed in effectum: quia totum esse illius est esse fieri effectus, & ad illum tendere: ergo per illum nequit prædicta causa secunda moueri ad agendum. Tum etiam, quia moueri denuò, est mutari, ac per consequens erit recipere aliquid, per quod habeat se aliter nunc, quàm prius. At per actionem transeuntem, quæ etiam prout est à Deo non recipitur, in sententia horum Iuniorum, in agente, sed in passo nihil prorsus recipit agens: ergo per illam non saluatur, quòd mouetur ad agendum.

Adde pro maiori probatione eiusdem antecedentis, quòd moueri ad agendum, denotat, quòd talis motio habeat, vt sic dicamus, pro termino, & effectu *vt quo* ipsam actionem rei motę: sicut impelli & moueri lapidem sursum: hoc modo habet pro termino ipsum ascensum lapidis: at actio prout à Deo non habet pro termino, & effectus actionem eandem prout à causa secunda, si semel concurrit per solum concursum simultaneum: quia in eorum sententia est omnimoda simultas inter hos concursus, ac proindè vnus non est ab alio: maximè quia tales concursus non distinguuntur inter se, & etiam eo modo quo animal, & rationale distinguuntur: nam in quauis formalitate illius actionis intimè imbibitur, quòd sit ab vtraque causa.

15 Confirmatur primò: quia alioqui non posset saluari dignitas primi motoris in mouendo, quam præcipuè intendit Aristoteles locis citatis saluare. Quod sic ostenditur; nam ad hanc saluandam oportet, vt non sit mutua dependentia in influxu, quem prima, & hæ causæ secundæ præstant: at si Deus concurrit per solum concursum simultaneum, tunc erit mutua dependentia: ergo non saluatur prædicta dignitas. Maior patet; quia si mutuò dependent, non erit maior ratio, quare vna potiùs

moueat aliam, quàm econtra : & ita vel vtraque, vel nulla mouebitur ab altera, & consequenter nulla earum erit excellentior in modo concurrendi ; quia causam mouere immotam, denotat, quòd ita pendeat aliquid ab illa, vt simul ipsa non pendeat in tali motione ab alio.

Minor verò etiam constat ; nam sicut actio illius causæ secundæ non potest esse sine concursu Dei ; ita neque iste concursus in sententia horum Doctorum sine influxu eiusdem creaturæ; alioquin non esset concursus simultaneus, & ideò si Deus posset per concursum alterius rationis illuminare sine sole : attamen illuminationem solis nequit efficere sine sole ; imò in actionibus vitalibus animæ vegetatiuæ, vt in nutritione implicat, quòd Deus efficiat illam sine concursu causæ secundæ viuentis: quia earum esse consistit in hoc, quòd procedant à principio illo viuente coniuncto: ergo si Deus agit per solum concursum simultaneum, erit mutua inter vtrumque dependentia.

16 Confirmatur secundò; quia alioquin non rectè intulisset Aristoteles deueniendum esse ad vnum primum motorem, ex eo quòd hæ causæ secundæ non agunt nisi motæ. Quòd sic probatur ; nam ideò deueniri deberet ad vnum primum motorem, quia vt ibidem Aristoteles ait, in his causis essentialiter subordinatis, non est abire in infinitum; sed hæc ratio non vrget si Deus solùm concurrit influxu simultaneo: ergo vltra hunc dandus est alius.

Minor probatur ; quia in agentibus partialibus non conuenit vt in infinitum syncategorematicè abeatur; id quod in pluribus trahentibus nauim videre licet ; nam si pondus nauis crescat, sicut possibile est crescere in infinitum syncategorematicè, oportet vt etiam numerus illam trahentium eodem modo in infinitum augeatur ; imò ex hoc exemplo constat concursum illum simultaneum, nec mouere aliam causam simul concurrentem, neque dare excellentiam in modo concurrendi. Quare etsi Deus remotè concurrat modo excellenti, quatenus dedit virtutem, & esse his creaturis, verbi gratia igni, attamen vt formaliter, & proximè influit, non concurreret tunc independenti modo ; neque vt mouens cæteras illas causas, ac proindè neque vt causa prima.

17 Ex quibus etiam facilè corruit id, quod in hac tertia solutione addebatur, ad saluandum prædictam causam secundam præmoueri à Deo per concursum simultaneum, scilicet illam actionem prius esse à Deo, & sic præmouere causam secundam, & necessariam ad eandem actionem. Nam præterquam quòd actio illa quando est transiens non recipitur in agente, ac per consequens non potest moueri per illam ad agendum, vt nuper dicebamus; nihilominus etiam si subiectaretur in illo non posset per hoc saluari id, quod Aristoteles docet de motu causæ secundæ & necessariæ à prima. Quia hæc prioritas non est in re, sed solùm in intellectu considerante : ergo hæc non sufficit, vt saluetur quòd Deus per suum concursum moueat has causas secundas ad agendum : nam cùm motio Dei sit causa actionis earum, debet esse inter vtramque vera distinctio, veráque, & realis prioritas.

Maximè quia cùm hæc motio ponatur ad saluandam dependentiam prædictæ creaturæ, vt mouentis, à motione Dei in ipsam, quia non mouet, nisi mota à prima, oportet, vt sicut hæc dependentia est maxima, quæ excogitari potest, quia oritur ex intima, & intrinseca subordinatione, quæ ibidem inuenitur, ita sit vera, & realis, ac proindè à parte

à parte rei inuenta.

18 Accedit etiam: tum quòd alioqui istæ causæ secundæ nihil agerent, siquidem prioritate naturæ præsupponeretur actio Dei in effectum, & ideò præsupponeretur iam factus, & consequenter esset incapax, vt ab illis reproduceretur. Tum etiam, & maximè: quia alioqui esset in illa actione aliqua formalitas, respectu cuius prædicta causa secunda se haberet merè passiuè, scilicet illa per quam moueretur ad agendum. At hoc satis constat esse falsum: maximè, in actionibus vitalibus necessariis, partis vegetatiuæ, quarum formalitates, hoc ipso, quòd non intelligantur exire è sua causa proxima, neque intelligentur vitales. Sequela satis constat: nam cum hæc formalitas moueat eam ad actionem; oportet esse prius, quàm ipsa agat: at si esset effectiuè ab eadem causa secunda, non posset præintelligi influxui illius: ergo, &c.

Satisfit argumentis prioris sententiæ.

§. IV.

19 AD primum primæ sententiæ respondetur, tantum velle ibidem Aristotelem, quòd agens vt tale non mutetur per actionem suam, id est, à se ipso procedentem, non verò quòd agens necessarium non agat, vt priùs motum à primo; imò ex illo loco maior sumitur confirmatio pro nostra sententia: nam cum ipse Aristoteles asserat, quòd causa secunda necessaria agit mota à prima, & aliàs dicat, quòd non est mota per suam actionem: superest, vt dicatur mota à prima per aliquid distinctum ab actione ipsius causę secundæ: & cum huiusmodi distinctum ab actione non sit posterius illa: quia aliàs priùs ageret illa causa secunda, quàm moueretur à prima, restat vt sit quid præuium ad illius actionem.

Ad secundum respondetur: quod hæ causæ secundæ habent virtutem determinatam, & completam in suo ordine; sed non per respectum ad causas superiores; in quarum virtute debent agere, & determinari.

QVÆSTIO III. S

An ratione naturali conuincatur, omnes causas secundas necessarias indigere ad agendum, non solùm concursu Dei simultaneo; sed etiam motione præuia.

Refertur sententia negans.

§. I.

20 PArtem [illegible] nam tuetur quamplurimi [illegible] ioribus, qui omnes constanter tuentur præter concursum simultaneum, quo Deus vnà cum causa secunda, & necessaria efficit, actionem illius, non conuinci, quod desideretur aliud, quo eam ad operandum moueat.

Probatur primò. Per concursum simultaneum saluatur omnis dependentia essentialis, tum huius causæ secundæ à prima in causando, tum actionis eius, tum etiam effectus per illam causati: ergo superfluit alius quiuis concursus. Consequentia est euidens: quia prædictus concursus præuius solùm potest addi ad saluandum aliquam ex his dependentiis essentialibus.

Antecedens videtur perspicuum: nam ex qua parte causa prima potest operari sine concursu simultaneo causæ necessariæ: non verò econtrà hæc causa secunda sine concursu concomitante Dei, saluatur dependentia essentialis in agendo huius causæ secundæ à

prim

prima; & ex qua parte ipsa actio prædictæ causæ secūdæ est immediatè à Deo, per illum concursum, manet illæsa dependentia ipsius actionis à causa prima. Et tandem ex quo capite, id quod in his causis est causa actionis, causat etiam immediatè effectum, qui sequitur ad actionem: saluatur dependentia ipsius effectus à Deo. Ad quid ergo desiderabitur influxus ille superadditus, & realiter distinctus à concursu simultaneo.

21 Confirmatur. Quiuis concursus præuius est separabilis ab actione prædictæ causæ secundę: quia cum sit prior natura, quàm illa, ac per consequens independens ab eadem, nequit reddi sufficiens ratio, cur saltem supernaturaliter non possit ab ipsa separari: maximè, quia omne principium agendi creatum potest Deus suspēdere ab actuali actione: ergo concursus Dei nequit consistere in aliquo præuio; sed in solo concursu simultaneo. Patet consequentia: quia debet consistere in aliquo, quod sit inseparabile ab actione prædictæ causæ secundæ. Vndè, quando non sequitur talis actio, tunc etsi Deus fuerit paratus ad concurrendum; non tamen actu concurrit: ac proinde consistet in prædicto concursu simultaneo, qui hoc ipso, quòd essentialiter simultaneus est, nequit separari à suo consorte, scilicet ab influxu causæ secundæ.

Secundò solis instrumentis est proprium, vt indigeant præuia motione, & applicatione à superiore agente: quia sola ipsa habent virtutem incompletam, & inferiorem in ordine ad productionē effectus principalis agentis: sed in productione ignis, verbi gratia, concurrit ignis generans, vt causa principalis: quia habet virtutem eiusdem perfectionis cum effectu producto: ergo non indiget pręuia aliqua motione, aut applicatione: maximè, quia loquimur de illo, vt est sufficiēter approximatus passo.

22 Tertiò, quia non apparet, quid sit ista motio, aut ad quod prædicamētum pertineat: quoniam neq; potest spectare ad prædicamentum qualitatis, actionis, aut passionis: ergo neque ad aliquod aliud. Patet cōsequentia: quia quod non spectet ad aliquod ex quatuor vltimis prædicamentis, aut ad genus substantię, quantitatis, aut relationis, est per se manifestum, & ideo ad hæc solummodo tria iam enumerata potest pertinere.

Antecedens verò quoad primam partem, scilicet quòd non sit qualitas, videtur certum: quia qualitas illa, quippè virtus actiua non minùs esset potentia operatiua secunda, quàm calor ignis aut quæuis alia potentia permanens, & ex consequenti indigebit etiam Dei præmotione ad operandum, & sic in infinitum: cum quæuis virtus operatiua non possit non pendere ab illo in esse, fieri, & operari: maximè, quia hoc ipso, quòd sit naturalis potentia, est indifferens ad plures, & diuersos actus, & tantum dat posse: ergo indiget determinatione, & applicatione huius posse: sicut & ipsa causa secunda, cui concessa est.

23 Ex quo etiam antecedens idem quoad alias duas partes constat: quia vbi est actio, ibidem debet esse terminus: sicut & vbi est passio: quin passio identificatur cum actione; sed non apparet, quem alium terminum habeat hæc motio, nisi qualitatem actiuam, vt patet: maximè, quia actio causæ secundæ non potest esse immediatus terminus illius: siquidem, vt docet Aristot. ad actionem non datur actio, ne cogamur procedere in infinitum: ergo, &c.

Statuitur vera sententia, & prima eius ratio expenditur.

§. II.

24 Dicendum est tamen: non posse non stando in ratione na-

turali,

turali, admitti, Deum præmouere causas secundas necessarias ad suos actus, influẽdo in illis aliquid reale physicum, & præuium, quo præmoueantur, & prædeterminentur physicè ad operandum, ac proinde non sufficere concursum merè simultaneum. Hanc passim docet D. Th. éstque communis inter antiquos Philosophos, & inter Thomistas tam antiquos, quàm recentiores; & ita superuacaneum esset singulos recensere.

Sed vt prima ratio, qua eam suadebimus radicitùs intelligatur, aduertendum est, esse valdè distincta hęc duo, nimirum : operari cum aliquo ex vna parte, & operari in illo, aut per illud, seu mouere ipsum ad operandum ex alia: nam primum solummodo denotat simultatem, quam vocant concomitantiam concursus, & ideo si duo portent vnum, & eundem lapidem, quiuis operatur cum alio : quia simultaneè cum illo concurrit. Et in sententia eorum, qui dicunt fœminam concurrere actiuè ad generationem prolis, tunc fœmina ob rationem dictam operatur vnà cum viro, & econtrà. At verò ad secundum requiritur vt agens, quod operatur per aliud, aut in alio, non solùm concurrat simultaneè cum altero; sed quod per suum concursum faciat, vt alterum agat, & operetur : quia mouendo illud ad operandum facit, vt faciat, & ideo nec fœmina operatur per virum, nec vir per fœminam, nec vnus ex portantibus lapidem portat illum per alium: quia nec fœmina facit, quòd vir faciat, nec vnus, qui portat lapidem, actiuè facit vt alius illum portet : quia nullus eorum præmouet, nec applicat alium ad effectum.

25 Hinc ergo conficitur ratio ex D. Thoma desumpta : nam licet prima causa, & causa secunda necessaria concurrant ad actionem eiusdem causæ secundæ; attamen cum hoc discrimine, quòd Deus non solùm est causa illius actionis, provt est ab ipso: sed etiam per suum concursum, est causa eiusdẽ actionis, provt est ab illa causa secunda: at verò causa secunda, & necessaria, licèt sit causa suæ actionis, provt est ab ipsa, non tamen potest esse causa illius, provt est à Deo: ergo Deus non solùm causat realiter illam actionem; sed etiam per suum concursum facit actu, quòd causa secunda, & necessaria agat, & ex consequenti non solùm concurret per concursum simultaneum; sed etiam per aliquid præuium & intrinsecum, per quod physicè moueat illam ad operandum.

Antecedens patet: quia cùm actio illa necessaria, provt ab illa creatura, sit aliquid creatum in rerum natura existens, oportet, quòd vt sic sit à Deo tanquam à prima causa efficiẽte: sicut quia eadem actio, provt à Deo est ab illo, vt à prima causa, ideò provt sic ab illo procedit, nequit procedere ab alia causa; alioquin non influeret per modum primæ causæ : quia causa quæ influit, non solùm in actionem vtcunque, sed provt est ab aliqua causa, facit vt talis causa faciat, ac proinde est prior illa in causando: ergo si causa secunda, & necessaria esset causa illius actionis, non vtcumque; sed provt est à Deo, atque ita faceret, vt ipse faceret, iam esset prior in causando, quàm Deus, & ex consequenti, eo ipso Deus rationem primæ causæ amitteret.

26 Prima verò consequentia ex antecedenti constat, quia idem est actionem necessariam prædictæ causæ secundæ, etiam provt est ab illa, esse actu à Deo: & quod Deus faciat actu, quod talis creatura faciat: alioqui, licèt actio illa esset à Deo: non tamen quatenus fit ab illa creatura, fieret ab illo.

Vltima verò consequentia, præter quam quod videtur nota ex dictis qu. 2. huius disputationis, & etiam ex notabili

tabili nuper posito: nihilominus ex probatione antecedentis, & primæ consequentiæ sic suadetur: tum quia si Deus mouet actu prædictam causam ad operandum, d tque illi vt agat oportet, vt ponat in ea aliquid, quo faciat, vt faciat, & quo sit actu causa illius actionis, provt ab illa: quia quod est causa physica actionis alicuius causæ necessariæ, provt ab ipsa, ac proinde est illi efficaciter ratio agendi actualiter, debet esse quid physicum, & inhærens ipsi, præuiúmque ad actionem: sicut quod dat illi habitualiter, & sufficienter esse operatiuam, non potest non esse inhærenter in eadem causa secunda. Tum etiam, quia alioquin Deus solùm concurreret remotè ad illam actionem, provt est ab illa creatura, quatenus nimirum dedit esse, & potentias operatiuas permanentes, & illas conseruat, quod est incidere, saltem quoad hanc formalitatem, in sententiam Durandi: quandoquidem licet ex vi concursus simultanei illa actio sit absolutè à Deo, non tamen secundum quod est ab illa causa necessaria, ex vi prædicti concursus ab illo.

27 Confirmatur, & explicatur: sicut ratio entis increati, & à se, transcendit omnes rationes, quæ in Deo sunt: ita ratio entis creati, & entis ab alio transcendit omnes rationes, quæ in his creaturis sunt: ergo sicut propter rationem entis increati, & à se habet Deus à se, & non ab alio, non solum esse, & virtutem operatiuam; sed etiam esse saltem nostro modo intelligendi principium actuale operationis: ita ob hanc rationem entis creati, & ab alio vt in prædictis causis imbibitam non solum habebit ipsa actio causæ secundæ esse à Deo; sed etiam ipsa causa secunda, & necessaria habebit ab alio, tùm esse, tùm virtutem operatiuam permanẽtem; tùm etiam esse principium actuale operandi.

28 Antecedens ex se patet. Consequentia autem manifesta est: quia non solùm ipsa actio, & esse prædictæ causæ secundæ, necnon & virtutes operandi in ea permanentes sunt aliquid reale creatum; sed etiam esse actuale principium operandi, seu esse principium actualiter applicatum, & determinatum ad agendum, est aliquid reale: tùm quia actio non pendet actu, & in exercitio à principio habitualiter operatiuo præcisè sumpto: nam potest esse principium habitnale operandi absque eo, quòd sit actio; sed dependet ab illo, vt est actuale, & determinatum principiũ illius, seu vt est actualiter applicatum ad operandum. Tum etiam, quia si esse operatiuum habitualiter, & in potentia, est aliquid reale: ergo multo magis esse actuale principium modo dicto operandi, quod sit talis conditionis, & naturæ, vt operatio non sit ab illo saltem in sensu composito separabilis; sed debeat ab illo actu, & in exercitio pendere: quia hoc denotat principium magis actuale magísque completum: ergo totum hoc debet causa secunda & necessaria habere actu à Deo.

29 Non refugiunt Authores oppositæ sententiæ respondere, quòd licet illa actio realiter sit à Deo; non tamen *provt est à causa secunda necessaria*: quia etsi vna actio possit esse ab vtraque causa: attamen provt est ab vna, non potest esse ab alia: & ideò satis esse concursum simultaneum: quia ad dependentiam prædictæ causę secundę à prima in agendo, sufficit, quod non possit agere, quin simul illa actio sit realiter à prima.

Et ad confirmationem respondent, causam secundam, & necessariam agere, seu esse principium determinatum, & actuale actionis, nihil aliud esse, quàm eandem causam secundam & ipsam actionem esse à Deo, etiam si non detur prædictus concursus prauus: quia actio ipsa pendet ab illo per concur-

sum simultaneum; causa autem secunda per concursum conseruanntem esse, & virtutes operatiuas permanentes eiusdem causæ.

30 Sed nulla ex his solutionibus satisfacit; non quidem prima: quia vt in ratione nostra dicebamus, dependentia illa formaliter sumpta actionis à causa secunda necessaria, non est purum ens rationis; sed est aliquid verum & reale in rerum natura exercitum: ergo debet esse participatum actu, & immediatè ab ente per essentiam: alioqui enim Deus non influeret in illam actionem, vt habet rationem entis: quandoquidem non procedit ab illo secundùm omnem modum, & formalitatem, quam habet: at hoc esse falsum satis constat: siquidem terminus, qui per se correspondet vniuersalissimæ causæ, qualis est Deus, est ratio vniuersalissima omnium, quæ in rebus inueniuntur, scilicet ratio entis. Quare, sicut aliæ rationes inuentæ in actione, quia sunt aliquid reale, refunduntur actu in Deum, vt in causam, à qua actu, & immediatè pendent: ita & hæc formalitas actionis, cùm sit ens, debet etiam esse actu, & immediatè ab ipso.

Quare, etsi facta collatione inter duas causas eiusdem ordinis, repugnat actionem, prout est ab vna, esse ab alia: non tamen si fiat inter causas diuersi ordinis, & essentialiter subordinatas.

31 Confirmatur, quia actiones vitales partis vegetatiuæ secundùm rationem suæ vitalitatis debent pendere à Deo actu, & immediatè: quia cum hæc ratio sit valde perfecta, non possunt non in illa esse dependentes à Deo, qui est ipsa vita per essentiam: at actio illa vitalis, vt habet suam vitalitatem intrinsecè importat dependentiam à suo intrinseco principio vitæ: imo & in hac dependentia eius vitalitas consistit; ergo si semel, vt habet hanc vitalitatem pendet à Deo, non potest non pendere ab ipso, vt pendet ab illa causa creata, seu ab illo principio creatæ vitæ.

Neque solutio, quæ ad confirmationem adhibita est, satisfacit: quia ignem, v. g. calefacere, seu esse actuale principium calefactionis, non est sola entias ignis, & calefactionis: nam posset Deus conseruare, tam calefactionem illam, quàm ipsum ignem, absque eo, quod ignis calefaceret; quia in hoc distinguuntur hæ actiones creatæ vitales, & non vitales, quòd illæ non possunt esse, aut permanere absque eo, quòd actu exeant à principio creato vitæ: secùs verò istæ: quia possunt permanere per solum influxum Dei: ergo hoc quod est ignem esse actuale principium calefactionis, aliquid aliud est præter ipsam entitatem ignis, & calefactionis, scilicet esse id à quo actu necessario, & inseparabiliter oritur in exercitio ipsa calefactio.

32 Adde, probationem illam pro vltima consequentia nostræ confirmationis adductam adhuc manere in suo robore, quæ sic potest vrgeri. Quia esse principium actuale operationis, & determinatum ad ipsam est esse id, à quo operatio pendet per indissolubilem nexum, alibi explicandum, inter vtrumque: ergo esse tale principium non importat solummodo esse causæ secundæ necessariæ, & suarum virtutum operatiuarum ex vna parte, & operationis ex alia; sed vltra hoc addit aliquid medium inter vtrumque, quod sit causa huius egressionis, & dependentiæ actualis, & indissolubilis. Patet consequentia: quia esse principium habituale, seu potentiale, non importat talem nexum, & ipsa actio non potest esse id, à quo ipsa pendet per indissolubilem nexum cum se ipsa; alioqui idem penderet realiter à se: ergo vltra hæc duo addendum est aliquid aliud, ratione cuius prædicta

causa

causa secunda sit id, à quo operatio pendet in actu exercito per indissolubilem connexionem inter vtrumque: vt sic de ea verificetur, quod est principium, non solùm habituale: sed etiam actuale operationis, & determinatum ad illam, & hæc de prima ratione D. Thomæ.

Expromitur vis, & efficacia secundæ rationis D. Thomæ.

§. III.

33 Secunda ratio principalis pro nostra assertione, & ex eodem S. Doctore desumpta, sic se habet. Quia si Deus non præmoueret causam secundam necessariam ad operandum, sequeretur quod prædicta causa esset primum se mouens, & primum se determinans ad illam operationem, quod est esse primum principium simpliciter. At hoc est euidenter falsum: quia alioqui iam darentur plura prima principia in ordine operatiuo, & ita incideremus in errorem Manichæorum. Sequela videtur aperta: quia causa secunda, & necessaria, quæ non mouetur ab alio ad operandum, est primum mouens, & primum se determinans.

Confirmatur: quia ignem esse principium actuale operationis, & determinatum ad eam est aliquid reale distinctum, tum ab operatione; tum etiam à principio habituali, & potentiali operandi: quod quandoque est in actu, quandoque verò cessat ab actu, vt in ratione præcedenti diximus: vel ergo ignis habet à Deo esse tale principium actuale, vel à se; si primum: ergo mouetur ab illo ad operandum: si secundum: ergo est primum principium actuale operandi: si quidem à se hoc habet. Ex quo vlterius fieret esse primũ ens: quia si tale ens esset ens secundum; deberet habere omnia sua, participata à primo.

34 Respondent aduersarij dupliciter: primò ad rationem primi mouentis, & primi se determinantis requiri, vt habeat esse à se, quod non competit causæ secundæ necessariæ. Secundò respondent, satis esse vt illa causa secunda non esset primum mouens se ipsam, quod nequeat operari sine concursu simultaneo primæ causæ.

Cæterum prima solutio impugnari potest dupliciter: primò quidem, quia causa necessaria, quæ à se non habet esse, nequit habere à se, quòd sit actuale principium operandi modo dicto: quia tale principium debet commensurari cum esse: ergo si semel datur, quod actu operetur à se, debet dari quod sit ens à se. Vnde, hæc solutio contradictoria inuoluit, scilicet quòd causa secunda necessaria esset, & non esset ens à se: primum quidem, quia vt nunc dicebamus, causa necessaria, quæ à se non est ens, non habet à se quod modo dicto operetur. Secundum verò, quia vt supponitur, habet esse creatum.

35 Deinde; quia etsi demus, quòd per hanc solutionem euitetur, quod ignis non sit primum ens simpliciter, non tamen quòd non sit primum operans respectu suarum operationum, si semel operatio illa, etiam provt est ab ipso, non pendet ab alio, ac proinde, si semel non moueatur ab alio ad illam eliciendam. Adde; confirmationem adductam manere in suo robore, scilicet quòd esse actuale principium operandi iam dictum, est ens reale, quod non haberet ignis à Deo, ac per consequens non esset ens secundum, propter rationem dictam.

Neque secunda solutio satisfacit: quia in eorum sententia, licet possit Deus calefacere sine igne per concursum alterius rationis; ac sit ille, quo concurrit cum ipso; non tamen id potest facere per concursum simultaneum, quo concurrit cum igne: quia ille

concursus ab intrinseco petit simultatem concursus ignis : & tamen tunc Deus concurrit vt prima causa ; ac per consequens modo non derogante rationi primi se mouentis, primíque operantis : ergo ex hoc præciso capite, quòd ignis egeat concursu simultaneo, non amittet rationem primi principij.

Confirmatur: tùm, quia respectu actionis vitalis nutriendi non potest Deus concurrere ad illam efficiendam, nisi simul concurrat potentia vitalis creata, vt supra diximus, & nihilominus concurrit modo proprio causæ primæ : ergo quod desideretur concursus simultaneus alterius causæ, non derogat modo causandi causæ primæ, vt primæ.

Enucleatur vltima ratio D. Thomæ.

§. IV.

36 Tertia ratio principalis pro sententia D. Thomæ (per quam etiam rationes, & impugnationes præcedentes, non parum confirmabuntur) sic se habet. Causa secunda, & necessaria nequit agere, quin Deus simultaneè cum illa influat: ergo etiam debet præmoueri ab illo ad agendum. Patet consequentia : nam cùm ad illam actionem indispensabiliter desideretur concursus simultaneus duarum causarum ; oportet vt, vel vna moueat aliam, vel vtraque ab alia tertia moueatur ; aliàs enim omnino à casu, sequeretur illa simultas concursuum, etiam si illæ causæ sint per se subordinatæ ; ergo cum nequeat illa causa secunda applicare causam primam, neque aliqua alia tertia sit excogitabilis, quæ vtramque præmoueat, necesse erit, vt Deus efficaciter præmoueat causam secundam necessariam : aliàs ipse cæco modo, & ignoranti influeret ; quia nesciret quando illa inciperet operari, & an exhibitura sit suum concursum simultaneum, necne : ac proinde an ille concursus Dei obtenturus sit finem, pro quo exhibetur, vel non.

37 Confirmatur: hoc ipso quòd Deus concurrat cum igne simultaneè, oportet, vt priùs ordine naturæ intelligatur paratus concurrere cum illo : qualiter non intelligeretur, si decreuisset non concurrere cum eodem : etiam si abessent omnia impedimenta : quia priùs quàm intelligantur hæ duæ causæ in actu secundo vnitæ per suos concursus, oportet, vt præintelligantur suo modo vnitæ in actu primo in ordine ad cōcurrendum in ratione vnius principij totalis, & adæquati ; sed non potest intelligi hæc quasi vnio, assistentia, & præparatio primæ causæ ad concurrendū cum causa secunda, & necessaria, nisi ei imprimat aliquid præuium ad actionem: ergo, &c.

Minor probatur: quia hæc vnio, & assistentia specialis virtutis diuinæ cum illa causa secunda est habitudo quædam specialis inter illas, quæ potuit non esse; si Deus decreuisset non concurrere cum illa: ergo necesse est ad hoc quòd sit talis habitudo, quòd adsit aliqua mutatio, ex parte alicuius extremi : quia habitudo, quæ potest non esse manentibus extremis, nequit consurgere sine mutatione, saltem alicuius ex illis : ergo cum hæc mutatio nequeat esse in Deo, erit in illa creatura per receptionem alicuius inhærentis in ipsa : quia id solum, quod est intrinsecum, seu inhærens, potest formaliter immutare: ergo cum hæc vnio antecedat concursum simultaneū vtriusq; causæ, quandoquidem vniuntur ad agendum, fiet inde, vt immutatio ad extra ad illam requisita, præcedat etiam prioritate vera, & reali, saltem naturæ, ad illum concursum, ac proinde, quod præhabeat illa causa secunda aliquid præuium, & nouum à causa prima, antequam intelligatur agere.

38 Respondent Auctores oppositæ senten-

sententiæ, tùm ad rationem hanc, tùm ad eius confirmationem. Ad rationem quidem dicunt, quòd vt Deus non procedat cæco modo, satis erit quod per eam scientiam, quam appellant Theologi, simplicis intelligentiæ, cognoscat, quoad causas naturales, quod quoties non fuerit aliquod impedimentum, necessariò operabuntur; ac per consequens poterit scire quando, & quomodo præbiturus sit suum concursum simultaneum, &c.

Ad confirmationem verò respondent, sufficere mutationem in aliquo extrinseco, scilicet in tempore; quia hoc ipso quod adueniat tempus quo operaturus est ignis, sequitur influxus simultaneus, & priùs natura est aduentus illius temporis, quod est connotatum illius habitudinis, inter causam primam, & ignem, quàm quod Deus simultaneè concurrat cum illo.

39 Cæterum hęc non eneruant rationem, & confirmationem nostram: nam licèt causæ naturales ex se sint in suo ordine determinatæ ad operandum, seclusis impedimentis: attamen possunt pro quolibet instanti impediri, vel ab ipso Deo supernaturaliter operante, vel ab aliis causis secundis efficacioribus, & liberis: atque adeo, nisi Deus efficaciter causas necessarias præmoueat ad agendum, concurreret cæco modo, nesciens an prædictæ causæ secundæ, simul influxuræ sint, necne.

Nec refert si cum eisdem dicas Deum per aliam scientiam, quam ipsi appellant mediam, præcognoscere, an ipse, vel causæ liberæ impediturę sint causas necessarias, & ideò sine præmotione harum causarum posse scientificè scire, an prębiturę sint suum concursum. Non inquam hoc refert: quia quidquid sit de modo, quo Deus concurrit cum causis liberis, à quo pro nunc abstinemus, & de prædicta scientia media, quam multis, & grauibus testimoniis, & rationibus possemus probare esse impossibilem, quod etiam consulto omittimus: quia superat præsens institutũ: attamen gratis admissa, sed nõ cõcessa tali scientia, adhuc ratio nostra in sua vi manet.

40 Hoc autem sic ostenditur: nam cum scientia hæc non sit practica, aut factiua rerum; sed purè speculatiua: ac proinde præsupponat suum obiectum, vt ipsi aiunt, oportet vt præsupponat omnes dependentias essentiales requisitas ad existentiam actionis causæ necessariæ creatæ: ergo si semel hæc actio pendet à Deo, vt cõcurrente solúmodo concursu comitanti, & non efficaciter, & infallibiliter applicãte causam necessariam ad operationem, præsupponet Deum, vt præcisè concurrentẽ per hunc concursum: ergo & præsupponet illum vt operantem sine prouidentia, sapientia, & cõsilio: quia ex vi huius modi concurrendi, vt præsuppositi ad istam scientiam, non potest scire an causa secunda necessaria exhibitura sit infallibiliter suum concursum; cum ille concursus possit impediri vel ab ipso Deo, vel ab aliis causis efficacioribus, & liberis.

41 Confirmatur, & explicatur: quia in sententia admittentium hanc scientiam, id quod præsupponit illam, nõ est necessario requisitũ ad existentiã actionum causarum secundarum, quandoquidem scientia hæc, vt dicebamus, prę-supponit suum obiectum, & omnes essentiales dependẽtias ad illius existentiam requisitas: ergo cum per illos modus concurrendi primæ causæ per consilium, & prudentiam, & ex intentione effectus particularis, ita vt effectus infallibiliter sequatur, scientiam mediam præsupponat, nõ erit hic modus cõcurrendi necessarius ad existentiam talium actionum: ac proinde debent distinguere duplicem modũ concurrendi in prima causa: alium fortuito sine cõsilio, & delibera

deliberatione, & cæco modo, & hunc requisitum essentialiter ad existentiam effectus, alium verò cum consilio, & deliberatione: & hunc non desideratum essentialiter ad talem existentiam; quo quid absurdius?

Nec solutio adhibita primæ nostræ confirmationi satisfacit; quia semel dato (vt re vera dari debet ex communi Theologorum sententia) quòd vnio illa in actu primo, seu specialis illa assistentia Dei cum causa necessaria, in ordine ad concurrendum, debet habere aliquod connotatum ex parte rerum creatarum antecedens ad concursum simultaneum, vt ita intelligatur noua illa habitudo rationis in Deo; oportet, vt illud non se habeat per accidens ad voluntatem, qua Deus est paratus concurrere; sed sit quid indispensabiliter illatum ex illa. At aduentus temporis non est indispensabiliter desideratus ad illam voluntatem: quia etsi nullum esset tempus primi mobilis; sed vnicum tantummodo cælum in rerum natura existeret; tunc esset Deus paratus concurrere cum illo: ergo sicut tunc non esset recurrendum ad tempus, sed ad præmotionem illam iam dictam: ita & nunc.

Diluuntur argumenta contrariæ sententiæ.

§. V.

42 AD primum ergo per contraria sententia initio quæstionis adductum respondetur, per concursum simultaneum solum pendere directè à Deo ipsam actionem causæ secundæ necessariæ, non verò prædictam causam secũdam; sed solum indirectè, quatenus sua actio pendet, eo modo quo fœmina, in sententia dicentium illam concurrere actiuè, pendet à concursu viri & econtrà. Cæterum, cum ipsa causa secunda & necessaria debeat pendere directè à Deo in agendo, quatenus ab ipso accipit immediatè, nõ solùm, vt sit operatiua; sed etiam quod agat, seu quod sit principium actuale actionis, determinatum ad illam: & hoc non debeat præcisè per concursum simultaneum, vt diximus, ideò oportet vt applicetur, & præmoueatur à Deo; ac per consequens quòd accipiat prædictam motionem.

Adde, id, quòd etiam ex præcedentibus sequitur, quòd actio causæ secundæ necessariæ, non solùm dicit actionem; sed etiam actionem cum modo dependentiæ ab eadem causa secunda, secundùm quam rationem debet etiam procedere à Deo, vt suprà dicebamus: at licèt Deus per concursum simultaneum concurrat ad actionem, non tamen potest ad illam, prout est ab illa causa secunda, concurrere: nisi præmouendo eam ad agendum. Et ideo eleganter dixit Caietanus 1.2.qu.8.art.1. Si Deus non moueret solem ad illuminandum, non esset causa illuminationis solis, quamuis posset esse causa illius illuminationis, quæ esset à sole.

43 Ad confirmationem negatur antecedens. Et ad primã probationem, quòd illud quod ita est prius alio, vt simul habeat necessariam, vel infallibilem connexionem cum posteriori, nequit per diuinam potentiam separari ab ipso, saltem in sensu composito: at præmotio efficax concessa causæ secundæ necessariæ ad operandum, habet in ea nexum necessarium cum tali operatione: quia cum procedat ex voluntate efficaci, qua Deus decernit, quòd talis causa secunda operetur: fieret inde, quòd si prædicta operatio non esset, quòd illa voluntas Dei esset, & non esset efficax.

Et ad secundam probationem, scilicet quòd omne principium agendi creatum potest Deus suspendere ab actuali actione: respondetur, id esse

esse ad summum verum de principio creato, vt nondum præmoto à Deo efficaciter ad agendum: secus tamen si intelligatur de principio creato, vt efficaciter præmoto, & in sensu composito.

44 Ad secundum respondetur dupliciter. Primò; non esse de ratione instrumenti præmoueri vtcumque; sed præmoueri ad effectum altioris speciei, vel excedentem propriam virtutem. At ignis verbi gratia, respectu productionis alterius ignis non eleuatur per motionem in ordine ad effectum altioris speciei, aut excedentem eius virtutem, & ideò etiam præmotus à Deo, retinet rationem causæ principalis; secundæ tamen, ideò habet nonnihil similitudinis cum instrumento.

Secundò respondetur cum pluribus aliis ex Thomistis: omnem causam secundam necessariam, quatenus attingit rationem entis, & tribuit esse, habere rationem instrumenri respectu Dei. Nam cum ratio entis sit proprius effectus Dei: quia vniuersalissimæ causæ debet correspondere vniuersalissimus effectus; vt proprius effectus illius: ideò non attingit prædicta causa secunda hanc rationem, nisi in virtute Dei: sicut quia existentia est perfectissima actualitas, ideò eadem causa secunda non habet sufficientem actualitatem ad illam, virtute propria, producendam: quoniam existentia illius, quæ sola est eiusdem actualitatis cum existentia sui effectus, non est ex se operatiua.

Quare, actio causæ secundæ necessariæ potest considerari, & secundùm suam speciem, & secundùm suam vltimam actualitatem existentiæ; & quamuis illa causa secunda propria virtute attingat illam sumptam secúdùm priorem rationem; non tamen secundùm posteriorem: & ideò concurrit ad eam, vt instrumentum virtute diuinæ motionis, & ita peculiari ratione indiget illa.

45 Ad tertium respondetur cum aliquibus ex grauissimis Thomistis, motionem hanc esse quandam qualitatem fluentem, & habentem modum motus: ac proindè non pertinere ad speciem naturalis potentiæ, quæ de se est permanens; sed ad speciem dispositionis, vel ad eam reduci: quia essentialiter habet esse principium actuale operationis, seu facere quòd causa secunda, de qua loquimur, faciat: & ita non datur per modum permanentis; sed ex natura sua transit, vna cum operatione. Vnde non eget alia qualitate, ad hoc vt faciat, quòd causa illa creata faciat: quia cum sit ipsa actualis subordinatio, & præmotio prædictæ causæ secundæ ad agendum, non eget alia præmotione: benè tamen hæ causæ secundæ: quia non sunt ipsa præmotio, licèt sint præmobiles à Deo. Quod etiam explicari potest, ex eo quòd qualitas hæc est participatio actualitatis, & efficaciæ diuinæ voluntatis; & ideò per eam defertur (vt aiunt) efficacia imperij diuini ad hanc causam creatam, & necessariam iuxta naturam eius. Vnde se ipsa est efficax ad præmouendam illam.

46 Ex quo fit, quòd sicut ad quamlibet operationem causæ necessariæ datur peculiare imperium in Deo, & quælibet operatio petit peculiarem applicationem causæ ad illam: ita quia per hanc qualitatem defertur diuinum imperium ad prædictam creaturam, estque participatio efficaciæ illius voluntatis præfinientis illam operationem, & non aliam; & tandem est applicatio talis causæ ad operandum: ideò tantum se extendit ad vnicam operationem.

Vel secundò responderi potest cum aliis ex Thomistis: hanc præmotionem non esse qualitatem; sed esse motionem quan

quandam virtuosam, & applicationem efficacem causæ secundæ necessariæ ad hanc numero operationem, & habere esse fluens, viale, & incompletum: & ideò ad nullum prędicamentum per se, & directè pertinere; sed reduci ad prædicamentum sui termini. Quamuis cum hoc stet, vt peculiariter pertineat ad postprædicamentum motus, ob quam rationem sæpè à D. Thoma motus appellatur: nam postprædicamentum hoc non solùm ambit motum, qui definitur ab Aristot. 3. Physicor. quique non est principium actuale agendi; sed etiam id, cuius esse sit fluens, incompletum, & viale in ordine ad acquisitionem, & productionem alicuius: quamuis sit motus virtuosus actiuè eliciens actionem, per quam talis effectus fit.

47 Ad id autem, quod ibidem dicitur, scilicet hanc motionem, quia est aliquid creatum, indigere alia motione, & sic in infinitum: constat ex his, quæ in prima solutione dicebamus. Ad illud autem, quod ibidem inquiritur de termino, & effectu huius motionis, dicimus habere pro termino illummet, quem habet illa causa secunda: quia sicut causa per suam actionem attingit immediatè suum effectum: ita quia eadem actio, etiam prout est à causa secunda necessaria, procedit ab hac motione, ideò effectus illius causæ secundæ est etiam effectus huius motionis.

Vndè sicut effectus prædictæ causæ secundæ sit *vt quod* ab ipsa, ita & actio eiusdem causæ sit *vt quo* ab eadem præmotione: quia causando actionem illam *vt quo*, attingit immediatè effectum prædictæ causæ: non secus ac causa secunda, eliciendo suam actionem attingit immediatè proprium effectum: quoniam quod aliquis effectus non attingatur, nisi per actionem elicitam à causa, non tollit quòd immediatè ab illa fiat, quandoquidem actio illa non est facta *vt quod*; sed *vt id quo* aliud attingitur.

Ex quibus omnibus illud in fine huius disputationis aduertere non omittemus, nimirum quòd dum in præcedentibus diximus, aut in subsequentibus dixerimus omnes causas secundas præmoueri à Deo: loquimur pro nunc de causis necessariis, & in ordine ad operationes ordinis naturalis. Quid autem de causis liberis sentiendum sit: ex professo discuteremus, vt iam diximus, nisi id ad Theologum potius quàm ad Philosophum spectaret. Videatur tamen D. Thom. 1. parte quæst. 105. artic. 5. 1. 2. quæst. 9. artic. 4. & 6. & qu. 109. art. 2. ad 1. & qu. 3. de potentia art. 7. & in 2. distinct. 37. qu. 2. art. 2. ad 2.

DISPV

DISPVTATIO XII.

DE INSTRVMENTIS.

INstrumenta ad genus causæ efficientis reducuntur: quoniam etsi instrumentaliter, nihilominus efficienter attingunt effectum. Vnde pro completa notitia eorum, quæ ad causam efficientem spectant, placuit præsentem disputationem de instrumentis adiungere.

QVÆSTIO I.

An sit de ratione instrumenti agere vt motum à causa principali.

PRo tituli explicatione notandum est, instrumenta esse in triplici differentia: nam alia sunt naturalia; illa scilicet quæ à natura ipsa instituta sunt in ordine ad aliquem effectum naturalem excedentem facultatem, & virtutem eorundem, vt semen animalis. Alia verò sunt supernaturalia, quæ quidem supernaturaliter à Deo assumuntur, in ordine ad aliquem effectum superantem vires naturæ. Alia denique sunt artificialia, quæ ad opera artis perficienda deseruiunt. Titulus ergo quæstionis peculiariter procedit de naturalibus instrumentis: quia hæc sunt, quæ ad physicam considerationem spectant. Cæterum ob connexionem doctrinæ, & quia quo ad hanc partem eodem modo (proportione tamen seruata) in instrumentis supernaturalibus, & artificialibus philosophandum est: ideò aliqua de illis obiter attingemus.

Nomine autem *motus* in titulo positi intelligitur, quæcumque receptio alicuius intrinseci, seu inhærentis deriuati ab agente principali in ipsum instrumentum, quæ est generalis, & quædam lata motus acceptio, vt alibi dicitur.

Proponitur sententia negatiua.

§. I.

2 PArtem negatiuam tuetur Suarez primo tomo suæ Metaphysic. disputatione 17. sectione secunda: quod adeò verum generaliter esse censet in omnibus instrumentis, vt tomo 1. in 3. partem disputatione 31. sect. 5. dicat, etiam instrumenta diuinæ virtutis in ordine ad effectus supernaturales, non eleuari per aliquid intrinsecum, & superadditum ipsis; sed sufficere quandam potentiam obedientialem actiuam, quã in omnibus rebus congenitam esse sentit, ad cooperandum Deo in ordine ad omne id, quod non implicat contradictionem: dummodo præbeatur ab ipso influxus supernaturalis non in instrumentum; sed in effectum. Quem sequuntur aliqui Iuniores, qui scripta sua prælo non mandarunt, & huc

etiam spectare videtur motus dicendi aliorum, qui dicunt, instrumenta eleuari per subordinationem ad principale agens absque eo, quòd aliquid intrinsecum eis superadditur.

3 Probatur primò: nam agere, vt motum ab alio, conuenit aliis, quæ reuera non sunt instrumenta: ergo non potest esse de essentia, & vltima ratione instrumenti. Consequentia patet. Et antecedens probatur: quia piper non calefacit nisi priùs calefiat, & consequenter calefacit vt motum ab alio, & tamen non ob id est instrumentum: quandoquidem agit per propriam, & innatam virtutem, & æqualis perfectionis cum effectu. Item causæ secundæ principales agunt, vt motæ à prima, vt ex dictis disputatione præcedenti satis constat; & nihilominus non amittunt rationem causarum principalium: ergo, &c.

Secundò, vel instrumentum cum virtute intrinseca, quæ ei superadditur, est omninò proportionatum cum effectu, vel adhuc improportionatum, & inferius illo. Si primum, iam erit causa principalis; id enim quod habet virtutem omninò proportionatam, & æqualem cum effectu, est agens principale respectu illius: etiam si talem virtutem ab alio habeat. Sicut intellectus, vt perfusus lumine gloriæ, est causa principalis respectu visionis beatificæ, licet habeat hoc lumen à Deo: quia vt est affectus tali lumine, est omnino proportionatus ad visionem prædictam. Si verò secundum asseratur: ergo indigebit vlteriori eleuatione, & virtute, vt attingat effectum, & sic in infinitum: quia quod est improportionatum respectu effectus, non attingit illum, vsque dum ei proportionetur.

4 Et confirmatur: quia si semel prædicta virtus, quæ ei additur, non est omnino proportionata cum effectu, sed inferior illo, oportet, vt si attingit effectum sine additione nouæ virtutis, quòd hoc proueniat ex eo, quòd subordinatur agenti præcipuo, quod est omnino proportionatum cum effectu: ergo etiam si illa prior virtus, & motio non adderetur instrumento, posset manere eleuatum ad attingendum effectum. Patet consequentia: quia sicut cum superaddita virtute subordinatur agenti; ita per propriam virtutem, siue naturalem, siue obedientialem actiuam posset subordinari illi: vt contingit in calore, qui per propriam entitatem subordinatur animali, in quo est, ad producendam carnem. Et in caloribus, qui ex subordinatione, & coniunctione ad lucem eis assistentem manent absque aliquo alio eleuati ad immittendas species intentionales, quæ sunt immaterialiores, quàm ipsi.

Tertiò, semen est instrumentum generantis, vt ex se constat. Item phantasma est instrumentum intellectus agentis in ordine ad productionem speciei intelligibilis. Et similiter sacramenta in ordine ad causandam gratiam, vt docet D. Thom. & cum eo Thomistæ 3. p. qu. 62. & tamen nullum ex his agit, vt motum, ergo, &c.

Minor quoad primam partem, scilicet quoad semen, satis videtur patere: quia cum attingit prolem, sæpè non est generans: vt contingit in animalibus, ac proindè non poterit ab eo moueri.

Quoad secundam verò partem, s. quoad phantasma, & sacramenta, sic eadem minor ostēditur: quia illa motio vel esset spiritualis, vel corporea: non primum, tum quia non posset recipi in subiecto corporeo: nam res corporea est incapax accidentis incorporei: sicut & res incorporea v. g. Angelus nequit recipere accidens corporeum. Tum etiam, quia quoduis accidens pendet in esse, fieri, & conseruari à subiecto, & cōtra

tra rationem accidentis spiritualis est, quod sic pendeat à corpore: nam hic modus dependendi est proprius accidentis corporei. Nec secundum dici potest: quia sicut phantasma, & Sacramentum ex eo, quòd sunt quid corporeum, non possunt attingere rem spiritualem (qualis est species intelligibilis, & gratia sanctificans) absque eo, quòd superaddatur illis noua virtus: ita neque cum habent nouam illam virtutem superadditam; si semel ponitur esse corporea.

5 Quartò, omnia instrumenta diuinæ virtutis, & quæ ad opera miraculosa, aut supernaturalia assumuntur, non indigent motione aliqua intrinseca: ergo multo minùs instrumenta naturalia, aut artificialia. Patet consequentia: quia quò effectus est altioris ordinis, eo indiget maiori eleuatione, & agendi virtute.

Antecedens probatur: nam vt docet D.Tho in 4. dist 8. quæst.2. *Sicut creaturæ inest obedientiæ potentia, vt in ea fiat, quidquid creator disposuerit: ita etiam vt ea media fiat, quod est ratio instrumenti:* ergo sicut quæuis creatura per potentiam obedientialem passiuam potest absque additione alicuius intrinseci, & per subordinationem ad Deum authorem supernaturalem concurrere ad receptionem cuiusuis effectus supernaturalis, & non implicantis contradictionem: ita etiam per potentiam obedientialem actiuam, quam in prædictis verbis admittit sanctus Doctor, poterit absque superadditione intrinsecæ virtutis, & cum subordinatione dicta concurrere actiuè ad eosdem: quandoquidem non est minoris virtutis potentia obedientialis actiua, & instrumentalis in suo ordine, quàm passiua in suo.

Confirmatur: quia plures & graues Doctores admittunt hanc potentiam obedientialem proximè actiuam: at si hæc datur, superuacanea est prædicta motio, quia alioqui illa potentia non esset proximè actiua: ergo, &c. Minor probatur: quia eam docent (inquiunt aduersarij) Bona. in 4. dist. 10. art. 2. qu. 2. ad 2. Alens. 4. p. qu. 34. memb. 5. art. 5. Caiet. 3. p. qu. 78. art. 4. & qu. 15. art. 2. vbi ait; ex hoc quòd Deus vtitur instrumento res illa reducitur de potẽtia obedientiali ad actum, cum de non instrumento fit instrumentum: quod fiet ex hoc solùm, quòd Deus vtitur re illa instrumentaliter ad opus mirac[illegible]sum.

6 Confirmatur secundò [illegible] cæteris generibus causarum repe[illegible] quod per solas suas potentias o[illegible]tiales, & subordinationem ad [illegible]r supernaturaliter operantem, [illegible]at in suo genere causare plures effec[illegible]us, quos per sua naturalia, vt talia causare non poterant: ergo cum genus causæ efficientis nõ minùs subordinetur Deo, quàm alia causarum genera; fiet inde, vt sicut creaturæ per solam potentiam obedientialem ipsis innatam, & prædictam subordinationem concurrunt in aliis generibus causarum ad effectus miraculosos, quos Deus vult, ita & in genere causæ efficientis instrumentalis.

Antecedens patet: in materia cœli, quę habet potentiam obedientialem ad recipiendam formam corruptibilem: & in forma cœlesti, cui inest prædicta potentia ad informandam materiam sublunarem; & in causa finali, v.g in pabulo aliquo, quod etsi de se non habeat virtutem naturalem ad mouendum appetitum bruti, nihilominus habet ad hoc obedientialem potentiam. Et ideò hæc potentia potest in omnibus his causarum agentibus absque additione alicuius intrinsecæ virtutis, reduci ad actum, Deo supernaturaliter operante.

Præfertur sententia D. Thomæ.

§. II.

7 Sed nihilominus dicendum est: esse de ratione instrumenti, quòd agat, vt motum ab alio. Ita D. Thom. 3. p qu. 63. art. 1. & art. 4. in corpore vbi sic ait; *Instrumentum non operatur, nisi in quantum est motum à principali agente.* Idem docet 1. p. quæst. 118. in corpore. & ad primum: & de veritate quæst. 27. art. 4. dicens. *Est ratio instrumenti, inquantùm est instrumentum, vt moueat motum: vnde sicut se habet forma completa ad per se agentem: ita se habet motus, quo mouetur à principali agente, ad instrumentum: sicut serra operatur ad scamnum.* Quod eleganter repetit, & explicat ad 5. 6. & 7. & ideò sanctum Doctorem sequuntur Caiet. in loco citato ex 3. p. Capreolus in 4. dist. 1. q. 1. Nazarius 1. p. quæst. 45. art. 5. Medi. 3. p. qu. 13. art. 2. & communiter Thomistæ.

8 Ratio fundamentalis est: quia in instrumento non inest sufficiens vis ad producendum effectum; nisi inquantum per virtutem principalis agentis ad illum eleuatur, vt ex dictis, & ex se constat: sed eleuari non potest, nisi aliquid in se recipiat: alioqui cum de se sit impotens, si nihil ei superaddatur, cum eadem impotentia remanebit: ergo debet agere, vt motum, seu vt recipiens in se aliquam virtutem, aut virtuosam motionem, per quam confortetur, & eleuetur.

Variè occurrunt huic rationi aduersarij: nam in primis respondent aliqui, virtutem eleuantem instrumentum esse coniunctionem ipsam, & subordinationem ad causam principalem, quæ præsupponitur per modum actus primi, & antecedenter ad actum secundum. Cæterùm hanc coniunctionem, aut subordinationem nihil reale intrinsecum ponere in ipso instrumento secundùm se spectato, & ideò non est necesse ad hoc, vt eleuetur, quòd per prædictam motionem à causa principali præmoueatur.

9 Sed contra hoc est: quòd hæc duo non possunt inter se cohærere, scilicet, quod instrumentum maneat omninò immutatum, & nihilominùs habeat se aliter, quàm priùs: ergo si addita coniunctione ad principale agens, non mutatur, manebit omninò sicut antea: ergo sicut sine illa eleuatum non erat, ita & cum illa omninò ineleuatum manebit.

Confirmatur primò: quia instrumentum ex vi eleuationis constituitur in ratione potentis ad attingendum effectum principalis agentis: alioqui superflueret talis eleuatio; imò concurreret, vt causa principalis, si semel ex se & sine eleuatione erat potens: ergo talis eleuatio debet esse per aliquid intrinsecum, seu inhærens in ipso instrumento. Patet consequentia: nam quæuis causa debet in suo ordine intrinsecè præcontinere effectum: quia si illum intrinsecè non continet saltem in suo ordine, non posset illum producere, seu extra se eundem emittere: at per id, quod est extrinsecum causæ, nequit intrinsecè contineri effectus in ipsa: ergo &c.

10 Confirmatur secundò: quia alioqui instrumentum non attingeret re vera effectum causæ principalis; sed ipsa sola ad præsentiam illius influeret in ipsum, quòd sanè destruit naturam instrumenti ad genus causæ efficientis spectantis. Patet sequela: quia serra verbi gratia, etsi habeat ex se vim ad scindendum; non tamen ad artificium scindendi; sed hoc prouenit illi à causa principali: vel ergo sola virtus causæ principalis, & in ea existens, est ratio agendi artificium illud, seu scissionem forma

formaliter, vt artificiosam: vel si semel instrumentum influit in illam, secundùm hanc rationem, debet esse per virtutem distinctam à virtute principalis agentis, & in suo ordine continentem effectum: quia ad hoc, vt duo agentia concurrant, vt duo licet subordinata inter se, & non vt vnicum, & indiuisibile agens, oportet, vt influant per diuersas virtutes. Et ideò quia tota Trinitas concurrit ad extra per vnam, & indiuisibilem virtutem, non censentur, aut sunt plura; sed vnicum, & indiuisibile agens.

11. Confirmatur tandem: quia hæc subordinatio in instrumentis, verbi gratia, diuinæ virtutis; seu quod idem est, assistentia illa, qua Deus assistit illis per assistentiam causæ principalis ad suum instrumentum, non est assistentia generalis, qua assistit omnibus rebus: quia non assistit omnibus illis, vt ratio agendi earum constituens ipsas per se ipsum in ratione proximi principij operatiui, verbi gratia, gratiæ sanctificantis; sed potius per hanc generalem assistentiam est assistens eisdem, vt causa suo effectui, vt docet D. Tho. 1. p. qu. 8. art. 1. & 2. ergo est peculiaris assistentia, seu peculiaris applicatio eiusdem diuinæ virtutis ad illas: ergo ratione alicuius virtutis intrinsecæ eisdem superadditæ antecedenter ad eorumdem operationem.

Patet hæc consequentia: quia ex quo capite adest noua illa applicatio diuinæ virtutis ad instrumenta, debet adesse noua habitudo, seu relatio inter illa; atque ita mutatio intrinseca, non quidem ex parte Dei, qui est omninò immutabilis; sed ex parte creaturæ: quia si extrema eodem modo manent, non est possibilis noua habitudo inter illa. Et ex quo capite illa habitudo noua præintelligitur ante actionem creaturæ: quia assistit illi Deus peculiari illo modo ad hoc, vt agat, oportet vt hæc mutatio intrinseca præcedat talem actionem, ac per consequens sit per aliquid intrinsecum distinctum ab eadem actione.

12 Secundò respondent alij: quod virtus eleuans instrumenta non est aliquid in ipsis existens præuium ad actionem principalis agentis per modum actus primi: quia non eleuantur ad esse; sed ad operari: sed est ipsamet actio instrumenti, vt procedit ab agente principali, ex cuius concursu actio illa virtuosior redditur, quàm esset ex natura sua; & ideò necesse non est, vt instrumentum ipsum in se mutetur. Imò addunt, hoc esse adeò verum, vt etiam in instrumentis diuinæ virtutis ad opera supernaturalia, & miraculosa satis sit illis potentia obendientialis actiua, & innata, quam habent in ordine ad cooperandum Deo in omni eo, quod non implicat contradictionem, vna cùm concursu supernaturali ipsius Dei in ipsum effectum præcisè, per quem virtuosior redditur concursus talis instrumenti.

Sed contrà: nam in primis, id quod in hac solutione primo loco dicitur, scilicet quòd instrumenta non eleuantur ad esse; sed ad operari: & ideò non debet illis aliquid imprimi, nihil obest: nam vt ex impugnatione facta contra præcedentem solutionem constat, hoc ipso, quòd eleuantur ad operari, eleuantur ad hoc, vt contineant, saltem in suo ordine, effectum priùs natura, quàm illum attingant, ac proinde ad hoc, vt priùs constituantur in actu 1. operatiuo, quàm in actu secundo. Ergo & debet illis imprimi aliquid pertinens etiam ad ordinem essendi, per quod contineant effectú principalis agentis, quem ante eleuationem non continebant. Maximè, quia, vt ibidem dictum est, per solam subordinationé extrinsecam

ad

ad principale agens non possunt constitui in actu primo.

13 Deinde id, quod in eadem solutione secundò dicitur, scilicet eleuari per actionem causæ principalis, qua cooperatur cum instrumento in effectum, & non in ipsum instrumentum, facilè falsitatis conuincetur: nam id, in ordine ad quod instrumentum indiget eleuatione, non potest esse ipsa virtus, & eleuatio. Sicut id, in ordine ad quod datur vis productiua, non potest esse ipsa productiua vis, vt ex terminis ipsis constat: sed ad eliciendum actionem instrumentalem vt talem, v. g. scissionem vt artificiosam, indiget serra eleuatione artificis. Ergo eleuatio non potest esse prædicta actio, vt artificiosa, per quam cooperatur artifex cum instrumento: ergo cum probatum sit, non posse instrumentum eleuari per subordinationem illam extrinsecam: restat vt per aliquid aliud intrinsecum præcedens prioritate naturæ dictam cooperationem eleuetur.

Confirmatur: tum quia hîc specialiter vrget id, quod supra in hac eadem quæstione in secunda confirmatione impugnationis contra primam solutionem adduximus: tum etiam, quia alioqui instrumentum, verbi gratia, serra, non attingeret realiter totum effectum; sed partem illius, & aliam produceret agens principale, quod, vt constat, est falsum. Patet sequela: quia quoties duæ causæ ita se coadiuuant, vt quæuis solùm influat immediatè in effectum, & neutra imprimat alteri intrinsecas vires ad hoc, vt reddatur potens in ordine ad effectum, quem ex se poterat attingere, tunc quæuis tantùm attingit partem effectus. Vt patet exemplo duorum portantium simul lapidem excedentem vires cuiuscumque: vbi licet concursus vtriusque simul sumptus fiat vigorosior ad portandú illum: nihilominus, quia neutrum operatur in aliud, sed vtrumque in effectum: ideò neutrum portat totum pondus; sed partem: & ita non subordinatur inter se per modum causæ principalis, & instrumentariæ; sed per modum causarum partialium, & principalium.

14 Ex quo id, quod vltimo loco additur, scilicet sufficere obedientialem potentiam actiuam cum cooperatione Dei, vt authoris supernaturalis in effectum, ad hoc, vt instrumenta diuinæ virtutis attingant effectus supernaturales; manet obiter impugnatum. Quia repugnat actum secundum alicuius causæ, etiam instrumentalis, non contineri in ipsamet causa, vt in actu primo: quia cum actus secundus in quouis ordine essentialiter præsupponat actum primum, repugnat hanc prodiisse in actum secundum, nisi prius talis actus contineatur in actu primo. Ergo vel dicendum est (quod absit) quamlibet creaturam ex innata virtute continere in suo ordine, scilicet causæ instrumentalis, opus miraculosum, & supernaturale in actu primo proximo, & proportionato, & consequenter ex propria entitate habere exigentiam supernaturalis concursus Dei: (siquidem exigentia concursus proportionati ad actum secundum nulla est alia in quauis causa secunda, nisi illam ita esse in actu primo, vt ex parte actus primi proximi nihil desit illi:) vel dicendum, quod præcisè per concursum concomitantem Dei, qui non pertinet ad ordinem actus primi, nequit eleuari, ac proinde requiretur virtus aliqua priùs recepta in ipsa, respectu cuius talis causa se habeat passiuè.

15 Ex quo tandem fit, non dari in rebus innatam potentiam obedientialem, quæ sit proximè actiua respectu effectuum supernaturalium: quia, vt modò dicebamus, esset illi, titulo connaturalitatis,

naturalitatis debitus concursus supernaturalis ad actum secundum supernaturalem, quod omnes Theologi constanter renuunt. Id quod etiam confirmari potest ex D. Thom. 2 2. qu. 178. art. 1. ad ·. & quæst. 6. de veritate art. 4. vbi negat, posse creaturam eleuari ad omnia opera supernaturalia instrumentaliter producenda per aliquid habituale, & permanens; cum tamen potentia hæc obedientialis proximè actiua sit quid permanens; & in aduersariorum sententia solùm haberet indigentiam concursus concomitantis: sicut & illa qualitas suparnaturalis, & permanens solùm indigeret hoc concursu.

Adde primò, quòd alioqui prædicta potentia esset infinita secundùm virtutem continendi: nam effectus miraculosi, & supernaturales se excedunt in infinitum in perfectione saltem accidentali, & omnis hęc perfectio oportet etiam in instrumento Physico, saltem in suo ordine. simul, & semel præcontineri: ita vt licèt non sit æqualis perfectionis cum effectu, attamen ex eo, quòd in suo ordine contineat illum, colligatur, habere in se aliquam perfectionem: & ita si continet infinita se inuicem in perfectione excedentia, non poterit non esse infinitè perfectum.

Adde secundò, plura ex illis, quæ suprà disputatione præcedenti ferè per totam illam adduximus ad probandum hoc ipso, quòd causæ secundæ principales applicentur à Deo ad operandum, debere aliquid intrinsecum, & præuium ad operationem eis imprimi: probant hoc ipsum in instrumentis in ordine ad suas causas principales: quia de ratione instrumenti est, applicari à causa principali ad agendum: quandoquidem eo vtitur agens principale in ordine ad suum effectum.

Occurritur duobus primis fundamentis oppositæ sententiæ.

§. III.

16 Ad primum ergo pro prima sententia respondetur; negando antecedens. Et ad primam probationem; quod per illam calefactionem passiuam disponitur piper ad eam, qua calefacit suo proprio, & virtuali calore. Vndè per eam non constituitur in esse instrumenti: quia non calefacit virtute caloris recepti ab animali; sed virtute caloris virtuosi in ipso contenti: at instrumentum non vtcumque mouetur ad actionem; sed ita vt virtute ipsius motionis eleuetur, & agat.

Ad secundam probationem patet ex dictis suprà disputatione præcedenti: etenim motio instrumenti, vt talis, eleuat in ordine ad effectum præcipuè intentum ab agente principali, dátque vires in ordine ad illum, non verò supponit illas: maximè si fuerint ęqualis perfectionis cum illo. At dum Deus præmouet ignem v.g. ad comburendum, tunc id, quod præcipuè intendit, est ipsa combustio, seu nouus ignis denuò genitus: imò non vtcumque, sed eo modo, quem loco citato inuenimus. Quare cum ignis generans pręsupponatur cum sufficienti virtute in ordine ad ignem secundùm hanc rationem consideratum: fiet inde, vt non præmoueatur à Deo in ordine ad hanc rationem eo modo, quo instrumentum petit moueri; sed eo, quo causa principalis secunda exigit præmoueri à prima ob generalem subordinationem & dependentiam ab ipsa Diximus in ordine ad hanc rationem, propter ea quæ loco citato dicta sunt.

17 Ad secundum: quod vt benè notauit D. Thom. de veritate qu. 27. art. 4. ad 6. etsi causa principalis debeat habere

habere virtutem omninò proportionatam, seu eiusdem perfectionis cum effectu. non tamen est necesse id inueniri in instrumentis: nam hæc possunt esse imperfectiora, & nihilominus instrumentaliter attingere effectum, sicut via ad illum in esse perfecto.

Vnde sicut motus, imperfectior est suo termino, & tamen est productio illius per modum viæ, & tendentiæ: sic etiam instrumentum in ratione virtutis actiuæ attingentis effectum causæ principalis habet rationem viæ: quia constituitur vltimatè per aliquid viale, & fluens; & ideò potest esse imperfectius, quàm effectus, qui habet esse permanens, & nihilominùs attingere illum.

Et ad probationem contra hæc dicendum est: quod cum illa virtus denuò addita, sit ipsa eleuatio instrumenti; oportet quòd hæc duo illi conueniant, scilicet quòd non sit necessarium esse eiusdem perfectionis cum effectu, & quod non indigeat vlteriori eleuatione, ac per consequens non procedatur in infinitum. Cęterum cum instrumentum ante hanc virtutem, seu motionem non sit eleuatum, sed eleuabile, debet superaddi eleuatio.

18 Ex quo ad confirmationem respondetur: quòd vt instrumentum attingat effectum secundùm aliquam rationem consideratum, oportet ita esse subordinatum ad causam præcipuam, vt insit ei intrinseca virtus, per quam in suo ordine illum intrinsecè contineat, vt ex iam dictis satis constat.

At verbi gratia serra, etsi contineat ratione propriæ formæ in ea existentis scissionem, vt scissio est: attamen nisi ei superaddatur illa intrinseca motio artificiosa, nihil habet intrinsecum, per quod in suo ordine contineat scissionem, vt artificiosa est, quæ principaliter ab agente principali intenditur. Et ideò sine hac motione nequit etiam ea subordinatione intrinseca ad agens præcipuum scindere artificiosè: attamen illa posita, potest influere in effectum & actionem vt pertinent ad ordinem artificij; licèt semper agat cum subordinatione ad agens præcipuum: quia imperfectè, & deficienter continet effectum, seu agit in virtute eius, vt iam ostensum est.

19 Neque instantiæ in confirmatione hac adductæ conuincunt oppositum: nam ad primam illam de calore, patet ex dictis suprà disput. 10. quæst. 4. & 6. quomodo calorem esse virtutem substantiæ, addat supra illum aliquam formalitatem ab illo secundùm suam speciem considerato formaliter distinctam, quæ quidem, licèt per se loquendo, sit quid fluens; attamen habet modum virtutis permanentis, per quam quasi habitualiter manet eleuatus.

Ad illud verò de coloribus dicendum est: quòd lux non est forma omninò extrinseca respectu coloris: quia colores formaliter, & intrinsecè participant lucem. Quamuis non desint qui asserant, vel colorem ex se habere virtutem partialem, & principalem ad producendas species visibiles, & hanc adiuuari per assistentiam luminis, quatenus etiam lumen simul cum colore partialiter concurrit: quia etsi instrumentum non possit adiuuari per solam cooperationem alterius causæ assistentis, benè tamen causa partialis. Vel tandem lumen non concurrere effectiuè ad productionem specierum, sed formaliter dispositiuè disponendo medium.

Satisfit

Satisfit tertio fundamento prioris sententiæ.

§. IV.

20 AD tertium, quod ex plurimis instantiis coalescit: respondetur, & primò ad primam de semine dicendum est, cum Diuo Thoma de potentia, quæst. 3. art. 11. ad 5. *Quod instrumentum tamdiu à principali agente moueri intelligitur, quamdiu retinet virtutem ab illo impressam. Vnde sagitta tamdiu mouetur à proiiciente, quamdiu manet vis impulsus proiicientis: sicut etiam generatum tamdiu mouetur à generante in grauibus, & leuibus, quamdiu retinet formam sibi traditam à generante. Vnde, & semen tamdiu intelligitur moueri ab anima generantis, quamdiu remanet ibi virtus impressa ab anima, licet corporaliter sit diuisum.*

Aduertendum tamen, quòd etsi illa virtus seminis sit ex se fluens, vt indicat D. Tho. 1. p. qu. 118. art. 1. ad. 3. & de malo qu. 4. art. 1. ad 6. habet tamen modum permanentis: quia diuturnam habet durationem; licet per accidens hoc ei conueniat, quatenus est instrumentalis vis, eo quòd non nisi præuiis dispositionibus, quas nequit efficere in instanti, attingit effectum principalis agentis. Et ideò talis virtus per se, & essentialiter non est permanens; sed verè transiens: vt benè notauit Nazarius 3. p. quæst. 13. art. 2. controuer 3.

21 Ad secundam instantiam dicendum est: vel phantasma non concurrere actiuè ad producendam speciem intelligibilem; sed solùm in genere causæ materialis, vt volunt aliqui, inter quos est Nazarius 1. p. q. 45. art. 5. vel nõ esse rigorosè instrumentum; sed solùm virtutem instrumentariam, eo modo quo calor dicitur instrumentalis virtus ignis, & ita sufficiet phantasmati: quòd sit radicatum in eadem anima spirituali, vnà cum intellectu agente, ad hoc, vt possit esse virtus instrumentaria illius, necnon & animæ in ordine ad talem productionem. Vel tandem etsi daremus, esse verum instrumentum, dicendum esset, non eleuari per solam extrinsecam assistentiam luminis intellectus agentis; sed per aliquam participationem huius luminis per modum transeuntis: eo proportionali modo, quo in responsione ad vltimam instantiam iam explicamus.

22 Ad vltimam instantiam de Sacramentis respondetur: eleuari per motionem quandam intrinsecam, & spiritualem. Et ad primam probationem: quòd etsi accidens spirituale, quod habet esse per modum formæ completæ, & permanentis, non posset recipi in subiecto corporeo; benè tamen quod recipitur per modum intentionis: & per modum transeuntis, ac fluenter, qualiter recipitur prædicta motio in Sacramentis.

Quæ solutio desumitur ex D. Tho. in 4. distinct. 1. quæst. 1. art. 4. quæstiuncula 2. ad 4. vbi sic ait: *In re corporali non potest esse virtus spiritualis secundum esse completum, potest tamen ibi esse per modum intentionis: sicut in instrumentis motis ab artifice est virtus artis: & sermo audibilis existens causa disciplinæ, vt dicitur de sensu, & sensato, continet intentione animæ quodammodo: & etiam in motu est virtus substantiæ separatæ mouentis secundùm Philosophos, & semen agit in virtute animæ.*

Quod etiam repetit tùm quæst. 27. de veritate art. 4. ad 4. tùm etiam 3. par. quæst. 62. art. 4. ad 1. in hæc verba: *Virtus spiritualis non potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis, & completæ; nihil tamen prohibet, in corpore esse virtutem spiritualem, in quãtum corpus moueri potest ab aliqua substantia spirituali ad aliquem effectum spiritualem*

inducendum: Sicut & in ipsa voce sensibili est quædam vis spiritualis ad excitandum intellectum hominis, inquantum procedit à conceptione mentis.

23 Aduertendum tamen (vt pleniùs mens D. Thom. quoad præsens capiatur, & vt fiat satis aliquibus obiectionibus, quæ contra eam, & ex defectu intelligentiæ eiusdem solent obiici) diuersitatem formæ permanentis, & transeuntis à Doctore Angelico assignatam, non consistere in maiori, vel minori duratione actuali: nam spirituale accidens completum, & permanens nequit etiam per minutissimum tempus recipi in subiecto corporeo; sed in hoc, quod per se, & ab intrinseco sit accidens spirituale completum, & permanens. Nam si semel hoc non habeat; sed per se, & ex intrinseca natura sua sit accidens incompletum de numero eorum, quæ sunt per modum intentionis, seu essentialiter sunt, vt via quædam, & medium ad formam vltimam: nihil obest, quòd si ordinetur, & sit via ad formam spiritualem, quòd sit spiritualis; & nihilominus recipitur in subiecto corporeo, & modo spirituali. Nam tunc non debet commensurari, nisi cum forma illa, ad quam est ab intrinseco via, & medium; & cum agente, à quo producitur: quia hoc est essentiale viæ, & medio prædicto.

Vndè licet ex qua parte mouet rem corpoream subordinando illam agenti spirituali, vt tali: (nam res corporea mobilis est ab agente spirituali) debeat esse in illa in transitu, & fluenter; attamen ex qua parte mouet illam ad rem spiritualem attingendam ex subordinatione ad agens spirituale, oportet vt sit quid spirituale.

24 Ex quo ad vltimam probationem (quæ in fine huius instantiæ adducitur; scilicet esse contra rationem accidentis spiritualis, quod dependeat in esse, fieri, & conseruari à subiecto corporeo) respondetur: id esse verum de dependentia ab illo per modum formæ completæ, & permanentis; non verò de dependentia, quæ ab intrinseco est per modum fluentis: nam hæc in prædictis accidentibus vialibus compossibilis est cum spiritualitate illius rei, quæ sic dependet: nam quando forma accidentalis est completa, & permanens, debet ex qua parte est accidentalis, pendere à subiecto: at ex qua parte recipitur secundùm esse ratum, permanens, & firmum, recipitur ad modum recipientis, & per commensurationem cum illo. At quando est fluens, & via licet ex quo capite est accidens inhærens corpori pendeat ab illo; at ex quo capite est via ad formam vltimam, & spiritualem, non debet, nisi illi commensurari.

25 Explicatur hoc sicut in substantiis spiritualibus sua assignatur latitudo: ita vt aliæ sint aliis spiritualiores: & ideò, quia Angelus est substantia spiritualis; & completa, neque pendet à corpore, neque recipi potest in illo; secus verò anima nostra, quę quia est incompleta, potest recipi in subiecto corporeo; licet sine dependentia ab illo in esse. Ita in accidentibus spiritualibus sua debet assignari latitudo, taliter vt alia sint aliis spiritualiora: & ideò si fuerint completa, & permanentia, nequeūt vllo modo pendere à corpore, & consequenter, nec recipi in illo: quia accidēs intrinsecè pēdet inesse à subiecto, in quo recipitur; at si fuerint accidentia incompleta, & habētia esse diminutum, & viale, possunt quidem non obstante spiritualitate sua, dependere à subiecto corporeo: attamen recipiuntur modo indiuisibili, & dependent in transitu, & fluenter, & solùm tangunt illud, vt ipsum promoueant ad altiorem ordinem. Sicut species intentionales recep-

ptæ

ptæ in medio: quia sunt in illo secundùm esse diminutum, & per modum transitus, súntque essentialiter ordinatæ ad formam vltimam: ideò possunt esse immaterialiores, quàm medium ipsum; secùs verò species, quæ permanenter actuant aliquod subiectum, seu potentiam.

Quare hæc accidentia vialia, & diminuta, licet reuera insint; nihilominus potiùs respiciunt subiectum, vt mobile, quàm vt subiectum: quia attingunt illud vt moueant ad attingendam vlteriorem formam altiorem. Et ideò commensurantur cum termino, & agente; non verò cum subiecto, in quo recipiuntur.

16 Adde, quòd licet hæc motio recepta in Sacramentis, recipiatur in subiecto corporeo; non tamen qua ratione corporeum est, & distinctum à re spirituali; sed qua ratione habet esse ens creatum assumptibile à Deo ad prædictum effectum: quia recipitur in illis secundùm potentiam obedientialem, quam habent respectu Creatoris, quæ quidem, licet intimè includatur in quouis corpore, non tamen eam habent, quia corporea sunt; sed quia sunt entia creata: at non inconuenit, quòd aliquid spirituale, habens infimum spiritualitatis gradum, recipiatur in subiecto corporeo, non qua corporeum est; sed qua ens creatum est: quia sat est ad hanc diminutam spiritualitatem, quòd non pendeat à corpore, vt corpus est: sed vt habeat prædictam potentiam obedientialem: quæ respectu motionis iam dictæ est eiusdem rationis, formaliter loquendo, tam in re corporea, quàm in spirituali.

Soluitur vltimum fundamentum aduersariorum.

§. V.

27 AD quartum negandum est antecedens. Ad probationem: dupliciter posse inesse alicui rei potentiam obedientiæ, vt ea media fiat quidquid creator disposuerit; vel quia ex se habet potentiam actiuam continentem proximè saltem per modum instrumenti omnes effectus supernaturales: vel quia habet potentiam obedientialem ad recipiendam formam, seu motionem supernaturalem actiuam illius effectus supernaturalis, quem Deus vult, & ratione illius constituitur in actu primo proximo ad illum attingendum, saltem tanquam instrumentum.

Cum ergo inquit D. Thom. *Quòd sicut creaturæ inest obedientiæ potentia, vt in ea fiat quidquid creator disposuerit: ita etiam, vt ea media fiat, quod est ratio instrumenti*, non intelligitur de potentia obedientiali primo modo explicata. Nam ipse expressè negat, dari virtutem habitualem permanentem patratiuam omnium miraculorum, vt constat ex 2. 2. quæstione 178. art. 1. ad 1. At potentia obedientialis, & innata rebus, quam Authores oppositæ sententiæ admittunt, est de se quid permanens: quare solum potest intelligi S. Doctor de obedientiali potentia in secundo sensu explicata.

28 Et congruit valdè expositio hæc contextui, nam postquam dixit, quòd sicut creaturæ inest obedientiæ potentia, vt in ea fiat quidquid creator disposuerit (per quæ verba in omnium sententia intelligitur potentia obedientialis passiua) statim addidit: *ita etiam, vt ea media fiat, &c.* Vbi illud relatiuum *ea* est relatiuum identitatis, & refert

fert suum antecedens, scilicet potentiam obedientialem passiuam, quæ est in creatura, vt in ea fiat, quod Deus disposuerit.

Vnde sensus D. Thomæ est, quòd licet potentia obedientialis creaturæ immediatè solùm sit ad recipiendam formam, vel motionem, quam Deus illi communicare voluerit: attamen mediatè etiam deseruit, vt creatura possit producere effectus supernaturales. Nam quia mediante illa potest recipere formas, seu accidentia supernaturalia, quorum aliqua sunt actiua, & reddunt subiectum constitutum in actu primo in ordine ad effectus supernaturales: ideò verè dicitur in creaturis esse potentiam obedientiæ immediatè ad formas supernaturales; & mediatè ad eliciendas actiones supernaturales per formas, seu accidentia ordinis diuini, quæ priùs recipiunt. Sicut aqua mediante potentia congenita, quam habet ad recipiendum calorem potest calefacere: quia per illam potest recipere calorem, quo actio calefactiua eliciatur.

29 Ex quo ad primam confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem respondetur, Bonauenturam loqui de potentia obedientiali passiua. Alensem docere ibidem oppositum, inquiens: Sacramenta eleuari per aliquid intrinsecum. Eodem modo exponendus est Caietanus, qui ibidem in primo loco admittit virtutem instrumentalem ad faciendum miracula, esse fluentem, ac proinde non potest sentire, quòd consistat in prædicta potentia obedientiali actiua, & innata. Et in secundo loco impugnat prædictam potentiam obedientialem actiuam, & innatam rebus: ait enim, virtutem, quam habent verba consecrationis ad transsubstantiandum panem, esse quid aduentitium illis.

Præterea, quia rem reduci de potentia obedientiali ad actum, cum de instrumento fit instrumentum, est reduci de potentia obedientiali passiua potente recipere vim instrumentalem, ad actum recipiendi illam, per quam actu fiet instrumentum. Quare ex hoc, quòd Caietanus asserat, illam potentiam obedientialem reduci ad actum, vt de non instrumento fiat instrumentum, non sequitur illum sentire, quòd talis potentia sit actiua. Et ideò ibidem tantum vult, quòd virtus ei superaddita tantùm est motio intrinseca, qua ab agente principali mouetur, ratione cuius prædictum agens eo vtitur ad productionem effectus, quem intendit.

30 Ex quo satis constat, quàm inmeritò Doctores hi fuerint à Suarez pro sua sententia adducti: atque adeò potentiam hanc obedientialem proximè actiuam ab ipso solo esse excogitatam: quia ante illum nullus ex Doctoribus eam docuit: imò, & ipsam satis impugnant, atque ita tanquam rem in materia satis graui nouam esse reiiciendam. Diximus, *proximè actiuam:* quia admittere in creaturis, verbi gratia in intellectu potentiam obedientialem actiuam radicaliter visionis beatificæ: ita tamen vt tota ratio agendi proxima, & eleuans sit entitas superaddita, & supernaturalis, non inconuenit.

Ad confirmationem: quòd nec forma cælestis potest recipi in materia sublunari, neque forma sublunaris in materia cælesti: quia nulla virtus potest extrahi extra suum obiectum adæquatum. Et similiter nulla bonitas potest mouere appetitum alicuius, quem ex se non poterat, nisi noua bonitas ei superaddatur in re, vel in apprehensione.

Ad id autem, quod ibidem innuitur, scilicet genus causæ efficientis non minus subordinari Deo, quàm genus cau-

sæ

ſæ materialis: atque adeò ſicut genus cauſæ materialis importat potentiam paſſiuam obedientialem: ita & genus cauſæ efficientis inuoluet potentiam obedientialem actiuam: dicendum eſt, eſſe diſparem rationem: quia ratio potentiæ obedientialis actiuæ in ordine ad omnes effectus ſupernaturales, eſt perfectior ratio, quàm ratio potentiæ paſſiuę: & ideò licèt iſta ſit innata; ſecùs verò illa. Maximè quia eſt adeò perfecta ratio, vt implicet dari in creatura.

31 Adde, quòd ex negatione potentiæ paſſiuæ ſequeretur, creaturam non eſſe plenè ſubiectam creatori in ordine ad eſſe ſupernaturale: quia eſſet incapax recipiendi formas ſupernaturales, at ex negatione potentiæ obedientialis actiuæ, nec ſequitur non eſſe plenè ſubditam quoad receptionem prædictarum formarũ, neque quoad hoc, quòd eſt poſſe concurrere ad illas producendas: quia ratione potentiæ obedientialis paſſiuæ poteſt recipere virtutem ad agendum, vel præter, vel ſupra naturam, & ita eſt plenè ſubdita, Deo tam in agendo, quàm in patiendo.

QVÆSTIO II.

An ſit de ratione inſtrumenti habere aliquam propriam ſibi virtutem, propriámque actionem præuiam.

32 PRo tituli intelligentia notandum eſt, quòd licet ad Philoſophum naturalem per ſe, & directè tantummodo ſpectet agere de inſtrumentis naturalibus, & de eorum actionibus præuiis neceſſariò requiſitis ad actionem principalis agentis: quia tamen hoc non poteſt exactè declarari, niſi ſimul explicetur: an hoc ſit de ratione inſtrumenti Phyſici generaliter ſumpti, ſiue concurrat ad opera naturalia, ſiue ad ſupernaturalia: quia neceſſitas huius actionis in inſtrumẽtis naturalibus non prouenit ex peculiari ratione eorum; ſed ex generali natura inſtrumenti Phyſici, ſeu quod idem eſt, inſtrumenti verè, & realiter immediatè attingentis effectum. Ideò quæſtionem hanc ſic in generali, prout comprehendit omnia inſtrumenta, diſcutiemus: ac proindè neceſſarium erit aliqua pertinentia ad inſtrumenta diuinæ virtutis, in ordine ad opera ſupernaturalia, & miraculoſa, breuiter attingere.

Sed vt pleniùs titulus quæſtionis intelligatur, adhuc notandum eſt: quòd nomine propriæ virtutis non intelligimus propriam virtutem, prout eſt idem, quòd innata; ſed virtutem intrinſecam, ſeu inhærentem; ſiue ſit innata, ſiue ab extrinſeco agente communicata, dummodo ſit diſtincta à motione, qua agens principale eleuat inſtrumentum. Quo pacto, licèt ferrum ex ſe non habeat acutiem, aut figuram illam dentium, quæ ei ab arte communicatur; nihilominus per illam habet aliquo modo vim ſcindendi diſtinctam à motione, qua artificioſè ſcinditur, & conſequenter ei correſpondet propria actio, ſcilicet ſciſſio diſtincta aliquo modo ab actione artificioſa; & facta collatione inter has duas actiones, prior eſt ſciſſio, quàm eademmet, vt artificioſa.

Adducitur opinio negans.

§. I.

33 IN quo prima ſententia aſſerit, non eſſe neceſſarium, & indiſpenſabiliter requiſitum ad hoc, vt aliquid aſſumatur, vt inſtrumentum, & vt tale concurrat, quòd habeat propriam virtutem, ſeu rationem agendi, ac per conſequens, neque quòd habeat ſibi

propriam

propriam actionem distinctam aliquo modo ab actione principalis agentis,& præuiam ad illam. Ita Molina 1. parte qu.45. Suarez tom.1. in 3.p.disput.31. sect.8. Scotus in 4.dist.1.qu.1. Durand. in 2.dist.1.qu.4. & plures alij ex Iunioribus. Et probatur ratione, primò sic: omnis actio instrumenti conuenit illi in virtute agentis principalis: ergo male conceditur instrumentis actio aliqua præuia ad eam, qua concurrunt in virtute illius. Consequentia videtur manifesta. Et antecedens etiam constat: tum quia alioqui illam elicerent in virtute propria, & consequenter, vt causæ principales: tum etiam, quia quando artifex, v.g. per serram scindit lignum, vt illud modo aliquo artificioso figuret, tunc non solum forma, seu modus ille artificiosus, vt talis; sed etiam scissio, est effectus eiusdem artificis. Vndè nisi serra ab illo applicaretur, non scinderet: ergo,&c.

34 Confirmatur: nam vel illa actio præuia serræ, v. g. est eadem, realiter cum actione principalis agentis, vel distincta: si primum: ergo non est præuia ad actionem prædicti agentis: idem enim non potest esse ante se, aut sibi præuium. Si verò secundum, præterquam quòd est falsum: cum actio scissiua, quæ præuia esse poterat, procedat ab artifice, & consequenter sit actio illius; nihilominus contra hoc est id, quòd modo innuebamus, scilicet hinc fieri prædictam actionem, vt sic distinctam, non esse ab artifice, & consequenter, nec esse instrumenti actionem: quia actio instrumenti semper debet esse à principali agente.

Nec refert si dixeris: quòd etsi illa operatio sit vna, & eadem realiter: nihilominus est multiplex virtualiter, & quòd vt elicitur ab instruméto, est prior se ipsa, provt est ab agente principali. Nam contra hoc est, quòd hoc non potest cohærere cum his, quæ pro nostra sententia quæst. præced. diximus: quia si instrumentum non mouet, nisi vt motum, & applicatum à principali agente; ergo prior est actio causæ principalis quàm actio instrumenti: quandoquidem conuenit illi agere ratione causæ præcipuæ,& influxus ab illa exhibiti.

35 Secundò, ex eisdem instrumentis artificialibus hoc desumitur argumentum: nam in serra v.g non est proprium principium, aut virtus aliqua agendi: ergo neque propria actio. Consequentia patet. Et antecedens probatur: nam vel hæc virtus esset quantitas serræ; & hæc non: quia quantitas non est forma actiua; sed passiua: vel grauitas,& hæc non: quia solummodo est principium motus deorsum: serra autem non scindit ex eo, quòd deorsum moueatur; alioqui si sursum moueretur non scinderet. Vel esset durities: sed neque hæc: quia durities non est qualitas actiua; sed resistitiua. Vndè licèt quo magis aliquod corpus fuerit durum, eo plus resistat; nihilominus non ob id maioris est actiuitatis. Sed nec figura esse potest: quia hæc non est forma actiua, aliàs non de quarta; sed de secunda specie qualitatis esset: at nihil aliud ibidem inueniri potest, quod sit virtus agendi: ergo,&c.

Confirmatur ex pluribus instrumentis ordinis naturalis, in quibus nulla videtur assignabilis actio præuia. Nam aër illuminatus instrumentaliter illuminat parietem. Aqua calida instrumentaliter calefacit. Sigillum habet rationem instrumenti, in ordine ad imprimendam in cera figuram illam artificiosam. Phantasma per modum instrumenti attingit productionem speciei intelligibilis; & tamen in his omnibus, & in aliis pluribus,& naturalibus instrumentis nequit excogitari actio præuia: maximè in aqua calida, & in aëre illuminato,

luminato, in quibus nequit assignari virtus propria conducens ad effectum principalis agentis, distincta ab ea, quam habent ab eo, ac proindè nec propria, & præuia actio: ergo, &c.

36 Tertiò, nam si altiùs ascendamus ad instrumenta diuinæ virtutis ad opera supernaturalia, reperiemus, non requirere essentialiter actionem præuiam: atque ita prædictam actionem non esse de ratione instrumenti, vt talis: quandoquidem quod conuenit alicui, vt tali, conuenit omni tali.

Antecedens probatur: tum quia Deus non vtitur eis, quia indigeat actione propria illorum, imò potiùs ex infinita sua virtute, & omnipotentia eleuat ea ad consortium suæ propriæ actionis, præstando eis virtutem ad illam. Et ideo indifferenter vti potest quacumq; creatura ad producendum mediante illa eumdem effectum: quod quidem non ita cõtingeret, si desideratur propria instrumenti actio, quæ propriæ illius virtuti correspondeget. Tum etiam, quia sæpè assumitur à Deo creatura corporalis, vt instrumentum ad producendum in subiecto spirituali aliquod accidens spirituale, & diuini ordinis; vt patet in sacramentis: at res corporea nihil potest operari propria virtute circa rem incorpoream: quia non subditur illi. Imò eius actio corporea, & ita inferior, nihil potest conducere, aut disponere in ordine ad effectum adeo eleuatum: qualis est accidens spirituale, & supernaturale; & ita talis actio perinde se habebit in ordine ad illum effectum, ac si non eliceretur.

37 Confirmatur primò: nam si semel actio præuia in instrumento desideratur: erit vtique, vt contingat passum, circa quod agens principale operatur, producendo ibidem præuium illum effectum: alioqui quomodo posset dispositiuè concurrere in ordine ad altiorem effectum causæ præcipuæ? at multoties reperitur oppositum: vt patet in verbis consecrationis, quæ sæpè non contingunt panem aliquantulum distantem: ergo tunc talis actio præuia, perinde se habet, ac si non adhiberetur, & per consequens non erit necessaria.

Adde, Thomistas communiter dicere, quòd instrumentum hoc defert diuinum imperium ad subiectum operis miraculosi, & applicat illi diuinam virtutem, ac tandem contingit ipsum per contactum virtutis: at si est distans ab illo, non videtur quomodo possit hæc præstare: ergo, &c.

38 Confirmatur tandem: quia multa sunt instrumenta diuinæ virtutis, in quibus difficile est inuenire actionem præuiam: nam humanitas Christi Domini concurrit physicè, vt instrumentum coniunctum diuinitatis ad productionem gratiæ, quæ nobis datur per sacramenta, & ad conuersionem substantiæ panis in corpus Christi; & tamen non apparet, quam operationem præuiam, & dispositiuam ad hunc effectum habeat.

Item in sacramentis, quæ consistunt in vsu, qualis est baptismus, ipsa actio, seu absolutio aquæ assumitur, vt instrumentum; & tamen non habet aliquam aliam actionem præuiam ab ipsa causatam, quandoquidem actio non est ex se actiua alterius actionis. Et ob eandem rationem actus interni Christi Domini, qui modò assumuntur, vt instrumẽta ad causandum gratiam, non habebunt actionem præuiam. Imò neq; actus alij externi eiusdem, v. g. passio illius, quæ vt docet D. Th. 3. p. qu. 48. art. 6. & qu. 50. art. 6. & alibi, est instrumentum effectuum supernaturalium. Et tandem ossa Elisei iam mortui suscitauerunt latrunculum, qui iuxta illa positus fuit: & tamen ossa hæc sacra, nihil præuium

operata sunt (vt ex se constat.)

Et sanè ab omnibus his instrumentis petere, vt habeant propriam virtutem, & actionem, ita vt sine illa non sint capaces attingendi effectum supernaturalem, aut miraculosum, videtur superfluum: quia reuera non apparet repugnantia in hoc, quòd Deus creaturam non habentem ex se propriam operationem, assumat, vt instrumentum: nam potest ei communicare motionem illam virtuosam, & eleuantem in ordine ad productionem gratiæ, v. g. quam communicat aquæ baptismi. Maximè, quia creatura illa poterat modificare talem actionem Dei, & virtutem iuxta illud: *Vnumquodque recipitur ad modum recipientis.* Quod quidem petitur ad rationem instrumenti, atque adeo per illam produceret eandem gratiam; non quidem vt causa præcipua: quia motio prædicta est quid inferius ad gratiam: ergo vt causa instrumentalis.

Vera sententia D. Thomæ, & primum illius fundamentum.

§. II.

39 Nihilominus dicendum est, esse de ratione instrumenti habere actionem, quæ sit aliquo modo præuia ad actionem principalis agentis. Hæc est D. Th 1. p. q. 45. art. 5. vbi sic inquit: *Causa secunda instrumentalis non participat actionem causæ superioris, nisi inquantum per aliquid sibi proprium dispositiuè operatur ad effectum principalis agentis.* Et 2. contra Gentes c. 21. art. 6. *Omne agens instrumentale exequitur actionem principalis agentis, per aliquam actionem propriam, & naturalem sibi:* & ex eo, quòd non potest dari hæc actio in instrumento respectu creationis: quia creatura non potest operari circa nihil, infert esse impossibile, quòd creatura assumatur, vt instrumentum ad creandum.

Et 3. parte quæst. 62. art. 1. ad 2. *Instrumentum habet duas actiones, vnam instrumentalem, secundùm quam operatur, non in virtute propria; sed in virtute principalis agentis; aliam autem habet actionem propriam, quæ competit sibi secundùm propriam formam; non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam: sicut securis scindendo facit lectum.* Et hoc ipsum docet qu. 78. art. 4. ad 2. & de veritate, qu. 27. art. 4. & in 4. distinct. 1. quæst 3. art. 4 quæst. 1. Quem sequuntur eius discipuli, Caietan. 1. parte quæst. 45. art. 5. Bañez, & Nazarius ibidem, Ferrara 2. contra Gentes cap. 21. Medina 3. parte quæst. 13. art. 2. Soto in 4 dist. 1. quæst. 3. art. 1. & 4. Aluarez 3. p. disput. 66. Masius in hoc libro cap. 3. sect. 3 quæst. 9. Capreolus, & plures alij tam ex Thomistis quàm ex extraneis.

40 Sed vt nostræ assertionis legitimus sensus, & mens D. Thom intelligatur, præsupponendum est primò id, quod suprà quæstione præcedenti innuimus, & probauimus, scilicet esse impossibilem potentiam obedientialem actiuam, & innatam, quæ sine aliquo alio superaddito sit proximè, & immediatè operatiua, etiam instrumentaliter miraculorum, vel effectuum supernaturalium, vt Suar. ibid citatus volebat. Nam si hæc potentia actiua implicat, necesse est, vt si semel instrumento correspondeat propria actio distincta aliquo modo ab actione principalis agentis, quòd non sit talis iuxta talitatem, vt sic dicamus, huius potentiæ; sed iuxta conditionem propriæ, & peculiaris virtutis proximæ, quæ illi conuenit; ita vt sic calor. v.g. eleuetur, tunc actio illi correspondens, sapiat naturam eius, & consequenter sit calefactio. Id, quod manifestè intendit D. Thom. dum ab instru

instrumento propriam petis actionem, vt ex contextu litteræ, & ex iam dicendis magis constabit.

41 Secundò, ne eadem multoties repetamus, & melius percipiatur quanto iure S. Doctor, non solùm petat ab instrumento actionem propriam illius, verum etiam, quod sit præuia, & dispositiua ad actionem, & effectum principalis agentis: est secundò præsupponendum; quòd si semel instrumento correspondet propria actio: non solùm debet esse talis iuxta conditionem suæ virtutis proximæ, sed etiam oportet esse præuiam ad actionem causæ principalis: quia non potest ob aliam rationem desiderari instrumentum, & eius actio, nisi vt medio eo, & illius actione, attingat agens principale effectum, quem intendit, ac proinde oportebit, quod eius actio sit prior actione agentis principalis: imò & aliquo modo dispositiua ad ipsam: siquidem quod pręcedit aliud per se primò intentum, & necessario requiritur ad ipsum, comparatur per modum alicuius dispositiui in ordine ad illud.

42 His ergo suppositis, suadetur assertio nostra ratione desumpta ex D. Tho. quæ ad hanc formam potest reduci. Causa instrumentalis non participat actionem causæ superioris, nisi inquantum per aliquid sibi proprium dispositiuè operatur ad effectum principalem illius: ergo repugnat esse instrumentum, & non habere actionem propriam, & præuiam. Patet consequentia: quia repugnat, esse instrumentum, & vt tale influere, & non participare actionem principalis agentis: alioqui non attingeret effectum principalem, & consequenter non esset instrumentum respectu illius. Antecedens, in quo est difficultas, probatur: quia eisdem verbis asseritur à D. Th. in dicta q. 45. 1. part. ort. 5. illúdq; multoties repetit, supponens hunc esse proprium instrumenti conceptum.

Confirmatur, & explicatur primò: nam vt instrumentum fiat particeps actionis principalis agentis: seu in virtute illius attingat effectum principalem; ideò eget eleuatione, quia est instrumentum, atque adeo agens inferius, & improportionatum ad illum attingendum: ergo prius est, quòd habeat in se hanc virtutem agendi propriam, & improportionatam, quàm quòd eleuetur, & media eleuatione fiat particeps actionis agentis principalis: ergo etiam prius erit, qu d habeat propriam actionem, quæ sit iuxta conditionem huius virtutis proximæ, sapiatque naturam eius, quàm quòd fiat particeps illius alterius actionis agentis præcipui.

Antecedens patet: quia instrumentum, vt tale, & consequenter, vt petens eleuationem, pertinet ad ordinem causæ efficientis; non principalis: ergo inferioris, & improportionatæ ad effectum principalem. Vndè sicut semel sublata hac improportione in ratione agentis, iam non indiget aliqua alia eleuatione; ita ideò indigebat illa, quia erat causa efficiens, sed improportionata.

43 Prima verò, & secunda consequentia, quia longiori egent probatione, seorsim probandæ sunt. Prima igitur sic ostenditur: tùm quia est expressa D. Th. 3. part. q. 19. art. 1. & q. 72. art. 3. ad 2. vbi inquit: *Quod instrumentum virtutem instrumentalem acquirit dupliciter, scilicet quando accipit formam instrumenti, & quando mouetur à principali agente ad effectum*: tum etiam, quia sicut hoc ipso, quòd causa principalis secunda subordinatur primæ per modum causæ effectiuæ, licet principalis in suo ordine, implicat esse in ea talem subordinationem, nisi antequam præmoueatur à prima, habeat in se propriam virtutē in suo ordine præcipuā respectu effectus: quia hæc subordinatio est in ratione causæ efficientis secundæ: ita quia instrumen-

tum comparatur cum causa principali, & eleuatione eius, vt agens inferius ad superius: & eleuatur, quia est causa actiua inferior, & instrumentalis, oportet habere aliquã propriam virtutem, licet inferiorem, & improportionatam: alioqui non erit capax eleuationis:quandoquidem subiectum propriũ illius est (vt dicebamus) agens inferius,vt tale.

44 Ex quo patet etiam secunda consequentia, scilicet non posse media eleuatione participare altiorem illam actionem agentis principalis, nisi eliciat suam propriam: tum quia si semel desideratur, vt instrumentum eleuetur & fiat particeps prædictæ actionis, quod habeat propriam vim actiuam, fiet indè, vt non requiratur talis virtus, vt sit otiosa; sed vt agat: alioquin non desideraretur formaliter in ratione virtutis actiuæ; sed in ratione entis, & con equenter instrumentum non egeret eleuatione formaliter loquendo: quia est causa actiua inferior. Et ideo D.Thom.3.parte, quæst. 19. art.1. inquit:*Vbicumque mouens,& motum habent diuers s formas,siu virtutes operatiuas, ibi oportet ,quod sit alia operatio mouentis, & alia operatio propria moti.*

Tum etiam quia hoc ipso, quòd instrumentum esse eleuatum, includat virtutem propriam, & virtutem altiorem communicatam ab agente principali: oportet, vt sicut ex qua parte inuoluit virtutem illam altiorem, elicit actionem excellentiorem; ita ex qua parte importat propriam virtutem, necesse sit, vt ei correspondeat propria actio,& non qualiscumque, sed quæ sit talis iuxta conditionem virtutis propriæ, vt in primo notabili dicebamus: quia cuicumque virtuti proximæ debet propria actio correspondere, quæ sapiat naturam eius: quandoquidem vel ab illa sola, vel saltem etiam ab illa desumit suam speciem.

45 Confirmatur,& explicatur: quia aliud est esse subiectum, per quod diffundatur virtus principalis agentis, sicut species coloris diffunduntur per aërem: aliud verò esse instrumentum principalis agentis, quod vt tale indiget eleuatione. Licet ergo res, cui non inest propria virtus actiua,neque habet propriam actionem, possit esse subiectum, per quod diffundatur virtus principalis agentis: quia ratio puri, & nudi subiecti id non petit: cæterùm vt habeat rationem instrumenti, non sufficit esse purum,& nudum subiectum, sed requiritur, vt habeat vim actiuam: quia aliàs eleuaretur, vt subiectum, & non vt instrumentum, quod pertinet ad ordinem actiuorum, hoc ipso quòd concipiatur,vt instrumentum;ac proindè est eleuabilis in ratione actiui, & ex consequenti supponitur in eo propria vis actiua.

Expenduntur alia duo fundamenta pro vera D. Thomæ sententia.

§. III.

46 SEcundò principaliter suadetur assertio, & ratio præcedens cum suis confirmationibus elucidatur. Cæterum, vt huius rationis vis pleniùs capiatur, notandum est primò,dupliciter posse duo concurrere ad aliquem effectum: vno modo, ita vt licet in esse entis sint duo; attamen in ratione, & virtute agendi ita sint vnum, vt nullo modo sint duo: quia præcisè constituunt vnicum, & idem indiuisibile agens: quo pacto intellectus, & lumen gloriæ in via D.Thomæ concurrunt ad visionem beatificam: quia vt communiter docent Thomistæ, intellectus tantùm est principium radicale, & remotum: at verò lumen gloriæ est tota ratio proxima videndi

Deum,

Deum, & ex vtroque integratur vnicum principium visionis, quod in ratione agendi est omnino indiuisibile, & vnicum. Quia vnicum agens includit tam virtutem agendi radicalem, quàm proximam. Alio modo possunt duo concurrere ad eundem effectum, ita vt non solùm in ratione entis; sed etiam in ratione agendi sint duo: quia vtrumque habet suam vim agendi tam remotam, quàm proximam.

47 Secundò notandum est, inter hos duos concurrendi modos hanc esse diuersitatem, quòd ea, quæ in ratione entis sunt duo; sed in virtute agendi vnum, non operatur, nisi per vnicam, & indiuisibilem prorsus actionem: quia vni, & indiuisibili agendi vnica & indiuisibilis actio debet correspondere. Cæterùm ea, quæ in ratione agendi sunt prorsus duo, vel licet secundùm aliquam considerationem constituant vnicum, & indiuisibile agens: attamen simpliciter, & adæquatè loquendo sunt duo in hoc ordine, & ita habent distinctas virtutes agendi proximas, debent operari per actiones aliquo modo distinctas: quia quæuis virtus agendi proxima, quæ constituit vnicum agens distinctum ab alio, petit suam propriam actionem, & talis actio debet sapere naturam ipsius virtutis agendi proximæ, vt supra in ratione prima dicebamus; quamuis si talia agentia inter se subordinentur, & vnum eleuetur ab alio, possit agens inferius, & vt eleuatum elicere altiorem actionem; ita tamen vt præter hanc habeat etiam eam, quæ est sibi propria: quia vt in ratione prima dicebamus, ex qua parte tale agens eleuatur, debet ei correspondere alia altior operatio, & ex qua parte eleuatur, vt agens distinctum ac proinde vt habens, & retinens suam virtutem agendi proximam, quia alioqui non eleuaretur, vt agens distinctum non potest non illi propter rationem modo dictam correspondere sua operatio.

48 Hinc ergo secunda ratio pro nostra assertione sic deducitur: instrumentum, & causa principalis pertinent ad ordinem causæ efficientis: (vt ex se constat) at instrumentum non pertinet ad hunc ordinem, nec influit præcisè, vt constituit vnicum, & indiuisibile agens cum agente principali: ergo vtrumque pertinet ad ordinem efficiendi, & influit vt sunt simpliciter duo in ratione agentis, habéntque distinctas virtutes agendi proximas, quamuis virtus instrumenti proxima subordinetur; & eleuetur à virtute agentis principalis in ordine ad actionem principalem: ergo solùm cuilibet debet correspondere sua propria actio, & quæ sit talis iuxta conditionem suæ virtutis; sed etiam actio instrumenti debet esse præuia ad eam, ad quam eleuatur, quæ est eadem indiuisibilis actio agentis præcipui.

Minor probatur: nam licet instrumentum, vt eleuatum eliciat eandem prorsus actionem, quam agens principale, ac proinde secundùm istam rationem comparentur vt vnum, & indiuisibile agens, vt etiam docet D. Tho. 3. p. qu. 19 art. 1. ad 2. attamen quia absolutè loquendo constituunt duos ordines causæ efficientis, scilicet instrumenti, & causæ principalis: ideo non comparantur præcisè, vt faciunt vnum, & indiuisibile agens; sed vt absolutè sunt duo agentia. Ex quo etiam vltima consequentia quoad postremam eius partem probatur (quoad primam enim satis ex dictis in notabilibus constat:) quia talis actio correspondens virtuti propriæ instrumenti est necessariò præ requisita ad actionem præcipui agentis, seu ad actionem illam, quæ eidem instrumento conuenit in virtute illius:

quia agens principale vtens instrumento attingit effectum medio illo, vt agente distincto: ergo attingit illum medio instrumento, non solùm operante; sed vt aliquo modo prius operante.

49 Vltimò probatur ex inconuenientibus, quæ loco citato quæstionis 45. statim infert sanctus Thomas, scilicet, quod si posset instrumentum participare actionem causæ principalis, etiam si ex se nullam haberet virtutem agendi, nullámque actionem, fieret inde, tum quòd etiam in causis naturalibus instrumentum frustra adhiberetur ad agendum, tum etiam, quòd non deberent esse à natura destinata certa, & determinata instrumenta connaturalia in ordine ad determinatos effectus.

Patet sequela quoad primam partem: nam virtus principalis causæ perfectiùs est in ipsa, quàm in instrumento: ergo si instrumentum tantùm ageret per hanc virtutem, vel motionem deriuatam ab ipsa, & non per aliam virtutem proximam, per aliámque actionem, quæ sit talis iuxta conditionem huius virtutis, fieret inde, vt agens principale meliùs ageret sine illo, quàm cum illo, ac per consequens frustra vteretur eo. Quoad secundam verò partem, scilicet, quòd non essent à natura destinata certa, & determinata instrumenta ad determinatos effectus, & ita non magis penicillum, sumendum esset ad pingendum, quàm ad scindendum, sic ostenditur: nam motio instrumenti, vel subordinatio ad causam principalem potest esse eadem in eorum quolibet, si agens sicut vult mouere vnum, vellet mouere aliud.

50 Nec satis erit, si dixeris hinc solùm probari, quòd instrumenta agentium finitorum debeant habere actionem præuiam: quia assumuntur ob indigentiam causæ principalis creatæ: non verò quòd sit essentialiter requisita ad rationem instrumenti: & ideo instrumenta diuinæ virtutis, quia non assumuntur ob indigentiam Dei, non petunt necessario actionem præuiam. Nam contra est: quia plures ex causis efficientibus creatis continent satis perfectè, & eminenter effectum, vt patet in causis æquiuocis: ergo non est necessarium, vt semper vtantur illo propter indigentiam: ergo si requiritur talis actio præuia, est ob rationem instrumenti: quia non aliter est capax recipiendi actionem principalis agentis. Vndè discrimen, quod est inter instrumenta Dei, & causarum creatarum, non est quòd hæc habent actionem præuiam; secus verò illa; sed quòd Deus potest vti qualibet re habente actionem præuiam, non verò creaturæ.

Diluuntur duo priora argumenta oppositæ sententiæ.

§. IV.

51 AD primum ergo pro prima sententia respondetur instrumentum posse, ad duplicem effectum comparari, scilicet, vel ad proprium, & præuium effectui agentis principalis, vel ad effectum eiusdem agentis præcipui. Si comparatur ad primum, tunc agit virtute propria: licet aliquando egeat motione agentis præcipui, non tanquam dante rationem agendi commensuratam cum effectu; sed tanquam applicante virtutem hanc, & agendi rationem, quam supponit: vt contingit in serra, quæ licet habeat sufficientem virtutem ad scindendum, oportet, vt ab alio ad hunc effectum applicetur. Si verò comparetur ad secundum, ratione cuius peculiariter insignitur nomine instru-

instrumenti, tunc influit in virtute, & per virtutem agentis principalis, scilicet per motionem illam virtuosam ab illo participatam, modificatam tamen ab instrumento.

Neque ex hoc, quòd instrumentum, verbi gratia, serra, influat in proprium effectum virtute propria, sequitur esse causam principalem respectu illius, si de causa principali in omni rigore loquamur: quia satis est, quòd subordinetur alteri propter effectum altiorem ab illo intentum: nam cum sit de ratione instrumenti, & quòd habeat actionem præuiam dispositiuam, & quòd exequendo hanc eliciat etiam actionem aliam principalis agentis, & ab illo per se primò tunc solùm intentam, oportet, vt non extrahatur à ratione instrumenti, si in omni rigore loquamur, quatenus habet actionem propriam, & propriæ virtuti correspondentem.

Diximus si de causa præcipua in omni rigore loquamur: quia si non ita rigorosè fiat sermo, non inconuenit asserere, quòd instrumentum solùm dicitur tale respectu actionis, qua attingit effectum principalis agentis, quamuis ad hoc, vt sit capax participandi hanc ab illo, desideratur, quòd habeat aliam propria virtute, & vt causa principalis, quæ sit præuia ad actionem causæ præcipuæ.

52 Ad confirmationem respondetur cum Caietan. loco citato, non esse necessarium, actionem præuiam instrumenti esse realiter distinctam ab actione causæ principalis; sed aliquando esse idem cum illa; aliquando verò distingui ab ipsa. Vnde quando sunt distinctę, nihil refert ad hoc, quòd non detur actio præuia, quòd talis actio multoties procedat etiam à causa præcipua: quia saltem dicitur præuia respectu alterius actionis quam elicit instrumentum; & causa principalis in ordine ad attingendum effectum illum altiorem, qui per se primò tunc intenditur, sicut etiam non destruit naturam instrumenti id, quod contra hanc partem ibidem obiicitur, scilicet quod habeat aliquam actionem, quæ non sit ab agente præcipuo: nam licet indispensabiliter desideretur, quòd actio instrumentaria illius formaliter sumpta, id est, illa, per quam attingit effectum principalis agentis, sit ab vtroque, non tamen oportet id vniuersaliter reperiri in omni actione præuia, vt patebit ex statim dicendis in solutione ad confirmationem secundi argumenti.

Et ad id, quòd obiicitur contra eam partem, qua asseritur, posse identificari vtramque actionem, benè respondetur ibidem; & ad probationem in contrarium, quòd ex hoc quòd instrumentum moueat vt motum, solùm sequitur esse priùs motionem, quàm quòd agat; non tamen quod semel posita motione, prius attingat agens principale suum effectum, quàm instrumentum producat suum: quia nec agens præcipuum attingit suum effectum, nisi medio instrumento; neque instrumentum efficit effectum causæ principalis, nisi exequendo proprium.

53 Ad secundum respondetur, figuram illam dentium esse ad minus virtutem actiuam propriam serræ, figura autem, etsi non sit actiua, producendo vi sua, & per se primò sibi simile; est tamen actiua respectu diuisionis & resolutionis continui: ex hoc enim dixit D. Th quod principium scindendi in gladio est acuties. Ex quo non licèt inferre, figuram esse de secunda specie qualitatis: quia ad hoc desiderabatur, vt esset perfectiori modo actiua, & non solùm diuidendo, & dissoluendo continuum.

Addit Nazarius loco citato, quòd omnia, quæ in argumento referuntur, concur

concurrunt ad actionem propriam serræ, dando illi vim ad illam: nam durities agit frangendo & expellendo, acuties, seu figura illa penetrando, ac diuidendo: grauitas, siue deorsum, siue sursum mota duritiei, & acumini coniuncta vim tribuit instrumento efficacem ad penetrandum, scindendum, & expellendum: quamuis hæc efficiat facilius in descensu, quàm in ascensu, cui ex propria sui ratione repugnat; sed ab agente mota etiam scindit, sicut ferreus, aut lapideus globus vi tormenti bellici in parietem immissus habet sua duritie, simul ac grauitate citissimè penetrare, diuidere, ac diruere, etiamsi eidem ad motum illum satis resistat grauitas.

54 Ad confirmationem negandum est antecedens. Ad primam, & secundam instantiam, respondetur: neque aërem, neque aquam esse propriè instrumentum in ordine ad effectus ibidem dictos: quamuis nonnihil sapiant naturam instrumenti. Addendum est tamen, quòd etiamsi admitteremus aquam esse propriè instrumentum ignis; non deesset illi sua actio præuia: quia per virtutem ab igne circumstanti susceptam calefacit, aut ignit, præuia humectatione, vt propria eius operatione, quæ dispositio quædam est saltem per accidens ad efficiendum in subiecto calorem, cuius quasi vehiculum est humiditas ad partes corporis porosas intrinsecè penetrãdas.

Ad tertiam instantiam respondetur ex Ferrara 2. cont. Gent. cap. 22. sigillatorem, vel monetarium inducere imaginem ex aliqua dispositione, quam moneta, & sigillum propria virtute inducunt, putà ex diuisione materiæ, &c.

55 Ad quartam, & vltimam instantiam: quòd etiamsi admittatur phantasma esse instrumentum in ordine ad productionem speciei intelligibilis: adhuc responderi potest, quòd sicut cum visio, volitio, aut intellectio assumitur vt instrumentum ad aliquem effectum miraculosum, tunc (vt benè notauit Nazarius) quia istæ sunt operationes vitales, quæ ex sui ratione dicunt ordinem ad principium intrinsecum, non assumuntur ad istos effectus secundùm se præcisè sumptæ; sed vt actiones instrumentorum, quorum est agere, hæc autem instrumenta erunt videns, volens, &c. quia hoc ipso, quod assumitur ad prædictum effectum volitio Petri, assumitur Petrus, vt volens: nam volitio Petri est actio Petri: ac proinde, si volitio assumitur, vt volitio est actio Petri, iam assumitur Petrus vt volens. Ita phantasma est terminus intrinsecus actionis phantasiæ, & saltem connaturaliter inseparabilis ab illa, ita vt nequeat, nisi per prædictam actionem fieri, esse, aut conseruari, ideo hoc ipso, quòd assumatur connaturaliter phantasma vt instrumentum, assumitur etiam phantasia, & actio illius, per quam producitur phantasma: quare instrumentum ibidem assumptum erit phantasia producens suum phantasma. Vndè non est necesse ibibidem inueniri aliam actionem realiter distinctam ad productionem speciei intelligibilis, & præuiam ad illam: quia (vt benè notauit idem Nazarius) cum dicitur instrumentum habere actionem præuiam, sensus est, vel quòd sit ipsa actio præuia, aut eam inuoluat, vel quòd etsi id, quod est instrumentum, nec sit talis actio, nec eam inuoluat, ita vt ipsa actio sit instrumentum; attamen eliciat illam vt puram causalitatem instrumentalem.

***

Soluitur

Soluitur vltimum argumentum contrariæ sententiæ.

§. V.

56 AD tertium principale negandum est antecedens. Ad cuius primam probationem dicendum est, quòd etsi Deus nõ indigeat instrumentis ad producendos effectus supernaturales; vt gratiam, & alios similes, quia se solo potest illos efficere: si tamen velit eos producere medio instrumento, non poterit id præstare aliter, nisi media actione præuia illius: sicut etsi possit se solo conseruare accidens; attamen si velit illud conseruare mediante subiecto, non potest id facere, nisi tale subiectum exhibeat suam propriam causalitatem materialem.

Cuius ratio est ea, quam iã innuimus, scilicet instrumentum non posse attingere effectum principalis agentis, nisi participando eius actionem, quam nequit participare, nisi eliciẽdo propriam: quare, vt suprà innuebamus, discrimen, quod versatur inter Deum, & agentia creata, non consistit in hoc, quòd instrumenta Dei non requirant actionem præuiam, quæ aliquid conducat ad effectum principalem; sed in hoc, quòd cum agentia creata sint limitatæ virtutis, inde est vt hoc ipso, quòd indigeant instrumentis, indigent determinatis instrumentis propter actiones præuias eorum, accommodatas ad effectum principalem. Cæterùm Deus quacumque creatura, & quacumque actione eius potest vti, vt voluerit, ad effectum à se intentum, & non afferentem specialem rationem contradictionis, ob quam nequear fieri, nisi à certa, & determinata causa, vt contingit in actibus vitalibus, quia per ordinem ad eius omnipotentiam, & potentiam obedientialem creaturæ, quælibet est accommodata ex diuina ordinatione, & motione ad deseruiendum actu in ordine ad illum.

57 Ad secundam probationem respondetur, quòd etsi creatura corporea non possit ex se agere immediatè in rem spiritualem: neque eius actio ex sua natura, & ex solis suis meritis conducere dispositiuè ad effectum supernaturalem qualis est gratia: benè tamen ex diuina ordinatione, motione, & eleuatione, & per ordinem ad increatam Dei virtutem: quia hoc ipso, quòd Deus non vult attingere effectum immediatè per solam suam virtutem increatam; sed mediante instrumento vt tali, ac proinde vt habente, tum virtutem inferiorem, tum etiam virtutem eleuantem, & excellentiorem, fit inde, vt ipse sibi necessitatem imposuerit ad nõ operandum, nisi tale instrumentum agat, tam vt agens inferius, & per propriã actionem, quàm etiam vt agens eleuatum: imò nisi prius agat vt agens inferius: quandoquidem (vt dicebamus,) nequit participare actionem illam excellentiorem, nisi eliciendo propriam.

Vnde per se primò, & directè potiùs hæc actio præuia se habet dispositiuè ad hoc, vt agens inferius participet actionem superioris, ac proinde ad hoc, vt agens superius agat, quam ad hoc vt producat aliquid præuiũ in passo, quod sapiat naturam illius virtutis inferioris, & propriæ; quamuis cum hoc stet, imò, & hinc fiat, quòd disponat ad effectum, quatenus disponit ad participandam actionem principalis agentis, & vt statim explicabimus, defert & applicat virtutem eius ad passum.

58 Ex quo ad primam confirmationem dicendũ est, quòd licet actio præuia instrumenti causæ principalis creatæ, non posset immediatè conducere ad effectum dispositiuè, nisi cõtingeret contactu quantitatiuo subiectum, in quo

quo est talis effectus, seu nisi esset indistans ab illo: benè tamen actio præuia instrumenti diuinæ virtutis (vt apertè colligitur ex D.Thom. 2.2.q.178.art.1. ad 1.) & ita operando circa vnum subiectum per solam propriam virtutem, potest dispositiuè concurrere ad effectum causæ principalis circa aliud.

Et ratio huius est: quia vt modo dicebamus, non est indispensabiliter necessarius alius modus concurrendi dispositiuè ad effectum, præter illum, quo præuiè, & dispositiuè concurrit ad hoc, vt Deus eliciat suam actionem principalem, communicétque illam instrumento. Vndè sicut eliciendo propriam actionem fit vltimatè capax participandi actionem Dei, seu (quod in idem redit) eliciendi actionem illam instrumentariam, & excellentiorem in virtute Dei, & ita per illam quantumuis loco distantem disponit ad effectionem prædicti effectus principalis.

Nec obstat, si dixeris, quòd si instrumentum agendo circa vnum subiectum posset disponere ad effectum causa principalis alibi producendum, non repugnabit assumi creaturam, vt instrumentum ad creandum, propter rationem à D.Thom. 1.p.q.45. adductam scilicet, quòd creatura non potest operari circa nihil; sed actio præuia illius semper debet esse circa aliquid: nam posset dici, non esse necessarium, creaturam assumptam, vt instrumentum operari circa nihil: quia operando circa vnum subiectum per suam actionem præuiam, posset disponere ad creationem alterius rei.

59 Nam ad hoc respondetur, instrumentum etiam per actionem præuiam, quam elicit circa vnũ subiectum, attingere per contactum virtutis effectum causæ principalis eo modo, quem statim explicabimus: at hoc ipso quòd alicubi talis actio præsupponat subiectum, non potest deseruire ad producendum ens inquantum ens: quia sicut ab intrinseco supponit ens creatum, ita ab intrinseco est determinata ad productionem determinati entis; & ideò nequit deseruire ad creationem, quæ tendit ad ens inquantum ens.

Ex quo ad id, quòd additur in eadem prima confirmatione, addendum etiam est, quòd vt modo innuebamus, ex eo quod subiectum, in quo producendus est effectus principaliter intentus, sit valdè distans secundũ locum ab instrumento, non sequitur, non posse, si fuerit instrumentum diuinæ virtutis contingere passum contactu virtutis: quia passum non distat à diuina virtute, quæ est intimè præsens omnibus rebus, & instrumentum illud subordinatur huic virtuti: vt enim optimè notauit Zumel 1.part.q.45.art.5. indistantia, & approximatio secundùm locum tantum requiritur in instrumentis, saltem indispensabiliter propter distantiam causæ principalis à passo, vt nimirum coniungat illam cum passo.

Et ideo videmus, quòd in probabili sententia eorum, qui dicunt in brutis potentiam loco motiuam actiuè sumptam non distingui ab ęstimatiua, & appetitu sensitiuo eorundem, sicut neque in Angelis ab intellectu, & voluntate eorum possunt causare motum localem pedis per prædictam potentiam loco motiuam, etiam si pes distet ab illa: quia anima in cuius virtute agunt, est pręsens illi: ita ergo similiter in præsenti instrumenta diuinę virtutis, quantumuis loco distantia à passo possunt per contactum virtutis contingere illud, & effectum principalem.

60 Explicatur magis hoc: tum quia prædicta instrumenta quantumuis loco distent, nihilominus per actioné instrumentariam formaliter, seu participatam ab agente verè producunt effectum, ac proindè

proinde contingit illum, & passum contactu virtutis: tum etiam, quia non attingunt eum vtcumque per hãc actionem, nisi vt modificatam, seu determinatam per actionem propriam instrumenti, vt iam explicuimus. Quod quidem, vt benè notauit Bañez loco citato, satis est, vt ipsa etiam instrumenta dicantur producere effectum, ac proinde contingere illum contactu virtutis.

Et explicari potest exemplo animæ rationalis, quæ licet sola, vt multi probabiliter volunt per intellectum producat intellectionem, non vtendo organo corporeo; nihilominus non sola anima dicitur intelligere; sed totus homo, eo quòd intellectus dum est in corpore, nõ elicit intellectionem, nisi determinatus à phantasmate. Ita ergo non solum operatio communicata instrumento ab agente principali media motione dicetur concurrere ad productionem gratiæ; sed totum instrumentum corporeum, etiam secundùm actionem sibi propriam, eo quòd actio communicata ab agente principali non attingit productionem gratiæ, nisi quasi determinata per actionem propriam instrumenti.

Quare in hoc sensu intelligitur id, quod communiter dicunt Thomistæ, scilicet: instrumentum deferre, & applicare per suam propriam actionem virtutem principalis agentis ad subiectum effectus miraculosi, seu quod idem est imperium practicum Dei ad opus miraculosum: neque in hoc est aliquod aliud maius mysterium.

61 Ad vltimam confirmationem negandum est antecedens. Et ad instantiam de humanitate Christi Domini quo ad illos duos effectus ibidem enumeratos, scilicet productionem gratiæ mediis sacramentis, & transsubstantiationem panis in Corpus Christi Domini, respondetur, satis esse ad id actus interios animæ ipsius: quia hi ex diuina eleuatione possunt, etiam si maneant in Christo, deseruire ad prædictũ effectũ.

Et addi potest, non esse necessarium prædictos actus imperij Christi esse in se formaliter; sed sufficere reperiri quoad executionem ipsius imperij: quæ executio consistit in ipsamet applicatione Sacramenti facta à ministris ex imperio, & ordinatione eius: nam hæc executio est quædam continuatio illius imperij: sicut actus exterior continuatur cum interiori; ita vt sint vna actio completa, & consummata Et hac ratione non solùm minister baptizat, vel absoluit; sed etiam ipsemet Christus inquantum homo: quia illa est eius actio exterior continuata cum actione interiori, qua vult, & imperat ablutionem, vel absolutionem, de quo vide D. Tho. 3. part. q. 64. art. 4.

Et ad secundam instantiam respondetur, quòd etiam si admittatur non ipsam aquam; sed ablutionem assumi, vt instrumentum, adhuc nihil contra nos, vt patet ex his, quæ diximus in solutione ad instantiam adductam in confirmationem secundi argumenti, per quod etiam patet ad illas instantias de actibus internis Christi Domini, necnon de actione, seu passione externa.

62 Nec refert, quòd hæc sacra passio iam præcesserit, & non habeat existentiam in se: quia satis est, quòd maneat in facto esse, seu in sua virtute, & termino, quam reliquit, scilicet in sacris vulneribus, & stigmatibus, quæ in Christo Domino modò perseuerant: sicut in sententia D. Thom. & Thomistarum non desideratur alia actio ad resultantiam proprietatum, etiam si diuinitus impedirentur per aliquod tempus; ne resultarent: quia actio præterita generatiua manet in sua virtute, scilicet in termino primario.

Neque hinc licet inferre, quamuis creaturam posse assumi, vt instru-

mentum, sine hoc quòd eliciat nouam actionem præuiam. Quia ante illam necessariò præcessit actio, qua producta est talis creatura, & hæc semper manet in suo termino, & facto esse. Non, inquam, hoc licet inferre: quia aliud est assumi aliquam rem per se, & ratione sui vt instrumentum, & aliud vt est virtus alterius: quia quando deseruit, vt alterius virtus, tunc illud, cuius est virtus, est quod præcipuè assumitur; secus verò quando per se, & ratione sui, & non vt alterius virtus deseruit: etsi ergo quando terminus relictus ex actione, vel passione aliqua est instrumentum per se, & ratione sui, debeat necessariò, habere actionem præuiam; secus quandò assumitur, vt est virtus alterius, scilicet actionis præcedentis: quia tunc ipsa actio est, quæ præcipuè assumitur: vnde non eget altera actione præuia.

63 Ad vltimam instantiam respondetur ex D. Thom. 2. 2. qu. 178. art. 1 ad 1. Vbi sic ait: *Deus principaliter operatur, qui vtitur instrumentaliter, vel interiori hominis motu, vel eius locutione, vel etiam aliquo exteriori actu, seu etiam aliquo contactu corporali corporis, etiam mortui.* Quod vt benè notauit Nazarius 3. par. qu. 13. art. 2. controu. 2.) suppositis his, quæ diximus, intelligendum est de contactu, non quocumque, sed de eo qui terminus est motus localis alterius corporis contingentis aliud, vt contigit in cadauere proiecto in sepulchrum Elisei, quod ad tactum ossium Prophetæ fuit illico vitæ restitutum; & de muliere, quæ contactu fimbriæ Domini fuit à fluxu sanguinis liberata.

Et ratio huius est: quia tunc ille contactus habet modum actionis, & reuera est passio quædam fluens, & ita satis est, vt deseruiat per modum actionis præuiæ: quia licet nomen actionis præuiæ à S. Thoma petitæ non sit ita latè accipiendum, vt denotet quamcumque entitatem: & (vt non ita benè explicat Nuño 3. p q. 62. art. 4. communiter receptus à Thomistis) non tamen adeò strictè, vt solum significet actionem omninò rigorosam; sed ita vt denotet, vel rigorosam omninò actionem, vel realem passionem habentem modum actionis: nam hoc est satis in ordine ad diuinam virtutem, vt instrumentum deferat imperium practicum Dei, seu virtutem executiuam illius, & consequenter ad hoc, vt res illa assumatur tanquam aliquid, quod saltem habeat modum agentis.

Maximè, quia cum passio sit realis, & actualis subiectio passi ad agens, ad hoc vt ei imprimat effectum; & aliàs habeat modum actionis: ideò est ex genere suo accommodata ad instrumentaliter deseruiendum diuinæ virtuti in ordine ad effectum non implicantem, quem ipse voluerit.

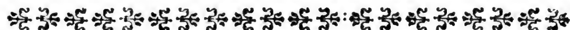
64 Secundò respondetur, cum eodem Nazario 1. p. q. 45. art. 5. controuers. 2. in responsione ad argumenta Zumelis contra primam conclusionem: contactum vnà cum alia actione, ibidem inuoluta, habuisse rationem actionis præuiæ in ordine ad illud miraculum: quia sacra illa ossa habebant suas qualitates actiuas, purà caliditatem, & frigiditatem, & ita media infrigidatione v. g. & contactu, vt applicatione, & conditione inuoluente talem actionem, potuerunt deseruire, vt instrumentum physicum in ordine ad illud miraculum, ad quod non possent vllo modo deseruire, nisi prius hanc, vel aliam actionem præuiam elicerent.

Vnde quando D. Thom. loco citato ex 2. 2. q. 178. dixit: quòd potest Deus vti tanquam instrumento, vel interiori hominis motu, vel exteriori actu ipsius, vel etiam corporali contactu corporis, etiam mortui, non sumpsit contactum vt passionem; sed secundum

ea

ea, quæ inuoluit; (vt explicatum est,) sicut etiam dum dixit passionem Christi Domini assumptam esse, vt instrumentum ad causandum physicè gratiam, non intelligitur nisi de ipsa passione, vt facit vnum, & eundem actum consummatum cum voluntate interna patiendi eiusdem Christi: ita vt totum hoc per modum vnius actus, vt instrumentum assumatur.

Ex quibus omnibus patet ad id, quod vltimo loco in eadem confirmatione additur: nam impossibile est communicari, & recipi motionem illam instrumentariam, & actu attingentem effectum, nisi in re aliquo modo operantem per propriam actionem, vt ex D. Thoma vidimus, & in prima nostra ratione ex ipso expendimus. Vndè modificatio illa in genere causæ materialis non sufficit, nisi etiam modificet, & determinet actionem Dei per propriam virtutem, & actionem iam explicatam.



DISPVTATIO XIII.

DE CASV, FORTVNA, ET FATO.

POstquam egimus de causis per se efficientibus, restat vt de causis per accidens, effectiuis nonnihil dicamus. Quare cum casus, & fortuna sint causæ per accidens huius generis, merito de illis in hac vltima disputatione vnà cum Aristot. sermonem instituimus; quibus etiam aliquid de fato adiungemus; tùm quia continetur intra ordinem causarum: tùm etiam, quia quodammodo casui, & fortunæ opponitur, sicut id, quod est per se, ei quod est per accidens.

QVÆSTIO I.

An sit fortuna & casus: vbi etiam, an reperiantur in Angelis, & orbibus cælestibus respectu horum inferiorum.

PArtem negantem, tam quoad casum, quàm quoad fortunam tenuerunt Stoici, vt refert Arist. in 4. cap. huius libri. Fundamentum illorum fuit, quòd si casus, & fortuna aliquid essent, maximè causæ per accidens; sed nullus est effectus, qui non habeat causam per se, & determinatam: ergo nulla dabitur causa per accidens, ac proinde nec casus, & fortuna. Minor probatur: quia si aliquis effectus nō haberet causam per se, maximè inuentio thesauri ab eo, qui fodit terram; sed hic habet causam per se, scilicet fossionem in illa parte terræ, in qua thesaurus recōditus erat: nā semel data fossione in ea parte, vbi latebat thesaurus, necessariò consequitur inuentio eius.

Confirmatur primò: quia omnis effectus quantumuis sit per accidens respectu nostri, nihilominus respectu Dei non est per accidens; sed per se intentus, atque præuisus: quia omnia fiunt sicut Deus vult, & præuidit: ac proinde nul-

lus erit effectus à fortuna, & casu. Confirmatur secundò, ex D. August. primò retractationum. c. 1. vbi se corrigit, ex eo quòd vsus fuerit his nominibus *casus*, & *fortuna*, quibus vtuntur Gentiles. Sentit ergo talia nomina non significare veram aliquam rem: nam si eam significarent, non se correxisset S. Doctor, eo quòd illis vsus fuerit.

2 Nihilominus dicendum est, verè dari casum, & fortunam. Ita Aristot. in hoc lib. cap. 4 D. Thom. ibid. & communiter Doctores: & ideò superuacaneum esset aliquem sigillatim referre. Assertionem hanc probat Arist. ex communi modo loquendi, quo omnes concedunt multos esse effectus fortuitos, & casuales. Et deinde: quia effectus fortuitus dicitur ex eo, quòd fit per accidens ab aliqua causa, quæ aliud intendebat, atque adeò præter eius intentionem: at multi effectus huius generis dantur: ergo etiam multi dabuntur effectus fortuiti, & consequenter fortuna, & casus, quæ sunt causæ illorum. Minor probatur, in eo, qui fodiebat terram, & inuenit thesaurum præter intentionem suam, cuius quidem inuentionis nulla (vt constat) datur causa particularis per se illum intendens.

3 Ad primum ergo pro sententia Stoicorum resp. negando, quòd omnes effectus per accidens habeant aliquam causam particularem per se, vt docet D. Tho. 1. p. q. 115. art. 6. & 3. cont. Gent. c. 86. vt patet in exemplo ibidem proposito inuentionis thesauri: nam licet posita fossione terræ, vbi latebat thesaurus, necessariò sequatur inuentio eius: tamen hoc quod est terram fodi, & esse ibidem thesaurum absconditum, per accidens coniunguntur: tùm inter se, tùm etiam respectu alterius intendentis alium finem, scilicet constructionem domus, ad quam, & ad terræ fossionem per accidens coniungitur inuentio thesauri; & ita nulla datur particularis, & per se causa illius.

Nec refert id, quod communiter dici solet, scilicet: omne quod est tale per accidens, reduci ad aliquam causam per se talem: nam (vt bene notauit Toletus) hoc axioma, etiam si intelligatur de causis per se, & particularibus, duplicem, quoad præsens attinet, habet sensum verum, scilicet: omne id, quod alicui conuenit per accidens, conuenire alteri per se, sicut disgregatiuum visus conuenit per accidens corpori: at verò albo conuenit per se. Secũdus est, quòd omnis causa, quę est per accidens respectu vnius effectus, est per se respectu alterius, sicut & omnis effectus per accidens productus reducitur ad alium, qui productus est per se ab eadem causa: nõ tamen, quòd ipsemet effectus fuerit per se ab alia causa productus: & ita saluatur, quòd detur fortuna, & casus, causa scilicet illa, quæ præter effectum per se productum habet alium per accidens, rarò contingentem, & cum conditionibus infrà explicandis: nam respectu huius dicitur esse fortuna, vel casus.

4 Ad primam confirm. resp. nos non asserere esse aliquos effectus fortuitos, & casuales respectu primæ causæ; sed respectu aliarum causarum maximè particularium; quia omnia eueniunt sicut ipse præuidet, & vult; ideóque nihil est à casu respectu Dei.

Neque ex hoc sequitur idem esse dicendum respectu nostri, vt optimè probat D. Thom. 3. contra Gentes cap. 74. multis exemplis, & prima parte, qu. 116. ar. 1. explicat Angelicus Doctor exẽplo Domini mittentis duos seruos ad aliquem locum, ita vt vnus ex illis nesciret, quòd alius seruus fuerit ad eundem locum missus; & tamen dominus ob hunc finem illos misit, scilicet, vt sibi ipsis obuiarent: tunc enim hæc obuiatio esset à casu respectu seruorũ: non

tamen

tamen respectu Domini, qui sciebat, & volebat, quòd serui illi sibi inuicem obuiarent.

Ad secundam confirmationem resp. Augustinum tãtum velle, non esse vtendum Christianis hoc nomine fortunæ, si sub illo intelligatur numen aliquod diuinum, vt falsò opinati sunt multi ex Gentilibus, non attamen negat, quòd sint causæ aliquæ particulares, à quibus eueniant effectus casu, & fortuitò.

5 Sed inquires: vtrùm non solùm in his inferioribus; sed etiam in Angelis, & orbibus cœlestibus respectu actionum, & effectuum sublunarium detur casus, & fortuna.

Respondetur, quòd quantum attinet ad Angelos dubitari nequit, quin plures effectus possint esse fortuiti respectu illorum. Et ratio est aperta: nam si Deus mitteret Angelum ad destruendam Ciuitatem, in qua est discordia inter Principes; ita tamen vt Deus per hoc intenderet eos ad concordiam reducere, & hanc suam intentionem illi non manifestaret, non est dubium, quin Angelo illam Ciuitatem destruenti esset fortuitus ille alius effectus, scilicet concordia Principum; sicut est fortuita inuentio thesauri homini fodienti sepulchrum, & nescienti illum ibidem latitare.

Et similiter dicendum est, quòd etiam respectu orbium cælestium dátur aliqui effectus casuales in istis inferioribus, vt docet D. Thom 3. contra Gent. cap. 86. in fine: quia multi sunt à casu, & præter intentionem, seu quod idem est, præter naturalem eorundem inclinationem.

Et id probat ex Arist. 2. de somno, & vigilia versus finem, & ex Ptolemæo Astrologorum Principe. Et ratio est apetta: quia aliquid per accidens fieri nihil est aliud, quàm fieri præter intentionem, seu (quod idem est in agentibus naturalibus) præter inclinationem; potest autem contingere, quòd intendente vna causa, seu virtute cælesti vnũ effectum, aërem humectet, cui alia exsiccando obuiet: indéque sequatur alius effectus præter intẽtionem humectantis, & consequenter respectu illius effectus erit causa per accidens dicenda.

6 Sed obiicies: ad concursum vtriusque virtutis, necnon & ad influxum, cuiusque causæ particularis impedientis, per se concurrere motum primi mobilis, & virtutem eius: ergo saltem respectu illius non erit casuale.

Respondetur, quòd etsi concederemus in omnes effectus corporeos horũ inferiorum aliquam vnam virtutẽ cælestem influere; & ita mouere ad omnes illos, nihilominus argumẽtum non conuinceret: quia illa virtute magis inclinante, & fortius influente in vnum effectum, quàm in alium, impeditur ratione materiæ, & peculiaris conditionis illius. Nam, vt expressis verbis docet D. Tho. 1. p q. 115. art. 6 ad 2. *Virtus corporis calestis non est infinita, vnde requirit determinatam dispositionem in materia ad inducendum suum effectum, & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias conditiones: & ideo sicut distantia loci impedit effectum calestis corporis: (non enim Sol eundem caloris effectum habet in Dacia, quem habet in Æthiopia) ita & grossities materia, vel frigiditas, aut calid tas, vel alia huiusmodi dispositio illius impediri potest effectum corporum calestium.*

Omnem autem hanc dispositionem materiæ non posse reduci in virtutem eorundem corporum cælestium ex eo constat: quia cum elementa, quæ sunt materia, ex qua operantur (propter quod pertinent ad substantialem integritatem vniuersi, teste Aristot. 2. de cælo tex. 17.) fuerint creata cum suis qualitatibus, habuerunt consequenter dispositionem, quam non produxerunt in illo corpora cælestia, & per consequens

sequens repugnat, quòd tota resolutio effectuum vltimò fiat in solam virtutem cælestem; sed etiam debet fieri in dispositionem, vel indispositionem materiæ, à qua consequenter effectus redduntur contingentes, & multoties impediuntur. Videatur D. Thom. 6. Metaph lect. 3.

Adde quòd illa virtus cælestis etiam dum propenderet magis in effectum aliquem particularem, quàm in impeditionem illius, posset impediri, tum ab agentibus liberis, vt docet D. Tho. 1.p.q. 115.art.4.tum etiam ab aliis agentibus particularibus, quæ ab intrinseco petunt habere virtutem ita debilem, vt aliquando, saltem vt in paucioribus deficiant: & ideo repugnat, manere hanc causam particularem, & non deficere aliquando, etiam si tunc cælum fortius influat in illam.

QVÆSTIO II.

Quid sint fortuna, & casus.

7 NOn possumus meliori alia via titulo quæstionis propositæ satisfacere, quàm si definitionem fortunæ, ex qua tota hæc res pendet, proposuerimus, & illam pro viribus explicare conemur. Dicendum ergo est, quòd fortuna, vt colligitur ex Aristot. in hoc lib. cap. 5. est, *Causa efficiens per accidens ex electione, in his, quæ rarò contingunt.* Dicitur ergo primò, quòd est *causa*, vt per hoc denotetur, quòd aliter Philosophi accipiunt fortunam, & aliter vulgus: hic enim putat fortunam esse illum effectum, qui per accidens sequitur, qualis est inuentio thesauri. Vnde fortunatum, vel infortunatum appellant aliquem ratione illius: at Aristot. & Philosophi fortunam nuncupant causam ipsam, quæ est per accidens respectu talium effectuum.

Additur deinde ly *efficiens*: quia fortuna non reducitur ad aliam causam, præterquam ad efficientem, vt benè notauit D. Thom. 4. & 5. capite huius libri, omnésque eiusdem D. Thomæ Interpretes. Et merito, tum quia proprium est solius causæ efficientis agere, & mouere se in finem: at fortuna debet esse causa agens aliquid propter finem, mouénsque se in illum, cui accidit aliquis effectus præter intentionem, respectu cuius dicitur fortuna: tum etiam quia fortuna nequit esse materia, cum ex ea nihil fiat; nec forma, cum non informet; nec finis, cum sit præter ipsum, ac proinde solum potest esse causa efficiens.

8 Subsequitur vlterius alia particula, scilicet, ly *per accidens*, per quam denotatur, quòd fortuna non est vtcumque causa; sed causa per accidens. Cæterùm, vt hæc particula meliùs intelligatur, notandum est, causam per accidens esse duplicem: nam primo modo dicitur talis respectu alicuius accidentis conuenientis causæ, sicut esse album in artifice est causa per accidens statuæ: quia accidit statuario, qui est causa per se statuæ, esse album. Alio modo dicitur causa per accidens, propter accidens quod coniungitur effectui producto, & per se intento: fortuna ergo non dicitur esse causa per accidens priori illo modo; sed hoc posteriori: vnde solum dicitur fortuna causa illa, quæ est per se respectu vnius effectus, ad quem tamen alius ex accidenti sequitur.

Sed dices: Effectus fortuitus à nulla alia causa esse potest, quàm à fortuna, neque fortuna vllum alium effectum præter fortuitum potest producere: sed vbi causa, & effectus ita se mutuo respiciunt, vt neque effectus sine ipsa consistat, nec causa ad aliud, quàm ad effectum dicat habitudinē, tunc huiusmodi causa

causa non contingenter, & per accidēs; sed per se fertur in huiusmodi effectū: ergo fortuna respectu effectus fortuiti non est dicenda causa per accidens; sed per se.

9 Et confirmatur: ars magica (vt sentit Beatus Albertus,) docet modum, quo inueniantur effectus fortuiti. Vnde potest quis per eam directus inuenire thesaurum: ergo talis effectus habet certas, & per sé causas: alioqui sub illa arte non posset cadere: ergo cum præcipua causa effectus fortuiti sit fortuna, iam ipsa non erit causa per accidens; sed per se.

10 Respondetur, quòd sicut corruptibile, & variabile, per se, & ineuitabiliter habet esse corruptibile, & variabile; & id, quod est indifferens, & liberum, necessariò habet esse liberum; & id, quod est per accidens, per se habet esse per accidens: ita id, quod est fortuitum, & vt tale habet causam per accidens, per se habet esse fortuitum, & habet prædictam causam, & non aliam. Vnde sicut ex hoc, quòd aliquid sit inuariabiliter variabile, nō sequitur, esse inuariabile: nec ex hoc quod aliquid sit necessariò liberum, sequitur, quòd sit necessarium: ita neque ex hoc quòd fortuna per se habeat esse causam per accidens respectu effectus fortuiti, & hic effectus per se habeat necti per accidens cum illa, colligetur, quòd talis causa sit causa per se respectu illius: quia ly *per se* non cadit absolutè, & simpliciter supra rationē causæ; sed supra rationem causæ per accidens.

Ad confirmationem respondetur, quod adhuc gratis dato antecedenti, nihil indè contra nos: quia tunc effectus ille non esset fortuitus respectu Magi, vt talis.

10 Additur in eadem definitione ly *Ex electione in his, quæ sunt propter finem*, vt denotetur causam, quæ fuerit fortuna, debere agere liberè, & vt mouens se in finem, ac proinde tanquam ex proposito. Quod adeò est verum, vt si aliquando sic non egerit, iam pro tūc nequiuerit habere rationem fortunæ. Et ponitur satis consultò hæc particula ad excludendum *casum* à definitione, seu quasi definitione fortunæ: nam etsi illi cōueniant omnes particulæ illius præter hanc: quia tamen agens casuale non agit mouendo se in finem, seu ex electione, ideò non est fortuna.

Cæterùm, vt sæpe innuimus non desideratur ad hoc, vt fortuna agat ex electione, quòd intendat, & eligat effectum fortuitum; sed quòd intendat alium effectum, cui per accidens effectus fortuitus præter intentionem nectatur: nam si effectus ille nōn esset præter intentionem, iam non haberet rationem fortuiti.

Vltima tandem definitionis particula est ly, *In his, quæ rarò contingunt*: quia vt ex se constat, respectu eorum effectuum, qui semper, vel ferè semper eueniunt, nequit dari fortuna.

Ex quibus omnibus satis constat, tum quid sit fortuna, tum etiam quid sit casus: quia, vt diximus in nullo alio differt à fortuna, nisi quia non operatur ex electione.

QVÆSTIO III.

An sit fatum.

11 DE fato multi, tam Philosophi quàm Theologi luculenta satis, & copiosa disputatione differuerunt. Nempè Alexander Aphrodisæus ad Seuerum, & Antoninum Imperatores, Plotinus, Plutarchus in suis Opusculis de hac re, Bartholomæus Sybila cap 9. decade 1. quæst. 3. quæstiuncula 3. Qui inter cæteros abun-

dantius de hoc disputauit Picus Mirandulanus libro quarto, aduersus Astrologos D. Gregorius Nissenus in libello de hac re inscripto, D. Augustin. libro 5. de ciuitate Dei: à capit. 1. vsque ad 11. D. Tho. 1 p. quæst 116. per totam illam, libro contra Gent. capit. 90. 91. & 92. & in opusculo à se de hoc argumento edito, vbi multa naturalia, & diuina nobis de fato offert. At verò nos non omnia, quæ ab illis tradita sunt; sed quæ Philosophum decent, in præsenti, breuiter tamen, & nimis succinctè differemus.

Pro ergo tituli intelligentia prænotanda est etymologia huius nominis *fatum*, necnon & propria eius significatio. Fatum igitur, vt inquit August. lib. 5. de ciuit. cap. 9. & 2. lib. contra Faustum Manichæum, capit 5. D. Tho. in opusc. de fato; & 1. p. q. 116. artic. 1. in corpore dicitur *à fando*, seu à loquendo: ita vt ea fato fieri dicamus, quæ ab aliquo præloquente fuerint antea prælocuta.

12 Hoc ergo supposito, quo ad existentiam fati non deest sua dubitandi ratio: nam Gregorius in homil. de Epiphan. inquit: absit à fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicant.

Item: quia alioqui tolleretur casus, & fortuna. Patet sequela: quia ea, quæ fato aguntur, non sunt omnino improuisa: quia vt ex Augustino retulimus, fatum *à fando* dictum esse intelligimus, vt ea à fato dicantur, quæ ab aliquo sunt ante prælocuta: at quæ sunt præuisa, non sunt fortuita, nec casualia: ergo si datur fatum, à quo res agantur, tollentur casus, & fortuna.

13 Nihilominus dicendum est, fatum sincerè, & debitè intellectum dari in rebus. Hæc est omnium Philosophorum, & Theologorum: & probatur breuiter: fatum significat connexionem causarum ad effectus producẽdos taliter dispositam à Deo, vt sequatur ab illis effectus: at certum est dari hanc causarum connexionem ita dispositam à Deo, vt patet ex his, quæ communiter docent Theologi: ergo & certum erit dari fatum.

14 Ad primum ergo respondetur, ex D. Thom. qu. citata 116. articuli in corpore, re vera sanctos Doctores fatum, in prædicta, quam explicuimus significatione, admisisse: quamuis noluerint tunc vti hoc nomine: quia vsurpabatur à pluribus in alia significatione intolerabilem errorem continente, quatenus ad vim positionis syderum hoc nomen retorquebant.

Ad secundum respondetur, quod nihil prohibet aliqua esse fortuita, vel casualia per comparationem ad causas proximas: non tamen per comparationem ad diuinam prouidentiam, & easdem causas vt sub illa cadunt.

QVÆSTIO IV.

Quid, & quotuplex sit fatum.

15 IN naturæ fati explicatione innumeræ ad modum Antiquorum fuerunt sententiæ. Nam Possidonius, Stoicus, vt refert Pontanus libro 1. de fortuna capit. 19. tria principia rerum omnium ponebat, Deum, naturam, & fatum. Ex quibus primas partes Deo, secundas naturæ, & tandem tertias fato applicabat. Ab illis tamen omnia ita emanare censebat, vt sine illis res ipsæ persistere nequirent. Quare fatum causam necessariam, ineuitabilemque arbitrabatur.

Alij, fatum appellandum censent ordinem, seriemque causarum, cum causa causæ connexa rem ex se gignit; ita tamen vt hanc seriem, & ordinem

in

in cœlestibus orbibus collocarent, statuentes certas cœli, & astrorum imagines, ac figuras, sub quibus vnusquisque natus est, quarum talis sit vis, & potestas, vt nihil ipsas mutare possit: ita Ptolomeus, Firmicus, Apuleius, vt Albertus Magnus 2. Physicor. tract. 2. cap. 19. est author; quam etiam inter hæreticos Bardesanes, & Prisciliani-stæ, tenuere, vt affirmat Castro lib. 7. aduersus hæreses verbo *fatum*. Qui quidem humana corporis membra in duodecim partes, iuxta totidem Zodiaci signa distribuebant; ita tamen vt quælibet Zodiaci pars alicui parti, & membro dominaretur, tantâque vî & necessitate, vt nequaquam quippiam in corpore humano accidere possit, quod in huiusmodi astris, & syderibus non fuerit præordinatum.

16 Cæterùm, omnia hæc satis patet esse omninò reijcienda: tùm quia hæc necessitas, quam fatum sic explicatum inducere dicitur, diuinæ prouidentiæ repugnat, dum nihil posse alio modo produci quàm fuerit ab his syderibus præordinatum, inquiunt. Tum etiam, quia iam tolleretur omnis libertas humana: etenim si omnia ita in syderibus determinata sunt, vt nullatenus possint alio modo contingere: quis locus libertati relinquitur, si ipsa fato isto subiecta sint? Tum denique, quia omnia futura contingentia tollerentur, siquidem cum ista ineuitabili necessitate cohærere nullatenus possunt: hoc autem satis falsum esse experimur: nam sensu percipimus, aliquando pluere, & non pluere, arbores fructus suos germinare, & non germinare, quæ certè contingenter, & non necessariò fiunt. Adde, quod istæ virtutes cœlorum, & influxus possunt impediri, vt supra diximus: cœlorum enim est finitæ ac limitatæ virtutis, & ita illius causalitas erit ab aliis causis impedibilis: ergo non omnia subiecta erunt prædicto fato.

17 Pro vera ergo fati explicatione notandum est ex Diuo Thoma prima part. quæst. 116. articul. secund. in corpore, quòd cum prouidentia diuina per causas intermedias suos effectus exequatur, potest ipsa ordinatio effectuum dupliciter considerari: vno modo secundùm quod est in ipso Deo, & tunc hæc ordinatio secundùm hanc considerationem vocatur prouidentia: alio modo secundùm quod eadem ordinatio consideratur in causis mediis à Deo dispositis ad aliquos effectus producendos, quatenus nimirum ex vi dispositionis in mente diuina existentis, disponuntur causæ secundæ requisitæ in ordine ad executionem ordinis stabiliti à Deo, & secundùm istam rationem habet rationem fati. Quare fatum est in ipsis rebus creatis, vt ordinatis, seu dispositis à Deo ad talem effectum.

18 Sed inquires: num fatum, suppositis his, quæ diximus, sit aliquid omninò absolutum, vel relatiuum: Respõdetur, includere vtrumque, licet formalissimum illius sit relatio, & ordo. Pro cuius intelligentia recolendum est, ad fatum duo requiri: primò propriam entitatem causarum, & hæc habet se vt materiale: & secundò ordinationem, seu dispositionem passiuam, quæ ex parte illarum se tenet, & hæc habet se vt formale. Cæterùm, hæc dispositio in vnaquaque causa considerata non habet rationem fati, nisi inquantum intelligitur cum habitudine, & ordine ad alias, cum quibus connexa est: sicut in prædicamento, vnumquodque genus non habet rationem prædicamenti, nisi quatenus intelligitur habere cum alijs seriem, & ordinationem. Quare sicut in prædicamento, formalissimum est ordo, seu relatio:

 ita

ita & in fato. Id quod colligitur ex D. Th. prim. part. quæst. 116 citata, art. 2. ad 3. his verbis: *Fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis; sed secundùm quod dispositio designat ordinem, qui non est substantia; sed relatio.*

19 Ex quo etiam duo colliguntur: primum est, an fatum sit dicendum vnum, vel multiplex: quia vt loco proximè citato docet S. Doctor, hic ordo, & dispositio, si consideretur per comparationem ad suum principium, est vnus, & sic dicitur fatum vnum: quia est à diuina prouidentia, quæ est realiter vna. Si autem consideretur per relationem ad effectus, vel ipsas causa intermedias, est multiplex, iuxta quod Poëta dicit: *Te tua fata trahunt.* Secundum, est etiam decisio alterius quæstionis, an nimirum omnia subdantur fato. Ad quod dicendum est cum Diuo Thoma quæst. citata, articulo vltimo: ex effectibus, qui à Deo fluunt, quosdam esse à Deo solo productos, & alios mediis causis secundis. Primi generis sunt creatio, iustificatio, glorificatio, & alia huiusmodi: at verò productio grandinis, pluuiæ, & niuis; & in plantis generatio frondium, florum, & fructuum, non sunt à Deo solo; sed mediis causis secundis: nam pluuia media irradiatione solis, in media regione aëris concrescit; & flores ac frondes à Deo media virtute plantæ germinantur; cum itaque hi duo effectus à Deo dimanent, qui subsunt fato, sunt qui mediis causis secundis oriuntur: nam alij, qui à solo proueniant, nullo modo possunt fato subesse. Ita Diu. Thom. & alij:

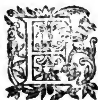
20 Et ratio est aperta: nam cum fatum sit dispositio causarum secundarum iam explicata, solùm possunt illi subdi effectus, qui fiunt à causis creatis: non verò, qui producuntur à solo Deo.

Nec obstat, si obiicias ex Augustino 5. de ciuitate Dei, dicente quod fatum aliquid est secundùm quod ad voluntatem, & potestatem Dei refertur: sed voluntas Dei est causa omnium, quæ fiunt etiam à Deo, vt docet idem Augustinus 3. de Trinit. ergo in omnibus effectibus, etiam si à solo Deo fiant, reperitur subiecto ad fatum. Respondetur enim cum Diuo Thoma articul. 4. quæstionis citatæ, in solutione ad 2. fatum referri ad voluntatem, & potestatem Dei, sicut ad primum principium fati. Vnde nullo modo sequitur, quòd quidquid diuinæ subditur voluntati, subdatur fato formaliter sumpto, nisi etiam subdatur dispositioni, & ordinationi causarum secundarum, modo dicto.

DISPV

DISPVTATIO XVI.

DE CAVSA FINALI.



TSI causa finalis prior sit in sua causalitate : nihilominus vltimo loco de ea agimus : tum quia eius causalitas cæteris obscurior, & difficilior est : & ideò ex illius ignorantia Antiqui Philosophi in plures errores inciderunt : at iuxta Philosophum ea, quæ sunt difficiliora, vltimo loco tradi debent : tùm etiam, quia finis in executione est vltimus, atque adeò non incongruo ordine tractatum de causis executioni mandabimus, si vltimo loco explicationem finis tradamus.

QVÆSTIO PRIMA.

QVID, ET QVOTVPLEX SIT FINIS.

1 A Prima quæstionis parte breuiter nos expediemus: quoniam de definitione finis nulla apud Authores controuersia est : omnes enim cum Arist. hîc c. 3. text. 31. sentiunt, finem esse, *Cuius gratia aliquid fit* : cùm enim finis bonitate sua alliciat agens ad operandum, necesse est cætera, quæ fiunt & assumuntur vt media, gratia illius fieri, vt patet in ægroto sanitatem appetente, mediáque applicante: tunc enim gratia sanitatis omnia illa media executioni mandat, & ad illam obtinendam dirigit. Sed dices, finem *cui* habere veram rationem finis, vt ex se constat : at hæc definitio illi non competit : ergo, &c. Minor probatur quia finis *cui* non est id, cuius gratia aliquid fit : sed illud cui finis, *cuius gratia*, desideratur : & ideò sanitas est finis, *cuius gratia*, respectu curationis; non verò homo, qui est finis *cui* illius.

2 Respondetur partitionem finis in finem *cui*, & *cuius gratia*, tantùm esse diuisionem illius in duas rationes, vnũ totalem finem componentes. Quemadmodum cum obiectum alicuius sciẽtiæ diuiditur in obiectum materiale, & formale, vel in obiectum *quo*, & *quod*; non tam est obiectorũ diuisio, quàm diuersarum rationum, ex quibus vnum adæquatum obiectum coalescit. Non enim in fine *cui* separato à fine *cuius*, sistit intentio agẽtis: sed secundùm quod afficitur, & actuatur tali ratione: quandoquidem non fit v.g. curatio propter hominem; nisi vt capax, & imperfectibilis est sanitate. Et similiter finis *cuius* non terminat amorem, nisi inquantum est aliquid eius, cui diligitur, in eiusque commodum cedit. Vndè definitio ab Arist. tradita solùm conuenit composito ex vtraque ratione scilicet *cuius gratia*, & *cui*.

3 Nec refert si dicas, plures esse fi-

nes *cuius gratia*, qui maximam præseferunt bonitatem : atque adeò se ipsis expetibiles erunt, & consequenter se ipsis rationem finis habebunt. Non inquam hoc refert : quia dupliciter potest aliquid amari, vel simplici quodam amore, qui non trahit voluntatem ad executionem mediorum, quibus bonum illud obtinendum est; vel amore efficaci, qui quantum est ex se voluntatem inflectit ad adhibenda media necessaria ad illud acquirendum. Quamuis ergo primo amore finis ille *cuius gratia* possit per se amari: quia vt terminat hũc amorem, non habet propriissimè loquendo rationem finis: sed obiecti amati: secus tamen amore posteriori : quia sic tantùm potest diligi, vt est alicui conueniens.

Quoad secundam verò quæstionis partem, scilicet quoad multiplicitatem finium, solùm adducemus vnam, vel alteram finis diuisionem ad plures difficultates theologicas enodandas necessariam, vt sic breuitati consulamus.

4 Diuidatur ergo finis in formalem, & obiectum, seu vt aliis verbis vtamur, in finem *quo*, & in finem *qui*, quam diuisionem desumpsimus ex D. Thom. 1.2. quæst. 1. art. 8. Finis, quo, seu formalis, est operatio, per quam aliquam rem assequimur. Finis verò *qui*, seu obiectiuus, est res obtenta, in qua ipsa ratio boni, quod appetitur inuenitur, & in hoc sensu distinguunt Theologi visionem, & Deum visum, & visionem dicunt esse finem formalem, quem etiam appellant finem *quo*, & adeptionem finis; Deum autem vocant finẽ obiectiuum, seu finem *qui*, vt potè qui per finem formalem comparatur.

Denique aliis vulgaribus diuisionibus relictis, diuidimus finem, *in vltimum*, & *proximum*. Primus est, qui in alium non ordinatur: secũdus verò, qui ad vlteriorem finem ordinatur.

5 Dices, de ratione finis est, vt propter se sit appetibilis; non propter alterum; sed omnis finis ad alium ordinatus propter illum appetitur: ergo repugnat esse finem, & in alium ordinari, & consequenter habere rationem finis, & non finis vltimi. Confirmatur primò, in hoc differt bonitas absoluta à relatiua, quòd ista est ordinabilis in alium; secus verò illa: at bonitas mediorum est relatiua, & bonitas finis est absoluta: ergo licet bonitas mediorum sit ordinabilis ad illud; & ita in tantùm sint bona, inquantum sunt vtilia ad finem; non tamen bonitas finis. Confirmatur secundò: finis, vt finis, est terminus; sed terminus, vt terminus, non ordinatur ad aliud: quia vt ordinatur potius est medium, & via, quàm terminus : ergo finis, vt finis, non ordinabitur: ac proindè si ordinatur, iam tunc secundùm istam rationẽ erit medium, & non finis.

6 Respondetur, quòd sicut de ratione causæ efficientis tantum est habere virtutem actiuam; non verò, quòd habeat hanc virtutem sine subordinationem ad aliam causam efficientem: quia hoc non est de ratione efficientis vt sic; sed de ratione primi efficientis; & ideò causa secunda est vera causa efficientis, licet habeat vim actiuam cum subordinatione ad Deum; & similiter de ratione principij conclusionis tantũ est habere vim, vt ex illo inferatur conclusio; non verò quòd illud non sit illatum ex alio principio, in cuius virtute inferat conclusionem : quia hoc tantùm est de conceptu primi principij : ita de ratione finis tantùm est, esse propter se appetibilem, id est, quòd habeat aliquam bonitatem, quæ ratione sui sit appetibilis : licet hoc ipsum habeat cum subordinatione ad alium finem, ad aliamve bonitatem: quia esse propter se appetibile, & sine subordinatione ad vlteriorem finem & bonitatem, tantùm

tantùm est proprium vltimi finis.

7 Vndè cum in maiori propositione obiectionis factæ dicitur, de ratione finis esse, quòd sit appetibilis propter se, non propter alterum, si ly *non propter alterum*, denotet, quòd ita sit appetibilis ratione propriæ bonitatis, vt appetatur, sine subordinatione ad alterum, negandum est: si verò velit, quòd tota, & adæquata ratio appetendi non sit bonitas alterius, concedi debet. Cæterùm finis proximus dum ordinatur ad alium finem, licet appetatur cum subordinatione ad illum; non tamen ita vt tota ratio appetendi sit sola bonitas finis vltimi. Vndè solet dici de ratione finis tantùm esse, appeti propter se positiuè, id est propter bonitatem propriam, non verò negatiuè, id est, quòd appetatur ita propter propriam bonitatem, vt nullo modo appetatur etiam propter bonitatem alterius.

8 Ad primam confirmationem respondetur, bonitatem medij esse omninò relatiuam, seu quod idem est totum suum esse habere: quia conducit ad finem, & bonitatem finis vltimi esse omnino absolutam, & nullo modo subordinatam alteri fini. Cæterùm bonitas finis proximi, seu intermedij non est tota relatiua, neque tota absoluta; sed est absoluta, habet tamen in se aliquid subordinationis, & relationis ad vlteriorem finem: sicut virtus primæ causæ efficientis est omninò absoluta, & insubordinabilis ad aliam causam; at verò virtus causæ secundæ non consistit solùm in dependentia, & subordinatione ad primam: quia ab ipsa etiam pendet effectus; sed importat aliquid absolutum, cum subordinatione tamen, & relatione ad primum efficiens.

9 Ad secundam confirmationem, quòd licet finis vt finis sit terminus, non tamen est necesse, quòd sit terminus vltimus: quia potest esse intermedius: & quamuis terminus vltimus non sit ordinabilis in alium; at terminus intermedius, vt talis intrinsecè inuoluit, quòd terminet, sed cum subordinatione ad vlteriorem terminum. Vnde aliter ordinatur medium ad finem, ac terminus, & finis intermedius ad vlteriorem finem, & terminum: quia medium ita ordinatur ad finem, vt non habeat aliud esse, quàm ordinari transcendaliter; secus verò finis intermedius. Et ideò licet ordinetur ad vlteriorem finem, nō est secundùm istam rationem medium: quia eius esse est sic terminare, & appeti, vt simul subordinetur vlteriori fini, ita vt hęc duo sint inseparabilia ab hoc fine proximo, vt talis est.

Potest autem hoc explicari sequenti exemplo: nam ratio effectus causæ efficientis est ratio purę dependentiæ ab illa; ratio tamen causæ efficientis secundæ non est ratio puræ dependentiæ, & subordinationis, sed ratio independentię vna cum dependentia, & subordinatione: quia ita effectus pendet ab illa, vt ipsa pendeat à prima causa efficiente. Vnde nisi concipiatur vtrumque, non concipitur causa efficiens secunda, vt talis est: ita ergo in fine proximo cum proportione philosophandum est.

QVÆSTIO II.

Sitne finis vera causa realis?

10 PRima dubitandi ratio est: quia finis non influit realiter in effectum: ergo neque realiter est causa. Consequentia patet. Antecedens probatur: nam in primis non causat realiter, dum non est, quādoquidem causam habere

habere esse requiritur saltem concomitanter ad hoc, vt aliquid causet: alioqui id quod causaret, esset nihil, & consequenter nihil causaret; neque postquam est, potest realiter causare: quia semel obtento fine, iam cessat causalitas agentis, & consequenter nec necessaria erit finis causalitas. Confirmatur: causalitas finis tantùm est mouere metaphoricè, teste Aristot. 1. de Generat. text. 55. ergo non est vera, & realis motio: ergo neque vera, & realis causalitas: ac proindè nec finis erit vera, & realis causa: quia vera causa debet verè, & realiter causare.

Tandem, nam causa realis debet realiter referri ad suum effectum; at finis hoc non habet, cum non sit existens, dum causat: ergo neque erit causa realis.

11 Nihilominus dicendum est: finem esse veram, & realem causam Physicam. Hæc est Aristot. 2. Physic. cap. 3. text. 29 & 2. Metaph. cap. 3. text. 8. D. Thom. 5. Metaph. cap. 1. & opusc. 31. omniumque Peripatet. Scholæ. Probatur primò: finis est ille, cuius gratia aliquid fit: at vnumquodque pédet per se ab illo, cuius gratia fieri dicitur: (maximè ea, quæ fiunt ab his agentibus, quę non casu, & temerè, sed gratia alicuius finis intenti petunt agere) ergo cum omne illud, à quo verè, & per se pendet effectus, dicatur vera, & realis causa; illius etiam finis rationem realis causæ habebit.

Secundò, bonum mouet ad sui amorem, & dum absens est, allicit ad sui desideriũ: sicut si possideatur, causat gaudium, & quietem: at isti sunt effectus reales: ergo finis vera causa realis erit. Confirmatur: nam motio est causalitas finis: at hæc vera, & realis est: quandoquidem non fictè aut imaginariè; sed verè, & realiter à fine moueamur: ergo finis inter veras, & reales causas numerandus est.

12 Ad primum igitur respondetur: finem aliquando mouere, dum est existens, quo pacto Deus est finis nostrarum actionum: aliquando verò, dum non existit, tunc tamen satis est, quòd in apprehensione existentiam habeat: quia ex proprio modo causandi non petit necessariò aliam existentiam, cum causet vt desideratus: rei autem vt desideratæ non repugnat, non esse à parte rei. Vnde finis non est omninò nihil: quia verè est aliquid apprehensum, veram, & realem habens essentiam, vt infrà fusiùs dicemus.

Ad confirmationem respondetur ex Aristot. 1. de Generat. cap. 7. text. 55. iuxta translationem antiquam: motionem finis non dici metaphoricam, quia non sit vera, & realis; sed quia non est effectiua; sed intentionalis, & animalis: quatenùs per eam finis mouet excitando, & alliciendo appetitum ad sui amorem. Vnde dicitur metaphorica in collatione ad causalitatem efficientis: quia mouere efficiendo, est omninò rigorosè, & strictissimè mouere: & ita non mirum, quòd motio finis, licet sit vera, & realis, dicatur metapherica in comparatione ad eam; sed de hoc iterum infra quæstione vltima huius disputationis redibit sermo, vbi id magis, & radicitùs explicabitur.

13 Ad secundum dicendum est, causam realem non dicere ordinem prædicamentalem ad effectũ, nisi cum vtrumque extremorum est existens per realem, & naturalem existentiam, adsuntque cæteræ conditiones: vt patet in Deo, qui est vera causa efficiens creaturarum, ad eas tamen realiter prædicamentaliter non refertur. Vndè non mirum, quòd finis, sic non existens, nequeat non referri realiter prædicamentaliter ad suum effectum.

Adde, quòd etiam si finis sit actu &

& modo dicto existens, potest adhuc sustineri, non dicere relationem prædicamentalem ad effectum: quia in suo modo causandi est superioris cuiusdam rationis: quia causat, vt omninò immotus, & non ordinatus ad suum effectum. Vndè etsi ex parte effectus possit esse relatio ad ipsum; non tamen econtrà.

QVÆSTIO III.

Quænam sit in fine formalis ratio, per quam constituitur in actu primo ad finalizandum.

14 SVpponimus esse in fine virtutem sufficientem ad causandum: quandoquidem est vera causa, & ideo solùm vocamus in dubium, quænam sit hæc virtus, an scilicet sola ratio boni, an aliquid aliud latiùs patens quàm bonum. Quam quæstionem claritatis gratia disputabimus, comparando finem ad volũtatem humanam: quia modus, quem circa illam finis habet in suis causalitatibus, notior nobis est, eóque cognito, cætera facilè cognoscemus.

15 Prima sententia est, non solùm bonum, sed etiam malum sub ratione mali posse habere rationem finis, proindéque non solam bonitatem; sed rationem quandam superiorem respectu vtriusque esse virtutem, per quam finis finalizat. Hæc videtur amplecti communiter tum à nominalibus, tum etiam ab Scoto in 1. dist. 1. qu. 4. circa finem, & in secundo dist. 4. q. 2. & Ocham in 3. q. 13 dub. 3. quos refert Rubio hîc tract. 5. q. 2. Probatur primò; damnati, & qui se occidunt, appetunt non esse, & media ad illud obtinendum; sed non esse non potest habere rationem boni, neque in se, neque respectu appetentis: cum bonitas vtpotè, quę entis passio est, in entitate fundetur non ergo sola ratio boni est virtus ad finaliter causandum.

16 Secundò, actus fugæ, & odij, est actus verus voluntatis; sed non prosequitur odio bonum, vt bonum; sed malum, vt malum est, vt docuit S. Tho. 1. 2. quæst. 19. art. 1. ergo ad hunc actum exercendum mouemur à malo sub ratione mali, & consequenter malum habebit rationem finis.

Tertiò, sicut scientia, ita etiam & potentia ad contraria terminatur, ideóque potentia intellectiua, quæ est circa verum, versatur etiam circa falsum: sed bonum, & malum contraria, seu opposita sunt: ergo voluntas, quæ in bonum tendit, versabitur etiam circa malum: atque adeo, sicut in actibus tendentibus in bonum, id, quod mouet, est bonum; ita in actibus versantibus circa malum, vt tale est, mouebit malum sub ratione mali.

17 Dicendum tamen est solam bonitatem esse virtutem, per quam causa finalis causat, atque adeo solummodo bonum posse habere rationem finis. Hæc est Aristot in hoc lib cap. 3 tex. 31. affirmantis, idem esse finem, & bonum: & 1. Ethicor. cap. 3. inquit. *Idem esse vnicuique bonum cuius gratia operatur cætera*, & ibidem D. Thom. & alibi sæpè, & 1. 2. qu. 1. artic. 1. & latiùs 3. contra Gent. cap. 2. & 3. vbi probat, idem esse operari propter finem, quod operari propter bonum. Idem etiam tenent D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominibus, August. 1. lib Confess. cap. 6. & 8. Gregor. Nissenus lib. de opificio hominis cap. 20. & lib. 2. orthodoxæ Fidei, D. Damascenus cap. 21. & denique omnes ferè scholastici, qui vnanimiter in 2. d. 46 id ipsum tenent.

18 Ratio fundamentalis est: quia voluntas non potest versari circa malum, vt malum, amando illud: quandoquidem secundùm istam considerationem non potest proponi, vt conueniens, & nihil

nihil amatur, nisi id, quòd vt conueniens proponitur: ergo solùm potest versari circa illud, odiendo, & fugiendo ipsum: at hoc ipso, quòd sic circa malum versatur, iam ratio versandi circa illud, est bonum: ergo malum vt tale, numquam potest finalizare, aut mouere voluntatem. Prima consequentia ex se constat. Minor verò statim subsumpta, etiam liquet: quoniam ideo displicet, & odio habetur malum, v. g infirmitas: quia est opposita bono, quod placet, & amatur, scilicet sanitati; & ita bonitas, quæ est in sanitate, est ratio odiendi ægritudinem, & accessus voluntatis ad illam, est ratio recessus eiusdem voluntatis ab ægritudine.

19 Ad primum initio quæstionis positum posset negari maior: adhuc tamen ea concessa respondetur, negando minorem; malo enim potest esse adiuncta ablatio alicuius miseriæ, ratione cuius habet rationem boni, & appetibilis; nam ratio boni duplex est: prima quæ importat rationem alicuius bonitatis conuenientis, & positiuæ. Secunda, quę dicit carentiam mali disconuenientis, quæ aliàs bonum priuatiuum dici solet, est enim quasi quædam species boni carentia mali, imò perfecta ratio boni, & ipsa beatitudo ex vtraque ratione suo modo integratur: cum hæc, & possessionem bonorum, & carentiam malorum includat. Prima ergò ratio boni fundatur in esse: secunda verò sæpè in non esse, scilicet quando non aliter potest vitari malum, quàm, non essendo, ac proindè *non esse*, vt hanc bonitatem includit, appeti potest.

20 Dices ipsum non esse affert carentiam beatitudinis, quæ fundatur in esse: ergo malum, quod affert secum, est maius, quàm illud, quod tollit, & consequenter non potest appeti: quia vt sic, simpliciter est malum.

Respondetur, non appeti *non esse*, vt est coniunctum carentiæ beatitudinis; sed vt coniunctum carentiæ miseriæ, quam cupit damnatus fugere. Vnde sicut vult non esse: quia non potest aliter fugere miseriam, quàm vt maius malum, quàm ipsum non esse, apprehendit: ita non esset inconueniens dicere, quòd potest velle non esse beatus: quia non potest aliter fugere miseriam, & quia videt, beatitudinem non esse illi possibilem, qui modus volendi potiùs est indirectus, quàm per se, & directus. Quibus omnibus fauent illa Christi verba, dum de Iuda proditore dixit: *Melius erat ei, si natus non fuisset*: scilicet ex suppositione, quòd non aliter fugiturus erat perpetuum damnationis statum.

Ad secundum patet ex ratione pro nostra assertione facta: quia malum non mouet ad actum fugæ; nisi in virtute boni amati, recessúsque à malo non est motus in finem; sed est electio, vel quasi electio medij ab obtinendum finem, scilicet bonum, cui opponitur.

21 Ad tertium respondetur: verum esse eandem potentiam aliquo modo circa contraria versari; non tamen eodem modo circa vtraque; sed circa vnum per se primò, & directè, & tanquam circa proprium obiectum; circa aliud verò secundariò, & indirectè, nec tanquam circa obiectum: sed vt suo obiecto oppositum. Et ita se habet voluntas in ordine ad malum, circa quod non versatur directè, aut tanquam circa obiectum; sed quia est proprio, & adæquato obiecto, scilicet bono, oppositum: quod idem in intellectu, vt comparatur ad verum, & falsum, videre licet.

QVÆ

QVÆSTIO IV.

Vtrum finis moueat voluntatem secundùm suum esse reale, an verò secundùm esse apprehensum.

22 CVm motio metaphorica, vt in superioribus innuimus, & in quæstione sequenti ampliùs explicabimus, sit causalitas finis, & hæc sine præuia intellectus cognitione esse nequeat: fit indè, vt duplex esse in fine distinguendum sit. Aliud reale, ad quod per media consequendum excitatur appetitus. Aliud intelligibile, vel intentionale, illud scilicet, quod habet in mente eius, qui illum voluntati proponit. Quo supposito, dubitamus, an finis moueat secundùm suum esse, & bonitatem realem: an secundùm esse intentionale, & consequenter, an sola bonitas realis, an verò esse apprehensum, vt tale, ratio, per quam formalissimè constituitur in esse appetibilis.

Proponitur prima sententia.

§. I.

23 PRima sententia affirmat apprehensionem esse in fine rationem formalem finalizandi. Ita Auic. 6. Metaph. cap. 5. Medina 1. 2. quæst. 1. art. 1. Soncinas 5. Metaph. qu. 3. & alij plures, quos refert Rubio in præsenti tract. 5. quæst. 5. Probatur primò: finis est causa secundùm quod est prior; sed tantum est prior, provt in intentione: ergo tantùm, provt in illa, finalizat. Minor probatur: quia secundùm suum esse reale potiùs est quid posterius, quandoquidem hoc habet in executione per media.

Secundò diuersitas specifica actus prouenicns à fine debet oriri ab eo, quod est in illo formalissima ratio finalizandi; sed apprehensio sola variat speciem actuum appetitus; qui sunt circa finem: ergo apprehensio in illo est formalis ratio finalizandi. Minor suadetur: quia licet finis sit in se honestus, si tamen quis apprehendat illum, vt inhonestum, eo ipso actus, qui circa talem finem versatur, erit inhonestus; econtrà verò, si finis honestate careat, & vt honestus inuincibiliter apprehendatur, tunc actus erit moraliter honestus: ergo, &c.

24 Confirmatur: idem malum apprehensum, vt præsens, causat tristitiam, & vt futurum timorem: & idem bonum si apprehendatur vt absens, causat sui desiderium; si vt præsens delectationem: ergo apprehensio, quæ est causa huius diuersitatis essentialis, est ratio formalissima obiecti, & finis talium actuum. Quæ omnia docuit D. Th. 1. parte qu. 80. art. 2. in corpore, præsertim in solutione ad primum his verbis: *Appetibili non accidit esse apprehensum per sensum, vel intellectum; sed per se ei conuenit. Nam appetibile non mouet appetitum, nisi inquantum est apprehensum. Vnde differentiæ apprehensi sunt differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secundùm differentiam apprehensorum, sicut secundùm propria obiecta.* Huc vsque Sanctus Doctor: quibus verbis huic sententiæ suffragari videtur.

Tertiò, sæpè res, quæ nullam habet bonitatem, solet nos mouere ad agendum: vt cum quis existimans aliquid esse delectabile, inquirit illud: imò sæpè id, quod est ens rationis, vt mons aureus, solet nos ad sui amorem excitare: ergo tunc non mouet bonitas rei: quippè quæ ibidem non est; sed solùm vana illa existimatio, talis bonitatis.

Resoluitur quæstio ex mente D. Thomæ.

§. II.

25 Nihilominus dicendum est primò: apprehensionem nullo modo esse rationem formalem motiuam appetitus, sed hoc solùm conuenire reali bonitati, quæ apprehenditur. Hanc docet D. Th. primo contra Gentes c.75. & 1. p q.80. art. 1. ad 2. dicens: *Id, quod apprehenditur, & appetitur, est idem subiecto, sed differt ratione: apprehenditur enim, vt ens sensibile, vel intelligibile: appetitur verò vt est conueniens, aut bonum.* Sanctum Thomam sequitur Caiet. 1. 2. qu. 1. art. 1. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 44. Iabel. 5. Met. qu. 15. Suarez disp. 23. Met. 5. sect. 8. & alij.

Probatur primò: illa est ratio formalis finalizandi, per quam finis allicit voluntatem: sed hæc est bonitas ipsius finis; non verò cognitio, aut apprehensio: ergo, &c. Minor probatur: nam voluntatem infirmi ipsa sanitas allicit; non verò cognitio eius, neque enim propter sanitatem, vt cognitam, sumit potionem amaram; sed propter illam secundùm suum esse reale. Confirmatur; nam aliàs frustra adhiberentur externa media ad sanitatem, v. g. consequendam: cum enim iam possideatur, vt cognita, non egebit, qui eam intendit, aliis mediis ad aliam acquirendam.

26 Secundò, per illud finis tanquam per rationem formalem finalizat, per quod cum obtinetur, satiat: quia causat vt desideratus, id autem, quod desideratur, si semel adeptum fuerit, appetitum quietat; at hoc non conuenit ei secundùm esse intentionale: quia potiùs secundùm illud acuit desiderium quàm compleat; ergo solum secundùm esse reale constituetur formaliter in ratione causæ finalis. Confirmatur sæpè agens non consequitur finem, quem intendebat; at semper consequitur finem, vt apprehensum: ergo id, quod illud excitabat, non potest esse finis, vt apprehensus.

His argumentis respondent aduersarij, duplicem esse assignandam formalem rationem finis, eo sanè modo, quo in qualibet potentia, quouisque actu duplicem assignamus rationem, aliam *quæ*, aliam *sub qua*. Prima est illa, quam potentia attingit, & hanc in fine certum est, esse ipsam bonitatem rei, hæc enim est, quæ à voluntate attingitur, & appetitur, quæque eam mouet, & satiat. Secunda verò, est ratio *sub qua* attingitur à potentia, quæque in ratione obiecti illam constituit. Apprehensio igitur, etsi non habeat esse rationem formalem mouentem, aut satiatem; est tamen ratio *sub qua* bonitas realis appetita, appetitur, & consequenter est ratio formalissima mouendi.

27 Sed hæc solutio est contra D. Th. de veritate, qu. 22. art. 4. ad 1. vbi apertè docet, diuersitatem apprehensionum, non directè; sed quasi ex consequenti, indicare distinctionem virium appetitiuarum; & quæst. 25. art. 1. ad 6. ait: *Quod diuersitas apprehensionum per accidens se haberet ad appetitiuas vires distinguendas, nisi diuersitati apprehensionis diuersitas apprehensorum coniungeretur.* Si verò apprehensio esset ratio sub qua obiecti virium appetitiuarum, non ex consequenti; sed potius directè, conduceret diuersitas apprehensionum, ad hoc, vt tales vires distinguerentur, vt expressiùs id ipsum testatur D. Th. 1. 2. quæst. 67. art. 6. ad 2. vbi inquit: *Charitatem non habere pro obiecto ipsam cognitionem: sic enim non esset eadem in via, & in Patria:* quia in via nititur cognitioni obscuræ, in patria autem claræ; sed habet pro obiecto ipsam rem cognitam

tam, quæ est eadem in via, & in patria.

Quod testimonium, & ratio in eodem imbibita non parum efficaciter destruit prædictam solutionem. Maximè, si ei addatur illud Pauli dicentis: charitatem semper manere, quod saluari non posset, si vera esset prædicta solutio.

28 Nec satisfacit id, quod respondet Medina dicens: diuersitatem apprehensionum tunc solùm sufficere diuersificare actus, & potentias, quando est coniuncta cum diuersitate apprehensorum.

Non inquam satisfacit: nam præterquàm quod ex ea manifestè colligitur, quòd potiùs diuersa bona apprehensa, quàm diuersæ apprehensiones sunt formalissima ratio mouendi, & finalizandi: adhuc potest efficaciter impugnari ex eo, quod quotiescumque formalis ratio *sub qua* est diuersa, etiam diuersificatur ab ea ratio formalis *quæ*, inquantum conducit ad specificationem actus & potentiæ: ergo vel apprehensio non est ratio formalis sub qua: vel si talis est, necessariò dicendum erit, diuersitatem apprehensionum indicare, quod res ipsa, quæ apprehenditur, necessariò sub diuersa ratione boni apprehendatur.

Et confirmari possunt hæc omnia ex communi illo Philosophorum proloquio, quod D.Th. de veritate quæst. 22.ar.10. approbat, scilicet hanc esse differentiam inter voluntatem & intellectum, quod hic trahit ad se suum obiectum, & non percipit illud, nisi vt est intelligibiliter in anima, illa verò fertur ad res, prout sunt in se ipsis: ergo ratio formalissima, *sub qua* res appetuntur, non est apprehensio; sed bonitas realis, quæ est in rebus. Ob quam rationem dicebamus, charitatem viæ, & patriæ esse eandem: quia bonum, in quod in vtroque statu tendit, est vnum, & idem.

29 Dicendum est secundò. Necessarium omnino est, adhoc vt finis causet, quòd sit præcognitus, & consequenter cognitio bonitatis illius saltem requiritur, vt conditio omnino necessaria ad talem causalitatem. Hæc est Aristot. 3. de Anima cap.10. vbi docet appetibile non mouere, nisi mente, aut imaginatione perceptum. Vbi etiam D.Th & 1. p.q.82. art.4. & 1. 2. quæst. 3. art.4. ad 4. D.August. lib.10. de Trinitate cap.1. & 2. vbi inquit: *Rem prorsus ignotam amare omnino nullus potest.* Gregorius lib. 5. Moralium cap. 23. & lib.23. cap. 12. & 32. cap.12. Bernardus lib. de interiori domo cap. 18. & 19. Anselmus in Monologio c. 48. estque ferè omnium Doctorum.

Probatur primò: quia voluntas, cum sit appetitus quidam rationalis, nihil est aliud; quàm inclinatio in bonum sibi conueniens; sed ipsa non est potentia cognoscitiua boni sibi conuenientis, ideóque meritò dicitur potentia cæca: ergo vt tale bonum prosequi possit, debet ei proponi ab aliqua potentia cognoscitiua, quæ per talem propositionem prædictum bonum ei ostendat.

30 Secundò, quia vt realis causa causet, aliquo esse indiget; sed causa finalis non necessariò habet in se proprium esse existentiæ realis: ergo saltem requirit, vt habeat esse in cognitione, seu vt habeat existentiam intentionalem.

Occurritur argumentis primæ sententiæ.

§. III.

31 AD primum ergo pro prima sententia concedenda est maior, si illius sensus sit, finem esse causam

secundùm quod est priùs natura suo effectu: neganda tamen est, si velit habere prioritatem hanc formaliter à cognitione; non tantùm vt à conditione, vt iam diximus. Etenim licet secundùm suum esse reale exercitum sit quid posterius, quàm media, præsupponitur tamen ad illa secundùm esse reale iam dictum.

Ad secundum: concessa maiori, distinguenda est minor: etsi sensus sit, quod apprehensio præstet per se primò talem distinctionem specificam, neganda est; si verò sit sensus, quod tantùm requiratur, vt applicans diuersum obiectum formale, concedenda est; quia ad hoc satis est, habere rationem conditionis.

32 Explicatur hoc: quamuis cognitio bonitatis obiecti tantùm sit conditio necessariò requisita ad hoc, vt finis moueat appetitum: quia tantùm concurrit per modum applicantis, & proponentis voluntati bonitatem obiecti; nihilominus talis est naturæ, vt mediante illa possit variari ratio, seu principium formale finalizandi: non quidem quia ipsa sit ratio formalis motiua, & specificans; sed quia applicat diuersam rationem formalem mouendi, eo sanè modo (proportione tamen seruata) quo qui applicat causam per se efficientem, etsi solùm rationem causæ per accidens, & applicantis habeat, si tamen diuersas causas efficientes, quibus diuersa formaliter agendi principia insint, applicare valeat, poterit ex ea parte variare rationem formalem agendi, & consequenter esse prædicto modo causa diuersitatis effectus.

Vnde cum quis inuincibiliter ignorat, aliquem actum esse peccaminosum, & illum ob honestum finem exercet; tunc talis actus erit bonus, non formalissimè ratione apprehensionis; sed quia mediante illa proponitur operanti diuersa ratio boni, quæ formaliter actum illum specificat: sicut etiam bonum absens, vel præsens, non variant speciem actuum (si verum est tales actus essentialiter distingui) propter solas apprehensiones; sed quia ipsa res, & conditio eius per illam apprehensionem applicata, nata est diuersum motum causare in appetitu.

33 Et eodem modo exponendus est locus D.Tho. solùm enim vult diuersitatem apprehensionis conducere ad diuersitatem obiecti, non formaliter; sed applicatiuè, quando nimirum talis est apprehensio, vt redundet in applicationem obiecti sub diuersa ratione bonitatis, vel conuenientiæ: vt patet ex locis citatis in impugnatione solutionis aduersariorum. Quapropter loquendo de huiusmodi apprehensionibus, optimè ab Angelico Doctore distinguuntur appetitus sensitiuus, & intellectiuus: quia ad distinctas apprehensiones, vel sensus, vel intellectus consequuntur: quoniam eo ipso, quod cognitiones sunt ita diuersæ, applicatur obiectum sub diuersa ratione conuenientiæ ad naturam sensitiuam, vel rationalem.

Ad quartum respondetur: negari non posse, quod res, quæ verè non est bona, valeat excitare appetitum ad sui amorem, vt ex se patet, & fatetur D. Thom. 1.2. quæst.8.art.1. Nam causalitas finis ita est realis, vt petat fieri intellectuali, & quasi morali quodam modo per naturalem sympathiam, quæ inter intellectum, & voluntatem inuenitur, non enim aliter voluntas nata est tendere in suum obiectum, nisi directa ab intellectu per propositionem conuenientiæ, aut disconuenientiæ obiecti. Et ideo ad hanc causalitatem finis non debemus aliud esse reale in illo desiderare, præter illud, quod sufficit ad motionem inter has potentias per naturalem consensionem earum, ad quod non est

est necesse, vt id, quod repræsentatur ab intellectu, sit verè, & realiter bonum; seu sufficiat, quòd sit bonum apparens.

Neque inde fiet, quòd tunc voluntas moueatur ab apprehensione, aut falsa illa existimatione: quia reuera mouetur à vera, & reali bonitate. Nam deceptio, quæ ibidem est, non interuenit in propria, & formalissima ratione mouendi: non enim ideo bonum illud est apparens, & non verum: quia vera bonitas ei non applicatur: sed quia vera bonitas falsò ei ab intellectu applicata est. Vndè deceptio solùm consistit in applicatione huius rationis formalis ad hanc, vel illam rem: sicut cum quis amat furtum, vt ex pecunia illa eleemosynam largiatur: tunc mouet existimatum bonum, non tamen existimata; sed vera bonitas eleemosynæ, quæ existimatur esse in tali actu largitionis pecuniæ.

34 Nec refert si dixeris, quòd hæc bonitas non mouet, nisi vt applicata, & vnita rei, quæ bona dicitur: quia non mouet, nisi vt constituit bonum: ergo si realiter non est vnita rei, quæ verè non est bona, non erit realiter ratio finalis mouens.

Non inquam hoc refert: quia ex modò dictis manet solutum: quoniam etsi ad hoc, vt bonitas reipsa constituat bonum in esse boni, sit necessarium, vt re ipsa sit in eo; tamen ad hoc vt sit ratio formalis mouendi appetitum, satis erit, quòd intelligibiliter saltem sit vnita: quia sicut modus hic, quo causa finalis est aliquo modo animalis, seu intellectualis: sic plura ad ipsius causalitatem requisita, satis est, si intelligibiliter talia sint. Vndè in fine sufficit existentia intentionalis, quæ tamen non sufficeret in causa efficiente propter diuersum modum causandi illius.

QVÆSTIO V.

Quidnam sit causalitas finis.

35 VT certa ab incertis separemus, & ita clariùs procedatur, notandum est, esse iam ferè per modum axiomatis inter authores receptum, causalitatem finis esse motionem quandam metaphoricam: id quod apertè docet Aristot. 1. de Generatione cap. 7. tex. 55. vbi iuxta translationem antiquam sic ait: *Est enim factiuum causa, vt vnde principium motus: cuius autem gratia non actiuum: nam sanitas non factiuum est, nisi iuxta metaphoram.* Vndè hæc motio vocatur metaphorica, vt suprà innuimus, non quidem quia non sit vera causalitas; sed quia finis per illam non mouet efficiendo; sed attrahendo, & inuitando per ostensionem suæ bonitatis. Quod sic potest explicari, quia propriè mouere, est aliquid efficere, siue illud, quod fit, sit motus, siue forma aliqua; & ideo quia causa efficiens efficiendo causat, definitur 5. Metaph. cap. 2. quòd sit id, vnde est primum principium motus. Quare merito id, quod alliciendo mouet, dicitur metaphoricè mouere: quia quodammodo imitatur motionem effectiuam: nam ita trahit ad se voluntatem agentis, ac si verè, & realiter moueret illam efficiendo propriè aliquid in ipsam: cum tamen non concurrat efficiendo; sed solum inuitando.

Hoc supposito, tota controuersia est: in quonam consistat hæc metaphorica motio, qua finis mouet causam efficientem, scilicet voluntatem: nam agere propter finem propriè, & rigorosè loquendo, solummodo conuenit voluntati, vt communiter docent Doctores 1. 2. quæstione 1.

Referun

Referuntur variæ sententiæ cum suis fundamentis.

§. I.

36 PRima sententia asserit, motionem hanc metaphoricam præcisè consistere in aliquo antecedente actum voluntatis, scilicet in hoc, quòd finis exhibeat se præsentem voluntati, & inuitet illam ad sui amorem. Ita Conimbricenses in hoc libro cap. 7 quæst. 21.

Probatur: nam bonitas finis, hoc ipso, quòd sit sufficienter cognita, statim excitat ad sui amorem, & hæc inuitatio est realiter præcedens actum voluntatis: ergo causalitas eius consistet in hac excitatione, & consequenter in aliquo realiter præcedente prædictum actum. Consequentia patet: quia hoc ipso, quòd finis intelligatur excitare, iam intelligitur causare. Vndè si hæc excitatio est realiter antecedens actum voluntatis, fiet inde, vt causalitas finis consistat in ea, tanquam in aliqua re ipsa antecedente prædictum actum.

Antecedens verò quoad priorem illius partem satis patet experientia: & id etiam conuincit naturalis sympathia, & consensio, quæ est inter bonum, & potentiam appetitiuam. Quoad secundam verò, nimirum esse realiter antecedentem ad actum voluntatis, inde liquet: nam licèt bonitas finis sufficienter cognita excitet, quantum est ex se, voluntatem ad sui amorem; nihilominus quia voluntas ex eo, quòd est potentia libera, potest suspendere suum actum, ideò excitatio illa potest antecedere, non solùm natura: sed etiam tempore volitionem.

37 Secunda verò sententia conuenit cum præcedenti, motionem hanc consistere in aliquo realiter antecedenti actum voluntatis, realitérque distincto ab illo: addit tamen hoc esse etiam realiter diuersum à bonitate finis, etiam vt proposita: quia finis imprimit voluntati aliquid reale, & realiter distinctum à volitione, ratione cuius trahit illam ad se; hoc autem, quod ei imprimit, est aliquid intentionale: & ideò hæc impressio, & motio dicitur metaphorica.

Et probatur quoad priorem partem, scilicet motionem istam esse quid impressum voluntati antecedenti ad actum ipsius: quia voluntas mouetur à fine, vt illum amet: ergo antecedenter ad hunc amorem imprimitur ei aliquid à fine: alioqui voluntas ante talem actum maneret, sicut antea: & consequenter sicut antea mota non fuerat, vt finem amaret: sic etiam modò, & ita numquam verum esset quod finis moueret voluntatem, vt illum amet, & intendat.

Quoad secundam verò partem, scilicet hoc, quòd ei imprimitur, esse quid intentionale, atque adeo mouens, metaphoricè probatur: nam sicut finis mouet secundùm esse intentionale, quod habet: ita si quid imprimit, debet esse intentionale, quod quidem sicut est esse diminutum: ita diminuto, & metaphorico modo mouebitur per illud res, cui tale esse imprimitur.

Eligitur, & probatur vera sententia.

§. II.

38 NIhilominus dicendum est primò: motionem metaphoricam, quæ est causalitas finis, non posse consistere in illa ostensione, seu excitatione, quam ponit prima sententia, & multominus in aliquo realiter impresso à fine in voluntate, & distincto à volitione. Hæc est communis inter Doctores, vt patebit,

patebit ex his, quæ in sequenti assertione dicemus.

Probatur quoad primam partem, quia hæc excitatio nihil imprimit voluntati realiter distinctum ab actu illius, vt statim dicemus, & insuper potest dari sine tali actu: ergo nihil ex vi illius causatur; sed tantum pertinet ad actum primum, quatenùs bonitas sufficienter cognita est attractiua voluntatis. Patet consequentia, quia sicut impossibile est dari virtutem causatiuam, & quòd non sit aliquid causabile: ita dari causalitatem, & non esse aliquid causatum: ergo cum vltra illa duo enumerata, scilicet vel actum voluntatis, vel aliquid ab illo distinctum, non sint alia, quæ causentur in voluntate à fine: fit inde, vt si hæc non causantur ex vi excitationis, quòd nihil ab illa causetur.

39 Confirmatur, quia in aliis causis causalitas earum est aliquid in passo, vel in causa distinctum à vi causatiua; at hæc ostensio, & excitatio nihil in passo, scilicet in voluntate ponit: quia potest dari, etsi voluntas nullum habeat actum, vel aliquid aliud superadditum, vt volunt aduersarij: neque etiam in causa: quia nihil addit supra ipsam bonitatem præter ostensionem factam per intellectum, atque adeò neque supra ipsam rationem finalizandi; vt sufficienter, & completè constitutam in actu primo. Nam sicut causa efficiens requirit ad hoc, quòd sit completè, & omni ex parte, tam quoad rationes, quàm quoad conditiones agendi constituta in actu primò, quòd sit præsens passo: ita & finis, quòd sit præsens voluntati per ostensionem suæ bonitatis.

40 Quoad secundam verò partem, scilicet motionem hâc metaphoricam, quæ est causalitas finis, non consistere in aliqua virtute impressa in voluntate à fine antecedenter ad actum illius, sic suadetur. Nam cum hoc, quòd imprimi dicitur, sit realitas quædam, non potest non habere aliquam causam efficientem, quia quidquid est creatum, debet esse ab aliqua causa efficiente, etiam si habeat esse intentionale, & diminutum, vt contingit in speciebus intentionalibus: ergo si hoc esse intentionale imprimitur in voluntate à fine antecedenter ad suum actum: ac proindè ipsa passiuè se habente, non erit alia causa, quæ effectiuè concurrat ad productionem huius virtutis nisi solus finis, ac per consequens iam finis vt finis causabit efficiendo, & ita non influet vt finis.

41 Dicendum est secundò: motionem hanc metaphoricam, quæ est causalitas finis, nihil esse aliud, quàm eandemmet actionem voluntatis, prout est à fine. Itaque eadem actio, & est à fine, & à voluntate, & prout exit dependenter ab ipso fine, quia suo modo fit propter illum, est causalitas finis, & vt illi correspondet, vocatur propter rationem supradictam motio metaphorica.

Assertio hæc est D. Thom. de veritate quæst. 22. vbi explicans hanc motionem docet: sicut influere causæ efficientis est agere: ita & finalis appeti, seu desiderari. Vbi (vt vides) idemmet actus appetitus, qui est agere respectu potentiæ appetitiuæ, dicitur causalitas finis. Et primo contra Gent. capit. 75. ait: *Causalitas autem finis in hoc consistit; quòd propter ipsum alia desiderantur.* Quem sequitur Masius in hoc libro cap. 3. sect. 4. quæst. 2. referens pro ea Scotum in 1. distinct. 4. in fine Auic. lib. 6. Metaph. tractatu 5. cap. 5. Soncinatem lib. 5. Metaph. qu. 2. Iabellum qu 5. & plures alios. Et hoc etiam defendunt Suarez 1 tomo Metaphys. disput. 23. sect. 4. num. 12. Rubio in hoc libro

libro tractatu 5. de causa finali quæst. 3. qui refert etiam alios, præter relatos à Massio.

41 Probatur primò: nam causalitas finis debet esse aliquid reale, & nouum ab ipso fine distinctum: quandoquidem finis non est semper actu causans, & ideò vt reddatur actu finalizans, debet addi aliquid aliud distinctum aliquo modo ab ipso: sed hoc non potest consistere in aliquo antecedenti omnem actum voluntatis, vt iam probauimus: neque in aliquo, quod ad actum ipsius subsequatur: quia finis ante hoc, quod subsequitur actum voluntatis, est actu causans eandem volitionem: quia ipsa est propter ipsummet finem: neque in aliquo realiter simultaneo, distincto tamen ab actu voluntatis. Nam, vt modò innuebamus, sicut ipsa actio per se, & ex vi sua est actu propter finem: ita & ipsamet est actualis dependentia sui à fine: ergo solùm potest consistere in eadem volitione, provt est à fine, seu gratia finis.

Confirmatur: eadem substantialis vnio, vt est à materia, seu vt est actualis dependentia formæ à materia, est causalitas illius: & eademmet, provt est à forma, est causalitas formæ: ergo similiter eademmet actio, provt se ipsa est à fine, poterit esse causalitas illius, quamuis provt est ab efficienti, sit propria illius causalitas. Maximè, quia sicut causa materialis, & formalis mutuò sibi correspondent in ratione causarum intrinsecarum, & ideò vnicam realiter entitatiuè habent causalitatem, licèt diuersam formaliter: ita quia causa finalis, & efficiens mutuò sibi correspondent in ratione causæ extrinsecæ, pertinentque ambæ ad hunc ordinem, poterunt habere eandem realiter causalitatem, licèt distinctam virtualiter, provt diuersimodè est ab vna & ab alia.

43 Secundò, & principaliter probatur assertio ex discrimine, quod suprà diximus, versari inter intellectum, & voluntatem in modo operandi circa sua obiecta: intellectus enim intelligendo attrahit ad se res intellectas: voluntas verò fertur in res volitas. Vndè obiectum intellectus, dum intelligitur, quasi mouetur ab ipso intellectu: econtra verò obiectum voluntatis, dum amatur, quasi mouet ipsam voluntatem. Et ideò proprium est finis, qui quidem est voluntatis obiectum, mouere, & attrahere ad se voluntatem.

Hinc ergo sequens deducitur ratio; in operatione intellectus per eandem entitatem, nempè per intellectionem, mouet intellectus ad se res, & ipsæ res mouentur ab intellectu, & moueri rerum nihil est aliud, quàm mouere intellectus: ergo in voluntate per eandem entitatem, scilicet per eandem volitionem obiectum ipsius, scilicet finis, mouebit ad se voluntatem, & voluntas mouebitur à fine, & mouere finis nihil aliud erit, realiter loquendo, quàm moueri voluntatis: ergo cum voluntas per suam volitionem moueatur ad finem, per eandem mouebit illam ipse finis. Et hoc est, quòd supra ex D. Thoma retulimus, scilicet, quòd sicut influere causæ efficientis est agere: ita influere causæ finalis est appeti, seu desiderari.

44 Sed obiicies, actio voluntatis est effectus finis: ergo non causalitas. Consequentia patet: quia causalitas causæ, & effectus illius debent distingui: siquidem effectus præsupponit causam actu causantem, & consequenter causalitatem illius. Antecedens verò probatur: tum quia est propter finem vt *quod*: tum etiam, quia prius est, quòd finis actu attrahat volútatem ad amandum, quàm quòd amet. Ac proindè, si amor præsupponit finem actu attrahentem

hentem, & causantem, & procedit ab illo, non poterit procedere ab eodem per modum causalitatis eius; sed per modum effectus: ergo prædicta actio non potest esse causalitas finis.

Respondetur, non esse necessarium, causalitatem, & effectum finis realiter distingui: sed sufficere virtualem distinctionem. Vndè eademmet actio voluntatis habet rationem effectus finalis, & simul causalitatis; causalitatis quidem, secundùm quod est à fine: effectus verò finalis, secundùm quod est ab efficiente. Nam secundùm hanc posteriorem rationem est quodammodo pendens à se ipsa secundùm priorem: non enim amor potest esse ab efficiente, nisi sit priùs à fine, & ita hæc causalis est vera: quia amor est à fine, ideò est ab efficiente: nam ex eo quòd voluntas mouetur à fine ad amandum, & amor ipse est gratia finis, ideò procedit effectiuè à voluntate; alioqui ipsa temerè, & non intendendo aliquem finem ageret.

Quare sicut amor, prout est ab efficiente, præsupponit finem, vt actu causantem mediante illa formalitate eiusdem amoris, prout primò est à fine: ita & idem amor prout est ab efficiente, iterum comparatur cum fine per modum effectus; quia est pendens ab illo, non immediatè ratione huius formalitatis; sed mediante illa priori, qua posita iam censetur finis esse in actu causandi. Sed hæc prioritas finis in causando respectu efficientis ampliùs disputatione sequenti declarabitur.

45 Neque hinc sequitur causam finalem, vt actu causantem non esse realiter priorem prioritate naturæ, quam suum effectum ex defectu distinctionis realis ab illo. Non inquam hoc refert: quia licet ratione causalitatis præcisè, & secundùm se sumptæ non distinguatur realiter ab eo; benè tamen ratione virtutis causatiuæ, quæ inuoluitur in causa actu causante; & ita distinguuntur distinctione reali includentis, & inclusi.

Sed inquires: an finis habeat aliquam aliam causalitatem præter hanc, quam explicuimus. Respondetur affirmatiuè: quia vltra prædictam causalitatem exercet aliam quasi partialem respectu mediorum, ratione cuius bonitatem, & amabilitatem eis tribuit: ita vt media, quæ aliàs secundùm se considerata respuerentur, attamen quatenùs ad finem consequendum conducuntur, reddantur amabilia: vt contingit in potione amara, quæ secundùm se respuitur; & nihilominus, vt conducit ad sanitatem, eligitur, & amatur. Cæterùm vtrum finis præstet hoc addendo mediis aliquid reale intrinsecum: an verò præcisè, per hoc, quòd bonitas repræsentetur voluntati, vt consequibilis per illa media; longiorem petebat disputationem, quæ magis ad alium, quàm ad hunc locum spectat.

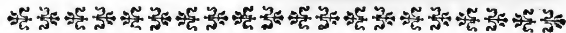
Ad fundamentum ergo pro prima sententia patet ex dictis.

46 Ad fundamentum secundæ sententiæ: satis esse motionem explicatam ad hoc, vt finis non censeatur esse solummodo in actu primo; sed sit actu causans, & mouens voluntatem: quia prius est actus voluntatis, prout à fine, quàm prout ab ipsa voluntate, quatenùs, vt infrà disputatione sequenti explicabimus, finis dat voluntati, quòd amet trahendo illam ad se: at verò voluntas non tribuit fini, quòd moueat.

Nec refert si dixeris, quòd etsi eadem actio sit à Deo, & à causa secunda necessaria, & priùs sit ab illo, quàm ab ista: nihilominùs hoc non sufficit ad hoc, vt per illammet actionem prout

est priùs à Deo, moueatur causa secunda ab ipso ad agendum; sed insuper desideratur, vt ei imprimat priùs prioritate reali motionem distinctam ab actu, vt supra diximus: ergo ad hoc vt voluntas moueatur à fine, non erit satis, quòd idem actus volitionis sit prius ab illo, quàm à voluntate, sed insuper desiderabitur, quòd aliquid aliud præuium ei imprimat.

47 Non inquam hoc refert: quia est dispar ratio: nam causa efficiens est, quæ re ipsa producit, & communicat esse, vt supra dictum est: at causa finalis non producit esse; sed mouet causam efficientem ad hoc, vt det, & efficiat illud. Et ideò efficiens si sit primum, & independens potest imprimere aliquid in secundo efficiente, per quod moueat illud ad agendum, quodque sit realiter distinctum ab actione causæ secundæ iam dictæ. Imò nisi hanc motionem illi impresserit, non potest ob rationes supradictas facere, vt causa secunda faciat: secùs verò causa finalis: quia cum non concurrat producendo; sed mouendo causam efficientem ad hoc, vt ipsa producat, & efficiat esse, non potest illam mouere per aliquid realiter distinctum ab actu ipsius: alioqui respectu huius entitatis, seu motionis, quam illi imprimeret, esset finis vera causa efficiens immediatè per se ipsam, solummodo producens illam, vt iam diximus: ac proindè causa efficiens, & finalis confunderentur.



DISPVTATIO XV.

DE CAVSIS INTER SE, ET AD inuicem comparatis.

EXplicatis absolutè singulis causis, superest de eisdem, comparando eas ad inuicem, præsentem disputationem instituere, vt sic earum natura exactè, & vndequaque teneatur.

DISPV

QVÆSTIO I.

An causæ inter se collatæ habeant aliquam prioritatem quoad perfectionem, & existentiam.

Exponitur prioritas omnium causarum quoad existentiam, & intrinsecarum quoad perfectionem.

§. I.

1 DICENDVM est primò Causis ad inuicem quoad existētiam comparatis, tunc causa efficiens est prior, deinde finis totalis, scilicet compositum, post quem succedit forma, & tandem materia vltimum locum habet. Hæc est communis inter Thomistas: & ideò necesse non est singulos referre: sequitúrque apertè ex his, quæ ex mente D.Thom disputatione 3. diximus: quia causa efficiens in hoc distinguitur à cæteris causis, quod hæ non requirunt in illo priori, in quo causant, esse omninò extra causas: atque ita non causant, quatenus realiter existunt; secus verò causa efficiens: quia agit, quatenùs est in actu, & ex eo, quod ipsa sic causet, ponit in actu cæteras causas, dando illis realem existentiam: ergo efficiens prior erit quoad existentiam omnibus illis.

Rursus finis totalis, scilicet compositum, existit per se, & ratione sui: partes verò (excepta saltem pro nunc anima rationali) existunt ratione totius, & facta collatione inter materiam, & formam, materia existit ratione formæ, vt supra dictum est: ergo omnia prædicta seruant eum ordinem in existendo, quem in assertione diximus.

2 Deinde, si hæ causæ comparentur in perfectione; tunc separando certiora ab his, quæ non sunt ita certa, dicendum est secundò. Si hæc collatio fiat inter causas intrinsecas, scilicet materiam, & formam, forma erit nobilior. Assertio hæc communior est inter Doctores, quàm præcedens: quia eam amplectuntur non solùm Thomistæ, sed etiam omnes alij in præsenti. Probatur facilè ex dictis: quia cum materia sit pura potentia, & vt talis causet, forma autem sit actus, & per modum actus exerceat suam causalitatem, fit inde, vt sicut actus superat in perfectione puram potentiam, sic & modus causandi per modum actus est perfectior, & nobilior illo, qui est per modum puræ potentiæ.

Sed dices: forma materialis habet suam essentiam actualem à materia: quia pendet ab illa in toto suo esse: at materia non habet suam essentiam à forma; sed solùm vel determinationem propriæ entitatis ad certam speciem, vel actum existentiæ, vt ex dictis supra constat: ergo magis pendet forma à materia, quàm econtrà: quia pendet in eo, quod est primum, & potissimum in ipsa: atque adeò materia perfectiùs causabit formam, quàm forma materiam. Patet hæc vltima consequentia: quia cum causa sit id, à qua pendet effectus, consequens est, vt si facta collatione inter duo ad inuicem dependentia, vnum pendeat magis ab alio, quàm econtrà, tunc id, à quo magis aliud pendet, sit perfectius in ratione causæ.

3 Respondetur: quod etiam concesso antecedenti, intellecto tamen

iuxta doctrinam suprà traditam disputatione 9. adhuc argumentum non conuincit: quia inde ad summum potest colligi, materiam extensiua, seu quasi materiali perfectione excedere formam: non verò intensiua: quia modus ille, quo materia pendet à forma longè excellentior est: cum forma per modum actus præstet materiæ, quòd sit certæ, & determinatæ speciei, communicétque ei existentiam, per quæ, vt Aristot. supra lib. 1. dixit, materia redditur ex informi pulchra. Adde, quòd si præcisè attendamus ad ea, quæ formæ competunt, non absolutè, sed ex præcisa ratione, qua est effectus materiæ: tunc inuenientur non esse ita perfecta ac illa, quæ à forma in materiam deriuantur.

Explicatur excessus perfectionis, quo causa finalis excedit efficientem.

§. II.

1 Dicendum est tertiò. Si hæc comparatio, quoad perfectionem fiat inter causas extrinsecas, scilicet inter finem, & efficientem, tunc finis erit nobilior, quàm efficiens. Hæc est Arist. in hoc 2. lib. textu 30. & 5. Metaph. cap. 2. & vbicumque causas inter se comparat. Quam etiam docet D. August. 5 de ciuitate Dei, cap. 21. vbi ait: finali causa non dari causam meliorem. Et Diuo Thoma in præsenti lectione 5. in fine: vbi sentit finem esse potissimum inter alias causas: quod etiam tenet opusculo 31. §. 2. ob quam rationem inquit ibidem: *Quod finis est causa causarum: quia est causa causalitatis in omnibus causis.* Quos sequuntur ferè omnes interpretes Aristot. vt testatur Rubio in præsenti tractatu 8. q. 1.

Probatur ratione desumpta ex D. Thom. locis citatis: omnis causa, in quantum huiusmodi, est nobilior suo causato; sed finis in ratione causæ consideratus, est causa efficientis seu huius, quod est efficientem causare: ergo, &c. Minorem probat D. Thom. 5. Metaph. lect. 2. & opusculo citato: quia efficiens non est causa, nisi inquantum agit; sed non agit nisi propter finem, & motum ab ipso: ergo efficiens à fine habet causare, & agere: atque adeò finis in ratione causæ erit efficiente nobilior. Sicut quia causa prima efficiens collata cum secunda habet mouere illam ad efficiendum, & secunda non efficit, nisi mota à prima; ideò in ratione causæ, & causæ efficientis superatur secunda à prima.

5 Confirmatur, & explicatur; finis in modo causandi nullam aliam præsupponit causam: ergo causat immotus, & tanquam causa inter has secundas simpliciter prima: efficiens verò influit, vt causa secunda, collatum cum fine: quia causat, vt motum ab illo: ergo cum hoc, quod est causare immotum, sit maximæ perfectionis: fiet inde, vt finis excedat in perfectione causam efficientem. Maximè, quia non solùm excedit illam ex parte, vt sic dicamus, principij, quatenus finis est primum mouens; sed etiam ex parte termini; quatenus est vltimum, quod agens intendit per suam operationem, & ad quod cætera alia diriguntur.

Sed obiicies primò: causa efficiens influit per realem, & naturalem influxum, & ideò ipsa est, quæ dat esse: finis autem per metaphoricam motionem; & ita finis non est, qui dat esse; sed qui mouet, & quasi rogat, vt sic dicamus, efficiens, ad hoc vt illud communicet: ergo modus causandi efficientis longè nobilior est modo causandi finis: ergo efficiens in ratione causæ superabit finem. Patet consequentia: quia perfectio causæ ex perfectiori

fectiori modo causandi desumitur.

6 Confirmatur primò: modus causandi fundatur in modo essendi; sed efficiens semper habet veram, & realem entitatem: finis autem sæpè non est aliquid verum, sed habens esse solùm in apprehensione, & existimatione: ergo modus causandi efficientis est ex se perfectior, quippè petens indispensabiliter nobilius esse in causa. Imò hinc videtur sequi, modum causandi causæ materialis, & formalis esse perfectiorem modo causandi finis: quia etiam hæ causæ intrinsecæ supponunt, & petunt veram, & realem entitatem.

Confirmatur secundò, quia etiam dum finis habet veram, & realem essentiam, non petit modum existendi realem, & naturalem; sed solùm intentionalem, & in apprehensione: secus verò efficiens, quod re ipsa debet existere ad hoc, vt causet, quia vt est in actu, causat, ergo efficiens nobiliorem habet modum causandi. Patet consequentia: quia quod causat, quatenus est in actu, & nobiliori modo est in actu, non potest non nobiliori modo causare.

7 Secundò obiicies: quòd forma materialis habet à materia suam causalitatem; non verò materia à forma, & tamen non ob id est materia nobilior simpliciter in ratione causæ, quàm forma: ergo licet efficiens habeat à fine, quòd agat, non ob id erit perfectior simpliciter ipse finis: quia exceditur in aliis iam dictis, quæ satis compensant; imò superant prædictum excessum. Antecedens patet: nam sicut forma materialis habet à materia suam essentiam, & entitatem, ex eo quod est materialis, ita etiam causalitas eiusdem formæ erit à materia, & ipsa in genere causæ materialis communicabit eam formæ, quia talis causalitas non minùs est materialis, quàm forma, cuius est causalitas.

Confirmatur: non minùs pendet finis ab efficiente, quàm econtrà: ergo non excedetur ab illo in ratione causæ. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia sicut efficiens non causabit, nisi finis moueat, ita neque mouebit finis, nisi efficiens agat.

8 Ad primum respondetur: quòd vt ex suprà dictis disputatione præcedenti constat, causalitas finis non dicitur motio metaphorica: quia non sit vera, & realis: sed quia non mouet producendo, sed alliciendo. Et licèt modus mouendi producendo, & efficiendo, excedat aliquantulum, & secundùm quid, modum mouendi alliciendo, & finalizando; non tamen simpliciter. Et ratio est ea, quam iam tetigimus, nimirùm quia ratio causæ, & perfectio ipsius, potius debet attendi ex modo causandi magis independenter, quàm ex aliis capitibus: at (vt iam diximus) licèt causa efficiens det immediatè esse, dat tamen illud mota à fine: econtrà vero finis causat immotus.

Nec verum est id, quod in hac obiectione innuitur, scilicet finem mouere, quasi rogando: quia potius debet eius motio explicari per modum cuiusdam imperij, licèt suauissimi. Quare efficiens quodammodo deseruit fini, quatenus eo medio causat. Sicut etiam in Deo secundùm nostrum modum intelligendi perfectius est quòd sit finis, quàm quòd sit efficiens: & quodammodo possumus dicere Deum vt efficientem sibi ipsi, vt fini, deseruire, & quasi ministrare, dum gratia suę bonitatis omnia operatur, & ab ipsa tanquam à ratione finali; licèt non tanquam à causa agitur, & mouetur.

9 Ad primam confirmationem respondetur: quòd sicut in causis ipsis alia est consideratio causæ in esse entis: alia

in

in esse causæ;& ideò id,quòd est perfe-ctius in esse entis, potest esse imperfe-ctius sub consideratione causæ: vt contingit in accidentibus, quæ collata cum materia prima in esse entis, vincũtur ab illa in perfectione:attamen in esse causæ excedunt eam (vt docet D.Tho.1.p. qu.16. art.6.ad 1.& 3.p. qu.11.art.5.ad 3.)ita in modo causandi debet distingui, & modus ipse formaliter in ratione talis consideratus, & in esse entis sumptus,vt in exemplo posito contingit.

Quamuis ergo daremus, quòd reliquæ causæ, & modi causandi illarum possint esse perfectius quid in esse entis, quàm finis: Attamen finis consideratus in esse causæ,& modus eius causandi in esse talis formaliter inspectus,vincit cæteras alias causas:quia secundùm hanc considerationem tantùm attenditur secundùm modum se habendi ad effectũ:modus autem se habendi ad illum, ita vt influat omninò immotus,non potest non esse nobilior in ratione modi causandi, & consequenter arguit nobiliorem causam. Vnde perfectio causæ non fundatur in modo essendi, vtcumque;sed in modo essendi secũdùm modum fundamentalem se habendi ad effectum,& potest esse,vt id,quod in esse entis materialiter est perfectius;nihilominus,vt fundat modum se habendi ad effectum, sit imperfectius, vt hîc contingit: quia ex diuersis capitibus sumitur perfectio in vno,& in alio ordine.

10 Ex quo ad secundam confirmationem dicendũ est:quod licet existere existentia reali,& naturali sit in esse entis perfectius, quàm existere intentionaliter, & in apprehensione: attamen, quia ex diuerso capite sumitur perfectio in ratione causæ, & in esse entis: ideò potest existentia intentionalis suo modo fundare nobiliorem modum causandi: quia fundat modũ causandi primum, & immotum. Vndè, etsi causa efficiens causet,vt est in actu nobiliori in esse entis; causat tamen, vt secundùm hanc causalitatem subordinatur actualitati finis, vt illi, qui est primò in actu, & à quo cætera sunt in actu.

Ad secundum respondetur: probare formam, & eius causalitatem esse effectum materiæ; non verò quod forma habeat ab ipsa materia, quòd formalizet,vt efficiens habet à fine, quòd agat, & ideò est disparatio.

11 Ad confirmationem respondetur: conuincere non posse esse causalitatem finis, sine causalitate efficientis,& econtrà; non verò quòd sicut finis dat efficienti,quòd agat quatenus mouet illum ad agendum:ita efficiens det fini, quòd finalizet. Vnde habent se sicut causa prima,& secunda:nam licet cõcursus causæ primæ, quo concurrit cum creatura, non possit dari sine concursu eiusdem creaturæ;& econtrà,vt multi volunt(de quo alibi)attamẽ causa prima dat secundæ,quòd concurrat;nõ tamen econtrà.

Quæ solutio desumitur ex Diuo Thoma opusculo citato, vbi constituens differentiam inter causam efficientem, & finalem, sic inquit: *efficiens non facit finem esse finem, & ideò non est causa causalitatis finis, id est, non facit finem esse causam finalem; finis verò est causa causalitatis efficientis: quia facit efficientem esse efficiens.*

Declaratur prioritas perfectionis efficientis, & finis respectu causæ materialis, & formalis.

§. III.

12 Dicendum est quartò. Si hæc cõparatio fiat inter causas extrinsecas in vna parte, scilicet finem, & efficientem:& intrinsecas ex alia, nimirũ formam,& materiam:tunc nõ potest negari, quin causæ extrinsecæ superent intrin-

intrinsecas in perfectione. Probatur primò: quia illud genus, aut quasi genus est nobilius, cuius suprema quasi species est excellentior, quàm suprema quasi species alterius: sed supremum efficiens, & finis, scilicet Deus, est longè nobilior quauis causa materiali, & formali: ergo genus causę efficientis, & finalis superat genus causæ materialis, & formalis.

Confirmatur: quia modus causandi materiæ, & formæ est incompletus: quia causant per modum partis componentis intrinsecè totum, & ideo ab intrinseco inuoluit imperfectionem. Ob quam rationem nequit Deo immediatè per se ipsum competere: sed modus causandi finis & efficientis non petit oriri ab ente incompleto vt tali; & ideo causæ istæ non causant componendo, potéstque hic modus causandi Deo conuenire: ergo erit melior modo causandi materiæ, & formæ prædictis imperfectionibus inuoluto. Confirmatur tandem: quia materia, & forma materialis indigent suo effectu ad hoc, vt sint; secus verò finis, & efficiens totale: quia finis secundùm esse intentionale est independens, & efficiens præsupponitur in actu: ergo, &c.

13 Sed obiicies, magis pendet compositum naturale à materia, & à forma, quàm ab efficiente, vel fine: siquidem illæ sunt causæ intrinsecæ, respectu totius: & hæ sunt intrinsecæ, & res magis pendet ab eo, quod est illi intrinsecum: ergo materia, & forma erunt nobiliores causę. Patet consequentia: quia cum causa reipsa sit, à qua pendet effectus: fiet inde, vt illa debeat censeri perfectior causa, à qua magis pendet effectus.

Respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est: tunc effectum magis pendere ab eo, quod est intrinsecum, quàm ab illo, quod est extrinsecum, quando extrinsecum non causat prædictum effectum; & quidquid est intrinsecum in illo; at finis, & efficiens sunt causa, tã totius rei, quàm ipsius materiæ, & formæ, quæ sunt ipsi intrinseca. Et ratio huius doctrinæ est: quia maior dependentia attenditur ex maiori influxu, & ex modo influendi magis independenti: at modus influendi tam in rem, quàm in intrinseca rei est magis independens, & magis completus, ac proinde maior.

14 Adde, totum dupliciter posse considerari, vel in esse entis, vel in esse effectus: etsi ergo demus, totum in esse entis magis pendere à causis intrinsecis; non tamen in esse effectus: quia secundùm istam rationem habet intrinsecam, & essentialem dependentiam ab omnibus suis causis. Vnde si cuiusvis influxus desit, etiam deerit totum in ratione effectus: quare finis, & efficiens non dicuntur causæ extrinsecæ: quia non sit intrinseca dependentia effectus ab ipsis; sed quia terminus huius habitudinis est extrinsecus; secus verò terminus habitudinis totius ad causam materialem, & formalem: propter quod hæ duæ causæ intrinsecæ secundùm quid excedunt intrinsecas.

QVÆSTIO II.

Vtrùm inter causas vna sit prior alia in causando.

SEmel explicata prioritate causarum tam respectu effectuum, quàm inter se quoad existentiam, & perfectionem: restat inuestigandum, vtrùm adhuc inter se comparatæ in ratione causarum habeant aliquam prioritatem in causando: quia prioritas in causando est potissima, quæ in causis debet attendi.

Adstruitur sententia Doctoris Angelici.

§. I.

15 Dicendum ergo est, licet causæ sibi inuicem sint causæ, ac proinde quæuis in suo genere sit prior in causando: attamen simpliciter loquendo prima, quæ influit, est causa finalis: secunda efficiens: tertia materialis: quarta tandem, & vltima formalis. Assertio hęc quoad primam illius partem, scilicet causas sibi inuicem esse causas, non quidem in eodem genere; sed in diuerso, & consequenter quamlibet in suo genere esse priorem: est commune Philosophorum proloquium, desumptum ex Arist. tum in hoc lib. tex. 31. vbi D. Thom. lect. 5. in fine, tum etiam ex 5. Metaph. & ibidem S. Doctor lect. 2. & potius indiget explicatione, quàm probatione.

16 Explicatur ergo sic: nam si loquamur de causis quoad esse reale, & naturale earum, tunc quamuis non sit mutua causalitas inter omnes causas, quia licèt efficiens communicet aliis esse; non tamen econtrà: quandoquidem causat quatenus est in actu: attamen inter materiam, formam, & finem potest esse hæc mutua causalitas.

Et ratio est: nam materia dat formæ materiali esse sustentatam in ipsa: quia ex eius potentia educitur: forma verò communicat materiæ esse existentiæ, necnon, & determinationem ad certam speciem: & similiter finis potest esse causa entitatis, & existentiæ ambarum: quia agens tribuens illis quidquid in se habent, mouetur à fine ad hoc præstandum: & rursus tam materia, quàm forma; quælibet in suo genere dant esse cōposito, qui est finis proximus earumdem. Vnde quæuis in suo genere est prior alia: quia quatenus consideratur in suo genere, oportet, vt sola ipsa consideretur vt causa: nam aliæ etsi sint causæ; non tamen in illo genere: & ideo si solum consideratur v. g. genus causæ materialis, tunc aliæ considerantur vt præcisè sunt effectus materiæ, & sola materia vt causa, ac proinde ipsa sola vt prior in hoc genere, & aliæ vt posteriores.

17 Deinde si loquamur de omnibus his causis quoad dependentiam earum ad inuicem, non quidem quoad esse; sed quoad causalitatem, tunc erit mutua inter omnes dependentia: nam in generatione substantiali, v. g. non moueret finis, nisi agens ageret, nec agens ageret, nisi materia reciperet, & forma informaret; & econtrà. Vnde eadē substantialis generatio est propter finem, exit ab efficiente, educitur ex potentia materiæ, & specificatur à forma. Et ita si consideretur hæc dependentia in aliquo determinato genere, v. g. in genere causæ finalis, tunc sicut solum consideratur independentia in hoc genere, & quidquid ei conuenit ab aliis generibus non concipitur, secundùm quod est ab illis; sed secundùm dependentiam, quam secundùm illas rationes habet à fine: ideò in hoc genere solus finis est prior, & omnes aliæ formalitates sunt in hoc eodem genere posteriores: & idem est de aliis generibus, cum proportione tamen consideratis.

18 Diximus cum proportione consideratis: quia, vt suprà innuimus, licet materia pendeat à forma, & ab efficiente: non tamen forma dat illi, quòd recipiat, sicut finis dat efficienti, quòd efficiat, & formæ quòd formalizet, & materiæ, quòd recipiat: quia omnes hæ causalitates sunt propter finem. Vnde si omnino propriè, & rigorosè loquamur, causa materialis, & formalis solum sunt sibi inuicem causæ quoad esse, modo tamen, quem disput. 9. explicuimus,

plicuimus, & ſtatim magis elucidabimus; non tamen quoad cauſalitatem.

Quod etiam innuit D. Thom. 5. Metaph. lect. 2. vbi poſtquam explicuit modum cauſandi finis reſpectu efficientis quoad cauſalitatem: quia dat illi agere: deſcendens ad formam, & materiam, tantùm dixit eſſe cauſas ad inuicem quoad eſſe, nullam faciens mentionem quoad cauſalitatem: quod etiam indicat opuſculo 31. §. citato.

19 Quoad ſecundam verò partem, ſcilicet quòd ſimpliciter loquendo finis ſit prima cauſa, quæ influit, deinde efficiens; ſtatim verò materia, ac tandem forma ſic ſuadetur aſſertio: nam in primis eſt D. Thom. 1. p. q. 5. art. 2. ad 1. & art. 4. in corpore, & 1. 2. q. 1. art. 2. in corpore.

Deinde ratione probatur: nam cum finis (vt ſæpè dictum eſt) ſit cauſa, quæ immota mouet agens, ac proinde, & cæteras cauſas, debet eius cauſalitas præcedere, etiam ſimpliciter loquendo, cauſalitates aliarum cauſarum: & deinde cum materia non poſſit ſe vnire formæ, nec econtrà forma materiæ, debet præſupponi cauſa efficiens, & eius cauſalitas, quæ agendo illas vniat, detquè illis propriam entitatem, per quam extrahantur extra nihil, & reddantur idoneæ ad cauſandum in ſuo genere. Deinde cum agens creatum non poſſit formam producere, niſi ex præſuppoſita materia, prærequiritur, quòd materia, & eius cauſalitas antecedat formam. Et denique cum ſine forma non poſſit compoſitum reſultare, neceſſe erit, vt eius influxus; quo per modum cauſæ omnino intrinſecæ influit, tandem ſubſequatur.

Obiectiones contra aſſertionem, & ſolutio earum.

§. II.

20 Sed obiicies primò contra primam aſſertionis partem, ex ea ſequi, idem reſpectu eiuſdem eſſe notius, & ignotius: at hoc eſt falſum: ergo, &c. Sequela patet; quia cauſa notior eſt ſuo effectu: ergo ſi ſimul reſpectu eiuſdem ſunt cauſa, & effectus: erunt ſimul quid notius, & ignotius in ordine ad idem. Falſitas verò conſequentis etiam patet: quia aliàs committeretur vitioſus circulus in demonſtratione: nam demonſtratio eſt per cauſam rei: vnde ſi materia eſt cauſa formæ, & econtrà; poterit vna demonſtrari per aliam, & è conuerſo. Confirmatur: quia aliàs, idem eſſet cauſa ſui ipſius: nam quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati à tali cauſa, vt in lib de cauſis dicitur: ſed finis v.g. eſt cauſa efficientis: ergo erit cauſa cauſati ab eodem efficiente; ac proinde cum ipſe finis ſit cauſatus ab illo, erit etiam cauſa ſui ipſius.

Secundò contra ſecundam aſſertionis partem obiicies, quòd hîc non loquimur de cauſis, vt vnà comparatur per modum effectus reſpectu alterius: quia ſecundùm iſtam rationem quælibet eſt prior alia in ſuo genere tantummodò, vt in prima parte huius aſſertionis dicebamus; ſed loquimur de illis ſecundùm quod quælibet earum conſideratur vt cauſa: ergo repugnat, quòd habeant ordinem prioris, & poſterioris ſecundùm iſtam rationem Patet cõſequentia: quia quod conſideratur vt poſterius, conſideratur vt pendens: at repugnat conſiderari aliquid vt cauſa, & vt pendens: nam ratio cauſæ dicit prioritatem, & independentiam: & implicat id quod eſt independens, quatenus tale, eſſe dependens: ergo repugnabit conſiderari vt cauſam, & vt quid poſterius.

21 Ad primum reſp. ex D. Thom. 1. 2. qu.

1. q. 33. art. 4. ad 2. nihil obesse, quòd idem sit prius, & posterius, notius, & ignotius secundùm diuersas rationes, sicut neque quòd aliquid sit ratio cognoscendi aliud in vno genere; & per illudmet cognoscatur in alio genere: imò hoc est necessarium, sicut & quòd sint plura, & diuersa genera causarum.

Ad confirm. negatur antecedens. Ad probationem dicimus, illud axioma: *Quidquid est causa causæ, est causa causati*: esse verum, quando quod semel causatum est, causat aliud in eodem genere causæ, in quo ipsummet causatum fuit: vt si calor ignis est causa caloris in aqua in genere causæ efficientis, & calor aquæ in eodem genere causat calorem in manu, fiet inde vt etiam calor ignis causet in manu prædictum calorem, siue illum efficiat, vt causa remota, siue vt causa principalis, ita vt aqua solùm instrumentaliter influat, de quo alibi. Cæterum prædictum axioma non est verum, quando id quod causatur, rursus causat in alio genere causæ diuerso ab illo, in quo causatum est.

22 Et si inquiras: cur prædictum axioma sit verum, quando causalitas in eodem genere causæ, non verò in diuerso exercetur; Respondetur ex D. Thom. 1. 2. q. 79. ar. 1. ad 3. & de malo q. 3. art. 1. ad 4 sensum illius legitimum tantùm esse, vt id quod est causa causę, sit etiam causa causati, quando causatum causat secundùm illud esse, secundùm quod fuit prius causarum: at quando aliquid causatur, & causat in eodem genere causæ, tunc secundùm illud esse secundùm quod causat, causatur: (vt in exemplo adducto patet;) & ideò non mirum, vt quod est causa illius, sit etiam causa alterius ab ipso causati: at quando hæc causalitas est in diuerso genere causæ, tunc id quod causatur, nō causat secundùm illud esse, secundùm quod causatum est; sed secundùm diuersum.

Potest autem hoc ipsum explicari discurrendo per vniuersa genera causarum: nam finis causat respectu efficientis, & rursus causatur in diuerso genere causæ; sed non secundū idem esse: nam causatur secundùm esse reale, & naturale existentiæ, & causat secundùm propriam bonitatem intentionaliter tamen existentem; & similiter materia causat formam, vt sustentatam, necnon & fieri eiusdem, eo modo quo suprà disput. 6. diximus: qui quidem effectus cum præcisione sumptus est eadem materia, vt data per modum basis, & fundamenti respectu formæ, & fieri, vt in ea suo modo innitatur (vt ibidem explicatum est,) at forma secundùm sua essentialia considerata rursus causat materiam, & dat ipsi, non quidem illud esse essentiæ, & puræ potentialitatis secundùm quod materia fuit causa materialis; sed illam per se primò trahit ad propriam positiuam speciem totius, imò & consequēter ad existendum per eandem existentiam per quam totū existit.

23 Ad secundam obiectionem respondetur, probare intentum, si causæ considerentur præcisè, vt causæ sunt, & quoad esse, quod eisdem vt talibus conuenit, non verò si consideratur in ordine ad aliquod tertium, scilicet in ordine ad effectum, quem omnes causant; nam sicut effectus pendet ab omnibus, & priùs est in illo dependentia ab vna, quàm ab alia: ita & ipsæ causæ in ordine ad talem effectum, & ratione dependentiæ ipsius effectus ab eisdem causis, possunt inter se in sua causalitate habere ordinem prioris & posterioris.

24 Adde causam efficientem, imò & materialem, aut formalem etiam vt causas subordinari fini, vt sæpè dictum est: & ideò non inconuenit esse priorem illis in causando: quia etsi contra rationem causæ, vt talis, sit, quòd habeat rationem puri effectus, & dependentis,

dentis, non tamen quòd inuoluit aliquid dependentiæ, & ſubordinationis ad aliam cauſam, vt patet in cauſa ſecunda efficiente comparata ad primam, & in fine proximo collato cum vltimo. Et ſimiliter licet cauſa efficiens non det materiæ, aut formæ ſuas cauſalitates eo rigoroſo modo, quo finis dat efficienti, quòd agat; attamen priùs tribuit illis propriam entitatem, quæ debet præſupponi ad earum cauſalitatem. Et quando materia præceſſit iam producta in alio toto, priùs debet forma exire ab efficiente, quàm recipi in illa: & ita prius eſt in eadem forma, eſſe ſaltem entitatiuè effectum efficientis, quàm materiæ. Sicut licet eadem materia non tribuat formæ, quod formalizet: attamen educitur ex eius potentia, & prius eſt educi ex illa, quàm informare ipſam. Vnde licet demus, quòd cauſæ iſtę, qua ratione ſunt cauſæ, non pendeant inter ſe, attamen ratione alicuius præſuppoſiti in ipſis ad rationem cauſę, ſecundùm quod ſunt ſuo modo effectus, poſſunt pendere: quia cum ſint cauſæ creatæ, prius eſt in ipſis eſſe effectus, quàm eſſe cauſæ: & priùs præſupponunt aliquas conditiones neceſſarias ad cauſandum, quàm actu cauſant.

QVÆSTIO III.

Vtrùm duæ cauſæ totales, & einſdem ordinis poſſint ſimul producere vnum, & eundem effectum.

25 NOtanter in titulo dictum eſt, *Duæ cauſæ totales, & einſdem ordinis:* nam à duabus partialibus, ſicut & à duabus totalibus diuerſi ordinis, & inter ſe ſubordinatis, certum eſt, poſſe vnum, & eundem effectum produci. Et licet titulus quæſtionis vniuerſaliter inquirat de duabus cauſis totalibus, ſiue ſint duæ cauſæ materiales, ſiue duæ formales vel efficientes: quia tamen quoad cauſas materiales, & formales iam conſtat pars negatiua ex his, quæ ſup. diſp. 4. q. vlt. diximus. & de cauſa finali idem prorſus eſt dicendum, quod de cauſa efficiente dicetur: ideò quæſtionem hanc ſolùm quoad cauſas efficientes ex profeſſo diſcutiemus, & ſemel circa eas quæſtione deciſa, etiam circa cauſas finales ſoluta manebit: quamuis etiam cum hoc ſtabit, quod nonnihil etiam de finibus expreſsè attingemus.

Referuntur variæ ſententiæ.

§. I.

26 PRima ſententia aſſerit, hoc naturaliter eſſe poſſibile. Quæ ſolet tribui Ochamo in 3. d. 1. q. 2. & cæteris Nominalibus, vt refert hîc Maſ. c. 3. ſect. 5. q. 2. Probatur primò; nam ſi eidem medio duplex luminoſum, vt quatuor, applicetur, tunc in medietate illius ſpatij producet lumen v. g. vt duo: cum enim eorum quodlibet ſit potens ad illud producendum, multò melius vtrumque ſimul id præſtabit: vel ergo in medietate illa datur duplex lumen vt duo, & hoc non: quia duo accidentia ſolùm numero diſtincta in eodem ſubiecto naturaliter eſſe non poſſunt: erit ergo vnicum tantùm lumen intenſum vt duo: cumque non ſit maior ratio ob quam ab vno, quàm ab alio producatur: conſequens eſt, vt ab vtroque ſimul ille numero effectus cauſetur.

Nec ſatis eſt dicere, in illo caſu lumen vt duo, quod eſt in medietate illius ſpatij, produci à duplici illo luminoſo; partialiter tamen à quodlibet: nam ſecundùm primum gradum producitur ab vno, & ſecundùm poſteriorem ab alio.

27 Nam contra hoc est: quia agens naturale agit secundùm totum, quod potest, si non impediatur; sed nullum adest impedimentum: ergo quodlibet ex his luminosis totum effectum producet. Minor probatur: nam actio vnius luminosi (quoad præsens attinet,) solùm potest impediri ex duplici capite, scilicet vel ex dispositione subiecti ad recipiendum terminum productum, quod hîc non contingit (vt patet) vel actione alterius: & neque hoc accidit in præsenti: quia vnum luminosum ideo posset alterius actionem impedire: quia priùs produceret in subiecto lumen, quod alterum erat producturum: at hoc non contingit in casu dato: quia (vt supponimus) vno, & eodem tempore vtrumque luminosum eidem medio applicatur: ergo, &c.

Confirmatur: nam duo gradus habent inter se subordinationem; alius enim est primarius: alius secundarius: ergo cum æqualiter, & simul illa corpora luminosa applicentur, non est cur primus gradus sit ab vno, magis quàm ab alio, atque adeò vel ab vtroque, aut à nullo illorum produceretur.

28 Secundò principaliter pro hac sententia sic arguitur: quia vnus, & idem actus potest habere duplicem finem totalem: ergo vnus, & idem effectus duplex agens. Antecedens patet: nam potest quis deambulare gratia sanitatis, & inuisendi amicum, ita vt propter quemlibet horum finium opus illud exerceatur, etiam si alter deesset. Consequentia verò probatur: nam si finis totaliter mouens non excludit alium finem mouentem, cur vnum agens vt tale excludet aliud?

29 Secunda sententia fatetur, naturaliter est impossibile, eundem effectum à duplici causa totali procedere: non tamen supernaturaliter. Sic P. Suar. 1. to. Metap. disp. 26. sect. 4. Fons. 5. Metaph. c. 2. q. 15. sect. 1. Rubio hîc tract. de comparat. causarum cum suis effectibus q. 1. Et plures ex Societate Iesu.

Probatur primò; nam teste D. Tho. 3. p. q. 67. art. 6. plures Sacerdotes simul proferentes verba baptismi possunt baptizare vnum numero hominem, & consequenter vnum numero baptisma conficere. Et similiter omnes illi, qui ordinem presbyteratus suscipiūt, vnam numero hostiam simul cum Episcopo consecrant; vt etiam docet idem S. Doctor qu. 82. art. 2. Sed omnes hi sunt totales causæ horum effectuum, cum neque vnus Sacerdos vnam partem pueri, & alius aliam baptizet; neque aliquid illius hostiæ vnus, & alius aliam partem consecret: ergo iam per diuinam potentiam potest vnus, & idem effectus esse à duplici causa totali.

30 Secundò: quia hîc fortius argumentum supra factum de duplici luminoso procedit; nam si Deus vtrumque penetraret, tunc ex illa penetratione virtus illorum non minueretur; quandoquidem per illam tantummodo fit, vt vtrique corpori vnius tantùm locus correspondeat; ergo quocumque virtus vnius accedit, virtus etiam alterius pertinget; ergo in eadem parte spatij idem lumen ab vtroque producetur.

Confirmatur; nam posset Deus præbere vtrique eam solummodo quantitatem concursus, quàm cuilibet eorum sigillatim præbiturus erat, si separatum ab alio produceret illud lumen: ergo tunc vnicum tantùm lumen producerent; non enim amplius potest se extendere influxus creaturæ, quàm concursus, quem illi Deus præbet ad operandum: ergo si Deus tantùm præbeat vtrique illam quantitatem concursus, quam præberet vni seorsum, & non maiorem: fiet indè, quod non amplius producatur ab vtroque quàm ab vno solùm produceretur.

Expenditur sententia D. Thomæ & primum eius fundamentum.

§. II.

31 Sed nihilominus dicẽdum est, implicare contradictionem, quòd idem numero effectus producatur simul à duabus causis totalibus, & eiusdem ordinis. Hæc apertè colligitur ex D. Thoma 1.p.q.52.art.3. quatenus absolutè docet, esse impossibile dari duas causas totales eiusdem ordinis respectu eiusdem effectus. Et ratio, qua ibidem hoc ipsum probat: nimirum, quòd hoc ipsum in cæteris aliis causis, scilicet formalibus, & materialibus reperitur: conuincit, non solum naturalem, sed etiam Logicam, seu Metaphysicam repugnantiam, vt lib. 1. disp. 4. q. vlt. vidimus.

Idem etiam tenet in 1.d.37.q.3.art.3. in corpore, & ad 1. de potent q.3.art.7. art.11 & art.19 ad 1. in quibus etiam locis non solum docet, id repugnare; sed etiam id probat ratione ducente ad impossibile, & implicationem contradictionis, vt statim expendemus: & sic illum intelligunt, & sequuntur eius discipuli, Capr in 2.d.20.q.vnic. art.3. ad argumenta Scoti contra 3. concl. & in 3. dist. 1. q. 1. art. 3. ad arg. eiusdem Scoti contra 2. concl. Caiet. 3.p. qu.67. art.6. (quamuis oppositum doceat 1. p. q. 52. art. 3.) Ferrara 3. contra Gent. c.68. Iabellus 5. Metaph. q.7. Sonc. q 6. & plures alij ex Thomistis.

32 Probatur primò ratione desumpta ex D. Thoma. Implicat aliquem effectum pendere per se ab aliqua causa, & non pendere per se ab illa: at si idem effectus procederet à duplici causa totali, & eiusdem ordinis, tunc ipse penderet per se à qualibet earum, & non penderet per se: ergo implicat, quòd fiat ab vtraque. Minor probatur: nam in primis à quauis earum per se penderet quia quælibet est causa totalis totaliter illum producens: (vt supponimus,) ergo effectus per se pendebit ab illa; nam ab ea per se pendet, à qua habet totum suum esse. Deinde à nulla earum per se penderet; quia effectus, qui potest sine aliqua causa produci, non habet dependentiam per se ab illa: at sine quauis determinata causa ex illis duabus posset effectus ille produci, (vt constat) ergo à nulla earum per se penderet.

Imò etiam sequeretur, aliquem effectum prodire totaliter, & adæquatè ab vna causa, & non prodire sic ab illa. Prodire quidem ab ea totaliter, iam constat; quandoquidem habet ab ea totum suum esse: non prodire verò; quia cum etiam sit ab alia, non procedet totaliter, & adæquatè ab illa.

33 Respondet P. Suar. esse æquiuocationem in illa particula *per se*: nã causa per se nõ est illa, à qua non potest non procedere effectus; sed ea, in cuius actiua virtute cõtinetur, & ad illum producendum per se ordinatur, siue possit ab alia procedere, siue non. Vnde cum in quauis illarum causarũ effectus ille contineatur; ab vtraque, tanquam à causa per se pendebit. Similitérque vt respondeat vltimæ parti rationis propositæ dicit, ad causam totalem, & adæquatam solùm requiri, vt totaliter, & adæquatè producat effectum, si per illas particulas *totaliter*, & *adæquatè* solum intelligatur, quod attingat totum effectum, & omnẽ illius modũ; non verò si sensus sit, quòd ita illũ attingat, vt non possit aliarum causarum consortium admittere.

Sed contra: nam in primis non satis percipi potest definitio illa dependentiæ per se, quæ ab hoc Authore excogitata est: quia dependere vnum per se ab alio, nihil aliud est, quàm in eo à quo dependet, non posse saltẽ connaturaliter dari sine illo, & ideò anima rationalis

nalis non pendet per se à materia; secus verò formæ materiales: quia anima potest sine corpore esse: non verò cæteræ formæ: at effectus ille, qui à duplici illa causa totali fieret, posset omninò, & connaturaliter in rerum natura poni sine quauis ex his causis in particulari sumptis: vt ipsi etiam Aduersarij admittunt. Quomodò ergo pendebit per se ab vtraque?

34 Deinde: quia effectui, vt tali, est essentialis dependentia ab alio: nam sicut causa reipsa est id, à quo aliud pendet: ita effectus vt talis intrinsecè dicit dependentiam ab alio: ergo hac, vt sic dicamus, essentialitate contracta, executa, & existenti, pendebit essentialiter ab aliqua, vel ab aliquibus causis: ergo ita pendebit, & procedet ab illis, vt non possit non esse ab eisdem, ac proinde malè dicitur ad dependentiam per se effectus à sua, vel suis causis tantummodò requiri, quòd in eius actiua virtute contineatur, siue procedat indispensabiliter ab illa, siue non.

Ex quo etiam fit, rationem nostram manere omnino in sua vi: nam si dependentia per se cõtracta, & executa, quam habet effectus, est dependentia essentialis ab aliqua, vel aliquibus causis: consequens erit, quòd si effectus fieret à duplici illa causa, tunc dependeret, & non penderet per se, & indispensabiliter ab aliqua, vel ab aliquibus causis: at hoc, vt constat, apertam inuoluit contradictionem: ergo, &c. Sequela quoad priorem partem, scilicet quòd sic penderet effectus, satis constat ex his, quæ modò dicebamus.

35 Quoad secundam partem, scilicet quòd non penderet per se, & indispensabiliter, seorsim probanda, seu explicanda est: quia longiori eget explicatione: etenim solum potest sic pendere, vel ab vtraque ex illis causis simul sumptis, vel à quauis in particulari determinatè, & in solidum; vel ab vna, vel ab altera indistinctè, eo modo quo visio pendet ab oculo, siue ille sit dexter, siue sinister: at non pendet per se, & indispensabiliter ab vtraque simul, vel ab aliqua determinatè, & in solidum propter rationem factam: quia nimirum potest fieri sine quauis in particulari, & determinatè sumpta: imò connaturaliùs sic fieret. Et insuper: quia si ab vtraque simul penderet essentialiter, iam quæuis esset partialis, & insufficiens: quandoquidem nunquam desideratur necessariò concursus duarum causarum eiusdem ordinis, nisi quælibet sit insufficiens: & similiter nec potest pendere per se ab vna, vel ab altera indistinctè, & indeterminatè: quia effectus eatenus pendet à causa, vt existentialiter, & in executione ponitur, quatenus accipit ab ea esse: at non accipit illud ab vna, vel ab altera; sed ab vtraque: ergo nequit ab vna, vel ab altera diuisim, & indeterminatè sumpta, hac, vt sic dicamus, executa existentialitate, pendere.

36 Confirmatur exemplo visionis adducto: quia etsi daremus, quòd considerata in actu signato possit ab vno, vel ab altero oculo pendere: at si de eadem vt executa, & existente fiat sermo, vt in præsenti contingit, non potest non ab aliquo oculorum determinatè, & in particulari pendere.

Respondet adhuc idem author, effectum in fieri collatum cum suis causis non esse considerandum, nisi prout exit ab illis: at hoc ipso, quod exeat à duplici causa totali, fit per duplicẽ actionẽ totalẽ, atque ita prout exit, & fit ab vna; non fit ab altera; & prout fit ab vna per vnã actionẽ, ita pendet per se, & indispẽsabiliter ab illa, vt nequeat pendere ab alia: quia etsi ab altera etiam pendeat; nõ tamen per illam; sed per aliam actionem.

37 Sed contra solutionem hanc non minus

minus procedit argumentum factum, quàm contra præcedentem. Quod vt meliùs intelligatur, notandum est: quòd si semel duæ causæ totales, & eiusdem ordinis efficerent per diuersas actiones eundem effectum, tunc tam causæ, quàm earum causalitates totales respicerent totum effectum, & sub eadem ratione formali: nam qua ratione sunt totales, attingerent, & terminarentur ad totum effectum, qua verò ratione sunt eiusdem ordinis, non solùm respicerent totum effectum; sed sub eadem ratione: quia hoc est de ratione causæ eiusdem ordinis: & ideo si vna earum terminaretur ad illum sub aliqua ratione magis communi, & eleuatiori, iam illa non esset eiusdem; sed superioris ordinis.

Ex quo etiam fit, quod effectus per vnicam, & eandem indiuisibilem habitudinem iterato respectu respiceret vtrumque agens, & actiones illorum: quia ita respiceret, sicut terminat: nam ideo respicit transcendentaliter: quia terminauit dependentiam sui ab illis. Vnde sicut vnam, & eandem indiuisibilem rationem terminandi habet: ita & vnum, & eundem indiuisibilem respectum, & respiciendi modum: quare non patebit ibidem aditus ad distinguendum respectum, & habitudinem illam provt est ad vnum agens, & ad vnam actionem, & provt est ad aliud, & ad aliam actionem: alioqui effectus ille in ratione respicientis non esset vnicus, & indiuisibilis, sicut si in ratione terminandi esset assignabilis duplex terminandi ratio, non terminaret sub vna & eadem indiuisibili ratione.

38 Hoc ergo supposito, non obscurè constabit, quomodo ratio à nobis supra facta non minus contra hanc, quàm contra præcedentem solutionem procedat: nam cuilibet respectui, & habitudini transcendentali executæ, & existenti debet assignari aliquis indispensabilis terminus: quandoquidem ab eo specificatur: at illi respectui, quo effectus respiceret tam agentia illa, quàm eorum actiones, non esset assignabilis talis terminus: ergo non est possibile, illum respectum actu, & in exercitio in aliquo effectu dari: ac proinde nec erit possibilis effectus, qui per illas fiat: nam si fieret per eas, daretur talis respectus.

Maior cum prima consequentia satis constat. Minor verò etiam liquet: quia terminus iste nec potest esse vtrumque agens, & actiones illorum simul sumptæ, nec vnum, vel aliud cum vna, vel alia actione indeterminatè accepta; nec tandem quodlibet cum sua actione in particulari in solidum, & determinatè sumptum, vt ex discursu facto, & hîc proportionabiliter applicato patet: ergo, &c.

39 Confirmatur, & explicatur: nam vel effectus ille, vt in fieri terminaret illas duas actiones, & respiceret causas illas totales sub eadem, vel sub diuersa ratione: si sub diuersa, ergo non fieret ab illis causis vt à totalibus, & eiusdem ordinis, vt modo dicebamus: si sub eadem ratione respiceret vtramque actionem, ergo nulla ex his actionibus respiceretur vt totalis, & adæquata: sicut quia duæ visiones respiciuntur à visu sub vna communi ratione vtrique, neutra respicitur vt adæquata.

Adde primò, quòd hoc ipso, quòd vna causa per vnam actionem totalem producat effectum, repugnat vt alia eiusdem ordinis terminetur ad illum per aliam: quia, vt infrà in quæstione sequenti dicemus, hoc ipso, quòd vna causa contineat vt causa totalis vnum effectum, implicat aliam vniuocam, & eiusdem ordinis continere illum; & ideo sola actio, quæ fit ab illa causa, potest attingere inter omnes causas illius

ordinis prædictum effectum.

Adde secundò, quod vt statim ex Diuo Thoma expendemus, implicat duas actiones totales, esse duas, & eiusdem ordinis, & terminari ad eundem effectum.

Elucidatur secundum fundamentum D. Thomæ.

§. III.

40 Secunda ergo ratio principalis desumitur ex D. Th. locis citatis, scilicet ex primo sent. dist. 37. & quæst. 3. de Potentia: nam si darentur duæ causæ totales, & eiusdem ordinis respectu eiusdem effectus: ita illarum actiones confunderentur, vt essent duæ, & non essent duæ: ac proinde virtutes, necnon & essentia illarum causarum ita confunderentur, vt similiter essent duæ, & non essent duæ: quod apertè implicat.

Maior quoad secundam partem, scilicet, quòd si actiones illæ modo dicto confunderentur, deberent etiam confundi eodem modo virtutes, & causæ earum, est satis manifesta: & insuper probatur à D. Th in dicta dist. quia confusio actionum in causis eiusdem ordinis quodammodo refunditur in confusionem virtutis, & essentiæ, quatenus, quæ operantur per diuersas actiones, habent necessariò distinctas virtutes; sicut, quæ per vnam, & eandem actionem, si sint eiusdem ordinis, oportet vt habeant eandemmet operandi virtutem, vt patet in diuinis personis respectu operationum ad extra, vt docet idem S. Doctor 1. part. quæst. 45. art. 6.

41 Quoad primam verò partem nimirum, quod actiones talium causarum confunderentur, ita vt essent duæ, & non essent duæ, inde liquet: nam in primis essent duæ: tum quia id asseritur ab aduersariis, ex eo quod correspondent diuersis virtutibus, & rationibus agendi eiusdem ordinis: tum etiam quia deficiente concursu, & actione vnius causæ ex illis, posset effectus æquè fieri per concursum alterius, quod quidem in his causis satis indicat distinctionem concursus, & actionum ab illis emanātium: tum denique, quia si tantùm sit vna actio, cum sit determinata, & existens, inquiremus à quanam causa determinatè pendeat, & idem conficiemus argumentum de actione, quod de effectu in prima nostra ratione formauimus.

Et deinde non essent duæ: tum, quia si vnus effectus illis agentibus correspondet, oportet, quòd fieri illius sit in vno, & eodem subiecto, atque adeo, quòd sit vna numero actio: quia accidentia indiuiduantur à subiecto, vt ex D. Th in lib. de gener. dicemus.

Accedit, quòd non stat produci eundem numero effectum ab illis causis, & quòd producatur per diuersas actiones totales: quia illæ actiones, si essent duæ, non se impedirent, vt supponitur; & mutuo se impedirent: nam quæuis actio totalis, & eiusdem ordinis, ideo non admittit consortium alterius, quæ sit eiusdem ordinis: quia vtraque est totalis, & illius ordinis, ita vt totum hoc sit actuale exercitium mutuo se impediendi, sicut esse virtutem totalem, & eiusdem ordinis, est virtus impeditiua in actu primo: ergo repugnat manere prædictam actionem totalem, & non manere ipsam actualem, vt sic dicamus impeditionem: non secus ac repugnat, manere vim, & virtutem totalem sine vi, & facultate ad impediendum: quia est ipsa virtus impeditiua.

Diluuntur

Diluuntur Argumenta vtrinsque sententiæ.

§. IV.

42 AD primum primæ sententiæ (quòd quidem aliquibus satis difficile visum est) vt respondeamus, prænotandum est, tum quòd Aristot. sect. 25. problemate 9. docet proprium esse luminis, tendere per viam rectam; tum etiam, quòd tanto amplior lux resplendet in aliquo corpore, quando partes eius magis perpolitæ, & æquales sunt. Et ideo idem Philosophus in alio problemate inquit: *Quomodo etiam lux amplior resplendet in leuibus: an quòd nihil impedimenti interuenit, quo interpoletur?* Tum denique: quòd impossibile est naturaliter loquendo, idem corpus secundùm eandem partem æquè distare à duobus aliis corporibus: verbi gratia luminosis in diuersis locis existentibus: quia cum vnaquæque pars sit diuisibilis in alias plures, iam secundùm aliquas earum erit proximius vni, & secundùm alias alteri.

Hoc ergo supposito ad argumentum respondetur, quòd sicut semel applicatis duobus luminosis vni, & eidem medio, tunc vnà pars illius medij erit minus distans ab vno; & alia ab alio: ita tota intentio luminis quæ ibidem est, producitur ab vno luminoso in partibus medij, quæ minùs ab illo, quàm ab alio distant. Sicut econtrà tota intensio inuenta in aliis partibus propinquioribus alteri luminoso producitur ab illo: quia cum respectu earum partium sit agens fortius, impedit, ne aliud intendat prædictum lumen.

Cæterùm licet lumen in illa parte medij non sit magis intensum, attamen est magis extensum: quia cum illa luminosa agant per lineam rectam, necessarium est, quòd à luminosis in diuersis locis existentibus respiciantur diuersæ partes corporis illuminati: quia respiciuntur per diuersas lineas. Vndè tanto plures respiciuntur, quanto corpus fuerit minùs leue, & perpolitum: (numquam enim naturaliter loquendo dabitur corpus omnino læue) quia tunc particulæ illæ, quæ præeminent in corpore aspero, impediunt illuminationem, & causant aliquas vmbras in aliis particulis: & ita ab vno luminoso non possunt omnes partes adæquatè illuminari; sed vnum illuminat versus vnam partem, & aliud versus aliam, & per consequens se iuuant quantùm ad extensionem, & sunt in illa ratione causæ partiales: secùs verò quoad intensionem: quia hæc producitur à luminoso propinquiori (intellige) in partibus non impeditis modo dicto respectu illius, in impeditis verò respectu eius & non alterius fit lux, tam quoad intensionem, quàm quoad extensionem in illis ab alio luminoso; & ita non se iuuant quoad intensionem: quia intensio est respectu eiusdem partis; benè tamen quoad extensionem: nam ad hoc satis est, vt quodlibet diuersas partes medij illuminet.

43 Nec refert, si dixeris, hoc esse contra manifestam experientiam: tum, quia duobus illis luminosis simul applicatis, apparet medium magis illuminatum, & videtur esse intensius lumen in omnibus partibus illius, quàm si vnum tantùm luminosum ibidem abesset.

Non inquam hoc refert: quia ratio illius deceptionis nō est, nisi quòd plures partes medij magis distantes à luminoso, B. illuminantur, quàm solummodo esset luminosum, A. quod minùs distat ab eisdem partibus; sicut hinc etiam oritur, quòd semel applicatis duabus lucernis, ita vt mutuo se respiciant, tunc causatur quædam vmbra à qualibet: nō quidem quia ibi sit lumen minùs inten-

ſum, ac eſſet ſi aliud luminoſum magis diſtans abeſſet; ſed quia tunc cum quæuis ex illis lucernis ſit corpus opacum, impedit, ne lux alterius pertingat ad plures illius particulas medij, in quo apparet illa vmbra, ad quas pertingeret, niſi impediretur ratione opacitatis interpoſitæ alterius lucernæ; & maior lux extenſiuè, quæ eſt in aliis partibus, non impeditis, facit, vt lux, quæ eſt in parte illa medij impedita, appareat adumbrata, & minus intenſa, quàm lux aliarum partium magis diſtantium ab vtroque luminoſo, cum reuera non habeant magis de intenſione; ſed potius minùs.

44 Ad ſecundùm reſpondetur, quòd tunc tantùm appetuntur illi duo fines vt partiales, & integrantes vnum totalem: vndè ex vi illius volitionis, qua hîc, & nûc appetuntur, non ſequeretur actus deambulationis, ſi alter deeſſet: quòd ſi non obſtante, quòd vnus poſteà deſit, adhuc ſequitur actus ille exterior, non eſt ex vi volitionis præcedenis; ſed ex vi alterius, quæ de nouo eſt.

Ad primum pro ſecunda ſententia reſpondetur ex D. Th. 3. p. qu. 82. art. 2. ad 2 nihil refert, quòd inſtrumentaliter ſimul concurrant: quia vniuntur in vnica virtute eiuſdem agentis principalis, cui ſubordinantur.

45 Ad ſecundùm, quòd in illo caſu vel duo illa luminoſa non illuminarent propter rationes factas: quia etſi penetratio ex propriis meritis tantùm afferat quòd duo illa corpora vni, & eidem loco correſpondeant: attamen ſemel poſita hac penetratione, poteſt ex aliis capitibus repugnare, quòd ſequatur illuminatio illa: vel ſi Deus vellet, vt non obſtante penetratione, nihilominus ſequeretur illuminatio, tunc teneretur, vel ſolùm concurrere cum vno ex illis luminoſis, quod ipſe deſignaret; vel ſi vellet concurrere cum ambobus, deberet applicare illa ad illuminandum partialiter, & modo ſuprà explicato. Ex quo etiam patet ad confirmationem: quia in eo euentu concurrerent partialiter: quoniam non ſtat aliquam cauſam concurrere vt totalem, & quòd non habeat explicationem, & concurſum totalem ex parte primæ cauſæ.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm idem effectus poſſit eſſe à pluribus cauſis totalibus diuiſim.

SEnſus tituli eſt: an v. g. calor, qui hîc, & nûc producitur ab hoc igne, qui in hoc loco, tempore, aliiſque circunſtantiis requiſitis applicatur, produceretur idem numero ab alio igne, ſi eidem paſſo, & ſub eiſdem circunſtantiis applicatus fuiſſet.

Proponitur ſententia affirmans.

§. I.

46 PRima ſententia aſſerit, non ſolùm ſupernaturaliter; ſed etiam naturaliter id fieri poſſe. Hanc tenet Scotus in 2. diſt. 20. quæſt. 2 quam totis viribus conatur tueri P. Suar. tom. 1. ſuæ Metaph. diſput. 26. ſect. 5. Rub. tract. 7. qu. 2. & reliqui omnes Societatis Ieſu. Suadetúrque primò ſic: in ſpecie leonis eſt generalis vis ad productionem cuiuſlibet leonis: at in quolibet leone eſt tota vis ſuæ ſpeciei, ſicut & tota natura, & eſſentia: ergo quilibet leo poterit quodlibet indiuiduum ſuæ ſpeciei producere.

Confirmatur: quia quilibet leo eſt ad minùs æqualis perfectionis eſſentialis cum alio: ergo æqualis virtutis: ergo quidquid vnus poteſt producere, poterit & alter.

47 Secu

47 Secundò, idem effectus, qui fit à causa vniuoca, potest per se, & connaturaliter fieri à causa prima: ergo comparatione facta inter illas duas causas vniuocam, & æquiuocam, ille effectus singularis non magis determinat sibi ex natura sua emanationem ab vna, quàm ab alia: ergo etiam comparatione facta inter causas vniuocas, non est cur effectus ille determinet sibi ex natura sua dimanare ab vna tantùm.

Patet consequentia: tum quia si naturale esset omni effectui determinare simpliciter vnam siue vniuocam, siue æquiuocam, saltem inter causas creatas: tum etiam, quia ratio quæ mouet ad dicendum effectum singularem dependere à causa singulari, ita vt per se, & non per accidens videatur ab illa produci, æquè potest applicari ad causam vniuocam, & æquiuocam: quia etiam dici poterat per accidens tantùm ab altera produci, cum æquè benè posset ab illa fieri, si applicata fuisset.

48 Confirmatur: quia idem numero calor, qui fit ab hoc igne, posset produci non solùm à Deo; sed etiam à sole: quia sol continet eminenter totam speciem caloris: nam licet causa vniuoca non possit ferri in totam speciem, vt notauit D. Th. 1. p. qu. 45. art. 5. ad 1. alioqui posset producere se ipsam: benè tamen causa æquiuoca, qualis est sol: quia inde non fieret, posse se ipsum producere.

49 Tertiò: quia experientia constat eundem numero effectum, qui fieret ab vna causa, si applicaretur, fieri sæpè ab alia, quæ tunc applicetur: ergo, &c. Antecedens probatur: tum quia quacumque ratione bos intereat, siue à iugulante, siue suffocatus, &c. semper cadauer genitum ex illo est idem. Quis enim dicet, quod caro bouis interfecta à Petro sit alia numero distincta ab ea, quæ esset si à Ioanne necaretur? Tum etiam: quia eandem numero existentiam localem, quam hoc mobile habet in loco, posset & aliud habere, cum diuersi motus diuersorum animalium possint ad eundem locum terminari. Tum denique: quia idem numero lumen, quod ab vno agente producitur, experimur intendi ab alio: ergo iam lumen illud vt intensum producitur ab alia causa; sed idem numero est vt remissum, & vt intensum: ergo, &c.

Quartò: maior virtus requiritur in causa efficienti ad conseruandum, quàm ad producendum suum effectum: quandoquidem plurimæ causæ vniuocæ possint producere res quas conseruare nequeunt: at idem effectus potest à pluribus causis indifferenter conseruari: ergo & produci. Minor probatur: quia calor aquæ productus ab vno igne, potest posteà ab alio igne conseruari.

Præfertur sententia Diui Thomæ.

§. II.

50 Nihilominus dicendum est, implicare contradictionem, quòd idem numero effectus fiat diuisim à duplici causa totali eiusdem ordinis. Hæc assertio apertè colligitur ex D. Th. locis suprà citatis in quæst. præcedenti, & insuper ex quodlib. 5. art. 8. vbi ita ait: ***Impossibile est eundem filium nasci, siue sit alius pater, siue alia mater; sicut etiam non est idem numero sigillum, siue sit alia cera, siue sit aliud corpus sigilli, ex cuius impressione cera sigillatur.*** Quare sicut in sententia D. Th. implicat esse eadem figuram sigilli, si sit alia cera: quia figura illa indiuiduatur ab illo subiecto: ita implicabit esse eundem filium, siue sit alius pater, siue alia mater. Et ideo hanc sententiam sequuntur Thomistæ, Capreolus, Soncinas, Iabellus, Soto, & plures alij, quos refert,

& sequitur Mallius capite 3. sect. 5. quæst. 3.

51 Probatur in primis rationibus pro nostra sententia quæstione præcedenti factis: quandoquidem non minus hinc sequeretur, quòd ille effectus penderet, & non penderet per se à quauis ex illis causis Et rursus, quòd actiones illarum confunderentur, ita vt essent duæ, & non essent duæ, vt ex his, quæ ibidem diximus, proportionaliter tamen quoad præsens applicatis, & ex statim dicendis constabit.

Cæterum: quia assertio nostra peculiariter, & maximè procedit de causis totalibus eiusdem ordinis proximis, & vniuocis, vt in explicatione tituli innuimus: ideo postquam eam, quoad omnes causas totales, & eiusdem ordinis confirmatam reliquimus, placuit peculiariter, quoad causas vniuocas euertendo præcipuum fundamentum aduersariorum, illam suadere.

Probatur ergo quoad prædictas causas sic: per hoc quòd duo indiuidua sint eiusdem speciei fundamentaliter, non habent realiter vnam, & eandem indiuisam essentiam; sed solùm quod essentia vnius sit realiter similis essentiæ alterius, vt patet ex his, quæ in Logica disput 3. diximus, & ideo proprium est solius naturæ diuinæ, vt eademmet omnino indiuisa reperiatur in tribus personis: ergo per hoc quod eadem fundamentaliter natura, vel potentia actiua radicalis in vtroque indiuiduo resideat, solùm habebunt esse similia in agendo, ita vt tales effectus sint inter se similes, tam in quantitate, (vt sic dicamus,) quàm in qualitate.

Confirmatur, & explicatur primò: licet in quauis re conceptus essentiæ, & conceptus naturæ aliquo modo distinguantur, attamen differentia indiuidualis non minùs limitat rem, v. g. animam rationalem in ratione naturæ, quàm in ratione essentiæ: quia secundùm vtramque rationem contrahit illam; sed per hoc quòd anima limitetur in ratione essentiæ per hanc differentiam indiuidualem, habet, quòd non possit tribuere eundem effectum formalem, quem alia tribuit, ac proindè nec constituere eandem numero essentiam eiusdem compositi, quam alia constituit; sed aliam similem: ergo per hoc quòd limitetur in ratione naturæ, vel potentiæ actiuæ radicalis, habebit, quòd non possit producere eundem numero effectum, quem alia producit; sed alium similem.

52 Confirmatur, & explicatur secundò: formalissima ratio potentiæ operatiuæ radicalis, & humanæ abstracta à cunctis similibus potentiis aliquid amplius includit, quàm quæuis singularis potentia: quandoquidem in ea continetur omnis vis actiua talis speciei, cum tamen in hoc, vel illo inferiori non inueniatur, nisi partita, & diuisa: ergo sicut in illa ratione solummodo continetur vis, & facultas ad efficienda omnia, & singula indiuidua speciei humanæ, ita in peculiaribus, & singularibus potentiis indiuidualiter contractis, & partitis iam solùm continebitur peculiaris virtus ad peculiaria, & æqualia causando.

Patet consequentia: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia ex quo capite descendit partita, non potest esse in eis virtus ita generalis, & extensa, sicut est in ratione illa formalissima, & abstracta, in qua omnes particulares potentiæ operatiuæ continentur: & ex qua parte ratio talis potentiæ descendit æqualiter partita, oportet, vt quodlibet indiuiduum possit producere æqualia indiuidua, tam in quantitate, quàm in qualitate, quantùm cum natura diuersorum indiuiduorum compatibile est.

Obiectio.

Obiectiones contra nostram rationem, & solutio earum.

§. III.

53 SEd contra rationem hanc obiicit Pater Suarez: quòd indiuiduatio sola ipsius causæ non est sufficiens ratio, etiam ex parte ipsius, vt determinetur ad hæc peculiaria indiuidua producendi potiùs quàm alia: tum quia alioqui eadem facultate posset quis dicere, quòd causa indiuidua determinatur ex vi suæ indiuiduationis ad vnum tantummodo indiuiduum producendum, præsertim ex eodem subiecto; non secus ac causa vniuoca determinatur per differentiam specificam, ad efficienda sola indiuidua illius speciei: tum etiam, quia aliàs inter indiuidua vnius speciei esset essentialis subordinatio: quandoquidem quodlibet solùm posset fieri ab aliquo determinato indiuiduo illius speciei, & non ab alio: quod quidem pugnat cum natura indiuiduorum intra eandem speciem, quæ sunt in infinitum multiplicabilia; cum tamen in causis essentialiter subordinatis non sit abire in infinitum, vt docet Aristot. 8. lib. huius operis.

54 Secundò obiicit Iunior quidam, discursum à nobis factum procedere secundùm considerationem metaphysicam, non verò secundum philosophicam, in qua crassiori, & materialiori modo, & non cum his præcisionibus rationum superiorum, & inferiorum philosophandum est. Nam sicut quodlibet indiuiduum in suis actionibus physicis tantùm intendit conseruationem speciei, & ad hanc conseruationem est per accidens, quod producatur hoc, vel illud indiuiduum: per se autem quod fiat quodlibet aliud præter ipsum: ita obiectum, & terminus per se suæ potentiæ generatiuæ est quodlibet indiuiduum præter ipsum, & consequenter tota latitudo speciei, se solo excepto.

Respondetur tamen ad primum: negando antecedens. Et ad probationem priorem: quod eadem facilitate, qua infertur sequela, potest, & debet negari: sed cum firmiori fundamento: nam differentiam indiuidualem limitare naturam specificam, & vim eius radicaliter operatiuam satis patet ex dictis: & ex se constat; sicut & quod differentia specifica coarctat amplitudinem rationis genericæ: & quod hæc limitatio à differentia indiuiduali proueniens non sit tanta, vt restringat virtutem operatiuam ad vnum tantummodo indiuiduum, ex experientia ipsa liquet, & ratio suadet: quia sicut vnum indiuiduum non amittit suam naturam, & operandi virtutem, per hoc quod produxit aliud: ita eo semel producto, potest aliud, & aliud generare.

55 Ex quo fit, singularia, quæ à quolibet indiuiduo produci possunt, non esse numero finita; sed infinita in potentia, & syncategorematicè: quia vt dicebamus, quæuis virtus actiua, quantum est de se, nisi corrumpatur, vel labefactetur, non tot producet, quin plura possit producere: vt patet in intellectibus damnatorum respectu actuum, quos per totam æternitatem possunt elicere.

56 Cæterum cum hoc stat, vt hæc infinita indiuiduorum species correspondens virtuti actiuę vnius indiuidui, solum contineat peculiarem cõgeriem indiuiduorum dicentium ex se habitudinem ad talem causam: quia intra vnam speciem non solùm possunt esse infinita indiuidua; sed etiam infinities infinita, & infinitæ indiuiduorum series, quarum quælibet distincta, & infinita

finita contineat indiuidua, vt in exemplo posito constat. Et ita sicut per differentiam specificam limitatur natura ad non producendum extra illam speciem: ita per indiuidualem ad non efficiendum extra illam seriem.

57 Et ad secundam probationem respondetur: quod ad essentialem subordinationem requirebatur influxus actualis omnium indiuiduorum, quoties aliquod particulare indiuiduum producendum erat, quod tamen in præsenti non inuenitur. Quare vnum indiuiduum solùm petit, vt si semel efficiendum est ab aliqua causa proxima creata, quòd fiat ab hac, & non ab illa.

Ad secundam obiectionem: quòd rationes Metaphysicæ verè fundantur in rebus ipsis Physicis: & ideo quæuis limitatio in ipsis inuenta oritur ex limitatione Physica, & fundamentali earumdem rerum. Vndè bene colligimus, quòd tres personæ diuinæ habent à parte rei indiuisum omnino operandi modum ad extra: quia natura diuina in eisdem inuenta, non est in illis partita partitione Metaphysica per diuersas differentias indiuiduales: nam si semel eadem natura contraheretur in illis per distinctas differentias, tunc sicut benè colligeretur, non esse eundem numero Deum, ita neque habere omnino vnam, & indiuisibilem operationem ad extra.

58 Et ad rationem, quæ in hac obiectione fit, dicendum est, quòd in homine verbi gratia, aliud est loqui de intentione huius peculiaris virtutis operatiuæ, aliud verò de intentione potentiæ generatiuæ humanæ; si de prima fiat sermo, tunc non intenditur per se immediatè qualiscumque conseruatio speciei: sed ea, quæ per indiuidua illius collectionis correspondentis tali virtuti actiuæ potest fieri: quamuis totum hoc ordinetur vltimatè ad absolutam speciei conseruationem: quia hæc peculiaris potentia generatiua, siue radicalis, siue proxima, est, vt sic dicamus, quædam veluti pars potentiæ generatiuæ humanæ: & ideo ordinat ea, quæ sunt sibi propria in conseruationem speciei humanæ absolutè.

At si de intentione humanæ naturæ loquamur, tunc sicut natura ipsa, & illius Author non per hanc determinatam potentiam actiuam, sed per omnes illius speciei operatur: ita potest per illam intentionem intendi conseruatio naturæ, siue sit in illis, siue in aliis indiuiduis, ex his, quæ super sunt facienda. Et in hoc sensu potest ab illa prædicta conseruatio absolutè intendi.

Satisfit argumentis primæ sententiæ.

§. IV.

AD primum, & eius confirmationem, patet ex modò dictis.

Ad secundum respondetur: quòd à causa prima benè potest fieri idem numero effectus, qui fit à secunda, & vniuoca. At si Deus produceret illum per creationem, tunc operaretur, vt causa altissimi, & supremi ordinis, & respiceret illum effectum sub diuersa formaliter ratione: & ita non sequeretur, quòd effectus penderet à duplici causa eiusdem ordinis, & sub eadem formali ratione: si verò Deus efficeret prædictum effectum per eductionem: tunc satis probabiliter dici posset, quòd produceret illum, non vt causa particularis; sed vt vniuersalis.

59 Etenim, vt benè notauit Ledesma lib. de auxiliis qu. illa vnica. art. 15. in solutione ad 3. dicens: hanc esse mentem omnium Thomistarum, causa 1. etiam dum concurrit cum causis secundis ad

dis ad eos effectus, qui non implicant à cauſa prima ſola fieri, præſtat concurſum ex ſe ſufficientem ad illos, vt ita concurrat omninò independenti modo, & quaſi primam cauſam decet, quæ non ex neceſſitate, ſed ex dignatione, (vt ſic dicamus) admittit ſecum conſortium alterius cauſę inferioris in prędictis effectibus: quia admodum concurrendi cauſæ vniuerſalis ſatis eſt, vt ex vi modi concurrendi attingat per ſe primò in effectu aliquam aliam rationem magis generalem, quàm eam, quæ à cauſa particulari attingitur: nam eo ipſo, & ex vi illius modi concurrendi admittere poteſt ſecum illam particularem cauſam, quæ ſimul, & ſemel efficiat effectum ſub ratione aliqua magis inferiori, quatenùs nimirum in ſua illa ſpeciali indiuiduorum ſerie continetur: & ita non ſequitur, quòd ille effectus fiat à duplici cauſa eiuſdem ordinis.

60 Secundò reſpondetur: quòd etſi demus Deum producere illum effectũ vt cauſa particularis, nihil indè ſequetur: quia ſolus Deus continet omnem determinationem, quæ eſt in illa cauſa particulari vniuoca, potente illum producere: & ideò concurrere; vt eminenter continet illam determinationem cauſæ ſecundæ ad talem numero effectum: & ita per ſe, & formaliter loquendo ab vna ſolummodò cauſa penderet: quia terminus formalis illius dependentiæ eſt illa numero vis actiua cum his numero circunſtantiis, ſiue habeat modum eſſendi eminentem, vt in Deo, ſiue modum eſſendi formalem, vt in creatura.

Ex quo etiam ad confirmationem quoad cauſas creatas, & æquiuocas patet. Vnde cum ſol, verbi gratia, ſe ſolo producit calorem, non efficit illummet numero, quàm efficeret concurrendo cum igne: quia non continet eminenter, ſicut Deus, omnem determinationem cauſæ particularis, & ita producet alium ex his, quæ in collectione illa, & ſerie indiuiduorum ſibi correſpondentium continetur: quæ quidem collectio ſicut correſpondet perfectiori virtuti, ita latior, & extenſior eſt, quàm ea, quæ huic igni v. g. correſpondet.

Vndè licet non ſit contra rationem cauſæ æquiuocæ vt ſic, continere totam ſpeciem: poteſt tamen continentia cauſæ æquiuocæ non ſe extendere ad totam ſpeciem, vt in præſenti contingit: quia cum ſol ſit numero multiplicabilis, non poteſt cuiuis indiuiduo ſolis conuenire, vt contineat eminenter totam ſpeciem caloris: quia hic modus continendi, ſi dabilis eſſet, non conueniret niſi toti ſpeciei ſolis. Diximus, ſi dabilis eſſet, propter ea, quæ nuper tetigimus in diſcrimine poſito inter Deum, & cauſas creatas quoad modum continendi alias.

61 Ad tertium negandum eſt antecedens. Ad primam probationem dicendum eſt, neque iugulantem, neque ſuffocantem bouem eſſe cauſam principalem formæ cadaueris; ſed cœlum, vel elementum prædominans, vel Deum: & ideò pro identitate, vel diuerſitate verbi gratia elementi prædominantis, erit identitas, vel diuerſitas cadauerum.

Ad ſecundam negandum eſt antecedens: quia ad vnitatem vbi, ſeu exiſtentiæ localis, nõ tam requiritur identitas loci, quàm rei locatæ, non ſolùm vt efficiens; ſed vt cauſa materialis illius eſt. Vndè licet à Deo duo corpora penetrentur; non ideò ex vi talis poſitionis haberent idem numero vbi, ut eandem exiſtentiam in loco. Nec refert, quòd duo motus ad eundem terminentur locum intrinſecum: quia motus illi non ſunt productiui talis loci ſaltem per ſe primò.

62 Ad tertiam probationem reſpon-

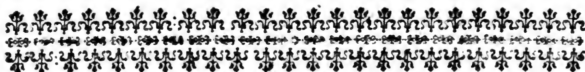
detur: quòd cum intentio luminis dicat nouam communicationem eiusdem formæ, non mirum, quòd ficut lumen illud sub ista ratione distinguitur aliquo modo à se ipso secundùm suam speciem consideratum: ita possit à diuersa causa, vt sic sumptus, fieri; tunc tamen illa intentio ab illo agente producta, esset suo modo numero distincta ab ea, quam produceret aliud agens, quod primò prædictum lumen generauit.

Ad quartum dicendum est: quòd aliquibus causis æquè facile est rem producere, & conseruare: vt patet in Deo, & in sole producente lumen: aliquibus verò æquè difficile, seu potius impossibile, vt patet in his, quæ actionis expertes sunt: aliis verò rebus partim facilius est producere, partim verò conseruare: homo enim producit hominem, quem conseruare non potest, & vestis illum conseruat, sed producere non valet.

63 Sed quomodocumque maior propositio intelligatur, distinguenda est minor: & si in ea fiat sermo de conseruatione, quæ distinguitur realiter à prima productione continuata; vera est; sed tunc negari debet consequentia: si verò de conseruatione, quæ idem est cum prima rei productione, tunc falsa est: quia vna causa creata nequit effectum alterius conseruare, nisi conseruatione per accidens, & vt remouens contrarium, vel vt inducens qualitates rei conseruandæ congruas. Ad hanc verò conseruationem per accidens, nihil refert, quòd concurrere possint multæ causæ per accidens, quarum quælibet introducat proprias, & congruas qualitates, si illas habuerit, & hæc de hac quæst. & disput. necnon de toto 2. libro Physicorum.



LIBER



LIBER TERTIVS PHYSICORVM.

PROOEMIVM.

POST tractatum de natura, & causis entis naturalis: meritò de motu in hoc libro sermo instituitur, quia cum motus sit prima, & præcipua passio inter omnes alias:quæ à natura oriuntur; ideò post traditam naturæ notitiam oportebat, vt de motu priùs, quàm de aliis proprietatibus, sermo haberetur. Imò quia natura realiter sumpta etiam est principium actionis in aliud: ideò de actione, ac per consequens de passione, quæ eidem correspondet,disputabimus: vt sic vndequaque ratio, & essentia naturæ, etiam secundùm ea, quæ eandem realiter comitantur,explicata maneat. Tandem quia motus est de genere continuorum, quibus conuenit,quòd sint finita,vel infinita; ideò de infinito, & de pluribus ad id spectantibus ex professo disputationem texemus.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.

IN primo ergo capite postquam Aristoteles rationem reddidit cur post tractatum de natura agit de motu, ne scilicet natura per motum definita lateat, latente motu: præmittit aliquas diuisiones ad notitiam motus necessarias: vt diuisionem entis in actum, & potentiam, nec non & in decem genera. Concluditque motum non constituere speciale prædicamentum; sed ad sui termini genus reduci. Et statim in capite secundo tradidit definitionem motus, & singulas eius particulas explicat,& confirmat. Et tandem docet, motum non esse actum mouentis, sed mobilis: & ita in capite tertio statuit,motum non esse in mouente, sed in mobili; proponitque quæstionem illam:an idem sit actus mouentis,& mobilis seu agentis, & patientis, seu, vt alij inquirunt; an actio, & passio sint idem motus:adducitque argumenta pro vtraque parte, eligit affirmatiuam, & respondet argumentis pro negatiua.

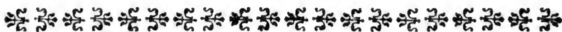
In quarto agit de infinito, & probat ad Philosophum spectare discussionem illius: quia motus est de genere continuorum,vt patebit in sexto libro. At infinitum aliquando ingreditur definitionem continui, vt cum continuum definitur per resolutionem: tunc enim dicimus continuum esse diuisibile in infinitum.

Deindè mouet quæstionem,an in rerum natura sit infinitum , adducítque argumenta in vtramque partem.Et tandem aliquas definiti acceptiones explicat.

In quinto affert alia argumenta ad probandum,non dari infinitum,siue in substantia,siue in quantitate.

In sexto dissoluit quæstionem dicens, quodammodo dari infinitum , & quodammodo non dari:quia re vera admittendum est infinitum in potentia ; non verò infinitum in actu.

In septimo adducit definitionem infiniti ab antiquis traditam , & propriam profert.Et tandem in capite octauo respondet argumentis, quibus in quarto capite probauerat,dari infinitum:& ideò nos totam hanc materiam tribus disputationibus complectentes,eam ordine iam supradicto meritò discutiemus.



DISPVTATIO XVI.

DE ESSENTIA, ET QVIDDITATE motus in communi.



Merito de quidditate motus in communi disputatio præsens inscribitur: tum quia ab vniuersalioribus incipiendum est : tum etiam quia mens Aristotelis in hoc libro tantùm est agere de motu in communi: nam de motuum distinctione,& eorum specificis rationibus non discutit,vsque ad quintum librum.Sic enim, vt infrà dicemus,meliùs natura motus patefiet.

QVÆSTIO I.

Vtrùm definitio, quam Aristoteles de motu tradidit, scilicet, Quòd est actus entis in potentia , secundùm quod in potentia, *sit legitima.*

Motum esse,res est sensibus etiam manifesta,licet non defuerit quidam Zenon Aristotele antiquior , qui existentiam motus negauerit.Cæterùm vt quidam alius Philosophus dixit:sententia hæc potiùs ambulando , quàm rationibus agendo , debet impugnari; & ideò quæstione *an est* relicta, à quæstione *quid est* exordium sumimus inquirens : an prædicta definitio sit legitima.

RATIONES DVBITANDI proponuntur.

§. I.

1 PArtem negatiuam videntur suadere hæc argumenta. Primum est, quòd motus intrinsecam importat habitudinem ad terminum *à quo*, & *ad quem*, cum essentialiter habeat esse viã, & tendentiam inter illos;sed huiusmodi habitudo tradita motus definitione

ne non explicatur; sed solùm ordo ad obiectum, vt ex verbis eius patet: ergo nec quidditas motus.

Secundò: forma substantialis est actus entis in potentia, secúdùm quod in potentia; & tamen non est motus: ergo hæc definitio conuenit alijs à definito. Minor probatur: nam est actus materię primę, quę est ens in potentia ad recipiendam talem formam; & secundùm quod in potentia: quia non prout in actu; sed prout in potentia, est subiectum capax illius. Quod argumétum magis adhuc vrget in formis, quæ ex se sunt viæ ad alias; vt forma seminis, & embrionis.

Confirmatur, calor remissus iam acquisitus, & manens in aqua, transacta calefactione, est actus entis existentis in potentia: nempè aquæ, & prout in potentia, si quidem adhuc manet in potentia ad recipiendum intensiorem calorem. At ibi non est motus, cum aqua túc quiescat in illo calore acquisito: ergo prædicta definitio conuenit alijs à definito,

2 Tertiò, quia non videtur particula illa *actus* fuisse recte posita in definitione motus; quoniam actus quicumque non relinquit subiectum in potentia; sed in actu: & ideò quia albedo est actus, reddit subiectum actu album; sed motus est actus entis in potentia, ac proindè relinquit illum in potentia: ergo non est actus.

Explicatur, & defenditur definitio motus ab Aristotele tradita.

§. II.

3 SEd nihilominus dicendum est, legitimam esse definitionem prædictam, quam admittit D. Thom, in præsenti, & 1. part. quęst. 9. art. 1. in corpore, & ad primum & in 1. dist. 8. quæst. 3, art. 1. & 2 contra Gent. cap. 17. nec non & omnes Philosophi, atque Theologi; & ideò non oportet singulos referre. Cæterùm, vt eius sufficientia magis pateat, & simul natura motus ampliùs innotescat, curabimus eam, tam in generali, quàm in particulari vnà cum Aristotele confirmare. Et ideò duplex probationum genus adducemus: primum, quo generaliter; secundum verò, quo specialiter, & discurrendo per singulas particulas ostendatur.

Probatur ergo primò, & explicatur in generali tradita definitio, prænotando tamen priùs ex D. Thom. in præséti lect. 2. quòd aliqua res sub triplici statu potest considerari: nam aliquando est in actu tantùm: aliquando verò in potentia tantùm: & tandem aliquando medio modo se habet, inter potentiam puram, & actum perfectum. Quando igitur est in potentia tantùm, nondum mouetur: quando autem est in actu perfectio, iam non mouetur, sed mota est: tunc igitur mouetur, quádo medio modo se habet inter potétiam, & actú, quando nimirum partim est in actu, & partim in potentia.

Hinc ergo facilè ostenditur, quomodo motus sit essentialiter actus entis in potentia secundùm quod in potentia: nam hoc ipso, quòd relinquat subiectum partim in actu, partim in potentia, oportet, vt non sit potentia existentis in potentia; alioquin non relinqueret partim in actu. Neque sit actus existentis in actu; aliàs non sineret subiectum esse partim in potentia; sed ex qua parte relinquit in actu, sit actus entis in potentia, seu mobilis actuati per ipsum: & ex qua parte relinquit illum in potentia, necesse est vt sit actus entis, prout in potétia quatenus ita actuat, vt ex proprio actuandi modo, quia est via ad terminum relinquat subiectum in potétia ad illum.

 4 Secun-

4 Secundò, bonitas, & sufficientia eiusdem definitionis non aliter meliùs ostendetur, quàm discurrendo, vnà cum Aristotele per singulas particulas, & ostendendo, quàm benè cum natura motus cohæreant. Ponitur ergo primo loco, & vice generis particula illa *actus*, quæ vt meliùs intelligatur, notandum est, actum esse duplicem, alium perfectum, & est ille, qui sic subiectum actuat, vt ex proprio actuandi modo non relinquat illud in potētia, & fluxu ad alium actum, qui sit illius terminus: vt calor, & albedo in esse quieto, & perfecto. Alium verò imperfectum, qui est talis conditionis, vt ex proprio actuandi modo, relinquat subiectum, & potentialitatem eius inexpletam, & in fluxu, & consequenter ordinatam ad vlteriorem, & perfectiorem actum tanquam ad terminum, & complemētum talis actus imperfecti.

Cum ergo dicitur in definitione motus, esse actū, sumitur actus, prout abstrahit ab actu, siue perfecto, siue imperfecto; vt sic ratio actus possit loco generis poni, & motus cū aliis actibus aliqualem habeat conuenientiam. Et merito sanè motus dicitur esse actus: & optimè probat Aristoteles in præsenti, & D. Thom. lect. 2. vbi sic ait: *Id, quo aliquid fit actu prius in potentia existens, est actus; sed aliquid fit actu, dum mouetur prius adhuc in potentia existens: ergo motus est actus.*

5 Additur deinde *entis in potentia*, quia vt optimè explicat, & probat D. Thoma ex Aristot. in præsenti: omnis actus eius est proprius actus, in quo semper inuenitur: sicut lumen, quia nunquam inuenitur, nisi in diaphano, est proprius actus eius; at motus sēper inuenitur in ente, quod est in potentia: quia licet res agat, quatenùs est in actu, non tamen mouetur ad aliqua, nisi quia est in potentia ad illud; & per consequens motus erit actus entis in potentia. Ex quo fit, per hanc particulam significari; tum quòd motus sit actus mobilis, qua mobile est: quia mobile, vt tale, est ens in potentia ad motum, & ideò idem est dicere, motū esse actū entis in potentia; & esse actum mobilis, vt explicat D. Thomas lect. 4.

Additur tandem vltima particula, scilicet, *secundum quod in potētia*; id est, quòd motus est actus mobilis, secundùm quod mobile intelligitur esse in potentia ad formam, & actum perfectum, seu terminum motus, & consequenter intelligitur esse aliquo modo sub priuatione illius, vt in quæstione sequenti dicemus: quia vt optimè expendit Angelicus Doctor loco citato: motus essentialiter dicit fluxum, & tēdentiam à termino *à quo* ad terminum ad *quem*. Ergo motus actuat mobile secundùm quod habet potentiam ad terminum, & aliquo modo intelligitur esse priuatum illo, atque adeò motus erit actus entis in potentia secundùm quod in potentia, ly *secundùm* sumpto specificatiuè, & reduplicatiuè: & ideò hoc ipso, quòd mobile non sit iam in potentia ad vlteriorem perfectionem, vel terminum nequit ampliùs moueri: tamdiù enim calefactio v.g. durat in aqua, quamdiu ipsa intelligitur esse in potentia ad perfectiorem caloris gradum adipiscendum.

6 Et meritò sanè hoc per prædictam particulam denotatur: quia etsi hæc duo inter se cohęreāt, & quòd aliquid habeat potentiam receptiuam alicuius formæ, & quòd nihilominus potentia illa sit expleta, & cōsequenter perfectè actuata: quia potentia ad formam per illius aduentum nō destruitur, sed potiùs completur, & perficitur: at non potest stare, vt aliquid habens potentiā ad aliquam formam intelligatur esse in potentia ad illam; & quod habeat prædictam

prædictam potentialitatem omninò completam, & actuatam, si quidem adhuc intelligitur in potentia.

Quare vt denotetur, quomodo mobile, vt actuatum per motum, adhuc habeat potentiam ad terminum, & aliquomodo intelligatur esse sub priuatione illius; ideò cõsulto in definitione dictũ est: *Quod est actus entis in potẽtia*, seu mobilis, & nõ vt cumque, *sed secundùm quod in potentia*. Et verè res sic se habet: quia quandiù intelligitur motus, nondum intelligitur omninò acquisitus actus & perfectio motus: quia post motum, & fieri superest, vt intelligatur factum esse, & terminus motus, per quod vltimatè perficitur mobile, & intelligitur habere expletam, & satiatam suam potentialitatem.

Ex quo fit, quòd per eandem particulam innuatur, motum esse essentialiter actum imperfectum per modum viæ, & fluxus: siquidem prædictus actuandi modus est proprius actus essentialiter vialis. Quod etiam docet S. Thom. in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. 2. in corpore; sed de his iterum redibit sermo, quæstione sequenti: vbi etiam eorumdem exactior intelligentia constabit.

Satisfit rationibus dubitandi.

§. III.

7 AD argumenta igitur initio quęstionis posita respondetur. Ad primum quod iuxta doctrinam D. Tho. lectione citata, saltem implicitè in hac definitione continetur habitudo illa, quam motus ad vtrumque terminum dicit: nam ex eo quod dicitur esse actus entis, secundùm quòd in potẽtia, innuitur ordo ad vlteriorem actum, ad quem promouet, & ordinat subiectum, ac proinde, & terminus *ad quem*: imò & per hoc etiã denotatur terminus *à quo*, quia denotatur ratio actus vialis ad nouum terminum, & per consequens transitus ab vno in alium terminum.

Ad secundum: quòd forma substantialis perfecta illa scilicet, quæ ex se nõ ordinatur ad introductionem alterius, non actuat materiam secundùm quod in potentia, vel in ordine ad eandem formam: quandoquidem forma illa quatenus actuat materiã primam, tollit omninò priuationem sui, vel in ordine ad alias: si quidem non ordinatur ad illas; & ita ex vi modi actuandi non actuat, vt præmouens, & actu ordinans ad illas; secus verò motus, qui cum essentialiter sit via, & fluxus ad terminum, habet ex vi modi actuandi actuare mobile, vt est in potentia ad eundem terminum.

8 Ad illud autem de formis substantialibus ex se ordinatis ad alias formas vt forma seminis, dicimus non esse actum entis in potẽtia secundùm quod in potentia proxima: quod quidem petitur ad motum, & innuitur per ly *in potentia*. Nam cum motus sit ipse actus imperfectus, seu ipsa actualis via, & fluxus ad terminum *ad quem* oportet, vt immediatè post ipsum sequatur ipse terminus, ac per consequens etiam necessarium erit, quòd motus actuet mobile, vt est in potẽtia omninò proxima ad terminum, quatenus nihil illi deest ad hoc, vt per ipsum actuetur. Vndè, & ipse motus suo modo complet hanc potentiam proximam ex vi actuationis, & modi actuandi, quo est in mobili: quia est ipsa via ad terminum. Cęterùm quantumuis ponatur in materia forma illa seminis, & licet suo modo, promoueat, & ordinet ad formam hominis: attamen sicut promouet, & ordinat remotè, ita actuat materiam, vt est in potentia remota.

Et idem dicendum est de forma embrionis

embrionis, aut alia quauis forma substantiali ordinata ad aliã: quia inter ipsã & formam illam vltimam mediat promotio illa, & ordinatio actualis, quę fit per motum, seu mutationem, qua forma vltima acquiritur: & ideò solus iste motus, seu mutatio actuat subiectum, provt est in potentia proxima.

Adde, quod motus, vt dicit ordinem ad vlteriorem actum, ita dicit hũc ordinem, vt eius actuatio sit compossibilis, siue secundùm se totam, si fuerit mutatio instantanea, siue secũdùm aliquid sui, si fuerit successiua cum actualitate termini saltem primarij, ita vt possint esse in vno, & eodem instanti: quia sicut complet potentiam omninò proximam ad terminum: ita est compossibilis cum illo: at cæteræ aliæ formæ, vt dicunt ordinem ad vlteriorem actum, promouent ad illum per sui desitionem, vt optimè notauit D. Thom. loquẽs de alijs actibus imperfectis lect. citata his verbis: *Si actus imperfectus consideretur tãtum vt in ordine ad vlteriorẽ actum, secundùm quod habet rationem potẽtiæ, non habet rationem motus, sed principij motus*: potest enim incipere calefactio, sicut à frigido ita & à tepido.

Ad confirmationem respondetur: quòd etsi calor vt duo, actuet aquam, quę aliàs est in potentia ad vlteriorem gradum; non tamen provt in potentia: quia etsi implicaret, aquam actuari vlteriori gradu posset recipere calorem vt duo: et si implicaret terminũ actuare mobile, etiã implicaret, quod actuaretur per motum: quia est via, & trãsitus ad terminũ. Sed hęc omnia statim ampliùs elucidabuntur.

9 Ad tertium respondetur ex Diuo Tho. in præsenti lect. 1. his verbis: *Considerandum est, quod antequam aliquid moueatur, est in potentia ad duos actus, scilicet ad actum perfectum, qui est terminus motus, & ad actum imperfectum, qui est motus. Sicut aqua antequam incipiat calefieri, est in potentia ad calefieri, & ad calidam esse: cum autem calefit, reducitur in actum imperfectum, qui est motus, nondum in actum perfectum, qui est terminus motus, sed adhuc respectu ipsius remanet in potentia.* Vndè ad argumentum in forma distinguenda est illa maior, scilicet actus non relinquit subiectum in potentia, etsi intelligatur, quod non relinquit illud in potentia respectu eiusdem actus, concedenda est: secùs verò si velit, quod non relinquit in potentia respectu alterius actus, ad quem ordinat, & promouet, quando prior actus est essentialiter imperfectus, & est essentialiter ipsa via.

QÆSTIO II.

Vtrum per hanc definitionem solus motus successiuus; an verò mutatio, provt abstrahit à successiua, & instantanea, definiatur.

Semel explicata natura, & definitiòne motus oportet exponere, quod sit illius definitum; & ideò meritò quæstionem hanc statim post præcedentem excitamus.

Explicatur titulus, & prior sententia refertur.

§. I.

10 Mutatio (vt sic quæstionis titulus maneat explicatus) multipliciter sumitur. Primò latissime, vt ambit quãcumque actionem spiritualem omninò independentem à materia secundùm quam rationem intellectiones, & volitiones Angelicæ nuncupantur motus, imò in hoc sensu D. Tho. 1. p. q. 9. art. 1. ad primũ intellectiones, & volitiones diuinas appellauit motus.

motus. Secundò non ita amplè sed prout mutationes etiam instantaneas à materia tamen dependentes comprehēdit, siue illæ fuerint positiuæ, siue priuatiuæ; vt corruptio substantialis: & siue illæ pendeant secundùm suam substantiam, vt generatio substantialis, v.g. hominis: siue tantùm secundùm modum, & ex parte obiecti, vt intellectiones nostræ pro hoc statu consideratæ.

Tertiò tandem strictiùs, & propriùs sumitur, provt solum stat pro motu successiuo. Qui hoc ipso, quod talis est, habet partes priores, & posteriores. Eo modo quo Aristoteles in 5. lib. huius operis illum sumpsit, dum dixit: ad tria tantùm prædicamenta, scilicet quantitatem, qualitatem, & vbi, dari per se motum. In præsenti igitur non vocamus in dubium, an mutationes, vel motus omnino independentes à materia comprehendantur sub hac definitione ab Aristotele tradita, tanquam propria eius definita: siquidem motus isti non ad Philosophum naturalem, sed ad Metaphysicum, vel Theologum spectant, cum Philosophus ad ea solùm, quæ materiam sensibilem concernunt per se primò attendat. Quare tantùm inquirimus: an definitū huius definitionis sit solùm motus successiuus; an verò motus, seu mutatio, provt abstrahit ab omni mutatione, siue successiua, siue instantanea; à materia tamen, siue quoad substantiam, siue quoad modum dependenti.

11 Magister Soto in præsenti qu. 1. sentit, definitum huius definitionis solum esse motum successiuum, quem sequuti sunt Massius in hoc libro cap. 2. quæst 2. dubitatione 5. Pereyra lib. 13. cap. 5. Conimb. in præsenti cap. 1. q. 1. art. 2. quos refert Rubio in hoc libro tract. 1. Probatur primò, quia motus hac definitione definitus importat, vt sit actus imperfectus relinquēs subiectum partim in potentia, & partim in actu, vt iam diximus. Ergo debet habere diuersas partes, vt secundùm aliquas earum actuet subiectum, relinquens illud in potentia ad alias, quæ supersint: sed in mutatione instantanea, hoc ipso, quod instantanea est, huiusmodi partes signari nequeunt: non ergo sub hac definitione, vt proprium illius definitum comprehenditur.

Confirmatur primò: nam instantanea mutatio in eo instanti, in quo est, subito totam formam in subiectum inducit; subitò ergo illud constituet in actu perfecto, & ex consequenti nunquam verum est, quòd subiectum ex vi illius sit in actu imperfecto: ergo, &c.

12 Confirmatur secundò, motus, qui hîc definitur, relinquit mobile in potentia ad terminum, & consequenter priuatum illo: at mutatio instantanea, v. g. generatio substantialis, non potest vllo modo relinquere mobile cū priuatione termini: ergo nec poterit illi prædicta definitio conuenire. Minor probatur: quia in eodem instanti reali non potest esse realiter forma, & priuatio illius; aliàs materia simul esset informata, & non informata per talem formam; sed in instanti generationis introducitur forma in materia. Ergo in illo nullo modo potest esse priuatio formæ, atque adeò neque pro aliquo priori naturæ poterit materia esse cum priuatione eiusdem formæ: quidquid enim pro aliqua prioritate naturæ ibi inuenitur, necesse est in instanti illo temporis exerceri.

Secundò: nam ex opposito sequitur, creationem fuisse hîc definitam ab Aristotele; sed eam sub hac definitione non comprehendi, docet D. Thom. 1. p. qu. 45. art. 2. ad 2. & 4 ergo, &c. Sequela probatur: quia est instantanea mutatio de non esse ad esse, siquidem per eam res creata transit de non esse ad esse.

Ex mente D. Thomæ quæstio deciditur.

§. II.

13 Nihilominus dicendum est primò. Mutationes instantaneæ, quæ sunt actus rei perfectę quales sunt intellectiones, volitiones, & sensationes, non comprehenduntur sub hac definitione motus. Hæc est Aristot. 3. de Anima text. 22. vbi loquens de sensationibus sensuum, & volens motus hos distinguere ab aliis motibus, & mutationibus imperfectis, illis nimirum, quæ in præsenti definitæ sunt, sic ait: *Quapropter alia quadam est hac* (id est sensatio) *species motus: nam motus est actus imperfecti; at actus simpliciter, qui quidem est rei perfecta, alius est omnino diuersus ab illo.*

Quem locum expendens D. Thom. ibidem lect. 12. inquit: *Manifestum est, quod sentire si dicatur motus, est alia species ab ea, de qua determinatum est in libris Physicorum: ille enim motus est actus existentis in potentia; sed iste motus est actus perfecti.* Et 1. p. qu. 18. art. 1. sic ait: *Illa propriè sunt viuentia, quæ se ipsa secundùm aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus propriè: sicut dicitur actus imperfecti, id est existentis in potentia: siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti: prout intelligere, & sentire, dicitur moueri, vt dicitur in 3. de Anima.* Et hoc ipsum fatetur S. Doctor in eadem 1. p. q. 9. art. 1. ad 1. quem sequuntur Caietanus ibidem qu. 18. Masius in hoc lib. cap. 3. q. 2. Conimb. cap. 1. huius operis q. 1. art. 2. licet alio fundamento ducti, necnon & plures ex discipulis D. Thomæ.

14 Probatur assertio ratione desumpta ex Aristotele loco citato, & ex D. Thom. lect. 12. iam relata. Nam motus, qui hîc definitur, est actus imperfecti, seu existentis in potentia; sed intellectiones, & sensationes sunt actus existentis in actu, & consequenter sunt actus perfecti: ergo definitio illa motus non conuenit illis. Minor probatur à Diuo Thoma, quia sunt operationes sensus, vel intellectus iam facti in actu per suam speciem: non enim sentire conuenit sensui, nisi actu existenti per illam, & prout in illo priori continet perfectionem sensationis specificam, & consequenter, prout præintelligitur perfectus, & fœcundus; cum tamen alij motus, quibus conuenit hæc definitio, non conueniant mobili, nisi prout in illo ordine censetur imperfectum, & in potentia.

Confirmatur, & explicatur ex eodem Angelico Doctore ibidem: nam motus, de quo in præsenti definitione fit sermo, petit terminum *à quo*: quia est actus entis in potentia: & ideò mobile debet aliquando esse sub priuatione, tam motus, quàm termini, vt disp. 4. num. 29 & deinceps dicebamus: at motus isti, sicut sunt actus rei perfectæ, & in actu existentis: ita licet requirant capacitatem ad motum: non tamen petunt, quòd mobile sit in potentia; ac proinde nec per se loquendo, exigunt priuationem, tam motus, quàm termini: & ideò Adamus in eodem instanti, in quo productus est à Deo, habuit actum sensationis, & intellectionis: ergo motus hi valdè distinguuntur ab illis, qui in præsenti definitione definiti sunt.

15 Sed obiicies, motus, qui hîc definitur, est omnis, & solus ille, qui positus est in definitione naturæ: at ille comprehendit sensationes, & intellectiones dependentes saltem, quoad modum à materia: & ideò anima, etiã prout rationalis, est natura: quia est principium horũ motuum, vt disp. 7. num. 37. diximus: ergo, & motus hîc definitus comprehendet etiam hos motus. Maior patet

tet ex Aristot. in hoc libro cap. 1. vbi ait: se ideò de motu agere: quia positus est in definitione naturæ. Ergo cum solummodo motum definiuit, qui in eadem definitione collocatus est.

Respondetur, quòd licet Aristoteles occasionem sumpserit ad agendum de motu, ex eo quod positus est in definitione naturæ; non tamen definiuit ipsum secundùm istam rationem; ita vt omnes, & solos motus comprehenderet, quorum natura est principium: quia aliud est vnde sumitur occasio ad agendum de aliqua re, aliud verò id, de quo agitur.

Quarè definiuit motum partim vt latiùs patebat, quàm secundùm quod in definitione naturæ positus fuerat: quia definitio motus, quam tradidit, comprehendit etiam omnes motus artificiales, imò & violentos: vt calefactionem aquæ, quę est eiusdem speciei cum calefactione aëris vsque ad gradum sibi debitum: partim verò vt non ambit omnem motum naturalem, qualis est motus, qui est actus perfecti, de quo loquimur, quia solùm definiuit motum imperfectiorem, qui est actus imperfecti, quod quidem satis illi erat, vt non maneret omnino latens definitio naturæ: quod ipse intendebat. Maximè, quia suis locis egit de aliis motibus, quorum natura non ita perspicua, & cognitu facilis est, sicut natura motus, qui est actus imperfecti, vt ita quidditas naturæ maneret vndequaque patens, & motus facilior cognitu præcederet doctrinæ ordine illum, qui difficiliùs cognoscitur.

Et colligitur solutio hæc ex Aristotele in præsenti c. 2. & D. Thoma lect. 2. quatenus solùm definiunt motum per hoc, quòd sit actus imperfecti, id est, existentis in potentia. Et insuper posita definitione motus statim exemplificant in motu artificiali, & in alteratione: imò ex motu artificiali confirmant rectam, & legitimam esse definitionem motus. Quare reiicienda est sententia Pereyræ loco suprà citato dub. 8. & Masij in præsenti. quæst. relata dub. 3. asserentium, motum violentum, & artificialem non fuisse hîc definitos, quorum fundamenta iam ex dictis soluta manent.

16 Dicendum est secundò: generationem substantialem, & instantaneam, & quamlibet aliam momentaneam mutationem, quæ sit actus imperfecti, verè comprehendi sub hac definitione, siue illa sit positiua, siue priuatiua. Assertio hæc est Aristotelis, & D. Thomæ, vt iam dicemus, quos sequuntur Ferrar. Toletus, Oña, Rubio, & alij plures. Probatur in primis ex Aristotele, qui post traditam definitionem statim exemplificauit in generatione substantiali, necnon & in corruptione: ergo sensit eam, & per consequens alias mutationes instantaneas similes ei, quę sunt actus imperfecti, comprehendi sub hac definitione.

Nec refert prima solutio, quam adducunt aduersarij, quod Aristot. non posuit exemplum in generatione, & mutatione illa instantanea, quæ propriè generatio substantialis dicitur; sed in generatione largo modo sumpta, prout est idem, quod alteratio, & dispositiuè saltem dicitur generatio. Nam contra hoc est, quòd Philosophus proposuerat exemplum in alteratione: ergo non proposuit illud postea in generatione, prout est idem, quod alteratio; alioqui committeret nugationem, exemplificando bis in eadem re.

17 Similiter non obest secunda solutio, quam adducit Sot. q. 1. iam citata conc. 3. quòd Aristot. non posuit exemplum in generatione tanquam in motu; sed tanquam in termino motus, quia generatio est terminus præcedentis alterationis. Nam contra hoc est:

quia vel per hoc, quòd sit terminus præcedẽti alterationis, tollitur ab ea, quod sit motus, vel non. Si non tollitur: habemus intentum; si tollitur: ergo Arist. definiendo motum, & intendendo nobis per exemplum ostendere rem definitam, committeret maximum vitium, ostendendo aliquid, quod non clauditur sub definito, & cum exempla ad maiorem claritatem adducenda sint, fieret inde, vt hoc exemplum reiiciendum esset, vt potè patiens obscuritatem, & confusionem.

Adde, quod alioqui eadem ratione potuisset exemplificare, in qualitate quæ est terminus alterationis, imò potiori titulo, quia est terminus proximior, & primarius illius: quare cum non exemplificauerit in termino aliorum motuum; bene tamen in termino alterationis, scilicet generatione substantiali, quæ vt disp. 10 num. 68. dictum est, habet esse, modo ibidem dicto, terminum alterationis: fit inde, vt generatio ita sit terminus illius alterationis; quòd sit etiam instantanea mutatio, & motus quidam sub hac definitione comprehensus.

Et confirmatur ex D. Thoma in præsenti lect. 1. vbi explicans definitionem motus inquit: *Accipit enim hic motum communiter pro mutatione* (intellige, quæ est actus existentis in potentia) *non autem strictè, secundùm quod diuiditur contra generationem, & corruptionem*, quod etiam repetit lib. 5. lect. 2.

18 Deinde probatur assertio ratione desumpta ex eodem D. Thom. Nam motus (vt explicat S. Doctor) dicitur: *Actus entis in potentia, vt per hoc, quod dicitur actus, designetur ordo eius ad præcedentem potentiam: & per id, quod dicitur in potentia existentis, &c. designetur ordo eius ad vlteriorem actum*, sed totum hoc conuenit generationi substantiali, necnon, & aliis mutationibus instantaneis iam dictis: ergo, & definitio motus.

Probatur minor: quia quando generatio, v. g. ignis intelligitur *in fieri*: intelligitur subiectum in actu per generationem, vt ex se patet, & in potentia respectu termini *ad quem*: nam in illo priori non intelligitur subiectum sub forma geniti; alioqui non conciperetur generatio in illo priori solùm *in fieri* sed *in facto esse*; cum tamen licet simul sint ibidem *fieri*, & *factum esse*: nihilominus prius debeamus intelligere *fieri*, quàm *factum*; quia *factum esse* attingitur per ipsum *fieri*: ergo in illo priori intelligitur subiectum esse aliquo modo in potentia ad terminum *ad quem*.

19 Confirmatur, & explicatur, quia sicut lignum, vt diximus ex D. Thoma quæstione præcedenti, antequam calefiat, est in potentia ad duo, scilicet ad calorem, & calefactionem, ita subiectum generationis, antequam adueniat forma substantialis, est in potentia ad alia duo, scilicet ad ipsam formam, & ad fieri, seu transitum ad illam: quia sicut calefactio distinguitur à calore: ita & generatio substantialis à forma, quæ generatur: at generatio substantialis, prout distincta à forma, non est actus perfectus; sed vialis: quia totum eius esse consistit in hoc, quòd sit via ad illã ordinans, & promouens subiectum ad eandem: ergo erit actus entis in potentia, secundùm quod tale subiectum est in via, & consequenter in potentia ad terminum. Ergo cum rationes hæ eodem modo procedant (seruata tamen proportione) in aliis motibus instantaneis, quæ sunt rei imperfectæ, siue sint negatiuæ, siue priuatiuæ, vt intuenti patebit, fiet inde omnes illas sub hac definitione comprehendi.

Occurritur fundamentis primæ sententiæ.

§. III.

20 AD primum ergo pro sententia opposita dicendum est: quòd ad hoc, vt mutatio aliqua sit ex motibus, quos hîc definiuit Aristot. non est necesse, vt in ea distinctæ partes assignentur: hoc enim solùm desideratur pro motibus successiuis: neq; quod secundùm aliquas informet mobile, relinquens illud in potentia ad vlteriores: sed satis erit, si prout est saltem aliqualiter prior natura, quàm terminus (quam prioritatem debemus ei concedere) constituat seipsa subiectum partim in actu, relinquendo illud in potentia ad formam, qua etsi in alio signo naturæ mobile informandum sit; nihilominus pro illo signo naturæ intelligitur aliquo modo ea priuatum.

Et eodem modo ad primam confirmationem respondetur: quòd etsi in eodem instanti subitò inducatur tota forma, adhuc est prius prioritate naturæ fieri formæ, quàm factum esse illius, & ita prima natura est sub statu imperfecto, quàm sub perfecto.

21 Ad secundam confirmationem respondetur: quòd licet mobile, quod nunquam habuit veram, & realem priuationem, pro aliqua reali temporis duratione, non possit cum fundamento in re intelligi habere illam, in instanti generationis pro aliquo priori naturæ, vt ex dictis suprà disp. 4. n. 28. & deinceps constat. si tamen in aliqua reali duratione illam habuerit, vt contingit in generationibus substantialibus, quæ omnino connaturaliter fiunt: quia ratione dispositionum ad hanc numero formam introducendam præest materia potentia proxima ad illam potius quàm ad aliam: ac proinde, & priuatio huius, potius quàm alterius; tunc poterit cum fundamento in re intelligi in illo instanti generationis, quòd pro aliquo priori naturæ sit aliquo modo materia priuata tali forma.

Vt autem hoc melius intelligatur, notandum est, quòd sicut forma quælibet potest dupliciter considerari, scilicet *in fieri*, & *in facto esse*: ita priuatio suo modo duplicem quasi statum habet, scilicet *in corrumpi*, & *in corrupto*; ita tamen vt duo hi status hoc ordine illi conueniant, vt nimirum cum forma est *in generari*, seu *introduci*; tunc priuatio sit *in corrumpi*; cum verò forma est *in facto esse*, tunc priuatio talis formæ sit *in corrupto esse*: & ita licet intelligatur *fieri* formæ; nihilominus vsque dum intelligatur forma *in facto esse*, non intelligitur priuatio in corrupto esse; sed tantùm intelligitur *in corrumpi*, sicut & ipsa forma *in fieri*, & ideò mobile pro illo priori concipitur esse aliquo modo sub priuatione illius.

Vnde per hoc satis patet ad illud, quod vltimo loco in argumento dicitur; nam licet illud instans reale sit instans mensurans non esse priuationis; nihilominus hoc non obstante, intelligitur cum aliquo fundamento in re, quod aliquo modo sit; quatenus quantumvis momentaneè desinat, & absolutè, ac simpliciter loquendo in eo instanti non sit, adhuc tamen prius est quòd intelligatur corrumpi, quàm corrupta esse: & catenus intelligitur aliquo modo esse, quatenus intelligitur nondum quasi *in facto esse* corrupta.

22 Ad secundum respondetur ex D. Thom. 1. part. quæst. 45. art. 3. & 2. contra Gent. cap. 10. & qu. 3. de potentia art. 3. quòd creatio à ratione veræ mutationis deficit: quia non habet subiectum reale manens sub vtroque termino, scilicet sub *non esse*, & *esse*. Vnde creatio non est actio, qua ac-

ditur ad hoc, vt ibidem adsit mutatio, aliqua realitas distincta ab ipso calore recepto.

26 Secunda sententia ex diametro huic opposita tenet, motum, & terminum distingui realiter, sicut res à re. Refertur pro hac à Conimbric. Aureolus, apud Capreol. in 2. dist. 1. qu. 2. art. 2. Argen in 2. dist. 19. q. 1. Benetus ad cap. 3. huius libri. & plures alij. Et probari potest ratione sic. Motus potest esse sine termino, & econtrà: ergo distinguuntur sicut res à re. Consequentia patet; & antecedens quoad primam partem, scilicet terminum posse esse sine motu, satis etiam constat: quia finito motu manet terminus. Quoad priorem verò partem etiam videtur manifestum: quia antequam acquiratur terminus factus per motum successiuum, v. g. calor vt sex, iam est ipse motus, cum talis calor in fine motus acquiratur: ergo, &c.

Expeditur difficultas.

§. II.

27 Nihilominus dicendum est primò: motum, & terminum non sola ratione ratiocinata; sed reali, formali, aut modali distinctione, & secluso intellectu distingui. Assertionem hanc communiter docent Thomistæ.

28 Probatur primò: motus reipsa, & ante omnẽ intellectus operationem est via ad terminum, & fieri illius, & si de motu strictiùs sumpto loquamur, est quid successiuum; terminus verò est quid permanens, & per talem motum acquisitus: ergo seclusa intellectus operatione inter se distinguuntur. Antecedens quoad secundam partem satis patet. Quoad primam verò etiam constat: nam terminus reuera fit, seu acquiritur: ergo per aliquam viam, sed non est alia nisi motus: ergo, &c. Ex quo etiam consequentia satis liquet: nam c: d m omninò res nequit sine vlla reali distinctione esse reipsa quid permanens, & quid successiuum, & via realis ad seipsam.

Confirmatur, hoc ipso quòd motus sit via, & fluxus ad terminum, comparatur cum illo terminus, non vtcunque; sed tanquam aliquid, quod reipsa ab eo potest separari: siquidem finito motu, & via, manet terminus: at quæ sic inter se conferuntur, necesse est, vt seclusa intellectus operatione inter se distinguantur; aliàs enim idem maneret, & non maneret, & à seipso realiter separaretur: ergo, &c.

Respondebis cum authoribus oppositæ sententiæ: quòd in entitate termini, sunt duæ formalitates: vnde etsi secundùm vnam, & eandem formalitatem non possit entitas illa ea, quæ in argumento referuntur habere; benè tamen secundùm diuersas, diuersitate rationis habente in re fundamentum: nam sicut hæc distinctio sat est, ad hoc vt ens quatenus verum, sit reipsa obiectum intellectus; non verò vt bonum: ad hoc vt actio sit complementum virtutis actiuæ; non verò passio: sic sufficit, ad hoc quòd motus sit quid successiuum, & via ad terminum; terminus verò quid permanens, & acquisitum per motum.

Ad confirmationem verò dicunt, perire motum secundùm formalitatem, manere verò secundùm realitatem, seu entitatem. Vnde non distinguitur reipsa, seu secluso intellectu à termino: quia ad id necessarium erat, vt periret secundùm realitatem, & entitatem.

29 Sed contra priorem solutionem obest, quòd ad minus in præsenti distinctio hæc non potest sufficere ad hoc, vt motus sit reuera quid successiuum, & realis via; terminus verò quid permanens per motum productum: nam realis via

lis vir realiter, & secluso intellectu est prior natura ex eo, quod per eam acquiritur, scilicet termino. Ergo realiter ab ea terminus pendet, atque adeò, & realiter seu secluso intellectu ab illa distinguitur: non enim potest aliquid realiter, & actualiter ab alio pendere, quin sic ab illo distinctum sit.

Deinde realitas successiua talis naturæ est, vt tantùm sit præsens in aliquo nunc, & in omni opinione non habet omnes partes simul; sed ad summum est præsens per aliquam minimam, & imperceptibilem partem fluenter transeuntem; sed de ratione realitatis permanentis est, quòd omnes suas partes habeat simul: quomodo ergo stabit eandem omninò realitatem partes suas reales habere, & non habere?

30 Similiter contra solutionem confirmationis obstat: quòd vel illa formalitas motus, quæ perit, manente termino, est aliquid reale, vel non: hoc secundum dici nequit, inde enim sequetur, quòd purum nihil erat realiter identificatum cum realitate termini: imò etiam quod terminus dependebat à puro nihilo, tanquam à vera via, seu *fieri* sui.

Quod si primum dixeris: ergo cum motus desinit, corrumpitur aliquid reale, & positiuum, ac proinde eo corrupto, non potest terminus identificari per omnimodam identitatem realem cum illo: quomodo enim cum illa realitate, quæ tunc non est, potest aliquid à parte rei existens ita esse idem, vt ab eo, secluso intellectu, non distinguatur? Ex quo vlterius colligitur id, quod intendimus, scilicet quòd antequam motus desineret, non erat ita idem cum termino, vt aliquo genere distinctionis realis non distinguerentur: non enim ex separatione oritur distinctio; sed econtrà, ex præsupposita distinctione, separatio. Sicuti non ex inseparabilitate identitas; aliàs materia, & forma vnum, & idem essent; sed ex identitate omnimoda inseparabilitas ortum ducit, sed de his latiùs in Logica diximus.

Secundò principaliter probatur assertio: quia ex opposita sententia sequeretur, actionem generatiuam Lazari, & suscitatiuam eiusdem, & à Christo Domino elicitam, esse omnino idem, ita vt sola ratione ratiocinata distinguerentur; sed hoc satis constat esse falsum: quia sunt actiones duarum causarum particularium, & distinctis temporibus elicitæ: ergo, &c. Patet sequela ex illo communi axiomate: *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*: sed si actio non distinguitur à termino vlla reali distinctione, fieret inde, vt quælibet ex his actionibus esset omnino indistincta, secluso intellectu, à termino: ergo & eandem indistinctionem haberent inter se.

31 Dicendum est secundò, motum non distingui à termino distinctione rei ad rem. Hæc est D. Thom. lib. 5. huius operis ad tex. 9. Alex. Auerrois, Themistij, Soncin. 5. Metaph. qu. 36. & communis inter Thomistas. Item Conimb. lib. 5. c. 2. q. 5. Suar. in sua Metaph. disp. 49. sect. 2. num 5. Rub. in præsenti, & alij. Probatur facilè: nam vt ex Diuo Thom. q. 1. diximus: motus, de quo in præsenti est sermo, est actus imperfectissimus inter omnes actus, quippè qui est essentialiter vialis, atque ita non pertingit ad hoc, vt sit ens per modum rei, & entitatis; sed solùm ob suam imperfectionem est quædam formalitas, aut quidam modus ipsius termini: ergo non distinguitur ab illo, vt res à re.

Occurritur

Occurritur argumentis vtriusque sententiæ.

§. III.

32 AD primum ergo pro prima sententia: motum non esse formaliter formam, quæ est in fieri; sed ipsum *fieri*, & fluxum ad illam, vt innuit D. Th 11. Metaphysicæ lect.9. Vndè prædicta forma non est actus entis in potentia, secundùm quod in potentia; sed solum id conuenit fluxui ad illam, qui ab ea secluso intellectu distinguitur.

33 Ad secundum principale respondetur ex D.Th. in præsenti lect.2. negando sequelam: quia etsi dum aqua calefit, recipiat ibi duplicem realitatem, & actum, attamen vnus eorum est vialis; secus verò alius. Et ideo tantùm hic vialis erit motus, quare actus perfectus immutabit aquam *vt quod*, & imperfectus *vt quo*: atque adeo ibi tantùm erit vnicus motus: quia ad vnicum motum requiritur tam actus imperfectus, quàm alius perfectus; quandoquidem quiuis motus est transitus, *ecce actum imperfectum*: ab vno in alium terminum, *ecce actum perfectum*: & ita definitur, quòd sit actus entis in potentia, secundùm quod in potentia, scilicet ad actum perfectum.

Ad tertium respondetur: hoc ipso quod intelligatur de nouo aduenire receptionem termini saltem primarij, intelligi ibi viam, per quam de nouo talis terminus est acquisitus, nec potest intelligi mobile per talem terminum aliter se habere nunc, quàm prius; nisi intelligatur tunc de nouo recipi, seu acquiri ab illo. Quod si non intelligitur tunc de nouo aduenire, non mutabitur mobile tunc; sed præsupponitur iam antea mutatum.

Ad fundamentum secundæ sententiæ facilè constat: nam etsi terminus vltimatus motus successiui non sit, dum incipit motus; semper tamen est simul cum eo aliquis terminus intermedius, & ita nequit à termino separatus consistere, ac proinde neque distingui, vt res à re ab illo.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm omnis motus subiectetur in mobili?

34 COnsulto in titulo addidimus illam particulam *omnis*: quia de motu alterationis, & augmentationis certum est esse in mobili, quod augetur, & alteratur: nam cum formæ acquisitæ per hos motus sint in mobili, non possunt non motus ad easdem terminati subiectari in illo. Quid autem de generatione substantiali dicendum sit, iam suprà innuimus, & amplis, alibi Deo dante, dicemus. Quare tota huius quæstionis controuersia ad motum localem deuoluitur: an nimirum in mobili ipso, an verò in corpore locante, vt in subiecto recipiatur.

Refertur sententia negatiua.

§. I.

35 PArtem negatiuam tuentur Soncin. 5. Metaphys. quæst.40. ad 1. Gregor. in 2.d.1. qu.4. art.1. Hærueus quodlib. 1. qu. 9. Fonsec. 5. Metaphys. cap.15. qu. 10. sect.5. ad 3. & sect.3. Et probatur primò testimonio Arist. 8. lib. huius operis text.59. asserentis: motum localem esse omnium perfectissimum: quia mobile ex vi illius nullā formam sibi inhærentem acquirit, & ideo minus

in potentia esse censetur, dum localiter, quàm dum alio motu mouetur. Ergo motus iste subiectabitur in alio præter quàm in mobili: nam si in eo reciperetur, etiam esset in illo terminus per illum productus, & consequenter ex vi illius acquireret formam inhærentem.

Et confirmatur ex D. Th. 3. contra Gent. cap. 82. ratione 6. & in 4 d. 44, qu. 2. art. 3. quæstiunc. 2. ad primum, & quartum, & 1. part. quæst. 110. a. 3. in corpore, vbi sic ait: *Inter omnes motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur 8. Physic. cuius ratio est: quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, inquantùm huiusmodi; sed solum ad aliquid extrinsecum, scilicet locum.*

Secundò: nam terminus motus localis est locus; sed solus est in corpore locante, cum sit vltima superficies corporis continentis: ergo & motus: ne via, & fieri sit in vno subiecto, & factum esse in alio. Maior sic ostenditur: tum quia id, quod acquiritur per motum, est eius terminus; at per motum localem acquiritur locus: ergo, &c. tum etiam, quia motus denominatur à termino *ad quem*, vt docet Philosoph. 5. Physic. cap. 4. D. Th. 3. par. qu. 35. artic. 1. ad 2. at motus localis denominatur à loco, cum ly *localis* sit denominatiuum loci. Tum denique quia acquisitio loci est actus entis in potentia, secundùm quod in potentia: nam dum mobile acquirit locum est in fluxu, & tendentia: ita vt aliqua pars loci sit acquisita, & alia restet acquirenda: ergo cum illa acquisitio non possit esse alius motus, nisi localis, consequens est, vt motus localis sit acquisitio loci, ac proinde habeat pro termino locum.

Adde, quod per motum localem non solùm acquiritur, sed producitur locus: quia per illum scinditur corpus locans, & ex consequenti producitur superficies ambiens locatum, quæ est locus, sed ibi est productio, vbi fuerit id, quod per eam producitur: ergo, &c.

Difficultatis nodus iuxta D. Thomæ mentem dissoluitur.

§. II.

36 Nihilominus dicendum est: motum localem, ac per consequens, & omnem motum esse subiectiuè in mobili. Hæc est Aristot. & D. Th. vt iam diximus, quos sequuntur Ferrar. 4. contra Gent. cap. 81. Masius, Rubio, & Soto in præsenti. Conimbr. 4. cap. huius libri, quæst. 2. art. 2. qui plures alios referunt. Et probatur in primis ex Aristot. in hoc lib. cap. 2. vbi definiens iterum motum (vt D. Thom. ibidem lect. 4. explicat) ait: *Motus est actus mobilis, prout mobile est.* Et eodem cap. docet: *Eundem motum esse actum motiui, & mobilis: motiui quidem, vt à quo; mobilis verò, vt in quo.*

Et confirmatur ex D. Th. qui in præsenti lect. 4. sic ait: *Quia enim motus est actus existentis in potentia, inquantum huiusmodi: existens autem in potentia, inquantum huiusmodi, est mobile, sequitur quod motus est actus mobilis, inquantum huiusmodi.* Et hoc ipsum docet in 2. dist. 12. art. 1. ad 5.

37 Probatur ratione desumpta ex Aristotele locis citatis. Omnis forma, seu actus ibi est, vt in subiecto, vbi suus formalis effectus inuenitur: sicut ibi erit albedo, vbi fuerit album, quod est effectus formalis illius; sed moueri localiter, quod est formalis effectus motus localis, non in corpore locante, vt tali; sed in ipso mobili reperitur: ergo motus localis non in illo; sed in hoc, vt in subiecto erit. Minor quoad posteriorem

rem partem patet satis; quoad primam verò etiam constat: quia corpus locans, vt tale inuoluit locum, & locus est immobilis, vt ex definitione ipsius constat. Imò corpus ipsum locans materialiter sumptum non est necesse, vt moueatur, dum mobile per illud transit: ergo, &c.

Quam rationem compendiosè tetigit D. Th. aliis verbis in præsenti lect. 4. dicens: *Manifestum est, quod actus cuiuslibet est in eo, cuius est actus: & si manifestum est, quòd actus motus est in mobili, cum sit actus mobilis.*

Secundò, ibi est subiectiuè motus, vbi est terminus eius primarius; sed *vbi*, quod est terminus primarius motus localis, vt in Logica diximus, est in mobili: ergo & ipse motus. Maior patet: quia cum motus sit via, & transitus subiecti ad terminum, necesse est, vt ibidem sit, vbi est terminus: quomodo enim posset aliquid transire ad terminum nisi per viam, quæ in ipso sit? Minor verò etiam constat: quia *vbi* nihil est aliud, quàm præsentia locati ad locum, seu ad superficiem ambientem, quam præsentiam certum est esse intrinsecam, seu inhærentem mobili.

Diluuntur argumenta primæ sententiæ.

§. III.

38 AD primum ergo oppositæ sententiæ respondetur: intentum Aristotelis non esse per motum localem nullam prorsus formam mobili intrinsecam acquiri; sed formam illam, etsi inhæreat in mobili; non tamen esse ita absolutam, sicut illa, quæ per alterationem, seu augmentationem comparatur. Vnde statim subdit; *Vt cum quid alteratur, qualitas: dum quid augetur, & decrescit, quantitas:* quod idem est, ac si diceret, *vbi*, seu terminum per se primum per motum localem acquisitum non esse formam, ita absolutam, aut conferentem esse eo modo, quo quantitas, & qualitas illud conferunt; sed tantum tribuere specialem modum se habendi, qui longè minoris entitatis est. Ex quo etiam fit, subiectum minorem habere potentiam passiuam in ordine ad prædictum terminum, & motum ad eum tendentem in minori potentialiter subiectum relinquere. quod satis est, ad hoc vt motus localis cæteros motus in perfectione excedat: siue hic excessus accidentalis sit, siue essentialis, speciéque motum localem à cæteris distinguens, de quo modò non disputamus.

Ex quo ad confirmationem ex D. Tho. desumptam respondetur: S. Doctorem eodem modo esse intelligendum, ac intelligitur Philosophus. Vnde dixit: mobile esse solum in potentia ad aliquid extrinsecum, id est, ad aliquid resultans ex aliquo extrinseco: modo tamen in Logica dicto, & in quarto libro amplius explicando. Et desumitur hæc solutio ex aliis verbis eiusdem D. Th. quæ habentur in 1. de Cœlo lect. 6. vbi docet: motum secundum locum causare minimam variationem in mobili. Ex quo sequitur, vt non omnino nullam, sed aliquam, etsi minimam causet, proindéque & quod aliqua forma mobili intrinseca, quæ valdè diminutæ entitatis sit, & quæ ad hanc variationem causandam sufficiat, in illo reperiatur. Quare cum S. Doct. in locis pro nostra conclusione citatis motum esse actum mobilis, dicat, & ex testimonio, quod pro se aduersarij adducunt, nisi iuxta hanc authoritatem ex libro de Cælo desumptam explicetur, manifestè oppositum sequatur: inde fit, vt vel sic necessariò intelligendum sit, vel dicendum, sanctum Doctorem

 ubi

sibi ipsi contradicere, modóque vnum, modóque aliud (quod absit) affirmare.

39 Ad secundum neganda est maior: nam terminus per se primò intentus non est nisi prædicta vbicatio, quia motus eo tendit, vt mobile habeat præsentiam ad locum, quæ quidem præsentia est illi intrinseca, seu inhærens. Per quod patet ad primam probationem maioris. Et ad secundam respondetur: non esse inconueniens motum denominari ab aliquo, quod sit per se coniunctum cum termino per se primò intento, quando illud est notius: neque inde aliud sequitur inconueniens; at locus notior, & sensibilior est, quàm vbicatio, præter quàm quod motus dicitur etiam localis: quia terminatur ad præsentiam localem.

Ad tertiam probationem respondetur: acquisitionem loci esse motum, non quidem qua ratione est acquisitio illius extrinsecæ denominationis prouenientis à loco; sed qua ratione est acquisitio alicuius inhærentis, scilicet vbicationis passiuæ: licet hæc sit talis naturæ, vt non acquiratur, nisi ex adiacentia loci circa locatum, eo modo, quem infrà lib. 4. disput. 1. dicemus. Et ratio est: nam cum terminus motus conducat ad mutationem mobilis vnà cum motu tanquam id, quod immutat, *vt quod*, nequiret hoc munus præstare, nisi simul esset aliquid inhærens in eo subiecto, in quo est motus immutans *vt quo*: & ita externa denominatio nequit esse terminus per se primus motus.

40 Ad id, quod additur, dicendum est: quòd etsi dum localiter corpus mouetur, sæpè producat ambientem superficiem: non tamen id præstat per motum localem, vt talis est; sed per actionem aliam accidentaliter cum motu coniunctam: & ita motus à potentia loco motiua, vel à grauitate, aut leuitate tanquam à principio per se procedit, scissio verò illa à quantitate potest prouenire. Vnde cum principia actionum illarum sint adeo distincta, & actiones ipsas inter se distingui necesse erit. Quibus etiam accedit, quòd sæpe solet esse scissio illa sine aliquo locali motu ipsius corporis, quod actiuè scindit: vt patet in saxo in medio fluminis posito, quod satis conuincit esse realem distinctionem inter actionem scissiuam, & motum localem. Quapropter actio scissiua, quæ accidentaliter motui illi coniuncta est, recipitur in locante, vbi proprius adest terminus; motus verò localis vnà cum vbicatione per illum producta, in mobili tanquam in subiecto erit.

DISPV

DISPVTATIO XVII.

DE ACTIONE ET PASSIONE tam inter se, quàm cum motu collatis.

QVia actio, & passio, & motus habent inter se nexum & in vnam, & eandem entitatem saltem modalem coincidunt: ideò de eis vnà cum Aristot. in præsenti disputatione sermonem instituemus.

QVÆSTIO I.

AN FORMALITAS ACTIONIS, ET MOTVS coordinetur essentialiter inter se per modum rationis superioris, & inferioris?

NOtitia motus non parum ex decisione huius quæstionis pendet, & ideo eam primo loco excitamus.

Referuntur variæ sententiæ.

§. I.

1 PRima sententia affirmat motum esse essentialiter superiorem ad actionem, & passionem. Ita Soto in præsenti quæst. 2. conclusione 3. §. *Quæritur*, & alij, quos refert Oña hîc. Probatur primò: per actionem & passionem, vt tales sunt, tam agens quàm passum se habent aliter nunc, quàm priùs; ergo actio, & passio sunt essentialiter motus, siue mutationes. Patet consequentia: quia mutari nihil aliud est, quàm habere se aliter nunc, quàm priùs; ac proindè id, quo aliquid se habet aliter nunc, quàm priùs, erit mutatio. Antecedens verò patet: nam aqua v gr. per passionem redditur ex calefactibili calefacta, & ex passiua fit patiens: similitérque ignis per actionem calefaciendi transit ex calefactiuo in calefacientem: ergo, &c.

Confirmatur: nam tam actio quàm passio sunt essentialiter actus entis in potentia: ergo motus erit illis essentialiter superior. Consequentia patet: & antecedens etiam liquet: tum quia vtraque est fluxus quidam, & fieri effectus, & ideo tamdiu durant, quamdiu effectus est in fluxu, & in fieri: ergo vtraque constituit subiectum partim in actu, & partim in potentia, atque adeo erit actus entis in potentia, secundùm quod in potentia: tum etiam, quia actio ordinat, & promouet subiectum ad terminum, & effectum, cum sit fieri illius, & ita finit illud in potentia: & similiter passio, quia est passiua rei productio recepta in subiecto, relinquit illud in potentia ad effectum.

Secundò, motus dicitur de actione, & passione, vt constat ex Aristot cap: 3. huius libri, & ex D. Thoma ibidem, & ideo sæpè repetunt, quòd actio est motus, provt ab agente: & passio est motus, provt in passo, sed non dicitur

de illis accidentaliter: ergo essentialiter: ac per consequens erit essentialiter superior. Minor probatur: quia actio, & passio habent per se nexum cum motu, & econtrà, & ita implicat intelligi actionem, & passionem physicam sine motu: sicut implicat eas concipi sine aliquo termino, qui recipiatur, & immutet subiectum: ergo non comparatur motus cum illis velut accidens commune, aut vt proprium: quia neque accidens commune per se nectitur cum re, neque proprium habet tantùm nexum, vt neque res sine illo intelligi.

2 Secunda sententia est aliorum contrà dicentium, actionem esse essentialiter superiorem ad passionem, & motum. Et probatur in primis quoad passionem: quia passio semper infertur ex actione, vt docet D. Thom. opusc. 48. cap. 1. de actione, & cap. de passione: ergo includit essentialiter habitudinem ad agens, vt id à quo: ergo etiam rationem actionis in hac habitudine consistentem.

Et deindè quoad motum sic hoc ipsum ostenditur: nam mouere essentialiter, & in sensu formali est agere: ergo motus essentialiter, & in sensu formali est actio: quia sicut se habent concreta inter se collata: & ita abstracta eorum si inter se comparentur: ergo si mouere est essentialiter inferius ad agere, fiet indè vt motus sit essentialiter inferior ad actionem.

Explicatur vera sententia aliquibus conclusionibus.

§. II.

3 Nihilominus dicendum est primò, motum non esse essentialiter superiorem ad actionem, & passionem. Ita Aristot. & D. Thom in præsenti c. 3. text. 22. quem sequuntur antiquiores Interpretes Themistius, Simplicius, Philoponus, Alexander, Auerroës. Nec non & Recentiores, vt Toletus, Oña, Rubio, & communiter omnes. Probatur primò: actio, & passio, teste Aristotele hìc c. 2. & 3. sunt vnus numero motus: non ergo motus ad actionem, & passionem superior est. Patet consequentia: nam multiplicatis inferioribus, debent etiam gradus superiores multiplicari: etenim nec homo, & leo possunt esse idem numero animal; nec Petrus, & Ioannes idem numero homo.

Respondent aliqui: quod quando ad definitionem vnius speciei fit altera sub eodem genere, non oportet, vt specifica ratione variata, etiam gradus genericus varietur: verbi gratia quando ex circulo fit semicirculus, aut econtrà, ratio specifica figuræ multiplicatur, & non generica: quia idem gradus genericus figuræ, qui contractus erat per figuram circuli, contrahitur posteà, per figuram semicirculi. Vndè quia post actionem includentem motum, vt quid essentiale, & superius, subsequitur in eadem realiter passio, quæ motum etiam includit; ideo potest esse, vt vtraque sit essentialiter motus, & quod ratio hæc superior in illis non multiplicetur.

4 Sed contra primò: quia teste Arist. cap. de substantia, corruptis indiuiduis impossibile est aliquid illorum permanere: ergo indiuiduo illo circuli corrupto, omnes etiam gradus superiores, qui erant in illo, corrumpuntur, aliique denuo in ea figura generabuntur.

Secundò, quia omnes gradus essentiales ab eadem numero forma dimanant: etenim eadem numero anima rationalis, quæ est in homine, tribuit ei rationem substantiæ, corporis, viuentis, &c. Ergo ea separata, vel multiplicata, omnes hi gradus corrumpuntur, vel

mult i

multiplicantur: ac proindè corrupta, vel multiplicata forma circuli, tunc omnes gradus in eo imbibiti desinunt esse, vel multiplicantur.

Alij denique vim præcedentis argumenti inspicientes aliter respondent dicentes actionem, & passionem, etsi entitatiuè sint idem motus; esse tàmen formaliter duos motus: & ita ratio superior saltem formaliter in inferioribus multiplicatur Sed contrà: quia inde sequeretur, mobile duobus motibus ad eundem numero terminum moueri, quod esse inconueniens probauit Arist. in hoc lib. text. 19. Sequela satis est nota: cum actio, & passio sint in eodem mobili pro eiusdem termini productione.

5 Dicendum est secundò. Actio non potest esse essentialiter superior ad motum & passionem. Probatur: quia neque passio, nec motus si formaliter sumantur, important ordinem ad agens tanquam ad id *à quo*, vt suprà disput. 2. num. 11. innuimus: ergo neque actionem, quæ in tali habitudine consistit, intrinsecè possunt includere.

Occurritur argumentis vtriusque sententiæ.

§. III.

6 AD primum ergo pro prima sententia respondetur: probare quidem, quod quoties subiectum præsupponitur ad passionem, datur ibidem simul cum passione aliqua species motus saltem communiter dicti; non tamen, quòd per passionem fiat formaliter illa mutatio; sed solùm identicè, quatenus, tam actio, quàm passio cum motu identificatur; vt infrà explicabimus. Sicut quoties forma substantialis aduenit de nouo materiæ, oportet vt subiectum aliter se habeat tunc, quàm priùs, non tamen formaliter per ipsam formam tanquam per transitum, & motum; sed per motum, seu mutationem saltem formaliter, & secluso intellectu ab ipsa distinctam.

Ad illud verò de actione dicimus: eam nō subiectari in agente, quando est transiens, vt infrà explicabimus: & ideo per illam nō se habet aliter agens tunc, quàm priùs. Si verò comparetur cum proprio subiecto, tūc eodē modo respōdendū est, sicut de passione dicebamus.

7 Ad confirmationem vt respondeamus, aduertendum est, corpus, quod mouetur, posse sumi dupliciter. Primò vt mobile: secundò vt passum. Quæ duæ rationes, etsi vnum, & idem esse videantur, nihilominus intra se sunt formaliter distinctæ. Ratio enim mobilis solum importat corpus, quod mouetur, provt est in potentia ad terminum, vt terminus est; vel provt ab vno in alium terminum transit. Vndè nihil in hac ratione exprimitur pertinens ad agens, aut ad passum, provt talia sunt. Ratio autem passi denotat potentiam eiusdem corporis, non secundùm quod per illam tendit in terminum, vt terminus est, sed secundùm quod per eam agenti subditur, vt ei actionem imprimat, ac per eam effectum producat. Vndè diuersa est etiam ratio termini respectu motus, & actionis: nam sub pura ratione termini motus non importat formaliter dependentiam, emanationemve ab agente, sed tantùm esse actum completum, in quem tendit mobile, & quo vltimatè acquisito, quiescit: econtrà verò sub ratione termini actionis, vt actio est, imò vt terminus est passionis formalissimæ sumptæ, dicit rationem effectus.

8 Hoc ergo supposito, dicendum est, rationem motus in eo sitam esse, vt respiciat corpus, quod mouetur sub ratione mobilis, & sic ei insit: quapropter non est actus eius, nisi provt in

potentia ad terminum sub pura (vt sic dicamus) ratione termini. Passio verò respicit corpus, quod mouetur sub ratione passi: quare licet ei insit, inest tamen, vt subditum est agenti in ordine ad impressionem effectus circa ipsum producendi: quare terminum, vt actum completum subiecti, aut mobilis nequaquam respicit; sed solùm, vt effectum dependentem ab agente, ab eoque illi impressum. Sicut etiam actio, etsi qua ratione accidens est, subiectum debeat habere; attamen illud solummodo petit tanquam quid sustentans actum secundum pro productione effectus egressum ab agente, & non tanquam id, cui, vt subdito imprimatur.

Ad secundum respondetur, negando, motum prædicari prædicatione formali de actione, & passione; sed solùm materiali, & identica, modo iam dicendo: quia motus comparatur veluti per modum subiecti respectu harum formalitatum. Et licet gratis daremus actionem, & passionem non posse concipi sine motu; non tamen indè aliquid inferretur contra nos: quia etiam figura nequit intelligi sine quantitate, & tamen quantitas comparatur per modum subiecti respectu illius.

9 Ad primum pro secunda sententia respondetur: quod etsi concedatur passionem semper causari ex actione, non tamen ob id passio esset essentialiter actio; sed aliquid habens nexum cum actione: quia non est formaliter ipsa actualis egressio effectus ab agente. Ad secundum dicimus: quòd concretum motus formaliter sumpti, non est mouere; sed moueri: at moueri non est agere.

QVÆSTIO II.

Quomodo actio, & passio inter se, & à motu distinguantur.

NVlla alia via poterit compendiosiùs explicari, quid actio, & passio importent secundùm suas rationes formales, quàm earum inter se, & à motu distinctioné exponendo: & ideo vnica (vt aiunt) via duplex negotium peragemus: quia nec poterit earumdem distinctio declarari, nisi propriæ illarum rationes assignentur, & his semel designatis, statim diuersitas inter ipsas intercedens elucescet.

Adducitur multiplex sententia.

§. I.

10 PRima sententia asserit actionem, passionem, & motum realiter inter se distingui, & nullo modo identificari. Ita plures Doctores infra referendi ex his, qui actionem transeuntem in agente esse docent: quorum quoad tales actiones, fundamentum est, quòd actio transiens in agente subiectatur, passio verò in passo: ergo nullo modo possunt esse idem realiter.

Deindè de quauis actione, siue in agente, siue in passo recipiatur, hoc ipsum alij eandem sententiam sectantes suadent sic: quia actio, seclusa omni operatione intellectus est actualis egressio effectus ab agente: sicut & passio est actualis illius receptio in passo: egredi autem ex propria natura non est recipi: sed quid ab eo realiter condistinctum, ita vt nullo modo identificentur: ergo actio, & passio simili distinctione inter se distinguuntur. Quod argumentum si efficax est, conuincit motum ab vtra-

que

que distingui: quia etiam actualis transitus subiecti ad terminum *ad quem* non videtur esse actualis egressio, aut receptio effectus, ideóque qui actionem, & passionem distinguunt, etiam motum ab vtraque diuersum esse concedere debent.

Confirmatur: nam vt suprà lib. 1. diximus, generatio substantialis est instantaneus motus, seu mutatio, & tamen non est actio; sed pura mutatio: quia cum subiectetur in materia prima ante omnem formam substantialem, non potest esse accidens, & consequenter neque vera actio creata, alioqui materia prima priùs haberet esse secundùm quid, quàm esse simpliciter, & substantiale: ergo iam motus realiter distinguitur ab actione, & passione; quandoquidem ab vtraque separatur.

Secundò, quia passio nihil aliud est, quàm receptio termini, seu vnio illius ad præexistens subiectum: nam præcisè per hoc quòd adsit talis vnio, & receptio patitur subiectum; sed talis receptio, seu vnio distinguitur realiter tam à motu, quàm ab actione vt constat, & ideò manet pereuntibus motu, & actione: ergo & passio ab illis distinguetur.

11 Secunda sententia asserit, motum, actionem, & passionem sola ratione ratiocinata distingui. Ita Rubio in præsenti tract. 1. qu. 7. Massius cap. 3. huius libri sect. 2. qu. 1. & videtur esse Arist. in hoc libro cap 3. necnon & D. Tho. ibidem. Suadetur ratione ex eisdem desumpta sic: motus est actus actiui, vt ab hoc, & passiui, vt in hoc: sed idem est actus realis, qui egreditur à principio efficiente, & recipitur in subiecto: ergo idem erit motus egressus à principio, & receptus in passo, aut subiecto: sed vt egreditur à principio. est actio, & vt recipitur in subiecto, passio: ergo actio, & passio sunt idem realiter cum motu, atque adeò & inter se; quia quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.

Secundò, quia si motus, actio & passio re ipsa distinguerentur, sequeretur, quòd quoties mobile mouetur, debeat moueri tribus motibus respectu eiusdem termini: quod quidem esse falsum ostendit Arist. cap. 3. huius libri. Sequela verò suadetur: quia recipit tres realitates re ipsa distinctas.

12 Tertia sententia conuenit cum præcedenti in hoc, quòd actio, & passio ratione ratiocinata distinguantur, dissentit tamen ab illa quoad motum collatum cum passione: quia credit, quòd motus secundùm suam rationem formalem propriè sumptam non differt ratione ratiocinata à passione; sed sola nominis appellatione. Ita Suar. 2. tomo Metaph. disp. 49. sect. 2. num. 13. & quoad hoc vltimum, in quo à præcedenti sententia differt, hanc suam sententiam probat. Quia Arist. hìc text. 16. definit motum, esse actum mobilis, vt mobile est, & statim text. 22. & 23. definit passionem, esse actum patientis, vt patiens est: at ex parte subiecti esse mobile, seu mutabile, & esse receptiuum, seu passibile (si hæc duo proportionatè sumantur in ordine ad positiuam receptionem vel mutationem) non sunt duę potentiæ, vel capacitates passiuæ, etiam ratione distinctæ, vt per se notum videtur: ergo neque actus ipsi sunt inter se distincti.

Confirmatur, & explicatur: calefactio vt passio, & motus calefactionis prout fiunt in aqua, actuant illam secundùm capacitatem, quam habet ad recipiendum calorem; & quatenùs secundùm illam supponitur esse in potentia, id est carens calore, & reducitur de tali potentia in actum: ergo passio, & motus respiciunt eandem potentiam passiuam formaliter, ac per consequens sunt idem actus formalissimè. Patet conse-

consequentia: quia actus ratione ratiocinata distincti respiciunt potentias eodem modo distinctas.

Statuitur vera sententia.

§. II.

13 Dicendum tamen est: has tres formalitates actionis, passionis, & motus distingui inter se formaliter, secluso intellectu, licet in vna entitate saltem modali identificentur. Ita Caiet. Bañez, Ferrara, Gonzalez, Capreolus, Flandria, Zanardus, Soto, Sanchez, locis citatis in Logica disput. 14. num. 49. Nazarius 1. part. q. 25. art. 1. Arauxo. 5. Metaph. quæst. 1. art. 4. qui addit sic sentire omnes veros discipulos D. Tho.

Et videtur esse quoad vtramque partem assertio nostra expressa Aristot. in hoc lib. cap. 3. vbi loquens de actione, & passione inquit. *Hæc enim vnum quidem sunt, ratio tamen non vna est, similiter, & in mouente, & motu*, & text. 22. addit. *Omninò verò dicere est, quòd nec doctio cum disciplina, nec actio cum passione idem propriè est; sed cui insunt hæc, motus: nam huius in hoc actu esse, & huius ab hac ratione diuersum est.* Vnde D. Thom. lect. 4. loquens de actione, passione, & motu docet; quòd idem actus secundùm rem, scilicet motus, est duorum, diuersa tamē ratione: agentis quidem secundùm quod est ab eo, patientis autem secundùm quod est in ipso. Vbi vt vides, ponit distinctionem secundùm diuersam rationem formalem, ac proindè distinctionem formalem ex natura rei, vt magis modò expendemus.

14 Cæterùm, quia assertio nostra duas partes habet, ideò sigillatim probanda est. Et in primis quoad priorem, scilicet has formalitates distingui inter se formaliter, & secluso intellectu, est D. Thom. quæst. 8. de potentia art. 2. ad 1. (vt loco citato vidimus) vbi quærens: vtrum relatio in Deo distinguatur à substantia, reddensque rationem, quare in illo non distinguatur; secus verò in nobis, sic ait: *Ad primum ergo dicendum, quòd nulla substantia, quæ est in genere, potest esse relatio: quia est definita ad vnum genus, & per consequens excluditur ab alio genere: sed essentia diuina non est in genere substantiæ; sed est supra omne genus.*

Ex quibus verbis apertè constat, quòd ea, quæ sunt definita ad vnum genus distinguuntur ab illis, quæ ad aliud genus, seu prædicamentum definiuntur: sed actio, & passio constituunt diuersa prædicamenta: ergo ex natura rei ad inuicem distinguuntur.

15 Ratione etiam ex his, quæ in Logica disput. citata diximus ad breuiorem tamen formam deductis, sic potest assertio suaderi. Distinctio realis duorum, secluso intellectu, supponit in vnoquoque vnitatem transcendentalem, & proportionatam, per quam quodlibet, secluso intellectu, sit vnum. Vndè tunc aliqua à parte rei sunt distincta, quando à parte rei vnumquodq; est in se vnum: nam eo ipso erit secluso intellectu realiter indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio: at à parte rei vnumquodque est vnum per suam realitatem, seu essentiam realem, cùm vnitas sit passio entis: ergo illud à parte rei erit distinctum ab alio, quod à parte rei habuerit in se vnicam essentiam: ergo cum ea, quæ constituunt diuersa prædicamenta, ita inter se comparentur, vt eorum quodlibet, secluso intellectu, habeat suam essentiam, atque adeò & suam vnitatem, fiet indè, vt etiam secluso intellectu, debeant distingui. Quæ probationes possunt (seruata proportione) applicari ad conuincendam formalem distinctionem inter motum, & alias duas

duas formalitates.

Confirmatur : quia difficilè capitur, quòd duo petant distinctas definitiones adæquatas, & quòd non differant essentialiter, & consequenter ex se, & ex propriis meritis absque vllo beneficio intellectus : quia distinctio, quæ est ex vi propriæ essentiæ, est sine vllo beneficio intellectus.

Diximus *adæquatas* : quia quæ afferunt definitiones, vel essentias, non adæquatas;sed inadæquatas,& permixtas saltem in ordine ad constituendam vnam, & eandem essentiam integram, non est necessarium, vt secluso intellectu, distinguantur : vt patet in animali, & rationali, quæ ad inuicem permiscentur,seu (quod idem est) nostro modo intelligendi vniuntur ad constituendam vnicam speciem totalem ; & ideò non sunt re ipsa,& secluso intellectu distincta : sed si illa formalitas secundùm id, quod in ratione vnius formalitatis adæquatè importat, definienda esset, deberet per vtramque illam rationem definiri.

Et ratio est aperta : quia idem est vna realiter formalitas, & vna essentiarealiter. Vndè quia minimum extremū distinctionis actualis est vna essentia,& vna formalitas ; indè est,quòd sicut ea, quæ non dicunt vllo modo essentiam totalem;sed constituunt illam, non dicunt ex se vnam essentiam simpliciter: ita neque vnam formalitatem ; ac per consequens, hoc quod est comparari inter se per modum formalitatis,& formalitatis,habent ab intellectu.

16 Secunda verò assertionis nostræ pars scilicet, quòd etsi hæ formalitates ex natura rei, secluso intellectu, distinguantur, nihilominus identificantur in vna,& eadem reali antitate saltem modali ; ac proindè non distinguuntur vt res,& res, & vt entitas,& entitas : conuincitur planè ex ratione prima pro secunda sententia adducta, quæ desumitur ex Aristotele in præsenti capite 3.& D.Thom.lect.4.

Quæ etiam potest confirmari, & explicari sic: quia idem debet esse actus motiui, mobilis, & passiui : quia per eundem motum, quo mouens mouet, mouetur mobile,& passum patitur:sicut per eundem impulsum, quo proiiciens lapidem impellit illum, mouetur ipse: ergo idem motus erit actus motiui, vt ab illo egreditur, & consequenter actio eiusdem, & similiter erit passio passiui, prout in illo recipitur.

Satisfit fundamentis vtriusque sententiæ.

§. III.

17 AD primum pro prima sententia respondetur, negando antecedens, vt suo loco dicetur. Ad secundum dicendum est : rationem illam tantùm probare distinctionem ex natura rei inter actionem, passionem, & motum. Ad confirmationem respondetur : satis esse, quòd quando inueniuntur actio, & passio in illa entitate, tunc identificentur cum ea : sicut ad hoc, vt verum sit animal, & rationale identificari identitate arctiori, & perfecta, non desideratur non dari animal, quod non sit rationale,sed satis est,quòd quoties sunt simul in vno, & eodem, tunc sint idem inter se.

18 Ad secundum respondetur ex D. Thom. 1. p. qu.41.art.1.ad 2.& ex Aristot.cap. 3.citato, negando antecedens: quia passio formaliter loquendo dicit motum,prout est in passo ab aliquo, seu ab agente, modo tamen in hac eadem disputatione num. 7. explicato. Vnde per hoc distinguitur, tum ab accidente,vt sic, tum etiam à motu : quia accidens dicit inhærentiam abstrahentem ab hac egressione, & ab hoc quod est

 respi

respicere passum, vt passum: quia solùm respicit subiectum, vt sustentatiuum, & similiter motus dicit motum receptum in mobili, vt tali, secundùm quod solummodo est via ad terminum, & non vt aliquid receptum ab alio.

Ad probationem contra hoc factam dicendum est: quòd vnio, & forma, vt vnita, est terminus passionis: non verò passio ipsa: sicut & eadem forma vnita est terminus motus, & actionis: non verò motus, aut actio ipsa. Vnde finita actione, manet vnio, & forma; non tamen passio: quia hæc tamdiu durat, quamdiù motus, & fieri rei, quamuis etiam possit dici, quòd passio est receptio termini in fieri; sed hoc in idem redit: quia sicut motus, vt ab agente est fieri rei, & idem motus secundùm se est via ad terminum: ita vt est passio, & recipitur, est ipsum recipi viale termini, & effectus, qui tunc producitur.

19 Nec refert si dicas: quòd si receptio motus constituit prædicamentum passionis, etiam receptio actionis, & ipsius passionis constituet aliud prædicamentum: ergo cum hoc nequeat admitti, fiet indè, vt neque illud prius possit affirmari.

Non inquam refert hoc: quia passio non recipitur per receptionem à se distinctam: tum quia sicut ad actionem non datur actio: ita neque ad passionem passio: tùm etiam, quia aliàs daretur in infinitum processus, & licet actio recipiatur in subiecto; non tamen per receptionem distinctam ab inhæsione: quia tantùm conuenit illi esse in subiecto secundùm rationem accidentis, eo modo, quem docet D. Thom. in 1. distinct. 32. Quare solùm potest constituere prædicamentum passionis alia formalitas identificata cum motu, & ab eo formaliter distincta, per quam respicit subiectum, vt passum, & subditum agenti.

20 Ad primum verò pro secunda sententia patet ex dictis, quomodo, dum D. Thom. cum Aristot. dixit, has formalitates differre ratione, intelligitur de diuersa ratione formali; quæ diuersitas infert distinctionem secluso intellectu; alioquin non dixisset, quòd ratio eorum non est vna: nam si omninò identificaretur absque vlla distinctione reali actuali, ratio eorum esset vna secluso intellectu. Sicut neque etiam asseruisset, quòd actio, & passio non sunt propriè idem inter se, vt in secunda ratione pro nostra sententia expendimus: quia quæ reipsa non distinguuntur vlla distinctione actuali, sunt propriè vnum, & idem, etiamsi virtualiter distinguantur, vt patet in essentia diuina, & relatione. Ex quo etiam patet ad primam rationem pro hac sententia: quia motus, provt ab agente, est formaliter diuersus à seipso, vt recepto.

Ad secundum respondetur, negando sequelam: quia omnes illæ formalitates requiruntur, vt re ipsa detur vnicus motus; quoties in vnam, & eandem entitatem coincidunt.

Ad primum pro vltima sententia, & eius confirmationem iam constat, quomodo sit distincta potentia, quam dicit mobile, vt mobile est, & vt passum, & quomodo mobile, vt est tale, respicit motum, vt viam, & transitum ad terminum, vt actum perfectum, ita vt non respiciat motum, provt est ab alio, scilicet ab agente: at mobile, vt passum habet potentiam ad motum, provt est receptum in mobili; sed ab alio, & ideò respicit agens, vt id, cui subditur, & terminum, vt habet rationem effectus.

QVÆSTIO

QVÆSTIO III.

Vtrùm motus comparetur per modum subiecti quo *respectu actionis, & passionis.*

VT hæ formalitates eo modo, quo in titulo inquiritur, comparentur, oportet, vt nec sint subordinatæ per modum inferioris, & superioris essentialis; nec sint omninò idem à parte rei: & ideò hæc duo debebant ordine doctrinæ præsentem quæstionem præire.

21 Partem ergo negatiuam tuentur Murcia in præsenti, & alij plures: & probari potest primò. Subiectum nunquam prædicatur de accidenti in abstracto, & ideò hæc est falsa: albedo est quantitas, sed motus prædicatur in recto de actione, & passione. Vndè vt vidimus ex Aristot. cap. 3. huius libri, & ex D. Thom. ibidem, actio est motus, prout ab agente, & passio idem motus, prout in passo: ergo motus non comparatur per modum subiecti respectu actionis, & passionis.

Confirmatur; quoduis accidens debet in concreto de suo subiecto prædicari: sed actio, & passio in concreto sumptæ nequeunt de motu enuntiari: quia concretum actionis est agens, & passionis passum, & hæ sunt falsæ: motus est agens: motus est passum: ergo actio, & passio non subiectantur in motu.

Secundò, subiectum *quo* priùs natura debet fieri, quàm id quod ei inest, vt in quantitate respectu figuræ cernere licet: sed motus nullo modo ad actionem, & passionem supponitur, sed potiùs econtrà: ergo motus non potest esse subiectum harum formalitatum. Minor patet: nam quia agens agit, ideò passum patitur: & quia passum patitur, ideò subiectum transit ab vno termino in alium, non verò è conuerso: ergo tam actio, quàm passio ad motum præsupponuntur.

Confirmatur, & explicatur: entitas illa, in qua tres hæ formalitates vnum, & idem sunt, priùs egreditur ab agente, quàm in subiecto recipiatur, siquidem non recipitur in illo, nisi id quod ab agente egressum est: priùs ergo in illa entitate erit actualis egressio, & consequenter formalitas actionis, quæ in hoc consistit. Rursus, priùs entitas illa recipitur, quàm per illam ab vno in alium terminum transeat mobile: quia entitas illa non immutat *vt quo* ipsum mobile, nisi vt est in illo recepta: ergo priùs est actualis receptio, & consequenter passio in hac formalissima ratione receptionis consistens: non ergo motus respectu vtriusque vel alicuius ex his formalitatibus habebit rationem subiecti.

22 Nihilominùs dicendum est: motum se habere per modum subiecti *quo* respectu actionis, & passionis, & ita quoties hæc tria in vnam, & eandem entitatem coinciderint, tunc actio, & passio non inhærent substantiæ, nisi mediante motu. Ita Aristot. in hoc lib. c. 3. D. Thom. ibidem, lect. 4. & 3. de Anima lect. 2. quos sequuntur Oña hîc qu. 1. art. 3. & alij plures. Suar. 2. tom. Metaph. disputat. 49. sect. 2. num. 3. & alij plures ex Thomistis. Probatur in primis ex illo testimonio Arist. cap. 3. quod in præsenti quæstione adduximus, scilicet: *Omnino autem dicere est, quod nec actio cum passione, nec doctio cum disciplina idem propriè est; sed cui insunt hæc, motus.*

23 Et deinde probatur ratione desumpta ex D. Thoma lect. 4. iam citata, & in 1. dist. 40. art. 4. ad 1. nam licet idem motus secundùm vnam rationem formalem sit actio, & secundùm aliam

passio, tamen motus secundùm se abstrahit ab vtraque ratione: quia in suo formalissimo conceptu nec dicit ordinem ad agens, neque ad passum, vt passum; sed solùm est actus quidam imperfectus tendens ad actum perfectum, ergo hoc, quod est esse in passo, vt tali, & exire ab agente, sunt affectiones eius; atque adeò comparabitur vt subiectum respectu illarum: ergo cum per hoc quòd sit in passo, habeat formalitatem passionis, & per hoc quòd sit ab agente conueniat illi formalitas actionis, fiet inde, vt hæ duæ formalitates comparentur cum eo, vt duæ affectiones cum suo subiecto. Sicut quia natura humana, verbi gratia, secundùm se abstrahit ab hoc quod est esse in intellectu, vel à parte rei; ideò hæ sunt duæ affectiones accidentales illius, & respectu earum habet suo modo rationem subiecti.

Confirmatur, quia quotiescumque actio, passio, & motus in vnam, & eandem entitatem coincidunt, tunc ideò ibi adest dependentia ab agente, & passo, vt tali: quia motus ille est adeò imperfectus, quòd non possit consistere, nisi vltra dependentiam, quam habet à subiecto vt puro subiecto, dependeat etiam ab eodem, vt passo: & tandem ab agente, vt ab eo, à quo actu exit: ergo hæ duæ formalitates actionis & passionis conueniunt motui, vt ei quod per illas suo modo dependet; ac proinde cum non possint ei conuenire per modum rationis superioris, fiet inde, vt insint illi eo modo, quo accidens inest suo subiecto.

Patet hæc vltima consequentia: quia vt ex iam dictis constat, non potest excogitari alius modus, quo conueniant motui dependentiæ prædictæ, nisi vel per modum rationis essentialiter superioris, aut inferioris, quod suprà impugnatum est, vel per modum rationis accidentalis.

24 Ad primum ergo initio quæstionis positum respondetur ex D. Thom. 1. p. qu. 28. art. 3. ad 1. & quæst. 41. art. 1. ad 2. & q. 45. art. 2. ad 2. hanc prositionem: actio est motus, tantum esse veram in sensu identico.

Ad confirmationem respondetur, has duas formalitates actionis, & passionis constituere quatuor concreta, ex quibus duo sunt *agens*, & *passum*: alia verò duo sunt *procedens vt quo ab agente*, & *receptum vt quo in passo, qua passum est*, vt satis colligitur ex D. Tho. lect. 4. iam citata: priora concreta desumpta sunt ex denominatione, quam tribuunt substantiæ: posteriora verò ex speciali denominatione, quam subiecto *quo* tribuunt.

Concreta ergo priora actionis, & passionis non prædicantur de motu, secus verò concreta posteriora. Vnde hæc est vera: motus est procedens *vt quo* ab agente, & receptus in passo: quia vt subest prędictis formalitatibus, habet ab illis prædictam denominationem. Neque est inconueniens, quod alicuius accidentalis formæ plura dentur concreta subordinata: generatio enim substantialis denominat materiam mutatam, & toti composito tribuit denominationem geniti.

25 Ad secundum respondetur: quòd etsi multoties subiectum *quod*, imò & subiectum *quo* prius fiat, quàm accidens, quod illi inhæret, atque ita in ordine causæ efficientis habeat aliquam prioritatem respectu illius: quatenus facta collatione inter effectus huius causæ, prius attingitur vnus, quàm alius; attamen ad rationem subiecti solùm desideratur indispensabiliter, quòd habeat prioritatem sibi omninò debitam, scilicet in genere causæ materialis.

Vnde in opinione probabili (de qua suprà disput. 10. num. 67.) eorum, qui dicunt

dicunt, generationem substantialem esse actionem distinctam à præcedenti alteratione, & simul subiectari in toto composito denuò genito: quia talis actio est entitatiue accidens; oportet vt generatio sit prior in genere causæ efficientis, quàm totum genitum, & nihilominus quòd totum sit subiectum illius? quia est priùs in genere causæ materialis. Et similiter transsubstantiatio subiectatur in corpore Christi, vt est id, in quod conuersus est panis; & tamen secundùm istam rationem est posterior transsubstantiatione in genere causæ efficientis, & habet prioritatem in genere causæ materialis.

Quare licet in his actionibus, quæ necessariò sunt coniunctæ cum motu, & econtrà, priùs sit, quòd agens agat, quam quòd passum patiatur: quia passio causatur ex actione, vt vult Diu. Thom. loco qu. 1. iam citato. Attamen nec agens ageret, neque passum pateretur, nisi ibidem adesset motus tanquam subiectum *quo* de materiali importatum. Quare si ly *quia* dicat causalitatem materialem, semper est verum, quòd ideò patitur passum, quia mobile mouetur, & prius est recipi motum in mobili, vt mobili, & vt distinguitur à passo, vt passo, quàm quòd passio recipiatur in eodem, non vt mobile, sed vt passum est: sicut quia actio non exit ab agente, nisi de materiali dicens motum, vt subiectum *quo*; ideò prius est quòd recipiatur motus in mobili, vt mobili, quàm actio insit eidem, non vt mobile, sed vt purum subiectum est. Quæ omnia exactiùs intelligentur recolendo ea, quæ supra in hac disputatione num. 7. diximus.

26 Ad confirmationem respondetur: quod quamuis entitas illa, in qua omnes hæ formalitates modo dicto adunantur, priùs exeat ab agente, quàm in subiecto recipiatur: attamen non exiret ab illo, nisi importaret de materiali fluxum, & motum, tanquam subiectum *quo*. Vnde hoc eodem modo recipiuntur, scilicet dependenter ab illo, vt à subiecto *quo*, & ita negandum est, quod priùs entitas illa recipiatur. vt dicit formalitatem actionis, aut passionis, quam vt dicit formalitatem motus quæ est ratio, ob quam cæteræ formalitates insunt substantiæ.

Quare non est prius, quòd illa entitas secundùm aliquam aliam sui formalitatem recipiatur, quàm quòd mobile moueatur, vt intendebat argumentum; sed illa receptio est mutatio, ex eo quòd est receptio formalitatis motus, vt motus est, & hoc ipso quòd intelligatur motus in subiecto, intelligitur mobile moueri, quamuis cum hoc stet, vt in genere causæ efficientis priùs sit actio, quàm motus: quatenus nimirum formalitas motus habet suo modo egredi ab agente ratione actionis: quia sicut actio est ipsa essentialis egressio ab agente: ita motus, vt ea affectus, habet denominatiuè ab ea hoc quod est suo modo egredi.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm iuxta mentem Aristot. & D. Thomæ actio transiens subiectetur in agente, vel in passo.

27 SVpponimus actiones immanentes subiectari in suis agentibus; hoc enim ex terminis ipsis constat, & ideò de sola actione transeunte quæstionem mouemus propter varia testimonia Aristotelis, & Diu Thom. quæ vtrinque ab eius discipulis adduci solent, ex quorum vera intelligentia non parum natura actionis transeuntis innotescet, & quàm sit illi consonum subiect ari

ctari in passo, & ideò placuit sigillatim inquirere; quid quoad hoc tam Aristoteles, quàm Diu. Thomas senserint: tum propter dicta: tum etiam quia vtriusque, maximè verò D. Thom. mens quoad hanc partem non facilè capi potest.

Ponitur prima sententia.

§. I.

28 CAietan. 1. part. quæst. 25. art. 1. Nazarius ibidem controuersia vnica, Zumel super art. 1. qu. 11. iam cit. disp. vnica. Ripa in præsenti. Torres 1. p. qu. 27. dub. 4. p. 2. & alij tenent, quod iuxta Arist. & D. Thom. mentem actio transiens non subiectatur in passo; sed in agente. Probatur in primis hanc esse Aristotelis sententiam; nam ipse secundo de Anima tex. 26. asserit actum esse in eo, cuius est actus: sed tertio libro huius operis tex. 18. & 20. docet, actionem esse actum agentis: ergo ex vtroque testimonio simul sumpto sequitur Aristotelem sentire actionem esse in agente.

Confirmatur, nam ipse Aristot. 8. lib. Physic. tex. 9. probat, mundum fuisse ab æterno: quia si Deus produxisset illum in tempore, mutaretur: ergo sentit actionem illam ad extra, qua productus est mundus, subiectari in agente, alioquin malè colligeretur mutatio eius ex vi talis actionis: ergo cum hæc actio debeat esse transiens, siquidem illi correspondet effectus ad extra, & non manens in ipso agente. cuius oppositum petit actio immanens, fiet inde, vt iuxta Aristotelis sententiam actio transiens in agente subiectetur.

29 Secundò, hanc esse expressam sententiam D. Thomæ sic ostenditur: nam in 2. dist. 40. qu. 1. art. 4 ad 1. sic ait: *Cum actio sit in agente: & passio in patiente, nō potest esse idem numero accidens, quod est actio, & quod est passio, cum vnum accidens non possit esse in diuersis subiectis:* Et loquitur expresè de actione transeunte, qua Iudæi crucifixerunt Christum.

Confirmatur, nam qu. 7. de Potentia art. 10. ad 1. docet actionem esse perfectionem propriam agentis, & 2. contra Gent. cap. 9. ait: *Actio, quæ non est substantia agentis, inest ei sicut accidens subiecto, & ideò inter nouem genera computatur.* Ergo sentit omnem actionem prædicamentalem, ac per consequens etiam transeuntem subiectari in agente.

30 Tertiò, nam qu. cit. de potentia art. 9. ad 7. vt ostenderet, quod etsi actio secundùm modum significandi, & concipiendi significetur, vt ab agente, non in agente: attamen ex parte rei conceptæ semper est in agente: quia est accidens illius: sicut etsi relatio significetur vt ad terminum; attamen re vera est in relato, non verò in termino, concludit in his verbis: *Actio ex hoc quod est actio, consideratur vt ab agente; inquantum verò est accidens, consideratur in subiecto agenti.* Quod etiam prosequitur qu. 8. sequenti art. 2. & tandē ibidem concludit sic: *Nihil prohibet aliquid esse inhærēs, quod tamen nō significetur vt inhærens: sicut etiam actio non significatur, vt in agēte, sed vt ab agente, & tamen constat actionem esse in agente.*

Mens Aristotelis aperitur.

§. II.

NIhilominùs dicendum est primò: quod iuxta Aristot. mentem actio transiens non subiectatur in agente, sed in passo. Ita vetustiores eius interpretes Alex. Themist. Simplicius, Philoponus, quos sequuntur Ferrara in præsenti quæ. 4 & Capre in 2. dist. 1. qu. 2. art. 1. Herbæus quodlib 4. q. 4. Masius in præsenti, qu. 3. referens Sonc. Iabel. Sotum, Tol. & alios. Suar. 2. tom. Metaph. disput.

disput. 48. sect. 4. Rubio in hoc lib. q. 6. qui etiam addit, oppositum in sententia Aristotelis non esse probabile.

Probatur primò: nam Arist. in hoc lib. tex. 20. postquam dixit: quòd idem actus sit mouentis, & mobilis, & obiecisset sibi, quòd si actus mouentis scilicet actio, esset in mobili, seu passo, sequeretur inde, quòd actus vnius esset in altero, respondet: *Aut neque actum alterius in altero esse inconueniens est, est enim doctio actus docētis in quodam enim, & nō decisus, sed huius in hoc.* Quem locum explicat D. Tho. ibidem sic: *Dicit ergo primò quod non est inconueniens actū vnius esse in altero: quia doctio est actus docentis, ab eo tamen in alterum tendens cōtinuè, & sine aliqua interruptione. Vnde idem actus est huiusmodi, id est agentis, vt à quo, & tamen est in patiente, vt receptus in eo, esset tamen inconueniens si actus vniᵘˢ eo modo, quo est actus eius, esset in alio.*

31 Confirmatur primò ex eodem Philosopho tum 9. Metap. tex. 16. vbi ait: *Ædificatio namque in ædificato simul & fit, & est cum domo:* tum etiam 3 de anima text. 138. vbi sic inquit: *Quòd si motus, & actio, atque passio in eo est, quod patitur, atque mouetur, necesse est, & sonum, & auditum actu in auditu, qui est potentia, esse. Agentis namque mouētisque operatio in ipso patiente suscipitur, atque inest, atque vt actio, passioque non in agente est, sed in eo, quod patitur, sic & ipsius sensibilis actio in ipso est sensitiuo.*

Quem locum sic explicat D. Thom. ibidem. *Probat, quod supposuerat ex his, quæ sunt ostensa in 3. Physicorum: ibi enim ostensum est, quòd tam motus, quàm actio vel passio, sunt in eo, quod agitur, id est in mobili, & patiente. Manifestum est autem, quod auditus patitur à sono. Vnde necesse est quòd tam sonus secundùm actum, qui dicitur sonatio, quàm auditus secundùm actum qui dicitur auditio, sit in eo, quod est secundùm potentiam, scilicet in organo auditus; & ideò qui actus actiui, & motiui sit in patiente.*

Confirmatur secundò: nam vt ex Arist. in hoc lib. lect. 4. apud D. Thom. vidimus, actio, passio, & motus in vna, & eadem entitate identificātur: imò vt vterque docet ibidem, motus est subiectum *quo* actionis, & passionis: sed certum est, & indubitatū in sententia Arist. passionem esse in patiente, & similiter motum, qui est subiectum *quo* actionis: ergo etiā debet esse certum, in sententia illius, quòd actio subiectetur in passo.

32 Respondebis primò cum aduersarijs, quòd omnia hæc testimonia intelliguntur de actione subsequenter, seu concomitanter; non verò de actione essentialiter sumpta.

Sed contra est: tum quia actio subsequenter, aut concomitāter sumpta non est necesse, vt distinguatur formaliter à motu: quia ipse motus formaliter sumptus concomitatur, & subsequitur ad actionem. Vnde nō bene diceret Arist. quòd idem fiatur cū motu, & est ratione formali distincta ab illo: sicut malè dixisset ibidē, quòd actio, & passio sūt vnus motus: quia ad veritatē huius copulatiuæ requiritur, quòd actio, & passio distinguātur: at actio concomitāter est etiam, ipsamet passio: ergo, &c. Tum etiam, quia Aristot. loquitur de actione denominante agens, vt tale, atque adeò de actione formaliter sūpta.

Adde, quòd, vt ex contextu constat, instituit sermonem de his formalitatibus secundùm eas rationes, secundùm quas essentialiter distinguūtur: quia loquitur de actione, vt est ab agente, & de passione, prout est receptio motus ab eodem agente: ergo loquitur de eisdem essentialiter, & secundùm proprietatem sermonis consideratis; ac proinde nō de actione concomitanter, quæ neque est actio formaliter, nec talis nuncupari potest.

33 Secundò respondebis cum Nazario, quod quoties agens agit actione transeunte, & cum motu, sunt ibi duæ actiones, alia quæ est actualitas agentis & in ipso manet, vt reducat illud de potētia in actum, quā appellat actionem Metaphysicam: alia verò Physica, quæ transit ad passum, seu mobile, & in ipso est. Vnde quando Aristot. ait: actionem esse in passo, non loquitur de illa priori actione; sed de hac posteriori: sicut de hac vltima intelligendum est identificari cum motu: nam prior illa, sicut manet in subiecto distincto, scilicet agente: ita & realiter à motu distinguitur.

Sed contra: quia Aristot. quoties agit de agente, & eius actione, nunquam meminit huius actionis realiter distinctæ à motu, nec vnquam protulit, quod in his, quæ operamur per motum datur actio realiter distincta ab illo, & à passione; sed potius fuit perpetuus in assignanda identificatione inter has formalitates: at si ipse hanc actionem distinctam realiter à motu agnouisset, non posset non aliquando mentionem eius facere: alioqui satis diminutè processisset.

34 Maximè, quia Philosophus non solùm non meminit huius actualitatis distinctæ entitatiuè à motu, & actu mobilis, verùm etiā illā negauit. Vnde in hoc lib. tex. 16. ait: *Motiui autē actus alius non est, oportet enim esse actū vtriusque: motiuum quidem est in ipso posse: mouēs autem in ipso operari, vel agere: quare similiter vnus vtriusque actus.* Quem locum sic explicat D. Tho. *Ostendit quomodo se habeat motus ad mouens, & primò proponit, quod intendit dicens: quod actus motiui non est alius ab actu mobilis. Vnde cum motus sit actus mobilis, est etiam quodammodo actus motiui:* At si Arist. agnouisset aliam actionem præter eam, quæ est in passo, non posset dicere, quod motui non est alius actus præter actum mobilis: quia potissima actualitas actiui, seu motiui esset illa actio, & actualitas eius, quæ est illi intrinseca.

Confirmatur ex ratione, quam Aristoteles ibidem format, quæ sic se habet. Quemadmodum mobile prius est potentia mobile, & postea actu mouetur: ita agens prius est potentia motiuum, deinde actu mouens: ergo: quēadmodum est actus, per quem id quod prius erat mobile, moueatur actu; ita oportet esse actum per quē id, quod prius erat in potentia motiuum, postea fit actu mouens: sed motiuum, & mobile dicuntur correlatiuè: quandoquidem quia motiuū mouet mobile, ideò mobile mouetur à motiuo: ergo idem actus, & non alius requiritur, & sufficit ad hoc vt motiuum moueat mobile, & mobile moueatur à motiuo. Sicut quia visio est actus visiui, & visibilis; ideò non est necessarius duplex actus ad hoc vt visus videat, & visibile videatur; sed idem et, & non alius, quo visus videt, videtur & visibile.

35 Adde quod Arist. in hoc lib tex. citato, ex eo quod actio est in passo, intulit quod agens, inquantum huiusmodi, non mouetur scilicet, vt ibidem explicat D. Thom. per illam actionem formaliter, per quam mouet, quod etiā repetit Philos. 3. de ani. text. citato dicens: *Agentis namque, mouentisque operatio in ipso patiēte suscipitur, atque inest: quo circa necesse non est id, quod motu mouet moueri:* at si esset in agente illa altera actio, non posset non mouens inquantum huiusmodi moueri modo prædicto. Vnde D. Thom. explicans hūc locum, postquam dixit, quod actio non est in agente, sed in passo, sic inquit: *Et ipsa est ratio, quare non est necessarium, quod omne mouens moueatur.*

Adde secundò, quod Aristot. 5 lib. Phys. (vbi etiam D. Thom.) apertè docet

cet

cet, ad actionem nō dari actionem: si ergo admittitur hæc duplex actio, vt omnino necessaria in agentibus transeunter, iam ad actionem, & motum dabitur actio, imò & actio Physica: quia hæc actio, & actualitas agentis necessariò concernit, & cōnotat motum, & consequenter immeritò à Nazario actio Metaphysica vocatur.

Mens D. Thomæ ex variis eius testimonijs colligitur.

§. III.

36 DIcendum est secundò: stādo in doctrina Diui Thomæ, actionē transeuntē non subiectari in agente; sed in passo. Assertionem hanc tenent omnes authores pro præcedenti conclusione relati, qui post D. Tho. scripserunt, & licet satis ex testimoniis pro præcedenti assertione allatis constet (semper enim D. Thom. in doctrinis Philosophicis secutus est Arist.) nihilominus, quia quoad Doctorem Angelicum inter eius discipulos maior est cōtrouersia, ideò peculiariter, & sigillatim ex mente eius suadenda est assertio: attamen quamuis plura ipsius testimonia possemus expēdere: nam illam docet 9. Metaph. lect. 9. 1. 2. q. 3. art. 2. & q. 21. art. 5. 1. contra Gent. c. 100. de veritate q. 14. art. 3. de potentia q. 10. art. 1. & 1. p. q. 54. art. 1. in corpore, & alibi: nihilominus vnicum tantùm ipsius testimonium expendemus.

37 Hoc autem desumitur ex 1. p. q. 18. art. 3. ad 1. vbi sic inquit: *Quod sicut dicitur in 9. Metaph. duplex est actio, vna quæ transit in exteriorem materiam, vt calefacere, & secare: alia, quæ manet in agente: vt intelligere, sentire, & velle. Quarum hæc est differentia: quia prima actio non est perfectio agentis, quod mouet; sed ipsius moti; secunda autem actio est perfectio agentis.* Ergo sentit, quòd actio transiens non est in agente, alioqui non dixisset, quòd non est perfectio illius.

Respondetur cum aduersariis, actionem transeuntem ideò dici perfectionē moti: quia tota ordinatur ad perficiendum mobile, licet sit in agente. Sed cōtra: quia si semel ponitur in agente, vt vltima actualitas eius, potius habebit per se primò perficere intrinsecè agens, quàm mobile: ergo potiùs debuisset D. Thom. dicere, quòd est perfectio agentis, quàm mobilis.

Ad 1e, quod etsi ratio tacta esset sufficiens ad verificandam illam propositionem affirmatiuam, scilicet talem actionem esse perfectionem moti, non tamen illam negatiuam, nimirum non esse perfectionem agētis. Sicut etsi potentiæ operatiuæ per actionem transeuntem, totæ ordinentur ad perficiendum mobile; non tamen ob id negari potest, quòd sunt in agente, vt perfectiones eius. Quare hæc propositio esset absolutè reiicienda: potentiæ operatiuę agentis sunt in patiente, aut in moto: ergo similiter, &c.

Satisfit fundamentis pro prima sententia allatis.

§. IV.

38 AD primum ergo patet ex dictis, quomodo iuxta explicationem D. Thom. ibidem datam intelligatur, actionem transeuntem esse actū agentis, & quomodo actio transiens solum extrinsecè denominet illud.

Ad confirmationem dicunt aliqui, eam probationem, non esse Arist. sed à Commentatore adiectam. Dato autē, quod fuisset ab Arist. adducta dicendum est: quòd ipse absque dubio errore deceptus existimauit impossibile esse, quòd Deus denuò mundum producat, quin habeat nouum actum

voluntatis, & intellectus, & hoc supposito errore, quem S. Aug. 12. de ciuit. c. 13. confutauit, optimè sequitur, Deú fore mutandum, si denuò mūdum produceret. Neque etiamsi verum esset id, quod Aristot. existimauit, sequeretur aliquid contra nos: quia intellectio, & volitio sunt actus Dei immanentes.

Nec mirum, quòd Philosophus lumine fidei destitutus non potuerit comprehendere, quo pacto fieri posset, vt sine noua actione nouus effectus in tépore, & per se primò producatur: quia modus hic denuo rem producendi, solo lumine naturæ difficillimè, vel nullo modo potest assequi.

39 Ad secundum ex testimonio D. Thom. petitum respondetur: quòd loquitur ibidem de actione secundùm esse morale considerata, vt ex litera patet, scilicet de peccato crucifigentium Christum Dominum: at quæuis actio secundùm esse morale est in agente: quia tale esse bonitatis, & malitiæ moralis fundatur, & desumitur ex actu libero voluntatis, qui in agente manet.

Ad confirmationem respondetur cum Ferrara, quòd in q. illa 6. de Potentia art. 10. ad 1. ideò docet, actionem esse perfectionem propriam agentis, licet non insit illi, sed ab eo progrediatur: quia vt ex contextu constat, prouenit illi aliquod commodum, scilicet conseruatio suæ speciei, &c.

Ad secundum locum ex 2. contra Gent. dicimus, quòd sensus est, omnem actionem, quæ similitudinariè, & quoad efficaciam est transiens, si nō est de substantia agentis, inesse ei, sicut accidens, & loquitur S. Thomas de actione in hac restrictione: quia hoc erat illi satis ad suum intentum: quia actio ad extra Dei, de qua ibi, tantum similitudinariè est transiens.

40 Ad tertium respondetur quòd in tribus illis locis loquitur D. Thom. de actione immanente, vt enim optimè notauit Ferra. 2. contra Gent. c. 1. actio absolutè accepta habet, quòd sit actio ex se: at quod sit accidens, conuenit ei ratione alicuius speciei: inhærere auté subiecto non conuenit sibi vniuersaliter, neque per communissimam rationem actionis: alioqui diuinæ actiones essent accidentia, & inhærentes. Vnde si actio immanens inhæret agenti, conuenit illi, non quia actio; sed quia accidens: non quidem quia accidens vt sic: quoniam secundùm communem rationem accidentis nullum accidens determinat sibi magis hoc subiectum, quàm illud, sed per hoc specificatur species accidentis: ita vt sit sensus; actioni immanenti, quæ est in agente, conuenit esse in illo, non quia contineatur sub communi ratione actionis, vt species eius; sed vt est species accidentis: in quantum enim est accidens procedens ab agente non præcisè vt est id, quo aliquod operatum producitur; sed vt quid per se primò intentum habet, quod in agente maneat.

QVÆSTIO V.

Vtrùm ratione naturali conuincatur actionem transeuntem subiectari in agente.

QVia Philosophus naturalis, ratione naturali inniti debet; ideò explicata mente D. Tom. & Aristot. circa subiectum actionis transeuntis, placuit inquirere, quid in hoc ratione naturali conuincatur.

Refertur

Refertur opinio affirmans.

§. I.

41 PArtem affirmatiuam tuentur omnes Doctores quæstione præcedenti sentientes, hanc esse Arist. & D. Thom. mentem. Probatur ratione primò: forma, seu actus in eo est, vt in subiecto, cui tribuit suam denominationem realem, quia inhærendo tribuit illam; sed actio non denominat passum; sed agens, vt ex se constat: ergo non est in passo; sed in agente.

Nec satis erit si dixeris actionem esse formam denominantem extrinsecè agens; & ideo non esse necessarium, quòd sit in illo: quia dexteritas denominat extrinsecè parietem dexterum, ideo non debet esse in pariete, sed in animali, quòd denominatur intrinsecè dexterum.

Nam contra hoc est: quòd omnis forma denominans extrinsecè aliquod subiectum, debet aliud intrinsecè denominare: vt patet in dexteritate, & visione, quæ etsi externum subiectum denominet extrinsecè dextrum, vel visum: at denominat animal intrinsecè videns: vel dextrum; sed actio non denominat passum intrinsecè: alias calefactione, verbi gratia. passum esset agens, & ita lignum seipsum calefaceret: nec tandem alicui alij subiecto, nisi ipsi agenti, potest denominationem intrinsecam agentis tribuere, vt ex se constat: ergo, &c.

42 Confirmatur primò: agens vt agens est concretum quoddam per se pertinens ad prædicamentum actionis: ergo non denominatur tale, nisi à forma reali, & inhærente; alioqui in sola denominatione extrinseca esset ratio prædicamentalis constituenda.

Confirmatur secundò, & explicatur tota hæc ratio: nam actio, vt actio, est accidens, cum ratio accidentis per modum transcendentis imbibatur in omnibus prædicamentis: ergo dicit essentialiter *in*; sed vt actio est, non est in passo: quia vt sic, non est actio, sed passio, nam actio, & motus, vt recipiuntur in passo, habent rationem passionis: ergo inhæret in agente: atque ita denominabit illud intrinsecè, & non per solam extrinsecam denominationem.

43 Secundò, nam actu agere est maxima agentis perfectio: ergo dicit aliquid intrinsecum, seu inhærens illi, & consequenter actio, à qua habet agere non erit in passo. Consequentia patet: quia perfectio inest ei, cuius est perfectio. Antecedens verò probatur, tum quia extrahit potentiam actiuam de potentia ad actũ, & constituit illam in vltima actualitate, quam potest habere: tum etiã, quia quòd agẽs se aliis cõmunicet, pertinet ad maximam eius perfectionẽ.

Nec satis erit si dixeris, hoc pertinere ad perfectionem extrinsecam agentis; non verò intrinsecam: quia illa eadẽ perfectione, qua perficitur extrinsecè, perficitur passum intrinsecè. Nam contra hoc arguit Nazarius intendens implicare, quòd aliquid sit extrinseca perfectio alterius; quia vt ait D. Thom. 1. p. q. 5. art. 1. *In tantum vnumquodque est perfectum in quantum est actu: & rursus, vnumquodque est appetibile, & bonum in quantum est perfectum, cum omnia appetant suam perfectionem.* Sed implicat aliquid esse ens, & bonum formaliter entitate, & bonitate extrinseca: ergo implicabit, aliquid esse perfectum perfectione extrinseca, & non inhærente.

44 Confirmatur primò: quia si actio tantùm extrinsecè perficit agens, non aliter illud perficiet, quàm per modum signi extrinseci denotantis perfectionẽ, seu virtutem agentis: sed hoc impossibile: ergo, &c. Consequentia cum maiori

videtur patere. Minor verò constat: quia teste Arist. vnumquodque est propter suam operationem, vt propter finem; at nihil agit propter signum perfectionis, præsertim loquendo de agente naturali, vel irrationali; sed propter veram, & realem perfectionem significatam. Vnde sicuti hæc perfectio non augetur, ex hoc quòd significetur, ita hoc quòd est significari non habet rationem boni, & consequenter neque finis.

Confirmatur secundò: tum quia actio non qualemcumque potentiam scilicet extrinsecam; sed intrinsecam potentiam agentis extrahit de potentialitate in actum vltimum; at potentia intrinseca non est proximè, nisi in ordine ad actum, & perfectionem intrinsecã. Vnde esse visum, quia est denominatio extrinseca, non cadit proximè, nisi supra esse visibile, quod etiam est denominatio extrinseca desumpta à potentia visiua; & ideò significatur per modũ potentiæ. Tum etiam, quia nihil potest transire de contradictorio in contradictorium, nisi per aliquid intrinsecum, alioqui habebit se sicut antea, atque ita non transibit ab vno in aliud contradictorium; sed agens per actionem transit de non agente in agens; ergo actio est perfectio illius intrinseca.

45 Tertiò, nam relatio agentis in actu ad passum, quæ in agente residet, non potest non fundari in actione, siquidem hac posita, vel ablata, relatio ponitur, vel aufertur, & hoc proprium est fundamenti, vt ad eius positionem ponatur relatio: sicut & ad eius remotionem tollatur: ergo actio in agente debet recipi. Patet consequentia: quia vbi est relatio, ibi & fundamentum esse debet.

Quòd si dixeris, relationem hanc in actiua potentia, non verò in actione fundari. Contra hoc est: tum quòd potentia actiua relationem actiui ad passiuum fundat: ergo nequit habitudinẽ agentis in actu fundare; tum etiam quia aliàs relatio hæc agentis in actu maneret transacta actione. Sicut relatio paternitatis, quia in actiua potentia fundatur, potest etiam transacta actione manere. Tum denique, quia sicut id, per quod aliquid est actu album, fundat relationem similitudinis in albedine; sic per id, quod aliquid in esse agentis absolutè constituitur, debet habitudinem agentis in actu fundare.

Præfertur sententia negatiua.

§. II.

46 Nihilominus dicendum est; etiam innitendo rationi naturali, actionem transeuntem non subiectari in agente; sed in passo. Hanc docent omnes authores præcedenti qu in fauorem nostræ sententiæ adducti: omnes enim ratione naturali ducti collocant actionem transeuntem in passo.

Et probatur ratione desumpta ex D. Thom. prima parte, quæstione 18. art. tertio, ad primum; nam actio transiens; & immanens adæquatè, & immediatè diuidunt actionem, vt sic; ergo constituuntur per modos immediatè oppositos: nam ea, quæ sic diuidunt rationem aliquam superiorem, debent constitui per prædictos modos; & ideo quia rationale, & irrationale diuidunt hoc modo animal; oportet vt per differentias immediatè oppositas constituãtur; sed actio immanens, hoc ipso quòd sit immanens, est perfectio intrinseca agentis, & in illo manet: ergo actio transiens, hoc ipso quòd sit transiens, non est perfectio intrinseca eiusdem agentis: ac proinde non manebit in illo; sed in passo.

Respondebis cum authoribus oppositæ

positæ sententiæ, differentiam, quæ est inter actionem transeuntem, & immanentem, non esse, quòd hæc maneat in agente; non verò illa: sed quòd immanens ita maneat, vt non producat aliquid in externa materia; at verò transiens ita manet, vt aliquid producat in illa. Item transiens per se primò ordinatur ad perficiendũ aliud suppositũ, vel aliam partem eiusdem suppositi: secus verò immanens: & tandem quòd transacta actione immanenti, non manet saltem terminus per se primò productus: secus transacta transeunti.

47 Sed contra: nam actio, quæ formaliter est immanens, & tantum virtualiter, seu quoad efficaciam est transiens producit aliquid in externa materia, & relinquit effectum per se primò productum, & creatum: ergo discrimen, quod versatur inter actum immanentē, & formaliter transeuntem, non est penes hoc quòd immanens, vel nihil producat ad extra, vel quòd illud non est permanens, secus verò in actione trāseunte contingat. Antecedēs patet in actionibus immanentibus diuini intellectus, & voluntatis, quæ vt ex D. Thom. 1 p. q. 25. constat habent efficaciam non obstante, quòd sint immanētes ad producendas creaturas: quia cum sint infinitæ perfectionis in genere actus, habent infinitam efficaciam ad attingendum quidquid Deo placuerit pro ea duratione, quam ipse præfixerit.

Adde primò, quòd quiuis actus per se primò ordinatur ad perficiēdũ proprium subiectũ: quia comparantur per modũ perfectionis, & proprij perfectibilis: ergo si semel actio transiens est actualitas intrinseca agentis per se primò ordinabitur ad perficiendum illud, atque adeò secunda differentia inter actionem immanentem, & transeuntē ab aduersariis assignata corruit. Adde secundò, quòd etiam tertium discrimen euanescit; nā multæ sunt actiones trāseuntes, quę nihil post se trāsacta actione relinquunt, vt citharizatio, &c.

48 Secundò principaliter suadetur assertio; nam motus est in mobili, & passo, vt supra vidimus: quia est actus mobilis, & per illum transit, v. g. aqua à non esse sub forma, & actu perfecto caloris, ad esse sub illo; sed talis motus habet veram rationē actionis realiter, & identicè loquendo: ergo iam actio transiens subiectabitur in passo. Minor patet ex dictis in hac disput. quia cum motus non egrediatur ab agente vt *quod*; sed vt *quo*, & vt ipsa egressio effectus, non potest non esse realiter identicè actio, quæ saltem in creatis est ipsa egressio effectus.

Confirmatur: nam præcisè per hoc quod intelligamus, calorē aquæ exire ab igne medio motu, vt ab agente, intelligimus calorem illum esse effectum ignis, & non alterius causæ: ergo & intelligimus, ignem efficere prædictum calorem, ac per consequens esse actu agens absque aliquo alio superaddito.

Respondebis cum aduersarijs, non posse intelligi calorem vt exeuntem ab igne medio motu in aqua recepto, nisi priùs intelligatur actio, vt actualitas agentis intrinseca educens illud de potentia in actum; atque adeò motus non erit ipsa prima, & essentialis egressio, quod requiritur ad rationem actionis.

49 Sed contra est: quia cum potentia calefactiua, si secundùm se consideretur, respiciat calorem, vt effectum adæquatum; oportet, vt motus calefactionis sit eius actus adæquatus: sicut quia visus, vt talis, respicit, vt obiectum adæquatum, visibile, ideo visio est eius actus adæquatus: ergo motus calefactionis est prima & essētialis egressio caloris ab alio calore: sicut visio est id, quo primò, & essētialiter attingit visus ipsum visibile; ergo superfluit quæuis

alia

alia actio realiter distincta: quia ad vnicum agens, & respectu vnius omnino effectus sufficit, quòd vnicam eliciat actionem.

Confirmatur: nam potentiæ operatiuę transeunter sunt per se primò ordinatæ ad perficiendum passum: ergo hoc ipso quòd perficiant illud, extrahuntur extra potentialitatem, quam habebāt: sed præcisè per hoc quòd detur actio, quę subiectetur in passo, & ab eisdem potentiis exeat, perficitur passum, & perficitur ab agente: ergo superfluit alia actualitas, ad extrahendum illud de potentia ad actum.

Satisfit fundamentis sententiæ affirmatiur.

§. IV.

50 AD primum ergo pro opposita sentētia benè respondetur ibidē, & desumitur solutio ex D. Thoma in præsenti lect. 4. ideò enim dixit: quòd motus est quodammodo actus acti, quia solū extrinsecè illud denominat, & congruit hoc cum natura actionis: quia cum sit motus, prout ab agente, non est necesse, vt denominet agens, vt tale: quia est in illo; sed satis erit, quòd sit ab illo.

Ad primam impugnationem contra solutionem ibi datam respondetur: quod etsi forma extrinsecè denominās vnum subiectū debeat intrinsecè aliud denominare; non tamen est necesse, vt vtrumque eodem modo denominet: Visio enim dat parieti extrinsecam visi denominationem, non tamen requiritur, vt aliud quidquam intrinsecè visū denominet; sed satis erit, quòd intrinsecam denominationem, etsi ab hac diuersam, scilicet denominationem videntis, tribuat. Sic similiter actio transiens extrinsecè denominat agens: intrinsecè verò passum hac denominatione, nēpè, affectum actione: non enim huculque impositum est aliquod nomen simplex ad hoc concretum significandum.

51 Ad primam confirmationem respondetur: quòd vt constat ex his, quæ in Logica disp. 5. & disp. 11. nu. 60. vidimus, in prædicamētis accidentium solum ponuntur abstracta; concreta verò ad illud reducuntur; & ideò actio secundùm suam intrinsecam realitatē constituit prędicamentum actionis, & agens quia realiter, licet extrinsecè, denominatur ab illa, reducitur ad prædicamentum. Nec refert, quòd ratione alicuius realis extrinseci pertineat aliquid reductiuè ad prædicamentum, vt per se patet.

Ad secundam confirmationem respondent aliqui, de quorum numero est Pater Suarez, actionem, vt talem, non includere *in*, sed *à*, seu esse ab agente: & ideò etsi non sit in passo, non benè inferri, quòd debeat esse in agente, vt in subiecto. Sed hæc solutio non placet, nam etsi verum esset, actionem, vt talem non exprimere *in*, vt multi volunt (de quo alibi tractatur) negari tamen minimè potest, quòd illud intrinsecè non includat: nam cum actio non possit non in suo vltimo conceptu includere rationem entis, alias esset purum nihil: consequens est, vt debeat includere aliquem ex modis entis, scilicet vel *esse per se*, vel *in alio*, & cum primum nō possit includere, vt ex se cōstat, non potest non secundum, scilicet *in* intrinsecè includere.

52 Respondetur ergo aliter, concedendo primum enthimema. Et ad minorem statim subsumptam dicendū est: quod licet formalissima ratio actionis non desumatur penes hoc quod insit subiecto, nam hæc penes ordinē ad agens pensanda est; attamen ratio sua formalissima penes ordinem ad agens, desumpta, debet inesse passo. Sicut

Sicut licet verum sit, quòd potentia visiua non habet propriam specificationem à subiecto, sed ab obiecto: est tamen falsum, quòd propria ratio talis potentiæ ab obiecto extrinseco specificata non insit homini. Neque admittendum est, actionem præcisè, quia insit, amittere rationem actionis, & esse passionem, non enim ideò passio (vt iam diximus) habet rationem passionis, quia vtcumque inest; sed quia subiectum per modum specificatiui, & modo dicto respicit.

53 Ad secundum benè responsum est ibidem, & desumitur solutio ex D. Th. 2. contra Gent. cap. 1. & 23. & 9. Metaph. lect. 8. Et ad primam probationem respondetur; non esse incõueniens, quòd aliquid denominetur ens, & bonum; ac perfectum extrinsecè, per entitatem, bonitatem, & perfectionem in alio existentem, & ideò quando ens, seu bonum dicitur analogicè de Deo, & creaturis analogia attributionis, tunc minùs præcipua analogata, vt analogantur hac analogia, tantùm dicentur entia extrinsecè ab entitate Dei, vt D. Th. docet cum Aristot. 1. Ethicorum lect. 7. & 1. par. quęst. 6. art. 4. & nos in Logica disp. 10. num. 14. diximus.

Ex quo etiam fit, vt agens dicatur extrinsecè perfici per actionem: quia hoc ipso quod ab eo exierit actio, vt perficiens passum, ostenditur intrinseca perfectio, quæ præerat in agente, quæque tanta est, vt aliis perfectionem communicauerit, quod quidem inter bona extrinseca agentis connumerandum est: sicut ad extrinsecum honorem Dei pertinet, quod se in alios diffundat, sicut per hoc non perficiatur intrinsecè.

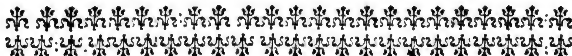
54 Ad primam confirmationem respondetur: quòd etsi vnumquodque propter suam operationem sit, non ob id operatio debet esse intrinseca agēti: quia potest aliquid esse propter aliud vt propter finē extrinsecum, vt in præsenti contingit & ideò non oportet, vt intrinsecè per illud perficiatur. Et ad id quod ibidem dicitur, scilicet quòd propria perfectio non crescit per hoc, quod ostēdatur, dicendū est, nō crescere incremento intrinseco; bene tamen extrinseco: quia talis ostensio pertinet ad bona extrinseca agentis, vt in Deo cernere licet. Adde quod etiamsi daremus, agens non agere formaliter ad ostendendam suam perfectionem; satis esset adhoc vt intenderet agere; quòd per illam actionē perficeretur passum.

Ad secundam confirmationem dicimus: nihil referre, quòd actui extrinseco correspondeat potentia intrinseca: & ideò denominatio visibilis formaliter cadit supra ipsam entitatem coloris. Ad de quod potentia intrinseca agentis per actionem transeuntem non est ad recipere illam; sed ad hoc vt actio exeat ab ea, seu ad hoc vt perficiat passum: & ideò sufficienter illa potentia extra suam extrahitur potentialitatem, per hoc quòd actio ab illa egrediatur, & perficiat passum, denominetque extrinsecè agens, vt in assertione nostra dicebamus.

Et ad secundam probationem eiusdem confirmationis respondetur: quod licet nihil possit transire de vna cōtradictoria dicente negationem entitatis intrinsecæ, seu denominationis intrinsecæ in aliam dicentem intrinsecā entitatem, seu denominationem intrinsecam absque receptione alicuius intrinseci; secus verò est, quando transit de vna contradictoria, dicēte negationem denominationis extrinsecæ, in aliam exprimentem eandem extrinsecam denominationem. Vndè ibidem intercedit sua, vt sic dicamus, mutatio extrinseca, proueniens ex mutatione

intrinseca alterius extremi.

55 Ad quartum dicendum actionem illam transeuntem non esse fundamentum prædictæ relationis; sed solùm relationem fundandi, vt constat ex dictis in Logica disp. 14. num. 36. Nec hinc fit actionem transeuntem subiectari in agente: quia vt ibidem num. 37. exposuimus, rationes fundandi secundi generis secum afferunt aliquem motum, aut transitum; indè non est contra naturam harum relationum, quòd ratio fundandi fluat ab agente in passum, secus tamen contingit in aliis relationibus mutis ob orationes ibidem assignatas.



DISPVTATIO XVIII.

DE INFINITO.

QVIA motus est de genere continuorum, vt ex dicendis 6. lib. patebit, & vt supra in proœmio huius libri ex Aristotele asseruimus, infinitum aliquando cadit in difinitione continui: ideò semel explicatis aliis ad motum spectantibus, statim de infinitio vnà cum Aristotele sermonem instituimus.

QVÆSTIO PRIMA.

AN INFINITVM IN ACTV NATVRALITER dari possit.

1 PRo tituli explicatione notandum est primò: quòd in præsenti non agimus de infinito in omni genere, seu in genere entis: quia euidēs est dari hoc infinitū; cū lumine naturali sit notum, Deū habere infinitatem in genere entis, quippè qui omnem excogitabilem perfectionem continet, nec vllis terminis clauditur, vt D. Th. 1. p. q. 7. ostendit; sed loquimur de infinito in genere entis creati.

Cæterùm, quia hoc potest esse multiplex, scilicet vel in genere substantiæ, vel in genere quantitatis, siue cōtinuæ, siue discretæ, siue successiuæ, siue permanentis, vel in genere qualitatis, &c. Ideò in præsenti non loquemur præcipuè de omnibus his infinitis, sed de infinito in genere quantitatis; imò non qualiscumque, sed permanentis: quia Arist. hîc de infinito secundùm quantitatem permanentem ex professo disputat, & de infinitio secundùm quantitatem successiuam in 8. lib. agit.

Diximus, *præcipuè*, quia ob connexionē doctrinę, & vt meliùs, & radicitus capiantur ea, quæ Philosophus circa infinitum in genere quātitatis asserit, nos poterimus nō de aliis infinitis, & in aliis generibus entis creati contentis disputationem texere. Vnde quæstionis titulus, licet potissimè de infinito in genere quantitatis saltem permanentis intelligatur, non tamen excludit omnia alia infinitorum permanentium genera sub latitudine entis creati contenta.

2. Secun

2 Secundò notandum est ex Aristotele in hoc lib.c.6. & D. Th. ibidem,& de veritate quæst.2.art.10.& prima par. qu.7.art.4.iuncta solutione ad 1.infinitum esse duplex,aliud infinitum in actu aliud verò in potentia. Infinitum in actu, vt ipsum nomen sonat, est illud, quod secundùm id,quod actu includit, nullis terminis cluditur : nam vt D.Th. quodlibet.& 3.art.3. p.qu. 10. art. 3.ad 2. docet; infinitum dicitur tale,quia nō finitur, seu quia caret terminis. Vnde infinitum in actu illud erit,quod secundùm id, quod actu habet, non habet finem. Quare si fuerit infinitum v.'g. in genere quantitatis, quantumuis magis, ac magis accipiamus ex partibus aliquotis,quas actu habet, semper restabit vlterior,& vlterior pars accipienda.

Et ideo Arist.in hoc lib.17.& D.Th. ibidem definiunt infinitum in actu secundùm quantitatem sic: *Infinitum est, cuius semper est aliquid extra.* Cæterùm infinitū in potentia dicitur illud, quod secundum id, quod actu habet,est quidem finitum, sed secūdùm id,quod potest habere,nullum habet terminum;& ideo merito appellatur infinitum in potentia : quia hoc quod est carere terminis, secundùm quod attenditur ratio infiniti, prçcisè conuenit illi secundùm id, quod potest habere: & hoc modo dicitur quæuis quantitas diuisibilis in infinitum: quia quacumque diuisione facta, potest vlterior,& vlterior fieri.

3 Ex quibus duobus infinitorum generibus primum, scilicet infinitum in actu, solet nuncupari infinitum *categorematicè*, sicut & secundum appellatur infinitum *sincathegorematice*: forte quidem, quia sicut terminus cathegorematicus per se ipsum est terminus, ita infinitum in actu per se ipsum;& secundùm ea quæ actu includit,est infinitum: & sicut terminus sincategorematicus per se solus, non est terminus; sed iunctus alteri: ita infinitum in potentia per se ipsum, & secundùm id, quod actu includit, non est infinitum; quatenus iungitur cum illo, quod potest habere. In præsenti ergo non loquimur de infinito in potentia, hoc enim certum est,posse dari vt ex supradictis constat,sed de infinito in actu, & modo dicto.

Refertur opinio affirmans:

§. I.

4 PArtem igitur affirmātē tenuere Anaximāder,Anaxagoras,& alij antiqui Philosophi,quos citat Arist.in hoc libro,qui non solùm id esse possibile asserunt, sed etiā actu in rerū natura dari. Et potest probari primò sic: in natura datur infinitū in potētia, vt iā diximus: ergo & poterit dari infinitū in actu:quia frustra est potentia, quæ non reducitur, vel saltem reduci potest in actum.

Confirmatur: Deus vt agens naturale habet virtutem infinitam:ergo poterit mediis causis naturalibus reducere illam in actum; atque adeo & naturaliter. Antecedens est notum. Et consequentia probatur:quia Deus vt Author naturæ,operatur vnà cum natura à se creata,& si semel vna cum eadem natura non posset reducere suam virtutem actiuam in actu, frustra haberet illam.

Secundò, vt libro sexto dicemus, in quouis continuo dantur infinitæ partes, cum enim sit in semper diuisibilia diuisibile, si partes,ex quibus constat,essent finitæ, posset ita diuidi in illas, vt non restarent aliæ partes,in quas insuper diuideretur: ergo datur in quouis continuo infinitum in actu secundùm numerum: quia reuera omnes illæ partes actu sunt ibi, & non solùm in potentia.

5 Nec satis erit si dixeris cum aliquibus ex Thomistis, quòd partes illæ

non sunt actu plura entia; sed tantùm in potentia; & ideo non sequitur dari infinitum in actu.

Nam contra hoc est: quòd actu sint partes, & non vtcumque; sed actu distinctæ, quandoquidem nulla pars est ibidem, quæ non possit superari à cæteris: ergo sunt actu plura entia: nam multiplicatis inferioribus, necesse est, & superiora multiplicari.

Confirmatur: quia si ob aliquam rationem non essent actu plura entia, & sufficientia ad constituendam multitudinem, seu pluralitatem infinitam; maximè quia nó existunt actu per propriam existentiam; sed per vnam, & eandem existentiam totius; at hæc ratio est nulla: quia si daretur quãtitas habẽs infinitas partes æquales, esset simpliciter infinita, & eius partes essẽt infinitæ secũdùm multitudinẽ, & tamen nulla earum haberet propriam existẽtiam, sed existerent per existentiam totius, vt patet ex supradictis libro primo: ergo quod partes continui non habeant propriam existentiam, nihil oberit quominùs nó sint actu plura entia. Maior probatur: quia cum reuera quælibet habeat suam propriam essentiam actualem, solùm deesse potest illis actualitas propriæ existentiæ, ad hoc vt sint simpliciter in actu.

6 Tertiò tandem: nam vt modo dicebamus, ad hoc vt detur linea infinita, tantùm desideratur, vt actu habeat plures, & plures partes aliquotas, id est, quę sint sine termino, & talis cõditionis vt signata vna certa v. g. quæ sit vnius palmi, tunc reliquæ omnes sint eiusdẽ magnitudinis: at certum est dari in continuo hanc lineam: ergo & infinitum secundùm magnitudinem.

Minor probatur: nam data columna, cuius rotunditas, & longitudo sit vnius palmi, tunc necessariò concedenda est linea ab extremo ad extremum columnæ descendens, & omnes illius partes gyrans, & continuas: cumque partes illius lineæ sint infinitæ, vt ex dictis constat, & omnes sint vnius palmi: quandoquidem omnes gyrant, & continuant rotunditatem illam vnius palmi, quæ est columna, cõsequens est, vt habeat linea illa à summo vsque deorsum infinitos palmos longitudinis & inter se non communicantes: ergo iam dabitur infinitum in actu.

Stabilitur vera sententia.

§ II.

7 Nihilominus dicendum est: non posse dari naturaliter infinitum in actu. Hanc sententiam latè tuetur Aristot. hîc c. 5. & 6. eamque validissimis cõfirmat rationibus, quem sequũtur omnes eius interpretes in commẽtariis horum capitum, necnon & Scholastici antiquiores in 1. dist. 12. Moderniq; cum S. Th. 1. p. qu. 7. art. 2. 3. & 4. qui omnes vnicum tantùm infinitum, Deum scilicet agnoscentes, cętera omnia creata esse finita, & limitata ingenuè fatentur. Habetque sententia hæc maximum in sacra Scriptura fundamẽtum: nam Sapientiæ 12. dicitur: *Omnia fecisti in numero, pondere, & mensura*, quæ omnia repugnant infinito.

8 Ratio fundamentalis desumitur ex D. Th. 1. p. qu. 7. citata: quia quæuis res creata finitam habet essentiam: quia non potest tanta esse eius perfectio, & actualis, vt careat genere, & differentia, per quæ ad certam, & finitam naturam trahatur. Rursus, essentia finita, & limitata, connaturaliter saltem loquendo, terminatas habet proprietates, determinatáq; accidentia cum omnia hæc naturæ illius rei, cuius sunt affectiones, debeant esse commensurata: ergo naturaliter non poterit dari aliqua

qua

qua res, quæ secundùm suam essentiam, aut secundùm aliquod accidens habeat infinitatem,& consequenter neque in genere substantiæ, aut aliorum accidentium generibus infinitas inueniri poterit.

Nec necesse erit hanc sententiam aliis rationibus nunc confirmare: nam sequentibus quęstionibus hoc etiam de potentia Dei absoluta repugnare probandum est,ideóque rationes illæ hanc sententiam à fortiori roborabunt.

Sed obiicies,eundem D. Tho. qu.7. primæ partis art.citato dicentem: dato quòd esset aliquod corpus infinitum secundùm magnitudinem, non ideo fore infinitum secundùm essentiam: quia essentia sua esset nihilominus terminata ad aliquam speciem per formam,& ad aliquod indiuiduum per materiam: ergo cum essentia finita potest optimè compati quantitas, & alia accidentia infinita,& consequenter non rectè colligit D.Th.non posse esse infinitum secundùm quantitatem, qualitatem,&c.ex eo quòd essentia substantiæ est finita,& limitata.

9 Confirmatur, & explicatur: quia ex finitate essentię substantię solùm potest inferri similis infinitas in accidentibus, scilicet quoad essentiam; ergo cum quantitas,v. g. vel qualitas maneret eiusdem essentiæ,siue illa esset infinita secundùm extensionem, siue secundùm intensionem: quia hæc infinitas accideret essentiæ;fiet indè, vt ex finitate substantiæ non benè inferatur finitas omnimoda accidentium: non enim ex vi causæ potest inferri in effectu,nisi id,quod est in eadem causa.

Respondetur: quòd etiam admisso absolutè testimonio D.Thomæ, adhuc nihil indè contra nos: quia saltem illa essentia petit accidentia finita, & ideo saltem naturaliter hæc, & non alia debent illi tribui.

Ad confirmationem respondetur: quòd substantia essentialiter finita tantùm est radix accidentium finitorum, imò & accidentia, hoc ipso quod sunt finita secundùm essentiam, debent habere saltem naturaliter modum essendi finitum, v. g. finitam intensionem, &c. vt sic sit debita proportio inter rem, & suum modum, & inter essentiam,& affectiones eius:in præsenti autem tantum loquimur de possibilitate naturali infiniti in actu.

Soluuntur argumenta primæ sententiæ.

§. III.

10 AD primum ergo pro prima sententia respondetur, ex Aristot cap.6 huius lib.& ex D.Thom.ibidem lect. 9. dupliciter aliquid esse in potentia;vno modo, quia potest totum reduci ad actum: quemadmodum æs est in potentia ad statuam;quia hęc potétia potest reduci completè ad actum, & hoc modo non est possibile dari infinitum in potentia: quia numquam potest reduci completè ad actum. Alio modo dicitur aliquid esse in potentia: quia successiuè potest reduci ad actum, qui nunquam completè habeatur, quoniam est in ordine ad actum admixtum potentialitati; ac proindè quamuis talis potentia sit in *fatiari*, numquam tamen est in *fatiato esse*, & hoc modo dicitur aliquid esse infinitum in potentia:vt patet in diuisionibus continui, quæ sunt infinitæ in potentia: quia non possunt simul dari omnes; sed paulatim,& successiuè fiunt, & quauis data,adhuc potest dari alia,& alia:& consequenter potentia, quam habet continuum, vt diuidatur in infinitum,etsi sit in *compleri*, numquam tamen in *completo* esse, quia est in ordine ad actum admixtum potentialitati. Vndè quod est in potentia

ad prædictum actum repugnat vt aliquando sit *in satiato esse*; alioqui esset in ordine ad actum perfectum, & completum.

Ex quo ad confirmationem respondetur: quòd licet Deus vt author naturæ habeat virtutem infinitam: tamen quia res dicuntur infinitæ in potentia modo explicato: ideo non potest illas, vt author naturæ, reducere ad actum completum, & consequenter nec poterit dari infinitum in actu.

11 Ad secundum benè respondetur ibidem (si tamen solutio illa rectè intelligatur), quæ quidem desumitur ex D.Th. in 4. dist. 10. qu. 1. art. 3. quæstiūc. 2. ad. 1. vbi sic inquit: *Vnitas rei consequitur esse ipsius, partes autem alicuius homogenei continui ante diuisionem non habent esse actu; sed potentia tantùm; & ideo nulla illarum habet vnitatem propriè in actu. Vnde actu non est ipsarum numerum accipere, sed potentia tantùm.* Diximus, *si rectè intelligatur*: quia mens D.Th. non est, quod re ipsa non detur ibi tanta multitudo partium, vt non habeat primam, neque vltimam, vt ex dicendis 6. lib. constabit, & ex contextu eiusdem S. Doctoris admittentis ibidem pluralitatem partium patet: sed quod si propriè loquamur, non dentur ibi plura entia actu, ac proindè neque propriè sint ibi plures vnitates in actu.

Et ratio est: nam vt docet D. Th. primo contra Gentes c. 25. in fine, & in 1. distinct. 8. qu. 1. art. 1. de veritate qu. 1. art. 1. quia ens dicitur *ab actu essendi*, seu existendi; ideo quod nō habet proprium *esse* actu, non dicitur ens actu, & consequenter quia partes continui non habent in illo proprium *esse*, seu existētiam, licet possint illam habere, ideo non dicuntur propriè plura entia actu. Et ob id non dixit Angelicus Doctor absolutè, quòd non habent vnitatem in actu; sed quòd propriè non habent illam. Vndè neque ibi adest numerus actu, sed potentia: quia numerus propriè importat multitudinem actu diuisam. Quæ solutio, & explicatio desumitur ex Aristot. 7. Metaph. textu 56 & ex. D. Th. ibid. lect. 14. circa medium.

12 Vndè ad probationem dicendum est: quòd etsi re ipsa sunt ibi infinitæ partes modo infrà dicendo, non tamen sunt infinita entia in actu. Quare licet ens sit superius ad partes, si sumatur in tota sua latitudine, & sic sumptum prędicetur de partibus illis infinitis; non tamen si sumatur, provt dicit ens in actu: quia sic dicit principium essendi; qua ratione ducti Theologi dicunt, quòd licèt in Deo sint cōcedendæ tres res, non tamen tria entia substantiuè, vt docet D.Th. in 1. dist. 25. qu. 1. art. 4. in corpore, & ad 1. Et colligitur ex Florent. sess. vltima in literis sanctæ vnionis & ex Hilar. lib. 3. de Trinit. Cyrillo lib. 1. in Ioannem cap. 4. Isidoro lib. de summo bono cap. 15. Vndè, adhoc vt sint infinita entia, requiritur, quòd sint infinitæ res cum distinctis, & infinitis principiis essendi, seu existendi: atque ita hoc ipsū desiderabitur, ad hoc vt sit ibidem propriè infinitum in actu, quod tamen non requiritur, ad hoc vt sint infinitæ partes: quia in vnico ente cum vnico principio essendi possunt esse plures partes.

13 Ad confirmationem respondetur: esse disparem rationem: quia etsi omnes partes illius quantitatis infinitæ non existerent per se de facto, haberent tamen potentiam proximam ad sic existendum: quia omnes illæ possent esse separatæ, cum sint aliquotæ, & æquales vni signatæ: at verò partes proportionales infinitæ, quæ sunt in continuo finito, nullo modo possunt simul esse separatę, vt suo loco dicetur. Quare si daretur quantitas in cōtinuo habēs infinitas

tas partes æquales vni certæ, esset ibidem simpliciter infinitum in actu; non quia haberet infinitas partes, quæ essēt entia actu; sed quia haberet illas potentes proximè, per se existere simul, & esse entia in actu simul: quia non aliter aliquod totum, atque adeo nec ipsum infinitum, potest constare partibus, vt docet D. Th. in 3. d. 6 q. 2. art. 3.

Adde, quod partes illæ æquales lineæ infinitæ existerent per existentiam totius compositi distinctè, signatè, & actualiter, & ideo sufficerent ad constituendum infinitum actu: quia is modus existendi, licet sit per existentiam totius, tribuit partibus, quod sint simpliciter, & omninò propriè partes actuales: partes verò proportionales solum existunt per existentiam totius in confuso, & indistinctè: quia non sunt signabiles, ex eo quod non sunt æquales vni parti certæ, & signatæ; & ideo non sunt in actu, nisi tantùm secundùm quid, atque ita non habent sufficientem actualitatem intra latitudinem partium ad constituendum infinitum in actu simpliciter; sed secundùm quid propter rationem dictam: atque ideo talis multitudo potest dici infinita in potentia, provt ly *in potentia* excludit esse simpliciter in actu.

14 Ex quo ad tertium respondetur: non esse inconueniens, imò necessarium admittere lineam illam habentem infinitos palmos; cæterùm indè nihil contra nos: tum quia tota illa longitudo certis terminis clauditur: cum sit sub eisdem terminis, sub quibus est tota columna. Tum etiam, quia tota illa linea non est actu ens, provt ens dicit principium essendi: quia nequit per se separata consistere; & ideo non habent sufficientem actualitatem illę partes etiam intra latitudinem partium aliquotarum continui, ad hoc vt constituant infinitum in actu. Maximè, quia suo modo existunt ratione partium proportionalium: quoniam communicatur illis à toto existentia, quia nectunt partes proportionales superficiei: vnde sicut hæ sunt in actu confusè, & in potentia modo explicato; ita aliquid huiusce modi potentialitatis ad partes lineæ quodammodo deriuatur.

QVÆSTIO II.

An per absolutam Dei potentiam possit dari aliqua creatura, quæ sit infinita secundùm essentiam.

QVIA essentia est prior in qualibet re, ita infinitas in ratione essentiæ, si semel esset possibilis, deberet præcedere alia infinitatum genera, & ideò priùs de hac quàm de aliis infinitatibus agimus.

Adducuntur rationes dubitandi.

§. I.

15 PArs affirmatiua probatur primò: quia potentia Dei ad extra est infinita simpliciter, & categorematicè: ergo poterit producere effectum infinitè perfectum. Patet cōsequentia: quia potentia finita potest attingere finitum effectum, & quo perfectior est, eo perfectiorem producit: ergo quæ infinitæ virtutis fuerit, infinitam perfectionem effectui communicare poterit.

Secundò: non implicat Deum habere hoc imperium: *Fiat perfectissimus effectus ex his, quæ à me possunt produci*: at talis effectus infinitam perfectionem haberet: ergo, &c. Minor probatur, nam aliàs daretur creatura finitè perfecta, vltra quam non posset aliam Deus essentialiter perfectiorem producere: quod

quod, vt infra videbimus, omninò repugnat.

Tertiò: nam si Deus ex necessitate naturæ ageret, tunc operaretur secūdùm vltimum suæ potētiæ: quippè cum hoc sit proprium agentium naturalium: ergo effectus, quem tunc produceret, esset infinitæ perfectionis: alias sequeretur, quòd diuina potentia finitæ perfectionis esset, cum virtus potentiæ non sit maior, quàm eius effectus adæquatus: ergo & nunc cum liberè operatur, poterit effectum infinitè perfectum producere. Patet consequentia: quoniam non est minoris virtutis Deus liberè operans, quàm esset tunc, si ex necessitate naturæ operaretur.

16 Quartò: Deus cognoscit infinitas creaturas possibiles se inuicem in gradu perfectionis essētialis excedētes, sed inter illas necessariò datur vna infinitè perfecta: illa ergo erit producibilis à Deo; aliàs non esset possibilis. Maior patebit infra quæstione sequenti.

Minor verò suadetur: tum quia si de facto darentur in rerum natura infinitę species Angelorum, se inuicem in essentiali perfectione excedentes, necessariò admittendus esset inter illos quidam Angelus, cui infinita, & actualis inesset perfectio: ergo si verè sūt possibiles, verè sub esse possibili datur vnus habens infinitam perfectionem: ac proindè illum vnicū Angelum posset Deus actu producere. Tum etiam, quia si inter illas creaturas non deuenitur ad aliquam infinitè perfectam, consequens est, vt nec concipiatur tota collectio creaturarum, quia data quacūque creatura finitæ perfectionis, potest rursus alia, & alia dari: si quidem Deus non potest ita participari finito modo, vt non sit ampliùs, & ampliùs participabilis.

Deciditur quæstio.

§. II.

17 Nihilominus dicendum est, implicare contradictionem, quod detur aliqua creatura, quæ sit infinita secundùm essentiam. Assertio hæc colligitur ex Aristotele locis citatis pro præcedenti quæstione, & est expressa D. Thom. 1. part. quæst. 7. art. 2. vbi loquens de essentia creata sic concludit, *Quia habet esse, & non est suum esse, necesse est, quod ipsum eius esse sit receptum, & contractum ad terminatum natura. Vnde non potest esse infinitum simpliciter.* Et hoc ipsum docet. qu. 50. art. 1. ad. 3. & 2. ad 4. & in distinct. 43. qu. 1. ar. 2. & alibi, sæpè, quem sequuntur omnes Thomistæ, & communiter cæteri Philosophi, & Theologi, & ideò consultò illos omittimus.

Probatur ratione desumpta ex eodem S. Doctore primo contra gentes cap. 43. Omnis natura creata, & completa constat genere, & differentia: ergo nequit esse infinita secundùm essētiam, & consequenter nec vlla alia creatura: quia tanta perfectio, scilicet infinitas secundùm essentiam non posset conuenire, nisi naturæ completæ. Antecedens satis constat: quia quæuis natura completa & creata v. g. substantialis, conuenit vniuocè cum aliis substantiis in ratione substantiæ, & differt ab illis per specialem differētiam: quia ratio substantiæ completa, & creata est omninò abstrahibilis ab omnibus substantiis creatis, & completis.

Ex quo prima consequentia, scilicet prædictam substantiam nō fore infinitam, satis constat; tum quia sicut implicat dari lineam infinitam, si sit terminata terminis propriis lineæ scilicet punctis, ita repugnat esse infinitum secundùm essentiam id, quod est terminatū terminis

terminis essentiæ, scilicet genere, & differentia. Tum etiam, quia inde colligit D. Thom. loco citato ex primo contra Gentes, & D. Dionysius cap. 1. de diuinis nominibus, Deum esse infinitum secundùm essentiam: quia non est sub genere aliquo, & consequenter nō constat genere, & differentia: ergo econtrariò quod constiterit genere, & differentia, erit finitum secundùm essentiam: quia si negatio est causa negationis, etiam affirmatio erit affirmationis causa.

18 Et confirmatur ratione desumpta ex eodem Sancto Doctore locis citatis. Nulla creatura potest esse suum esse existentiæ per se subsistens & irreceptum: ergo habet illud receptum: ergo & habebit illud finitum, & limitatum; ac proindè, & quæuis creatura erit finita secundùm essentiam: quia si semel posset habere infinitatem secundùm essentiam, posset vtique habere illam secundùm suum esse, seu existentiam.

Antecedens patet: quoniam alioqui creatura haberet omnem plenitudinem essendi, atq; ita esset Deus: quoniam ipsum *esse* purum ab omni potentialitate per se ipsum essentialiter subsistens, & irreceptum amabit, & includet omnem essendi plenitudinem. Sicut si daretur albedo per se subsistens, & irreceptibilis, haberet omnem plenitudinem albedinis: quia non esset vnde limitaretur. Et similiter omnes Stoici, & Peripatetici conueniunt, si daretur humanitas separata, quam posuit Plato, illa contineret omnem perfectionem reperibilem in ipsa natura humana.

19 Ex quo etiam prima consequentia, scilicet quòd creatura debeat habere *esse* receptum, est euidens; quandoquidem habere *esse* receptum, & irreceptum immediatè opponuntur. Vndè si semel non habet illud irreceptum, habebit necessariò esse receptum. Et ex hoc tandem secunda consequentia, scilicet eo ipso tale *esse* debere esse finitū, patet: tum quia forma limitatur per materiam, vt secundo huius operis diximus: tum etiam, quia etsi demus, quòd forma, quæ est passio alicuius naturæ, non minuatur in perfectione, ex eo quòd sumatur in concreto, & vt est in tali natura: & ideò lux solis in sole habeat omnem plenitudinem modo tamen alibi explicando: attamen forma, quæ participatur per modum accidentis prædicabilis, qualis est existentia, hoc ipso quòd intelligatur recepta in tali subiecto, est ibi finita, & diminutè participata, vt patet in calore participato ab aqua.

Respondebis ex Vasquez 1. part. dist. 22. & 25. (cui hæc ratio D. Thomæ displicet) ex vi huius discursus non probari finitatem secundùm essentiam: quia etiam in Deo non conuincitur esse infinitū secundùm essentiam ex eo quòd careat genere, & differentia; non enim obest infinitati illius, quòd collocetur sub genere: quia hæc compositio tantùm est per rationem nostram.

20 Et similiter ad confirmationem respondebis cum Iuniore quodam: ex vi illius, tantùm probari non posse dari creaturam, quæ sit infinita in omni genere, sicut Deus, & consequenter, quæ contineat omnem perfectionem excogitabilem; non tamen quòd nō habeat perfectionem sufficientem, ad hoc vt sit infinita: quia essentia receptiua illius existentiæ erit capax *esse* infiniti: sicut si daretur duplex linea infinita, tunc quæuis haberet quidquid requiritur ad infinitudinem: quia in nulla earum esset assignabilis vltima pars; attamen neutra contineret omnem excogitabilem longitudinem.

Sed contra primam solutionem ob-

stat, derogare infinitati Dei secundùm essentiam, quòd sit compositus ex genere, & differentia: ergo si creatura componitur hac compositione, erit simpliciter finita secundùm essentiam. Consequentia patet ex paritate rationis, vt ex statim dicendis amplius constabit.

Antecedens verò probatur: tum quia id docent D. Dionys. cap. 1. de diuinis Nominibus, August lib. 1. de Trinitate cap. 1. & 4. & lib. 7. cap. 5. Anselmus in Menologio cap. 27. & communiter omnes Theologi cum Magistro in 1. distinct. 8. Tum etiam: quia hoc ipso quòd Deus constaret genere, & differentia, tunc differentia contrahens, quippè quæ est determinatio generis, limitaret, & determinaret Deum, & rationem illam genericam ad certam speciem, diuidendo nimirum prædictam rationem communem, vt innuit D. Thom. in 1. dist. 3. qu. 1. art. 6. ad 1. & de spiritualibus creaturis art. 1. ad 9. & 10. Metaph. lect. 11. atque adeo implicaret, quod in Deo per illam constituto clauderetur tota perfectio illius generis & consequenter quod esset infinitus simpliciter in ratione entis.

21 Confirmatur primo: (per quod fundamentum Vasq. euanescit) quia etsi cōpositio hæc sit formaliter per rationem; attamen necessariò requirit in re saltem tanquam conditionem: tum quòd sit in illa aliqua compositio ad minus ex *esse*, & essentia, vt docet D. Thom. cap. 6 de ente, & essentia, vbi ait: *Omne quod est in genere, oportet, quòd habeat quidditatem præter esse suum.* Tū etiam, quòd ratio differentialis possit cum fundamento in re præscindi omnino à ratione generica, vt vult idem S. Doctor de potentia q. 3. art. 16. ad 4. & 3. Metaph. lect. 8. immedio, & nos in Logica diximus. At quòd in Deo sit compositio ex essentia, & esse, vel quòd sit in eo ratio differentialis omnino præcisa ab aliis rationibus ipsi essentialibus, tollit ab eo infinitatem: ergo, &c.

Minor probatur: quia si in Deo esset compositio ex essentia, & *esse*, iam sua existentia, seu *esse* esset receptum in essentia; & ita non esset essentialiter suum esse per se subsistens, neque haberet omnimodam simplicitatem. Et similiter si ratio vltima Dei non imbiberet omnem perfectionem, non esset infinita per essentiam: quippè non includeret ens per essentiam, quod ex vi sua importat omnem plenitudinem essendi: ergo etiam talis compositio ex genere & differentia tollit infinitudinem Dei ratione fundamenti, quod requirit.

22 Confirmatur secundò: quia essentia non habet aliud, per quod per se primò, & essentialiter finiatur præter genus, & differentiam: nam cum non possit sic finiri ratione finitæ extensionis, aut intensionis, &c. quia hæc non intelliguntur esse intra essentiam, nec ex habitudine ad causam, scilicet ad potentiam Dei infinitam: quoniam ideo causa producit rem finitam: quia ipsa est propriis essentialibus terminis terminata; non vero econtrà: siquidem ex habitudine ad potentiam infinitam, vt talem, nequit res finiri, vt constat: fiet indè, vt ex compositione creaturæ ex genere, & differentia optimè cum D. Thoma colligamus finitatem eius secundùm essentiam.

Ex quo etiam solutio ad confirmationē nostræ rationis adducta euanescit: quia hoc ipso quod natura illa creata, & completa non sit suum esse purum, & per se subsistens, habebit illud receptum in alio, scilicet in essentia, vel supposito ab eodem esse existentiæ distincto, & consequenter, non erit necessarium, quod quæuis ratio in tali creatura inuenta imbibat per modum

tam

tranſcendentis quamuis aliam rationem communem: ergo datur ſufficiens fundamentum, ad hoc vt ſit compoſita ex genere, & differentia: atque ideò erit ſimpliciter finita, vt ex dictis patet. Vndè ſicut implicaret eſſe lineam terminatam terminis propriis lineę, & eſſe infinitam: ita implicat dari eſſentiam terminatam terminis propriis eſſentiæ, ſcilicet genere, & differentia, & manere infinitum.

Satisfit rationibus dubitandi initio propoſitis.

§. III.

23 AD primam ergo rationem dubitandi reſpondetur: quòd vt potentia Dei habeat ſuam infinitudinem, non deſideratur, vt poſſit actu producere vnum effectum, qui ſit actu infinitus, ſed quòd eademmet potentia immutata permanens poſſit producere infinitum in potentia, id eſt, quòd non tot poſſit producere ſpecies, quin poſſit alias, & alias: & non ſolùm in vno, aut in altero genere; ſed in omnibus generibus. Ita vt etſi quæ fuerint actu, ſint ſemper finitæ, attamen quæ ſuperſunt producendæ, ſint aliæ, & aliæ ſeſe inuicem excedẽtes vſque in infinitum. Nam hoc ipſo quòd diuina potentia abſque aliqua additione, aut variatione ex parte ſui habeat vim ad hæc omnia attingenda, oportet, vt actu contineat totam hanc perfectionẽ omnium creaturarum ſeſe inuicem in eſſentiali perfectione excedentium. & conſequenter quòd ſit infinita per eſſentiam.

Secundò reſpondetur ex eodem D. Thom. 1. p. qu. 25. art. 2. ad 2. quòd etſi virtus agentis vniuoci debeat tota manifeſtari in vnico effectu; ſecus verò virtus agentis æquiuoci. Et ideò ad hoc vt potentia Dei, quæ eſt potentia; & agens æquiuocum, ſit infinita, nõ oportet, vt producat vnum aliquem effectum infinitum, in quo tota hæc virtus ſplendeat. Quare ſat erit, ſi ſaltem quoad modum producendi tota illius efficacia, & infinitas manifeſtetur: vt contingit in creatione, ſeu productione ex nihilo. Nam vt docet idem S. Doctor 1. p. qu. 31. art. 1. ad 2. q. 45. art. 5. ad 3. ad producendam quamuis rem hoc modo, requiritur virtus Infinita, cuius rationem ibidem reddit Sanctus Doctor, & eam benè explicant Caietan. & Nazarius eodem loco.

24 Ad ſecundum reſpondetur: repugnare Deum habere tale imperium, vt ex dictis, & in ſequenti quæſtione dicendis patebit. Vndè non eſſet aliquid, quòd obediret illi imperio: ſicut ſi Deus diceret, fiat prima, aut vltima pars continui, non eſſet pars aliqua, quæ tali obediret imperio: quia nec adeſt prima, aut vltima continui pars, neque à Deo cognoſci poteſt.

Ad tertium reſpondetur: in primis, quòd ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, nec eſſet Deus, nec agens infinitum: quia operari ex neceſſitate naturæ, arguit imperfectionem, nempè defectum libertatis, & ſapientię in operando, cum quo cohærere non poteſt virtus infinita: quia hæc requirit eſſentiam infinitam, quæ eſſe nequit cum defectu prædictarum perfectionum. Deindè dicimus, quòd dato hoc impoſſibili vtrumque ſequeretur, ſcilicet producturum effectum infinitum ſecundùm eſſentiam, vt argumentum conuincit, & non producturum: quia implicat, vt oſtendemus. Ad vltimum patebit ex dicendis quęſtione ſequenti.

QVÆSTIO III.

An data quacumque creatura, possit Deus aliam, & aliam perfectiorem secundùm speciem producere.

Licet Deus nequeat producere vnã creaturam infinitam secundùm essentiam, vt nuper dicebamus, adhuc potest dubitari, an quacumque creatura data possit aliam, & aliam perfectiorem, & sic in infinitum producere; licet quæ de facto fuerint productę, semper sint finitæ. Et ideò vt hoc explicemus, quod sanè non parum difficultatis prę se fert, hanc peculiarem quęstionem excitamus.

Placitum Henrici, & aliorum.

§. I.

25 Partem negantem tuentur Henricus, quodlibeto 8. quæst. 8. Durandus in 1. distinct. 44. qu. 2. vt refert Rubio in præsenti, tractatu 2. de infinito qu. 5. quos etiam sequuntur plures alij. Et probatur primò: quia alioqui possibilis esset aliqua creatura infinitæ perfectionis secundùm essentiam; at hoc esse impossibile diximus quæstione præcedenti; ergo, &c. Probatur sequela: tum quia, vt in vltima ratione dubitandi præcedenti quæstione adducta dicebamus, si de facto in rerum natura darentur infinitæ species Angelorum, quæ proinde se inuicem in perfectione essentiali excederent, non posset non dari inter illos Angelus, qui esset infinitæ perfectionis essentialis: ergo si verè sunt possibiles, dabitur sub esse possibili vnus, qui habeat talem perfectionem; ac proindè & illum vnicum Angelum posset Deus de facto producere.

Confirmatur: quia species superior continet eminenter perfectiones inferiorum: & ideò homo continet eminenter esse vegetatiuum, & sensitiuum, quod est in brutis: ergo inter illas infinitas species se inuicem in perfectione essentiali excedentes dabitur vna continens perfectiones aliarum, & per consequens infinita: maximè, quia etiam necesse erit, dari infinitam distantiam in perfectione inter vnicam speciem, v.g. inter hominem, & aliquam ex illis infinitis possibilibus, & ita dabitur ibidem aliqua, quæcumque illa sit, quæ infinitè extendat illum.

26 Confirmatur secundò: quia ex opposito saltem sequeretur, totam collectionẽ creaturarum possibilium esse infinitè perfectam secundùm essentiam: quippè quæ non habet in hoc ordine terminum; at hoc implicat, quia cum tota hæc latitudo, & collectio sit ens creatum, necessariò debet esse quid finitum, & limitatum.

Secundò, in rerum natura datur substãtia quædam, ita inferior, scilicet materia prima sublunaris, qua non potest etiam per Dei potentiam dari alia entitas substantialis ignobilior: ergo similiter aliqua poterit esse saltem in mente diuina ita perfecta, vt non possit dari alia, quæ eam in perfectione excedat.

Consequentia videtur legitima ex paritate rationis. Et antecedẽs videtur esse D. August. 12. Confess. cap. 7. Et insuper suadetur: nam vel illa substantia esset forma, & tunc non posset non esse perfectior, quàm materia, quippè quæ esset actus substantialis illius: vel esset compositum; at hoc cum materiam includat, & super eam addat formam, non potest non esse perfectius illa: vel tandem esset materia, & sic non esset ea imperfectior: cum non posset actum substantialem imperfectiorem, quàm

quàm illum, qui eſt amiſſibilis, ad quem materia ſublunaris tendit, reſpicere, & conſequenter eſſet vel eadem ſpecie cum hac, quæ modò eſt, vel illam in nobilitate ſuperaret.

27 Tertiò, nam teſtibus Sanctis Patribus, Auguſtino nimirum cap. 10. Enchir. Gregor. Nazian. homil. de Natiuitate, & Theodoreto lib. 6. Græcanic. affectionum, non poteſt à Deo aliud vniuerſum perfectius, ac pulchrius, quàm hoc, quod cōditum eſt, produci; ſed perfectio eius coaleſcit ex hiſce, quibus conſtat, corporibus, ac ſpeciebus: ergo non poteſt in eis in infinitum procedi, imò nec plures eſſe, quàm de facto ſunt.

Sententia D. Thomæ magis arridet.

§. II.

28 Nihilominus dicendum eſt: data quacumque creatura poſſibili, poſſe Deum aliam, & aliam eſſentialiter perfectiorem, vſque in infinitum producere: atque adeò numerum creaturarum poſſibilium ſe inuicem in perfectione eſſentiali excedentium eſſe infinitum in potentia. Ita Diuus Thomas 2. contra Gent. cap. 26. 1. par. quæſt. 25. art. 6. in 1. diſt. 44. quæſt. 1. art. 1. ad 3. & alibi quem ſequuntur Caiet. & Zumel loco citato ex 1. part. Capreol. in 1. diſt. 43. quæſt. vnica, artic. 2. Herbæus quodlibeto 7. quæſt. 2. Soncin. 12. Metaph. quæſt. 5. Maſius, & Rubio in præſenti, & plures alij.

Probatur ratione deſumpta ex D. Thom. 2. contra Gent. cap. citato. Nam creatura eſt quædam participatio, & paſſiua diuinæ perfectionis communicatio: non eſt aſſignabilis aliqua adeò perfecta, quin poſſit perfectior alia, & alia dari. Patet conſequentia: nam eſſe diuinum, quod participatur, eſt omnibus modis infinitum; ac proinde infinitis modis imitabile, & participabile: ergo non poteſt ita perfectè ab vna creatura participari, quin poſſit magis, ac magis ab alia participari.

29 Confirmatur, & explicatur primò: nam imitatio hæc nihil ex parte ipſarum creaturarum præſupponit; ſed quidquid in eis eſt imitationis, ac ſimilitudinis repertum prouenit illis ex infinita ipſius cauſæ eminentia, quam imitantur: ergo quantum imitabilitatis (ſi ſic licet loqui) in ipſamet cauſa inuenitur; tantùm poterit creaturis communicari, ab ipſiſque participari; ſed ex parte ipſius Dei, infiniti ſunt modi, quibus participabilis, ac imitabilis eſt: ita vt quocumque dato, ſemper alius, & alius perfectior ſuperſit: quippè cum hoc maximè ad ens omnibus modis infinitum, & perfectum pertineat: ergo pari ratione, data qualibet imitatione ex parte creaturarum, dabiles ſunt etiam aliæ in infinitum perfectiores: cum ex parte earum nihil præſupponatur, à quo imitatio limitationem poſſit accipere.

30 Confirmatur, & explicatur ſecundò exemplo imaginum, quarum exemplar per eas repræſentabile eſſet infinitum in perfectione: nam tunc ſi ſemel non poteſt dari vna imago infinitè perfecta, oportet, vt data quacumque imagine, & repræſentatione, quātumuis perfecta, ſuperſit tanquam poſſibilis alius, & alius repræſentationis modus, alia, & alia imago in infinitum, quæ exempla perfectiori modo repræſentet, quemadmodum ex parte ipſius ſemper reſtat maior, & maior repræſentabilitas, aliàs non eſſet in eſſe repræſentabili, & conſequenter in perfectione infinitum: ergo cum imitabilitas Dei, ex parte Dei ſit amplior, & amplior, quia eſt infinitus; nec poſſit dari, vt quæſtione præcedēti diximus, aliqua vna creatura infinita ſecundùm eſſentiam,

tiam, consequens est, vt quacumque creatura data, quæ illius perfectionem imitetur, restet semper alia, & alia in infinitum.

Occurritur Argumentis primæ sententiæ.

§. II.

31 AD primum ergo pro prima sententia respondetur, negando sequelam: quia species rerum possibilium non se excedunt excessu perfectionis, qui sit certæ, & determinatæ quantitatis; ita vt si quantitas perfectionis vnius speciei sit vt vnum; tunc species illi immediata habeat perfectionem vt duo, vel vt vnum, & dimidium; sed habebit perfectionem, vt vnum, & aliquid amplius: ita tamen vt illud amplius, non sit necesse, vt sit alicuius certæ, & determinatæ magnitudinis, seu perfectionis; sed incertæ, & indeterminatæ, minoris scilicet, ac minoris quacumque determinata perfectione signabili, & hoc modo potest fieri additio in infinitum in infinitis creaturis possibilibus.

Ex quo tamen non sequitur, esse dabilem aliquam, quæ sit infinitæ perfectionis essentialis: sicuti neque ex additione proportionali, & per partes minoris, ac minoris quacumque certa, & determinata parte, quæ est in digito, ascendendo à medietate illius vsque ad totum illum, non sequitur resultare ibidem magnitudinem aliquam actu infinitam: quia ad hanc inter alia requiritur additio per partes certæ, & determinatæ magnitudinis.

32 Ex quo ad probationem sequelę facilè respondetur, quòd etiamsi per impossibile admitteremus, quòd omnes creaturę possibiles ponerentur actu in rerum natura, non inde fieret fore aliquam creaturam infinitæ perfectionis essentialis: quia nulla esset ibidem, quæ excederet cæteras excessu infinito per infinitas partes, seu gradus (vt sic loquamur) certæ, & determinatæ perfectionis. Vnde omnes illæ habent terminum extrinsecum, scilicet quòd non essent infinitæ per essentiam: quia tota illa collectio huc non pertingeret: sicut etsi species gradus vegetatiui possent multiplicari in infinitum, adhuc tamen non pertingerent ad perfectionem gradus sensitiui: quia etsi inter vnum, & alium gradum non sit distantia infinita positiuè, est tamen distantia infinita negatiuè, id est, nunquam pertransibilis: quia omnes illæ semper sunt infra gradum sentiendi, quippe nõ excedentes gradum vegetandi: & ideò licet non habeant terminum intrinsecum, terminantur tamen extrinsecè per prædictum gradum sentiendi.

Ex quo etiam ad primam confirmationem, imò & ad secundam satis patet: quia etiamsi admitteremus, speciem superiorem continere omnem perfectionem inferioris, adhuc non sequeretur speciem aliquam, vel totam collectionem esse in actu infinitè perfectam, vt ex exemplo adducto quantitatis, & magnitudinis finitæ secundùm extensionem constat, vbi ex additione illa partium proportionalium non sequitur magnitudo infinita, &c.

33 Notanter diximus: *Etiamsi admitteremus speciem superiorem continere perfectiones inferiorũ:* quia re vera nulla datur species creata superior, quæ contineat omnes perfectiones inferiorum, vt eleganter docuit D. Tho. 1. par. q. 84. art. 2. ad 3. Vbi, vt redderet rationem, quare anima non posset per suam essentiam cognoscere omnes species inferiores: quia videtur in ea, vt in superiori essentia inferiores alias contineri, sic ait: *Qualibet creatura habet esse finitum, & determinatum. Vnde essentia superioris*

perioris creaturæ etsi habeat quandam similitudinem inferioris creaturæ, prout communicat in aliquo genere; non tamen complete habet similitudinem illius: quia determinatur ad aliquam speciem, præterquam est species inferioris creaturæ: sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantum ad omnia, quæ in rebus inueniuntur: sicut vniuersale principium omnium.

Quod etiam docet 1.p. qu.55. ad 3. & qu. 84. citata in corpore, vt ibi acutè explicat Caiet. Vnde ex hac parte scilicet ex continentia prædicta earum perfectionum, quæ sunt in speciebus inferioribus manifestè constat, non posse dari creaturam aliquam possibilẽ infinitè perfectam, etiamsi sint infinitæ in potentia secundùm multitudinem specificam: cæterùm hæc ampliùs in sequenti solutione elucidabuntur.

34 Secundò respondetur: quod etiamsi gratis admitteremus excessum prædictum per partes, aut quasi partes certæ, & determinatæ perfectionis, adhuc argumentum nõ conuinceret. Vnde neganda est sequela: quia si semel attentè inspiciatur, quòd cum dicitur, posse Deum data vna creatura perfectissima producere aliam, & aliam perfectiorem in infinitum: processus iste in infinitum non est in infinitum in actu; sed in infinitum in potentia; id est, nunquam in vltimum; sed semper actu in aliquid, quod sit actu finitum, taliter tamen quòd extra illud restet in potentia aliud, & aliud sine termino: tunc manifestè constabit, quomodo ex hoc processu in infinitum potiùs sequatur in tota illa collectione creaturarum, non posse dari aliquam summè, & infinitè perfectam, quæcumque illa sit; nam aliàs in ea sisteret processus, quod est contra rationem ipsius processus in infinitum, de cuius conceptu est, quod nulla creatura, quæcumque illa sit, siue determinata, siue indeterminata sit ibidem, quæ sit vltima, & in qua vllo modo sistatur.

35 Vndè ad probationem respondetur: quòd sicut non valet, si digitus diuideretur actu per infinitas actu diuisiones in partes minores, & minores: tunc sequeretur aliud impossibile, scilicet deueniendum actu esse ad partem infinitè minimam in actu: quandoquidem per quálibet diuisionem deuenitur ad minorem partem; atque ita per infinitas ad infinitè minimam: ergo si talis digitus potest diuidi infinitis diuisionibus in potentia, poterit dari possibiliter pars infinitè minima: sicut ergo hic discursus nihil valet, quandoquidẽ est contra essentiam partis quantitatis, cuius medietas est minor, quàm illa: Ita quamuis admittamus, quòd sit actu darentur productæ omnes creaturæ possibiles, sequeretur aliud impossibile, scilicet esse ibidẽ aliquam, quæ sit infinitæ perfectionis; non tamen inde colligeretur, quòd si sunt possibiles infinitæ creaturæ possibiles, tunc detur in eis possibiliter aliqua, quæ sit infinitæ perfectionis essentialis.

Et ratio est; quia in vtroque casu arguitur ab infinito in actu ad infinitũ in potentia; de cuius ratione est, quòd non sit in eo aliquid, siue determinatum, siue indeterminatum, quod habeat possibiliter, & simul, omne illud augmentum, vel decrementum infinitum: quia est in ordine ad actum permixtum potentiæ, vt in prima qu. huius disputationis explicuimus.

36 Ex quo ad vtramque confirmationem, & in primis ad primam dicimus: negandum esse antecedens. Gratis tamen illo admisso, neganda est consequentia: quia illa infinitas multitudinis, & processus specierum, non est infinitas in actu; sed in potentia,

con

contra cuius rationem est, quòd deueniatur ad talem creaturam. Vndè distantia illa, quæ in hac confirmatione innuitur, non est infinita in actu; sed solùm in potentia: & ideò nihil inde contra nos.

Et similiter ad secundam confirmationem dicendum est; quòd inde solùm sequeretur, in tota illa collectione esse infinitudinem secundùm essentiam secundùm quid; non tamen simpliciter, quia tota illa collectio non esset infinita in actu, sed solùm in potentia: ac proinde secundùm quid. Et desumitur tota hæc solutio ex Aristot. & D. Thoma in præsenti, lect. 9. & in 1. dist. 43. quæ. 1. art. 1. ad 5.

37 Ad secundum principale respondetur, negando consequentiam. Disparitas est: nam creaturæ eò crescunt in perfectione, quò magis ad diuinum esse accedunt. Vnde sicut dato quocumque accessu; adhuc alius maior restat, ita data quacumque creatura, adhuc est possibilis alia, & alia perfectior: at creaturæ eò in perfectione decrescunt, quò magis à diuino esse recedunt: quare sicut possibilis est omnimodus recessus, qualis ipsi nihilitati conuenit, quæ nec minimum accessum ad Deum habet: sic potest dari minimus accessus, saltem intra latitudinem entitatis substantialis creatæ.

Ad tertium dicendum ex D. Tho. 1. p. q. 25. art. 6. ad 3. quòd vniuersum hoc potest considerari vel secundùm res, in eo contentas, vel secundùm ordinem earumdem. Primo modo vniuersum hoc potuit esse perfectius, quàm modò est; si Deus in eo condidisset species nobiliores: si verò secundo modo sumatur, tunc in his speciebus, quæ productæ sunt, non potuit perfectior ordo, & dispositio esse: & consequenter, nec maior pulchritudo ea, quæ ex ordine hoc consurgit.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm possit supernaturaliter dari infinitum in actu secundùm magnitudinem.

QVantitas molis posterior est quantitate perfectionis, & ideo explicato an possit dari infinitum secundùm priorem quantitatẽ, meritò dubitamus, an possit dari secundùm posteriorem.

Adducitur prior opinio.

§. I.

38 PArtem affirmantem tenent Gregor. in 1. dist. 48. qu. 4. Ocham quodlibeto 2. quæst. 5. & in 2. quæst. 8. Argent. disp. 1. qu. 2. art. 4. Maior, & Almay. in 3. dist. 5. qu. vnica, Gabr. in 2. dist. 1. Vasquez disp. 26. primæ partis, & alij.

Probatur primò: nam produci infinitam molem, non repugnat ex parte diuinæ omnipotentiæ, neque ex parte ipsius magnitudinis: ergo ex nullo capite. Antecedens quoad primam partem patet: quia diuina omnipotentia est infinita actu; quoad secundam verò solùm videtur indigere explicatione: tum quia magnitudo si secundùm ea, quæ ex vi sua importat consideretur, nõ petit certum, & determinatum terminum: tum etiam, quia est ab omnibus receptum, quòd si daretur linea infinita esset in prædicamẽto quantitatis, non minùs quàm linea finita: quia vtraque esset eiusdem prorsus rationis, & essentiæ finitæ: solùm autem distinguerentur penes maiorem, & minorem extensionem, quæ quodammodò est accidens, respectu quantitatis; sicut maior, vel minor intensio respectu aliarum qua-

qualitatum: ergo manebit integra, & illæsa essentia magnitudinis, etiamsi actu crescat infinitè: ergo non repugnabit ex parte quantitatis molis.

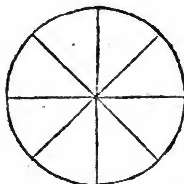
Vera sententia Diui Thomæ, & primum eius fundamentum.

§. II.

39 Nihilhominus dicendum est, implicare contradictionem, quod Deus efficiat infinitam magnitudinem actu. Sic D. Thom. 1. part. quæst. 7. artic. 3. quodlibeto 12. artic. 1. necnon & quodlibeto 12. artic. 2. Bonauent. in 1. distinct. 43. quæst. 3. Ricard. ibidem quæst. 5. & 6. Durandus qu. 2. Scotus in 2. dist. 1. quæst. 3. Marsil. in 1. dist. 42. Caietan. 1. p. qu. 7 artic. 3. & 4. Ferrara 1. contra Gentes, capite 8. Sotus, Toletus, Conimbricenses, & innumeri alij.

Probatur ratione, quam innuit Aristotel. in præsenti, & Diu. Thom. ibidem, & qu. 7. primæ partis iam citata: nam si dari posset infinita magnitudo, sequeretur possibilem esse distantiam simpliciter infinitam inter duos terminos clausam, & ita talis distantia esset finita, & infinita, quod quidem manifestam inuoluit contradictionem: ergo &c.

Sequela fiet manifesta, si supponamus illud principium Geometriæ, nimirum quòd duæ lineæ ab eodem puncto ductæ, quo plus à centro protrahuntur, eo plus distant inter se, vt patet in figura hîc posita. Vndè si pro-



traherentur in infinitum, à tali puncto infinitè distarent inter se: tunc ergo sic, data magnitudine infinita, possent ab eodem illius puncto protrahi duæ lineæ in infinitum, siquidem extensio illius magnitudinis in infinitum procederet: ergo lineæ distabunt infinitè inter se, at talis distantia clauditur inter illas duas lineas, cum neutram earum excedat: ergo dabitur distantia, actu, & simpliciter infinita inter duos terminos clausa, quod est esse finitam, & infinitam.

40 Quod argumentum non solùm conuincit, non posse dari corpus Physicum habẽs infinitam magnitudinem; verum neque corpus mathematicum, aut superficiem (vt per se patet) imò neque lineam infinitæ longitudinis: quia si vnica linea infinitè longa versus orientem daretur: quid obesset, quòd Deus produceret aliam versus meridiem, ex vna tamen parte infinitam, & tangentem ex ea parte, qua est finita, punctum alterius lineæ infinitæ? at si hoc daretur, manifestè fieret ex dato principio, & quòd illæ lineæ infinitè distarent, & quòd talis distantia terminis clauderetur: ergo, &c.

Respondet P. Vasquez propè finem cap. 2. disput. citatæ, ex hoc argumento non rectè colligi, esse aliquam magnitudinem, aut distantiam infinitam inter illas duas lineas: quia non est aliqua su-

prema pars in qua assignetur distantia actu infinita, sed signata quacumque distantia, quæ finita erit, poterit alia maior assignari in infinitum, ita vt quæ actu assignatur, iam sit finita.

41 Sed contrà: quia in primis non apparet, quam probabilitatis speciem habeat hæc solutio: nam sicut ad hoc vt aliqua magnitudo sit actu infinita, minimè requiritur; imò cum infinitudine cohærere non potest, quod in ea detur aliqua suprema pars, sed satis est, vt quacumque data, sint actu ibi plures aliæ æquales in infinitum: sic ad hoc vt detur aliqua infinita distantia, necesse nō est, vt in aliqua suprema parte illius magnitudinis sit assignabilis infinita distantia; sed satis erit, quod quacumque distantia signata, restet actu alia, & alia in infinitum: at hoc ipso, quòd lineæ illæ in infinitum protrahantur, hoc inuenietur, cum tantum crescat distantia, quantum & lineæ illæ, quæ infinitè crescunt: ergo, &c.

Explicatur hoc: nam cum dicitur, quod signata quacumque distantia, potest alia, & alia signatio fieri: vel est sensus, quod non est ibi actu maior, & maior distantia in infinitum, neque designatio illius; sed tantum in potentia: vel quod est ibi actu maior, & maior distantia in infinitum, non tamen designatio illius. Primum dici non potest: quia distantia, quæ actu ibidem est inter illas lineas, crescit quantùm lineæ illæ, quæ in tali magnitudine infinita reuera essent: ergo cum hæ sint actu infinitæ, consequens est, vt etiam distantia sit actu infinita. Si verò secundum dicatur, habemus intentum: quia satis nobis est dari ibidem distantiam actu infinitam, & quòd hæc eadem claudatur prædictis terminis, quod, vt constat, est plane falsum.

Expenditur secundum fundamentum D. Thomæ.

§. III.

42 Secunda ratio principalis desumpta ex Arist. in hoc lib. text. 48. vsque ad 52. & ex diuo Thoma loco citato primæ partis, est hæc. Si daretur corpus naturale actu infinitum, sequeretur simul esse mobile, & immobile secundùm locum, quod manifestè implicat: ergo, &c. Sequela quoad priorem partem satis patet: nam corpus illud naturale intrinsecè constat natura, & consequenter principio motus localis.

Quoad secundam verò partem sic suadetur: nam vel esset mobile motu recto, & hoc non; quia quod mouetur motu recto, semper acquirit aliquam partem spatij quam antea non occupabat: at corpus illud sicut esset infinitum in magnitudine, longitudine, & profunditate: sic omnem locum, & versus omnem positioné, occuparet: vel esset mobile motu circulari, & hoc non potest dici: quia vt aliquod corpus hoc motû moueatur, opus est, vt vna pars talis corporis perueniat ad locum, vel situm, vbi fuit alia pars: at hoc non potest reperiri in corpore illo infinito: nam cum (vt modo dicebamus) duæ lineæ protractæ à centro, quantò longiùs protrahuntur, seu distant à centro, tantò magis distent inter se, oportet, quòd cum lineæ in infinitum protrahantur, quòd infinitè distent inter se, tam ipsæ quàm partes, quas continuant, & sic vna pars illius corporis non posset peruenire ad locum, vbi alia fuit: quia infinita distantia est impertransibilis: ergo nec corpus illud posset moueri circulari motu: igitur simul esset mobile, & immobile.

43 Quod

43 Quod argumentum, si rectè expendatur, nō minus probat, quàm præcedēs, esse impossibilem quamuis quātitatem infinitam, siue sit re ipsa coniuncta cum corpore naturali, siue separatim existat: nam cum quantitas separata possit etiam moueri localiter: vt patet in Sacro sācto Eucharistiæ Sacramento, si ex alia parte non posset moueri, esset simul mobile, & immobile.

Variæ solent huic argumento solutiones adhiberi. Prima est, quòd ex vi illius solùm conuincitur, nō posse dari corpus, quod secundùm omnem dimensionem sit infinitæ magnitudinis: secùs tamen dicendum, si versus vnam partem, vt versus oriens, esset infinitè longum: quia tunc si esset graue, posset ad centrum descendere.

44 Sed contrà: quia longitudo infinita linearum ex se ordinatur (modo tamen in Logica dicto) ad continuandam superficiem infinitam: nam sicut longitudo digitalis lineæ ordinatur ad continuandam superficiem digitalem: ita longitudo infinita erit propter continuandam superficiem infinitam. Et rursus superficies infinita ex se tendit ad continuandam infinitam profūditatem corporis: ergo de primo ad vltimum si potest dari corpus infinitum v.g. versus oriens, poterit etiam esse infinitum versus omnes partes; & si repugnat, quòd habeat infinitatem secundùm omnes simul, etiam repugnabit, quòd habeat infinitatem secundùm vnam.

Secundò respondetur: quòd ad rationem entis naturalis, & mobilis satis est quòd possit moueri alio motu præter localem: at corpus illius infinitæ magnitudinis posset alterari, vel secundùm se totum, vel saltem secundùm suas partes, quod sufficit.

45 Sed contrà: nam si semel non repugnat, dari corpus infinitæ magnitudinis, posset cōtingere, vt corpus illud esset aliquod ex corporibus, quæ modo sunt: verbi gratia cœlum stellatum, vt de se constat. ergo esset mobile secundùm locum: quia per hoc quòd infinitè cresceret, non amitteret propriam naturam, secundùm quam potest localiter moueri: ergo tunc ratio Aristotelis, & D. Thomæ in sua vi, & robore manebit; & ita corpus illud simul esset, & non esset mobile secundùm locum.

Hinc ergo sequens deducitur confirmatio: illud corpus naturale, vel non est tale, vel habet aliquo modo principium radicale motus localis: at si sit magnitudinis infinitæ, nequit vllo modo localiter moueri, vt probatum est: ergo repugnat habere prædictam magnitudinem.

46 Tertiò tandem, & vltimò respondet Vasquez, ex argumento proposito rectè colligi, quod corpus illud naturale nullo modo moueretur actu, negat tamen inde sequi, non fore mobile: quia non desinit moueri ex defectu radicalis, & intrinseci principij motus; sed quia mole infinita impeditum est, ne suos motus executioni mandet. Vnde addunt Conimbricenses, corpus illud & esse mobile, & immobile, non quidem secundùm eandem rationem, sed mobile secundùm se, immobile verò, vt est affectum quantitate infinita.

Et rationem reddit Vasquez: nam si quæuis pars illius corporis separatur à suo toto, posset moueri, vt constat: ergo cum pars illa, & totum sint eiusdem naturæ, vt puta si corpus illud esset homogeneum, consequens est, vt totum ipsum sit radicaliter mobile.

47 Sed contrà: quia hæc duo cohærere non possunt, & quòd corpus illud habeat in se naturale principium motus, & quòd mole illa infinita sit impeditum, ne moueatur. Quod quidem

sic ostendimus: nam quantitas illa infinita oriretur ratione materiæ ex natura illius, corpori: nam cum esset accidens entitatiuè naturale, non posset non esse connaturale alicui corpori, & ex principiis eius aliquo modo dimanare. Ergo si semel hæc infinita quantitas est impedimentũ prædicto corpori, à quo oritur, ne moueatur; fiet inde, vt corpus illud naturale, & mobile haberet ex suis intrinsecis principiis impedimentum ad suum motum naturalem: ergo esset, & non esset mobile.

Prima consequentia ex se patet. Secunda verò quoad primam illius partem supponitur vt certa: quia tale corpus supponitur esse mobile. Quoad secundam verò etiam constat: quoniam ex enti mobili, si verè est mobile, debet oriri quantitas, quæ reddat ipsum dispositum, & aptum ad motum; non verò impediat, & impossibile reddat exercitium talis motus: quãdoquidem motus est naturalis perfectio corporis mobilis, & nulla res ponit ab intrinseco impedimentum suæ naturali, & debitæ perfectioni; aliàs natura sibi ipsi aduersaretur, & in opposita tenderet: ergo si semel quantitas illa infinita, & à corpore illo aliquo modo dimanans impedit motum; consequens est, vt non sit ab intrinseco mobile.

48 Deinde, quia ex hac solutione apertè sequitur, non esse proprium quantitatis tribuere substantiæ materiali, quòd sit mobilis localiter, quod omninò falsum est: cum enim ex ea prouueniat, vt sit in loco circumscriptiuè, & perfectè, non potest non aliquo modo conducere, ad hoc vt substantia localiter moueatur.

Sequelam verò sic probamus: nullum accidens natura sua constitutum ad præstandum aliquem effectum, potest ex eo quòd infinitè in perfectione sibi connaturali crescat, reddi ineptum ad illum præstandum: imò quo magis in perfectione crescit, eo perfectiùs talem præstabit effectum: id quod in calore cæterisque aliis accidentibus cernere liquet. Sed quantitas, si infinitè crescat, non solùm non dat subiecto, vt sit perfectius mobile ad locum; verum etiam impedit talem motum: ergo signum esset, quòd cum sub terminis finitis, & non ita perfecta erat, non dabat substantiæ illi esse localiter mobilem. Ergo vt vitemus hoc inconueniens, necessariò dicendum est, impossibilem esse quantitatem infinitam, quæ proinde hoc ipso quòd talis impedit, imò & infert corpus illud non esse mobile.

49 Nec ratio qua vtitur Vasquez ad suam solutionem confirmandam est efficax: nam dato illo impossibili, scilicet esse aliquod corpus homogeneum & infinitum, statim sequeretur aliud, nimirum quamlibet illius partem separatam esse, & non esse mobilem; esse quidem: quia nunc quæuis pars ignis aliquota est mobilis, & hæc esset eiusdem speciei cum alia parte certa, & determinata illius ignis infiniti: non verò esse mobilem: quia esset eiusdem naturæ cum toto illo igne, quem non fore mobilem, satis probatum est. Nec mirum quòd dato vno impossibili, sequatur aliud: quia, vt aiunt Dialectici, ex impossibili sequitur quodlibet: imò & hinc fit, non esse possibile corpus illud infinitum: nam ex possibili nunquam sequitur aliquod impossibile.

Diluuntur fundamenta primæ sententiæ.

§. IV.

50 AD argumenta initio posita respondetur. Ad primum: quòd etsi demus, non implicare infinitum secundùm

cũdùm magnitudinem ratione essentię quantitatis, satis est ad hoc vt non possit dari, quòd repugnet ratione aliarum implicationum, quæ inseparabiliter sequuntur ex positione talis infiniti, quasque nos latè prosequuti fuimus.

Adde quòd manente essentia quantitatis, sicut modo manet, non ponetur linea illa in prædicamento: quia quantitas, quæ modo possibilis est, etsi secundùm se non petat, neque sit radix certi, & determinati termini, petit tamen hunc, vel illum vagè neque potest ei repugnare, vt sit terminis clausa: sicut neque figura, quæ ex terminatione quantitatis resultat, quæque eius proprietas est: at lineæ illi quoduis istorum repugnare satis patet; ideóque non erit eiusdem essentiæ cum quantitate prædicamentali, quæ modo est. Dicitur autem communiter, lineam infinitam in prædicamento quantitatis fore collocandam: quia dato hoc impossibili, non esset tunc de essentia quantitatis petere certum terminum; sed tantùm habere partem extra partem.

QVÆSTIO V.

Possitne supernaturaliter dari infinitum in actu secundùm multitudinem.

Refertur sententia affirmatiua.

§. I.

51 PArtem affirmatiuam tuentur omnes authores pro contraria sententia quæstione pręcedenti relati: quibus subscribit Oña in præsenti quæst. 2. art. 3 conclus. 2.

Probatur primò: in continuo sunt infinitæ partes proportionales: (vt supra diximus:) at potest Deus eas separatim conseruare: ergo tunc dabitur infinitus numerus quantitatiuorum. Minor probatur: nam quòd Deus conseruat interuentu causæ secundæ, quæ non est de essentia rei, potest se solo cõseruare: at Deus conseruat in continuo partes illas interuentu vnionis earumdem inter se, & vnio ista non est de essentia illarum: cum nulla sit ibi pars, quæ non sit diuisibilis, & separabilis ab alia; nam aliàs non esset quanta: ergo poterit Deus illam conseruare sine interuentu vnionis.

52 Secundò, in quolibet instanti vnius horæ potest Deus creare vnum Angelum, aut hominem: siquidem in quolibet instanti in Deo est virtus infinita: sed in illa hora sunt actu infinita instantia: ergo infiniti Angeli, aut homines manebunt in fine horę creati.

Et confirmatur: quia vt ex dicendis infra octauo libro satis constabit, Deus potuit optimè mundum hunc producere ab æterno: ergo & posset singulis annis creare vnam animã rationalem: ergo cum præcessissent infiniti anni, & animæ sint immortales, consequens esset, vt modo existerent infinitæ animæ.

Vltimò, quidquid Deus agnoscit extra se, præsertim per scientiam practicam, potest extra se producere: cum sciẽtia practica illius sit factiua rerum, teste D. Thom. 1. parte quæstione 14. art. 8. sed Deus cognoscit cogitationes hominum, & Angelorum in infinitum per totam ęternitatem multiplicandas, & sibi simul repræsentatas in obiecto suæ cognitionis: ergo poterit infinitam illam multitudinem simul producere, vel nullius virtutis erit illam cognoscere.

53 Et confirmatur: nam infinitæ cogitationes, quas per totam æternitatem habituri sunt Beati, realiter coexistunt nunc, & de facto ipsi æternitati, vt con-

ſtat ex his, quæ docet D. Thom. prima parte quæſt. 10. & quæſt. 14 art. 13. & cum eo communiter Thomiſtæ: ergo ſaltem reſpectu eiuſdem æternitatis dabitur infinitum in actu ſecundùm multitudinem: ergo etiam omnes hæ cogitationes infinitæ poterunt ſimul dari in tempore ſaltem per diuinam potentiam. Patet conſequentia: tum ex paritate rationis: tum etiam quia vt ſtatim videbimus, ratio præcipua quæ obſtare poterat, eſt quòd illa multitudo eſſet in aliqua ſpecie, vel quaſi ſpecie multitudinis; ac proindè eſſet finita: at etiam reſpectu æternitatis habet eſſe in eadem ſpecie, aut quaſi ſpecie multitudinis, & nihilominus eſt infinita: quia non poteſt in ea ſignari vltima: ergo, &c.

Adde, totam collectionem creaturarum poſſibilium contineri ſub aliqua ſpecie multitudinis, & nihilominus nullis certis terminis clauditur, vt ſupra quæſt. 3. num. 83. probatum eſt: ergo, &c.

Ex mente D. Thomæ quæſtio deciditur.

§. II.

54 NIhilominus dicendum eſt, implicare contradictionem, quòd detur infinitum in actu ſecundùm numerum. Hæc eſt D. Thom. prima parte quæſt. 7. art. 4. & alibi ſæpè. Et eandem tuentur Caiet. Bañez. Nazarius, Nauarrete ibidem, & omnes authores quæſtione præcedenti pro noſtra ſententia relati. Ad eam autem probandam prænotare oportebit, quòd nos præcipuè de infinito ſecundùm quantitatem diſcretam ſermonem inſtituimus: nam Ariſtot. in hoc lib. de hoc ſolummodo egit: quapropter in illius explicatione præcipuè immorabimur, licet ex his, quæ adducemus etiam de quouis infinito ſecundùm multitudinem (ſi tamen ſimpliciter tale ſit) probatum etiam manebit, implicare contradictionem à Deo produci.

55 Hoc ergo ſuppoſito; probatur aſſertio primò: implicat dari actu infinitam magnitudinem, vt quæſtione præcedenti probatum eſt: ergo etiam repugnabit fieri infinitam actu multitudinem corporum. Patet conſequentia: nam ſicut infinita illa corpora poſſent à Deo produci ſeparata, poſſent etiam produci coniuncta, vel per continuationem, vel ita vt omnia eſſent contigua, & ita ſequeretur incommodum illud, quòd aduerſus infinitam magnitudinem intulimus, ſcilicet dari diſtantiam actu infinitam ſimpliciter, terminis clauſam, quod eſt eam eſſe infinitam, & finitam.

Nec ſatisfacies huic argumento, ſi dixeris, ex hoc ſolùm ſequi, quòd non poſſit à Deo produci infinitus numerus corporum, ſi producerentur cum ſua actuali extenſione, & in ordine ad locum; non tamen ſi vnum cum alio penetraretur, tunc enim non efficerent illa omnia maiorem magnitudinem, quàm quodlibet eorum, neque poterit ab aliquo puncto linea in infinitum protrahi.

56 Nam contra eſt primò, quòd ſi Deus poteſt infinitam hanc multitudinem, penetrando corpora inter ſe, efficere, eandem etiam poterit abſque tali penetratione producere, eamque ad inuicem vnire, vel contiguare: ſed hoc poſterius non poteſt, vt ex dictis conſtat: ergo neque illud prius. Maior probatur: tum quia non adeſt ratio cogens ad oppoſitum: tum etiam, quia etſi paſſio poſſit dimoueri à ſubiecto per diuinam potentiam; non tamen poteſt fieri, vt ei repugnet. ergo cum actualis extenſio in ordine ad locum ſit

sit quantitatis passio, non poterit quantitatibus illis repugnare. Imò etiam omnia illa corpora poterunt inter se vniri, vel contiguari, cum hoc ipso quòd quantitatiuam extensionem habent, intrinsecè petant, vt possint inuicem vniri.

Adde, hoc quod est numerum illum corporum homogeneorum esse infinitum, non posse impedire, quo minus aptitudo quam habent ad vnionem, & extensionem localem, ad actum reduceretur: nam cum per hoc quòd infinitè crescat numerus corporum, nihil habeant, quod non pertineat ad prædicamentum quantitatis, si ex vi huius tale impedimentum adesset, iam ex natura ipsorum orietur, & consequenter ab intrinseco vnibilia non essent, neque extensionem actualem in ordine ad locum ab intrinseco peterent, atque adeò essent, & non essent quanta.

57 Secundò probatur ratione desumpta ex D. Thom. 1. part. quæst. 7. artic. 4. quæ potest ad hanc formam reduci. Omnis multitudo in actu entium totalium, & quantitatiuorũ debet esse secundùm aliquam speciem numeri: sed nulla species numeri est, aut esse potest actu infinita: ergo nulla multitudo talium entium poterit esse actu infinita. Maior, etsi Vasquez sentiat nullo modo posse probari; ideóque insufficientem esse rationem hanc Diui Thomæ: nihilominus satis efficaciter suadetur, ex eo quòd implicat dari à parte rei aliquid sub certo genere, quod non sit sub certa aliqua, & determinata specie: sicut implicat dari re ipsa animal, quod non sit rationale, vel irrationale: sed quæuis multitudo quantitatiua, de qua loquimur, à parte rei inuanta, est sub multitudine, vt sit tanquam sub ratione generica: ergo debet etiam esse sub aliqua specie multitudinis, seu numeri.

Minor verò probatur ex eodem D. Thom. quia quilibet numerus est multitudo facta, vel mensurata per vnum: at contra rationẽ infiniti est esse mensuratum: ergo repugnabit, dari speciem aliquam numeri, & quòd nihilonminus sit infinita.

58 Respondebis cum Conimbricensibus falsam esse minorem, si de numero provt abstrahit à finito, & infinito intelligatur: quia licet quæuis species numeri finiti sit multitudo facta, & mensurata per vnum, non tamẽ numerus infinitus. Vndè hic esset in specie determinata numeri infiniti, licet non esset mensurabilis per vnitatem.

Sed contra: quia de ratione numeri est, quòd vnitates habeant inter se aliquem ordinem, vt constat, tum ex se, tum ex dictis in Logica disputatione 13. numero 76. quia numerus debet esse aliquo modo vnus, & nullus alius modus vnitatis conuenit illi, nisi vnitas ordinis: at hæc vnitas solùm potest consistere in mensurabilitate, seu numerabilitate; & ideò hac sublata, nulla ordinis vnitas in eis superest, vt constat: ergo de ratione numeri est hæc numerabilitas, ac per consequens, quòd sit multitudo facta, seu mensurata per vnum.

Secundò respondebis ex Vasquez, quod rerum multitudo, quatenus est à parte rei, non habet rationem formalem, & specificam numeri; sed hanc accipit ab intellectu considerante, & diuidente: nam antequam intellectus numeret, cur dices hanc numero vnitatem ad ternarium potiùs, quàm ad quaternarium pertinere? Ex quo videtur colligi, posse esse à parte rei infinitam multitudinem, licet ad determinatam speciem non pertineat.

59 Sed contra: numerus est vera

&

& realis species quantitatis, vt constat ex his, quæ in Logica disputat. 13. num. 75. dicta sunt: ergo verè, & realiter datur à parte rei ratio formalissima, & specifica numeri. Item: quia etsi daremus rationem formalem numeri deriuari ab intellectu in ipsam multitudinem, haberet sufficientem vim ratio S. Thomæ: quia tunc licet multitudo prędicta non esset realiter numerus, deberet tamen esse capax, ad hoc quòd intellectus rationem specificam numeri ei tribueret: at habere talem capacitatem repugnat prorsus infinitæ illi multitudini, cum omnino innumerabilis sit: ergo, &c.

Aduertendum tamen, quòd hæc ratio Diui Thomæ conuincit etiam (proportione seruata) implicare quemuis alium numerum transcendentalem infinitum: quia licet talis numerus non constituat vnum per se, vt in Logica disp. 13. num. 73. diximus; nihilominus debet esse talis proportionatè ad numerum quantitatiuum. Et ita habebit suam qualemcumque vnitatem ordinis, quam tamen non posse cohærere cum prædicta infinitate, constat ex nostra ratione proportionabiliter ad præsens applicata.

Solutio argumentorum primæ sententiæ.

§. III.

60 AD primum respondetur: quòd licet vnio non sit de essentia quarumcumque partium, ita vt quæuis pars sigillatim accepta petat vniri alteri determinatę parti, est tamen de essentia partium continui: quia hæ necessariò petunt, quòd quantumuis vna ab alia separetur, semper tamen habeant alias partes continuas, & vnitas. Vnde si continuum diuideretur in omnem sui partem, sequerentur manifestè hæ duæ contradictoriæ, scilicet partes illas esse indiuisibiles: quia (vt supponitur) iam omnis earum partitio circa illas esset exhausta; & esse simul diuisibiles: quia partes continui non minùs sunt diuisibiles in alias partes; quàm ipsum continuum, vt ex definitione quantitatis continuæ ab Aristot. tradita constat.

61 Ad secundùm respondetur: quòd etsi demus, in quolibet instanti diuisiuè sumpto posse Deum producere vnum Angelum; non tamen in omnibus collectiuè. Et ratio est: tum quia cum instantia infinita vnius horæ confusa quadam, & perturbata ratione pertranseant, non potest in singulis, & in omnibus suus determinatus effectus produci, alioquin instantia illa pertransirent confusè, & indeterminatè, & non sic pertransirent. Tum etiam: quia licet instantia illa etiam collectiuè sumpta sint infinita tantùm in potentia iuxta ea, quæ supra quæst. 1. huius disputationis diximus, & insuper ratione horæ, in qua includuntur, sint terminata certis terminis: nihilominus in iisdem instantibus vnientibus partes proportionales prædictæ horæ secundùm se sumptis, non datur primum, neque vltimum: ac proinde implicat, quod successiuè percurrantur: alioquin secundùm istam considerationem esset, & non esset ibidem assignabile primum, & vltimum: & consequenter implicat, quòd in quolibet ex illis collectiuè sumptis vnus Angelus producatur. Ad confirmationem patebit ex dicendis infrà lib. 8. disputatio. vltima quæstio 5.

62 Ad vltimum dicendum est: quòd quidquid Deus per scientiam practicã cognoscit, potest etiam efficere, eo tamen modo, quo illud factibile cognoscit: non tamen necesse est, vt secundùm eundem modum, quem habet in

in esse obiectiuo, in re ponantur. Vnde, quia etsi Deus cognoscat infinitas cogitationes futuras, non tamen cognoscit illas, vt simul factibiles, licet simul ex parte sua cognoscat illas, ideo neque potest omnes illas efficere.

Ad confirmationem concesso antecedenti, & prima consequentia, neganda est secunda. Et ad primam partem negari debet paritas rationis: nam ea quæ coexistunt nostro tempori, sunt simpliciter simul, & in actu, & ita implicat infinitam multitudinem nostro tempori coexistere. Cæterum ea, quæ coexistunt in nunc æternitatis, non oportet esse simpliciter simul; sed cum addito, scilicet simultate in nunc æternitatis: quia res quantumuis essentialiter successiuæ, atque adeo quæ simpliciter loquendo nequeunt esse simul: nihilominus possunt coexistere simul in æternitate: nam cum sit mensura superior indiuisibilis, & tota simul, ambit ratione suæ infinitæ perfectionis tam præterita quàm præsentia, & futura; & ideo possunt aliqua simpliciter manere infinita infinitate in potentia, & simul esse præsentia in æternitate, in quo neque ex parte infiniti in potentia, neque ex parte æternitatis, (vt quæstione decima citata primæ partis docent Thomistæ cum Sancto Doctore,) vlla ostenditur repugnantia.

118 Vnde ad secundam partem dicendum est: quòd iuxta ea, quæ modo asserebamus, prædicta multitudo cogitationum non amittit simpliciter rationem infinitatis in potentia, per hoc quod sit præsens, & coexistens simul in nunc æternitatis: sicut neque futura deperdunt rationem futurorum secundùm se, per hoc quòd sint præsentia in eadem æternitate. Vnde ex hoc solùm sequitur, quod illæ cogitationes, prout habent prædictam infinitatem, sint tantum in potentia in aliqua specie numeri. Cæterum si essent actu, & simul in nunc nostri temporis, tunc sicut simpliciter essent simul in actu: ita similiter, & in actu continerentur in specie numeri: at infinitum in actu esse actu in aliqua specie numeri implicat, vt dictum est: secus verò quod infinitum in potentia, sit in potentia in aliqua specie illius.

64 Et fiet hoc vltimum manifestius, si recolatur id, quod supra innuimus, scilicet quod cum dicitur prædictam multitudinem esse in potentia in aliqua specie numeri, non est sensus, quod hæc potentia sit, ad hoc vt illa multitudo secundùm se totam sit simul, & in actu in aliqua vna specie numeri; sed tantum ad hoc vt secundùm aliquas ex illis cogitationibus sit actu in aliqua, vel in aliquibus speciebus numeri; ita tamen, vt semper illæ, ad quas actu pertinuerit, sint finitæ; licet reliquæ, quæ tantum in potentia sunt species, quæque fient actu tales per hoc quod sint multitudines mensuratæ per vnum, sint talis conditionis, vt quauis data, posset alia, & alia in infinitum dari. Ex quo, vt patet, nullum sequitur inconueniens; sed tantum quòd possit dari infinitum in potentia, vt constat ex supra dictis.

Ex quo etiam ad confirmationem constat: nam illa multitudo creaturarum possibilium est tantum in potentia infinita, ac per consequens tantum in potentia est in specie, aut speciebus numerorum, vel multitudinis.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm possit supernaturaliter dari infinitum in actu secundùm intensionem.

Proponitur prior opinio.

§. I.

65 Partem affirmatiuam tuentur Doctores supra in quæstione 4. & 5. pro contraria sententia relati. Probatur primò: ea, quæ non opponuntur, non impediunt se inuicem: sed gradus intensionis qualitatis non opponuntur inter se, vt constat: ergo posita quauis intensione finita, potest illa qualitas infinitè in actu intendi. Patet consequentia; quia quauis intensione data, potest amplior, & amplior in infinitum dari, & cum illi gradus non opponantur, non solum erunt infiniti in potentia; sed etiam non repugnabit, quod sint simul in actu.

Secundò, gratia neque ex parte agentis, neque ex parte formæ, neque ex parte subiecti habet terminum suæ perfectionis, & intensionis: ergo potest esse infinita secundùm intensionem: ergo idem dicendum est de aliis qualitatibus. Hæc vltima consequentia patet ex paritate rationis. Prima verò ex antecedenti: quia in eo referuntur præcipua capita, vnde posset illi prouenire limitatio.

66 Antecedens autem quoad primam partem, scilicet quoad agens satis liquet: quandoquidem Deus gratiam infundens habet infinitam virtutem. Quoad secundam verò etiam cōstat: quia gratia est forma ordinis infiniti, & participatio infinitæ naturæ Dei, quæ proinde est infinitè participabilis. Et denique quoad tertiam partem, scilicet non posse sumi eius determinationem ex parte subiecti, seu potentiæ obedientialis, in qua recipitur, satis liquet: quia determinatio potentiæ passiuæ non potest sumi, nisi vel ex parte potentiæ actiuæ, cui correspondet, vel ex actu, & forma, ad quam suscipiendam ordinatur; sed ex neutro horum limitatur, vt probatum est: ergo, &c.

Confirmatur, quia gratia Christi Domini fuit infinita secundum intensionem: ergo idem dicendum est de aliis qualitatibus per ordinem ad diuinam potentiam. Consequentia patet ex paritate rationis.

Antecedens verò probatur: tum quia dicitur immensa iuxta illud Ioan. 3. *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum filio*: at omne immensum est infinitum. Tum etiam: quia se extendit ad iustificandos infinitos homines, si essent, vt docet D. Th. 3. part. q. 7. art. 11. at quod se extēdit ad effectum infinitum, non potest non esse infinitum. Tum denique: quia alioquin posset tantum crescere gratia alicuius creaturæ, vt pertingeret ad intensionem gratiæ Christi Domini: quia ad id, quod est finitum in latitudine intensionis, potest per continuam intensionem pertingi: sed hoc est contra id, quod dicitur Iob 28. *Non æquabitur ei aurum, vel vitrum*, secundùm quod D. Gregor. ibidem exponit: ergo, &c.

Præfertur sententia Angelici Doctoris.

§. II.

67 Nihilominus dicendum est: implicare contradictionem dari infinitum in actu secundum intensionem. Assertio hæc satis colligitur ex D. Th. locis citatis in hac disp. & 3. p. q. 7. art. 11. & alibi sæpè: estque cōmunis.

nis inter Doctores pro nostra sententia in quæstionibus præcedentibus relatos.

Probatur ratione desumpta ex D. Th. loco citato ex 3.p. Intensio conuenit qualitabus in ordine ad subiectum, siue talis intensio fiat per maiorem radicationem qualitatum in illo, vt vult Doctor Angelicus, & nos cum eo in libris de Generatione dicemus: siue per additionem gradus ad gradum, vt aliqui volunt: quia tunc eatenus qualitas aliqua esset intensa, quatenus plures gradus illius sunt, vel esse possũt in eadem parte subiecti: ergo implicat dari qualitatem infinitè intensam.

Patet consequentia; tum quia forma limitatur per solum subiectum, vt docet D.Th. 1.p.q.7. art.1. & 2. Tum etiam, quia subiectum illius qualitatis non potest esse aliud præter substantiam creatam: at quæuis substantia creata, cum sit finita, vt supra diximus, tantùm habet capacitatem finitam: ergo cum esse illius qualitatis, & perfectio propriæ latitudinis non excedat, nec possit excedere suum subiectum, non potest esse infinita etiam secundùm intensionem. Patet hæc consequentia: quia alioqui potentia receptiua non esset tanta in ratione receptiuæ, & capacitatis, ad hoc vt actuetur, quanta est forma in ratione formæ, & actus actuantis illam, quod est contra essentialem proportionem requisitam inter vtrumque.

68 Confirmatur, & explicatur: quia aliàs illa qualitas esset, & non esset accidens; esset quidem, vt supponitur; non esset verò, quia cuilibet accidenti debet correspondere suum proportionatum subiectum, cum eius esse sit inesse: at illi accidenti infinito nullum subiectum proportionatum correspondere: ergo, &c. Minor probatur, quia vt dicebamus, quæuis substantia creata est finita secundùm capacitatem in recipiendo, ac per consequens non potest correspondere per modum subiecti accidenti infinito; alioqui haberet infinitam in actu capacitatem.

Confirmatur tandem: nam ex eo, quòd substantia in ratione subiecti est capacitatis infinitæ in potentia, oritur quod possit correspondere illi accidens, quòd sit infinitum in potentia secundùm intensionem: ergo & econtrà: quia non potest esse infinita in actu, nequit illi correspondere accidens infinitum in actu secundùm intensionem, & è conuerso.

Quæ ratio cum suis confirmationibus, etsi respectu omnium accidentium habeat sufficientem vim; nihilominus respectu accidentium ordinis naturalis, qualis esset calor, verbi gratia, infinitè intensus, magis vrget; quia omne accidens ordinis naturalis debet respicere aliquam substantiam sibi proportionatam, vt subiectum connaturale.

69 Secundò probatur assertio alia ratione desumpta ex D.Th. 8. Physicor. lect. 21. & de potentia quæst. 1. art. 2. in secundo argumento. Quia si semel non repugnat, dari qualitatem infinitè intensam, nihil oberit quominus Deus communicet alicui creaturæ virtutem loco motiuam, quæ sit infinitæ intensionis: at hoc implicat: ergo & illud. Consequentia est aperta. Minor verò probatur: quia alioqui habens illam virtutem posset localiter mouere aliquod corpus in non tempore, seu in instanti: quandoquidem quo virtus motiua est maior, eo mouet in minori duratione; ac proinde si est infinitè intensa, mouebit in duratione infinitè minima, scilicet in instanti, quod est contra rationem motus localis, qui vt ex dicendis infra constabit, non potest non esse in tempore.

Respondebis cum Conimbr. mo-

tum illum nō fore in instanti: quia Deus non concurreret concursu infinito; sed finito ad illum motum.

70 Sed contra, quia non est necessarium, vt agens naturale semper sit impeditum, & dum impeditum non est, agit secundùm vltimum sui posse. Ergo si habet vim agendi infinitam in actu secundùm intensionem, petit concursum infinitum secundùm intensionem: quia si semel non repugnat infinita virtus secundùm intensionem, nec repugnabit concursus Dei eodem modo infinitus: ergo poterit Deus infinitè cum illo concurrere, atq; ita iam agens infinitæ virtutis motiuæ mouebit corpus in instanti.

Confirmatur: vel repugnat ille concursus infinitus, & actus ille correspondens virtuti motiuæ, vel nō: si primum: ergo repugnat talis virtus infinita secundùm intensionem: quia vbi repugnat actus, repugnat potentia: si secundum, ergo iam dabitur motus localis in instanti, quod vt diximus, & infra latiùs dicemus, apertè repugnat.

Sed dices, etiam si in Deo detur virtus motiua infinita, nihilominus non potest facere, vt aliquod corpus moueatur localiter in non tempore: ergo ex eo quòd daretur virtus creata infinita secundùm intensionem, non inde fieret, posse causare motum in non tempore, seu in instanti. Patet consequentia: quia maior est infinitas virtutis diuinæ, quàm creatæ.

71 Respondetur negando consequentiam, & ratio disparitatis est: quia ad infinitatem virtutis diuinæ satis est, quòd modus mouendi, quo moueret, scilicet independenter ab alio, vt à primo motore, petat quòd talis virtus sit infinita per essentiam: at in creatura, si non moueret in instanti, nihil esset in illo motu, in quo splenderet vis infinitè motiua, quam habet causa.

Adde, quod ex hoc quod demus virtutem motiuam in Deo, infinitam per essentiam, non colligitur, dandum esse aliquid in rebus creatis, quod habeat infinitatem in actu: at si semel non repugnat virtus motiua creata, quę sit infinita secundùm intensionem, nec repugnabit motus infinitè velox, ac proinde qui fieret in instanti. Vnde tam illa virtus creata, quàm diuina possent mouere corpus in non tempore & ex consequenti sequeretur implicatio contradictionis iam tacta, scilicet motum localem fieri in instanti.

Satisfit argumentis primæ sententiæ.

§. III.

72 AD primum initio quæstionis positum patet ex dictis, quomodo infinitas secundùm intensionem opponitur qualitati: tum quia tollit ab ea rationem accidētis: tum etiam, quia est contra proportionem essentialem, quæ debet esse inter formam, seu qualitatem, & suum subiectum. Vnde etsi gratis daremus, quòd intensio fieret per additionem gradus ad gradum, essent incompossibiles inter se infiniti gradus eiusdem qualitatis, quamuis concederemus eosdem quando sunt finiti, & determinati, posse simul esse in eodem subiecto.

Ad secundùm respondetur, repugnare ex parte ipsius gratiæ, quòd sit infinita in actu secundùm intensionem. Et ad probationem, quòd tantum conuincit intensionem gratię esse infinitam in potentia: quia non potest ita à Deo intendi, quin ampliùs, & ampliùs sit intensibilis: sicut ex eo quòd collectio creaturarum sit participatio esse infiniti Dei, non sequitur dari creaturam infinitè perfectam; sed quòd quauis data, quæ semper erit finita, potest alia, & alia

alia perfectior dari. Adde, quòd etiam repugnat ex parte subiecti: quia subiectum, & forma mutuo se in diuerso genere causæ limitant: nam etsi potentia obedientialis respiciat agens infinitum: quia tamen est in ordine ad formam finitam secundùm essentiam, & intensionem, ideo est finita.

73 Ad confirmationem respondetur ex D. Th. 3. part. quæst. 7. art. 11. citato, gratiam Christi esse finitam in genere entis, & qualitatis, atque adeo secundum intensionem; licet habeat infinitatem in esse gratiæ, quatenus nimirum est gratia capitis, & quantum est de se potest influere ad gratificandos infinitos homines, si essent, habetque alia, quæ optimè explicat Thomistæ 3. part. quæst. citata. Et ad primam partem respondetur ex eodem S. Doctore in solutione ad primum, quòd illud testimonium potest intelligi, vel de dono, quod Deus ab æterno dedit Filio, scilicet diuinam naturam, quæ est donum infinitum: vel de dono, quod in tempore fuit concessum humanæ naturæ, scilicet, vnionem ad diuinam Personam, quæ est donum infinitum ratione Personæ vnitæ. Vel tandem potest referri ad gratiam habitualem, inquantum gratia Christi se extendit ad omnia, quæ sunt gratiæ, vt optimè Thomistæ ibidem explicant.

74 Ad secundam partem respondetur ex eodem D. Th. in solutione ad 2. satis esse, quòd gratia Christi sit gratia capitis, & humanitas eius sit vnita Verbo, ad hoc, vt possit influere in infinitos homines, si essent: quamuis non sit infinita secundùm intensionem.

Ad tertium patet ex his, quæ docet idem Doctor Angelicus in solutione ad vltimum: quòd gratia cuiusuis alterius hominis comparatur ad gratiam Christi, sicut quædam virtus particularis ad vniuersalem: at licet id, quod est minus, possit peruenire per argumentum ad quantitatem maioris in his, quæ habent quantitatem vnius rationis: secus verò in aliis, & ideo non mirum quòd gratia cuiusuis alterius hominis semper maneat inferior ad gratiam Christi, etiam si tantam intensionem haberet, quantam gratia Christi Domini.

QVÆSTIO VII.

Vtrùm vnum infinitum possit esse maius alio?

75 Postquam egimus de quouis infinitorum genere sigillatim, & secundùm se sumpto, meritò nunc accedimus ad inquirendum de eisdem, vt ad inuicem collatis, an scilicet datis per impossibile duobus infinitis in actu, tunc vnum possit esse maius alio. Verumtamen, vt hæc comparatio rectè fiat, debent inter se conferri duo infinita inter se similia, vtpotè numerus cum numero, & infinita quædam linea, aut superficies cum alia linea, aut superficie infinita. Vnde non loquimur in præsenti de infinito in genere entis: quia hoc non habet aliud simile, cum quo comparetur, cum de ratione eius sit, quod sit vnicum, quippè quod habet omnem perfectionem excogitabilem in genere entis.

Refertur opinio negans.

§. I.

76 Partem negantem tuentur Alexander, Aphrodis. libro 3. quæstionum naturalium cap. 12. & plures alij: eamque reputant probabilem Conimbricen. in hoc libro capite 8.

quæst. 2. art. 4. ad 2. Probari potest primò: quia quoduis infinitum, hoc ipso quòd tale, petit vt à nullo alio excedatur: ergo repugnat vnum infinitum esse maius altero. Consequentia patet. Antecedens verò etiam liquet: quia alioqui ex qua parte ab alio superatur, iam habebit finem, & terminum, cum vlterius non progrediatur, & ita erit, & non erit infinitum: ergo, &c.

Confirmatur, & explicatur: nam demus lineam quandam infinitam, aut corpus infinitæ magnitudinis, tunc si illud ab alio corpore infinito excederetur, iam corpus maius occuparet maius spatium, quàm aliud corpus minoris magnitudinis. Ergo hoc vltimum ibi sistit, vbi aliud incipit vlterius tendere, maioremque locum occupare, & per consequens erit infinitum, vt supponitur, & simul finitum: quandoquidem habet terminum suæ extensionis.

77 Secundò, vnum infinitum non potest excedere aliud, nisi per excessum finitum, vel infinitum: at neutro modo: ergo nullo. Maior cum consequentia est euidens. Minor verò quoad primam partem constat: quia infinitum, vt tale importat infinitudinem: ergo si, vt tale est, excedit aliud, iam hic excessus erit per infinitudinem ipsam, atque adeo infinitus. Quoad secundam verò partem etiam patet: quia si excessus est infinitus, & cõsequenter per infinitatem, fieret inde, vt infinitum illud, quod exceditur, non sit infinitum: quia deest illi id, in quo, & per quod exceditur, quod est ipsa infinitas.

Tertiò, quia de ratione cuiusvis numeri infiniti est, quòd includat omnes species excogitabiles numerorum: ergo & quòd nõ excedatur ab alio numero. Patet consequentia: quia nihil erit, per quòd excedatur, si semel prior ille numerus continet omnes species numerorum. Antecedens verò probatur: quia de ratione cuiusvis numeri infiniti est, quòd omnes binarij in illo contenti sint infiniti, & similiter omnes ternarij, & sic de reliquis speciebus numerorum in infinitum; alioqui si ternarij verbi gratia, non essent infiniti, diuiso illo numero in diuersos ternarios finitos, nihil illius superesset ad conficiendos alios, & alios ternarios, ac proinde esset finitus: ergo de ratione eiusdem numeri erit, quòd contineat omnes species excogitabiles numerorum: quia non videtur posse excogitari aliquid amplius intra latitudinem infinitam numeri, præter infinitas species, & has infinities multiplicatas.

Explicatur vera sententia D. Thomæ.

§. II.

78 Pro huius quæstionis decisione notandum est, infinitum posse duobus modis accipi: primò materialiter pro materia, vel rebus ex quibus componitur, puta pro quantitate, & dimensionibus eius, si sit continuum: vel pro vnitatibus, si sit discretum. Secundò formaliter, id est pro ipsa ratione formali infinitudinis consistente in hoc, quòd non habeat terminos; sed in infinitum protendatur.

79 Dicendum ergo est primò. Si duo infinita sumantur secundùm rationem formalem infinitatis, tunc nullum est maius altero. Hanc damus authoribus primæ sententiæ, & tenent eam Masius, Rubio, & alij: nec potest quoad assertionem hanc esse vlla inter Doctores dissensio, si rectè intelligatur. Probatur ergo, & declaratur sic: quia infinitum formaliter acceptũ explicamus per negationem terminorum

at

at in hoc, quod est terminis carere, nullus excessus esse potest inter illa: quia quoduis infinitum, hoc ipso quod tale, debet omnino carere terminis intrinsecis finientibus, & limitantibus illud: ergo neque in ratione formali infinitudinis potest vnum excedere aliud.

Confirmatur: nam infinitum sub ratione formali infiniti præcisè cõsideratum, consistit in indiuisibili, & consequenter non suscipit magis, aut minus: ergo nequit vnum infinitum secũdùm hanc rationem esse maius alio. Consequentia patet: & antecedens etiam constat: quia hoc ipso quòd infinitum explicetur secundùm prædictam rationem, per hoc quòd careat omni termino proprij ordinis, oportet, vt hæc ratio in indiuisibili consistat: quia si vel minimum termini intrinseci habeat, iam secundùm illam rationem non erit infinitum.

80 Dicendum est secundò. Si loquamur de infinito secundùm multitudinem, & secundùm rationem materialem considerato, tunc vnum infinitum potest esse maius altero, quatenus potest cõtingere, vt plus materiæ habeat. Ita D.Th. 3.p.q.10.art.3. ad 3. vbi non solùm assertionem nostram docet, sed eam exemplificat in numeris dicens: *Et hoc etiam videtur in numeris accedere: nam species numerorum parium sunt infinitæ: & similiter species numerorum imparium, & tamen numeri pares, & impares sunt plures, quàm pares.* Et paulo inferiùs. *Per hunc igitur modum infinita sunt in potentia creaturæ; & tamen plura sunt in potentia Dei, quam in potentia creaturæ. Et similiter anima Christi scit infinita scientia simplicis intelligentiæ, plura tamen scit Deus, secundùm hunc modum sciendi.* Et ideo S. Doctorem sequuntur Caietan. ibidem, Ferrara 2. contra Gent. cap.38. §. vltimo ad 1. Masius loco citato, Rubio in præsenti, tractatu de infinito qu. 4 qui refert Soncin. 12. Metaphysic. quæst.31. Gregor. in 2. dist.42. qu. 4. Gabr. ibidem dist.2. q.3. ad 1. & est communis inter Thomistas.

81 Probatur ratione, quam innuit D. Th. loco citato: si daretur actu numerus infinitus constans ex infinitis numeris paribus, & imparibus, tunc compararetur per modum totius respectu prædictorum numerorum, parium, & imparium; & èconträ, hi conferrentur cum illo per modum partis: ergo talis numerus totalis esset maior ex parte materiæ, quàm infiniti illi numeri pares, vel impares. Patet consequentia: quia euidens est lumine naturali, omne totum debere esse maius sua parte: ergo cum numeri illi impares, & infiniti habeant se vt pares respectu illius numeri totalis; fiet inde, vt numerus totalis sit maior ex parte materiæ, quàm prædicti numeri impares, & infiniti.

Confirmatur, si daretur actu infinitus numerus hominum, tunc plures forent digiti, quàm homines, longéque plures ambobus essent capilli, quos haberent, licet tam homines, quàm digiti, & capilli essent infiniti: ergo, &c. Antecedens est euidens: quandoquidem quiuis homo haberet decem digitos, & multo plures capillos.

82 Respondent Conimbricens. principium illud, omne totum est maius sua parte, esse verum in rebus finitis; non autem in infinitis.

Sed contra, omne quod includit quidquid aliud includit, & insuper aliquid aliud, debet esse maius illo, vt ex se patet; sed omne totum, siue finitum, siue infinitum continet quamlibet sui partem, & insuper aliquid plus: sicut numerus coalescẽs ex infinitis numeris

pari-

sic ostendimus: nam quantitas illa infinita oriretur ratione materiæ ex natura illius, corpori: nam cum esset accidens entitatiuè naturale, non posset non esse connaturale alicui corpori, & ex principiis eius aliquo modo dimanare. Ergo si semel hæc infinita quantitas est impedimentũ prædicto corpori, à quo oritur, ne moueatur; fiet inde, vt corpus illud naturale, & mobile haberet ex suis intrinsecis principiis impedimentum ad suum motum naturalem: ergo esset, & non esset mobile.

Prima consequentia ex se patet. Secunda verò quoad primam illius partem supponitur vt certa: quia tale corpus supponitur esse mobile. Quoad secundam verò etiam constat: quoniam ex enti mobili, si verè est mobile, debet oriri quantitas, quæ reddat ipsum dispositum, & aptum ad motum; non verò impediat, & impossibile reddat exercitium talis motus: quãdoquidem motus est naturalis perfectio corporis mobilis, & nulla res ponit ab intrinseco impedimentum suæ naturali, & debitæ perfectioni; aliàs natura sibi ipsi aduersaretur, & in opposita tenderet: ergo si semel quantitas illa infinita, & à corpore illo aliquo modo dimanans impedit motum; consequens est, vt non sit ab intrinseco mobile.

48 Deinde, quia ex hac solutione apertè sequitur, non esse proprium quantitatis tribuere substantiæ materiali, quòd sit mobilis localiter, quod omninò falsum est: cum enim ex ea proueniat, vt sit in loco circumscriptiuè, & perfectè, non potest non aliquo modo conducere, ad hoc vt substantia localiter moueatur.

Sequelam verò sic probamus: nullum accidens natura sua constitutum ad præstandum aliquem effectum, potest ex eo quòd infinitè in perfectione sibi connaturali crescat, reddi ineptum ad illum præstandum: imò quo magis in perfectione crescit, eo perfectiùs talem præstabit effectum: id quod in calore cæterisque aliis accidentibus cernere liquet. Sed quantitas, si infinitè crescat, non solùm non dat subiecto, vt sit perfectius mobile ad locum; verum etiam impedit talem motum: ergo signum esset, quòd cum sub terminis finitis, & non ita perfecta erat, non dabat substantiæ illi esse localiter mobilem. Ergo vt vitemus hoc inconueniens, necessariò dicendum est, impossibilem esse quantitatem infinitam, quæ proinde hoc ipso quòd talis impedit, imò & infert corpus illud non esse mobile.

49 Nec ratio qua vtitur Vasquez ad suam solutionem confirmandam est efficax: nam dato illo impossibili, scilicet esse aliquod corpus homogeneum & infinitum, statim sequeretur aliud, nimirum quamlibet illius partem separatam esse, & non esse mobilem; esse quidem: quia nunc quæuis pars ignis aliquota est mobilis, & hæc esset eiusdem speciei cum alia parte certa, & determinata illius ignis infiniti: non verò esse mobilem: quia esset eiusdem naturæ cum toto illo igne, quem non fore mobilem, satis probatum est. Nec mirum quòd dato vno impossibili, sequatur aliud: quia, vt aiunt Dialectici, ex impossibili sequitur quodlibet: imò & hinc fit, non esse possibile corpus illud infinitum: nam ex possibili nunquam sequitur aliquod impossibile.

Diluuntur fundamenta primæ sententiæ.

§. IV.

50 AD argumenta initio posita respondetur. Ad primum: quòd etsi demus, non implicare infinitum secundùm

cũdùm magnitudinem ratione essentię quantitatis, satis est ad hoc vt non possit dari, quòd repugnet ratione aliarum implicationum, quæ inseparabiliter sequuntur ex positione talis infiniti, quasque nos latè prosequuti fuimus.

Adde quòd manente essentia quantitatis, sicut modo manet, non ponetur linea illa in prædicamento: quia quantitas, quæ modo possibilis est, etsi secundùm se non petat, neque sit radix certi, & determinati termini, petit tamen hunc, vel illum vagè neque potest ei repugnare, vt sit terminis clausa: sicut neque figura, quæ ex terminatione quantitatis resultat, quæque eius proprietas est: at lineæ illi quoduis istorum repugnare satis patet; ideóque non erit eiusdem essentiæ cum quantitate prædicamentali, quæ modo est. Dicitur autem communiter, lineam infinitam in prædicamento quantitatis fore collocandam: quia dato hoc impossibili, non esset tunc de essentia quantitatis petere certum terminum; sed tantùm habere partem extra partem.

QVÆSTIO V.

Possitne supernaturaliter dari infinitum in actu secundùm multitudinem.

Refertur sententia affirmatiua.

§. I.

51 PArtem affirmatiuam tuentur omnes authores pro contraria sententia quæstione prçcedenti relati: quibus subscribit Oña in præsenti quæst. 2. art. 3 conclus. 2.

Probatur primò: in continuo sunt infinitæ partes proportionales: (vt supra diximus:) at potest Deus eas separatim conseruare: ergo tunc dabitur infinitus numerus quantitatiuorum. Minor probatur: nam quòd Deus conseruat interuentu causæ secundæ, quæ non est de essentia rei, potest se solo cõseruare: at Deus conseruat in continuo partes illas interuentu vnionis earumdem inter se, & vnio ista non est de essentia illarum: cum nulla sit ibi pars, quæ non sit diuisibilis, & separabilis ab alia; nam aliàs non esset quanta: ergo poterit Deus illam conseruare sine interuentu vnionis.

52 Secundò, in quolibet instanti vnius horæ potest Deus creare vnum Angelum, aut hominem: siquidem in quolibet instanti in Deo est virtus infinita: sed in illa hora sunt actu infinita instantia: ergo infiniti Angeli, aut homines manebunt in fine horę creati.

Et confirmatur: quia vt ex dicendis infra octauo libro satis constabit, Deus potuit optimè mundum hunc producere ab æterno: ergo & posset singulis annis creare vnam animã rationalem: ergo cum præcessissent infiniti anni, & animæ sint immortales, consequens esset, vt modo existerent infinitæ animæ.

Vltimò, quidquid Deus agnoscit extra se, præsertim per scientiam practicam, potest extra se producere: cum sciẽtia practica illius sit factiua rerum, teste D. Thom. 1. parte quæstione 14. art. 8. sed Deus cognoscit cogitationes hominum, & Angelorum in infinitum per totam ęternitatem multiplicandas, & sibi simul repræsentatas in obiecto suæ cognitionis: ergo poterit infinitam illam multitudinem simul producere, vel nullius virtutis erit illam cognoscere.

53 Et confirmatur: nam infinitæ cogitationes, quas per totam æternitatem habituri sunt Beati, realiter coexistunt nunc, & de facto ipsi æternitati, vt con-

ſtat ex his, quæ docet D.Thom. prima parte quæſt.10. & quæſt. 14. art. 13. & cum eo communiter Thomiſtæ: ergo ſaltem reſpectu eiuſdem æternitatis dabitur infinitum in actu ſecundùm multitudinem: ergo etiam omnes hæ cogitationes infinitæ poterunt ſimul dari in tempore ſaltem per diuinam potentiam. Patet conſequentia: tum ex paritate rationis: tum etiam quia vt ſtatim videbimus, ratio præcipua quæ obſtare poterat, eſt quòd illa multitudo eſſet in aliqua ſpecie, vel quaſi ſpecie multitudinis; ac proindè eſſet finita: at etiam reſpectu æternitatis habet eſſe in eadem ſpecie, aut quaſi ſpecie multitudinis, & nihilominus eſt infinita: quia non poteſt in ea ſignari vltima: ergo, &c.

Adde, totam collectionem creaturarum poſſibilium contineri ſub aliqua ſpecie multitudinis, & nihilominus nullis certis terminis clauditur, vt ſupra quæſt.3. num. 83. probatum eſt: ergo, &c.

Ex mente D.Thomæ quæſtio deciditur.

§. II.

54 Nihilominus dicendum eſt, implicare contradictionem, quòd detur infinitum in actu ſecundùm numerum. Hæc eſt D. Thom. prima parte quæſt.7.art.4. & alibi ſæpè. Et eandem tuentur Caiet. Bañez. Nazarius, Nauarrete ibidem, & omnes authores quæſtione præcedenti pro noſtra ſententia relati. Ad eam autem probandam prænotare oportebit, quòd nos præcipuè de infinito ſecundùm quantitatem diſcretam ſermonem inſtituimus: nam Ariſtot. in hoc lib. de hoc ſolummodo egit: quapropter in illius explicatione præcipuè immorabimur, licet ex his, quæ adducemus etiam de quouis infinito ſecundùm multitudinem (ſi tamen ſimpliciter tale ſit) probatum etiam manebit, implicare contradictionem à Deo produci.

55 Hoc ergo ſuppoſito; probatur aſſertio primò: implicat dari actu infinitam magnitudinem, vt quæſtione præcedenti probatum eſt: ergo etiam repugnabit fieri infinitam actu multitudinem corporum. Patet conſequentia: nam ſicut infinita illa corpora poſſent à Deo produci ſeparata, poſſent etiam produci coniuncta, vel per continuationem, vel ita vt omnia eſſent contigua, & ita ſequeretur incommodum illud, quòd aduerſus infinitam magnitudinem intulimus, ſcilicet dari diſtantiam actu infinitam ſimpliciter, terminis clauſam, quod eſt eam eſſe infinitam, & finitam.

Nec ſatisfacies huic argumento, ſi dixeris, ex hoc ſolùm ſequi, quòd non poſſit à Deo produci infinitus numerus corporum, ſi producerentur cum ſua actuali extenſione, & in ordine ad locum; non tamen ſi vnum cum alio penetraretur, tunc enim non efficerent illa omnia maiorem magnitudinem, quàm quodlibet eorum, neque poterit ab aliquo puncto linea in infinitum protrahi.

56 Nam contra eſt primò. quòd ſi Deus poteſt infinitam hanc multitudinem, penetrando corpora inter ſe, efficere, eandem etiam poterit abſque tali penetratione producere, eamque ad inuicem vnire, vel contiguare: ſed hoc poſterius non poteſt, vt ex dictis conſtat: ergo neque illud prius. Maior probatur: tum quia non adeſt ratio cogens ad oppoſitum: tum etiam, quia etſi paſſio poſſit dimoueri à ſubiecto per diuinam potentiam; non tamen poteſt fieri, vt ei repugnet. ergo cum actualis extenſio in ordine ad locum ſit

sit quantitatis passio, non poterit quantitatibus illis repugnare. Imò etiam omnia illa corpora poterunt inter se vniri, vel contiguari, cum hoc ipso quòd quantitatiuam extensionem habent, intrinsecè petant, vt possint inuicem vniri.

Adde, hoc quod est numerum illum corporum homogeneorum esse infinitum, non posse impedire, quo minus aptitudo quam habent ad vnionem, & extensionem localem, ad actum reduceretur: nam cum per hoc quòd infinitè crescat numerus corporum, nihil habeant, quod non pertineat ad prædicamentum quantitatis, si ex vi huius tale impedimentum adesset, iam ex natura ipsorum oriretur, & consequenter ab intrinseco vnibilia non essent, neque extensionem actualem in ordine ad locum ab intrinseco peterent, atque adeò essent, & non essent quanta.

57 Secundò probatur ratione desumpta ex D. Thom. 1. part. quæst. 7. artic. 4. quæ potest ad hanc formam reduci. Omnis multitudo in actu entium totalium, & quantitatiuorũ debet esse secundùm aliquam speciem numeri: sed nulla species numeri est, aut esse potest actu infinita: ergo nulla multitudo talium entium poterit esse actu infinita. Maior, etsi Vasquez sentiat nullo modo posse probari, ideóque insufficientem esse rationem hanc Diui Thomæ: nihilominus satis efficaciter suadetur, ex eo quòd implicat dari à parte rei aliquid sub certo genere, quod non sit sub certa aliqua, & determinata specie: sicut implicat dari re ipsa animal, quod non sit rationale, vel irrationale: sed quæuis multitudo quantitatiua, de qua loquimur, à parte rei inuanta, est sub multitudine, vt sit tanquam sub ratione generica: ergo debet etiam esse sub aliqua specie multitudinis, seu numeri.

Minor verò probatur ex eodem D. Thom. quia quilibet numerus est multitudo facta, vel mensurata per vnum: at contra ratioñe infiniti est esse mensuratum: ergo repugnabit, dari speciem aliquam numeri, & quòd nihilonminus sit infinita.

58 Respondebis cum Conimbricensibus falsam esse minorem, si de numero prout abstrahit à finito, & infinito intelligatur: quia licet quæuis species numeri finiti sit multitudo facta, & mensurata per vnum, non tameñ numerus infinitus. Vndè hic esset in specie determinata numeri infiniti, licet non esset mensurabilis per vnitatem.

Sed contra: quia de ratione numeri est, quòd vnitates habeant inter se aliquem ordinem, vt constat, tum ex se, tum ex dictis in Logica disputatione 13. numero 76. quia numerus debet esse aliquo modo vnus, & nullus alius modus vnitatis conuenit illi, nisi vnitas ordinis: at hæc vnitas solùm potest consistere in mensurabilitate, seu numerabilitate; & ideò hac sublata, nulla ordinis vnitas in eis superest, vt constat: ergo de ratione numeri est hæc numerabilitas, ac per consequens, quòd sit multitudo facta, seu mensurata per vnum.

Secundò respondebis ex Vasquez, quod rerum multitudo, quatenus est à parte rei, non habet rationem formalem, & specificam numeri; sed hanc accipit ab intellectu considerante, & diuidente: nam antequam intellectus numeret, cur dices hanc numero vnitatem ad ternarium potiùs, quàm ad quaternarium pertinere? Ex quo videtur colligi, posse esse à parte rei infinitam multitudinem, licet ad determinatam speciem non pertineat.

59 Sed contra: numerus est vera

&

& realis species quantitatis, vt constat ex his, quæ in Logica disputat. 13. num. 75. dicta sunt: ergo verè, & realiter datur à parte rei ratio formalissima, & specifica numeri. Item: quia etsi daremus rationem formalem numeri deriuari ab intellectu in ipsam multitudinem, haberet sufficientem vim ratio S. Thomæ: quia tunc licet multitudo prędicta non esset realiter numerus, deberet tamen esse capax, ad hoc quòd intellectus rationem specificam numeri ei tribueret: at habere talem capacitatem repugnat prorsus infinitæ illi multitudini, cum omnino innumerabilis sit: ergo, &c.

Aduertendum tamen, quòd hæc ratio Diui Thomæ conuincit etiam (proportione seruata) implicare quemuis alium numerum transcendentalem infinitum: quia licet talis numerus non constituat vnum per se, vt in Logica disp. 13. num. 73. diximus; nihilominus debet esse talis proportionatè ad numerum quantitatiuum. Et ita habebit suam qualemcumque vnitatem ordinis, quam tamen non posse cohærere cum prædicta infinitate, constat ex nostra ratione proportionabiliter ad præsens applicata.

Solutio argumentorum primæ sententiæ.

§. III.

60 AD primum respondetur: quòd licet vnio non sit de essentia quarumcumque partium, ita vt quæuis pars sigillatim accepta petat vniri alteri determinatę parti, est tamen de essentia partium continui: quia hæ necessariò petunt, quòd quantumuis vna ab alia separetur, semper tamen habeant alias partes continuas, & vnitas. Vnde si continuum diuideretur in omnem sui partem, sequerentur manifestè hæ duæ contradictoriæ, scilicet partes illas esse indiuisibiles: quia (vt supponitur) iam omnis earum partitio circa illas esset exhausta; & esse simul diuisibiles: quia partes continui non minùs sunt diuisibiles in alias partes; quàm ipsum continuum, vt ex definitione quantitatis continuæ ab Aristot. tradita constat.

61 Ad secundùm respondetur: quòd etsi demus, in quolibet instanti diuisiuè sumpto posse Deum producere vnum Angelum; non tamen in omnibus collectiuè. Et ratio est: tum quia cum instantia infinita vnius horæ confusa quadam, & perturbata ratione pertranseant, non potest in singulis, & in omnibus suus determinatus effectus produci, alioquin instantia illa pertransirent confusè, & indeterminatè, & non sic pertransirent. Tum etiam: quia licet instantia illa etiam collectiuè sumpta sint infinita tantùm in potentia iuxta ea, quæ supra quæst. 1. huius disputationis diximus, & insuper ratione horæ, in qua includuntur, sint terminata certis terminis: nihilominus in iisdem instantibus vnientibus partes proportionales prædictæ horæ secundùm se sumptis, non datur primum, neque vltimum: ac proinde implicat, quod successiuè percurrantur: alioquin secundùm istam considerationem esset, & non esset ibidem assignabile primum, & vltimum: & consequenter implicat, quòd in quolibet ex illis collectiuè sumptis vnus Angelus producatur. Ad confirmationem patebit ex dicendis infrà lib 8. disputatio. vltima quæstio 5.

62 Ad vltimum dicendum est: quòd quidquid Deus per scientiam practicã cognoscit, potest etiam efficere, eo tamen modo, quo illud factibile cognoscit: non tamen necesse est, vt secundùm eundem modum, quem habẽt

in

in esse obiectiuo, in re ponantur. Vnde, quia etsi Deus cognoscat infinitas cogitationes futuras, non tamen cognoscit illas, vt simul factibiles, licet simul ex parte sua cognoscat illas, ideo neque potest omnes illas efficere.

Ad confirmationem concesso antecedenti, & prima consequentia, neganda est secunda. Et ad primam partem negari debet paritas rationis: nam ea quæ coexistunt nostro tempori, sunt simpliciter simul, & in actu, & ita implicat infinitam multitudinem nostro tempori coexistere. Cæterum ea, quæ coexistunt in nunc æternitatis, non oportet esse simpliciter simul; sed cum addito, scilicet simultate in nunc æternitatis: quia res quantumuis essentialiter successiuæ, atque adeo quæ simpliciter loquendo nequeunt esse simul: nihilominus possunt coexistere simul in æternitate: nam cum sit mensura superior indiuisibilis, & tota simul, ambit ratione suæ infinitæ perfectionis tam præterita, quàm præsentia, & futura; & ideo possunt aliqua simpliciter manere infinita infinitate in potentia, & simul esse præsentia in æternitate, in quo neque ex parte infiniti in potentia, neque ex parte æternitatis, (vt quæstione decima citata primæ partis docent Thomistæ cum Sancto Doctore,) vlla ostenditur repugnantia.

118 Vnde ad secundam partem dicendum est: quòd iuxta ea, quæ modo asserebamus, prædicta multitudo cogitationum non amittit simpliciter rationem infinitatis in potentia, per hoc quod sit præsens, & coexistens simul in nunc æternitatis: sicut neque futura deperdunt rationem futurorum secundùm se, per hoc quòd sint præsentia in eadem æternitate. Vnde ex hoc solùm sequitur, quod illæ cogitationes, provt habent prædictam infinitatem, sint tantum in potentia in aliqua specie numeri. Cæterum si essent actu, & simul in nunc nostri temporis, tunc sicut simpliciter essent simul in actu: ita similiter, & in actu continerentur in specie numeri: at infinitum in actu esse actu in aliqua specie numeri implicat, vt dictum est: secus verò quod infinitum in potentia, sit in potentia in aliqua specie illius.

64 Et fiet hoc vltimum manifestius, si recolatur id, quod supra innuimus, scilicet quod cum dicitur prædictam multitudinem esse in potentia in aliqua specie numeri, non est sensus, quod hæc potentia sit, ad hoc vt illa multitudo secundùm se totam sit simul, & in actu in aliqua vna specie numeri; sed tantum ad hoc vt secundùm aliquas ex illis cogitationibus sit actu in aliqua, vel in aliquibus speciebus numeri; ita tamen, vt semper illæ, ad quas actu pertinuerit, sint finitæ; licet reliquæ, quæ tantum in potentia sunt species, quæque fient actu tales per hoc quod sint multitudines mensuratæ per vnum, sint talis conditionis, vt quauis data, posset alia, & alia in infinitum dari. Ex quo, vt patet, nullum sequitur inconueniens; sed tantum quòd possit dari infinitum in potentia, vt constat ex supra dictis.

Ex quo etiam ad confirmationem constat: nam illa multitudo creaturarum possibilium est tantum in potentia infinita, ac per consequens tantum in potentia est in specie, aut speciebus numerorum, vel multitudinis.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm possit supernaturaliter dari infinitum in actu secundùm intensionem.

Proponitur prior opinio.

§. I.

65 PArtem affirmatiuam tuentur Doctores supra in quæstione 4. & 5. pro contraria sententia relati. Probatur primò: ea, quæ non opponuntur, non impediunt se inuicem: sed gradus intensionis qualitatis non opponuntur inter se, vt constat: ergo posita quauis intensione finita, potest illa qualitas infinitè in actu intendi. Patet consequentia; quia quauis intensione data, potest amplior, & amplior in infinitum dari, & cum illi gradus non opponantur, non solum erunt infiniti in potentia; sed etiam non repugnabit, quod sint simul in actu.

Secundò, gratia neque ex parte agentis, neque ex parte formæ, neque ex parte subiecti habet terminum suæ perfectionis, & intensionis: ergo potest esse infinita secundùm intensionem: ergo idem dicendum est de aliis qualitatibus. Hæc vltima consequentia patet ex paritate rationis. Prima verò ex antecedenti: quia in eo referuntur præcipua capita, vnde posset illi prouenire limitatio.

66 Antecedens autem quoad primam partem, scilicet quoad agens satis liquet: quandoquidem Deus gratiam infundens habet infinitam virtutem. Quoad secundam verò etiam cōstat: quia gratia est forma ordinis infiniti, & participatio infinitæ naturæ Dei, quæ proinde est infinitè participabilis. Et denique quoad tertiam partem, scilicet non posse sumi eius determinationem ex parte subiecti, seu potentiæ obedientialis, in qua recipitur, satis liquet: quia determinatio potentiæ passiuæ non potest sumi, nisi vel ex parte potentiæ actiuæ, cui correspondet, vel ex actu, & forma, ad quam suscipiendam ordinatur; sed ex neutro horum limitatur, vt probatum est: ergo, &c.

Confirmatur, quia gratia Christi Domini fuit infinita secundum intensionem: ergo idem dicendum est de aliis qualitatibus per ordinem ad diuinam potentiam. Consequentia patet ex paritate rationis.

Antecedens verò probatur: tum quia dicitur immensa iuxta illud Ioan. 3. *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum filio*: at omne immensum est infinitum. Tum etiam: quia se extendit ad iustificandos infinitos homines, si essent, vt docet D. Th. 3. part. q. 7. art. 11. at quod se extēdit ad effectum infinitum, non potest non esse infinitum. Tum denique: quia alioquin posset tantum crescere gratia alicuius creaturæ, vt pertingeret ad intensionem gratiæ Christi Domini: quia ad id, quod est finitum in latitudine intensionis, potest per continuam intensionem pertingi: sed hoc est contra id, quod dicitur Iob 28. *Non æquabitur ei aurum, vel vitrum*, secundùm quod D. Gregor. ibidem exponit: ergo, &c.

Præfertur sententia Angelici Doctoris.

§. II.

67 NIhilominus dicendum est: implicare contradictionem dari infinitum in actu secundum intensionem. Assertio hæc satis colligitur ex D. Th. locis citatis in hac disp. & 3. p. q. 7. art. 11. & alibi sæpè: estque cōmunis.

nis inter Doctores pro nostra sententia in quæstionibus præcedentibus relatos.

Probatur ratione desumpta ex D. Th. loco citato ex 3.p. Intensio conuenit qualitabus in ordine ad subiectum, siue talis intensio fiat per maiorem radicationem qualitatum in illo, vt vult Doctor Angelicus, & nos cum eo in libris de Generatione dicemus: siue per additionem gradus ad gradum, vt aliqui volunt: quia tunc eatenus qualitas aliqua esset intensa, quatenus plures gradus illius sunt, vel esse possút in eadem parte subiecti: ergo implicat dari qualitatem infinitè intensam.

Patet consequentia; tum quia forma limitatur per solum subiectum, vt docet D.Th. 1.p.q.7. art.1. & 2. Tum etiam, quia subiectum illius qualitatis non potest esse aliud præter substantiam creatam: at quæuis substantia creata, cum sit finita, vt supra diximus, tantùm habet capacitatem finitam: ergo cum esse illius qualitatis, & perfectio propriæ latitudinis non excedat, nec possit excedere suum subiectum, non potest esse infinita etiam secundùm intensionem. Patet hæc consequentia: quia alioqui potentia receptiua non esset tanta in ratione receptiuæ, & capacitatis, ad hoc vt actuetur, quanta est forma in ratione formæ, & actus actuantis illam, quod est contra essentialem proportionem requisitam inter vtrumque.

68 Confirmatur, & explicatur: quia aliàs illa qualitas esset, & non esset accidens; esset quidem, vt supponitur; non esset verò, quia cuilibet accidenti debet correspondere suum proportionatum subiectum, cum eius esse sit inesse: at illi accidenti infinito nullum subiectum proportionatum correspondere: ergo, &c. Minor probatur, quia vt dicebamus, quæuis substantia creata est finita secundùm capacitatem in recipiendo, ac per consequens non potest correspondere per modum subiecti accidenti infinito; alioqui haberet infinitam in actu capacitatem.

Confirmatur tandem: nam ex eo, quòd substantia in ratione subiecti est capacitatis infinitæ in potentia, oritur quod possit correspondere illi accidens, quòd sit infinitum in potentia secundùm intensionem: ergo & econtrà: quia non potest esse infinita in actu, nequit illi correspondere accidens infinitum in actu secundùm intensionem, & è conuerso.

Quæ ratio cum suis confirmationibus, etsi respectu omnium accidentium habeat sufficientem vim; nihilominus respectu accidentium ordinis naturalis, qualis esset calor, verbi gratia, infinitè intensus, magis vrget; quia omne accidens ordinis naturalis debet respicere aliquam substantiam sibi proportionatam, vt subiectum connaturale.

69 Secundò probatur assertio alia ratione desumpta ex D.Th. 8. Physicor. lect. 21. & de potentia quæst. 1. art. 2. in secundo argumento. Quia si semel non repugnat, dari qualitatem infinitè intensam, nihil oberit quominus Deus communicet alicui creaturæ virtutem loco motiuam, quæ sit infinitæ intensionis: at hoc implicat: ergo & illud. Consequentia est aperta. Minor verò probatur: quia alioqui habens illam virtutem posset localiter mouere aliquod corpus in non tempore, seu in instanti: quandoquidem quo virtus motiua est maior, eo mouet in minori duratione; ac proinde si est infinitè intensa, mouebit in duratione infinitè minima, scilicet in instanti, quod est contra rationem motus localis, qui vt ex dicendis infra constabit, non potest non esse in tempore.

Respondebis cum Conimbr. mo-

tum illum nõ fore in instanti: quia Deus non concurreret concursu infinito; sed finito ad illum motum.

70 Sed contra, quia non est necessarium, vt agens naturale semper sit impeditum, & dum impeditum non est, agit secundùm vltimum sui posse. Ergo si habet vim agendi infinitam in actu secundùm intensionem, petit concursum infinitum secundùm intensionem: quia si semel non repugnat infinita virtus secundùm intensionem, nec repugnabit concursus Dei eodem modo infinitus: ergo poterit Deus infinitè cum illo concurrere, atq; ita iam agens infinitæ virtutis motiuæ mouebit corpus in instanti.

Confirmatur: vel repugnat ille concursus infinitus, & actus ille correspondens virtuti motiuæ, vel nõ: si primum: ergo repugnat talis virtus infinita secundùm intensionem: quia vbi repugnat actus, repugnat potentia: si secundum, ergo iam dabitur motus localis in instanti, quod vt diximus, & infra latiùs dicemus, apertè repugnat.

Sed dices, etiam si in Deo detur virtus motiua infinita, nihilominus non potest facere, vt aliquod corpus moueatur localiter in non tempore: ergo ex eo quòd daretur virtus creata infinita secundùm intensionem, non inde fieret, posse causare motum in non tempore, seu in instanti. Patet consequentia: quia maior est infinitas virtutis diuinæ, quàm creatæ.

71 Respondetur negando consequentiam, & ratio disparitatis est: quia ad infinitatem virtutis diuinæ satis est, quòd modus mouendi, quo moueret, scilicet independenter ab alio, vt à primo motore, petat quòd talis virtus sit infinita per essentiam: at in creatura, si non moueret in instanti, nihil esset in illo motu, in quo splenderet vis infinitè motiua, quam habet causa.

Adde, quod ex hoc quod demus virtutem motiuam in Deo, infinitam per essentiam, non colligitur, dandum esse aliquid in rebus creatis, quod habeat infinitatem in actu: at si semel non repugnat virtus motiua creata, quę sit infinita secundùm intensionem, nec repugnabit motus infinitè velox, ac proinde qui fieret in instanti. Vnde tam illa virtus creata, quàm diuina possent mouere corpus in non tempore & ex consequenti sequeretur implicatio contradictionis iam tacta, scilicet motum localem fieri in instanti.

Satisfit argumentis primæ sententiæ.

§. III.

72 AD primum initio quæstionis positum patet ex dictis, quomodo infinitas secundùm intensionem opponitur qualitati: tum quia tollit ab ea rationem accidẽtis: tum etiam, quia est contra proportionem essentialem, quæ debet esse inter formam, seu qualitatem, & suum subiectum. Vnde etsi gratis daremus, quòd intensio fieret per additionem gradus ad gradum, essent incompossibiles inter se infiniti gradus eiusdem qualitatis, quamuis concederemus eosdem quando sunt finiti, & determinati, posse simul esse in eodem subiecto.

Ad secundùm respondetur, repugnare ex parte ipsius gratiæ, quòd sit infinita in actu secundùm intensionem. Et ad probationem, quòd tantum conuincit intensionem gratiæ esse infinitam in potentia: quia non potest ita à Deo intendi, quin ampliùs, & ampliùs sit intensibilis: sicut ex eo quòd collectio creaturarum sit participatio esse infiniti Dei, non sequitur dari creaturam infinitè perfectam; sed quòd quauis data, quæ semper erit finita, potest alia, & alia

alia perfectior dari. Adde, quòd etiam repugnat ex parte ſubiecti: quia ſubiectum, & forma mutuo ſe in diuerſo genere cauſæ limitant: nam etſi potentia obedientialis reſpiciat agens infinitum: quia tamen eſt in ordine ad formam finitam ſecundùm eſſentiam, & intenſionem, ideo eſt finita.

73 Ad confirmationem reſpondetur ex D.Th.3.part.quæſt. 7. art.11.citato, gratiam Chriſti eſſe finitam in genere entis, & qualitatis, atque adeo ſecundum intenſionem; licet habeat infinitatem in eſſe gratiæ, quatenus nimirum eſt gratia capitis, & quantum eſt de ſe poteſt influere ad gratificandos infinitos homines, ſi eſſent, habetque alia, quæ optimè explicat Thomiſtæ 3. part. quæſt. citata. Et ad primam partem reſpondetur ex eodem S. Doctore in ſolutione ad primum, quòd illud teſtimonium poteſt intelligi, vel de dono, quod Deus ab æterno dedit Filio, ſcilicet diuinam naturam, quæ eſt donum infinitum: vel de dono, quod in tempore fuit conceſſum humanæ naturæ, ſcilicet, vnionem ad diuinam Perſonam, quæ eſt donum infinitum ratione Perſonæ vnitæ. Vel tandem poteſt referri ad gratiam habitualem, inquantum gratia Chriſti ſe extendit ad omnia, quæ ſunt gratiæ, vt optimè Thomiſtæ ibidem explicant.

74 Ad ſecundam partem reſpondetur ex eodem D. Th. in ſolutione ad 2. ſatis eſſe, quòd gratia Chriſti ſit gratia capitis, & humanitas eius ſit vnita Verbo, ad hoc, vt poſſit influere in infinitos homines, ſi eſſent: quamuis non ſit infinita ſecundùm intenſionem.

Ad tertium patet ex his, quæ docet idem Doctor Angelicus in ſolutione ad vltimum: quòd gratia cuiuſuis alterius hominis comparatur ad gratiam Chriſti, ſicut quædam virtus particularis ad vniuerſalem: at licet id, quod eſt minus, poſſit peruenire per argumentum ad quantitatem maioris in his, quæ habent quantitatem vnius rationis: ſecus verò in aliis, & ideo non mirum quòd gratia cuiuſuis alterius hominis ſemper maneat inferior ad gratiam Chriſti, etiam ſi tantam intenſionem haberet, quantam gratia Chriſti Domini.

QVÆSTIO VII.

Vtrùm vnum infinitum poſſit eſſe maius alio?

75 POſtquam egimus de quouis infinitorum genere ſigillatim, & ſecundùm ſe ſumpto, merito nunc accedimus ad inquirendum de eiſdem, vt ad inuicem collatis, an ſcilicet datis per impoſſibile duobus infinitis in actu, tunc vnum poſſit eſſe maius alio. Verumtamen, vt hæc comparatio rectè fiat, debent inter ſe conferri duo infinita inter ſe ſimilia, vtpotè numerus cum numero, & infinita quædam linea, aut ſuperficies cum alia linea, aut ſuperficie infinita. Vnde non loquimur in præſenti de infinito in genere entis: quia hoc non habet aliud ſimile, cum quo comparetur, cum de ratione eius ſit, quod ſit vnicum, quippè quod habet omnem perfectionem excogitabilem in genere entis.

Refertur opinio negans.

§. I.

76 PArtem negantem tuentur Alexander, Aphrodiſ. libro 3. quæſtionum naturalium cap. 12. & plures alij: eamque reputant probabilem Conimbricen. in hoc libro capite 8.

at in hoc, quod est terminis carere, nullus excessus esse potest inter illa: quia quodvis infinitum, hoc ipso quod tale, debet omnino carere terminis intrinsecis finientibus, & limitantibus illud: ergo neque in ratione formali infinitudinis potest vnum excedere aliud.

Confirmatur: nam infinitum sub ratione formali infiniti præcisè cōsideratum, consistit in indiuisibili, & consequenter non suscipit magis, aut minus: ergo nequit vnum infinitum secūdùm hanc rationem esse maius alio. Consequentia patet: & antecedens etiam constat: quia hoc ipso quòd infinitum explicetur secundùm prædictam rationem, per hoc quòd careat omni termino proprij ordinis, oportet, vt hæc ratio in indiuisibili consistat: quia si vel minimum termini intrinseci habeat, iam secundùm illam rationem non erit infinitum.

80 Dicendum est secundò. Si loquamur de infinito secundùm multitudinem, & secundùm rationem materialem considerato, tunc vnum infinitum potest esse maius altero, quatenus potest cōtingere, vt plus materiæ habeat. Ita D.Th.3.p.q.10.art.3. ad 3. vbi non solùm assertionem nostram docet, sed eam exemplificat in numeris dicens: *Et hoc etiam videtur in numeris accedere: nam species numerorum parium sunt infinitæ: & similiter species numerorum imparium, & tamen numeri pares, & impares sunt plures, quàm pares.* Et paulo inferiùs. *Per hunc igitur modum infinita sunt in potentia creaturæ; & tamen plura sunt in potentia Dei, quam in potentia creaturæ. Et similiter anima Christi scit infinita scientia simplicis intelligentiæ, plura tamen scit Deus, secundùm hunc modum sciendi.* Et ideo S. Doctorem sequuntur Caietan. ibidem, Ferrara 2. contra Gent. cap.38. §. vltimo ad 1. Masius loco citato, Rubio in præsenti, tractatu de infinito qu. 4 qui refert Soncin. 12. Metaphysic. quæst.31. Gregor. in 2. dist.42. qu. 4. Gabr. ibidem dist.2. q.3. ad 1. & est communis inter Thomistas.

81 Probatur ratione, quam innuit D. Th. loco citato: si daretur actu numerus infinitus constans ex infinitis numeris paribus, & imparibus, tunc compararetur per modum totius respectu prædictorum numerorum, parium, & imparium; & èconträ, hi conferrentur cum illo per modum partis: ergo talis numerus totalis esset maior ex parte materiæ, quàm infiniti illi numeri pares, vel impares. Patet consequentia: quia euidens est lumine naturali, omne totum debere esse maius sua parte: ergo cum numeri illi impares, & infiniti habeant se vt pares respectu illius numeri totalis; fiet inde, vt numerus totalis sit maior ex parte materiæ, quàm prædicti numeri impares, & infiniti.

Confirmatur, si daretur actu infinitus numerus hominum, tunc plures forent digiti, quàm homines, longéque plures ambobus essent capilli, quos haberent, licet tam homines, quàm digiti, & capilli essent infiniti: ergo, &c. Antecedens est euidens: quandoquidem quiuis homo haberet decem digitos, & multo plures capillos.

82 Respondent Conimbricens. principium illud, omne totum est maius sua parte, esse verum in rebus finitis; non autem in infinitis.

Sed contra, omne quod includit quidquid aliud includit, & insuper aliquid aliud, debet esse maius illo, vt ex se patet; sed omne totum, siue finitum, siue infinitum continet quamlibet sui partem, & insuper aliquid plus: sicut numerus coalescēs ex infinitis numeris

pari

paribus, & imparibus continet infinitos numeros impares: rursus addit infinitos numeros pares: ergo omne totum siue finitum, siue infinitum est, maius sua parte.

83 Confirmatur: illud, quod potest esse minus, potest esse & maius: sed numerus ille constans ex infinitis numeris paribus, & imparibus, potest, non obstante infinitate sua, esse quid minus, ergo, & maius. Maior patet: quia cōtraria nata sunt esse circa idem subiectum: at maius vel minus sunt contraria: ergo cui conuenit vnum, potest & aliud conuenire.

Minor verò probatur: quoniam data infinita multitudine Angelorum, & inde sublatis, seu annihilatis à Deo centum Angelis, adhuc maneret infinita illa multitudo, alioqui solum constaret ex illa finita multitudine, quæ remanet, & ex alia finita, quæ ablata est, quod est contra naturam infiniti: at in eo euentu illa multitudo, non obstante infinitate sua, esset minor, quàm antea erat: quandoquidem desunt illi centum Angeli: ergo etiam non obstante infinitate sua, erat antea ratione illorum centum Angelorum maior seipso, vt habebat præcisè illam infinitam multitudinem Angelorum.

84 Dicendum est tertiò. Si loquamur de quantitate continua, tunc etsi vna linea, vel superficies infinita possit ratione materiæ esse maior, quàm alia simpliciter infinita, nullum tamen corpus infinitum potest excedi ab alio. Assertio hæc est expressa D. Th. loco citato ex 3. part. eamque docent Thomistæ. Probatur, & explicatur quoad priorem partem: nam licet vtraque linea, versus orientem, & occidentem in infinitum protenderetur, posset etiam adhuc vna earum progredi versus meridiem: si versus illum plures partes ei adderentur, atque adeo illa, quæ versus meridiem protenderetur, plus materiæ haberet, quàm alia.

Quoad secundam verò partem, scilicet quoad corpus, suadetur etiam assertio ex eodem D. Th. loco citato ex 3. p. Quia quoduis corpus infinitum, debet in infinitum protendi versus omnem positionem: atque adeo debet quasi occupare omne excogitabile spatium: ergo impossibile erit dari aliud corpus, quod sit maius: imò & hinc fit, vt infert D. Th. semel dato vno corpore infinito, nō esse possibile aliud: quia sicut illud prius quasi repleret omne imaginabile spatium: ita haberet omnem imaginabilem quantitatem.

Diluuntur argumenta pro prima sententia adducta.

§. III.

85 AD primū initio quæstionis positum respondetur negādo antecedens. Ad probationem dicimus: ex hoc quod vnum infinitum secundùm numerum superetur ab alio, non sequi habere terminum intrinsecum, idest, posse signari in eo primam, aut vltimam vnitatem; sed tantùm habere terminum extrinsecum, quatenus non pertingit ad habendam tantam materiam, quantam numerus maior. Vnde licet secundùm suas partes procedat simpliciter loquendo vlterius, & vlterius in infinitum: attamen secundùm quid dicitur non progredi vlterius; quatenus non obstante, quod non sit in eo prima, & vltima vnitas; non tamen habet tantam materiam, quātam alius: at hic modus vlterius non progrediendi, & habendi secundùm quid terminum, non quidem intrinsecum; sed extrinsecum, satis constat non obesse infinitati simpliciter, quæ solum petit, quod actu non sit in ea signabile primum, & vltimum.

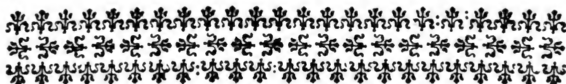
86 Expli-

86 Explicatur hoc: si per impossibile daretur aliqua creatura infinitæ perfectionis essentialis intra latitudinem entis creati, tunc etsi non haberet terminum intrinsecum in sua perfectione, haberet tamen pro termino extrinseco infinitam perfectionem Dei: quia quãtumuis esset perfecta, numquam pertingeret ad perfectionem Dei; & nihilominus talis creatura non ob id admitteret infinitatem in ratione creaturæ: ita ergo similiter, si simul darentur omnes cogitationes, quæ per totam æternitatem sunt habituri D. Petrus, & Paulus, tunc tam cogitationes vnius, quàm alterius essent infinitæ; & tamen multitudo cogitationum D. Petri haberet terminum hunc extrinsecum, quatenus non pertingeret ad habendam tantam materiam, quantam multitudo coalescens ex cogitationibus vtriusque. Ad confirmationem patet ex tertia nostra assertione.

87 Ad secundum respondetur: vnum infinitum non excedere aliud ex parte formæ, id est, in ipsa infinitudine formaliter sumpta: sed ex parte materiæ. Et ideò hunc excessum posse esse aliquando in materia aliàs infinita: vt contingit in exemplo pro solutione primi argumenti adducto, vel in materia finita; vt si darentur duo æquales numeri infiniti Angelorum, & Deus destrueret centum Angelos in vno, non verò in altero. Neque contra hoc obest vtraque probatio ibidem adducta: quia cum infinitum includat tam materiam, seu res, ex quibus constat, quàm infinitudinem, non sequitur, quòd hoc ipso quòd excedat aliud, debet excedere illud per ipsam infinitudinem formaliter sumptam: quia potest esse excessus in materia.

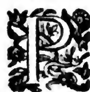
88 Ad tertium negandum est antecedens. Et ad probationem concesso antecedenti neganda est consequentia: quia plures sunt cogitabiles vnitates, & numeri, quàm illi, qui ibidem referuntur. Vndè etsi daretur numerus infinitus Angelorum continens infinitos binarios, & infinitos ternarios, &c. posset dari alius infinitus numerus hominum continens tot ternarios, & binarios infinitos. Sicut etsi in medietate continui sint infinitæ, imò infinities infinitæ partes proportionales, nihilominus in alia medietate sunt etiam aliæ infinities infinitæ. Et hæc de hac quæstione, & disputatione, nec non & de toto hoc libro tertio Physicorum.





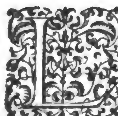
LIBER QVARTVS PHYSICORVM.

PROOEMIVM.



OSTQVAM Aristoteles egit de principiis entis naturalis, & generatione eius, ac proindè de ipso ente naturali, explicuitque potissimam illius passionem, scilicet motum, necnon infinitatem, quæ eidem motui, secundùm quod est de genere continuorum suo modo debet conuenire; accedit; nunc ad alia, quæ mobile, & motum concomitantur, scilicet locum, & tempus; sed quia locus concomitatur ipsum ens naturale tanquam extrinseca mensura eius, & tempus ad motum per modum etiam mensuræ illius consequitur: quia mobile ratione sui est in loco, & ratione motus mensuratur tempore: ideò priùs de loco disputat, & huic disputationi nectit disputationem de vacuo. Tum quia vacuum etiam est locus, licet non repletus corpore, aptus tamen repleri. Tum etiam, vt ostendat illud non debere; imò nec posse concomitari ipsum mobile. Et tandem de tempore, quod ad motum consequitur, sermonem instituit.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.



IBER Iste quatuordecim capitibus constat. In primo ostendit locum ad Physicam considerationem spectare. Deindè inquirit, an sit locus, & in vtramque partem quæstionem hanc discutit, & eam in aliis capitibus soluendam relinquit. In capite secundo quęrit, in quo natura loci sita sit, & prædictam quęstionem in vtramque etiam partem controuertit. Cuius etiam quæstionis decisionem vsque ad caput quartum distulit. In capite tertio explicatis octo modis, quibus vnum potest esse in aliquo (quos in Logica tetigimus) & qua ratione possit aliquid dici esse in seipso, occurrit cuidam obiectioni Zenonis contra existentiam.

In capite quarto præmissis aliquibus proprietatibus loci, de quibus infra: necnon & aliis ad illum cognoscendum necessariis, definit locum his verbis: *Quaré terminus continentis immobilis primus, locus est.* Et paulò infrà: *Et propterea locus superficies quadam, & quasi vas, continensque esse videtur.* Ex quibus verbis definitio illa, quæ communiter circumfertur, desumpta est, scilicet locus est, *Superfi-*

perficies vltima corporis continentis immobilis primi. In quinto verò capite ostendit quo pacto vltimæ sphæræ conueniat esse in loco, & argumentis, quæ in primo, & secundo capite adduxerat contra existentiam, & quidditatem loci, occurrit, & quasdam alias loci affectiones explicat.

In sexto probat, disputationem de vacuo non esse extra Physicam considerationem, & excitans quæstionem illam, an detur vacuum in natura, refert diuersa Philosophorum placita, necnon, & fundamenta quibus innitebantur. In capite septimo proponit, quid vacuum apud antiquos Philosophos significet; & ex propria mente illud definiens inquit: *Vacuum* (si est) *est locus priuatus corpore.* Docétque non dari vacuum: & argumentis aduersariorum occurrit. In capite verò octauo, & nono pluribus rationibus probat id, quod statuerat, scilicet vacuum in rerum natura non dari: & hoc tam contra illos, qui vacuum à corporibus separatum, quàm contra eos, qui illud corporibus coniunctum constituebant.

In capite verò decimo incipit agere de tempore, & tres ibidem excitat, & controuertit quæstiones. Prima, an sit tempus. Secunda, vtrùm idem numero *nunc*, seu instans fluat per totum tempus; an verò diuersa sibi succedant. Tertia tandem, in quonam essentia temporis sita sit. In capite vndecimo prædictas quæstiones soluit, definitque ex propria sententia tempus sic: *Est numerus motus secundùm prius, & posterius.* In capite duodecimo aliquibus temporis proprietatibus declaratis, docet quòd ratio, ob quam tempus conueniat rebus, quæ in illo esse dicuntur, sit motus. In capite decimotertio explicat aliqua aduerbia temporis, scilicet *nunc, aliquando, iam, nuper, olim, subitò:* statuitque tempus potius esse causam interitus quàm ortus, & renouationis rerum. Tandem in capite decimoquarto aliquas excitat quæstiones, potissimè verò de temporis vnitate sermonem instituit docens, vnicum esse tempus, tam vnitate specifica, quàm numerica, quo omnes motus mensurantur, scilicet tempus, seu numerum motus primi mobilis.



DISPVTATIO XIX.

DE LOCO.

VT tam quoad res ipsas, quàm quoad ordinem doctrinæ Philosophum sequamur; ideò in hoc libro non solùm de eis, de quibus ipse egit; sed etiam eodem ordine de illis differetur: quapropter hanc priorem disputationem loco damus, vbi essentia eius, & proprietas, pluráque alia ad illum spectantia explicabuntur.

QVÆSTIO PRIMA.

An detur locus, & an sit vltima superficies corporis continentis, vel aliquid aliud.



VIA de quauis re primò inquirendum est, an, & quid est illius: ideò de loco vtrumque inquirimus, vt ita eius natura clarior maneat.

Ostenditur breuiter existentia loci.

§. I.

1 A Prima huius quæstionis parte facilè nos expedimus. Omnes enim (experientia ipsa attestante) fatentur, dari locum. Id, quod Aristot. in hoc lib. cap. 4. & D. Thom. ibidem lect. 5. & opusc. 52. colligunt ex ipsa transmutatione corporum, quæ secundùm locum mouentur. Nam sicut ex transmutatione, quæ est secundùm formas substantiales deducitur, esse in rebus quoddam primum subiectum, quod omnibus illis subsit, & in quo prædictæ formæ sibi inuicem succedant, vt ex eodem Aristotele, & D. Thom. disput. 3. diximus: ita ex transmutatione corporum secundùm locum, qua videmus, quòd vbi priùs erat vnum corpus, ibi succedit aliud, & rursus aliud, manifestè colligitur, dari in rebus aliquod commune receptaculum, in quo sibi inuicem succedant. & non qualecumque; sed tale, vt sit extrinsecum ipsis corporibus, & ab eis separatum. Quia corpus completum nequit vniri intrinsecè; sed solùm extrinsecè alteri, vt receptaculo, vt ex se patet. Ergo cum præter hoc receptaculum, nomine loci nihil aliud intelligamus, vt ex statim dicendis constabit, consequens est, locum in rerum natura inueniri.

Confirmatur, nam experimur, corpora diuersis motibus localibus moueri: ergo danda sunt diuersa loca, in quibus prædicta corpora recipiantur, & ad quæ suo modo motus isti terminentur. Patet consequentia: nam corpora mouentur ad sua loca naturalia, vt in eis recipiantur, & foueantur, & diuersi motus locales diuersa loca postulant.

Referuntur varij modi circa loci quidditatem.

§. II.

2 QVoad secundam verò quæstionis partem plures apud antiquos fuere dicendi modi, quos omnes recensere longum, & superuacaneum est, ideóque pluribus suppressis, tres tantùm referemus, qui aliquod probabilitatis specimen habere videntur.

Primus ergo asserit, locum idem esse quòd *vbi*, & ita non esse superficiem corporis continentis, aut aliquid aliud. Fundamentum est: nam vbicationi conueniunt loci proprietates: ergo & essentia. Consequentia satis patet: antecedens verò probatur: quia ei competit esse terminum localis motus (vt ex infrà dicendis patebit) & esse id, à quo vt à fundamento proximo oritur, tum relatio distantiæ, vel propinquitatis: tum etiam differẽtiæ positionum. Nam ex eo quòd Petrus sit hîc vbicatus, prouenit, vt distet à Paulo, vel sit ei approximatus; sicut & quòd sit sursũ, vel deorsum: item est omninò immobilis

(vt

(vt infrà dicemus) necnon & æqualis locato, illudque intra se continet, cum *vbi* per totum illud diffusum sit: ergo, &c.

Confirmatur, locus est forma, à qua locatum denominatur esse in loco: sicut albedo est id, à quo corpus denominatur album, sed ab *vbi* denominatur locatum esse in loco: ergo *vbi*, & locus sunt prorsus idem. Maior constat: nam locus aliquam denominationem tribuit locato: at non aliam, nisi quòd ratione illius sit in loco: ergo, &c. Minor verò etiam liquet: quia esse in loco, idem est, ac esse alicubi. Sed hoc prouenit ab *vbi* (vt constat) & ideò implicat aliquid esse vbicatum, & non esse alicubi: ergo, &c.

3 Secundus modus dicendi est aliorum asserentium, locum non esse *vbi*; sed spatium illud imaginarium, in quo quasi penetratiuè est locatum: verbi gratia locus terræ nihil est aliud, quàm interuallum illud, quod intercedit inter latera aquæ cõtinentis illam, quodque idem maneret omninò, etiamsi tam terra, quàm aqua, & cuncta alia perirent. Hanc assertionem defendunt nonnulli, quos refert Auicena libro 2. sufficient. cap. 6. & probabilem reputat Tolet. in præsenti qu. 3. conclus. 4. & Conimbr. in hoc lib. cap. 5. qu. 1. ar. 2. censent, eam à nullo hactenùs rationibus satis firmis esse impugnatam.

Prior eius pars, scilicet locum non esse *vbi*, probatur primò. Nam locus est id, in quo aliquid est: at res non est in vbicatione; sed vbicatio potiùs in re vbicata; cũ sit accidens illius: ergo, &c. Confirmatur, quia vbicatio est ratio formalis, qua mobile est in loco: ergo vbicatio non est ipse locus.

Secundò, nam locus non est aliquid locati, non solùm quia distinguitur necessariò ab illo, sed etiam, vt omnes Aristotelis Interpretes explicant, quia est omninò extra illud: at vbicatio, etsi reipsa ab vbicato distincta sit, non tamen omninò est extra illud; cum ipsum intrinsecè afficiat: ergo, &c.

4 Secunda verò eiusdem sententiæ pars, scilicet locum esse prædictum spatium imaginarium, probatur primò. Nam spatio imaginario à corpore repleto potissimè conueniunt affectiones loci: continet enim locatum, & illi est æquale, habetque omnimodàm immobilitatem, ita vt etiam de potentia absoluta nequeat moueri, vt constat. Imò si quæ immobilitas superficiei realiter ambienti locatum conuenit: hæc per ordinem ad spatium imaginarium desumitur, ac denique cæteræ aliæ proprietates, quæ locum indiuiduè concomitantur, spatio imaginario cõueniunt: ergo tale spatium est locus.

Secundò si daretur vacuum: posset in eo dari motus localis: ergo esset ibi transitus à loco in locum: at ibi non esset alius locus præter spatium imaginarium: ergo tantum hoc spatium erit locus.

Tertiò, si omnis aqua ambiens terram periret, maneret nihilominus terra in suo loco naturali: at non alia de causa, nisi quia maneret in illo spatio in quo nunc est: ergo tale spatium est locus eius.

Confirmatur, si supremum cœlum, & terra perseuerarent, & Deus annihilaret corpora intermedia, tunc eodem modo distarent localiter cœlum, & terra, ac nunc: sed tunc distantia localis consisteret in loco medio inter corpora, quæ distant: ergo cùm tunc non esset alius locus medius, præter spatium imaginarium, manifestè colligitur tale spatium esse locum.

5 Tertius dicendi modus est aliorum asserentium locum non esse hoc spatium imaginarium; sed spatium verum, & reale. Inquiunt enim locum,

verbi gratia, terræ esse interuallum illud, quod inter latera aquæ continentis intercedit, & hoc esse verum, & reale: quia est quoddam corpus constans tribus dimensionibus, longitudine scilicet, latitudine, & profunditate, licet sit immateriale: quia caret materia, & forma, vt sic cum omnibus locatis penetretur, atque ita sit etiam indiuisibile, quatenus nihil ab eo demi potest. Ita Stoici & permulti Platonici, Proclus Licius, Strato Lamascenus, Syrianus, Galenus, vt Simplicius in digressione de loco docet. Quibus satis fauent ex Interpretibus Aristotelis, Philoponus in digressione de loco, Vallesius in commentariis cap.4. & controuersia 23. ad Tirones, Masius in præsenti, cap.4. sect.1. qu. 3. dicens: se libenter manibus, pedibusque ligatis in hanc sententiam abiturum, nisi ad oppositum authoritas Arist. & D. Thom. compelleret.

Prior pars, scilicet locum non esse spatium imaginarium patet. Nam spatium hoc non est aliquid reale; sed nihil: ergo cum corpora naturalia naturali inclinatione mouentur in suum locum naturalem, mouebuntur ad consequendum nihil, quod per se patet esse falsum; cum nulla res in ipsum nihil naturaliter inclinetur.

Confirmatur primò: nam locus naturalis est conseruatiuus locati; ideóque pisces in aqua conseruantur: pereunt autem si extrahantur. Sed purum nihil non potest conducere ad conseruationem locati: ergo, &c. Confirmatur secundò: quia locatum est in loco, tanquam in eo, in quo continetur: sed nulla res potest esse, & contineri in pura nihilitate: ergo spatium imaginarium non potest habere rationem loci.

6 Secundam verò partem, scilicet locum esse spatium reale prædictum, non aliunde probant, nisi quia negari non potest, quin spatium illud, cum quo locatum penetratur, sit aliquid reale: quandoquidem verè est longum, latum, & profundum. Ergo cùm ex alia parte sit id, quod re vera repletur à locato, & est æquale illi, & tandem in eo locato sibi mutuò succedant, & ab eodem se expellant: consequens est, vt prædictum spatium sit locus. Patet consequentia: quia hæ sunt proprietates loci, ac proinde indicat illud habere essentiam loci, in quo ipsæ reperiuntur.

Confirmatur, quia vltra enumerata nihil aliud potest esse locus, nisi superficies vltima corporis continentis, vt intuenti patebit, & etiam dicendis constabit: at superficiei nequit ratio loci conuenire: ergo soli spatio reali conuenit. Minor probatur: quia, vt infra dicemus, vna ex potissimis loci proprietatibus est, quòd sit æqualis locato, sed hæc non conuenit superficiei; quandoquidem ipsa solummodò habet duas dimensiones, scilicet longitudinem, & latitudinem: at verò locatum vltra has dimensiones addit tertiam, scilicet profunditatem ergo, &c.

Ex mente Aristotelis, & D. Thomæ quæstio deciditur.

§ III.

7 Nihilominùs dicendum est: locum non esse *vbi*, vel spatium imaginarium, aut verum; sed solam superficiem vltimam corporis continentis. Ita Aristoteles in præsenti, D. Thom. ibidem lect. 6. & opusc. 52. Themistius in sua paraphrasi cap.4. huius libri. Beatus Albertus Magnus, Auerro. Auicena, Ægidius, Venetus, Hucesanus, Valduiuus, Burleus, Soto, Iabell. Astudillo, Veracruz, Pereyr. & plures alij, quos refert, & sequitur Masius loco citato. Et quidem quòd locus

locus non sit *vbi*, aut spatium imaginarium, constat ex dictis pro prima parte primæ, & secundæ sententiæ. Quod verò non sit admittendum illud spatium reale, ac per consequens nec posse habere rationem loci, etiam constat, & insuper suadetur ratione desumpta ex D. Tho. opusc. 52. & ex Arist. in præsenti. Quia tale spatium non potest esse aliqua substantia corporea, aut incorporea aut accidens corporeum, vel spirituale separatum à substantia: ergo nihil. Patet consequentia: quia in antecedenti referuntur omnia genera entis realis, sub quibus spatium illud, si esset aliquid reale, deberet contineri.

Antecedens verò quoad primam partem satis constat: tum quia substantia corporea semper habet suam quantitatem, & ita esset impenetrabilis cum locato, & ex consequenti impediret, ne ibidem esset. Tum etiam, quia quæuis substantia corporea, & quanta, debet esse in loco, & hic rursus in alio, & sic in infinitum. Quoad secundam verò satis liquet, quia substantia spiritualis neque est realiter longa, lata, & profunda, nec quid proportionatum ad hoc, vt sit locus rerum corporearum, vt ex se constat.

Tandem quoad tertiam & vltimam partem satis idem antecedens patet: siquidem naturaliter loquendo, nequit dari accidens realiter separatum à suo subiecto: quia est entis ens, & licet daretur separatum, non esset locus: quoniam si esset corporeum, cum habeat trinam illam dimensionem, erit quantitas, & sic impediet, ne ibi sit locatum. Si verò sit spirituale, non erit accommodatum ad suspiciendum in se locatum, & ad hoc vt omninò cùm illo commensuretur: ita vt pars loci correspondeat parti locati, &c. quia accidens spirituale est omnino indiuisibile.

8 Ex quo eadem assertio, quoad vltimam partem, scilicet locum esse superficiem vltimam corporis continentis, probatur ratione desumpta ex eodem Aristot. in præsenti, & D. Thom. lect. 6. Quia locus non est aliquid ex hucusque impugnatis, nec materia, aut forma, aut aliquod accidens intrinsecum locato: ergo solùm est superficies vltima corporis continentis. Patet consequentia ex sufficienti enumeratione eorum, quæ possent habere rationem loci, vt intuenti patebit. Antecedens verò quoad primam partem constat ex dictis. Quoad vltimam verò sic probatur ab Aristot. & D. Thom. quia cùm ens naturale constet ex materia, & forma tanquam ex partibus essentialibus, non potest mutuò ab eis separari, & separatum consistere. At locus, & locatum possunt mutuò separari, quandoquidem hic numero locus non pendet ab hoc numero locato, & econtra: ergo, &c.

9 Secundò probatur ex eodem Aristot. loco citato, & Diu. Thom. lect. 5. Quia duo potissimè conueniunt loco, scilicet esse æqualem locato, circumscribere, & vndequaque tangere illud, vt ex se, & ex communi modo concipiendi omnium constat: at hæc duo competunt superficiei: ergo & ratio loci. Minor probatur, & explicatur: nam superfices duo habet, primum est esse longam, & latam. Secundum verò esse indiuisibilem secundùm profunditatem. Vndè ex qua parte est indiuisibilis secundùm profunditatem, potest tangere locatum; quod quidem non posset, si non haberet hanc indiuisibilitatem: quia nequeunt duo corpora secundùm profunditatem se tangere, nisi adsit ibidem aliqua penetratio: & ex qua parte est longa, & lata, potest vndequaque ambire, & circumscribere locatum. Et ideo videmus, quod infimum cœlum ratione suæ vltimæ superficiei,

ficiei, seu quod idem est, ratione superficiei concauæ tangit, ambit, & continet elementum ignis: ergo, &c.

Soluuntur argumenta in contrarium.

§. IV.

10 AD Argumenta igitur initio adducta, quatenus contra nos sunt, respondetur. Ad primum primæ sententiæ dicimus, vbicationem esse terminum motus localis intrinsecum mobili; & ideò non esse locum: sicut neque est id, à quo primò sumitur ratio distantiæ, vel propinquitatis vnius corporis ad aliud: quia cùm vnum corpus distet ab alio, ex eo quòd est in hoc loco; necesse est, vt locus sit ratio anterior, à qua sumitur distantia. Maximè, quia vbicatio est modus quidam ex adiacentia loci resultans, vt in Logica disp. 16. nu. 19. diximus: & ideò necessariò illum præsupponit, vt id, à quo ratio distantiæ priùs desumitur.

Ad confirmationem respondetur: locum esse id, à quo tanquam ab aliquo extrinseco locatum denominatur esse in loco: & ideò comparari per modum formæ extrinsecæ respectu illius. Vbicatio autem est id, à quo denominatur intrinsecè esse in loco, vt in Logica disp. citata diximus. Vndè locus tantummodò tribuit denominationem vbicati causaliter: quia est id, ex cuius adiacentia vbicatio resultat, non verò formaliter, & intrinsecè.

11 Ad primum pro secundo modo dicendi, quatenus vult spatium imaginarium habere rationem loci, patet ex dictis. Ad secundum respondetur: corpus existens in vacuo posse, si Deus suppleat influxum cœlorum, moueri per illud: quia licet non sit in loco particulari, & immediatè ambienti; est tamen in loco communi, & ita potest moueri ab hoc, quod est esse in vna parte loci communis, ad esse in alia, ac proinde potest acquirere diuersas vbicationes per se primò terminantes motum illum, vt disputatione sequenti, quæstione vltima latiùs explicabimus.

Ad tertium respondetur terram in eo euentu contineri à loco communi, scilicet à cœlo, & ab aliis duobus elementis, quæ ideò loca communia respectu terræ dicuntur: quia illam non immediatè ambiunt, & possunt alia corpora immediatè continere. Cæterum quia non maneret in loco particulari, & immediatè ambiente; ideò non esset absolutè, & simpliciter in suo loco naturali.

Ad confirmationem patet ex dictis terram in eo casu mansuram in loco communi. Vnde per ordinem ad primum continens posset habere habitudinem tantæ, vel tantæ distantiæ ab illo; & ideò posset Deus tot corpora inter vtrumque creare, quot antea erant. Sed hæc ampliùs disputatione citata elucidabuntur.

QVÆSTIO II.

Vtrum locus vltra superficiem corporis continentis intrinsecè includat immobilitatem.

Rationes dubitandi.

§. I.

12 PArtem negatiuam suadere videntur hæc argumenta. Primum, nam locus est superficies vltima corporis continentis, vt ex quæstione præcedenti constat. At superficies mouetur ad motum corporis, in quo est: quia, teste Philosopho, motis nobis necesse est moueri, quæ sunt in nobis: ergo & locus.

Nec

Nec ſatis erit, ſi dixeris cum Alexandro, & Simplicio, quod cum ſuperficies mouetur, adhuc per accidens, tunc non mouetur, vt locus eſt; ſed vt ſuperficies eſt: quoniam vt locus eſt, importat relationem diſtantiæ ad polos mundi, & centrum terræ, & quia hic ordo ſemper manet idem in omnibus ſuperficiebus fluentibus & refluentibus; ideò ſemper manet idem locus, & ex conſequenti ibidem immobilitas loci ſaluabitur.

13. Nam contra hoc eſt: tum quia diſtantia illa eſt accidens ſuperficiei, ac per conſequens impoſſibile eſt moueri ſuperficiem, & non relationem illam diſtantiæ. Tum etiam: quia licet ſuccedat alia ſuperficies cum eadem relatione diſtantiæ ſecundùm ſpeciem; non tamen cum eadem ſecundum numerum: alias accidens migraret naturaliter de ſubiecto in ſubiectum: Ergo non ob id hic numero locus manebit immobilis: quandoquidem eius immobilitas pendet ex hac numero relatione diſtantiæ. Tum denique, quia tamdiu poteſt locus manere immobilis; quamdiu manet idem numero: at ſi ſuperficies vna fluit, & alia ſuccedit, nequit manere idem numero: nam ſicut vnitas ſpecifica petit certa, & determinata principia ſpecificantia; ita vnitas numerica exigit certa principia indiuiduantia: ergo, &c.

Confirmatur, & explicatur: ſuperficies habet ſe per modum ſubiecti reſpectu rationis formalis ipſius loci, ſcilicet immobilitatis, vt quæſtione ſequenti dicemus. Ergo repugnat manere eundem numero locum, & mutari ſuperficiem; vel econtrà mutari ſuperficiem, & manere eundem numero locum; & per conſequens locum eſſe immobilem. Prima conſequentia patet: quia accidens indiuiduatur à ſubiecto. Ex quo etiam ſecunda conſequentia liquet: quia hoc ipſo quod locus ille ſit alius numero iam locus, qui antea erat, non manebit immobilis, ſed poterit moueri vnà cum ſuperficie, à qua indiuiduatur.

14. Confirmatur ſecundò: quia terminus huius diſtantiæ eſt purum nihil, ſcilicet poli imaginarij, ſuper quos imaginamur reuolui primum cælum: ergo ipſa etiam eſt nihil. Patet conſequentia: quia ex nihilo non poteſt deſumi vera aliqua & realis ratio. Antecedens probatur: quia poli veri ſubiectantur in primo mobili, & ſic vna cum illo mouebuntur; & ex conſequenti non poteſt ex illis ſumi immobilitas loci: quia ſi locus eſſet immobilis, ſolum hoc haberet, ex eo quod eius terminus manet immobilis.

Confirmatur tandem: quia poteſt contingere locum manere immobilem, & nihilominus variari diſtantiã, & ecõtrà: ergo immobilitas loci non eſt deſumenda à diſtãtia. Antecedẽs quoad primã partem patet: nam ſi quieſcente aliquo corpore, nec non & aëre ambiente, Deus moueret totũ cęlum verſus orientem motu recto; tunc corpus quieſcens, & aër illud ambiens, manerent omnino immota, vt conſtat; & haberent diuerſam diſtantiã ad puncta fixa: nam eſſent propinquiora occidenti, & magis remota ab oriẽte: ergo iam manente loco cum ſua immobilitate, variatur diſtãtia.

15. Quoad ſecundam verò partẽ, ſcilicet poſſe variari locum, inuariata diſtantia, ſic idem antecedens conſtat, in caſu quo Deus totũ globum mũdi cum omnibus corporibus ſimul, & ſemel ſurſum eleuaret, tunc enim corpora haberent eandem diſtantiã ad primum continens, vt patet, & nihilominus mutarẽt locum: quia mouerentur localiter.

Secundò principaliter: ſi locus eſſet immobilis, ſequeretur idem numero accidens ſemel corruptum poſ-

se per naturam reparari; sed hoc est contra commune illud axioma ex secundo de generatione desumptum, à priuatione ad habitum non est regressus: ergo, &c. Probatur sequela: destruat Deus aërem ambientem Complutum, ita vt nulla alia superficie ambiatur, tunc corrumpetur locus; quandoquidem nihil illius, nec quoad materiale, scilicet superficiem, neque quoad formale, scilicet relationem distantiæ in ipsa superficie subiectatá manebit: si verò postea naturaliter aer extendatur, & ambiat idem Complutum, tūc naturaliter sequeretur idem numero locus, qui antea erat: quia superficies adueniens manet in eadem distantia, in qua altera destructa præexistebat, & hoc sufficit: tum ad saluandam identitatem loci: tum etiam eius immobilitatem.

EXPLICATVR, ET RATIONIBVS ostenditur immobilitas loci.

§. II.

16. Nihilominus dicendum est, locum essentialiter esse immobilem. Assertio hæc fuit adeo perpetua, & constans inter Philosophos, vt licet plura inter eos fuerint placita circa locum, omnes tamen, vel ferè omnes vnanimiter hanc loci immobilitatem fatebantur. Probatur imprimis ex Aristotele, qui in hoc lib. text. 41. sic inquit: *Est autem sicut vas locus transmutabilis, sic locus vas immobile.* Et in fine textus cōcludit. *Quare terminus continentis immobilis primum, hic est locus.* Vnde D. Thom. lect. 6. sic ait: *Vas, & locus in hoc differre videntur, quòd vas transmutatur, locus autem non: vnde sicut vas potest dici locus transmutabilis: ita locus potest dici vas immobile; & ideò cum aliquid mouetur, in aliquo corpore, quod mouetur: sicut nauis in flumine vtitur isto, in quo mouetur; magis sicut vase, quàm sicut loco continente: quia locus esse vult immobilis, id est de natura loci est, quòd sit immobilis.* Et opusc. 52. inquit. *Locus autem non solum est terminus corporis continentis; sed etiam est immobilis, &c.* Et paucis interpositis. *Propter quod dicit Philosophus, quòd nauis sit in aqua fluuij, quæ mouetur, magis vtitur ea tanquam vase, quam sicut loco continente, de natura enim loci est, quòd sit immobilis.*

17 Deinde probatur ratione fundamentali desumpta ex D. Thoma locis citatis. Ad eam autem melius percipiendam supponendum est ex communi omnium Peripateticorum consensu, quòd cum in præsenti locus ambiens, verbi gratia, Complutum, sit superficies corporis continentis intrinsecè includit, quod dicat determinatum ordinem distantiæ ad primum continens, scilicet cælum, & ita vnitas, & immobilita huius loci sumitur à determinata distantia, qua talis superficies ambiens hoc locatum distat à primo continente.

Cæterùm hæc superficies, quæ habet se per modum subiecti respectu relationis distantiæ, vt quæstione quarta dicemus, potest accipi dupliciter: (vt innuit D Thom. opusc. citato.) Primò materialiter, vt est, verbi gratia, superficies aëris. Secundò formaliter, quatenus subest determinatæ distantiæ iam dictæ: sicut & ipsa distantia potest eisdem duobus modis sumi, scilicet vel materialiter, provt est in hac determinata superficie aëris: vel formaliter prō- vt est distantia absolutè secūdùm quam rationem solum dicit hanc distantiam, provt est ratio distandi secundùm tot, vel tot gradus à primo continente, & ab vtroque eius polo; ac proinde quoties vna superficies ad absentiam alterius, & immediatè post ipsam adueniēs non distat per plures, aut pauciores gradus ab vtroque polo, à toto cælo &

ab

ab omnibus eius partibus, modo tamen infra in hac disputatione quæst. 6. dicendo sumptis, ac distabat alia, quæ antea ibi præexistebat, toties habet eandem formaliter distantiam, ac illa, licet materialiter sit diuersa.

18 Hinc ergo potissima pro nostra assertione ratio sic deducitur: vnitas loci, & immobilitas eius non desumitur ab hac superficie, & ab hac distantia materialiter sumptis; sed ab eisdem formaliter consideratis. Sed quantumuis fluant, & refluant superficies aeris, vel aquæ ambientis, v.g. Venetias, semper manent eadem superficies, & distantia formaliter sumptæ: ergo semper manet idem locus: atque adeò locus erit immobilis, & non vtcumque, sed essentialiter: quandoquidem essentialiter includit prædictam superficiem, & distantiam. Vtraque consequentia patet. Maior verò quoad primam partem, scilicet immobilitatem loci, non desumi à superficie materialiter sumpta sic suadetur à D. Thom. opusc. citato: quia vni locato secundùm numerum respondet simul, & semel vnus locus secundùm numerum; sed baculus vnus, cuius dimidium existat in aqua, & dimidium in aere, est aliquod vnum locatum secundum numerum: ergo est in aliquo vno loco secundùm numerum: ergo cum sit in diuersis superficiebus aeris, & aquæ, fiet inde, vt vnitas loci non desumatur à prædictis superficiebus materialiter sumptis, vt vna est aquæ, & alia aeris.

Ex quo eadem maior quoad secundam partem, scilicet quoad distantiam probatur: nam si semel vnitas loci, & immobilitas eius non desumitur ex hac superficie materialiter sumpta, consequens est, vt non desumatur à distantia materialiter sumpta, vt est in hac determinata superficie, verbi gratia aquæ, materialiter etiam accepta, & consequenter desumetur ab hac distantia formaliter sumpta, prout nimirum est ratio distandi per tot, vel tot gradus à primo continente, vt explicatum est: quia vltra illam primam considerationem non restat alia præter hanc vltimam, à qua immobilitas loci desumatur.

Ex quo etiam minor eiusdem primi syllogismi liquet; nam licet vna superficies ambiens Venetias fluat, succedit tamen alia, quæ est eadem formaliter: quia subest eidem distantiæ, eidem inquam formaliter sumptæ, quatenus distat per tot gradus per quot præcedens, & non amplius.

19 Secundò ab inconuenientibus probatur assertio: quia ex opposito fieret, vt optimè infert D. Thom. opusc. citato, locum esse in loco, & ex consequenti dari debere naturaliter processum in infinitum, quod, vt constat, est absurdum. Sequela probatur: nam quod mouetur localiter, est in loco. Ergo si hic locus est mobilis, contineretur vt talis in loco, & sic de aliis in infinitum.

Confirmatur ex eodem D. Thom. quia si locus sursum, qui est naturalis igni, & locus deorsum, qui est naturalis corpori graui, non essent immobiles, fieret inde, vt neque ignis, neque terra naturaliter, & necessariò; sed potius contingenter ad illa mouerentur; quandoquidem posset contingere, vt locus ignis descendisset deorsum, & locus grauium ascendisset sursum. Vnde ita naturaliter moueretur multoties ignis deorsum, & terra sursum: sicut econtrà.

Diluitur prima ratio dubitandi, & eius prima confirmatio.

§. III.

10 AD primum ergo initio quæstionis positum constat ex dictis, quomodo quidquid mutatur, & transit in loco ambiente aliquod locatum materialiter se habet ad materiale loci formaliter sumptum, necnon ad formalissimum ipsius loci scilicet distantiam.

Per quæ satis patet ad alias probationes: quia si semel distantia, & superficies denuo adueniens sunt formaliter idem cum distantia, & superficie præcedenti formaliter sumptis, non potest inde colligi, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vt constat; vel locum non habere certa principia indiuiduantia; quandoquidem, vt diximus, omnia illa, quæ ad ipsius indiuiduantionem concurrunt, manent eadem formaliter.

Ex quo ad primam confirmationem respondetur ex eodem D. Thoma concedendo antecedens iuxta dicenda quæstione sequenti, & distinguendo consequens. Et si intelligatur de variatione superficiei formaliter sumptæ concedenda est consequentia; secus verò si intelligatur de variatione illius materialiter consideratæ. Itaque in superficie, quæ est materiale loci, potest considerari hoc materiale materialiter sumptum, & hoc materiale formaliter acceptum, vt subest eidem formaliter distantiæ, seu vt dicit determinatum ordinem ad eam, & secundum illam priorem rationem potest variari, & moueri, non tamen secundùm hanc posteriorem.

Ad probationem: quod indiuiduatio accidentis sumitur à ratione materiali non materialiter, sed formaliter accepta, sicut & indiuiduatio substantiæ materialis, sumitur radicaliter à materia prima non omnino materialiter acceptà, sed vt est sigillata ad certam quantitatem.

11 Et possunt hæc omnia elucidari exemplo, quod ad hoc intentum S. Doctor in præsenti lect. 6. adducit: quia in igne mutatur materia simul cum forma: nam aduenit de nouo aliqua pars, & aliqua corrumpitur, & contingit multoties totam materiam, & formam, quæ erat in principio, successiuè corrumpi, succedente ibidem imperceptibiliter alia de nouo, & nihilominus ille ignis est idem numero, qui antea erat. Cum autem ad identitatem numericam requiratur, vt eadem forma, & materia numero immutata maneat, necessariò dicendum est, tantum fuisse mutatam materiam materialiter, & similiter formam, & remansisse eandem formaliter: quia quęlibet pars, quæ de nouo adueniebat, vniebatur cum eadem numero forma, & materia præexistente, & sic imperceptibiliter succedit, & transit tota materia, & forma, atque ita transiit materialiter, & mansit eadem numero, formaliter loquendo.

Si ergo hoc ita contingit in entibus habentibus maiorem vnitatem, & perseitatem substantialem, quantò magis in loco, qui tantum habet vnitatem imperfectissimam, & secundùm quid. Et si illa mutatio imperceptibilis non obest identitati in substantiis, neque etiam in loco minorem longè identitatem habente, poterit illa mutatio perceptibilis, & materialis superficierum obesse; dummodo ad absentiam vnius superficiei aduenia alia, vt statim explicabimus.

Occurri

Occurritur cuidam obiectioni incidenti, & cæteris aliis initio adductis.

§ IV.

22. EX quo facilè plures, & diuersæ obiectiones contra nostram sententiam, dissoluentur, & ideò eis consultò omissis vnicam tantummodo cuiusdam Iunioris adducemus, ex cuius solutione non parum hucusque dicta elucidabuntur.

Obiicit enim sequi hinc subiectum adæquatum formalitatis loci non esse vnicam superficiem; sed omnes simul sumptas: at hoc est absurdum: ergo, &c. Probatur sequela: quia iuxta dicta manet idem subiectum formalitatis loci, quia etsi hæc superficies decurrat: succedit tamen alia in eadem distantia. Ergo subiectum adæquatum, & formale formalitatis loci non est hæc superficies; sed omnes illæ, quæ succedunt. Falsitas verò consequentis inde liquet. Tum quia in hoc instanti in quo hæc numero superficies circũstat locatum, est vnus numero locus, cùm absolutè, & simpliciter hoc numero locatum sit in eo. Sed vnus numero locus debet esse in subiecto, & ratione materiali adæquata; cum sit impossibile accidens existere, & non in subiecto adæquato. Ergo hæc numero superficies, quæ modo ambit locatum est subiectũ seu materiale adæquatum loci. Tum etiam: quia aliàs locus tam quoad materiale, quàm quoad formale, esset de genere successiuorum; quandoquidem materiale illius, ac proinde & formale non est totum simul, sed successiuè, quod est contra Aristotelem: imò & veritatem ipsam, vt satis constat.

23 Respondetur negando sequelam: quia quælibet superficies seorsum, est subiectum formale adæquatum secundum quod est in tali distantia: quia hæc superficies vt subest tali distantiæ, est formaliter eadẽ cum alia superficie in eadem distantia, vt explicatum est, ac proinde in quolibet instanti verificatur de loco ambiente, Complutum verbi gratia, saluari in eo idem numero subiectum formale, & adæquatum formalitatis loci, per quod satis patet ad probationem sequelæ.

Et potest hoc explicari exemplo paternitatis terminatæ ad plures filios, nam vt plures Thomistæ probabiliter sentiũt, quilibet illorum est adæquatus, & formalis terminus paternitatis: quia omnes, & singuli filij habent vnam, & eãdem numero rationem termini formalis: ita vt tota formalitas termini adæquatè sit in singulis seorsũ, ac proinde plures non habent magis de formalitate termini, quàm vnus: quare variatio illorum tantum variat materialiter terminum paternitatis, & nullo modo formaliter, nisi omnes pereãt, vel nullo præexistente aliquis producatur.

Ita ergo, proportione seruata, dicendum est de materiali, & formali loci formaliter sumptis: quia vtrobique procedit eadem ratio, scilicet quod formalitas loci formaliter sumpta, & formalitas prædicti termini sumitur quoad identitatem; & formalitatem ex aliis capitibus, ac sumitur identitas eorundem, si materialiter considerentur. Nam sicut materiale illius rationis terminandi formaliter sumptum est idem: quia sumitur, prout subest collationi ad eundem numero patrem, & hæc collatio, licet materialiter sit diuersa, non tamen formaliter: quia hoc ipso quod sit respectu eiusdem numero patris, est eadem formaliter, quantum satis est ad terminãdũ formaliter: ita in superficie hoc ipsum, proportione seruata, inuenitur, vt iam explicuimus,

estque tota hæc solutio valdè consona doctrinæ D.Th. opusc.52. sæpè citato.

24 Ad secundam confirmationem initio quæstionis positam respondetur ex D.Thoma, negando antecedens, vt constat ex his, quæ in assertione diximus. Ad probationem: totum cælum secundùm se totum manere in eadem distantia, & licet partes in esse partium moueantur; non tamen in esse loci, vt quæstio. citata explicabimus: & ideò per ordinem ad hæc potest ratio distantiæ desumi. Item veri poli subiectati in cælo non mouentur cum illo: quia cælum solum circulariter mouetur, quod autem sic mouetur cum secundùm se totum non mutet locum, seu distãtiam, necessarium est habere aliqua puncta fixa, & immobilia, nempè duos polos, seu cardines, necnon & centrum ipsius, quæ ex vi, & natura sua sint immobilia, & nullo modo locum mutent, nec secundum se tota, vt constat, neque secundùm partes: quia eis carent, quæ omnia ad rationem motus circularis requiruntur.

25 Ad tertiam confirmationem respondetur, negãdo antecedẽs quoad vtramque partem. Et ad probationem contra primam dicendum est: in eo euentu non manere eandem distãtiam; sed diuersam, & consequenter nec eundem numero locum: quia ad permanẽtiam illius requiritur inter alia, quòd primum continens saltem secundum se totum permaneat immotum ad hunc sensum, quòd secundum se totum semper maneat in eadem distantia.

Nec refert, corpus illud non moueri: quia non mutat ratione sui locum; sed ratione variationis primi locantis, à quo dependet: sed hæc debent intelligi iuxta ea, quæ in sequenti solutione dicemus.

26 Ad probationem verò secundæ partis eiusdem antecedentis respondetur: quòd dum primum cælum, & cum eo cuncta alia mouerentur, non manerent corpora in locó adæquaté: quia cum locus dicat, tum superficiem continentem, tum etiam certam distantiam ad primum continens, seu locans, quod saltem secundùm se totum modo dicto non moueatur; sed solúm ratione partium: consequens est, vt semel moto secundùm se totum hoc primo continente, pereat in eo ratio primi locantis: quia perit immobilitas, & fixio eiusdem; atque ita non manebit in aliis corporibus, & locis particularibus adæquata ratio loci: quandoquidem ablato primo alicuius generis, à quo alia pendent, auferuntur etiam illa, quæ ab eo pendent: & ita ad summum manebit in eis sola superficies continens.

Diximus quidem: *Dum primum cælum mouetur:* quia eo quiescente, vel moto motu circulari, manerent corpora in loco adæquato, iam enim primum continens haberet rationem primi locantis: & ita possent alia continentia dicere ordinem certæ distantiæ ad illud, vt ad primum continens, primumque immobile modo dicto; non tamen dicerent eandem prorsus habitudinem distantiæ: non quidem quia plus tunc, quàm nunc distarent; sed propter rationem in solutione ad secundum tangendam.

Sed dices: corpora à cælo contenta moueri tunc cum illo: ergo. perseuerarent in loco formaliter. Patet consequentia: quia motus localis est à loco in locum. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem satis esse, quod dependenter à prædicta superficie ambiente dentur ibidem nouæ vbicationes, quæ sunt termini per se primi motus localis: quia semel mota superficie continente, quæ antea erat locus, & simul cum ea corpus contentum, neces-

se est per illum motum produci in corpore nouam præsentiam ad illam; alioqui moueretur; & non moueretur, & esset, ac non esset præsens ad illam. Diximus, *Dependente à tali superficie*: quia cum vbicatio sit modus adeò imperfectus, & saltem naturaliter non resultans, nisi ex adiacentia alterius, non produceretur ibidem ad minus omnino naturaliter, nisi adesset superficies, quæ saltem inchoatè, & per modum subiecti, & materialiter contineret rationem loci.

27 Ad secundum principale respondetur: in eo euentu non reproduci eundem numero locum, sed diuersum: quoniam interrumpitur ex parte superficiei, & consequenter etiam ex parte distantiæ: quia ad vnitatem numericam loci requiritur vnitas ordinis, id est, quòd si semel transeat hæc superficies materialiter sumpta, statim succedat alia ad absentiam illius prioris cum alia distãtia materialiter etiam accepta: imò propria interruptio, & diuersitas numerica in accidẽtibus sumitur à subiecto, seu ratione materiali: & ideò non succedente statim; sed post aliquod tempus alia superficie, iam est diuersus numero locus. Quodquidem radicaliter oritur ex absentia superficiei, quæ hoc ipso quod absolutè absit, & interrumpatur prædicta successio, abest quoad materiale tam materialiter, quàm formaliter sumptum. Et potest hoc explicari exemplo nuper adducto paternitatis, quæ statim desinit, hoc ipso quòd omnes filij pereant; non tamen si vnus pereat, & alij maneant, vel si in eodem instanti, in quo vnus moritur, alius generetur.

QVÆSTIO III.

VTRVM SVPERFICIES PERTINENS ad locum sit superficies prima, & immedita locato.

VT omnia, quæ in definitione loci communiter traduntur, scilicet: *Quòd sit superficies vltima corporis cõtinentis immobilis primi*, maneat explicata, ideò quæstionem hanc sigillatim maioris claritatis gratia excitamus.

28 Partem negantem suadere videtur sequens dubitandi ratio; quod si de ratione loci esset prædicta superficies, iam locus esset æqualis locato: sed hoc est falsum, & contra naturam loci: ergo, &c. Sequela est manifesta: quia totus locus corresponderet omnibus partibus locati, & quæuis pars loci cuiuis parti eiusdem locati: sed quæ sic sibi inuicem correspondent, sunt æqualia: ergo, &c. Falsitas verò consequentis constat: quoniam de ratione loci est continere locatum, vt ex eiusdem diffinitione constat: ergo contra rationem eius est esse æqualem locato. Patet consequentia: quia contra rationem continentis est, quòd non sit maius re contenta, vt patet in duobus circulis, quorum alter contineat alium, ex quibus circulus continens necessariò debet esse maior, quàm contentus.

Nec satis erit, si dixeris; locum non continere locatum; sed corpus ipsum, cuius locus est vltima superficies. Et ideò noranter dixit Philosophus: *Locum esse vltimam superficiem corporis continentis*; non verò esse superficiem continentẽ. At corpus continens maius est corpore cõtento, licet hoc non cõueniat superficiei vltimę eiusdem corporis cõtinentis. Nam contra hoc est: tũ quia ideò

ideò corpus continet: quia superficies continet: quoniam ipsa est, quæ immediatè ambit, & circunscribit locatum. Ergo prius conuenit loco continere, quàm corpori, cuius ipse est superficies, iuxta illud. *Propter quod vnũquodque tale*, *&c.* Tum etiam, quia locus solum habet duplicem dimensionem; quandoquidem solum est vltima superficies corporis continentis: sed locatum est corpus trinæ dimensionis occupans totum spatium interiectum inter latera locantis: ergo locus nequit esse æqualis locato. Patet consequentia: quia id est maius, quod maius occupat spatium, superficies autem non occupat totum illud spatium; bene tamen locatum: ergo, &c.

29 Nihilominus dicendum est: de ratione loci esse non qualemcumque superficiem; sed primam, seu immediatiam locato. Assertio hæc constat ex definitione loci ab Aristotele in hoc libro adducta: nam particula *prima*, seu vt alij vertunt, *Primi, vel primum* ponitur ad hoc denotandum, vt ibidem D. Thom. exponit, quem sequuntur communiter Interpretes.

Probatur autem ratione desumpta ex verbis Diui Thomæ lectione sexta, vbi exponens hanc vltimam particulam, inquit: *Dicit autem primum, vt designet locum proprium, & vt excludat locum communem.* Hinc ergo sequens formatur ratio. Nam hîc loquimur non de loco communi, qualis est superficies concaua lunæ respectu terræ, & aliorum corporum, quæ tantum mediatè ab ea continentur; sed de loco particulari, & proprio cuiuslibet locati. At idem est esse locum proprium, & peculiarem alicuius, ac esse superficiem immediatam, & primam ambientem illud: ergo iam locus erit superficies prima, & immediata locato. Minor patet: quoniam ideò superficies concaua orbis lunæ dicitur esse locus proprius ignis; non verò aëris: quia immediatè ambit illum, non verò istũ; & ideò istius solum est locus communis, quatenus ambit ignem ambientem aërem.

Confirmatur ratione, quam innuit Aristot. cap. 4. & D. Thom. ibidem: quoniam locus essentialiter habet esse radicaliter æqualem locato: quoniam eius proprietas est æqualitas proxima cum illo: at si non esset superficies prima, & immediata, non esset sic æqualis: ergo ab intrinseco petit prædictam superficiem. Minor patet: nam superficies, quæ tantum mediatè continet aliud corpus, debet necessariò esse maior, quàm locatum mediatè contentum: vt constat in superficie concaua orbis lunæ collata cum aëre, & superficie conuexa illius, & mediatè contenta.

30 Ad rationem ergo dubitandi initio propositam benè respondetur ibidem. Et ad probationem dupliciter posse aliquid continere aliud, vno modo *vt quod*, alio verò *vt quo*, seu vt ratio continendi. Primo modo corpus ambiens continet locatum: secundo verò superficies concaua ipsius continet illud: sicut etiam loquendo de continentia passiua, corpus contentum continetur, *vt quod*, superficies verò cõuexa illius continetur *vt quo*: quia est ratio quare contineatur. Licet ergo quod continet *vt quod*, sit maius contẽto; non verò continens *vt quo*: quia continet per omnimodam cõmensurationem cum superficie contenta *vt quo*, intra quam continetur tota magnitudo corporis contenti. Ex quo ad secundam probationem respondetur, locum non dici æqualem locato, nisi secundum superficiem conuexam locati, quæ est ratio, vt locatũ cõtineatur in loco *vt quod*, ipsa autem tantum continetur *vt quo*: quia

quia nullum accidens primò, & per se est in loco *vt quod*, sed tantùm *vt quo*, vel ratione subiecti.

QVÆSTIO IV.

AN LOCVS CONSTET EX hac superficie, & immobilitate tanquam ex genere, & differentia; an verò tanquam ex subiecto, & forma.

31 PRima sententia asserit, superficiem esse genus ad locum, & ad alias superficies; ac proinde videtur admittere immobilitatem esse rationem differentialem illius. Ita Tolet. 4. Physic. qu. 4 Sotus qu. 1. conclus. 4. & videtur esse Soncinatis 5. Metaph qu 40. conclus 1. Conimbr. 4. Physic. quæst. 1. art. 2. quos refert Rubio in præsenti, tractatu de natura loci qu. 2. & refertur pro ea D. Thom. in 2. dist. 12. qu. 1. art. 5. ad 2. vbi ait: *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis.*

Probatur primò: superficies est genus ad illam, quæ habet rationem loci, & ad eam, quæ præcisè est superficies: ergo locus constat ex superficie, vt ex ratione generica, atque ita ex immobilitate, vt ex ratione differentiali. Vtraque consequentia satis patet. Antecedens verò sic suadetur: nam vtraque est diuisibilis secundùm duas dimensiones, scilicet longitudinem, & latitudinem, & locus addit supra hoc rationem continentiæ, & immobilitatis, vt aliquid sibi essentiale, quod tamen non addit superficies quæ præcisè habet rationem superficiei: ergo conueniunt in ratione superficiei vniuocè, & differunt per proprias differentias: atque adeò superficies erit verum genus respectu vtriusque.

Confirmatur: ideò linea, & superficies conueniunt genericè in ratione quantitatis: quia vtraque est diuisibilis secundùm longitudinem, & superficies addit diuisibilitatem secundùm latitudinem, ad quam tamen non se extendit linea; sed sistit positiuè in longitudine. Ergo similiter tam superficies, quæ non habet rationem loci, quàm ea, quæ est locus, conueniunt etiam genericè in ratione superficiei. Patet consequentia ex dictis: quia vtraque est diuisibilis secundùm longitudinem, & latitudinem, & locus addit continentiam, & immobilitatem, quam non addit pura superficies; sed tantùm sistentiam in diuisibilitate secundùm prædictas dimensiones.

Secundò, vbi est vniuocè, & genericè conuenientia in ratione mensuræ, est etiam vniuoca, & generica conuenientia in ratione extensionis: quia mensura habet se per modum passionis respectu extensionis: sed vtraque superficies, de qua loquimur, conueniunt vniuocè, & genericè consideratæ præcisè in ratione mensuræ: ergo & in ratione extensionis. Minor probatur: quia vtraque est mensura substantiæ, & in hoc nulla est inter eas diuersitas, licet postea distinguantur essentialiter, per hoc quòd vna est mensura intrinseca, alia verò extrinseca, & vna addit continentiam, ac immobilitatem; secùs verò alia.

32 Nihilominùs dicendum est: superficiem se habere per modum subiecti, & materiæ respectu loci; non verò per modum rationis genericæ. Hæc est mens Aristotelis, & D. Thomæ 5. Metaph. cap. 13. vbi (vt in Logica disp. 13. num. 55. vidimus) asserunt locum esse quantum per accidens: at si superficies esset genus respectu illius, esset vtique quantum per se, & non solùm per accidens: eo modo quo album dicitur esse quantum. Vnde hoc

ipsum docent plures ex discipulis D. Thomæ, quos supra in Logica disputatione citata adduximus, & Rubio in præsenti quæst. 3.

Probatur primò ratione desumpta ex Aristotele. & D. Thoma: quoniam locus non contrahit essentialiter superficiem ad aliquam determinatam, & specialem rationem: ergo superficies non est genus respectu illius. Consequentia est aperta; & antecedens probatur: nam propria ratio superficiei est diuisibilitas, seu extensio secundùm longitudinem, & latitudinem: sed locus hanc solùm extensionem dicit, ac proinde non addit peculiarem modum extensionis supra superficiem: ergo non extrahit superficiem ad aliquam determinatam rationem: & ex consequenti non contrahit, aut distinguit illam essentialiter.

Nec refert si dicas: locum addere supra superficiem immobilitaté, ratione cuius contrahit, & determinat illam essentialiter. Nam contra hoc est: quòd immobilitas per accidens se habet, & extrinsecè ad superficiem; ergo non potest contrahere superficiem ad esse loci, eo modo, quo differentia contrahit genus. Consequentia est aperta: quia differentia contrahens genus debet illud contrahere per intranea. Antecedens autem probatur: nam ratio superficiei est diuisibilitas siue extensio iam dicta: sed immobilitas per accidens se habet ad extensionem, & diuisibilitatem: ergo; &c.

33 Secundò probatur: nam locus inuoluit res diuersorum prædicamentorum: ergo non est vnum per se, & ex consequenti nec constabit genere, & differentia. Hæc vltima consequentia patet ex dictis in Logica disp 3. nu. 11. Sicut etiam prima constat ex his, quæ ibidem disp 5. nu. 38. asseruimus. Antecedens verò etiam liquet: nam locus intrinsecè importat superficiem concauam: quia hęc sola est apta ad continendum, & circũscribendum locatum. At superficies concaua includit tum superficiem spectantem ad prædicamentum quantitatis: tum etiam figuram illam pertinentem ad genus qualitatis, quà semotâ implicaret manere superficiem cum formalitate concauitatis: ergo, &c.

34 Ad primum ergo initio quæstionis positum respondetur, negando antecedens. Et ad probationem patet: tum ex dictis: quia immobilitas non est differentia intrinseca respectu superficiei; sed accidit illi; & ideò comparatur per modum subiecti respectu illius; non verò per modum rationis genericæ. Tum etiam, quia extensio loci est eadem numero cum extensione superficiei. Vnde locus solùm per accidens, & ratione subiecti, scilicet superficiei, est extensus.

Ad confirmationem: quòd locus supra superficiem non addit intraneam differentiam; benè tamen linea, & superficies suprà quantitatem. Quia extensio quantitatiua per se diuiditur, & cõtrahitur per extensionem secundùm lõgitudinem, & per extensionem secũdùm latitudinem pręsupponentem longitudinem: quod conuenit superficiei, & ob id dicitur; quòd eius ratio est extensio secundùm vtrãque dimẽsionem.

35 Per quæ etiam ad secundum respondetur: totam rationem mensuræ, & extensionis conuenientem loco prouenire illi à superficie, quam de materiali importat. Vndè non addit aliquam specialem rationem mensuræ, sed eandem diuersimodè cõsideratam: quia eademmet ratio mensuræ, comparata ad subiectum, cui superficies inest, est mensura intrinseca illius, & collata cum locato, est extrinseca eius mensura; & ideò neque ratio mensuræ, neque ratio superficiei est genus respectu vtriusque.

Vnde

Vnde proprietas illa loci, scilicet esse æqualem locato, solùm conuenit ei ratione materialis, quod importat. Et ob id dixit D.Tho. loco citato: locum esse idem secundùm essentiam, quod superficies: quia in ratione essentialis extensionis, quam importat, non distinguitur ab ea; sed extensio illius est extensio superficiei. Adde non esse improbabile, quod ob eandem superficiem consequuntur duæ proprietates, scilicet ratio mensuræ intrinsecæ & extrinsecæ: sicut ad eandem essentiam animæ plures, proprietates subsequi possunt.

QVÆSTIO V.

Vtrum locus naturalis addat supra rationem loci qualitatem conseruatiuam locati.

36 PArtem negantem tuentur Soto in præsenti qu.2.ad 2.licet in prima quæstio. & alibi sæpè oppositum pluries asseruerit Vallesius lib.6.de sacra Philosophia. Probatur primò: qualitas conseruatiua debet esse in locato: ergo non in loco. Consequentia patet: quia locus, & locatum sunt diuersa. Antecedens autem probatur: qualitas conseruatiua causat formaliter conseruationem locati: nam esse conseruatum est effectus formalis alicuius formæ, & non alterius, nisi illius qualitatis conseruatiuæ, vt ex se constat: ergo talis qualitas erit in locato. Patet consequetia quia causa formalis debet esse in eo, cui tribuit suum effectum formalem.

Secundò, aër est in superficie concaua ignis, vt in loco naturali, (vt infra dicemus) & tamen ignis non habet vim conseruatiuam aëris: ergo non est de ratione loci naturalis eam habere. Minor probatur: quoniam ignis comburit partes aëris, quæ propè ipsum sunt: quandoquidem ignis, qui est inter nos, ignit aërem ei approximatum, ac proinde multò melius illum ignibit ignis, dum est in propria regione, vbi est maioris actiuitatis: ergo non habet qualitatem conseruatiuam illius. Patet consequentia: quia repugnat aliquid corrumpi ab eo, à quo conseruatur: ergo si aër ab igne corrumpitur, nequit ab illo conseruari.

Confirmatur: superficies concaua aquæ est locus naturalis terræ, vt infrà dicemus, & tamen humectatur ab illa; quandoquidem non potest terra esse prope quam, & non humectari ab ea. Ergo terra deperdit aliquid suæ naturalis dispositionis, scilicet siccitatis ex coniunctione ad aquam, & consequenter non conseruabitur ab aqua per aliquam qualitatem conseruatiuam, non obstante, quòd aqua sit locus naturalis eius.

37 Dicendum tamen est: locum naturalem addere supra locum vt sic, vel supra locum mathematicum qualitatem conseruatiuam locati. Ita communiter omnes Philosophi, præter eos qui pro parte negante relati sunt, vt testatur Masius in præsenti cap.5. sect. 1. qu.6. Probationem fundamentalem innuit Arist. in hoc lib c 1. his verbis: *Motus etiam naturalium corporũ & simpliciũ, vt ignis, vt terra, & aliorum huiusmodi generis, non solum locũ aliquid esse declarant; sed etiam vim quandã habere.* Quod exponens D.Th. lect.1. inquit: *Motus naturalis corporũ naturaliũ ostẽdit, quòd locus habeat quandam potentiam, & virtutem. Videmus enim, quod vnũquodque fertur in suum locum, quãdo non impeditur: graue quidem deorsum: leue autem sursum. Ex quo patet, quòd locus habet quandam virtutem conseruandi locata, & propter hoc locatum tendit in suum locum desiderio suæ conseruationis.*

Confirmatur, & explicatur: tum quia corpora naturalia non tendunt vtcúque in sua loca naturalia; sed vincendo pro viribus omnia impedimenta, & hoc ipso quòd ad illa perueniant, ibi naturaliter quiescunt: ergo signum est, ibi meliùs se habere, & per consequens ibidem meliùs proprium eorum esse conseruari: alioqui minimè ibi quiescerent; sed aliò migrarent, vt sibi meliùs consulerent. Tum etiam, quia experimur plura mixta esse, quæ hoc ipso quod extrahantur à suo loco naturali ferè statim pereunt, in eo verò conseruantur, vt in piscibus patet: ergo signum manifestum est, esse in eo loco vim cõseruatiuam eorũdem: ergo cum locus naturalis sit eiusdé rationis, quoad hoc, quod est locatum absolutè conseruari in illo, fit inde, vt omni loco naturali insit prędicta vis, licet non æqualiter in omnibus vigeat, nec sit æqualis dependentia quoad conseruari in omnibus locatis respectu suorum locorum, vt experientia constat.

38 Ad primum ergò initio propositum respondetur: quòd sicut dum aqua calefit ab igne, adest ibi duplex calor, alius concurrens actiuè, & hic est in igne: alius reddés formaliter aquam calidam, & hic est in aqua: ita dum locatum conseruatur à loco, adest ibidem duplex qualitas conseruatiua: alia conseruans conseruatione pertinente suo modo ad ordinem causæ efficientis: alia, qua formaliter conseruatur locatum: ex quibus illa prior est in locante, & hæc posterior in locato.

Ad secundum respondetur ex D. Thom. opusc. 52. locum naturalem peculiariter, & maximè ratione benignæ qualitatis, & influentiæ cœlestis conseruare locatum: nam sicut cœlum est primum locans, & primum continens, & ita per ordinem ad illud cætera habent rationem loci, ita est primum conseruans atque adeò ab ipso habent vim conseruatiuã: sicut etiam ipsum locatũ, dum est in suo loco naturali meliùs recipit cœlestes influentias, quibus cõseruandum est. Hæc autẽ cœlestis influentia à cœlo in ignem, & aërem, verbi gratia, deriuata est tantæ virtutis, & efficaciæ, vt impediat, ne ignis comburat aërem, sed potiùs illum foueat: quia est quasi inimicitias temperans, & ita quamdiù ipsa inter rixantes qualitates intercedit, pace fruuntur, illa tamen ablata statim inimicitiæ insurgunt.

39 Quare quia hæc influentia aëri, verbi gratia, nõ communicatur à cœlo, nisi habeat certam distantiam ab illo, eam nimirum, quam habet, dum est prope sphæram ignis; ideò ex defectu prædictæ distantiæ non accipit influentiam, & ita ob hanc rationem ignis, & aër in his inferioribus rixantur: quia non sunt in ea distantia, in qua communicatur vtrique prædicta qualitas. Nec inde fit, quòd si in eadem distantia, in qua modò est connaturaliter ignis, poneretur aliud corpus, tunc ita foueret, & conseruaret aërem, sicut ignis: quia illa influentia, non vtcumque conseruat; sed modificata ab igne, quam tamen modificationem in eo euentu non haberet.

Nec refert si obiicias D. Thom. 2. de Anima lect. 23. vbi loquens de aëre, & igne in suis regionibus existentibus sic ait: *Dicendum est, quòd elementa dupliciter possunt considerari: vno modo secundum qualitates actiuas, & passiuas, & sic contrariantur ad inuicem, & se immutant in suis extremis: alio modo, &c.* Nam ad hoc dicendum est, D. Thomam loqui de his qualitatibus secundùm se; & non vt temperatis, & correctis per influentiam illam cœlestem.

Adde, quòd etiam ob aliam rationem qualitates illæ ex se pugnantes se cohibent ab operatione propter bonum,

num, scilicet vniuersi: & hoc sine aliqua violentia; sed naturali appetitu & pondere propter maiorem inclinationem, quam habent ad bonum vniuersi, quàm ad propriam naturam communicandam. Si namque ignis combureret extremas aëris partes, tunc illæ partes ignitæ alias ignirent, & sic de pluribus aliis quod quidem in magnam vniuersi stragem caderet. Ad confirmationem patet: tum ex dictis: tum etiam ex dicendis infra quæstione sequenti.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm omnia corpora, necnon eorum formæ substantiales, & accidentia sint in loco, & quis ille sit.

VT certa ab incertis separemus, & simul explicetur in quo potissima difficultas consistit, notandum est: posse omnia corpora ad quatuor classes reduci. In prima solùm collocanda est prima sphæra. In secunda, reliqui orbes cœlestes. In tertia, verò elementa. In quarta tandem, omnia mixta.

Deciditur quæstio quoad omnia, præter quàm quoad primum mobile: & explicatur, in quo sit controuersia circa illud.

§. I.

40 ET quidem loquendo de tertia, & quarta classe corporum, certum debet esse in vera Philosophia esse in loco circumscriptiuo, vt communiter docent omnes ferè Philosophi cum Aristotele, & D. Thom. locis statim referendis. Vnde terra est in aqua, aqua in aëre, aër in igne. ignis in concauo inferioris cœli, scilicet lunæ, luna in Mercurio, Mercurius in Venere, Venus in Sole, Sol in Marte, Mars in Ioue, Iupiter in Saturno, Saturnus in cœlo stellato, quod cœlum in sententia Aristotelis (vt iam diximus) est vltimum ex orbibus cœlestibus. Et ratio est aperta: nam cum hæc corpora sint ex omni parte contigua, necesse est, vt vnum scilicet corpus superius ambiat vndequaque aliud; cumque eumdem ordinem quoad inferioritatem, & superioritatem seruent, secundum quem numerati sunt, vt communiter sentiunt Philosophi, consequens est, vt ordine iam dicto habeant inter se rationem loci, & locati.

Ex quo etiam manet explicatum, quisnam sit locus connaturalis cæterorum mixtorum, quatenus elementata sunt (sic enim de illis in præsenti loquimur:) nam cum hæc ex ipsis elementis, modo alibi dicendo, constent; consequens est, vt eumdem petant locum, quem petit elementum in eis prædominans. Vnde quia in omnibus illis terra prædominatur, quoniam plus huius elementi, quàm aliorum est in omnibus mixtis, ideò locum deorsum exposcunt.

41 Tandem, eodem ferè gradu certum est, formas substantiales, & accidentia omnium corporum non esse in loco per se, sed per accidens, & ratione subiecti, vt docet Aristot. in præsenti text 45. D. Thom. ibid. lect. 7. vbi inquit, *Quædam verò secundùm accidens sunt in loco: sicut anima, & omnes formæ.* Et ratio est aperta: quia sicut omnia hæc sunt quanta per quantitatem totius: ita sunt in loco circunscriptiuo per accidens, quatenus ipsum totum est in loco, ipsa verò quantitas, necnon & vbicatio tantum, *vt quo* sunt in loco. Vnde si corpus fuerit actu in loco, vt de omnibus hucusque enumeratis dictum est, tunc forma, & accidentia illius erũt

actu, licet per accidens in loco. Si verò tantum in potentia fuerit in illo, vt de suprema sphæra statim dicemus, tunc accidentia illius proportionali modo, quamuis per accidens erunt in loco.

42 Quapropter tota huius quæstionis difficultas deuoluitur ad primam sphæram, seu primum mobile: imò ad hoc non vtcumque; sed supposita sententia Arist. qui vt notarunt Conimbric. 2 de cælo cap. 1. qu. 1. art. 1. & Mas. in præsenti sect. 2 qu. 2. tantum concedit octo sphæras cælestes, nępè septem Planetas, & cœlum stellatum, quod nomine primi mobilis insigniuit, existimans omnes orbes cælestes moueri.

Diximus, *Non vtcumque*; sed *supposita sententia Aristotelis*: quia si de re ipsa absolutè loquamur, dicendum est: vltra hanc vltimã sphæram, quam Aristoteles agnouit, esse alias tres, & consequenter cælestes sphæras esse vndecim, vt explicuit D. Thom. 1. p. qu. 68. art. 4. ex quibus vltima est omnibus aliis excellentior, perpetuò quiescens, mira claritate perfusa, vt sit sedes, & domicilium beatorum, quæ quidem ob eius splendorem cœlum empyreum, id est igneum, nominatur. Ita D. Thom. 1. p. qu. 66. art. 3. Basil. orat. 2. in Examer. Bed. 1. Genes. & Glossa, & communiter Scholastici. Vnde sphæra illa, quæ in sententia Aristotelis erat prima, est re ipsa in alia sibi superiori tanquam in loco circumscriptiuo: quia ab ipsa vndequaque ambitur. Et licet de cœlo empyreo posset præsens quæstio versari: quia tamen (vt iam diximus) nec fuit ab Aristotele cognitum, nec de ipso est tanta difficultas; quanta de primo mobili; dato quod non haberet supra se alium orbem: siquidem cœlum empyreum non mouetur localiter: secus tamen primum mobile: ideò Commentatores Aristotelis rem hanc philosophicè, & iuxta principia Aristotelis pertractantes, totam cõtrouersiam ad primum mobile deuoluunt, inquirentes, an dato quod nõ habeat supra se alium orbem, nihilominùs verę sit in loco.

Statuitur primum mobile iuxta mentem Arist. non esse secundùm se totum actu in loco.

§. II.

43 Dicendum est primò: primum mobile simpliciter, & per se, seu secundùm se totum non esse actu in loco. Assertionem hanc tetigimus in Logic. d. 13. n. 51. & 52. & eam docet Arist. in præsenti cap. 5. D. Thom. ibidem lect. 7. & opusc. de natura loci. Themist. relatus ab eodem S. Doctore ibidem Capreol. in 2. distinct. 2. qu. 1. ad argum. 6. eorum, quæ secundo loco contra secundam conclusionem adducuntur. Iab. in præsenti quæst. 14 Brux. qu. 1. art. 2. ad 1. Astud. quæst. 14 Ferrar. qu. 2. Sol. 2. & innumeri alij.

Rationem fundamentalem huius assertionis tetigit Aristoteles loco citato tex. 42. his verbis: *Cui quidem igitur corpori inest aliquid extra corpus continens ipsum, hoc in loco est, cui verò non, minimè.* Quod testimonium explicans D. Th. ibidem inquit: *Concludit ergo primò ex præmissis, quòd cum locus sit terminus continentis, cuicumque corpori adiacet aliquod corpus continens ipsum exterius, hoc est in loco simpliciter, & per se. Cui verò corpori non adiacet aliquod corpus exterius continens ipsum, minimè est in loco: tale autem corpus in mundo non est, nisi vnum, scilicet vltima sphæra, quæcumque sit illa; vnde secundum hanc determinationem sequitur, quòd vltima sphæra non sit in loco.*

Et confirmatur ex eodem Philosopho text 46. vbi hoc ipsum repetit dicens:

cens: *Primum cælum secundùm se totum non esse alicubi.* Vbi etiam D.Thom.lect. 7.iam citata sic ait: *Concludit quòd corpus supremum mouetur solùm circulariter, propter hoc quòd ipsum totum non est alicubi: quia quod est alicubi, ipsum est aliquid, & habet aliquid extra se, à quo contineatur, &c.*

Dupliciter respondent aliqui: Auenpace enim, & alij, quos refert D.Tho. loco citato dicunt, primum cœlum, imò & corpus, quod est circulariter mobile, non debere esse in loco ratione superficiei continentis ipsum; sed ratione superficiei conuexę alterius corporis contenti ab ipso. Vnde superficies conuexa sphæræ contentæ est locus primæ sphæræ.

Deindè, respondent secundo præcipui Arabes, Auerr. & Alphar. in præsenti text. 43. aliter esse assignandum locũ primo mobili, & aliis corporibus sublunaribus: quoniam illud non est in loco ratione alicuius ambientis ipsum; sed ratione centri, circa quod mouetur: quia locus, quippè qui est essentialiter immobilis, tribuit immobilitatem, & fixionem locato: at primum cœlum habet fixionem ratione centri: quandoquidem ideò est semper in eadem distãtia: quia eodem modo reuoluitur circa centrum, quod est immobile, ac proindè centrum erit locus illius. Quem etiam dicendi modum amplexi sunt postea Albert. Magnus, nec non Iandunus qu. 9. huius libri, & nouissimè Pereyra lib. 11. cap 9

44 Sed contra vtramque solutionem obest id quos his breuibus, & cõpendiosis verbis docuit D.Thom lect. citata dicens: *Sed hoc est contra suppositiones cõmunes priùs de loco positas, scilicet quòd locus sit continens, & quòd locus sit æqualis locato:* Quare cùm superficies conuexa orbis immediatè inferioris, & proximi respectu primi mobilis, nec contineat illud, nec sit æqualis superficiei conuexæ ipsius, quod idem de centro dicimus, non poterit esse locus respectu illius.

Confirmatur, orbis proximus primæ sphæræ, scilicet Saturnus, est in loco ratione ipsius primæ sphæræ: ergo repugnat hanc esse in loco ratione ipsius Saturni. Patet consequentia: quia aliàs simul esset locatum & locus respectu eiusdem, quod apertè repugnat, quandoquidem locus, & locatum petũt rationes ex diametro oppositas, scilicet circumscribere, & circumscribi, &c.

Per quæ satis patet ad fundamentum Arabum: quia non potest intelligi ratio loci sine hoc, quòd habeat vim ad circumscribendum locatum.

45 Cæterum, licet assertio nostra adeò efficaciter corroborata maneat, nihilominus contra eam potest obiici, non rectè hæc cohærere cum his, quæ in Logica disput. 16. num. 18. diximus explicantes, quomodo vltima sphæra sit in loco. Respondetur: consultò in solutione ibidem data adhibitum à nobis fuisse duplicem dicendi modum, vt in præsenti veriorem, & doctrinæ D. Thomæ magis consonum eligeremus: quia electio illius pendebat ex pluribus quæ ibidem non poterant exactè discuti, & plenè percipi, hîc autem tanquam in proprio loco discutienda erant; & ideò in hac quæstione, vbi omnibus obiectionibus occurretur, propriam mentem explicamus, & primũ ex illis duobus dicendi modis, vt veriorem, & D. Thomæ magis consonum eligimus, quia opusculum illud ibidem relatum, quod secundo dicendi modo fauebat, non est certum esse Angelici Doctoris; & ideò his, quæ ex eodem in hoc lib. citata adduximus, standum est.

Secundò obiiciunt aliqui: quòd primum mobile secundùm se totum mouetur

uetur localiter: ergo secundùm se totum est in loco. Patet consequentia: quia eo modo aliquid est in loco, quo mouetur localiter: quoniam terminus motus localis est esse in loco. Antecedens verò probatur: quia motus localis, sicut & alia accidentia subiectantur in toto composito; ergo totum ipsum erit, quod præcipuè mouetur localiter.

Confirmatur: quia eius est moueri, & esse in loco actu, cuius est esse: at solummodo totum habet esse ratione sui, & partes solùm coexistunt ad existentiam totius, vt constat ex dictis lib. 1. disp. 3. num. 55. ergo totum cœlum erit, quod secundùm se mouetur localiter, & non per partes; ac proindè quod secundùm se est in loco.

46 Respondetur ex D. Thom. lect. citata concedendo antecedens ad hunc sensum, quòd in corpore circulariter moto nulla eius pars quiescit. Sed neganda est consequentia. Et ad eius probationem dicendum est, quòd vt aliquod corpus moueatur circulariter secundùm se totum in sensu explicato, non est necesse, vt secundùm se totum, & ratione sui sit actu in loco; sed satis erit, quòd secundùm suas partes sit in loco, vt statim explicabimus. Et ideò innuit ibidem D. Thom. quòd corpus motum circulariter quodammodo mouetur, & quodammodo non mouetur: mouetur quidem, vt ex se constat, & non mouetur quodammodo: quia nec secundùm se totum mutat locum, quasi translatum ad locum subiecto diuersum. Neque est necesse, vt acquirat per motum quòd sit actu, & secundùm se totum in loco.

Ad confirmationem respondetur: non colligi, ex hoc quòd aliquid ratione sui actu sit, & actu moueatur, quòd sit ratione sui in loco, vel quòd actu sit in illo. Et ratio est, quia existere, & posse moueri, imò & actu moueri circulariter, prouenit rei à forma; & ita quod actu habet formam, potest ratione sui, saltem vt *quod*, actu existere, & actu moueri: at verò esse actu in loco prouenit à superficie ambiente alterius corporis, quod supra se habet locatum. Vndè potest contingere quòd aliqua res habens esse, & moueri à sua forma non sit actu in loco: quia non ambitur à superficie concaua alterius corporis; ac proindè licet partes primi mobilis existát ratione totius, imò & ratione formæ, quæ per se primo actuat totú, moueantur, nó habebunt esse in loco per locum totius; sed potiùs econtrà, totum erit in loco ratione partium, vt iam dicemus.

EXPLICATVR MODVS, QVO primum mobile in sententia Aristotelis est in loco.

§. III.

47 Dicendum est secundò: primum mobile tantum esse in loco ratione suarum partium. Ita Aristot. loco citato, & D. Tho. lect. 7. vbi sic inquit: *Multo autē conuenientius est dicere, quòd vltima sphæra sit in loco propter partes suas intrinsecas, & magis cōsonat opinioni Aristot.* Et ideò hoc ipsum tuentur omnes Doctores pro prima assertione relati. Rationem fundamentalem innuunt Aristot. & D. Thom. loco citato, quæ potest ad hanc formam reduci. Eo modo aliquid est in loco quo mouetur & mutat locum: sed primum mobile non mouetur mutando locum secundum se totum; sed secundum partes: ergo neque est in loco secundum se totum; sed secundùm partes, & ratione illarum. Maior ex se, & ex inductione facta in omnibus corporibus constat. Minor verò etiam liquet: quia primum mobile secundùm se totum non mutat locum, quia semper est in eadem distātia;

ſtantia ; ſed ſolùm ſecundùm partes, quatenus quæ antea erat verſus orientem, modò eſt verſus occidentem, & ſic de aliis.

Confirmatur ratione deſumpta ex eodem Ariſtotele, & D. Thom. loco citato. Nam partes primi mobilis ita ſunt diſpoſitæ, vt vna ſuo modo ambiat aliã, & rurſus alia contineat illam, & ſic de aliis: ergo vna erit aliquo modo in alia tanquam in loco, quippè quæ ambitur ab illa : ergo primum mobile erit aliquo modo in loco ratione partium ; quatenus partes eius ſunt aliqualiter in loco.

48 Dicendum eſt tertiò. Partes primi mobilis non ſunt actu in loco, ſed ſolum in potentia, atque adeò, & primum mobile non erit actu in loco etiã per accidens, & ratione partium : ſed ſolùm in potentia. Hæc eſt Ariſtotelis loco citato text. 44. & D. Thom. ibidem dicentis. *Oſtendit quomodo partes primæ ſphæræ ſint in loco, & dicit, quòd ſicut ſupradictum eſt, quædam ſunt in loco actu, quædam ſecundùm potentiam. Vnde cum aliquid ſit continuum ſimilium partium, partes eius ſunt in loco ſecundùm potentiam: ſicut eſt in vltima ſphæra.* Quam ſententiam tenent Ferrara, Iabel. Soto, & alij, quos ſequitur Maſius in præſenti.

Rationem fundamentalem huius aſſertionis quoad primam eius partem indicant Ariſtot. & D. Thom. ibidem : quia ad hoc vt aliquid ſit actu in loco, requiritur quòd ambiatur ab alio, & quòd ambiens ſit actu diuiſum ab eo, quod ambitur : at partes primi mobilis, licet ita ſint diſpoſitæ, vt vna ambiatur ab alia, non tamen vna eſt actu diuiſa ab altera, licet poſſit diuidi : ergo nulla eſt actu in alia tanquam in loco ; ſed ſolum in potentia. Patet conſequentia : nam ſicut ad rationem loci, & locati in actu requiritur, quòd ſint diuiſa ſecundùm ſuperficies, quibus ſe tangunt, id eſt vt alia ſit ſuperficies loci, & alia locati : ita ad rationem loci, & locati in potentia, in ſenſu, quo ea Ariſtoteles in præſenti ſumpſit, requiritur, & ſufficit, vt continens, & contentum non ſint diuiſa actu ; ſed in potentia.

49 Ex quo etiam eadem aſſertio quoad ſecundam partem, ſcilicet quòd totum cœlum ſolum in potentia ſit in loco ratione partium, ſatis conſtat: nam cum præcisè ſit in loco ratione illarum, & quia ipſæ ſuo modo ſunt in loco ; conſequens eſt, vt ſicut illæ ſolùm in potentia ſunt in loco : ita & totum cœlum ſolùm in potentia ſit in illo ratione prædictarum partium.

Confirmatur : vltima ſphæra eſt medium quoddam inter ſubſtantias ſeparatas, & hæc inferiora corpora, & conſequenter participat rationem vtriuſque extremi. Vndè ex propinquitate cum ſubſtantiis ſeparatis participat non eſſe actu in loco : quia hæc neque actu, neque in potentia ſunt in loco continente, & ex ſimilitudine cum his corporibus inferioribus participat eſſe in loco in potentia : quia hæc vtroque modo ſunt in illo.

OBIECTIONES CONTRA prædicta, & ſolutio earum.

§. IV.

50 SEd obijcies primò contra ſecundam aſſertionem : ad motum vnius partis primi mobilis omnes partes illius mouentur, iuxta illud Philoſophi 5. Metaph. text 8. impoſſibile eſt moueri vnam partem continui localiter, quin omnes moueantur : ergo vna pars non eſt vllo modo in alia ſicut in loco. Patet conſequentia : quia locus eſt immobilis : ergo ſi vna pars mouetur ad motum alterius, non erit in illa tanquam in loco.

Secundò obiicies contra primam tertiæ assertionis partem, quòd partes cœli non sunt ad inuicem separabiles, alioqui cœlum esset corruptibile: ergo neque sunt in loco in potentia. Patet consequentia ex dictis: quia eatenus dicuntur esse in loco in potentia, quatenus partes contentæ possunt diuidi à partibus continentibus, & sic diuisæ contineri ab illis.

Tertiò econtrà obiicies: quòd partes cœli mouentur actu: quandoquidem quæ erat in Occidente, modò est in Oriente: ergo mutant locum actu: ergo actu sunt in loco. Patet prima consequentia: quia nihil aliud videtur esse, mutare locum actu, quàm moueri actu. Ex quo etiam secunda consequentia constat, quia id, quod mutat locum actu, necesse est, quòd sit in loco actu.

Confirmatur primò: partes primæ sphæræ acquirunt actu per motum nouum *vbi*: ergo sunt actu in loco. Antecedens patet: quia impossibile est dari motum, & actionem sine termino: ergo cum *vbi* sit terminus motus localis, nequibit esse actu talis motus sine prædicto termino. Ex quo etiam consequentia satis constat: quia vt supra in Logica disput. 16. num. 19. diximus, *vbi* est modus quidam resultans ex adiacentia loci: ergo si partes primæ sphæræ non sunt actu in loco, non potest actu resultare prædictum *vbi*.

Confirmatur secundò: superficies conuexa primi cœli est aliquo modo in loco; non in potentia: ergo in actu. Consequentia patet; quia non est alius modus essendi in loco, nisi vel in actu, vel in potentia. Maior verò etiam constat; siquidem quod aliquo modo mouetur localiter, vt contingit in prædicta superficie, oportet, vt aliquo modo sit in loco. Minor verò etiam ex dictis liquet: quia à nullo alio corpore vel parte ambitur, alioqui non esset vltima superficies primi, & supremi corporis.

51 Quartò tandem contra secundam eiusdem assertionis partem obiicies, Arist. in præsenti text. 23. dixisse: *Propter hoc enim cœlum maximè in loco esse putamus, quòd perpetuo motu agitatur*: at esse in loco in potentia, non est esse maximè in loco, sed solùm secundùm quid: ergo, &c.

Confirmatur: quia nobilissimo corpori debetur nobilissimus modus essendi in loco: at esse in loco in potentia, & non in actu, est esse in illo imperfectè, & diminutè: ergo, &c. Confirmatur secundò, argumento D. Tho. in præsenti lect. citata: nam motus primi mobilis est primus omnium motuum; ob hoc enim primum cœlum vocatur primũ mobile: quia eius motus est prior aliis motibus, & causa illorũ: ergo non est motus alicuius existentis in potentia, & per partes in loco. Patet consequentia: quia id, quod est in actu, est prius eo, quod est in potentia: ergo cum moueri localiter sit rei, quæ aliquo modo est in loco, consequens est, vt si primum mobile non sit in loco actu, quòd detur aliud corpus eo prius habens esse actu in loco, ac proindè motum eius esse priorem.

52 Respondetur ad primum ex supradictis, qu. 2. partem continentem aliam, & habentem suo modo rationem loci respectu alterius moueri materialiter & in ratione partis; non tamen formaliter, & in ratione loci, id est inquantum determinatum situm, & ordinem habet in vniuerso ad puncta fixa: nam pars succedens parti, quæ erat in Oriente, eundem ordinem, & situm seruat, quem habebat pars præcedens ad eum modum, quo loco citato diximus, locum esse immobilem; & ideò pars contenta ab alia, quæ de nouo succedit in eodem situ, dicetur esse in eodem loco, in quo erat præcedens, & locus etiam dicitur

dicitur manere immobilis.

53 Ad secundum, satis esse ad hunc modum essendi in loco in potentia, quòd saltem supernaturaliter possit cœlum diuidi.

Ad tertium: quòd vt aliqua pars moueatur motu circulari, non est necessarium, quantum est ex vi huius motus, quòd actu mouet locum qui sit locus in actu; sed satis erit mutare locum, qui sit locus in potentia, non quidem quia desinat contineri ab illa parte, cui antea vnita erat, à quaque ambiebatur; sed quia licet illa pars materialiter, & in esse partis maneat eadem, non tamen formaliter, & in esse loci in potentia, quæ secundùm istam rationem est diuersa, quatenùs habet distinctam relationem distantiæ, quæ præcipuè attenditur in loco: & ideò pars locata mutat locum formaliter.

Diximus, *quantum est ex vi huius motus circularis:* quia non repugnat, corpus motum circulariter aliunde esse actu in loco in actu, quod idem de eius partibus (proportione seruata) dicendum est, vt in orbibus inferioribus videre licet; sed vt ea, quæ in hac solutione dicta sunt, meliùs intelligantur, consulenda sunt, quæ suprà quæstione secunda, circa loci immobilitatem diximus.

Ad primam confirmationem concedendum est antecedens, & neganda consequentia. Ad probationem: quòd vt partes acquirant prædictum *vbi* per motum illum circularem partium, satis est esse in loco in potentia: quia ad vbicationem illam sufficit, quòd resultet ex loco in potentia, & iuxta hæc debēt intelligi ea, quæ in Logica dicta sunt: nam *vbi* aliquando resultat ex loco in actu, & aliquando ex loco in potentia.

Cæterùm quia dupliciter potest dici aliquid esse in loco, in potentia, vel quia licet secundùm se totum nō contineatur ab alio, potest tamen sic contineri: vel quia licet contineatur secundùm partes, non tamen pars continens est actu diuisa à contenta, quod requiritur ad rationem loci in actu, ideò prædictum *vbi* non resultat, ex hoc quod est esse in loco in potentia priori modo; sed ex hoc quod est esse in loco in potentia secundo modo, vt explicatum est: quia vbicatio ob sui imperfectionem requirit adiacentiam alicuius continentis. Ex quo etiam adhuc magis intelligitur, quomodo ad hoc vt partes cœli moueantur, non est necesse, vt actu mutent locum in actu: quandoquidem ad actualem motum sufficit actualis, & primarius terminus, scilicet prædictum *vbi*.

Ad secundam confirmationem: satis esse, quòd partes illius superficiei contineantur inadęquatè ab aliis, quatenús quæuis pars habet versus vtrumque latus alias duas superficiei partes, quæ licet non adæquatè, inadæquatè tamen eam contineant. Vnde etiam intra latitudinem essendi in loco in potentia erunt prædictæ partes imperfectè in loco. Cæterùm hic modus essendi in loco est proprius, & maximè accommodatus respectu illarum.

54 Ad quartum argumentum respondetur: vel Aristotelem non locutum esse in propria sententia; & ideò loco illius verbi *putamus*, habet alia translatio *opinamur:* vel loqui de aliis sphæris excepta prima: vel tandem illam particulam *maximè* solum denotare, quòd ratio potissima, ob quam venamur esse in loco, est motus illius perpetuus: quia semper Aristoteles ex motu locali venatus est locum.

Ad primam cōfirmationem respondetur: quòd cum esse in loco circūscriptiuè, & in actu, dicat imperfectionem, ideò supremo corpori non debet conuenire hic modus essendi in loco.

Ad secundam respondetur ex D. Thom. lect. 7. iam citata, ei, quod est in loco in potentia, non debere correspondere aliquid prius, quod sit in loco actu, & actu moueatur: imò quoad hoc esse specialem rationem, ob quam oppositum magis congruit ordini vniuersi: quia vt optimè expendit S. Doctor, cum multitudo ab vnitate procedat, necessarium est, quòd ab vno immobili gradatim descendatur ad diuersitatem, quæ est in mobilibus, vt ita sit processus secũdùm maiorem propinquitatem ad vnitatem. Vndè quia talis motus partium existentium in loco in potentia minus habet de pluralitate, quàm si essent partes actus diuisæ; ideò ille motus est naturaliter prior, quàm motus partium existentium in loco.

QVÆSTIO VII.

Vtrum duo corpora possint supernaturaliter esse in vno, & eodem loco.

IN hac quæstione aliquid vt certum supponimus, & aliquid in dubium vertimus. Supponimus enim esse naturaliter impossibile, quòd duo corpora penetrentur, seu quod idem est, sint in vno, & eodem loco: nam sicut ex corruptione vnius formæ substantialis ad introductionem alterius, colligimus illas esse naturaliter incompossibiles in vna, & eadem materia: sic ex eo quòd ad ingressum vnius corporis in aliquem locum statim expellitur aliud, quòd eundem locum occupabat, debemus inferre corpora illa non posse naturaliter esse in vno, & eodem loco. Quare solùm restat vocandum in dubium, an saltem supernaturaliter possint prædicta corpora penetrari.

PLACITVM DVRANDI.

§. I.

55 PArtem negantem tuetur tanquam probabilem Durand. in 4. distinct. 44. qu. 6. Probatur primò: quia expulsio vnius corporis ad ingressum alterius in eundem locum est effectus formalis quantitatis: ergo repugnat, vnum non expellere aliud. Antecedens constat: nam sicut quantitas se ipsa est ratio formalis occupandi locum: ita & expellendi aliud ab eodem loco. Consequentia verò probatur: quia semel vnita forma suo subiecto, implicat impediri à Deo effectum formalem illius: ergo cum expulsio prædicta sit effectus formalis quantitatis, implicabit duo corpora manere quanta, & non se expellere ab eodem loco.

Confirmatur: impenetrabilitas, quæ est passio quantitatis, non distinguitur realiter ab ipsa: ergo repugnat duo corpora manere quanta, & non esse impenetrabilia, ac proindè nunquam poterunt penetrari. Antecedens patet: nam sicut quantitas absque additione reali alicuius entitatis est diuisibilis in suas partes quantitatiuas: ita illæmet partes se ipsis sunt talis naturæ, vt quælibet occupet distinctum, & proprium locum, & consequenter expellat aliam ab illo. Prima verò consequentia probatur: nam ex eo colligimus implicare, quod aliquod corpus maneat quantum, & quòd non sit diuisibile in suas partes: quia diuisibilitas non distinguitur realiter ab illis: ergo si semel impenetrabilitas est passio non distincta realiter à quantitate, implicabit esse quantitatem, & non manere impenetrabilem. Ex quo etiam secunda consequentia liquet: nam si quantitas semper manet impenetrabilis, quomodo penetrari poterit?

Secun

Secundò, duæ partes eiuſdem quantitatis non poſſunt ad inuicem penetrari: ergo nec duæ quantitates totales. Conſequentia patet ex paritate rationis. Antecedens autem conſtat: quia eſſentia quantitatis eſt habere partem extra partem: ſed hoc ipſo, quod vna pars penetretur cum alia, & per conſequens intromittatur in illam, iam vna pars non eſt extra alteram: ergo penetratio partium eiuſdem quantitatis eſt contra eſſentiam illius.

Confirmatur: duæ partes eiuſdem motus, aut durationis illius non poſſunt correſpondere vni, & eidem durationi: ergo neque duæ partes quantitatis permanentis vni, & eidem loco. Conſequentia patet ex paritate rationis: nam ſicut diuerſæ partes eiuſdem motus petunt exerceri in diſtinctis partibus temporis: ita diſtinctę partes eiuſdem quantitatis permanentis exigunt diſtincta loca: ergo ſi ob illam rationem non poſſunt duæ partes motus exerceri in diuerſis temporibus, conſequens eſt, vt neque duæ partes quantitatis poſſint eſſe in eodem loco. Antecedens verò probatur: nam eo ipſo tolleretur ſucceſſionis ordo, quem inter ſe habent: quandoquidem vna non eſſet prior alia; ſed vtraque ſimul exiſteret, quod eſt contra rationem eſſentialem motus, & temporis.

Stabilitur vera ſententia D. Thomæ.

§. II.

56 Nihilominus dicendum eſt: non implicare contradictionem, quòd duo corpora ſint ſimul in vno, & eodem loco. Ita D. Thom. in 4. diſt. 44. qu. 2. art. 2. quæſtiuncula 3. & ſuper Boecium de Trinitate qu. de cauſarum pluralitate, art. 13. D. Bonauent. diſt. 49. qu. 1. de dote ſubtilitatis, Capreolus in 4. diſt. 44. qu. 3. concluſ. 1. Ricard. art. 4. qu. 5. Argentina quæſt. 1. art. 4. Soto diſp. 49. quęſt. 4. art. 6. Suar. 3. par. quæſt. 54. art. 4. diſp. 46. ſect. 5. & Rubius in præſenti.

Probatur primò: nam vt ex noſtræ ſacræ Fidei myſteriis conſtat, multoties duo corpora diuinitùs penetrata ſunt: ergo talis penetratio nõ implicat contradictionem. Cõſequentia eſt euidẽs. Antecedens verò probatur: nam Chriſtus Dominus natus eſt ex ſanctiſſima Virgine abſque læſione integritatis ipſius; quod quidem abſque penetratione ſacri corpuſculi cum Matre non potuit fieri. Item ipſemet Chriſtus iam glorioſus ingreſſus eſt ad diſcipulos ianuis clauſis: ſicut & cum cælum aſcendit, tunc cælos ipſos penetrauit, vt teſtatur Paulus ad Hebreos 4. dicens. *Habentes ergo Pontificem, qui penetrauit cælos Ieſum.* Ac tandem in Reſurrectione illius ſacrum corpus è ſepulchro eo obſerato egreſſum eſt: atque adeò cum lapide illo ſe penetrans eundem cum eo locum occupauit.

57 Conatur Durandus his teſtimoniis reſpondere, & primò ad primum inquit: Chriſtum Dominum natum eſſe ex Virginę abſque læſione integritatis ipſius, & ſine penetratione: quia partes illæ Virginalis, & puriſſimi vteri dilatatæ ſunt; ideóque abſque illius corruptione egredi potuit eo ſanè modo, quo cæteris fœminis, ſi innocentiæ ſtatus duraſſet, contingeret: quia tunc abſque vlla corruptione præcisè ratione dilatationis illarum partium prolem emitterent, vt teſtatur D. Auguſt. lib. 14. de Ciuitate Dei, cap. 26. & D. Tho. 1. par. qu. 98. art. 2.

Et ad ſecundum teſtimonium reſpondet: ianuas illas ſubitò fuiſſe apertas, & iterùm velociſſimè clauſas. Additque tam hunc ingreſſum, quàm egreſſum ex vtero ſanctiſſimæ Matris,

& ex sepulchro fuisse operatum à Christo Domino transeundo de extremo in extremum, non transeundo per medium. Quod etiam tertio testimonio responderi posse videtur. Tandem ad quartum, quòd in primis ex Euangelio non constat, corpus è sepulchro immoto lapide exiisse. Deinde addit, quòd etsi corpus gloriosum non possit cum alio corpore penetrari, potest tamen proprias dimensiones quantitatis ita constringere, vt per minimum interuallum ingredi possit, sicque in Resurrectione Christi Domini contigisse: nam sacrum illud corpus valdè constrictum fuit; atque adeò per interuallum, quod inter vnum, & alium lapidem erat, potuit egredi.

58 Sed omnes hæ solutiones omninò falsæ, imò & friuolæ sunt De prima enim (quæ non parum derogat integritati sanctissimæ Virginis; quod quidem sat erat pro illius impugnatione) probatur sic: nam si per dilatationem illarum partium sacrum Domini corpusculum ex vtero Virginis egressum est, cum dilatatio sit mutatio saltem accidentalis, & soliditati corporis opposita, sequitur planè, non adeò solidum permansisse virginale corpus in partu, ac antea erat, & ita integritatem eius diminutionem aliquam suscepisse.

Adde, quòd vt ex sanctis Patribus constat, singulare, ac stupendum miraculum fuit, quòd Christus Dominus ex vtero Virgineo integro prorsus permanente, exiret: ergo non ideò sanctissima Virgo mansit omninò integra: quia partes illæ dilatatæ sunt, aliàs enim non maius miraculum contigisset in partu illo, quàm accidisset in partu cæterarum mulierum, si status innocentiæ perseueraret.

59 Nec solutio prima secundi testimonij specimen aliquod probabilitatis habet, cum expositio illa satis apertam violentiam inferat verbis textûs: quia in eo dicitur, quòd cum fores essent clausæ, ingressus ille contigit; ideóque speciale miraculum, miraculosámque penetrationem ibi accidisse, sancti Patres testantur: præsertim Diuus Athanasius orat. 4. aduersus Arium; S. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. de Fide ad Regin. D. Hieronymus cap. 28. Matthæi, necnon & B. Hilar. 3. lib. de Trinit. Ex quo etiam patet omnino falsum esse id, quod in hac solutione addit Durandus: imò, & cum verbis sacri textus non rectè cohærere: nam etsi possit dici, corpus illud, quod non transit per medium, incipere esse in vno loco, & desinere in altero; non tamen quod ingrediatur, vel egrediatur, nisi aliquo modo transeat per medium. Quare cum ex verbis sacri textus constet, Christum Dominum ad discipulos clausis ianuis ingressum fuisse: non saluabitur hic ingressus, absque eo quòd per medium transisset, atque adeò nec saluari poterit absque penetratione.

60 Nec solutio, quam adhibet vltimo testimonio, potest vllo modo admitti: quia etsi Euangelistæ non expresserint egressum illum è sepulchro accidisse eodem obserato: attamen sancti Patres communi consensu hoc testantur, Bernardus nimirùm sermone primo de Resurrectione, Chrysost. hom. 8. in Matth. Beda in Vigilia Paschæ, Gregor. Nazianzen. in tragœdia *Christus patiens*. August. serm. 36. de Tempore, Hieronym. epistol. 150. ad Hædibium quæst. 6. Iustin. Martyr quæst. 117. ad Gentes, & alij, idque speciali miraculo tribuunt. Ex quo etiam sequitur, falsum esse egressum fuisse Christum obserato sepulchro, ex eo quòd à corpore glorioso propriæ dimensiones valdè constrictæ fuerunt. Maximè, quia talis potestas coarctandi proprias dimensiones non habet sufficiens

ciens

ciens fundamentum; & ideò in re tam graui minimè innitendum est in illa.

61 Deinde probatur assertio ratione sic. Vnum corpus quantum non expellit aliud à suo loco, nisi in genere, causæ efficiẽtis, vel formalis ita tamen vt expulsio hæc sit ad summum effectus formalis secundarius quantitatis: sed quemlibet ex his influxibus potest Deus impedire: ergo & quòd vnum corpus expellat aliud; ac proinde poterunt supernaturaliter esse in eodem loco. Maior ex se patet: minor verò quoad primam partem, scilicet posse Deum impedire influxum illum actiuum, etiam liquet: quandoquidem potest denegare concursum, quo influxurus erat cum illo corpore, quo semel negato, nequit esse concursus creaturæ. Quoad secundam verò partem etiam constat: nam multoties Deus impedit ne resultet effectus formalis secundarius: vt patet in mysterio Incarnationis, in quo propria existentia, & subsistentia humanitatis, quæ est effectus secundarius formalis animæ impedita est, ne resultet. Et in mysterio Eucharistiæ, vbi quantitas Christi Domini caret extensione locali, quæ (vt communis docet sententia) est effectus formalis secundarius quantitatis: ergo, &c.

Respondebis, minorem esse veram de effectibus secundariis, & positiuis: non verò de priuatiuis, & valdè intimis, qualis est iste, de quo loquimur: sicut quia expulsio vnius formæ substantialis ad ingressum alterius est effectus priuatiuus, & intimus, scilicet non esse alterius formæ in eodem subiecto; ideò non potest à Deo impediri.

62 Sed contrà; intimior est quantitati actualis extensio in ordine ad locum, quàm actualis expulsio alterius corporis ab illo: at Deus impedit illum effectum: ergo meliùs potest impedire istum. Consequentia patet: quia separabilitas formæ à suo effectu secundario, potissimè mensuranda est ex maiori intimitate effectus cum ipsa. Maior verò etiam constat; nam priùs est, quòd vnum corpus sit actualiter extensum in ordine ad locum, quàm quòd expellat aliud: quandoquidem ex eo quòd sit actualiter extensum in ordine ad locũ, & repleat illum, habet expellere aliud, & ita semota hac extensione, poterunt esse simul (licet tunc talis simultas non haberet propriè rationem penetrationis, quia hæc præsupponit extensionem corporum in ordine ad locum) at effectus eo est intimior, quo est propinquior, & immediatior ipsi formæ: ergo actualis extensio in ordine ad locum est effectus intimior, quàm expulsio alterius corporis ab eodem loco.

Confirmatur: tunc effectus priuatiuus est effectus valdè intimus, & inseparabilis, quando ex impeditione illius sequitur impeditio effectus formalis primarij: at ex impeditione huius effectus, de quo loquimur, non sequitur impeditio effectus primarij quantitatis, scilicet extensio substantiæ in ordine ad se: ergo expulsio prædicta non est numeranda inter effectus priuatiuos, & valdè intimos. Maior patet, nam ideò priuatio vitæ est effectus secundarius priuatiuus, & valdè intimus respectu formæ cadaueris: & similiter expulsio vnius formæ substantialis ad ingressum alterius est prædicto modo effectus ipsius: quia (vt suprà disp. 4. numer. 63. expendimus) optimè à posteriori colligitur, prædictas formas non tribuere effectus formales primarios, nisi statim subsequantur isti effectus secundarij ob indispensabilem nexum, qui est inter illos, & inter effectus primarios earumdem: ergo tunc solùm effectus priuatiuus est effectus secũdarius valdè intimus, quando ex negatione illius colligitur

colligitur à posteriori negatio effectus primarij.

Minor verò etiam constat ex dictis: nam si ex impeditione extensionis in ordine ad locum, quæ est effectus secundarius intimior quantitati, non sequitur impeditio effectus primarij, scilicet extensionis in ordine ad se: vt constat in quantitate Christi Domini in Eucharistia, multo minus ex impeditione effectus, de quo loquimur, sequetur impeditio prædicti effectus primarij.

SOLVVNTVR FVNDAmenta Durandi.

§. III.

63 AD Primum initio quæstionis positum patet ex dictis pro nostra assertione. Ad confirmationem: quòd sicut quantitas se ipsa absque additione reali alterius entitatis habet radicalem, & aptitudinalem extensionem in ordine ad locum, & simul potentiam obedientialem passiuam, adhoc vt diuinitùs priuetur actuali extensione in ordine ad illum: alioqui quantitas Christi Domini in Eucharistia non careret prædicta extensione: ita se ipsa habet impenetrabilitatem, seu vim ad expellendum aliud corpus ab eodem loco, & simul potentiam obedientialem passiuam ad hoc vt supernaturaliter impediatur talis expulsio, seu impenetratio, atque ita potest manere impenetrabilis naturaliter, & penetrabilis obedientialiter. Vnde vna quantitas non penetratur cum alia, ex eo quòd tollatur ab illa impenetrabilitas aptitudinalis, & naturalis, quam habet; sed ex eo quòd impediatur actus correspondens huic virtuti, scilicet actualis expulsio ab eodem loco, præsupposità tamen extensione in ordine ad illum.

64 Ad secundum respondetur negando antecedens. Et ad probationem, quod ex penetratione duarum partium quantitatis non sequitur, quòd vna non sit extra aliam in ordine ad se; sed solùm quòd vna non sit extra aliam in ordine ad locum. Hoc autem non inconuenit: quia ad essentiam quantitatis saluandam satis est illud prius.

Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem: nam hoc ipso, quòd duæ partes motus sint in vna, & eadem duratione, tollitur successionis ordo, quem essentialiter petunt, scilicet ordo prioris, & posterioris, vt ex se constat: at ex eo quòd tollatur actualis expulsio vnius corporis ab eodem loco, non aufertur distinctio partium quantitatis in ordine ad se: sicut neque hæc tollitur, ex eo quòd talis quantitas careat extensione actuali in ordine ad locum, quæ est aliquid prius ipsa expulsione, vt patet in exemplo toties inculcato quantitatis Christi Domini in Eucharistia.

QVÆSTIO VIII.

VTRVM VNVM, ET IDEM corpus possit esse supernaturaliter in duobus locis circumscriptiuè.

ESSE in loco circumscriptiuè iam constat nihil esse aliud, quàm esse in illo per commensurationem cum ipso: ita vt totum locatum correspondeat toti loco, & pars locati parti loci, cumque vnum corpus sic esse in pluribus locis sit naturaliter impossibile, vt experientia constat; ideò solùm inquirimus: an id sit supernaturaliter possibile.

PROPO

PROPONITVR SENTENTIA affirmatiua.

§. I.

65 PArtem affirmantem tuentur Ricard. quodlib. 1. Scotus in 4. dist. 10. qu. 3. Placa. in hoc libro, Murcia hîc quæst. 7. alios referens, Rubio, & Conimbricenses in præsenti, Bellarm. lib. 3. de Eucharistia, cap. 3. & 4 Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 8. sect. 4. & 2. tomo suæ Metaph disp. 48. sect. 4. sentiens sententiam hanc esse principiis Fidei valdè consonam.

Probatur primò: vnum, & idem corpus esse in duobus locis quantitatiuo, seu circumscriptiuo modo, nec repugnat ex parte ipsius quantitatis, nec ex parte modi naturalis essendi in loco, scilicet circumscriptiuè: ergo saltem supernaturaliter poterit id fieri. Consequentia patet: quia in antecedenti referuntur præcipua capita, ex quibus hæc repugnantia potest prouenire. Antecedens verò quoad primam partẽ constat: nam essentia quantitatis, scilicet extensio partium in ordine ad se, est prior, & independens à modo essendi in loco circumscriptiuè; & ideò quãtitas Christi manet in Eucharistia sine illo: ergo sicut ob hanc prioritatẽ, & independentiam non est contra rationem eius, priuari hac pręsentia locali, & quãtitatiua: ita neque habere vnam, vel plures.

Quoad secundam verò partem probatur: quia modus naturalis essendi in loco, quem petit quantitas, tantum est, quod tota correspondeat toti loco, & pars parti: at hoc ipso, quòd vnum corpus esset in duobus locis circumscriptiuè, esset in quolibet per correspondentiam totius quantitatis ad totum locum, & partium ad partes: ergo maneret illæsus modus naturalis, & quantitatiuus essendi in loco.

66 Confirmatur primò: mirabilius est, vnum corpus esse in vno loco quantitatiuo modo, & in alio sacramentaliter, quàm in duobus quantitatiuè; sed illud prius nec est contra essentiam quantitatis; nec destruit naturalem modum essendi in vno loco quantitatiuè: ergo nec hoc posterius. Minor constat ex mysterio Eucharistiæ. Maior verò patet: tum quia mirabilius est habere duplicem præsentiam oppositæ rationis, quàm duas non oppositas, vt ex se constat: sed duæ presentiæ quantitatiuæ non sunt inter se oppositæ: siquidem sunt eiusdem rationis, secùs verò præsentia sacramentalis, & quãtitatiua; cùm vna sit diuisibilis, alia indiuisibilis; vna commensuretur loco, non verè alia: ergo, &c. Tum etiam, quia corpus, quod est in vno loco quantitatiuè, & in alio sacramentaliter, non minus est in ambobus quàm si esset circumscriptiuè in illis, & insuper habet aliquid aliud, scilicet esse in vno eorum non naturali; sed supernaturali, & ineffabili modo; qui modus essendi in loco, sicut est supernaturalis, & ineffabilis; ita & mirabilior.

Confirmatur secundò: difficilius est, vnum corpus esse in duobus locis absque suo modo naturali, quàm esse in illis suo modo connaturali: sed corpus Christi est in diuersis absque suo modo naturali, scilicet sub speciebus: ergo potest esse in pluribus suo modo naturali quantitatiuo. Probatur maior: quia difficilius est, esse in loco absolutè absque naturali modo, quàm esse in illo cum suo naturali modo, vt patet: ergo difficilius est, esse in duobus sine suo modo connaturali, quàm esse in illis cum suo naturali modo essendi, scilicet quantitatiuè.

67 Secundò principaliter probatur: sicut de facto in Eucharistia conuertit Deus substantiam panis in substantiam

corporis Christi, manente quantitate panis: ita potest conuertere non solùm substantiam panis in substantiam Christi; sed etiam quantitatem panis in quantitatem Christi; nulla enim in hoc apparet repugnantia: sed tunc corpus Christi esset localiter, vbi antea erant species panis, & non desineret esse, vbi priùs erat: ergo iam esset localiter in duobus locis.

Tertiò, vna, & eadem natura semel terminata per personalitatem Verbi, potest simul terminari per personalitatem Patris, & Spiritus sancti: ergo idem corpus semel contentum potest simul contineri ab alio. Antecedens est D. Thom 3. p. quæst. 3. art. 6. vbi docet: vnam, & eandem naturam humanam posse subsistere in tribus personis diuinis, & communiter recipitur à Theologis. Consequentia verò probatur: nam contineri à loco quantitatiuo modo, est terminari extrinsecè ab illo: ergo si non repugnat, naturam semel terminatam per terminum intrinsecum, qualis est substantia, rursus terminari per alium, & alium terminum intrinsecum: multominùs repugnabit, vt corpus contentum, & terminatum per vnum locum, tanquam per terminum extrinsecum, rursus terminetur extrinsecè per alium, & alium.

68 Quartò, sæpe Christus Dominus apparuit in Eucharistia ostendens suam carnem sanctissimam localiter extensam, vt constat ex pluribus historiis Ecclesiasticis: at tunc simul erat in cœlo: ergo fuit præsens vtrique loco quãtitatiuo modo. Minor patet ex illo Actorum 3. *Quem oportet cœlum suscipere vsque ad tempus Resurrectionis hominum.* Quod etiam docet August. relatus in decretis de consecratione dist. 2. capit. *prima hæresis. Donec finiatur seculum, sursum est Dominus*, & D. Thom. 3. p. qu 76. artic. 8. dicens: Christum videri, & adorari semper in cœlis. Et ratio est aperta: nam cum existentia Christi in cœlo conducat etiam ad beatitudinem, & lætitiam patriæ, oportet quod sicut hæc beatitudo nunquam interrumpitur: ita nec præsentia illius in cœlo.

Confirmatur, Christus apparuit corporaliter beatis Petro, & Paulo: ergo tunc fuit quantitatiuè in diuersis locis. Consequentia patet: quia vt modo dicebamus, tunc non deseruit cœlum, vbi est quantitatiuè. Antecedens autem probatur: nam Paulus 1. ad Corinth. 5. enumerat istam apparitionem inter eas, quæ confirmant veritatem Resurrectionis Christi: ergo fuit corporaliter in persona Christi facta; aliàs non benè colligeretur Resurrectio illius.

69 Quintò, sicut duo corpora petunt duplicem locum: ita vnum corpus vnicum locum: ergo sicut potest Deus duo corpora collocare in vno loco, vt ex quæstione præcedenti constat: ita ponere vnum in duobus locis. Patet consequentia: quia non minori necessitate corporum multitudo petit pluralitatem locorum, quàm vnitas corporis vnitatem loci.

Nec satis erit, si respondeas id, quod innuit D. Tho. quodlibeto 3. esse disparem rationem: nam ex eo quòd duo corpora sint in vno, & eodem loco non sequitur: non fore distincta inter se; sed solùm quod vnum non expellat actu aliud ab eodem loco, quod non repugnat: at ex hoc quòd vnum corpus sit in duobus locis sequitur, quòd à seipso sit diuisum, quod implicat.

Nam contra hoc est: quia si semel vnitas loci non sufficit ad causandam vnitatem corporum, quæ ibidem penetrantur, nec diuersitas loci sufficiens erit ad causandam diuersitatem locati: quia vnitas rei non sumitur ex vnitate, vel

vel diuersitate loci; sed ex intrinsecis principiis eiusdem.

70 Vltimò, si propter aliquam rationem vnum corpus non posset esse in pluribus locis quantitatiuo modo, maximè propter rationem D. Thomæ, scilicet quia comprehenditur à loco; ac proinde non poterit esse extra illum, vt statim expendemus: sed hæc ratio est nulla: ergo, &c. Minor patet: tum quia eadem ratione probaretur Christum, qui est quantitatiuo modo in cælo, & consequenter comprehensus à loco, non posse esse extra illum in hostia consecrata. Tum etiam, quia quòd obiectum vnius scientiæ, v. g. ens mobile comprehendatur ab hac numero Philosophia, non tollit quominus ab alio habitu Philosophiæ numero distincto possit comprehendi: ergo comprehensio vnius corporis ab hoc numero loco, non prohibebit comprehensionem eiusdem ab alio loco numero distincto.

Confirmatur: quia potissima fundamenta, quibus vtuntur Thomistæ ad oppositam sententiam tuendam; reducuntur ad hæc duo. Primum est, quòd si vnum corpus potest esse circumscriptiuè in duobus locis, etiam poterit esse in infinitis, atque ita esset vbique, & haberet immensitatem. Secundum est, quòd aliàs idem esset diuisum, & distás à se ipso quod implicat; sed hæ rationes sunt satis leues: ergo propter illas non est denegandum diuinæ potẽtiæ, quòd possit collocare vnum corpus in duplici loco Minor probatur: quia aliàs eisdẽ rationibus cõuinceretur, corpus Christi non posse esse sacramentaliter in duabus hostiis inter se distantibus. vt intuenti patebit: ergo, &c. Vnde Suarez existimans rationes has, quibus vtuntur Thomistæ, esse parui momenti, sic concludit: *Ante omnia obiicimus illud Augustini: ecce quibus argumentis omnipotentia Dei humana contradicit infirmitas quam possidet vanitas.*

Defenditur sententia D. Thomæ, & primum illius fundamentum.

§. II.

71 Nihilominus dicendum est: implicare contradictionem vnum corpus esse circumscriptiuè in duobus locis. Hæc est expressa D. Thomæ in 4. dist. 10. quæst. 2. art 5. ad 5. 6. & 7. & dist. 44. qu. 2. ar. 2. & 3. p. qu. 76. art. 1. in corpore, & quod ibeto 3. vbi sic concludit. *Ponere quòd vnum corpus sit localiter in hoc loco, & tamen sit in alio loco, est ponere contradictoria simul vera. Vnde secundùm præmissa, hoc à Deo fieri non potest.* Eandem sententiam tenet D. August. lib. 10. contra Faustum cap. 11. vbi docet. corpus Christi non posse esse in sole, & luna extenso modo, & in cruce simul, & loquitur etiam de potentia absoluta: quia aliàs nihil conuinceret contra illum hæreticum. Anselmus in Menologio c. 20. Bonauent. in 4. dist. 44 art. de dote subtilitatis. Abulens. tom. 4. in Matt. Durand. in 4. dist. 10. qu. 4. num. 8. & disp. 44. qu. 6. Henric. quodlib. 9. quæst. 32. Ægidius quodlib. 1. qu. 1. Heruæus quodlib. 11. quæst. 13. Godofredus ibidem. Dionys. Carthus. in 4 dist. 13. qu 3. dub. 1. Capreol. in 4. dist. 10. qu 1. art. 3. Palud ibidem qu. 1. Ferrara 4. contra Gent. c. 68. Vasquez tom. 3 in 3. par. disp. 189. cap. 4.

72 Probatur primò ratione desumpta ex D. Tho. quodlib. citato, quæ ad hanc formam potest reduci. De ratione loci circunscriptiui est, quod vndequaque circumscribat, & comprehendat locatum; ac proinde quòd sit adæquatus respectu illius: ergo implicat locatum comprehendi ab illo loco, & simul esse extra illũ in alio. Patet

consequentia: quia aliàs talis locus esset adæquatus, (vt supponitur) & non esset adæquatus: siquidem totum locatum est extra illum locum.

Confirmatur: repugnat quod aliquod corpus contineatur, & adæquetur ab vno loco circũscriptiuo, & quòd nihilominus dimidium illius sit extra talem locum: ergo multò magis repugnabit cum hac continẽtia totum illud corpus esse extra talem locum. Respõdent Authores oppositæ sentẽtiæ, corpus comprehendi, & adæquari à loco, non esse quòd extra illum non sit: sed tantùm quòd locus, & locatum ita se adæquent, vt totum locatum toti loco, & pars locati parti loci correspondeat; & consequenter tantum importatur per hanc continentiam, quòd totum locatum sit intra terminos loci, quod certè reperiretur, etiamsi ab vtroque loco ambiretur.

73 Sed contrà: quia non vtcumque continetur locatum à loco: sed tãquam à termino intra quem est; sed id, quod continetur in aliquo tanquam intra terminum, implicat, quòd sit extra illud: ergo hoc ipso quod locatum, vt à termino adæquetur à loco, nihil locati debet esse extra ipsum. Maior probatur ex definitione loci ab Aristotele tradita, scilicet quòd sit terminus, seu extremitas corporis continentis. Vnde superficies illa corporis locantis, sicut est terminus intrinsecus illius: ita est extrinsecus terminus locati. Minor verò etiam constat: tum quia extremum sic definitur ab Aristotele 5. Metaph. cap. de extremo, scilicet quòd sit *id, extra quod nihil rei possumus vsurpare.* Tum etiam exemplo termini vltimi motus, extra quem implicat omninò dari motum.

Confirmatur: sicut de ratione infiniti est, quòd etiam de potentia absoluta Dei non possimus peruenire ad non esse eius: ita de ratione finiti, vt talis, est quòd non sit peruenire ad amplius esse illius: at de ratione locati circumscriptiuè est, quod finiatur, & terminetur ab hac mensura loci: ergo non est peruenire ad amplius esse eiusdem in loco circumscriptiuo, & consequenter, nec ad alium locum, à quo circumscribatur.

Deinde, quantitas ratione suæ essentiæ, & intrinsecæ entitatis est prima, & principalis ratio, per quam corpus redditur formaliter aptum ad extensionem, & præsentiam localem, de qua loquimur: ergo si semel vna quantitas non potest naturaliter loquendo, reddere substantiam idoneam ad duplicem extensionem, & præsentiam localem, vt iam diximus, neque etiam id poterit per ordinem ad diuinam potentiam, ac proinde de ratione loci circunscriptiui erit, vt ita finiat, & exhauriat virtutem repletiuam, quam habet vnũ corpus quantum, vt implicet esse simul extra illum in alio loco. Antecedens patet ex dictis in Logica disputat. 13. Prima verè consequentia constat: nam effectus proueniens ab aliqua forma, vt à causa formali principali, causatur ab illa ratione natiuæ, & naturalis virtutis eius. Vnde, vel non potest causari ab illa, vel causatur per natiuam, & naturalem virtutem, & consequenter naturaliter, vt supra lib. 1. disputat. 4. quæst. vltima latius expendimus.

Expenditur secundum fundamentum Thomisticæ doctrinæ.

§ III.

74 SEcundò principaliter probatur assertio ratione desumpta ex eodem D. Thoma quæ potest sub hac forma proponi. Si vnum corpus posset per

per proprias dimensiones esse in dupli-ci loco circumscriptiuè, eadem ratione posset esse in omnibus: ergo etiam posset esse vbique, & esse immensum: at hoc implicat: ergo & illud prius. Sequela patet: quia non est maior ratio quare potius possit esse simul in duobus locis, quàm in tribus, vel quatuor, & sic de aliis. Secunda verò etiam constat: quia id, quod per se, & præcisè à ratione propriæ entitatis potest esse vbique, habet immensitatem, & ideò ex hoc quòd Deus sit vbique, colligimus esse immensum.

Falsitas verò consequentis etiam constat: quia esse immensum est proprium solius Dei, vt docet D. August. lib. 6. contra Maximum cap. 22. Fulgent. lib. 2. contra Trasimundum, cap. 17. & D. Thom. 1. part. qu. 8. & ita immensitas nequit conuenire alicui creaturæ.

Respondent aduersarij, corpus illud non fore immensum: tum quia non haberet ex vi suæ essentiæ, & independenter ab alio, vt à prima causa, esse vbique, quod quidem requiritur ad immensitatem: tum etiam, quia non esset vbique per vnam, & eandem indiuisibilem præsentiam; sed per plures, cuius oppositum petit immensitas. Tum denique, quia nec esset actu in infinitis spatiis imaginariis, ne loca Physica, & positiua, quibus ambiretur, essent actu infinita: quia hæc non dantur, & ita sicut non repleret infinita loca, sic nec haberet immensitatem in ordine ad illa.

75 Sed contra: nam si semel vnum corpus potest etiam dependenter ab alio, vt à prima causa efficiente esse vbique, planè sequitur fore, & non fore immensum, quæ est implicatio intenta à D. Thom. Et ratio videtur aperta: nam ex eo quòd aliqua creatura posset tanquam causa principalis, licet per participationem à Deo producere aliquid ex nihilo, vel effectus secundùm essentiam perfectiores, & perfectiores, vsque in infinitum, optimè colligimus, illam esse, & non esse creaturam; habere, & non habere omnipotentiam: ergo ex hoc quòd aliquod corpus habeat à Deo, tanquam à causa efficienti, & à sua quantitate, tanquam à causa formali, & principali virtutem repletiuam in actu primo omnium locorum, & actu sit vbique, rectè inferemus, tale corpus esse, & non esse immensum.

Antecedens patet: quia esset creatura, vt supponitur, & non esset creatura: quia solus creator potest per modum causæ principalis producere aliquid ex nihilo, & similiter non haberet omnipotentiam: quia esset creatura, & haberet illam: quia posset extendi ad infinitum effectum, quod est proprium solius omnipotentiæ.

Consequentia autem probatur: nam sicut producerere aliquid ex nihilo per modum causæ principalis arguit potentiam infinitam; & ideo si hæc inueniretur in creatura per participationem à Deo, non esset omnipotentia: quia est creatura; & esset omnipotentia: quia sola potentia actiua Dei, seu omnipotentia eius potest esse virtus infinita: ita esse vbique, & habere virtutem ad essendum in pluribus, & pluribus locis vsque in infinitum, arguit virtutem locabilem infinitam; atque ita si hæc reperiretur in creatura, etiam per participationem à Deo, non esset immensitas: quia est quid creatum; & esset immensitas: quia sola immensitas habet virtutem infinitam in ordine ad locum, & ad essendum vbique.

76 Ex quo etiam corruunt secunda, & tertia ratio in hac solutione adductę, ad probandū, corpus illud non fore immensum. Secunda quidem: quoniam posse esse vbique etiam per plures præ-

sentias, arguit infinitam virtutem locabilem in actu primo, & consequenter in præsenti denotat corpus illud esse, & non esse immensum, vt iam expendimus.

Tertia verò, quoniam non desineret esse in infinitis locis ex defectu sui; sed ex defectu locorum, quæ non sunt actu infinita secundùm multitudinem, & similiter si ad immensitatem requiritur esse in infinitis spatiis imaginariis, posset quantum est de se, esse in illis: ergo ex defectu huius non desinet esse immensum. Consequentia patet: quia Deus est immensus, licet non sit in locis positiuis actu infinitis: quoniam hoc non est ex defectu eius, sed ex defectu locorum, quæ non sunt actu infinita: ergo hoc ipsum de corpore illo dicendum erit, si semel, quantum est ex se, potest esse in infinitis locis. Antecedēs autem probatur: nam corpus illud haberet virtutem locabilem infinitam, vt probatum est: at virtus locabilis infinita potest extendi ad omnem locū: aliàs esset, & non esset infinita: ergo, &c.

Elucidatur tertia ratio pro sententia Angelici Doctoris.

§. IV.

77 Tertia ratio principalis pro nostra assertione desumitur ex D. Thoma loco citato ex 4. sentent. quæ potest ad hanc formam reduci Si idem corpus posset per proprias dimēsiones esse in pluribus locis circumscriptiuè, sequeretur corpus illud esse indiuisum, & diuisum à se ipso: sed hoc implicat, vt ex se constat: ergo, &c. Sequela probatur: quia esset vnum, ac proindè indiuisum in se, vt supponitur, & cum distet à seipso, esset diuisum à se: ergo simul esset indiuisum, & diuisum.

Respondent aduersarij, quòd corpus illud solùm distaret, seu diuideretur à se localiter; non verò entitatiuè: quia ex distantia, seu diuisione locali non rectè colligitur distantia, seu diuisio entitatiua: sicut ex indistantia duplicis corporis penetrati in vno, & eodem loco, malè infertur indentitas entatiua inter se.

78 Sed hæc solutio satis manet impugnata ex his, quæ in vltima probatione pro nostra prima ratione adduximus: nam vt ex ibidem dictis constat, non potest multiplicari extēsio, & præsentia localis quantitatiua, quin multiplicentur quantitates, & consequenter corpora, quippè cum hæc tanquam à prima radice distinguantur numero ex sigillatione materiæ ad diuersam quantitatem: ergo ex distantia, & diuisione secundùm hanc præsentiam, optimè colligitur distantia, & diuisio entitatiua corporum.

Et potest hoc ipsum ampliùs ostendi, & declarari sic: nequit multiplicari effectus formalis, quamuis sit secundarius, quin multiplicetur forma: at extensio, & præsentia quantitatiua est effectus formalis secūdarius quantitatis, vt aduersarij fatentur: ergo nequit multiplicari talis extensio, & præsentia immultiplicata manente quantitate, & consequenter immultiplicato manente corpore, vt modo dicebamus. Maior probatur: tum quia posterius dependet à priori: ergo cum forma sit prior suo effectu secūdario, non poterit iste multiplicari, quin multiplicetur forma cum suo effectu primario: Tum etiam, quia sicut effectus formalis saltem affert formam, vt communicatam subiecto; & ideò dependet in esse ab illa: ita multiplicatio eiusdem effectus necessariò petit multiplicationem talis formæ.

Confirmatur tandem: sicut se habent principia essentialia alicuius rei naturalis ad constitutionem specificam eiusdem:

eiuſdem: ita quantitas ad conſtituendam rem aptam. vt ſit in loco: ſed implicat, quòd ſine multiplicatione principiorum eſſentialium cōſtituantur res in multiplici ſpecie: ergo etiam repugnabit, quòd ſine multiplicatione quātitatis ſit corpus collocabile in multiplici loco circumſcriptiuo. Maior patet: quia ſicut materia, & forma ſunt primæ radices conſtituendi rem in ſua eſſentia: ita quantitas eſt prima radix conſtituendi rem in ſuo loco.

Plures aliæ rationes adducuntur à Iunioribus, quæ in ipſis inſpici poſſunt, quaſque nos breuitatis cauſa conſultò omittimus.

SOLVTIO ARGVMENTORVM prima ſententia.

§. V.

79 AD primum ergo pro contraria ſententia reſpondetur: eſſe vnum corpus ſimul in duplici loco repugnare ex vtróque capite, ſcilicet tam ex parte quantitatis, quàm ex parte præſentiæ quantitatiuæ. Et ad probationem contra primam patet ex dictis, quomodo licet quantitas, & eius effectus primarius ob independentiam, & prioritatem, quam habet ab effectu ſecundario, poſſit ſeparari ab illo; non tamen prædictus effectus ſecundarius poteſt multiplicari, immultiplicata manente quantitate, ratione dependentiæ eſſentialis, quam ab illa habet. Et ad probationem contra ſecundam reſpondetur, negando antecedens: quia hoc ipſo quòd extenſio, & præſentia ad locum circumſcriptiuum neceſſariò petat adæquationem totius locati ad totum locum, & partium locati ad partes loci, vt ad terminum continentem, & exhaurientem totam vim locabilem quantitatis (vt explicatum eſt) ibidem inuoluitur, & ita ambiatur ab hoc loco, vt implicet eſſe extra illum in alio.

80 Ad primam confirmationem reſpondetur negando maiorem: quia mirabilius eſſet dari duas contradictorias ſimul veras, quàm communicari eidem corpori vnam præſentiam quantitatiuam, & aliam ſacramentalem, & ineffabilem; ſed non implicantem: at ſi vnum corpus eſſet in duobus locis circumſcriptiuè, darentur plures contradictoriæ ſimul veræ (vt iam explicauimus.)

Et ad primam probationem dicendum eſt: duas extenſiones locales, & præſentias quantitatiuas eſſe ſimul incompoſſibiles inter ſe: quia quæuis eſt adæquata virtuti locali vnius quantitatis, & ita multiplicaretur & non multiplicaretur quantitas illius corporis, vt iam diximus. Cæterùm extenſio localis, & præſentia quantitatiua non habent incompoſſibilitatem cum præſentia ſacramentali: quia extenſio, & præſentia quantitatiua conuenit corpori Chriſti Domini ratione propriæ quantitatis: at verò præſentia ſacramentalis conuenit illi ratione ſuæ propriæ ſubſtantiæ non qualitercumque; ſed quatenus ſubſtantia panis, vel vini conuerſa eſt in corpus, & ſanguinem eiuſdem Chriſti Domini; & ita quæuis ex his præſentiis eſt adæquata ſuę rationi formali, à qua oritur.

Nec refert vnam ex illis præſentiis eſſe diuiſibilem, & aliam indiuiſibilem: quia id potiùs petitur ab illis diuerſis rationibus eſſendi ſuo modo in loco: nam ſicut ſubſtantia, quatenus eſt in loco ratione quantitatis, debet eſſe in loco illo ad modum ipſius quantitatis; ac per conſequens diuiſibiliter, & extensè: ita eadem ſubſtantia, quatenus eſt ſub ſpeciebus ratione ſui modo dicto oportet, vt ſit ſub illis ſecundùm modum ſubſtantiæ, qui eſt eſſe indiuiſibiliter, ac proindè quòd quantitas eiuſdem Chiſti Domini, quæ eſt ibidem

ibidem ratione substantiæ, sit etiam secundùm modum ipsius substantiæ, scilicet indiuisibiliter. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma 3. parte quæstione 76. art. 4. ad 1.

81 Ex quo ad probationem eiusdem maioris respondetur; quòd vnum corpus esse in duobus locis circumscriptiuè non repugnat ob rationem generalem essendi, vtcumque in duplici loco; sed ob specialem, scilicet essendi in vtroque quantitatiuo modo, & per proprias dimensiones: quia vna, & eadem quantitas non potest esse ratio essendi in illis. Vndè non mirum, quòd corpus Christi sit in vno loco quantitatiuè, & alibi sacramentaliter: quia in cœlo est ratione propriarum dimensionum, & est sub speciebus ratione conuersionis substantiæ panis in ipsum: quare sicut multiplicata quantitate, & consequenter etiam corpore, potest multiplicari locus circumscriptiuus: ita multiplicatis conuersionibus plurium substantiarum panis, & vini in idem corpus Christi Domini, potest esse sub pluribus, & diuersis speciebus: quia hæ conuersiones non variant numericè eius substantialem vnitatem.

Ad secundam confirmationem patet ex dictis: nam quantitas potest separari à suo effectu secundario, à quo non dependet essentialiter, vt in præsenti contingit; non tamen possunt multiplicari effectus secundarij sine multiplicatione formæ: scilicet quantitatis, quæ si multiplicaretur, iam illud corpus non esset vnum, & idem, vt supponitur.

82 Ad secundum, omissis aliis solutionibus, magis placet ea, quam tradit D. Thomas quodlibeto citato: difficilius esse quantitatem panis conuerti in quantitatem corporis Christi, quàm substantiam eiusdem panis in substantiam corporis ipsius Christi, vt ibidem Sanctus Doctor optimè probat; dato tamen quòd hæc dimensio conuerteretur in illam dimensionem, non sequeretur idem corpus fore in duplici loco circumscriptiuo: sed in vno tantùm: quia tunc non essent duæ dimensiones; sed vnica solummodò. Vnde minor argumenti est apertè falsa.

Ad tertium respondetur, hoc esse speciale in personalitatibus diuinis, vt simul sint compossibles in ordine ad terminandam naturam diuinam, ac proindè & naturam creatam. Vnde quæuis ex illis personalitatibus terminat naturam diuinam inadæquatè saltem quoad extensionem, & ideò sicut ob hanc rationem non potest hic modus terminandi pluribus personis creatis simul, & semel conuenire: ita nec pluribus locis circumscriptiuis potest competere, quòd extrinsecè terminent virtutem locabilem eiusdem quantitatis, & consequenter quòd actu circumscribant vnum, & idem corpus.

83 Ad quartum respondetur ex Diuo Thoma ibidem quæstione 76. articulo octauo, quòd vera caro Christi in propria specie non potest in Eucharistia apparere, & videri, nisi desinat esse in cælo. Vnde quod ibi apparet miraculosè, est aliquid illuminatione diuina factum circa figuram, vel colorem, manentibus dimensionibus, quæ priùs fuerant.

Ad confirmationem respondetur cum Diuo Thoma tertia parte, quæstione 57. articulo sexto, Christum Dominum per illam breuem morulam, qua in terris Diuo Paulo apparuit, reliquisse cœlum, nec hoc est aliquod inconueniens, vt ostendit ibidem Sanctus Doctor. Et ad probationem in contrarium respondetur sensum illius dicti Augustini esse, quòd Christus semel ascendens in cœlum adeptus est sibi, &

sibi, & nobis, in perpetuum, ius, & dignitatem ad mansionem cœlestem, cui tamen condignitati non derogat, si ex aliqua dispensatione quandóque corporaliter ad terram per breuem moru-lam descendat. Nec inde fiet, vt argumentum contendit, turbandam esse patriæ lætitiam, quæ ex consortio corporis Christi beatis accrescit: quia quanuis Christus Dominus abfuerit à cœlis, poterat ex illo loco, in quo tunc erat, lætificare beatos.

84 Ad quartum patet ex dictis: quia peneratio duorum corporum fit per separationem cuiusdam effectus secundarij quantitatis ab ipsa: at verò esse in duplici loco circumscriptiuo arguit illud corpus quantum esse, & non esse vnum, vt ex dictis satis constare potest.

Ad vltimum neganda est minor. Et ad primam probationem dicendum est; esse disparem rationem: nam ex comprehensione eiusdem obiecti à pluribus scientiis numero distinctis, non sequitur multiplicatio rationis formalis *sub qua* talis obiecti, vt constat; & ideo potest simul comprehendi ab illis, atque adeo adæquatio obiecti & scientiæ per se versatur inter obiectum, & eandem scientiam secundùm suam speciem consideratam: at verò comprehensio à pluribus locis arguit multiplicationem eiusdem corporis, vt explicatum est.

85 Ad secundam probationem respondetur: vnicum locum circumscriptiuum finire, & exhaurire virtutem locabilem, quam habet corpus ratione quantitatis; quippè qui est terminus extrinsecus, & adæquatus illius secundùm istam rationem considerati: non verò virtutem, quam habet ad essendum in pluribus locis, aut quasi locis ratione conuersionis alterius substantiæ in ipsum. Vnde corpus Christi Domini ratione propriæ quantitatis tantùm potest esse in vnico loco: quia ibi finitur tota virtus locabilis quantitatiua: quia verò substantia panis conuertitur in corpus Christi Domini, ideo ratione huius conuersionis potest simul esse sub speciebus illius panis: imò & sub tot speciebus panis & vini, quot multiplicatæ fuerint conuersiones eiusdem panis in ipsum. Diximus, *Vel quasi locis*: quia per se loquendo, hic modus sacramentalis non est modus essendi in loco; sed essendi sub speciebus per modum substantiæ. Quæ solutio desumitur ex D. Thom. in 4 distinctione 10. quæstione 1. articulo 1. ad 5.

86 Ad confirmationem respondetur, negando minorem. Et ad primum inconueniens, quod in probationem eiusdem innuitur, dicendum est, quod ex hoc, quod corpus Christi Domini possit esse in pluribus, & pluribus hostiis consecratis, quæ sunt infinitæ in potentia, non sequitur fore immensum: quia in hac numero hostia: verbi gratia, est ex vi conuersionis substantiæ panis illius in corpore Christi Domini. Vndè ex vi huius numero conuersionis tantùm potest esse sub his speciebus, & non sub aliis; & rursus in alia numero hostia solùm potest esse simili modo ratione similis conuersionis, & sic de aliis. Quare ratio essendi in pluribus non est vnica & eadem; sed diuersæ illæ conuersiones finitæ in actu, & infinitæ in potentia, ac proindè numquam inuenitur in illo vna & eadem formalissima ratio, quæ sit in actu infinita.

Cæterùm si vnum, & idem corpus ratione propriarum dimensionum posset esse vbique, & consequenter quantùm est ex se in infinitis locis, tunc ratio illa repletiua loci haberet in ratione virtutis locabilis infinitatem, atque

adeo esset; & non esset, ipsa immensitas, vt ex secunda ratione pro nostra assertione constat.

Et ad secundum inconueniens, quod in eadem probatione inuenitur, dicendum est: esse inconueniens, quod idem distet, & sit diuisum à se localiter, quando inde colligitur distinctio, & diuisio entitatiua eiusdem à se ipso: secus verò quando hæc non infertur. Cæterùm quando ratio existendi in pluribus locis est infinita, vel multiplex conuersio diuersarum substantiarum in eandemmet substantiam, vt contingit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento, tunc non sequitur hæc entitatiua diuisio, vt satis constat, quæ tamen sequitur ex hoc quòd vnum, & idem corpus ratione propriarum dimensionum distet, & sit diuisum à se localiter, vt in vltima ratione pro nostra assertione ostensum est.

87 Ad illa autem præclara verba D. Augustini, quæ nobis obiicit Suarez, respondetur: Sanctum Doctorem non posse loqui aduersus nostræ sententiæ sectatores, cum ipse in eadem opinione fuerit, vt constat ex testimonio citato pro illa. Vndè dicendum est, verba illa esse aduersus hæreticos, qui ab exemplis ex rebus naturalibus acceptis arguentes, possibilitatem mysteriorum nostræ Fidei negabant; & ideo extra rem afferuntur contra Doctores valdè Catholicos, & sublimiter de mysteriis Fidei sentientes, quique ob cultum tanti Sacramenti docent possibilitatem, & veritatem mysterij Eucharistiæ non pendere vllo modo ab hoc exemplo, neque ab aliqua alia re dubia, siue incerta Philosophorum opinione, in quibus alij in vnam partem, alij in alteram non contemnendis rationibus inclinantur.

Quare verba illa D. Augustini maiori iure retorqueri possunt in eos, qui dicunt mysteria nostræ Fidei talem cum opinionibus philosophicis habere connexionem, vt nisi illæ defendantur, non possint prædicta mysteria vlla ratione defendi.



DISPVTATIO XX.

DE VACVO.

VAcuum materialter sumptum, idem est quod locus, licet addat supra illum carentiam actualis continentiæ locati, vt iam dicemus: & ita recto ordine disputatio de loco præcessit disputationem de vacuo, & post illam hæc subsequitur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

An ex vi virtutis rerum sublunarium, aut alicuius corporeæ virtutis sit naturaliter possibile dari vacuum.

1 PRo tituli intelligentia, & vt nulla adsit æquiuocatio, notandum est, nos in præsenti non loqui de vacuo latiùs sumpto, qua ratione dicitur spatium imaginarium, & inane, vt colligitur ex D. Th. in 2. dist.1.qu 1.art.5.ad 4.sed de vacuo propriè sumpto, quod nihil est aliud, quàm *Locus non repletus corpore.* Vbi particula, *locus*, quæ est ratio materialis vacui, ponitur pro genere, & excluditur per illam spatium imaginarium, quod cum consistat in negatione, & nullo modo in priuatione, nihil reale positiuum pro materiali importat, quod tamen econtrà in vacuo propriè sumpto contingit: quia priuationem intrinsecè dicit. Per cæteras verò particulas à quibusuis aliis, & præcipuè à loco actu repleto corpore sufficienter distinguitur.

Vndè vacuum est quasi concretum quoddam accidentale, addens supra locum priuationem illam, quæ se habet per modum formæ respectu illius: quare superfluè additur ab aliquibus, esse aptum repleri corpore. Nam hoc ipso quòd sit locus physicus, ibidem inuoluitur aptitudo, ad hoc vt repleatur. De hoc ergo vacuo inquirimus, an per virtutem aliquam corpoream dabile sit.

2 Partem affirmatiuam tuentur aliqui Philosophi, & probant illam aliquibus experientiis. Prima est: nam si darentur duæ grandes tabulæ ita perfectè planæ, vt secundùm omnes suarum superficierum partes se perfectè tangãt, tunc si paulisper, & velociter superior secundùm omnes suas partes simul, & æqualiter eleuaretur, necesse esset dari vacuum: quia aër circumstans, qui vacuum illud replere poterat, plus temporis consumeret in suo motu, quo percurreret omne spacium inter tabulam vtramque interiectum, quàm consumeret tabula superior in suo velocissimo illo, & minimo motu.

Secunda est: quia si vas plenum aqua calida, & vndique clausum in loco perfrigido collocetur, tunc aqua congelabitur, densiorque fiet, & consequenter minorem, quàm antea occupabit locum: ergo aliquid spatij intra vas illud relinquetur inane.

3 Nihilominus dicendum est; impossibile esse, quod ex vi virtutis rerum sublunarium, aut alterius rei corporeæ detur per vim naturæ vacuum. Hæc est Aristot.in hoc lib. cap. 8. & 9. vbi eam pluribus confirmat rationibus, quem etiam S. Thomas, & tota Peripatetica Schola sequitur. Probatúrque ratione: Deus, & natura nihil agunt frustra: at vacuum, si daretur, esset frustra omninò, vtpotè quod neque ad totius vniuersi, vel alicuius particularis rei bonũ vtile esset, vt ex se constat: ergo, &c.

Confirmatur: quia si daretur vacuũ, non solùm non esset vtile, verum etiam foret naturæ corporeæ maximum nocumentum: ergo ex vi talis naturæ dari nequit. Patet consequentia: nam alioquin natura sibi esset aduersa. Antecedans probatur: quoniam maximum nocumentum prouenit naturæ, ex eo quod corpora ipsa non sint inter se contigua, vt docet Arist. 1. Methe. dicens: oportet mundum hunc inferiorem contiguum esse lationibus superioribus,

vt indè regatur, & gubernetur. Alioquin cælestes influentias, quibus conseruandus esset, minimè reciperet: cum agens naturale non possit in remotum agere, quin priùs in indistans, & contiguum agat, vt septimo huius operis latè ostendemus: at vacuo obstat contiguitas, & contiguitati vacuum: ergo vacuum maximè naturæ nocet.

4 Secundò, natura corporea maximo impetu, & vi, & quasi inusitatis mediis conatur euitare vacuum: ergo signum est, quod illud valdè abhorret tanquam magnum nocumentum: atque ita per vim talis naturæ nequit dari, alioquin (vt dicebamus) natura esset contra seipsam, quod repugnat. Antecedens probatur multis experientiis. Prima est, quia in fistulis, quarum vltimum orificium est contiguum aquæ, dum attrahitur aër, statim contra propriam, & peculiarem (vt sic dicamus) inclinationem, licet non contra inclinationem vniuersalem, saltem passiuam, qua omnis pars inclinatur naturaliter in bonum totius vniuersi, aqua ascendit sursum mota ab Auctore naturæ, non certè alia de causa, nisi vt occupet locum, quem attractus aër reliquit.

Et similiter in Clepsydra, si eius superius orificium clausum sit, tunc aqua, quæ ad locum deorsum inclinatur, pendens manet, ne si recesserit, vacuum relinquat: quia spatium, quod replebat, ita citò non potest ab aëre occupari.

5 Ad primam ergo experientiam respondetur: casum forsan esse naturaliter impossibilem, vt videtur testari Aristot. 2. de Anima cap. 11. text. 113. eo tamen gratis admisso, dicendum est, vel quod non poterit superior tabulæ æqualiter diuelli ab inferiori; sed priùs secundùm aliquas, quàm secúdùm alias partes leuabitur, vt sic detur locus aëri intranti: vel quod vna non poterit ab alia disiungi; sed superior secum afferret coniunctam inferiorem.

A secundam respondetur, quòd si ad euitandum vacuum necessaria sit fractio vasis, absque dubio frangetur, quantumuis forte, & adamantinum sit, vt sic aër circumstans possit ingredi; tunc tamen frangetur per illam partem, in qua dandum erat vacuum: & quia in hac sunt plures partes, tunc vel per debiliores fiet ruptio, vel ad primam causam spectabit determinare, quare potius per hanc, quàm per illam partem fractio illa fiat: quamuis etiam ad hoc vnitas temporis, loci, cæteræque aliæ circumstantiæ, quæ ad vnitatem numericam motus requiruntur, attendendæ sint. Adde congelationem illam aquæ calidæ non fieri sine euaporatione eiusdem aquæ, & ita pars loci, quam aqua condensata relinqueret, posset aliquando repleri vapotibus ab illa exhalatis.

QVÆSTIO II.

Vtrùm per virtutem Angelicam vel diuinam, & supernaturalem, sit possibile dari vacuum.

6 Dicendum est primò: impossibile dari vacuum per virtutem alicuius Angeli. Ita communiter Doctores. Probatur, nam solius Authoris naturæ est immutare ordinem, & dispositionem naturæ: ergo cum vacuum sit contra naturæ ordinem (vt quæstione præcedenti probatum est) consequens est, vt per virtutem Angelicam non possit dari. Antecedens probatur: tum ex illo Iob: *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?* Et ex illo Pauli ad Hebræos 2. *Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ, &c.* Quod etiam eleganter docuit D. Th. de Malo quæstione

stione 16. art. 10. ad vltimum, dum ageret de virtute naturali dæmonum, quæ non est minor, quàm Angelorum (cum naturalia illorum post peccatum integra permanserint) vbi sic loquitur: *Licet dæmones possint mouere aliquam partem terræ, non sequitur, quòd possint mouere totam terram: quia hoc non est proportionatum naturæ ipsorum, vt mutent ordinem elementorum mundi*: ergo cum vacuum sit contra naturæ ordinem, non poterit poni ab aliqua creatura adhuc angelica.

7 Confirmatur, & explicatur: quia dari vacuum esset quid miraculosum: at Angelus nequit patrare miraculum propria virtute: ergo, &c.

Sed obiicies: nam licet corpora non obediant Angelis ad nutum, teste Sancto Thoma prima parte, quæstione 110. articulo secundo, obediunt tamen eis omnino in ordine ad motum localem, vt docet articulo quinto, & cum eo cæteri Scholastici: ergo cum per fistulam aër attrahitur, posset Angelus impedire, ne aqua, aut aliud corpus circunstans ascendat sursum: ergo tunc spatium illud ab aëre relictum manebit omnino vacuum.

Confirmatur: nam virtus, & influxus, quem præstant grauia, dum sursum ascendunt ad replendum vacuum, est quid corporeum, & finitum: ergo impediri potest à virtute, & influxu angelico, ac proinde eo impedito, dabitur vacuum. Antecedens, & secunda consequentia patent. Prima verò etiam constat: nam cum virtus, & influxus Angelicus sit superioris rationis, erit vtique maioris efficaciæ: ergo poterit impedire virtutem, & influxum corporis grauis.

8 Respondetur distinguendo antecedens: & si intelligatur de motibus tendentibus in bonum, vel malum peculiare alicuius corporis, concedendum est: si verò de motibus tendentibus in bonum commune, scilicet ad tuendum vniuersalem ordinem naturæ, negandum est: nam motus hos nequeunt Angeli impedire: sicut nec contra prædictum ordinem possunt mouere peculiaria corpora, vt iam dicemus.

Ad confirmationem respondetur: quòd sicut motus ille per se primò tendit ad vniuersale bonum, ita procedit actiuè ab vniuersali auctore totius naturæ, scilicet Deo; & ideo à nulla virtute creata vinci potest. Adde, quòd sicut influxus, quem præstat generãs ad productionem sui effectus, & propriarum passionum, inde resultantium, est finitus, & tamen semel producta essentia, nequit impediri resultantia illa passionum per aliquam virtutem creatam, propter naturalé colligationem passionum cum essentia: alioqui virtus creata posset ex se immutare ordinem naturæ, & efficere miracula: ita propter eandem rationem licet illa virtus, & influxus essent finita: attamen semel posito vniuerso, & ordine naturali ipsius, nequit impediri hæc contiguitas corporum inter se propter naturalem colligationem partium vniuersi ad inuicem. Vnde prædictus effectus, quia est superioris rationis, nequit poni nisi à virtute superiori, cui vniuersale bonum subdatur: quoniam est eminentior qualibet alia virtute particulari.

9 Dicendum est secundò, per potentiam Dei supernaturalem posse dari vacuum. Hæc est communis inter Doctores: suadetúrque facilè sic. Nam potuit Deus solas cœlestes sphæras creare: non creatis elementis: at tunc totum spatium sublunare mundi maneret omnino vacuum, & inane. Item postquam omnia creata sunt, potest Deus totum elementum ignis annihilare in instanti, & denegare suum con-

cursum aliis corporibus, quæ ad replendum vacuum confluxura erant: imò licet talem concursum eis non deneget, adhuc daretur vacuum: quandoquidem corpora illa non possent totum illud spatium replere in illo instanti; sed medio motu, & consequenter per aliquam morulam dabitur vacuum.

QVÆSTIO III.

An si daretur vacuum, possit corpus moueri per illud.

Refertur prior sententia.

§. I.

10 PRima sententia asserit, nullum corpus posse moueri per vacuum. Ita Pereyra lib. 11. cap. 10. Comment. Themistius, atque Simplicius, Ægid. Burl. Iand. & Sax. tex. 71. 75. 76. huius libri. Albert. Mag. tract. 2. cap. 6. & 7. suorum comment. super 4. lib. Physic. & Greg. in 2. dist. 6. quæst. 3. artic. 2. quos refert Rubio in præsenti tract. de vacuo, quæst. 2.

Probatur primò: corpora sublunaria dependent in suis motibus ab influxu corporum cœlestium: sed in vacuo non possunt recipere hunc influxum: ergo nec moueri per illud. Maior cum consequentia patet. Minor verò probatur; nam cum influentia cœlestis sit accidens, non potest peruenire vsque ad corpus illud existens in vacuo, nisi semper transeat per intermedia corpora: ergo non potest peruenire per vacuum vsque ad corpus existens in illo.

Secundò, repugnat aliquid esse in rerum natura sub certo genere, quod non sit sub certa & determinata aliqua specie: sicut repugnat esse reipsa aliquod animal, quod non sit rationale, vel irrationale: sed si daretur motus in vacuo, esset sub genere, aut quasi genere motus localis, & non sub aliqua eius specie: ergo repugnat dari in vacuo. Minor quoad primam partem ex se constat: quoad secundam verò etiam liquet: nam si Deus annihilaret quatuor elementa relictis orbibus cœlestibus & vnico corpore sublunari, tunc in intercapedine, seu vacuitate illa remanente non esset aliquis locus sursum, aut deorsum, vt supponitur. ergo non esset vnde sumantur locales, & specificæ, differentiæ motus sursum, aut deorsum, &c. Et consequenter daretur motus, qui non esset sub certa aliqua specie intra genus, aut quasi genus motus.

Confirmatur: vbicatio, quæ est terminus motus localis, non potest dari, quamdiù corpus non ambitur ab aliquo loco: at hoc ipso, quòd corpus sit in vacuo, non ambitur ab aliquo loco, vt constat: quia alioquin esset, & non esset in loco: ergo non potest ibi dari vera vbicatio, & ex consequentia nec motus localis. Hæc secunda consequentia ex se patet: quandoquidem quoties est impossibilis terminus motus, etiam est impossibilis ipse motus. Maior verò constat ex dictis in Logica, disp. 16. num. 19. scilicet vbicationem non resultare nisi ex adiacentia loci.

Expeditur difficultas ex mente D. Thomæ.

§. II.

11 NIhilominus dicendum est: si daretur vacuum, non implicaret corpus moueri per illud. Ita D. Th. in præsenti lect. 12. & in 4. dist. 44. qu. 2. art. 3. Philoponus in hoc lib. text. 75. & in digressione de loco, Scot. in 2. dist. 2. qu. 9. Sotus hîc qu. 3. ar. 3. Tolet. qu. 9. Conimbric. c. 9. quæst. 4. & 5. Rubius, & Masius in præsenti, & plures alij.

Probatur:

Probatur: nam corpus illud esset ab intrinseco mobile, & Deus posset supplere per suum concursum dependentiam, quam habet à corporibus cœlestibus: ergo tunc posset prædictum corpus moueri à Deo, vel ab Angelo, vel à seipso per vacuum. Patet cõsequentia: quia vt quęstione prima huius disputationis ex Aristotele diximus: ideo inter alia requiritur contiguitas corporum, vt corpora inferiora possint recipere cœlestes influentias, à quibus tam in esse, quàm in operari dependent: ergo si Deus per suum concursum suppleat defectum earum, poterunt corpora inferiora ita moueri, ac si spatium esset repletum.

Soluuntur fundamenta prioris sententiæ.

§. III.

12 AD primum pro prima sententia patet ex dictis in nostra assertione. Ad secundum respondetur, quod cum corpus illud sit non in inani qualicumque; sed in vacuo inter ambitum cœli contento, (de quo in præsenti loquimur) possunt locales differentię motus ipsius desumi penes ordinem ad cœlum, quatenus vbicationes, quæ per prædictum motum producerentur, essent magis, vel minùs distantes ab illo, & à punctis fixis eiusdem. Maximè: quia cum cœlum sit primum locans, non est aliqua repugnantia in hoc, quod per ordinem ad illud desumantur differentiæ prædictarum vbicationum.

Ad confirmationem respondetur, non esse necessarium ad hoc, vt producatur vbicatio, quòd corpus ambiatur à loco particulari, & immediatè circunscribente ipsum; sed satis erit ambiri à loco communi, scilicet cœlo: si enim *quando* potest resultare ex adiacentia temporis existentis, in primo mobili, cur vbicatio non resultabit ex adiacentia primi locantis? Vnde semper saluatur, quod hæc prædicamenta habent se ad instar relationum prædicamentalium: quia saltem naturaliter loquendo nequeunt dari sine termino actualiter existente, quem respiciunt.

QVÆSTIO IV.

An motus in vacuo fieret in instanti, vel in tempore.

SEmel admisso motum posse fieri per vacuum, statim pulsat animũ inquirere, an fieret in instanti, vel in tempore: & ideo in pręsenti quæst. inquirimus

Placitum Auerr. & sequacium.

§. I.

13 MOtum per vacuum fore in instanti tenuit Auerr. in hoc lib. Sues. Burl. & plures alij. Probatur primò: quo minus resistentię est in medio, per quod mobile mouetur, eo minus temporis consumit in tali motu: ergo si nullum fuerit medium resistens; vt contingit in vacuo, nullum tempus consumetur: ergo talis motus erit in instanti. Antecedens est notum: prima verò consequentia ex antecedenti patet: secunda verò etiam constat: quia quidquid fit in rerum natura, & non fit in tempore, non potest non fieri in instanti.

Secundò, si motus per vacuum fieret in tempore, sequeretur duo mobilia æqualia posse moueri æquè velociter, & in eodem tempore, per æqualia spatia, quorum vnum sit plenum, & aliud vacuum: sed hoc est falsum: ergo, &c. Falsitas consequentis patet: nam cum spatium plenum resistat motui, non verò vacuum,

vacuum, non potest non cæteris partibus retardari magis motus per illud. Sequela verò probatur: nam demus vnum mobile percurrere vacuum per quadrantem horæ, aliud verò moueri per plenum per dimidiam horam, tunc si detur aliud medium æquale, & duplo subtilius, posset idem mobile percurrere illud per quadrantem horæ: quandoquidem quò medium est subtilius, eo velociùs percurritur; ac proinde si est duplo subtilius, percurretur in duplo minori duratione, & consequenter per quadrantem horæ.

Tertiò, ideò sol diffundit lucem in instanti: quia nullam inuenit resistentiam ex parte medij: ergo etiam mobile percurret spatium in instanti, quoties ex parte ipsius nulla fuerit resistentia: at in vacuo nulla inuenitur: ergo, &c.

Statuitur vera sententia.

§. II.

14 Dicendum tamen est. Si corpus moueretur per vacuum, non moueretur in instanti; sed in tempore. Ita D. Thomas vbi supra lect. 12. vbi loquens de duratione motus, sic inquit: *Vnde subtracto tempore, quod additur ex impediente, remanet tempus naturalis velocitatis.* Eandem assertionem tuentur omnes Doctores pro præcedenti assertione quæstionis præteritæ relati. Probatur: nam si à cœlo lunæ vsque ad terram constituamus columnam quandam fixam, reliquumque spatium sit vacuum, tunc si aliquod corpus habens magnitudinem vnius vlnæ descenderet iuxta illam columnam à cœlo vsque ad terram, non posset in vno, & eodem instanti esse simul iuxta omnes illius columnæ partes: ergo esset priùs iuxta priores, & deinde iuxta posteriores, & sic de aliis, ac proinde in illo descensu verè consumeretur tempus.

Antecedens patet: tum quia corpus exiguæ quantitatis non potest simul, & semel correspondere corpori maximæ quantitatis, & consequenter neque esse iuxta omnes partes illius: ergo vt correspondeat omnibus illis, necessaria est aliqua successio, ita vt semel correspondeat prioribus, deinde posterioribus, &c. Tum etiam, quia aliàs corpus illud simul esset in diuersis, & distantibus locis. Tum denique: quia cum in columna illa sint signabiles quatuor, vel sex partes certæ, & determinatæ habentes inter se ordinem prioris, & posterioris, non potest corpus illud esse iuxta posteriorem partem, quin priùs sit iuxta priorem, in certo, & determinato tempore.

Confirmatur: nam in prædicto corpore vnius vlnæ necessariò sunt assignandæ duæ medietates, quarum vna sit prior, & altera posterior; ergo illa, quæ est prior, accedet priùs ad medietatem illius columnæ, quàm ea, quæ est posterior; sed vbi est prius, & posterius, est etiam successio, & consumptio temporis: ergo, &c.

15 Secundò principaliter probatur ratione desumpta ex D. Thoma lectione citata: nam ex aliis causis præterquam ex resistentia medij potest oriri successio motus localis: ergo ex defectu huius resistentiæ ex parte vacui malè colligitur, motum per illud fore in instanti. Antecedens probatur: nam prædicta successio potest inter alia prouenire primò ex finitate, & limitatione potentiæ mouentis. Vnde propter hanc rationem inter alias motus cæli est successiuus, licet ibi nulla sit resistẽtia medij: quia procedit ab intelligentia, quæ est finitæ, & limitatæ virtutis. Secundò ex maiori grauitate, vel leuitate mobilis. Vnde corpora grauiora per idem medium

medium citius descendunt, & leuiora velociùs ascendunt. Tertiò, ex contraria inclinatione mobilis, ratione cuius resistit, & retardat motum, vt patet in motibus violentis. Quartò, ex distincto situ mobilis, seu ex distantia extremorum: nam hoc ipso quod mobile pertransiret totum vacuum, quod esset inter cælum, & terram, non posset non motus ratione huius distantiæ retardari. Tum quia aliàs simul esset in termino *à quo*, & *ad quem*, & in locis, seu vacuitatibus intermediis. Tum etiam: quia non videtur intelligibile, quod percurrendo totum illud vacuum, acquireret vbi distans per vnam leucam v.g. à cælo, quin prius acquireret alias vbicationes, per quas magis distaret ab illo.

DILVVNTVR ARGVMENTA contrariæ sententiæ.

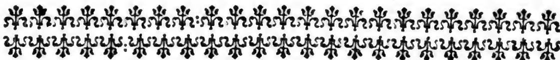
§. III.

16 AD argumenta primæ sententiæ respondetur, conuincere intentum contra antiquos Philosophos asserentes totam successionem motus localis oriri adæquatè ex resistentia medij: & ideò Aristoteles eis vtitur ad hunc errorem conuincendum. Cæterùm contra nos nihil probant. Vnde ad primum dicemus, motum per vacuum quantum est ex vi defectus resistentiæ medij, non consumpturum tempus; sed ex aliis capitibus, vt explicatum est.

Ad secundum respondetur ex dictis, illuminationem ideò per se fieri in instanti: quia nullam prorsus inuenit resistentiam ex parte passi habentis contrarium, & hæc sola in qualitatibus retardat: at in motu per vacuum, licet non sit resistentia ex parte medij; est tamen ex aliis capitibus.

17 Ad tertium respondetur, corpus, quod mouetur per vacuum per quadrantem horæ, consumere hanc durationem, & insuper aliquam aliam ratione resistentiæ medij, & aliorum capitum: & ideò aliud corpus in omnibus æquale præter quàm in hoc, quod est moueri per plenum, non potest non consumere eandem durationem, & insuper aliam ratione retardationis ortæ ex prædictis. Quare si ex vi huius resistentiæ consumit alium quadrantem, tunc si moueatur per medium, duplo subtilius, consumit medietatem illius; & si ponatur aliud medium, duplo etiam subtilius, consumet medietatem illius medietatis, quæ remansit, & sic in infinitum. Vnde in casu argumenti mobile quod mouetur per plenum, semper debet consumere plus temporis: quia quantumuis medium sit subtilius, semper tamen præstat aliquid resistentiæ, & ita ex hoc capite retardat magis motum.





DISPVTATIO XXI.

DE TEMPORE.



TEMPVS, & locus Physicus maximam inter se affinitatem habent: quia ea, quæ per se in loco Physico propriè, & in rigore sunt, possunt tempore mensurari: sicut omnia entia naturalia, quæ tempore secundùm se mensurantur, ambiuntur, & continentur à loco Physico. Vnde meritò in præsenti doctrinæ ordine coniunguntur.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM TEMPVS SIT ENS REALE.

1 PArtem negatiuam tuentur Auerroes, & Galenus relati à D. Thoma opusc. de tempor cap. 1. Argentina distinct. 2. art. 2. Veracruz speculatione 4. Pereyrus lib. 12. cap. 13. qui existimant, quòd licet tempus secundùm materiale, quod importat, scilicet motum, sit ens reale: tamen secundùm formale, & intrinsecum sui complementum est ens in anima.

Probant primò ex Aristotele in hoc libro cap. vltimo. vbi docet, quod tempus ita pendet ab anima, vt si non esset anima, non esset tempus. Vbi D. Thom. lect. 13. inquit *Tempus absque anima esse imperfectè ens.*

Confirmatur ex eodem D. Thom. in 1. distinct. 19. quæst. 5 art. 1. vbi ita inquit. *Et similiter est de tempore, quod habet fundamentũ in motu, scilicet prius, & posterius ipsius motus; sed quantum ad id, quod est formale in tempore, scilicet numeratio, completur per operationem intellectus numerantis.*

2 Secundò, in continuis non datur numerus nisi per operationem intellectus, vt in vlna conflata ex ligno non dantur quatuor palmi nisi per intellectum distinguentem illos: sed tempus est numerus applicatus rei continuæ, scilicet motui primi cæli: ergo non erit à parte rei; sed per intellectum distinguentem in motu priorem partem, mediam, & posteriorem.

Tertiò: partes temporis sunt præteritum, & futurum, vt q. 4. & 5. huius disputationis dicemus: sed hæ non sunt reales: ergo nec ipsum tempus. Consequentia patet: minor verò probatur: quia præteritum non est, futurum verò nondum est: ergo nunquam habent esse à parte rei, ac proinde neque erunt entia realia.

3 Nihilominus dicendum est tempus esse verum ens reale. Ita Arist. cap. de quantitate dicens: *Tempus esse veram speciem quantitatis*, ac proinde erit verum ens reale; & D. Thom. opuscu. 44. de tempore, cap. 1. vbi postquam retulit

retulit ſententiam oppoſitam noſtræ aſſertioni inquit: *Iſtud non poteſt habere veritatem: quia cum tempus ſit numerus motus, & ſit numerus numeratus, ſic eſt neceſſe eſſe tempus, ſicut & motum: conſtat autem quod motus eſt in re extra: ergo & tempus eſt in re extra.* Et hoc ipſum apertè colligitur ex his, quæ docet 1.p.quæſt.10.articul.5.idem tenent B.Albert.Magnus lib.4.Phyſic.tract.3. cap.16. Heruæus in 2. diſt.2. quæſt.1. Albert.de Saxonia 4.Phyſic.quæſt.16. Tolet.eadem quæſt.Rubio in præſenti. Maſius in hoc lib. cap.12. ſect.1.q.4. Suarez, & alij plures tam ex Thomiſtis, quàm ex aliis.

4 Probatur primò ratione, quam innuit D.Thom. loco citato ex 1. part. Tempus eſt duratio, & menſura motus, & aliarum rerum corruptibilium: ergo eſt ens reale. Patet conſequentia: quia menſura, & duratio rei debet eſſe eiuſdem ordinis, modo tamen infra dicendo, cum re durante. Vnde quia æternitas eſt duratio *eſſe* increati, & infiniti Dei: ideò eſt increata, & infinita: & ſimiliter quia æuum eſt duratio Angeli habentis totum ſuum eſſe ſimul: ideo eſt duratio tota ſimul exiſtens: ſed motus, & ſubſtantiæ corruptibiles ſunt ens reale: ergo & duratio earundem, ſcilicet tempus.

Confirmatur: quia motus primi mobilis, ſecluſo intellectu, eſt diuturnior quàm motus alicuius lapidis deorſum deſcendentis: ergo ſecluſo intellectu, habet maiorem durationem: ergo eius duratio, ſcilicet tempus, verè datur à parte rei.

5 Secundò probatur ratione deſumpta ex D. Thoma opuſc. citato, & lect.23. huius libri. Succeſſiua exiſtunt ratione inſtantis nectentis partem præteritam cum futura, vt infra quæſt.5. dicemus: ſed in tempore, quod eſt ens ſucceſſiuum, verè datur inſtans nectens partem præteritam cum futura: ergo realiter exiſtit, ac proinde eſt verum ens reale. Conſequentia patet: quia ſola entia realia exiſtunt realiter. Minor probatur: nam cum mobile moueatur motu continuo, oportet, vt partes eius præteritæ, & futuræ nectantur propriis indiuiſibilibus, ſcilicet *mutatis eſſe*: ſed cuilibet *mutato eſſe* correſpondet ex parte temporis aliquod inſtans: ſicut etiam partibus præteritis, & futuris motus correſpondent ex parte temporis ſimiles partes: ergo ſicut verè datur indiuiſibile motus nectens partem præteritam, & futuram illius: ita dabitur indiuiſibile temporis, ſcilicet inſtans, nectens partem præteritam, & futuram eiuſdem.

6 Ad primum ergo pro prima ſententia reſpondetur, Ariſtotelem ibi mouere dubitationem, vtrum non exiſtente anima eſſet tempus, aut non. Vnde pro ratione dubitandi arguit ad oſtendendum, quòd non eſſet, & in illa continentur verba quæ in argumento adducuntur. Vnde nihil vrgent: poſtea autem idem Ariſt. ſoluit dubitationem, & dicit: *Quod aut oportet dicere, quod tempus non ſit, ſi non eſt anima, aut oportet hoc dicere verius, quod tempus eſt, vtcumque ens ſine anima, &c.* Quæ autem ſit hæc imperfectio temporis, propter quam appellat illud vtcũque ens, explicat Diuus Thomas infra: quia nimirum non habet eſſe fixum in rebus: ſicut entia permanentia, ſed eſt ens ſucceſſiuum, ac proinde non eſt in actu, niſi ſecundum aliquod indiuiſibile ſui.

Ex quo infertur, tempus non niſi ratione animæ ſimul apprehendentis omnes partes illius, habere totalitatem aliquam, ratione cuius ſit totum ſimul. Cæterũ hinc non ſequitur, non habere realitatem vtcunque, ſcilicet ſucceſſiuam: quia ad hanc ſatis eſt, quòd exiſtat per ſuum indiuiſibile. Vnde quoad

omnia prædicta æquiparat tempus cum motu, quem tamen aduersarij admittunt esse ens reale, licet solùm existat per suum indiuisibile, & eius partes habeant vtcumque esse simul ratione animæ, illas simul apprehendentis.

7 Ad confirmationem respondetur, Diuum Thomam solùm loqui de complemento extrinseco: nam sicut ens reale per se, & ab intrinseco est intelligibile in actu primo: attamen hoc quod est esse intellectum in actu secundo, est complementum extrinsecum illius, proueniens ab actu animæ: ita tempus ab intrinseco, & realiter habet esse mensuram in actu primo motus, sed actualis mensuratio est complementum illius extrinsecum, proueniens, seu dependens ab actu animæ numerantis. Vnde dum Diuus Thomas ibidem dixit: mensurationem esse formale temporis, loquitur de mensuratione radicali, & in actu primo: quoniam hæc est, quæ completur per actum animæ numerantis.

Ad secundum respondetur, quòd licet in quantitate continua non detur formaliter loquendo numerus, datur tamen ratio mensuræ in actu primo; quam ideò explicamus per numerum, puia quátitas discreta nobis notior est, quàm continua: & ideò in quacunque re mensurata apprehendimus quantitatem discretam, & rem illam significamus per modum prædictæ quantitatis, quamuis reuera sit quantitas continua, sicut quando dicimus: hic pannus habet decem vlnas; atque ita ob hanc rationem mensuram quantumuis continuã appellamus nomine numeri. Sed de hoc iterum in quæstione quarta sermo redibit.

Ad tertium patet ex dictis pro nostra assertione, & ex dicendis quæstione quinta: nam ad hóc vt tempus habeat realitatem vtcunque, scilicet successiuam, requiritur, & sufficit, vt solum existat per instans, ratione cuius pars præterita, & futura verè in illo existunt, vt loco citato ampliùs explicabitur.

QVÆSTIO II.

Vnde desumenda sit differentia essentialis inter æternitatem, tempus, & æuum.

COgnitio temporis, quæ satis difficulter deprehenditur, non parum pendet ex notitia distinctionis illius ab æternitate, & æuo: & ideò vt essentia temporis notior fiat, excitamus hanc quæstionem.

8 Pro tituli ergo explicatione notandum est, aliqua in eo vt certa, vel ferè certa supponi, & aliquid in dubium vocari. Supponimus enim dari has tres durationes, vt communiter docent Philosophi in præsenti, & Theologi 1. part. q. 10. Per æternitatem mensuratur esse diuinum, & ad eam reducitur æternitas participata, per quam mensuratur visio beatifica, & alia huius generis, & rationis. Per æuum verò mensuratur esse Angelicum, & substantiarum incorruptibilium, nec non accidentia incorruptibilia earumdem; & ita comprehendit tam æuum spirituale, quàm corporeum. Et tandem tempus sub quo comprehenditur tam nostrum, quàm Angelicum, siue continuum, siue discretum, est mensura, verbi gratia motus Physici, & operationum Angeli corruptibilium, eo modo, quem infra innuemus.

9 Supponimus secundò, has tres durationes distingui inter se essentialiter, vt communiter docent Theologi cum D. Thoma loco citato. Et ratio est aperta: quia esse increatum Dei, & esse

esse creatum rerum incorruptibilium, & corruptibilium, quæ sunt in fluxu, & successione, differunt inter se essentialiter: imò, & sunt diuersi ordinis, vt ex se constat: sed æternitas est propria mensura Dei, & æuum rerum incorruptibilium, & habentium totum suum esse simul: sicut & tempus est propria mensura rerum corruptibilium, & fluētium: ergo etiam ipsæ durationes differunt inter se essentialiter. Patet consequentia, quia mensura debet esse proportionata rei mensuratæ. Vnde ob hanc rationem æuum, quo mensurantur substantiæ materiales, & incorruptibiles vt cæli, & æuum Angelorum, differunt genere.

Vocamus autem in dubium vnde sumatur differentia essentialis inter prædictas durationes. Cæterum, quia æternitas participata reducitur, vt nuper dicebamus, ad æternitatem per essentiam: quippè rationem illius, licet diminutè, & deficienter participat: ideò maioris claritatis gratia de sola æternitate per essentiam, vt collata cum aliis duabus durationibus, scilicet tempore, & æuo, loquemur.

Adducitur opinio Henrici, & aliorum.

§. I.

10 PRima sententia asserit, prædictas durationes distingui essentialiter, ex hoc quòd æternitas nullam admittit successionem: tempus verò includit illam, & insuper addit innouationem, & veterationem in esse tam sui, quàm rei mensuratæ: æuum verò licet admittat successionem prioris, & posterioris; non tamen innouationem, aut veterationem in esse; ad eum modum, quo lumen à sole diffusum per medium, continuò, & cum successione quadam ab illo dimanat, & tamen toto illo tempore, quo ab illo fluit, non adest ibidem aliqua innouatio, aut inueteratio luminis. Ita aliqui relati à D. Thoma loco citato, & Henricus quodlibet. 5. quæst. 13. Scotus in 2. distinct. 2. quæst. 1. vbi reputat illam probabilem.

Et quidem, quod æternitas essentialiter habeat excludere omnem successionem, non indiget probatione: quandoquidem satis constat oriri ex omnimoda immutabilitate Dei. Quod verò tempus essentialiter importet successionem prædictam, & innouationem, etiam liquet, & patebit amplius ex infrà dicendis. Quod autem æuum excludat innouationem, & inueterationem in esse, satis est manifestum. alioquin Angelus, & eius duratio æuiterna essent ab intrinseco corruptibiles.

11 Quare solùm restat probandum, æuum esse essentialiter successiuum. Probatur ergo primò prædictam successionem conuenire æuo: nam si nunc à Deo crearetur vnus Angelus, & conseruaretur, minorem haberet durationem cæteris iam creatis; & si aliquis ex iam creatis annihilaretur, minus durasset quàm alij: ergo in duratione Angeli reperitur maius, & minus, & consequenter successio, & extensio partium. Patet consequentia: quia non potest intelligi, quod vna duratio sit maior altera absque eo, quòd habeat partes quando altera illas non habeat: ac proinde in illis est successio partium. Antecedens verò etiam constat: quoniam duratio Angeli denuò creati, vel annihilati, non coëxisteret tantæ durationi temporis primi mobilis, quantæ cæteri coëxisterent: ergo talis duratio esset minor: quandoquidem illa est minor duratio, quæ minus coëxistit alteri durationi.

Confirmatur primò. Non est idem

 prorsus

prorſus, quod Angelus duret in inſtanti ſuæ creationis, & quod duret in hoc inſtanti præſenti; ſed differunt ſaltem ſicut diſtinctæ partes eiuſdem durationis: ergo neque erit etiam omnino eadem duratio, per quam Angelus durauit in illo inſtanti,& illa per quam durat in hoc :ſed diſtinguuntur ſicut diſtinctæ partes vnius durationis. Antecedens probatur: nam ſi Deus prædictum Angelum modò annihilaret, eſſet nunc verum duraſſe in primo inſtanti;non verò in hoc:ac proinde duratio,qua durauit in primo inſtanti,non eſt idem indiuiſibiliter cum ea, per quam duraret in hoc, ſi in illo non annihilaretur. Conſequentia verò etiam conſtat: quia duratio comparatur ad durare, ſicut cauſa formalis ad ſuum effectum formalem primarium: ergo repugnat eſſe diſtinctas partes in exercitio durandi, quin etiam inueniantur in ipſa duratione.

Confirmatur ſecundò: nam vel illud durare eſt ſatis, ad hoc vt Angelus duret, etiam in hoc inſtanti, vel non. Illud prius nequit dici: quia, vt ſupponimus, prædictus Angelus non durat in hoc inſtanti. Si verò ſecundum aſſeratur:ergo iam deeſt illi aliquid neceſſarium ad hoc,vt in hoc inſtanti duret, quod quidem non poteſt eſſe aliud, quàm alia pars eiuſdem durationis.

12 Secundò,& principaliter: quia aliàs æuum Angeli eſſet infinitum in actu:ſed hoc apertam inuoluit contradictionem, vt conſtat ex his, quæ latè libro tertio diſputat.18.per totam illam diximus: ergo,&c. Sequela patet:quoniam Angelus per ſuum æuum poteſt coëxiſtere infinito tempori vero, vel imaginario: ergo ſi non habet partes, ſed ſimul,& indiuiſibiliter ex parte ſua poteſt habere prædictam coëxiſtentiam,erit infinitum in actu:ſicut ſi Angelus poſſet ſimili modo coëxiſtere infinito ſpatio vero, vel imaginario, eſſet actu infinitus in ratione immenſitatis.

Confirmatur:quia aliàs in æuo continerentur præſens, præteritum, & futurum, eo modo, quo continentur in æternitate: ſed hoc eſt impoſſibile: ergo etiam impoſſibile erit, quòd æuũ non includat ſucceſſionem prioris, & poſterioris. Sequela videtur omnino manifeſta: quia ſimul,& indiuiſibiliter ex parte ſua contineret præſens,præteritum, & futurum, quod eſt proprium æternitatis. Falſitas verò conſequentis, præterquam quod ex ſe ſatis conſtat, nihilominus ſic denuò oſtenditur:tum quia alioqui æuum eſſet duratio infinita in actu:ſicut & æternitas ideò eſt infinita in actu,quia actu continet omnes differētias temporum: tum etiam quia aliàs æuum eſſet indeſtructibile, etiam per diuinam potentiam: ſiquidem impoſſibile eſt, vt id,quod fuit, non fuerit,vel id,quod eſt,non ſit; atque adeò ſi æuum ſimul includit eſſe, fuiſſe, & futurum eſſe, repugnat, quod ſi ſemel ſupponatur eſſe,non fuerit,& futurum ſit,quod,vt conſtat,ſatis falſitatis præ ſe fert:nam ſicut fuit Deo liberum create illud:ita,& deſtruere ipſum, quoties ſibi placuerit.

13 Tertiò, inter creationem,conſeruationem, & annihilationem Angeli datur diſtinctio,& ordo præſentis, præteriti, & futuri: ergo etiam in ipſo eſſe,& duratione eiuſdem Angeli. Antecedens patet: quia ſi modò Angelus conſeruetur,non poteſt non conſeruatio eſſe præſens, vt ex ſe cõſtat:& ſimiliter creatio iam erit præterita: ſiquidem non conſeruatur, niſi id, quod iam creatum eſt. Et tandem ſi craſtina die annihilaretur,non poſſet non annihilatio eſſe modò futura, & non præſens: alioqui Angelus ſimul eſſet, & non eſſet. Conſequentia verò etiam conſtat;

constat: quia idem est ordo, & distinctio inter terminos actionum, & ipsas actiones.

Confirmatur: terminus *à quo* creationis est non esse: quia est productio ex nihilo: sed terminus *à quo* conseruationis est esse: ergo est inter illas ordo successionis præteriti, & præsentis. Minor patet: quia terminus ad quem conseruationis est permanentia in esse: ergo est transitus ab esse ad permanendum in esse. Consequentia verò probatur: quoniam transitus à non esse, ad esse, solùm potest esse in primo instanti, & consequenter quando reliquo tempore conseruatur Angelus, iam non est creatio.

REIICITVR SENTENTIA Henrici.

§. II.

41 Sed hæc sententia duo continet falsa. Primum est, æuum habere successionem intrinsecam prioris, & posterioris. Secundum verò, quod licet includat prædictam successionem, nihilominus nullam habet inueterationem, aut innouationem in esse. Et quidem falsitas primi sic ostenditur ratione, quam innuit D.Thom. 1 p.q & art. citato: nam esse Angeli, verbi gratia, est totum simul carens omni successione: ergo etiam eius duratio, scilicet æuum. Antecedens communiter recipitur à Theologis, & colligitur ex D. Thom. loco proximè citato. Consequentia verò patet: tum quia duratio debet esse proportionata cum esse rei durantis. Maximè, quia est modus intrinsecus eius: tum etiam quoniam prius, & posterius in tempore, quod est duratio intrinseca motus, proueniunt ex priori, & posteriori eiusdem motus, vt docet Aristoteles in hoc lib. cap. 2. tex. 99. & lib. 6. cap. 4. tex. 37. Ergo pari ratione successio durationis rei æuiternæ deberet prouenire ex successione, quæ fit in esse talis rei; ac proinde si illud esse caret omni successione, hoc ipsum habebit illius duratio.

Nec refert, si respondeas cum Scoto, quod licet esse Angeli non sit formaliter successiuum: bene tamen virtualiter, & ideò potest esse radix durationis formaliter successiuæ: sicut substantia materialis, quamuis ex se non sit formaliter diuisibilis; sed solum virtualiter: nihilominus potest esse radix quantitatis, quæ est formaliter diuisibilis.

15 Nam contra hoc est, quod omnia accidentia Angelica tribuunt esse indiuisibile, & totum simul: quandoquidem sunt spiritualia: ergo idem dicendum erit de duratione, & per consequens non erit formaliter; sed ad summum virtualiter successiua. Prima consequentia patet ex paritate rationis. Secunda verò etiam constat: quoniam repugnat durationem esse formaliter successiuam, & extensam, & quòd suo subiecto connaturali in quo est, non tribuat esse formaliter successiuum, & extensum, vt in exemplo adducto substantiæ materialis, & quantitatis constat.

Confirmatur: nam de re indiuisibili quandiu talis manet, impossibile est, quod certificemur ex propriis per aliquid diuisibile: ergo etiam impossibile erit mensurari per illud ac proinde si semel esse Angeli est formaliter inextensibile, etiam eius duratio erit formaliter inextensa. Hæc secunda consequentia ex se patet: quia duratio est mensura rei durantis. Prima verò etiam liquet: nam mensuratio est certificatio mensurati.

Antecedens verò probatur: quia per

per quantitatem diuisibilem nunquam sciretur, quanta esset, verbi gratia, caro indiuisibilis, si semel non redditur diuisibilis per prædictam quantitatem. Vnde de facto per quantitatem specierum Eucharistiæ non mensuratur corpus Christi: quia non est sub ea diuisibiliter: ergo etiam per quantitatem durationis extensæ nunquam mensurabitur esse inextensum, & indiuisibile, quandiu tale manet; & consequenter cum esse Angeli sit inextensibile, etiam eius duratio erit inextensa, & carens partibus.

16 Ex quibus non difficulter, sed satis apertè colligitur, falsum esse id, quod primo loco addit hæc sententia; scilicet æuum nō includere innouationem, & inueterationem: bene tamen successionem. Nam contra hoc optimè arguit D.Thom. 1.p.qu.10. citata, eius rationem ad hanc ferè formam reducit Caietanus: prius, & posterius, secundùm durationem, non possunt esse simul: ergo recedente priori de nouo aduenit posterius: ergo si in æuo est prius, & posterius, erit innouatio, & veteratio.

Confirmatur, quia si semel æuiternum non est innouabile, nec inueterabile, erit intransmutabile: ergo mensura eius caret priori, & posteriori. Antecedens patet: nam (vt docet Arist. 4. Physic.) transmutabilitas est propria radix veterationis: ergo intransmutabilitas erit radix inueterationis: quandoquidem si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis. Consequentia verò constat: quia teste eodem Aristotele loco citato, transmutabilitas rei mensuratæ est causa prioris, & posterioris suæ mensuræ, & ita intransmutabilitas erit causa negationis prioris, & posterioris in illa, iuxta ea, quæ modò dicebamus.

SENTENTIA DIVI *Thomæ magis arridet.*

§. III.

17 His ergo reiectis, dicendum est, has tres durationes differre essentialiter penes hoc, quòd æternitas est duratio rei omnino immutabilis, tam secundùm esse, quàm secundùm accidentia. Æuum autem est duratio rei immutabilis secundùm substantiam, mutabilis verò secundùm accidentia: sed tempus est duratio rei mutabilis, tam secundùm substantiam, quàm secundùm accidentia. Ita Diu. Thom. 1. part. quæst. 10. artic. 5. Caietan. ibidem, Zumel, & Thomistæ, Oña, & alij plures.

Probatur ratione desumpta ex D. Thoma loco citato: æternitas essentialiter habet esse duratio rei omnino immutabilis, tam secundùm esse, quàm secundùm accidentia, qualis est Deus, & ideò immutabilitas diuina est ratio à priori æternitatis: ergo tempus, quod maximè elongatur ab æternitate, essentialiter erit duratio rei mutabilis, tam secundùm esse, quàm secundùm accidentia: sed æuum est medium inter tempus, & æternitatem: ergo differt essentialiter ab vtroque, per hoc, quòd sit duratio rei immutabilis secundùm esse & mutabilis secundùm accidentia. Minor satis constat: quia æuum non est duratio ita perfecta sicut æternitas; nec ita infima sicut tempus: & ideò est medium quoddam inter vtramque: sicut etiam esse rei æuiternæ est medium inter esse diuinum, & esse rei temporalis, & corruptibilis.

18 Confirmatur, & explicatur ex eodem Angelico Doctore loco citato: nam iuxta hos gradus mutabilitatis, vel immutabilitatis subduntur, & coaptantur

coaptantur res durantes diuersis durationibus: ergo ipsæ durationes sumunt suam essentialem rationem penes hoc, quòd sint durationes earumdem rerum, quatenus habent eundem gradum mutabilitatis, vel immutabilitatis. Antecedens patet: nam ideò esse diuinum subditur, vt sic dicamus, æternitati vt propriæ durationi illius: quia est omnino immutabile. Vnde si alicui mutationi subdi posset, non esset æternum. Consequentia verò probatur: quia cùm duratio sit quantitas, vel habeat modum quantitatis, sumit rationem suam ex habitudine ad subiectum, vt est radix, & susceptiuum illius, vt in quantitate prædicamentali videre licet.

19 Secundò suadetur assertio, & simul confirmatur, & elucidatur ratio præcedens ex eodem Angelico Doctore loco citato: nam vna ex potissimis proprietatibus harum durationum est, quòd æternitas caret principio, & fine; tempus verò habet vtrumque; æuum autem caret fine, & habet principium: sed hæ proprietates oriuntur tanquam ex prima radice ex differentia à nobis assignata inter prædictas durationes: ergo talis differentia est prima, & essentialis. Consequentia ex se constat. Maior communiter recipitur à Doctoribus.

Minor verò, quoad primam partem, scilicet æternitatem, etiam liquet: quia ideò æternitas non potest habere principium, & finem, quia est duratio rei prorsus immutabilis. Quoad secundam verò, scilicet tempus, etiam patet: nam radix vnde prouenit, tempus habere principium, & finem, est rem temporalem secundùm suam intrinsecam entitatem esse mutabilem: quia hoc genus mutabilitatis postulat rem illam habere esse post non esse, & tandem desinere esse. Quoad tertiam verò, nimirùm quoad æuum sic ostenditur: quoniam mutabilitas quoad accidentia, quam admittit Angelus, postulat, quòd sua duratio habeat principium, ne si connaturaliter duraret ab æterno, debeat necessariò persistere in tota æternitate immotus quoad operationem, vel quoad cessationem ab ea, quod est supra naturam rei mutabilis: sicut immutabilitas, quoad esse eiusdem Angeli petit durationem suam non habere finem, vt ex se, & ex D. Thom. 1. part. quæst. 9. artic. 2. & quæst. 50. artic. 5. constat.

SOLVVNTVR ARGVMENTA primæ sententiæ.

§. IV.

20 AD primum pro prima sententia respondetur negando antecedens: nam cum æuum sit duratio indiuisibilis, & tota simul, non erit minor quoad intrinseca duratio illa Angeli denuò creati, quàm duratio aliorum Angelorum: sicut quia æternitas est duratio indiuisibilis, & tota simul, non est maior hodie quàm heri, nec fuit minor heri, quàm hodie: cum hoc tamen stat, quòd duratio Angeli denuò creati sit nostro modo intelligendi virtualiter minor, quatenus coexistit minori durationi temporis primi mobilis.

Ad ad probationem dicendum est, non ideò Angelum denuò creatum vel annihilatum non coexistere toti durationi temporis primi mobilis: quia eius duratio, scilicet æuum non sit sufficiens in genere causæ formalis ad hoc, vt quantum est ex se, tribuat illi prædictam coexistentiam; sed quia ob generalem rationem creaturæ, & causæ formalis indiget influxu primi efficientis manutenentis illud. Vnde si talis influxus connaturaliter illi debitus perseueret, non est necesse addi

illi aliquid aliud, à quo tanquam à causa formali, & intrinseca habeat prædictam vim ad coexistendum toti durationi primi mobilis, eo modo quem in solutione ad secundum dicemus. Quare, vt aliqua duratio sit intrinsecè minor alia, requiritur, vt quantum est ex se, & in genere causæ formalis non sit sufficiens ad coexistendum tantæ durationi, quantæ, & alia.

21 Ad primam confirmationem respondetur negando antecedens, loquendo de æuo Angeli, quoad intrinseca, quæ importat. Et ad probationem patet ex dictis: si enim Deus prædictum Angelum modo annihilaret, non ideò non esset verum dicere, quòd talis Angelus sit, & duret: quia illa duratio indiguerit addi ei aliquid, à quo tanquam à causa formali haberet posse coexistere instanti præsenti; sed quia defuit influxus primi efficientis manutenentis idipsum, quod antea in ea præerat. Quare hoc influxu præcisè posito, & continuato poterat præexistens duratio esse ratio formalis coexistendi instanti præsenti.

Ad secundam confirmationem patet ex dictis: quæ omnia possunt explicari exemplo formę cælestis, quę quantum est ex se, & in genere causæ formalis tribuit cœlo esse indefectibile: quia tamen est causa creata: ideò indiget, & connaturaliter petit influxum primi efficientis manutenentis illam, & suum effectum; non verò addentis aliquid aliud, per quod tanquam per causam formalem tribuat prædictum esse: & ita quamdiù adest hic influxus, seipsa formaliter reddit cœlum indefectibile: sic ergo in præsenti, proportione seruata, philosophandum est.

22 Ad secundam neganda est sequela: & ad probationem dicendum est, Angelum per suum æuum non coexistere actu, & simul infinito tempori vero, vel imaginario; sed solùm in potentia: quia sicut esse Angeli non continet virtualiter esse substantiarum inferiorum: ita neque eius duratio continet actu, & virtualiter omnes differentias temporis. Vnde præsens, præteritum, & futurum solùm continentur actu virtualiter, & simul ab æternitate: quia sicut solùm esse diuinum continet actu, & virtualiter omne esse creatum: ita sola æternitas virtualiter se extendit ad hoc, vt actu ambiat, & sit simul præsens omnibus differentiis temporis.

Cæterùm ex hoc, quod æuum coexistat non in actu, sed in potentia infinito tempori, non sequitur esse actu infinitum: sicut ex hoc quòd vnum corpus sit in potentia ad hoc, vt repleat plura, & plura loca successiuè, non infertur esse immensum: & similiter ex hoc, quod saxum in medio fluminis existens possit esse præsens aquis defluentibus; non quidem simul; sed quando ipsæ propè illud fluxerint, non colligitur habere tantam extensionem, quantam & omnes partes illius fluminis.

23 Ad confirmationem respondetur negando sequelam. Et ad probationem patet ex differētia modò assignata inter æternitatem, & æuum. Quare de æuo Gabrielis, verbi gratia, non verificatur fuisse, aut futurum esse: quia aliquid suæ durationis intrinsecæ prętererit, & aliquid restet illi addendum, sicut in tempore contingit: aut quia præteritum, & futurum sint virtualiter, & actu in illo, sicut in æternitate; sed per denominationem extrinsecam desumptam à tempore, cui coexistit, aut coextiturum est. Vndè licet æuum Gabrielis sit totum simul, potest denominari futurum, vel non futurum: quia sicut naturaliter loquendo coexistet tempori

tempori futuro, ac proinde denominatur ab illo: ita quia est ens per participationem, non includens actu, & simul omne tempus, potest saltem supernaturaliter destrui, & non recipere prædictam denominationem.

24 Ad tertium respondetur negando antecedens: quia licet inter creationem, & conseruationem Angeli ex vna parte, & annihilationem ex alia sit ordo successionis; non tamen inter creationem, & conseruationem secundùm se, & formaliter sumptam: quia annihilatio necessariò inuoluit non esse rei post esse eiusdem: at verò creatio, & conseruatio sunt vna, & eadem actio continuata.

Et ad probationem in contrarium dicendum est, creationem dupliciter posse sumi, vel secundùm ea, quæ modò illam materialiter comitantur, scilicet secundùm quod inuoluit nouitatem essendi in effectu, vel secundùm ea, quæ indispensabiliter, & essentialiter importat; nimirùm secundùm quod est productio totius entis ex nihilo, id est, ex nullo præsupposito subiecto: etsi ergo daremus, quod inter creationem, & conseruationem esset ordo successionis, quatenùs creatio præcisè connotat prædictam nouitatem in effectu: quia nouitas hæc tantùm potest esse in primo instanti; non tamen idem esset dicendum de creatione, & conseruatione secũdùm ea, quæ essentialiter importat.

Vnde si Angelus crearetur ab æterno, licet nostro modo intelligendi esset aliqua prioritas *à quo* inter creationem, & conseruationem; non tamen prioritas *in quo*; ac proinde nec realis ordo successionis: quia tunc ab æterno crearetur, & simul conseruaretur, & illa actio, prout est productio ex nullo præsupposito subiecto, esset creatio, & prout est iterata, & continuata productio ex nullo præsupposito subiecto esset conseruatio: atque ita non distinguerentur ex terminis *à quo* & *ad quem* formaliter consideratis: sed sicut eadem actio secundùm se sumpta, & vt continuata.

25 Ad confirmationem patet ex modò dictis: nam iuxta ea debet intelligi, creationem præsupponi necessariò ad conseruationem, & hanc habere pro termino *ad quem* permanẽtiam in esse; non quidem quia terminus eius *à quo* sit *esse*; sed quia per eam fit, vt Angelus non desinat esse, & consequenter connuè per illã producitur ex nihilo: nam vt iam innuimus, cùm dicitur, creationem esse productionem ex nihilo, non est sensus, quòd res creata debet necessariò in aliqua mensura reali esse priùs sub nihilitate, quàm sub *esse*; sed quod debeat produci ex nullo præsupposito subiecto, quod quidem ei conueniret, etiam si ab æterno esset.

QVÆSTIO III.

Vtrum tempus distinguatur realiter à motu, & in vniuersum quæuis duratio creata à re durante.

NOn minùs pendet cognitio temporis ex cognitione distinctionis, & diuersitatis illius à motu, quàm ex notitia distinctionis eiusdem à reliquis durationibus, & ideò semel ac explicata, oportebat statim de distinctione illius agere, vbi etiam ob connexionem doctrinę de generali distinctione durationis à re durante ex professo agemus: quia illud prius sine hoc posteriori nequit exactè explicari. Non loquimur autem de motu, aut alijs rebus vtcumque, sed quatenus habent suam essentiam, vt existentem: quia res non durant, nisi vt existunt.

Refertur prior sententia.

§. I.

26 Partem negantem quoad tempus præcisè, & motum, tuentur Durandus in 2. dist. 2. quæst. 3. & alij ex Iunioribus, & generaliter quoad omnem durationem defendunt eandem Scotus in 1. dist. 2. qu. 2. & quodlib. 6. Basol. q. 1. eiusdem distinctionis. Gabri. ibidem, Gregor. & Ochamus q. 10. Pereyra lib. 2. cap. 1. Masius in præsenti cap. 12. sect. 4. Suarez tom. 2. Metaph. disp. 50. sect. 1. num. 5. & sect. 9. num. 1. & plures alij, & præcisè quoad durationem rerum permanentium hoc ipsum tuentur plures alij.

Probatur primò: duratio nihil est aliud, quàm persistentia, seu continuatio rei in suo esse: sed persistentia in esse non distinguitur ab esse eiusdem rei: ergo nec duratio. Maior videtur certa: nam hoc ipso, quòd intelligamus rem habere suum esse persistens, seu continuatum, intelligimus eam durare: sicut & hoc ipso, quòd finiatur hæc continuatio, finitur etiam illius duratio. Minor verò etiam constat: quia creatio, & conseruatio sunt vna & eadem actio, vt docet Diuus Thomas 1. part. qu. 104. art. 1. ad 4. & de Potentia, quæst. 5. artic. 1. ad 2. ergo terminus creationis, & conseruationis est vnus, & idem realiter; & consequenter cum creatio terminetur ad esse, & conseruatio ad persistentiam rei in esse, fit inde, vt esse, & persistentia illius non distinguantur realiter.

Confirmatur: vt ipsummet *esse* permaneat, nō est necesse saltem in rebus permanentibus, vt ei addatur: ergo vt res successiuæ, verbi gratia motus, continuentur in suo esse, satis erit, addi nouam partem eiusdem motus absque aliquo alio. Antecedens patet: quia aliàs illa non esset pura permanentia eiusdem esse; sed (vt sic dicamus) augmentatio quædam. Consequentia verò probatur: quoniam hoc ipso, quòd addatur noua pars motus absque aliquo alio, iam ille motus continuatur in suo esse: sicut hoc ipso, quòd non succedat alia pars, statim finitur.

27 Secundò, potest Deus producere, & conseruare substantiam, verbi gratia, absque omni accidente, vel aliquo alio distincto à se ipsa vt subsistenti, & existenti: at tunc res illa durabit: ergo duratio non distinguitur realiter à re vt existenti. Consequentia videtur euidens. Maior verò etiam constat: nam substantia non pendet essentialiter ab ab aliquo accidenti; sed quidquid illi aduenit postquam est iam in actu completo per suam existentiam, est accidens: ergo potest produci, & conseruari à Deo sine illo. Minor autem patet ex dictis: quia hoc ipso, quòd res producitur, & conseruatur in esse, durat in illo.

Tertiò, probatur specialiter quoad motum, & tempus: quia numerus numeratus non differt realiter à rebus numeratis: nam est ipsamet res metita, & numerata, vt decem vlnæ panni numerati non differunt realiter à panno: & ternarius hominum numeratorum non differt realiter ab ipsis hominibus numeratis: sed tempus est numerus numeratus partium motus: (vt Aristot. in hoc libro docet) ergo tempus non differt realiter à motu.

Statuitur ex D. Thoma distinctio temporis à motu.

§. II.

28 Nihilominus dicendum est tempus distingui actu, & ante operationem intellectus à motu. Ita Ricard. in 2. dist. 2. artic. 1. qu. 2. conclus.

conclus. 3. Henricus quodlibet 3. quæst. 15. Iabell. qu. 10. huius lib. Conimbric. cap. 14. quæst. 14. art. 1. & 2. Soncinas 12. Metaph. qu. 58. & plures alij.

Probatur primò authoritate Aristot. cap. 11. huius libri, vbi non solùm docet, sed ex profefesso probat, motum, & tempus inter se distingui, quod de distinctione secluso intellectu (vt ex se ipso contextu constat) intelligendum est. Vndè ibi reprehendit eos, qui dicebant, tempus esse circulationem cœli: & tandem concludit, tempus consequi ad motum, & aliquid illius esse, quamuis motus non sit; sed affectio illius, & idem asserit 9. Metaph. textu 29. dicens: *Tempus secundùm alios motum esse; re tamen vera non nisi passionem eius.* Quare cum inter id, quod re ipsa est vera passio, & illud cuius est passio, debeat intercedere realis distinctio, dicendum est, hanc eandem inter motum, & tempus intercedere.

Et confirmatur, tum ex D. August. 12. Confess. cap. 23. & 24. tum etiam ex D. Thoma 1. part. qu. 10. art. 2. vbi ait: *Quod in Deo duratio propria eius non distinguitur ab illo; secus verò in creaturis.* Vbi vt constat, non loquitur de distinctione rationis; sed de distinctione reali, quia etiam in Deo eius æternitas distinguitur ratione ab illius essentia, & *esse.*

29 Secundò probatur ratione desumpta ex eodem Aristot. 4. Physic. cap. 11. & D. Thoma ibidem, quæ ad hanc formam potest reduci. Contingere potest, vt duo motus sint inæquales in quantitate, & multitudine partium & nihilominus durationes, & moræ sint realiter æquales; aut econtrà: ergo motus nõ est idem realiter cum tempore; alioqui realiter loquendo eandẽ æqualitatem, aut inæqualitatem sortirentur. Antecedens quoad primam partem probatur: nam si mobile aliquod moueatur per spatium leucæ, & in eo motu consumat dimidiam horam, & alterum duplo velociùs in eodem tempore moueatur per spatium duarum leucarum, tunc durationes illorum motuum erunt æquales, vt ex suppositione facta constat, & tamen motus ipsi erunt æquales in quantitate, & multitudine partium: siquidem magnitudo motus, & multitudo partium eius successiuarum ex magnitudine spatij infertur, & ita cum spatia sunt adeò inæqualia, non possunt non motus prædicti esse, realiter inæquales.

Quoad secundam verò partem, scilicet posse motus esse æquales in multitudine, & quantitate partium, & tamen durationes esse inæquales, etiam constat idem antecedens: nam si econtrà vtrumque mobile moueatur per spatium vnius leucæ, tunc illi motus erunt æquales: siquidem spatium est omninò æquale, & tamẽ si vnum mobile ex his duobus duplo velociùs moueatur, erũt durationes talium motuum inæquales: quia mobile velociùs duplo minori tempore percurret illud spatium.

30 Respondebis cum Suarez, in casu dato coëxistentiam durationum illarum ad aliquod extrinsecum tẽpus non fore æqualem: nam in velociori motu duratio illius intrinseca minus coëxistit tempori extrinseco primi mobilis, & in motu minùs veloci hæc coëxistentia est maior, & diuturnior. Ex quo tamen non licet inferre durationes intrinsecas motuum illorum realiter distingui ab eis, aut realiter inæquales esse; sed eandem omninò durationem esse magis, aut minùs quoad tempus extrinsecum dilatatam. Quemadmodum si Angelus post duos annos fuisset annihilatus, nõ haberet durationem entitatiuam maiorem, quàm nunc post tot annos habet; sed solùm minorem coëxistentiam ad tempus extrinsecum primi mobilis.

Sicut etiam quantitas permanens, vt cõdensata habet æquales partes, ac ipsa vt rara: & nihilominus vt rara correspondet maiori spatio.

Sed contra: quia inde colligimus duas durationes indiuisibiles, vt duo æua Angelica habere æquales realitates: quia possunt quantum est ex se coexistere æquali tempori: ergo econtrariò de duabus durationibus motus tardi, & velocis per æquale spatium factis, rectè colligemus, nõ habere æquales realitates, nec æquales partes: quia non possunt quantum est de se coexistere æquali tempori. Per quod satis patet ad primum exemplum, quod prædicta solutio pro se adducit.

31 Confirmatur primò: nam hoc ipso, quòd in his motibus reperiatur maior, aut minor coexistentia actualis ad motum primi mobilis, debet etiam ex parte illorum admitti aliqua ratio, vnde ista inæqualitas proueniat: sed ista non est existentia motus nudè sumpta, quæ in vtroq; motu per spatium vnius leucæ peracto, æqualis est; ergo debet assignari alia ratio præter existentiam: at non potest esse alia præter maiorem, aut minorem durationem, seu moram intrinsecam: ergo duratinoes intrinsecæ motuum illorum sunt inæquales.

Confirmatur secundò: cum partes quantitatis rarefiunt, & replent maius spatium, tunc illa inæqualitas præsentialitatum ad locum debet reuocari, non in quantitatem: sed in aliam formam à quantitate diuersam: quia eadem quantitas potest magis, aut minus quoad locum extendi: ergo similiter si eædem partes motus vt existentes plus, & minus quoad tempus extrinsecum dilatantur, oportet, vt huiusmodi dilatatio eis conueniat per aliam formam, seu per maiorem durationem, quæ re ipsa sit ab ipsis distincta.

32 Neque exemplum illud de condẽsatione quãtitatis aliquid obest: quia condensatio solùm potest conuenire quantitati permanenti; non verò successiuæ, quæ quidem ex propria ratione petit, quòd vna eius pars sit post aliam; ac proindè, cum duratio motus illius velocis non minus sit successiua, quàm duratio motus tardi per æquale spatium, fit indè, vt nequeat habere partes condensatas; & ex consequenti prædictum exemplum non est ad rem.

Ex quo etiam apertè corrùit alia solutio, quam tradit idem Suarez vbi suprà num. 6. ex nostra ratione solùm sequi, dandam esse in motu præter eius essentiam, & existentiam, aliam formã modalem, quæ sit tarditas, vel velocitas illius. Cæterùm hæc non est duratio; sed durationis modus.

33 Nam contra eam est, quòd posito hoc modo velocitatis, vel tarditatis adhuc ratio Aristotelis, & ea, quæ pro ipso adduximus, manent in sua vi: quod quidem sic explicatur: nam datis illis duobus motibus, quorum vnus fiat per spatium vnius leucæ, & alter per duas leucas, & sit duplo velocior, ac proindè cõsumat idem tempus ac motus tardus, tunc partes motus quamtumuis tardi, non possunt correspondere, & esse æquales partibus motus velocis, aut econtrà, vt explicatum est: at semel posita velocitate, & tarditate illorum, possunt partes durationis eorumdem mutuò sibi correspondere, & esse æquales: ergo signum est non esse idem realiter in vnoquoque motu partes motus, & durationis ipsius. Patet consequentia: quia si essent idem realiter, tunc sicut posita velocitate in vno, & tarditate in altero habent omnimodam correspondentiam, & æqualitatem in partibus durationis, ita & in partibus motus.

Confirmatur: si darentur duę quantitates permanentes, quarum vna quantumuis

tumuis rarefieret, non posset correspondere tanto loco, quanto, & alia, tunc excessus iste non esset reuocandus in solam rarefectionem; sed in plures partes quantitatis, quibus vna aliam excederet; sed partes motus tardi, & facti per spatium vnius leucæ non possunt quantumuis, vt sic dicamus, veluti rarefiant, & dilatentur ratione tarditatis, & moræ, correspondere partibus motus velocioris, & facti per duas leucas, cum tamen partes durationis, & moræ vtriusque mutuò sibi correspondeant: ergo signum est, hæc oriri ex inæqualitate partium motus, & durationis ipsius, & non ex sola alia forma, quæ non sit duratio. Sed hæc ampliùs elucidabuntur ex dicendis conclusione sequ.

STABILITUR EX MENTE D. Thomæ distinctio cuiuscumque durationis creatæ à re durante.

§. III.

34 Dicendum est secundò. Non solum duratio motus distnguitur ab illo secluso intellectu, sed etiã quæuis alia duratio creata distinguitur à re, quæ durat, eodem modo. Assertio hæc est valdè consona doctrinæ Aristot. locis citatis, & eam docet D. Thomas vbi suprà, & Doctores in præcedenti assertione relati.

Et probatur in primis, ex ibidem dictis: nam duratio motus distinguitur secluso intellectu ab illo: ergo etiam quæuis alia duratio creata quantumuis permanens, distinguitur eodem modo à re, quæ durat Patet consequentia: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia omnes durationes creatæ debent in hoc conuenire, quod est distingui, vel non distingui realiter à re durante.

35 Secundò probatur assertio: priùs est rem existere, quàm durare: ergo duratio habet se, vt accidens respectu rei, etiam vt existentis: ergo distinguitur secluso intellectu ab illo. Antecedens patet: quia existentia est magis intrinseca rei, quàm duratio. Prima verò consequentia etiam cõstat: quoniam quidquid aduenit enti in actu perfecto, aduenit illi accidentaliter, & est verum accidens illius (vt ex Aristot. & Diu. Thom. supra lib. 1. disput. 5. num 50. vidimus.) Ex quo etiam secunda consequentia liquet: nam idem non potest realiter accidere sibi ipsi: ergo si duratio aduenit accidentaliter substantiæ, vt existenti; cõsequens est vt distinguatur secluso intellectu ab illa. Maximè, quia vt supra locis citatis ostendimus contra Suarez & alios, distinctio rationis ratiocinatæ inter duo non est satis ad saluandum, quòd vnum eorum re vera sit accidens; secùs verò aliud.

36 Confirmatur ratione, quam ex parte etiam innuit D. Thomas quæst. citata ex 1. part. art. 2. Nam in Deo duratio eius intrinseca, scilicet æternitas solùm distinguitur virtualiter eminenter ab essentia, & esse diuino, & est affectio attributalis ipsius: ergo in creaturis durationes illarum distinguentur actu ab illis, etiam vt existentibus; ac proindè secluso intellectu aduenient accidentaliter illis sic consideratis, erũtque vera accidentia respectu illarum. Hæc secunda consequentia patet ex dictis probatione præcedenti. Prima verò etiam constat: quia distinctio virtualis, quæ est in Deo inter eius esse, & attributa, sumitur ex distinctione reali, quæ est in creaturis inter similes rationes: quoniam ex eo in Deo distinguuntur virtualiter: quia æquiualent rebus, quæ in nobis ex natura rei distinguuntur actu Antecedens autem non indiget probatione: quia æternitas est attributum Dei, ortum ex immutabilitate diuina.

Diluuntur argumenta initio proposita.

§. IV.

37 AD primum pro prima sententia respondetur: quòd sicut in duabus albedinibus inter se similibus distinguimus similitudinem fundamétalem à similitudine formali, ex quibus prior conuenit albedini per se, & ratione sui; posterior verò ratione alicuius accidentaliter superadditi, scilicet ratione relationis: ita duplex permanentia, seu continuatio in esse debet necessariò in rebus distingui, alia fundamentalis, alia verò formalis; prior conuenit rei ratione suæ essentiæ, vt existentis; posterior verò ratione alicuius superadditi: quia est permanentia accidentalis, & proxima ratio mensuræ: ac proinde accidés superadditum ipsis, vt in secunda assertione ostendimus, & cósequenter præsupponit aliquid, quod sit radix illius, & fundet ipsam.

Vnde ad formam argumenti respondetur distinguendo maiorem: & si intelligatur de permanentia, seu continuatione in eodem esse, formali, seu accidentali, concedenda est, secùs si intelligatur de continuatione in esse fundamentali. Et eodem modo distinguéda est minor. Et ad probationem dicendum est: creationem, & conseruationem nó terminari per se primò ad permanentiam, seu cótinuationem in esse, formalem, & accidentalem; sed ad esse, & continuationem eius radicalem, & fundamentalem: quia vt supra quæst. 2. huius disputationis in solutione ad 3. explicuimus, non solùm per creationem; sed etiam per conseruationem producitur esse ex nihilo, seu ex nullo præsupposito subiecto, per quod talis res coaptatur durationi accidentali, & fundat illam: imò in rebus habentibus totum suum esse simul; atque adeò, & totam suam durationem intrinsecam in instanti suæ productionis, vt contingit in Angelis, satis est quòd intelligantur esse, & terminare suam creationem, ad hoc vt intelligantur sufficienter coaptari suæ durationi formali, & accidentali, quoad omnia intrinseca, quæ importat, licet talis duratio, quæ reuera est in eo instanti, non intelligatur coexistere tempori extrinseco, vsque dum res illa intelligatur conseruari.

38 Ad confirmationem respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est: quòd vt res permanens, verbi gratia, Angelus, duret duratione formali, & accidentali, non est necesse, ei aliquid addi præter ipsam permanentiam accidétalem. Cæterùm quia effectus huius durationis est, quòd eademmet res duret formaliter in esse: ideò quamuis augeatur (vt sic dicamus) tale esse, seu habeat aliquid superadditum: nihilominùs eademmet res, quæ antea intelligebatur esse, intelligitur durare in eo.

Ad secundum transeat maior; sed distinguenda est minor: & si intelligatur de duratione fundamentali, concedenda est; secus si intelligatur de dutione formali, & accidentali. Quare sicut dato, quòd Deus à duabus albedinibus separaret similitudinem formalem, tunc manerent similes, non quidem formaliter, sed fundamentaliter: ita dato quòd produceret, aut conseruaret Deus esse substantiale Angeli absque eius duratione formali, tunc duraret fundamentaliter; nó verò formaliter, & accidentaliter: quia (vt supradicebamus) duratio accidentalis non dicit præcisè esse non interruptum; alioquin tenerentur aduersarij admittere in Deo plures æternitates, & ex consequenti plures æternos, quandoquidem admittuntur ab eis plures rationes formales

males habentes esse non interruptum quod sanè est contra symbolum Athanasij, vt constat. Vnde in opinione Thomistarum humanitas Christi habet esse diuinum, non interruptum, & non durat formaliter per illud, sed per propriam durationem creatam.

36 Ad tertium respondetur, tempus dici esse numerum motus: quia est mensura illius eo modo, quem quæstione sequenti explicabimus. Vndè sicut quantitas est mensura saltem passiua substantiæ, in qua est, & nihilominus distinguitur realiter ab illa: ita hoc ipsum de tempore respectu motus dici potest. Adde posse etiam non improbabiliter responderi, quod tempus ideo dicitur numerus motus secũdùm prius & posterius: quia causatur ex priori, & posteriori motus: ac proindè prædicta propositio reddit sensum causalem.

QVÆSTIO IV.

Vtrum tempus rectè definiatur per hoc, quòd sit numerus secundùm prius, & posterius.

POstquam explicuimus plura ad essentiam temporis pertinentia, & ad intelligentiam definitionis eiusdem ab Aristotele tradita necessaria: restat nunc examinare, an prædicta definitio sit legitima.

40 Partem negantem tuentur plures ex veteribus Philosophis Strato, Lampsazenus Theophrasti auditor, (vt inquit Simplicius in sua disgressione,) Galenus, & alij. Probatur primò: quia tempus est quantitas continua, numerus verò est quãtitas discreta: ergo tempus malè definitur per numerum, sicut quantitas discreta malè definiretur per continuam, quæ differt genere ab ipsa.

Confirmatur: numerus formaliter loquendo solùm constat ex vnitatibus indiuisibilibus: sed tempus constat ex partibus diuisibilibus, scilicet præterito & futuro, non verò ex solis instantibus: ergo non est numerus.

Secundò, si tempus esset numerus motus, esset etiam mensura illius: nam numerus mensura est rei numeratæ: at non potest esse mensura illius: ergo neque numerus. Minor patet: quia mensura debet esse notior re mensurata: sed motus est notissimus, & ad sensum patens, tempus verò est valdè ignotum, vt testatur D. August. 11. Confess. cap. 14. ergo, &c.

41 Tertiò, tempus non solùm est numerus, & mensura motus; sed etiam substantiæ corruptibilis, vt ex D. Th. infrà dicemus: ergo potiùs deberet definiri per hoc, quòd sit numerus, seu mẽsura substantiæ, quàm per hoc, quòd sit numerus motus. Patet consequentia: quia, si semel tempus est numerus mensurans substantiam, fiet indè, vt potissimè ad illam dicat habitudinem.

Confirmatur: tempus non solùm est numerus motus: sed etiam quietis saltem priuatiuæ: ergo debuit definiri per hoc, quod sit numerus motus, & quietis. Consequentia patet. Antecedens autem probatur: nam quies priuatiua tantùm potest esse in tempore: quia dicit carentiam motus cum aptitudine ad illum: motus autem non potest exerceri, nisi in tempore: ergo, &c.

Vltimò, prius, & posterius tempore determinantur, & per illud definiuntur: ergo non debet tempus per illa definiri. Patet consequentia: quia alioqui committeretur vitiosus circulus.

42 Pro huius quæstionis decisione notandum est, quod iuxta mentem Aristotelis, & Diui Thomæ, necnon discipulorum eius, hæc definitio tempo-

ris solùm conuenit tempori, intrinsecè mensuranti circulationem primi mobilis. Vndè idem Philosophus in præsenti, postquam in textu 101. tradidit hanc temporis definitionem, statim in textu 232. sic inquit. *Dubitabit autem aliquis, & qualis motus tempus numerus sit.* Et tandem in textu 133. dubitationi respondet his verbis. *Si igitur quod primum mensura omnium proximorum, circulatioque regularis mensura maximè: quia numerus huiusmodi notissima est, alteratio quidem, & augmentatio non sunt regulares, loci autem mutatio est. Vnde & videtur tempus esse sphara motus: quia hoc mensurantur alij motus.* Et hoc ipsum fatetur ibidem Diuus Thomas lect. 25.

Cæterum cum hoc stat. Aristotelem tali ingenio, & arte prædictam definitionem confecisse, vt possit optimè cæteris aliis temporibus aliorum motuum accommodari, & pro eorum naturis explicandis deseruire: quia licet non habeant ita strictè rationem mensuræ, sicut tempus causatum ex motu primi mobilis, verè tamen sunt mensuræ intrinsecæ propriorum motuum.

43 His ergo suppositis, dicendum est primò, definitionem hanc esse legitimam. Ita Aristoteles, & Diuus Thomas in præsenti cap. 11. & opusc. 44. Simplicius, Themistius, Albertus Magnus, & Commentator ibidem, Iandunus, in præsenti quæst. 19. Iauell. quæst. 21. Ferrara qu. 5. Soto qu. 4. Tolet. quæst. 13. Pereyrus lib. 12. cap. 2. Murcia, Rubio, Masius, & plures alij. Probatur: definitum huius definitionis est tempus primæ circulationis primi mobilis: sed hoc optimè explicatur per illam: ergo etiam ipsa erit optima. Maior patet ex dictis. Minor verò etiam constat: quoniam vt quæst. 6. dicemus, proprium est huius temporis, ita mensurare intrinsecè motum prædictum, vt habeat propriissimè omnes conditiones requisitas ad rationem mensuræ omnium motuum secundùm prius, & posterius eorumdem: sed hoc ipsum explicatur per hanc definitionem: quia illa particula *numerus motus* idem significat, quod mensura motus, vt supra explicuimus: ergo, &c.

44 Dicendum est secundò. Hæc definitio potest accommodari, & deseruire ad explicandas naturas temporis intrinseci aliorum motuum. Probatur ex dictis: nam si illa particula *numerus* non sumatur pro mensura extrinseca omnium motuum, & per se habente omnes conditiones, quæ non solùm ad essentialem; sed ad strictissimam rationem mensuræ desiderantur, potest optimè per hanc definitionem explicari natura cæterorum temporum; ergo, &c. Antecedens patet: quia loquendo de his, quæ essentialiter requiruntur ad rationem mensuræ intrinsecæ, quoduis tempus est mensura, saltem intrinseca partis præteritæ, & futuræ sui motus: siquidem est vera quantitatis species, vt in Logica diximus, & ita debet esset mensura proprij subiecti, *quo* scilicet motus: sed hoc potest optimè explicari per hanc definitionem: ergo per illam potest optimè natura cæterorum temporum declarari.

Confirmatur: ex eo quòd æternitas est mensura propria diuini esse omnino immutabilis; ideo optimè explicatur per hoc, quòd sit mensura eiusdem esse. Et similiter: quia æuum est mensura rei immutabilis secundùm esse; sed mutabilis secundùm accidentia: ideo rectè explicatur per hoc, quòd sit mensura prædicti esse: ergo cum quoduis tempus Physicum sit mensura motus; ita vt nihil mensuretur per ipsum tanquam per propriam mensuram, nisi sit motus, vel sit transmutabile secundùm suum

suum esse, ac proindè sit secundùm illud motui subditum: consequens est, vt prædictum tempus rectè definiatur per hoc, quòd sit numerus, seu mensura motus, &c.

45 Ad primum, & eius confirmationem respondetur: quod idem est tempus esse numerum motus, ac esse mensuram eius, vt suprà dictum est: cur autem ratio mensuræ explicetur per numerum in quantitate continua, iam suprà à nobis quæstione 1. huius disput. expositum fuit.

Ad secundum respondetur, quod sicut colores, & differentiæ eorumdem sunt satis nobis cognitæ in actu exercito: quandoquidem à sensu euidenter, & intuitiuè percipiuntur; & nihilominus cum hoc stat esse difficile assignare in actu signato propriam differentiam cuiuslibet: ita tempus in actu exercito facile cognoscitur; quia in actu exercito percipimus præteritionem, & fluxum illius, & rerum, quæ tempore durant, attamen difficile est in actu signato explicare tum eius existentiam tum etiam eius fluxum. Cæterum ad hoc vt tempus sit sufficienter notum ad metiendum motum, satis est, quod priori modo sit nobis manifestum. Et congruit hæc solutio cum testimonio ex Augustino relato: nam ibidem inquit. *Quid est tempus? Si nemo ex me quærat, scio; si quærenti explicare velim, nescio.*

46 Ad tertium respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam: & ad probationem, ideo *esse* rerum corruptibilium mensurari tempore: quia vt docet Aristot. cap. 14. huius lib. semper sunt in fluxu, & tendentia ad interitum, vel saltem sunt transmutabiles secundùm esse: quoniam vt bene notauit D. Th. 1. parte quæst. 10. art. 5. nihil mensuratur per tempus: ac proindè neque subest illi vt propriæ durationi intrinsecæ, nisi vel sit motus, vel id, quod est secundùm suum esse subiectum motui. Vndè non mirum, quòd per fluxum, & motum potius, quàm per quidpiam aliud definiatur tempus.

Ad confirmationem respondetur: tempus per prius esse mensuram motus, secundariò autem, & per accidens mensurare quietem priuatiuam. Vnde nullo modo afficit ipsam, nec illi inest; benè tamen motui; & ideo satis fuit poni in definitione temporis, quòd sit nnmerus motus.

Ad vltimum respondetur ex D. Th. in præsenti lect. 17. quod *prius*, & *posterius* ponuntur in definitione temporis secundùm quod causantur in motu ex magnitudine, & non secundùm quod mensurantur ex tempore, & ideo suprà Aristotel. ostendit quod *prius*, & *posterius* priùs sunt in magnitudine quàm in motu, & in motu quàm in tempore, vt hæc obiectio excludatur.

QVÆSTIO V.

Vtrùm tempus non solùm existat ratione instantis; sed etiam vltra hanc existentiam habeat aliam ratione partium.

LIcet in titulo quæstionis solùm inquiratur de existentia temporis: attamen, quæ de illo dicta fuerint, debent etiam de existentia motus intelligi: quia omnia successiua habent eundem existendi modum: sicut etiam cuncta permanentia eodem proportionali modo existunt.

Adducitur sententia affirmatiua.

§. I.

47 PArtem affirmantem tuentur Durand. in 2. dist.2. qu.4. num.14. Suar.disput.50.suæ Metaph.sect.9.n.22. Gonimbric. Murcia, Plaça, Rubio in præsenti vnà cum aliis ex Iunioribus. Probatur primò, in tempore verè datur pars præterita, & futura: ergo etiam dabitur pars, quæ ratione sui sit præsens. Patet consequentia: quia nihil prætertum, nisi quod fuit præsens, nec futurum, nisi quod erit præsens: ergo si nulla datur pars temporis, quæ sit ratione sui præsens, nulla etiam dabitur pars præterita, aut futura: ergo nec tempus, quod ab intrinseco petit has partes.

Confirmatur, & explicatur: nam licet verum sit quòd successiua existunt inadæquatè per instans, est tamen difficillimum, quòd hæc sit adæquata eorum existentia: quoniam partes temporis per se, & adæquatè sunt futuræ, & præteritæ: ergo eodem modo erunt præsentes. Probatur consequentia ex his, quæ modo dicebamus: nam futurum non transit in præteritum, nisi fiat præsens, quod per se, & adæquatè futurum est, non fiet adæquatè, & per se præteritum, nisi fiat eodem modo præsens; cùm præteritum, & futurum talia dicantur per comparationem ad præsens.

48 Secundò, nam si pars temporis tantùm est præsens per instans: ergo sicut ob talem indiuisibilem præsentiam, absolutè dicitur, non dari partem temporis præsentem: ita ob idem dici debet, non dari partem præteritam, aut futuram: quia præteritio præsentialitatem sequitur, & consequenter verum etiam erit, tempus non habere præteritum, & futurum: quid ergo habebit?

Confirmatur primò: quia pars præterita iam non est; sed fuit, & futura nondum est; sed erit: ergo non habent sufficientem actualitatem, vt existant per instans continuatiuum vtriusque: ergo si per se, & ratione sui non sunt præsentes, fiet indè, vt numquam existant.

Confirmatur secundò: partes præteritæ, & futuræ non possunt existere eadem prorsus existentia: ergo falsum erit, quod, ad hoc vt futurum fiat præsens, & transeat in præteritum, satis est, quod existat per existentiam alicuius indiuisibilis ab eis distincti, quod vniat partes has. Consequentia est euidens: nam cum instans illud indiuisibile sit vnum, & idem, si per illud solummodo partes existant, eadem sanè esset tam partium præteritarum, quàm futurarum existentia. Antecedens verò sic suadetur: quoniam antequam essent partes futuræ, præterierunt partes præteritæ: ac proindè periit partium præteritarum existentia: nam partes non poterant perire, nisi earumdem existentia periret: at antequam futuræ partes essent, nondum illarum partium existentia perierat: quoniam destructio existentiæ rei nequit esse, antequàm res extiterit: ergo existentiæ partium præteritarum, & futurarum sunt diuersæ, & consequenter non existunt per aliquod indiuisibile, in quo vniantur.

49 Tertiò, si partes temporis non existunt per se: sed per instans, existent vtiq; per illud, quòd immediatè vtramque partem, præteritam scilicet, & futuram nectit, easq; quasi tangit: quia nullum aliud est ita accommodatum ad præstandum his partibus, vel saltem futuræ existentiam: sicut illud, quod eas quasi tangit: ergo tale nunc non nectet partem præteritam cum futura, sed solùm partes præsentes: & ita falsum erit

erit tempus constare ex partibus præteritis, & futuris. Patet prima consequentia: quoniam pars illa, quæ dicitur futura, reuera esset existens, & præsens, siquidem haberet totam illam existentiam, cuius est capax, scilicet existentiam instantis.

Nec satis erit, si dixeris partem illam esse futuram in se, præsentem autem in instanti. Nam contra hoc est, quod vel pars futura potest habere aliam cõnaturalem existentiã, præter eam, quam ratione instantis habet, vel non: si primum dicatur, habemus intentũ: si verò secũdũ: ergo absolutè, & omnibus modis verum erit, partem illam esse præsentem, & nullo modo futuram: quod enim per sibi connaturalem existentiam existit, hoc minimè futurum; sed omnibus modis præsens dicendum est.

50 Ex quo etiam aliud inconueniens, quartumque fundamentum huius sententiæ sequitur: quia alioqui esset simul in tempore præsens, præteritum, & futurum, vel saltem præsens, & futurum, quod ex terminis ipsis implicat. Probatur consequentia: nam si partes temporis solùm sunt præsentes per nunc continuatiuum earum, consequens est, vt cum instans, quod modò est præsens, existat realiter, quòd existant simul in eo tam præteritum, & præsens, quàm futurum, vel ad minus futurum, & præsens: quandoquidem tale instans est earumdem partium existentia: quapropter difficillimum videtur, posse saluari futuritionem partium temporis, nisi aliqua pars temporis sit præsens.

Vltimo, quia vel post hoc instans immediatè sequetur aliud instans præsens, vel aliquod tempus, seu pars temporis præsens. Si hoc secundum dicatur; habemus intentum, quod scilicet id, de quo immediatè post hoc instans verificabitur esse præsens, non sit instans; sed aliqua pars temporis. Si verò primum eligatur: ergo iam tempus solùm componitur ex instantibus, & instantia erunt omnino immediata.

Sententia Angelici Doctoris magis placet.

§. II.

51 Nihilominus dicendum est; tempus solùm existere per sua indiuisibilia, scilicet per instantia. Ita Aristoteles, & D. Thomas locis statim citandis, Themistius, Philopponus, Simplicius, Auerroes, Beatus Albertus Magnus, quos refert Masius, quæstione vltima huius libri, Soto quæst. 4. Toletus quæst. 11. & est communis inter Thomistas: imò Suarez loco citato fatetur, hanc esse communem Doctorum sententiam.

Probatur primò ex Aristot. in hoc libro capite 10. vbi postquam tex. 89. sibi opposuisset, tempus non existere per suas partes: quia hæ sunt præteritum, & futurum; nec per instantia: quia ista non sunt partes illius, & nihil existit nisi ratione suarum partium, & ita tempus numquam existere. Postea in text. 105. soluit hoc argumentum, (vt optimè notauit Soto in præsenti quæst. 4. in solutione ad quartum) dicens: *Quod si semel instans existit, tempus habebit existentiam, & econtrà, si tempus existit, etiam existet instans, cuius nulla alia ratio esse potest, nisi quia existentia temporis est existentia instantis, & ita hoc existente, existet etiam tempus ratione illius.* Vnde D. Th. exponens Aristotelem sic ait: *Assignat rationem eorum, quæ dicuntur de nunc, & primò eius, quod dicitur, quod nihil est temporis, nisi nunc.*

52 Confirmatur primò ex D. Augustin. 11. confess. cap. 5. vbi sic ait: Si

Si quid intelligitur temporis, quod in nullas, vel minutissimas momentorum partes diuidi posset, id solum est, quod præsens dicatur, quod tamen ita raptim à futuro in præteritum transuolat, vt nulla morula extendatur: nam si extenditur, diuiditur in præteritum, & futurum, præsens autē nullum habet spatium.

Confirmatur secundò ex D. Th. in præsenti lect. 23. his verbis: *Sed motus*, ac proinde tempus, *non habet esse fixum in rebus, nec aliquid actu inuenitur in rebus de motu, nisi quoddam indiuisibile motus, quod est motus diuisio*; & 1. part. quæst. 46. art. 3. ait: *Nihil fit, nisi secundùm quod est, nihil autem est temporis, nisi nunc. Vnde non potest fieri, nisi secundum aliquod nunc: non quia in ipso primo nunc, sit tempus, sed quia ab eo incipit tempus &c.* & qu. 66. art. 4. ad 5. asserit. *Tempus autem, quod non est permanens, concreatum est in suo principio: sicut etiam modò nihil est accipere in actu de tempore, nisi nunc.* Quod etiam, perspicuis verbis docet opusc. 44. de tempore.

53 Deinde probatur ratione, primò: tempus est numerus motus secundùm prius, & posterius, vt ex Arist. & D Th. vidimus: ergo partes illius tantùm sunt præteritum, & futurum: ergo non datur aliqua pars, quæ sit præsens per se, & ratione sui: sed solùm ratione instantis. Hæc vltima consequentia quoad primam eius partem patet: quia si daretur pars temporis, quæ per se, & ratione sui esset præsēs, fieret inde, vt partes tēporis non solùm essent pars præterita, & futura; sed etiam pars præsens. Quoad secundam verò partem etiam liquet, quia non remanet aliud præter instans, per quod possit existere. Prima verò consequentia etiam constat: quia aliàs tempus non solum esset numerus motus secundùm prius & posterius, id est, secundùm partem præteritam, & futuram, sed etiam secundùm præsentem, præteritam, & futuram; & consequenter definitio mutila esset.

Confirmatur, quia si motus, & consequenter tempus haberent partem præsentem ratione sui, tunc tempus potiùs esset numerus, & mensura motus secundùm hanc partem, quàm secundùm alias: quia hæc esset potissima illius pars: ergo non debebat mentio illius in definitione temporis prætermitti.

54 Secundō probatur ratione desumpta ex eodem D. Th. opusc. 44. quam sub his verbis proponit. *Quia qualibet pars cuiuslibet successiui est diuisibilis in diuersas partes: si ergo aliquod successiuum existeret non solum secundùm aliquod indiuisibile sui; sed secundùm aliquam sui partem, sequitur, quod multæ partes alicuius successiui simul essent, quod est contra rationem successiuorum.*

Nec refert, si dicas, partem illam esse diuisibilem in plures partes præsentes præsentia fluenti, & ita non habere esse permanens. Nam contra hoc est, quòd hæc solutio tantùm nititur verbis, & illis ludit: nam vel per hoc, quod partes illæ sint præsentes fluenter, significatur, quòd simul existant: vel quòd vna extiterit, & alia extitura sit. Si primum, ergo luditur verbis: quandoquidem reuera dantur plures partes simul existentes, atque ita præsentes simultaneè, & ex consequenti permanenter. Si verò secundum dicatur: ergo iam non datur pars temporis, quæ ratione sui habeat propriam præsentialitatem, sed partes temporis tantùm erunt præteritum, & futurum, & ita solùm erunt præsentes ratione instantis.

Confirmatur: instans minùs durat, quàm duraret illa pars: & nihilominus, quia habet suum esse simul, ideo existit simultaneè, & suo modo permanenter:

ergo potiori ratione idem erit dicendum de illa parte præsenti.

55 Vltimò peculiariter suadetur assertio contra eos, qui non solùm admittunt partem temporis per se, & ratione sui præsentem; sed etiam addunt, hanc esse partem quandam aliquotam, licet breuissimam, & imperceptibilem; etenim si semel ponitur pars præsens, & diuisibilis in plures, & plures medietates simul præsentes: consequens esset, vt dimidium illius partis ampliùs duraret, quàm sua duratio; & similiter, quòd instans plus duraret, quam per instans: sed hæc duo implicant, vt ex se constat: ergo, &c. Sequela quoad primam partem patet: nam dimidium illius medietatis tamdiù duraret, quamdiù tota illa pars, cuius est dimidium: alioqui prædicta pars non esset secundùm omnes suas partes simul præsens, & tamen non habet nisi dimidium durationis eiusdem partis: ergo iam duraret amplius, quàm esset sua duratio. Et idem argumentum potest fieri de aliis, & aliis medietatibus vsque in infinitum. Ex quo etiam sequela quoad secundam partem constat: quia quodlibet instans continuatiuum illius partis in infinitum diuisibilis, tamdiù durat, quamdiù ipsa pars, aliàs duraret sine suis continuatiuis, vel sine aliquo ex illis, atque adeo quodlibet ex illis instantibus amplius duraret, quàm per instans.

Diluuntur rationes primæ sententiæ.

§. III.

56 AD primum ergo pro prima sententia respondetur, concedendo antecedens, & negando cõsequentiam: nam hoc est proprium entis successiui, quale est tempus, & motus, quòd eius partes tantùm sint præteritum, & futurum, vt explicatum est. Et ita quamdiu retinent rationem partis immediatè præteritæ, vel immediatè futuræ, debent habere existentiam: alioqui tempus ipsum non esset aliquid reale: quoniam eius partes quatenus tales sunt, nunquam existerent. Vnde prædictæ partes nequeunt existere nisi tantum per instans; quia tunc præcisè datur vna pars in rerum natura immediatè præterita, & alia immediatè futura; quando datur instans vniens, & veluti tangens vtramque.

Diximus *immediatè præterita & immediatè futura:* quia hæ solæ sunt, quæ actu existunt per instans: nam quæ mediatè, & remotè sunt præteritæ, vel futuræ, non sunt actu per aliquid sui, quod faciat illas realiter existentes; sed iam extiterunt: vel extituræ sunt per propria instantia: & ita sunt præteritæ, & futuræ eo proportionali modo, quo entia permanentia dicuntur præterita, vel futura: quæ quidem, dum talia sunt, non existunt actu per aliquid sui.

57 Et ad probationem in contrarium constat ex modò dictis. Non enim consideranda est hæc immediata præteritio, & præsentialitas partis temporis ad modum præteritionis rei permanentis: nam hæc habet propriam præsentialitatem distinctam ab immediata præteritione, & futuritione: & ideo non potest transire in præteritam, nisi vltra hoc, quod est esse immediatè futuram, habeat aliam propriam præsentialitatem, & existentiam. Quod tamen propter oppositam rationem non potest contingere in rebus successiuis. Et ita ad hoc vt pars temporis transeat in præteritam, satis est, quòd immediatè antea fuerit immediatè futura: quia præteritio sequitur ad præsentialitatem, pars illa temporis existit quatenus immediatè futura, qui modus existendi est proprius prædictæ partis.

Vnde

Vnde sicut daretur pars temporis, quæ ratione sui esset præsens per præsentiam distinctam ab eius immediata futuritione, tunc post prædictam partem, statim sequeretur præteritio illius: ita quia pars illa temporis existit quamdiu est immediatè futura: ideo post hanc eius præsentiam ratione instantis antecedentis ipsam, subsequitur præterito illius; sed hæc ampliùs disput. 26. qu 1. elucidabuntur.

58 Ad confirmationem negandum est antecedens: & ad eius probationem dicendum est: quod sicut res permanens dicitur secundùm se totam futura: quia postea habitura est existentiam proportionatam, & distinctam ab eius futuritione immediata: ita partes temporis eatenus dicuntur esse secundùm se totas futuræ futuritione mediata, quæ suo modo correspondet futuritioni rerum permanentium, quatenus postea quælibet pars habitura est immediatam futuritionem ratione instantis præsentis, quod ipsam veluti tangit: quia hæc est propria illius præsentialitas, & existentia.

Ex quo etiam patet ad id, quod vltimo loco in hac eadem impugnatione dicitur: nam id, quod est præsens, & existens, quatenus est immediatè futurum, vel immediatè præteritum, & non aliter, nequit existere, nisi ratione instantis, vt explicatum est: ac proinde solùm dicetur existere per se: quia existit suo modo vt *quod*, quatenus existentia instantis, quæ modo dicto est propria eiusdem partis, afficit, & tangit illam successiuo modo, & consequenter reddit illam immediatè futuram.

59 Ad secundum concedendum est antecedens, & neganda consequentia. Et ratio disparitatis est; quoniam pars immediatè præterita, & immediatè futura implicat, quod existant, nisi per instans, quod subsequitur ad vnam, & præcedit aliam: & ita satis est, dari prædictum instans præsens, ad hoc vt detur existens vtraque pars. Cæterùm, ad hoc vt detur pars præsens, & existens ratione sui, quæ sit distincta à parte præterita, & futura, requiritur, vt habeat propriam existentiam distinctam ab existentia instantis, quod implicat, vt ex dictis constat: & ideo nequit dari pars ratione sui præsens.

Ad primam confirmationem respondetur: quod licet pars immediatè præterita, & immediatè futura non habeat sufficientem actualitatem, ad hoc vt sint permanenti modo; habent tamẽ illam ad hoc vt sint successiuo modo, & existant per instans: quia ad hoc satis est, vt vna immediatè præcedat, & alia immediatè subsequatur: nam eo ipso instans successiuo modo quasi tangit, & vnit illas. Quare tantum abest, quod requiratur maior aliqua actualitas in eis, quod si aliam haberent, amitterent suam essentiam.

60 Ad secundam confirmationem respondetur concedendo antecedens, si loquamur de parte immediatè præterita, & immediatè futura: & negando consequentiam. Et ad probationem dicendum est, quod in eodem instanti cõtinuationis motus, ratione cuius existit pars immediatè futura, debet etiam existere alia immediatè præterita: nam in hoc distinguuntur successiua à permanentibus, quòd hæc hoc ipso quòd intelligantur esse præterita, non existunt realiter: at verò pars rei successiuæ, quando intelligitur immediatè præterita, tunc realiter existit ratione alicuius indiuisibilis nectentis illam cum futura: alioquin (vt supra dicebamus) partes temporis, scilicet præteritum, & futurum nunquam realiter existerent. Diximus, quòd in continuatione motus, quando existit vna pars immediatè præterita, debet existere alia imme-

immediatè futura: quia si loquamur de eadem parte, quæ prius habet esse futuram, & postea esse præteritam, dicendum est, non existere ratione eiusdem instantis, sed vt immediatè futuram existere ratione instantis antecedentis, & vt post immediatam futuritionem habet esse præteritam, existere per instans immediatè subsequens.

61 Ad tertium neganda est consequentia: quia pars illa existit in ratione futuræ. Per quod etiam patet ad impugnationem ibi factam. Ad quartum verò dicendum est, partem immediatè futuram, & immediatè præteritam, existere simul, non ratione sui; sed ratione prædicti instantis: nam licet eadem pars vt immediatè præterita, & immediatè futura, non possit existere per idem indiuisibile: benè tamen partes diuersæ. Cæterùm quia instans afficit illas vt vna earum est præterita, & vt alia est futura; ideò hæc simultas non est contra rationem rei successiuæ; sed potius hoc exigit natura ipsius.

Ad vltimum patet ex dictis, quomodo post instans non sequatur aliud instans; sed pars præterita: quia per illud instans extitit illa pars in ratione futuræ, qui modus existendi est proprius rei successiuæ; & ideò statim debet subsequi eademmet, vt præterita, & post ipsam subsequitur aliud instans, per quod existat in ratione prætertiæ.

QVÆSTIO VI.

VTRVM SIT TANTVM VNVM numero tempus.

POstquam egimus de quidditate, & existentia temporis, meritò in præsenti quæstione de eius multiplicitate sermonem instituimus.

PROPONITVR PRIOR OPINIO.

§. I.

62 PRima sententia asserit, tantum esse vnicum numero tempus, & hoc esse in primo motu, & primo mobili, indeque sumere suam vnitatem. Ita D. Bonauent. in 2. dist. 2. art. 1. qu. 2. Richard. art. 1. q. 2. Durand. q. 5. Baso. q. 2. B. Albertus paraphrasi in caput vltimum huius libri. Aueroës commento 132. Capreolus, & Ferrara q. 7. Iauel. qu. 32. & alij.

Probatur primò ex D. Thom. 1. part. q. 10. art. 6. vbi sic loquitur, *Est ergo ratio vnitatis temporis vnitas primi motus: ad alios autem motus comparatur solum vt mensura ad mensuratum. Vnde secundùm eorum multitudinem non multiplicatur: quia vna mensura separata multa mensurari possunt.* Et confirmatur: quia D. Thom. ibidem tantum concedit vnicum æuum mensurans res incorruptibiles, & hoc inquit esse in primo æuiterno: ergo similiter tantum erit vnicum tempus, quod sit in primo motu, & mobili. Patet consequentia: nam si cætera æuiterna non habent proprium, & peculiare æuum; sed tantum extrinsecè mensurantur per æuum primi æuiterni, consequens est, vt res temporales non habeant proprium, & peculiare tempus; sed tantum mensurentur tempore extrinseco primi mobilis.

Secundò, quia si quilibet motus haberet suum proprium, & intrinsecum tempus, sequeretur, quòd plura accidentia solo numero distincta essent simul in vno, & eodem mobili; sed hoc est impossibile: siquidem accidentia indiuiduantur à subiecto: ergo, &c. Sequela probatur: nam potest contingere, vt idem mobile simul moueatur motu locali augmẽtationis, & alterationis: & ita

ita simul habebit tria tempora sola numero distincta: quandoquidem tempora horum motuum non habent, vnde specie distinguantur.

63 Secunda sententia asserit, in quouis motu esse suam intrinsecam durationem, seu tempus, & consequenter multiplicari ad multiplicationem motuum: ita tamen quod duratio intrinseca motus rei inferioris sit ex natura sua subordinata, & mensurabilis per durationem causatam ex motu primi mobilis. Sic tenent Simplicius in cap. 14. Caiet. 1. part q. 10. art. 6. Rubio, & Plaza in præsenti, & quamplurimi ex Iunioribus, tam ex Thomistis, quàm ex aliis.

Et quidem quoad secundam partem videtur sententia hæc manifesta: siquidem res inferior mensuratur per superiorem, iuxta illud Aristotelis, & D.Thom. 1. p. q citata: *Primum in vnoquoque genere est mensura cæterorum.* Quoad primam verò partem probatur primò. Non solum motus primi mobilis habet prius, & posterius, sed etiam cæteri alij motus: ergo non solum motus primi mobilis; sed etiam alij habent intrinsecum tempus. Antecedens patet. Consequentia verò probatur: quia partes temporis causantur ex partibus prioribus, & posterioribus motus: non enim ob aliud habet motus durationem successiuam, & diuisibilem; nisi quia habet partes priores, & posteriores: ergo si in cæteris motibus inueniuntur hæ partes, etiam in illis inuenietur intrinsecum tempus.

Secundò, quia si destructo primo mobili manerent res sublunares cum suis motibus, tunc reuera durarent, & nihilominus non durarent per tempus extrinsecum primi mobilis, vt ex se cõstat: ergo per proprium extrinsecũ tempus, & ex consequenti tempus multiplicabitur ad multiplicationem motuum.

64 Tertia sententia conuenit cùm præcedenti in hoc, quod quæuis res habet suam intrinsecam durationem, addit tamen, hanc non esse ex natura sua subordinatam, & mensurabilem per aliam: & ita nec tempus intrinsecum horum inferiorum petere ab intrinseco mensurari per tempus primi mobilis, nec æuum, aut tempus Angeli inferioris per æuum, aut tempus superioris, Ita videtur sentire Suarez disput. 50. Metaph. sect. 6. & Vasquez 1. part. disp. 34. cap. 2. num. 8. Et quidem quoad primam partem non eget probatione, suppositis his, quæ pro secunda sententia adduximus.

Quoad secundam verò probatur: quia vnum æuum, verbi gratia, non est notius alio, siue respectu intellectus diuini, vt ex se constat, siue respectu intellectus Angeli: quia quiuis Angelus æqualiter cognoscit omnia æua, aut tandem respectu intellectus humani, qui solum cognoscit illa per analogiam ad nostrum tempus: ergo nullum eorum est ex se aliorum mensura: ergo idem etiam dicendum erit de vno tempore collato ad aliud. Secunda consequentia patet ex paritate rationis. Prima verò etiam constat: quoniam mensura debet esse notior re mensurata, vt ita per illam deueniatur in cognitionem eius.

65 Confirmatur primò: quia vnum æuum, aut tempus eatenus per se loquendo poterat mensurari per aliud, quatenus coexistit illi: at hęc coexistentia non est habitudo mensurabilis ad mensuram: quia nec est disquiparantię, nec importat dependentiam vnius durationis ab alia: ergo, &c.

Confirmatur secundò: quia saltem tempus Angelicum, quod causatur ex operatione primi Angeli, nequit esse ex se mensura operationum cæterorum spirituum: ergo non est de ratione mensuræ

furæ inferioris subordinari, & esse ex se mensurabilem per superiorem. Antecedens probatur: nam operatio illa cum sit libera, potest magis, aut minus: imò & aliquando non permanere; ac proinde non habebit vniformitatem requisitam ad hoc, vt ex se sit mensura aliarum operationum.

DECIDITVR QVAESTIO.
§. II.

66 PRo decisione huius quæstionis notandum est ex D. Thom. in 2. dist. 12. q. 1. art. 5. ad 3. & 1. p. q. 66. art. 4. ad 3. Tempus dupliciter posse sumi. Primò secundùm essentialia ipsius, secundùm quam rationem importat durationem causatam ex priori, & posteriori motus. Secundò in ratione mensuræ omnium motuum, non qualitercunque; sed accommodatè ad hoc, vt secundùm communem vsum facilè, & sine erroris periculo certificemur de successione, & duratione quorumcunque motuum, secundùm quam rationem inuoluit tres illas conditiones ab Aristotele 10. Metaph. & in hoc lib. c. 14. petitas. Prima, quòd sit aliquo modo indiuisibilis: quia per id, quod est simplicius, & minimum sui generis, mensuramus iuxta communem vsum cætera alia. Secunda, quòd sit vniformis, & inuariabilis, vt ita absque erroris periculo possimus per illam in cognitionem rei mēsuratæ deuenire. Tertia, quòd sit notior aliis sui generis: quia per id, quod est notius, optimè deuenimus in notitiam rei ignotæ.

Cæterùm, quia iuxta frequentiorem vsum, & communem loquendi modum sumimus tempus secundùm rationem mensuræ iam explicatam: ideò tempus illud, cui prædictæ conditiones conueniunt, dicitur in communi modo loquendi, & quasi per antonomasiam tēpus. Vnde D. Thom. loco ex secundo sententiarum citato dixit: *Numerum cuiuscunque successionis dici largè tempus*; non quidem ob aliam rationem, nisi quia desunt illi conditiones illæ requisitæ ad strictam rationem mensuræ iam explicatam. Et loco citato ex 1 part. sic concludit: *Motum autem non est intelligere sine tempore, cum nihil sit aliud tempus, quàm numerus prioris, & posterioris in motu*: quia ibi loquitur de tempore secundùm essentialia ipsius, vt ex se, & ex contextu constat.

67 Hoc ergo supposito, dicendum est primò. Si tempus sumatur secūdùm rationem essentialem temporis, tunc licet non multiplicetur essentialiter, & specificè, multiplicatur tamen materialiter, & numericè, ad multiplicationem motuum, & subiectorum, in quibus est. Hæc est mens Aristotelis, & D. Thomæ, & ita tenent eam Caiet. loco citato, Masius, Rubio in præsenti, & alij plures ex Thomistis. Probatur primò ex Aristotele in hoc lib. text. 132. vbi inquit: *Tempus esse numerum cuiuscunque motus*. Et cap. 10. cum inquisisset, an tempus sit vbique? respondet: *vbique esse: quia vbique est aliquis motus*: ergo cum constet, motum cœli non esse vbique, fit inde, vt non solus ipse, seu duratio eius sit tempus; sed etiam durationes aliorum motuum. Et tandem capite 13. & 14. dicit: *Quod sicut septenarius diuiditur in septenarios: sic tempus in plura tempora.*

Et confirmatur: tum ex D. Thoma locis citatis ex 2. sent. & qu. 66. 1 p. nec non qu. 10. art. 6. in quo loco hoc ipsum apertè innuit, vt in solutione ad 1. pro prima sententia expendemus: tùm etiam ex D. August. 11. confess. cap. 32. vbi sic inquit *Audiui à quodam homine docto, quòd solis, ac lunæ, ac syderum motus sint tempora, & anni: cur enim non potius omnium corporum motus sint tempo-*

ra? an verò si cessassent cæli lumina, & moueretur rota figuli, non esset tempus?

Confirmatur tandem fundamentis pro secunda sententia adductis, quæ absque dubio assertionem hanc conuincunt: & ideò non oportet alias rationes ad eius probationem producere.

68 Dicendum est secundò, si tempus sumatur secundùm rationem mensuræ iam explicatam, tunc tantum erit vnicum numero tempus, scilicet illud, quod est intrinsecè in motu primi mobilis, & est mensura extrinseca omnium aliorum motuum. Hanc disertis verbis docet Arist. in hoc lib. 4. c. 14. vbi motui primi mobilis, quia habet conditiones iam dictas ad rationem mensuræ supra explicatæ, tribuit absolutè, & per antonomasiam denominationem temporis dicens: *Primum aliquid eorum, quæ sunt eiusdem generis mensura est, quæ æquabilis est conuersio, mensura erit: maximè, quod eius numerus sit notissimus.*

Confirmatur ex D. Thom. 1. p. q. 10. art. citato, & q. 66. & 2. sent. ac tandem 4. Physic. tex. 133. lect. 23. vbi hoc ipsum eleganter docet, & probat. Videatur ibidem.

69 Ex quibus omnibus sequens probatio deduci potest: quia solus motus primi mobilis est primus inter alios motus, & minimus sui generis, quippè qui est omnium velocissimus, & tandem regularissimus, & notissimus omnium: atque ita soli illi conuenit habere durationem successiuam, quæ sit mensura omnium aliorum motuũ, vt ex D. Thom. & ex se constat: quia mensura prædicta debet habere has conditiones.

Nec refert, si obiicias: tum quòd motu horologij mensuramus motum primi mobilis: ergo motus, & duratio eiusdem primi mobilis non erit prima mensura reliquorum motuum: tum etiam quia dies, mensis, & annus sunt tempora, licet tempus sumatur in ratione mensuræ: sed annus, & mensis causantur ex motu solis per Zodiacum, dies autem ex reuolutione primi mobilis super polos mundi, quæ spatio vigintiquatuor horarum absoluitur: ergo non solum ex motu primi mobilis; sed etiam ex aliis motibus causatur tempus secundùm dictam rationem mensuræ consideratum.

70 Respondetur enim ad primam obiectionem, id esse per accidens. Cæterùm motui primi mobilis per se conuenit, vt sit id, ex quo causatur tempus habens, seu fundans prædictam rationem mensuræ. Ad secundum verò in primis dicimus, annum non causari nisi ex repetitione dierum; sicut & dies ex motu primi mobilis causatur. Vnde de primo ad vltimum, tempus mensurans omnes motus oritur ex reuolutione illa primi mobilis. Deinde addimus, tempus secundùm rationem mensuræ iam explicatam tantùm conuenire durationi illi successiuæ, quæ secundùm conditiones explicatas potest omnia temporanea mensurare. Hæc autem est tempus primi mobilis, vt iam explicuimus, & non alia.

Solutio argumentorum vtriusque sententiæ.

§. III.

71 AD argumenta aliarum sententiarum ferè patet ex dictis. Ad primum enim pro prima sententia iam constat, quomodo D. Thom. solùm loquatur de tempore, & æuo secundùm rationem mensuræ conclusione secũda explicatam; non verò negat esse in quouis Angelo, aut re tẽporanea suam propriam durationem: & ideò in fine corporis non conclusit absolutè esse tantũ vnum æuum, sed dixit, *Concedimus ad præsens vnum esse æuum tantum:* quia loqueba

loquebatur de æuo solum secundùm rationem mensuræ, secundùm quam solam considerationem, est tantùm vnicum.

Ad secundum dicendum est, motum esse subiectum *quo* temporis mensurantis ipsum; & ideo satis esse multiplicari motum secundùm speciem, ad hoc, vt in vno, & eodem mobili possint multiplicari tempora secundùm numerum, non secus (proportione tamen seruata) ac si quantitates essent multiplicabiles in vna, & eadem substantia, possent multiplicari albedines.

72 Argumenta verò secundæ sententiæ non indigent solutione: quia probant nostram primam conclusionem: quamuis quoad secundum notandum sit ex D. Thom. 1.p.qu.66. art. citato, quod in casu argumenti adhuc remaneret inter corpora naturalia aliquod, quod moueretur motu vniformiori, & simplicioti, quàm cætera alia: & ex hoc motu causaretur idem numero tempus, ac est illud, quod modo est in motu primi mobilis. Sicut si Deus crearet Angelum superiorem omnibus aliis, haberet (vt idem B. Doctor docet) idem numero æuum, ac habet Angelus, qui modo est superior.

Et ratio est: quòd licet hoc numero tempus, vt est duratio successiua motus, petat hunc numero motum & mobile; attamen secundùm rationem mensuræ iam explicatam, satis est ad hoc vt sit idem numero, quòd sit in motu vniformi, velociori, & magis noto omnibus aliis; ac proinde quòd sit hic, vel ille motus, quid materiale est respectu illius in esse subiecti: quia formale illius tantùm est, quòd sit motus habens prædictas conditiones, non secus (proportione tamen seruata) ac locus dicitur idem numero, licet fluant, & refluant superficies: quia omnes illę sunt formaliter eædem, vt subsunt eidem substantiæ, non quidem materialiter: sed formaliter sumptæ, vt disputatione 19. quæstione 12. explicatum est.

73 Ad fundamenta pro tertia sententia respondetur, negando antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, durationem efficientem subiectum superius, & simplicius, esse ex natura sua notiorem respectu cuiuscunque intellectus potentis cognoscere illam secundùm se sumptam. Et ad primam confirmationem respondetur, habitudinem illam pertinere ad relationem mensuræ, & mensurabilis: quia ex duratione superiori cognoscitur, quanta sit inferior, quantum ad simplicitatem, & immutabilitatem.

Ad secundam confirmationem dicendum est; quod licet operatio illa superioris Angeli non sit regularis, & vniformis quantum ad coexistentiam cum tempore nostro; benè tamen quãtum ad simplicitatem, & immutabilitatem; & hoc est satis ad hoc, vt possit fundare rationem mensuræ respectu aliarum operationum. Sed de his satis: quia amplius ea discutere superat præsens institutum.

QVÆSTIO VII.

Vtrum substantiæ generabiles, & corruptibiles, quoad suum esse mensurentur tempore.

74 MEritò solùm inquirimus de mensura substantiarum generabilium, & corruptibilium: nam substantias, & accidentia incorruptibilia, & ordinis supernaturalis certũ est apud omnes non mensurari tempore; sed alia mensura superiori, scilicet æuo; sicut & motum, & quietem priuatiuá mensurari tẽpore, vt docet Arist. in hoc lib. text. 118.

118. quoniam tempus definitur: *Quod sit numerus motus secundùm prius, & posterius*, quies autem, cum sit priuatio motus, debet saltem per accidens eadem mensura metiri. Quare solum restat difficultas quoad alia accidentia, & substantias corruptibiles. Cæterum, quia eodem modo philosophandum est de his accidentibus corruptibilibus, & de substantiis, à quibus oriuntur, ideò breuitatis gratia solùm inquirimus de mensura harum substantiarum.

Addimus autem in titulo illam particulam *secundùm suum esse*, vt denotaretur, non esse sermonem de illis præcisè secundùm suum esse essentiæ Metaphysicæ: sed secundùm suum esse existentiæ, seu prout sunt actu in rerum natura. Et licet posset inquiri de mensura operationum corruptibilium, substantiarum spiritualium: quia tamen id ad præsens non spectat, ideò ab hoc pro nunc abstinemus. Videri tamen possunt Thomistæ quæstione citata primæ partis, vbi docent quod operationes discretæ, & habentes per se ordinem ad inuicem, habent mensurari tempore Angelico, & discreto, sicut & illæ, per quas continuò agunt in corpora, mensurantur tempore Angelico, & continuo, si sint formaliter immanentes, & virtualiter transeuntes: nam si formaliter transeuntes fuerint, tunc tempus nostrum erit earum mensura. Et tandem aliæ operationes corruptibiles earum mensurantur instanti temporis Angelici, seu spiritualis.

Refertur opinio negans.

§. I.

75 Partem negantem tuentur Scot. in 2. dist. 2. q. 4. Durandus ibidem qu. 6. Henric. quodlib. 15. qu. 13. Heruæus quodlib. 1. q. 12. Suar. tom. 2. Metaph. dist. 50. sect. 7. Conimbric. 4. Physic. cap. 12. q. 13. art. 1. Rubio in præsenti tract. de tempore qu. 5. quamuis in assignanda mensura, qua mensurantur, non omnes conueniant: nam Scotus sentit eam esse æuum: Henricus verò, modum æui: quia licet sit indiuisibilis, & saltem virtualiter correspondens tempori, est tamen defectibilis: Durandus autem autem, & Heruæus esse instans permanens temporis discreti: Rubius tandem esse aliam mensuram indiuisibilem, & distinctam ab his.

Sententia hæc quoad id, in quo eius sectatores conueniunt, scilicet prædictas substantias non mensurari tempore, probatur in primis ex Aristot. 4. Physic. cap. 12. tex. 118. & 119. vbi asserit: corpus non esse in tempore, nec mẽsurari illo, vt quantum quoddam est; sed inquantum motus eius, quantus est: ergo sentit diuersam ei correspondere durationem secundùm suum esse, & accidentia permanentia, & secundùm quod actu mouetur.

Confirmatur ratione desumpta ex D. Thoma ibidem: nam id mensuratur per tempus, cuius quantitatem per illud noscimus: at per tempus non cognoscimus quantitatem corporis secundùm se, ac per consequens, nec esse illius secundùm se sumptum: benè tamen quãtitatem motus: ergo tempus non mensurat corpus secundùm suum esse, & vt est quantum; sed vt actu mouetur. Minor probatur: nam per tempus non scimus quantus sit homo: benè tamen quantum moueatur: ergo præcisè deuenimus in cognitionem quantitatis motus per illud.

Confirmatur secundò ex eodem D. Thom. opusc. 44. de tempore cap. 3. vbi sic ait: *Mobilia verò quantum ad id, quod sunt, sicut homo, aut lapis non mensurantur tempore: quia essentia eorum est in quolibet nunc temporis, nec habet*

habet prius, & posterius, siue successionem.

76 Deinde ratione suadetur primò: nam mensura debet esse eiusdem rationis cum re mensurata: sed tempus, & esse harum substantiarum, non sunt eiusdem rationis: ergo tempus non est propria mensura illius. Minor ex se patet: quia tempus est quid successiuum omnem à se excludens permanentiam: prædictæ autem substantiæ habent esse permanens, & totum simul: ergo, &c.

77 Secundò, eadem est mensura rei, dum primò incipit, & dum continuatur in esse: quia eadem est res, quæ incipit, & continuatur; sed primum, & substantiale esse harum substantiarum mensuratur mensura indiuisibili, & non tempore: ergo etiam esse continuatum. Consequentia patet. Minor verò etiam constat, quandoquidem incipiunt in instanti, & per primum sui esse, vt sexto libro dicemus.

Tertiò, in creatis actus primus, & secundus qualis est motus, & operatio, non habent mensuram eiusdem rationis: sed motus mensuratur tempore: ergo substantia secundùm suum esse, secundùm quod est actus primus, & prima radix motus, non mensurabitur per illud. Maior videtur aperta: tum quia sunt diuersæ rationis, & ita debent habere diuersam mensuram: tum etiam exemplo Angelorum, in quibus actus primus, seu esse substantiale mensuratur æuo: at verò actus secundus, scilicet motus eius mensuratur tempore Angelico, vel nostro: tum denique, quia ideò esse, & operatio diuina mensurantur eadem mensura, nimirum æternitate: quia vtrumque habet esse eiusdem rationis: ergo cum oppositum huius inueniatur in substantia corruptibili, & eius actu secundo, non mensurabuntur eadem mensura.

Vltimò, si Deus auferret à substantia omnes qualitates actiuas, & passiuas, ratione quarum transmutatur, tunc non mensuraretur tempore: ergo nec modò. Patet consequentia: quia esse substantiale illius tunc est eiusdem rationis, ac esset tunc: quia tantum differret penes esse accidentale, quod nunc ei coniungitur. Antecedens verò etiam constat: nam cum tempus sit numerus motus secundùm prius, & posterius, consequens est, vt id, quod est expers totius transmutationis, nequeat numerari, & mensurari per tempus.

Confirmatur: quia substantia corruptibilis, quæ nunc in rerum natura persistit, prius durat secundum suum esse substantiale, quàm secundùm transmutationes, & accidentia ad illas consecuta: quandoquidem hæc posteriora sunt, quàm illa: sed in illo priori non durat, aut mensuratur per tempus; sed per aliā durationem altiorem: ergo *esse* propriū illius non mensuratur tempore. Consequentia est manifesta. Minor verò etiam liquet: siquidem in illo priori nullam includit transmutationem, ratione cuius possit subdi tempori.

DEFENDITVR SENTENTIA *Doctoris Angelici.*

§. II.

78 Dicendum est tamen, prædictas substantias corruptibiles, secundùm suum esse substātiale sumptas, mensurari tempore. Ita Beatus Albertus lib. 4. Physic. tractatu 3. cap. 10. & in summa de quatuor coæuis, Caiet. 1. part. qu. 10. artic. 5. Soncin. 10. Metaph. quæst. 54. Fonsęca 5. Metaph. cap. 13. quæst. 12. sect. 13. Pereyrus libro 22. cap. 3. Iabelus 4. Physic. qu. 22. Masius, in hoc lib. sect. vlt. quæst. 5. & permulti alij.

Probatur in primis ex Aristotele in hoc

in hoc lib. cap. 12, vbi non solùm expressè inquit substantias generabiles, & corruptibiles mensurari quoad suum esse per tempus; sed etiam id probat ex eo, quod res, quæ patiuntur à tempore, necesse est ab eo mensurari; sed hæ substantiæ aliquid patiuntur à tempore: nam temporis diuturnitate veterascũt, & senescunt: ergo mensurantur tempore.

Confirmatur ex D. Thom. 1. p. q. 10. artic. 4. ad tertium, vbi sic inquit: *Esse ergo rerum corruptibilium; quia est transmutabile, non mensuratur æternitate; sed tempore: tempus enim mensurat non solum, quæ transmutantur actu; sed quæ sunt transmutabilia. Vnde non solum mensurat motum; sed etiam quietem, quæ est eius, quod natum est moueri, & non mouetur.* Et in art. 5. sic ait: *Quædam autem sic recedunt à permanentia essendi, quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit: & huiusmodi mensurantur tempore; sicut omnis motus, & esse etiam omnium corruptibilium.*

79 Vnde explicatio, quam addit Rubius ad hæc testimonia, scilicet intelligi de substantiis non quoad suum esse; sed præcisè quoad suas transmutationes, satis violenta videtur. Tum quia Aristoteles, & D. Thom. non solum asserunt mensurari tempore quoad suos motus; sed etiam addunt mensurari quoad suum esse. Quare prædicta interpretatio manifestè contradicit textui. Tum etiam, quia cum esse substantiale earum sit in fluxu, via, & tendentia ad interitum, ratione cuius dicuntur, quod secundùm suam substantiam substantialiter veterascunt, & senescunt; alioquin non essent secundùm suum esse corruptibiles: consequens est, vt etiam prædictum *esse* earum mensuretur tempore.

Potissimum autem huius assertionis fundamentum iam supra in hac disputatione, quæstione secunda, tactum est, & desumitur ex verbis citatis Diui Thom. quod potest ad hanc formam reduci. In hoc distinguuntur æternitas, & æuum à tempore, quod æternitas mensurat rem omnino intransmutabilem, tam secundùm *esse*, quàm secundum operationem: æuum verò est, mensura rei immutabilis secundùm *esse*, mutabilis verò secũdùm operationem: at verò tempus mensurat rem transmutabilem, tam secundùm *esse*, quàm secundùm operationem, vt loco citato diximus: at substantiæ generabiles, & corruptibiles sunt transmutabiles, non solum secundùm operationem, sed etiam secundùm *esse*, alioquin non essent corruptibiles: ergo mensurabuntur tempore.

80 Confirmatur, & explicatur primò ex his, quæ ibidem ex eodem D. Thoma tetigimus. Quia æternitas est mensura summè perfecta, ideò mensurat substantiam prorsus intransmutabilem, tam quoad esse, quàm quoad operationem, ita vt vtrumque per illam mensuretur, vt communiter docent Theologi: sed tempus est mensura summè distans ab æternitate: ergo erit proprium eius mensurare substantias transmutabiles secundùm suum *esse*, & secundùm suas operationes, & motus: ita vt vtrumque ab illo mensuretur: ergo cum substantiæ corruptibiles hoc ipso, quòd tales, sint transmutabiles, tam secundùm suum *esse*, quàm secundùm suas operationes, fit inde, vt secundùm vtrumque mensurentur tempore.

Confirmatur, & explicatur secundò: quia æternitas caret ex se principio, & fine, ideò est propria mensura substantiæ, & operationis substantialis carentis principio, & fine: & similiter, quia æuum ex se potest habere principium,

pium, caret tamen fine; ideo est mensura substantiæ, & operationis habentis principium; sed non finem. qualis est Angelus, & operatio eius, qua se ipsum per suam substantiam intelligit: ergo quia tempus est mensura habens ex se principium, & finem, & summè elongata ab æternitate, mensurabit substantiam ex se habentem vtrumque, qualis est substantia generabilis, & corruptibilis. Patet consequentia: tum ex paritate rationis: tum etiam ex Aristotele relato à D.Th. 1.par. q.101. asserente: ea tempore mensurari, quæ principium, & finem habent in tempore.

Diluuntur fundamenta prioris sententiæ.

§. III.

81 AD primum ergo ex testimonio Aristotelis desumptum respondetur, illum non velle substantias secundùm suum esse generabiles taliter mẽsurari per tempus, vt habeant aliam durationem sibi propriam; sed solùm prædictam durationem conuenire illis, tum ratione motus, vt dum actu mouentur: tum etiam quatenus transmutabiles sunt secundùm suum esse: sicut licet quies priuatiua mensuretur tempore, ita vt non habeat aliam durationem nihilominus non mensuratur illo, nisi ratione motus. Quare substantia, vt præscindit à certo gradu immutabilitatis, vel mutabilitatis, præscindit etiam ab omni duratione, & ita secundùm hanc rationem non mensuratur per illam; sed habet alias mensuras alterius rationis, & non pertinentes ad ordinem durationum.

Vnde omnimoda immutabilitas in Deo est ratio à priori æternitatis, ita vt nostro modo intelligendi non concipiatur proximè capax illius: nisi quatenus concipitur sic immutabilis, & mutabilitas secundùm esse, & similiter transmutatio secundum illud, erunt ratio, ob quam substãtia secundùm suum esse, & secundùm suas transmutationes mensuretur tempore, & consequenter quæuis res, vt præscindit ab omni gradu mutabilitatis, vel immutabilitatis, præscindit etiam ab omni duratione. Quæ solutio est satis consona his quæ tradit D. Th. 1. par. art. citato in solutione ad primum ex ratione petitum.

82 Ex quo ad primam confirmationem ex D.Thoma desumptam respondetur: solùm velle quòd ratio, ob quam corpora mensurantur tempore, non est *esse* ipsius præcisè sumptum, aut secundùm quod quantum est: quia secundùm istam rationem potius mensuratur per aliam quãtitatem; sed solum, quod ratio talis mensurabilitatis sit prædicta transmutabilitas, & transmutatio secundum *esse*. Quia, vt benè ibidem aduertit S. Doctor, per tempus non cognoscimus quantum sit corpus; sed solùm quantus sit eius motus, & trãsmutabilitas. Ex quo tamen, vt dicebamus, non licet colligere, quod corpus secundùm se, & vt præscindit à transmutabilitate habeat aliam mensuram superiorem pertinentem ad ordinem durationis: quia ad hoc requirebatur vt haberet intransmutabilitatem secundum suum *esse*, vt in orbibus cœlestibus, & in corporibus beatis contingit.

Ad secundam confirmationem respondet Masius, opusculum illud, quamuis sit eruditissimum, non tamen esse certum, quod sit D. Thomæ, Vnde in operibus Romanis iussu Pij V. editis fuit minoribus characteribus impressum: sicut & alia, de quibus dubium esse poterat, an sint D. Th. vt in Logica dictum est. Et ideo cum D. Thomas certò suam mentem in locis ex prima parte citatis explicuerit, de-

bemus illis stare: secus tamen esset, si alibi S. Doctor suam mentem non expressisset.

83 Ad primam rationem respondetur, satis affinitatis, & proportionis esse inter substantias corruptibiles, & tempus, ad hoc vt sint proportionatæ in ratione mensurabilis, & mensuræ: quandoquidem secundum suum esse sunt transmutabiles, imò sunt in fluxu, & tendentia ad veterationem, & corruptionem. Vnde necessario incidunt, & sunt in tempore: quare, vt optimè notant Thomistæ, dupliciter potest aliquid esse successiuum, scilicet, aut quia nullæ partes eius possunt esse simul, aut quia admittit in se, quod aliquæ partes recedant, & aliæ succedant: quamuis aliæ etiam sint simul, vt in substantiis corruptibilibus contingit. Quiuis autem ex his modis successionis sufficit, vt aliquid mensuretur tempore.

84 Ad secundam rationem respondetur: ex ea solum conuinci, quòd sicut esse substantiæ corruptibilis, dum incipit, non mensuratur instanti temporis discreti; sed continui, vt probatum est: ita idem *esse*, dum continuatur, mensuratur per tempus, non vt incipit ratione sui instantis; sed vt est quoddam continuum constans ex partibus, & instantibus.

Explicatur hoc: eadem est mensura generationis substantialis, & esse substantialis per illam introducti. Cæterùm quia in hac mensura plura includuntur, nempe instantia, & tempus ipsum; ideo non est necesse, quod per vnum, & idem ex inclusis in illa mensurentur omnia, quæ per tempus mensurabilia sunt; sed vnumquodque per id, quod secundùm propriam correspondet rationem, debet mensurari. Quare quia generatio substantialis, vt est immediata introductio formæ substantialis, habet esse instantaneum, ideo quod illi in mensura temporis correspondet, tantum est instans: sed quia esse substantiale continuatum dici: continuationem eiusdem esse; ideo quod illi correspondet, est idem tempus continuatum.

85 Ad tertiam respondetur negando maiorem vniuersaliter intellectam. Et ad primam, & tertiam probationem respondetur, satis esse, quod actus primus, & secundus habeant eundem transmutabilitatis, aut intransmutabilitatis gradum secundùm suum *esse*, ad hoc vt per eandem mensuram mensurentur, siue alias in *esse* entis sint eiusdem, vel diuersæ rationis. Et ideo *esse* Angeli, & operatio, qua se per suam substantiam cognoscit, mensuratur æuo, licet vnum sit substantia, & aliud accidens. Quare cum tam motus, quàm substantia corruptibilis sint defectibiles secundùm suum *esse*, vtrumque mensurabitur eadem mensura: quia habent debitam proportionem in ratione mensurabilis cum tempore. Per quod etiam ad secundam probationem patet: quia *esse* Angeli est indefectibile; secus verò motus eius: verbi gratia, motus localis, aut alia operatio libera: & ideo non mirum, quod petant diuersas mensuras.

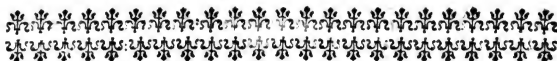
86 Ad vltimam respondetur ex Caietan. vbi supra, etiam in eo euentu substantiam illam mensurandam esse per tempus primi mobilis: quia ad hoc, vt sic mensuretur, satis est quod sit ex natura sua transmutabilis, & quod per aliquid intrinsecum non reddatur intrāsmutabilis secundùm suum *esse*. Quamuis per extrinsecam Dei potentiam, sine omni transmutatione conseruetur. Sicut si Angelus per extrinsecam Dei potentiam annihiletur, nihilominus eius *esse* mensurabitur æuo; quia non habet aliquid intrinsecum, ratione cuius sit de-

defectibilis. Diximus: *Et quod per aliquid intrinsecum non reddatur intransmutabilis secundùm suum esse* propter corpora Beatorum, quæ in illo statu non mensurantur tempore: quia ab aliquo intrinseco, scilicet ab anima perfectè dominante prædictis corporibus redduntur incorruptibilia, quamuis prout informantur eadem anima, secundùm quod non subiicit sibi perfectè corpus, siue ex natura sua corruptibilia: imò & absolutè dicantur talia ex sua natura: quia status ille beatificus est respectu eorum supernaturalis. Per quod etiam patet ad confirmationem.

87 Ex quo, duo notatu digna sequuntur. Primum est legitimus sensus eorum, quæ in Logica disputatione 13. num. 54. diximus, scilicet: *Quod tempus non mensurat, aut extendit substantiam secundùm se, vt mensurat quantitas permanens; sed dum est in motu, & successione:* quoniam per hæc tantum intendimus, quod substantia corporea, vt præscindit à certo gradu mutabilitatis secundùm suum esse non mensuratur tempore: sicut neque aliqua alia duratione, licet tunc mensuretur quantitate; sed tantum hoc habet dum est in motu, & successione (intellige) actu, vel aptitudine; ita vt licet actu non moueatur, sit tamen secundùm suum esse, & modo nuper dicto transmutabilis.

Secundum est, quod sicut dum quis mouetur simul duobus motibus: verbi gratia, motu locali, & alterationis, habet duo tempora intrinseca, & solo numero differentia: quia subiectum *quo* illorum temporum multiplicatur: ita, dum conseruat prædictam transmutabilitatem; & corruptibilitatem secundùm suum esse, habet insuper aliud tempus intrinsecum, & solo numero ab aliis diuersum, quod immediatè recipitur in substantia ipsa affecta quantitate, quodque idem permaneret etiamsi nullo motu actu moueretur: nam sicut prædicta substantia continuo durat: ita debet per vnam durationem continuam, & eidem inhærentem durare, cum tamen duratio sui motus, verbi gratia, motus localis multoties interrumpatur.

Quare cum in Logica disputatione, & numero citatis diximus, quod tempus intelligitur dimanare ab ipsa quantitate, seu extensione permanenti rei mobilis medio motu, loquebamur de tempore, quod recipitur in eodem motu, vt in subiecto *quo*, non verò de eo quod continuo mensurat intrinsecè substantiam corruptibilem secundùm suum esse: nam hoc solùm dimanat à substantia media quantitate: quamuis non inhæreat ipsi, nisi vt est transmutabilis secundùm suum esse; & ideo aliquo modo ibidem inuoluitur motus, vt suo modo terminat prædictam habitudinem. Et hæc de præsenti quæstione, & de toto hoc quarto libro.



LIBER QVINTVS PHYSICORVM.

PROOEMIVM.



OSTQVAM Aristoteles egit de motu absolutè; & de his, quæ ad ad ipsum spectant, scilicet de principiis eius & causis, de illius quiditate, necnon & de loco, qui est mensura mobilis, ac tandem de tempore mensurante motum, quod præstitit in præcedentibus libris: in hoc quinto diuidit motum in suas partes quasi subiectiuas, explicans, ad quæ prædicamenta sit per se motus, & vnde sumatur vnitas, & distinctio motuum; ac tandem de contrarietate motuum, ad diuersitatem specificam eorundem consequutam, agit. Et ideo nos totam hanc materiam sequentibus disputationibus complectentes, eam eodem ordine discutiemus.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.



IBER hic, 6. continet capita. In quorum primo, vt explicet Aristoteles species motus, affert varios modos, seu species mutationis; & denique generationem, & corruptionem non esse motum ostendit; ac proinde illum à mutatione instantanea distinguit. In secundo probat, ad tria tantùm prædicamenta dari per se motum, scilicet ad quantitatem, qualitatem, & vbi: & consequenter tres tantum esse species motus: & deinde exprimit nomina, quibus hæc denotantur: & etiam quid propriè significet quies. In tertio aliquos terminos ad cognitionem motus necessarios declarat. In quarto ostendit, vnde vnitas generica, specifica, & numerica motus desumatur: & in 5. & 6. de contrarietate, tam motuum inter se, quàm quietis cum motu, differit.

DISPV



DISPVTATIO XXII.

DE PRÆDICAMENTIS, AD QVÆ datur per ſe motus.

VIA motus à termino *ad quem* deſumit ſuam ſpeciem, & diſtinctionem (vt diſputatione ſequenti oſtendemus:) ideo vt Ariſtoteles explicaret diuerſas motus ſpecies accuratim inueſtigat, ad quænam prædicamenta detur per ſe motus, vt ita ex multiplicitate terminorum multiplicationem ſpecificam motuum colligat. Et ob id nos diſputationem hanc primo loco vnà cum Ariſtotele proponimus.

QVÆSTIO PRIMA.

QVID SIT ESSE PER SE MOTVM AD ALIQVOD prædicamentum, & quæ conditiones ad hoc requirantur.

Ro tituli explicatione notandum eſt ex Ariſtotele in hoc lib. cap. 1. & ex D Th. ibi lect. 1. non eſſe in præſenti ſermonem de motu latè ſumpto, provt comprehendit mutationes inſtantaneas, & ſolùm importat, eſſe actum entis in potentia, ſecundùm quod in potentia, vt lib. 3. explicuimus; ſed de motu ſtrictè dicto, provt ſolùm comprehendit mutationem ſucceſſiuam: & ex conſequenti inter terminos poſitiuos verſantem.

1 Dicendum ergo eſt primò. Eſſe per ſe motum ad aliquod prędicamentum nihil eſt aliud quàm quod ratione ſui, & non ratione alterius terminet motum. Ita Ariſtot. & D. Th. in præſenti cap. 1. & reliqui expoſitores. Probatur aperta ratione ex Ariſtotele, & D. Th. deſumpta: nihil eſt aliud, quòd aliquid per ſe moueatur, vel moueat, quàm quòd ratione ſui hæc duo munera præſtet: ergo nihil aliud erit, quòd aliqua res ſit per ſe terminus motus, quàm quod ratione ſui terminet illum. Conſequentia patet ex paritate rationis. Antecedens verò etiam conſtat: nam ideo album per accidens calefit, & per accidens ambulat: quia non calefit, nec ambulat ratione ſui, ſed ratione alterius, cui per accidens coniungitur; econtrà verò ideo ignis per ſe calefacit, & per ſe mouetur ſurſum: quia ratione ſui calefacit, & recipit motum ſurſum.

2 Dicendum eſt ſecundò. At hoc vt motus per ſe terminetur ad aliquod prædicamentum, tres requiruntur conditiones Prima, quòd verſetur inter terminos poſitiuos. Secunda, quæ ex præcedenti ſequitur. Vt prædicti termini ſint inter ſe contrarij. Tertia tandem, quòd habeant latitudinem ſucceſſiuè

percurrendam: ita Arist. in hoc lib. cap. 1. & S.Th. ibidem lect. 2. & cæteri expositores.

Et probatur ratione, quam innuunt idem Arist. & D. Th. locis citatis, quæ sub hac forma potest proponi. Motus propriè dictus debet esse de subiecto in subiectum, vt loquitur Aristot. seu, vt explicat D.Th. debet versari inter terminos positiuos: ergo inter terminos contrariè oppositos, & habentes latitudinem successiuè percurrendam; ac per consequens, vt detur per se motus ad aliquam rem, debent interuenire omnes istæ conditiones.

Antecedens probatur, quoniam hęc est differentia inter mutationem instantaneam, & successiuam, quod hæc est inter terminos positiuos; secus verò illa: & ita hæc posterior est instātanea: vt optimè notauit D.Th. lect. 5. quia oppositio, quæ versatur inter ens, & non ens, est omnino immediata; & cōsequenter non est inuenire in ea medium, per quod retardetur prædicta mutatio; econtrà verò illa prior.

3 Prima verò consequentia quoad primam eius partem ex antecedenti sequitur manifestè. Nam cum terminus *à quo*, & *ad quem* mutuo se formaliter expellant, debet aliqua oppositio inter vtrumque inueniri: ergo cum vterque fuerit positiuus, (vt in præsenti contingit) tunc talis oppositio erit contraria. Quoad secundam verò partem satis eadem consequentia liquet; nam cum mutatio successiua habeat continuitatem, & latitudinem, & hæc desumatur ex termino; non poterit non ipse terminus habere aliquam latitudinem successiuè, & continuè percurrendam.

Sed obiicies primò Aristotelem 6. Physic. docentem: terminum *ad quem* cuiuscumque motus consistere in indiuisibili. Vnde illi correspondet in motu mutatum esse, quod habet esse indiuisibile: ergo non habet latitudinem diuisibilem.

4 Respondetur tamen calorem, v.g. dupliciter posse considerari, vel absolutè, vel vt terminus est; seu (vt clariùs loquamur) vt est terminatus per gradum, vt duo, vel vt ter, &c, etsi ergo calor, vt duo, formaliter loquendo, consistat in indiuisibili: quia si quid addas, vel demas, iam non erit vt duo: attamen calor absolutè sumptus, latitudinem habet, & secundùm eam correspondet partibus motus. Secundùm verò quod dicit prædictam terminationem, correspondet mutatis esse illius: vt Arist. loco citato vult.

Secundò obiicies: secundæ qualitates, vt albedo, & nigredo, habēt latitudinem successiuè percurrendam; & opponuntur inter se contrariè, & tamen non datur per se motus ad illas: ergo malè dictum est, has conditiones sufficere, ad hoc vt ad aliquam rem detur per se motus. Minor probatur: quoniam resultant ex permixtione diuersa primarum qualitatum: at quod per se non fit: sed resultat ex alio, non potest esse per se terminus alicuius motus: ergo, &c.

5 Respondetur; aliud esse, has secundas qualitates præsupponere alium motum per se terminatum ad primas. Aliud verò, quod ex vi illius motus per solam naturalem sequelam resultent. Primum est verum, & non obstat, ad hoc vt aliquid per se terminet motum. Secundum verò est falsum: quia reuera præter illum primum motum datur & hic secundus: sicut augmentatio præsupponit alterationem; & nihilominus est verus motus: & volitio essentialiter pręsupponit intellectionem: & nihilominus vtraque est vera actio.

QVÆSTIO

QVÆSTIO II.

Vtrum ad quantitatem, qualitatem, & vbi detur per se motus.

PLura, quæ circa hanc quæstionem dicenda erant, pendent ex aliis, quę in libris de generatione propriam sedem habent; & ideo breuiter eam attingemus, discussuri posteà loco citato cætera, eaque satis difficilia, quæ ad omnino exactam eius notitiam desiderabantur.

Rationes dubitandi.

§. I.

6 PArtem negatiuam suadere videntur hæc argumenta: & in primis ad quantitatem non dari per se motum: vt vult Galenus, sic probatur: quantitati nihil est contrarium: ergo non datur per se motus ad illam. Consequentia patet ex dictis quæstione præcedenti, Antecedens verò probatur: tum quia id docet Aristoteles cap. de quantitate (vt ibidem vidimus:) tum etiam quia magnum, & paruum, quæ videbantur contraria, solum opponuntur relatiuè; & ideo eadem quantitas relata ad vnam quantitatem est magna, & relata ad aliam est parua: tum denique, quia vnum contratrium non manet adueniente alio: sed eadem quantitas, quæ anteà erat minor, manet quando postea fit maior: ergo, &c.

Confirmatur primò: quia quæ semper fiunt in instanti, non habent contrarium; at quantitas fit in instanti: ergo non habet contrarium. Maior patet: quia vnum contrarium retardat actionem, qua fit aliud. Minor verò probatur: quia nutritio fit in instanti; quippè quæ terminatur ad substantiam non habentem contrarium: ergo etiã quantitas fiet in instanti. Patet consequentia: tum quia aliàs daretur in aliquo instanti noua pars substantiæ sine noua parte quantitatis: tum etiam quia ideo quantitas totalis fit in eodem instanti, in quo substantia: quia est passio illius; & ita non producitur per diuersam actionem: sed per naturalem resultantiam: at quantitas partialis est passio substantiæ partialis: ergo per solam naturalem resultãtiam, & non per verum motum erit in eodem instanti, in quo est nutritio, & noua pars substantiæ.

7 Confirmatur secundò: quia illa sunt contraria, quæ maximè distant inter se; sed in quantitate nequit assignari hæc maxima distantia: ergo nec contrarietas; ac per consequens nec motus per se ad illam. Maior patet ex definitione contrariorum. Minor verò probatur: quia quantitas est augmentabilis in infinitum: nam data quauis, potest dari alia, & alia maior: ergo non potest ibi assignari aliqua distantia, quæ sit maxima: nam hæc datur inter maximam, & minimam quantitatem.

Secundò, quoad qualitatem eadem pars negatiua suadetur. Qualitas non habet secundùm eandem rationem contrarietatem cum alia qualitate, & latitudinem successiuè percurrendam: ergo non potest ad illam esse per se motus. Patet consequentia; quia terminus per se motus debet habere in ratione termini; & ex consequenti secundùm eandem rationem omnes conditiones ad motum requisitas. Antecedens verò probatur: quia calor secundùm suam essentiam contrariatur frigori (vt ex se constat, & docet D. Th. in pręsenti lect. 4.) at verò latitudo, quam habet, conuenit illi ratione intensionis, quæ est extra illius essentiam: ergo, &c.

Confirmatur: calor, qui est in igne,

est perfectissimus omnium cęlorum, & tamen in illo non fit per motum per se ad eundem terminatum: ergo idem dicendum erit de cæteris aliis caloribus, & qualitatibus. Minor patet ex dictis lib. 2. disput. 10. num. 91. Prima verò consequentia etiam constat: quoniam quod non conceditur perfectissimo omnium calorum; non debet concedi aliis inferioribus.

8 Tertiò tandem eadem sententia quoad *vbi* probatur. Nam inter loca; atque adeo inter vbicationes non reperitur vera contrarietas: quia habere contrarium, est proprium qualitatis: vt docet Aristot. cap. de qualitate: ergo, &c.

Confirmatur: mobile, quod motu propriè dicto mouetur, debet esse partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*: sed mobile secundùm locum non est huiusmodi: ergo nec potest moueri motu propriè dicto: & consequenter nec ad *vbi* esse per se motum. Hæc vltima consequentia est manifesta; quandoquidem solùm mobile secundùm locum poterat ad *vbi* terminari.

Maior verò etiam constat: quia id, quod mouetur motu propriè dicto, non potest esse in solo termino *à quo*; alioqui non moueretur: nec in solo termino *ad quem*; quia aliàs non esset in moueri; sed iam motum fuisset: ergo debet esse partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*. Minor autem primi syllogismi etiam constat: quia si prædictum mobile moueatur à loco surium ad locum deorsum; cum hæc sint inter se maximè distantia, non poterit esse partim in vno, & partim in alio.

Resoluitur quæstio.

§. II.

9 Dicendum tamen est, ad prædicta prædicamenta dari per se motum: hæc est Aristot. in præsenti cap. 2. D. Th. ibidem, & omnium Interpretum; & ideo non est necesse, singulos recensere. Et probatur ratione desumpta ex Aristot. & D. Th. locis citatis. Nam his tribus prædicamentis conueniunt omnes conditiones requisitæ, ad hoc vt sint per se termini motus: ergo datur per se motus ad illa. Consequentia patet.

Antecedens verò declaratur in sola quantitate (quia, vt intuenti patebit, idem inuenitur in aliis duobus prædicamentis:) etenim quantitas habet suam latitudinem successiuè pertransibilem, vt ex se constat: quoniam pars posterior ex se potest acquiri post priorem, & prior ante posteriorem; & deindè quantitas maxima, & parua habent contrarietatem requisitam ad motum scilicet, quod sub eodem genere maximè distent, & ab eodem subiecto mutuo se formaliter expellant: & tandem hoc ipso quod sic distent, habeantque prędictam latitudinem; potest ex quantitate minori deuenire ad maiorem per mediam; ac proindè successiuè per motum: sed hæc ampliùs ex eodem D. Th. quæst. sequenti, conclusione prima explicabuntur.

Confirmatur ex eodem Arist & D. Th. quia tres sunt species motus propriò dicti, scilicet, augmentatio, alteratio, & motus localis; vt cum eodem Philosopho docent communiter Interpretes sed augmentatio terminatur ad quantitatem; alteratio verò ad qualitatem; motus autem localis ad *vbi*: ergo ad prædicta prædicamenta dabitur per se motus.

Respon

Respondetur rationibus dubitandi.

§. III.

10 AD primum ergo respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem, Aristotelem solum loqui de cõtrarietate propriissima, quæ inter solas qualitates reperitur. Ad motum autem propriè dictum non requiritur tanta contrarietas, sed ea, quam assertione explicuimus.

Ad secundam probationem respondetur ex D. Thom. in primo, distinct. 19. qu. 3. art. 1. ad 2. quantitatem dupliciter posse sumi. Primò secundùm præcisam rationem illius, secundùm quam rationem sumitur mathematicè, prout nimirum non concernit aliquam naturam Physicam, in qua sit; nec qualitatem sensibilem, qua afficitur; & secundùm istam rationem transeat, quòd magnitudo, & paruitas in ea tantùm importat quandam relationem: quia eademmet collata cum vna quantitate, est maior, & comparata cum alia, est minor. Secundò absolutè, secundùm quam rationem sumitur physicè: quia concernit corpus naturale, & consideratur, vt est in hac, siue in illa determinata specie illius; & tunc quantitatem esse magnam, dicit quantitatem perfectam & in ea magnitudine, quæ debetur tali naturæ, sicut & quantitatem esse paruam, dicit quantitatem in ea imperfectione, & paruitate modo infrà dicendo, in qua nõ est idonea ad exercendas perfectè operationes proprias talis naturæ. Vndè talis quantitas, siue comparetur, siue non comparetur cum alia quantumuis minori, semper est parua in ordine physico; & ita absolutè, & non relatiuè dicitur parua. Ex quo ad argumẽtum dicimus, magnum, & paruum hoc posteriori modo sumptum, esse terminos augmenti, & decrementi: atque ita opponi contrariè.

11 Ad vltimam probationem respondetur, maiorem, & minorem quantitatem dupliciter posse sumi. Primò materialiter, secundùm ipsam realitatem quantitatis. Secundò formaliter, secundùm ipsam rationem maioris, & minoris; & primo modo, eadem quantitas realis, quæ erat minor, fit maior. Secundò autem modo, quantitas minor, quæ per augmẽtationem fit maior, verè desinit esse quantum ad illam rationem minoris; quia verè deperditur positiua illa terminatio, ratione cuius erat minor, & acquirit, tum nouas partes; tum etiam terminationem aliam. Quare terminus *à quo*, & *ad quem* prædicti motus ita inter se comparantur, vt ad aduentũ vnius pereat alius: quia quantitas minor non nisi vt subest minoritati, est terminus *à quo* augmẽtationis; sicut vt est maior, habet rationem termini *ad quem*.

12 Ad primam confirmationem neganda est minor, si intelligatur de quãtitate per augmentationem producta. Et ad probationem respondetur, quòd licet in prima productione viuentium, (quæ sola propriè, & in rigore mouentur motu augmentationis, vt alibi Deo dante dicetur) totum viuens, & eius quantitas fiant in instanti: quia quantitas tunc fit ratione substãtiæ, & per naturalem emanationem; substantia autem illa petit fieri in instanti: cæterùm nutritio, & productio nouæ partis quãtitatis per augmentationem fiunt successiuè; vt optimè notauit Bañes 1. de generat. cap. 5. qu. 1. ad 2. quia nutritio fit ratione augmẽtationis, & nouæ partis quantitatis per illam productæ; & ideò fit ad modum eius, scilicet, successiuè: quia quantitas illa, vt facta ex minori quantitate, habet omnes conditiones, vt fiat successiuo modo.

Vndè ſicut quantitas corporis Christi Domini eſt ſub ſpeciebus indiuiſibiliter, quia eſt ſub illis ratione ſubſtantiæ, quæ petit hunc modum eſſendi: vt docet D. Th. 3. p. qu. 76. art 4. at verò ſubſtantia corporis Chriſti eſt in cœlo diuiſibiliter, quia eſt ibi ratione quãtitatis petentis hunc modum eſſendi: ita quando quãtitas fit ratione ſubſtantiæ, fit ad modum eius: quando verò ſubſtantia fit (modo tamen alibi explicando) ratione quantitatis; tunc fit ad modum eiuſdem quantitatis.

13 Explicatur magis hoc ipſum. Nam quod in prima productione viuentis præcipuè intenditur, eſt ipſum viuens, & ita fit ex non viuenti: ſemel autem producto viuenti, iam non intenditur productio eius; ſed quòd ſit maius; atque ideò habeat maiorem quãtitatem, à qua formaliter communicantur ſubſtantiæ partes, & eſſe maiorem; imò & ab ea ſuo modo, habet eſſe idoneam ad exercendas debitè ſuas operationes; quæ duo ſubſtãtiæ primò productæ deerant. Quare ſi natura vult nutritionem, eſt occaſione, & ratione quantitatis: quia nequit ſtari augmentatio, aut noua pars quantitatis; niſi etiam detur nutritio: & ideò nutritio debet commenſurari cum augmentatione: non verò econtrà.

Ex quo etiam ad id, quod vltimo loco in hac eadem confirmatione dicitur, ſatis conſtat: quia quantitas partialis non eſt paſſio ſubſtantiæ, vt partialis; ſed potiùs ipſa ſubſtantia, vt pars eſt effectus formalis eiuſdem quantitatis, quamuis cum hoc ſtet, vt ſit accidens connaturale eiuſdem ſubſtantiæ, quæ aliàs eſt pars & conueniens illi ratione materiæ. Cæterùm hæc accidentia, quando per ſe primò intenduntur à natura, & habent omnes conditiones per ſe requiſitas ad terminandum motum, poſſunt fieri per illum.

14 Ad ſecundam confirmationem patet ex dictis, & ex D. Thoma in præſenti lect. 3. nam licet in quantitate mathematicè conſiderata non ſit aſſignabilis maxima, & minima quantitas; benè tamen in eadem phyſicè accepta: quia ſecundùm iſtam rationem habet maximum, & minimum; & ſecundùm eandem eſt terminus augmenti, & decrementi, vt ſuo loco dicetur.

Ad ſecundam rationem reſpondetur, calorem, & frigus non habere præcisè ex vi ſuæ eſſentiæ cõtrarietatem requiſitam ad motum. Vnde quando ſucceſſiuè ſe expellunt, non ideò qualitas, quæ paulatim expellitur, amittit aliquid de ſua ſpecifica differentia, & actuali eſſentia; vſque dum omninò expellatur. Quare ſolùm habent prædictam contrarietatem: quatenus ſunt ſub propria quantitate virtutis, ſecundùm quam ſortiuntur veram latitudinem requiſitam ad motũ, & propriam qualitatem.

Cæterùm quia illa maior, aut minor perfectio ſecundùm quãtitatem virtutis, ſeu ſecundùm intenſionem, & remiſſionem conſiſtit in magis aut minùs perfectè ineſſe ſubiecto, illudque ſibi ſubiicere, & aliàs hoc, quod eſt ineſſe ſubiecto in actu primo, eſt ipſa accidentis eſſentia: ideò quandóque hæ qualitates dicuntur augeri ſecundùm eſſentiam, & per conſequens variari, & opponi in illa, ratione tamen prædictæ quantitatis virtutis.

15 Ad confirmationem reſpondetur nos non affirmare, ad omnes qualitates dari per ſe motum, vt patet in intellectu & voluntate: imò neque qualitates, ad quas poteſt per ſe eſſe motus, fieri ſemper per illum: ſed dicimus, poſſe eſſe per ſe ad illas motum; ſicut quãtitas maior ex ſe poteſt fieri per motum; & tamen poſſet Deus illam in inſtanti producere.

Quare licet ad calorem in prima pro-

productione ignis nõ detur per se motus; nihilominùs potest aliquando calefieri per motũ, vt patet in calefactione, qua aqua calefit. Nec refert, quod calor in igne sit perfectior, nã hoc non est mensurandum penes prædictam perfectionem: sed penes hoc, quod per se & modo dicto fiat.

Ad tertiam patet ex dictis pro nostra assertione, & in solutione ad primum: quandoquidem sursum, & deorsum sunt quid positiuum, & habẽt maximam distantiam, & latitudinem requisitam ad contrarietatem, quam ibidem diximus esse necessariam.

16 Ad confirmationem respondetur, medium inter duo extrema in quãtum habet conuenientiam cum vtroque, esse quodammodo vtrumque extremum; vt media vox inter grauem, & acutam dicitur acuta per comparationem ad grauem, grauis autem per comparationem ad acutam; sicut etiam fuscum per comparationem ad album est nigrum; & per comparationem ad nigrum dicitur album: vt docet D. Thom in pręsenti lect. 1. in fine Distantia ergo per quam transit mobile localiter, est media inter locũ sursum, & deorsum. Vnde si comparetur ad locum sursum. & consequenter ad *vbi* sursum, dicitur mobile esse in loco deorsum. Si autem comparetur ad locum deorsum, & ad vbicationẽ in illo, à qua incepit motus, dicitur mobile existẽs in illo esse in loco sursum, ac proindè esse partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*, vt explicatum est.

Ex quo etiam constat, quomodo, vt innuit D. Thomas in pręsẽti lect. 5 circa text. 22 possit esse inter terminum *à quo*, & terminũ *ad quem* intermedium, verus motus, licet ratione sui non distent maximè quia ad summam distantiam non potest perueniri per motum; nisi eodem motu transeatur per mediũ: per quod aliqua, quæ contra nos obiici poterant, manent soluta.

QVÆSTIO III.

Vtrum ad substantiam, & reliqua prædicamenta detur per se motus.

QVæstio hæc non minùs, quàm præcedens esset latiùs à nobis discutienda; nisi plura, quæ ad eam (saltem quoad substantiam) pertinent, essent alibi iterum tangenda.

Statuitur ad substantiam non esse per se motum.

§. I.

17 DIcendum est primò: ad substãtiam non dari per se motum. Ita Aristot. & D. Thom. in hoc lib. cap. 2. & communiter Interpretes: & ideo singulos recensere superuacaneum est. Probatur ratione desumpta ex eodem Aristot. & D. Thoma, quia substantia per se, & ratione sui non habet latitudinem successiuè percurrendam: ergo nõ habet cõditiones requisitas ad motum. Antecedens constat ex his, quæ diximus in Logica disp. 13. num. 3. scilicet substantiam ratione sui esse indiuisibilem; atque ita solùm ratione quantitatis habere multitudinem, seu latitudinem partium.

Confirmatur: nam adhuc gratis admisso, sed non concesso hoc impossibili, scilicet substantiam ex se habere partes; nihilominus non daretur ad illam per se motus: tum quia vt benè notauit D. Thomas in præsenti lect. 3. subiectũ illius mutationis substantialis non est ens actu; sed ens in potentia, & ita non est verè motus. Tum etiam; quia vt ibidem innuit S. D. ad motum requiritur

latitudo intentionis, aut distantię certę, & determinatę inter vtrumque terminum, aut etiam extensionis: alioqui non esset ibidem extensio, & retardatio radicalis intrinsecè ad illum requisita: sed partes illæ substantiales non habent ex se intensionem (vt constat) aut extensionem: quia hęc prouenit formaliter à quantitate: nec tandem ipsæ partes inter se distarent; quandoquidem vbi non est extensio partium, nec est distantia earundem: ergo, &c.

18 Confirmatur ex Arist. & D. Tho. 11. Metaph. lect. 12. quia vna substantia non contrariatur determinatè alteri: ergo non habet contrarietatem requisitam ad motum: imò nec contrarietatem. Patet consequentia, quia hæc debet esse inter determinata extrema; nam vnumquodque potest fieri ex suo contrario; at non fit nisi ex determinato contrario: ergo contrarietas debet esse inter determinata extrema. Vnde Aristot. dixit: vnum vni tantum cõtrariari. Antecedens verò constat: quia substantia nunquam per se fit ex alia substantia; sed ex priuatione sui: vt ignis per se fit ex non igne; per accidens autem ex ligno, aut ex aëre, &c. at si haberet determinatum contrarium, ac per consequens, & contrarium: fieret aliquando ex aliqua determinata substantia (vt modò dicebamus.)

Confirmatur vltimò, & explicatur ex eodem Angelico Doctore loco immediatè citato, ratione à priori, & (vt ipse loquitur) demonstratiua; nam cum contraria sint, quæ sub eodem genere maximè distant: oportet vt in illo genere sint duo extrema, ita vt ab vno eorum non veniatur nisi ordinatè, & per media ad aliud: sicut ad maximum calorem non potest ordinatè deueniri, nisi per medium; nec ad magnam quantitatem nisi per minorem; sed materia, dum exuitur vna forma, potest indifferenter recipere alias diuersas absque ordine: & ideò Arist. in 2. de generatione dixit, quod cum ex terra fit ignis; non oportet, quòd sit transitus per media elementa: ergo, &c.

19 Sed obiicies primò, quod substantia ignis v. g. introducitur paulatim, & successiuè in ligno magnæ quantitatis: ergo signum est, substantiam illam habere latitudinem, & contrarium sufficiens ad successionem: & consequenter ad motum. Patet consequentia: quia prædicta successio non potest aliunde oriri.

Confirmatur: quia nutritio viuentis est mutatio quædam successiua, & terminatur ad substantiam: ergo signum est; quòd in ea est prædicta latitudo, & contrarietas.

Respondeo concedendo, pro nunc, antecedens, & negando consequentiã: quia illa successio, non oritur ex termino per se generationis, seu mutationis illius substantialis, quæ in instanti introductionis formæ inuenitur, sed ex latitudine contrariarum qualitatum, quæ expellendæ sunt.

Ad confirmationem patet ex dictis quęstione pręcedenti, quibus etiam applicari possunt ea, quæ nunc circa solutionem huius argumenti dicebamus: quia alimentum non potest ita citò disponi secundùm vnam partem, ac secundùm aliam.

20 Secundò obiicies: forma animalis fit per se ex forma embrionis, & forma cadaueris ex forma viuentis: ergo quæuis ex his formis contrariatur determinatè illi, ex qua per se fit: & ita falsò dictum est, vnam formam substantialem non contrariari determinatè alteri.

Et confirmatur: quia nutritio per se fit ex forma alimenti: ergo per se contrariatur illi. Confirmatur secundò: quoniam per se terminatur ad maiorem substan-

substantiam: at maior substantia per se fit ex minori, & habet determinatam oppositionem cum illa: ergo, &c. Maior probatur: quia nutritio hominis v.g. non terminatur ad substantiam hominis per se sumptam: quoniam hæc iam præexistit: ergo terminatur ad eandem, vt maiorem: quia tantùm prædicta maioritas deest illi.

21 Respondetur in primis, quod licet daremus antecedens; adhuc nihil contra nos: quia non fiunt mutuò ex se inuicem: ita vt sicut ex forma embrionis fieret forma viuentis; ita ex forma viuentis fiat forma embrionis: quod requirebatur ad contrarietatem, quæ debet esse inter terminum *à quo*, & *ad quem*; vt in aliis motibus contingit.

Deinde addimus: id non contingere ex vi ipsius mutationis substantialis, inquantùm huiusmodi; sed ratione ordinis naturalis, qui exposcit, vt priùs forma illa imperfectior, nempe forma embrionis; fiat in executione, & postea viuens Et similiter deficiente viuente, ordine naturali succedit cadauer: quia non subitò viuens descendit in corruptionem illam, quæ appellatur putrefactionis. Vnde, si à Deo dispositiones necessariæ ad formam cadaueris, aut viuentis ponerentur in materia lapidis, verè ibi introduceretur immediatè forma cadaueris, aut viuentis.

22 Ad confirmationem respondetur negando in primis, nutritionem fieri ex forma alimenti per se: quoniam solùm fit ex illa per accidens ex eo quòd nequit aliter disponi illa materia à forma viuentis, nisi sit actuata per formam alimenti: hoc tamen non petitur ex natura ipsius mutationis substantialis, vt de forma cadaueris dicebamus: sicut licet non possit, etiam per diuinam potentiam, transire per veram mutationem vna materia ad formam substantialem; nisi derelinquat aliam: quoniam hoc ipso quòd transit per veram mutationem ad nouam formam; debet præsupponi prioritate durationis ad illam: ac proinde ne detur sine forma, debuit priùs esse sub alia. Cæterum, quia hoc non petitur ex natura ipsius mutationis substantialis; sed ex aliis capitibus, quantumuis indispensabilibus, ideo forma de nouo adueniens, per se fit ex priuatione sui, per accidens autem ex alia præexistenti forma.

23 Ad secundam confirmationem respondetur: nutritionem non terminari ad substantiam, vt maior est: quia hæc maioritas est effectus formalis quantitatis, atque adeò correspondet augmentationi: sed terminatur ad substantiam, quæ fit maior. Vnde nutritio illa per se est à non esse formæ nutriti in materia alimenti, ad esse eiusdem in illa eadem materia; quatenus fit materia aliti, & ita per nutritionem tantùm fit substantia proximè capax maioris quantitatis; cum tamen antea solum esset sic capax minoris: cum hac tamen stat vt in illo eodem instanti sit formaliter maior: quoniam, etsi nutritio in genere causæ materialis sit prior augmentatione; attamen in genere causæ formalis est posterior illa, & quantitate per eandem producta; atque adeò nec augmentatio potest dari sine nutritione; nec illa nutritio sine augmentatione, & maioritate substantiali.

Tertiò obiicit D. Thom. in præsenti lect. 3. dictum illud Philosophi 2. de generatione, quod ignis est contrarius aquæ. Et similiter, in 1. lib. de Cœlo, dicitur, cœlum non esse generabile, neque corruptibile; quia non habet contrarium: ergo sentit Philosophus, ea, quæ corrumpuntur, vel esse contraria, vel ex contrariis composita.

24 Respondetur ex eodem Sancto Doct. ibidem: quod ignis est contrarius aquę secundùm qualitates actiuas,

& passiuas, quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, non autem secundùm formas substantiales.

Sed vrgebis cum D. Tho. loco citato, quòd propriæ passiones causantur ex principiis subiecti, quæ sút materia, & forma. Si igitur propriæ passiones ignis, & aquæ sunt contrariæ: cum contrariorum sint contrariæ causæ; videtur, quòd formæ substantiales sint contrariæ: Item in 10. Met. probat, quod omne genus diuiditur per contrarias differentias; differentiæ autem sumuntur à formis: vt in 8. eiusdem libri habetur. Videtur ergo quòd sit contrarietas in formis substantialibus.

25 Respondetur ex eodem Angelico D. lect. citata; quod contrarietas differentiarum, quæ est in omnibus generibus, attenditur secundùm communem radicem contrarietatis; quæ quidem est excellentia, & defectus; ad quam oppositionem omnia contraria reducuntur: vt in primo huius habitum est. Omnes enim differentiæ diuidentes aliquod genus, hoc modo se habẽt, quòd vna earum est vt abundãs, & alia vt deficiens respectu alterius: propter quod Arist. dicit in 8. Met. quod definitiones rerum sunt sicut numeri, quorum species variantur per additionem, & subtractionem vnitatis. Non autem oportet, quòd in quolibet genere sit contrarietas secundùm propriam rationem huius, & illius speciei; sed solum secundùm communem rationem excellentiæ, & defectus.

Et similiter etiam est in genere substantiæ: sunt enim formæ diuersarum specierum ad inuicem differentes, secundùm excellentiam, & defectum: inquãtum vna forma est nobilior alia: & propter hoc ex diuersis formis possunt causari diuersę passiones, absque eo quòd sit ibidem vera contrarietas, sub eodem genere, requisita ad motũ. Alioqui in genere substãtiæ essent duo extrema maximè distantia, inter quæ caderent omnia, quæ sunt illius generis; & non vtrumque; sed ita vt de vno extremo ad aliud non sit transitus, nisi per intermedia; sicut de loco sursum ad deorsum non potest per motum (de quo loquimur) descendi, nisi per media, quæ tamen non posse inueniri in genere substantiæ, iam probatum est.

Stabilitur, non dari per se motum ad reliqua prædicamenta.

§. II.

26 Dicendum est secundò, ad actionem, & passionem non dari per se motum. Ita Arist. in præsenti cap. 3. & D. Tho. lect. 3. & 11. Metaph. lect. 12. & communiter omnes Interpretes. Probatur facilè ratione, quam innuit idem Arist. & D. Th. in præsenti, & 3. Phys. nam actio, & passio sunt realiter motus, sed ad motum non datur per se motus; aliàs procederetur in infinitum: ergo, &c.

Confirmatur: quia si ad actionem daretur per se motus, & similiter ad passionem; fieret indè, vt ad actionem, daretur actio, & ad passionem passio, & sic in infinitum: quandoquidem ad illa, ad quæ per se datur motus, datur etiam actio, & passio: & qua ratione ad vnam actionem datur actio, dabitur etiam ad aliam.

27 Sed dices: generatio substantialis, vt est mutatio, per se fit per motum: siquidem est terminus præcedentis alterationis: vt disp. 10. nu. 70. diximus: ergo iam ad mutationem dabitur mutatio sine eo, quòd detur processus in infinitum.

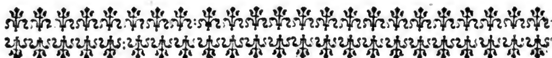
Resp. mutationem illam non fieri per se primò per motum, quod requirebatur ad hoc, vt ad illam esset per se motus

motus; sed solùm resultare ex termino primario præcedentis alterationis, propter specialem rationem, quæ in ipsa est, & in forma substantiali per eandem acquisita; vt ibidem exposuimus.

28 Dicendum est 3. ad relationem & cætera alia prædicamenta non dari per se motum: ita Arist. & D. Thom. lect. 3. necnon & cæteri Interpretes locis citatis. Et probatur ratione eorumdem: nam relatio non fit per se, sicut etiam nec cætera alia prædicamenta, quæ supersunt, scilicet, *quando*, *situs*, & *habere*: ergo neque ad illa dabitur per se motus. Consequentia patet: quoniam per hoc, quod est dari ad aliquid per se motum, & conditiones ad id requisitæ præsupponunt generalem quãdam cõditionem, & scilicet quòd sit talis naturæ, vt per se fiat, seu fieri naturaliter possit.

Antecedens verò probatur: quoniam relatio non fit per actionem per se terminatam ad illam; sed per actione terminatam ad fundamentum ex quo (connotando tamen terminum) resultat relatio. Imò aliquando est absque noua mutatione, quæ fit in eo, quod refertur: vt cum Petro existente albo, & relato ad aliud album producuntur de nouo plura alba; tunc enim per eandem relationem præexistentem, absque noua mutatione determinatur ad respiciendum noua alba.

Et similiter *quando*, est modus quidam resultans per naturalem dimanationem; ex hoc quod res duret duratione temporanea, & contineatur sub aliqua parte temporis, vel sub toto tempore, quod est mensura extrinseca illius: & tandem *situs* resultat ex *vbi*, quod est terminus motus localis: sicut & prædicamentum *habere* ex motu locali, quo vestes applicantur, &c.



DISPVTATIO XXIII.

DE VNITATE SPECIFICA, & numerica motus.

SEMEL explicatis prædicamentis, ad quæ datur per se motus, manet etiam explicata vnitas, & diuersitas generica motuum: quoniam, vt Aristot. in hoc lib. text. 31. & D. Thom. ibidem lect. 6. & communiter interpretes docent: tunc motus habent vnitatem genericam, aut quasi genericam, quando terminantur ad idem prædicamentum; sicuti, & tunc differunt genere, aut quasi genere; quando per se tendunt ad diuersa prædicamenta: & ideò post præcedentem disputationem, meritò hanc de vnitate specifica, & numerica motuum excitamus.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

A QVO MOTVS SVAM SVMAT VNITATEM, & diuersitatem specificam.

1 PRo huius quæstionis clariori decisione notandum est primò, hîc non fieri sermonem de vnitate specifica propria, & rigorosa; sed tantùm reductiua, & aliquali: quia cum motus sit essentialiter ens incompletum, atque ita non pertinens per se ad prædicamentum, nequit habere vnitatem specificam propriè, & rigorosè sumptam. Vnde D. Th. de illo dixit: quod motus non est ens completum, sed via ad ens.

Secundò notandum est ex Aristot. in hoc lib. cap. 1. & D. Th. ibidem lect. 1. hæc quatuor concomitari, motum, scilicet agens, à quo egreditur; mobile, seu passum in quo recipitur, terminus à quo incipit, & terminus ad quem terminatur; quia omnis motus est à quodam in quiddam Quibus etiam potest ex eodem Aristot. in præsenti text. 32. & D. Thom. ibidem lect. 6. addi quintum, nimirum distantia, seu medium per quod mobile transit. Quare solùm de his quinque videbatur posse dubitari: an omnia illa, vel aliqua eorum specificent motum.

2 Cæterùm quoad agens, & passum, certum debet esse in doctrina Aristot. & D. Thom. non specificare motum, vt constat ex his quæ lib. 3. d. 17. n. 5. & deinceps diximus: nam sicut actio, & passio non egrediuntur rationem formalem motus: ita nec agens, & passum Propter quod D. Thom. in 2. distinct. 40. qu. 1. art. 4. ad primum dixit: motum abstrahere ab vtroque, nempe ab agente, & patiente. Quare, tota controuersia deuoluitur ad illa tria, quæ supersunt: an nimirum motus specificetur à termino à quo, vel etiam à medio, seu distantia prædicta; an verò solus terminus ad quem sit specificatiuum illius.

PROPONITVR PRIMA sententia.

§. I.

3 PRima sententia asserit; motum non specificari à solo termino *ad quem*: sed etiam à termino *à quo*, & à medio prædicto: ita vt motus sint eiusdem speciei, qui habuerint vnitatem in his tribus; & diuersæ, si habuerint diuersitatem in aliquo ex illis. Ita Albert. de Saxonia in præsenti quæst. 6. Astudillo ibidem quæst. 5. Burleus quæst. 4. & alij. Et quidem quoad distantiam, vel medium, & quoad terminum *ad quem* patebit ex infra dicendis. Quod verò terminus *à quo*, etiam specificet motum:

Probatur primò: nam Aristot. in hoc lib cap. 1. & 4. inquit intrinsecum esse motui, inter contrarios terminos versari, & D. Thom. in 4. dist. 12. qu. 1. artic. 3. quæstiunc. 2. ait motum secundum rationem suæ speciei requirere terminum. *à quo* & *ad quem*; ergo non solum specificatur à termino *ad quem*; sed etiam à termino *à quo*. Consequentia videtur manifesta: quandoquidem ea sola ratione terminus *ad quem*, specificat: quia essentialiter respicitur à motu, & consequenter requiritur ad rationem specificam illius; ergo si hoc ipsum

ipsum inueniatur in termino *à quo*; non poterit non prædictus terminus simul specificare.

4 Confirmatur. Mutatio instantanea; & successiua distinguuntur specie: vt docet Arist. loco citato: sed hæc distinctio tantùm desumitur penes distinctos terminos, *à quibus*: ergo prædicti termini specificant illas. Minor probatur: quia motus propriè dictus tantum differt à mutatione instãtanea per hoc, quod ille est à termino *à quo* positiuo; hæc verò à termino *à quo* priuatiuo; & ideo idemmet calor, si fiat ex priuatione sui, acquiritur per mutationem instãtaneam; sicut, & per motum, si fiat ex suo contrario, scilicet ex frigore: ergo diuersitas harum mutationum solùm potest desumi ex termino *à quo*.

Secundò, augmentatio, & diminutio sunt motus specie distincti: siquidem sunt essentialiter oppositi; at hæc diuersitas specifica non oritur ex termino *ad quem*, ergo ex termino *à quo*: ergo iste tribuit speciem. Minor probatur; nam potest contingere, vt habeant eundem terminum *ad quem*: puta, si vnum quantum bipedale augeatur vsque ad quantitatem tripedalem; econtrà verò, aliud quadripedale diminuatur vsq; ad eamdem tripedalem quantitatem.

5 Confirmatur primò. Motus terræ ad sphęrã ignis, & motus ignis ad eamdem sphæram sunt essentialiter diuersi, & similiter motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum: sed habent vnum, & eundem terminum *ad quem* (vt constat:) ergo hæc distinctio solùm prouenit ex diuersis terminis *à quibus*. Maior, quoad primam partem est certa: quia motus ille terræ est violentus ipsi, motus verò ignis ad suam sphæram est naturalis; idem autem motus non potest simul esse naturalis, & violentus; cum naturale, & violentum inter se opponantur. Quoad secũdam verò partem ex Arist. in hoc lib. tex. 52. D. Th. ibidem, & communiter recipitur à Philosophis.

Confirmatur secundò. Motus aëris à terra vsque ad mediam sui regionem, & motus terræ ab sphæra ignis ad eundem terminum distinguuntur specie: ergo talis distinctio solũ potest prouenire ex diuersis terminis *à quibus*. Consequentia patet: quoniam in terminis *ad quos* conueniunt. Antecedens verò etiam constat: nam primus est talis naturæ, vt nequeat, secundùm suam speciem connaturaliter cõuenire terræ: sicut nec secundus aëri: quod quidem arguit maiorem distinctionem, quàm numericam, & ideo specificam.

6 Tertiò. Motus ab albo in nigrum per distinctos calores intermedios distinguuntur specie, præcisè: quia vnus fit per vnum calorem intermedium, & alius per alium: sed media, per quæ fiunt motus, habent se per modum termini *à quo* respectu vltimati termini: ergo vnitas, & distinctio termini *in quo* specificat, & distinguit motus. Maior constat, nam duo illi motus magis distinguuntur, quàm alij duo, qui essent per eumdem calorem intermedium: ergo cum hi distinguerentur numero: consequens est, vt illi distinguantur specie. Minor verò etiam est perspicua, siquidẽ mobile tendit à medio vsque ad terminum vltimum, & hunc acquirit, & illum relinquit: ergo medium illud habebit rationem termini *à quo* respectu termini vltimati.

Explicatur vera sententia aliquibus conclusionibus.

§. II.

7 Nihilominus dicẽdum est primò; motum habere suam vnitatem & distinctionem specificam à termino *ad*

ad quem; non verò à termino *à quo*: ita Arist. in hoc lib. cap. 4 & D. Thom. ibidem, & 1. p. qu. 32. art. 1. ad 1. vbi inquit: *Motus nō accipit speciem à termino à quo; sed à termino ad quem*: quos sequuntur communiter Thomistæ Ferr. in præsenti q. 4. Iabell. q. 8. Sotus qu. 3. Massius sect. 2. q. 2. & ex aliis Tolet. q. 2. Perer. lib. 13. qu 8. Conimb. q. 1. Rub. cap. 4. q. 1. & alij plures.

Probatur primò ratione, quam innuunt Arist. & D. Thom. locis citatis: quia omnes dealbationes, aut denigrationes v. g. sunt eiusdem speciei, & tamen sæpe procedunt ex diuersis terminis *à quibus*: ergo ratio specifica motus non sumitur ex illis, sed ex termino *ad quem*. Consequentia patet: quoniam si diuersi termini *à quibus* specificarent, tunc non essent illæ dealbationes eiusdem speciei, etiam si terminarentur ad eumdem terminum *ad quem*. Minor verò etiam constat; etenim dealbatio potest esse, vel à nigro in album, vel à fusco in album.

8 Maior verò, in qua est difficultas, expressa Arist. cap. cit. text. 31. his verbis: *Omnis autē dealbatio omni dealbationi vnum secundùm speciem erit, & omnis denigratio, denigrationi; albedini autem non amplius. Vnde specie vna dealbatio albationi omni.* Vbi D. Thom. lect. 6. sic ait: *Motus, qui sunt secundùm colores, possunt esse diuersi speciei; sicut dealbatio, & denigratio; sed omnis dealbatio est eadem secundùm speciem: similiter, & omnis denigratio; quia albedini non sunt amplius species, in quas diuidatur, &c.* Et loco citato ex prima parte postquā dixit, motum non accipere speciem à termino *à quo*; sed à termino *ad quem*: addidit. *Nihil enim refert quantum ad rationē dealbationis; vtrum ille, qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus.*

Secundò probatur ratione desumpta ex D. Angelico 10. Ethic. lect. 5. quia motus essentialiter respicit terminum *ad quem*, vt via, & tendentia ad illum; vt ex eius definitione constat: ergo specificatur ab illo solum. Consequentia patet: quoniam licet motus respiciat terminum *à quo*, & *ad quem*; aliter tamen, & aliter: nam terminum *à quo* non respicit ratione sui; sed ratione termini *ad quem*: Etenim recessus ab illo est propter accessum ad istum: ergo non specificatur à termino *à quo*; sed à termino *ad quem*.

Patet hæc vltima consequentia: quoniam ad rationem specificatiui requiritur, vt non inspiciatur vtcumque, & per modum termini materialis: sed per modum termini formalis: sicut licet materia intrinsecè includatur in homine, & equo; nihilominus, quia concurrit materialiter ad eius constitutionem; ideò secundùm se non tribuit illis propriam specificationem; sed hæc desumitur à forma.

9 Confirmatur ex eodem D. Thomā in hoc lib. tex. 4. lect. 1. nam motus ab illo specificatur, à quo accipit suam denominationem: ab illo siquidem res denominatur, à quo habet esse: sed motus denominatur à termino *ad quem*; nō verò à termino *à quo*: ergo ab illo, & non ab isto specificabitur. Minor probatur; nam dealbatio denominatur ab albedine, qua est terminus *ad quem*; & similiter augmentatio, & motus locales denominantur à propriis terminis *ad quos*, scilicet, à præsentia locali, & à maiori quantitate.

Confirmatur denique ex eodem S. D. ibidem. Motus est destructio termini *à quo*; & acquisitio termini *ad quem*: nam quando terminus *à quo* nō incipit destrui ex vi motus, nondum incipit mobile moueri: ergò repugnat illi (vt ex se constat) & habet conuenientiam cum isto: siquidem ad eum properat, & est via ad ipsum; & sic non specificabitur

bitur à termino *à quo*; sed à termino *ad quem*: cum nihil specificetur ab eo; qui repugnat: sed ab illo, cum quo habet conuenientiam.

10 Dicendum est 2. Ad vnitatem specificam motus requiritur etiam vnitas medij, seu viæ formaliter sumptæ. Ita Ferr. vbi supra conclusione 2. & alij plures ex Iunioribus.

Probatur 1. ex Aristot. in præsenti text. 32. vbi postquam dubitauit: an si quidpiam sæpe moueatur ab eodem in idem: tunc illi motus sint eiusdem speciei, aut diuersæ. Respondet: non esse eiusdem speciei, si medium, & via, per quam fit motus, non sit eadem: & ideò motum circularem, & rectum ad eundem terminum esse diuersę speciei: quia alius procedit per lineam rectam, & alius per circularem.

Et confirmatur ex D. Thom. ibidem lectio 6. dicete: *Ad hoc vt motus sit idem in specie, non solū requiritur identitas termini secundum speciē, sed etiam identitas eius, per quòd transit motus. Manifestum est autem, quod linea recta, & circularis sunt diuersa secundum speciem, Vnde motus circularis, & rectus, & voluntarius non sunt idem secundum speciem, quamuis sint circa eosdē terminos: quia via non est eadem secundum speciem: sed si sint iidem termini, & eadem via secundum speciem, sunt idem motus secundum speciem.*

11 Nec necesse erit, assertionem hanc amplius confirmare: tum quia differentia specifica motus recti, & circularis; de quibus in his testimoniis fit mentio, eam satis conuincit. Tum etiam quia sequitur in his, quæ in Logica disp 19 num. 49. circa specificationem scientiarum diximus. Nam ibi ostendimus, diuersitatem medij, per quod acquiritur scientia, diuersificare per se illam ab omnibus aliis: quia scientia non est vtcunque assensus; sed assensus per tale medium: ergo cum motus ille non sit vtcunque acquisitio termini; sed per talem viam, seu per tale medium: consequens est, vt diuersum medium inferat diuersum in specie motum.

Sed dices; si ad vnitatem specificam motus requiritur identitas medij simul cum identitate termini *ad quem*: ergo hoc ipso quòd sit diuersum medium, erit motus diuersus; licet terminus *ad quem* sit idem, ac proinde motus ille non distinguetur specie per terminum ad quem, quod quidem apertè pugnat cum prima assertione.

12 Respondetur negando primam consequentiam: nam hoc ipso quòd medium sit formaliter diuersum, etiam terminus erit formaliter diuersus: itaque terminus istę potest considerari, vel materialiter in esse entis, vel formaliter, & in esse termini: licet ergo in esse entis possit esse idem; quamuis acquiratur per diuersum medium; non tamen formaliter, & in esse termini; quia in esse termini dicit se ipsum, vt est hoc, vel illo modo attingibilis; vt autem est acquisibilis per hoc medium, scilicet per lineā circularem, nō est acquisibilis per aliūd, scilicet per lineam rectam: quamuis tota hæc diuersitas oriatur ex diuersitate medij per quam acquiritur. Sicut hæc propositio, *Deus est*, vt est scibilis per medium Metaphysicum, est diuersa in esse scibilis à se ipsa, vt potest sciri per medium Theologicum: quæ quidem diuersitas oritur ex diuersitate mediorum; vt loco citato diximus.

Occuritur argumentis primæ sententiæ.

§. III.

13 AD primam ergo pro 1. sententia, constat ex dictis pro prima assertione: quia motus non respicit intrinsecè terminum *à quo* pro-

pter se ipsum; nec tamquam terminum formalem: sed ratione termini *ad quem*; & ideò non est mirum, quod non specificetur ab illo: sicut Theologia licet respiciat Deum, & alia: quia tamen Deum respicit ratione sui, cætera verò materialiter, & ratione Deitatis: ideò solus Deus respicitur vt specificans. Nec refert si dicas, quòd etiam medium respicitur propter terminum vltimum: quia hoc satis constat ex dictis.

Ad confirmationem resp. quod etiam concesso antecedenti: vt innuit D. Th. cum Arist. lect. 8. nihil inde contra nos infertur: nam licet illæ duæ mutationes habeant vnum, & eumdem terminum materialiter; non tamen vnum, & eumdem formaliter sumptum. Quare in terminò *ad quem* est etiam distinguenda duplex ratio formalis, scilicet ipse vt est acquisibilis ex priuatione sui, vel ex suo contrario: & secundùm priorem rationem correspondet mutationi instantaneæ; at verò secundùm aliam, successiuæ.

Vel secundò responderi potest cum pluribus ex iunioribus Thomistis, mutationem instantaneam, & motum propriè dictum tendentia in vnum, & eundem terminum, secundùm speciem, verbi gratia, in calorem, non distingui specie essentiali, sed solum modaliter. Et ratio est: nam in calore possumus considerare tum propriam essentiam, & specificationem: tum etiam latitudinem, & intensionem, quæ est modus illius. Vnde, ex quo capite, tam motus, quàm mutatio instantanea, respiciunt eundem calorem, & terminum secundùm speciem, sunt eiusdem speciei: at ex quo capite motus peculiariter respicit modum illum latitudinis, & intensionis eiusdem caloris, & vt secundùm illum est successiuè acquisibilis, distinguitur modaliter à mutatione instantanea ratione successionis, & latitudinis, quam superaddit, quæque iuxta hanc sententiam tantùm est modus illius intrinsecus: ita distinguitur modaliter à mutatione illa instantanea, quæ peculiariter non respicit calorem secundùm prædictam latitudinem, seu vt secundùm illã est successiuè acquisibilis, quã solutionem indicat D. Th. 1. p. q. citata.

14 Ad 2. resp. negando minorem, si intelligatur de termino *ad quem* formaliter, & in esse termini considerato; secus verò si de termino materialiter, & in esse entis intelligatur, quia quantitas tripedalis terminat motum augmentationis, vt habet rationem maioris, collata cum quantitate bipedali; at verò terminat diminutionem, quatenus comparata (modo statim dicendo) cum quantitate quadripedali, habet rationem minoris. Constat autem quantitatem vt maiorem distingui formaliter à quantitate, vt minori.

Ad primam confirmationem resp. negando maiorem, quoad primam illius partem: nã idem motus secundùm speciem potest esse connaturalis vni subiecto, & violentus alteri; vt patet in calefactione. Vnde naturale & violentum non sunt differentię essentiales: sed accidentales motus; cuius rationem tetigit optimè D. Thom. q. 7. de potentia art. 8. quia motum esse violentum, vel naturalem sumitur à principio *à quo* procedit: motus autem non specificatur à principio, nec ad illum dicit ordinem, sed ad terminũ *ad quem*. Quapropter nõ possunt sumi ab illo differentię essentiales motus; sed ad summum accidẽtales.

15 Ad secundam partem maioris, concedimus, motus illos ab albo in fuscum, & à nigro in fuscũ specie differre, vt innuit D. Th. cum Arist. lect. 8. negamus tamen hanc differentiam sumendã esse ex terminis *à quibus*; sed ex terminis *ad quos*; nã cum calor fuscus sit medius inter nigrum, & album, participat

natu-

naturam vtriusque extremi: & ideò collatus cum albo, habet virtualiter saltem rationem nigri; & vt collatus cum nigro, habet rationem albi: & sic sub diuersa formali ratione terminat.

Ad 2. confirmationem concedendum est antecedens, & neganda consequentia, & ad probationem dicendum est: motus illos non habere eundem terminum formaliter sumptum: nam primus motus est sursum; secundus verò deorsum: quia idemet locus, vt collatus cum superiori loco, à quo descendit terra, est locus deorsum, sicuti vt comparatus cum eo, à quo ascendit aër, habet rationem loci sursum. Adde quod terminus per se primus motus localis non est locus; sed *vbi*, & in vtroque motu acquiritur distinctum *vbi*.

16 Sed dices. Terminus *ad quem* formaliter sumptus dicitur talis per habitudinem ad terminum *à quo*, ergo etiam terminus *à quo* specificabit motum. Patet consequentia: quoniam inde colligimus, potentias specificari etiam ab obiectis: quia specificantur ab actibus, & hi dicunt essentialem habitudinem ad obiecta: ergo similiter in præsenti.

Antecedens verò etiam constat: tum quia terminus *ad quem* formaliter sumptus non potest intelligi in esse termini sine termino *à quo*; quia est talis per collationem cum illo, & ob hoc dicit intrinsecam habitudinem ad illum. Tum etiam, quia in exemplis propositis ideò quantitas illa bipedalis dicitur maior: quia respicit minorem: sicut & minor, quia respicit maiorem: & similiter color fuscus habet rationem albi, vel nigri ex diuersa comparatione ad terminos, à quibus procedit, motus scilicet albo, vel nigro. Et tandem idem locus dicitur sursum, vel deorsum per diuersam habitudinem ad distinctos terminos, *à quibus*.

17 Resp. negando antecedens, & ad primam probationem dicendum est, rationem termini *ad quem* formaliter sumpti esse reuera quid absolutum; quamuis si concipiatur sub conceptu expresso termini motus, nequeat intelligi sine illo, ac proinde nec sine termino à quo; non quidem ob relationem, quam dicat, sed ob connexionem, quæ est inter illum, & motum; quia plura sunt, quæ habent connexionem cum aliis, ad quæ tamen nullā dicunt habitudinem, etiam transcendentalem: vt patet in scibili, & in omnipotentia Dei: nam scibile, vt tale, est connexum cum scientia: & similiter omnipotentia cum creaturis possibilibus. Et tamen neque scibile dicit ordinem realem ad scientiam; nec omnipotentia ad creaturas possibiles.

Ex quo ad secundam probationem respondetur: quod vt D. Thom. in præsenti lect. 3. & locis citatis disputatione præcedenti innuit: ratio quantitatis maioris est aliquid absolutum, licet explicetur per comparationem ad aliud: nam sicut esse quantitatem magnam, & perfectam, est ratio absoluta, scilicet, esse tantam, quantam requirit natura illa, ad hoc vt sit optimè disposita in ordine ad suas operationes: ita esse maiorem, vel minorem, licet non ita perfectam, est esse tantam, quanta requiritur, ad hoc vt natura sit magis, vel minus disposita in ordine ad illas. Quare etiam in illis ratio terminandi est absoluta, licet non possit explicari, nisi per comparationem ad aliud: quia ratio illa est quid medium inter duo extrema participans naturam vtriusque.

18 Ad vltimum respondetur primò: motum ab albo in nigrum: verbi gratia, per fuscum non esse vnum, & eumdem motum: sed plures, & specie diuersos, & sic intercedere ibi veram discontinuationem, & idem de aliis motibus tendentibus ab extremo

 tremo

tremo ad extremum colorem, per intermedios, dicendum est. Vnde ab vno extremo ad intermedium colorem erit vnus motus, & quatenus ab aliquo ex intermediis peruenitur præcisè, & formaliter ad aliud extremum, erit alius motus, scilicet; dealbatio, vel denigratio, respectu cuius materialiter se habet quod terminus à quo sit hic, vel ille intermedius color, vel remoté saltem fuerit color extremus; quia prædictus motus tantùm habet formaliter rationem dealbationis; siue ab hoc, vel ab illo procedat.

19 Secundò respondetur ex Paulo Veneto, & Soto ab eodem relato 5. Physicorum quæst. 3. conclus. 4. quod in motu ibi dicto per quodcumque medium discedatur ab albo, fit participatio nigri, & ideo terminus per se intentus in quocumque tali motu, est nigrú. Sed in motu locali, non quomodocumque discedatur ab A. tenditur per se ad B. sed solum quando discessio est per lineam rectam in B. Quando enim discessio est per lineam circularem, vel obliquam; iam motus tẽdit in alium finem: sed per accidens reuertitur ad illum punctum. Quæ solutio videtur propiùs accedere ad mentem Philosophi, & D. Tho. alioqui non dixisset, omnes dealbationes à nigro in album esse eiusdem speciei; cum tamen peculiariter de motu circulari, & recto dixerit, differre specie ratione dstincti medij. Non enim credendum est, quod si in dealbationibus esset aliqua exceptio: ita vt aliquando diuersificarentur specie, ratione distincti medij, quod hæc fuisset ab Aristot. & D. Thom. prætermissa: sicut nec in motu locali illá prætermiserunt.

Quare, omnes motus ab albo in quodcumque medium versus nigrum, & omnes à quocunque medio versus nigrum, sunt eiusdem speciei: quia omnes sunt ab albo in quodammodo nigrum, aut à quodammodo albo in nigrum: & omnes à nigro versus album, sunt alterius speciei, & contrarij prioribus. Vnde ad hoc etiam signanter in assertione diximus, quod ad vnitatem motus requiritur vnitas medij, seu viæ formaliter sumptæ: quia iuxta hunc secundùm dicendi modum fatendum est in aliis motibus, & in motu dealbationis esse quid materiale, quod fiant per hanc, vel illam viam, seu medium, vt modò innuebamus.

QVÆSTIO II.

VTRVM AD VNITATEM numericam motus requirantur, & sufficiant vnitas mobilis, termini, & temporis.

QVia post vnitatem specificam statim sequitur vnitas numerica; ideo meritò quæstionem hanc post præcedentem excitamus.

ADDVCVNTVR ALIQVOT argumenta pro parte negatiua.

§. I.

20 PArtem negatiuam suadere videntur hæc argumenta. Nam in primis non videtur requiri vnitas mobilis: quia si canis ab alta turri præcipitetur, & in medio itineris moriatur; tunc motus ille erit vnus, & idem, & tamen non perseuerat idem mobile; vt constat: ergo, &c. Maior probatur: nam cum in toto illo motu non quiescat (vt ad sensum patere videtur) consequens est, vt motus ille sit continuus, & ita vnus, & idem erit.

Secundò eadem pars quoad vnitatem termini probatur. Nam cum quis cõtinuò mouetur localiter per spatium

vnius

vnius leucæ, motus ille est vnus, & idē; alioqui non esset continuatus, & tamen non est ibidem idem terminus: ergo ad vnitatem motus non requiritur identitas termini. Minor patet: nam *vbi*, seu præsētia localis, quæ acquiritur in principio motus, non est eadem cum cæteris aliis præsentiis, quæ in discursu, & fine motus acquiruntur: siquidem adueniēte vna præsentia ad vnam partem illius spatij, deperditur alia ad alteram partem eiusdem spatij, vt ex se constat: ergo præsentiæ illæ variantur, & multiplicantur in variato.

21 Tertiò eadem pars, quoad vnitatem temporis probatur. Nam tempus habet suam vnitatem numericā à motu: ergo motus nō potest habere suam à tēpore. Antecedēs patet: nā vt ex supradictis disp. 17. n. 22. constat: motus, est subiectum *quo* temporis, & ita tempus indiuiduabitur ab illo: sicut & reliqua accidentia à suis subiectis. Cōsequentia verò est manifesta tum quia alioqui committeretur vitiosus circulus; tum etiam quia motus indiuiduaretur à se ipso: quandoquidem indiuiduatur à tempore, & tempus indiuiduatur ab ipso ergo de primo ad vltimum sumit suam vnitatem numericam à semetipso.

Quartò quia ad vnitatem motus requiritur etiam vltra tria prædicta vnitas motoris: ergo, &c. Antecedens probatur, tum ex Arist. 8. Physic. c. 6. text. 49. & cap. 10. eiusdem libri. text. 82. tum etiam, quia motus identificatur cum actione, & passione, vt ex eodem Arist. lib. 3 diximus: ergo repugnat variari, & manere eamdem actionem: quin varietur, & maneat idem motus. Vnde cum ad vnitatem actionis requiratur vnitas agentis, consequens est, vt etiam ad vnitatem motus desideretur.

OSTENDITVR AD VNITATEM numericam motus requiri, & sufficere vnitatem mobilis, termini, & temporis

§. II.

22 Dicendum tamen est: ad vnitatem numericam motus formaliter sumpti requiri, & sufficere vnitatem mobilis, termini, & temporis. Ita Arist. in hoc lib. cap. 4. text. 34. D. Th. ibidē lect. 7. & 8. quos sequitur Iabell. q 7. Soto quæst. 3. Astudillo quæst. de hac re, Veracruz speculatione 4 Toler. qu. 4. Bruxell. qu. 1. art. 4. Peter. lib. 13. cap. 9. q. 8. Massius in præsenti, & plures alij.

Probatur hac vnica ratione desumpta ex Aristot. & D. Thom. loco citato. Ad continuationem motus requiritur vnitas mobilis, termini, & temporis: & nihil aliud vltra desideratur: ergo etiam ad vnitatem illius. Consequentia patet: nam motus non est vnus per modū alicuius entis indiuisibilis: sed per modum entis successiui, & continui: ergo quæ requiruntur, & sufficiunt ad eius continuationem, requirentur, & sufficient etiam ad illius vnitatem.

23 Antecedens verò, quoad primam partem, nimirum quoad vnitatem mobilis, constat; nam licet accidētia, quæ sunt in diuersis numero subiectis possint esse contigua, non tamen continua: vt patet in quantitatibus, & in aliis, quæ sunt de genere continuorum: ergo etiam ad continuationem motus requiritur vnitas numerica subiecti, seu mobilis.

Quoad 2. verò partem, scilicet quoad vnitatem specificam termini, etiam patet: nam ea, quæ sunt diuersæ speciei, non possunt continuari: quia nec ipsa possunt esse vnum (vt constat) nec es-

se

ſe ea, quorum vltima ſunt vnum: ſiquidem ſicut sűt diuerſæ naturæ, ita quodlibet affert ſuum vltimum: ſed hoc ipſo, quod termini multiplicantur ſpecie, etiám motus ad illos erunt diuerſæ ſpeciei, vt quæſt. præcedenti diximus: ergo eo ipſo non poterunt continuari.

24 Quoad 3. verò partem, ſcilicet, quoad vnitatem temporis, etiam liquet: nam hoc ipſo quod intrinſeca duratio motus interrumpatur; & conſequenter non correſpondeat illi ex parte primi mobilis, tempus continuò menſurans illum; neceſſe eſt, vt interrumpatur, & diſcontinuetur prædictus motus: tum quia nequit interrumpi, & diſcontinuari duratio, quin interrumpatur, & diſcontinuetur res durans: tum etiam quia hoc ipſo quòd prædicta duratio motus interrumpatur, neceſſe eſt mobile, ſaltem tantiſper quieſcere, & ex conſequenti, motum ſtatim ſubſequutum, diſcontinuari à præcedenti: quandoquidem illi motus ſunt diſcontinui, inter quos intercedit prædicta quies.

Et tandem quoad vltimam partem, nimirum, nihil aliud deſiderari, idem antecedens ſuadetur: nam identitas agentis, quæ, ſola vltra prædicta deſiderari videbatur, iam conſtat ex Ariſt. lib. 3. & D. Thom. ibidem; necnon & ex his, quæ in eodem lib. diſp. 17. qu. 1. diximus; eam non requiri ad motum formaliter ſumptum: nam ſicut non includit formaliter actionem, ita nec ordinem ad agens, ſed ab eo in ſua formali ratione præſcindit.

25 Sed dices, cur Ariſt. in hac ratione non meminit vnitatis numericæ termini, ſed ſolum ſpecificæ? cum certum ſit requiri ad vnitatem numericam motus vnitatem numericam termini; & ideò motus ad duplicem numero albedinem erit idem ſpecie, non tamen idem numero.

Reſpondetur, ſatis conſtare ex ratione facta, & conditionibus in illa petitis, requiri vnitatem numericam termini: nam ſi ſemel deſideratur vnitas ſpecifica illius vna cum vnitate numerica mobilis: conſequens eſt, vt deſideretur vnitas numerica eiuſdem termini: quia cum tam motus, quàm terminus ſubiectentur in mobili, neceſſe eſt, vt ſicut propter vnitatem numericam mobilis debet motus eſſe vnus numero: ita propter eandē vnitatē oporter, quod ſi ſemel terminus eſt vnus ſpecie; ſit etiam vnus numero: quia duo accidentia ſolum numero diſtincta, non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Vnde Ariſtot. conſultò non meminit expreſsè vnitatis numericæ termini: quia ſatis facilè ex prædictis conditionibus deducebatur.

Satisfit argumentis partis negatiuæ.

§. III.

2 AD pimum ergo initio quæſtionis poſitum negāda eſt maior: nam motus, ſicut & alia accidentia ſubiectantur in toto compoſito. Vnde in eo inſtanti, in quo eſt verum dicere: nunc non eſt canis, & immediatè ante erat; etiam verum erit dicere: nunc non eſt motus illius, & immediatè ante erat: quia pereunte ſubiecto, pereunt cum illo cuncta accidentia. Quamuis cum hoc ſtet, quòd licet motus canis, & cadaueris nō ſint vnus, & idem motus continuus; ſint tamen inter ſe contigui: quatenus in eo inſtanti, in quo vnus deſinit, incipit alius. Nam ſicut in eo inſtanti, in quo eſt verum dicere, nunc non eſt canis; affirmatur tunc eſſe cadauer illius: ita in eodē verè dicitur, nunc non eſt motus canis, & immediatè antea erat: & ſimiliter; nunc non eſt motus cadaueris, & immediatè poſt hoc erit; ita incipit tunc

hic motus per *vltimum non esse*, & desinit alius in illo instanti per *primum non esse*.

Et ad probationem eiusdem maioris respondetur; in instanti desitionis canis dari quietem negatiuã, & hanc in præsenti, sicut & in pluribus aliis casibus sufficere ad discontinuandum motum: vt explicatum est.

27 Ad 2. resp. quod sicut spatium, seu locus, cuius vna medietas sit terræ, & alia aquæ, potest considerari dupliciter, scilicet, vel in esse entis & quantitatis, vel in esse loci, seu spatij formaliter sumpti; & secundùm primam considerationem non sunt vnum; sed duo: nec habent vnam & eandem latitudinem, seu extensionem totalem, vt ex se constat, sed illæ quantitates tantùm sunt inter se contiguæ; si verò secundo modo considerentur, sunt vnum, & idem spacium, & vnus, & idem locus formaliter: eo saltem modo, quo locus potest habere vnitatem: quia ad spatium, seu locum formaliter sumptum est quid materiale, quod vna medietas sit terræ, vel aquæ; aut quod quantitates ipsæ contiguentur.

28 Ita vbicationes (quæ suo modo continentur fundamentaliter in spatio, seu loco formaliter sumpto: quatenus non potest mobile acquirere præsentiam ad aliquam partem determinatam spatij; nisi perueniat ad illam) possunt considerari, vel in esse entis, & diuisiuè sumptæ, vel in esse pertransibilium, seu (quod idem est) in esse termini totalis successiuè acquisibilis per motum; & secundùm priorem considerationem, quælibet habet suum esse totale, & latitudinem correspondentem loco, quem replet locatum; at verò secundùm posteriorem, omnes illæ præsentiæ constituunt vnam, & eandem præsentiam totalem, quatenus vna post aliam immediatè acquisibilis est, & habent hunc ordinem inter se. Quod potest explicari per hoc, quòd omnes illæ sunt acquisibiles ex natura sua per vnum, & idem spatium, & ex propriis meritis; per vnum, & eundem motum.

29 Vnde semper saluatur identitas numerica termini totalis *ad quem* motus localis: quia vna ex his partialibus præsentiis vnitur alteri, vel ratione prædicti ordinis, & acquisibilitatis, vel vt alij volunt (de quo alibi) ratione cuiusdam indiuisibilis præsentiæ correspondetur *mutatio esse* eiusdem motus.

Nec obstat, quod hic modus vnitatis videtur esse proprius rei successiuæ: non verò rei permanentis, qualis debet esse vbicatio, & terminus cuiuscumque motus. Non inquam hoc obstat, quia reuera quæuis ex illis vbicationibus est quid permanens: & ideo posset mobile permanere tam in medietate, quàm in vltima parte illius spatij, & sic habere permanenter præsentiam ad illam; cuius oppositum petit natura successiui. Vnde ratio, ob quam non possunt omnes præsentiæ simul esse, non est: quia sunt successiuæ; (licet aliquo modo imitentur naturam successiuorum) sed quia quæuis ex illis præsentiis pendet à determinata parte spatij; & ideo mobili discedente ab illa parte, non potest manere præsentia ad eandem.

30 Ad 3. respond. vnitatem motus non desumi, à priori, ab vnitate temporis intrinseci motui; sed solùm à posteriori, & à signo. Vnde nihil contra nos. Adde, quod tempus primi mobilis mensurans continuationem motus horum inferiorum, non sumit suam vnitatem ab illis.

Secundò respondetur: quòd sicut quantitas permanens indiuiduatur radicaliter à subiecto in genere causæ materialis, & ipsũ subiectũ indiuiduatur

tur in genere causæ formalis, & modo alibi dicendo à sigillatione ad eandem quantitatem: ita quantitas successiua, scilicet tempus, indiuiduatur à motu, vt à subiecto *quo*, & in genere causæ materialis: & rursus idem motus in genere causæ formalis indiuiduatur ab eadem quantitate; quatenus hic numero motus nequit exerceri, nisi in hoc numero tempore.

31 Ad vltimum patet ex dictis, quomodo modus formaliter sumptus non dicat ordinem ad agens: & ideo testimonium illud Aristot. solum intelligitur de motus, vt est actio. Nec refert si dicas saltem debuisse adhiberi ab Aristotele identitatem agentis, vt conditionem, & signum à posteriori vnitatis motus: sicut iuxta priorem solutionem ponitur tempus. Nam respondetur sufficere tempus per modum signi ad prædictam vnitatem denotandam, & ideo non debuisse numerare identitatem agentis. Maximè quia vnitas temporis conuenit illi ratione sui; at verò identitas agentis, seu ordo ad illud, non nisi ratione actionis cum qua identificatur.



DISPVTATIO XXIV.

DE CONTRARIETATE MOTVVM.



CONTRARIETAS motuum ex diuersa eorumdem natura, & specificatione procedit. Et ita Aristoteles postquam explicuit, vnde motus suam specificationem sumat, statim de contrarietate eorumdem agit: & ideo nos merito post præcedentem disputationem, hanc instituimus, vt eodem ordine, quo Aristoteles, in controuersiam vocemus.

QVÆSTIO PRIMA.

VNDE MOTVVM CONTRARIETAS DESVMATVR.



IN hac quæstione aliquid vt certum supponimus, & aliquid in dubium vocamus. Supponimus enim dari motus inter se, suo modo contrarios, vt docet Aristot. in præsenti cap. 5. text. 46. & D. Th. ibidem lect. 8, & communiter Interpretes. Et manifestè cernitur in calefactione, v. g. & in frigidatione, quæ suo modo inter se contrariantur. Vocamus autem in dubium: vnde hæc motuum contrarietas ortum ducat.

Burlæus, Albertus de Saxonia, & alij, qui, vt disputatione præcedenti quæst. 1. diximus, volunt motum specificari etiam à termino *à quo*, tenent contrarietatem motuum sumi etiam per se primò ab eodem termino *à quo*: & quidem satis consequenter: quoniam, vt statim dicemus, ab eodem sumitur contrarietas motuum, à quo vnitas, & distinctio eorumdem.

Probatur primò: motus essentialiter est via inter duos terminos contrarios: ergo

ergo vt duo motus inter se contrarientur, debent secundùm vtrumque terminum *à quo*, & *ad quem* opponi: alioqui non contratiarentur secundum ea, quæ essentialiter inuoluunt; atque ita nec secundùm suas naturas.

2 Secundò, nam diuerso modo opponitur motus motui, & mutatio instantanea alteri mutationi instantaneæ, sed hęc diuersitas consistir in hoc, quòd motus opponitur motui secundùm vtrumque terminum *à quo*, & *ad quem* positiuum: at verò mutatio mutationi, secundùm vnum terminum positiuum, & alium priuatiuum: ergo motus debet opponi alteri motui secundùm vtrumque terminum *à quo*, & *ad quem*: propter quod eius oppositio ex vtroque venanda est. Maior per se patet, & eam docent Arist. in hoc lib. cap. 5. & D. Th. lect. 8.

Minor verò etiam liquet: nam calefactio & frigefactio instantanea, ideo opponuntur per modum duarum simplicium mutationum: quia vna est à priuatione caloris, *vt sex*, ad eundem calorem *vt sex*; & alia à priuatione frigoris *vt sex*, ad idem frigus in eodem gradu; econtrà verò, ideo frigefactio, & calefactio in eodem gradu, *vt sex* opponuntur per modum motus, & motus: quia infrigidatio, vt habet rationem motus, est à calore ad frigus: & calefactio, à frigore ad prædictum calorem.

3 Nihilominus dicendum est, motuum contrarietatem non desumi per se primò, & formaliter ex diuersis, & contrariis terminis *à quibus*; sed ex contrarietate terminorum *ad quos*; aut etiam medij formalis, in his saltem motibus, qui per se illud petunt. Ita Aristot. in præsenti c. 5 D. Th. lect. 8 & reliqui omnes quos disp. pręcedenti qu. 2 pro nostra sententia retulimus.

Probatur ratione Arist. & D. Th. ibidem. Ab eo sumit motus per se primò, & formaliter suam contrarietatem à quo accipit suam speciem: sed motus (vt quæstione citata ostendimus) non sumit hanc à terminis *à quibus*, sed solùm à terminis *ad quos*, & medio formali: ergo ab his, & non ab illis accipit per se primò, & formaliter suam contrarietatem. Maior constat: Nam vnitas, distinctio, diuersitas, & oppositio consequuntur propriam specificationem rerum: ergo inde hæc desumuntur, vnde specificatio desumpta fuit.

4 Dicendum est tandem. Contrarietas omnimoda, & vndequaque motuum, etiam attenditur à terminis, *à quibus*: quamuis ab eis non accipiatur, nisi materialiter, & consecutiuè. Ita Aristot. & D. Th. & reliqui alij iam citati. Conclusionem hanc apertè conuincunt prima, & secunda ratio pro prima sententia allatæ, quas quidem ad eam probandam adduxit Aristoteles, & Doctor Angelicus in præsenti. Nam ad distinctum illum modum contrarietatis inter mutationes simplices inter se, & motus contrarios ad inuicem collatos, satis est, quod motus, vltra contrarietatem per se primam, quam participant à terminis *ad quos* formaliter sumptos, afferant (saltem materialiter) necessariò, & consequenter oppositionem positiuam, & contrariam inter terminos *à quibus*: quam tamen ex se non afferunt duæ simplices mutationes inter se oppositæ, & re ipsa distinctæ à motibus tendentibus ad eundem terminum materialiter sumptum, ad quem ipsæ tendunt (vt supra disputatione præcedenti, quæstione prima diximus.)

5 Deinde probatur, & explicatur: nam licet terminus *à quo*, non specificet formaliter motum: attamen intrinsecè respicitur ab illo tanquam

terminus materialis, vt quæstione citata explicuimus. Et similiter quamuis non respiciatur per se primò, id est, ratione sui: inspicitur tamen ratione termini *ad quem*, & suo modo ex consequenti; quatenus ideo mobile recedit à termino *à quo*, vt accedat ad terminum *ad quem*: ergo contrarietas omnimoda, & vndequaque motuum, prout includit contrarietatem (vt sic dicamus) materialem, & ex consequenti: etiam attenditur penes contrarietatem terminorum *à quibus*. Patet consequentia, quia secundùm eundem modum sumitur contrarietas à terminis, secundùm quem inspiciuntur à motu.

Ad argumenta oppositæ sententiæ patet ex dictis.

QVÆSTIO II.

Vtrùm idem mobile possit simul moueri duobus motibus contrariis.

6 NOn loquimur in præsenti de duobus motibus, quorum vnus per se, & alius per accidens, vel vterque per accidens conueniat mobili: nam certum est, posse hoc modo idem moueri simul diuersis motibus; vt patet in nauta, qui ad motum nauis, & per accidens mouetur versus orientem, tamen ratione sui, & per se sæpe mouetur simul versus occidentem; & in Eucharistiæ sacramento, vbi Christus per accidens, & ratione diuersarum quantitatum multis, & diuersis motibus localibus ad motum hostiæ mouetur.

Sicut neque etiam intelligitur titulus quæstionis de duobus motibus conuenientibus simul eidem, ratione diuersarum partium, aut ratione eiusdem partis: ita tamen vt prædicti motus simul inueniantur in gradibus intensis: quoniam ex se constat: posse vnum, & eundem hominem simul, secundùm vnam manum calefieri, & secundùm alteram frigefieri. Et similiter etiam est certum, non posse secundùm vnam, & eandem partem, aut secundùm se totum frigefieri, & calefieri in gradibus intensis.

Quare, tota controuersia est, an possit vnum, & idem secundùm eandem partem simul, & per se moueri motibus contrariis in gradibus remissis.

7 Partem affirmatiuam tenent Plaza in præsenti, qu. vlt. Conimbr. cap. 5. huius lib. & alij. Probatur primò ratione: duæ qualitates contrariæ, vt calor, & frigus, possunt simul esse in gradibus remissis: ergo etiam duo motus contrarij ad illas tendentes possunt simul esse in iisdem gradibus. Consequentia patet, tùm ex paritate rationis; tùm etiam quia motus sumunt suam contrarietatem à terminis *ad quos*: ergo sicut termini *ad quos* possunt simul esse in prædictis gradibus; ita & motus.

Secundò, si contingeret, reperiri aliquod subiectum aptum calefieri, & frigefieri, quod tamen non esset actu calidum, aut frigidum, & applicarentur illi duo agentia, quorum vnum esset summò calidum, & alterum summè frigidum: tunc quoduis eorum necessariò ageret in illud: ergo tunc moueretur simul passum illud motu infrigidationis, & calefactionis. Antecedens patet: nam vtrumque est agens naturale, & aproximatum passo: sed agens naturale, & approximatum necessariò agit: ergo, &c.

8 Dicendum tamen est, non posse vnum, & idem simul, & per se moueri duobus motibus contrariis etiam in gradibus remissis. Assertionem hanc apertè innuit Arist. in hoc lib. cap. 6. text.

text. 6. & D. Th. ibidem, quos sequuntur Soncinas 10. Met. q. 22. Iauell. ibidem qu. 13. Soto quæst. 4 huius libr. Valesius controuersia 31. & permulti alij.

Probatur in primis expresso testimonio Arist. qui loco citato inquit: magis contrariari motum motui, quàm motum quieti; & rationem reddit, quia duo motùs contrarij nequeunt esse simul; secus tamen motus, & quies.

Nec refert si dixeris cum aduersariis Arist. loqui de motibus contrariis in gradibus intensis, secus verò in remissis.

Nam contra hoc est, quòd Philosophus eam denegat simultatem motibus contrariis, quam concedit motui, & quieti: at quies, & motus in gradibus remissis possunt esse simul: nam dum quis mouetur motu remisso, quiescit à motu intenso: ergo prædictam simultatem in gradibus remissis denegat duobus motibus contrariis. Patet consequentia: quia motus, & quies in gradibus intensis nequeunt esse simul: & ideo nequit quis calefieri in summo, & quiescere à prædicto motu.

9 Deindè ratione probatur primò. Id, quod calefit, recedit à frigore, & quod frigefit, accedit ad frigus; sed repugnat (saltem naturaliter) vnum & idem simul recedere, & accedere ad frigus: ergo etiam moueri prædictis motibus contrariis etiam in gradibus remissis.

Nec satis erit, si dixeris: ita posse temperari resistentiam ex parte passi, & actiuitatem ex parte agentium; vt quantum frigiditatis agens calidum abiecerit, tantum, & non amplius producat agens frigidum; & econtrà.

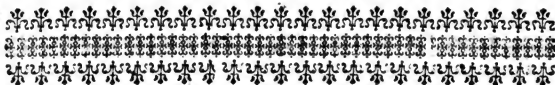
Nam contra hoc obstat, quod si agens calidum habet vim abiiciendi actiuè à subiecto id frigoris, quod producit agens frigidum; etiam habebit vim, ad impediendam actionem ipsius frigidi; & econtrà: ergo prædicta agentia ita se impedient, vt neutrum illorum agat; & sic passum non mouebitur simul motibus contrariis.

10 Confirmatur: quia nequit idem mobile simul accedere & recedere ab *vbi* sursum, & deorsum, etiam si ille accessus, & recessus sit exiguus: ergo idem dicendum erit de aliis motibus contrariis: quamuis non in eodem gradu necessitatis, vt alibi Deo dante explicabimus.

Secundò, & principaliter probatur assertio, Nam licet gratis daremus (de quo alibi) duos habitus, & formas permanentes, vt habitus amoris, & odij posse esse simul: nullus tamen concedet, posse vnum, & idem obiectum, & secundùm eandem rationem amari & odio haberi; etiam remissè: quia amor simpliciter alicuius, etiã si sit remissus, inuoluit priuationem odij respectu eiusdem secundùm eandem rationem considerati: ergo similiter, licet duæ qualites, vt calor, & frigus, possint esse simul; non tamen duo motus contrarij, quia motus, seu fieri vnius formæ contrariæ, quantum est ex se, est abiectio alterius, & impedimentum motus seu fieri, quo aliud contrarium fit.

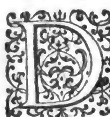
11 Ad primum patet ex dictis: nam vnus motus etiam remissus habet, quantum est de se, esse ipsam abiectionem alterius motus contrarij, & formæ per illum producendæ; at verò vna qualitas non est necesse, vt se ipsa & ratione suæ essentiæ sit ipsa abiectio alterius, vt ex se constat.

Ad secundum patet etiam ex dictis in prima ratione pro nostra assertione: nam si illa duo agentia sint omnino æqualia, mutuo se ad agendum impediunt, & hæc de præsenti quæstione & de toto libro quinto.



LIBER SEXTVS PHYSCORVM.

PROOEMIVM.



E tribus, vnà cum Aristot. in hoc lib. agemus. Primum est de compositione continui: vt ita semel explicatis partibus, quasi subiectiuis motus. iam nunc compositio eius ex partibus integrantibus innotescat. Secundum est modus incipiendi, & desinendi eiusdem motus: quia iuxta modum compositionis rei, est modus incipiendi, & desinendi ipsius. Vbi etiam aliqua de inceptione, & desitione rerum permanentium dicemus. Tertium est de terminis entis naturalis, seu de maximo, & minimo: Nam licet Arist. aliquid de eis in 1. lib. tetigerit, nihilominus iterum in præsenti hoc ipsum tangit: quia intelligentia eorum, quæ circa maximum, & minimum dicenda sunt, non parum ex dicendis in hoc libro pendent.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.



IBER hic in 10. capita secatur. In 1. & 2. probat Arist. continuum, & peculiariter tempus, non componi ex solis indiuisibilibus. In tertio agit de instanti, seu momento temporis, ostendẽs illud esse indiuisibile, & finem partis pręteritę, nec non, & principium partis futurę: ac tandem in prædicto instanti non posse fieri motum. In quarto de diuisibilitate motus sermonẽ instituit.

In 5. & 6. tractat de principio, & fine motus: vbi etiam tangit modum desinendi illius, scilicet per primum non esse. In cap. 7. ostendit istis quatuor nimirum mobili, spatio, seu magnitudini (per quam fit motus) tempori, ac tandem ipsi motui, conuenire eodem proportionali modo, quòd sint infinita, vel finita.

In 8. probat, quietem esse in infinitum diuisibilem, aliter tamen, & aliter quàm motum: nam huic conuenit diuisibilitas vt actui positiuo, illi verò tanquam priuationi motus. Et loquitur, vt constat, de quiete priuatiua, secundùm quam quiescere dicimus illud, quod non mouetur. eo tempore, quo moueri poterat. Vndè prædicta quies nequit esse in instanti, sicut neque motus. In nouo tandem, & decimo capite proponit aliquos errores aliorum Philosophorum; & fa sitatem in eis contentam ostendit.

DISPV



DISPVTATIO XXV.

DE COMPOSITIONE CONTINVI.

QVIA Aristoteles primo loco de compositione continui in hoc libro egit: ideo nos primo loco de illa agimus.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM IN CONTINVO SINT ACTV VERA, ET positiua indiuisibilia tam continuatiua, quàm terminatiua.



QVIA compositio continui,& plura,quæ ad illud pertinent, non parum ex notitia indiuisibiliũ quãtitatis pendet; ideo sigillàtim de eis quæstionem hanc primò mouemus.

Variæ sententiæ recensentur.

§. I.

1 PRima sententia est aliquorum recentiorum asserentium, dari quidem in continuo indiuisibilia continuatiua,quæ sint vera entia realia; minimè verò esse realia indiuisibilia terminatiua. Quorum fundamentum est, quod quæuis res corporea se ipsa est finita,& terminata:ergo non indiget indiuisibili terminante. Antecedens probatur:tum quia ex se non habet esse infinita;ergo finita: tum etiam,quia pars ex se habet esse situata ante punctum: ergo ex se habet vlteriùs non progredi: erit ergo ex se finita.

Confirmatur: nam si præscindamus per intellectum lineam à puncto, non minus manebit simpliciter finita sine illo,quàm cum illo:imò nec maior, nec minor, quàm antea: quandoquidem indiuisibile additum diuisibili non facit maius: ergo etiam si auferatur, non faciet minus.

2 Nec potest ad hæc responderi: quòd etsi quantitas se ipsa sit negatiuè finita, non tamen positiuè. Vnde non sunt necessaria indiuisibilia ad terminandam vtcumque quantitatem; sed ad eam positiuè finiendam. Nam contra est, quòd si ratio finiti attendatur, importat quid negatiuum: tum quia finitum dicitur tale per carentiam maioris perfectionis,aut quantitatis: tum quia infinitum dicit perfectionem, & positiuam entitatem: ergo finitum dicit imperfectionem, & carentiam: ergo ad rationem finitatis continui non est cur finis positiuus excogitetur: maximè cum ad fundandam illam negationem sufficiat ipsa entitas continui diuisibilis: siquidem de illa potest affirmari,quòd vlterius non se extendat.

3 Secunda sententia est aliorum asserentium, admittenda esse puncta,lineas, & superficies terminatiuas; non verò continuatiuas: ita Fonseca 5.Metaph. cap.16. quæst.6. & alij ex Iunioribus. Probatur primò ex Aristot. 8. Phy

Physic. cap. 8. & 3. Metaph. cap. 5. vbi inquit: *Superficies non esse actu in continuo; sed solùm potestate.* Quem locum explicans D. Th. lect. 15. ait: *Quod autem dictum est de superficie; intelligendum est in linea, puncto, & vnitate: hæc enim in continuo non sunt actu, nisi solùm quantum ad illa, quæ terminant continuum.* Et opusc. 36. cap. 2. his verbis. *In hac ergo linea constituta per diuersitatem puncti, erunt puncta quædam duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione, & infinita alia in potentia, secundùm quod ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter.*

Deindè ratione probatur: nam si Deus separaret à linea omnia indiuisibilia continuatiua, tunc reuera maneret continua: ergo ad continuandam lineam non sunt necessaria indiuisibilia, ac proindè neque ad continuandas alias quantitates. Antecedens patet: nam vel illud, quod tunc remaneret in linea, esset aliquid indiuisibile, & hoc non: alioquin non essent ablata omnia puncta, & indiuisibilia: vel diuisibile secundùm longitudinem, & tunc esset linea, & consequenter habens partes intrinsecè vnitas, in quas sit diuisibilis: quamuis careat prædictis punctis.

Vera sententia Aristotelis, & D. Thomæ, & primum illius fundamentum.

§. II.

4 Nihilominus dicendum est: in continuo verè dari actu indiuisibilia, tam continuatiua, quàm terminatiua, quæ sint realia, & positiua entia, & hæc in linea esse puncta in superficie verò lineam, vt indiuisibilem secundùm latitudinem, in corpore verò superficiem, vt indiuisibilem secundùm profunditatem. Ita Aristot. & D. Th. locis statim referendis, Themist. Simplicius, & Philoponus; Capreolus in 2. dist. 2. qu. 1. Deza q. 2. art. 4. Caiet. 3. p. q. 4. art. 2. & cap. de quantitate, Soto ibidem quæst. 2. Soncinas lib 10. Metaph. q. 20. Suarez 2. tom. suæ Met. dist. 40. sect. 5. n. 28. Plaza, Masius & Rubius in præsenti, & alij plures.

Assertio hæc, quoad secundam eius partem, scilicet hæc indiuisibilia in linea esse puncta, & in superficie lineam, apertè sequitur ex priori: nam si semel dantur prædicta indiuisibilia in continuo, necesse est, vt sint indiuisibilia secundùm eam dimensionem, secundùm quam continuum est diuisibile: vndè cum punctum sit indiuisibile secũdùm omnem extensionem, erit accommodatum ad continuandam, & terminandam lineam, quæ secundùm solam longitudinem est diuisibilis. Et similiter cùm superficies habeat diuisibilitatem secundùm latitudinem, continuabitur, & terminabitur per lineam, quæ secundùm latitudinem est indiuisibilis. Et tandem quia corpus est patibile secundùm profunditatem, habebit pro continuatiuo superficiem, quæ secundùm hanc dimensionem impartibilis est, vt ita prædictum vinculum impediat, ne vna pars, verbi gratia, lineæ, immediatè tangat, aut quasi tangat aliam, & intromittatur in illam: ac proinde penetretur cum ea.

5 Deindè quoad eius primam partem probatur in primis ex Aristot. qui capite de quantitate sic ait. *Linea verò continuum est. Sumi namque communis terminus, quo partes lineæ copulentur, pũctum potest.* Vbi idem docet de superficie, corpore, & tẽpore, & 5 Metaph. cap. 6. asserit: puncta habere positionem in continuo, & in hoc lib. cap. 1. 2. & 3. id manifeste docet, probans continuum non cõstare ex solis indiuisibilibus. Vndè c. 3. text. 29. inquit. *Inter pũcta verò semper est linea.* Et hoc ipsum docet

docet de indiuisibilibus terminatiuis lib. 5. huius operis c. 3. text. 26. tradens definitionem continuorum, & contiguorum.

Confirmatur ex D. Thoma: tùm in commentariis locorum Aristotelis, quæ retulimus: tùm etiam opusculo 36. cap. 2. vbi inquit: *In linea tamen sunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuersi, vt duo eius termini. Et similiter in eius connuatione*: & qu. 28. de veritate art. 2 ad 10. asserit. *Ante vltimum instans huius temporis nõ est accipere aliud immediatè proximum, quia quodcumque instans accipiatur aliud ab vltimo, inter ipsum, & vltimum erunt infinita alia instantia.* Et in hoc lib. lect. 8. ait, quòd. *In quauis linea est signare infinities punctum, ante punctum, & in quolibet tempore infinities instans.* Quod etiam multoties in aliis locis repetit. Et confirmatur ex D. August. in lib. de quantitate animæ cap. 11. & 12. confes. cap. 14. vsque ad 18. vbi nostram assertionem docet.

Deindè ratione desumpta ex Aristotele, & D. Thom. locis citatis: sic primò suadetur assertio; quoniam contigua, vt talia realiter se tangunt, & quodlibet eorum habet suum vltimum: ac tãdem quatenus contigua differunt essentialiter à continuis: vt cum Aristotele docent communiter Philosophi: sed hæc non possunt saluari, nisi admittantur realia indiuisibilia continuatiua, & terminatiua: ergo, &c.

Minor quoad primam partem, scilicet quoad contactum, probatur, quoniam non possunt se realiter tangere in ipsa carentia extensionis, cum hæc sit nihil, neque in profunditate, vt tali: quia vnum corpus non potest tangere profunditatem alterius, vt talem; nisi intromittatur in aliud saltem secũdùm aliquam sui partem; atque ita nisi ibidem sit aliqua penetratio, quæ tamen, vt cõstat, est naturaliter impossibilis, ac proindè solùm possunt se tangere ratione indiuisibilium terminatiuorũ. Quoad secundam verò partem constat: nam cum quæuis pars sit in infinitum diuisibilis, nequit ibidem assignari aliqua, quæ sit prima, aut vltima. Et tandem quoad vltimam partem etiam liquet: quia si duas partes quantitatis esse continuas, non addit nexum positiuum, & consequenter indiuisibile aliquod quo nectãtur; fiet indè, vt duas partes vnius lapidis esse continuas, tãtum importet, quòd sint eiusdem naturæ, & quòd non distent inter se: at hoc ipsum habent duo lapides inter se contigui: ergo, &c.

EXPENDITVR SECVNDVM fundamentum veræ sententiæ.

§. III.

7 Secundò principaliter, quoad eandem partem suadetur assertio ratione, quam ex parte innuit Arist. 1. de Anima cap. 1. text. 13. & D. Thom. ibidem: nã si detur globus perfectè sphæricus, & simul aliud corpus perfectè planum; tunc globus ille, si super hoc planum, poneretur, tangeret realiter, & physicè illud: ergo tangeret aliquid reale, & positiuum illius. Realis enim cõtactus nequit fieri in negatione, quæ realiter est nihil: at non tanget illud, nisi in puncto: igitur dantur in continuo vera realia, & positiua indiuisibilia. Minor probatur: tùm testimonio Aristotelis loco citato: tùm etiam authoritate Euclidis Mathematicorum Principis, rationeque ex ipso desumpta: nam aliàs oporteret esse in globo aliquam extensionem planam: quia corpora, quæ se tangunt, adæquantur in eo, in quo talis contactus fit: at corpori plano non potest nisi planum adæquari: ergò si globus in aliqua extensione tangeret planum, necessariò etiam haberet in se planam extensionem, & consequenter

non esset pefectè sphæricus.

8 Et simile argumentum potest fieri in cylindro seu colũna perfectè rotunda, quæ cadens super perfectè planum, non potest illud, nisi in linea tangere: ob eadem rationem: sicut etiam duo plana solida, & perfecta, non possunt se tangere nisi in re indiuisibili secundùm profunditatem: quia aliàs penetrarentur, vt ex statim dicendis cõstabit: ergo necessariò ponenda sunt in continuo realia indiuisibilia.

Multipliciter solent aduersarij huic argumento respondere. Alij enim respondent: quòd licet corpora illa se tãgant, non tamen in re, aut parte aliqua determinata; sed in indeterminata, quod (vt ipsi aiunt) est tangere indiuisibiliter in re diuisibili.

Sed in primis hæc responsio non saluat contactum illorum duorũ corporum, quæ perfectè sint plana, & æqualia: nam cum hæc non possint se tangere in aliqua minima, & indeterminata parte profunditatis: quia aliàs penetrarentur; necesse est, quòd in superficie; imò & quòd in tota superficie indiuisibili secundùm profunditatem fiat hic contactus, cum in tota illa se adæquent.

9 Deindè: nam etiam si admittantur ea, quæ in hac solutione dicuntur, adhuc non soluitur vis argumenti: nam inquirimus: num illud, in quo huiusmodi corpora se tangunt, siue illud sit certum, & determinatum, siue incertum, & indeterminatum, sit extensum, nec ne? Si hoc secundum dixeris, habemus intentum, quòd scilicet dẽtur realia indiuisibilia in continuo; si verò sit diuisibile, & extensum ex parte vtriusque: ergo & ipse globus extensionem planam habebit, siue determinatã, siue indeterminatam: ergo non erit perfectè sphæricus sicut supponimus: quia huic (vt ex Euclide diximus) repugnat vera planities. Item; quia tangere aliquid indiuisibiliter necessariò importat, vt saltem vnum extremum sit indiuisibile: quia illa dictio, vel aduerbium, *indiuisibiliter* dicit modum rei indiuisibilis, & non diuisibilis. sicut econtrariò tangere rem aliquam diuisibiliter, est modus rei diuisibilis, & non indiuisibilis: ergo repugnat cõtingere se indiuisibiliter, & non esse ibidem aliquod verum indiuisibile.

10 Alij verò aliter secundò occurrunt dicentes: contactum illum fieri in indiuisibili eminenter & nõ formaliter ibi existente. Sed contra est: quia etsi daremus, ibi punctum esse eminenter, adhuc non soluitur vis argumenti: quia contactus horum corporum est actualis, & formalis, per quem vltima corporum actualiter, & formaliter sũt simul: ergo contactus hic necessariò postulat indiuisibile actu, & formaliter ibidem existens. Prætereà, non est minus formalis contactus corporis sphærici, aut cylindri super planum cadentis, quàm plani super alterum planum: sed hæc duo se tangunt per positiuas superficies in eis formaliter existentes: ergo & alia duo se tangent per indiuisibilia in eis formaliter existentia.

Diluuntur argumenta initio posita.

§. IV.

11 Ad primum pro prima sentẽtia, & eius confirmationẽ benè respondetur ibidem. Vnde quantitas sine indiuisibili terminatiuo erit capax positiuæ terminationis, & consequenter afferet carentiam vlterioris extensionis: non tamen erit positiuè terminata, nec adæquatè finita: quoniam adæquata finitas eius petit finitatem tam positiuam, quàm negatiuam.

Et ad probationem contra hoc negan-

gandum est antecedens: nam finitum, & infinitum mutuò inter se per modum habitus, & priuationis, & secundùm diuersas rationes comparantur. Etenim infinitum duo habet: primum est habere plures, ac plures partes: secundum est, habere quandam carentiam termini positiui: sicut, & finitum duobus aliis è regione oppositis gaudet, scilicet carere vlteriori extensione, quæ post punctum terminatiuum subsequatur, & habere positiuam finitatem, scilicet indiuisibile terminatiuum. Vnde infinitum secundùm id, quod dicit positiuum, habet se per modum habitus respectu carentię importatę à finito: sicut etiam finitum ratione sui positiui habet se per modum habitus, & formæ positiuę respectu illius carentię, quam infinitum secum affert.

12 Ad id autem, quod vltimo loco in eadem probatione additur, dicendum est: solam entitatem vltimæ partis aliquotæ non esse satis ad fundandam carentiam tam vlterioris extensionis, quàm vlterioris entitatis, aut modi positiuè finientis, & terminantis ipsam: quia hæc carentia fundatur immediatè in ipsa entitate indiuisibilis terminatiui, quod post illam partem sequitur. Vnde vsque dum tale indiuisibile sit, non est quantitas illa terminata omni terminatione, quam petit: sicut nec substantia est terminata eo modo, quem petit, per hoc, quòd habeat carentiam essendi in alio, vt in subiecto, vel vt in supposito, nisi habeat positiuum terminum, ratione cuius sit positiuè per se. Maximè, quia quantitates, nisi maneant positiuè terminatæ, non poterunt contiguari, nec tangere se corpora, nisi ad inuicem penetrentur, vt explicatum est: & consequenter non remanent cum terminatione, quam petunt.

13 Ad primum pro secunda sententia respondetur: Aristotelem, & D. Thom. solùm loqui de diuisibilibus terminatiuis, quæ sunt in potentia continui, & resultabunt toties, quoties illud diuisum fuerit. Itaque in quantitate continua alia ad minus sunt indiuisibilia, quæ actu continuant, & non exercent præcisè munus terminandi: alia verò, quæ neque actu terminant, neque continuant: quia reuera non sunt; attamen continentur in potestate continui, & ipso diuiso resultant, & terminant. Loquendo ergo de indiuisibilibus terminatiuis tunc linea vt longa habet actu duo, licet habeat plura, & plura in potentia: quia quantitas illa potest in infinitum diuidi. Et ideò D. Th. vt innueret, se loqui de his indiuisibilibus, addidit illa vltima verba, scilicet: *Et infinita, alia in potentia secundùm quòd ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter.*

Ad secundùm respondetur: in primis casum esse impossibilem: quia aliàs maneret continuum diuisum in omnem sui partem: quandoquidem sublato omni continuatiuo, si manent res, quæ antea continuabantur, debent etiam manere diuisæ in omnem sui partem, quod sanè est contra naturam quantitatis continuæ, quæ nulla diuisione exhauriri potest; sed semper est vlteriùs, & vlteriùs diuisibilis. Deinde addimus, quòd gratis admisso, sed non concesso illo casu, non remaneret linea; non quidem, quia solùm constat ex solis indiuisibilibus, sed quia essentialiter pendet ab illis: quandoquidem essentialiter est quantitas continua: vnde his ablatis, perit quæuis alia entitas, quæ in ipsa intrinsecè reperitur.

QVÆSTIO II.

AN CONTINVVM CONSTET *ex solis indiuisibilibus.*

SEmel explicata existentia indiuisibilium. in continuo, oportet declarare, quomodo in ordine ad illud se habeant, & ideò id secundo loco inuestigamus.

Placitum Zenonis, & aliorum.

§. I.

14 PRima sententia est asserentium continuum solùm ex indiuisibilibus, numero tamen finitis componi: ita vt verbi gratia linea nihil aliud sit, quàm multitudo, & collectio punctorum. Sic Stoici Philosophi, duce Zenone. Item Pythagoras, Democritus, Leutippes, & multi alij, qui Aristotelis ætate floruere, quos etiã nouissimè sequuntur nonnulli Moderni ex Societate Iesu, qui scripta sua nondum prælo mandârunt.

Probatur primò. Si globus perfectè sphæricus super corpus perfectè planum motu continuo moueatur (quod quidem esse possibile videtur certum:) tunc globus ille solummodo in puncto tangeret planum, vt præcedenti quæstione dictum est: ergo totum illud planum constat ex solis punctis. Patet consequentia: quia omne mobile motu continuo tangit omne illud spatium, per quod continuò mouetur; non enim transit ab extremo ad extremum absque eo quòd transeat per medium; ergo si globus ille solùm tangit in puncto, signum est, quòd spatium illud extensum, per quod transit, solùm constat ex punctis.

15 Secundò probatur, inquirendo vtrùm inter punctum, quòd est initium lineæ, cæteràque alia puncta intercedat aliquid, vel nihil: si nihil, habetur intentum; scilicet continuum ex solis indiuisibilibus coalescere. Si verò aliquid mediet, rursus inquiritur, num sit linea. Et hoc non: nam impossibile est mediare lineam quin etiam puncta medient: puncta autẽ mediare non possunt: quia inter primum, & omnia alia, non est aliud punctum quod mediet, vt ex se constat: ergo inter punctum primum lineæ, & cætera omnia nihil aliud mediabit; sed tota linea solùm erit collectio illa punctorum.

Confirmatur, si demus corpus aliquod, cuius vna mediatas in aqua, & alia in aëre sit: tunc in medietate illius corporis duæ lineæ terminatiuæ aquæ, & aëris immediatè se contingent: ergo ex parte corporis locati correspondent duæ aliæ lineæ, quæ etiam immmediatę sint; & consequenter inter vnũ, & aliud indiuisibile minimè aliqua pars mediabit. Prima consequentia patet: nam de ratione locati circumscriptiui est, vt totum toti loco, & pars parti, ac denique indiuisibilia indiuisibilibus correspondeant.

16 Tertiò: quia si continuum componitur ex partibus, sequitur, eas esse infinitas, & consequenter motu continuo numquam posse totum spatium diuisibile, v. g. gymnasij huius pertransiri: at hoc contra euidentem experientiam est: ergo, &c. Sequela prior patebit, ex infrà dicendis quæst. 5. Secunda verò suadetur: quoniam sicut data hac infinitudine ante quamlibet partem, priùs esset alia: ita moueremur priùs per vnam, quàm per aliam. Et quauis parte per motum acquisita, rursus restaret alia, & alia acquirenda. Ergo mobile numquam illas finiet, seu omninò pertransibit. Patet consequentia: quia si illas successiuè finiret; consequens inde-

inde esset, partes illas non esse tot, vt quauis assumpta restaret alia, & alia assumenda: sed necessariò assignaretur vltima, ad quam mobile vltimò perueniret.

STABILITVR SENTENTIA Aristotelis, & D. Thomæ, & primum eius fundamentum.

§. II.

17 Dicendum tamen est: continuum non componi ex solis indiuisibilibus. Ita Arist. cap. 1. huius libri text. 2. vbi ait: *At verò neque consequenter erit punctus ad punctum, aut ipsum nunc, ad nunc ipsum, vt ex his sit longitudo, aut tempus: consequenter enim sunt, intra quæ nihil est eiusdem generis: inter autem puncta semper in linea, & inter ipsum nunc est tempus.* Et hoc ipsum sæpe repetit in toto cap. 1. & 2. & pluribus rationibus confirmat. Quem Doctor Angelicus, & vniuersi eius Interpretes, paucis ex Iunioribus exceptis.

Imò, & Ecclesia Catholica in Concilio Constantiensi sess. 12. inter errores contra fidem quibus irretitus est Ioannes Hus eos etiam, quos aduersus Philosophiam veram tenuit, annotare volens, hunc inter alios retulit; quòd scilicet docuerit, continuum componi ex indiuisibilibus. Verba autem Sacri Concilij sunt: *Linea autē Mathematica continua, componitur ex duobus, tribus, vel quatuor punctis immediatis, aut solum ex punctis simpliciter finitis: vel tēpus est, fuit, vel erit compositū ex instantibus immediatis. Item non est possibile, quin tempus, & linea, si sint, aliter componantur.* Et statim Concilium, his dubitā verbis censuram reddens, addit. *Prima pars est error in Philosophia; sed vltima errat circa diuinam potentiam.*

18 Deinde ratione desumpta ex eodem Aristot. & D. Thoma locis citatis, suadetur primò. Indiuisibile additum indiuisibili, non facit maius, aut extensius: ergo punctum additum puncto, non extendit: ergo non facit lineam: quia impossibile omnino est, dari lineam sine aliqua extensione. Imò etiam sequitur, impossibilem esse superficiem, aut corpus: quia si continuum ex indiuisibilibus tanquam ex partibus constaret, fieret inde, totum corpus nihil esse aliud præter plura puncta: nam profunditas esset multiplex superficies: & superficies multiplex linea; & linea esset multiplex punctum: & consequenter de primo ad vltimum, totum corpus non esset aliud, quàm plura puncta.

Antecedens suadetur: nam ea, quæ secundùm se tota se tangunt, non faciūt maius; id, quod manifestè constat in ædificio: etenim si vnus lapis super aliū positus, secundùm totum, quod habet, tangat alium, & econtrà, tunc vnus in alium omnino intromitteretur; nec vnquam cresceret ædificium: at puncta se inuicem tangunt, secundùm totum, quod habent: quia cum indiuisibilia sint, si se quocumque modo tangunt, necesse est, quod vel secundùm se tota, vel secundùm nihil, se contingant: ergo quantumuis addas puncta, numquam crescet, vt sic dicamus, ędificium, aut aliqua longitudo lineæ ex eis resultabit.

19 Confirmatur ratione, quam ibidem Aristoteles, & D. Thomas innuunt. Quia aliàs si daremus duplicem lineam, quarum vna decem punctis, alia verò vndecim constaret; tunc hæc posterior esset maior, quàm prior: non obstante prædicto contactu adæquato punctorum inter se: at hoc est impossibile: ergo, &c. Sequela satis constat. Minor verò probatur: nam posterior linea solùm excedit priorem in vno

SSs iij pun-

puncto: sed punctum nullius est extensionis, & magnitudinis: ergo repugnat, quòd vna linea ratione illius sit longior, quàm alia: sicut impossibile omnino esset, quòd vnum corpus esset magis album, quàm aliud ratione alicuius entitatis, quæ non sit albedo.

20 Ex horum Iuniorum doctrina posset vtcumque (semper tamen inscilicet) huic rationi, & eius confirmationi responderi. Rationi quidem principali, si dicatur, quòd antecedens est verum in rebus diuisibilibus secundùm totam suam entitatem se tangentibus: non verò in indiuisibilibus: quia hoc ipso quòd diuisibilia secundùm se tota se tangant, necesse est, vt vnum totaliter intromittatur in aliud, & consequenter quòd penetrentur: at indiuisibilia, hoc ipso quòd se tangant, non habent, vt vnum cum alio penetretur, vel ad inuicem intromittantur: quia cum sint indiuisibilia, ad hoc vt secundùm se tota se tangãt, satis est quòd vnum sequatur post aliud, & consequenter vnum extra aliud erit, & maius faciet.

Et posset confirmari hæc solutio, ex eo quòd Aristoteles, & eius schola tenentur hoc ipsum admittere in puncto continuatiuo, & partibus, quas continuat. Nam punctum illud non potest esse intromissum in partem, & penetratum cum illa: alioqui etiam altera pars vnita cum eodem puncto ingrederetur similiter in illam; sed est immediatè post vnam & aliam partem, nõ obstante quod ab vtraque secundùm se totum tangatur.

Confirmationi verò posset responderi: quòd licet vnum punctum secundùm se, separatim sumptum non sit alicuius extensionis: attamen vt coniunctum cum aliis, facit extensionem, & consequenter ratione illius, poterit vna illarum linearum esse longior alia.

21 Cæterum, omnia hæc frustraneè adhibentur, & in primis contra id, quo rationi principali occurritur, obstat: quòd hoc ipso, quòd vnum punctum tangat totum aliud, necesse est, vt vbi vnum est, ibidem & aliud sit; ergo cum hoc contactu non potest cohærere, vt vnum sit post aliud. Antecedens patet: nam cum vnum punctum sic tangit aliud, vel vnum vltra progreditur, quò aliud non progrediatur, vel non? Si primum dixeris, non se tangent ambo secundùm se tota: si secundùm, ibidem erit vnum, vbi & aliud.

Adde, ideò vnum punctum esse ibidem, vbi est indiuisibile loci correspondens illi: quia tanguntur ad inuicem secundùm se tota. Vnde si hoc præcisè abstuleris, non remanebit vnum, vbi est alterum: si ergo vnum punctum lineæ tangit secundùm se totum aliud, & econtrà, necessariò ibidem erit, vbi est & aliud, atque ideò non possunt hæc duo cohærere, scilicet quod duo puncta secundùm se tota se tangant, & quòd vnum sit extra, & post aliud. Maximè, quia non potest hic contactus ex parte vtriusque esse adæquatus, quin vnum eò vsque accedat inclusiuè, quò etiam aliud: cumque ad illam distantiam in qua vnum est, nõ possit aliud inclusiuè pertingere, quin tota possideatur: quippè quæ indiuisibilis est; fit inde, vt non possit non quoduis punctum in eodem situ esse, & consequenter ibi inuenies vnum, vbi & aliud.

22 Ad id autem, quo solutio hæc confirmabatur, negãdum est, punctum continuatiuum in sententia Aristotelis esse in ordine ad locum post partem, quam continuat, vel penetratum, propriè loquendo, cum illa. Primum illud ex impugnatione nũc facta satis liquet; secundùm verò etiam constat, quia penetratio (si Philosophicè loquamur) necessariò includit duo quanta se inui-

cem secundùm partes indiuisibiles tangentia.

Quare, licet punctum afficiat, & vt sic dicamus, quasi tangat saltem inadæquatè partem quam continuat; non tamen se in eam intromittit: quia afficit, & quasi tangit illam, vt indiuisibile, & suo modo tanquam terminus eius; consequenterque indiuisibiliter. Vnde minimè se in illam intromittet: quoniam hoc est proprium rei diuisibilis, nec potest cohærere cum termino, vt totam terminet extensionem. Cum quo tamen stat, vt eo ipso quòd totum punctum quasi tangatur à parte, quam continuat, oporteat ibidem, saltem inadæquatè esse partem vbi punctum, id est, ita vt non secundùm se totam quasi tangat punctum; sed secundùm sui medietatem, & hæc rursus non secundùm se totam; sed secundùm sui medietatem, & sic in infinitum quasi tangat idem punctum: quia illuc vsque inclusiuè per partes minores, & minores accedit. Vnde, licet inter contactum duorum corporum non inueniatur medium, inter hoc quòd est, vnum esse intra, vel extra aliud, benè tamen inter duo indiuisibilia, vel inter vnum indiuisibile, & aliud indiuisibile: quia non adest aliquid, in quo, & per quod fiat intromissio; nec aliquid, per quod vtrumque possit esse extra aliud: ideóque erit ibidem vnum: vbi & alterum; & consequenter nullam facient extensionem.

23 Diximus, *Punctum quasi tangere partem, quam continuat*: quia licet immediatè afficiat illam, & vniat eandem cum altera parte, non tamen si Philosophicè loquamur (vt optimè notauit Aristot. in præsenti, text. 1.) tangit illam: quandoquidem teste eodem Philosopho ibidem, ea solùm se tangunt, quorum vltima sunt simul, consequenterque habent aliquid præter vltimum.

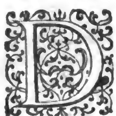
Tandem contra id, quod vltimo loco ad enodandam confirmationem adducitur, scilicet vnum punctum, vt coniunctum cum aliis facere maius in linea, obstat, quod datis duabus virgis, quarum vna quatuor extensionis palmos, & alia quinque habeat, impossibile erit, vt hæc posterior excedat aliã, nisi in ea tantum extensione, quam vnus palmus secum affert: quantumuis illam prioribus palmis coniungas, & vnus eorum sit idoneus ad faciendum cum alio maiorem longitudinem: ergo similiter, linea excedens aliam in vno tantùm puncto, solùm excedet eam in eo, quod punctum illud secũ attulerit, quantumuis illud cum prioribus punctis iunxeris. Quare cum tale pũctum nullius secundùm se sit extensionis, cõsequens est, vt prædictæ lineæ, nullam longitudinem, aut maioritatem supra aliam præstet. Adde, impossibile esse, punctum esse longum *vt quo*, quin sit ipsa longitudo: at quod est omnino indiuisibile, repugnat esse longum, aut esse ipsam longitudinem: ergo, &c.

24 Sed obiicies: licet vnitas prædicamentalis secundùm se sit indiuisibilis: attamen vnita aliis vnitatibus numerum facit, qui verè est quantitas extensa. Similiter instans temporis additum tempori, reddit ipsum longius: ergo eodem modo punctum, quod secundùm se, & separatim sumptum habet esse inextensum, efficiet quantitatem extensam, si cum aliis punctis coniungatur.

Antecedens, quoad priorem partem patet. Quoad posteriorem verò suadetur: nam res durans toto tempore, verbi gratia, horæ, & in instanti terminatiuo illius; magis videtur durare, quàm ea, quæ toto tempore horæ duraret, & in instanti terminatiuo illius

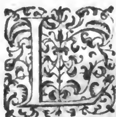
LIBER SEXTVS PHYSCORVM.

PROOEMIVM.



E tribus, vnà cum Aristot. in hoc lib. agemus. Primum est de compositione continui: vt ita semel explicatis partibus, quasi subiectiuis motus. iam nunc compositio eius ex partibus integrantibus innotescat. Secundum est modus incipiendi, & desinendi eiusdem motus: quia iuxta modum compositionis rei, est modus incipiendi, & desinendi ipsius. Vbi etiam aliqua de inceptione, & desitione rerum permanentium dicemus. Tertium est de terminis entis naturalis, seu de maximo, & minimo: Nam licet Arist. aliquid de eis in 1. lib. tetigerit, nihilominus iterum in præsenti hoc ipsum tangit: quia intelligentia eorum, quæ circa maximum, & minimum dicenda sunt, non parum ex dicendis in hoc libro pendent.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.



IBER hic in 10. capita secatur. In 1. & 2. probat Arist. continuum, & peculiariter tempus, non componi ex solis indiuisibilibus. In tertio agit de instanti, seu momento temporis, ostendēs illud esse indiuisibile, & finem partis prѧteritѧ, nec non, & principium partis futurѧ: ac tandem in prædicto instanti non posse fieri motum. In quarto de diuisibilitate motus sermonē instituit.

In 5. & 6. tractat de principio, & fine motus: vbi etiam tangit modum desinendi illius, scilicet per primum non esse. In cap. 7. ostendit istis quatuor nimirum mobili, spatio, seu magnitudini (per quam fit motus) tempori, ac tandem ipsi motui, conuenire eodem proportionali modo, quòd sint infinita, vel finita.

In 8. probat, quietem esse in infinitum diuisibilem, aliter tamen, & aliter quàm motum: nam huic conuenit diuisibilitas vt actui positiuo, illi verò tanquam priuationi motus. Et loquitur, vt constat, de quiete priuatiua, secundùm quam quiescere dicimus illud, quod non mouetur. eo tempore, quo moueri poterat. Vndè prædicta quies nequit esse in instanti, sicut neque motus. In nouo tandem, & decimo capite proponit aliquos errores aliorum Philosophorum; & falsitatem in eis contentam ostendit.

DISPV



DISPVTATIO XXV.

DE COMPOSITIONE CONTINVI.

QVIA Aristoteles primo loco de compositione continui in hoc libro egit: ideo nos primo loco de illa agimus.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM IN CONTINVO SINT ACTV VERA, ET positiua indiuisibilia tam continuatiua, quàm terminatiua.



VIA compositio continui, & plura, quæ ad illud pertinent, non parum ex notitia indiuisibiliũ quátitatis pendet; ideo sigillàtim de eis quæstionem hanc primò mouemus.

Variæ sententiæ recensentur.

§. I.

1 PRima sententia est aliquorum recentiorum asserentium, dari quidem in continuo indiuisibilia continuatiua, quæ sint vera entia realia; minimè verò esse realia indiuisibilia terminatiua. Quorum fundamentum est, quod quæuis res corporea se ipsa est finita, & terminata: ergo non indiget indiuisibili terminante. Antecedens probatur: tum quia ex se non habet esse infinita; ergo finita: tum etiam, quia pars ex se habet esse situata ante punctum: ergo ex se habet vlteriùs non progredi: erit ergo ex se finita.

Confirmatur: nam si præscindamus per intellectum lineam à puncto, non minus manebit simpliciter finita sine illo, quàm cum illo: imò nec maior, nec minor, quàm antea: quandoquidem indiuisibile additum diuisibili non facit maius: ergo etiam si auferatur, non faciet minus.

2 Nec potest ad hæc responderi: quòd etsi quantitas se ipsa sit negatiuè finita, non tamen positiuè. Vnde non sunt necessaria indiuisibilia ad terminandam vtcumque quantitatem; sed ad eam positiuè finiendam. Nam contra est, quòd si ratio finiti attendatur, importat quid negatiuum: tum quia finitum dicitur tale per carentiam maioris perfectionis, aut quantitatis: tum quia infinitum dicit perfectionem, & positiuam entitatem: ergo finitum dicit imperfectionem, & carentiam: ergo ad rationem finitatis continui non est cur finis positiuus excogitetur: maximè cum ad fundandam illam negationem sufficiat ipsa entitas continui diuisibilis: siquidem de illa potest affirmari, quòd vlterius non se extendat.

3 Secunda sententia est aliorum asserentium, admittenda esse puncta, lineas, & superficies terminatiuas; non verò continuatiuas: ita Fonseca 5. Metaph. cap. 16. quæst. 6. & alij ex Iunioribus. Probatur primò ex Aristot. 8.

Phy

Physic. cap.8. & 3. Metaph. cap.5. vbi inquit: *Superficies non esse actu in continuo; sed solùm potestate.* Quem locum explicans D. Th. lect.15. ait: *Quod autem dictum est de superficie; intelligendum est in linea, puncto, & vnitate: hæc enim in continuo non sunt actu, nisi solùm quantum ad illa, quæ terminant continuum.* Et opusc.36. cap.2. his verbis. *In hac ergo linea constituta per diuersitatem puncti, erunt puncta quadam duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione, & infinita alia in potentia, secundùm quod ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter.*

Deindè ratione probatur: nam si Deus separaret à linea omnia indiuisibilia continuatiua, tunc reuera maneret continua: ergo ad continuandam lineam non sunt necessaria indiuisibilia, ac proindè neque ad continuandas alias quantitates. Antecedens patet: nam vel illud, quod tunc remaneret in linea, esset aliquid indiuisibile, & hoc non: alioquin non essent ablata omnia puncta, & indiuisibilia: vel diuisibile secundùm longitudinem, & tunc esset linea, & consequenter habens partes intrinsecè vnitas, in quas sit diuisibilis: quamuis careat prædictis punctis.

Vera sententia Aristotelis, & D. Thomæ, & primum illius fundamentum.

§. II.

4 Nihilominus dicendum est: in continuo verè dari actu indiuisibilia, tam continuatiua, quàm terminatiua, quæ sint realia, & positiua entia, & hæc in linea esse puncta in superficie verò lineam, vt indiuisibilem secundùm latitudinem, in corpore verò superficiem, vt indiuisibilem secundùm profunditatem. Ita Aristot. & D. Th. locis statim referendis, Themist. Simplicius, & Phyloponus; Capreolus in 2. dist.2. qu.1. Deza q.2. art.4. Caiet.3.p. q.4.art.2.& cap. de quantitate, Soto ibidem quæst.2. Soncinas lib 10. Metaph. q.20.Suarez 2. tom. suæ Met. dist.40. sect.5. n.28. Plaza, Masius & Rubius in præsenti, & alij plures.

Assertio hæc, quoad secundam eius partem, scilicet hæc indiuisibilia in linea esse puncta, & in superficie lineam, apertè sequitur ex priori: nam si simel dantur prædicta indiuisibilia in continuo, necesse est, vt sint indiuisibilia secundùm eam dimensionem, secundùm quam continuum est diuisibile: vndè cum punctum sit indiuisibile secúdùm omnem extensionem, erit accommodatum ad continuandam, & terminandam lineam, quæ secundùm solam longitudinem est diuisibilis. Et similiter cùm superficies habeat diuisibilitatem secundùm latitudinem, continuabitur, & terminabitur per lineam, quæ secundùm latitudinem est indiuisibilis. Et tandem quia corpus est patibile secundùm profunditatem, habebit pro continuatiuo superficiem, quæ secundùm hanc dimensionem impartibilis est, vt ita prædictum vinculum impediat, ne vna pars, verbi gratia, lineæ, immediatè tangat, aut quasi tangat aliam, & intromittatur in illam: ac proinde penetretur cum ea.

5 Deindè quoad eius primam partem probatur in primis ex Aristot. qui capite de quantitate sic ait. *Linea verò continuum est. Sumi namque communis terminus, quo partes lineæ copulentur, pūctum potest.* Vbi idem docet de superficie, corpore, & tēpore, & 5 Metaph. cap.6. asserit: puncta habere positionem in continuo, & in hoc lib.cap.1.2. & 3. id manifeste docet, probans continuum non cōstare ex solis indiuisibilibus. Vndè c.3. text.29. inquit. *Inter pūcta verò semper est linea.* Et hoc ipsum docet

docet de indiuisibilibus terminatiuis lib. 5. huius operis c. 3. text. 26. tradens definitionem continuorum, & contiguorum.

Confirmatur ex D. Thoma: tùm in commentariis locorum Aristotelis, quæ retulimus: tùm etiam opusculo 36. cap. 2. vbi inquit: *In linea tamen sunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuersi, vt duo eius termini. Et similiter in eius connuatione*: & qu. 28. de veritate att. 2 ad 10. asserit. *Ante vltimum instans huius temporis nō est accipere aliud immediatè proximum, quia quodcumque instans accipiatur aliud ab vltimo, inter ipsum, & vltimum erunt infinita alia instantia.* Et in hoc lib. lect. 8. ait, quòd. *In quauis linea est signare infinities punctum, ante punctum, & in quolibet tempore infinities instans.* Quod etiam multoties in aliis locis repetit. Et confirmatur ex D. August. in lib. de quantitate animæ cap. 11. & 12. confes. cap. 14. vsque ad 18. vbi nostram assertionem docet.

Deindè ratione desumpta ex Aristotele, & D. Thom. locis citatis: sic primò suadetur assertio; quoniam contigua, vt talia realiter se tangunt, & quodlibet eorum habet suum vltimum: ac tādem quatenus contigua differunt essentialiter à continuis: vt cum Aristotele docent communiter Philosophi: sed hæc non possunt saluari, nisi admittantur realia indiuisibilia continuatiua, & terminatiua: ergo, &c.

Minor quoad primam partem, scilicet quoad contactum, probatur, quoniam non possunt se realiter tangere in ipsa carentia extensionis, cum hæc sit nihil, neque in profunditate, vt tali: quia vnum corpus non potest tangere profunditatem alterius, vt talem; nisi intromittatur in aliud saltem secūdùm aliquam sui partem; atque ita nisi ibidem sit aliqua penetratio, quæ tamen, vt cōstat, est naturaliter impossibilis, ac proindè solùm possunt se tangere ratione indiuisibilium terminatiuorū. Quoad secundam verò partem constat: nam cum quæuis pars sit in infinitum diuisibilis, nequit ibidem assignari aliqua, quæ sit prima, aut vltima. Et tandem quoad vltimam partem etiam liquet: quia si duas partes quantitatis esse continuas, non addit nexum positiuum, & consequenter indiuisibile aliquod quo nectātur; fiet indè, vt duas partes vnius lapidis esse continuas, tātum importet, quòd sint eiusdem naturæ, & quòd non distent inter se: at hoc ipsum habent duo lapides inter se contigui: ergo, &c.

EXPENDITVR SECVNDVM fundamentum veræ sententiæ.

§. III.

7 Secundò principaliter, quoad eandem partem suadetur assertio ratione, quam ex parte innuit Arist. 1. de Anima cap. 1. text. 13. & D. Thom. ibidem: nā si detur globus perfectè sphæricus, & simul aliud corpus perfectè planum; tunc globus ille, si super hoc planum, poneretur, tangeret realiter, & physicè illud: ergo tangeret aliquid reale, & positiuum illius. Realis enim cōtactus nequit fieri in negatione, quæ realiter est nihil: at non tanget illud, nisi in puncto: igitur dantur in continuo vera realia, & positiua indiuisibilia. Minor probatur: tùm testimonio Aristotelis loco citato: tùm etiam authoritate Euclidis Mathematicorum Principis, rationeque ex ipso desumpta: nam aliàs oporteret esse in globo aliquam extensionem planam: quia corpora, quæ se tangunt, adæquantur in eo, in quo talis contactus fit: at corpori plano non potest nisi planum adæquari: ergò si globus in aliqua extensione tangeret planum, necessariò etiam haberet in se planam extensionem, & consequenter

non esset pefectè sphæricus.

8 Et simile argumentum potest fieri in cylindro seu colũna perfectè rotunda, quæ cadens super perfectè planum, non potest illud, nisi in linea tangere: ob eadem rationem: sicut etiam duo plana solida, & perfecta, non possunt se tangere nisi in re indiuisibili secundùm profunditatem: quia aliàs penetrarentur, vt ex statim dicendis constabit: ergo necessariò ponenda sunt in continuo realia indiuisibilia.

Multipliciter solent aduersarij huic argumento respondere. Alij enim respondent: quòd licet corpora illa se tãgant, non tamen in re, aut parte aliqua determinata; sed in indeterminata, quod (vt ipsi aiunt) est tangere indiuisibiliter in re diuisibili.

Sed in primis hæc responsio non saluat contactum illorum duorũ corporum, quæ perfectè sint plana, & æqualia: nam cum hæc non possint se tangere in aliqua minima, & indeterminata parte profunditatis: quia aliàs penetrarentur; necesse est, quòd in superficie; imò & quòd in tota superficie indiuisibili secundùm profunditatem fiat hic contactus, cum in tota illa se adæquent.

9 Deindè: nam etiam si admittantur ea, quæ in hac solutione dicuntur, adhuc non soluitur vis argumenti: nam inquirimus: num illud, in quo huiusmodi corpora se tangunt, siue illud sit certum, & determinatum, siue incertum, & indeterminatum, sit extensum, nec ne? Si hoc secundum dixeris, habemus intentum, quòd scilicet dètur realia indiuisibilia in continuo; si verò sit diuisibile, & extensum ex parte vtriusque: ergo & ipse globus extensionem planam habebit, siue determinatã, siue indeterminatam: ergo non erit perfectè sphæricus sicut supponimus: quia huic (vt ex Euclide diximus) repugnat vera planities. Item; quia tangere aliquid indiuisibiliter necesseriò importat, vt saltem vnum extremum sit indiuisibile: quia illa dictio, vel aduerbium, *indiuisibiliter* dicit modum rei indiuisibilis, & non diuisibilis. sicut econtrariò tangere rem aliquam diuisibiliter, est modus rei diuisibilis, & non indiuisibilis: ergo repugnat cõtingere se indiuisibiliter, & non esse ibidem aliquod verum indiuisibile.

10 Alij verò aliter secundò occurrunt dicentes: contactum illum fieri in indiuisibili eminenter & nõ formaliter ibi existente. Sed contra est: quia etsi daremus, ibi punctum esse eminenter, adhuc non soluitur vis argumenti: quia contactus horum corporum est actualis, & formalis, per quem vltima corporum actualiter, & formaliter sũt simul: ergo contactus hic necessariò postulat indiuisibile actu, & formaliter ibidem existens. Prætereà, non est minus formalis contactus corporis sphærici, aut cylindri super planum cadentis, quàm plani super alterum planum: sed hæc duo se tangunt per positiuas superficies in eis formaliter existentes: ergo & alia duo se tangent per indiuisibilia in eis formaliter existentia.

Diluuntur argumenta initio posita.

§. IV.

11 AD primum pro prima sentẽtia, & eius confirmationẽ benè respondetur ibidem. Vnde quantitas sine indiuisibili terminatiuo erit capax positiuæ terminationis, & consequenter afferet carentiam vlterioris extensionis: non tamen erit positiuè terminata, nec adæquatè finita: quoniam adæquata finitas eius petit finitatem tam positiuam, quàm negatiuam.

Et ad probationem contra hoc negan

gandum est antecedens: nam finitum, & infinitum mutuò inter se per modum habitus, & priuationis, & secundùm diuersas rationes comparantur. Etenim infinitum duo habet: primum est habere plures, ac plures partes: secundum est, habere quandam carentiam termini positiui: sicut, & finitum duobus aliis è regione oppositis gaudet, scilicet carere vlteriori extensione, quæ post punctum terminatiuum subsequatur, & habere positiuam finitatem, scilicet indiuisibile terminatiuum. Vnde infinitum secundùm id, quod dicit positiuum, habet se per modum habitus respectu carentię importatę à finito: sicut etiam finitum ratione sui positiui habet se per modum habitus, & formæ positiuę respectu illius carentię, quam infinitum secum affert.

12 Ad id autem, quod vltimo loco in eadem probatione additur, dicendum est: solam entitatem vltimæ partis aliquotæ non esse satis ad fundandam carentiam tam vlterioris extensionis, quàm vlterioris entitatis, aut modi positiuè finientis, & terminantis ipsam: quia hæc carentia fundatur immediatè in ipsa entitate indiuisibilis terminatiui, quod post illam partem sequitur. Vnde vsque dum tale indiuisibile sit, non est quantitas illa terminata omni terminatione, quam petit: sicut nec substantia est terminata eo modo, quem petit, per hoc, quòd habeat carentiam essendi in alio, vt in subiecto, vel vt in supposito, nisi habeat positiuum terminum, ratione cuius sit positiuè per se. Maximè, quia quantitates, nisi maneant positiuè terminatæ, non poterunt contiguari, nec tangere se corpora, nisi ad inuicem penetrentur, vt explicatum est: & consequenter non remanent cum terminatione, quam petunt.

13 Ad primum pro secunda sententia respondetur: Aristotelem, & D. Thom. solùm loqui de diuisibilibus terminatiuis, quæ sunt in potentia continui, & resultabunt toties, quoties illud diuisum fuerit. Itaque in quantitate continua alia ad minus sunt indiuisibilia, quæ actu continuant, & non exercent præcisè munus terminandi: alia verò, quæ neque actu terminant, neque continuant: quia reuera non sunt; attamen continentur in potestate continui, & ipso diuiso resultant, & terminant. Loquendo ergo de indiuisibilibus terminatiuis tunc linea vt longa habet actu duo, licet habeat plura, & plura in potentia: quia quantitas illa potest in infinitum diuidi. Et ideò D. Th. vt innueret, se loqui de his indiuisibilibus, addidit illa vltima verba, scilicet: *Et infinita, alia in potentia secundùm quòd ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter.*

Ad secundùm respondetur: in primis casum esse impossibilem: quia aliàs maneret continuum diuisum in omnem sui partem: quandoquidem sublato omni continuatiuo, si manent res, quæ antea continuabantur, debent etiam manere diuisæ in omnem sui partem, quod sanè est contra naturam quantitatis continuæ, quæ nulla diuisione exhauriri potest; sed semper est vlteriùs, & vlteriùs diuisibilis. Deinde addimus, quòd gratis admisso, sed non concesso illo casu, non remaneret linea; non quidem, quia solùm constat ex solis indiuisibilibus, sed quia essentialiter pendet ab illis: quandoquidem essentialiter est quantitas continua: vnde his ablatis, perit quæuis alia entitas, quæ in ipsa intrinsecè reperitur.

QVÆSTIO II.

AN CONTINVVM CONSTET ex solis indiuisibilibus.

SEmel explicata existentia indiuisibilium, in continuo, oportet declarare, quomodo in ordine ad illud se habeant, & ideò id secundo loco inuestigamus.

Placitum Zenonis, & aliorum.

§. I.

14 PRima sententia est asserentium continuum solùm ex indiuisibilibus, numero tamen finitis componi: ita vt verbi gratia linea nihil aliud sit, quàm multitudo, & collectio punctorum. Sic Stoici Philosophi, duce Zenone. Item Pythagoras, Democritus, Leutippes, & multi alij, qui Aristotelis ætate floruere, quos etiã nouissimè sequuntur nonnulli Moderni ex Societate Iesu, qui scripta sua nondum prælo mandârunt.

Probatur primò. Si globus perfectè sphæricus super corpus perfectè planum motu continuo moueatur (quod quidem esse possibile videtur certum:) tunc globus ille solummodo in puncto tangeret planum, vt præcedenti quæstione dictum est: ergo totum illud planum constat ex solis punctis. Patet consequentia: quia omne mobile motu continuo tangit omne illud spatium, per quod continuò mouetur; non enim transit ab extremo ad extremum absque eo quòd transeat per medium; ergo si globus ille solùm tangit in puncto, signum est, quòd spatium illud extensum, per quod transit, solùm constat ex punctis.

15 Secundò probatur, inquirendo vtrùm inter punctum, quòd est initium lineæ, cæteráque alia puncta intercedat aliquid, vel nihil: si nihil, habetur intentum; scilicet continuum ex solis indiuisibilibus coalescere. Si verò aliquid mediet, rursus inquiritur, num sit linea. Et hoc non: nam impossibile est mediare lineam quin etiam puncta medient: puncta autẽ mediare non possunt: quia inter primum, & omnia alia, non est aliud punctum quod mediet, vt ex se constat: ergo inter punctum primum lineæ, & cætera omnia nihil aliud mediabit; sed tota linea solùm erit collectio illa punctorum.

Confirmatur, si demus corpus aliquod, cuius vna mediatas in aqua, & alia in aëre sit: tunc in medietate illius corporis duæ lineæ terminatiuæ aquæ, & aëris immediatè se contingent: ergo ex parte corporis locati correspondent duæ aliæ lineæ, quæ etiam immmediatę sint; & consequenter inter vnũ, & aliud indiuisibile minimè aliqua pars mediabit. Prima consequentia patet: nam de ratione locati circumscriptiui est, vt totum toti loco, & pars parti, ac denique indiuisibilia indiuisibilibus correspondeant.

16 Tertiò: quia si continuum componitur ex partibus, sequitur, eas esse infinitas, & consequenter motu continuo numquam posse totum spatium diuisibile, v. g. gymnasij huius pertransiri: at hoc contra euidentem experientiam est: ergo, &c. Sequela prior patebit, ex infrà dicendis quæst. 5. Secunda verò suadetur: quoniam sicut data hac infinitudine ante quamlibet partem, priùs esset alia: ita moueremur priùs per vnam, quàm per aliam. Et quauis parte per motum acquisita, rursus restaret alia, & alia acquirenda. Ergo mobile numquam illas finiet, seu omninò pertransibit. Patet consequentia: quia si illas successiuè finiret; consequens inde.

inde esset, partes illas non esse tot, vt quauis assumpta restaret alia, & alia assumenda: sed necessariò assignaretur vltima, ad quam mobile vltimò perueniret.

STABILITVR SENTENTIA Aristotelis, & D. Thomæ, & primum eius fundamentum.

§. II.

17 Dicendum tamen est: continuum non componi ex solis indiuisibilibus. Ita Arist. cap. 1. huius libri text. 2. vbi ait: *At verò neque consequenter erit punctus ad punctum, aut ipsum nunc, ad nunc ipsum, vt ex his fit longitudo, aut tempus: consequenter enim sunt, intra quæ nihil est eiusdem generis: inter autem puncta semper in linea, & inter ipsum nunc est tempus.* Et hoc ipsum sæpe repetit in toto cap. 1. & 2. & pluribus rationibus confirmat. Quem Doctor Angelicus, & vniuersi eius Interpretes, paucis ex Iunioribus exceptis.

Imò, & Ecclesia Catholica in Concilio Constantiensi sect. 12. inter errores contra fidem, quibus irretitus est Ioannes Hus eos etiam, quos aduersus Philosophiam veram tenuit, annotare volens, hunc inter alios retulit; quòd scilicet docuerit, continuum componi ex indiuisibilibus. Verba autem Sacri Concilij sunt: *Linea autẽ Mathematica continua, componitur ex duobus, tribus, vel quatuor punctis immediatis, aut solum ex punctis simpliciter finitis: vel tẽpus est, fuit, vel erit compositũ ex instantibus immediatis. Item non est possibile, quin tempus, & linea, si sint, aliter componantur.* Et statim Concilium, his d bitá verbis censuram redde s, addi . *Prima pars est error in Philosophia; sed vltima errat circa diuinam potentiam.*

18 Deinde ratione desumpta ex eodem Aristot. & D. Thoma locis citatis, suadetur primò. Indiuisibile additum indiuisibili, non facit maius, aut extensius: ergo punctum additum puncto, non extendit: ergo non facit lineam: quia impossibile omnino est, dari lineam sine aliqua extensione. Imò etiam sequitur, impossibilem esse superficiem, aut corpus: quia si continuum ex indiuisibilibus tanquam ex partibus constaret, fieret inde, totum corpus nihil esse aliud præter plura puncta: nam profunditas esset multiplex superficies: & superficies multiplex linea; & linea esset multiplex punctum: & consequenter de primo ad vltimum, totum corpus non esset aliud, quàm plura puncta.

Antecedens suadetur: nam ea, quæ secundùm se tota se tangunt, non faciũt maius; id, quod manifestè constat in ædificio: etenim si vnus lapis super aliũ positus, secundùm totum, quod habet, tangat alium & econtrà, tunc vnus in alium omnino intromitteretur; nec vnquam cresceret ædificium: at puncta se inuicem tangunt, secundùm totum, quod habent: quia cum indiuisibilia sint, si se quocumque modo tangunt, necesse est, quod vel secundùm se tota, vel secundùm nihil, se contingant: ergo quantumuis addas puncta, numquam crescet, vt sic dicamus, ędificium, aut aliqua longitudo lineæ ex eis resultabit.

19 Confirmatur ratione, quam ibidem Aristoteles, & D. Thomas innuunt. Quia aliàs si daremus duplicem lineam quarum vna decem punctis, alia verò vndecim constaret; tunc hæc posterior esset maior, quàm prior: non obstante prædicto con tactu adæquato punctorum inter se: at hoc est impossibile: ergo, &c. Sequela satis constat. Minor verò probatur: nam posterior linea solùm excedit priorem in vno pun-

puncto: sed punctum nullius est extensionis, & magnitudinis: ergo repugnat, quòd vna linea ratione illius sit longior, quàm alia: sicut impossibile omnino esset, quòd vnum corpus esset magis album, quàm aliud ratione alicuius entitatis, quæ non sit albedo.

20 Ex horum Iuniorum doctrina posset vtcumque (semper tamen inscilicet) huic rationi, & eius confirmationi responderi. Rationi quidem principali, si dicatur, quòd antecedens est verum in rebus diuisibilibus secundùm totam suam entitatem se tangentibus: non verò in indiuisibilibus: quia hoc ipso quòd diuisibilia secundùm se tota se tangant, necesse est, vt vnum totaliter intromittatur in aliud, & consequenter quòd penetrentur: at indiuisibilia, hoc ipso quòd se tangant, non habent, vt vnum cum alio penetretur, vel ad inuicem intromittantur: quia cum sint indiuisibilia, ad hoc vt secundùm se tota se tangãt, satis est quòd vnum sequatur post aliud, & consequenter vnum extra aliud erit, & maius faciet.

Et posset confirmari hæc solutio, ex eo quòd Aristoteles, & eius schola tenentur hoc ipsum admittere in puncto continuatiuo, & partibus, quas continuat. Nam punctum illud non potest esse intromissum in partem, & penetratum cum illa: alioqui etiam altera pars vnita cum eodem puncto ingrederetur similiter in illam; sed est immediatè post vnam & aliam partem, nõ obstante quod ab vtraque secundùm se totum tangatur.

Confirmationi verò posset responderi: quòd licet vnum punctum secundùm se, separatim sumptum non sit alicuius extensionis: attamen vt coniunctum cum aliis, facit extensionem, & consequenter ratione illius, poterit vna illarum linearum esse longior alia.

21 Cæterum, omnia hæc frustraneè adhibentur, & in primis contra id, quo rationi principali occurritur, obstat: quòd hoc ipso, quòd vnum punctum tangat totum aliud, necesse est, vt vbi vnum est, ibidem & aliud sit; ergo cum hoc contactu non potest cohærere, vt vnum sit post aliud. Antecedens patet: nam cum vnum punctum sic tangit aliud, vel vnum vltra progreditur, quò aliud non progrediatur, vel non? Si primum dixeris, non se tangent ambo secundùm se tota: si secundùm, ibidem erit vnum, vbi & aliud.

Adde, ideò vnum punctum esse ibidem, vbi est indiuisibile loci correspondens illi: quia tanguntur ad inuicem secundùm se tota. Vnde si hoc præcisè abstuleris, non remanebit vnum, vbi est alterum: si ergo vnum punctum lineæ tangit secundùm se totum aliud, & econtrà, necessariò ibidem erit, vbi est & aliud, atque ideò non possunt hæc duo cohęrere, scilicet quod duo puncta secundùm se tota se tangant, & quòd vnum sit extra, & post aliud. Maximè, quia non potest hic contactus ex parte vtriusque esse adæquatus, quin vnum eò vsque accedat inclusiuè, quò etiam aliud: cumque ad illam distantiam in qua vnum est, nõ possit aliud inclusiuè pertingere, quin tota possideatur: quippè quæ indiuisibilis est; fit inde, vt non possit non quoduis punctum in eodem situ esse, & consequenter ibi inuenies vnum, vbi & aliud.

22 Ad id autem, quo solutio hæc confirmabatur, negãdum est, punctum continuatiuum in sententia Aristotelis esse in ordine ad locum post partem, quam continuat, vel penetratum, propriè loquendo, cum illa. Primum illud ex impugnatione nũc facta satis liquet; secundùm verò etiam constat, quia penetratio (si Philosophicè loquamur) necessariò includit duo quanta se inui-

cem secundùm partes indiuisibiles tangentia.

Quare, licet punctum afficiat, & vt sic dicamus, quasi tangat saltem inadæquatè partem quam continuat; non tamen se in eam intromittit: quia afficit, & quasi tangit illam, vt indiuisibile, & suo modo tanquam terminus eius; consequenterque indiuisibiliter. Vnde minimè se in illam intromittet: quoniam hoc est proprium rei diuisibilis, nec potest cohærere cum termino, vt totam terminet extensionem. Cum quo tamen stat, vt eo ipso quòd totum punctum quasi tangatur à parte, quam continuat, oporteat ibidem, saltem inadæquatè esse partem vbi punctum, id est, ita vt non secundùm se totam quasi tangat punctum; sed secundùm sui medietatem, & hæc rursus non secundùm se totam; sed secundùm sui medietatem, & sic in infinitum quasi tangat idem punctum: quia illuc vsque inclusiuè per partes minores, & minores accedit. Vnde, licet inter contactum duorum corporum non inueniatur medium, inter hoc quòd est, vnum esse intra, vel extra aliud, benè tamen inter duo indiuisibilia, vel inter vnum indiuisibile, & aliud indiuisibile: quia non adest aliquid, in quo, & per quod fiat intromissio; nec aliquid, per quod vtrumque possit esse extra aliud: ideóque erit ibidem vnum: vbi & alterum; & consequenter nullam facient extensionem.

23 Diximus, *Punctum quasi tangere partem, quam continuat*: quia licet immediatè afficiat illam & vniat eandem cum altera parte, non tamen si Philosophicè loquamur (vt optimè notauit Aristot. in præsenti, text. 1.) tangit illam: quandoquidem teste eodem Philosopho ibidem, ea solùm se tangunt, quorum vltima sunt simul, consequenterque habent aliquid præter vltimum.

Tandem contra id, quod vltimo loco ad enodandam confirmationem adducitur, scilicet vnum punctum, vt coniunctum cum aliis facere maius in linea, obstat, quod datis duabus virgis, quarum vna quatuor extensionis palmos, & alia quinque habeat, impossibile erit, vt hæc posterior excedat aliã, nisi in ea tantum extensione, quam vnus palmus secum affert: quantumuis illam prioribus palmis coniungas, & vnus eorum sit idoneus ad faciendum cum alio maiorem longitudinem: ergo similiter, linea excedens aliam in vno tantùm puncto, solùm excedet eam in eo, quod punctum illud secũ attulerit, quantumuis illud com prioribus punctis iunxeris. Quare cum tale pũctum nullius secundùm se sit extensionis, cõsequens est, vt prædictæ lineæ, nullam longitudinem, aut maioritatem supra aliam præstet. Adde, impossibile esse, punctum esse longum *vt quo*, quin sit ipsa longitudo: at quod est omnino indiuisibile, repugnat esse longum, aut esse ipsam longitudinem: ergo, &c.

24 Sed obiicies: licet vnitas prædicamentalis secundùm se sit indiuisibilis: attamen vnita aliis vnitatibus numerum facit, qui verè est quantitas extensa. Similiter instans temporis additum tempori, reddit ipsum longius: ergo eodem modo punctum, quod secundùm se, & separatim sumptum habet esse inextensum, efficiet quantitatem extensam, si cum aliis punctis coniungatur.

Antecedens, quoad priorem partem patet. Quoad posteriorem verò suadetur: nam res durans toto tempore, verbi gratia, horæ, & in instanti terminatiuo illius; magis videtur durare, quàm ea, quæ toto tempore horæ duraret, & in instanti terminatiuo illius

illius per primum non esse desineret: quia in illo instanti, de illa priori erat verum dicere, quòd sit; de posteriori verò, quòd non sit.

25 Respondetur ad primum exemplum: quod licet indiuisibile additum indiuisibili, non faciat maius, aut extensius facit tamen plus. Vnde cum ad quantitatem discretam formaliter sumptam minimè desideretur magnitudo extensionis: benè tamen (vt sic dicamus) magnitudo pluralitatis; ideò quantitas continua minimè potest componi ex solis indiuisibilibus, benè tamen discreta ex vnitatibus formaliter indiuisibilibus, & materialiter extensis.

26 Ad secundum exemplum concedimus, instans facere maius in duratione; non tamen maius, aut extensius tempus: quia maius tempus, quippè quod est quid quantum, importat maiorem extensionem. Vnde, cum indiuisibile additum indiuisibili non faciat extensius, consequens est, vt instans temporis, quod indiuisibile est, non possit reddere tempus extensius: at duratio abstrahit ab extensione: nam sicut potest dari duratio successiua, & quantitatiua, qualis est tempus: ita duratio indiuisibilis. Vnde maior duratio, seu vt melius loquamur, magis durationis potest prouenire ab eo, quod est omninò indiuisibile.

Et potest hoc exemplificari in linea, cui si aliquod adderetur punctum, tunc haberet plus de entitate: quoniam entitas à diuisibili, & indiuisibili abstrahit, non verò esset maior, & longior ob rationem dictam: ita ergo si tempori adderetur instás, tunc haberet plus de entitate, plusque de duratione: non tamen ipsummet tempus redderetur extensius.

EXAMINATVR SECVNDVM fundamentum nostræ sententiæ.

§. III.

27 Secundò principaliter suadetur assertio, ratione alia desumpta ex Arist. & D. Thom. locis cit. nam ex opposito sequitur, mobile velocissimú non posse æquali tempore percurrere plus spatij, quàm mobile tardissimum: quod est euidenter falsum.

Probatur sequela: nam demus, claritatis gratia, spatium habens decem, & nouem indiuisibilia, túc mobile tardissimum tantùm potest consumere vnicum instans, dum vnú indiuisibile spatij pertransit: nam si consumeret tempus, priùs percurreret vnam partem púcti, & postea aliam: quod implicat: cum indiuisibile illud careat partibus; & ita, vel totum simul, & consequenter in instanti, summaque cum velocitate, vel nihil illius debeat acquiri: ac proinde in decem, & nouem instantibus totum illius spatium percurret. Et similiter mobile velocissimum non potest transire illud in minori duratione, quàm in decem, & nouem instátibus, quia quodlibet indiuisibile spatij debet pertrásiri in minori duratione impossibili. Quare cum instans sit minima duratio, quippè quod est omninò indiuisibile, necesse erit, vt consumatur vnú instans in transitu per quodlibet ex illis indiuisibilibus; & consequenter non poterit non consumere decem & nouem instantia in transitu per omnia illa.

28 Respondent primò, negando in vnico instanti, vnicum tantùm posse pertransiri punctum, sed quò mobilia sunt velociora, eo plura simul: & quò tardiora, eo pauciora puncta simul percurrere. Et addunt, quod mobile omniú tardissimum pertransibit in vnico instanti vnicum tantummodo punctum.

Sed

Sed contra: quia inde manifestè sequitur, idem corpus simul, & semel esse in duobus locis sibi adæquatis, hocque naturaliter contingere posse: quod sanè est euidenter falsum. Sequela probatur: nam si mobile sit non maioris magnitudinis, quàm quinque punctorum, & sit ità velox vt in vno instanti decem puncta simul pertranseat: tunc in eodem instanti, in quo fuerit in primis quinque punctis, erit in quinque sequentibus: quia non transit à primo vsque ad vltimum punctum, percurrendo medium: nec fuit prius in primo, aut medio, quàm in vltimo puncto: aliàs pertransisset illa successiuè, quod est contra id, quod solutio hæc præsupponit: ergo in eodem instanti est in primis quinque punctis, & in quinque posterioribus: & consequenter in eodem instanti duplex sibi adæquatum locum occupabit.

29 Deinde: nam si mobile sit duplo velocius, quàm aliud, & spatium percurrendum habeat ea puncta, quæ in nostra probatione diximus, scilicet decē, & nouem, sequeretur quòd dum mobile duplo velocius pertrāsit totum spatium, tunc mobile duplo tardius, nouem, & dimidium punctum percurrat: alioquin iam non erit duplo tardius illo priori, at punctum quippè indiuisibile, nequit dimidiatè percurri: alioquin indiuisibile non esset: ergo. &c.

30 Respondent aduersarij; motum illum constare aliquibus diuisibilibus morulis: & ita semel acquisito vno puncto; mobile ibidem aliquantulum quiescere, antequam acquirat secundū. Vnde, licet continuum, ex indiuisibilibus componatur; possunt nihilominus aliqua mobilia esse velociora aliis: nam quo magis in quouis durauerint, seu quieuerint puncta: eò erunt tardiora: & si duplo magis quieuerint, tunc duplo tardiora erunt.

30 Sed contra: nam data rota confecta ex materia dura, tunc si hæc circulariter moueatur, nulla pars illius moueri potest, quin & cæteræ omnes partes moueātur, vt euidēs experientia ostendit: atque adeo nulla pars habere poterit in eo motu aliquam morulam, quam altera pars non habeat: & tamen manifestè videmus, partem circumferentiæ velociùs moueri, quam partem aliquam centro approximatam, cum illa in eodem tempore percurrat longius spatium, quàm ista: ergo tarditas, aut maior, vel minor velocitas motus, non potest ex prædictis motulis prouenire.

Deinde: quia euidenter sequeretur, nullum motum successiuum fore continuum, atque adeo nullum (si idem numero maneat) posse plus quam per vnicum instans durare, quod euidenter est falsum: siquidem motus, quippè qui habet prius, & posterius, nequit esse in instanti: ergo, &c. Sequela probatur: quia nunquam inuenietur mobile ita velox, quo non possit dari aliud, & aliud multo velocius: sicut nunquam dabitur corpus ita graue, aut leue, quo non possit aliud, & aliud grauius, aut leuius inueniri: ergo quodcumque mobile signatum debet in quouis instanti, aliquantulum, & per diuisibilem morulam quiescere. Alioquin non poterunt dari alia mobilia, quæ longè velociora sint: ergo in quocunque instanti quiuis motus interrumpetur, & fiet realiter discretus ab alio.

Soluuntur argumenta prioris sententiæ.

§. IV.

31 AD primum pro prima sententia resp. primò; quòd licet corpus illud sphæricum continuò moueatur per aërem circundantem corpus planū;

per ipsum tamen planum non mouetur, nisi per saltus, de puncto in punctum: ita vt inter vnum, & aliud tantisper eleuetur à plano. Quod confirmari potest experientia: nam videmus pilam per planum per illos saltus moueri. Quod si aliquando prædictus globus ad manum traheretur per planum, tunc etiam motus fieret per saltus, licet non ita perceptibiles.

Secundò responderi potest: quod sicut si punctum continuo moueretur, tunc solùm tangeret in puncto, & nihilominus vestigium ex illo relictum esset linea, vt communiter docent Mathematici: ita, licet ille globus non tangeret partes pleni nisi ratione punctorum, nihilominus tangeret lineam illius plani: quoniam satis est, vt contingat partes illius longitudinis ratione punctorum, ad hoc vt continuo moueatur per prædictum planum.

Quod etiam explicari potest exemplo duorum planorum æqualium, & ad inuicem se contingentium, in quibus indiuisibilia vnius tangunt omnia indiuisibilia alterius: atque ita etiam tangunt partes ratione indiuisibilium: alioqui non se ad inuicem contingerent in omnibus indiuisibilibus: quandoquidem in partibus, quæ remanerent intactæ, adsunt infinita alia indiuisibilia.

32 Ad secundum resp. quod inter punctum primum, & alia diuisiuè sumpta, mediat linea: at si collectiuè sumantur nihil mediat: quoniam nihil aliud restat. Non quidem quia solum sint ibi puncta; sed quia nisi sumantur etiam partes, non accipiuntur omnia puncta collectiuè: nam si partes remanent, debēt manere vnitæ infinitis punctis. Vnde ob hanc rationem inter alias dicitur, non posse Deum separare omnia puncta à linea: quia aliàs manerent separata, vt supponitur, & non manerent.

Ad confirmationem dicimus, vtriquæ lineæ aëris, & aquæ solum correspondere vnam in locato: quia cum lineæ illæ sint indiuisibiles secundùm latitudinem; consequens est, vt vtraque simul non possit secundùm hanc rationem facere maiorem extensionem, quàm vna seorsum: & ita cum talis coniunctio fiat secundùm quod sunt indiuisibiles, sufficiet linea illa, ex parte locati assignata, ad talem correspondentiam.

Ad tertium constabit ex dicendis infra in hac eadem disp. q. 5.

QVÆSTIO III.

Vtrum continuum realiter componatur ex partibus, quæ non solum in potentia; sed etiam in actu habeant rationem formalem partium?

33 QVæstionis huius decisio, ex his quæ in præcedenti dicta sunt facilè deduci poterat. Cæterum, quia aliqui ex Iunioribus credunt, oppositam sententiam esse Arist. & D.Th. & adducunt aliquot testimonia solutione digna; ideo vt eis satisfiat, præsentem excitamus quæstionem. Et licet ex hoc quòd continuum non constat ex solis indiuisibilibus, sed habeat actu partes, apertè sequatur, illas fore infinitas, vt infra explicabimus; nihilominus quia hæc infinitas est explicatu difficilis, & plura contra se habet solutione digna: ideo maioris claritatis gratia, de infinitate nihil in hac quæstione dicetur; sed totam quæstionem sequentem in ea explicanda consumemus.

Refertur sententia negatiua.

§. I.

34 PRima ergo sententia asserit: continuum non constare ex partibus, quæ actu, & formaliter; sed solum in potentia habeant rationem partium. Ita aliqui ex Recentioribus. Probatur primò ex Arist. 7. Metaph. text. 49. vbi sic ait: *Duo namque si actu, nunquam unt vnum actu: sicut si potestate duo fuerint, erunt vnum: vt verbi gratia dupla ex duobus dimidiis potestate, actus enim separat.* Vbi D Th. lect. 13. sic ait: *Duo enim, quæ sunt in actu, nunquam sunt vnum actu; sed duo, quæ sunt in potentia, sunt vnum actu: sicut patet in partibus continui, duo enim dimidia vnius lineæ, sunt in potētia in ipsa linea dupla, quæ est vna in actu; & hoc ideo: quia actus habet virtutem separandi, & diuidendi.*

Secundò probatur ex D. Th. in 4. dist. 10. quæst. 1. art. 5. quæstione 3. ad 1. vbi ait. *Vnitas rei consequitur esse ipsius; partes autem alicuius homogenei continui ante diuisionem non habent esse actu; sed potentia tantum, & ideo nullam habent vnitatem propriam in actu. Vnde in actu non est accipere ipsarum numerum; sed potentia tantum.*

35 Confirmatur, & explicatur: nam D. Th. resp. argumento, quod solet fieri de existentia Christi in hostia: scilicet quòd si Christus est totus in tota, & totus in qualibet parte hostiæ: sequetur, quòd sit infinities sub eisdem dimensionibus. Cui argumento respondet, id non sequi: quia non est accipere partium illarum numerum in actu; sed potentia tantùm. Quod si S. Doctor sentiret, esse ibi actu plures partes, & consequenter infinitas (vt infra explicabimus) optimè inde inferretur; Christum Dominum esse infinities sub prædictis dimensionibus, quod tamen constanter negat. Vnde 3. p. q. 76. art. 3. ad 1. ait: Corpus Christi ante diuisionem hostiæ non esse pluries actu sub partibus illius; sed potentia tantùm. Et idem repetit in eodem 4. dist. 12. q. 1. art. 1. quæstiuncula 3. & dist. 44. q. 1. art. 1. quæstiunc. 5. & 1. de cælo lect. 3.

Confirmatur secundò, ex eodem Angelico D. 1. Physic. lect. 9. vbi totis etherogeneis tantummodo concedit multitudinem partium in actu, non verò homogeneis. Vnde ait: *Hoc autem intelligendum est de partibus existentibus actu in toto, sicut caro, neruus, & os existunt in animali. Et per hoc excluduntur partes totius continui, quæ sunt potentia in ipso.*

36 Tertiò. Partes continui non sunt actu inter se distinctæ: ergo nec sunt actu partes. Consequentia est certa: quoniam licet re vera sit ibidem entitas partium: quia tamen sunt actu distinctæ, ideo dicuntur non esse actu ibi sub ratione partium, quandoquidem quod est actu pars, debet distingui realiter ab altera comparte. Antecedens verò probatur: quia nulla ex illis partibus habet propriam vnitatem, dum sunt in continuo; non quidem prædicamentalem: quoniam in quauis quantitate totali, tantum est vnica vnitas prædicamentalis: neque transcendentalem: nam vnitas transcendentalis rei sequitur esse ipsius. Vnde cum in continuo non dentur partes, quarum singulę habeant suum esse, adhuc partiale; sed omnes per vnicum, & simplex esse existant: consequens est, vt neque habeat transcendentalem vnitatem.

Nec satis erit si dicas, singulas partes habere suas vnitates partiales: quia ad hanc vnitatem non requiritur proprium esse. Nam contra hoc est: quia nulla est actualis distinctio partium inter duos actus, quales essent

sent illæ partes, nisi proueniat ex ipsismet actibus, vel ex materia, seu ex diuisione quantitatis: at hæc distinctio non potest oriri ex natura ipsorum actuum; alioquin distinguerentur inter se essentialiter: neque ex parte materiæ, aut diuisione quantitatis: siquidem, vt supponimus, tantum est ibidem vnica materia, & vnica quantitas: ergo.

Vera sententia Arist. & Diui Thomæ.

§. II.

37 Nihilominus dicendum est: re vera dari in continuo partes actu, & realiter inter se distinctas, habentesque actu veram, & formalem rationem partium. Ita Aristoteles locis in quæstione prima citatis: quia si semel in continuo dantur actu indiuisibilia, continuantia partes, euidenter sequitur dari partes; quæ continuandæ sunt. Item, idem Arist. 5. Metaph. c. 12. inquit: *Quantum dicitur, quod est diuisibile in ea quæ insunt*: ergo cum sit diuisibile in partes, erunt vtique hæ actu in illo: quod enim inest in aliquo, est actu in illo.

Vnde D. Th. ibidem lect. 15. sic ita; *Quantum dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quod quidem dicitur ad differentiam diuisionis mixtorum: nam corpus istud mixtum resoluitur in elementa quæ non sunt actu in eo, sed virtute tantum.* Hanc sententiam tuentur Sot. 3. p. physic. q. 3: Sonc. 5. Metaph. qu. 24. Conc. cap. 2. q. 1. art. 2. & 3. Rub. & Mas. in præsenti, Suarez. 2. tom. suæ Metaph. disp. 40. sect. 5. num. 36. & alij plures.

Probatur primò ex Concilio Trident. sess. 13. c. 3. vbi loquens de Christo Domino in Eucharistia inquit: *Totus enim est integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.* Quod testimonium difficiliter saluari potest, si quantitas hostiæ non habet verè, & formaliter partes.

38 Deinde ratione probatur. Primò: quia dimidia pars vlnæ, verbi gratia, realiter distinguitur ab alia medietate: at non distinguuntur realiter tanquam totum, & totum: ergo tanquam pars, & pars. Minor, & consequentia per se patent: quia quæ constituunt idem totum, vel non distinguuntur realiter, vel tantum distinguuntur per modum partis, & partis actu, & realiter talis. Maior verò videtur manifesta: quia nullum aliud euidentius signum habemus distinctionis realis aliquorum, quàm mutua eorundem separatio: at, duæ medietates vnius lineæ possunt adinuicem separari: imò & actu separantur: ergo prius distinguebantur.

39 Secundò, nam vt in Logica, disput. 1. num. 28. & deinceps ex Aristot. & D. Th. diximus: proprium est quantitatis tribuere substantiæ, quòd habeat partes, & quòd vna pars sit extra aliam: at si non dantur actu partes in continuo, nunquam erit verum, quòd tribuit illi partes: ergo, &c. Minor probatur: quia ante diuisionem non habet partem, & partem; vt aduersarij contendunt. Post diuisionem verò, verbi gratia aquæ in duas medietates, non manet pars, & pars; sed totum & totum: ergo quantitas nunquam tribuit substantiæ, quòd habeat partes actu. Imò neque in potentia: quoniam illa potentia nunquam est reductibilis ad actum, vt ex modò dictis constat.

Solutio rationum primæ sententiæ.

§. III.

40 Ad primum, pro opposita sententia respondetur: quod, vt ex

ex contextu & explicatione D. Th. satis constat non negat ibi Aristoteles esse reuera plures partes in continuo realiter distinctas; sed solum non esse actu per propriam existentiam: quamuis sint in potentia, ad hoc, vt si separētur, possent per se existere. Nam etsi ex duobus entibus, quorum quodlibet sit in actu per propriam existentiam, nequeat fieri vnum per se: quia talis actus separat, & diuidit vnum ab alio: neque est compossibilis cum vnione per se ad aliud, eodem modo existens: bene tamen ex duobus, quæ existunt actu per eandem existentiam; quamuis sint in potentia, ad hoc vt semel separata habeant proprium, & distinctum esse. Et hanc existimamus esse ipsam, mentem Aristotelis, & D. Thomæ loco citato.

41 Ad secundum patet ex his quæ supra disput. 18. quæst. 1. diximus, vbi hoc testimonium D. Th. adducentes, rationem reddidimus, ob quam, licet in continuo sint infinitæ partes realiter & actu distinctæ, nihilominus non sunt absolutè dicendæ infinitæ in actu. Imò neque esse simpliciter in actu. Vnde vt ex ibidem dictis satis constat, quàm meritò S. Doctor loquens de existentia Christi sub speciebus panis, & vini, non dixerit: Christum habere præsentias infinities infinitas sub illis: aut partes illarum specierum esse infinitas in actu, sed solum habere infinitatem in potentia. Ex quo fiet, Christum non esse ibi pluries actu; sed in potentia. Per quod etiam patet ad primam confirmationem ex hoc testimonio, & aliis ibidem relatis petitam.

Ad secundam confirmationem etiam constat ex his, quæ in eadem disputat. & quæstione modò citata diximus: vbi explicuimus, quare licet tam partes aliquotæ, & æquales vni certæ, quàm partes proportionales existant per solam existentiam totius: nihilominus de illis prioribus simpliciter potest dici, quod sint in actu: secus tamē de omnibus partibus proportionalibus, quatenus tales sunt. Vnde, quia partes organicæ, & etherogeneæ viuentium sunt certæ, & determinatæ magnitudinis; ideo peculiari ratione potest de illis dici, quòd sint in actu. Maximè: quia in aliquibus viuentibus possunt separatè existere, & nunquam implicat vt prædicta quantitas secundùm omnes illas diuidatur, & prædictę partes per se separatæ existant.

42 Ad tertium patet etiam ex dictis quæst. citata, vbi explicuimus, quomodo partes quantitatis, licet sint realiter distinctæ, non tamen omnino propriè, & rigorosè habent vnitatem in actu. Cæterum, cum hoc stat, quod habeant suam qualemcumque vnitatem partialem, & quòd non distinguātur se totis: atque adeo nec sint primò diuersæ: sicut nec distinguuntur specificè; sed solum numericè partialiter: seu distinctione, quæ reductiuè pertineat ad distinctionem numericam: nam licet ibi sit vnica materia, & vnica quantitas totalis: attamen hoc ipso, quod materia sigillata est ad vnicam quantitatem totalem, mansit sigillata ad plures partes eiusdem quantitatis: sicut hoc ipso, quod materia sigilletur ad formam animalis, sigillatur etiam ad plures, & diuersas partes eiusdem animalis.

QVÆSTIO IV.

Vtrum partes proportionales, quæ sunt formaliter in continuo; sint finitæ, an verò infinitæ.

CONsultò in titulo inquirimus de solis partibus proportionalibus: nam partes aliquotas certum est non posse esse infinitas: siquidem magnitudo continui mensuranda est ex prædi-

ctis partibus. Vnde si ipsæ essent infinitæ, non posset non continuum habere magnitudinem infinitam. Quid autem sint partes proportionales, quidue partes aliquotæ, iam sup. lib. 3. huius operis explicuimus, & in hac eadem quæstione radicitus explicare conabimur.

Rationes dubitandi.

§. I.

43 PArtem negantem suadere videntur hæc argumenta. Primum est: quia alioqui ex omnibus illis partibus resultaret continuum infinitè extensum: at hoc euidenter constat esse falsum: ergo, &c. Sequela probatur, quæuis pars quantitatis, sicut habet actu realem entitatem, & realiter ab alia comparte distinctam, ita etiam extensione quantitatiua sibi propria gaudet: quia eius entitas realis est illius realis extensio: ergo si in continuo actu inueniuntur infinitæ partes, etiam actu ibi inueniuntur infinitæ magnitudines: ergo ex eis ad inuicem vnitis, vt re vera vnitę sũt, infinita coalescet magnitudo.

Nec satis erit, si dixeris, illas partes non esse æquales; sed proportionales, & inter se communicantes; & ideo, licet sint infinitæ, non tamen infinitam extensionem facere: quoniam extensio, & magnitudo quantitatis, non ex proportionalibus partibus; quippè, quæ non habent magis extendere, sed ex aliquotis pensanda est.

Nam contra hoc vrget, quòd quantumuis partes istæ dicantur esse proportionales, nihilominus non ideo ab eis tollitur, quòd earum quæuis habeat suam propriam extẽsionem distinctam ab extensione alterius; sed ad summum per hoc habebunt, quòd omnes illæ partes non sunt certæ, & determinatæ magnitudinis. Et similiter per hoc quòd sint communicãtes, non habent, quòd vna intimè cum alia penetretur: quia pars proportionalis etiam est quãtitas: ac proinde est impenetrabilis cum alia: ergo quæuis extensio cuiusuis partis, est omnino extra extensionem alterius; & ex consequenti ex illis extensionibus resultabit infinita magnitudo.

44 Secunda, & principalis dubitandi ratio, per quam pręcedens solutio etiam destrui videtur, sic se habet. Hoc ipso quòd concedantur partes actu infinitæ, necesse est fateri, illas non esse inter se communicãtes: at hoc repugnat: quia iam efficerent magnitudinem actu infinitam: ergo neque infinitæ partes poterunt dari: consequentia est euidẽs. Maior verò probatur, & explicatur. Pars aliqua ideo dicitur communicans cum alia, quia in ea includitur, ita vt sit medietas illius; qua ratione medietas medietatis digiti dicitur cum illa communicare: quoniam eius extensio in prima medietate includitur: at si actu dantur in continuo infinitæ partes, necesse est, vt nulla ex his infinitis includatur in alia: quia inter quamlibet, & quamlibet mediat punctum, ratione cuius vna continuatur cum alia, & est extra illam: ergo, &c.

Confirmatur: tot sunt medietates inter se æquales, quarum vna sit extra aliam, quot possunt fieri diuisiones: quia quæuis diuisio potest esse in duas medietates, quarum quælibet sit extra aliam: sed si continuum habet infinitas partes, possunt circa illud fieri infinitæ diuisiones: ergo erunt ibi infinitæ medietates æquales, & quarum vna sit extra aliam.

45 Confirmatur, & explicatur magis. Si diuisiones infinitæ in potentia, quæ in hac sententia circa quoduis continuum exerceri possunt, exercerentur actu, manifestè sequeretur, quòd efficerent multitudinem actu infinitam

tam

tam: ergo si medietates eis correspondentes sunt actu in illo, efficerent magnitudinem actu infinitam. Patet consequentia: nam quæ extensa sunt, & multitudinem discretam actu infinitam possunt facere, necesse est, vt si semel vnita inueniátur quòd infinita magnitudo ex eis coalescat: quoniam iam illæ partes essent talis naturæ, vt vna extra aliam omnino esset, neque cum alia communicaret.

Tertiò. Si in continuo dantur partes actu infinitæ, sequitur granum tritici tot habere partes, quot cœlum Empyreum, & partem esse æqualem suo toti: sed hæc implicant: ergo, &c. Sequela probatur; quia tam granum tritici, quàm quæuis eius pars constaret partibus infinities infinitis: & non videntur esse imaginabiles plures partes, quàm infinities infinitæ. Falsitas verò consequentis suadetur: quoniam granum tritici continet omnes partes, quas sua medietas, & infinitas alias: & similiter cœlum Empyreum ratione vnius partis æqualis longitudinis cum grano tritici habet tot partes, ac illud, & insuper excedit ipsum in aliis partibus proportionalibus inclusis in cæteris partibus aliquotis eiusdem cæli.

Notationes ad quæstionis decisionem valde necessariæ.

§. II.

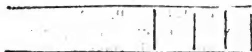
46 Tota huius quæstionis intelligentia ex explicatione differentiæ versantis inter partes æquales, & proportionales pendet; & ideo eam prius per aliquot notabilia aperire oportet. Notandum igitur in primis est; illam dici partem æqualem, quæ est eiusdem magnitudinis cum cæteris aliis in illo continuo repertis, & est talis naturæ, vt si aliquoties repetatur, tunc exhauriat, & mensuret totum continuum, & ideo nomen *aliquotæ* assecuta est. Vnde nec ipsa, neque aliquid eius, in cæteris partibus per eam simul, & semel mensuratis, & exhaustis continetur, sed omnino extra illas est: ob quod etiam nomine *partis non communicantis* est insignita: quia id cum alio communicare dicitur, quod in eo includitur, ipsumque componit.

Partes verò proportionales, seu communicantes illæ sunt, quæ in partibus æqualibus, & aliquotis includuntur, cum eisque communicant: ita vt sint medietates medietatum, & rursus medietatis illius medietas, & sic in infinitum.

Ex quo etiam intelligitur, quare nomen *proportionalium*: imò, *& minorum, & minorum adeptæ sunt*. Nominantur enim sic: quia cũ proportione quadam componunt totum: quatenus in maioribus minores sunt inclusæ, & in his rursus, quæ minores sunt quàm illæ, continentur, & sic in infinitum. Vnde pars proportionalis, vt sic, non petit necessariò, quòd sit certæ, & determinatæ magnitudinis; sed solũ quòd habeat incertam quandam, & indeterminatam magnitudinẽ, & extensionem.

47 Secundò notandum est, quod licet dicamus, partes has esse medietates medietatum; non ideo volumus, medietatem vnam esse partem proportionalem alterius medietatis, cum quo componit aliam tertiam duplo maiorem: quoniam vna ex his medietatibus, non est medietas alterius, nec in illa includitur; & ideo in vlna primus palmus non est pars proportionalis alterius palmi; sed respectu dimidię vlnæ. Quarè tantùm intendimus, partes proportionales esse re vera medietates: attamen, vt rationem obtineant proportionalium, necesse est, vt per se primò ad totum comparentur, ita quòd

totum dicatur includere partes proportionales; non quia duas tantum includat medietates; sed quia continet medietates, in quarum quæuis, nullo habito respectu ad aliam, est medietas, quæ comparata ad primam medietatem, in qua includebatur, semper est minor: ita quod prima, si sic exempli gratia licet loqui, pars proportionalis comparetur cum toto, tanquam inclusum cum includenti, & secunda pars cum prima medietate, tanquam quid in ea inclusum, & sic de aliis. Sicque cum sit diuisio continui ad partes proportionales explicandas, tunc relicta vna medietate, aliam tamen assumamus, & rursus ex illa relicta, iterum alia. & sic in infinitum resumatur; vt in hac figura cerni potest.



Et in exemplo statim apponendo amplius apparebit. Diximus: *Si sic exempli gratia licet loqui*: quia reuera non est assignabilis pars prima; sed quauis data, semper alia, & alia dabilis erit.

48 Hæc si vera sunt, manifestè colligitur, quòd quantumuis partes proportionales multiplicentur in infinitum, minimè extensionem infinitam: imò neque vllam extensionem maiorem, vt tales sunt, facient; & consequenter benè possunt partes, quæ sunt, modo explicato, infinitæ, claudi in certa aliqua & determinata magnitudine. Vnde ambæ medietates digiti, verbi gratia, non sunt maiores, quàm totus digitus, nec duplex medietas illius prioris medietatis, maiorem importat extensionem quàm prima medietas; & ita quamtumuis medietates in infinitum multiplices, non magis extendes continuum, sed tanta solummodo erit illius extensio, quantá fuerit magnitudo omnium duarum partium æqualium. Et similiter, si demus vas capiens hanc, aut illam aquæ mensuram & hanc semel in vas infusam, & deinde ex eo extractam, iterum per medietates medietatum infundas, ita quod prius medietas totius aquæ: & ex medietate manente alia medietas: & rursus ex hac, quæ remansit iterum alia medietas, & sic in infinitum infundatur (loquimur attendendo præcisè ad quantitatem) tunc nunquam plus aquæ per totum illud tempus infundes: quam antea simul infuderas. Per quod exemplum non parùm etiam natura partium proportionalium explicatur.

49 Et sanè non est ita difficile intellectu, quod res aliqua finita possit continere, aut æquiualere aliis infinitis, & inferioris rationis. Nam vt multi probabiliter volunt in actibus intellectus datur terminus secundùm perfectionem specificam, versus minimum; sed dato aliquo exiguæ, & determinatæ perfectionis, possent infra illum dari plures, & plures vsque in infinitum qui sint minoris perfectionis. Et similiter, licet homo sit finitus secundùm perfectionem, nihilominus infra illum restant infinitæ species: quia species contentæ sub animali sunt infinitæ in potentia, & nulla ex illis attingit perfectionem hominis; sed potius omnes illæ continentur suo modo eminenter in illo.

Si ergo actus exiguæ perfectionis, aut species aliqua finita potest æquiualere infinitis aliis: quia omnes illæ species non [illegible] excedunt in perfectione certa, & determinata; sed excessu incerto & indeterminato: cur pars aliquota, quæ secundùm hanc rationem formaliter sumptam est diuersæ, & perfectioris rationis, quàm proportionalis,

non

non poterit æquivalere, & continere partes proportionales in potentia infinitas? Nam quod debeat illas continere per modum totius actualis, nihil obest; sed potius prodest, siquidem modus continendi virtualis, & eminentialis, conueniens prædicto actui, & animæ nostræ, est perfectior, quàm modus continendi, vt totum actuale: & nihilominus quòd sint exiguæ, aut certæ perfectionis non obest, ad hanc continentiã: ergo multo minus obstabit ad continentiam per modum totius actualis.

Resoluitur quæstio.

§. III.

50 NIhilominus dicendum est. Licet partes proportionales, quæ re ipsa, & formaliter sunt in continuo, non sunt dicendæ actu infinitæ: sed solùm in potentia: attamen non est in eis assignare primam, aut vltimam, atque ita quantum est ex parte huius, nisi obesset modus existendi illarum, scilicet confusus, & indeterminatus, essent infinitæ in actu. Assertionem hanc tuentur communiter ferè omnes Thomistæ; & ideò à singulis referendis abstinemus. Et apertè colligitur ex Arist. 5. Metaph. cap. 13. & cap. de Quantitate, & D. Tho. loco cit. & 5. Metaph. & in Commentariis huius lib. text. 37. necnon ex his, quæ vterque in hoc eodem lib. cap. 1. & 2. multoties repetunt, scilicet continuum non componi ex solis indiuisibilibus, vt iam expendimus.

51 Et quidem quoad primam partem, scilicet prædictas partes proportionales non esse infinitas in actu, sed solum in potentia, constat ex his quæ disp. 18. qu. 1. diximus. Quoad secundam verò partem, scilicet prædictas partes non esse in numero, & multitudine finitas, ita vt sit signare in eis primam, aut vltimam: sic ostenditur. Quia in continuo sunt actu, & formaliter reales partes, realiterque inter se distinctæ: at non sunt in numero, & multitudine finita: ergo multitudo, quæ ibi est partium, erit tanta, vt non sit in ea assignare primam, aut vltimam partem; ac proinde nisi obesset prædictus modus existendi harum partium, nihil deesset ex parte multitudinis, quominùs essent actu, & formaliter infinitæ in actu, vt loco citato diximus. Maior patet ex dictis quæstione præcedenti.

Minor verò probatur: nam si partes illæ sunt finitæ, demus quod sint v. g. decem; & tunc inquiremus: an quæuis earum sit vltra diuisibilis, necne? Si hoc secundum dicatur: ergo continuum solùm constat ex decem indiuisibilibus: siquidem solùm cõstabit ex illis decem partibus: quæ hoc ipso quòd non sint vlterius diuisibiles, necesse est, vt sint indiuisibiles. Si autem primum asseratur: ergo iam illæ partes non erant decem; sed viginti; cumque idem argumentum de illis viginti fieri possit, & sic de aliis vsque in infinitum, necesse est, vel admittere ibidem multitudinem partium, quæ sit tanta, vt non sit in ea assignare primam, aut vltimam, vel continuum componi ex solis indiuisibilibus, quod satis, superque falsitatis conuictum à nobis est.

Soluuntur rationes dubitandi initio positæ.

§. IV.

52 AD primum initio quæstionis positum, bene respondetur ibidem, & constat ex his, quæ in hac quæstione diximus. Ad cuius impugnationem dicendum est, partem aliquam esse proportionalem, nõ solum secum afferre, quòd non petat certam aliquam, & determinatã magnitudinem; sed etiam, quòd licet distinguatur distinctione

reali excludentis, & exclusi à quauis alia medietate incertæ magnitudinis, extra quam sit; nihilominus intrinsecè includatur in ea parte, quam componit: & ita solùm distinctione includentis, & inclusi ab ea distinguatur.

Ex quo fit, vt, etsi nullo modo cum cæteris medietatibus penetretur: attamen cum illa medietate, cum qua communicat virtualiter (si sic licèt loqui) penetratur: quatenus ratione communicationis non magis illam extendit, quàm si medietas illa talem includens medietatem, nullo modo illam includeret, vt partem sui; sed esset quædam entitas omnino simplex, carens partibus realiter distinctis, vt constat ex his, quæ num. 48 & 49. diximus.

53 Ad secundam negatur maior. Et ad eius probationem neganda est minor; & dicendum, partes continui non ita inter se ordinari, vt inter vnum, & aliud determinatum punctum mediet aliqua vna, & determinata pars, quæ certæ, determinatæque magnitudinis sit; neque in se aliquot alia includat puncta; sed ita vt pars illa sit indeterminata, indeterminatamque, & incertam habeat magnitudinem: id est, vt non tota ipsa sit immediata puncto; sed medietas eius: & hæc rursus medietas, non tota, sed illius medietas; & sic in infinitum puncto: illi adhęrat alioquin medietas illa non erit partibilis in semper partibilia.

Quare, licet quæuis pars comparata cum alia, cum qua solùm in puncto communicat, re vera non sit cum illa communicans: attamen quia in aliis partibus includuntur; quippè quæ incertæ ac indeterminatæ magnitudinis sunt, nequaquam æquales vni certæ: ideò cū aliis medietatibus, cum ipsóque toto communicare poterunt, & consequenter simpliciter dicendæ sunt *communicantes*. Tum: quia medietas digiti vtramque sui medietatem includit: quamuis medietas medietatis aliam nō claudat medietatem cum qua componit primam illam medietatem digiti: & sic in infinitum. Tum etiam, quia si attentè consideretur, inuenientur in eis concurrere eas conditiones, ob quas supra diximus posse plures, at plures in infinitum partes, in alia finita, & æquali parte contineri.

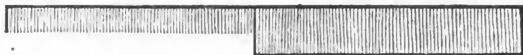
54 Ad confirmationes patet ex dictis: solùm enim probant, dari in continuo infinitas medietates: non quidem æquales vni certæ, & determinatæ; sed indeterminatæ parti, & consequenter non communicate inter se: non tamen quod non communicent omnes illæ cum aliis partibus, in quibus clauduntur: quandoquidem omnes illæ medietates in primis medietatibus determinatæ quantitatis continentur.

Ad 3. resp. Conimb. non dari plures partes proportionales in continuo maiori, quam in minori: quia si darentur duo circuli, quorum vnus sit alio maior, & intra se minorem habeat: tunc omnes lineę eductę à circumferētia vsque ad centrum circuli maioris, transeunt per circulum minorem: ergo tot habet puncta vnus, quot & alius: quælibet enim linea vnum punctum in illo transitu quasi occupat: ergo & tot partes proportionales, quę punctis correspondent habebit.

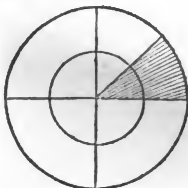
55 Sed hæc solutio falsa omnino est: quod, vt meliùs intelligatur, notandum est, quòd linea, ex qua coalescit circulus maior, simulque illa ex qua constat minor, in circulo maiori inclusus, extendantur in modum lineæ rectæ, & vna sub alia ponatur: ita tamen, vt aliquantulum inter se distent, eo sanè modo, quem figura hæc statim ponenda ostendit, tunc euidens erit, lineam circuli maioris fore, verbi gratia, duplo longiorem linea minoris.

Hinc

Hinc ergo sequens deducitur ratio: in eo euentu duci poterunt lineæ rectæ ab omnibus, & singulis punctis lineæ minoris circuli, vsque ad medietatem lineæ circuli maioris: ita vt nullum sit in illa priori punctum, cui non correspondeat ex parte medietatis lineæ posterioris aliud, lineáque recta attingens vtriusque punctum: ergo tot puncta erunt in medietate lineæ maioris, quot in tota linea minori: alioqui non esset omnimoda correspondentia punctorum vnius lineæ, ad puncta alterius: at vltra hoc superest adhuc in linea circuli maioris alia medietas, aliaque infinita puncta, ad quæ nequeunt, ex parte lineæ circuli minoris lineæ rectæ duci: ergo non erunt tot puncta in circulo minori, quot in maiori. Quæ omnia in hac figura, vtramque columnam complectente satis apertè inspici possunt.



Ex quibus satis ad fundamentum Conimbric. constat: nam licet à punctis circuli maioris possint duci lineę ad puncta circuli minoris; non tamen à quocumque huius ad quoduis illius, vt probatum est: sed plures lineę ortæ ex punctis circumferentiæ circuli maioris terminantur, antequam accedant ad circulum minorem, vt in hac figura constabit.



Vera ergo solutio est, plures partes esse possibiles, quàm infinities infinitas: nam multitudo partium infinities infinita, si bis, & pluries multiplicetur, maior est, quàm prædicta multitudo. Videantur ea, quæ disp. 18. numer. 88. dicta sunt.

QVÆSTIO V.

Quomodo ex dictis occurratur tertio argumento ex quæstione secunda huius disputationis relicto, & pluribus alijs difficultatibus indè scaturientibus.

56 EX his, quæ in duabus præcedentibus quæstionibus diximus, facilè colligitur solutio illius tertij argumenti, quod in quæst. 2. huius disputationis in hoc locum soluendum remisimus. Cuius vis consistebat in hoc, quòd si motus, & spatium habent partes infinitas; fieri inde, prædictum spatium tempore finito non posse per motum percurri. Respondetur ergo cum Aristot. cap. 1. non esse legitimam prædictam illationem: nam cum tempus consumendum in illo motu, habeat etiam infinitas partes, non mirum vt in illo possint aliæ infinitæ partes magnitudinis per motum percurri. Imò nisi in motu essent prędictæ partes, nequiret per debitam commensurationem cum tempore fluere: cum tamen commensurationem hanc ab intrinseco petat.

Cæterùm, ex hac solutione quatuor & non leues insurgunt difficultates. Prima est, quod Aristot. 8. Physicor. cap. 8. referens hanc solutionem, quam ipse huic argumēto à Zenone adducto tradiderat, inquit: eam sufficere ad respondendum dubitationi Zenonis, scilicet quomodo si motus habet partes infinitas, potest tempore finito exerceri: re tamen vera non sufficere, nisi quia partes motus, & continui continentur in ipso; in potentia ergo cum nos admittamus partes continui, & partes motus esse re ipsa in illis, realiterque inter se distingui, non possumus huic argumento, iuxta mentem Aristotelis, aut iuxta veritatem satisfacere: siquidem veritas solutionis ab ipso in 5. lib. traditæ, & qua nos in præsenti vtimur, tota pendet ex hoc quòd partes solùm in potentia sunt in continuo.

57 Secunda est, quòd idem argumentum de motu factum potest tempori applicari, inquirendo, quomodo tempus, si semel habet partes infinitas, ita vt ante quamlibet fuerit alia, & alia in infinitum: & similiter post quamlibet restet vlterior, & vlterior pars in infinitum; nihilominus possit incipere, & desinere: siquidem ad hoc vt aliqua res diuisibilis incipiat, & desinat, videtur indispensabiliter desiderari, quòd sit in ea prima, & vltima pars.

Tertia est: eadem ratione posse dici, quòd non repugnet exerceri infinitas diuisiones circa continuum, aut infinitos Angelos, vel homines à Deo creari: nam quid mirum, (diceret aliquis) quòd in infinitis partibus tēporis fiant infinitæ diuisiones, aut infinitæ Angelorum productiones? Maximè, quia si in tempore finito potest dari successiua combustio ligni, in qua dentur infinitæ partes vnius combustionis: consequens est, vt totidem ibi exerceantur diuisiones: quoniam per quamlibet partem combustionis illius, diuiditur vna pars ligni combusta ab alia, quæ nondùm ignita est.

58 Quarta est: non posse cum solutione data cohærere, quòd vnum mobile percurrat cum maiori velocitate idem spatium: ac proinde in minori duratione, quàm aliud mobile tardissimum: nam maior velocitas in tali cursu solum potest prouenire ex eo quòd plures partes spatij simul percurrantur ab vno, quàm ab alio: quia in vnica, quantumuis minima temporis parte non potest non vtrumque, si continuò moueatur acquirere aliquam, licet valde minimam spatij partem: at nullum mobile potest simul acquirere plures partes spatij: siquidem quæuis est post aliam: ergo non superest, vnde proueniat maior velocitas vnius mobilis, quàm alterius.

Et vrgeri potest hæc difficultas: nam si tam mobilè velox, quàm tardum ita percurrant vnum, & idem omninò spatium, vt ante quamlibet partem proportionalem percurrerent aliam, & sic in infinitum: consequens est, vt ante quoduis indiuisibile continuatiuum percurrerint semper aliud, & aliud eiusdem spatij: ergo sicut vtrumque in quauis parte proportionali temporis percurrit partem proportionalem spatij (alioqui motus ille iam non duraret, neque esset continuus) ita etiam quouis instanti percurret, seu acquiret vnicum indiuisibile eiusdem: ergo tot consumet instantia vnum, ac aliud in tali cursu: ergo & idem tempus. Patet hæc vltima consequentia: quoniam vbi est plus temporis, ibi etiam plura instantia debent esse, quandoquidem à longiori tempore petuntur plures partes, & à pluribus partibus, plura instantia continuatiua.

59 Ad

59 Ad primam ex his difficultatibus respondetur: verum esse solutionē Aristotelis esse re ipsa insufficientem, nisi partes continui sint in illo in potētia: non quidem in eo sensu, quem aliqui ex Iunioribus supra intendebant, scilicet quia non habent ibidem rationem partium, nec sunt realiter distinctæ; sed quia licet, quæ separatæ fuerint, existant per propriam existentiam: attamen dum sunt in toto non habent illam, sed tantùm existunt per existentiam totius. Imò nec ratione totius partes illæ infinitæ modo dicto existunt signatè, & determinatè, sed indeterminatè, & confusè. Qui modus existendi, ex existere secundùm quid, etiam intra latitudinem modi existendi partium. Vndè, vt disput. 18. quæst. 1. explicuimus, est quidam modus essendi in potentia in continuo.

Ratio autem, ob quam prædicta solutio ab Aristot. lib. 5 tradita, non esset re ipsa sufficiens, nisi partes prædicto modo sint in potentia in suo toto, est: quia nisi partes illæ sint proportionales nō possunt claudi in vna parte aliquota certæ, & finitæ magnitudinis: & ita nec poterit motus ille in aliqua parte temporis certa, & determinata, & infinitas alias partes proportionales includente, exerceri. Cæterùm, vt ex dictis constat, idem est partes illas infinitas esse proportionales, & esse in potentia in continuo, modo explicato.

60 Ad secundam respondetur: tempus fluere per correspondentiam ad æternitatem, vt ad mensuram superiorem, & eminentissimam: quatenùs simul, & semel ex parte sua continet illam partem aliquotam temporis: necnon & infinitas illas partes proportionales, in ea inclusas. Quare, tantùm abest, vt ad hunc modum incipiendi, & desinēdi obsit multitudo prædicta partium; quòd si semel eis careret, non posset iuxta hunc modum correspondendi incipere, vel desinere.

Adde quòd sicut post vltimum punctum terminatiuum lineæ, licet non sequatur immediatè aliqua determinata pars, in qua non sit signare, & determinare medietatem illius, quæ sit immediatior puncto, & sic in infinitum: quoniam quæuis pars est diuisibilis in infinitas medietates; & consequēter signabilis non est medietas ita mediata, vt nō detur alia immediatior, & immediatior eidem puncto: & nihilominus cum hoc stat dari ibidem aliquam partem indeterminatam, & confusam, quam indeterminato, & confuso modo punctum illud immediatè afficiat, sub quaque non liceat descendere ad signandam illam in particulari, & determinatè: eo sanè proportionali modo, quo, licet ad videndum requiratur oculus confusè sumptus: non tamen licet descendere ad signandum in particulari dexterum, vel sinistrum.

Ita ergo post primum instans temporis (si tale instans datur) quamuis nō fluat aliqua determinata pars, in qua si velimus signare, & determinare, non sit signabilis alia, & alia in infinitum, quæ priùs fluxerit, quæque immediatior sit prædicto instanti; nihilominus datur aliqua indeterminata, & confusa, quæ indeterminato, & confuso modo sit immediata instanti. Quare ratione illius potest tempus indeterminatè, & confusè incipere: sicut etiam potest desinere ratione alterius partis indeterminatæ, & confusæ, quæ eodem modo sit immediata instanti terminatiuo temporis. Nec mirum, quod hoc modo in partibus temporis aut alterius continui philosophemur: quia hoc petit natura harum partium, quæ indistinctè, & indeterminatè ibidem existunt.

61 Ad tertiam respondetur, esse disparem rationem: nam diuisiones, &

Cæterùm, ex hac solutione quatuor & non leues insurgunt difficultates. Prima est, quod Aristot. 8. Physicor. cap. 8. referens hanc solutionem, quam ipse huic argumēto à Zenone adducto tradiderat, inquit: eam sufficere ad respondendum dubitationi Zenonis, scilicet quomodo si motus habet partes infinitas, potest tempore finito exerceri: re tamen vera non sufficere, nisi quia partes motus, & continui continentur in ipso; in potentia ergo cum nos admittamus partes continui, & partes motus esse re ipsa in illis, realiterque inter se distingui, non possumus huic argumento, iuxta mentem Aristotelis, aut iuxta veritatem satisfacere: siquidem veritas solutionis ab ipso in 5. lib. traditæ, & qua nos in præsenti vtimur, tota pendet ex hoc quòd partes solùm in potentia sunt in continuo.

57 Secunda est, quòd idem argumentum de motu factum potest tempori applicari, inquirendo, quomodo tempus, si semel habet partes infinitas, ita vt ante quamlibet fuerit alia, & alia in infinitum: & similiter post quamlibet restet vlterior, & vlterior pars in infinitum; nihilominus possit incipere, & desinere: siquidem ad hoc vt aliqua res diuisibilis incipiat, & desinat, videtur indispensabiliter desiderari, quòd sit in ea prima, & vltima pars.

Tertia est: eademratione posse dici, quòd non repugnet exerceri infinitas diuisiones circa continuum, aut infinitos Angelos, vel homines à Deo creari: nam quid mirum, (diceret aliquis) quòd in infinitis partibus tēporis fiant infinitæ diuisiones, aut infinitæ Angelorum productiones? Maximè, quia si in tempore finito potest dari successiua combustio ligni, in qua dentur infinitæ partes vnius combustionis: consequens est, vt totidem ibi exerceantur diuisiones: quoniam per quamlibet partem combustionis illius, diuiditur vna pars ligni combusta ab alia, quæ nondùm ignita est.

58 Quarta est: non posse cum solutione data cohærere, quòd vnum mobile percurrat cum maiori velocitate idem spatium: ac proinde in minori duratione, quàm aliud mobile tardissimum: nam maior velocitas in tali cursu solum potest prouenire ex eo quòd plures partes spatij simul percurrantur ab vno, quàm ab alio: quia in vnica, quantumuis minima temporis parte non potest non vtrumque, si continuò moueatur acquirere aliquam, licet val, deminimam spatij partem: at nullum mobile potest simul acquirere plures partes spatij: siquidem quæuis est post aliam: ergo non super est, vnde prouenjat maior velocitas vnius mobilis, quàm alterius.

Et vrgeri potest hæc difficultas: nam si tam mobile velox, quàm tardum ita percurrant vnum, & idem omninò spatium, vt ante quamlibet partem proportionalem percurrerent aliam, & sic in infinitum: consequens est, vt ante quoduis indiuisibile continuatiuum percurrerint semper aliud, & aliud eiusdem spatij: ergo sicut vtrumque in quauis parte proportionali temporis percurrit partem proportionalem spatij (alioqui motus ille iam non duraret, neque esset continuus) ita etiam quouis instanti percurret, seu acquiret vnicum indiuisibile eiusdem: ergo tot consumet instantia vnum, ac aliud in tali cursu: ergo & idem tempus. Patet hæc vltima consequentia: quoniam vbi est plus temporis, ibi etiam plura instantia debent esse, quandoquidem à longiori tempore petuntur plures partes, & à pluribus partibus, plura instantia continuatiua.

59 Ad

59 Ad primam ex his difficultatibus respondetur: verum esse solutionē Aristotelis esse re ipsa insufficientem, nisi partes continui sint in illo in potētia: non quidem in eo sensu, quem aliqui ex Iunioribus supra intendebant, scilicet quia non habent ibidem rationem partium, nec sunt realiter distinctæ; sed quia licet, quæ separatæ fuerint, existant per propriam existentiam: attamen dum sunt in toto non habent illam, sed tantùm existunt per existentiam totius. Imò nec ratione totius partes illæ infinitæ modo dicto existunt signatè, & determinatè, sed indeterminatè, & confusè. Qui modus existendi, ex existere secundùm quid, etiam intra latitudinem modi existendi partium. Vndè, vt disput. 18. quæst. 1. explicuimus, est quidam modus essendi in potentia in continuo.

Ratio autem, ob quam prædicta solutio ab Aristot. lib. 5. tradita, non esset re ipsa sufficiens, nisi partes prædicto modo sint in potentia in suo toto, est: quia nisi partes illæ sint proportionales nō possunt claudi in vna parte aliquota certæ, & finitæ magnitudinis: & ita nec poterit motus ille in aliqua parte temporis certa, & determinata, & infinitas alias partes proportionales includente, exerceri. Cæterùm, vt ex dictis constat, idem est partes illas infinitas esse proportionales, & esse in potentia in continuo, modo explicato.

60 Ad secundam respondetur: tempus fluere per correspondentiam ad æternitatem, vt ad mensuram superiorem, & eminentissimam: quatenùs simul, & semel ex parte sua continet illam partem aliquotam temporis: necnon & infinitas illas partes proportionales, in ea inclusas. Quare, tantùm abest, vt ad hunc modum incipiendi, & desinēdi obsit multitudo prædicta partium; quòd si semel eis careret, non posset iuxta hunc modum correspondendi incipere, vel desinere.

Adde quòd sicut post vltimum punctum terminatiuum lineæ, licet non sequatur immediatè aliqua determinata pars, in qua non sit signare, & determinare medietatem illius, quæ sit immediatior puncto, & sic in infinitum: quoniam quæuis pars est diuisibilis in infinitas medietates; & consequēter signabilis non est medietas ita mediata, vt nō detur alia immediatior, & immediatior eidem puncto: & nihilominus cum hoc stat dari ibidem aliquam partem indeterminatam, & confusam, quam indeterminato, & confuso modo punctum illud immediatè afficiat, sub quaque non liceat descendere ad signandam illam in particulari, & determinatè: eo sanè proportionali modo, quo, licet ad videndum requiratur oculus confusè sumptus: non tamen licet descendere ad signandum in particulari dexterum, vel sinistrum.

Ita ergo post primum instans temporis (si tale instans datur) quamuis nō fluat aliqua determinata pars, in qua si velimus signare, & determinare, non sit signabilis alia, & alia in infinitum, quæ priùs fluxerit, quæque immediatior sit prædicto instanti; nihilominus datur aliqua indeterminata, & confusa, quæ indeterminato, & confuso modo sit immediata instanti. Quare ratione illius potest tempus indeterminatè, & confusè incipere: sicut etiam potest desinere ratione alterius partis indeterminatæ, & confusæ, quæ eodem modo sit immediata instanti terminatiuo temporis. Nec mirum, quod hoc modo in partibus temporis aut alterius continui philosophemur: quia hoc petit natura harum partium, quæ indistinctè, & indeterminatè ibidem existunt.

61 Ad tertiam respondetur, esse disparem rationem: nam diuisiones, &

productiones illæ sunt actiones totales non cõtentæ per modum partium proportionalium in aliqua vna actione totali finita, & determinata: at verò partes illæ temporis, vel motus sunt partes proportionales vnius & eiusdem motus, quæ partes sunt clausibiles in aliqua certa, & determinata parte.

Ex quo etiam ad id, quod in eadem solutione vltimo loco dicitur, respondetur: diuisione in continui propriè esse inter quantitates, quæ post diuisionem manent: quia illa diuisio suo modo terminatur ad tribuendum eis proprium esse, & propriã vnitatem totalem. Quare illa combustio successiua ligni non est propriè diuisio; sed desitio ligni, & generatio ignis, quæ quia non constat partibus aliquotis infinitis, sed solùm proportionalibus; ideò potest sic incipere, & desinere.

62 Ad vltimam respondetur: supponendo ex iam dictis, non esse contra rationem vnius quanti, aut successiui dari aliud, quod sit eo maius. Ex quo etiam fit, partes proportionales vnius posse esse maiores partibus proportionalibus alterius: nam hoc ipso, quòd vnum sit maius alio, oportet, vt medietas illius, quæ precisè collata cum ipso toto habet rationem partis proportionalis inclusæ, & cum eodem communicantis, sit maior medietate alterius totius minoris; atque ita iterum & iterum diuisis his medietatibus in alias, & alias vsque in infinitũ, semper erunt maiores illæ, quæ in medietate totius maioris continebantur. ita tamen, quòd non sit necessarium maioritatem, aut minoritatem hanc esse certam, & determinatam; sed indeterminatam, & proportionalem: quatenus partes sic crescere intelliguntur in illo finito toto, vt omnes illæ non sint æquales alicui certæ, & determinatæ magnitudini, quantumuis minimæ; sed quacumque in particulari, & determinatè signata non erit quælibet ex his partibus tantæ magnitudinis, quantæ & illa signata, & sic excessus iste erit indeterminatus, quippè qui est proprius partium proportionalium.

Hoc ergo supposito: dicimus posse oriri maiorem velocitatem motuum ex eo, quòd vnus fluat per partes proportionales maiores, maioritate tamen indeterminata quàm alius: quantumuis hic fluxus fiat successiuo modo: ita vt non tota aliqua pars certa, & determinata fluat, sed aliquid eius fluxerit, & aliquid fluxurum restet: quia hic excessus satis est, vt plures partes proportionales, & magis vt sic dicamus compressæ sint in motu velociori, dum in tardiori sunt pauciores, & ita ille prior motus aptior est ad citiùs terminũ totalem, & totaliter attingendum. Nec refert, quòd partes spatij ita sint dispositę vt vna sit prior alia, si prędictas partes signare velimus: nam ad hoc satis constat ex dictis in hac eadem quæstione.

63 Ex quo ad confirmationem dicendum est: quòd, etsi duo mobilia, quorum vnum velox, & aliud tardum sit, debeant in quauis parte proportionali temporis aliquam partem proportionalem spatij, & in quouis indiuisibili signato, & determinato quoddam mutatum esse continuatiuum motus acquirere; alioquin motus ille iam non duraret, neque esset continuus: nihilominus non inde infertur id, quod inferri desiderabatur; scilicet quòd tot consumet instantia vnum, ac aliud mobile, & consequenter idem tempus. Et ratio est ea, quam iam tetigimus, nimirùm, quòd mobile velox acquirit maiorem partem proportionalem maioritate iam dicta, dum tardum percurrit minorem; & ideò licet in quouis instanti determinato, & sigillatim sumpto

pro

pro vnicum indiuisibile motus ab vtroque acquiratur: attamen in illa parte proportionali, & maioris motus, includentur plures partes proportionales in vno, quàm in alio; atque adeò & plura mutata esse.



DISPVTATIO XXVI.

DE MODO INCEPTIONIS, & desitionis rerum.



Es, quæ incipere, & desinere possunt, aliæ sunt successiuæ ex partibus fluentibus, & indiuisibilibus constantes, aliæ verò permanentes. Et deindè, hæ vel substantiæ, vel accidentia: & rursus tam substantia, quàm accidens possunt incipere, & desinere cum motu, & per motum; vel sine illo. Et ideò vt plenè, & radicitus inceptio, & desitio omnium rerum capiatur, de omnibus his ex professo agemus, quibus etiam modum incipiendi & desinendi quietis adiungemus, vt ita ex omni parte disput. hæc maneat completa.

QVÆSTIO PRIMA.

QVONAM MODO INCIPIANT, ET DESINANT res successiuæ, & indiuisibilia earum.



RO huius quæstionis, & cæterorum, quæ in hac materia dicenda sunt, intelligentia, notandum est primò: quòd licet cuiuis rei naturaliter insit intrinseca duratio, & ab illa passiuè mensuretur: attamen mensura actiua, per quam mensuramus tam inceptionem, quàm desitionem rerum, est aliqua duratio intrinseca, & successiua constans partibus, & instantibus: quia sicut hæc est nobis notior: ita est magis accommodata ad hoc, vt per illam inceptiones, & desitiones rerum rerum mensuremus.

Verùm quia in hac duratione, partes successionem, seu fluxum, & indeterminationem maximam habent, instantia verò magis determinata, & fixa sunt; ideò melius per ordinem ad instantia, quàm per ordinem ad partes, inceptiones, & desitiones rerum mensuramus. Quapropter ad has cognoscendas bina, & bina instantia à Philosophis instituta sunt: ita vt primis duobus primò coëxistat productio, vel desitio rei (assignatur enim vnum ex illis pro inceptione, alterum verò pro desitione) seu quod idem est, ita vt in his duobus re vera sit inceptio, aut desitio, non verò in posterioribus; sed solùm post illud instans sequatur immediatè talis inceptio, vel desitio.

2 Ex quo inferendum, & secundò notan

notandum est: quòd licet omnia hæc instantia sint quid extrinsecum respectu inceptionis, & desitionis rei, quia in illa non insunt; nihilominus duo priora dicuntur intrinseca respectu illarum: quia tam inceptio, & esse rei, quàm desitio, & non esse mensurata per illa est in illo instanti, in quo res incipere, aut desinere dicitur. Sicut etiam duo posteriora dicuntur extrinseca, ex eo quòd inceptio, & desitio, quæ per illa instantia mensurantur, non sunt in illo instanti, sed in tempore immediatè sequenti: & ideò talia instantia sunt termini extrinseci, post quos immediatè erunt inceptio, & desitio rei.

Quod vt exactè intelligatur, notandum est tertio: quòd ad hos varios incipiendi, & desinendi modos explicandos adinuenti sunt à Philosophis quatuor termini, scilicet incipere *per primum sui esse*, & *per vltimum non esse*; & desinere *per primum non esse*, & *per vltimum sui esse*. Ea incipiunt per primum sui esse, quorum prima productio coexistit illi instanti, itavt verum sit dicere: nunc primò est talis res, & immediatè antea non erat; ideóque tale instans dicitur intrinsecum respectu inceptionis: quia re vera *esse*, & inceptio rei est in illo. Ea verò per vltimum non esse incipiunt, quorum productio minimè coexistit illi instanti; sed tempori immediatè sequenti: itavt de eis sit verum enunciare, quòd in eo instanti non sunt; sed immediatè post illud: & consequenter in tēpore immediatè sequenti erunt. Dicunturque *per vltimum non esse*, incipere: quia non esse illorum, vltimò finitur in illo instanti immediato ante tempus, in quo habebunt esse.

5 Deindè, ea desinunt per primum non esse, quorum prima destructio, saltem totalis, coexistit instanti, & in instanti exercetur. Et tandem illa per vltimum sui esse desinunt; quorum desitio, seu non esse, minimè coexistit illi instanti, aut in eo exercetur; sed in tempore immediatè sequenti: ita vt sit verum de eis dicere, quòd in illo instanti sunt, & immediatè post non erunt, & ideò tale instans dicitur extrinsecum respectu desitionis, seu non esse: quia non esse rei, non est in illo instanti; sed immediatè post. Vndè meritò res sic desinentes dicuntur desinere per vltimum sui esse: quia esse illarum in instanti illo immediato ad non esse finitur vltimò: itavt etsi in ipso sit, non tamen post ipsum.

EXPLICATVR MODVS incipiendi, & desinendi successiuorum.

§. I.

4 His ergo suppositis dicendum est primò: res successiuas, verbi gratia motum, incipere per vltimum nō esse; & desinere per primum non esse. Ita Aristot. in hoc lib. cap. 5. & 6. quem sequitur S. Thom. Auerroes, Simplicius, Albertus Magnus, & cæteri alij expositores. Probatur. Quæ incipiunt *per primum sui esse*, & desinunt per *vltimum esse*, habent esse instanti, in quo primò incipiunt, vel desinunt: sed res omnes successiuæ, cum ab intrinseco habeant partem post partem, non possunt habere esse in instanti; sed potiùs in tempore: ergo nec per *primum sui esse incipiunt, nec per vltimum sui esse desinunt.* Manet ergo, quòd incipiant per *vltimum sui non esse*: ita vt de illis verificetur, quòd nunc non sint: bene tamen in tempore sequenti. Et similiter quòd ita desinant, quòd nunc non sint, & immediatè ante, scilicet in tempore antecedenti, fuerint.

Sed obiicies primò, si detur, quòd mulier prægnans moueatur, & in medio motus animetur fœtus, tunc fœtus incipiet esse per *primum sui esse* (vt iam dicemus

cemus) ergo, & motus ipsius. Patet consequentia: quia cum primò incipit esse fœtus, incipit moueri ad motum matris.

Secundò, motus essentialiter habet prius, & posterius: sed prius, & posterius non possunt simul, & in instãti desinere: quia antequàm sit pars posterior, iam desinit esse pars prior: ergo malè diximus, motũ desinere in instanti per *primum non esse*. Confirmatur, ideò repugnat motum incipere in instãti: quia eius partes essentiales, scilicet prius, & posterius nequeunt simul esse: sed pariter repugnat *non esse* partis prioris, & posterioris motus simul inueniri: ergo impossibile erit motum desinere esse per *primum non esse*.

Vltimò, In illo instanti terminatiuo motus re vera existit motus: ergo potius est verificandum de illo quod sit: ergo non definet per *primum non esse*. Vtraque consequentia constat. Antecedens verò probatur: quoniam motus existit ratione indiuisibilis, vt lib. 4. diximus: ergo dùm est diuisibile illius, etiam motus tunc erit.

5 Ad primum respondetur: in illo instanti intrinseco animationis fœtus non esse verum dicere, fœtum moueri; imò potiùs oppositum contingere; quatenus tunc non est motus, etiamsi immediatè post illud instans futurus sit. Vndè cùm fœtus incipit *intrinsecè*, tunc motus *intrinsecè*, & per *vltimum non esse* incipit.

Ad secundum, & eius confirmationem respondetur: versari maximum discrimen inter *esse* cuiuslibet rei, præcipuè si successiua fuerit, & inter *nõ esse* eiusdem rei. Nam illud positiuam, & successiuam continuitatem ex natura sua importat, & propterea non potest, vel totum simul, vel aliqua eius pars in momento inueniri: *non esse* verò rei successiuæ non est aliqua realis natura; sed potius negatio quædam in indiuisibili, ex propria conditione cõsistens: vt ostendi potest in reliquis continuis, in quibus positiuum esse eornm, postulat realem, & positiuam extensionem, ac continuitatem: *at non esse* illorum id non exigit; in puncto enim quamuis non sit linea, est tamen suo modo non esse lineæ. Vndè optimè stat, quòd *non esse* motus sit in instanti, & esse ipsius non in instanti, sed in tempore, & extrinsecè incipiat: quia incipit in instanti extrinseco, scilicet *per vltimum non esse*, in quo verificatur, quòd nõdum sit res; sed immediatè post, nimirum in tempore statim sequenti erit.

6 Ad id autem, quod in eadem obiectione dicitur, scilicet prius desinere partem priorem, quàm posteriorem, respondetur: admittendo non ita desinere aliquam partem determinatam motus, quin sit dabilis alia, quæ prius desierit, & alia, quæ desinenda restet: attamen non minus etiam est verum, quòd post quamlibet partem, est instãs; atque adeò vsque dùm ad instãs terminans totam successionem, in quo est omnimoda motus, & suarum partium desitio, deueniatur: semper verificatur, quòd in vno instanti vna pars desierit, & alia desinat in alio, ac tandem altera in alio desitura sit.

Ad vltimum respondetur: ad hoc vt motus absolutè desinat, satis esse, quòd post aliquod indiuisibile eius non sit alia pars immediatè futura: nam si talis pars subsequeretur, potius prædictus motus continuaretur, quàm desineret esse. Vndè, cum post *mutatum esse* terminatiuum illius non subsequatur alia pars immediatè futura (vt ex se constat) oportet vt non sit amplius *esse* motus: & sic in illo instanti verificabitur, motum non esse: quia neque in se, neque in suo continuatiuo habet amplius *esse*. Nec refert, quòd pars im-

mediatè præterita existat ratione illius indiuisibilis: quoniam existit in ratione præteritæ: & ita in illo instanti non debet ratione suæ essentiæ esse, sed immediatè fuisse: alioqui non existeret tunc per modum præteritæ.

7 Explicatur hoc: quoniam hæc est differentia inter partes successiuas, & permanentes: quòd istæ in eadem duratione habent suum esse essentiæ, & suum esse existentiæ: non verò illæ: quia essentia partis præteritæ motus, est in parte temporis præterita: at verò existentia est in instanti, quod statim subsequitur: quia existit ratione *mutati esse*, quod in illo instanti est; & ideò dixit Aristot. in hoc lib. cap. 5. quòd moueri (per quod denotatur essentia motus) est in tempore, at verò *mutatum esse* (per quod significatur indiuisibile ratione cuius existit) est in instãti. Vnde in instanti terminatiuo verificatur, partem præteritam habuisse in tempore antecedenti suam essentiam partis præteritæ, & in prædicto instanti adesse *mutatum esse*, indiuisibile, ratione cuius ipsa existit. Et ita pro ea duratione, quæ est immediatè ante instans, non debetur illi existentia: quia hanc simultatem, vt sic dicamus, & vnionem; non verò aliam maiorem petunt essentia, & existentia successiuorum. Quare, vt non sit amplius essentia motus, sufficit, & requiritur non superesse aliam partem immediatè futuram, quæ correspondeat parti temporis immediatè futuræ: quia eo ipso in illo instanti talis motus finietur.

Sed dices. In motu augmentationis. verbi gratia, indiuisibilia quantitatis producuntur per *mutata esse* motus, & partes quantitatis per partes motus: ergo in eadem duratione habent partes motus suam existentiam, & non solùm in instanti sequenti. Patet consequentia: quia quod non est existens in aliqua duratione, non potest in ea esse realis productio rei existentis.

8 Respondetur: quòd sicut res permanens, ratione suæ essentiæ; connotando tamen in eodem instanti existẽtiam, saltem tanquam cõditionem, potest producere suum effectum: ita res successiua; connotando etiam (per se loquendo, quantum est ex vi eius, quod petit motus) existentiam in instanti sequenti, conuenientem illi ratione *mutati esse*, indiuisibilis: potest esse acquisitio partis quantitatis: quoniam natura entis successiui petit hunc modum existendi, & non alium, vt supra libro quarto probatum est.

Nec refert si dixeris, quod si semel pars, vt existens per modum præteritæ, est realis productio partis quantitatis, sequeretur partem motus, vt immediatè futuram attingere etiam partem quantitatis: quoniam hoc ipso, quòd est immediatè futura, iam existit: at hoc est impossibile: ergo, &c. Minor constat: quia aliàs per primum indiuisibile motus, ratione cuius pars immediatè futura existit, produceretur pars quantitatis, & sic inciperet in instanti.

9 Respondetur negando sequelam: nam licet daremus esse in motu primum indiuisibile illius, nihilominus obiectio nihil conuincit: quia motus componitur ex pluribus, & diuersis partibus præteritis, & futuris: ita tamen, vt etiam eademmet pars habeat realiter essentiam partis immediatè futuræ, & statim essentiam partis immediatè præteritæ. Et similiter existit vt futura, & deindè vt præterita, eo sane modo, quem supra disputatione 21. quæstione 5. diximus. Vndè vsque dum habeat re ipsa essentiam præteritæ, & futuræ, non est, vt sic dicamus, in omni actualitate essentiæ, quam petit, &

debe-

debet habere : & ita neque est in ea sufficiens actualitas essentiæ requisita, ad hoc vt sit productio, seu via ad suum terminum : quia deest illi, quod re ipsa habeat essentiam partis præteritæ, Quare, sicut res permanentes non efficiunt actu, nisi sit in eis omnis actualitas essentiæ, & existentiæ, quam petunt: ita quia successiua postulant, quòd eademmet pars habeat priùs essentiam futuræ, & statim habeat re ipsa essentiam præteritæ; ideò priùs debet talis pars induere rationem, & essentiam præteritæ, quàm sit via attingens suum terminum.

Quomodo incipiant, & desinant indiuisibilia successiuorum.

§. II.

10 DIcendum est secundò, indiuisibilia motus, & temporis incipere per *primum sui esse*: desinere verò per, *vltimum esse*. Ita Aristoteles, Diuus Thomas, & alij. Probatur quoad primam partem. Quod est penitus indiuisibile, debet indiuisibiliter, & instantaneè acquiri: ergo hæc indiuisibilia incipiunt in instanti, & consequenter per *primum sui esse*.

Confirmatur : nam ex eo quòd in successiuis nō potest assignari aliquid, quo non sit aliud prius, ideò in tempore, quod est diuisibile, debent incipere: ergo cum in re penitus indiuisibili, nequeat assignari aliquid, quod priùs; aliud verò quod posteriùs acquiratur : necesse est, vt secundùm se totam simul, & semel, atque adeo in instanti incipiat.

Secunda verò pars, & simul prima suadetur : nam indiuisibilia hæc secundùm se sumpta, tantùm durant per instans : ergo in eodem instanti, verum est de quouis eorum dicere : nunc est hoc indiuisibile, & immediatè ante non erat (ecce initiatiuum :) & similiter nunc est, & immediatè post hoc non erit (ecce desitiuum :) desinent ergo per *vltimum sui esse*: sicut & per *primum esse* incipient. Ex quo fit, vt vnum, & idem instans collatum cum tempore immediatè præcedenti, in quo non fuit prædictum *mutatum esse*, sit instans intrinsecum inceptionis illius : at verò comparatum cum tempore immediatè futuro, in quo non erit tale *mutatum esse*, dicatur instans desitionis eiusdem extrinsecum quatenus tunc est, & immediatè post non erit.

11 Sed obiicies : motus, qui non habet suum esse simul, sed successiuè, habet simul, & in instanti suum *non esse*: ergo multò meliùs indiuisibile illius, scilicet *mutatum esse*, quod est totum simul, & in instanti, habebit etiā simul & in instanti, suū *non esse*. Patet consequētia: tùm quia multò melius *non esse mutati esse*, consistit in indiuisibili, quàm *non esse* motus : ergo si ob hanc rationem motus in instanti habet suum *non esse*, ob eandem etiam erit simili modo de indiuisibili philosophandum. Tùm etiam : nam *esse*, & *non esse*, eandem videntur habere mensuram : ergo si *esse* huius indiuisibilis incipit in instanti, etiam non esse erit in illo: & ita verum erit de eo quòd nunc non sit, & immediatè antea fuerit, quod est desinere per *primum non esse*.

Respondetur, concedendo antecedens, & distinguendo consequens. Et si sēsus sit, quòd indiuisibile multò meliùs quàm ens successiuū habebit suum *non esse* simul, id est, non per partes, aut gradus, admitti debet. Si verò sit sensus, quòd multo meliùs habebit suum *non esse*, coexistens ad instans extrinsecum primi mobilis, vel temporis imaginarij, negari debet. Et ratio est : quia

licet *non esse* indiuisibilium, sit indiuisibile: nihilominus ipso ab intrinseco, & connaturaliter petunt, quòd verificetur de eis nõ esse ad inceptionem quietis, vel motus; atque adeò ad præsentiam, & coexistentiam temporis: nam per se, & ab intrinseco, post *vltimum esse* eorum, sequitur vel motus, vel quies aut tempus verum, vel imaginarium, atque adeò quod mensurat *non esse* taliũ indiuisibiliũ, nihil est aliud, quàm tempus; quamuis hæc mensuratio non sit adæquata; sed inadæquata, vt ex se constat. At esse eorumdem indiuisibilium continuantium motum ab intrinseco petit, quòd succedat motui, & quòd mensuretur mensura, & duratione succedente ad tempus, cumque hæc sit instans, oportet vt in instanti incipiat.

12 Adde, quod ad modum desinendi per *vltimum sui esse*, quodammodo attenditur potius ad *esse*, quàm ad *non esse*: quia ea, quæ sic desinunt, non ideò ita desinere intelligũtur: quia *non esse* eorũ, sit in illo instanti: nam ideò tale instans dicitur extrinsecum quoad *non esse* rei: quia nondum tale *non esse* peruenit: sed quia in illo instanti sint, licet immediatè post non habeant esse. Ad hunc autem modum desinendi accommodata sunt tam *instantia*, quàm *mutata esse* motus, vt ex dictis constat.

QVÆSTIO II.

Quomodo qualitates materiales incipientes, & desinentes per motum, incipiant, & desinant.

PRo huius quæstionis decisione notandum est, formam per motum acquisitam, verbi gratia calorem, posse sumi dupliciter. Primò, prout est in fieri, & secundùm gradum indeterminatũ, & vt recipitur in indeterminata parte subiecti. Secundò, prout est in facto esse secundùm gradum determinatum, & recipitur in parte subiecti determinata: vt si dicas: calorem vt duo receptum in quantitate digitali. Quæ duo aliis verbis explicant, dicentes: calorem posse sumi, vel absolutè, vel vt est tantus: quia vt est tantus, dicit certum, & determinatum gradum, & quòd recipiatur in certa, & determinata parte subiecti: secus verò absolutè sumptus.

Statuitur, quomodo hæ qualitates absolutè consideratæ incipiant, & desinant.

§. I.

13 DIcendum igitur est. Si qualitas materialis, quæ cum expulsione contrarij fit, consideretur prout in fieri; incipit per *vltimum non esse*: & desinit per *primum non esse*. Ita communiter Thomistæ, & alij Doctores. Probatur quoad priorem partem: quia dum sic fit, semper fit successiuè: siquidem contrarium actionem retardat. Vnde priùs introducitur secundùm esse remissum, quàm secundùm esse intẽsum: priùs item in dimidio palmo, & in dimidio dimidij, quàm in toto palmo, aut eius medietate: ergo incipit, & desinit, sicut ipse motus. Etenim quæ per *primum sui esse* incipiunt, debent primò esse, vel secundùm se tota, vel ad minus secundùm aliquam sui primam, & determinatam partem, quæ sit apta nata ad sic incipiendum: alioqui quomodo de illis verificaretur, quòd tunc primò sunt? Ex quo etiam secunda assertionis pars constat: nam sicut incipiunt more successiuorum: ita desinunt ad modum ipsorum; & per consequens per *primum non esse*.

Confirmatur, & explicatur. Quæ sue

successiuè incipiunt, & desinunt; debent per motum incipere, & desinere: ergo incipiunt, & desinunt, sicut ipse motus. Patet consequentia: nam quæ sic incipiunt, ita se habent, vt cuiuis parti motus correspondeat pars formæ: quoniam terminus motus, vt talis est, debet correspondere suæ productioni: ergo non incipiunt ante motum, sed quando fuerit verum non incepisse, aut incipere motum: idem etiam erit verum de talibus formis: ergo cum verè dicamus de motu, quòd nunc non est, etiam si immediatè post futurus sit: verè etiã affirmabimus, quòd tunc non sit ille terminus, & immediatè post hoc, fiet. Quod idem de desitione dicendum est.

14 Sed dices: has qualitates materiales per motum acquisitas desinere per *vltimum sui esse*; etiamsi absolutè considerentur: ergo; &c. Antecedens probatur: nam demus aliquod lignum frigidum calefieri; tunc cùm motus, & calor per eum acquisitus incipiat per *vltimum non esse*, verum erit in illo instanti non esse motum; & consequenter nec calorem; sed immediatè post: ergo etiam de motu per quem frigiditas illa deperdenda est, verè affirmabitur tunc non esse, sed fore, similiterque tunc non esse deperditam frigiditatem; sed immediatè deperdendam, quod est, desinere per vltimum esse. Patet consequentia: quia cùm generatio noui caloris sit deperditio frigiditatis præexistentis, oportet vt eo modo, quo fuerit verum, calorem esse denuò genitum, vel generandum, sit etiam verum, frigiditatem esse expulsam, vel expellendam; atque ita quando verificatur, calorem nondùm esse, sed immediatè fore: verificabitur frigiditatem tunc esse, & quòd immediatè post non erit.

Respondetur, has qualitates per motum incipientes, & desinentes, ita inter se comparari, vt cum vna incipit *absolutè*, & secundùm gradum indeterminatum, tunc alia desinat, *vt tanta*. Vnde quia *vt tanta* consistit in indiuisibili, vt statim explicabimus; ideò potest desinere more rei indiuisibilis desinentis per *vltimum sui esse*. Quare, cùm est verum dicere, nunc non est calor, & immediatè pòst erit, tunc etiam est verum dicere esse frigus, vt *tantum*, & immediatè post non fore tantum. Sed hęc amplius in sequenti assertione elucidabuntur.

Explicatur modus incipiendi prædictarum qualitatum, vt sunt tantæ.

§. II.

15 EX quo inferendum, & dicendum est secundò. Si hæ qualitates accipiantur *in facto esse*, & sub gradu determinato, & in ordine ad certam partem subiecti, incipiunt *per primum sui esse*: & desinunt per *vltimum esse*. Ita Thomistæ, & communiter alij Philosophi; & ideò singulos recensere superuacaneum erit. Probatur quoad priorem partem: nam formæ hæ sic sumptæ minimè per *vltimum non esse* possunt incipere: ita vt de eis sit verum dicere, quòd calor verbi gratia vt duo, nunc non est in hac determinata parte subiecti; & immediatè post erit: ergo necesse est, vt per *primum sui esse* incipiant.

Consequentia est euidens. Et antecedens suadetur: quia in illo *nunc*, in quo dicitur, non esse calorem vt duo; sed immediatè futurum esse, vel deest aliquid caloris vt duo, vel non. Si hoc secundum dicatur: ergo tunc intrinsecè incipiet; & consequenter per *primum esse*. Si verò primum asseratur, tunc illud, quod deest, vel erit diuisibile, vel indiuisibile. Non indiuisibile: quia hoc non facit maius, nec potest, si semel est

indiuisibile, acquiri in tempore immediatè sequenti; ac proinde nec de illo verificabitur,quòd iam tunc nō sit; sed in tempore sequenti erit.Vel est diuisibile.Et hoc non: quia iam priùs introducetur medietas,quàm totum:& postquam introducta est hæc medietas,dabitur etiam instans, in quo sit verum dicere: nunc non est calor vt duo, sed immediatè post erit(quod idem de alia medietate, & sic de aliis, & de partibus n ea inclusis dicemus:) ergo iam instans illud prius, in quo dicebatur, per *vltimum non esse* incipere,non erat *vltimum non esse* inceptionis caloris,vt duo: quandoquidem in tempore immediatè sequenti non potest esse verum, quòd sit calor vt duo.

16 Confirmatur primò: determinata pars in indiuisibili consistit, & quodcumque addas; aut auferas, eo ipso determinatam partem vt talem destrues: ergo calor vt duo, & in determinata parte receptus,necesse est,vt in instanti intrinseco incipiat. Adde,& confirmabitur secundò, quod in tempore, aut motu, non est signabilis determinata pars, quousque veniat instans: quia ante illud non potest designari prima, aut vltima, qua non sit alia prior,aut vlterior: ergo in re,etiam acquisita per motum, quæ eodem modo debet correspondere productioni: non poterit assignari aliquid determinatum, quod acquisitum sit, nisi in instanti.

Secunda verò eiusdem assertionis pars: scilicet prædictas qualitates sic consideratas desinere per *vltimum sui esse*, inde liquet, nam cum hæ formæ, vt tantæ desinunt: necesse est vt aliæ incipiant per *vltimum non esse*: cum per motum, & cum motu incipiant,vt supponimus: ergo etiam erit necessarium has desinere per *vltimum sui esse*. Patet consequentia: quia quando vna ex his formis per *vltimum non esse* incipit, semper alia per *vltimum sui esse* debet desinere: nam in illo instanti, in quo est verum, quod aqua frigida, vt octo, non est calida; sed immediatè post erit calida: tunc etiam est verum, esse adhuc frigidam vt octo,& immediatè post non esse sic frigidam,quod est desinere *per vltimum esse*. Sed hæc iuxta statim dicenda debent intelligi.

Obiectiones contra præcedentem assertionem, & solutio earum.

§. III.

17 Sed obiicies primò, calorem vt duo acquisitum fuisse per motum: at motus nunquam est in instanti intrinseco: ergo neque calor vt duo in instanti intrinseco incipiet. Confirmatur; nam vel in tempore ante illud instans,in quo dicitur calor vt duo, intrinsecè incipere, habuit dictus calor totum suum esse, vel non. Si primum: ergo non incipiet per primum esse, & in instanti; sed in illo tem pore; atque adeò in instanti antecedenti incepit extrinsecè per vltimum non esse. Secundum autem dici non potest: quia in instanti intrinseco, nequit aliquid diuisibile acquiri:at quidquid ad calorem vt duo poterat deesse, necesse est,vt sit diuisibile: sicut quidquid deest lineæ, hoc vt sit digitalis,debet esse diuisibile. Et ita si addatur, aut auferatur ab ea aliquod indiuisibile, non ideò desinet esse digitalis;ergo, &c.

18 Respondetur, distinguendo maiorem; & si sensus sit, quòd calor vt duo acquisitus fuit per motum, vt *in fieri*,negari debet. Si verò sensus fuerit, quòd acquisitus est per motum, vt *in facto esse*,seu per factum esse motus,scilicet per *mutatum esse*, quo suo modo

term

terminatur, concedenda est. Et similiter debet minor distingui, & concedi, si intelligatur de motu, vt motus est: negari verò, si de motu secundùm suum factum, vel mutatum esse certum, & determinatum intelligatur.

Sed vt hoc meliùs percipiatur, notandum est: quòd iuxta valde probabilem opinionem, motus provt *in fieri*, non habet aliquod indiuisibile, quo terminetur; nec à parte ante, neque à parte post: quia moueri dicit motum secúdú n quod diuisibilis est, & in tempore fluit: motus verò in facto esse, seu provt dicit, iam motum esse, habet vt dixit Philosophus in hoc lib. cap. 5. & 6. vltimum mutatum esse, quo motus in facto esse terminetur, vel absolutè, vel saltem quoad aliquam certam partem. Non quidem ita, vt quando est *in facto esse*, seu (vt meliùs loquamur) *in mutato esse*, tunc sit motus secundùm quod motus; sed quia illud *mutatũ esse*, per se loquẽdo, intrinsecè consequitur motum tanquam terminus eius, habetque omnia illa, quæ ad terminandam rem successiuam requiruntur.

19 Ex quo fit, quòd sicut ea; quæ correspondent motui in fieri, & vnà cum illo incipiunt, debent ad inceptionem eius, & eo modo, quo motus incipit, incipere; ita, quæ correspondent motui, vt iam est factus, seu *mutato esse* ipsius motus, & vnà cum eo incipiunt, debent eodem modo incipere, quo tale factum esse incipit; & consequenter non in tempore; sed in instanti intrinseco debent esse. Quia, vt docet Aristoteles loco citato, in instanti, quod subsequitur post tempus mensurans motum, est verum dicere: tunc primò motum iam esse factum, seu tunc incipere mutatum esse illius. Quapropter, cum calor vt duo non dicat calorem, vt duo *in fieri*; sed in *facto esse*: & consequenter nec terminet motum *in fieri*, sed vt est in suo *mutato esse*: quia calor secundùm hanc considerationem consistit in indiuisibili, vt explicatum est; ideò non incipit in tempore, in quo verum est, motum, vt motus est, exerceri; sed in eo instanti, in quo verificatur motum tunc primò factum esse; & consequenter per *primum sui esse*. Vnde, vsque dũ motus sit finitus, saltem quoad illam partem, quæ tali *mutato esse* terminatur non incipit calor secundum prædictam rationem consideratus.

20 Ad confirmationem respondetur, eligendo secundam partem dilemmatis: quia sicut illud tempus, quod est immediatum instanti, est incertum, ac indeterminatum, scilicet minus, & minus, & indeterminato, ac confuso modo est illi immediatum, vt suprà disput. præcedenti quæst. 5. diximus: ita calor, qui statim erit vt duo; habet in eo tempore latitudinem confusam, & indeterminatam. In instanti verò habet illam determinatã, & in eo solúmodo habet suum esse vt duo, & in indiuisibili secũdum hanc rationem consistens. Vnde, nisi perueniatur, & saltem mente sistatur in aliquo *mutato esse* certo, & determinato motus, nequit sciri, quantus sit motus, aut suus terminus: quoniam potest esse minor, & minor, vt ex se constat. Cum autem ad illud peruenitur, iam motus, & terminus habent esse certum, & determinatum, & in indiuisibili consistens.

Nec exemplum, quod de linea adducitur, obstat: quia linea potest habere certas, & determinatas partes, cum terminatione saltem negatiua, scilicet cum carentia vlterioris extensionis; etiamsi ab ea auferatur punctum: at calor, vt est in fieri, non potest habere certam latitudinem, vsque dum perueniatur ad aliquod certum mutatum esse, aut instans; vt explicatum est.

21 Ob

21 Obiicies secundò: videri impossibile, quòd quando, verbi gratia, calor *vt tantus* desinit: tunc frigiditas *absolutè*, & secundùm partes indeterminatas incipiat; ergo, &c. Antecedens probatur, & explicatur: nam siue attendamus ad intensionem horum accidentium, siue ad extensionem in subiecto, inueniemus tot gradus frigiditatis acquiri, quot caloris amittuntur: ita vt si vel minimum caloris deperdatur, tunc etiam minimum frigiditatis acquiratur. Similiterque, si calor, digitalem, vel semidigitalem informabat materiam, tūc si paululum illius informare desinat, hoc ipsum tantummodo, & nihil amplius frigiditas informabit: quia nonnisi ad desitionem eius, & in his partibus, in quibus ipse desinit, incipiet: ergo ex omni capite erit impossibile, quòd quādo vna forma desinit, *vt tanta*, tunc altera incipiat *absolutè*, & secundùm partes indeterminatas.

Respondetur, optimè fieri posse, vnam formam *absolutè*, introduci in materiam, & aliam desinere, *vt tantam*. Imò sic contingere, quoties motus denuò incipit. Et ratio est: nam cum forma illa, quæ desinit, sit certa, & determinata ante sui desitionem, vt patet in calore, vel frigore existente in ligno, & id quod est certum, & determinatum, si ab eo auferatur gradus, aut pars aliqua siue certa, siue incerta, & indeterminata, statim desinat, vt *tantum*, seu determinatum, vt patet in vlna, quæ desinit in ratione vlnæ, hoc ipso quòd ab ea aliqua pars, siue certa, siue indeterminata auferatur: ideò forma præexistens sub certo gradu, & vt tanta, potest desinere ad introductionem formæ oppositæ, quæ absolutè, & secundùm partes indeterminatas introducitur. Nam hoc ipso talis forma desinet formaliter vt tanta, & secundùm gradum illum determinatum.

Diximus, *ad introductionem formæ, quæ absolutè introducitur:* quia cum vna forma desinat, ex eo quòd alia introducitur, debet proportionari, & mensurari modus desitionis iuxta modū introductionis: ita vt si forma, quæ introducitur, incipiat per *vltimum non esse*, tunc alia desinat per *vltimum sui esse*: si verò vna introduceretur per *primum sui esse*, & alia desineret, *vt tanta*, ex vi talis introductionis: tunc poterit per primum non esse, & modo alibi assignato desinere, vt ex dictis constat.

QVÆSTIO III.

QVOMODO SVBSTANTIÆ generabiles, & corruptibiles incipiant, & desinant.

SEmel explicato modo incipiendi, & desinendi motus, & accidentiū materialium; statim pulsat animus, vt ad altiora ascendentes modum incipiēdi, & desinendi substantiarum corruptibilium exponamus.

STATVITVR MOTVS incipiendi substātiarum generabilium, & ad corruptionē aliarū incipientiū.

§. I.

22 DIcendum est primò. Substantiæ generabiles, quæ ad corruptionem aliarum generantur, debent in prima sui productione per primum sui esse incipere. Ita Arist. in præsenti, cap. 5. text. 43. & alibi sæpè. Quem sequuntur D. Thom. ibidem, & quodlibeto 7. art. 9. & cæteri eius discipuli. Explicatur, & probatur: nam semper generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius disponitur subiectum ad formæ substantialis introductionem: quare,

quare, dum motus ille est, nondum est forma generanda: quia dispositio requisita ad illam nondum est producta; sed solum adest, quando verificatur finitum esse motum. Vnde, cum hoc in instanti subsequuto post motum; quando nimirum motus terminandus erat, verificetur, vt ex supra dictis, & ex dicendis patebit: fit inde, vt in eo verè dicatur, quod tunc est talis forma, & immediatè antea non erat: quod est incipere per *primum sui esse*.

Confirmatur, & explicatur: formæ substantiales introducuntur, cum est iam superata tota resistentia contrarij: ergo nihil est, quod introductionem formæ retardet, & impediat, ne in instanti, & tota simul introducatur.

Secundò probatur ratione desumpta ex eodem D. Th. quodlibeto citato: nam substãtiæ generabiles sunt res permanentes, habentque totum suum esse simul, & aliunde petunt introduci in certam, & determinatam materiam: ita vt in minorem non possint introduci, vt in sequenti disputatione dicemus: ergo nequeunt fieri successiuè, & consequenter, nec per *vltimum non esse incipere*.

23 Sed dices: non cohærere assertionem hanc cum his, quæ in quæstione præcedenti diximus: nam dispositio vltima ad introductionem formæ substantialis, verbi gratia, equi, debet esse certa, & determinata; quia determinata forma determinatas dispositiones ad sui introductionem postulat: ergo incipiet per *primum sui esse*, vt ibidem asseruimus: ergo impossibile erit formam ad quam disponit, incipere simul in eodem instanti intrinseco. Patet hæc vltima consequentia: quia dum est vltima dispositio, debet etiam esse subiectum talis dispositionis, quod in D. Th. & nostra sententia nullũ est aliud præter compositum corrumpendum: at repugnat, vt in eodem instanti intrinseco inueniatur simul compositum corrumpendum, & compositum denuo generandum: alioqui materia simul duabus formis substantialibus informatur: ergo cum vltima dispositio debeat iuxta dicta, in instanti intrinseco, seu *per primum esse* incipere, necesse erit, vt compositum denuo generandum non incipiat intrinsecè in illo instanti; sed solum extrinsecè: & consequenter *per vltimum non esse*. Etenim in eo instanti, in quo est vltima dispositio, debet etiam forma, ad quam est talis dispositio incipere, vel extrinsecè, vel intrinsecè: quia repugnat materiam esse vltimò dispositam, & non esse introductionem talis formæ.

24 Respondetur, vltimam dispositionem ad formam substantialem introducendam, non esse illas qualitates, & dispositiones, quæ in composito præcedẽti præfuerũt; sed illas, quas secum compositum denuo generatum afferat: quæque in eodem instanti intrinseco cum prædicta forma incipiunt. Quomodo autem cohærere possit, quòd prædicta accidẽtia subiectentur in toto composito in illo instanti generationis, & nihilominus in eodem instanti disponant ad introductionem formæ eiusdem cõpositi, explicat D. Th. 1. p. q. 76 art. 6. ad 1. De quo videri potest Caietanus ibid.

Secundò respondetur, seu potius magis explicatur præcedens solutio: prænotando tamen, quòd licet verum sit dispositiones omnino vltimas ad introductionem formæ substantialis, esse illas de quibus D. Th. loco citato loquitur; nihilominus, vt bene notauit Caiet. ibidem, dantur aliæ præcedentes ordine durationis, prædictam introductionem, & ratione harum verificatur: materiam non vtcunq;, sed immediatè ante instans generationis fuisse dispositam, quarum in ea duratione petitur

ad hoc vt instanti immediato introducatur forma.

25 Hoc ergo supposito, ad argumentum dicendum est, quod licet motus frequenter habeat vltimum *mutatum esse*, quo intrinsecè terminetur: nihilominus aliquando potest contingere, vt ex defectu subiecti, quod corrumpitur, quando motus vltimò terminandus erat, non habeat tale *mutatum esse*; sed solum extrinsecè terminetur: quatenus, ad illud *mutatum esse* non pertingit. Vnde etiam forma, quæ per se primò per illud producitur, potest non habere terminum intrinsecum initiatiuum, vt sic dicamus, in esse quieto; sed quando terminanda erat, tunc ex defectu subiecti, omino euanescit. Et ita solum aliqualiter extrinsecè terminatur; quatenus tunc euanescit, & ad tale *mutatum esse* non pertingit. Quare, in illo instanti non est verum dicere, motum esse *in facto esse*, seu dari *factum esse* intrinsecum motus, vel esse terminum in esse quieto, & intrinseco: sed solum quod non est, & quod ad desitionem illius, & subiecti in quo erat, incipit alia noua forma substantialis, quæ est intrinsecus terminus præcedentis dispositionis.

26 Sic ergo contingit in motu illo ad vltimam dispositionem terminato: quia quando terminandus erat, vltimaque dispositio erat habitura esse quietum certum, & in facto esse, tunc destruitur subiectum, & ad desitionem eius desinet motus vnà cum dispositione illa. Cumque non possit destrui vnum compositum, quin aliud denuo generetur; inde fit; vt *primum non esse* vltimæ dispositionis (habet enim suum non esse in instanti; quia quando terminanda erat, habuit illud) sit *primum esse* formæ substantialis denuo generandæ. Quapropter vltima dispositio, quæ requiritur ad formam substantialem introducendam, non est aliqua qualitas materialis, vt tanta; sed quæ in illo instanti, in quo desinit, futura erat tanta: nisi aliàs ad desitionem subiecti desineret. Etenim vltima illa dispositio introductiua non terminatur per maximum, quod sic; sed suo modo per minimum quod non. Vnde non est illa, sub qua iam terminata tale compositum esse potest; sed sub qua esse non potest; & sub minori, vel sub eadem, vt non terminata potest.

Stabilitur modus desinendi substantiarum corruptibilium, & ad inceptionem aliarum desinentium.

§. II.

27 Dicendum est secundò. Substantiæ corruptibiles viuentes desinunt connaturaliter loquendo, per *primum non esse*: non viuentes verò, quæ corrumpuntur ad inceptionem aliarum, desinunt eodem modo, nisi aliàs forma denuo generanda incipiat ob specialem aliquam rationem per vltimum non esse: quia tunc opposito modo desinent. Hæc est D. Thomæ quodlibeto citato, & communis inter Doctores.

Probatur quoad primã eius partem: supponendo tamen duo omnino certa. Primum est: viuentia, siue ab igne, siue à quouis alio corrumpantur, non posse non immediatè in cadauera transire. Secundum est, formam cadaueris, ob specialem sui rationem, requirere materiam certam, & determinatam ad incipiendum, quia est veluti quædam vmbra formarum viuentium; & ita incipere per primum sui esse.

Hinc ergo prior assertionis pars probatur, ratione desumpta ex D. Thoma quodlibeto citato. Quotiescunque generatio formæ denuo aduenientis incipit

pit in instanti. & per *primum sui esse*, debet à fortiori res corrupta per primum non esse desinere: ergo si forma viuentis desinit ad inceptionem formæ cadaueris, incipientis per *primum sui esse*; oportet, vt desinat per *primum non esse*. Antecedans patet: quia alioqui duæ formæ substantiales essent simul in eadem materia. Etenim si homo desinit per vltimum sui esse, verè affirmabitur: nunc est homo, & immediatè post non erit. Rursus, in eodem instanti esset etiam verum dicere, nunc est cadauer: cum per *primum sui esse* incipiat: ergo in eodem instanti erunt simul in vna materia; forma hominis, & forma cadaueris.

28 Nec potest dici: esse duo instantia illa, in quibus prædicta verificantur: atque adeo non in eodem instanti verum erit, quòd duæ formæ simul eandem materiam informent. Nam contra est, inde sequi materiam esse posse naturaliter sine aliqua forma, quod implicat. Probatur sequela: quia cum illa duo instantia non possint esse immediata, vt supra latè probatum fuit, necesse est, vt mediet tempus inter vnum, & aliud: ergo in eodem tempore erit materia sine aliqua forma: quia tunc non actuabitur forma aduenienti cum nondum accesserit instans, in quo futura est, nec forma præcedenti: quia in instanti immediato ante illud tempus verificatum est de illa, quòd tunc est, & immediatè post non erit: ergo, &c.

Ex quo secunda assertionis pars satis patet. Tum quatenus inquit, formas rerum nõn viuẽtium desinere per primum nõ esse. Tum etiam quatenus ait, corrumpi per vltimum sui esse in casu ibidem posito: alioqui si vna inciperet per vltimum nõ esse, & alia per primum non esse desineret, daretur aliquod instans, in quo materia sine forma esset, vt intuenti patebit. Quæ ratio etiam desumitur ex D. Th. loco citato.

29 Sed obiicies: non posse aliquam substantiam formam per vltimum sui esse desinere: nam quæ desinunt, sic habent in tempore suum non esse, vt constat: at formis substantialibus, etiam non viuentium, non potest hoc conuenire: ergo, &c. Minor probatur: quia cum sint permanentes, & indiuisibiles, nequeunt in eis signari partes, quarum vna correspondeat vni parti temporis, & alia alteri.

Respondetur: quòd vt colligitur ex D. Th. 1. 2. q. 31. art. 2. sufficit ad hoc, vt substantia habeat suum non esse in tempore, quòd desinat per accidens ad introductionem successiuam alterius formæ cum ipsa incompossibilis: licet talis substantia ex se non habeat partes: sicut etiam sufficiat ad hoc vt substantia incipiat in tempore, & per vltimum non esse, quod incipiat per accidens ad inceptionem motus. In præsenti autem loquimur de substantiis prædicto modo incipientibus, & desinentibus. Adde primò, quòd licet forma substantialis sit ex se indiuisibilis: informat tamen indiuisibiliter ratione quantitatis. Adde secundò, benè posse rem indiuisibilem desinere per vltimum sui esse, & ex consequenti habere suum non esse in tempore, non quidem per correspondentiam adæquatam; sed inadæquatam cum illo, vt quæstione sequenti explicabimus.

QVÆSTIO IV.

Quomodo incipiant, & desinant res permanentes, quæ in sua inceptione, & desitione motui non subduntur.

30 PRo tituli intelligentia notandum est; prædictis res permanentes esse in duplici differen-

tia: nam aliæ sunt accidentia, vt qualitates spirituales, quæ nec fiunt per motum, nec per illum desinunt: aliæ verò sunt substantiæ, vt cœli, Angeli, & anima nostra rationalis secundùm se considerata. Sed quia tam ex dictis, quàm ex dicendis in hac eadem quæstione constabit, quid quoad hoc sit dicendum de accidentibus; ideo illam solum quoad substantias discutiemus.

Refertur prior sententia.

§. I.

31 PRima sententia asserit: incipere per *primum sui esse*: & desinere per *primum non esse*: & hoc adeo esse necessarium, vt oppositum implicet contradictionem. Ita quoad primam partem Tolet. in præsenti, q. 4. conclus. 4. Pereira lib. 14 c. 9. Conimbric. c. 8. q. 2. art. 2. & 6 & plures ex Iunioribus. Quoad secundã verò, Ferrara 3. contra Gent. c. 69. §. vt autem res. Vallesius controuers 46. ad Tirones: sicut eandem partem quoad inceptionem harum rerum tuentur. Rubius in præsenti. num. 108. & Masius in hoc lib. sect. 2. q. 10.

Probatur quoad primam partem, scilicet prædictum modum incipiendi, & desinendi conuenire substantiis iuxta suam naturam. Nam ea incipiunt per *primum sui esse*; & desinunt per *primum non esse*, quæ indiuisibiliter incipiunt, & desinunt: sed huiusmodi substantiæ incipiunt, & desinunt indiuisibiliter: ergo incipiunt per *primum sui esse*, & desinunt per *primum non esse*. Maior patet: quia de his, quæ prædicto modo incipiunt, & desinunt, verificatur, quòd incipiant, & desinant in instanti intrinseco, & indiuisibili: ergo indiuisibiliter. Minor verò etiam constat: quoniam prædictæ substantiæ, vel sunt penitus indiuisibiles, vt Angeli: vel si sunt diuisibiles, vt cœli, petũt habere totum suum esse, vel non esse simul; & ex consequenti debent incipere, & desinere indiuisibiliter: ita vt vel secundùm se tota, vel secundùm nullam sui partem incipiant, vel desinant.

32 Deinde quoad secundam partem, scilicet implicare contradictionem, prædictas substantias incipere per vltimum non esse, & desinere per vltimum esse, probatur. Ea, quæ incipiunt per vltimum non esse, incipiunt successiuo modo, & pars post partem: quia licet extrinsecè incipiant in instanti: attamen intrinsecè incipiunt in tempore, & per correspondentiam ad partes illius: sed prædicta entia, vel non habent partes, vt Angeli, vel non incipiunt successiuo modo: quia sunt secundùm suum esse insubdibilia motui: ergo nulla ratione possunt incipere per *vltimum non esse*. Quod argumentum non minus probat, non posse prædicta entia desinere per *vltimum esse*: quoniam quæ sic desinunt, licet desinant extrinsecè in instanti; habent tamen intrinsecè suum non esse in tempore, ac proinde successiuo modo.

Confirmatur: nam si huiusmodi substantiæ indiuisibiles incipiunt intrinsecè in tempore, & per *vltimum non esse*, vel incipiunt totæ in toto illo tempore, & pars in parte, vel totæ in toto, & totę in qualibet parte. Non primum: quia Angeli carent partibus, & licet cęli illas habeant, non tamen secundùm suum esse subdi possunt motui, & tempori, & ita nec habere omnimodam, & adęquatam correspõdentiam cum illo. Secundum autem dici nequit: quoniam partes ipsæ temporis nõ sunt simul; sed vna post aliam: ergo non potest vnum, & idem incipere secundũ se totum in omnibus illis; alioqui postquam res secundum se totam in vna parte temporis incepit, deberet statim in alia, & alia incipere,

incipere, quod implicat.

33 Quartò implicat successiua incipere per *primum sui esse:* ergo implicat etiã permanẽtia incipere per *vltimũ non esse*; & ex consequenti, quòd desinat per *vltimũ esse*. Antecedens patet: quia implicat successiua esse in instanti: ea autẽ, quæ per *primũ sui esse* incipiũt, debẽt esse in instanti. Vtraq; verò cõsequentia etiam constat: nam sicut modus incipiendi per *primum sui esse* petit simultatem in essendo: ita modus incipiendi per *vltimum non esse*, exigit successionem in esse: sicut & modus desinendi per vltimum sui esse, postulat successionem in suo non esse: ergo cum vtraque successio repugnet prædictis substantiis, vt ostensum est, nequibunt incipere, aut desinere prædictis modis.

Explicatur vera sententia aliquibus conclusionibus.

§. II.

34 Nihilominus dicendum est primò: modum incipendi connaturalem harum substantiarum esse per *primum sui esse:* & modum desinendi consonum suæ naturæ esse desinere per *vltimum sui esse*. Ita Scotus in præsenti q. 3. conclus. 9. & quam plurimi ex Iunioribus Thomistis. Explicatur assertio: nam cum hæ substantiæ sint naturaliter indestrubiles, ideo assertio non est intelligenda absolutè, sed conditionatè, scilicet, quòd hoc modo desinerent, si iuxta suam naturam desituræ essent. Probatur ergo sic: nam cum hæ substantiæ sint indiuisibiles; incipiunt & desinunt ad modum ipsorum instantium indiuisibilium: & licet cæli sint diuisibiles; quia tamen habent totum suum esse simul, & non subditum motui, non minus, ac si essent indiuisibiles; ideo eorum inceptio, & desitio est ad modum prædictorum indiuisibilium; ac proinde hic, & non alius incipiendi, & desinẽdi modus erit illis connaturalis: quia rei naturali, & secundùm vnam, & eandem rationem consideratę, tantum debetur, per se loquẽdo, vnus modus incipiendi, & desinendi.

35 Dicendum est secundò: Deo ita disponente, possunt hæ substantiæ incipere per *vltimum non esse*, & desinere per *primum non esse*. Ita Scotus in præsenti, & plures alij.

Sed antequam assertionem nostram probemus, supponendum est, ex his, quæ communiter docent Thomistæ 1. part. quæst. 10. & 53. quòd sicut hæ substantiæ non mensurantur in suo esse, per tempus, sed per mensuram aliam altioris rationis: ita earũdem inceptio, & desitio non mensuratur, vt mensura propria, tempore nostro, aut instantibus illius; sed alia mensura perfectiori, scilicet instantibus temporis discreti: quæ sicut non dependent à tẽpore nostro, aut instantibus eius: ita non petunt necessariò commensurari cum illis; sed possunt, Deo ita disponente, coexistere siue instãtibus, siue partibus temporis. Vnde propriè, & in rigore loquendo esse prædictarum substantiarum, nec incipit per *primum esse*, aut *vltimum non esse*, nec desinet per *primum non esse*, aut *vltimum sui esse*: quia hic modus incipiendi, aut desinendi est proprius rerum quarum esse mensuratur tempore; sed tantùm dicuntur incipere aut desinere prædicto modo, quatenus earum inceptio aut desitio, mensurata instanti temporis discreti, coexistit, vel instanti nostro, vel parti nostri temporis, saltem inadæquatè.

36 Hinc ergo suadetur assertio. Ea quorum inceptio, & desitio mensuratur instanti temporis discreti possunt incipere, aut desinere, Deo ita disponente, vel per coexistẽtiam ad instãs nostrum,

vel ad partem nostri temporis: sed inceptio, & desitio dictarum substantiarum mensurantur instanti temporis discreti: ergo possunt incipere, & desinere, vel per coexistentiam ad instans nostrum, vel per coexistentiam ad partem nostri temporis; ac proinde poterunt incipere, vel per *primum sui esse*, vel per *vltimum non esse*. Et similiter desinere, vel per *primum non esse*, vel per *vltimum esse*. Maior constat: quandoquidem non dependent, nec commensurantur nostro tempori, aut instantibus illius, vt ex notabili adducto, & à Theologis communiter admisso, constat. Minor verò, & prima consequentia, suppositis his, quæ modò dicebamus, probatione non indigent. Vltima verò consequentia sic ostenditur: quia quando intrinsecè incipiunt, & desinunt per coexistentiam ad partem nostri temporis, incipiunt per *vltimum non esse*, & desinunt per *vltimum esse*: sicut & quando per coexistentiam ad nostrum instans: tunc incipiunt per *primum esse*, & desinunt per *primum non esse*, vt ex dictis in prima quæstione huius disputationis constat.

Secundò, nam Deus liberè conseruat, & producit has substantias: ergo potest illas producere, aut destruere, quando sibi placuerit, ac per consequens, vel per coexistentiam ad partem nostri temporis, vel ad instans illius. Maximè: quia (vt dicebamus) nec earum duratio, vel inceptio, & desitio pendent à tempore nostro, aut instantibus eius.

Satisfit fundamentis aduersariorum.

§. III.

37 AD primum pro prima sententia respondetur: inceptionem, aut desitionem harum substantiarum semper esse ex parte sua, & intrinsecè instantaneam, quippè mensuratam prædicto instanti temporis discreti, quamuis ob rationes dictas desitio, verbi gratia, seu non esse illarum possit coexistere parti nostri temporis, aut instanti illius: ita tamen, vt talis desitio sit valdè consona naturis earum, quando fuerit per *vltimum esse*: secus verò quando per *primum non esse*, vt in prima assertione explicatum est.

Ad secundum respondetur: maiorem ad summum esse veram de rebus, quæ quoad esse, & inceptionem, & desitionem mensurantur nostro tempore, aut instantibus eius: secus verò de his, quæ ab illis non pendent, licet possint eisdem coexistere: nam hæc, licet sint indiuisibilia, & mensurata per instans tempors discreti, possunt inadæquatè coexistere parti nostri temporis, quòd etiam cum proportione de desitione dicimus.

38 Per quod etiam patet ad confirmationem. Nam illa correspondentia ad partem temporis subsequutam post instans non est adæquata; sed inadæquata: ita nimirum, vt non correspondeat toti illi; sed medietati eius, & huic adhuc non toti; sed eius medietati, & sic in infinitum: eo sanè proportionali modo, quo punctum continuatiuum partis lineæ afficit (& vt sic dicamus) quasi tangit illam, non quidem ita vt afficiat totam aliquam partem adæquatè; sed inadæquatè: quia non habet quasi tangere totam illam: sed medietatem eius, & rursus hanc non totam; sed eius medietatem, & sic in infinitum.

Ad vltimum respondetur: esse disparem rationem: quia res successiua, verbi gratia motus, intrinsecè petit, quòd eius intrinseca duratio sit tempus, & ita nequit secundùm suas partes incipere

incipere intrinsecè, nisi pars illa possit correspondere alteri parti temporis, per commensurationem adæquatam cum illa.

QVÆSTIO V.

Quomodo incipiat, & desinat esse quies.

39 VT disputatio de inceptione, & desitione omnino completa maneat, placuit de modo incipiendi, ac desinendi quietis aliqua dicere: cùm naturalia entia non solum moueantur; sed sæpè quiescant. Vnde disputatio de quiete ad Physicum etiam pertinet. Prima sententia asserit quietem incipere intrinsecè per *primum sui esse*: & desinere extrinsecè per *vltimum sui esse*. Quam sententiam, saltem quoad eius posteriorem partem tuetur Sotus hic quæstione vltima. Et probari potest primò quoad inceptionem: nam motus desinit per *primum non esse*: ergo quies incipit per *primum sui esse*. Patet consequentia: quia in illo instanti, in quo non est motus, iam est quies: ergo sicut in illo est verum dicere; nunc nó est motus, & immediatè antea erat: sic etiam verum erit quod tunc sit quies, & immediatè antea non erat.

Confirmatur, & explicatur: inquirendo, num in illo instanti terminatiuo motus moueatur subiectum, vel quiescat? Non primum; alioqui motus desineret per *vltimum esse*: dicendum ergo est secundum; & consequẽter quòd quies per *primum sui esse* incipiat. Non enim potest dari medium inter quiescere, & moueri. Cum enim motus, & quies opponantur priuatiuè; atque adeo immediatè, necesse est, vt vel motus, vel quies in eo instanti conueniant subiecto.

Deinde quoad secundam partẽ: scilicet quoad desitionem suadetur, nam in indiuisibili vltimo quietis, vel mobile mouetur, vel quiescit. Non primum: quia iam motus per primum sui esse inciperet: ergo quiescit: ergo quies per *vltimum esse* desinit.

40 Nihilominus dicendum est: quietem incipere per vltimum non esse, & desinere per primum non esse. Sed antequam assertio comprobetur, aduertendum est, nos hîc non loqui de quiete negatiua, quæ tantum dicit carentiam motus propriè dicti; sed de priuatiua, quæ importat carentiam motus in subiecto apto nato pro tunc ad illum. Hinc ergo suadetur assertio, tum authoritate Aristotelis in præsenti quam ferè omnes authores sequuntur: tum etiam ratione: nam quies hæc successiua, sicut & motus: ergo non potest per *primum sui esse* incipere, aut per *vltimum esse* desinere.

Confirmatur, quies hæc dicit carentiam motus in subiecto apto nato moueri: sed subiectum non est aptum moueri in instanti: sed in tempore: ergo nec quiescere. Patet consequentia: quia subiectum, quod non est capax formæ per aliquam durationem; non potest esse capax priuationis talis formæ pro eadem duratione; si talis priuatio sit propriissima priuatio, vt in præsenti contingit.

41 Ad primum respondetur, concedendo antecedens, & distinguendo consequens: etsi intelligatur de quiete priuatiua, neganda est consequentia: si verò de negatiua, concedi potest. Nam in illo instanti, in quo non est motus, & si mobile quiescat quiete negatiua: non tamen priuatiua. Per quod etiam patet ad confirmationẽ. Ad illud autem, quod vltimo loco in ea dicitur, scilicet non esse medium inter quietem priuatiuam, & motum: siquidem priuatiuè

licet *non esse* indiuisibilium, sit indiuisibile: nihilominus ipso ab intrinseco, & connaturaliter petunt, quòd verificetur de eis nō esse ad inceptionem quietis, vel motus; atque adeò ad præsentiam, & coexistentiam temporis: nam per se, & ab intrinseco, post *vltimum esse* eorum, sequitur vel motus, vel quies aut tempus verum, vel imaginarium, atque adeò quod mensurat *non esse* taliū indiuisibiliū, nihil est aliud, quàm tempus; quamuis hæc mensuratio non sit adæquata; sed inadæquata, vt ex se constat. At esse eorumdem indiuisibilium continuantium motum ab intrinseco petit, quòd succedat motui, & quòd mensuretur mensura, & duratione succedente ad tempus, cumque hæc sit instans, oportet vt in instanti incipiat.

12 Adde, quod ad modum desinendi per *vltimum sui esse* quodammodo attenditur potius ad *esse*, quàm ad *non esse*: quia ea, quæ sic desinunt, non ideò ita desinere intelligūtur: quia *non esse* eorū, sit in illo instanti: nam ideò tale instans dicitur extrinsecum quoad *non esse* rei: quia nondum tale *non esse* peruenit: sed quia in illo instanti sint, licet immediatè post non habeant esse. Ad hunc autem modum desinendi accommodata sunt tam *instantia*, quàm *mutata esse* motus, vt ex dictis constat.

QVÆSTIO II.

Quomodo qualitates materiales incipientes, & desinentes per motum, incipiant, & desinant.

PRo huius quæstionis decisione notandum est, formam per motum acquisitam, verbi gratia calorem, posse sumi dupliciter. Primò, prout est in fieri, & secundùm gradum indeterminatū, & vt recipitur in indeterminata parte subiecti. Secundò, prout est in facto esse secundùm gradum determinatum, & recipitur in parte subiecti determinata: vt si dicas: calorem vt duo receptum in quantitate digitali. Quæ duo aliis verbis explicant, dicentes: calorem posse sumi, vel absolutè, vel vt est tantus: quia vt est tantus, dicit certum, & determinatum gradum, & quòd recipiatur in certa, & determinata parte subiecti: secus verò absolutè sumptus.

Statuitur, quomodo hæ qualitates absolutè considerata incipiant, & desinant.

§. I.

13 DIcendum igitur est. Si qualitas materialis, quæ cum expulsione contrarij fit, consideretur prout in fieri; incipit per *vltimum non esse*: & desinit per *primum non esse*. Ita communiter Thomistæ, & alij Doctores. Probatur quoad priorem partem: quia dum sic fit, semper fit successiuè: siquidem contrarium actionem retardat. Vnde priùs introducitur secundùm esse remissum, quàm secundùm esse intēsum: priùs item in dimidio palmo, & in dimidio dimidij, quàm in toto palmo, aut eius medietate: ergo incipit, & desinit, sicut ipse motus. Etenim quæ per *primum sui esse* incipiunt, debent primò esse, vel secundùm se tota, vel ad minus secundùm aliquam sui primam, & determinatam partem, quæ sit apta nata ad sic incipiendum: alioqui quomodo de illis verificaretur, quòd tunc primò sunt? Ex quo etiam secunda assertionis pars constat: nam sicut incipiunt more successiuorum: ita desinunt ad modum ipsorum; & per consequens per *primum non esse*.

Confirmatur, & explicatur. Quæ fuc

successiuè incipiunt, & desinunt; debent per motum incipere, & desinere: ergo incipiunt, & desinunt, sicut ipse motus. Patet consequentia: nam quæ sic incipiunt, ita se habent, vt cuius parti motus correspondeat pars formæ: quoniam terminus motus, vt talis est, debet correspondere suæ productioni: ergo non incipiunt ante motum, sed quando fuerit verum non incepisse, aut incipere motum: idem etiam erit verum de talibus formis: ergo cum verè dicamus de motu, quòd nunc non est, etiam si immediatè post futurus sit: verè etiã affirmabimus, quòd tunc non sit ille terminus, & immediatè post hoc, fiet. Quod idem de desitione dicendum est.

14 Sed dices: has qualitates materiales per motum acquisitas desinere per *vltimum sui esse*; etiamsi absolutè considerentur: ergo; &c. Antecedens probatur: nam demus aliquod lignum frigidum calefieri; tunc cùm motus, & calor per eum acquisitus incipiat per *vltimum non esse*, verum erit in illo instanti non esse motum; & consequenter nec calorem; sed immediatè post: ergo etiam de motu per quem frigiditas illa deperdenda est, verè affirmabitur tunc non esse, sed fore, similiterque tunc non esse deperditam frigiditatem; sed immediatè deperdendam, quod est, desinere per vltimum esse. Patet consequentia: quia cùm generatio noui caloris sit deperditio frigiditatis præexistentis, oportet vt eo modo, quo fuerit verum, calorem esse denuò genitum, vel generandum, sit etiam verum, frigiditatem esse expulsam, vel expellendam; atque ita quando verificatur, calorem nondùm esse, sed immediatè fore: verificabitur frigiditatem tunc esse, & quòd immediatè post non erit.

Respondetur, has qualitates per motum incipientes, & desinentes, ita inter se comparari, vt cum vna incipit *absolutè*, & secundùm gradum indeterminatum, tunc alia desinat, *vt tanta*. Vnde quia *vt tanta* consistit in indiuisibili, vt statim explicabimus; ideò potest desinere more rei indiuisibilis desinentis per *vltimum sui esse*. Quare, cùm est verum dicere, nunc non est calor, & immediatè pòst erit, tunc etiam est verum dicere esse frigus, vt *tantum*, & immediatè post non fore tantum. Sed hęc amplius in sequenti assertione elucidabuntur.

Explicatur modus incipiendi prædictarum qualitatum, vt sunt tanta.

§. II.

15 EX quo inferendum, & dicendum est secundò. Si hæ qualitates accipiantur *in facto esse*, & sub gradu determinato, & in ordine ad certam partem subiecti, incipiunt *per primum sui esse:* & desinunt per *vltimum esse.* Ita Thomistæ, & communiter alij Philosophi; & ideò singulos recensere superuacaneum erit. Probatur quoad priorem partem: nam formæ hæ sic sumptæ minimè per *vltimum non esse* possunt incipere: ita vt de eis sit verum dicere, quòd calor verbi gratia vt duo, nunc non est in hac determinata parte subiecti; & immediatè post erit: ergo necesse est, vt per *primum sui esse* incipiant.

Consequentia est euidens. Et antecedens suadetur: quia in illo *nunc*, in quo dicitur, non esse calorem vt duo; sed immediatè futurum esse, vel deest aliquid caloris vt duo, vel non. Si hoc secundum dicatur: ergo tunc intrinsecè incipiet; & consequenter per *primum esse*. Si verò primum asseratur, tunc illud, quod deest, vel erit diuisibile, vel indiuisibile. Non indiuisibile: quia hoc non facit maius, nec potest, si semel est

indiuisibile, acquiri in tempore immediatè sequenti; ac proinde nec de illo verificabitur,quòd iam tunc nō sit; sed in tempore sequenti erit. Vel est diuisibile. Et hoc non: quia iam priùs introducetur medietas,quàm totum:& postquam introducta est hæc medietas,dabitur etiam instans, in quo sit verum dicere: nunc non est calor vt duo, sed immediatè post erit(quod idem de alia medietate, & sic de aliis, & de partibus n ea inclusis dicemus:) ergo iam instans illud prius, in quo dicebatur, per *vltimum non esse* incipere,non erat *vltimum non esse* inceptionis caloris,vt duo: quandoquidem in tempore immediatè sequenti non potest esse verum, quòd sit calor vt duo.

16 Confirmatur primò: determinata pars in indiuisibili consistit, & quodcumque addas; aut auferas, eo ipso determinatam partem vt talem destrues: ergo calor vt duo, & in determinata parte receptus,necesse est,vt in instanti intrinseco incipiat. Adde,& confirmabitur secundò, quod in tempore, aut motu, non est signabilis determinata pars, quousque veniat instans: quia ante illud non potest designari prima, aut vltima, qua non sit alia prior,aut vlterior: ergo in re,etiam acquisita per motum, quæ eodem modo debet correspondere productioni: non poterit assignari aliquid determinatum, quod acquisitum sit, nisi in instanti.

Secunda verò eiusdem assertionis pars: scilicet prædictas qualitates sic consideratas desinere per *vltimum sui esse*, inde liquet, nam cum hæ formæ, vt tantæ desinunt: necesse est vt aliæ incipiant per *vltimum non esse*: cum per motum, & cum motu incipiant,vt supponimus: ergo etiam erit necessarium has desinere per *vltimum sui esse*. Patet consequentia: quia quando vna ex his formis per *vltimum non esse* incipit, semper alia per *vltimum sui esse* debet desinere: nam in illo instanti, in quo est verum, quod aqua frigida, vt octo, non est calida; sed immediatè post erit calida: tunc etiam est verum, esse adhuc frigidam vt octo,& immediatè post non esse sic frigidam,quod est desinere *per vltimum esse*. Sed hæc iuxta statim dicenda debent intelligi.

Obiectiones contra precedentem assertionem,& solutio earum.

§. III.

17 Sed obiicies primò, calorem vt duo acquisitum fuisse per motum: at motus nunquam est in instanti intrinseco: ergo neque calor vt duo in instanti intrinseco incipiet. Confirmatur; nam vel in tempore ante illud instans,in quo dicitur calor vt duo, intrinsecè incipere, habuit dictus calor totum suum esse, vel non. Si primum: ergo non incipiet per primum esse, & in instanti; sed in illo tem pore; atque adeò in instanti antecedenti incepit extrinsecè per vltimum non esse. Secundum autem dici non potest: quia in instanti intrinseco, nequit aliquid diuisibile acquiri:at quidquid ad calorem vt duo poterat deesse, necesse est,vt sit diuisibile: sicut quidquid deest lineæ, hoc vt sit digitalis,debet esse diuisibile. Et ita si addatur, aut auferatur ab ea aliquod indiuisibile, non ideò desinet esse digitalis;ergo, &c.

18 Respondetur, distinguendo maiorem; & si sensus sit, quòd calor vt duo acquisitus fuit per motum, vt *in fieri*,negari debet. Si verò sensus fuerit, quòd acquisitus est per motum, vt *in facto esse*,seu per factum esse motus,scilicet per *mutatum esse*, quo suo modo

term

terminatur, concedenda est. Et similiter debet minor distingui, & concedi, si intelligatur de motu, vt motus est: negari verò, si de motu secundùm suum factum, vel mutatum esse certum, & determinatum intelligatur.

Sed vt hoc meliùs percipiatur, notandum est: quòd iuxta valde probabilem opinionem, motus prout *in fieri*, non habet aliquod indiuisibile, quo terminetur; nec à parte ante, neque à parte post: quia moueri dicit motum secũdũ n quod diuisibilis est, & in tempore fluit: motus verò in facto esse, seu prout dicit, iam motum esse, habet vt dixit Philosophus in hoc lib. cap. 5. & 6. vltimum mutatum esse, quo motus in facto esse terminetur, vel absolutè, vel saltem quoad aliquam certam partem. Non quidem ita, vt quando est *in facto esse*, seu (vt meliùs loquamur) *in mutato esse*, tunc sit motus secundùm quod motus; sed quia illud *mutatũ esse*, per se loquẽdo, intrinsecè consequitur motum tanquam terminus eius, habetque omnia illa, quæ ad terminandam rem successiuam requiruntur.

19 Ex quo fit, quòd sicut ea; quæ correspondent motui in fieri, & vnà cum illo incipiunt, debent ad inceptionem eius, & eo modo, quo motus incipit, incipere; ita, quæ correspondent motui, vt iam est factus, seu *mutato esse* ipsius motus, & vnà cum eo incipiunt, debent eodem modo incipere, quo tale factum esse incipit; & consequenter non in tempore; sed in instanti intrinseco debent esse. Quia, vt docet Aristoteles loco citato, in instanti, quod subsequitur post tempus mensurans motum, est verum dicere: tunc primò motum iam esse factum, seu tunc incipere mutatum esse illius. Quapropter, cum calor vt duo non dicat calorem, vt duo *in fieri*; sed in *facto esse*: & consequenter nec terminet motum *in fieri*, sed vt est in suo *mutato esse*: quia calor secundùm hanc considerationem consistit in indiuisibili, vt explicatum est; ideò non incipit in tempore, in quo verum est, motum, vt motus est, exerceri; sed in eo instanti, in quo verificatur motum tunc primò factum esse; & consequenter per *primum sui esse*. Vnde, vsque dũ motus sit finitus, saltem quoad illam partem, quæ tali *mutato esse* terminatur non incipit calor secundum prædictam rationem consideratus.

20 Ad confirmationem respondetur, eligendo secundam partem dilemmatis: quia sicut illud tempus, quod est immediatum instanti, est incertum, ac indeterminatum, scilicet minus, & minus, & indeterminato, ac confuso modo est illi immediatum, vt suprà disput. præcedenti quæst. 5. diximus: ita calor, qui statim erit vt duo; habet in eo tempore latitudinem confusam, & indeterminatam. In instanti verò habet illam determinatã, & in eo solùmodo habet suum esse vt duo, & in indiuisibili secũdum hanc rationem consistens. Vnde, nisi perueniatur, & saltem mente sistatur in aliquo *mutato esse* certo, & determinato motus, nequit sciri, quantus sit motus, aut suus terminus: quoniam potest esse minor, & minor, vt ex se constat. Cum autem ad illud peruenitur, iam motus, & terminus habent esse certum, & determinatum, & in indiuisibili consistens.

Nec exemplum, quod de linea adducitur, obstat: quia linea potest habere certas, & determinatas partes, cum terminatione saltem negatiua, scilicet cum carentia vlterioris extensionis; etiamsi ab ea auferatur punctum: at calor, vt est in fieri, non potest habere certam latitudinem, vsque dum perueniatur ad aliquod certum mutatum esse, aut instans; vt explicatum est.

21 Ob

21 Obiicies secundò: videri impossibile, quòd quando, verbi gratia, calor *vt tantus* desinit: tunc frigiditas *absolutè*, & secundùm partes indeterminatas incipiat; ergo, &c. Antecedens probatur, & explicatur: nam siue attendamus ad intensionem horum accidentium, siue ad extensionem in subiecto, inueniemus tot gradus frigiditatis acquiri, quot caloris amittuntur: ita vt si vel minimum caloris deperdatur, tunc etiam minimum frigiditatis acquiratur. Similiterque, si calor, digitalem, vel semidigitalem informabat materiam, tūc si paululum illius informare desinat, hoc ipsum tantummodo, & nihil amplius frigiditas informabit: quia nonnisi ad desitionem eius, & in his partibus, in quibus ipse desinit, incipiet: ergo ex omni capite erit impossibile, quòd quādo vna forma desinit, *vt tanta*, tunc altera incipiat *absolutè*, & secundùm partes indeterminatas.

Respondetur, optimè fieri posse, vnam formam *absolutè*, introduci in materiam, & aliam desinere, *vt tantam*. Imò sic contingere, quoties motus denuò incipit. Et ratio est: nam cum forma illa, quæ desinit, sit certa, & determinata ante sui desitionem, vt patet in calore, vel frigore existente in ligno, & id quod est certum, & determinatum, si ab eo auferatur gradus, aut pars aliqua siue certa, siue incerta, & indeterminata, statim desinat, vt *tantum*, seu determinatum, vt patet in vlna, quæ desinit in ratione vlnæ, hoc ipso quòd ab ea aliqua pars, siue certa, siue indeterminata auferatur: ideò forma præexistens sub certo gradu, & vt tanta, potest desinere ad introductionem formæ oppositæ, quæ absolutè, & secundùm partes indeterminatas introducitur. Nam hoc ipso talis forma desinet formaliter vt tanta, & secundùm gradum illum determinatum.

Diximus, *ad introductionem formæ, quæ absolutè introducitur:* quia cum vna forma desinat, ex eo quòd alia introducitur, debet proportionari, & mensurari modus desitionis iuxta modū introductionis: ita vt si forma, quæ introducitur, incipiat per *vltimum non esse*, tunc alia desinat per *vltimum sui esse*: si verò vna introduceretur per *primum sui esse*, & alia desineret, *vt tanta*, ex vi talis introductionis: tunc poterit per primum non esse, & modo alibi assignato desinere, vt ex dictis constat.

QVÆSTIO III.

QVOMODO SVBSTANTIÆ generabiles, & corruptibiles incipiant, & desinant.

SEmel explicato modo incipiendi, & desinendi motus, & accidentiū materialium; statim pulsat animus, vt ad altiora ascendentes modum incipiēdi, & desinendi substantiarum corruptibilium exponamus.

STATVITVR MOTVS incipiendi substātiarum generabilium, & ad corruptionē aliarū incipientiū.

§. I.

22 DIcendum est primò. Substantiæ generabiles, quæ ad corruptionem aliarum generantur, debent in prima sui productione per primum sui esse incipere. Ita Arist. in præsenti, cap. 5. text. 43. & alibi sæpè. Quem sequuntur D. Thom. ibidem, & quodlibeto 7. art. 9. & cæteri eius discipuli. Explicatur, & probatur: nam semper generatio fit in fine alicuius motus præcedentis, ratione cuius disponitur subiectum ad formæ substantialis introductionem: quare,

quare, dum motus ille est, nondum est forma generanda: quia dispositio requisita ad illam nondum est producta; sed solum adest, quando verificatur finitum esse motum. Vnde, cum hoc in instanti subsequuto post motum; quando nimirum motus terminandus erat, verificetur, vt ex supra dictis, & ex dicendis patebit: fit inde, vt in eo verè dicatur, quod tunc est talis forma, & immediatè antea non erat: quod est incipere per *primum sui esse*.

Confirmatur, & explicatur: formæ substantiales introducuntur, cum est iam superata tota resistentia contrarij: ergo nihil est, quod introductionem formæ retardet, & impediat, ne in instanti, & tota simul introducatur.

Secundò probatur ratione desumpta ex eodem D.Th. quodlibeto citato: nam substãtiæ generabiles sunt res permanentes, habentque totum suum esse simul, & aliunde petunt introduci in certam, & determinatam materiam: ita vt in minorem non possint introduci, vt in sequenti disputatione dicemus: ergo nequeunt fieri successiuè, & consequenter, nec per *vltimum non esse incipere*.

23 Sed dices: non cohærere assertionem hanc cum his, quæ in quæstione præcedenti diximus: nam dispositio vltima ad introductionem formæ substantialis, verbi gratia, equi, debet esse certa, & determinata; quia determinata forma determinatas dispositiones ad sui introductionem postulat: ergo incipiet per *primum sui esse*, vt ibidem asseruimus: ergo impossibile erit formam ad quam disponit, incipere simul in eodem instanti intrinseco. Patet hæc vltima consequentia: quia dum est vltima dispositio, debet etiam esse subiectum talis dispositionis, quod in D.Th. & nostra sententia nullũ est aliud præter compositum corrumpendum: at repugnat, vt in eodem instanti intrinseco inueniatur simul compositum corrumpendum, & compositum denuo generandum: alioqui materia simul duabus formis substantialibus informatur: ergo cum vltima dispositio debeat iuxta dicta, in instanti intrinseco, seu *per primum esse* incipere, necesse erit, vt compositum denuo generandum non incipiat intrinsecè in illo instanti; sed solum extrinsecè: & consequenter *per vltimum non esse*. Etenim in eo instanti, in quo est vltima dispositio, debet etiam forma, ad quam est talis dispositio incipere, vel extrinsecè, vel intrinsecè: quia repugnat materiam esse vltimò dispositam, & non esse introductionem talis formæ.

24 Respondetur, vltimam dispositionem ad formam substantialem introducendam, non esse illas qualitates, & dispositiones, quæ in composito præcedẽti præfuerũt; sed illas, quas secum compositum denuo generatum afferat: quęque in eodem instanti intrinseco cum prædicta forma incipiunt. Quomodo autem cohærere possit, quòd prædicta accidẽtia subiectentur in toto composito in illo instanti generationis, & nihilominus in eodem instanti disponant ad introductionem formæ eiusdem cõpositi, explicat D.Th. 1.p. q.76 art.6. ad 1. De quo videri potest Caietanus ibid.

Secundò respondetur, seu potius magis explicatur præcedens solutio: prænotando tamen, quòd licet verum sit dispositiones omnino vltimas ad introductionem formæ substantialis, esse illas de quibus D.Th. loco citato loquitur; nihilominus, vt bene notauit Caiet. ibidem, dantur aliæ præcedentes ordine durationis, prædictam introductionem, & ratione harum verificatur: materiam non vtcunq;, sed immediatè ante instans generationis fuisse dispositam, quarum in ea duratione petitur ad

ad hoc vt instanti immediato introducatur forma.

25 Hoc ergo supposito, ad argumentum dicendum est, quod licet motus frequenter habeat vltimum *mutatum esse*, quo intrinsecè terminetur: nihilominus aliquando potest contingere, vt ex defectu subiecti, quod corrumpitur, quando motus vltimò terminandus erat, non habeat tale *mutatum esse*; sed solum extrinsecè terminetur: quatenus, ad illud *mutatum esse* non pertingit. Vnde etiam forma, quæ per se primò per illud producitur, potest non habere terminum intrinsecum initiatiuum, vt sic dicamus in esse quieto; sed quando terminanda erat, tunc ex defectu subiecti, omino euanescit. Et ita solum aliqualiter extrinsecè terminatur; quatenus tunc euanescit, & ad tale *mutatum esse* non pertingit. Quare, in illo instanti non est verum dicere, motum esse *in facto esse*, seu dari *factum esse* intrinsecum motus, vel esse terminum in esse quieto, & intrinseco: sed solum quod non est, & quod ad desitionem illius, & subiecti in quo erat, incipit alia noua forma substantialis, quæ est intrinsecus terminus præcedentis dispositionis.

26 Sic ergo contingit in motu illo ad vltimam dispositionem terminato: quia quando terminandus erat, vltimaque dispositio erat habitura esse quietum certum, & in facto esse, tunc destruitur subiectum, & ad desitionem eius desinet motus vnà cum dispositione illa. Cumque non possit destrui vnum compositum, quin aliud denuo generetur; inde fit; vt *primum non esse* vltimæ dispositionis (habet enim suum non esse in instanti; quia quando terminanda erat, habuit illud) sit *primum esse* formæ substantialis denuo generandæ. Quapropter vltima dispositio, quæ requiritur ad formam substantialem introducendam, non est aliqua qualitas materialis, vt tanta; sed quæ in illo instanti, in quo desinit, futura erat tanta: nisi aliàs ad desitionem subiecti desineret. Etenim vltima illa dispositio introductiua non terminatur per maximum, quod sic; sed suo modo per minimum quod non. Vnde non est illa, sub qua iam terminata tale compositum esse potest; sed sub qua esse non potest; & sub minori, vel sub eadem, vt non terminata potest.

Stabilitur modus desinendi substantiarum corruptibilium, & ad inceptionem aliarum desinentium.

§. II.

27 Dicendum est secundò. Substantiæ corruptibiles viuentes desinunt connaturaliter loquendo, per *primum non esse*: non viuentes verò, quæ corrumpuntur ad inceptionem aliarum, desinunt eodem modo, nisi aliàs forma denuo generanda incipiat ob specialem aliquam rationem per vltimum non esse: quia tunc opposito modo desinent. Hæc est D. Thomæ quodlibeto citato, & communis inter Doctores.

Probatur quoad primā eius partem: supponendo tamen duo omnino certa. Primum est: viuentia, siue ab igne, siue à quouis alio corrumpantur, non posse non immediatè in cadauera transire. Secundum est, formam cadaueris, ob specialem sui rationem, requirere materiam certam, & determinatam ad incipiendum, quia est veluti quædam vmbra formarum viuentium; & ita incipere per primum sui esse.

Hinc ergo prior assertionis pars probatur, ratione desumpta ex D. Thoma quodlibeto citato. Quotiescunque generatio formæ denuo aduenientis incipit

pit in instanti. & per *primum sui esse*, debet à fortiori res corrupta per primum non esse desinere : ergo si forma viuentis desinit ad inceptionem formæ cadaueris, incipientis per *primum sui esse*; oportet, vt desinat per *primum non esse*. Antecedans patet : quia alioqui duæ formæ substantiales essent simul in eadem materia. Etenim si homo desinit per vltimum sui esse, verè affirmabitur : nunc est homo, & immediatè post non erit. Rursus, in eodem instanti esset etiam verum dicere, nunc est cadauer : cum per *primum sui esse* incipiat : ergo in eodem instanti erunt simul in vna materia; forma hominis, & forma cadaueris.

28 Nec potest dici : esse duo instantia illa, in quibus prædicta verificantur: atque adeo non in eodem instanti verum erit, quòd duæ formæ simul eandem materiam informent. Nam contra est, inde sequi materiam esse posse naturaliter sine aliqua forma, quod implicat. Probatur sequela : quia cum illa duo instantia non possint esse immediata, vt supra latè probatum fuit, necesse est, vt mediet tempus inter vnum, & aliud : ergo in eodem tempore erit materia sine aliqua forma : quia tunc non actuabitur forma aduenienti cum nondum accesserit instans, in quo futura est, nec forma præcedenti : quia in instanti immediato ante illud tempus verificatum est de illa, quòd tunc est, & immediatè post non erit : ergo, &c.

Ex quo secunda assertionis pars satis patet. Tum quatenus inquit, formas rerum nón viuẽtium desinere per primum nõ esse. Tum etiam quatenus ait, corrumpi per vltimum sui esse in casu ibidem posito : alioqui si vna inciperet per vltimum nõ esse, & alia per primum non esse desineret, daretur aliquod instans. in quo materia sine forma esset, vt intuenti patebit. Quæ ratio etiam desumitur ex D.Th. loco citato.

29 Sed obiicies : non posse aliquam substantiam formam per vltimum sui esse desinere : nam quæ desinunt, sic habent in tempore suum non esse, vt constat : at formis substantialibus, etiam non viuentium, non potest hoc conuenire : ergo, &c. Minor probatur : quia cum sint permanentes, & indiuisibiles, nequeunt in eis signari partes, quarum vna correspondeat vni parti temporis, & alia alteri.

Respondetur : quòd vt colligitur ex D.Th. 1.2.q.31.art.2. sufficit ad hoc, vt substantia habeat suum non esse in tempore, quòd desinat per accidens ad introductionem successiuam alterius formæ cum ipsa incompossibilis : licet talis substantia ex se non habeat partes: sicut etiam sufficiat ad hoc vt substantia incipiat in tempore, & per vltimum non esse, quod incipiat per accidens ad inceptionem motus. In præsenti autem loquimur de substantiis prædicto modo incipientibus, & desinentibus. Adde primò, quòd licet forma substantialis sit ex se indiuisibilis : informat tamen indiuisibiliter ratione quantitatis. Adde secundò, benè posse rem indiuisibilem desinere per vltimum sui esse, & ex consequenti habere suum non esse in tempore, non quidem per correspondentiam adæquatam ; sed inadæquatam cum illo, vt quæstione sequenti explicabimus.

QVÆSTIO IV.

Quomodo incipiant, & desinant res permanentes, quæ in sua inceptione, & desitione motui non subduntur.

30 PRo tituli intelligentia notandum est ; prædictas res permanentes esse in duplici differentia:

tia: nam aliæ sunt accidentia, vt qualitates spirituales, quæ nec fiunt per motum, nec per illum desinunt: aliæ verò sunt substantiæ, vt cœli, Angeli, & anima nostra rationalis secundùm se considerata. Sed quia tam ex dictis, quàm ex dicendis in hac eadem quæstione constabit, quid quoad hoc sit dicendum de accidentibus; ideo illam solum quoad substantias discutiemus.

Refertur prior sententia.

§. I.

31 PRima sententia asserit: incipere per *primum sui esse*: & desinere per *primum non esse*: & hoc adeo esse necessarium, vt oppositum implicet contradictionem. Ita quoad primam partem Tolet. in præsenti, q.4. conclus. 4. Pereira lib.14 c.9. Conimbric. c.8. q.2. art.1. & 6 & plures ex Iunioribus. Quoad secundã verò, Ferrara 3. contra Gent. c.69. §. vt autem res. Vallesius controuers 46. ad Tirones: sicut eandem partem quoad inceptionem harum rerum tuentur. Rubius in præsenti. num.108. & Masius in hoc lib. sect.2. q.10.

Probatur quoad primam partem, scilicet prædictum modum incipiendi, & desinendi conuenire substantiis iuxta suam naturam. Nam ea incipiunt per *primum sui esse*; & desinunt per *primum non esse*, quæ indiuisibiliter incipiunt, & desinunt: sed huiusmodi substantiæ incipiunt, & desinunt indiuisibiliter: ergo incipiunt per *primum sui esse*, & desinunt per *primum non esse*. Maior patet: quia de his, quæ prædicto modo incipiunt & desinunt, verificatur, quòd incipiant, & desinant in instanti intrinseco, & indiuisibili: ergo indiuisibiliter. Minor verò etiam constat: quoniam prædictæ substantiæ, vel sunt penitus indiuisibiles, vt Angeli: vel si sunt diuisibiles, vt cœli, petũt habere totum suum esse, vel non esse simul; & ex consequenti debent incipere, & desinere indiuisibiliter: ita vt vel secundùm se tota, vel secundùm nullam sui partem incipiant, vel desinant.

32 Deinde quoad secundam partem, scilicet implicare contradictionem, prædictas substantias incipere per vltimum non esse, & desinere per vltimum esse, probatur. Ea, quæ incipiunt per vltimum non esse, incipiunt successiuo modo, & pars post partem: quia licet extrinsecè incipiant in instanti: attamen intrinsecè incipiunt in tempore, & per correspondentiam ad partes illius: sed prædicta entia, vel non habent partes, vt Angeli, vel non incipiunt successiuo modo: quia sunt secundùm suum esse insubdibilia motui: ergo nulla ratione possunt incipere per *vltimum non esse*. Quod argumentum non minus probat, non posse prædicta entia desinere per *vltimum esse*: quoniam quæ sic desinunt, licet desinant extrinsecè in instanti; habent tamen intrinsecè suum non esse in tempore, ac proinde successiuo modo.

Confirmatur: nam si huiusmodi substantiæ indiuisibiles incipiunt intrinsecè in tempore, & per *vltimum non esse*, vel incipiunt totæ in toto illo tempore, & pars in parte, vel totæ in toto, & totę in qualibet parte. Non primum: quia Angeli carent partibus, & licet cęli illas habeant, non tamen secundùm suum esse subdi possunt motui, & tempori, & ita nec habere omnimodam, & adęquatam correspõdentiam cum illo. Secundum autem dici nequit: quoniam partes ipsæ temporis nõ sunt simul; sed vna post aliam: ergo non potest vnum, & idem incipere secundũ se totum in omnibus illis; alioqui postquam res secundum se totam in vna parte temporis incepit, deberet statim in alia, & alia incipere,

incipere, quod implicat.

33 Quartò implicat successiua incipere per *primum sui esse*: ergo implicat etiã permanẽtia incipere per *vltimũ non esse*; & ex consequenti, quòd desinãt per *vltimũ esse*. Antecedens patet: quia implicat successiua esse in instanti: ea autẽ, quæ per *primũ sui esse* incipiũt, debẽt esse in instanti. Vtraq; verò cõsequentia etiam constat: nam sicut modus incipiendi per *primum sui esse* petit simultatem in essendo: ita modus incipiendi per *vltimum non esse*, exigit successionem in esse: sicut & modus desinendi per vltimum sui esse, postulat successionem in suo non esse: ergo cum vtraque successio repugnet prædictis substantiis, vt ostensum est, nequibunt incipere, aut desinere prædictis modis.

Explicatur vera sententia aliquibus conclusionibus.

§. II.

34 Nihilominus dicendum est primò: modum incipendi connaturalem harum substantiarum esse per *primum sui esse*: & modum desinendi consonum suæ naturæ esse desinere per *vltimum sui esse*. Ita Scotus in præsenti q. 3. conclus. 9. & quam plurimi ex Iunioribus Thomistis. Explicatur assertio: nam cum hæ substantiæ sint naturaliter indestrubiles, ideo assertio non est intelligenda absolutè, sed conditionatè, scilicet, quòd hoc modo desinerent, si iuxta suam naturam desituræ essent. Probatur ergo sic: nam cum hæ substantiæ sint indiuisibiles; incipiunt & desinunt ad modum ipsorum instantium indiuisibilium: & licet cæli sint diuisibiles; quia tamen habent totum suum esse simul, & non subditum motui, non minus, ac si essent indiuisibiles; ideo eorum inceptio, & desitio est ad modum prædictorum indiuisibilium; ac proinde hic, & non alius incipiendi, & desinẽdi modus erit illis connaturalis: quia rei naturali, & secundùm vnam, & eandem rationem consideratę, tantum debetur, per se loquẽdo, vnus modus incipiendi, & desinendi.

35 Dicendum est secundò: Deo ita disponente, possunt hæ substantiæ incipere per *vltimum non esse*, & desinere per *primum non esse*. Ita Scotus in præsenti, & plures alij.

Sed antequam assertionem nostram probemus, supponendum est, ex his, quæ communiter docent Thomistæ 1. part. quæst. 10. & 53. quòd sicut hæ substantiæ non mensurantur in suo esse, per tempus, sed per mensuram aliam altioris rationis: ita earũdem inceptio, & desitio non mensuratur, vt mensura propria, tempore nostro, aut instantibus illius; sed alia mensura perfectiori, scilicet instantibus temporis discreti: quæ sicut non dependent à tẽpore nostro, aut instantibus eius: ita non petunt necessariò commensurari cum illis; sed possunt, Deo ita disponente, coexistere siue instãtibus, siue partibus temporis. Vnde propriè, & in rigore loquendo esse prædictarum substantiarum, nec incipit per *primum esse*, aut *vltimum non esse*, nec desinet per *primum non esse*, aut *vltimum sui esse*: quia hic modus incipiendi, aut desinendi est proprius rerum quarum esse mensuratur tempore; sed tantùm dicuntur incipere aut desinere prædicto modo, quatenus earum inceptio aut desitio, mensurata instanti temporis discreti, coexistit, vel instanti nostro, vel parti nostri temporis, saltem inadæquatè.

36 Hinc ergo suadetur assertio. Ea quorum inceptio, & desitio mensuratur instanti temporis discreti possunt incipere, aut desinere, Deo ita disponente, vel per coexistẽtiam ad instãs nostrum,

incipere intrinsecè, nisi pars illa possit correspondere alteri parti temporis, per commensurationem adæquatam cum illa.

QVÆSTIO V.

Quomodo incipiat, & desinat esse quies.

39 VT disputatio de inceptione, & desitione omnino completa maneat, placuit de modo incipiendi, ac desinendi quietis aliqua dicere: cum naturalia entia non solum moueantur; sed sæpè quiescant. Vnde disputatio de quiete ad Physicum etiam pertinet. Prima sententia asserit quietem incipere intrinsecè per *primum sui esse*: & desinere extrinsecè per *vltimum sui esse*. Quam sententiam, saltem quoad eius posteriorem partem tuetur Sotus hic quæstione vltima. Et probari potest primò quoad inceptionem: nam motus desinit per *primum non esse*: ergo quies incipit per *primum sui esse*. Patet consequentia: quia in illo instanti, in quo non est motus, iam est quies: ergo sicut in illo est verum dicere; nunc nō est motus, & immediatè antea erat: sic etiam verum erit quod tunc sit quies, & immediatè antea non erat.

Confirmatur, & explicatur: inquirendo, num in illo instanti terminatiuo motus moueatur subiectum, vel quiescat? Non primum; alioqui motus desineret per *vltimum esse*: dicendum ergo est secundum; & consequēter quòd quies per *primum sui esse* incipiat. Non enim potest dari medium inter quiescere, & moueri. Cum enim motus, & quies opponantur priuatiuè; atque adeo immediatè, necesse est, vt vel motus, vel quies in eo instanti conueniant subiecto.

Deinde quoad secundam partē: scilicet quoad desitionem suadetur, nam in indiuisibili vltimo quietis, vel mobile mouetur, vel quiescit. Non primum: quia iam motus per primum sui esse inciperet: ergo quiescit: ergo quies per *vltimum esse* desinit.

40 Nihilominus dicendum est: quietem incipere per vltimum non esse, & desinere per primum non esse. Sed antequam assertio comprobetur, aduertendum est, nos hic non loqui de quiete negatiua, quæ tantum dicit carentiam motus propriè dicti; sed de priuatiua, quæ importat carentiam motus in subiecto apto nato pro tunc ad illum. Hinc ergo suadetur assertio, tum authoritate Aristotelis in præsenti quam ferè omnes authores sequuntur: tum etiam ratione: nam quies hæc successiua, sicut & motus: ergo non potest per *primum sui esse* incipere, aut per *vltimum esse* desinere.

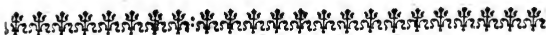
Confirmatur, quies hæc dicit carentiam motus in subiecto apto nato moueri: sed subiectum non est aptum moueri in instanti: sed in tempore: ergo nec quiescere. Patet consequentia: quia subiectum, quod non est capax formæ per aliquam durationem; non potest esse capax priuationis talis formæ pro eadem duratione; si talis priuatio sit propriissima priuatio, vt in præsenti contingit.

41 Ad primum respondetur, concedendo antecedens, & distinguendo consequens: etsi intelligatur de quiete priuatiua, neganda est consequentia: si verò de negatiua, concedi potest. Nam in illo instanti, in quo non est motus, & si mobile quiescat quiete negatiua: non tamen priuatiua. Per quod etiam patet ad confirmationē. Ad illud autem quod vltimo loco in ea dicitur, scilicet non esse medium inter quietem priuatiuam, & motum: siquidem priuatiuè

tiuè opponuntur: dicendum est, quod cum communiter dicitur alterum oppositorum necessariò debere conuenire subiecto, non est intelligendum in oppositis priuatiuè, absolutè; sed solum pro tempore, & duratione, in qua subiectum est capax talis formæ: vt patet in catulo ante nouem dies qui rigorosè saltem loquendo, nec est tunc, & pro tunc cæcus, nec videns; sed non videns: quia vt multi volunt, non nisi finitis illis diebus, est capax (modo supra dicto) potentiæ visiuæ. Vndè, cum mobile, non nisi in tempore possit moueri; inde est, quod non nisi in tempore possit quiescere quiete priuatiua: secus verò negatiua.

42 Ad secundum patet ex modò dictis: in instanti enim terminatiuo quietis, quiescit mobile quiete negatiua, quæ quidem talis est conditionis, vt det quieti priuatiuæ, non quòd sit, vt sic dicamus in fieri; sed quòd sit in esse quieto, & vt sic loquamur, in facto esse. Nam sicut habet motus sua indiuisibilia realia positiua, quibus continuatur, & terminatur: sic quies sua non positiua indiuisibilia ad sui quasi continuationem, & terminationem, suo modo habet. Vnde sicut motus in vltimo *mutato esse*, est *in facto esse*, sic proportione seruata, idem de quiete dicendum est.

Illud tamen in fine huius disputationis annotamus: nimirum diuerso modo in tota illa sumi *factum esse*, ac illud in disputatione 5. qu. 5. accepimus. Ibi enim loquebamur *de facto esse* rerum permanentium ex parte illarum se tenente, vt permanenter productæ sunt: hoc autem idem est, quod earum existentia, vt ibidem explicauimus. In præsenti verò sermo fit de facto esse rerum successiuarum, vel permanentium, vt successiuè effectarum. Quod quidem distinguitur à propria existentia rei.



DISPVTATIO XXVII.

DE MAXIMO, ET MINIMO: *seu de termino rerum naturalium.*

FINITA iam controuersia de inceptione rerum naturalium, meritò ad disputationem de Maximo, & Minimo noster se sermo conuertit. Postquam enim res incepit, solet maior fieri, & aliquando ita decrescere, vt ad minimam quantitatem sub qua esse potest, reducatur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

QVI SINT TERMINI MAGNITVDINIS, ET paruitatis secundùm se, & generaliter sumpti.

1 Vt meliùs sciri possint termini magnitudinis, & paruitatis, qui cuilibet rei naturali debent applicari, placuit illos priùs in generali, & secundùm se sumptos explicare. Quod vt meliùs percipiatur, notandum est primò, duplicem esse terminum, tam paruitatis, quàm magnitudinis: alium intrinsecum, & alium extrinsecum. Terminus intrinsecus magnitudinis est ille; sub quo res esse potest, & sub maiori esse non potest: vt si viuens sub magnitudine duarum vlnarum esse possit, non tamen sub maiori: tunc magnitudo prædicta pro intrinseco termino viuentis assignaretur. Terminus verò extrinsecus magnitudinis est ille, sub quo rès esse nequit: bene tamen sub minori; vt si viuens sub aliqua magnitudine esse nequiret, secùs verò sub alia minori: tunc quantitas prædicta haberet rationem termini extrinseci respectu magnitudinis eiusdem viuentis. Quo etiam proportionali modo de terminis paruitatis philosophandum est. Vnde ille erit intrinsecus paruitatis terminus, sub quo viuens esse valet, minimè tamen sub quocumque minori: sicut etiam ille erit extrinsecus, sub quo ob maximam paruitatem res esse non potest: benè tamen sub quocumque maiori.

2 Hoc ergo supposito, dicendum est quatuor esse terminos rerũ naturalium: duos quidem magnitudinis, scilicet *maximum quod sic*, & *minimum quod non*: duos verò paruitatis, videlicet *minimum quod sic*, & *maximum quod non.* Assertio hæc est communis inter Philosophos, solúmque eget explicatione terminorum. Declaratúrque sic: primus ergo terminus rerum naturalium est *maximum quod sic*, quo terminus intrinsecus magnitudinis significatur eo quòd sit quantitas maxima omnium inter illas, sub quibus res esse, & conseruari potest. Secundus est, *minimum quod non*, quo terminus extrinsecus magnitudinis nominatur: quia inter quantitates, sub quibus res secũdùm magnitudinem esse nõ potest, illa est omnium minima. Tertius est *minimum quod sic*, per quem intrinsecus terminus paruitatis denotatur: quoniam inter quantitates, sub quibus res, quoad paruitatem esse valet, illa est minima. Vltimus tandem est, *maximum quod non*, qui terminum extrinsecum paruitatis explicat, eo quòd inter quantitates paruas sub quibus propter paruitatem res esse nequit, illa est omnium maxima.

3 Sed obiicies: non datur *minimum quod non*, nec *maximum quod non*: ergo malè assignantur quatuor termini. Antecedens claritatis gratia quoad *minimum quod non*, suadetur (eadem enim, vt intuẽti patebit, quoad *maximum quod non* procedit ratio) quoniam si semel datur *maximum quod non*, debet excedere *maximum quod sic* in aliqua magnitudine: at illa magnitudo in qua illud excederet, esset necessariò diuisibilis in partes minores, & minores vsque in infinitum: ergo numquam poterit dari quantitas omnium minima, quæ sit terminus extrinsecus magnitudinis; & consequenter nec *minimum quod non*.

Confirmatur: quia hinc etiam seque-

ietur, non dari *minimum quod sic*: nam cum quoduis ens naturale sit quantum, erit diuisibile in semper diuisibilia: ergo non erit ita minimum, quin possit esse minus, & minus vsque in infinitum.

4 Respondetur, excessum illum non esse in aliqua magnitudine determinata, sed indeterminata, ita vt talis terminus extrinsecus sit quælibet incerta, & indeterminata quantitas excedens *maximum quod sic*, vel deficiens à *minimo quod non*: sicut id, quod immediatè sequitur post punctum in linea, non est aliqua determinata pars lineæ: quia quacumque signata, cum illa sit diuisibilis, restat alia prior, & proximior: sed est pars quædam indeterminata.

Ad confirmationem dicendum est ex Diuo Thoma 1. Physic. lect. 9. quòd corpus, licet Mathematicè acceptum sit diuisibile in infinitum; non tamen corpus naturale, ita vt sub quacumque quantitate esse possit. In corpore enim mathematico non consideratur, nisi quantitas, in qua nihil inuenitur diuisioni repugnans; sed in corpore naturali inuenitur forma naturalis, quæ requirit determinatam quantitatem: sicut & alia accidentia. Vnde, non potest inueniri quantitas in specie, verbi gratia carnis, nisi intra aliquos terminos determinata. In præsenti autem, solùm loquimur de corpore naturali secundùm hanc vltimam considerationem.

QVÆSTIO II.

VTRVM SICVT VIVENTIA: ita & non viuentia habeant ex natura sua terminum suæ magnitudinis.

CONsultò in titulo addidimus dictionem illam, *ex natura sua*: vt denotaremus quæstionem hanc solùm procedere de terminis, qui ab intrinseco, à viuentibus postulantur: ita vt sine illis naturaliter esse nequeant. Nam per diuinam potentiam posse rem quamlibet amplius, & amplius crescere, necne? modò non controuertimus.

STATVS CONTROVERSIÆ explicatur.

§. I.

5 SEd vt clariùs, & breuiùs procedamus, prænotare oportet, quòd in quęstionis titulo aliquid vt certum supponimus; & aliquid in dubium vocamus. Supponimus enim: viuentia habere intrinsecum suæ magnitudinis terminum, seu terminari per *maximum quod sic*. Tum quia id docent Arist. 4. de Generat. animalium cap. 4. & lib. 1. huius operis cap. 4 & Diu. Thom. vtrobique, & 1. parte quæst. 7. articul. 3. & in 2. distinct. 14. quæstio. 1. artic. 1. ad 4. & omnes ferè Interpretes tam Antiqui, quàm Iuniores.

Tum etiam: quia cum viuentia augeantur per intus sumptionem, id est, per conuersionem alimenti in propriam substantiam viuam, virtute caloris naturalis, & hic quotidie remissior fiat, donec tandem deficiat: inde fit, vt non possit viuens ratione illius ita crescere, vt magis ac magis, semper debeat augeri: imò, quod non solùm debeat extrinsecè terminari per *minimum quod non*; sed intrinsecè, & per *maximum quod sic*: nam cum teste Arist. 1. de cœlo, & mundo, tex. 116. potētiæ habeāt intrinsecum terminum versus magnitudinem; consequens est, vt viuens quod non nisi virtute potentiæ nutritiuæ, & augmentatiuæ augetur, ad tantum, & non maius possit deuenire incrementum, quanta

quanta fuerit virtus harum potentiarum intrinsecè definitarum. Vnum deque: quia ea, quæ pro nostra assertione adducemus ad producendum non viuentia terminari per *maximum quod sic:* à fortiori hoc ipsum de viuentibus conuincent, vt intuenti constabit.

Quare, tota huius quæstionis controuersia ad non viuentia deuoluitur: an nimirum ex natura sua habeant terminum sui incrementi. Vbi etiam explicabimus: an talis terminus sit solum extrinsecus, ita vt solum terminentur per *minimum quod non:* & an verò sit intrinsecus, ita vt per *maximum quod sic* terminentur.

PROPONITVR PRIOR OPINIO.

§. II.

6 PRima sententia non solùm negat non viuentibus intrinsecum suæ magnitudinis terminum; sed etiam extrinsecum: ita vt nec per *minimum quod non* terminentur. Credit enim posse ex natura sua amplius, & ampliùs crescere. Ita Scotus in 2. dist. 2. q. 9. Albert. Magnus 2. de Anima, tract. 2. cap. 4. Ochamus, in 3. distinctione 7. Conimb lib. 1. Phys. Tolet. 1. Phys qu. 8. concl. 4. Masius cap. 4. sect. 2. quæst. 3. & plures alij. Probatur primò ex Arist. 2 de Anima c. 4. vbi ita iuxta translationem Perion. loquitur: *Nam cum ignis augeri in infinitum possit, quamdiu aliquod subest, quod comburatur, &c.* Et hoc ipsum docuit D. Th. lect. 8. vbi postquam dixit in specie humana dari aliquam quantitatem, tam magnam vltra quam non porrigitur: inquit, *Causam huius magnitudinis, & augmenti non posse esse ignem: quia manifestum est, quod ignis augmentum, non est vsque ad determinatam quantitatem; sed in infinitum extenditur, si in infinitum materia combustibilis inueniatur.*

Nec satisfacit solutio Caietani dicentis ignem in infinitum augeri posse per accidens, nimirùm per aggregationem plurium ignium, ex diuersa forma, & materia constantium.

7 Nam contra hoc est: quia tam Aristoteles, quàm D. Thomas assumunt prædictam propositionem ad probandum, ignem non posse esse causam augmenti viuentis: quia nimirùm viuens habet terminum magnitudinis, & augmenti, non verò ignis: ergo vt probatio sit legitima, oportet, quòd ignis careat termino augmenti, quem habet viuens: aliàs si ignis eodem modo terminaretur, ac viuens; incongruè, imò & falsò ad id probandum assumeretur, quòd ignis in infinitum augeri potest: ergo cum viuens terminetur intrinsecè, oportet, vt ignis tali termino careat.

Secundò, ideò accretio viuentium clauditur certis terminis versus magnitudinem: quia eorum augmentatio prouenit ex virtute interna, quæ finita est, vsque minuitur; sed incrementum non viuentium aliter fit, nimirùm per iuxta positionem, in quo nulla facultas naturalis minuitur; sed potius excrescit: ergo in horum non viuentium accretione, nullus certus terminus ex vi huius capitis à natura definitus est.

8 Tertiò; experimur quòd ignis quantò fit maior, tantò fit actiuior, & commodiùs exercet suam operationem, extendendo illam in maiorem sphæram: ergo ad eam exercendam non requirit determinatam quantitatem secundùm magnitudinem: ergo neque absolutè eam petit. Probatur consequentia: nam quantitas determinata requiritur propter meliùs, & magis accommodatum exercitium operationum.

Quartò: Quantumuis magnus ignis

constituatur, si ei applicetur stupa, necesse erit, vt illam comburat, siquidem est maioris virtutis, & actiuitatis, quàm ignis exiguus: & si aliud combustibile iterum apponatur, non saturabitur, & si rursus ei aliud addatur, non dicet, sufficit, secundùm illud Prouerb. 3. *Ignis numquam dicit sufficit:* & ita semper fiet maior; ergo si præexistens esset maximus, iam daretur maior maximo, quod est impossibile: ergo ignis præexistens non potest peruenire ad maximam quantitatem: sed sub qualibet maiori, & maiori poterit esse.

Præfertur sententia Aristot. & D.Th.

§. III.

9 Dicendum tamen est: non viuentia ex natura sua habere terminum intrinsecum suæ magnitudinis: ita vt naturaliter nequeant illum excedere. Assertionem hanc docent Aristoteles, & D. Thomas locis statim citandis. Auerroës 2. de Anima cap. 4. Iandunus qu. 16. huius libri, Caiet. 1. p. qu. 7. artic. 3. Nazarius ibidem, Ferrara, quæst. 7. in solutione ad 4. & 5. Astudillo q. 7. & plures alij.

Probatur primò ex Aristot. 2. de Anima, text. 48. vbi vniuersaliter inquit: *Eorum omnium, quæ natura constant, est finis, tam magnitudinis, quàm accretionis.* Quæ verba optimè explicat D. Thom. ibidem lect. 8. dicen *Manifestum est autem, quod in omnibus, quæ secundùm naturam, est certus terminus, & determinata ratio magnitudinis, & augmenti: sicut enim cuilibet speciei debentur aliqua accidentia propria: ita & propria quantitas.* Item 1. p quæst. 7. artic. 3. ait: *Omne corpus naturale habet determinatam quantitatem, & in maius, & in minus.* Et rursus: *Necesse est, quod ad determinatam formam consequantur determinata accidentia, inter quæ est quantitas.* Et in 2. dist. 14. quæst. 1. art. 1. ad 4. ait: *Corpora naturalia in infinitum diuidi non possunt: quia omnium natura constantium (vt in 2. de Anima dicitur) est certus terminus magnitudinis, &c.*

10 Probatur deinde ratione desumpta ex D Thoma loco citato ex 1. p. q. 7. quia quæuis forma signata cuiuscumque entis naturalis est intrinsecè definita ad certam, & determinatam perfectionem: ergo petit certam, & determinatam quantitatem. Patet consequentia: quoniam ad formam determinatam debent sequi certa, & determinata accidentia, ac proinde; sicut forma ipsa dicit tantam perfectionem, & non maiorem: ita petet tantam quantitatem, & non maiorem.

Confirmatur, nam ex eo quòd prædicta forma substantialis est definita ad certam perfectionem, & non maiorem, oritur, vt aliæ dispositiones conseruatiuæ petant certum, & determinatum terminum: ergo cum quantitas sit etiam dispositio valde requisita ad conseruationem entis naturalis, non poterit non habere terminum suæ magnitudinis.

11 Variè respondent aduersarij huic rationi. Nam in primis Vasquez 1. p. quæst. 7. ait, hæc duo genera indeterminationis secundùm esse, & secundùm quantitatem esse valdè diuersa, & ideò benè posse formam esse determinatam secundùm esse, & habere quantitatem indeterminatam.

Sed contrà: nam licet prædicta duo sint valdè distincta: attamen ex finitate, & determinatione formæ optimè colligitur naturalis finitas, & determinatio quantitatis, & reliquorum accidentium. Quod quidem sic ostendimus: quoniam vt docet Arist. 5. Metaph. in cap. de causa, & 2. Physicor. text. 37. & 38. causæ debent

pro

proportionari effectibus; & econtra, effectus suis causis: ergo ad causam, & formam certam, & determinatam seruentur accidentia, & quantitas certa, & determinata, & consequenter quantitas illa erit certis terminis clausa: quandoquidem quantitas per proprios terminos redditur certa, & determinata. Antecedens præter quam quod est Aristot. loco citato, rursus suadetur: nam ob hanc rationem causis in potentia assignantur effectus in potentia, & causis in actu effectus in actu, & singularibus singulares, & vniuersalibus vniuersales: sicut & tantæ virtutis causam sequitur tantæ perfectionis, & quantitatis effectus, & causam finitam subsequitur effectus finitus.

Confirmatur, quia alioquin effectus excederet virtutem causæ: quoniam ad formam certam, & determinatam sequeretur quantitas maior, & maior, vsque in infinitum: at hoc implicat: ergo, &c. Minor probatur: nam qua ratione ponitur à causa dependere, esset effectus; & qua ratione virtutem illius excedit non esset eius effectus; & ita esset, & non esset effectus: manet igitur in Doctrina Aristot. & D.Thom. & veritate certum, quòd sicut formam substantialem in communi sequitur, etiam naturaliter quantitas in communi: ita ad formam substantialem singularem, & certis limitibus intra latitudinem virtutis, & perfectionis causatiuæ, clausam, sequitur certa, & determinata quantitas.

12 Secundò respondent alij, quod forma finita petit dispositiones finitas intensiuè: non verò extensiuè. Vnde forma ignis, verbi gratia potest maiorem, & maiorem informare quantitatem: quia hoc non ad intensiuam; sed ad extensiuam eius perfectionem expectat.

Sed contra. Non minus quantitas est dispositio omnino vltima ad certam, & determinatam formam, quam aliæ qualitates: ergo sicut hæ debent in suo ordine esse finitæ, & determinatæ: quia sequuntur, & desiderantur ad certam, & determinatam formam: ita etiam quantitas debet esse certa, & determinata in suo ordine: scilicet in extensione.

Confirmatur, & explicatur. Formæ substantiales viuentium exigunt ex natura sua certum, & determinatum terminum, quoad magnitudinem: ita vt determinatam materiam, & non maiorem, & maiorem possint simul informare, vt iam diximus: ergo à fortiori id etiam formæ non viuentium postulabunt. Patet consequentia: quia formæ illæ in ratione formæ, & actus substantialis perfectissimum gradum obtinet: ergo si hæ non possunt extendi ad maiorem, & maiorem materiam in infinitum, neque etiam illæ poterunt: si quidem licet informare maiorem materiam, finitam tamen, non sit certum signum maioris perfectionis specificæ: benè tamen informare materiam maiorem, & maiorem vsque in infinitum, vt statim ostendemus.

13 Deindè, quia forma ignis non solùm est determinata ad producendum effectum tantæ, vel tantæ perfectionis intensiuæ; sed etiam quoad extensionem, & distantiam sphæræ suæ actiuitatis: non enim potest ad maiorem, & maiorem distantiam vsque in infinitum agere: ergo multò melius quoad informationem materiæ erit vtroque modo determinata. Probatur consequentia: quia informare materiam est actus primus, & immediatus formæ, vt forma est, proindéque ab ipsa in genere causæ formalis per se pendens: at verò agere est actus eius mediatus, & accidentalis, pendénsque ab ea in genere causæ efficientis: ergo longè amplius

plius debet actus informandi materiam esse proportionatus formę, quam actus producendi effectum intra sphæram suæ actiuitatis. Si igitur ista est secundùm intensionem finita, & adeò adæquat eius virtutem, vt ipsa non possit in maiorem distantiam influere; etiam virtus informatiua erit extensiuè etiam finita.

Tandem: nam ex hac solutione sequitur, esse in forma ignis virtutem informatiuam intensiuè infinitam. Probatur sequela: quoniam non aliter à fortiori demonstramus diuinæ virtutis, & omnipotentiæ infinitatem: nisi quia non producit tantum effectum, quin possit maiorem, & maiorem attingere: quamuis qui ab ipsa semel producuntur semper sint actu finiti. Et similiter D. Thomas 3. part. quæst. 3. inde colligit: non posse substantiam creatam terminare alienam naturam: quia ibidem inuoluitur posse terminare alias, & alias naturas, vsque in infinitum; & hoc arguit infinitatem: ergo etiam ex infinitate sincategorematica materiæ, quam posset iuxta hanc solutionem, forma ignis per se informare, concludetur, esse in ea vim informatiuam intensiuè infinitam.

Occurritur argumentis in contrarium adductis.

§. IV.

14 AD primam ergo ex testimonio Aristotelis desumptum benè respondetur ibidem. Et ad impugnationem respondetur: probationem illam à Philosopho, & D. Thoma adductam esse legitimam, quamuis ignis terminetur, versus magnitudinem; per maximum quod sic. Nam ignis quantumuis sit terminatus, potest comburere aliam, & aliam materiam sibi approximatam: ita tamen vt contiguetur cum alio, & alio igne à se denuo genito. Vndè, quia ex alia parte augmentum viuentium, quatenus tale, petit vt illæmet partes alimenti, in quibus introducitur forma viuentis, vniantur per veram vnionem per se cum viuenti præexistenti; consequens est, vt ex quo capite augmentum illud fieret virtute ignis, quantumuis intrinsecè terminati disponeret, & introduceret formam viuentis in alias, & alias partes diuersarum materiarum, non quarumcumque; sed ab eo indistantium. Et ex quo capite illud augmentum est in ordine ad viuens, vt viuens deberet introducere formam in aliam, & aliam materiam sine termino, & vnire alias cum præexistentibus, ita vt faciant vnum per se; & consequenter viuens illud non haberet certos, & determinatos terminos sui augmenti.

15 Et ratio totius solutionis: est quia si ignis esset causa principalis augmenti viuentium, tunc haberet omne id, quod habet modò potentia augmentatiua vitalis, & anima, vt operatur per illam. Vnde, sicut prædicta potentia vitalis, & anima, vt ea vtitur, non extenditur ad disponendam vltimatè materiam in ordine ad augmentum, nisi etiam vniat illam viuenti præexistenti: & si haberet vim ad disponendam, & vniendam aliam, & aliam materiam in infinitum, non posset viuens habere terminum suæ magnitudinis: ita ignis extenderetur ad vniendam viuenti omnem materiam, quam virtute propria potest disponere. Cumque posset quantumuis sit terminatus disponere aliam, & aliam materiam in infinitum, posset etiam tunc vnire omnem illam materiam cum viuenti; & per consequens viuens non haberet certum terminum suæ magnitudinis.

Ad secundum respondetur: satis esse, ad hoc vt ignis, verbi gratia certis claudatur

claudatur limitibus, quòd habeat determinatam formam: nam eo ipso petit certas dispositiones conseruatiuas, inter quas numeratur quantitas; & ideò dum est in *maximo quod sic*, non augebitur amplius, licet habeat calorem valdè intensum. Vnde, viuentia ex pluribus aliis capitibus petunt certos terminos: quia virtus, qua augendi sunt, & materiam alimenti disponunt, sensim languescit.

16 Ad tertium respondetur: verum esse antecedens de igne magis, ac magis crescente, vsque dum *ad maximum quod sic* perueniat. Nec contra hoc obest aliqua experientia: quia nos nunquam experti sumus ignem peruenientem ad prædictam quantitatem; quæ sanè est valdè magna, vt patet in quantitate sphæræ ignis excedente totam quantitatem elementi terræ, aquæ, & aëris simul sumptorum, vt docet Diu. Thom. opusc. 2. cap. 18. Quare, si naturaliter esset possibile, dari ignem maiorem maximo: tunc non esset in statu debitæ dispositionis, & conseruationis, sed via corruptionis: non secùs, ac si eius siccitas haberet maiorem intensionem, quàm sit illa, quam naturaliter exposcit. Vndè non esset ita benè dispositus in ordine ad suàs operationes, cum illa qualitate, & quantitate, ac sine illa, quippè qui tenderet ad corruptionem.

17 Ad vltimum respondetur primò ex dictis: satis probabile esse, ignem illum combusturum stupam, eámque sibi vniturum. Hinc tamen nihil contra nos sequitur: nam licèt tunc daretur ignis maior maximo, non tamen esset in statu debitæ dispositionis, vel conseruationis; sed in statu corruptionis, & viæ ad interitum. Constat autem inter omnes Philosophos, quòd sicut via corruptionis potest dari minus minimo: ita etiam maius maximo: quia termini magnitudinis, & paruitatis tantùm assignantur in statu debitæ dispositionis, & conseruationis.

Secundò respondetur cum Caietano, & Nazario, in eo casu ignem combusturum stupam, non tamen eam sibi intrinsecè vniturum; & consequenter, nec fore intrinsecè maiorem; sed ad summum ignis præexistens, & alij denuò geniti erunt inter se contigui: & ita solùm erunt vnum per aggregationem, eo modo, quo aceruus lapidum dicitur vnus, & crescere per aggregationem.

Vnde quoad hoc corrigendus est sensus, qui iudicaret ignes illos esse continuos: sicut corrigi debet, dum iudicaret virgam, cuius vna medietas est viridis, & alia sicca, esse continuam. Nec refert, ignes illos esse eiusdem rationis: nam sicut si à duabus aquis non tollerentur vltima terminatiua, tunc non continuarentur; sed contigua essent: quia prædicta terminatiua impedirent, ne essent vnum. Ita dum maximus ignis manet in ratione maximi, impeditur à sua quantitate, ne ipse sibi aliam] materiam vniat; quia repugnat naturaliter dari ignem maiorem maximo.

18 Explicatur radicitùs hoc ipsum. Virtus, quam habet ignis ad vniendum sibi nouam materiam, est de numero earum, quæ habent suum statum, ita vt si semel ad illum perueniat, tunc sit intrinsecè, & à se definita ad non vlteriùs progrediendum: sicut potentia augmentatiua in homine, habet suum statum, & ita hoc ipso quòd pertingat ad illum, maximè si perueniret ad quantitatem maximam speciei humanæ, est intrinsecè, & ex propriis principiis; imò ex principiis totius definita, ad hoc vt vlterius non progrediatur. Cæterùm; potentia generatiua, saltem in non viuentibus, non est necesse, vt sit de numero

plius debet actus informandi materiam esse proportionatus formę, quam actus producendi effectum intra sphæram suæ actiuitatis. Si igitur ista est secundùm intensionem finita, & adeò adæquat eius virtutem, vt ipsa non possit in maiorem distantiam influere; etiam virtus informatiua erit extensiuè etiam finita.

Tandem: nam ex hac solutione sequitur, esse in forma ignis virtutem informatiuam intensiuè infinitam. Probatur sequela: quoniam non aliter à fortiori demonstramus diuinæ virtutis, & omnipotentiæ infinitatem: nisi quia non producit tantum effectum, quin possit maiorem, & maiorem attingere: quamuis qui ab ipsa semel producuntur semper sint actu finiti. Et similiter D. Thomas 3. part. quæst. 3. inde colligit: non posse substantiam creatam terminare alienam naturam: quia ibidem inuoluitur posse terminare alias, & alias naturas, vsque in infinitum; & hoc arguit infinitatem: ergo etiam ex infinitate sincategorematica materiæ, quam posset iuxta hanc solutionem, forma ignis per se informare, concludetur, esse in ea vim informatiuam intensiuè infinitam.

Occurritur argumentis in contrarium adductis.

§. IV.

14 AD primam ergo ex testimonio Aristotelis desumptum benè respondetur ibidem. Et ad impugnationem respondetur: probationem illam à Philosopho, & D. Thoma adductam esse legitimam, quamuis ignis terminetur, versus magnitudinem, per maximum quod sic. Nam ignis quantumuis sit terminatus, potest comburere aliam, & aliam materiam sibi approximatam: ita tamen vt contignetur cum alio, & alio igne à se denuo genito. Vndè, quia ex alia parte augmentum viuentium, quatenus tale, petit vt illæmet partes alimenti, in quibus introducitur forma viuentis, vniantur per veram vnionem per se cum viuenti prǽexistenti; consequens est, vt ex quo capite augmentum illud fieret virtute ignis, quantumuis intrinsecè terminati disponeret, & introduceret formam viuentis in alias, & alias partes diuersarum materiarum, non quarumcumque; sed ab eo indistantium. Et ex quo capite illud augmentum est in ordine ad viuens, vt viuens deberet introducere formam in aliam, & aliam materiam sine termino, & vnire alias cum præexistentibus, ita vt faciant vnum per se; & consequenter viuens illud non haberet certos, & determinatos terminos sui augmenti.

15 Et ratio totius solutionis: est quia si ignis esset causa principalis augmenti viuentium, tunc haberet omne id, quod habet modò potentia augmentatiua vitalis, & anima, vt operatur per illam. Vnde, sicut prædicta potentia vitalis, & anima, vt ea vtitur, non extenditur ad disponendam vltimatè materiam in ordine ad augmentum, nisi etiam vniat illam viuenti præexistenti: & si haberet vim ad disponendam, & vniendam aliam, & aliam materiam in infinitum, non posset viuens habere terminum suæ magnitudinis: ita ignis extenderetur ad vniendam viuenti omnem materiam, quam virtute propria potest disponere. Cumque posset quantumuis sit terminatus disponere aliam, & aliam materiam in infinitum, posset etiam tunc vnire omnem illam materiam cum viuenti; & per consequens viuens non haberet certum terminum suæ magnitudinis.

Ad secundum respondetur: satis esse, ad hoc vt ignis, verbi gratia certis claudatur

claudatur limitibus, quòd habeat determinatam formam: nam eo ipso petit certas dispositiones conseruatiuas, inter quas numeratur quantitas; & ideò dum est in *maximo quod sic*, non augebitur amplius, licet habeat calorem valdè intensum. Vnde, viuentia ex pluribus aliis capitibus petunt certos terminos: quia virtus, qua augendi sunt, & materiam alimenti disponunt, sensim languescit.

16 Ad tertium respondetur: verum esse antecedens de igne magis, ac magis crescente, vsque dum *ad maximum quod sic* perueniat. Nec contra hoc obest aliqua experientia: quia nos nunquam experti sumus ignem peruenientem ad prædictam quantitatem; quæ sanè est valdè magna, vt patet in quantitate sphæræ ignis excedente totam quantitatem elementi terræ, aquæ, & aëris simul sumptorum, vt docet Diu. Thom. opusc. 2. cap. 18. Quare, si naturaliter esset possibile, dari ignem maiorem maximo: tunc non esset in statu debitæ dispositionis, & conseruationis, sed via corruptionis: non secùs, ac si eius siccitas haberet maiorem intensionem, quàm sit illa, quam naturaliter exposcit. Vndè non esset ita benè dispositus in ordine ad suas operationes, cum illa qualitate, & quantitate, ac sine illa, quippè qui tenderet ad corruptionem.

17 Ad vltimum respondetur primò ex dictis: satis probabile esse, ignem illum combusturum stupam, eámque sibi vniturum. Hinc tamen nihil contra nos sequitur: nam licèt tunc daretur ignis maior maximo, non tamen esset in statu debitæ dispositionis, vel conseruationis; sed in statu corruptionis, & viæ ad interitum. Constat autem inter omnes Philosophos, quòd sicut via corruptionis potest dari minus minimo: ita etiam maius maximo: quia termini magnitudinis, & paruitatis tantùm assignantur in statu debitæ dispositionis, & conseruationis.

Secundò respondetur cum Caietano, & Nazario, in eo casu ignem combusturum stupam, non tamen eam sibi intrinsecè vniturum; & consequenter, nec fore intrinsecè maiorem; sed ad summum ignis præexistens, & alij denuò geniti erunt inter se contigui: & ita solùm erunt vnum per aggregationem, eo modo, quo aceruus lapidum dicitur vnus, & crescere per aggregationem.

Vnde quoad hoc corrigendus est sensus, qui iudicaret ignes illos esse continuos: sicut corrigi debet, dum iudicaret virgam, cuius vna medietas est viridis, & alia sicca, esse continuam. Nec refert, ignes illos esse eiusdem rationis: nam sicut si à duabus aquis non tollerentur vltima terminatiua, tunc non continuarentur; sed contigua essent: quia prædicta terminatiua impedirent, ne essent vnum. Ita dum maximus ignis manet in ratione maximi, impeditur à sua quantitate, ne ipse sibi aliam materiam vniat; quia repugnat naturaliter dari ignem maiorem maximo.

18 Explicatur radiciùs hoc ipsum. Virtus, quam habet ignis ad vniendum sibi nouam materiam, est de numero earum, quæ habent suum statum, ita vt si semel ad illum perueniat, tunc sit intrinsecè, & à se definita ad non vlteriùs progrediendum: sicut potentia augmentatiua in homine, habet suum statum, & ita hoc ipso quòd pertingat ad illum, maximè si perueniret ad quantitatem maximam speciei humanæ, est intrinsecè, & ex propriis principiis; imò ex principiis totius definita, ad hoc vt vlterius non progrediatur. Cæterùm, potentia generatiua, saltem in non viuentibus, non est necesse, vt sit de numero

mero harum potentiarum habentium prædictum statum. Nam licet potentia generatiua viuentium diuturnitate temporis languescat, quantumuis viuens habeat sufficiens alimentum: attamen potentia generatiua ignis non est necessè, vt languescat, vt patet in igne purè elementari in sua sphæra existente, & in igne nostro, si continuum & debitum pabulum, scilicet combustibilia in debita mensura ei applicentur. Vndè, prædictus ignis poterit alium sibi similem generare: non tamen illum sibi vnire, & sic augeri.

QVÆSTIO III.

VTRVM NON VIVENTIA NON minus, quàm viuentia habeant terminos suæ paruitatis.

QVamuis decisio huius quæstionis ex dictis in præcedentibus satis constet: quia tamen Scotus, & eius sequaces peculiariter contra Aristotelis, & D. Thomæ doctrinam aliqua solutione digna obiiciunt; ideò eam sigillatim placuit disputare.

Separantur certiora ab incertis.

§. I.

19 IN hac quęstione non minùs, quàm in præcedenti supponimus vt certum, viuentia habere intrinsecum suæ paruitatis terminum: atque adeò terminari per *minimum quod sic*.

Tum propter testimonia Aristotelis, & D. Thomæ quæstione præcedenti num. 5. relata, quæ non minus conuincunt viuentia terminari, *per minimum quod sic*, quàm *per maximum quod sic*: tum etiam ob rationes ibidem dictas, & quoad præsens proportionaliter applicatas.

Tum denique, quia sequitur apertè ex dictis disputatione præcedenti num. 22. Quoniam iuxta ibidem dicta, non satis est viuentibus terminari per *maximum quod non:* atque adeò habere extrinsecum paruitatis terminum, sed etiam oportet, vt gaudeant termino intrinseco versus paruitatem. Et ratio est aperta: quia alioqui homo, verbi gratia, per vltimum non esse inciperet, cuius oppositum satis ibidem ostendimus. Sequela suadetur: nam demus quantitatem, quæ sit *maximum quod non*, tunc si per hanc homo extrinsecè terminetur, ita vt verum sit, sub hac non posse generari: benè tamen sub quacumque maiori: consequens erit, vt si in tempore immediatè sequenti augeatur, quòd in eodem tempore sit idonea ad talem generationem: cum tamen antea idonea non esset: ergo cum augmentatio sit motus, verum erit dicere in instanti illo antecedenti; tunc non est augmentatio, nec maior quantitas, benè tamen immediatè post: ergo etiam erit verum dicere: nunc non est homo, qui petebat maiorem quantitatem, & immediatè post hoc erit, quod est incipere per vltimum non esse.

Quare tota controuersia ad non viuentia deuoluitur: an nimirũ ex natura sua habeant terminum versus paruitatem. Vbi etiam non minus, quàm in præcedenti quæstione explicabimus: an intrinsecè, & per *minimum quod sic*, an verò extrinsecè, & solùm per *maximum quod non*, terminentur.

Placitum Scoti, & sequacium.

§. II.

20 SCotus in 2. dist. 2. qu. 2 Ocha ibidem dist. 8. & alij sentiunt: non viuentia non habere ex natura sua terminos

minos paruitatis, siue intrinsecos: siue extrinsecos, sed posse sub minori, & minori quantitate cõseruari. Probatur primò: nam si detur minimum; v.g. ignis erit diuisibile in duas partes, sub quarũ qualibet maneat forma illius: ergo non erat minimum ignis. Consequentia patet: quia aliàs dabitur minus minimo. Antecedens verò probatur: tum quia cum sit quantum, erit diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrũque, vel vnũquodque vnum quid aptum est esse: tum etiam, quia cum inanimata sint homogenea, poterit quæuis pars ab alia separata non minus per se subsistere, quàm totum.

21 Secundò: quia agens naturale approximatum passo priùs, ac fortiùs agit in partem proximam, quàm in remotiorem (vt libro sequenti quæstione vltima latè ostendemus:) ergo si minimum combustile igni applicetur, tunc priùs calefiet, & introducetur forma ignis in prima medietate eius, quàm in vltima, & rursus priùs in medietate illius primæ medietatis, & sic de aliis in infinitum. Patet consequentia: quia cum illud combustibile sit diuisibile, & extensum, minus distabit ab igne prima medietas, quàm vltima, & rursus minus etiam distabit m. dietas primę medietatis, & sic de aliis in infinitum, & ita numquam introducetur forma ignis in illud combustibile, quin priùs in aliam, & aliam minorem partem introducta, fuerit.

Tertiò. Eo modo, quo fit nutritio, & conuersio alimenti in substantiam viuam, fit destructio formæ substantialis alimenti, verbi gratia panis, sed nutritio fit successiuè, vt ex his, quæ in lib de generatione dici solent & ex dictis tam in Logica quàm in 5. lib. huius operis constat: ergo etiam destructio, & corruptio formæ panis: igitur numquam datur minima pars alimenti, qua non sit futura alia minor, & minor; atque adeò numquam dabitur minima pars alimenti.

PROPONITVR ET CORROBOratur vera sententia.

§. II.

22 Dicendum tamen est: inanimata terminari intrinsecè versus paruitatem. Assertio hæc satis colligitur ex his, quæ ex Aristotele in quęstione præcedenti retulimus. Quam etiam Docent D. Thomas. locis statim citandis, Ferrara in præsenti quæstione 7 Soncias. 5. Metaphysic. quæst. 3. Iabellus 1. de Anima, quæst. 17. Caietan. 1. part. quæstione 7. art. 3. Masius 1. Physic. sectione de maximo, & minimo, & alij plures.

Probatur primò ex D. Thoma in 1. distinct. 14. quæst. 2. art. 1. ad 4. vbi postquam dixit, quod omnium natura constantium est certus terminus, non solùm versus magnitudinem, sed etiam versus paruitatem, subdit. *Et ideò est inuenire minimam carnem, & minimam aquam.* Et 3. part. quæst. 77. art. 4. in corpore, vbi supponit, quòd licet in Eucharistia non sit substantia panis, Christi tamen corpus ita substituitur ratione illius, vt tam diu cõseruetur sub accidentibus, quamdiu substantia panis conseruaretur, & econtrariò; tunc desinat esse corpus Christi, quando substantia panis corrumperetur. Quo supposito, ait: quòd sicut substantia panis potest dupliciter corrumpi; alteratione scilicet, & diuisione: ita similiter corpus, & sanguis Christi Domini possũt dupliciter desinere esse sub Eucharistia; primo modo, quando ita alterantur accidentia, quòd fuisset corrupta substantia panis, & vini. Secundo modo, si ita puluerizetur quãtitas panis, vel

vel quantitas vini, & in tam minutissimas partes diuideretur, vt iam non remaneret in eis species panis, vel vini. Idem habet in 4. distinctione 12. qu. 1. art. 2. quæstiuncula 3. vbi sic ait: *Substantia panis potest corrumpi ex parte qualitatis; vt alteratione, & ex parte quantitatis: quia cum vnaquæque res naturalis, habeat quantitatem determinatam, in tantum poterit fieri diuisio, quòd non remanebit species.* Hæc Diu Thomas: quo nihil clarius pro nostra sententia dici potest.

23 Et licet assertionem hanc satis conuincat ratio ex D Thoma quęstione præcedenti pro terminis magnitudinis non viuentium adducta: nihilominus sic primò suadetur. Quia potest esse adeò exigua materia, vt in illa nequeat forma non viuentis operari: sed forma non introducitur naturaliter, nisi in eam materiam, vbi potest exercere suas operationes: quia teste Aristotele 2. de cœlo, & mundo cap. 3. tex. 17. & 1. Ethicorum cap. 7. vnumquodque est propter suam propriam operationem: ergo talis forma requirit quantitatem determinatam, vt inducatur. Consequentia patet. Maior verò etiam constat, tum ex se, tum exemplo instrumentorum artis pingẽdi, quæ possunt esse adeò exigua, vt nullam operationem artificiosam exercere valeant.

Quòd si cum aliquibus dixeris hinc solùm conuinci, formas, non viuentiũ non posse sub minori, & minori quantitate generari: non tamen quòd requirant illam intrinsecè terminatam; sed solùm extrinsecè. Contra hoc est, quòd si rectè argumentum expendatur, vtrũque probat: quoniam magnitudo, aut paruitas quantitatis desideratur in ordine ad exercendam operationem: ergo cum operatio ipsa intrinsecè definita sit, tantamque, & non maiorem, vel minorem habeat perfectionem, & efficaciam, vt ex se, & ex supra dictis constat; consequens est, vt tantam, & non maiorem, aut minorem quantitatem in suo principio requirat.

24 Secundò probatur supponendo, quòd licet diuersæ partes viuentis inter se collatæ sint eterogeneæ: nihilominus si quælibet pars comparetur cum aliis, ex quibus constat, potest esse eiusdem rationis cum illis, vt patet in osse, quod collatum cum neruis, & carne est pars eterogenea; partes verò eiusdem ossis inter se comparatæ sunt homogeneæ. Hinc ergo secunda ratio formatur. Si non viuentia carent certis suæ paruitatis terminis, maximè quia sunt homogenea: at hæc ratio est nulla: ergo, &c. Maior est præcipuum fundamentum aduersariorum. Minor verò probatur: quia alias posset eadem ratione conseruari forma viuentis sub minori, & minori parte ossis, & nerui, & aliarum partium eterogenearum, aut sub quantitate extrinsecè tantùm terminata: quia quæuis pars ossis est eiusdem rationis cum toto osse: sicut quæuis pars ignis est eiusdem rationis cum toto igne, & sic de aliis: at hoc est falsum: si quidem id, quod coalesceret ex minori, & minori parte ossis, & nerui, &c. non esset aliquid certum & determinatum; sed minus, & minus: sicut neque id, quod cõsurgeret ex partibus, quæ non essent intrinsecè terminatæ, posset esse intrinsecè certum, & determinatum: & ita nec viuentia terminarentur versus minimum: cuius oppositum Scotus, & eius sectatores fatentur.

Soluun-

Soluuntur fundamenta pro Scoto adducta.

§. IV.

25 AD primum initio positum respondetur, eo modò dictis, idem argumentum posse retorqueri contra Scotum admittentem in viuentibus minimum naturale quantitate affectum.

Addimus deindè: nimirum illud semel diuisum posse aliquo paruo tempore, & via corruptionis esse sub minori quantitate: quia prædicti termini maximi, & minimi non assignantur, nisi via debitæ dispositionis, & naturalis conseruationis: non verò via corruptionis. In puncto autem corruptionis formæ, vel ab agente naturali introduceretur alia, quæ minorem quantitatem exposceret, si ibi sit tale agens: ita vt etiam posset disponere materiam: vel si forma prædicti minimi petit minimam omnium quantitatum, tunc ad authorem naturæ pertinebit prouidere de illo minimo eo modo, qui sibi placuerit. Adde satis probabiliter dici posse in eo euentu, tam formam, quàm materiam minimi desituram: quia ad diuisionem prædictam per accidens sequitur etiam desitio materiæ: sicut ad productionem totius ab agente naturali factam, subsequitur conseruatio eiusdem materiæ vt lib. 1. disput. 4. n. 39. diximus.

26 Ad secundam respondetur: non fore introducendam formam illam, vsque dum prædicta dispositio qualitatiua extendatur per totum minimum: quia cum ad dispositionem vltimam pertineat prædicta quantitas, non dabitur talis dispositio, quousque totum illud minimum habeat calorem necessarium ad introductionem formæ.

Ad tertium constat ex dictis: nihil obstare, quòd forma cibi sit via corruptionis sub minori quantitate, quàm sit illa minima, quæ ab eodem, via naturalis conseruationis petitur. Viuentia autem quando augentur, possunt in minori, & minori parte introducere suam formam: quia partes illæ vniuntur præexistentibus; & ita illa non est prima productio illius suppositi. Et hæc satis de hac disputatione & de toto hoc libro sexto.



LIBER SEPTIMVS PHYSICORVM.

PROOEMIVM.

INCIPIT iam Philosophus causam efficientē motus, & aliqua ad illum spectantia explicare: vt sic omnia, quæ de motu desiderari poterant, aperiantur. Sed licet ad hoc plures sint requisitæ conditiones: nihilominus Aristoteles hîc paucas enumerat. Vnde ab aliquibus, libri huius explicatio omitti omnino solet: quia in illo nihil ferè docuit Philosophus, quod vel explicatione indigeat; vel alibi non exponatur. Placuit tamen eum exponere, vt sic natura motus magis innotescat, meliusque suscepto muneri satisfaciamus.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.

LIBER hic in quinque capita diuiditur: in quorum primo vt Aristot. demonstret dari vnum primum motorem, & motum, ostendit, omne quod mouetur, ab illo moueri. Et tam in mouentibus quàm in mobilibus non posse dari progressum in infinitum. In 2. probat, in vnoquoque mouens, & mobile debere esse simul In tertio ostendit motum alterationis esse in qualitatibus tertiæ speciei. In quarto agit de diuersis comparationibus motuum inter se, quoad velocitatem, & tarditatem. Tandem in quinto peculiariter explicat aliques modos, quibus motus eiusdem speciei possunt comparari: vt si aliquod mouens moueat certum pondus per tantum spatium, & in tanto tempore, etiam poterit mouere dimidium talis ponderis in dimidio illius temporis, & per dimidium spatium, vt in eodem tempore per duplo maius spatium, & sic de aliis similibus.

DISPV

DISPVTATIO XXVIII.

DE DISTINCTIONE, ET APPROXIMAtione requisita inter mouens, & mobile.

QVIA Aristoteles in hoc libro magis ex professo de his duabus conditionibus ad mouendum requisitis agit, ideò peculiariter de illis præsentem disputationem instituimus, & primò de distinctione mouentis, & rei motæ agemus: quia conditio hæc est prior, & valde necessaria.

QVÆSTIO I.

Vtrùm idem secundùm idem realiter possit ipsum per se primò mouere.

LICET duplex sit genus motuum, aliud, quod est actus imperfecti de quo Aristot. in 2. lib. dixit esse actum entis in potentia secundùm quod in potentia. Aliud verò, quod est actus perfecti, quale est sentire, intelligere, & velle. Nihilominus non de vtroque; sed de primo titulus quæstionis intelligendus est: quia vt benè notauit D. Thomas lect. 1. de hoc tantùm Arist. 1. cap. huius libri, dum dixit: omne, quod mouetur, ab alio moueri; quamuis ob connexionem doctrinæ nonnihil etiam de secundo genere motus in solutionibus argumentorum dicemus.

REFERTVR PRIOR OPINIO.

§. I.

1 PArtem affirmantem tuentur Scotus in 9. Metaph. quæstione 14. & ibi Antonius Andræas qu. 1. Greg. in 2. dist. 6. quest. 1 art. 3. Iandunus 8. Physic. quæst. 12. Plaza lib. 2. Physic. disp. 1. quæst. 7. vbi etiam plures alios refert.

Probatur primò: nam plura sunt, quæ se ipsa intendunt: etenim calor ventriculi intensior est in hyeme, vt testatur Hypocrates Aphorismo 15. & ideò his temporibus meliùs fit decoctio cibi: & aquæ puteorum frigidiores sunt æstate: at nulla apparet causa exterior, à qua talis intensio fiat: igitur dicendum est, quòd idem possit se ipsum intendere.

Secundò: Viuentia actiuè mouent se ipsa iuxta illud Philosophi 8. Physic. text. 28. *Officium vitæ est moueri à se:* ergo & quæuis agentia possunt habere rationem passi respectu sui. Patet consequentia: quia si semel admittenda est realis distinctio inter agens, & passum, hæc non prouenit ex ratione talis agentis; sed ex communi ratione agentis: & passi petentis realem relationem inter se.

2 Nec refert si dicas: in viuentibus in quibus est diuersitas partium etereogenarum, posse dari vnam partem

 in

integralem, ratione cuius viuens moueat, & plures alias, ratione quarum sit motum; non verò in non viuentibus, in quibus omnes partes sunt eiusdem rationis: nam contra hoc est; quod de illa parte mouente inquiretur, num ab alia parte moueatur, & hæc ab alia, &c. vel non. Si primum dicatur: tunc vel deueniendum est ad processum in infinitum, aut ad aliquid extrinsecum agens, quod illam partem moueat; atque ita iam viuens non mouebitur à se. Si verò dicatur secundum: ex eo quòd pars illa, vel non mouetur, vel à se mouetur; cõsequens erit, illã aut non viuere, aut non repugnare, esse idem agens, & passum.

Tertiò, in motibus, qui sunt actus perfecti, benè potest idem esse mouens, & motum: ergo etiam in motibus, qui sunt actus imperfecti, seu entis in potentia secundùm quod in potentia. Consequentia patet: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia vt modò dictum est, si semel est necessaria distinctio inter agens, & passum, debet oriri ex generali ratione agentis, & passi vt sic. Antecedens verò probatur: nam eadem anima mouet, & agit; quatenùs per intellectum elicit intellectionem, & patitur, seu mouetur; quatenus ipsamet per illum eandem intellectionem recipit. Et similiter eadem per voluntatem mouet, eliciendo volitionem, & mouetur recipiendo illam in se, mediante voluntate.

3 Nec satis erit si respondeas; animam elicere intellectionem, quatenus eius intellectus informatur specie intelligibili: recipere verò mediante intellectu nudè sumpto, & sic iam dari distinctionem realem inter mouens, & mobile: sicut etiam obiectum mouet ad eliciendam volitionem; ipsa autem voluntas secundùm se mouetur.

Nam contra hoc obstat: non esse semper necessariam speciem distinctam realiter ab intelligente; & ideò Angelus per suam substantiam se ipsum cognoscit, absque interuentu alicuius speciei realiter distinctæ, vt docet D. Th. 1. p. quæst. 56. art. 1. Deinde, licet voluntas moueatur ab obiecto in genere causæ finalis; non tamen in genere causæ efficientis. Vnde iam erit idem agens, & passum. Maximè, quia obiectum potest esse idem cum re volente, vt cum Angelus amat se ipsum, & voluntas seipsam diligit.

Quartò: grauia, & leuia mouent se ipsa in proprium locum, & tamen recipiunt eundem motum. ergo, &c. Maior probatur: nam cum habeant in se grauitatem, & leuitatem, quæ sunt sufficiens principium ascendendi, & descendendi, poterunt efficere suum motum.

Defenditur sententia Arist. & D. Thomæ & primum fundamentum illius.

§. II.

4 Dicendum tamen est: non posse idem realiter mouere per se primò seipsum: sed necessariò debere interuenire realem distinctionem inter mouens, & mobile. Ita Aristot. in præsenti cap. 1. vbi non solùm assertionem nostram docet; sed etiam ex professo probat. Et hoc ipsum repetit lib. sequenti tex. 40 & alibi sæpè. Quam sequitur D. Tho. locis citatis, & 1. contra Gent. c. 13. & 1. p qu. 2. art. 3. & 5. Met. lect. 14. & alibi sæpè. Simplic. Themist. B. Albert. Ferrara in suis Commentariis, & 1. cont. Gent. cap. 13. Masius in præsenti, & alij quamplurimi.

Probatur primò ratione desumpta ex Arist. loco citato ex 8. Physic. quam D. Tho. 1. cont. Gent. cap. 13. sub his verbis proponit. *Nihil idem est simul in actu, & in potentia respectu eiusdem: sed omne, quod mouetur, inquantum huiusmodi*

modi, est in potentia: quia motus est actus existentis in potentia, secundùm quod huiusmodi. Omne autem, quod mouetur, est in actu inquantùm huiusmodi: quia nihil agit, nisi inquantùm est in actu: ergo nihil est respectu eiusdem actu mouens, & motum; & sic nihil mouet se ipsum.

5 Respondet Scot. & alij ex Iunioribus, quòd licet nihil possit esse simul in actu formali, & in potentia formali; alioquin haberet, & non haberet prędictum actum: non tamen repugnat esse in actu virtuali, & simul in potẽtia formali: quatenus virtualiter præhabet illum actum, & potest postea recipere eum secundùm esse formale. Vnde poterit vnũ, & idem esse per se primò in actu virtuali respectu sui motus: quia continet illum per modum agentis æquiuoci, & esse simul in potentia formali ad recipiendum illum secundùm suum esse formale, vt in intellectu respectu suarum intellectionum constat.

Et videtur hæc solutio satis ad mentem Philosophi 8. Physic. tex. 40. vbi probans, nihil posse mouere se ipsum, deducit ad hoc inconueniens, scilicet quòd simul esset calidum, & non calidũ. Vnde addit: *Similiter autem, & aliorum vnumquodque, quorum mouens necesse est habere vniuocum*, ac proinde solùm loquitur de causis vniuocis, & de esse in potentia, & actu formali.

Sed contrà: nam hæc solutio apertè est contra mentem Aristotelis, & Diui Thomæ locis citatis: in motibus enim grauium, & leuium recurrũt ad generans. In motibus verò viuentium, ad partem per se mouentem distinctam à parte per se mota. In motibus autem cælestium orbiũ, ad extrinsecum motorem, vt ita assignent propria mouentia respectu prædictorum motuum: ergo planum est, ipsos sentire nõ posse idem realiter esse simul in actu virtuali, & in potentia formali, respectu prędictorum motuum; alioquin frustra ad extrinsecum agens recurrissent: quãdoquidem idemmet graue, v.g. posset esse simul in actu virtuali, & in potentia formali ad suum motum. Per quę etiam corruit alia solutio, ab aliquibus adducta, scilicet posse idem esse mouẽs ratione materiæ primæ, & motum ratione formæ.

6 Confirmatur, nam ratio præcipua, ob quam Aristot. & D. Thom. negant, idem posse esse simul in actu, & in potentia, est, ne idem simul sit perfectum, & imperfectum in ordine ad idem esse. Perfectum quidem, quia est in actu: imperfectum verò, quia est in potentia in ordine ad illum. Sed hæc ratio magis vrget, si idem sit simul in actu virtuali, & in potentia formali: ergo, &c. Minor patet: nã esse in actu virtuali, est esse in actu perfectiori modo, quàm si esse in actu formali: ergo si idem nequit esse simul in actu, & in potẽtia formali, ne simul sit perfectum, & imperfectum in ordine ad idem; potiori ratione, nec poterit esse simul in actu virtuali, & in potentia formali.

7 Deindè, id quod est in potentia formali, & naturali in ordine ad aliquẽ actum, & formam, debet quantum est ex se, illam recipere ad sui complementum, & perfectionem, vt inductiuè constat in omnibus potentiis naturalibus, & necessariis: at quod est in actu virtuali, non est sic in potentia formali: ergo nec simpliciter habebit illam; & ex consequenti prædictus actus, & potentia formalis erunt in vno, & eodem secundùm idem realiter incompossibiles. Vtraque consequentia per se patet. Minor etiam constat: quoniam, quod est in actu virtuali, continet longè perfectiori modo formam illam, quàm si esset in actu formali: ergo sicut si haberet eam formaliter, non indigeret receptione illius ad sui complementum, & perfectionem: potiori ratione

erit

erit hoc dicendum, si semel præsupponitur in actu virtuali. Vnde quia sol est in actu virtuali respectu caloris, nequit esse in potentia formali respectu illius Et similiter piper, quia virtualiter continet calorem, ideò licet illum possit producere in alio subiecto, non tamen in se ipso.

Confirmatur: quia saltem in agentibus naturalibus, ferè videtur euidens non posse idem esse simul in actu virtuali, & in potentia formali: cùm omne agens naturale non impeditum, & habens virtutem producendi effectum, producat eum de facto: ergo si habet virtutem producẽdi illum in semetipso, non poterit non in se eum producere: & ita non poterit carere illo, nec esse in potẽtia formali respectu eiusdẽ.

8 Nec exemplum illud de intellectu respectu suarũ intellectionum aliquid probat (vt in solutione ad tertium dicemus) sicut nec verba illa ex Arist. adducta conuincunt intentum: quia vt optimè S. Thom ibidem notauit: Aristot. adduxit exempla de agentibus vniuocis: quia in illis erat manifestius id, quod ipse intendebat: scilicet nihil posse esse simul secũdùm idem in actu, & in potentia; & ideò dixit: *Similiter in alijs agentibus vniuocis*: non tamen per hanc negauit, esse idem dicendum de agentibus æquiuocis. Imò, hoc ipsum contingere in illis probauit ex notioribus. Vnde ex hoc, quòd agentia vniuoca non possũt esse simul in actu, & in potentia, ostendit idem etiam esse dicendum de agentibus æquiuocis, vt sic tandem deueniatur ad vnum primũ motorem, qui mouet immotus, ad quem tamen ex vi discursus quem fecit Aristot. nequiret deueniri, si id simul posset esse in actu virtuali, & in potentia formali respectu sui motus: & cõsequenter posset per primò mouere, & moueri à se ipso.

ELVCIDATVR SECVNDVM fundamentum veræ sententiæ

§. III.

9 SEcundũ probatur ratione desumpta ex Aristot. in hoc lib. cap. 1. & ex D. Thoma ibidem; & 1. cont. Gen. cap. 13. quæ maioris claritatis gratia potest ad hanc formam reduci. Omne, quod ita mouetur, vt ad quietem alterius quiescat, non mouetur per se primò à se; sed ab alio; sed omne, quod mouetur motu Physico, est huiusmodi: ergo non potest esse per se primò mouẽs se ipsum; sed necessariò debet moueri ab alio. Maior est certa; quoniam quod mouetur omnino, & per se primò à se, non dependet in suo motu ab alio; alioqui non moueretur per se primò à se; sed ab illo alio, à quo dependet: ergo quantumuis aliud cesset moueri, non sequitur istud debere quiescere. Minor verò probatur supponendo id, quod suprà lib. præcedenti ostendimus, scilicet omne, quod mouetur esse diuisibile in plures partes. Tunc ergo sic. Dato quòd vna harum pars quiescat, tunc vel adhuc mouetur totum secundùm se totum, vel non. Non primum: quia inde sequeretur, quòd simul moueretur secundùm se totum, vt supponitur, & non secundùm se totum: quia tantum moueretur secundũ vnam, vel alteram partem: ergo debet dici secundum; quod scilicet ex quiete vnius partis cesset motus totius secundùm se totum; ergo iam ille motus nõ à se, sed ab alio est, ex cuius cessatione cessat.

10 Confirmatur ex D. Thoma loco citato ex 1. contra Gen. Aliquid mouere se ipsũ per se primò, nihil aliud est, quàm quod sit sibi ipsi per se primò causa sui motus: sed nullum mobile potest esse huiusmodi: ergo, &c. Maior constat.

constat; tum, quia illud dicitur per se primum in quolibet genere, quod sibi, & aliis est causa in illo genere: sicut ignis est primus in genere calidorum; quia sibi, & aliis est causa caloris: tum etiam, qui si non esset sibi causa motus sui ipsius, non moueretur per se primò à se; sed ab alio. Minor verò etiam patet: quoniam id, cui primò conuenit motus, non debet in suo mouere, & moueri pendere à motu alterius: alioqui illi alteri, & non sibi primò conueniret motus: quippè cum ratione illius moueretur: sed omne mobile motu, de quo loquimur, cum sit diuisibile, pendet in esse totius à partibus, & in motu suo à motibus partium; & ideo si vna quiescat, nequit se ipsum per se primò mouere: ergo non potest esse per se primò sibi ipsi causa motus.

11 Hæc tamen ratio multis displicet, & ideo contra eam plura obiiciunt, ex quorum solutione vis rationis Aristotelis perspicua manebit; ideóque in eis proponendis, & soluendis aliquantulum immorabimur. Et in primis Galenus obiicit: malè colligi ex eo quod aliquid quiescat ad quietem partis, & moueatur ratione illius, non moueri per se: nam quod conuenit ratione partis, conuenit à principio intraneo, & per se. Vnde viuens mouetur per se, licet moueatur ratione animæ, vel ratione cordis.

Secundò obiicit Auicenna, teste eodem D. Th. rationem hanc inniti falso, & impossibili fundamento, scilicet posse partem eius, quod secundùm se totum per se primò mouetur, quiescere: quoniam si quidpiam per se primò sic mouetur, implicat, vt omnes eius partes non moueantur.

Tertiò, Suarez 1. tomo suæ Metaph. disp. 58. sect. 3. num. 4. obiicit, quod licet ex quiescere per se ad quietem alterius suppositi colligatur, totum illud non moueri per se primò à se, non tamen ex quiescere ad quietem suæ partis: ergo, &c. Antecedens probatur: quoniam tunc totum non desinit moueri per se primò, quia moueatur ab alio; sed ex eo, quòd motus totius secundùm se totum non potest esse absque motibus partium: quia consurgit ex partialibus motibus omnium illarum & ab eis pendet: sicut non desinit totum habere secundùm se totam suam naturam, licet hæc pendeat à partialibus naturis partium.

12 Confirmatur ex eodem: nam aliàs eodem modo probaretur, non posse corpus per se primò moueri ab alio, quod est apertè falsum; cùm cælum per se primò moueatur ab intelligentia. Sequela probatur: nam si ideo nihil se ipsum mouet primò: quia moueri ipsius pendet in genere causæ materialis à moueri partium; consequens est, vt nec etiam aliquid possit ab alio primò moueri: quia in omni motu verum est, quod moueri totius materialiter à moueri partium pendet.

Quartò, nam partes non existunt per se; sed coëxistunt ad existentiam totius: ergo non mouentur, aut quiescunt per se; sed ad motum, aut quietem totius: siquidem eo modo aliquid mouetur, aut quiescit, quod est: ergo potius partes pendent à toto, quàm econtrà. Vnde, malè infert D. Th. totum non posse se per se ipsum mouere: quia in suo motu pendet à motibus partium.

13 Ad primum respondetur ex D. Th. in præsenti, lect. 1. dictionem hanc *per se* dupliciter posse accipi. Primò vt est idem, ac *non per aliud*, qua ratione animal dicitur per se sensibile: quia hoc non habet ab alio. Secundò, vt est idem ac *non per accidens*: quo pacto homo dicitur per se sensibilis: quia sensibilitas non conuenit illi per accidens, licet competat ei per aliud: scilicet

ratione animalis. Inter istos autem modos conueniendi per se hoc est discrimen, quòd licet secundus sit modus *per se*, non tamen conueniendi *per se primò:* at verò primus ille est modus conueniendi per se primò : & ideo animali non conuenit, vtcumque esse per se sensibile; sed per se primò.

Hinc ergo dicimus : quòd licet id, quod mouetur ratione suæ partis, moueatur per se ; id est, non per accidens: non tamen per se, id est, non per aliud, vt ex se constat. Cæterùm Aristoteles in sua ratione tantùm voluit ostendere : totum non posse per se primò se ipsum mouere : quia hoc ipso, quod moueatur per se primò à se, mouebitur, vel ab alio extrinseco, vel ratione suæ partis integralis : ac proinde per aliud, & consequenter iam erit distinctio realis inter mouens, & mobile. Diximus, *Ratione suæ partis integralis*: quia pars Physica per se sumpta non est capax recipiendi motum propriè, & rigorosè sumptum: quippè quod est accidens; & ideò nec potest causare illum, vt tam ex dictis, quàm ex dicendis in hac eadem quæstione satis constabit.

14 Ad secundam obiectionem respondetur ex eodem D. Tho. loco citato : aliquam conditionalem posse esse veram, cuius antecedens est impossibile, vt patet in ista : *Si homo est asinus, est animal irrationale :* Aristoteles autem non dixit absolutè, posse idem secundùm se totum moueri quiescente parte, sed solùm quòd si illa quiescente, quiescit totum, iam non mouebitur per se primò, & secundùm se totum. Quæ sanè conditionalis est euidenter vera, & sufficiens ad colligendum totum illud, quod dicebatur à se per primò moueri, non sic à se moueri; & per se cōsequens mouere, & non mouere per se primò se ipsum, vt ex ratione facta & ex statim dicendis constabit.

Tertia obiectio, & eius confirmatio, quam Suarez ex Ferrara desumpsit, ideo conuincit illum, vt dicat : rationem hanc, quam D. Thom. ab eodem relatus, demonstrationem à priori appellat, non solum talem non esse, verum rationes alias, non tanti ponderis, quas idem Suarez adducit, esse probabiliores.

15 Respondetur tamen ex eodem Ferrara, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est : hoc ipso quòd totum mouetur à se per se primò non debere quiescere; etiam si vna illius pars quiescat, sed posse reliquas partes motu totius moueri. Alioqui mouere, & moueri non conueniret toti per se primò, vt benè notauit Albertus in præsenti : quia vt ex primo Posteriorum constat, quod alicui per se primò conuenit, non per aliud ipsi competit, imò aliis per ipsum; nec ab ipso remouetur, quia remoueatur ab alio; nec tandem potest ab aliquo intrinseco oriri impedimentum ad habendum illud : quamuis etiam ex alio capite sequatur, vt iam diximus, totum illud mouere, & non mouere se per se primò, quæ est implicatio ab Arist. & D. Th. intenta.

16 Ad confirmationem respondetur : totum debere per se primò moueri, si semel ponitur per se primò se ipsum mouere. Vnde ex remotione motus ab vna parte, nōn sequitur remoueri motum à toto, vt explicatum est : at si mouetur ab alio, vel ratione alicuius partis integralis, non est necesse, vt per se primò, & omnino independenter à partibus moueatur; sed satis erit moueri ratione illarum. Diximus, *Omnino independenter à partibus:* Quia licet in genere causæ formalis non dependeat ab illis (vt statim dicemus) pendet tamen in genere causæ materialis; quatenus tam pars, quàm motu

motus eius semper censetur esse materia totius, & motus illius. Vnde satis est prædicta prioritas ad hoc, vt absolutè dicatur, quod secundùm se mouetur ab alio.

Ad quartam obiectionem respondetur: motum partium integralium pendere suo modo à toto in genere causæ formalis, quatenus ratione totius, seu in ordine ad illud habent determinatam naturam, & specificationem, ratione cuius sunt capaces motus. Imò prædictæ partes integrales habent à toto, tanquam à termino primario, & totali efficientis, quod coëxistant, & ita possint moueri: cum quo tamen stat, totum pendere à partibus, tam in esse, quàm in moueri in genere causæ materialis.

Soluuntur argumenta prioris sententiæ.

§. IV.

17 Solum ergo superest, ad argumenta initio quæstionis posita respondere. Ad primum dicendum est: calorem stomachi esse vigorosiorem in hyeme per accidens, & per antiperistasim; quatenus frigus circunstans constringit poros cutis, & impedit, ne calor interior viuentis ad extremas partes dilatetur, & (vt alij dicunt) detinet spiritus vitales, qui calidissimi sunt, nè foras erumpant. Et idem dicendum est de frigiditate aquæ putei: quia ab aëre calido circunstante impeditur frigus, ne exeat seu detinetur aqua, ne vapores frigidos à se spiret. Ita Galenus lib. in Aphorismos Hypocratis, & Arist. lect. 1. Problematum q. 29. De quo latiùs in libris de generatione.

18 Ad secundum concedimus antecedens; & negamus consequentiam; & ideo optima est solutio ibidem data. Et ad eius impugnationem respondetur partem illam primò alias mouentem (quæ quidem in animalibus ad minus est cor,) verè moueri duplici motu; nimirum eo quo reliquæ partes ratione illius, & ipsum totum mouetur, & insuper motu dilatationis, & constrictionis; aliter tamen, & aliter: nam primò motum mouetur per accidens ad motum totius, quod ipsa mouet, eo sanè modo, quo Nauta in naui existens, illam mouet, & ad motum eius per accidens mouetur: at verò quoad secundum motum mouetur à principio extrinseco, scilicet à generante, vt S. Tho. opusc. de motu cordis expressè testatur, eo quod talis motus per modum quasi proprietatis ad animal consequitur. Vnde ad generans spectat illum efficere: quia qui dat formam, debet etiam (vt quæst. sequenti dicemus) dare consequentia ad formam.

Ad tertium respondetur, negando antecedens: & ad probationem; voluntatem quoad intentionem finis moueri peculiariter ab authore naturæ, quoad electionem verò mediorum moueri à se: quia ante volitionem finis non præcessit alia volitio, per quam fuerit in actu: sicut respectu mediorum, ad quæ præcessit volitio finis. Quam doctrinam sæpè repetit D. Th. 1. 2. quæst. 8. 9. & 10.

19 Ad illud verò de intellectu dicendum est: non ad quamcumque intellectionem se mouere intellectum: ita vt non moueatur peculiariter ab alio; sed ad intellectionem primorum principiorum, vel ad primam cognitionem, ex qua totus discursus pendet, moueri specialiter ab alio, scilicet ab authore naturæ: at verò ad cognitionem conclusionum moueri à se. Et ratio huius differentiæ est: quia respectu primorum principiorum, aut prædictæ cognitionis, non

habet intellectus aliam priorem cognitionem, qua prius sit in actu; & se moueat: at verò respectu conclusionum iam prius est in actu per cognitionem primorum principiorum. Vnde cognitio illa se habet tanquam pars mouens: & intellectus, qui est in potentia ad cognitionem conclusionum se habet tanquam pars per se mota. In Angelis verò, cognitio sui per propriam substantiam, tanquam per speciem, est ab authore naturæ, vt colligitur ex D. Tho. 1. p. q. 63. art. 5. & per illam est in actu ad cognitionem aliorum omnium; & ideo se mouet ad cognoscendum alia.

20 Adde, quòd licet daremus intellectum præcisè, vt informatum specie intelligibili mouere se in aliquibus intellectionibus, & moueri præcisè ratione suæ entitatis: quia ratione sui, & non informatus specie intelligibili recipit intellectionem. Nihilominus non ob id dicendum esset: posse graue, per modum causæ principalis, mouere se localiter, vt habet grauitatem; moueri verò secundùm se: quia cum hic motus, & alij similes per se requirant distinctionem partium in mobili secundùm quantitatem: ita ad minus requirunt distinctas partes integrales, quarum vna per se mouens, & alia per se mota: vel quòd aliud distinctum suppositum per se moueat omnes illas, vt in grauibus contingit.

Ad vltimum respondetur; tangere grauem illam difficultatem inter Philosophos: an scilicet grauia, & leuia moueantur à generante; quam vt meliùs discutiamus, & pluribus difficultatibus inde ebullientibus satisfiat, sequentem quæst. excitamus.

QVÆSTIO II.

An grauia, & leuia moueantur à generante, vel à se ipsis.

Placitum Scoti, & sequacium.

§. I.

21 PRima sententia asserit, moueri à se ipsis. Ita Scotus in 1. dist. 2. qu. 10. Greg. dist. 6. quæst. 1. art. 3. Antonius Andreas 9. Metaph. qu. 1. Valesius controu. 11. & 2. Phys. cap. 1. Albert. Saxoniens. qu. 6. huius libri, Plaza 2. Physic. disp. 5. q. 7. & Pereyra lib. 6. c. 16. & alij quamplurimi.

Probatur primò: effectus in actu postulat causam in actu, maximè si sit talis causa efficiens: quia vnumquodque agit, inquantum est in actu; sed quando mouetur graue, sæpè non est generans, vt ex se constat: ergo talis motus non potest esse à generante: ergo est ab ipso graui. Patet hæc vltima consequentia: quia non apparet aliud, à quo talis motus causetur.

Confirmatur: quia causa mouens debet esse indistans, & approximata rei motæ: sed generans sæpissimè est distans à graui: ergo. Maior patet: nam alioqui non minus esset impotens ad mouendum quàm si non esset in rerum natura, sicut ignis, qui est Romæ, non magis calefacit Compluti, quàm si non esset existens.

Secundò: graue in superioribus generatum (vt pluuia, vel grando) quo magis ad centrum appropinquat, & magis à generante distat, eo velocius mouetur, vt experientia testatur: ergo non mouetur à generante. Patet consequentia: quia alioqui quo magis distaret ab illo, eo remissiùs moueretur: quando

quandoquidem quodlibet mouens eo fortius, & velocius mouet, quo res mota minus distat ab illo, vt constat in sagitta sursum proiecta.

22 Tertiò; motus grauium, & leuium actiuè procedit à grauitate, & leuitate; sed motus hic non excedit virtutem harum qualitatum: ergo fiet ab illis principaliter, & non à generante. Maior est Aristotelis 8. huius operis c. 4. text. 32. vbi sic inquit: *Ex graui fit leue, vt ex aqua air: hoc enim potestate erat primum, & iam est leue, protinúsque aget, nisi aliquid impediat.* Et 4. Physic c. 9. text. 85. ait: *Densum, & rarum quatenus grauitate, & leuitate prædita sunt, lationis esse efficientia.* Minor verò etiam constat: quia grauitas, & leuitas sunt perfectiores, quàm motus sursum, & deorsum, & vbicationes per illas productæ: ergo nullum istorum excedit virtutem eorum.

Confirmatur: nam instrumentum semper habet actionem præuiam ad actionem causæ principalis (vt constat in his, quæ suprà lib. 2. disp. 12. q. 2. latè diximus:) at non apparet actio præuia in graui ad actionem generantis: ergo non concurret actiuè: cuius oppositum probatum est, vel concurrit per modum causæ principalis.

Vltimò, si propter aliquam rationem grauia, & leuia mouerentur à generante, maximè ob rationem D. Th. scilicet: quia ad grauitatem, & leuitatem naturaliter sequitur, secluso impedimento, motus deorsum, & ita qui dat grauitatem, dat etiam consequenter motum deorsum: sed hæc ratio est nulla: ergo. Minor probatur: quia etiam ad calorem, qui est in igne, naturaliter sequitur, secluso omni impedimento, productio alterius caloris; & nihilominus illa calefactio non est à generante.

Quæstionis controuersia dirimitur.

§. II.

23 Dicendum tamen est: grauia, & leuia per se moueri à generante: per accidens verò à remouente prohibens: nunquam tamen à se ipsis. Ita Plato lib. 10. de legibus, vel de republica, & in Phædro, vbi ait: cui forinsecus est moueri, id omne inanimatum est; cui verò intrinsecus sibi ex se, animatum. B. Albertus Magnus 8. Physic. tract. 2. cap. 4. in 2. dist. 6. qu. vnica art. 3. Caiet. 1. p. qu. 18. art. 1. Ferrariens. 4. contra Gent cap. vltimo, Sotus lib. 8. Physic. q. 3. Soncin. Metaph. q. 7. Masius lib. 8. huius operis cap. 4. disp. de motu grauium, & leuium, q. 2. Suar. 1. tomo suæ Metaph. disp. 18. sect. 7. num. 21. & alij quam plurimi.

Probatur primò ex Aristot. lib. 8. huius operis text. 33. his verbis: *Quæcumque à se ipsis mouentur, ab aliquo mouentur, & quæ non à se ipsis, vt leuia, & grauia (aut enim à generante, & faciente leue, & graue; aut ab eo, quod impedientia, & prohibentia prohibet.)* Explicuerat autem in verbis antecedentibus, quod remouens prohibens tantum mouet per accidens: generans verò per se: idque ostendit exemplo pilæ repercussæ, quæ per se mouetur à proiiciente, per accidens verò à pariete.

24 Idem docet D. Tho ibid. & alibi sæpè vt 1. p. qu. 18. art. 1. in corpore & in solutione ad 2. dicens: *Corpora grauia, & leuia mouentur à motore extrinseco, vel generante, qui dat formam, vel remouente prohibens, vt dicitur 8. Physic. & ita non mouent se ipsa, vt corpora viuentia.* Et 1. contra Gent. c. 27. vbi sic ait: *Illa sola per se mouentur, quæ mouent se ipsa composita ex motore, & moto, sicut animata. Vnde hæc sola propriè viuere dicimus.*

mus. Alia verò omnia ab aliquo exteriori mouentur, vel generante, vel remouente, vel impellente.

Et licet assertio hæc, quo ad primam eius partem satis constet ex dictis quæstione præcedenti: nihilominus peculiariter quoad eam (quoad secundam enim partem, scilicet grauia, & leuia moueri per accidens à remouente prohibens, ex se constat) si ex propriis principiis suadetur ratione desumpta ex Aristotele, & D. Tho. quæ potest ad hanc formam reduci. Genitor alicuius grauis, & leuis priùs tribuit illi in instanti generationis proprium esse: ergo etiam eidem debet conferre, quidquid ad naturalem eius dispositionem in eo instanti pertinet: alioqui in necessariis deficeret: cum id sit veluti essentiæ corollarium, & generationis complementum: sed ad naturalem dispositionem grauium, & leuium, eísque debitam, tam in eo puncto, in quo generantur, quàm in reliquo sequenti tempore spectat esse in loco naturali, vt perspicuum est: ergo hoc à generante eis tribuendum erit: & per consequens motus, quo postea sublato impedimento acquirunt suum locum, vel semel acquisitum, & iterum deperditum, illum recuperant, erit à generante. Patet hæc vltima consequentia: tum, quia ab eodem principio, à quo oritur aliquis terminus, debet esse motus ad illum, & recuperatio eiusdem: tum etiam, quia aliàs generans deficeret in necessariis: nam cui incumbit tribuere aliquid in instanti generationis debitum, incumbit etiam, si impeditum fuerit, præstare id, quod est via ad acquirendum, & recuperandum illud sublato impedimento: cumque talis via nulla alia sit præter motum, consequens est, vt hic etiam à generante sit.

25 Confirmatur, & explicatur. Emanatio passionum tribuitur generanti, siue dimanent in instanti generationis, siue postea sublato impedimento: ergo etiam motus grauium, & leuium erit semper à generante. Patet consequentia: quia ideo acquisitio passionum est semper à generante: quia sunt debitæ genito in instanti generationis: sed etiam locus naturalis debetur graui, & leui in eodem instanti: ergo acquisitio talis loci semper erit à generante.

Sed quia hæc ratio est proprium fundamentum huius sententiæ; ideo placuit vnam, vel alteram obiectionem (ex eius enim solutione valdè elucidabitur) contra ipsam proponere. In primis enim obiici potest: hinc fieri, motum cordis non esse à generante: quoniam talis motus non est debitus in instanti generationis: nam motus nequit esse in instanti: at hoc est falsum, vt quæstione præcedenti diximus: ergo, &c.

Secundò è contrario obiicies: sequi ex hac ratione, vitam actualem, quæ in operationibus vitalibus consistit esse à generante: at hoc, vt constat ex dictis, est falsum, ergo, &c. Sequela probatur: quia talis vita est maxima viuentium perfectio, eisque omnino debita: quoniam est ad minus veluti passio vitæ in actu primo; sine qua consistere nequit: ergo ad generans spectabit, hanc viuentibus tribuere.

26 Respondetur ad primum negando sequelam: tum quia etsi in eo instanti talis motus non sit; in eo tamen per vltimum nō esse incipit: tum etiam, quia virtus illa motiua cordis motu dilatationis, & constrictionis est etiam principium quo contemperandi calorem cordis, & corporis per spirationem, & respirationem: quia ergo illud temperamentum caloris est naturalis dispositio debita cordi in instanti generationis: ideo motus ille prærequisitus ad illam temperiem potest, & debet tribui generanti. Tum denique quia motus

motus iste est quid necessariò consequutum, & veluti passio animalis, vt iam diximus: & ideo non mirum, quod sit à generante.

Sed vrgebis: hinc sequi, respirationem animalis esse etiam à generante. Patet sequela: quia in eo inueniuntur omnia, ratione quorum motus cordis tribuitur generanti: siquidem incipit extrinsecè in instanti generationis, & ordinatur ad temperandum calorem debitum in eodem instanti, & est valde necessarius ad vitam animalis tuendam.

Confirmatur: quia etiam actio nutritiua esset à generante, cum ad tuendam eam quantitatem, quæ effectui debetur in instanti generationis, ordinetur.

27 Respondetur, negando sequelam: non enim quiuis motus ordinatus ad tuendam, & conseruandam perfectionem debitam viuenti genito, etiam in instanti generationis debet attribui generanti; sed tantum is, qui in eo genere primus est: nam si alium priorem supponat, qui etiam modo sibi debito necessarius sit ad cæteros motus, & insuper distinctionem partis per se mouentis, & per se motæ, supponat, non erit à generante: quia iam generans dedit genito ea omnia quibus se per se ipsum posset mouere. Vnde, quia motus cordis est primus motus illius, & totius corporis: ideo petit, quod procedat tanquam à causa principali à generante, & non à corde, aut ab illis partibus corporis: nam si esset à corde, & idem esset mouens, & motum: sicut si esset ab aliis partibus, iam non esset primus; sed necessario deberet alium supponere: vt ex dictis quęstione pręcedenti constat. Cęterùm, respiratio iam hunc primum motum supponit, & consequenter partem per se mouentem distinctam à parte per se mota. Vnde non à generante; sed à viuente debet procedere.

Quod etiam ex opposito in motibus grauium, & leuium cerni potest: in quibus motus sursum, & deorsum sunt motus primi, qui conueniunt eis, vt talibus: nec ipsa grauia, & leuia habent omnia requisita ex parte suarum partium, vt se moueant; & ideo forinsecus debent moueri. Per quod etiam patet ad confirmationem.

Ad secundam obiectionem satis constat ex modò dictis: nam vita actualis; seu operatio vitalis totius, vt totum est, supponit priùs natura vitam cordis; & ideo potest à se ipso in actu secundo viuere, secus tamen cor, si loquamur de motu illo vitali, & primo, qui ei competit.

Occurritur argumentis primæ sententiæ.

§. III.

18 AD primum primæ sententiæ dicimus: satis esse manere virtutem generantis, quamuis ipse perierit, vt patet in generatione viuentium: siue talis virtus concurrat instrumentaliter ad illum motum, vt contingit in exemplo allato, siue tantum sit id, à quo talis motus emanat. De quo in solutione ad tertium. Per quod etiam patet ad confirmationem: sufficit enim agens esse indistans à passo vel per se, vel per suam virtutē vno ex modis nuper dictis.

Ad secundum, concedendum est antecedens, & neganda consequentia, & ad eius probationem dicendum est: esse veram, quando mouens mouet motu violento; secus verò quando mouet motu naturali. Et ratio disparitatis sumitur ex Arist. de Cælo text. 88. & D. Th. ibid lect. 17. nam quanto motus grauis violenter proiecti magis elongatur à proiiciente, tanto minus remanet de virtute, seu impulsu violenter impresso, & sic motus fit tardior. Cæterùm, quanto graue magis appropinquat

pinquat centro eſt in meliori diſpoſitione, vt recipiat motum à generante: nam cum inter corpora, & loca naturalia eorum ſit quædam affinitas, & ſimilitudo, quanto corpus eſt propinquius ſuo loco, tanto minus habet de impedimentis, éſtque magis diſpoſitum ad hoc, vt à ſuo generante moueatur.

Quod quidem aliis verbis explicuit D. Thom. ſic: *Et ideo dicendum eſt cum Ariſtotel. quòd cauſa huius accidentis eſt, quòd quanto corpus graue magis deſcendit, tanto magis confortatur grauitas illius: propter propinquitatem ad proprium locum.* Quare, licèt cæteris paribus, quò mobile eſt propinquius motori, fortius moueatur: ſi tamen cætera non ſint paria; ſed cum maiori diſtantia coniungatur maior diſpoſitio, & aptitudo ipſius mobilis ad motum; tunc poterit, quo magis diſtauerit à generante, moueri velociùs ab illo.

29 Ad tertium reſpondetur primò, cum Ferr. 4. contra Gent cap. vlt. & qu. 9. huius lib. Capr. in 2. diſt. 6. qu. 1. art. 1. Maſ. loco citato, & pluribus aliis: eſſe valde probabile, iuxta mentem Ariſtot. grauia, & leuia moueri à grauitate, & leuitate tanquam à principio actiuo; ſed inſtrumentali, vt conſtat ex locis citatis in argumento. Quod etiam videtur expreſſe doceri à D. Th. 1. 2. q. 36. art. 6. & 3. contra Gent. c. 24. & in 2. diſt. 18. qu. 1. art. 2. his verbis. *Non eodem modo omnes motus dicuntur naturales; ſed quidam propter principium actiuum intus exiſtens, vt motus localis grauium, & leuium.* Quod etiam repetit in 3. diſt. 22. q. 3. art. 2. quæſt. 1. & alibi ſæpè. Imò etiã ratio ipſa hoc ſuadere videtur: quia generans non poteſt mouere, aut operari, niſi ſit exiſtens, & indiſtans à paſſo, vel per ſe, vel per ſuam virtutem inſtrumentaliter, & loco illius concurrentem, vt conſtat in generatione viuentium.

Vnde, ad primam probationem contra hoc, dicendum eſt: quòd licet grauitas, & leuitas in eſſe entis ſint perfectiora, quàm vbicatio in loco naturali: attamen ex ſe non habent vim ab hoc, vt per ſe, & ſine ordinatione ad agens præcipuum illam producant: & ideo eleuantur, vt operentur pluſquam ex ſe, & ex ſua virtute poſſunt; vt contingeret in Angelo, ſi aſſumeretur vt inſtrumentum ad productionem hominis. Ad ſecundam probationem reſpondetur: eſſe ibidem actionem præuiam, ſcilicet ſciſſionem aëris, aut medij.

30 Vel ſecundò reſpondetur cum Sot. in præſenti q. 3. Iab. q. 9. Sonc Metaph. q. 6. Tol. lib. 1. Phyſ. q. 2. & aliis quamplurimis: eſſe etiam valdè probabile, grauitatem, & leuitatem non eſſe principium rigoroſè effectiuum, adhuc inſtrumentaliter prædicti motus; ſed ſolum generans eſſe cauſam immediatam, & rigoroſè effectiuam illius, atque ita prædictas qualitates concurrere per modum principij paſſiuè diſponentis mobile, vt meliùs moueatur à generante.

Et videtur eſſe valdè ad mentẽ Philoſophi: nam loco citato in argumento ex 8. Phyſic. ſic concludit. *Illud ergo perſpicuum eſt, nihil horum ſe ipſum mouere, motúſque principium hæc habere; non mouendi quidem, nec faciendi: ſed accipiendi, & quaſi ferendi.* Vnde D. Tho. lib. 2. de Cæl. text. 9. referens hoc teſtimonium Ariſt. inquit. *In corporibus autem inanimatis non eſt principium motus, actiuum, quod ſcilicet moueat; ſed mouentur ab exteriori mouente, quod eſt generans, vel remouens prohibens: interius autem habent principium motus paſſiuum, quo ſcilicet nata ſunt moueri: puta grauitatem, vel leuitatem, vt patet in 8. Phyſic.* & 2. Phyſic lect. 5. inquit: *In corporibus verò grauibus, & leuibus eſt principium formale ſui motus; ſed huiuſmodi principium formale non poteſt dici potentia actiua,*

na, ad quam pertinet motus iste; sed comprehenditur sub potentia passiua: grauitas enim in terra non est principium, vt moueat; sed magis vt moueatur.

31 Diximus, *Non esse principium rigorosè effectiuum*: quia reuera motus ille, & eius terminus dimanant à forma substantiali grauis; necnon, & à grauitate per naturalem sequelam: quia ille motus, & terminus naturaliter sequitur ad illas. Qui modus emanationis, licet non sit vera actio, vt lib. 2. disp. 10. num. 92. & deinceps diximus, reducitur tamen ad genus causæ efficientis.

Itaque, quia motus deorsum non datur ibidem per se; sed per accidens, ex eo quòd graue impeditum est, ne suo loco naturali fruatur; & tam prædictus motus, quàm terminus per illum productus non fit, nisi vt complementum præcedentis facti esse: quia est in ordine ad tribuendum genito illam dispositionem naturalem, quæ in instanti generationis debita est, & impedita, vel deperdita fuit; ideò tam motus, quàm terminus ille dimanat per naturalem sequelam, & ex vi generationis grauis. Sed de his videantur, quæ disp. citata num. 112. & deinceps diximus.

32 Ex quo etiam constat, nihil contra hæc obesse probationes ex D. Thoma & Arist. in 1. solutione adductas: quia vel loquuntur de principio actiuo per naturalem emanationem, vel tantùm id dicunt exemplificando in prædicto motu. Ad quod satis est vti modo dicendi probabili: sicut etiam nihil obstat probatio ibidē ex ratione petita: quia quoties motus, & terminus procedunt per naturalē resultantiam, tunc quādiù manet ille terminus, ad quem naturali sequela sequitur motus, tādiu virtualiter manet virtus generātis, & eius actio generatiua in illo termino: nam illo priori termino posito, statim semoto impedimento sequuntur naturali necessitate cætera alia, vt loco citato diximus. Et ideò tam ille motus, quàm terminus oritur à generante, vt à præcipuo agente.

Adde, quòd id, à quo aliud dimanat, habet se aliquo modo vt instrumentum generantis: quia adhuc per emanationem non attingit illud, nisi vt subordinatum illi, vt agenti proprio, & principali. Vnde, non mirum, quòd grauitas & leuitas, à quibus iuxta secundum modum dicendi motus sursum, & deorsum per naturalem sequelam dimanant: quandóque vocentur instrumenta generantis respectu.

33 Si quis tamen voluerit primum modum dicendi tueri, poterit ad testimonia Arist. & D Tho. respondere: esse intelligenda de grauitate, & leuitate, vt sunt effectus generantis, & dispositiones, seu proprietates naturales ex parte grauis se tenentes: non tamen vt sunt virtutes generantis, & eidem subordinatæ in ordine ad prædictum motum Et desumitur hæc interpretatio ex D. Tho. opusc. 2. de dimensionibus interminatis: vbi postquam dixit: *Inde est, quòd quandóque hæ qualitates dicuntur principia actiua motus, inquantùm sunt instrumenta generantis, quod est mouens principale grauium, & leuium*; addit: *quandóque sunt principia passiua: quia scilicet sunt effectus generantis: effectus enim inquantùm huiusmodi habent rationem passiui.*

Nec hinc fit, vt per hæc verba modò relata omninò elidantur testimonia pro secunda solutione allata: quia opusculum istud, non est certum esse D. Tho. & ideò in operibus Romanis iussu Pij quinti editis, fuit minoribus characteribus impressum: sicut & alia, de quibus non est certum fuisse ab eodem Angelico Doctore conscripta.

Ad vltimum patet ex dictis: nam ad calorem genitum non sequitur productio alterius caloris, tanquam acquisi-

tio naturalis dispositionis debitæ in illo instantis generationis, ad hoc, vt complete habeat rationem effectus respectu generantis: quia vnus calor non pertinet ad naturalem dispositionem alterius. Cæterum, recuperatio loci naturalis est acquisitio dispositionis debitæ in instanti generationis: & ideò hæc tribuitur generanti: secùs verò calefactio illa, qua calor genitus generat aliū.

QVÆSTIO III.

VTRVM CAVSA EFFICIENS debeat esse coniuncta passo, vt in illud agat.

ALij alijs verbis quæstionem hanc discutiunt, inquirentes: an causa efficiens possit agere in distans, quin priùs agat in propinquum, & per medium? Sed reuera in idem vterque inquirendi modus incidit, vt intuenti patebit.

Sententia affirmatiua refertur.

§. I.

34 PRima sententia affirmat, posse agens agere in rem distantem, quin priùs agat in propinquam, dummodo intra suæ actiuitatis sphæram sit. Ita Auicena in suo lib. de Anima sect. 4. cap. 4. pro eadem sententia citans Hypocratem. Item Alexander Afrod. 1. Met. commento 8. Scotus in 1. dist. 37. & ibidem Ocham. Gabr. & alij Scotistæ. Probatur primò: si agens in rem distantem priùs agit in medium, & per medium: sequitur, quodlibet agens agère ad quamcumque distantiam, maximè si non sit ex parte medij resistentia; at hoc omnino falsum est: cum cuiuis agenti sit per se assignata suę actiuitatis sphæra: ergo, &c. Patet sequela: si enim ignis in hanc medij partem, & illa in aliam etiam agit, tunc, cum quælibet posset agere in partem sibi proximam, fiet inde, vt hic ignis possit rem quantumuis distantem calefacere.

35 Secundò, agens naturale solet fortiùs agere in distans, quàm in propinquum: ergo non est necesse, quòd per medium agat; & consequenter, nec quòd sit coniunctum passo. Secunda consequentia ex se patet. Prima verò etiam constat: nam si per medium efficeret, tūc fortiùs in propinquum, quàm in remotum influeret. Antecedens autem pluribus experientiis probatur: etenim ignis aliquando magis calefacit stupam paululum distantem, quā aërem propinquiorem; & ideò illam comburit, non verò istum. Et similiter, intensiorem calorem producit in aqua existente in lebete, quàm in ipso lebete propinquiori; cum sæpè contingat, fundum huius esse frigidum, & aquam intra contentam feruere. Sicut etiam lucerna ardens plus calefacit parum olei intra papyrum inclusi, quàm papyrum ipsam, in tantum vt in illo oleo possint oua frigi. Et tandem, sol plus caloris imprimit parieti distantiori, quàm aëri minus distanti: ergo agens naturale solet agere fortiùs in distans, quàm in propinquum; & consequenter non prius in hoc, quàm in illud aget.

36 Confirmatur, non solùm agens naturale agit fortius in distans, quàm in medium propinquius; sed sæpè in distans operatur, nihil in medium operando: ergo, &c. Antecedens aliis experientiis probatur; magnes enim attrahit ferrum distans, & non aërem medium. Torpedo piscis stupefacit piscatoris manum, ineptamque ad motum illam reddit, & tamen arundinem minimè torpescere facict. Mulieres aliquæ pueros fascinant; non verò aërem intermedium

medium, aut alios viros iam perfectos, minus ab eis distantes. Basiliscus à longè solo visu interficit hominem, cum tamen visio sit actio immanens, nihil medio imprimens. Echeneis piscis prætereuntem nauim remoratur, à quo & nomen Remoræ accepit; cum tamen prætereuntem aquam minimè detineat: ergo, &c.

Tertiò, agens perfectiùs agit in passum sibi ex directo obiectum, quàm in illud, quod ad latus est, etiam si hoc sit magis propinquum agẽti: ergo, &c. Antecedens patet: quia sol partes existentes ex directo magis illuminat, quàm eas, quę ad latus sunt, licet minus ab illo distent. Et similiter manus obiecta igni per foramen, verbi gratia, fornaci; maiorem sentit calorem, dum ex directo, quàm dum ad latus ponitur etiam si ad latus posita sit minus distãs à foramine fornacis.

Quartò, agentia, quò perfectiora sunt, eo maiorem habent actiuitatis sphæram: ergo non tantùm vbi sunt; sed etiam vbi non sunt agunt. Patet cõsequentia: nam ideò vnum agens habet maiorem actiuitatis sphæram, quàm aliud: quia potest agere in remotiori loco, quandoquidem si in proximo tantùm loco causaret, nullam haberet maiorem sphæram, quàm aliud.

Explicantur aliqua ad quæstionis decisionem necessaria.

§. II.

37 PRo huius quæstionis decisione oportet primò explicare, quid sit agere immediatè, & quot modis contingat. A primo ergo facilè nos expediemus: quia certum omnino est, quòd agere immediatè nihil est aliud, quàm attingere effectum per se, & non medio alio. Nam sicut proprium est agentis actualis attingere effectum: ita agentis immediati, vt per se, seu non mediante alio, illud attingat.

Vt autem secundum explicemus, notandum est primò, dupliciter posse aliquid agere immediatè, scilicet immediatione suppositi, & immediatione virtutis. Illud agit immediatione suppositi, quod per proprium suppositum attingit effectum, & non medio alio; vt dum ignis calefacit lignum sibi cõtiguum: quia tunc per proprium suppositum, & non per alienum imprimit illi calorem: at agere immediatione virtutis, est per virtutem propriam sibi connaturalem, & non per virtutem acceptam ab alio producere effectum; vt sol, qui virtute suæ lucis in hæc inferiora operatur, dicitur immediatè immediatione virtutis in illa influere. Vterque autem modus immediatè agendi coincidit aliquando in eodem agente, & aliquando diuisi sunt. Primum cernimus in exemplo opposito ignis, qui per proprium suppositum, & per propriam virtutem contingit passum: sicut & secundum in secundo exemplo apparet. Ex quo fit, duplicem inter agens, & passum esse contactum, alium virtutis, qui contactus virtualis dici potest, ad quem tantùm requiritur, quòd virtus saltem diffusa, per quam causa agit, contingat passum. Alium verò suppositi, ad quod necessaria est indistantia, & coniunctio suppositorum agentis, & passi.

38 Secundò notandum est, duo esse agentium genera. Alia, quæ per virtutem à se diffusam suos attingunt effectus, quod in sole cernimus: nam per influentiam quamdam à se emissam tanquam per instrumentum operatur in res distantes, qui modus agendi conuenit agentibus corporeis; dum non operantur in passum sibi immediatè coniunctum. Alia verò sunt, quæ non per virtutem à se diffu-

sam; sed intra se contentam agunt, vt in causa creante contingit; quæ non per virtutem actiuam, quam foras emittat; sed suam omnipotentiam, seu intellectionem, & volitionem efficit: qui etiam operandi modus agentibus corporeis, vt iam innuimus, suo modo competit, quando simultatem habent cum passis, circa quæ operantur.

Diximus *suo modo:* quia causa creans, nec per virtutem à se diffusam, nec per actionem formaliter transeuntem agit: at verò agentia corporea, quando agunt in externam materiam, semper influunt per actionem transeuntem à se diffusam.

Ex mente Aristotelis, & Diui Thomæ quæstio resoluitur.

§. III

39 Dicendum ergo est primò. Ad hoc vt causa efficiens principalis possit suum effectū producere: necesse est, vt ad minus contactu virtuali, seu virtutis attingat passum, circa quod operatur. Ita Aristoteles in præsenti asserens: quòd agens, & passum debent esse simul, seu coniuncta inter se: quod ad minus ita verificandum est, nimirùm vt agēs, vel per se, vel per suam virtutem sit passo coniunctum. Quod etiā à fortiori Diuus Thomas & Authores pro conclusione sequenti citandi tenent.

Ratione deinde desumpta ex Aristotele, & Diuo Thoma in hoc libro capite 2. & ex inductione per omnia agentia, omniumque actionum genera confecta probatur: nam si agens sit immanens satis constat, non posse à passo distare: si verò actio sit transiens, nimirum generatio substantialis, semper agens tangit passum per virtutem seminalem, seu quasi seminalem: si sit nutritio, & augmentatio, semper id, quod se nutrit, & augescit, priùs sibi cibum coniungit, quàm illum in propriā substantiam conuertat: si sit alteratio, satis constat elementa non se alterare, nisi sint inter se saltem secundùm suas virtutes coniuncta. Quæ verò mouentur localiter, aut sunt viuentia, & hæc cùm ab intrinseco moueantur, manifestum est, virtutem motricem agentis passum contingere: aut sunt inanimata, & hæc si naturaliter moueātur, semper sunt simul cum virtute agentis, eò modo, quem quæstione præcedenti explicuimus. Si verò violenter moueantur, tunc motus hic fit ab impulsu eisdem à proijciente impresso: sicut quoties ab aliquo attrahuntur: toties hoc fit media aliqua qualitate, per quam ab attrahente continguntur: ergo iam quoduis agens debet saltem per virtutem, per quam agit, passum contingere. Patet hæc vltima cōsequentia: quia ad actiones, & agentia numerata reducuntur omnes species actionum, & agentium, vt intuenti patebit.

40 Ex quo inferendum, & dicendū est secundò: non solùm esse necessariū contactum virtutis inter agens, & passum; sed vltra hoc desiderari (saltem naturaliter loquendo) contactum suppositi: etiam si tale suppositum sit infinitę virtutis. Ita Aristoteles, & D. Thomas locis statim referendis, & ex antiquis Philosophis Themistius in sua Paraphrasi super librum 12. Metaphysic. Philoponus 1. de Anima, ad tex. 4. & 1. Meteor. paulò post principium, & cum his cæteri interpretes tam antiqui, quàm iuniores præter citatos pro opposita sententia, & ex Thologis Capreol in prim. distinctio. 37. quæstion. 1. artic. 1. conclus. prim. & artic. 1. in solutione argumentorum, Argent. ibidem quæstione prima artic. 1. D.

1. D. Bonauentura ibidem in prima parte distinct. articul. 2. quæst. 1. Ferrara 3. contra gentes capite 68. Caietan. prima part. quæstion. 8. in Comment. eiusdem artic. quæstionis 8. necnon Bañez, Zumel, Nazarius, & Molin. vbi etiam Ægidius Durand. quæst. 1. Ricard. articul. 1. quæst. 1. Henricus in summa articulo 3. quæstion. 5. Antisio for. libro primo summæ cap. 15. qu. 1. ad 2. & plures alij.

Sed antequam assertionem probemus, oportet eam explicare: nam aliter in agentibus primi, & aliter in agentibus secundi generis ex his, quæ in secundo notabili retulimus, intelligenda est: quia agens per virtutem à se diffusam non est necesse, quòd per proprium suppositum contingat passum; alioquin non ageret per virtutem à se diffusam, vt patet in igne calefaciente lignum sibi coniunctum. Qua propter istis agentibus satis est, vt suppositum aliud, quod sit ipsorum instrumentum, & in quo ipsa quasi virtualiter resident, sint passo coniuncta, & ita per hoc saluatur, quòd non agunt in rem distantem, quin priùs in propinquam agant. Propter quod notanter in cóclusione non addimus, esse necessarium contactum propriorum suppositorum, sed solum contactum suppositorum. Cæterùm in agentibus per virtutem in eisdem existentem, necessarium est, vt per proprium suppositum contingant passum: quod quidem, saltem connaturaliter loquendo, est ita indispensabile, vt nunquam sufficiat contactus alterius suppositi, ad hoc vt agétia ista effectum aliquem passo imprimant.

4. Assertio hæc sic explicata est expressa Aristot. in hoc lib. cap. 2. his verbis. *Primum autem mouẽs non vt id, cuius causa; sed vnde principium motus est, simul cum eo est, quod mouetur. Simul autem dico: quia nihil inter ipsa est, hoc autem commune est in omni, quod mouetur, & quod mouet.* Quem locum exponens Diuus Thomas sic ait. *Intelligit autem hoc de immediate mouente; & ideo dixit, primum mouens, vt per primum significetur immediatum mobile, non autem id, quod est primum in ordine mouentium, & dictum est communiter, quòd mouens, & motum sunt simul, & non specialiter de motu locali: quia hoc est commune in omni specie motus, quod mouens, & motum sint simul modo exposito.*

4. Deinde, ratione probatur: quia necesse est, modo saltem dicto, virtutem actiuam esse coniunctam actioni: quia producit effectum: ergo etiam est necesse, eodem modo esse coniunctam ipsi effectui: ergo & opus erit suppositum, quod mediatè, seu proximiùs agit per hāc virtutem esse coniunctum per se ipsum eidem effectui. Antecedens probabur: tum experientia: nam dum ignis calefacit aërem sibi contiguum; tunc calor ignis, & actio calefactiua se contingunt: & rursus cum medio eodem aëre calefacit lignum, oportet vt illa actio aëris calidi, & calor eius ab igne immediatè acceptus, in cuius virtute operatur, se inuicem tangant. Tum etiam, quia causalitas vniuscuiusque causæ est id, quo tanquam actu secundo causa proximè, & intrinsecè attingit effectum, impossibile autem est id, quo causa attingit effectum; esse separatum ab ipsa causa. Tum deindè: quia virtus, qua agens proximius immediatè, & proximè tanquam principio, quo, concurrit ad effectum, debet esse ipsi agenti coniuncta: ergo maiori ratione causalitas, cum sit, id quo prędictum agés immediatè tanquam actualitate secúda concurrit ad effectum, debet eidem agenti coniungi. Tum denique: quia actio est causalitas efficientis causæ, ita vt sit

sit ipsa datio, & communicatio, quia agens communicat suam entitatem effectui: ergo debet esse coniuncta entitati, & actualitati agentis saltem proximioris: quia non potest aliqua entitas communicari, & dari formaliter per id, quod est ab ipsa omnino separatum, & distans: sicut communicatio passiua, siuè potius participatio non potest esse omninò separata ab eo cui conuenit.

43 Ex quo suadetur, tum prima consequentia præcipui enthimematis: quia si actio, quæ est productio effectus, & ipsa datio, & communicatio esse, & entitatis respectu illius, non potest non esse coniuncta cum eodem siue per inhærentiam, siue per identitatem, siue per intimam assistentiam, vel tandem per propinquitatem talis coniunctio fiat: etiam virtus actiua, quæ eidem actioni est coniuncta, non poterit non coniungi cum effectu. Tum etiam secunda cõsequentia: quia virtus, & suppositum causæ constituũt vnum principium totale attingens effectum; virtus quidem vt *quo*, & suppositum vt *quod*, & modo alibi dicto: ergo sicut ex hoc prouenit: non posse virtutem vt *quo* attingere effectum, nisi suppositum vt *quod* attingat ipsum: ita proueniet, non posse virtutem, vt *quo* immediatè attingere effectum aliquem, nisi suppositum, vt *quod*, immediatè etiam attingat eundem effectum.

44 Tandem peculiariter, quoad agentia per virtutem à se diffusam hoc ipsum suadetur: si enim inter solem, & aërem illuminandum corpus opacum, verbi gratia, terra collocetur, tunc aër à sole non illuminabitur, ex eo solùm, quòd corpus opacum non illuminatur: ergo agens per virtutem à se diffusam debet priùs in medio, & per medium agere, vt ita mediante illo corpore, quod contingit suppositaliter passum, possit in aliud influere: alioqui non obesset, quod corpus lucis incapax interponeretur, adhoc vt aër distans lucem reciperet.

Confirmatur primò: per medium densius agit agens ad minorem distantiam, & per rarius ad maiorem: ergo signũ est, quòd agit per medium; alioquin parum raritas, vel densitas illius medij referret. Confirmatur secundò: si agentia naturalia possunt agere in distans, quin aliquid efficiant in medium: cur obiecta visibilia diffundunt species per medium, vbi nullus actus vitalis exerceri potest, & non immediatè in ipsas potentias? Non enim alia ratio huius assignari potest, quàm quòd agens in rem distantem debet priùs in propinquis efficere, vt ita sit aliquid, quod in virtute eius, & suppositaliter attingat passum.

Occurritur fundamentis oppositæ sententiæ.

§. IV.

45 AD primum pro prima sententia respõdetur, posse esse adeò exiguam, & remissam formam accidentalem, vt nequeat agere: nam cum communicare se, sit opus perfecti, nõn poterit qualitas, si sit valdè remissa, hoc habere. Quare cum calor, verbi gratia, imprimat passo indistanti minorem gradum caloris, quam ipse debet & illud passum rursus imprimat alteri minorem adhuc calorem, & sic de alijs; consequens est, vt alicubi tandem sistat actio: quia deuenitur ad calorem ita remissum, & imperfectum, vt nequeat agere.

Ad secundum respondetur: quòd licet medium, per se loquendo, fortiùs patiatur, quàm extremum distans

aut

aut aliud medium remotius, nihilominus per accidens potest contingere, vt aliquis effectus inde resulet in parte remotiori, & non in proximiori. Vnde ad primum exemplum dicendum est: ideò stupam, & non aërem inflammari: quia stupa ex se habet maiorem dispositionem ad talem inflammationem, & ita minùs resistit, aër verò, quia ratione humiditatis maiorem præstat resistentiam; ideò non ita facilè in ignem vertitur. Per quod etiam ad secundum exemplum patet: terra enim ex eo quòd maiorem densitatem habet, potest meliùs recipere calorem, quàm aër: imò calor remissior in ea existens apparet maior, quàm intensior, qui in altero corpore subtiliori esset, eo modo, quo calor ferri, in quo non est forma ignis; magis percipitur tactu, si ibi manus per breuissimam moram apponatur, quàm si eadem manu aër inflammatus percurreretur, & nihilominus certum est, intensiorem calorem esse in flamma, quàm in illo ferro.

45 Ad tertiam experientiam respondetur cum Aristotele sect. 4. problemate 5. & 8. ideò fundum lebetis, quando aqua adhuc est frigida, esse calidum, & posteà cum feruet, esse temperatum: quia in calefactionis initio calor detinetur in fundo lebetis, impediturque ab aqua frigida circumstante, ne sursum ascendat, eo modo, quo calor aquæ putei pro tempore hyemis ratione circumstantis frigiditatis detinetur: at postea resistentia aquæ ex vi calefactionis iam deuicta, respirat calor, seu aqua calida fundi lebetis, & ascedunt exhalationes in partes superiores eiusdem aquæ; & sic eius calor minuitur, & temperatur. Maximè quia ascendentibus partibus aquæ calidioribus, descendunt propè fundum partes frigidiores, quippè quæ grauiores sunt: quæ quidem ad calorem fundi temperandum non parum conducunt.

Et similiter ad vltimam experientiam dicendum est: oleum statim, ac calefit, facilè etiam rarefieri, & penetrari à vaporibus ascendentibus; sicut de aqua dicebamus, & partes eius priùs calefactæ, & subtiliores effectæ statim ascendunt, & aliæ crassiores, & humidiores descendunt. Vnde ratione illius humiditatis resistit igni, ne papyrum comburat.

47 Ad confirmationem negandum est antecedens, & ad primam experientiam dicendum est cum D. Thoma in præsenti cap. 2. magnetem attrahentem ferrum, id non præstare, nisi diffundēdo per aërem aliquam qualitatem, quę tamen nō attrahit simul aërem: quia illa qualitas non est attractiua illius, & ipse est subiectum incapax, sicut species visibiles recipiuntur in speculo, & oculo: & tamen solùm oculum constituunt in actu primo ad videndum: quia speculum est incapax huius effectus. Per quod etiam patet ad secundam experientiam.

Ad tertiam respondetur ex Diuo Thom. 1. part. 117. art. 3. ad 2. & 3. cont. Gent. cap. 103. fascinationem non prouenire ab ipso actu videndi tanquàm à principio, quo alteratio illa fit; sed ab aliqua qualitate maligna existente in oculo, aut in aliis humoribus, quæ communicatur spiritibus, qui imaginatione, & attentione animæ commouentur, & ad oculos perueniunt, mediisque illis spiritibus venenatis aër proximus inficitur vsque ad certam distantiam, indeque alteratio illa nocens prouenit. Nec mirum quòd qualitas maligna aëri impressa plus noceat infantibus, qui ob maximam corporis teneritudinem faciliùs recipiūt quamlibet impressionem. Ad alias verò experien-

perientias ex dictis in solutione huius confirmationis satis constat.

48 Ad tertium respondetur: id prouenire non ex alio, quàm ex propria dictorum agentium natura, quæ talis est, vt licet priùs agant in propinquũ, quàm in remotum: attamen cæteris paribus, fortiùs influunt in rem sibi è directo obiectam, quàm in eam, quę est ad latus: sicut quod obiectum, quod à tergo existens habemus, non possit immittere ad nos species, & videri, non aliunde prouenit, quàm ex natura rei visibilis, quæ per se loquendo, non nisi per lineam rectam immittit species.

Ad quartum respondetur: ex eo vnum agens, quod agit per virtutem à se diffusam, habere maioris actiuitatis sphæram, quàm aliud: quia imprimit in passum sibi proximius intensiorem effectum: nam eo ipso tam præcipuum agens, quàm hoc passum producit in passum aliud sibi indistans maiorem effectum, & sic de aliis, quàm sint illi, qui producuntur ab alio agente habente minorem virtutem, minoremque actiuitatis sphæram. Vndè quando finitur sphæra actiuitatis huius, ex eo quòd effectus ab eo in parte indistanti productus, est valdè exiguus; tunc adhuc vltra extenditur actiuitas illius prioris agentis. Et hæc de hac quæstione, & de toto hoc septimo libro Physicorum.



LIBER



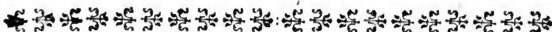
LIBER OCTAVVS PHYSICORVM.

PROOEMIVM.

LIBER huic quamuis ordine posterior, præstantia tamen, & dignitate reliquos omnes longo post se relinquit interuallo. In eo enim Aristoteles de æternitate motus, temporis & mundi, ac tandem de primo, supremóque cunctarum rerum artifice sermonem instituit. Quapropter si ad rerum dignitatem, de quibus in eo agitur, esset tantummodo attendendum, primus omnium tradendus fuisset. Attamen Aristoteles ordinem quem natura in suis operibus seruat, imitatus, ab imperfectioribus ad perfectiora processit, & ex motus notitia ad primum motorem deuenit.

SVMMA TEXTVS TOTIVS LIBRI.

DECEM capita in hoc libro continentur. In primo, & secundo de perpetuitate motus Philosophus agit, probans contra Antiquos, tam à parte ante, quàm à parte post esse perpetuum. Deindè, vt in sequentibus capitibus probaret, dari vnum primum motorem, & mobile, à quo cætera dependeant; ideò in cap. 3. & 4 priùs ostendit non omnia semper moueri, aut semper quiescere, & quidquid moueatur, ab alio moueri. In quinto, & sexto suadet, dandum esse quendam primum motorem, perpetuum, vnum, & tam per se, quàm per accidens immobilem. Et tandem dari aliquem motum primum, & perpetuum alicuius primi corporis ab eodem moti. In septimo, vt explicet qualis sit iste motus, probat motum localem esse priorem cæteris, & potereà illum esse primum, atque perpetuum; si tamen sit circularis: quia solus iste in sententia Philosophi potest esse perpetuus, vt in cap. 8. ostendit. In nono verò suadet, motum circularem debere esse continuum, cæteróſque alios in nobilitate excedere. Et tandem in decimo ostendit, primum motorem esse virtutis infinitæ, careréque magnitudine, & consequenter esse indiuisibilem & incorporeum.



DISPVTATIO XXIX.

DE ÆTERNITATE MVNDI, ET DE PRIMO eius opifice, ac motore.



Cturi de æternitate mundi,& motus,necnon de primo motore,priùs explicabimus; an mundus fuerit, vel possit esse æternus à parte ante,vel à parte post, & deindè de primo motore sermonem instituemus, iuxta illud Apostoli ad Romanos 1. *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea,quæ facta sunt,intellecta, conspiciuntur,sempiterna quoque eius virtus,& diuinitas.*

QVÆSTIO I.

FVERIT-NE MVNDVS AB ÆTERNO CONDITVS.

1 

Ristoteles in hoc libro pro certo habuit, mundum ab æterno fuisse, quem secuti sunt Antiquiores Interpretes, Simplicius, Auicenna, Auerroes hîc. Quæ sententia probatur primò. Posita causa ex omni parte sufficienti ad agendum,statim necessariò sequitur effectus: sicut posito sole, statim sequitur illuminatio; sed Deus est ab æterno ex omni parte sufficiens causa productiua mundi:ergo & mundum ab æterno produxit.

Quòd si dicas:veram esse maiorem de causa naturali, & naturaliter operante; secùs verò de causa,quæ liberè agit,qualis est Deus:contra hoc est, quòd posita actione, & productione, statim terminus,& res per illam producta debet poni,siue actio illa à causa naturaliter,siue à causa liberè operãte procedat:at actio creatiua Dei est æterna: ergo & mundus. Minor probatur: quia creatio est actio immanens diuini intellectus, & voluntatis: ergo necessariò debet esse æterna,quippè est realiter ipse Deus.

Nec refert si iterùm dicas: Deum ab æterno voluisse mundi productionem; non tamen ita,quòd mundus esset æternus;sed quòd in sua æternitate voluerit illum pro tali, vel tali tempore saltem imaginario esse. Nam contra hoc est: quia sicut se habet voluntas noua ad antiquam volitionem, aut antiquum effectum:ita & voluntas antiqua ad nouam volitionem, nouumvè effectum, vt ex paritate rationis constare videtur:at noua voluntas non potest esse causa volitionis,vel actionis, aut effectus antiqui: ergo neque antiqua voluntas, actionis, aut effectus noui: ergo ex æterna Dei voluntate non potuit mundus nouiter, & temporaneè produci:proindéque,vel mundus fuit ab æterno conditus, vel Deus in tempore habuit nouam voluntatem creandi illum, quod implicat

vt

vt constat ex his, quæ 1.p. qu.19.communiter dici solent.

2 Secundò, motus non habuit initium: ergo nec mundus. Consequentia est certa. Antecedens verò probatur: quia dato quocumque motu, necesse est, vt ad illum præsupponatur mobile, cumque hoc mobile fuerit priùs factum per alium motum, & sic de aliis, vsque in infinitum, oportet vt ante quemcumque motum præcesserit alius, & alius à parte ante; & consequenter, quòd motus fuerit ab æterno.

Confirmatur; tempus est ab æterno: ergo & motus, in quo subiectatur. Antecedens probatur: quia si tempus incipit, erit verum dicere, quòd antea non erat: sed in illo *antea* significatur tempus, quod implicat: ergo ne in hoc absurdum incidamus, debemus negare initium tempori.

Tertiò, de ratione boni est se aliis communicare, est *enim bonum* (vt inquit D. Dionysius) *diffusiuum sui*: ergo de ratione summi boni est, se creaturis communicare summè: ergo debuit mundum ab æterno producere. Patet hæc vltima consequentia: quia nisi ab æterno mundum produceret non summè se creaturis communicasset: quandoquidem productio, & communicatio ab æterno est maior, quàm temporalis.

3 Dicendum tamen est, mundum non fuisse ab æterno: sed de nouo incepisse. Hæc est de Fide: nam Genes. 1. dicitur: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Et Prouerb. 8. *Antequam quidquam faceret, à principio.* Et insuper definita est in Concilio Lateranensi 1. & 2.

Et quidem satis decens, & conueniens fuit, mundum de nouo incepisse: tùm vt creaturæ nullo modo essent creatori in duratione æquales: tum vt ostenderetur creatorem illis non indigere; sed potiùs eas ab ipso essentialiter quoad sui productionem, & conseruationem pendere: iuxta illud Psal. 15. *Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges.* Tum etiam ne aliquis de creaturarum productione dubitaret, aut à Deo ex naturæ necessitate, & non liberè fuisse productas, arbitraretur. Tum denique, vt vnà cum libertate diuina ostenderetur eius potentia: quia non solùm ex nihilo; sed tempore sibi placito omnia produxit. Nec aliàs ad hoc confirmandum oportet adducere rationes: quia quæ ex mera Dei voluntate pendent, non possunt ratione naturali demonstrari, vt ostendit D. Thom. 1. part. qu. 46. art. 2.

4 Ad primum pro sententia Aristot. (quem in hoc errasse mirum esse non debet, cum lumine Fidei destitutus fuerit) benè respondetur ibidem, & ad impugnationem distinguenda est maior: & si in ea fiat sermo de actione libera, & infinitæ virtutis, qualis est actio Dei, neganda est: nam sicut se ipsa non obstante quòd sit immanens, potest attingere effectum ad extra, quia est infinita in genere actionis; ita ob eandem rationem potest illum attingere, eo tempore, quo Deo illum elicienti placuerit; quamuis illa intellectio, & volitio, sit multò antiquior, quàm productio effectus. Si verò de actione creata & finita intelligatur, tunc poterit concedi.

Ex quo ad impugnationem contra solutionem secundo loco ibi datam respondetur: proportionem illam volitionum sic esse intelligendam; nimirum quòd sicut voluntas, quæ nunc incipit, non potest antiquam, & præteritam actionem, aut effectum producere; cùm effectus nequeat esse prior sua causa: ita voluntas antiqua, quæ iam præteriit, non potest nouum effectum actu in executione producere: quia causa efficiens debet existere in eo tempore

quo causat, hoc tamen nihil contra nos: quia voluntas, & volitio æterna Dei semper est: & ita optimè potest esse causa noui effectus.

5 Ad secundum respondetur: non omne mobile factum fuisse per motum, sed aliqua esse facta per creationem, quæ quidem rationem motus minimè participat, quippè quæ est ex nullo præsupposito subiecto.

Ad confirmationem patet ex dictis: ad hoc enim vt verum sit, motum, tempusvè incepisse, necesse non est, quòd assignetur tempus positiuum, quod præcesserit; sed satis est, quòd designetur æternitas, vel tempus imaginarium, in quo verum, & reale tempus illud non fuerit.

Ad tertium respondetur: quòd licet sit de ratione summi boni esse summè, & omnibus modis possibilibus communicatiuum sui; non tamen actu se ita communicare: quia cum liberè agat, potest sua summa sapientia, & libertate eos communicationis modos eligere, qui sibi placuerint, quosque magis expedire iudicauerit. Vnde Deus ob eas, quas in conclusione diximus rationes, & ob alias plures, quas perspicacissimo suo intellectu vidit, potuit temporaneam sui communicationem eligere.

QVÆSTIO II.

An mundus prout nunc est, possit ex solo concursu ordinario Dei in æternum à parte post durare.

6 PRo tituli intelligentia notandum est primò: consultò in illo additam esse illam particulam: *Ex solo concursu ordinario Dei:* nam per potentiam Dei absolutam certum omninò est, posse sine fine durare: sicut etiam non inquirimus de aliquo indiuiduo signato, & in particulari: nam quod fuerit corruptibile, si suæ naturæ relinquatur, tandem peribit. Incorruptibilia verò semper durabunt. Quare solùm est quæstio: an licet connaturaliter loquendo, quoduis indiuiduum determinatum, & corruptibile sit necessariò periturum; attamen huic possit aliud indiuiduum, & isti aliud, & sic in infinitum, succedere; & ita mundum quoad suas species in æternum conseruari queat.

7 Secundò notandum est, consultò etiam in titulo positam esse particulam illam: *an possit à parte post in æternum durare:* non verò inquisitum fuisse, an re ipsa sit duraturus: nam certum est cœlos, elementa, & homines non omninò perituros, vt communiter tradunt Theologi: quia cœlum ex se est perpetuum, & vt optimè notauit D. Thomas: elementa secundùm se tota sunt incorruptibilia, licet non secundùm partem: sicut etiam homines secundùm partem, scilicet animam sunt incorruptibiles, & secundùm totum compositum corruptibiles, Deus autem sua virtute tunc supplebit, quod eis ex sua infirmitate deest. Imò non vtcumque cœli, & elementa manebunt; sed cum maiori perfectione accidentali: nam elementa minimè inter se dissidebunt: & insuper magna luce perfundentur: lux verò cœlorum pro cuiusque cœli dignitate intendetur: *Erit enim lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter maior*, vt Isaias cap. 3. ait. Quæ verba in proprio sensu interpretatur Hieronymus.

8 Et similiter certum est: motum cœli, & tempus in die iudicij cessatura, iuxta illud Isaiæ 66. *Non accedet vltra sol tuus, neque luna minuetur*: constat autem, quòd si motus cœli permaneret post diem iudicij, tunc sol verè tenderet ad occasum, lunáque pateretur accretiones,

cretiones, & decretiones. Similitérque Apocalypsis 10. legimus: *Angelum iurasse per viuentem in sæcula sæculorum; quòd tempus non erit amplius*: sicut etiam certum est cætera alia mixta peritura: quia omnia illa propter hominem quodammodo facta sunt, vt indicat scriptura Genesis 1. & Psal 8. & Deuteronomij 4 vt docet Arist in lib de mundo ad Alexandrum, & ideò homine ad cœlos ascendente, vel ad inferos descendente, cuncta hæc mixta cessabunt.

Quod autem in dubium vocamus, tantùm est: an mundus prout nunc est cum suis successiuis generationibus, & corruptionibus, possit naturaliter sine fine durare, ex eo quòd pereuntibus quibusdam indiuiduis, alia, & alia in infinitum succedant.

PLACITVM PLATONIS.

§. I.

9 PRo parte negatiua refertur Plato in Timæo, qui licet asserat mundum, prout nunc est, in æternum duraturum, fatetur tamen oppositum ex natura sua patere.

Probatur primò: Deus ex se non habet finem in essendo: quia non habuit initium: ergo quod illud habet, habebit finem, si naturæ suæ relinquatur: at mundus naturaliter habet initium, vt iam diximus: ergo, &c.

Secundò: quia aliàs mundus, qui est finitus, gauderet viribus infinitis: sed hoc est falsum, vt ex dictis lib. 3. constat: ergo, &c. Sequela probatur: quia quod infinitè durat, habet virtutem infinitam, vt semper sit: quandoquidem superat omnem, & quamuis aliam virtutem, quæ ipsum destruere poterat.

Tertiò, principium interitus est compositio ex contrariis: sed vniuersum contrariis qualitatibus in contrariis elementis residentibus constat: ergo naturaliter petit interire.

Tandem, humidum radicale acceptum in generatione viuentium est perfectissimum, quod si semel amittatur, non ita perfectum per nutritionem instauratur (vt Medici testantur) ergo parentes semper filiis præstabunt imperfectiorem substantiam, quàm sit illa, quam à suis parentibus acceperunt: ergo aliquando virtus naturalis generatiua finietur: nam cum finita sit, & quotidie per nutritionem imperfectior euadat, tandem abibit in nihilum.

10 Confirmatur primò: nam periodus vitæ hominum intra tempus, quod defluit ab initio mundi vsque ad sæcula Dauid, ita minuta est, vt cum homines priscis illis sæculis millesimum propè annum attingerent; nihilominus tempore Dauid octogesimum regulariter non excederent: ergo tandem humanæ vitæ periodus minuetur, ita vt nihil prorsus homines viuant. Patet consequentia: nam si in eo temporis discursu adeò decreuit, cur si multa, longissimáque temporis interualla defluxerint, non sic minuetur, vt nihil illius remaneat?

Confirmatur secundò ex hominum statura, quæ initio nascentis mundi ita magna erat, vt penè incredibilis esset eorum magnitudo, nisi testes grauissimi, quibus fides negari non potest, id testarentur, inter quos est August. 15. de Ciuitate Dei cap. 9. Plinius 8. de naturali historia cap. 16 & alij: ergo statura hominum in dies fit minor: ergo ita minima tandem fiet, vt sub illa esse nequeat anima rationalis, quam vera Philosophia docet determinatam quantitatem postulare.

VERA SENTENTIA.

§. II.

11 Nihilominus dicendum est: vniuersum hoc sibi relictum, & solo Dei ordinario concursu adiutum posse modo iam explicato in perpetuum à parte post durare. Ita Aristoteles, qui id non tantùm esse possibile; sed reipsa putauit esse euenturum: & licet omnes Catholici ab eo dissentiant, ex parte qua sentit reipsa fore perpetuum sub eo statu, quem nunc habet; vniuersa tamen eorumdem Catholicorum schola ei assentitur: quatenus docet posse ex natura sua sine fine durare.

Assertio hæc, quoad cœlos quippè incorruptibiles, vt ex Aristotele, & omnibus Philosophis constat, probatione non indiget. Quoad reliqua verò alia probatur supponendo, partes huius vniuersi præter cœlos esse elementa mixta, viuentia imperfecta; necnon viuentia perfecta, quæ à suis similibus petunt, & debent generari.

12 Hoc ergo supposito sic suadetur: quia cum materia prima rerum sublunarium sit incorruptibilis, & nequeat persistere sine forma, debent remanere plures, & diuersæ formæ, per quas existat: ergo ad minus manebunt quatuor elementa, & ex consequenti poterunt etiam manere tam mixta, & viuentia imperfecta, quæ non possunt generari à sibi similibus, quàm viuentia perfecta, quæ à sibi similibus generari naturaliter debent. Antecedens probatur: quia nulla species est ita potens, & actiua, vt omnem rem creatam possit in suam naturam conuertere, eo quòd contraria agentia, quæ sunt innumera resistant. Prima verò ex duabus vltimis consequentiis, scilicet quoad elementa, patet; tum quia hæc sunt talis naturæ, vt licet ad inuicem pugnent, & vnum ab alio ex parte superetur, nunquam tamen omnino, & ex toto pereunt: sed elementum illud, quod semel deuictum est, potest recuperare (modo alibi insinuato) id quod amisit, & iterùm contrarium inuadere, deuincere, & illatum damnum rursus resarcire. Tum etiam quia cum tot hucusque præcesserint sæcula, nihilominus in eadem magnitudine, eodémque situ semper durant: quod quidem non parum indicat, posse eodem modo in æternum durare.

Secunda verò consequentia quoad primam eius partem, scilicet quoad mixta, & viuentia non potentia generari à sibi similibus, satis constat: nam cum motus cœli, & influxus elementorum possit esse perpetuus, vt ex dictis patet; fit inde, vt perpetuò possint in terra, aqua, & aëre generari omnes mixtorum species, quæ virtute prædictæ influentiæ generantur. Constat autem, ea mixta, quæ non petunt à sibi similibus generari, posse virtute talis influentiæ (modo tamen suprà lib: 2. insinuato) produci.

13 Ex quo etiam secunda pars eiusdem consequentiæ, scilicet quoad viuentia perfecta, & petentia à sibi similibus generari, vt sunt leones, equi &c. suaderi potest. Nam sicut tot à sæculis propagari continuò potuerunt, ita vt nulla vnquam species ex toto defecerit: sed deficientibus aliis formis in materia ipsa proprias, & sibi similes formas in illam introducant, sic poterunt semper durare, vt modò de elementis ob hanc rationem dicebamus: maximè, quia sæpè videmus filios ob peculiares cœlorum influentias, & aliarum causarum naturalium virtutes euasisse multoties proceriores, quàm ipsi parentes. Quod quidem indicat virtutem generatiuam animalium perfectorum non ita in dies minui, nec

nec debilitari, vt damnum quod à contrario suscipit, non possit ex benigna aliarum causarum influentia resarciri: ergo poterunt naturaliter horum animalium species in perpetuum propagari; & consequenter ad ipsum de vniuerso hoc dici debet.

Confirmatur, ex eo quòd iuxta Dei ordinariam legem vnus Angelus præest cõseruationi cuiuslibet speciei (vt multi Theologi volunt) hæc autem Angelica custodia valde ad talis speciei propagationem conducit.

Occurritur argumentis initio positis.

§. IV.

14 AD primum pro sententia Platonis respondetur negando antecedens: Angelus enim perire non potest naturaliter loquendo, & tamen ortum. & initium habuit, & licet id, quod ex natura sua petit numquam incipere (quod solo Deo conuenit) petat etiam necessariò hoc, quod est numquam desinere: at econtrà non valet, vt argumentum intendit.

Ad secundum neganda est consequentia: quia ad hoc, vt aliquid in perpetuum duret, non est necesse, vt habeat virtutem infinitam: nam potest hoc contingere, vel ex defectu contrariarũ qualitatum, vt in Angelis, aut ex perpetua successione vnius indiuidui post aliud, vt ex dictis patet.

Ex quo ad tertium constat: solùm enim conuenit, dici singula indiuidua corruptibilia cuiuscumque speciei tandem fore peritura; sed non vniuersam speciem, vt explicatum est.

15 Ad quartum respondetur: quòd etsi gratis daremus humidum radicale in generatione acceptum esse imperfectius eo, quod generans habet: nihilominus argumentum non conuincit intentum: quoniam vt dicebamus, vel ex benigna cælorum influentia, vel aliis multis de causis accidentalibus in instanti generationis occurrentibus, sæpè filij communicant suæ proli humidum radicale perfectius illo, quod à propriis parentibus acceperunt, & consequenter in dies minimè virtus naturalis generatiua decrescit: ita vt filius sit debilior parente, & sic deinceps.

Ad confirmationem respondetur, quòd conuinceret, si periodus vitæ hominum eo semper, & in dies minuta fuisset, quò variè, & diuersæ generationes succedunt: at oppositum constat, nam à tempore Dauidis vsque ad præsens eadem solet manere periodus vitæ hominũ, qui multoties septuagesimum, vel octogesimum annum attingunt, quem sæpè esse terminum illius sæculi idem Psaltes innuit Psalm. 89. *Si ampliùs in potentatibus octoginta anni, &c.*

16 Ratio autem, ob quam primi homines diu vixerunt, multiplex esse potest: optima scilicet primorum parentum nostrorum cõplexio; quippè à Deo immediatè fabricata: magna tum Medicinæ, tum Astrologiæ hominum illius temporis notitia, qua & vtilia quærere, & nociua quælibet vitare sciebant; & ideò meliùs poterant præcauere, & fugere ea, quæ generationem impedire poterant. Item fœcunditas terræ, quæ cum primo excolitur, fœcundissimos fœtus producit: benignior fortè astrorum aspectus, creditu enim dignum est, benignissimum fuisse in prima cœlorum conditione. Et quod præcipuum est author naturę sua prouidentia adeò diuturnam vitam hominibus illius sæculi concessit, vt sic non obstante, quòd non ita plures essent, speciem humanam propagare valerent. Quæ omnes causę cum ex parte cessauerint; ideò etiam, & vitæ periodus diminuta est.

Ex quo ad secundam confirmationem dicendum est: staturam hominum non semper in deterius ire: imò sæpè filios ob rationem iam tactam esse procceriores suis parentibus. Adde, quòd (vt aliqui notant) statura illa prodigiosa, non omnibus hominibus illius sæculi; sed solis Gigantibus fuit communis.

QVÆSTIO III.

VTRVM ALIQVA CREATVRA permanens potuerit saltem per diuinam potentiam esse ab æterno.

PROPONITVR PRIMA sententia.

§. I.

27 PArtem negatiuam tuentur B. Albert. Magnus, in sua Paraphrasi cap. 1. huius libri, & 2 p. summæ Theologiæ, vel de mirabili scientia Dei, tract. 1. q. 4. D. Bonauent. in 2. distinct. 1. qu. 2. Ricard. ibidem art. 3. qu. 4. Guillielm. Paris. lib. 1. de vniuerso. Henricus Gandau. quodlibeto 1. qu. 7. & quodlib 9. q. 17. Eugubinus lib 7. perennis Philosophiæ. Tolet. qu. 24. huius libri. Valesius in præsenti, & alij.

Probatur primò ex August. 8. super Genes. ad literam dicente: quia omninò incommutabilis est illa natura Trinitatis: ob hoc enim ita est æterna, vt ei aliquid coæternum esse non possit. Item ex Damasceno relato à D. Thoma opusc. 27. vbi inquit: *Non aptum est, quod ex non esse deducitur, coæternum esse ei, qui sine principio est, & semper est.*

Confirmatur; ex D. Ambros. qui lib. 1. Examerun, contra aliquos arguens, sic inquit: *Quomodo ergo coæternum Deo mundum asserunt, & creatori omnium sociant, atque æqualem esse disputant creaturam?* Et cap. 1 eiusdem libri sensisse fertur, nullam creaturam esse Deo coæternam: quia nulla est Deus Item Basilius (vt Toletus disputans de origine mundi refert) blasphemiam reputat, creaturam ponere creatori coæternam. Ac tandem omnes Ecclesiæ Patres Arium ponentem Filium Dei creaturam esse, hoc argumento falsitatis conuincunt: quia nimirùm nulla creatura est ab æterno. Vnde cum Filius, vt sacra pagina docet, sit Patri coæternus, erit Deus: sentiunt ergo omnes Sancti Patres, ita esse Dei proprium esse æternum, vt si alicui id conueniat, optimè inferatur, quòd eidem competat, esse Deum.

18 Deinde probatur ratione, primò: proprium est creaturæ, vt ex non esse transeat ad esse: sed quod habet esse ab æterno, nunquam caruit sui esse; & consequenter, neque aliquando à non esse ad esse transiuit: ergo nulla creatura potest esse ab æterno. Minor cum consequentia patent Maior verò probatur: tum authoritate D. Augustini, qui lib. contra Felician. cap. 7. sic definit creaturam: Creatura namque est ex eo quòd adhuc non est, aut aliquando non fuit rei cuiuscumque corruptibilis: quantùm in se est Patris omnipotentis Dei voluntate facta substantia. Tùm etiam: quia vel productio illa esset generatio, & sic necessariò præsupponeretur priuatio illius esse, quod generatur: vel est creatio, & tunc necessariò præcedet, quod res illa priùs fuerit sub nihilo: quandoquidem creatio est productio totius entis ex nihilo.

19 Confirmatur primò; si creatura aliqua esset ab æterno, non tantùm à Deo conseruaretur; sed etiam ab ipso produceretur: quia cùm conseruatio sit quædam productionis continuatio, necessariò supponit rei productionem: sed productio differt à conseruatione

ex eo

ex eo quod connotat, rem immediatè ante non fuisse; conseruatio verò est continuatio rei in illo esse, quod immediatè habebat: ergo hæc duo simul inueniuntur ibidem, scilicet quod creatura illa esset ab æterno, & quod eadem met sub non esse aliquando fuisset, quod implicat.

Confirmatur secundò: repugnat annihilationem esse ab æterno: ergo etiam creationem. Consequentia patet: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia vtraque est instantanea, versatur inter eosdem terminos, scilicet inter esse, & non esse: habétque mutuam inter se oppositionem, & ita eodem proportionali modo de vtraque philosophandum est. Antecedens verò est manifestum: nam annihilatio est ab esse non ad esse totius rei: ergo præsupponit esse rei priùs duratione, quàm non esse illius; cum implicet rem aliquam simul esse, & non esse.

20 Secundò principaliter: quia alioqui darentur duæ contradictoriæ simul veræ, scilicet: *Deus creauit Angelum, Deus non creauit Angelum.* Sequela quoad primam contradictoriam est euidenter vera: quoad secundam verò etiam constat: nam veritas, vel falsitas propositionis de præterito, aut de futuro regulatur per suam de inesse, aut de præsenti; at hæc est vera: *Deus nunc non creat Angelum*, vt ex se constat: & tamen nunquam incepisset esse vera: quia nunquam daretur vnum primum nunc, in quo verum esset; Deus nunc creat Angelum: ergo etiam illa de præterito: Deus non creauit Angelum, erit sempiternæ veritatis.

Confirmatur: quia etiam sequeretur prædictas propositiones esse simul falsas. Sequela quoad negatiuam constat: quandoquidem supponitur, Deum creasse Angelum ab æterno: quoad affirmatiuam verò etiam manifesta est: quia sua de inesse, scilicet: *Deus nunc creat Angelum*, est falsa, vt ex se patet, & non vtcumque; sed ita vt numquam inceperit esse falsa: quoniam nunquam daretur vnum instans, in quo de præsenti verificetur, Deus nunc creat Angelum; alioqui Angelus ille tunc incepisset, & non esset ab æterno, & consequenter illa de præterito, *Deus creauit Angelum*; semper etiam fuit falsa.

21 Tertiò, quia sequeretur, Angelum illum nec liberè à Deo produci, nec liberè per totam æternitatem conseruari, quod vt constat implicationē inuoluit. Sequela quoad primam partem patet: quoniam non potuit Deus abstinere ab illius productione, dum actu illum producebat: quia dum productio adest, non potest non adesse, iuxta illud: *Omne quod est, ex suppositione quod est, necessariò est:* nec antequam eum produxisset: quandoquidem quod ab æterno est, nunquam fuit improductum; sed semper habuit esse; nec tandem postquam iam productus fuit: quia ad præteritum non est potentia, & ita quod semel est factum, non potest non esse factum. Ex quo etiam quoad secundam partem eadem sequela probatur: quoniam quod ab æterno est, non potest non per infinitum tempus durasse.

Quartò, positis ab æterno duobus contrariis inter se indistantibus, & intensis vt octo, scilicet calido, & frigido, vel ab æterno mutuò inter se agerent, & se expellerent ab eodem subiecto vel non? Hoc secundum dici nequit: quia est contra eorum naturam: ergo primum: ergo vnum eorum ab æterno erit, & non erit. Patet hæc consequentia: nam si frigidum v.g. ab æterno deuincatur à calido & expellatur à subiecto: cōsequens est, vt ab æterno nō sit, cum tamen simul ab æterno esse supponatur.

22 Vltimò, nam si poneretur Angelus, vel homo ab æterno, posset creari

cum gratia sanctificante, & mereri ab æterno; ita vt magis, ac magis vsque in infinitum tale meritum augeretur: ergo correſponderet illi lumen gloriæ infinitum: & per conſequens poſſet comprehendere Deum. Antecedens patet: nam quo magis durat actus meritorius duratione correſpondenti partibus aliquotis alicuius temporis, eo eſt maioris meriti, & ideo cæteris paribus, plus meremur per actum diuturniorem: at ſi ille actus eſſet ab æterno, duraret per infinitum tempus: ergo eſſet infiniti meriti. Ex quo etiam vtraque conſequentia oſtenditur: nam merito infinito correſpondet viſio, & lumen gloriæ infinitum, & hoc poteſt comprehendere Deum, quippè quod atting t illum infinitè.

Sententia D. Thomæ magis arridet.

§. II.

23 DIcendum tamen eſt, non implicare contradictionem, creaturam permanentem eſſe ab æterno. Ita Caiet. 1. p. qu. 46. art. 2. vbi Nazarius, & Bañez, Capr. in 2. diſt. 1. quæſt. 1. Dur. qu. 2. Argenti. ibidem art. 2. Greg qu. 3. Gabriel ibidem. Okam quæſt. 8. Deza. quæſt. 1. Heruæus ibidem in tractatu de æternitate mundi, Ferrar. 8. Phyſ. qu. 3. Sot. quæſt. 2. Soncin. 12. Met. quæſt. 31. Iauell. quæſt. 14. & alij quamplurimi, quos referunt, & ſequuntur Suar. 1. to. Met. diſp. 20. ſect. 6. Rubius in præſenti, & Maſius qu. 10.

Probatur primò ex D. Tho. 2. contra Gentes cap. 38. & 1 p. qu 46 artic. 2. ad primum, & in 2. diſt. 1. q. 1. art. 5. vbi cum plures modos circa inceptionem mundi retuliſſet, eligit tertium, ſcilicet, incepiſſe in tempore; potuiſſe tamen ab æterno eſſe, & qu. 3. de potentia art. 14. vix ex profeſſo probat; nec repugnare ex parte Dei; nec ex parte creaturarum eas eſſe ab æterno, licèt ex ſuppoſitione diuini decreti, quo ſtatuit inceptionem creaturarum in tempore, repugnet eſſe ab æterno.

24 Confirmatur primò ex eodem S. Do. opuſc. 27. de æternitate mundi: nō ſolùm docet, ſed etiam multis oſtendit, non repugnare, creaturam eſſe ab æterno. Vnde inquit: *Sic ergo patet, quod in hoc, quod dicitur, aliquid factum eſſe à Deo, & nunquam non fuiſſe; non eſt intellectus aliqua repugnantia; ſi enim eſſet aliqua repugnantia; mirum eſt, quomodo Aug. eam non vidit; quia hac efficaciſſima via eſſet ad improbandam mundi æternitatem, cum tamen ipſe multis rationibus impugnet æternitatem mundi in 11. & 12. de Ciuitate Dei, hanc autem vnde omnino prætermittit? Quinimo inuenire videtur, quod non ſit ibi repugnantia intellectuum,* & ſubdit: *mirum eſt etiam, quomodo nobiliſſimi Philoſophorum hanc repugnantiam non viderunt, &c.* Vnde per ironiam concludit: *ergo illi, qui tam ſubtiliter eam percipiunt, ſoli ſunt homines, & cum eis oritur ſapientia.*

Confirmatur ſecundò ex D. Auguſt. 12. de Ciuitate Dei cap. 31. vbi licet improbet ſententiam eorum, qui de facto mundum ab æterno eſſe dixerunt; non tamen negat, poſſe effectum exiſtere ab æterno vnà cum ſua cauſa. Vnde (vt D. Tho. opuſc. citato notauit) innuit Sanctus Doctor, *Quod ſi pes ſemper ex æternitate eſſet in puluere, ſemper ei ſubeſſet veſtigium; quod tamen veſtigium ex calcante factum nemo dubitaret, nec alterum altero prius eſſet, quamuis alterum ab altero factum eſſet.*

25 Deinde probatur ratione deſumpta ex eodem Angelico Doctore opuſ. cita. quæ poteſt ad hanc formam reduci. Non repugnat creaturam aliquam eſſe ab æterno, nec ex parte cauſæ: quia ipſa petat neceſſario eſſe priorem duratione

tione, quàm ipsius effectus; nec ex parte eiusdem effectus, ex eo quod sit contra rationem creaturæ esse ab æterno: aut ex parte effectionis, scilicet quia fit ex nihilo ac proinde prius debuit esse sub non esse, quàm sub esse; nec tandem ex parte modi faciendi, scilicet ex eo, quod per voluntatem, & liberè fit: ergo ex nullo capite repugnat. Patet consequentia, quia in antecedenti referuntur omnia capita, vnde possit oriri hæc repugnantia, vt intuenti patebit.

Antecedens quoad primam partem, scilicet non repugnare, ex eo quod causa debeat præcedere duratione suum effectum, sic ostenditur: tum quia causa quæ operatur subito, & instantaneè, non petit, vt sit necessario priùs duratione, quàm suus effectus: nam sicut virtus causæ est in eodem instanti cum ipsa causa; ita si operatio in instanti perficienda est, poterit ipsa, & consequenter eius effectus esse in eodem instanti cum virtute operatiua: tum etiam quia in eodem instanti, in quo est sol, potest illuminare: & ideo si ab æterno esset, non repugnaret ex parte illius, (imò nec ex parte alicuius) quod ab æterno illuminaret. Tum denique, quia quod posita causa in aliquo instanti repugnet ex parte ipsius poni in eodem effectus, oritur ex eo, quòd illi causæ desit aliquid de complemento: nam causa completa, & causatum possunt esse simul; Deo autem nunquam defuit aliquid de complemento, vt ex se constat: ergo, &c.

26 Quoad secundam verò partem, scilicet non repugnare ex parte ipsius effectus: quia contra rationem creaturæ sit esse æternam; sicuti contra rationem eius est, esse omnipotentem, aut infinitè bonam, sic ostenditur: nam vt ex solutionibus argumentorum constabit, licet creaturæ communicetur quod non habeat suæ durationis initium, non tamen ob id communicatur ei attributum æternitatis, sed quod possit coëxistere à parte ante infinito tempori, saltem imaginario, sicuti licet Angelus habeat infinitam durationem à parte post; non ideo sequitur communicari ei prædictum attributum: sed solùm quod possit coëxistere tempore infinito à parte post.

27 Quoad tertiam verò partem; nimirum non repugnare ex parte effectionis, seu creationis, quæ est productio ex nihilo, etiam constat: quia fieri ex nihilo, vt requiritur ad creationem, tantùm denotat, quòd non fiat ex aliquo tanquam ex præsupposito subiecto: nam hoc ipso, quòd res fiat independenter ab alio, vt à subiecto; oportet, vt non generetur, sed creetur: at licet res ab æterno fieret, posset non fieri dependenter ab aliquo tanquam à causa materiali suæ effectionis, vt ex se constat. Vnde Anselmus in monologio c. 8. explicans quid sit fieri ex nihilo, sic inquit; *Dicitur aliquid esse factum ex nihilo, cum intelligimus esse quidem factum; sed non esse aliquid, vnde sit factum. Per similem significationem dici videtur, cum homo tristatur sine causa: dicitur contristatus de nihilo.* Ex quo etiam vltima pars eiusdem antecedentis satis liquet: nam quòd causa liberè ab æterno operatur, non est contra rationem suæ libertatis. Vnde Deus ab æterno habuit actum liberum respectu creaturarum, & oppositum scilicet, habere illum in tempore, repugnat diuinæ immutabilitati: ergo, &c.

Soluuntur fundamenta primæ sententiæ.

§. III.

28 AD primum ergo ex testimoniis SS. Patrum respondetur ex D. Thoma opusc. 27. & de

potentia quæst. citata ad primum, & in 2. sentent. vbi suprà, intelligendos esse de æternitate, provt significat durationem, nec secundùm se totam, nec secundùm aliquid sui, nec actu, nec potentia terminabilem; quia sic est proprium Dei attributum: & sic non poterit creaturæ communicari. Cæterùm æternitas largè accepta, provt significat durationem actu interminatam; terminabilem tamen, & defectibilem, non est Dei attributum; & ideo, potest creaturis communicari.

Ad confirmationem respondetur, cæteros Patres, dum non admittunt creaturam esse creatori coæternam, vel tantum negare, de facto id euenisse, quod verissimum est, de quorum numero sunt sancti Patres, qui contra Arium dicentem Filium Dei non esse Deū; sed creaturam; obiiciebant Scripturam ex vna parte dicentem: omnem puram creaturam in tempore incepisse; ex alia verò Filium ab æterno fuisse: ex quo necessariò contra Arium ex Scripturis inferebant: Filium esse verum Deum: quia de Fide est, solum Deum esse de facto ab æterno, vel solùm volunt, non posse creaturam existere ab æterno duratione infinita, & indefectibili: alioqui iam esset Deus, vt optimè intulit Ambrosius.

29 Ad primum verò ex ratione desumptum dicendum est: creaturam non petere necessariò, & indispensabiliter, vt de non esse ad esse transeat; nec oppositum huius sentit August. nam ly *Aliquando non est*, aut, *aliquando non fuit*, non significat actum; sed potentiam; ita vt sensus, sit, quod ex eo aliquid sit creatura: quia ex natura sua petit, habere sui initium; atque adeo de non esse ad esse transire, in quo à creatore differt, qui sicut ex vi propriæ essentiæ est; ita adeo firmiter ab æterno suum esse possidet, vt nunquam potuerit non esse, vel incipere.

Et ad secundam probationem respondetur, ex D. Th locis modò citatis, & ex Anselm. vbi suprà, ad creationem tantùm requiri quod fiat ex nihilo, id est, ex nullo præsupposito subiecto. Adde ex eodem S. Doct. creationem tantùm petere, quod non esse præcedat esse rei, non duratione; sed natura: non quidem ita vt sit sensus, quod res simul sit sub esse, & non esse; sed quod si ipsa sibi relinqueretur, nihil esset; esse verò solùm habet ab alio, nam quod est natum inesse alicui ex se ipso: naturaliter priùs competit, seu competeret ei, quàm id quod non est illi natum inesse, nisi ab alio.

30 Ad primam confirmationem respondetur ex Nazario loco citato, §. quinto, *Considerandum est*, vbi sic inquit, *data creatione rerum ab æterno, nulla tunc superest differentia inter creationem, & conseruationem: cum hac vnà sit, & eadem actio Dei, hócque solo distet à conseruatione creatio, quod rei creatæ respectum quemdam nouitatis adiungit*. Vnà igitur tunc esset ratio creationis, & conseruationis; diceretúrque Deus non solùm semper conseruare mundum; sed etiam creare semper: non enim est de ratione creationis intrinseca, vt sit productio esse post non esse: sed tantùm, vt sit productio totius entis ex nihilo, siue ex non ente, modo superiùs exposito: distinctio tamen quædam rationis esset inter rei creationem, & conseruationem: nam eadem actio provt emanatio est præcisè totius entis à Deo, nuncuparetur creatio; quatenus autem manutenentia quædam est eiusdem esse permanentis in æternitate, conseruatio diceretur.

31 Ad secundam confirmationem respondetur negando consequentiam: quia annihilatio necessariò est ab esse ad non esse: quandoquidem quod prius

non

non est, nequit desinere esse; at verò creatio tantùm petit non esse ex præsupposito subiecto.

32 Ad secundum, & eius confirmationem neganda est sequela: etenim propositio negatiua numquam est vera; secus verò affirmatiua, si tamen vtraque supponat pro æternitate, vel duratione, ab æterno durante, quod necessarium est, adhoc vt sint contradictoriæ. Vndè argumentum instari potest in generatione æterna Verbi diuini, circa quam similes possunt contradictoriæ formari: & cum in productione hac certum sit earum vnam esse falsam; & alteram veram, idem etiam de illis prioribus dicendum erit.

Et ad probationem contra hoc dicendum est; non quamlibet propositionem de præterito, aut de futuro esse probandam per aliquam de inesse in instanti temporis fluentis; sed sufficere, vt per aliam de inesse in instanti æternitatis probetur; vt patet in hac enuntiatione, *Infinitæ cogitationes Beatorum sunt futuræ:* quæ nullam habet de inesse in instanti temporis fluentis; in nullo enim *nunc* nostri temporis erit verum dicere, nunc sunt infinitæ cogitationes: sed solùm in instanti æternitatis, id verè affirmatur. Vndè licet gratis daremus, quod ista de inesse *Deus nunc non creat Angelum* sit modò vera, imò, & in quocumque determinato instanti temporis sit etiam vera, nihilominus ad hoc, vt sit falsa, satis est quòd in instanti æternitatis falsò prædicatum attribuatur subiecto.

33 Adde propositionem illam esse falsam: nam supposito quòd Angelus creatur ab æterno, verum erit de præsenti dicere, quod nunc creatur, eo sanè modo, quo verè de diuino Verbo affirmamus, quod nunc generatur, & quod generatum est, & in perpetuum generabitur: nam cum tam generatio, quàm ista creatio sint ab æterno: non transeunt, sicut nec ipsa æternitas, cui coëxistunt, sed ab æterno, seu per infinitum tempus imaginarium à parte ante durant.

Ad tertium respondetur ex D. Tho. opusc. citato, satis esse ad libertatem Dei, quod priùs natura, quàm agat, possit non agere: licet ex suppositione, quod agit, non possit in sensu composito non agere. Vndè ob hanc rationem, licet Deus ab æterno non produxerit mundum, voluit tamen habere ab æterno producere illum: quamuis facta suppositione talis volitionis, nequeat in sensu composito non velle. Ex quo ad secundam partem eiusdem sequelæ patet: nam illa necessitas conseruandi Angelum per totam illam durationem, est necessitas ex suppositione, & orta ex libertate diuinæ voluntatis.

34 Ad quartum respondetur, data ea hypothesi, vel duo illa contraria non actura contra se inuicem, vel si agerent, neutrum expelleret aliud à proprio subiecto; sed teneretur Deus ex vi prædictæ suppositionis, vtrumque conseruare: quia supponitur, vtrumque esse ab æterno sub eisdem gradibus intensionis vt octo. Vndè toto illo infinito tempore non possunt non esse. Nec hoc est contra naturam illorum contrariorum (vt in argumento dicitur;) quia facta illa suppositione, naturaliter sequitur, vnum ex illis duobus iam dictis. Quare optimè notauit D.Th. in 1. vbi suprà; quòd sicut alia conueniunt naturaliter homini, vt est in vterò matris, & alia; imò opposita; vt est extra illum: & ideò naturale est illi in vtero existenti non respirare, nec comedere, nec superflua expellere, econtrà verò dum iam est extra vterum: ita ex suppositione, quod res ex se corruptibilis sit in vtero (vt sic dicamus) æternitatis, naturale est illi, quod per infinitum

tempus duret; cum tamen si ab æterno non fieret, oppositum ei naturaliter conueniret.

35 Ad vltimum respondetur: saltem non esse aliquam repugnantiam in hoc, quòd Deus producat Angelum illum cum gratia sanctificante, & sine actu charitatis. Vndè si semel repugnaret, dari prædictum actum ratione illius meriti infiniti; non indè sequeretur, esse impossibilem Angelum, aut gratiam ab æterno; non quidem ratione intensionis; sed ratione illius extensionis infinitæ.

Addimus tament primò, quòd licet daremus, fore in illo actu proportionem infinitam ad merendam infinitam gloriam, si esset possibilis; non tamen illam de facto, & in exercitio meretur: tum ex defectu possibilitatis illius: tum etiam ex defectu aliorum: de quibus in 1.2. quæst. 114. Sicut licet actus Christi Domini habeat proportionem in actu primo ad merendum gloriam sui corporis infinitam; non tamen actu, & in exercitio illam meruit ex defectu possibilitatis dictæ, & similiter in actibus eiusdem Christi fuit in actu primo proportio ad satisfaciendum pro infinitis culpis infinitorum hominum, si essent, vt docent Theologi 3 parte qu. 1. art. 2. non tamen actu, & in exercitio pro infinitis satisfecit. Quare, ad hoc vt in aliquo actu sit prædicta proportio, satis est, quòd quantum est ex vi huius proportionis, possit mereri infinitam gloriam, si esset possibilis.

36 Addimus etiam secundò, ad infinitatem categorematicam alicuius virtutis operatiuæ, satis esse, quod correspondeat illi exercitium infinitum syncategorematicè, ita vt quod de facto, & simul operatur, tantùm sit finitum, licet semper possit ampliùs, & ampliùs operari, vt patet in omnipotentia Dei, cuius infinitas ex hac etiam parte desumitur, vt lib. 3. diximus. Vnde sufficeret, ad illud meritum in actu primo, quod ratione prædictæ extensionis ponitur esse infinitum; quòd posset illi correspondere gloria infinita in potentia; & consequenter, ita vt quæ simul ei data fuerit, semper sit finita; possit tamen maior, & maior communicari; quamuis etiam dicendum esset, non fore hunc modum communicandi gloriam connaturalem ipsi: quia ex sua natura petit, quòd sit tota simul; non tamen id repugnat in ordine ad diuinam omnipotentiam: sed de his latius suo loco.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm motus, & tempus possint per Diuinam potentiam esse ab æterno?

37 Titulus Quæstionis solum intelligitur de motu propriè dicto: nam quid dicendum sit de generationibus substantialibus rerum sublunarium, in sequentem quæstionem discutiendum relinquimus; vt ita clariùs, & distinctiùs in omnibus procedamus. Sed quia motus localis alius est rectus, & alius circularis, & similiter quiuis motus potest esse continuus, & discontinuus: ideo titulus de omnibus intelligitur; An nimirum possit dari ab æterno, tam motus rectus, quàm circularis, cæterique alij motus augmentationis, & alterationis; siue alteratio illa, verbi gratia, sit motus quidam continuus, & per se vnus, siue tantùm sit vnus per aggregationem, & constans ex alterationibus discontinuis sibi inuicem succedentibus: & hoc ipsum de tempore cum proportione dicendum est.

Referuntur

Referuntur, & fulciuntur diuersæ sententiæ.

§. I.

58 PRima sententia asserit; nullum motum posse esse ab æterno adhuc supernaturaliter. Ita Durandus in 2. dist. 1. quæst. 2. art. 30. Sot. 8. Physic. q. 3. Conimb. Rubr. Oña, Plaça in præsenti Suarez 2. tom. suæ Metaph. disput. 2. sect. 6. num. 16. & 29. sect. 1. num. 8. & alij quamplurimi ex iunioribus.

Probatur primò ex D. Th opusc. 27. vbi postquam probauit, non repugnare, dari ab æterno aliquam creaturam productam per operationem subitam: *Repugnaret autem in causis producentibus effectus suos per motum: quia oportet, quòd principium motus præcedat finem eius*: ergo sentit, impossibilem esse motum ab æterno. Et confirmatur ex D. August. 12. de Ciuitate Dei cap. 15. asserente: *Tempus, quoniam mutabiliter transcurrit; æternitati immutabili non potest esse coæternum.*

39 Deinde ratione primò: tempus, & motus essentialiter includunt prius, & posterius: ergo nequeunt esse ab æterno. Patet consequentia: tum quia in æternis non est inuenire prius, & posterius; sed omnia in illis sunt simul, vt ex definitione æternitatis à Boëtio tradita constat: tum etiam, quia secundùm partem posteriorem nequeunt esse ab æterno, vt ex se est manifestum: neque secundùm suam essentiam, quæ indispensabiliter includit prius, & posterius. Maximè, quia si semel secundùm partem posteriorem non possunt esse ab æterno; nec secundùm priorem poterunt: alioqui pars illa prior esset præsens per infinitum tempus in æternitate, antequam adueniret pars illa posterior, quod implicat.

40 Confirmatur: corruptio partium motus, quæcumque illæ sint, non potest esse ab æterno: ergo neque generatio, productiovè quarumcumque partium motus. Antecedens patet: quia nihil potest esse prius eo, quod est æternum: at generatio necessariò est ante corruptionem: quia quod corrumpitur, amittit esse, quod per aliquam generationem productionemvè sibi communicatum fuerat: ergo corruptio non est coæterna generationi, & consequenter, nec simpliciter æterna.

Consequentia verò probatur: quia si corruptio partium motus fuit ex tempore: ergo motus durauit per infinitum tempus, quin aliquid illius perierit: ergo non erat quid successiuum; sed permanens, & permanenter durans: nam de ratione entis successiui est, vt immediatè postquam generatur, & adæquatè fluit, sine vlla durationis mora pereat. Quod argumentum non solùm de quauis corruptione signata; (vt per hoc solutioni quorumdam occurratur) sed de vniuersitate corruptionum idem conuincit: quia etiam vniuersitas corruptionum in confuso sumptarum supponit præcessisse aliquid realiter durans; atque adeo generationem alicuius esse.

41 Confirmatur secundò, quia aliàs infiniti anni, menses, hebdomadæ, dies, & horæ fuissent ab æterno; sed hoc implicat: ergo, &c. Sequela patet: quoniam si anni verbi gratia non essent ab æterno, nec totum tempus, aut motus esset ab æterno: sed incepisset in eo anno imaginario, quo primus annus realis incepit. Falsitas verò consequentis videtur aperta: tum quia anni supponunt menses; menses hebdomadas; noctes, dies; dies autem, horas, horæ verò quadrantes, &c ergo nullum horum potest esse ab æterno: quod enim æternum est (vt iam diximus, nulla alia re potest esse

posterius:

tempus duret; cum tamen si ab æterno non fieret, oppositum ei naturaliter conueniret.

35 Ad vltimum respondetur: saltem non esse aliquam repugnantiam in hoc, quòd Deus producat Angelum illum cum gratia sanctificante, & sine actu charitatis. Vndè si semel repugnaret, dari prædictum actum ratione illius meriti infiniti; non indè sequeretur, esse impossibilem Angelum, aut gratiam ab æterno; non quidem ratione intensionis; sed ratione illius extensionis infinitæ.

Addimus tamen primò, quòd licet daremus, fore in illo actu proportionem infinitam ad merendam infinitam gloriam, si esset possibilis; non tamen illam de facto, & in exercitio meretur: tum ex defectu possibilitatis illius: tum etiam ex defectu aliorum: de quibus in 1.2. quæst. 114. Sicut licet actus Christi Domini habeat proportionem in actu primo ad merendum gloriam sui corporis infinitam; non tamen actu, & in exercitio illam meruit ex defectu possibilitatis dictæ, & similiter in actibus eiusdem Christi fuit in actu primo proportio ad satisfaciendum pro infinitis culpis infinitorum hominum, si essent, vt docent Theologi 3 parte qu. 1. art. 2. non tamen actu, & in exercitio pro infinitis satisfecit. Quare, ad hoc vt in aliquo actu sit prædicta proportio, satis est, quòd quantum est ex vi huius proportionis, possit mereri infinitam gloriam, si esset possibilis.

36 Addimus etiam secundò, ad infinitatem categorematicam alicuius virtutis operatiuæ, satis esse, quod correspondeat illi exercitium infinitum syncategorematicè, ita vt quod de facto, & simul operatur, tantùm sit finitum, licet semper possit ampliùs, & ampliùs operari, vt patet in omnipotentia Dei, cuius infinitas ex hac etiam parte desumitur, vt lib. 3. diximus. Vnde sufficeret, ad illud meritum in actu primo, quod ratione prædictæ extensionis ponitur esse infinitum; quòd posset illi correspondere gloria infinita in potentia; & consequenter, ita vt quæ simul ei data fuerit, semper sit finita; possit tamen maior, & maior communicari; quamuis etiam dicendum esset, non fore hunc modum communicandi gloriam connaturalem ipsi: quia ex sua natura petit, quòd sit tota simul; non tamen id repugnat in ordine ad diuinam omnipotentiam: sed de his latius suo loco.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm motus, & tempus possint per Diuinam potentiam esse ab æterno?

37 Titulus Quæstionis solum intelligitur de motu propriè dicto: nam quid dicendum sit de generationibus substantialibus rerum sublunarium, in sequentem quæstionem discutiendum relinquimus; vt ita clariùs, & distinctiùs in omnibus procedamus. Sed quia motus localis alius est rectus, & alius circularis, & similiter quiuis motus potest esse continuus, & discontinuus: ideo titulus de omnibus intelligitur; An nimirum possit dari ab æterno, tam motus rectus, quàm circularis, cæterique alij motus augmentationis, & alterationis; siue alteratio illa, verbi gratia, sit motus quidam continuus, & per se vnus, siue tantùm sit vnus per aggregationem, & constans ex alterationibus discontinuis sibi inuicem succedentibus: & hoc ipsum de tempore cum proportione dicendum est.

Referuntur,& fulciuntur diuersæ sententiæ.

§. I.

58 PRima ſententia aſſerit; nullum motum poſſe eſſe ab æterno adhuc ſupernaturaliter. Ita Durandus in 2.diſt 1.quæſt 2. art.30. Sot.8.Phyſic.q. 3.Conimb Rubr.Oña,Plaça in præſenti Suarez 2.tom.ſuæ Metaph. diſput.2. ſect.6. num.16.& 29.ſect.1.num.8.& alij quamplurimi ex iunioribus.

Probatur primò ex D.Th opuſc.27. vbi poſtquam probauit, non repugnare, dari ab æterno aliquam creaturam productam per operationem ſubitam: *Repugnaret autem in cauſis producentibus effectus ſuos per motum: quia oportet, quòd principium motus precedat finem eius*: ergo ſentit, impoſſibilem eſſe motum ab æterno. Et confirmatur ex D.Auguſt. 12. de Ciuitate Dei cap.15. aſſerente: *Tempus, quoniam mutabiliter tranſcurrit; æternitati immutabili non poteſt eſſe coæternum.*

39 Deinde ratione primò:tempus, & motus eſſentialiter includunt prius, & poſterius: ergo nequeunt eſſe ab æterno. Patet conſequentia: tum quia in æternis non eſt inuenire prius,& poſterius; ſed omnia in illis ſunt ſimul,vt ex definitione æternitatis à Boëtio tradita conſtat: tum etiam, quia ſecundùm partem poſteriorem nequeunt eſſe ab æterno, vt ex ſe eſt manifeſtum: neque ſecundùm ſuam eſſentiam, quæ indiſpenſabiliter includit prius, & poſterius. Maximè, quia ſi ſemel ſecundùm partem poſteriorem non poſſunt eſſe ab æterno; nec ſecundùm priorem poterunt: alioqui pars illa prior eſſet præſens per infinitum tempus in æternitate,antequam adueniret pars illa poſterior,quod implicat.

40 Confirmatur:corruptio partium motus,quæcumque illæ ſint,non poteſt eſſe ab æterno: ergo neque generatio, productiovè quarumcumque partium motus. Antecedens patet: quia nihil poteſt eſſe prius eo, quod eſt æternum; at generatio neceſſariò eſt ante corruptionem:quia quod corrumpitur, amittit eſſe, quod per aliquam generationem productionemvè ſibi communicatum fuerat:ergo corruptio non eſt coæterna generationi, & conſequenter,nec ſimpliciter æterna.

Conſequentia verò probatur: quia ſi corruptio partium motus fuit ex tempore: ergo motus durauit per infinitum tempus, quin aliquid illius perierit: ergo non erat quid ſucceſſiuum; ſed permanens, & permanenter durans: nam de ratione entis ſucceſſiui eſt, vt immediatè poſtquam generatur, & adæquatè fluit, ſine vlla durationis mora pereat. Quod argumentum non ſolùm de quauis corruptione ſignata; (vt per hoc ſolutioni quorumdam occurratur) ſed de vniuerſitate corruptionum idem conuincit: quia etiam vniuerſitas corruptionum in confuſo ſumptarum ſupponit præceſſiſſe aliquid realiter durans; atque adeo generationem alicuius eſſe.

41 Confirmatur ſecundò,quia aliàs infiniti anni, menſes,hebdomadæ,dies; & horæ fuiſſent ab æterno;ſed hoc implicat: ergo, &c. Sequela patet: quoniam ſi anni verbi gratia non eſſent ab æterno, nec totum tempus, aut motus eſſet ab æterno:ſed incepiſſet in eo anno imaginario, quo primus annus realis incepit. Falſitas verò conſequentis videtur aperta: tum quia anni ſupponunt menſes; menſes hebdomadas; noctes, dies; dies autem, horas,horæ verò quadrantes,&c ergo nullum horum poteſt eſſe ab æterno:quod enim æternum eſt (vt iam diximus, nulla alia re poteſt eſſe poſterius:

posterius: sed quilibet, etiam ipsi Deo debet esse in duratione æquale. Tum etiam quia infinito nequit fieri additio: constat autem, quod quibusuis annis præteritis potest addi annus alius. Tum denique quia infinitū non est pertransibile, maximè per transitum successiuum: si autem fuissent infiniti anni præteriti, iam pertransissent: nam quod præteritum est, pertransitum est.

42 Secundò, si sol verbi gratia, simul cum suo motu est ab æterno, necessariò crearetur, vel in hoc nostro hemisphęrio, vel in opposito; aut saltem in aliquo determinato situ: sed in quocumque dicatur creatus, oportet, quod in illo quiescat per tempus infinitum: ergo implicat quòd ab æterno moueatur. Maior probatur: quia sol est corpus determinatum: sed omni corpori determinato debetur determinatus locus: ergo, &c Minor autem probatur: quia in quocumque loco determinato dicatur, positum fuisse ab æterno; in eo fuit sine principio: quia ab æterno fieri in aliqua dispositione, est semper, & sine initio fuisse in illa: ergo implicat, quod ab æterno inde moueatur; alioqui simul moueretur, & quiesceret.

Confirmatur: quia si Deus crearet ab æterno cælum, ita vt ab æterno moueretur ab Oriente in Occidentem; non posset non reuolutio illa esse ab æterno: ergo consumeret, & non consumeret infinitum tempus. Consumeret quidem illud, quia est æterna; non verò consumeret, quia implicat consumi infinitum tempus in transitu quodam continuo finiti spatij: maxime, quia reuolutio illa integra tantum causat tempus viginti quatuor horarum.

43 Tertiò, motus localis debet esse posterior mobili: ergo non potest esse ab æterno: quia si esset ab æterno, esset coæternus mobili, ac proindè non esset posterior illo. Antecedens patet: quia mobile vt cælum, cum sit substantia permanens, debet incipere intrinsecè in aliquo instanti: sed motus non potuit poni in instanti, cum sit intrinsecè successiuus; ergo necessariò debet esse post instans creationis mobilis.

Quartò, si daretur infinitus motus, & tempus, fuissent infinita millia annorum: ergo posset Deus millesimo quouis anno creare vnum Angelum: nihil enim videtur, posse imponere Deo necessitatem ad hoc, vt à tali creatione abstineat: ergo cum modo præcessissent infiniti anni, essent quoque modo infiniti Angeli: quod apertam implicat contradictionem.

44 Secunda sententia asserit, motum circularem posse esse ab æterno; secus verò reliquos alios motus. Ita aliqui ex iunioribus. Et quidem quoad motum circularem patebit ex dicendis pro nostra sententia. Quoad reliquos verò motus, constat ex dictis pro prima sententia, & insuper sic suaderi potest: quia motus localis, & rectus necessariò petit esse inter duos terminos finitos: quandoquidem non est dabile spatium infinitum, quod desiderabatur, ad hoc vt ab æterno motus rectus, ac per consequens infinitus posset dari per illud: & similiter si essent possibiles motus augmentationis, & alterationis, cum hi haberent latitudinem infinitam, quippè durantes ab æterno; non posset non per illos produci infinita quantitas, aut qualitas in actu, quod manifestam inuoluit repugnantiam.

Nec obstat, si dixeris, vel quod prædicti motus non erunt continui, sed discontinui: quamuis ante quamlibet alterationem verbi gratia posset dari alia, & alia in infinitum; tunc tamen Deus res ita disponeret, vt tot ex illis qualitatibus productis corrumpantur; quot fuerint necessariæ ad hoc, vt nunquam

quam

numquam detur multitudo qualitatum in actu infinita.

45 Nam contra hoc est, quòd, vel Deus ex illis qualitatibus productis per illam infinitam multitudinem alterationum destruit infinitum numerum qualitatum, vel finitum; si primum, ergo infinitæ qualitates extiterunt: quia quod non est, non potest destrui. Si secundum: ergo remanebunt infinitæ in actu: quia si ab infinito finitum demas, necesse est, vt id quod remanet, sit infinitum: alioqui non esset antea infinitum: vt pote constans ex duabus partibus finitis.

ELIGITVR, ET SVADETVR sententia D.Thomæ.

§. II.

46 Dicendum tamen est, non implicare, motum, & tempus esse ab æterno; siue talis motus sit circularis, siue rectus, siue augmentationis aut alterationis. Ita Caietan. 1. part. qu. 46. artic. 2. Nazarius ibidem, asserens, omnes Diu. Thom. discipulos debere hanc assertionem tueri, Capreol. in 2 distinct. 1. quæst 1. ægidius, & Gregor. ibidem. Herbæus, quolib. 9. quæst. 3. Ferr in hoc lib. quæst. 3. Perer. de communibus rerum natur. principiis, lib. 15. cap. 13. Iabell. in præsenti quæst. 14. Vasq. 1. prima par. quæst. 46. art. 1. quam etiam vt probabilem defendit. Scot. in 2. distinct. 1. qu. 3. & Soncin. 11. Metaph. qu. 31. & eam docent quamplures alij quos referunt Nazarius, & Masius vbi suprà.

Explicatur assertio. Non enim in ea intendimus, quòd in omnibus speciebus motus possit vnus, & idem motus, per se vnus, & continuus esse ab æterno; sed quòd in omnibus illis potest dari ab æterno motus, qui sit saltem per aggregationem vnius, verbi gratia quòd tot possunt alterationes multiplicari, vt ante quamlibet fuerit alia, & alia: & ex consequentia alteratio illa, seu collectio omnium illarum alterationum sit successiuo modo ab æterno. Diximus, *Saltem per aggregationem vnius*; quia non negamus, quin motus circularis per se vnus, & continuus possit esse ab æterno. Imo fortè motus viuentium, quo via recta ab A, in B, & rursus à B, in A, & sic in infinitum reflectuntur, potest esse supernaturaliter continuus.

47 Probatur primò ex D. Thoma dicto opusc. 27, de æternitate mundi, vbi multis probat, possibilem esse mundi creationem ab æterno, quoad omnes rerum species, & earum mutationes, vna dumtaxat humana specie excepta, & hoc ipsum asserit in 2. distinct. 1. qu. 1. art. 5. vbi absolutè docet, possibilem esse mundi æternitatem, præterquam in propagatione iam dicta speciei humanæ. Nomine autem mundi secundùm communem sapientium, & insipientium vsum significatur rerum omnium creatarum vniuersitas; & ideò D. Thom. ibidem soluit omnia argumenta contra possibilitatem rerum, tam permanentium, quàm successiuarum ab æterno. Vnde 1. part. quæst. 46. in qua multoties innuit possibilitatem mundi ab æterno, sic inquirit. *Vtrùm vniuersitas creaturarum semper fuerit*, & statim ait: *Videtur, quod vniuersit as creaturarum, quæ nunc mundi nom ne nuncupatur*, &c. Vbi vt constat, pro eodem sumit mundum, & vniuersitatem creaturarum; & sicut in titulo prædicti primi articuli ponitur nomen *Vniuersitatis*, sic in inscriptione secūdi ponitur nomen, *Mundi*. Et in introductione quæstionis, vbi recensentur articuli, nulla de mundo fit mentio: sed quæstio illa sic inscribitur: *De principio durationis rerum*

rerum creatarum: vt innueret, se pro eodem sumere nomen mundi, & vniuersitatis creaturarum.

48 Confirmatur primò ex eodem D. Th. quæst. 3. de potentia art. 17. ad 17. vbi cum proposuisset quoddam argumentum ad probandum, motum circularem fuisse de facto ab æterno: postea in solutione illius sic inquit: *Ad 17. dicendum, quod illa ratio non probat, quod motus semper fuerit; sed quòd motus circularis possit esse semper.* Cúmque eadem sit ratio de motu isto, ac de aliis, eo modo, quem statim explicabimus, idem etiam erit de eis dicendum. Et articulo 15. eiusdem quæstionis cum in argumēto nono ex his, quæ secundo loco adducit, obiecisset, creaturā mensurari tempore, vel æuo, & consequenter cum hæ durationes differant ab æternitate; non posse creaturam esse ab æterno: postea in solutione apertè innuit: in tempore esse duo, scilicet intrinsecam successionem, & habere principium, & finem: & similiter in æuo adiūgi aliquam successionem: vt ibi Sanctus Doctor explicat: & ex consequenti si tempus esset ab æterno, maneret successio, per quam distingueretur ab æternitate, licet tunc non distingueretur ab illa per se per hoc, quòd actu careat principio: & reuera nisi sic intelligatur illa solutio, manebit argumentum omninò insolutum, vt intuenti patebit.

49 Quamuis autem assertionis huius probatio maximè pendeat ex solutionibus argumentorum vtriusque sententiæ: tum quia eo ipso ostenditur, nullam esse implicationem in hoc, quòd motus, & tempus possint esse ab æterno: tum etiam, quia potissima eius probatio desumitur ex retorsione argumentorum contra suos authores. quod quidem commodius in eisdem solutionibus præstabitur.

Nihilominus suadetur ratione sic. Nam (vt ex præcedenti quæstione constat) non repugnat esse ab æterno cœlum: ergo nec motum eius. Patet consequentia: quia vel in eo euentu cœlum ab æterno moueretur, & sic habemus intentum: vel quiesceret, & tunc licet actu non moueretur ab æterno, posset tamen sic moueri, quia quiesceret quiete priuatiuā: siquidem eius natura est esse mobilem; & adest ibi infinitum tempus imaginarium, in cuius latitudine posset tot circulationibus moueri: vt ante quamlibet priùs esset alia, & sic in infinitum: ita vt omnes illæ circulationes correspoņderent illi tempori, & consumererent totam illam latitudinem: ergo, &c.

50 Confirmatur, & explicatur: nos cum fundamento in re concipimus tempus imaginarium sine principio fluxisse; & sine fine fluxurum; & ideò si Angelus esset ab æterno, intelligeremus eum eodem fundamento coexistere eidem tempori, vt sine principio fluxit: ergo sicut tempus verum potest correspondere temporali, aut limitato modo, scilicet incipiendo, huic tempori imaginario; & similiter non repugnat, vt correspondeat toti suæ latitudini à parte post, vt ex dictis quæstione secunda huius libri constat: ita poterit correspondere toti illius latitudini à parte ante. Patet hæc consequentia: quia fluxum temporis veri possumus cum fundamento in re concipere ad modum temporis imaginarij, & econtrà, & omnia argumenta, quæ militant contra existentiam veram veri temporis ab æterno, militant contra existentiam imaginariam cum fundamento in re temporis imaginarij ab æterno: in qua nulla debet inuolui implicatio, si semel cum fundamento in re concipitur. Maximè, quia vt ex solutionibus argumentorum constabit, non sequitur ex hoc, motum, &

temp

tempus illud ab æterno durantia esse infinita in actu simpliciter: sed solùm secundùm quid, & in potentia; quod argumentum cum sua confirmatione idem conuincit, (proportione tamen quam suprà innuimus, seruata) in aliis motibus.

51 Secundò, non repugnat, dari motum circularem ab æterno: ergo nec motum rectum; atque ita nec repugnabit dari alios motus, & tempora ab æterno. Antecedens probatur: quia primum mobile, cum sit circulare, non habet principium, neque finem: quia in circulo non est accipere principium, & finem in actu: sed duratio motus potest sequi mensuram corporis, quod mouetur, & lineæ, super quam mouetur: ergo si neque in corpore ipso, nec (quod potissimum est) in linea circulari, supra quam mouetur, non est accipere principium, & finem in actu; & in ipso motu poterit non esse principium, nec finis: quæ probatio (vt ex D. Tho. diximus) efficax est ad possibilitatem motus circularis ab æterno.

Ex quo etiam vltima consequentia patet: quia sicut in linea circulari potest deuolui in infinitum idem corpus; ita in linea recta, non quidem per vnum, & eumdem motum continuum; sed per diuersos, quatenus motus inde incipit, vbi alius desinit, & illuc reflectitur, vndè alius incepit, & sic in infinitum à parte ante.

Satisfit testimoniis sanctorum pro prima sententia adductis, necnon primo, & principali eius fundamento vnà cum suis confirmationibus.

§. III.

52 AD primum pro prima sententia ex D. Thoma desumptum respondetur: tum ex dictis pro prima nostra assertione: tum, & maximè ex dicendis qu seq. in solutione ad 3.

Ad confirmationem respondetur ex eodem D. Thoma opusc. citato, & qu. 3. de potentia vbi suprà, testimonium illud esse intelligendum de coæternitate temporis, per durationem actu interminatam, & omninò interminabilem, excludentémque omnem excogitabilem successionem, & variationem; secũdùm quam rationem solùm tres personæ diuinæ possunt esse sibi coæternæ; non verò de coęternitate latiùs sumpta, prout significat, posse semper fuisse: licet potuerit etiam habere sui initium.

53 Nec obstat, si dicas: sapientiam diuinam, verbi gratia; non solùm non posse communicari in tota sua plenitudine, verumetiam nec deficienter, & accidentaliter, ita vt creatura possit participare sapientiam infinitam, & accidentalem: ergo idem dicendum erit de æternitate: ergo nulla creatura poterit infinitè durare.

Respondetur enim: quòd vt creatura sit ab æterno; non est necessarium, communicari ei durationem, etiam accidentalem, quæ sit simpliciter infinita in actu: nam si talis duratio fuerit, ęuum poterit per suam entitatem absque additione alicuius intrinseci coëxistere infinito tempori imaginario à parte ante: sicut potest per suam entitatem à Deo conseruatam, correspondere infinito tempori à parte pòst. Si verò fuerit tempus, tunc, vt benè notauit D. Thomas, non sequetur, dari infinitum in actu simpliciter; quia infinitas temporis semper est admixta potentialitati: quoniam non est secundùm se totum simul in actu. Vndè, sicut non inconuenit communicari sapientiam infinitam secundùm quid, vt patet in Angelis, & in scientia Christi, vbi ad infinita obiecta extenditur: ita nec repugnabit, communicari durationem infinitam

secundùm quid.

54 Ad primum eiusdem sententiæ ex ratione petitum concedendum est antecedens, & negenda consequentia. Et ad primam probationem dicendum est, quòd licet in æternitate, prout est attributum Dei, non possit esse prius, & posterius; imò ipsa simul, & semel coexistat omnibus differentiis temporum; attamen non repugnat, vt id, quod est æternum à parte ante per durationem creatam, vt in tempore contingeret, includat prius, & posterius; sicuti neque id repugnat in eo, quod est æternum à parte post: nam tempus posset sic in æternum durare, non obstante sua successione.

Ad secundam probationem respondetur: quòd licet res, quæ includit prius, & posterius, nequeat secundùm aliquam determinatam sui partem esse ab æterno; non tamen repugnat, quòd ante quamlibet partem posteriorem detur alia prior, & ante hanc rursus alia, vsque in infinitum: vt ita possit verificari, numquam tempus illud incepisse: sicuti ad hoc, vt tempus esset æternum à parte post, non est necessarium, vt secundùm aliquam determinatam partem posteriorem in æternum duret: sed satis erit, quòd post quamlibet sequatur alia, & alia vsque in infinitum, vt ita sit verum, tempus illud numquam desinere. Vnde, licet inter quamlibet, & quamlibet partem illius temporis determinatam sit distantia finita; attamen ab vna determinata ad omnes alias, est distantia infinita.

55 Ad primam confirmationem respondetur: ad quamlibet corruptionem suo modo determinatam præcedere duratione suam generationem determinatam; non tamen ad omnes corruptiones simul sumptas præcedere posset prioritate temporis aliqua generatio: quia ante illam generationem præcesserunt aliæ, & aliæ generationes vsque in infinitum; imò & aliæ, & aliæ corruptiones sine principio.

Vnde sicut non valet: ad hanc determinatam speciem numeri præcedit alia prior prioritate perfectionis, ex eo quòd data quacumque specie numeri quantumuis perfecta, potest alia, & alia dari perfectior: ergo ad omnes species numeri simul sumptas præcedit aliqua, quæ sit prior prioritate perfectionis: quia arguitur à diuisa, seu determinata ad copulatam. Et similiter sicut dato, (vt re vera dandum est) tempus à parte post, posse esse æternum; non valeret, post quamlibet determinatam generationem cuiusuis partis potest posterioritate durationis subsequi corruptio eiusdem: ergo post omnes generationes omnium partium, possibile est subsequi posterioritate durationis aliquam corruptionem; alioqui generationes illæ à parte post non essent infinitæ, nec actu, nec potentia: ita similiter non valebit, ante quamlibet corruptionem suo modo determinatam præcedit prioritate durationis sua generatio: ergo ante omnes corruptiones præcedit aliqua generatio. Quia arguitur à diuersis ad coniuncta, atque ita si semel colligimus omnes corruptiones, implicat superesse aliquam generationē alicuius partis: quia etiam superesset corruptio, & sic non essent collectæ omnes corruptiones.

56 Et potest hoc vnà cum aliis solutionibus cæterorum argumentorum explicari in tempore imaginario, quod cum fundamento in re, & sine implicatione contradictionis concipimus esse ab æterno, cum tamen corruptio imaginaria, & determinata cuiusuis partis ipsius præsupponat generationē eiusdem; & nihilominus non ob id est aliqua implicatio quod cōcipiatur esse ab æterno: quia ante illas corruptiones præcesserūt

aliæ,

aliæ, & aliæ corruptiones, & generationes, & collectio omnium corruptionum non est posterior duratione collectione omnium generationum; alioqui tempus illud conciperetur, & non conciperetur cum fundamento in re ab æterno.

Ex quo ad secundam confirmationem concedenda est sequela, & neganda minor. Et ad primam probationem respondetur: quod licet in tempore finito menses sunt ante annos; ita vt ante illos menses non sint alij anni; non tamen hoc reperitur in tempore infinito: nam etsi ad quemlibet annum determinatum præcedant menses; attamen ante illos menses fuerunt alij, & alij anni in infinitum; & hoc sufficit, vt tam menses, quàm anni sint ab æterno. Vnde, sicut in tempore à parte post non valeret: post hunc determinatum diem subsequitur, aut potest subsequi nox: & post menses determinatos subsequitur annus, & sic de aliis determinatè, & diuisiuè sumptis: ergo post omnes dies subsequitur, aut potest subsequi nox, & post omnes menses subsequuntur anni: ita non valet à parte ante ob rationem supra dictam.

57 Ad secundam probationem respondetur cum Diuo Thoma secundo contra Gentes capite 38. nihil prohibere infinito, ex ea parte additionem fieri, qua est finitum. Ex hoc autem, quod ponitur, tempus posse esse ab æterno, solum dicitur, posse esse infinitum à parte ante: cum quo tamen stat, posse esse finitum à parte post. Vnde, non mirum quod secundùm hanc partem non repugnet, fieri illi additionem.

Ad tertiam probationem respondetur ex eodem Sancto Doctore, loco citato, ex secunda sententia, & secundo contra Gentes, vbi sic ait: *Infinitum, etsi non sit simul in actu, potest esse in successione: quia sic quodlibet infinitum acceptum, finitum est, qualibet igitur, verbi gratia, circulatio præcedentium transiri potuit: quia finita fuit, in omnibus simul, si mundus semper fuisset, non esset accipere primum, & ita nec transitum, qui semper exigit duo extrema.* Vnde, licet infinitæ circulationes, aut anni fuissent præteriti: quia ad præteritionem non requiritur, quòd sit ab extremo in extremum; attamen propriè loquendo non est ibi transitus.

58 Sed dices, si semel motus, & tempus sunt ab æterno, non solùm non potuisse propriè pertransiri; verùm nec præteriisse: quia maior distantia ex hoc instanti, vsque in æternum à parte ante, quàm ab eadem æternitate vsque ad hoc instans: sed ab hoc instanti non potest deueniri ad æternitatem à parte ante; ita vt tota illa latitudo præterita sit: ergo neque ab æternitate vsque ad hoc instans: ita vt tota illa latitudo à parte ante, præterita aliquando fuerit.

Confirmatur: quia similiter non est maior distantia ex hoc instanti vsque in æternum à parte ante, quàm ob eodem vsque in æternum, à parte post: sed si tẽpus, & motus essent infinita à parte post, nunquã possent esse omnino præterita: ergo nec poterũt esse præterita in hoc instanti, si sunt infinita à parte ante.

59 Respondetur enim ex D. Thoma loco citato, ex secundo sententiar. in solutione secunda ad tertium ex his, quæ secundo loco obiicit, quod tempus præteritum est ex parte anteriori infinitum, & ex posteriori finitum. Tempus autem futurum è contrariò: vnicunque autem ex parte illa, qua finitum est, est ponere terminum, & principium, vel finem, non verò ex illa parte, qua est infinitum. Vnde non mirum, quòd si tempus solùm habeat esse ab æterno, possit dari illius finis à parte post; ac proinde, & præteritio, quòd ab hoc iestanti vsque in æternum non possit deueniri ad finem: quia proceditur ab ea

ea parte, à qua tempus habet finem, ad eam secundùm quam non habet illum: & similiter si tempus futurum sit infinitum, nec poterit ab hoc instanti, vsque in æternum à parte post deueniri, seu præteriri, aliàs ex ea parte, tempus illud non esset infinitum.

Diluuntur cætera alia argumenta in fauorem, tam primæ, quàm secundæ sententiæ facta.

§. IV.

60 AD secundum principale respondetur: quòd si sol ab æterno cum motu crearetur: tunc quantumcumque sit determinatus secundùm substantiam, non debebitur illi primus locus determinatus: sed ante quemcumque signatum, poterit signari alius prior, in quo priùs fuisset. Cuius ratio desumitur ex D. Thoma 4. Physic. & opusc. 3. quia corpori mobili quantumuis determinato non debetur locus, nisi ratione motus localis, seu ad instar eius: & qualis fuerit motus, talis locus ei debebitur: cumque si sol cum motu ab æterno crearetur, ab æterno etiam moueretur, & in illo motu non posset assignari prima pars determinata motus, sed ante quamlibet esset assignabilis alia prior vsque in infinitum à parte ante; consequens esset, vt eidem soli ab æterno vnà cum motu creato non deberetur primus locus determinatus: sed ante quemcumque signatum, posset assignari alius prior, vel illemet, in quo priùs fuerit ratione aliarum partium motus; quamuis cum hoc stet, quòd possit eidem soli, assignari determinatus locus secundùm substantiam, super quem continuò reuoluatur; puta ab Oriente in Occidentem.

Ad confirmationem respondetur: solem in quauis reuolutione determinata, tantùm consumpturum finitum tempus. Vnde secundùm nullam particularem reuolutionem potest esse ab æterno, non tamen repugnat, vt ante quamlibet detur alia, & alia in infinitum, & quod ratione omnium illarum sibi inuicem succedentium sit ab æterno.

61 Ad tertium respondetur cum Masio, & Nazario, negando antecedens intellectum de motu locali ab æterno, in quo crearetur mobile: qualis esset motus circularis alicuius sphęræ. Et ad eius probationem dicendum est: quòd sicut mobile, quod est ab æterno, non habet aliquod instans initiatiuum sui, sed ante quodlibet fuit, quia habuit totum suum esse ab æterno in instanti, (vt sic dicamus) permanenti per totam æternitatem; ita licet huic determinatæ parti aliquotæ motus circularis, qui ponitur ab æterno, sit assignabile instans initiatiuum: quia tamen ante quamlibet partem fuit alia, & sic in infinitum; ideò ante quodlibet instans initiatiuum iam fuit motus, & in hoc consisteret æternitas eius, quæ, vt constat, diuersa ratione conueniret ei, ac competeret ipsi mobili. Itaque, licet causa efficiens mouens in eo euentu cœlum, & cœlum ipsum esset prius duratione qualibet reuolutione determinata; non tamen omnibus collectim sumptis: quia ante quamlibet daretur alia. Nec inde fit, motum esse in instanti; sed ante quamlibet circulationem priùs fuisse aliam.

Quæ omnia possunt explicari, tùm exemplo temporis imaginarij, quod est æternum à parte ante: tum etiam, exemplo supra tacto generationum, & corruptionum partium motus ęterni à parte post, quarum quælibet, licet non adæquet durationem æternitatis à parte post; benè tamen collectio omnium, saltem quoad hoc, quod est, non habere finem. Nec ex hoc sequitur, simul fore

genera.

generationem, & corruptionem; sed quòd post quamlibet determinatam generationem sit alia.

62 Ad quartum respondet Nazarius, posse Deum, in quouis anno diuisiuè sumpto producere vnum Angelum; non tamen in omnibus collectiuè. Vnde non valet, potest Deus in singulis annis diuisiuè sumptis creare vnum Angelum: ergo in singulis collectiuè: quia proceditur à sensu diuiso ad compositum, vel copulatum.

Sed meliùs respondetur cum Soto, & eodem Nazario vbi suprà, potuisse Deum tunc singulis annis creasse vnum Angelum; sed per singulos etiam annos, verbi gratia, singulos Angelos annihilando, túncque dari vltimum à parte post annihilatum: sicut etiam datur vltimus annus à parte post, secundùm quam partem tempus esset finitum. Sed de hoc iterum redibit sermo in solutione ad vltimum. Aduertendum tamen id, quòd iam innuimus, scilicet hoc argumentum euidenter instari in tempore imaginario à parte ante infinito: nam respectu eius potest idem argumentum fieri, & eodem modo ab omnibus soluendum est.

63 Ad fundamentum pro secunda sententia respondetur; quod, vt notauit Diuus Thomas quæstio. 3. de potentia, artic. 17. ad 17. solùm motus circularis, in sententia Aristotelis ponentis mundum ab æterno, potest esse continuus, & simul æternus: nobis tamen sufficit ad saluandum, esse possibilem perpetuitatem motus à parte ante, posse esse vnum per aggregationem; ita vt ante quemlibet motum rectum potuerit idem mobile prius habere alium, & alium, vsque in infinitum. Quoad alios verò motus, scilicet augmentationis, & alterationis, certum est non posse dari vnicam, verbi gratia, alterationem, quæ sit continua, & ab æterno, ne cogamur dicere, dabilem esse vnicam qualitatem infinitè intensam: quia ad vnitatem motus requiritur, inter alia, vnitas termini.

Vnde ad probationem contra hoc dicendum est: quòd sicut dato motu ab æterno vsque ad præsens instans, fuissent præteritæ, & corruptæ infinitæ partes aliquotæ motus; & tamen nunquam simul extiterunt, ita datis illis infinitis alterationibus sibi inuicem succedentibus ab æterno fuissent modò præteritæ infinitæ qualitates; licet nunquam simul extitissent.

64 Quod etiam ampliùs explicari potest, in vbicationibus producendis per motum circularem, & æternum: nam modò fuissent infinitæ deperditæ; & tamẽ nunquam simul habuerunt existentiam; & sicut si quælibet illarum non corrumperetur ad corruptionem partium motus: sed peteret, durare per mensem, vel annum, verbi gratia: tunc numquam infinitæ ex illis fuissent simul: licet iam infinitæ præteriissent: vt intuenti satis constabit: ita quia quælibet ex illis qualitatibus per motum producta est intra finitum tempus corruptibilis, & in casu quæstionis, suæ naturę relinquitur: ideo numquam dabitur infinita multitudo qualitatum simul existentium; sed solummodò successiuè, ita vt, licet infinitæ qualitates præterierint; numquam tamen simul existentiam habuerint. Hoc autem modo dari infinitam multitudinem, non inconuenit, vt ex Diuo Thoma in solutione ad secundam confirmationem diximus: non tamen implicat contradictionem, quòd Deus per suam absolutam potentiam, quamuis multitudinem illarum qualitatum, citra infinitam simul, & semel in rerum natura conseruet: vt ex se, & ex alibi dictis satis manifestum est.

QVÆ

QVÆSTIO V.

VTRVM GENERATIONES, & corruptiones substantiales huius vniuersi potuerint per diuinam potentiam esse ab æterno.

65 SEnsus tituli quæstionis est: an si hoc vniuersum ab æterno crearetur cum his numero indiuiduis. cælis, elementis, & aliis, quæ in prima productione creata, vel generata sunt, tunc possent generationes, & corruptiones substantiales naturali modo factæ, esse ab æterno; eo sanè modo, proportione tamen seruata, quo si mundus esset æternus à parte post, possent etiam generationes, & corruptiones sine fine durare. Diximus, *naturali modo facta*, id est, media alteratione, & dispositionibus naturalibus: & ita vt tam indiuidua per generationem producta, quàm eorum formæ tamdiù durare possint, quamdiù natura ipsorum petit.

Addidimus, *tamen proportione seruata*; quia oporteret esse discrimen quoad ea, quæ in diuerso illo modo æternitatis à parte ante, & à parte post necessariò inuoluuntur. Vnde si mundus esset æternus à parte post, non esset necessarium dari aliquod determinatum indiuiduum à parte post durans; si verò mundus esset ęternus à parte ante, modo nuper dicto, oporteret dari plura indiuidua particularia, & determinata per creationem producta, quæ per infinitum tempus à parte ante durarent: puta hoc numero cœlum, & cętera alia indiuidua, quæ in qualibet specie de facto fuerunt primò producta.

ADDVCITVR, ET CORroboratur sententia negatiua.

§. I.

66 PArtem negantem tuentur omnes Authores, quos quæstione præcedenti pro prima sententia adduximus. Probatur primò: quia repugnat, multitudinem generationum, quarum vna fit post aliam, esse ab æterno, quin sit infinita: alioqui non possent consumere illud infinitum tempus, quod est ab æternitate, vsque ad hoc instans: sed repugnat, prædictas generationes esse infinitas secundùm multitudinem: ergo, &c.

Minor probatur; in generationibus speciei leonis, verbi gratia, esset ab hoc vltimo leone modò genito deueniendum ad illum primum leonem, qui à Deo immediatè per creationem processit: ergo multitudo leonum esset finita, quippè clausa duobus terminis: ergo multitudo generationem, & corruptionum prædictæ speciei esset etiam finita. Patet hæc consequentia: quia nequeunt generationes esse infinitæ, si leones illi sunt secundùm multitudinem finiti.

67 Confirmatur: vbi est prima, & vltima generatio, non potest esse infinitas, in serie, & ordine talium generationum: sed in casu quæstionis dabitur prima, & vltima generatio: ergo, &c. Minor quoad secundam partem ex se patet; quoad primam verò probatur: quia illud est primum, ante quod non est aliud: sed ante illam generationem, quæ immediatè procederet à leone, & leæna productis à Deo per creationem, non esset alia; alioqui esset, & non esset immediatè procedens ab illis: ergo, &c.

Secundò, quia aliàs generationes & corruptiones hominum possent esse ab æter-

ab æterno: sed hoc est impossibile: ergo, &c. Sequela constat: tùm ex paritate rationis: tum etiam, quia non est homo minoris virtutis ad generandum, quàm reliqua alia entia naturalia. Minor verò probatur: quia essent modò infinitæ animæ in actu, si quidem præcessissent infiniti homines, & cuilibet data est sua anima indeficiens, & perpetuò durans.

68 Tertiò, generationes, & corruptiones modo naturali factæ, non aliter fiunt, quàm præuia alteratione disponendo materiam, & in fine motus corrumpendo vnam formam, & generando aliam: ergo talis alteratio debet præcedere duratione generationem substantiarum: & consequenter tales substantiæ nequeunt esse ab æterno. Prima consequentia patet ex his, quæ quæstione præcedenti in solutione ad primum ex Diuo Thoma diximus, scilicet, implicare, mundum esse ab æterno, si fiat per motum, qui in fine sui esse, producit illum: quia oportet principium motus præcedere finem eius.

Quartò, in causis efficientibus nequit dari processus in infinitum, vt docet Aristoteles 2. Metaphysicæ text. 5. sed si præcessissent infinitæ generationes, & corruptiones, daretur prædictus processus: ergo, &c. Minor probatur: quoniam præcessissent infiniti leones habentes inter se ordinem generantis, & generati, sicut si mundus esset æternus à parte post, non possent non esse infiniti leones generantes, & geniti.

69. Confirmatur: quia alioqui ruerent omnes demonstrationes Aristotelis, quibus ex motu, & causis mouentibus, & mobilibus colligit, dandum esse vnum primum motorem omnino immobilem: quoniam ferè omnes illæ in hoc principio innituntur, scilicet, non posse in causis efficientibus dari processum in infinitum.

Tandem huc spectant plura argumenta ex his, quæ pro prima sententia in quæstione præcedenti adduximus, quæque non minus hanc, quàm illam suadere videntur.

DECIDITVR QVÆSTIO ex mente Diui Thomæ, & respondetur argumentis partis negatiuæ.

§ II.

70 Dicendum tamen est: non implicare generationes, & corruptiones totius vniuersi fuisse ab æterno, vnica excepta humana propagatione. Hæc est Diu. Thomæ locis quæstione præcedenti citatis, quem sequuntur Caietanus, Nazarius, Iauellus, Capreolus ibidem relati, necnon & quamplurimi alij ex Thomistis, quam etiam vt probabilem tuentur Conimbricenses in præsenti cap. 4. quæstio 7. articulo sexto.

Assertio hæc quoad exceptionem propagationis humanæ videtur satis conuinci argumento secundo pro prima sententia adducto: nam, vt constat ex his, quæ in explicatione tituli diximus, loquimur de generationibus, & corruptionibus naturali modo factis; ita vt tam indiuidua genita, quàm eorum formæ tamdiù durent, quamdiù natura ipsorum petit: ergo implicat dari propagationes speciei humanæ, sibi ab æterno succedentes. Patet consequentia: quoniam si hæc ab æterno præcessissent, daretur nunc infinita multitudo animarum; siquidem præcessissent infiniti homines, quorum animæ sunt immortales; & ideò si propriæ naturæ relinquerentur, omnes modo simul essent.

71 Deinde, quoad possibilitatem reliquarum propagationum ab æterno, & modo dicto, sic suadetur assertio ex dictis quæstione præcedenti: nam si semel non implicat, dari alterationes ab æterno: & per consequens præcessisse alias, & alias ante quamlibet vsque in infinitum; neque etiam repugnabit, fuisse etiam generationes, & corruptiones substantiales ab æterno. Patet consequentia: quoniam per quamlibet ex his alterationibus potest sufficienter materia disponi ad introductionem vnius formæ, & expulsionem alterius: sicut quia alterationes possunt esse æternæ à parte post; ideò generationes possunt etiam sine fine durare.

72 Ad primum ergo pro prima sententia respondetur cum Conimbricen. loco citato: leonem illum per creationem productum nō ita generasse alium leonem determinatum; quin prius alium, & alium vsque in infinitum a parte ante generasset: atque ita generationes, & leones, quæ vsque ad hoc instans præcessissent; essent à parte ante infinitæ. Vnde, leo ille à Deo creatus, & vsque ad præsens durans esset prior duratione, prioritate tantùm negatiua: quia ante illum nullus alius præcessisset, non verò positiua: quia licet præcederet duratione quamlibet ex illis generationibus determinatam; non tamen collectionem omnium illarum: quandoquidem ante quamlibet datur alia, & alia vsque in æternum, à parte ante. Vnde nec diceret ordinem ad aliud tanquam ad secundum: quia ad hoc desiderabatur, vt esset aliquod indiuiduum, quod primò generaretur; cum tamen hoc in casu quæstionis apertè implicet; & per consequens non tolleretur, quo minus infinitæ generationes, & leones geniti præcessissent. Maximè, quia prædictus leo haberet se, vt terminus extrinsecus totius multitudinis generationum, & reliquorum leonum, quippè qui esset extra omnem generationem, & multitudinem illam genitam; & ita maneret quodammodo extra sortem infinitatis, & eam nullo modo tolleret, vt constat ex his quæ supra lib. 3. disput. 18 quæstione vltima diximus.

73 Ad confirmationem neganda est minor quoad primam eius partem: & ad probationem dicendum est, esse æquiuocationem in illa particula *immediatè*: nam licet daretur tunc generatio, imò & multitudo generationum infinita procedens à primo leone, & leæna immediatè immediatione causæ, id est, nulla alia causa proxima mediante; non tamen daretur aliqua generatio immediatè ab eis procedens, prout ly *immediatè* excludit mediationem alterius generationis prioris: si quidem, vt ex dictis constat, ante quamlibet generationem præcessisset, & mediasset alia.

Ad secundum respondent Conimbric. quòd semel concessis generationibus aliis ab æterno, nulla ratio conuincit ad negandum, propagationem humanam potuisse esse æternam. Nos tamen dicimus, argumentum hoc probare exceptionem nostræ assertionis, vbi etiam sufficiens disparitatis ratio inter humanam propagationem, & cæteras alias traditur. Vnde homo ab æterno creatus licet haberet (vt sic dicamus) ex tunc potentiam ad generandum; non tamen ad generandum pro tunc, sed pro ipsa æternitate ob rationem dictam.

73 Ad 3. respondetur cum Nazar. & Conimb. probare, quamlibet generationem, & corruptionem determinatam media alteratione, & in fine illius factam, non posse esse ab æterno; non

non tamen ante quamlibet non posse darialiam, & aliam in infinitum:& ita tota illa collectio generationum posset consumere cunctam illam durationem, quæ esset ab hoc instanti vsque in æternum à parte ante. Sicut licet quælibet circulatio integra, & determinata cœli non detur, nisi post viginti quatuor horas; nihilominus circulationes illæ possunt esse ab æterno: quia ante quamlibet datur alia, & nulla singularis circulatio ponitur ab æterno: sed collectio omnium illarum consumens infinitum tempus.

75 Ad illud autem, quod ex Diuo Thoma adducitur, dicendum est, potius esse pro nobis: qua tantùm vult, nullum determinatum indiuiduum, factum per motum, & in fine illius posse esse ab æterno; & ideò probat, mundum, prout fuit factus, id est, cum illis numero, & determinatis indiuiduis, cum quibus productus est; imò nec cum alijs signatis, non potuisse per motũ esse ab ęterno. Nam si quęuis signata alteratio debet incipere in tempore: & mundus produceretur per illas alterationes signatas, & in fine earum: consequens esset, vt etiam ipse mundus inciperet in tempore; non tamen negat quòd licet quæuis particularis alteratio, vel generatio debeat incipere in tempore; nihilominus collectio omnium motuum, & indiuiduorum nequeat per successionem iam dictam vnius ad aliam esse ab æterno: quia, vt optimè notauerunt Conimb. & ex suprà dictis constat, licet quamuis generationem determinatam, & diuisiuè sumptam præcedat dispositio materiæ; attamen omnes simul, nulla eiusdem materiæ præparatio antecessisset: sed de his videantur ea, quæ in præcedenti quæstione in solutionibus argumentorum diximus.

76 Ad quartum respondetur ex Diuo Thoma secundo contra Gentes, capite 38. & prima parte, quæstione 46. articulo 2. quòd datis illis duobus leonibus ab æterno creatis, & ab æterno generantibus, potuisset etiam esse ab æterno collectio leonum generatorum, imò & collectio leonum generantium; quamuis quiuis ex leonibus generis in particulari sumptis non esset ab æterno; hinc tamen nullum sequeretur inconueniens: quia licet procederetur in infinitum in causis efficientibus, & per accidens subordinatis; non tamen in eisdem per se subordinatis: quia per accidẽs est respectu huius leonis vltimò producti, quòd præcesserint alij infiniti: quamuis sit per se, quòd procedat ab hoc determinato leone; & ita si hic datur; non minus bene procederet ab eo, quàm si nullus alius præfuisset.

Ratio autem, ob quam in causis per se subordinatis non sit abeundum in infinitum, est: tùm quia omnes illæ actu influunt: & sic omnis illa infinita multitudo actu existeret in tempore: tùm etiam, quia gradatim, & ordinatè deberent concurrere ad actionem: nam proxima, & immediata causa ageret in virtute secundæ, & hæc in virtute tertiæ: & cùm infinitum gradatim sit impertransibile, nunquam virtus vltimæ, seu immediatæ causæ compleretur: quippè pendens ab infinitis. Quæ, vt constat, non procedunt in causis per accidens subordinatis. Ex quo ad confirmationem satis patet: nam demonstrationes Aristotel. innituntur in impossibilitate processus in infinitum in causis per se subordinatis.

QVÆSTIO VI.

Quomodo ex motu deueniatur in cognitionem primi motoris, & attributorum eius.

POstquam de motu, & de corporibus mouentibus,& mobilibus latè egimus,oportet,vt ostendamus, quomodo ex ijs in cognitionem Primi Motoris, & plurium attributorum eius deueniatur. Tota enim horum librorum structura eò tendit, vt nimirùm ex motu, & ex entibus mobilibus, notitiam Primi Motoris comparemus.

Demonstratur ex motu dandum esse vnicum primum motorem omnino immobilem, æternum, simplicissimum, & infinitæ virtutis.

§. I.

77 DIcendum est primò. Ex motu optimè colligitur, dandum esse vnicum primum motorem omnino immobilem. Ita Aristot in præsenti tex. 28.& deinceps Diu. Thom. ibidem,& 3.contra Gentes cap. 13. pri. parte, quæst.2. articulo 1. & in compendio Theol. cap. 3. & communiter Philosophi, & Theologi.

Probatur ratione eiusdem Aristotelis & Diui Thomæ. Necesse est, omne, quod mouetur, moueri ab alio: sed in causis mouentibus, & mobilibus per se subordinatis, non potest procedi in infinitum: ergo deueniendum est ad vnicum primum motorem, qui ita moueat, vt sit omninò immobilis. Maior patet ex his, quæ libro septimo, disputat. 28. quæst. 1 latè diximus. Minor verò etiam constat, tùm ex his, quæ diximus quæstione præcedenti: tum etiam ratione Aristotel. in præsenti text. 35. quia id, quod mouet instrumentaliter, non potest mouere. nisi sit aliquid, quod principaliter moueat: sed si in infinitum procedatur in mouentibus, & motis, omnia erunt quasi instrumentaliter mouentia, quia ponentur sicut mouentia mota; nihil autem erit sicut principale mouens, ergo nihil mouebitur.

78 Ex quo prima consequentia satis liquet, imò & secunda, scilicet, hoc primum mouens debere esse omnino immobile: quia cum sit primum mouens, nec potest moueri ab alio, vt ex se constat, neque à se, ita vt secundùm idem sit mouens,& motum, vt patet ex dictis suprà lib. 7 vel ità vt secundùm vnam partem sit mouens,& secundùm alias motum: nam præterquam quòd est contra rationem primi motoris, primique entis, quòd constet partibus componentibus: quia partes sunt priores toto, & sic daretur aliud ens prius primo mouente: nihilominus adhuc sequeretur, nō ipsum, sed partem illam esse per se primò mouentem: & ex consequenti, & per se primum ens, quippè quæ per se primò,& non ratione alterius moueret; quod euidenter est contra rationem partis, quæ ex se est quid incompletum,& ab alio pendens.

Adde, ex eodem Sancto Doctore, quòd omnis motus videtur ab aliquo immobili procedere, quod scilicet non mouetur secundùm illam speciem motus: sicut videmus, quòd alterationes, & corruptiones, quæ sunt in istis inferioribus, reducuntur sicut in primum mouens in corpus cœleste, & tamen cœlum secundùm hanc speciem motus non mouetur; cum sit ingenerabile & incorruptibile; illud ergo quod est primum principium omnis

omnis motus, oportet esse immobile omnino.

79 Nec refert, si cum Iuniore quodam dicas; hinc non haberi, deueniendum esse ad primum motorem, qui tamen sit vnicus; quia posset omnia mobilia dependere à pluribus motoribus primis, id est, qui inter se, aut ab alio minimè pendeant: omnia tamen moueantur ab ipsis. Nam contra hoc est: tum quia eo ipso duo illi motores essent duæ causæ eiusdem ordinis: ergo non possent mobilia pendere simul ab vtroque per se, & connaturaliter, quo pacto omnia mobilia pendent à primo motore: tum etiam, quia iam distinguerentur, saltem numericè, & ita cuilibet deesset illa perfectio, per quam ad inuicem distinguerentur: & consequenter non haberent omnem excogitabilem perfectionem: quod est contra rationem primi motoris, vt statim dicemus.

80 Ex quo sequitur, hunc primum motorem debere esse æternum, semperque, & necessariò esse, & consequenter, omni prorsus compositione carere; ita vt cunctæ eius perfectiones sint vna & eadem simplicissima perfectio secundùm rem. Corollarium hoc est Aristotel. & Diui Thomæ & commune inter Philosophos. Prima pars illius ex se patet; nam omnimoda immutabilitas est ratio à priori æternitatis. Secunda verò pars ostenditur à Diuo Thoma & Aristotele; tum quia quod est, & potest esse, & non esse, est mutabile: ergo si primus motor est, & est omnino immutabilis, vt ostensum est, non est possibile, esse, & non esse: ergo necesse est, ipsum esse.

Patet hæc vltima consequentia: quia omne quod est, & non est possibile ipsum non esse, necesse est ipsum esse: si quidem necesse esse, & non possibile non esse, idem significant Tum etiam quia alioqui non esset primum ens, & primus motor. Patet sequela: quia quod est possibile esse, & non esse, indiget aliquo alio, quod faciat ipsum esse: quia quantum est in se, potest esse sub esse, & non esse; & quod potest esse sub non esse, nequit se ipsum indè extrahere: ergo cum id, quod extrahit aliud à non esse, sit prius illo, iam aliud ens, quod ponitur esse primum, non erit primum.

81 Ex quo etiam tertia pars eiusdem corollarij sic eodem Aristotele & Diuo Thoma suadetur: nam in omni compositione oportet etiam, simul ibidem inueniri duo, quæ se habeant sicut potentia, & actus; in primo autem mouente, si omninò est immobile, impossibile est, esse potentiam cum actu: nam vnumquodque secundùm quod est in potentia, habet esse mobile. Adde ex eisdem, quòd alioqui iam non esset primum: nam vt dicebamus, componētia naturaliter sunt composito priora.

82 Dicendum est secundò: hunc primum motorem debere esse infinitè perfectum, & infinita agendi virtute pollentem. Ita Aristotel. in præsenti Diuus Thomas sæpissimè, & prima parte, quæstione 7 & 25. & in Compē. Theol. cap. 18. & 19.

Probatur assertio quoad primam eius partem ex eisdem: tum quia hoc ipso quòd nullam habeat sui esse causam: sed ex vi propriæ essentiæ absque dependentia ab omni prorsus causa sit, non habet vnde limitari possit: quia esse rei ex causis eiusdem esse limitari debet: tum etiam, quia vt optimè notauit Diuus Thomas hoc ipso, quòd sit primum mouens respectu omnium mobilium, oportet, vt præexistant in eo perfectiones infinitarum creaturarum possibilium: nam omne, quod mouet aliud ad aliquam perfectionem,

priùs habet in se perfectionem, ad quam mouet: sicut magister priùs retinet in se doctrinam, quàm alijs tradit. Tum etiam, quia hoc ipso, quòd primus motor est omninò immobilis: & ex consequenti carens omni potentialitate, necesse est, vt totus sit actus irreceptibilis in aliquo subiecto: ergo & quòd sit infinitus secundùm essentiam, & perfectionem. Patet consequentia ex his, quæ supra lib. 5 disput. 18. quęst. 2. diximus, scilicet, nullum actum finiri, nisi per potentiam, quæ sit eius receptiua.

83 Confirmatur ex eodem Sancto Doctore, quia quantò aliqua sunt subliniora, tantò suo modo maiora inueniuntur. Vndè elementa, quo superiora sunt, eò etiam sunt quantitatiuè maiora, vt satis constat: ergo ens, quod inter omnia entia primum est, & eo non potest esse aliud prius: quia est primum mouens, oportet, quòd sit infinitæ quantitatis; non quidem molis, quia est incapax cōpositionis: sed perfectionis. Patet hæc vltima consequentia: quia alioqui posset excogitari aliud ens eo sublimius, & consequēter prius: siquidem hoc ipso quod aliquid sit finitè perfectum, potest excogitari aliud eo sublimius.

Ex quo etiam secunda pars eiusdem assertionis sic ostenditur à Diuo Thoma. Tum quia virtus agendi consequitur essentiam rei: nam vnumquodque secundùm modum, quo est, agere potest. Si igitur Deus secundùm essentiam infinitus est, oportet, quòd eius virtus sit infinita: tum etiam quia vnumquodque secundùm quod est in potentia, habet virtutem receptiuam, & secundùm quod est in actu, habet virtutem actiuam; & ideò quia materia prima est secundùm se expers totius actualitatis, ideò caret omni actiuitate: ergo si primus motor, hoc ipso quòd sit omnino immobilis, caret omnipotentialitate, & ita est summè actus purus, habebit summam vim agendi, & consequenter infinitam.

Ostenditur ex motu primum motorem esse vbique, necnon esse intelligentem, & volentem in summo perfectionis gradu.

§. II.

84 Dicendum est tertiò, optimè colligi ex motu, primum motorem esse vbique. Ita Aristot. libro 1. de Anima capite vltimo, & in libro de mundo ad Alexandrum. D. Thom. prima parte quæstione 8. articulo 1. & alibi sæpè, & communiter Philosophi, & Theologi. Probatur ex eisdem: nam hoc ipso, quod sit primum mouens, necesse est, omnia moueri ab ipso: ergo & quòd sit coniunctus cum omnibus mobilibus. Patet consequentia ex dictis 7. Physic. disputatione 28. quæstione 3. vbi latè ostendimus, mouens, & motum debere esse simul: quod quidem maximè verum est in primo motore: quippè cum debeat agere, tam immediatione virtutis, quàm immediatione suppositi. Imò virtus, & suppositum in eo non distinguuntur.

Dicendum est quartò: oportere primum motorem esse intelligentem, & volentem. Ita Aristot & Diu. Thom. prima parte quæstione 14. & opusculo 20. capite 28. Probatur ex ipso: tum quia de ratione primi mouentis est, quòd non moueatur ab alio in finem, seu rationem finelem; alias non esset primum; sed quòd ipse se moueat in illum, & tanquam vniuersalis motor moueat cuncta in finem; at quod intelligit finem, & proportionem medio-

rum

rum ad eundem, non mouet se illum: sed potius mouetur ab alio: vt constat in rebus inanimatis, & brutis: ergo nequit primum mouens habere rationem talis, si non sit intelligens: tum etiam, quia hoc ipso, quòd sit primum mouens, mouet creaturas intellectuales ad intelligendum: ergo continet etiam hanc perfectionem, quæ inter creatas est summa, nullámque ex genere suo inuoluit imperfectionem.

85. Confirmatur ex eodem Diu. Thom. prima part. quæst. 14. Quia hoc ipso, quòd omnimoda immobilitas non potest esse sine ratione purissimi actus, neque etiam esse poterit sine omnimoda immaterialitate; ac proindè sine intellectualitate: quia puritas à materia est causa intellectualitatis; cuius signum est, quòd formæ materiales efficiuntur intelligibiles in actu per hoc, quòd abstrahuntur à materia, & materialibus conditionibus.

Ex quo etiam ad secundam partem, scilicet, primum motorem esse volentem; patet ex eodem Angelico Doctore. Tum quia voluntas consequitur ad intellectum: tùm etiam, quia summum bonum necesse est intelligi à summo intelligenti; & consequenter necesse erit, quòd ipsum velit, & diligat; quia tale bonum necessitaret voluntatem: tum denique, quoniam hoc ipso, quòd primum mouens sit intelligens, mouebit per intellectum, vt ex se constat; intellectus autem non mouet, nisi mediante appetitu, & voluntate.

86 Ex quo fit primum motorem non vtcumque esse intelligentem, & volentem; sed itavt sit sua intellectio, & volitio, nullaque in eo sit innouatio, aut successio in intelligendo, aut volendo. Ita Diu. Thom. prima parte quæst. 14. & 19. & opusc. citato cap. 29. vsque ad 32. Probatur ex ipso; quia non esset purus actus, & omnino immutabilis: quandoquidem per illam intellectionem, aut volitionem, aut speciem à se distinctam; aut nouiter aduenientem, vel desinentem esse, mutaretur, & cum illa compositionem faceret.

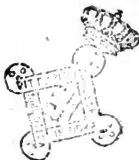
Ex quo etiam fiet, ipsummet esse obiectum per se primum suæ intellectionis, & volitionis; quia vt optimè notauit D. Thom. essentia rei non ducit propriè, & directè in cognitionem alicuius, nisi eius, cuius est essentia: nam per definitionem hominis propriè, directè, & per se primò solùm cognoscitur homo, & sic de aliis: ergo si Deus cognoscit per essentiam suam, solùm cognoscit se ipsum per se primò, & directè: ergo etiam solùm diligit se ipsum, & obiectum primarium, & directum. Patet consequentia: quoniam idem realiter est obiectum per se primò intellectus, & voluntatis.

87 Ex quibus tandem fiet: tùm quòd non possit non cætera alia perfectissimè cognoscere, saltem tanquam obiectum secundarium suæ intellectionis, quippè quæ continentur in essentia sua, vt in causa: & hac perfectè cognita; cognoscitur etiam perfectè effectus; tùm etiam, quòd cuncta creata liberè diligat: nam ad perfectissimum, & optimum ens, qualis est primus motor, spectat perfectissimo, & optimo modo omnia agere, vt notauit Diu. Thom. opusc. sæpè citato. Sed optimus modus diligendi est, vt omnia pro meritis diligat; itavt quæ sunt digna amore necessariò, diligat necessariò: quæ verò ob tenuitatem suæ bonitatis, non sunt tanto amore digna: quia aliquid mali in eis splendet, ea non necessariò: sed liberè amet; at creaturæ, quippè bonitatis finitæ, & innume

innumeris imperfectionibus inuolutæ, non sunt dignæ amore necessariò; quia solùm bonum infinitum trahit post se necessariò voluntatem: ergo ad primum motorem spectabit, vt eas liberè diligat; & consequenter ita vt possit eas diligere, & non diligere.

88 Ex motus igitur notitia in cognitionem primi motoris, & attributorum eius tandem peruenimus: cumque in eo nostra summa felicitas, requies, ac perenne gaudium sit, quiescamus oportet. Nec vltra procedentes nostris huius partis Philosophiæ commentariis manum vltimam imponamus. Quæ vtinam omnia ad laudem tanti Motoris: qui ob sui maximam dignitatem, summo honore dignus est, necnon & in Sanctissimæ Virginis Genitricis Dei, Theresiæ parentis nostræ, Sancti Cyrilli, Angelici Doctoris, ac Doctoris nostri, omniumque Sanctorum laudem, precamur, vt cedant. Si quid autem in eis doctrinæ Sanct Tho. quoquo modo dissonum, aut minus consonum dixerimus, libentissimo animo iterum, atque iterum, id retractamus.

FINIS.





INDEX



INDEX
ALPHABETICVS RERVM NOTABILIVM QVÆ IN HOC SECVNDO TOMO CONTINENTVR

Numerus indicat paginam

A. priorem. B. posteriorem Columnam notat.

A

F

Forma

per

Eadem

N

O

Passio

Q

R

S

T

V

FINIS.

